

श्रीमद्
हेमचन्द्राचार्यविरचित

शिव

अभिधानटिप्पणिकोशः

• विवेचनकार •
आचार्य श्री विजयकस्तूरभूरिजी

कालिकाखसर्वज्ञ-श्रीमद्-हेमचन्द्राचार्यविरचितः
अभिधानचिंतामणिकोशः

चन्द्रोदयाभिधगूर्जरभाषाटीका समलंकृत

(बीजक-शेष-शिलोच्छ संस्कृत-गूर्जरशब्दानुक्रमणिका-
पञ्चवर्गपरिहारसाममालादिसहितः)

अनुवादकः संपादकश्च

विश्वविख्यात-स्व-परसमयपारावारपारीण-सूरिसम्पाद-जगद्गुरु-

तीर्थोद्धारक-श्रीमद्विजयनेमिसूरीश्वरपट्टालंकार-परम-

पूज्य-समयज्ञ-शान्तमूर्ति श्रीमद् विजय-

विज्ञानसूरीश्वर-पट्टधराचार्यः

विजयकस्तूरसूरिः

द्वितीयावृत्तिः

शासनसम्प्रदाय ७-भशतापदीवर्षे

भी.वी.नि.सं. २४८८

वि. सं. २०२८

नेमि सं. २५

પ્રકાશક :

શ્રીવિજય નેમિ-વિજ્ઞાન-કસ્તૂર-સુરિજ્ઞાનમંદિર, સુરત.

જ્ઞાનમંદિરનું ટ્રસ્ટી મંડળ.

શાંતિલાલ ચીમનલાલ સંઘવી. } મેનેજિંગ ટ્રસ્ટીઓ
પાનાચંદ સાકરચંદ મદ્રાસી. }

: ટ્રસ્ટીઓ :

શા. ખુખચંદ ભાઈ રતનચંદ ભાઈ મોભાગચંદ નાનાભાઈ લાકડાવાળા.

જ્વેરાળ,

બાલુભાઈ ચીમનલાલ સંઘવી.

શા. રમણીકલાલ નેમિદાસ.

કુસુમચંદ ચીમનલાલ સંઘવી.

[અસ્ય મુદ્રણાધિકારા રાજકીયનિયમાનુગુણં સ્વાયત્તીકૃતાઃ સન્તિ]

પ્રાપ્તિસ્થાન :

૧ જૈન પ્રકાશન મંદિર.

૨ સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર,

C/o જસવન્તલાલ ગીરધરલાલ શાહ

કે. હાથીખાના રતનપોળ.

૩૦૯/૪ દોશીવાડાની પોળ.

અમદાવાદ.

અમદાવાદ-૧

મૂલ્ય રૂ.-૧૫

ચુદ્રક :

શ્રીરામાનન્દ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ

કાકરિયા રોડ, અમદાવાદ-૨૨

પ્રકાશકીય

અમારા આ કોષની દ્વિતીય આવૃત્તિના પ્રકાશનથી ખૂબ જ આનંદ થાય છે કે અમારી આ ગ્રંથમાળા દરેક વર્ષે કોઈ ને કોઈ નવીન પ્રકાશન કરી જનતાને લાભ આપી રહી છે.

પ્રસ્તુત પ્રકાશન બાળકથી માંડી સાક્ષરો સુધીના તમામે તમામ વર્ગને ઉપયોગી છે. તે તેના પરિચયમાં આવનારા સૌ કોઈ જાણી શકશે અને કહી શકશે કે આ પ્રકાશનની સમાજને ઘણી જ જરૂર હતી. તે કાર્ય આજ વર્ષોની મહેનત બાદ પ. પૂ. સિદ્ધાંત મહોદયે પ્રાકૃત વિશારદ, વિદ્વદ્ધ આ. મ. શ્રી વિજય કસ્તૂર સૂરીશ્વરજી મ. શ્રીએ તૈયાર કર્યું છે. તેઓશ્રીના અગ્રાધ પરિશ્રમથી ભાષાંતર થયેલ હોઈ ઘણું જ આવકાર પાત્ર થશે એમ આજા રાખવી ઉચિત છે. તેથી જ પૂ. આચાર્યશ્રીનો ઉપકાર અમે ભૂલી શકીએ તેમ નથી.

પૂ. આ. મ. શ્રી એ અભિધાન ચિંતામણિ ગ્રંથનું ભાષાંતર ઘણું મૂંઝેલા તેમજ વ્યાકરણના અર્થોને ખ્યાલમાં રાખી, કેટલાક અર્થ-વાચક શબ્દોના ગુજરાતી ભાષામાં સહેલાઈથી સમજી શકાય તેવી રીતે અર્થો આપી કર્યું છે. તેઓશ્રી નિરંતર શિષ્ય પ્રશિષ્યાદિને વાચના આદિ આપવાના અભ્યાસી હોઈ તેઓશ્રીએ સાધારણ બુદ્ધિવાળાને ઉપયોગી થાય તેમ ખ્યાલમાં રાખી લિંગ (બ્રતિ)ની વ્યવસ્થા પણ કરી છે. સંસ્કૃતના અભ્યાસીઓને મોટાકોષના ભાગો સાથે રાખવામાં મુશ્કેલી પડતી હોવાથી આ ગ્રંથને નાના કદમાં રામાનંદપ્રેસમાં ખંતપૂર્વકના સંશોધનથી તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે.

સાથે ગુજરાતી શબ્દો ઉપરથી પણ સંસ્કૃત શબ્દો જાણવા માટે ગુજરાતી અનુક્રમણિકા તથા વિષયવાર બીજક આપવામાં આવ્યું છે એટલે આ ગ્રંથને તેના બધા અંગોથી વિશિષ્ટ રીતે શણગારવામાં આવ્યો છે.

જેન સાહિત્યના અભ્યાસીઓએ અમારા આ પ્રકાશનની પહેલી આવૃત્તિ ખૂબ જ ઉત્સાહભરે વધાવી લીધી છે તે જાણી સંતોષ થયો છે.

આ બીજી આવૃત્તિ પંદર વરસ બાદ પ્રસિદ્ધ થાય છે તે અંગે ધણી જ માંગણી હોવા છતાં પણ પ્રેસ વગેરેના અનેક કારણોને લઈને પ્રકાશન કરવામાં ઢીલ થઈ છે. તે ક્ષતવ્ય ગણશે.

અંતમાં આ બીજી આવૃત્તિના પ્રકાશન અંગે ઉપદેશક પૂજ્યશ્રમણ ભગવંતો નો તેમજ આર્થિક સહાય કરનાર અનેક ગામેના શ્રી સંઘો તેમ જ ઉદાર દીલ શ્રાવકોની સહાયતા ધણી જ ઉપયોગ રૂપ થઈ છે તે સર્વેનો હ્રમો આ તકે આભાર માનીએ છીએ.

અંતમાં રામાનંદ પ્રેસના સંચાલક મહંત શ્રી ત્રિભુવનદાસજી શાસ્ત્રી પોતાની અનેક પ્રવૃત્તિઓ હોવા છતાં પણ આ ગ્રંથ છાપી આપ્યો તે બદલ તેઓના પણ અમો ઋણી છીએ તદુપરાંત આ ગ્રંથ છપાવવામાં મુખ્ય સહાયક સાયરમતીના ચંદુલાલ હવજીભાઈ ગુજરાત સ્ટેટ કંપનીવાળા કે જેઓ પોતાના અનેક વ્યાવહારિક વ્યાપારિક પ્રવૃત્તિઓને ગોણ કરી સંપૂર્ણ કાળજી રાખી ગ્રંથ છપાવવા તમામ સહાય કરી તે ક્ષેત્રપણ રીતે બુદ્ધાય તેમ નથી. તેઓના પણ અમો અત્યંત ઋણી છીએ.

સાથે આ પ્રકાશનમાં પ્રેસમેટર, પ્રુફ સંશોધન આદિ કાર્યોમાં પ. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજય ચંદ્રોદય સૂરીશ્વરજી. મ. તથા પૂ. મુનિ શ્રી હીંકાર ચંદ્રવિજયજી મ. પૂ. મુનિ શ્રી વિવેકચંદ્રવિજયજી મ. પૂ. બાલમુનિશ્રી સોમચંદ્રવિજયજી પૂ. મુનિ શ્રી કુશળચંદ્રવિજયજી મ. આદિ પૂજ્યાચાર્ય ભગવંત શ્રીમાનના ધર્મ પરિવારના શ્રમણનો સહયોગ પ્રશસ્ય કક્ષાનો હતો. જેથી અમો આ સુંદર પ્રકાશન કરી શક્યા છીએ.

પ્રથમાવૃત્તિ માટે શ્રીયુત પંડિતપ્રવરશ્રી લાલચંદ ભગવાનદાસ ગાંધીએ લખી આપેલી મનનીય અભ્યાસપૂર્ણ પ્રસ્તાવના પણ આ દ્વિતીયાવૃત્તિમાં આભાર મૂકવામાં આવી છે.

અંતમાં આ બીજી આવૃત્તિનો સફળઉપયોગ સૌ કોઈને થાય તે અંગે મુખ્ય સહાયક સાયરમતી સંઘને તેમજ બીજા સર્વ સહાયકોની રમ્પત ધ્યાનમાં લઈ અમે અમારી કૃતજ્ઞતા પ્રદર્શિત કરીએ છીએ.

એન લી. પ્રકાશક

આ પ્રકાશન માટે સહાય આપનારની શુભ નામાવલી

રૂપિયા	નામ	ચંદ્ર વિજયજી મ. ના ઉપદેશથી
૫૦૦૦.૦૦	શ્રી સાંતરમતી રામ- નગર જૈન. શ્વે. મ. સંઘ. અમદાવાદ	૧૦૦૦.૦૦ ,, મુંબઈ લુવેશ્વર લાલ બાગ મોતીશા જૈન ટ્રસ્ટ
૨૦૦૧.૦૦	,, મુંબઈ સેન્ટ હર્સ્ટરોડ જૈન શ્વે. સંઘ	૭૦૧.૦૦ અમદાવાદ શાહપુર ખાતપુર જૈન સંઘ.
૧૫૦૦.૦૦	,, મુંબઈ લુહાર ચાલ જૈન સંઘ.	૫૦. શ્રી અશોકચંદ્ર વિ. ગણિવરના ઉપદેશથી.
૧૦૦૧.૦૦	,, અમદાવાદ ઉસ્મા- પુરા શ્રોવર્ધમાન જૈન સંઘ.	૭૦૦.૦૦ અમદાવાદ કીકા- ભટ્ટની પોળના ઉપશ્રય તરફથી.
૧૦૦૦.૦૦	,, ભાવનગર જૈનસંઘ હ. શેઠ ડોનાભાઈ અભેચંદ પેઠી	૭૫૦.૦૦ અમદાવાદ મસ્કતી મારકીટ મારવાડી પચ પૂ. મુનિશ્રી. પ્રદીપચંદ્ર વિ. તથા મુ. કુશળચંદ્ર વિ. ના ઉપદેશથી.
૧૦૦૦.૦૦	,, મુંબઈ માટુંબા જૈન શ્વે. તપ સંઘ.	૫૦૧.૦૦ પાલેજ જૈન શ્વે- તાંબર સંઘ તરફથી પૂ મુનિશ્રી પ્રમોદચંદ્ર વિજયના ઉપદેશથી.
૧૦૦૦.૦૦	,, સુરત વરાચૌરા જૈન સંઘ. આ. શ્રી વિ. કુમુદચંદ્ર સૂરી. શ્વરજી મ. તથા મુનિશ્રી પ્રમોદ.	

રૂપિયા	નામ	રૂપિયા	નામ
૫૦૧.૦૦	અમદાવાદ મરચંદ સોસાયટી જૈન સંઘ.	૨૫૧.૦૦	અમદાવાદ શામળાની પોળ ઉપાશ્રય સંઘ.
૫૦૦.૦૦	મુંબઈ તારદેવ જૈન સંઘ.	૨૦૦.૦૦	અમદાવાદ જીના મહા- જનવાડા ઉપાશ્રય સંઘ.
૫૦૧.૦૦	શ્રી નવસારી જૈન સંઘ.	પૂ. મુનિશ્રી નરચંદ્રવિજય- ચંદ્ર તથા મુનિશ્રી વિવેક ચંદ્રચિન્મના ઉપદેશથી.	
૫૦૦.૦૦	ખંભાત ચંપાપ્રભા દાન શાળા તરફથી પૂ. સાધ્વી શ્રી પ્રમોદશ્રીજી તથા. સા. પુષ્પાશ્રીજીના ઉપદેશથી	૨૦૧.૦૦	એક સદ્ગૃહસ્થ તરફથી હ. સાધ્વીશ્રી પદમાશ્રીજી તથા સા. હેમપ્રભાશ્રીજીના ઉપદેશથી.
૩૫૧.૦૦	માંડવી જૈન શ્વે. સંઘ. તરફથી પૂ. મુનિશ્રી પ્રમોદચંદ્ર વિજયજી મ. ના ઉપદેશથી.	૨૦૦.૦૦	બારડોલી જૈન સંઘ તરફથી. પૂ. મુનિશ્રી અભયચંદ્ર વિજયજીના ઉપદેશથી.
૩૦૦.૦૦	સુરત સગરામપુરા જૈન સંઘ.	૨૦૦.૦૦	કીમ જૈન શ્વે. સંઘ તરફથી.
૨૫૦.૦૦	અમદાવાદ ખુશાલજીવન જૈન સંઘ	૧૫૦.૦૦	કીમ શા. નયમલજી ઈંદ્રમલજી
૨૫૦.૦૦	મુંબઈ ચોપારી જૈન શ્વે. સંઘ.	૫૦.૦૦	કીમ હ. શા. નાનુભાઈ

ત્રણ ચાતુર્માસ

પ્રાચીન ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ અમદાવાદ (રાજનગર) જૈન પુરી તરીકે
પ્રખ્યાત છે. તેમાં સાબરમતી ઉપનગર આવેલ છે.

પ્રાચીન સમયમાં અનેક મહાપુરુષોએ આ ભૂમિને પાવન કરેલ છે
તેમ રાજકીય, ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ પણ તેનું સ્થાન મહત્વનું છે અને આજે
તે શુભરાતના પાટનગરનું ગૌરવ પામેલ છે.

સુરતમાં સાયરમતી સંઘની ચાતુર્માસની વિનંતિ :—

પ. પૂ. સમયગ વ્યવહાર વિચક્ષણુ, પ્રજ્ઞાંત મૂર્તિ પૂજ્યપાદાચાર્ય શ્રી મહા વિજય વિજ્ઞાનસૂરીશ્વરજી મહારાજનાં પદધર ભદ્રમૂર્તિ, પ્રાકૃત વિચારક પ. પૂ. આ. મ. શ્રી. વિજયકસ્તૂરસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રી તથા તેમના વિદ્વાન શિષ્ય બ્રાહ્મણ વાચસ્પતિ, પ્રખર વક્તા ઉપા. શ્રી ચંદ્રોદય વિજય અશ્વિવર મ. (હાલ આચાર્ય મહારાજશ્રી)ને કેટલાયે વરસથી સાયરમતી શ્રીસંઘની ચાતુર્માસ કરાવવાની વિનંતિ હતી. પરંતુ કોઈ ભવિત્યતાના યોગે તે લાભ સંઘને આપી શક્યા નહોતા છતાં તેમના પ્રયાસો તેમણે ચાલુ રાખ્યા હતા.

પૂજ્યશ્રી સુરત શહેરમાં અંજન શલાકા મહોત્સવ વગેરે અનેક શાસન પ્રભાવનાનાં કાર્યો કરી કરાવી વિ. સં. ૨૦૨૫નું ચાતુર્માસ ભગ્ન વેળલપુર ક્યું હતું. ત્યાં પણ ઉપધાનાદિ અનેક શાસન પ્રભાવના કરી સુરત શ્રીનેમિ-વિજ્ઞાન કરતૂરસૂરિજ્ઞાન મંદિરમાં ગુરુમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા તેમજ સુરત. દેસાઈ પોળ જૈન પેઢિના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી ડાહ્યાભાઈ કીનારીવાલાના દીક્ષા પ્રસંગે પધાર્યા હતા.

ભાવનાથી ભરપૂર સુરત શહેરના ભાવિકો અનેક શાસન પ્રભાવનાનાં કાર્યો કરી રહ્યા હતા શહેરમાં વિ. સં. ૨૦૨૬ ના માહ સુદ ૧૦ ના રોજ મુંબઈ ગોડીજી, સાયરમતી, મલાડ વગેરે સંઘો વિનંતિ કરવા આવ્યા હતા. દરેક સંઘોની વિનંતિ થતાં વિચાર વિનિમય કરી ક્ષેત્ર સ્પર્શના એ અતિઆમહ અને લાભાલાભ જોઈ સાયરમતી સંઘની ચાતુર્માસ વિનંતિ સ્વીકારાઈ હતી.

સુરતમાં ગુરુમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા અને સાયરમતી ચાતુર્માસ માટે પ્રયાણ

સુરત શ્રીનેમિવિજ્ઞાન કરતૂરસૂરિજ્ઞાનમંદિર ગોપીપુરા મેઘનરોડ ઉપર વિજ્ઞાન તૈયાર કરાવેલ છે તે જ્ઞાન મંદિરમાં પ. પૂ. ગુરુદેવ શાસન સત્રાદ શ્રી વિજય નેમિસૂરીશ્વરજી મ. તથા પ. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજય વિજ્ઞાન સૂરીશ્વરજી મ. ની ગુરુમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ માહ સુદ ૧૪ થી માહ ૧૦ ૭ સુધી શાંતિરત્નાદિ સહિત થયો હતો તેમજ તેમના શિષ્ય પ્રશિષ્યોના

રચિત ગ્રંથોનું પ્રદર્શન, રંગોળી રચના તેમજ નૂતન સુનિશ્ચી કુશલચંદ્ર વિજયજીની વડીદીક્ષા મહાવાદ પ ના, તેમ મહા. વદ. ૭ ના. ગુરુભૂતિ પ્રતિષ્ઠા કરી દ્વાગણ્ય સુદ ૨ ના રોજ અમદાવાદ તરફ પ્રયાણ કર્યું હતું.

વિહારમાં અનેક શાસન પ્રભાવનાનાં કાર્યો

વિહારમાં સાયણ, કીમ, કોસંબા અંકલેશ્વર વગેરે ગામોમાં અનેક કાર્યો કરી. ભરૂચમાં નૂતન સાધ્વી શ્રીમેરૂશીલાશ્રીની વડી દીક્ષા કરાઈ હતી.

પાલેજમાં ચારદિવસના રોકાણ દરમ્યાન દેવદ્રવ્યનું રૂણ રૂપીયા વીસ હજારનું હતું તે અંગે રૂ. ૨૫૦-ની કાચમી તિથિઓ કરાવી દેવદ્રવ્યના ઝણમાંથી શ્રી સંધને રૂણમુક્ત કર્યો હતો.

ખંભાતમાં ચૈત્ર સુદ ૨ના રોજ પ્રવેશ કર્યો હતો. ચૈત્રીઓળીની આરાધના, પ. પૂ. આ. મ. શ્રી વિદ્વાન સૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીની ગુણાનુવાદ સભા, છન્નુ જીનની આરાધના, સુનિશ્ચી. પ્રદીપચંદ્ર વિ. જી. ના વરસી તપના પારણ્યા નિમિત્તે શ્રી સિદ્ધગિરિની રચના ને નવાણું અભિષેકની પૂજા, ગુરુભૂતિ પ્રવેશ વરયોડો, તેમજ ચીમનલાલ ખુશાલજાસની પુત્રી રેણુકા બેનની વૈ. સુ. ૧૦ની દીક્ષા; શ્રીસિદ્ધચંક પૂજન વગેરે અનેક પ્રભાવનાનાં કાર્યો કરાવ્યા હતાં.

અમદાવાદ દશાપોરવાડ સોસાયટીમાં પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ

દશાપોરવાડ સોસાયટીના દેરાસરમાં બે નૂતન દેવકુલિકા તૈયાર કરાઈ હતી તેમાં મૂર્તિપ્રતિષ્ઠા અંગે વિનંતિ થતાં ખંભાતથી વિહાર કરી વૈશાખ વદ ૧૦ ના રોજ ત્યાં પ્રવેશ કર્યો હતો.

જેઠ સુદ ૭ ના રોજ પ્રતિષ્ઠા હોવાથી વૈ. વ. ૧૪ થી જેઠ સુદ ૭ સુધી શ્રીશાંતિરનાત્રાદિ સદિત મહોત્સવ ઉજવાયો હતો દેવદ્રવ્યની ઉપજ લગભગ રૂ. ૧૧૧ લાખની થઈ હતી. શ્રીસંધનો અદ્ય ઉલ્લાસ ઉત્સાહ હતો રૂ. વ. આ. મ. શ્રી ઉદય સૂરીશ્વરજી મ.ની ગુણાનુવાદ સભા તથા શ્રીસિદ્ધચંકપૂજન

ભાવનગર ખંદેરે વયોવૃદ્ધ પ પૂ. આ. મ. શ્રી ઉદયસૂરીશ્વરજી મ. વૈ. વ. ૧૧નાં રોજ કાળ ધર્મ પામતા. જેઠ સુદ ૧૦ રોજ દશાપોરવાડ સોસાયટી

માં શ્રીસિદ્ધચંદ્રપૂજન. તેમજ પ્રકાશ હાઈસ્કૂલ રીલીફરોડ ઉપર શહેરમાં ગુણાનુવાદ સભા યોજાઈ હતી.

અમદાવાદ ઉરમાનપુરામાં સ્વર્ગારોહણ નિમિત્તે શાંતિસ્નાત્રાદિ મહોત્સવ

ઉરમાનપુરામાં પૂ. સ્વ. આ. મ. શ્રી. ઉદય સૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીનો ધણો જ ઉપકાર હોવાથી તે નિમિત્તે જેઠ સુદ ૧૧ થી જેઠ વદી ૫ સુધી શાંતિ સ્નાત્ર, શ્રી સિદ્ધ ચંદ્રપૂજન આદિ મહોત્સવ થયો હતો તેમજ ગુરુ મંદિર ખનાવવાનો પણ નિર્ણય કરાયેલ હતો.

સાબરમતીમાં ચાતુર્માસ પ્રવેશ

૫. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજય કરતૂર સૂરીશ્વરજી. મ. તથા તેમના વિદ્વાન શિષ્ય પ્રખર વક્તા ઉપા. શ્રી ચંદ્રોદય વિજય ગણિવર મ. (હાલ આચાર્ય મહારાજશ્રી); પૂ. ગણિવર શ્રીઅરોહચંદ્ર વિજયજી મ., પ્રવર્તક શ્રીવિજયચંદ્ર વિજયજી મ. આદિ વિશાલ પરિવાર સાથે જેઠ વદ ૭ રોજ સાબરમતીમાં પ્રવેશ કર્યો હતો. ધર્મનગરથી સામૈયું થવાના સમાચાર સાબરમતી રામનગરમાં ફેલાતાં ધણા વસ્તોની ઈચ્છા પાર પડતાં અનેરો આનંદ ફેલાયો હતો. અને જવ્ય સામૈયું થયું હતું અનેક ગહુલીઓ થઈ હતી. પ્રવેશ ઉત્સાહપૂર્વક થયો હતો.

સાબરમતીમાં ચાતુર્માસની વિવિધ આરાધના

- * દરરોજના ચાતુર્માસ વ્યાખ્યાનમાં ધર્મરત્ન પ્રકરણ અને નર્મદાસુંદરી ચરિત્ર વંચાવવાનું શરૂ કર્યું હતું ઉપરાંત દરરોજનારે અનેક વિધ વિષયો ઉપર અપોરના જાહેર વ્યાખ્યાનો આપતાં હતાં
- * શ્રીઅરિહંતપદજીની આરાધના જાપપૂર્વકની કરાઈ તેમાં ૧૮૦૦ થી ૨૦૦૦ આરાધકોએ લાભ લીધો હતો.
- * દીપક એકાસણા ઠામચીવિહાર એકજ દ્રવ્યના કરાબા તે આરાધનામાં ૧૫૦૦ આરાધકો જોડાયા હતાં.

- * વીશસ્થાનકની સામુદાયિક આરાધના એક દિવસ ઉપવાસથી કરાવતાં ૧૨૦૦ ભાવિકો જોડાયા હતા.
- * સ્વસ્તિકેતપ, શ્રીસીદ્ધગિરિના અઠમ વગેરે અનેક વિધ આરાધના બહુ જ ઉદ્ધાસ ને ઉમંગપૂર્વક કરાઈ હતી.

પ. પૂ. ગુરુદેવ આ. મ.શ્રી ઉદયસૂરીશ્વરજી મનો સ્વર્ગારોહણ નિમિત્તે મહોત્સવ

સ્વ. ગુરુ દેવનો સાગરમતી સંઘ ઉપર અસીમ ઉપકાર હતો તેમના સ્વર્ગારોહણ નિમિત્તે આઘાડ વદ ૧૪થી શ્રાવણ સુદ ૬ સુધી શાંતિરત્નાત્રિ મહોત્સવ, કુંભસ્થાપના, નવગ્રહપૂજન. વરધોડો વગેરે પ. પૂ. આ. મ. શ્રી. વિજય નન્દન સૂરીશ્વરજી મ. પ. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજય કસ્તૂરસૂરીશ્વરજી મ. પ. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજય યશોભદ્ર સૂરીશ્વરજી મ. પ. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજય દેવ સૂરીશ્વરજી મ. આદિ વિશાળ મુનિ મંડલની નિશામાં બહુ જ ઉત્સાહપૂર્વક થયા હતા.

સ્વર્ગસ્થના જીવનને સ્પર્શતી રચનાઓ હાલતી ચાલતી રચનાઓ સુંદર રીતે યોજાઈ હતી. તેનું ઉદ્ઘાટન અમદાવાદ કોર્પોરેશનના મેયર શ્રીનરોત્તમભાઈ ઝવેરીના શુભ હસ્તે કરાયેલ હતું.

તેમજ ગુજરાત રાજ્યના રાજ્યપાલ શ્રી શ્રીમન્નારાયણ તથા તેમના ધર્મપત્ની મહાલસા બહેન. એક દિવસ ભાવનામાં આવ્યા હતા. ૧૫થી ૨ કલાક ભાવનામાં રસ લીધો હતો. આ બંને જણાએ સુંદર વક્તવ્ય કર્યું હતું.

મહોત્સવ અંગે દરરોજ સુંદર અંગ રચના ને ભાવનામાં શાંતિલાલ બી. શાહ સુંદર સમજૂતી જમાવતા હતા.

મહોત્સવ દરમિયાન શ્રીસંઘે ગુરુદેવના ઉપકારની સ્મૃતિનિમિત્તે ગુરુમંદિર બનાવવાનો નિર્ણય કર્યો હતો.

‘ગુરુમંદિરતું’ ખાતમુહૂર્ત અને શિલારોપણ

ગુરુમંદિરતું ખાતમુહૂર્ત શ્રાવણ સુદ ૩ ના રોજ કરાયું હતું અને શ્રાવણ સુદ ૧૦ ના રોજ શિલારોપણ કરાયું હતું.

પર્યુષણ પર્વની વિવિધ આરાધના અને કાળાઓ

- * આમંત્રીલ ખાતા અંગે રૂ. ૧૫૦૦૦ લગભગ ફાળો.
- * દેરાસરજીના જીર્ણોદ્ધાર માટે જુદા જુદા ગામોમાં આપવા રૂ. ૧૦૦૦૦ મળુર કરાયા.
- * સ્થાપનાની ઉપજ, પાંજરાંપોળ, ઉપાશ્રયો, જીવદયા, રેલરાહત, અનુકંપા વગેરે માટે અનેક ફાળા થયા હતા.

- * અનેક વિધ તપસ્યાઓ થઈ હતી

મામખમણ	સોળઉપવાસ	દસઉપવાસ	સિદ્ધિતપ	અઠ્ઠાઈ	અઠ્ઠમ
૨	૬	૨૧	૨	૧૬૮	૩૫૦
ચોસકપદોરી પૌષધ વગેરે અનેકવિધ નાની મોટી તપસ્યા થઈ હતી.					
૨૦૦					

- * ચોસકપદોરી કરનાર ૨૦૦ જાણીને કામળ તેમજ રોકડ રૂપિયાની પ્રભાવના થઈ હતી.
- * પાલેજવાડા શાહ યુનીસાલ તલકચંદભાઈને શ્રી ઉપધાન તપ કરાવવાનો આદેશ અપાયો હતો,

છપન્ન દિક્કુમારિકા મહોત્સવ

સાતરમની અર્ચુદ્ધિરિ સોસામટીમાં ચાતુર્માસ રહેલ સાધ્વીશ્રી સુવર્ણ પ્રભાશ્રી જી. મ. ના માસખમણ નિમિત્તે ભાદરવા સુદ ૧૩ થી ભાદરવા-વદ ૧ સુધી મહોત્સવ થયો હતો તે પ્રસંગે ૫૬ દિક્કુમારિકા મહોત્સવ ઉજવાયો હતો તે પ્રસંગે અમદાવાદ પાંજરાંપોળનું મંડળ આવેલ ને આગેહુજ્ય સૌને આશ્રય ઉપજાવે તેવા દિક્કુમારિકા મહોત્સવ ઉજવાયો હતો ને ૫૦૦૦

માણસોએ સવારના ૧૧ થી ૪ સુધી સ્થિર ચિત્તે જોયો હતો જે જીંદગીમાં
યાદ રહે તેવો બનેલ હતો ને સાધર્મિક વાતસલ્ય યોગ્ય હતું.

૨૫. આ. મ.શ્રી કીર્તિસાગરસૂરિજી

મહારાજશ્રી ના સ્વર્ગારોહણ નિમિત્તે મહોત્સવ આસો સુદ ૨ થી
આસો સુદ ૧૫ સુધી ઉજવાયો હતો.

મસ્કતી મારફીટમાં શ્રીસિદ્ધચક્ર પૂજન

મુનિશ્રી પ્રદીપચંદ્ર વિજય મ. તથા મુનિ શ્રી. કુશલચંદ્રવિજયજી મસ્કતી
મારફીટ પર્યુષણ કરાવવા ગયા હતા તે દરમિયાન. મુ. શ્રી પ્રદીપચંદ્રવિજયજી
એ અઠ્ઠાઈ કરી હતી. તે નિમિત્તે શ્રી સિદ્ધચક્ર પૂજન રાખેલ હતું રૂ. ૪૦૦૦
લગભગની જીવદયાની ટીપ થઈ હતી.

અર્જુનગિરિ સોસાયટી અને પદ્મનગર સોસાયટીમાં તેમજ આબુવાણુ
ધણી જ જૈનોની વસ્તી વધતી જતી હોવાથી અંતે સોસાયટીમાં એક દેરાસર
ખંધાવવાનો નિર્ણય થયો હતો તેને અંગે જમીન લેવા માટે યોગ્ય કાર્મ-
વાહી કરી જમીન લેવાઈ હતી. તેમ તે અંગે પૂજ્યશ્રીના ઉપદેશથી સાધા-
રણ ખાતાનો એક ટ્રાજો થયો હતો.

શ્રીઉપધાન તપ આરાધના

આસો સુદ ૧૧ થી ઉપધાનતપની આરાધના શા. મુનીલાલ તલકચંદ
પાલેજવાલા તરફથી શરૂ થઈ હતી.

તેમાં ૪૮૧ આરાધકો જોડાયા હતા. ૧૫ વરસની અંદરના ૩૫
આરાધકો, ૨૯૫ માળવાળા હતા.

ઉપધાનતપમાં તમામ લાભ પોતે જ લીધો હતો.

ઉપધાન તપ આરાધકોએ સામુદાયિક પ્રભાવનાની ટીપ રૂ. ૫૭૦૦૦
ઉપરાંત કરી હતી આંદોની રકાબી અને વાડકોની તેમજ બીજી નાની મોટી
અનેક પ્રભાવના થઈ હતી.

ઉપધાન તપમાં માત્રનાં ધીની ઉપજ રૂ. ૩૭૭૦૦૦ લગભગ થઈ હતી ધીની ઉપજમાંથી ચાંદીનો રથ અને નવા દેરાસર બનાવવાનો નિર્ણય કરાયો હતો રૂ. ૨૫૦૦૦ લગભગ બહારના દેરાસરોના જીર્ણોદ્ધારમાં વાપરવાના મંજુર કરાયા હતા.

ચાતુર્માસ પરિવર્તન

આચાર્ય મહારાજદિ સહિત સર્વે મુનિઓનું ચાતુર્માસ પરિવર્તન ઉપધાન વહન કરાવનાર શા. ચુનીલાલ તલકચંદ પાલેજવાલાને ત્યાં કરાયું હતું. તે વરસોડાની ચાલીના જ્ઞાનમંદિરમાં સિદ્ધગિરિના પદ જુહાર્યો હતા.

ઉપધાનતપમાસારોપણ તથા ગણિપદારોપણ મહોત્સવ

- * ઉપધાન તપની માળારોપણ માગશ્વરશુદ્ધ ૩ ના રોજ રખાઈ હતી તેો તે નિમિત્તે શાંતિ સ્નાત્રાદિ મહોત્સવ, ઉપધાનની માલનો વરધોડો, અને આરાધકો તરફથી ૨૩ હોડનું ઉજમણું થયું હતું.
- * કારતકવદ ૧૨ થી માગશ્વરશુદ્ધ ૩ સુધી મહોત્સવ ઉત્સાહપૂર્વક ઉજવાયો હતો. ૨૮૫ આરાધકોને માળારોપણ થયું હતું.
- * અમદાવાદ શહેરના ૧૨૫ લગભગ ઉપાશ્રમના સાધુ સાધ્વીઓની ઊનના પેકેટ બહોરાવી ભક્તિ કરાઈ હતી.
- * પ. પૂ. પ્રવર્તક શ્રીવિજયચંદ્ર વિજય મહારાજશ્રીને શ્રી ભગવતી સૂત્રના યોગોદ્ધન ચાલતા હોવાથી શ્રીસંઘે ગણિપદારોપણ મહોત્સવ કા. વ. ૧૧ ના રોજ ઉજવ્યો હતો. તે પ્રસંગે પ. પૂ. આ. મ. શ્રી તન્દનસૂરિશ્વરજી મહારાજશ્રી તથા આ. મ. શ્રી યશોભદ્રસૂરીશ્વરજી પ. પૂ. આ. મ. શ્રી. વિ. દેવસૂરીશ્વરજી મ. આદિ વિશાળ સમુદાયની હાજરી હતી.

પ. પૂ. આચાર્ય મહારાજશ્રીના ૭૧માં જન્મદિન

પ્રસંગે લેટપુસ્તકની યોજના

રોષવદ ૧ના રોજ આચાર્યદેવશ્રીમાનનો ૭૧ મો જન્મદિન હોવા ઉપરાંત ૫૧ વરસની સંયમ સાધના નિમિત્તે શ્રી સંઘ તરફથી આંગીપૂજન રાખી

હતી તેમજ ભારતભરની યુનીવર્સિટીઓ, કોલેજો, પ્રોફેસરો, પુસ્તકાલયો, જ્ઞાન-ભંડારો મુનિમહારાજશ્રી વગેરેને તેઓ શ્રીએ રચિત, પ્રકાશિત, અર્થોના સેટ બેટ આપવાની યોજના કરાઈ હતી. તે અંગે ૩ થી ૪ હજાર પુસ્તકો ૨૫૦ ઉપરાંત વિદ્વાનોને બેટ મોકલવાનું નક્કી થયું હતું. ને તે અંગે સારી રકમ નો ફાળો થયો હતો.

સેરીસા, પાનસરનો છરી પાળતો સંઘ

શ્રી સેરીસા તીર્થનો મહીમા અપૂર્વ છે પોસ દશમીના અકુંભની આરાધના કરાવવા જવાનું થતાં ત્યાં માગશર વદ ૮-૯-૧૦ના અકુંભમાં મુનિઓ સહિત ૨૫૦ લગભગ અકુંભની આરાધના બહુ જ ઉત્સાહ ને ઉમંગપૂર્વક કરાઈ હતી અને ત્યાંથી આરાધકોનો સંઘ છરી પાળતો ક્લોલ થઈ પાનસર ગયો હતો. ક્લોલમાં શા. રમણલાલ સકરચંદ તથા બાલુભાઈ સોમચંદ તરફથી સંઘનું સામેયું ને સ્વામિ વાત્સલ્ય થયું હતું. પાનસરમાં પણ સામુદાયિક ભક્તિ ૮-૧૦ જળ્યા તરફથી કરાઈ હતી.

આઠ મુમુક્ષુઓનો ભવ્ય દીક્ષા મહોત્સવ

સેરીસા પાનસર યાત્રા કરી સાગરમતી આવી ગયા બાદ મહાસુદ. પ. ના ૮-મુમુક્ષુ ભાઈ બેનોની દીક્ષા પ્રદાન થયું હતું.

તે અભૂતપૂર્વ પ્રસંગ નજરે જોનાર અતુમોહના કરી જામ તેવો થયો હતો ને હજારોની મેદની સમક્ષ પ્રવળ્યા અપાઈ હતી.

દીક્ષાવિધિ હાઈસ્કુલના વિશાળ કમ્પાઉન્ડમાં પ. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજયકર્તૂર સૂરીશ્વરજી મ. તથા પ. પૂ. આ. મ. શ્રી યશોદેવસૂરીશ્વરજી મ. ને વિશાળ સાધુસાધ્વી સમુદાયની હાજરી વચ્ચે થઈ હતી.

દીક્ષાપ્રસંગે પોષ વ. ૧૨ થી માહ સુદ ૫ સુધી શાંતિસ્નાત્રાદિ મહોત્સવ ઉજવાયો.

ચાતુર્માસની રૂળ શ્રુતિ

શ્રી સાગરમતી સંઘની સાત વરસની અથાગ મહેનત થયેલ વિનંતિ પછી આ રૂળશ્રુતિ સદા માટે માદગાર બની છે તેની રમૂતિ અર્થે શ્રી

સંધ તરફથી રૂ. ૫૦૦૦) અભિધાન ચિંતામણિ ગ્રંથની બીજી આવૃત્તિ છાપવા માટે અર્પણ કરવામાં આવ્યા છે.

સાબરમતીથી વિહાર કરી વિ. સં. ૨૦૨૭નું ચાતુર્માસ અમદાવાદ ઉસ્માનપુરા કરાયું અને વિ. સં. ૨૦૨૮નું ચાતુર્માસ સુરેન્દ્રનગર કરાયું તે દરમ્યાન ગ્રંથ છપાઇ તૈયાર થઈ જવા આવેલ.

તેમજ ગુરૂમંદિર પણ તૈયાર થવા આવેલ જેથી પ. પૂ. આચાર્ય દેવ શ્રીમાન આદિ અમદાવાદ આવવાના સમયાર મળતાં ગુરૂમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા કરવા નિર્ણય કરાયો હતો.

ગુરૂ મૂર્તિપ્રતિષ્ઠા અને પંચાસપદારોપણ

પ. પૂ. આચાર્ય દેવશ્રીમાન સુરેન્દ્રનગરમાં વિ. સં. ૨૦૨૮નું ચાતુર્માસ બહુ જ ઉત્સાહને ઉમંગપૂર્વક પૂર્ણ કરી શાસન સમ્રાટ શતાબ્દી મહોત્સવ તેમજ પ. પૂ. ઉપાધ્યાયજી મહારાજશ્રીના આચાર્ય પદારોપણ મહોત્સવ તેમજ અનેક વિધ શાસન પ્રભાવનાના કાર્યો કરી કરાવી અમદાવાદ કૃષ્ણનગરના કાર્તિકુમારની દીક્ષા નિમિત્તે પો. વ.-૩ ના વિહાર કરી અનેક ગામેમાં શાસન પ્રભાવના કરી આવી રહ્યા હતા તો ગુરૂમૂર્તિપ્રતિષ્ઠા કરવા અંગે વિહારમાં વિનંતિ કરાઈ અને સાબરમતીમાં માહ સુદ ૨ ના રોજ બંને આચાર્ય દેવશ્રી સપરિવાર ને શ્રીસંઘે ઉત્સાહ ને ઉમંગપૂર્વકના સામૈયા સાથે પ્રવેશ કરાવ્યો હતો. ગુરૂમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા માહ સુદ ૧૩ ના રોજ કરવાનું નક્કી થતા તે અંગે માહ સુદ ૨ થી શાંતિસ્નાત્રાદિ મહોત્સવ બહુ જ ઉત્સાહપૂર્વક ઉજવાયો હતો.

પંચાસ પદારોપણ

મહોત્સવ દરમ્યાન માહ સુદ ૧૧ ના રોજ પ. પૂ. આચાર્ય દેવશ્રી મંદોદયસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય ગણિપ્રવરશ્રી વિજયચંદ્રવિજયજી તથા પ. પૂ. આ. મ. શ્રી કરતારસૂરીશ્વરજી મ.ના શિષ્ય ગણિપ્રવર અશોકચંદ્રવિજયજી મહારાજશ્રીનું પંચાસપદારોપણ બહુ જ ઉત્સાહપૂર્વક થયું હતું.

તે પ્રસંગે અનેક સંધેાની હાજરી હતી અને પ્રશસ્ત ઉલ્લાસ હતો.

ગુરુમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા

માહ સુદ ૧૩ નાં રોજ ગુરુમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠાની ઉજામણી બોલી વરસોડાવાળા શા. પોપટલાલ મગનલાલે લાભ લીધો હતો તેમજ કળશ-ધ્વજમંડલ દ્વારા દ્વારોદ્ધાટન વગેરેની પણ બહુ જ સારી ઉજામણી થઈ હતી અને શ્રીસંઘમાં ઘરઘીઠ લાડુ મૈસુર વગેરેથી ભક્તિ કરાઈ હતી.

ગુરુમૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા બાદ પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંતાદિ અમદાવાદ-સૈનપુર-કૃષ્ણનગર મુમુક્ષુ કીર્તિકુમારની મહાવહ-૭ ના દીક્ષા પ્રદાન પ્રસંગે પધાર્યા. અશ્રુતપર્વ રીતે તે પ્રસંગની પૂર્તિ બાદ-નવદિક્ષિત મુનિશ્રી, કેતસચંદ્ર વિજયજી મ. આદિ મુનિમંડળ સહિત અમદાવાદ પાંજરાપોળ શેઠ. હઠી-સિંગ કેશરીસિંગ ઉપાશ્રયે પધાર્યા અને અતિ આગ્રહ ભરી વિનંતિ થી. પૂજ્યશ્રીનું વિ. સં. ૨૦૨૬નું આતુર્ભાસ પાંજરાપોળ કરવા નક્કી થયું.

આમ વિ. સં. ૨૦૨૬-૨૦૨૭-૨૦૨૮ ના ત્રણ આતુર્ભાસની ફળ-શ્રુતિનો અદ્વપાંશ રજુ કરી અનુમોદનાના પુણ્ય હાંસલ કરવા પુરુષાર્થ ક્યો છે.

લી.

પ્રકાશક

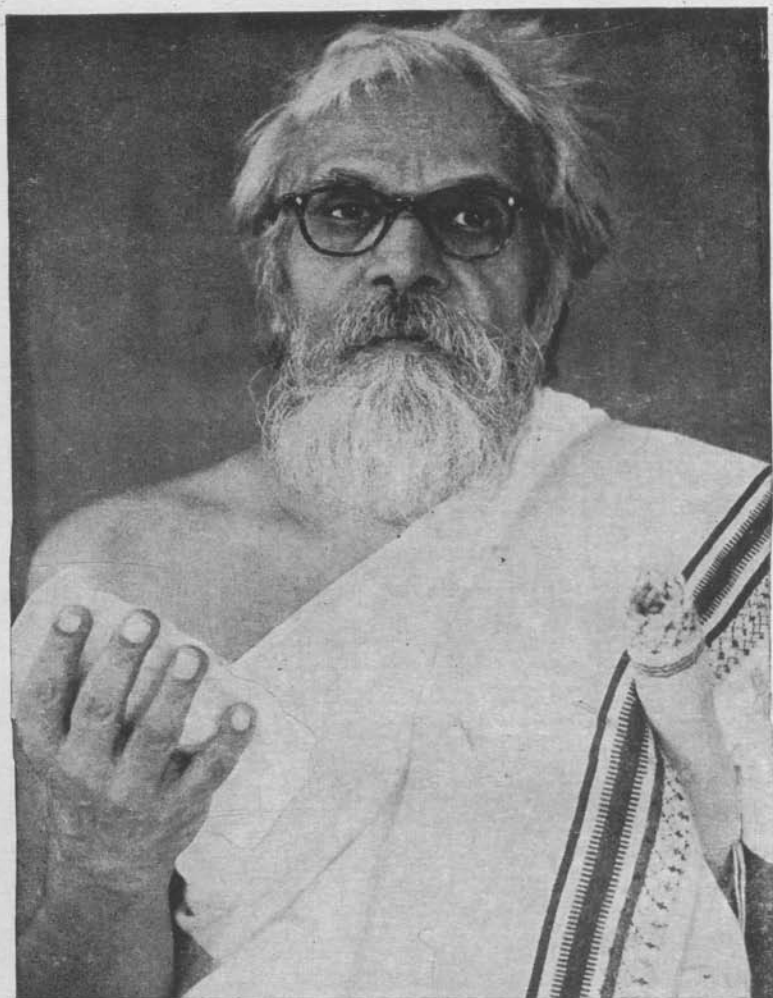
जगद्गुरु शासनशम्राट् सूरिचक्रवर्ति पौढप्रभावशालि
भट्टारक आचार्य देव

शाशितमप्राट

श्रीमान् विजयनेमिसूरीश्वरजी महाराज
जन्म संवत् १९२९ कार्तिक सुद १ महुवा-दीक्षा संवत् १९४५
आचार्यपद १९६४-स्वर्गवास २००५ आसो वद ०)) महुवा

शान्तमूर्ति वात्सल्यवारिधि समयज्ञ आचार्यदेव

श्रीमान् विजयविज्ञानसूरीश्वरजी महाराज

जन्म संवत् १९४७ पाटण — दीक्षा संवत् १९६२

आचार्यपद १९९१—स्वर्गवास २०२२ चैत्र सुद १० खंभात

समर्पणम् —

श्रीमत् 'तपा' गणगगनाङ्गगगनमणि—शासन सम्राट्—सूरि-

चक्र चक्रवर्ति—प्रतिबोधितानेकभूपति—अखण्ड ब्रह्मतेजो-

मूर्ति—श्रीकदम्बगिरि प्रमुख प्रभूत तीर्थोद्धारक—भट्टार-

काचार्य—महाराज श्री विजय नेमिसूरीश्वर—पट्टा-

लङ्काराणां समयज्ञ—शान्तमूर्ति—बालब्रह्मचारि-

परमोपकारि — पूज्य पां द — गुरुवर्याचार्य

महाराज श्री विजयविज्ञानसूरीश्वराणां

सच्चरण — करण — शील — शालि-

सुकोमलकर पङ्कजेभ्यः

सादरं समर्पयति

इदमभिधानं चिन्तामणि कोशरत्नम्

गुरुगुण सौरभ मधुलिप्तं

विजय कस्तूर सूरिः

परमपूज्य प्राकृतविशारद सिद्धान्तमहोदधि आचार्यदेव
श्री विजयकस्तूरसूरीश्वरजी महाराज

जन्म वि. सं. १९५७ पोस वद १ अमदावाद
दीक्षा वि. सं. १९७६ फागण वद ३ मैवाड
आचार्यपद वि. सं. २००१ फागण सुद ४ बुरानपुर

પ્રસ્તાવના

પૂજ્ય શ્રીહિમચંદ્રાચાર્યનો પ્રસાદ

“શબ્દ-પ્રમાણ-સાહિત્ય-છન્દો-લક્ષ્મ-વિધાયિનામ્ ।

શ્રીદેવમચ્છન્દ્રપાદાનાં પ્રસાદાય નમો નમઃ ॥”

—નાટ્યદર્પણ—વિવરણમાં મહાકવિ રામચન્દ્ર અને ગુણચન્દ્ર

ગુજરાતના મહાન સુપુત્ર, સુપ્રસિદ્ધ સિદ્ધસારસ્વત સુરિ-શિરોમણિ વિદ્વદ્ગુરુત્તમ ‘કલિકાલ-સર્વશ’ બિરુદથી પ્રખ્યાત આચાર્ય શ્રીહિમચન્દ્રે ગુજરાત પર જ નહિ, સમસ્ત જગત્ પર વિવિધ પ્રકારે અનેક ઉપકારો કર્યા છે. ખાસ કરીને ગુજરાતની કૃતિ જનતા તો એમના વિશાલ ઉપકારોનું વિસ્તરણ કરી શકે નહિ. વિવિધ વાહ્મયનું વિશિષ્ટ વિજ્ઞાન આપનારી એમની અત્યુચ્ચ સુસંસ્કારી સાહિત્ય-સમૃદ્ધિએ વિદ્યાભ્યાસી સાહિત્ય-સેવી સમાજ પર ચિરસ્મરણીય અસાધારણ ઉપકારો કર્યા છે, તેનું મૂલ્ય આંકી શકાય નહિ, વિશેષતઃ સાહિત્ય-સમુપાસકો સદા તેમના ઋણી રહેશે. વિવિધ વિદ્યા-વિશારદ વિદ્યા-વ્યાસંગી, નિઃસ્વાર્થ પરાંપકાર-પરાયણ સત્કર્ત્ત્વમનિષ્ઠ એ મહાન આચાર્યે લોકોપકાર માટે ઉપયોગી વિવિધ સાહિત્યની સુચશસ્ત્રી રચના કરી છે. ગુજરાતના વિશાલ સામાજિકમાં અને ઈતર દેશોમાં વિદ્વાનો વિકાસ કેવી રીતે થાય ? પ્રગ્નમાં વક્તૃત્વશક્તિ અને કવિત્વશક્તિ સુગમતાથી કઈ રીતે ખીલે ? સમાજમાં વ્યુત્પત્તિ-વિજ્ઞાન સાથે શુભ સંસ્કારો કેવી રીતે સ્થાપી શકાય ? ગુજરાતનું વાસ્તવિક ગૌરવ કઈ રીતે યજ્ઞ શકે ? એ સર્વનો દીર્ઘદિગ્દિથી વિચાર કરી ઉદ્ધાર-ચરિત એ આચાર્યવર્યે વાહ્મયના વિવિધ વિષયોનું અવગાહન કરી-દોહન કરી રચેલી અમૃતમય વિશાલ સાહિત્યસૃષ્ટિ સમાજને સમર્પણ કરી છે.

મહાન પ્રતાપી ગુર્જરેશ્વર મહારાજ સિદ્ધરાજ જયસિંહે અને કુમાર-પાલભૂપાલે આવા વિદ્વદ્ગુરુત્તમ અદ્વિજુત યોગ્યતા પીછાણી હતી. તે બંને

મહારાજાઓની ભક્તિ-ભરપૂર સાહિત્ય-રચના-પ્રાર્થનાને સૂરીશ્વરે સફળ બનાવી હતી. પરિણામે સિદ્ધહેમચંદ્ર જેવા અષ્ટાધ્યાયમય નવીન શબ્દાનુશાસન (લિંગાનુશાસન, ધાતુપારાયણ, ઉણ્ણદિગણ્ય આદિ સાથે) ની તથા કાવ્યાનુશાસન, છંદોનુશાસન આદિની વિશિષ્ટ સ્વોપસ રચના કરી એ સર્વને આવશ્યક વૃત્તિ-વિવરણોથી વિભૂષિત કરી હતી. શબ્દાનુશાસન દ્વારા આપેલા સંસ્કૃત, પ્રાકૃત આદિ પ્રાચીન પદ્ધતિઓના વ્યુત્પત્તિ-વિજ્ઞાનને પ્રયોગો દ્વારા પરિપક્વ કરાવવા સંસ્કૃત-પ્રાકૃત દ્વાયામ જેવા વિશિષ્ટ મહાકાવ્યની રચના કરી સ્વોપસ સમગ્ર શબ્દાનુશાસનનાં આદિથી અંત સુધીનાં ઉદાહરણોને એ મહાકાવ્યમાં ક્રમશઃ ઉતારી, યુક્તિ-સંકલિત કર્યાં-ગ્રંથોનાં અને એ પ્રયત્ન દ્વારા બીજા કાર્ય તરીકે 'ચૌલુક્ય-વંશ'ને ઇતિહાસમાં અમર કર્યો છે. સોલંકી-પૂર્વજોના ગુર્જરેશ્વર મહારાજા મૂલરાજથી લઈને પોતાના સમકાલીન પૂર્વોક્ત ભક્ત બંને મહારાજા પર્યંતના વિશેષતઃ ગૂર્જરેશ્વર સિદ્ધરાજ જયસિંહ અને પરમાર્કત કુમારપાલ બુપાલના પ્રમાણિક જીવન-ચરિત્રથી પણ આપણને પરિચિત કર્યાં છે, તથા ગુજરાતની પ્રાચીન રાજધાની પાટણની સાચી પ્રજ્ઞાથી પણ માહિતગાર બનાવ્યા છે.

પરમાર્કત મહારાજા કુમારપાલની અવ્યર્થનાને અનુસરીને શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યે ત્રિપષ્ઠિશ્લોકાકાપુરુષ-ચરિત્ર જેવા વિશાલ સંસ્કૃત મહાકાવ્યની રચના કરી હતી. દશપર્વમય જે મહાકાવ્યમાં ૨૪ તીર્થકરો, ૧૨ ચક્રવર્તીઓ, ૬ બલદેવો, ૬ વાસુદેવો અને ૯ પ્રતિવાસુદેવો. જેવા રેખાંકિત-નામાંકિત ૬૩ મહાપુરુષોનાં જીવન-ચરિત્રો સરસ શૈલીથી ગુંચ્યાં છે, તથા તેના પરિશિષ્ટપર્વમાં ભગવાન મહાવીરની પદ્મ-પરંપરામાં બળસ્વામી-પર્યંત ચર્ચિત ગયેલા આચાર્યોનાં ચરિત્ર રચ્યાં છે. સ્વોપસ વિવરણવાળા બારપ્રકાશમય યોગશાસ્ત્રની તથા વીશપ્રકાશમય વીતરાગ-સ્તોત્રની રચના પણ એ જ પરમાર્કત મહારાજા કુમારપાલની પ્રાર્થનાને આભારી છે. ગંભીર તત્ત્વ-જ્ઞાનવાળી અયોગ-અવગ્રહે અને અન્યયોગ-અવગ્રહે નામની શ્રીવર્ધમાન-

સ્તુતિરૂપ દ્વાત્રિંશદ્વિઓ, તથા પ્રમાણુ-મીમાંસા જેવી બીજી ઉપયોગી તેમની અનેક રચનાઓ પણ વિદ્વજ્જનોમાં માન્ય થયેલી છે.

શબ્દ-કોશોની રચના

શબ્દ-કોશોના જ્ઞાન વિના વિદ્યાભ્યાસીઓ કે વિદ્વાનો, લેખકો કે વાચકો, કવિઓ કે વ્યાખ્યાતાઓ પ્રગતિ કેવી રીતે કરી શકે? પ્રાચીન વિવિધ વિષયક વાક્યમય સમજવામાં અને નવીન સાહિત્યની રચના કરવામાં પણ શબ્દ-વૈભવની ખાસ અપેક્ષા-આવશ્યકતા જણાઈ આવે છે. મહા-રાગઓને-રાગ્ય-સંચલકોને અખૂટ અર્થ-કોશની-ધન-ભંડારની અત્યંત જરૂર જણાય છે; તેમ વ્યુત્પત્ત વિદ્વાનોને, વ્યાખ્યાકારોને, સાહિત્યકારોને, કવિઓને, લેખક-વાચકોને અને વાક્યમયના કોઈ પણ પ્રદેશમાં વિચરનારાને શબ્દર્થ-ભંડારરૂપ વિપુલ શબ્દ-કોશની અગત્યતા જણાય વિના રહેતી નથી. એથી સંસ્કૃત સાહિત્યના સમુપાસક ભારતવર્ષના પ્રાચીન અનેક વિદ્વાનોએ એકાર્થ, અનેકાર્થ અનેક સંસ્કૃત શબ્દ-કોશોની રચના કરેલી છે. પૂર્વે થઈ ગયેલા તે કોશકારોના પોતાના સમયમાં-આઠસો વર્ષો પહેલાં પ્રાપ્ત થયેલા કોશોનું સૂક્ષ્મ અવગાહન કરીને આચાર્યશ્રી હેમચંદ્રે પોતાની સુગમ વિશિષ્ટ શૈલીથી વિશાલ જ્ઞાન આપનારા ચાર કોશોની રચના કરી હતી. (૧) એકાર્થ-અભિધાનનિર્ણયનામણિ નામ-માલા, (૨) અનેકાર્થ-સંગ્રહ, (૩) નિર્ઘંટુ-શીપ (વનરપતિ-વિષયક) અને (૪) દેશીનામમાલા (દેશી-શબ્દ-સંગ્રહ) એ નામના ચાર કોશોની સરસ સંકલના કરી છે; સ્વોપજ વિવરણ સાથેનો છેલ્લો કોશ, દેશ્યપ્રાકૃત રૂઢ શબ્દોનું વિશિષ્ટ જ્ઞાન આપે તેવો છે અને પૂર્વે જણાવેલા ત્રણે કોશો સંસ્કૃત ભાષા-સાહિત્યમાં પ્રાચીન કોશકારો, મહાકવિઓ અને વિદ્વાનોદ્વારા વપરાયેલા

૧. પ્રભાચંદ્રસૂત્રિએ વિ. સં. ૧૩૩૪માં રચેલા સં. પ્રભાવક-ચરિતમાં (શ્રીહેમ-ચંદ્રસૂત્રિ-પ્રબંધનાં) આ કોશોનું સંસ્મરણ કર્યું છે. —

“एकवचनिकार्या देव्या निर्घण्ट इति च चत्वारः ।

विहिताश्च नामकोशा भुवि (शुचि) कविता-नटपुष्पाध्यायाः”

વિશાલ શબ્દ-સંગ્રહથી ભરપુર છે. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે શબ્દોના વ્યાપક લિંગ-જ્ઞાન માટે સ્વોપગ સ્વતંત્ર નામ-લિંગાનુશાસન વિવરણ સાથે રચ્યું હોવાથી કોશોની રચનામાં તે સંબંધમાં તેમણે અન્ય કોશકારની જેમ અન્તર્ગત પ્રયત્ન કર્યો નથી, ખાસ વિશેષ સૂચન કરવા જેવું જણાયું, ત્યાં ત્યાં પોતાની સ્વોપગવૃત્તિમાં તેઓશ્રીએ સ્પષ્ટ સૂચિત કર્યું છે. સ્વોપગવૃત્તિમાં પૂર્વના કોશકારોનું સંસ્મરણ કર્યું છે.

અહિં પ્રકાશમાં આવેલા એમાંનો સંસ્કૃત કોશ એ (૧) એકાર્થ-અભિધાન-ચિંતામણિ નામમાલા નામથી સુપ્રસિદ્ધ છે. આચાર્યશ્રીએ ૧૫૪૨ જેટલાં પદોમાં તેને (૧) દેવાધિદેવ-કાંડ, (૨) દેવ-કાંડ, (૩) મર્ત્ય-કાંડ (૪) તિર્મહ-કાંડ, (૫) નારક-કાંડ અને (૬) સામાન્ય-કાંડ એવા છ વિભાગોમાં વિભક્ત કરેલ છે, જે તે તે નામ પ્રમાણે સંબંધ ધરાવતા શબ્દ-વૈભવથી સુસમૃદ્ધ છે. આ કોશ, ચિંતામણિ રત્નની જેમ મનો-વાંછિત શબ્દાર્થ પૂર્ણ કરે તેવો પ્રભાવક હોઈ તેનું તેવું નામ સાર્થક છે વિશેષમાં સુત્ર શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યે આ નામમાલાને દશહજાર શ્લોક-પ્રમાણ સ્વોપગવૃત્તિથી વિભૂષિત કરી વ્યુત્પત્તિ-જ્ઞાસુ અભ્યાસી વિદ્યાર્થી-ગણ પર અસાધારણ ઉપકાર કર્યો છે. આ પ્રસ્તાવના લેખકે આજથી ચાલીશ વર્ષો પહેલાં વિ. સં. ૧૯૬૪ થી ૧૯૭૨ માં વારાણસીમાં શ્રીચરોવિજય જૈન સં. પ્રા. પાઠશાળામાં વિદ્યાર્ચાસ કરતાં-શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યના ગ્રંથોનું અધ્યયન કરતાં આ કોશનો પણ મથામતિ અભ્યાસ કર્યો હતો. ખાસ કરીને કાશીની શ્રીચરોવિજય-જૈન ગ્રંથમાળા તરફથી તે સમયે પ્રકાશિત થતા એ વૃત્તિ-વિવરણવાળા કોશની પ્રાચીન પ્રતિને આધારે પ્રેસ કોપી કરવાની તક તેને સાંપડી હતી (સં. ૧૯૬૮ થી ૧૯૭૦) તથા તેની શેષ-શબ્દ-સૂચી એન્ડ વિશેષનામ-સૂચી, શુદ્ધિપત્રક આદિ બતાવવાની તક પણ સંવત ૧૯૭૩ માં તેને પ્રાપ્ત થઈ હતી. એ ભાગમાં પ્રકાશિત એ સ્વોપગ વિવરણવાળો કોશ હાલમાં મળી શકતો નથી.

‘આચાર્ય શ્રીહેમચંદ્ર’ નો ઐતિહાસિક પ્રમાણિક-પરિચય કરાવવા આ લેખકે આજથી ૧૭ વર્ષો પહેલાં પ્રયત્ન કર્યો હતો, તે લેખ વડોદરાથી

પ્રકાશિત થયેલા ‘સુવાસ’ માસિકના સં. ૧૯૬૫ ના શ્રીહિમચંદ્રાચાર્ય-વિશેષાંકમાં, તથા હિંમંસારસવત સત્રના નિબંધ-સંગ્રહમાં ગૂજરાતી સાહિત્ય-પરિષદ તરફથી પણ પ્રકાશિત થઈ ગયેલ છે. એથી અહિં તેની પુનરુક્તિ કરીશું નહિ, જિરાસુ સભજનો ત્યાં જોઈ શકશે. વિ. સં. ૧૧૪૫ થી વિ. સં. ૧૨૨૯ સુધીના જીવન-કાલમાં, વિ. સં. ૧૧૬૬ માં સૂરિપદે પ્રતિષ્ઠિત થયેલા આચાર્ય શ્રીહિમચંદ્રે સાહિત્ય-સેવા, ધર્મ-સેવા, સમાજ-સેવા અને દેશ-સેવાનાં જે ઉત્તમોત્તમ કર્તવ્યો બજાવ્યાં છે, તેનું વર્ણન અહિં અશક્ય છે. તે માટેનાં પ્રમાણિક સાધનોનું કિંમૂર્શન ઉપયુક્ત લેખમાંથી મળી રહેશે.

કોશ-રચના-સમય

અભિધાન-ચિંતામણિ નામમાલા નામના પ્રસ્તુત કોશની રચના; શ્રીહિમચંદ્રાચાર્યે મહારાજ કુમારપાલના રાજ્ય-સમયમાં કરેલી જણાઈ આવે છે, ખાસ કરીને તે ધર્માત્મા રાજર્ષિ પરમાર્હત-પરમજૈન તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા, તે સમયમાં થઈ હોય તેમ આ કોશમાં (કાંડ ૩, શ્લો. ૩૭૬-૩૭૭) સૂચન મળે છે, ત્યાં કુમારપાલનાં વિશેષણો-નામોદ્ધાર તેનો જે પરિચય કરાવ્યો છે, તે પરથી જણાય છે:—

“કુમારપાલઞ્જીલુક્યો, ‘રાજર્ષિ: પરમાર્હત: ।

મૃતસ્વમોક્તા ધર્માત્મા, મારિ-વ્યસન-વારક: ॥”

—આ અવૃત્તિમાં પૃ. ૧૯૬, શ્લો. ૭૧૨-૭૧૩.

વિ. સં. ૧૧૫૦થી ૧૧૯૯ સુધી સિદ્ધરાજ જયસિંહે ગુજરાત પર રાજ્ય કર્યા પછી વિ. સં. ૧૧૯૯થી વિ. સં. ૧૨૩૦ સુધી મહારાજ કુમારપાલે ગુજરાત આદિ અનેક દેશો પર શાસન-સામ્રાજ્ય કર્યું હતું. તેમ તેમના સંબંધમાં રચાયેલા અનેક ગ્રંથોદ્ધાર જણી શકાય છે. વિક્રમ-સંવત્ ૧૨૧૧માં તે મહારાજાએ પરમાર્હત પરમજૈન સુબ્રાવક તરીકેનાં વ્રતો સ્વીકાર્યા હતાં; એટલું જ નહિ, ‘યથા રાજા તથા પ્રજા’ એ નિમ્ન પ્રજાને પણ અહિંસા-વ્રતેષુ ધર્મની અનુરાગી બનાવી અસાધારણ ઉચ્ચ

કર્તવ્ય બળવ્યું હતું—એવા ઉદ્દેશો મળે છે. આચાર્ય શ્રીહેમચંદ્રે ત્રિ-
શ્લોક પુરુષોત્તમના આરંભ સર્ગમાં જગવાન મહાવીરની ભવિષ્યવાણીના
રૂપમાં તેનો તેવો પરિચય કરાવ્યો છે તથા તેની અંતિમ પ્રશસ્તિમાં સૂચન
કર્યું છે, તેમજ તેની તેવી જીવન-ચર્યાનું વર્ણન પ્રાકૃતદ્વયાશ્રમ મહાકાવ્યમાં—
કુમારપાલ-ચરિતમાં પણ તેઓએ કર્યું છે, એ જ સમયમાં મારિવારક
ધર્માત્મા આ મહારાજાએ પોતાના આદર્શ વિશાલ સામ્રાજ્યમાં પ્રાણિવધ
ન થાય તે માટે અમારિ-અહિ'સાની પ્રશંસનીય અનુકરણીય ઉદ્દેશોપણ
કરાવી હતી. તથા વ્યસન-વારક એ રાજર્ષિએ શિકાર, જુગાર, મદિરા
જેવાં દુર્વ્યસનોને અટકાવ્યાં હતાં. અને પુત્ર વિના મૃત્યુ પામનારનું જે
ધન પ્રાચીન સમયથી રાજ-ગ્રાહ્ય થતું હતું, તે પણ તેણે તજ્યું હતું. તેથી
તેને 'મૃત-સ્વ-મોક્ષ' નામથી ઓળખાવેલ છે. ઉપર્યુક્ત શ્લોકમાં આચાર્યશ્રીએ
તેના મથાર્થ નામો-વિશેષણો દ્વારા તેનું સંક્ષેપમાં સૂચન કર્યું છે. તે સર્વ
સ્તુત્ય ઘટના પાછળ આ કોશકાર ધર્માચાર્ય શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યના પવિત્ર
અમોઘ ધર્મોપદેશનો પ્રબલ પ્રભાવ હતો—તેમ તેમના અન્તર્ગત સૂચનોથી—
ઉદ્દેશોથી, તથા બીજા સમકાલીન અને પશ્ચાત્કાલીન અનેક આધારભૂત
અર્થો-સાધનોથી જણાય છે. તે સંબંધમાં આચાર્યશ્રી સ્વયં સ્વસ્થાધાર
વિશેષ વચન નહિચારે એ સ્વાભાવિક છે. આ અભિધાન-ચિંતામણિ-કોશની
સ્વોપજા વૃત્તિના પ્રારંભમાં તેઓએ તેવા આચાર્યનું સહજ સૂચન કર્યું છે કે—

“શ્રેયોઽર્થમયમારમ્ભઃ કિં તત્રાત્મ-વિકલ્પનૈઃ ? ।

પરાત્મ-નિન્વા-સ્તૌત્રે દ્વિ, નાદ્રિયન્તે મનીષિણઃ ॥

ભાવાર્થઃ—આ આરંભ, શ્રેયને માટે કરવામાં આવે છે, તેમાં આત્મ-
પ્રશંસા કરવાથી શું ? મનીષી—સુત સજ્જનો પર-નિંદા અને આત્મસ્તોત્ર
(પ્રશંસા)માં આદર કરતા નથી.

તેમના સમકાલીન મહારાજા અજયપાલના મંત્રીશ્વર મહાકવિ યશઃપાલે
વિ. સં. ૧૨૩૧-૩૨ લગભગમાં રચેલા મોહરાજ-પ્રશંસા નાટક (ગા.
ઓ. સિ. નં. ૯) માં તથા સોમપ્રભાચાર્યે વિ. સં. ૧૨૪૧માં પાટણમાં

રચેલા પ્રા. કુમારપાલ-પ્રતિબોધ (પ્રબંધચિંતામણિ અને અન્યત્ર કુમારપાલ-ચરિત્ર-પ્રબંધ આદિમાં એ ઘટનાઓનું સમર્થન કર્યું છે. પરમાર્હત મહારાજ કુમારપાલે પાટણમાં રચાવેલ 'કુમાર-વિહાર' નામના અદ્ભુત જિનમંદિરનું અને ત્યાં થતા ભક્તિ-ભરપૂર પૂજન-મહોત્સવોનું સરસ વર્ણન શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યના પદ્ધતિ પ્રબંધશતકાર મહાકવિ રામચંદ્રસૂરિએ કુમારવિહાર-શ્લોકમાં કર્યું છે, તે પરથી પણ તે મહારાજની જૈનધર્મ પ્રત્યેની પ્રબલ-ભક્તિનો ખ્યાલ કરી શકાય છે. એ સર્વ પ્રસંગોનો વિચાર કરતાં પ્રસ્તુત અભિધાન-ચિંતામણિ કોશની રચના વિક્રમની તેરમી સદીના પ્રથમ ચરણમાં-વિ. સં. ૧૨૧૬ લગભગમાં થયેલી માનવી ઉચિત ગણાય.

અભિધાન-ચિંતામણિની પ્રાચીન પ્રતિયો

શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યે રચેલા વિશાલ ગ્રંથોને ગૂર્જરેશ્વર મહારાજ સિદ્ધરાજ જયસિંહે અને પરમાર્હત કુમારપાલ જૂપાલે જહુમાન-સન્માનથી સુઘ લેખકો દ્વારા સંકેતોની સંખ્યામાં લખાવ્યા હતા. પઠન-પાઠન માટે વિદ્યાભ્યાસીઓને તથા વિદ્વાનોને સમર્પણ કર્યા હતા અને જ્ઞાન-ભંડારોમાં પણ સ્થાપના કરાવ્યા હતા; પરંતુ અનેક ક્રાંતિકારી રાજ-પરિવર્તનો પછી-આઠસો વર્ષો પછી તે સમયની હસ્તલિખિત પ્રતિયો હાલમાં મળવી દુર્લભ છે. પાછળની વિપરીત રાજ્યક્રાંતિથી અને કાલ-અલે પણ ઘણું વિનષ્ટ થયું છે, તેમ છતાં જૈનશાસન-સંરક્ષક, સાહિત્ય-સંરક્ષક સમયના રાનપ્રેમી ધર્મપ્રેમી સજ્જનોએ સુરક્ષિત પરથી કાલાન્તરે તેની કાવેલી નકલો હાલમાં પણ મળી આવે છે.

વિક્રમની ચૌદમી સદીમાં આ કોશનાં પઠન-પાઠનો

પાટણમાં સંઘવીપાડાના જૈનજ્ઞાનભંડારમાં (પૌથી નં. ૨૨૭ (૫)માં) અભિધાન-ચિંતામણિ કોશની એક તાડપત્રીય પ્રતિ (પત્ર ૧૬૩થી ૧૬૮) વિ. સં. ૧૩૦૩ માં લખાયેલી જણાય છે. તે પાઠ્ય પુસ્તિકામાં માત્ર પ્રથમકાંડ-દેવાધિદેવ કાંડના પ્રથમના ૨૩ શ્લોક મૂકીને આગળના શ્લોકો

જ અભ્યાસ માટે લખ્યા જણાય છે. (જુઓ ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬ પાટણ-જૈનમંથનંડાર-સૂત્રી પૃ. ૧૪૯)

એ જ પ્રાચીન ભંડારમાં (પોથી નં. ૯૯) આ અમ યિં૦ નામમાલાની સં. ૧૩૧૪માં લિ. પત્ર ૧૬૧ વાળી એક તાડપત્રીય પ્રતિ સંયમસિરિ યોગ્ય જણાવી છે, તે સુમેરુસુંદરી મહત્તરાના ઉપદેશથી ચિત્રકૂટ મહાદુર્ગ-નિવાસી મહા તીકાની પત્ની ગંગાદેવી સુશ્રાવિકાએ પાર્શ્વસ્થ વ્રતીઓની પાસેથી લઈને તિલકપ્રભા ગણિનીને પઠન માટે સમર્પણ કરી હતી-એ ઉલ્લેખ અમે પાટણ જૈનભંડાર-મંથસૂત્રીમાં (ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬, પૃ. ૬૬) દર્શાવ્યો છે.

—આ ઉપરથી જણાશે કે પ્રાચીન સમયમાં જૈન શ્રમણી-સાધ્વી. વર્ગમાં આ અમ યિં૦ નામમાલાકોશનું પઠન-પાઠન ચાલુ હતું અને તે માટે સુશ્રાવિકાએ અનુકૂલતા કરી આપતી હતી.

એ જ વિક્રમની ચૌદમી-સદીમાં વિ. સં. ૧૩૩૭માં વે. શુ. ૫ યુગવારે અણહિલપાટક (પાટણ)માં, અર્જુનદેવના રાજ્ય સમયમાં મહામાત્ય મહાદેવ હતા, ત્યારે મહારાજ-કુમાર સારંગદેવ મુદ્દગવટી (મચોડી ?)નો ભોગવટો કરતા હતા, તે સમયમાં મહીપાલ વગેરે પંચના અધિકાર-સમયમાં, નર-ચંદ્રસૂરિ-પ્રતિષ્ઠિત મહાનયંદ્રસૂરિ-પદ્મ-પ્રતિષ્ઠિત મહામયંદ્ર-શિષ્ય પં. સહજ-કીર્તિએ પોતાના પઠન માટે લખાવેલી આ અમ યિં૦ કોશની સ્વોપજ દીક્ષ સાથેની એક તાડપત્રીય પ્રતિ, પાટણના એ જ સંઘવીપાડાના ભંડારમાં (પોથી નં. ૧૧૧) વિદ્યમાન છે, એનો ઉલ્લેખ અમે પાટણ-જૈનભંડાર-મંથ-સૂત્રી(ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬, પૃ. ૭૪)માં દર્શાવ્યો છે.

—એ ઉપરથી જણાય છે કે વિક્રમની ચૌદમી સદીમાં જૈન-શ્રમણ-વર્ગમાં પણ આ અમ યિં૦ કોશનું પઠન-પાઠન ચાલુ હતું.

—ત્યાર પછીના સૈક્યોમાં લખાયેલી બીજી પણ અનેક પ્રતિયો જૂઠા જૂઠા સ્થળોના અનેક જૈન જ્ઞાન-ભંડાર-સંગ્રહોમાં મળી આવે છે. પ્રો. શ્રેષ્ઠનકરે સંકલિત કરેલ ‘જિનરત્નકોશ’ જોવાથી વિશેષ જણાશે.

અભિધાનચિંતામણિ કોશનાં પઠન-પાઠન અને ટીકા-ટિપ્પનો.

પ્રસિદ્ધ અમરકોશની જેમ આ અ. ચિં. કોશને હૈમીનામમાલા અને હૈમકોશ નામથી જૈન, જૈનેતર અનેક પ્રાચીન વ્યાખ્યાકારોએ વ્યાખ્યામાં પ્રમાણુ તરીકે નિર્દિષ્ટ કરેલ જોવાય છે.

શેષ-નામમાલા—

આચાર્ય શ્રીહિમચન્દ્રે આ અભિધાનચિંતામણિ-કોશની ઉપર્યુક્ત સ્વોપદા-વૃત્તિમાં આવાશયક સ્થળે 'શેષશ્ચાત્ર' શબ્દદ્વારા જે પદ્ધાંશો સૂચિત કરેલા છે, તે પાછળથી શેષ-નામમાલા નામથી, આ અભિધાનચિંતામણિ કોશના પરિશિષ્ટ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ છે. મંગલ અભિધેયવાળા શ્લોક સાથે તેની સંખ્યા અન્યત્ર ૨૦૪ અને અહિં ૨૦૮ છે, તે અહિં પ્રથમ પરિશિષ્ટ તરીકે (પૃ. ૪૩૩ થી ૪૬૦ માં) પ્રકાશિત છે, જોઈ શકાશે. 'યદાહુઃ' શબ્દદ્વારા સૂચિત, ત્યાં દર્શાવેલ અતિમ પદ્ય શ્રીહિમચંદ્રાચાર્યનું સંભાવિત નથી.

આ શેષ-નામમાલા, મંગલ-અભિધેયવાળા શ્લોક, શ્રીહિમચંદ્રાચાર્યની પદ્ધતિને અનુસરી પાછળથી કોઈએ જોડીને, શ્રીહિમચંદ્રાચાર્યની અભિધાનચિંતામણિની સ્વોપદાવૃત્તિમાં 'શેષશ્ચાત્ર' દ્વારા સૂચ્યવેલ પદ્ધાંશોનો ક્રમશઃ સંગ્રહ કરેલ જણાય છે. વિશેષ ગવેષણા કરતાં જણાય છે કે તેમના સમ-કાલીન 'શેષ' નામની એક વિદ્વાન્ વિદ્યમાન હતા, જેનું સંસ્મરણ આચાર્ય શ્રીહિમચન્દ્રના શિષ્ય દેવચંદ્ર કવિએ મહારાજા કુમારપાલની પરિપક્વતા ચિત્ત-પરિતોષ માટે કુમાર-વિહારના વસંતોત્સવ-પ્રસંગે રચેલા 'ચન્દ્રશેખા-વિજય' નામના પ્રકરણ-૩૫૬માં પોતાના સહાયક તરીકે કર્યું છે. જે સલભેરમાં અન્ય-સૂચીમાં (ગા. ઓ. સિ. નં. ૨૧ પ્ર. સં. ૧૯૭૯ અપ્રસિદ્ધ અન્ય-અન્યકૃત પરિચયમાં પૃ. ૬૪ માં) એવા ઉલ્લેખવાળું ત્યાંનું પદ્ય અમે આપ્યું છે—

“વિદ્યામ્બોનિધિ-મન્ય-મન્દરગિરિઃ શ્રીદેવચન્દ્રો ગુરુઃ,

સાન્નિધ્યૈકરતિર્કિશેષવિષયે શ્રીશેષમદ્ધરકઃ ।

મસ્ય સ્તઃ કવિપુત્રવસ્ય જયિનઃ શ્રીદેવચન્દ્રસ્ય સા.

કિર્તિસ્તસ્ય અત્રવે વિજક્તાત્ સાહ્યલીલાચિતે ॥

—એ શેષવિદ્વાને સૂચવેલ પૂરક નામાવલી એ જ શેષ-નામમાલા હોવાની સંભાવના છે.

વિક્રમની ચૌદમી સદીમાં શિલોગ્ગ

વિક્રમની ચૌદમી સદીના મધ્યભાગમાં ખતરગચ્છીય પ્રભાવકે જિન-પ્રભસૂરિ (વિવિધ તીર્થકલ્પકાર) અને તેમના પદ્ધર જિનદેવસૂરિ થઈ ગયા. જે બંને યુરુ-શિષ્યનું સન્માન દિલ્હીસ્વર સમ્રાટ મહમ્મદ તુગલકે વિ. સં. ૧૩૮૫-૮૬માં કર્યું હતું. તેમાંના જિનદેવસૂરિએ ૧૩૯ પદ્યોમાં હૈમનામમાલાનો શિલોગ્ગ ૨૫૧ કેટલાંક વીણેલાં અવશિષ્ટ નામો સૂચવ્યાં છે. તેની રચના અહિં જણાવેલા પાઠ-પ્રમાણે અને તેના ટીકાકારે કરેલા સમર્થન પ્રમાણે વિ. સં. ૧૪૩૩માં જણાય છે, ‘ત્રિવલ્લુ’ પાઠાંતર-પ્રમાણે વિ. સં. ૧૩૮૩ વિશેષ સંભવિત છે. આ શિલોગ્ગ અહિં પરિશિષ્ટ [૨] તરીકે પૃ. ૪૬૧ થી પૃ. ૪૮૦માં પ્રકાશિત છે. શેઠ દે. લા. પુ. ૬૩ તરફથી ગ્રં. ૨૯ તરીકે વિ. સં. ૨૦૦૨માં પ્રકાશિત અભિધાનચિંતામણિ કોશ સાથે પ્રકાશિત આ શિલોગ્ગની રચનાનો પાઠ ‘વૈક્રમેડન્દે ત્રિવલ્લુમિતે’ જણાવી (૧૮૩૧) જણાવેલ છે, તે યોગ્ય જણાતો નથી. ‘શ્રીજિનપ્રભસૂરિ અને સુલતાન મહમ્મદ’ એ નામના (પ્ર સં. ૧૯૯૫ શ્રીજિનહરિસાગરસૂરિ-જ્ઞાનભંડાર, લોહાવટ, મારવાડ) ગ્રંથમાં મેં જિનદેવસૂરિનો પણ પ્રાસંગિક પરિચય કરાવ્યો છે-તે જોવાથી વિશેષ જણાશે.

વિશેષમાં આ શિલોગ્ગની એક ટીકા, ખ. ગ, જ્ઞાનવિમલગણિના શિષ્ય પં. વલ્લભગણિએ રચેલી છે, જેની સં. ૧૬૫૪માં વિક્રમપુરમાં લખેલી પ્રતિ પણ મળે છે ૧ જેમણે સં. ૧૬૬૭માં અભિધાનચિંતામણિ નામમા-

૧ શિલોગ્ગ-ટીકાના પારંભ-મંડલમાં ફલવર્ધિકા-પાશ્વનાથનું સંસ્મરણ છે-

“શ્રીમચ્છીફલવર્ધિકાડમિષ્ણુરી-નારીવરોરઃસ્થલી-

રાજદ્વારનિમં પ્રણુત્ય સતતં શ્રીપાર્શ્વનાથં જિનમ્ ।

યઃ શાસ્ત્રેષ્વલિલેષુ પઞ્ચિતજનસ્યાવિષ્કરોતિ સ્ફુટં

જ્ઞાનં ભાનુરિવ પ્રહત્ય ચ તમઃ સર્વેષુ સત્કર્મસુ ॥”

લાનો દુર્ગપ્રદ-પ્રખ્યાતસારોદ્ધાર પથ ૨૨થો હતો. 'વિજયદેવસૂરિ-મહાત્મ્ય' જેવા કાવ્યની રચના (સં. ૧૬૬૯) દ્વારા જે ઉ. ની ગુણાનુરાગભરી કવિ-ત્વશક્તિ પ્રસિદ્ધ છે.

વિક્રમની સત્તરમી સદીમાં

ખ. ૭૦ વાચક ચારિત્રસિંહે આ કોશની દીપિકા વૃત્તિ, તથા પં. હૈમવિજય ગણિએ અવચ્યુષિ રચી જણાવ્યું છે. તથા આ જ સદીમાં વિઠ્ઠલ સમ્રાટ અકબર દ્વારા શત્રુજયકર-મોચન આદિ અનેક શુભ કાર્યો કરાવનાર, કાદંબરી, વસંતરાજ-શકુનશાસ્ત્ર, વિવેકવિલાસ વગેરેના દીકાર મહોપાધ્યાય લાનુચંદ્રગણિએ આ હૈમકોશને આધારે રચેલ વિવિક્તનામ-સંગ્રહ મળે છે. લાનુચંદ્રગણિનું ચરિત્ર, તેમના શિષ્ય ઉ. સિદ્ધિચંદ્ર સં. મહાકાવ્યના ૩૫માં રચ્યું છે, જે સિંધી-જૈન ગ્રંથમાળા (અં. ૧૫)માં પ્રકાશિત છે, વિશેષ જિજ્ઞાસુએ ત્યાં જોવું.

પ્રસ્તુત અ. ૭૦ ચિં. હૈમી નામમાલા પર વિધિપદ્ધતિ વાચક દેવ-સાગરગણિએ વિ. સં. ૧૬૮૬માં હાલ્દાર દેશમાં નવાનગરમાં લખાવેલું

તથા દીકાના અંતમાં આવે છે—

“વૃહત્સૂત્રતરગચ્છીય—શ્રીજયસાગરમહોપાધ્યાય—સન્તાનીય—વાચનાચાર્ય—શ્રી-માનુમેરુગણિ—શિષ્યમુખ્ય—વાચનાચાર્યધુર્ય—વિદ્વજ્જનસ્મર્ય—શ્રીજ્ઞાનવિમલગણિશિષ્ય—પંડિત (વાચનાચાર્ય) શ્રીવલ્લભગણિ—વિરચિતાયાં શ્રીહૈમનામમાલા—શિલોચ્છ દીકાયાં”

તથા સમાપ્તિ—સંવત-સ્થલ-સુચક પદ આ પ્રમાણે છે—

“વૈદેન્દ્રિય-૨૨-૫-૬-૧-સંખ્યે [૧૬૫૪] વર્ષે નાગપુરે ।

મધુમાસાઘપક્ષે મૂલાર્કે સપ્તમીતિથ્યામ્ ૥૨૧૥

તેના અંતમાં લેખન-સંવત સ્થલ આદિનો ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે :—

“સંવત ૧૬૫૪ વર્ષે શ્રીમદ્વૃહત્સૂત્રતરગચ્છે શ્રીજનમદસૂરિ—સન્તાનીય—પંડિતશ્રીરંગવર્ધનગણિ—શિષ્યમુખ્ય—કન્યાપસારગણિ—શિષ્યમુખ્ય—પંડિતપ્રકાશ[વ]—રાણાં મુનિનાડલેખિ પ્રતિરિયં સ્વવાચનાચાર્ય શ્રીચક્રમપુરે ॥”

રાજ્ય-સમયમાં વ્યુત્પત્તિ-રત્નાકર નામની વિસ્તૃત વૃત્તિ રચી હતી; જેની પ્રતિ જેસલમેરમાં થીરુશાહના જંઝારમાં વિદ્યમાન છે. તેની ૧૨ પછોવાળી અતિમ પ્રશસ્તિ અમે જેસલમેર ભાં. ગ્રન્થસૂચી (ગા. ઓ. સી. નં. ૨૧ પૃ. ૬૧)માં સંવત ૧૬૭૮ માં દર્શાવેલ છે તથા ત્યાં અપ્રસિદ્ધ ગ્રન્થ-ગ્રન્થકૃતપરિચય (પૃ. ૬૪)માં પરિચય કરાવ્યો છે.

આ કોશ પર કુશલસાગરની ટીકા તથા સાધુરત્નની અવચૂરિ હોવાનું અન્યત્ર નોંધાયેલ છે, તથા અ. ચિં. ના. ની પ્રતીકાવલી પણ જણાય છે.

તથા અભિધાનચિંતામણિનામમાલાનાં ૩ બીજકો જાણવામાં આવ્યાં છે. (૧) સં. ૧૬૬૧ માં શુભગણિવિજયનું, (૨) દેવવિમલગણિનું અને (૩) અસાતનામવાળું પ્રો. વેલ્લનકર-સંકલિત 'જિનરત્નકોશ' પૃ. ૧૩-૧૪ માં એની નોંધ છે.

અભિધાન-ચિંતામણિનાં પ્રકાશનો વિક્રમની ઓગણીસમી સદીમાં

(૧) શ્રીહિમચંદ્રચાર્યના શબ્દ-કોશોએ છેલ્લા બે સૈકામાં પણ આ દેશના અને પરદેશના અનેક વિદ્વાનોનું લક્ષ્ય બેચું જણાય છે, તેના પરિણામે મુદ્રણયંત્રના આ યુગમાં લગભગ દોઢસો વર્ષો પહેલાં-વિ. સં. ૧૮૬૪માં (વેદત્વંષ્ટકલાનાથ-વિક્રમાબ્દે)=ઈસ્વીસન ૧૮૦૮માં વિપ્ર બાપૂરામે લિખિત આ અભિધાનચિંતામણિ કોશ, અન્યેકાર્થસંગ્રહ આદિ સાથે કલિકત્તાથી કોલકાત સાર્વજનિક આચાર્ય વિદ્યાકર-મિશ્રની સૂચિ સાથે પ્રકટ થયો હતો.

વિક્રમની વીસમી સદીમાં

(૨) આ કોશ ઈ. સન ૧૮૪૭માં (વિ. સં. નોંદ સાથે લિપ્તગ્રંથમાં સુદ્રિત થઈ સેન્ટપિટર્સબર્ગથી પ્રકાશિત થયો હતો. ઓટ્લિક અને રયુ નામના જર્મન વિદ્વાનોએ ૨૦૪ શ્લોકવાળી શેષનામમાલા સાથે તેને સંપાદિત કર્યો હતો.

(૩) કલિકાતા-નગરમાં બાણુ ભુવનચંદ્ર વસાકે સ્થાપિત 'સંવાદ-ગાનરત્નાકર' મંત્રમાં તેમના દ્વારા સંવત્ ૧૯૩૪માં આ અભિધાનચિંતામણિ, સંક્ષિપ્ત રીકા સાથે પ્રકાશિત થયો હતો. જેનું સંપાદન 'વેદાન્તવાગીશ' ઉપનામક શ્રી કાલીવર શર્માએ અને બ્રહ્મપુર-વાસ્તવ્ય શ્રીરામદાસસેને કર્યું હતું, ત્યાં પણ પરિશિષ્ટમાં (પૃ. ૨૧૬થી) શિલોગ-છ પ્રકટ થયેલ છે. ત્યાંનું સંસ્કૃત વિદ્યાપન મૂલ-ભરેલું જણાયું છે, ત્યાં શ્રી હૃદયદ્રાચાર્ય અને કુમારપાલના જીવન માટે રામદાસસેને રચેલ ઐતિહાસિક રહસ્ય નામનું બંગભાષા-પુસ્તક જેવા ભલામણ કરેલી છે.

(૪) મુંબઈ-નિર્ણયસાગર પ્રેમ-પ્રકાશનમાં અભિધાનસંગ્રહ (ભાગ બીજા)માં આચાર્ય શ્રીહૃદયદ્રાચાર્યના આ અ. ચિ. સાથે બીજા સંસ્કૃત કોશ સન ૧૮૯૭માં (વિ. સં. ૧૯૫૩માં) પ્રકાશિત થયા હતા. ત્યાં પ્રકાશિત જિનદેવસૂત્રિનંદ હે. ના. શિલોગ-છનો રચના સંવત્વાળો શ્લોકપાઠ 'વૈક્રોડ્વદે ત્રિ-વસ્તિન્દુ (?) મિત્તે' શકિત જણાવેલ છે,

(૫) શ્રીહૃદયદ્રાચાર્યની હસલગ્ગર શ્લોક-પ્રમાણ સ્વોપપત્તિ સાથે અભિધાન-ચિંતામણિ કોશ, ધનારસની શ્રીચરણવિજય જૈન ગ્રંથમાળામાં સંવત્ ૧૯૭૧માં પ્રકાશિત થયો હતો, જેનો શબ્દાનુક્રમણિકા, ઐ. નામસૂચી, શુદ્ધપત્રકવાળો બીજો ભાગ સંવત્ ૧૯૭૬માં ય. વિ. ગ્રંથમાળા તરફથી પ્રકાશિત થયો હતો.

(૬) ઉપરની વૃત્તિને અનુસરી 'કશેળકર' ઉપાધ્યૈ વાસુદેવ શર્માએ રચેલી 'રત્નપ્રભા' નામની સંક્ષિપ્ત વ્યાખ્યા સાથે આ અ. ચિ. કોશ સં. ૧૯૮૧માં વડોદરાની મુક્તિકમલ-જૈન-મોહનમાલામાં [પૃ. ૨૧માં] પ્રકાશિત થયેલ છે. તેના પરિશિષ્ટમાં [૧] શેષનામમાલા, [૨] શિલોગ-છ, તથા મુધાકલશની [૩] એકાક્ષર-નામમાલા પણ છે. ત્યાં શિલોગ-છનો સંવત્-સૂચક શ્લોક નિ. સા. પ્રેસદ્વારા પ્રકાશિત અભિધાનસંગ્રહ પ્રમાણે શકિત છે.

એકવીસમી સદીમાં

(૭) વિ. સં. ૨૦૦૨ માં શેઠ દે. લા. પુ. ફંડ દ્વારા (અં. ૯૨ તરીકે) આ અ. ચિં. કોશ પ્રકાશિત થયેલ છે, તે સાથે તેમના અન્ય કોશો શેષ-નામમાલા, નિર્ધટુ-શેષ, લિંગાનુશાસન આદિ પ્રકાશિત છે. તથા પૂર્વેકત શિલોગ-છ અને સુધાકલશની એકાદશ નામમાલા તથા જૈનેતર કવિ પુરુષોત્તમદેવ વગેરેના કોશને પણ તેમાં જોડેલ છે. ત્યાં ટાઈટલ પેજ પર સુધાકલશને બદલે ભૂલથી 'સુધાકુશલ' નામ છપાયેલું જણાય છે.

(૮) ઉપર જણાવેલાં પ્રકાશનો હાલમાં મળવાં હુર્લભ છે. તેથી અભિધાન-ચિંતામણિ કોશ (મૂળ)નું આ નવીન શુદ્ધ સંસ્કરણ અહિં સં. ૨૦૧૨માં પ્રકાશિત થાય છે. વિશેષમાં તે સાથે મૂળ નીચે ગૂજરાતીમાં અર્થ સૂચવતી 'અંદ્રોદયા' નામની ભાષાટીકા જોડવામાં આવી છે, તે શ્રીહિમચંદ્રાચાર્યની સ્વેપસ વૃત્તિનો આશ્રય લક્ષ્યમાં લઈ આચાર્ય શ્રીવિજયકસ્તૂરસૂરિજીએ રચેલી છે. તેઓએ પોતાના ભક્તિમાન શિષ્ય અંદ્રોદયવિજયજીની પ્રાર્થનાથી, ખાસ કરીને તેમના અધ્યયન-પ્રસંગે રચી હોવાથી આ ટીકાનું નામ 'અંદ્રોદયા' પ્રતિષ્ઠિત કર્યું છે, તે અન્ય અભ્યાસીઓને પણ ઉપયોગી થઈ અભ્યુદય કરાવનારી થાઓ-એવા અભિ-પ્રાયથી પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે. ભાષા-ટીકા રચનાર, આવા કાર્યની સિદ્ધિમાં પોતાના વિજયવંત સમયસર સદ્ગુરુ ભદ્રપ્રકૃતિ શાંતમુર્તિ શ્રીવિજય-વિજ્ઞાનસૂરિજી મ. (સદ્ગત સુપ્રસિદ્ધ આચાર્ય શ્રીવિજયનેભિસૂરિધરજીના પદધર)ના પ્રસાદને નિમિત્તભૂત માને છે.

આ ટીકાની રચનામાં અને ગ્રંથના વિશદ સંપાદનમાં તેઓએ નીચે જણાવેલી હ. લિ. પ્રતિયોનો યથાશક્ત્ય ઉપયોગ કર્યો જણાવ્યો છે —

(૧) અભિધાન-ચિંતામણિ (મૂળ)ની પ્રાયઃ સત્તરમા સૈકાની શુદ્ધપ્રાય પ્રતિ મળી હતી, તે સુરતમાંના શ્રીનેમિ-વિજ્ઞાન-કસ્તૂરસૂરિ-જ્ઞાન-મંદિરની છે.

(૨) હૈમકોશ-તાત્પર્યાર્થપ્રકાશિકા વૃત્તિની ત્રુટિત પ્રતિ, આશુરમાના જૈન જ્ઞાનભંડારની (નં. ૧, ૨૭૦) મળી હતી.

(૩) હૈમનામમાલા-દીપિકા પત્ર ૫૧ (ત્રુટિત).

(૪) ખતરગચ્છીય વાયક ચારિત્રસિંહગણિ-વિરચિત વૃત્તિ ચાલુરમા
શા. ભ. નં. ૬, ૨૬૮)

(૫) હૈમકોશ, હેમવિજયકૃત અવચૂરિ સાથે.

(૬) અનેકાર્થ-સંગ્રહ, મહેન્દ્રસૂરિ-કૃત વૃત્તિ સાથે લે. સં. ૧૬૬૧
છે. (ચાલુરમા-જ્ઞાન-ભં. નં. ૩, ૨૫)

(૭) હૈમકોશ (અભિધાન-ચિંતામણિ)-અવચૂરિ-વાચક વલ્લભકૃત
સૂત્રોક્તર (ચા. શા. ભ. નં. ૪, ૨૫૮)

(૮-૯) શેષનામમાલાની ૧ પ્રતિ, સુરતની શ્રીનેભિવિજ્ઞાનકસ્તૂરસૂરિ-
જ્ઞાનમંદિરની અને ૧ બીજી પ્રતિ વિદ્વદ્વલ્લભ મુનિરાજ શ્રીપુણ્યવિજયજી
પાસેથી મળી હતી.

(૧૦-૧૧) હૈમનામમાલા-શિલોમ-છ-ટીકા (ખ. ગ. વાચનાચાર્ય
વલ્લભગણિ-વિરચિત)ની ૨ પ્રતિ, મુનિરાજ શ્રીપુણ્યવિજયજી પાસેથી મળી
હતી. બન્ને પ્રતિયો શુદ્ધપ્રાપ્ત છે. તેમાંની ૧ પ્રતિમાં પત્ર ૧ થી ૨૬ છે,
તેમાં છેલ્લું પ્રસ્થરિતવાળું પત્ર નથી. તથા સહજ ઉદ્દેહીથી ખતાર્થ છે, બીજી
પ્રતિ પત્ર ૧ થી ૨૩માં પૂર્ણ છે; પરંતુ તે ઉદ્દેહીથી વધારે ખતાર્થ ગયેલ છે.

(૧૨) મહોપાધ્યાય શ્રીભાનુચંદ્રગણિ-વિરચિત વિવિકત-નામસંગ્રહની
અત્તરમા સૈદ્ધ લગભગની ૧ પ્રતિ સુરત ને. વિ. ક. જ્ઞાનમંદિરની છે.

(૧૩) જિનભદ્રસૂરિ-કવિરાજ-વિરચિત પંચવર્ગપરિહાર-નામમાલાની

૧ તેના ૧૭૩ માં અતિમ શ્લોકમાં આ પ્રમાણે કવિ-કોશકારે પેતાનો
પરિચય આપ્યો છે—

“સૂરિશ્રીજિનવલ્લભાન્વય-વિચદ્-રાજીચિની-જીવિતા-

વીણશ્રીજિનદત્તસૂરિ-ચરણદ્વન્દ્વારવિન્દાલિનઃ ।

શિષ્યઃ પૂજ્ય-જિનપ્રિયસ્ય સુસુરોર્વર્ગાક્ષરૈરુજ્જિતા-

મેનાં શ્રીજિનભદ્રસૂરિ-કવિરાદ્ ચક્રેઽભિધાનાવલીમ્ ॥”

૮ પત્રવાળી પ્રતિ, ઉપયુક્ત શેષનામમાલા સાથે લખાયેલી છે, તે ન. વિ.
ક. જ્ઞાનમંદિર-સુરતની છે. પ્રાયઃ સત્તરમા સૈકાની છે.

ઉપસંહાર

એ રીતે પ્રાપ્ત સાધન-સામગ્રીદ્વારા આ સંસ્કરણને વિશુદ્ધ પ્રકાશિત કરવા તેમણે કરેલો શક્ય પ્રયત્ન જણાઈ આવે છે.

અહિં પ્રારંભમાં આપેલ અભિધાન-બીજક એ પ્રાચીન બીજકોને અનુસરી ચાલુ ભાષામાં રચેલ-વિસ્તૃત વિષયાનુક્રમ દર્શાવે છે, તથા પરિશિષ્ટોમાં પ્રકાશિત કરેલ મળ સાથે સંબંધ ધરાવતી શેષનામમાલા તથા શિલોગ-છ પણ અભિધાન-ચિંતામણિ કોશના અભ્યાસીઓને પૂર્તિરૂપ જ્ઞાન આપશે, તથા તે ત્રણે કોશોમાં આવેલા સંસ્કૃત શબ્દોની દર્શાવેલી અકારાદિ અનુક્રમણિકા, તથા ગૂર્જરભાષા-ટીકા ‘ચંદ્રોદયા’ માં અર્થરૂપે દર્શાવેલા ગુજરાતી શબ્દોની તેવી અનુક્રમણિકા વિદ્યાર્થીઓને, તથા જિજ્ઞાસુ શબ્દ-શોધકોને-સાક્ષરોને પણ ઉપયોગી થશે-તેવી સંભાવના છે.

આચાર્ય શ્રીહિમચંદ્રનો અભિધાનચિંતામણિ કોશ, ભાષાટીકા જોડીને તથા પરિશિષ્ટમા બીજક કોશો જોડીને આવી રીતે પ્રાથમિક અભ્યાસીઓને તથા જિજ્ઞાસુ સુજનોને સુગમ-સુલભ કરી આપવા માટે આચાર્ય શ્રીવિજયકસ્તૂરસૂરિજીને ધન્યવાદ ઘટે છે. તેમણે રચેલી પ્રસિદ્ધ પ્રાકૃત-વિજ્ઞાનપાઠમાલા જેમ અભ્યાસીઓમાં આદર પામી લોકપ્રિય થઈ તેમ ‘ચંદ્રોદયા’ ટીકા સાથેનું આ કોશનું નવું વિશુદ્ધ સંસ્કરણ પણ પઠન-પાઠન દ્વારા સર્વત્ર પ્રચાર પામી લોક-પ્રિય થાય અને અભ્યાસીઓને તથા અધ્યાપકોને પણ ચિંતામણિરત્નની જેમ અભીષ્ટ અર્થ-અભ્યુદય આપનાર થાય-તેવી પરમાત્માને પ્રાર્થના કરતાં વિરમું છું.

સંવત્ ૨૦૧૨ શરતપૂર્ણિમા
ઘીકાંટા-વડીવાડી,
વડોદરા.

લાલચંદ્ર ભગવાન ગાંધી
(નિવૃત્ત જૈનપંડિત-વડોદરાજન્ય)

ॐ नमो जिष्णो ॥

सूरिं नत्वा नेमिं, विज्ञानं हानगौरवमपि भक्त्या ।
हेमामिधानबीजक-मालिखति सूरिः कस्तूरः ॥ १ ॥

अभिधान बीजक

श्लोकांक

श्लोकांक

भंगल	१	वाष्पिना ३५ विशिष्ट गुणो ६५-७१
परिभाषादि	२-२३	१८-दोषनां नाम ७२-७३
अरिहंतनां नाम	२४-२५	भोक्ष तथा साधुनां नाम ७४-७६
आ अवसर्पिणीमां थये २४		योग, भौत, गुरु, आचार्य,
तीर्थं करोनां नाम २६-२८		उपाध्याय, गणिनां नाम ७७-७८
अभय-श्रेयांस-अनंत-सुविधि-		शिष्य, नूतन दीक्षित, गुरुभाषा,
भुनिसुवत-नेमि अने वीर		विवेकनां नाम ७८-७९
जिननां पर्यायवाचक नाम २९-३०		सहाध्यायी, गुरु आश्राम, दीक्षानां
श्रीमहावीर प्रभुना गणु, गणुधरोनां		नाम ८०-८१
नाम ३१-३२		योगनां आह अगो (यम, नियम,
यरभकेवली तथा छ श्रुतकेवली अने		आसन, प्राणायाम, प्रत्याहार,
हृदयपूर्विनां नाम ३३-३४		धारणा, ध्यान अने समाधि)नां
२४ तीर्थं करोनां कुल, पिता-		नाम ८१-८५
भातनां नाम ४१-४९		कल्याणनां नाम ८६
भत-अनागत २४ तीर्थं करोनां		इति प्रथमदेवाधिदेवकाण्डः ॥ १ ॥
नाम ५०-५६		अद् द्वितीयदेवकाण्डः—
जिनेश्वरना भूतथी ४, कर्म-		स्वर्ग, देव, देवानुं विमान,
भूतथी ११ अने देवकृत १९		अमृतनां नाम ८७-८८
अतिशयो(३४ अतिशय)नां नाम		अमुरकुभारोदि १० भवनपति,
५७-६४		अंतर्, ५ ज्योतिषक, १२ वैमानिक,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

૯ ઐવેશક, ૫ અનુત્તરવિમાનનાં
 દેવોનાં નામ ૯૦-૯૪
 સૂર્ય, કિરણનાં નામ ૯૫-૧૦૦
 પ્રકાશ, મગતજ્વાળા, પરિવેષ, અરુણ-
 સૂર્યનો સારથી, સૂર્યપુત્ર, સૂર્યના
 પારિપાશ્વિક દેવતાં નામ ૧૦૧-૧૦૩
 ચન્દ્ર, ચન્દ્રકલા, લાંછન, જ્યોત્સ્ના,
 ચન્દ્રખિંબનાં નામ ૧૦૪-૧૦૭
 નક્ષત્રનાં સામાન્ય નામ, અશ્વિની
 આદિ ૨૭ નક્ષત્રોનાં પર્વાય નામ,
 ૨૭ નક્ષત્રોના સમૂહનું ભેગું
 નામ ૧૦૭-૧૧૫
 મેષાદિ ૧૨ લગ્નનાં નામ ૧૧૬
 મંગલ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર, શનિ,
 રાહુ, કેતુ, ગ્રહનાં નામ ૧૧૬-૧૨૨
 ધ્રુવ, અગસ્ત્ય, અગસ્ત્યભાર્યા, મરીચિ
 આદિ સપ્તર્ષિનાં નામ ૧૨૨-૧૨૪
 સૂર્ય-ચન્દ્રનું ભેગુંગ્રહણ, ઉપદ્રવ,
 અગ્નિ ઉપદ્રવનાં નામ ૧૨૪-૧૨૬
 કાલ, અવસર્પિણી, ઉત્સર્પિણી,
 કાલચક્ર, ૬ આરાનાં નામ ૧૨૭-૧૩૫
 નિમેષ, કાંક્ષા, લવ, કલા, લેશ,
 ક્ષણ, ઘડી, મુહૂર્તનાં નામ ૧૩૬-૧૩૭
 અહોરાત્ર, દિવસ, પ્રભાત, મધ્યાહ્ન,
 સાયંકાલ, સંધ્યા, ત્રિસંધ્યા,
 દિવસનો આઠમો ભાગ ૧૩૮-૧૪૧

રાત્રિ, અમાવાસ્યાની રાત્રિ, પૂન-
 મની રાત્રિ, રાત્રિસમૂહનાં નામ
 ૧૪૧-૧૪૩
 બે દિવસની વચલી રાત્રિ, રાત્રિ-
 યુગલ, રાત્રિના પ્રથમભાગનાં
 નામ ૧૪૪
 પ્રહર, અર્ધરાત્રિ, રાત્રિનો છેલ્લો
 ભાગ, અર્ધપ્રહર, સમગ્રાત્રિ અને
 દિવસ હોય તેવા દિવસનાં
 નામ ૧૪૪-૧૪૬
 પક્ષ, કૃષ્ણ-શુક્લપક્ષ, તિથિ, પડવો,
 પુનમ-અમાસનાં યુગપદ્ધિ વાચક,
 પર્વભૂલ, પર્વસન્ધિ, પૂર્ણિમા,
 પૂર્ણચન્દ્રવાળી રાત્રિ, પૂર્ણચન્દ્ર ન
 હોય તેવી પુનમ, માગશ્વર માસની
 પુનમનાં નામ ૧૪૭-૧૫૦
 અમાસ, ચન્દ્ર ન દેખાય તેવી
 અમાસ, ચન્દ્ર દેખાય તેવી અમાસ,
 ચૌદશનાં નામ ૧૫૦-૧૫૧
 માસ, માગશ્વર વગેરે ૧૨ માસ,
 ઋતુ, છ ઋતુ, અમન, ઉત્તરાશ્વણ,
 દક્ષિણાયન, વર્ષનાં નામ ૧૫૨-૧૫૬
 પૈત્ર-દૈવત-આદિઅહોરાત્રિ, કદપ,
 મન્વન્તરનાં નામ ૧૫૬-૧૬૦
 પ્રલયકાળ, તાત્કાળ, તાત્કાલિક કળ,
 ઉત્તરકાળ, ઉત્તરકાળનાં કળ

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

૧૬૧-૧૬૨

આકાશ, મેઘ, મેઘની શ્રેણી, દુર્દિન,
વેગવાળો વરસાદ, વાંછડ, વરસાદ,
વરસાદનો પ્રતિબંધ, કરા, દિશાનાં
નામો ૧૬૩-૧૬૬

પૂર્વાદિ ૪ દિશા, વિદિશા, દિશામાં
ઉત્પન્ન થયેલ વસ્તુનાં નામ

૧૬૭-૧૬૮

દિશા વિદિશાના અધિપતિ, ૮
દિગ્ગજનાં નામ ૧૬૯-૧૭૦

ધન્દ્ર, ધન્દ્રનાં શત્રુ, ધન્દ્રાણી,
ધન્દ્રપુત્ર-પુત્રી, ધન્દ્રનો અશ્વ સારથી
દ્વારપાલ ઐરાવલ્યહાથી પ્રાસાદ
ધ્વજ નગરી સરોવર સભા વન વૃક્ષ
ધનુષ્ય, સરસ ધનુષ્ય, લાંબુ અને
સરસ ધનુષ્ય, વજ્ર, વજ્રનાલા
અને વજ્રધ્વનિનાં નામ ૧૭૧-૧૮૧

સ્વર્ગના વૈશ્વ, વિશ્વકર્મા, અપ્સરા,
દેવોના ગવૈમાનાં નામ ૧૮૧-૧૮૩

યમ, યમની સ્ત્રી નગરી પ્રતિહારી
ઘસ અને લેખકનાં નામ ૧૮૪-૧૮૬

રાક્ષસ, વડુલ્યુદેવ, કુબેર, કુબેરનું
વિમાન વન નગરી અને પુત્રનાં
નામ ૧૮૭-૧૮૯

ધન, નિધાન, નવનિધિ, યજ્ઞ,
કિન્નરનાં નામો ૧૮૯-૧૯૪

મહાદેવ, મહાદેવની ઝટા, આસન
ધનુષ્ય સાત માતાઓ અને ગણનાં
નામ ૧૯૫-૨૦૧

અષ્ટસિદ્ધિ, પાર્વતીનું વાહન,
પાર્વતીની સખીનાં નામો ૨૦૨-૨૦૫
આમુઝા, ગણેશ, કીર્તિકેમ, શંકરનાં
ગણો ભૂંગી કૂખાણક નંદીગણનાં
નામો ૨૦૬-૨૧૦

બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, વિષ્ણુવધ્ય, વિષ્ણુનું
વાહન, શંખ ચિહ્ન તલવાર ગદા
ધનુષ્ય ચક્ર હાથનો મણિ, વક્ત્રસ્થલ
મણિ અને પિતા-વસુદેવનાં
નામ ૨૧૧-૨૨૩

બલદેવ, બલદેવનું મુસલ હળનાં
નામ ૨૨૪-૨૨૫

લક્ષ્મી, કામદેવ, કામદેવનાં પુષ્પ
શત્રુ ધ્વજ આણુ પ્રિયા ઉત્પત્તિ મિત્ર
અને પુત્રનાં નામ ૨૨૬-૨૩૦

ગરુડ, યુદ્ધ, સાતયુદ્ધ, સાતમા
(શાઃયસિંહ)યુદ્ધનાં નામ ૨૩૦-૨૩૭

અસુર, ૧૬ વિદ્યાદેવી, સરસ્વતીદેવી,
વચન, વાક્ય, પદ, આગમનાં નામ
૨૩૦-૨૪૨

૧૧ અંગ, ૧૨ ઉપાંગ, ૧૨ મું અંગ
દષ્ટિવાદ, દષ્ટિવાદના ભેદ, ૧૪
પૂર્વનાં નામ ૨૪૨-૨૪૮

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

સામાન્યવેદ, ૪ વેદ, ઉપનિષદ્, ઓંકાર, વેદના ૭ અંગ, સ્મૃતિ, ન્યાયશાસ્ત્ર મીમાંસા, પુરાણ ૧૪ વિદ્યા, સૂત્ર, ભાષ્ય, પ્રકરણ, પદ-ભંજનનાં નામ ૨૪૭-૨૫૪ નિત્યકર્મ, અધિકાર, વાર્તિક ટીકા, ન્યાસ, નિબંધ, વૃત્તિ, સંગ્રહ, પરિશિષ્ટ, પદ્ધતિ વગેરે અંશાવયવનાં નામ ૨૫૫-૨૫૭ કારિકા, સર્વવિદ્યા, શબ્દકોશ, ઈતિહાસ, પ્રહેલિકા, કિંવદન્તી, પૂર્વચરિત્રનાં નામ ૨૫૮-૨૫૯ વાર્તા, નામ, સંગ્રોધન, બોલાવવું, બણાવું બોલાવવું. ઉપોદ્યાત પ્રસ્તાવના, વ્યવહાર, સોગન, જગ્યા, પ્રશ્ન, દેવપ્રશ્ન, ખુશામત, સત્ય અને પ્રિયવચન, સત્ય-અસત્ય-વિરુદ્ધ-મધુર-આમ્ય-અસ્પષ્ટ-અપૂર્ણ અવાચ્ય વચન, થૂંક ઉઠે તેવું, વચન, ઉતાવળે બોલવું, બે ત્રણ વાર બોલાય તેવું, અર્થ વગરનું વચન, પાછળ દોષ કહેવાં, બોટું આળ દેવું, યુક્તિવાળા વચનનાં નામ ૨૬૦-૨૬૮ કઠોરવચન, ઉચ્ચે સ્વરે બોલવું, પ્રશ્નસા, બોટી પ્રશ્નસા, લોકાપવાદ

નિંદા, શાપ, મૈથુન વિષયક અપવાદ, ગાળ, આશીર્વાદ, મશ્ન, અભાંગલિક વચન, શુભવચન, તાલી આપવાપૂર્વકે ગાનનાં નામ ૨૬૮-૨૭૩ નિંદાપૂર્વકે ઠપકો, આલાપ, વારંવાર-બોલવું, અર્થવગરનું બોલવું, વિલાપ, કાકુવચન, ન્યાયપૂર્વકે વાતચીત, પરસ્પર વિરુદ્ધ બોલવું, છુપાવવાનું વચન, સાતું વચન, સંદેશો, આજ્ઞા, બોલાવીને હુકમ કરવો, અંગીકારનાં નામ ૨૭૪-૨૭૮ ગીત-વાગ્જિતસહિત નૃત્ય, જોવાને માટે તૈયાર કરેલ ગીત નૃત્યાદિ, શાસ્ત્રાધારનું સંગીત, ગીત, નૃત્ય, સ્ત્રીનૃત્ય, મદ્યપાનમાં થતું નૃત્ય, સમરાંગણમાં કરાતું નૃત્ય, ૨૭૯-૨૮૧ નાટકનું સ્થાન, નાટકનો આરંભ, હાવભાવપૂર્વકે નૃત્ય, ૪ અભિનય (આહાર્મવાચિક-આંગિક-સાત્ત્વિક) નાટ્ય પ્રમંથનનાં નામ ૨૮૨-૨૮૪ ધડભાષા, વાચિક વગેરે વૃત્તિ, વાગ્જિત, તત્ત વગેરે વાગ્જિતના બેદ, વીણા, સતાર, શિવ સરસ્વતી નારદ શિવના ગણુની, વિશ્વાવસુ

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

તુમ્મર અને ચાંડાલની વીણાનાં
નામ ૨૮૫-૨૯૦

તાર રહિત વીણા, વીણાનાં તારનું
બંધન, વીણાનો મધ્યમંડ, વીણાનો
નીચલો ભાગ, વીણાની નીચેનું
કાષ્ટપાત્ર, વીણાની વાંસની સળી
તાલ, લય-તાલની વિશ્રાન્તિ, શીઘ્ર
મંદ-મધ્યમ ગતિવાળું નૃત્ય,
મૃદંગ, મૃદંગના ભેદ, ડંકો, દુંદુભિ
સારંગીનો ગજ તેનાં નામ

૨૯૦-૨૯૪

નવરસ, નવરસના રતિ વગેરે
સ્થાવીભાવ, રતિ-રાગ, હાસ્ય,
મંદહાસ્ય, કાંઈક હાંત દેખાય તેવું
હાસ્ય, નાના મોટા અવાજવાળું
હાસ્ય, અતિહાસ્ય, અકારણહાસ્ય,
ક્રોધ થાય તેવું હાસ્ય, હોઠ ફરકે
તેવું હાસ્ય, શોક, ક્રોધ, ઉત્સાહ,
અત્યુત્સાહ, ભય, સ્વપક્ષભય, અગ્નિ
વગેરેથી ભય, સ્વદેશ-પરદેશ ભય
ભયાનક, દુગંધા, વિરમય, શમનાં
નામ ૨૯૪-૩૦૪

૮ સાર્વિકભાવ (જડતા, પરસેવો,
રોમાંચ, અભ્યક્તસ્વર, કંપ,
મલીનતા, અશ્રુ, મૂર્છા)નાં
નામ ૩૦૫-૩૦૭

૩૩ વ્યભિચારીભાવ-૧ ધૃતિ-
સન્તોષ, ૨ સ્મૃતિ, ૩ યુક્તિ,
યુક્તિના ૮ ગુણ (શુશ્રૂષા, શ્રવણ,
મલણ, ધારણા, ઝાહ, અપોહ,
અર્થવિજ્ઞાન, તરત્ત્વજ્ઞાન), ૪ લક્ષ્મ
૫ મૂર્ખતા, ૬ વિપાદ. ૭ મદ,
૮ વ્યાધિ, ૯ નિદ્રા ૧૦ અધિક
નિદ્રા, ૧૧ કેતકંઠા, ૧૨ આકાર-
ગોપન, ૧૩ શંકા, ૧૪ ચંચળ,
૧૫ આલસ્ય, ૧૬ હર્ષ, ૧૭
અભિમાન, અહંપૂર્વિકાદિ, ૧૮
ઉચ્ચતા, ૧૯ જગવું, ૨૦ જલ-
હીનતા, ૨૧ ગરીબાઈ, ૨૨ પરિશ્રમ
૨૩ ચિત્તશ્રમ, ૨૪ મૃદતા. ૨૫
ચિન્તા, ૨૬ અમર્ષ-પ્રતિકાર
કરવાની ઈચ્છાવાળો ક્રોધ, ૨૭
આકસ્મિક ભય, ૨૮ આવેશ, ૨૯
નિર્વેદ, ૩૦ શીઘ્રતા, ૩૧ વિચા-
રણા, ૩૨ અસૂચા, ૩૩ મરણ
અને મારિનાં નામ ૩૦૭-૩૨૬

નાટકને લાગતાં નામ-પાત્ર,
ભૂમિકા. નટ, ચારણ, સ્ત્રીવેશધારક
નટ, નૃત્યશિક્ષક, સૂત્રધાર, નાન્દી-
પાઠક, પાર્શ્વચર, વિદૂષક, ધૂતારો.
નાટકની ભાષામાં પિતા, બનેલી,
વિદ્વાન, યુવરાજ, કુમારી, આર્ય,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

રાજા, રાજાનો સાળો, રાજકન્યા,
પટરાણી, અન્ય રાણી, ગણિકા,
નીચ સ્ત્રી, દાસી અને સખાને
ખોલાવવાનાં નામ ૩૨૭-૩૩૪

અવધ-અશ્વદ્વય, મોટીખેન,
સ્વામી, માતા, નિર્મ-આદિ
મુનિઓ, પૂજ્યનાં નામ ૩૩૫-૩૩૬

इति द्वितीयदेवकाण्डः ॥ २ ॥

अथ तृतीयमत्यकाण्डः—

મનુષ્ય, બ્રાહ્મણ, બાલ્યાવસ્થા, તરુણ
યુવાની, વૃદ્ધ, વૃદ્ધાવસ્થા, અતિવૃદ્ધ
વિદ્વાન, નિપુણ, અતિનિપુણ,
પ્રતિભાશાળી તીક્ષ્ણબુદ્ધિવાળો,
હાજર જવાબી, દૂરદર્શી, પરિપક્વ
બુદ્ધિવાળો, શાસ્ત્રતત્ત્વનો સંસ્કારી,
શાસ્ત્રવિદ્, શ્રેષ્ઠવક્તા, ખોલવામાં
કુશળ, વક્તા, વાચાત્મ, જેમ તેમ
ખોલનાર, નિન્દા ખોલનાર, થોડું
ખોલનાર, બહુશે અને મૂંગો,
શબ્દ કરનાર, દુષ્ટાશયવાળો, અસ્પષ્ટ
ખોલનાર, મૂંગો, ખરાબ સ્વરવાળો,
બાણકાર, વંદન કરનાર, વાંછા
કરનાર, અત્યંત ખરાબ, નિરાકરણ
કરનાર, વિકસ્વર, અગ્રિય ખોલનાર,
પ્રિય ખોલનાર, પ્રિયવાણીથી દાન
આપનાર, દાતા અને પ્રિયવા-

દીનાં નામ

૩૩૭-૩૫૧

મૂર્ખ, આળસુ, ક્રિયામાં આળસુ,
ક્રિયામાં તત્પર. કાર્ય કરવામાં
સમર્થ, પ્રયત્નપૂર્વક કાર્યને પૂર્ણ
કરનાર, સતત કાર્ય પ્રવૃત્ત, તીક્ષ્ણ
ઉપાયવડે કાર્ય કરનાર, મજબુત
સંઘમણુવાળો, સ્વચ્છંદી, પરાધીન,
લક્ષ્મીવાળો, ધનાઢ્ય, સ્મૃદ્ધિ,
નિર્ધન, સ્વામી, દાસ, પગાર લઈ
કાર્ય કરનાર, પગાર વિના કાર્ય
કરનાર, પગાર, ગણિકાનો પગાર,
ખળું સાક કરનાર, મજૂર,
અન્નાદિકનો ભાર વહન કરનાર,
ભાર, સીકું કાવડનાં નામ

૩૫૧-૩૬૪

શરવીર, કાયર, વ્યાકુલ, ભયપીડિત,
અત્યંત વ્યાકુલ, ઉદાર, કૃપણ,
દમાલુ, દમા, હિંસક, હિંસા, કપલું,
વધ માટે ઉદ્યત, છ આતતાથી,
વધ યોગ્યનાં નામ ૩૬૫-૩૭૭
મૃત્યુ પામેલ, મૃત્યુ પાછળ પિંડાદિ
દાન, મૃતકનું સ્નાન, પિતૃતર્પણ,
ચિતા, સરલ, ઉદારચિત્ત, માયાવી,
ફૂર, ધૂર્તઠંગ, માયા, કપટ, દંભ-
પૂર્વક ચાલવું, ઠંગવું, સજ્જન,
દોષગ્રાહી, દુર્જન, વ્યસનથી

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

પીડિત, ચોર, દેખતા ચોરી કર-
નારનાં નામ ૩૭૩-૩૮૨
ચોરી, ચોરીનું ધન, દૈવવાદી,
આળસુ, દક્ષ, આસક્ત, દાતાર,
ધણું આપનાર, દાન, દાની અને
બોગી, યાચક, માચના કરવી,
દૂદનાર, શોભાવનાર, ઉત્પન્ન
થનાર, વર્તનાર, પ્રસરનાર,
લગ્નગુણ, લેખાવંત, લેખા, ઇર્ષ્યાગુ,
ઇર્ષ્યા, ક્રોધી અતિક્રોધી, ક્ષુધિત-
ભૂખ્યો, ક્ષુધા, તૃપિત-તરસ્યા,
તથા, સુકાતું, ખાનાર બોજનનાં
નામ ૩૮૩-૩૯૫

ખળેલો ભાત, ઓસામણ, મઠો,
ઉકાળેલા અનાજનું ધોવણુ, જાવરું,
દાળ, અંજન, તલમિશ્રિ અન્ન,
માલપૂડા, પૂરી, પોળી, કઠી,
કરંબો, ઘેવર, અડદ મગ વગેરેની
વસ્તુ (પાપડ-સેવ વગેરે.) વડાં
[રોટલી, પાપડ, તળેલી રોટલી,
મોદક, સિંહકેસરિયા મોદક]
ધાણી, ધાણીનું ચૂર્ણ, સાથવો,
પૌવા ઓખાની ધાણીનાં નામ

૩૯૬-૪૦૧

ધજો લોટ, જવનો લોટ, ગોળ,
શાકર, ખાંડ, ગોળની પાતળી

ખનાવટ-કાકળ, શીખડ, મગ
વગેરેનું પાણી, દૂધ, ગોરસ,
તાજી દૂધ, દૂધનો વિકાર-માવો
વગેરે, દૂધપાક, દહીં, ઝાથ, ધી,
ગમકાલે દોહણ ગાયનું ધી,
માખણુ, વલોવેલું દહીં, અર્ધું
પાણીવાળું દહીં, સમપાણીવાળું
દહીં, પા, ભાગના પાણીવાળું
દહીં, પાણી વિના મથેલું દહીં,
ધી દહીં મીઠું અને પાણીથી
સંસ્કારિત દ્રવ્યનાં નામ ૪૦૨-૪૧૦
અર્ધા પાણીવાળા દહીંથી સંસ્કારિ-
ત દ્રવ્ય, મીઠાથી સંસ્કારિત
દ્રવ્ય, વાસણમાં સંસ્કારિત દ્રવ્ય,
મિષ્ટાન્ન, રાંધેલું અન્ન, સેકેલું
અન્ન, અગ્નિમાં પાકેલું માંસ,
લોઢાના સળિમાઉપર પાકેલું માંસ,
માંસનો રસ, સ્વાદિષ્ટ અન્ન,
ચીકણું, અત્યંત ચીકણું, ધૂપ
પુષ્પાદિવડે વાસિત કરેલું, સ્વચ્છ
કરેલું, કાંજી-રાગ, તેલ, મસાલો-
સુંઠ વગેરે, આંખલી-કોકમ,
હળદર, રાઇ, ધાણા-કોથમીર,
કાળામરી સુંઠનાં નામ ૪૧૧-૪૨૦
પીપર, પીપળીમૂલ, સુંઠ, મરી
પીપર એ ત્રણે ભેગાં, જીરું, ડીંગ,

શ્લોકાંક

જમલું, ચાવલું, ચાટલું. નારતા સાથે
 જમલું, કવલ. તમધરાયેલ, તમિ,
 એફું, ઉદરભરિ-પેટભરો, ભૂખથી
 પીડિત, સર્વનું એકલો ખાનાર,
 માંસભક્ષક, ઉન્નત, અતિલોભી,
 અભિલાષા, પરધનેચ્છુ, અવિનીત,
 વિનીતનાં નામ ૪૨૧-૪૩૧
 ઇન્દ્રિયજ્યથી, સાંભળવામાં તત્પર,
 આધીન, ધૃષ્ટ-નિર્લજ્જ, વિરિમત
 સરળ, માંગલિક, અભિમાની,
 ક્રામી, વ્યસની, આનંદી. દુષ્ટ-
 મનવાળો, મત્ત, ઉત્સાહી, લોકા-
 પવાદથી નિન્દિત, ગુણોથી ખ્યાતિ
 પામેલ, નિગુણી ચપળ, મૂંગો,
 દુષ્ટબુદ્ધિવાળો, કેદી, બંધન,
 નિરાશ, તિરસ્કૃત, અહિરસ્કૃત.-
 બહાર કાઢેલ, પરાભાવ પામેલ,
 ધિક્કારાયેલનાં નામ ૪૩૨-૪૪૦
 ઝાંખો પડેલ પરાભવ, વંચિત,
 શ્યામલુ-ઝાંખનાર, ખેઠાં ખેઠાં ઝાંધ-
 નાર, સૂતેલો, ભગનાર, ઉન્નગરો.
 સર્વનો પૂજક, દેવપૂજક, સાથે
 જનાર, વાંકો ચાલનાર, સંશ્યાલુ,
 અહચ્ચ કરનાર, પડનાર રૂચિવાળો,
 દક્ષિણને યોગ્ય, હંડાયેલો-
 (અથવા ધનાદિ આપી વશ કરાયેલ)

શ્લોકાંક

પૂજ્ય, પૂજાયેલ, પૂજા, અભિલાન,
 ભયભીત, રચૂળ, રૂપાળો, દેવયોગ્ય,
 બલવાન, દુર્બલ, મોટા પેટવાળો,
 નાકવિનાનો, ચીમો. તીણા નાક-
 વાળો, નાના નાકવાળો ૪૪૧-૪૫૧
 ખરી જેવા નાકવાળો, ઊંચી
 નાસિકાવાળો, પાંગળો, ટાલીઓ,
 કાણો-એકાક્ષ, નાના શરીરવાળો,
 કુષ્ઠ, ફૂઠો, વામન, બાધર,
 ખરાબ ચામડીવાળો, લંગડો,
 પાંગળો, ઊર્ધ્વજનુક, ઠીંચણ
 વચ્ચેના આંતરાવાળો, જોડાયેલ
 ઠીંચણવાળો, કરચોલીવાળો, બહાર
 નીકળેલ હાંતવાળો, લાંબા અંડવાળો
 આંધળો, ઝાંચા મુખવાળો, નીચા
 મુખવાળો, મુંડિત, કેશવાળો, ત્રાંસી
 આંખવાળો, મોટા પેટવાળો, રોગી,
 દાદર (રોગ) વાળો, ખસવાળો,
 અતિસાર-વાળો, વાતરોગી,
 કંઈવાળો, ૪૫૧-૪૬૦
 ચીપડાભરેલી આંખવાળો, હરસ
 રોગવાળો, ખેલાત, શ્વેતકુષ્ટરોગી,
 પિત્ત, કરોગ, ક્ષયરોગ, ઝીંક,
 ખાંસી, ખસ, ખરજલું, ઘા, ઘાતું
 ચિન્હ, હાથીપગો, પગમાં થએલ
 કાદ, ફાક્ષી, ખુંધ, ચેતકાદ, કેશ

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

ખરી પડે તેવો રોગ, આમડીનો
રોગ, કોઠ, કંઠમાલ, ગંડમાલ,
હેડકી, સળેખમ, સોળો, હરસ,
વમન, હિસ્ટી, પેટની ગાંઠ અથવા
બરોળ, મળ મૂત્રાદિક રોગવાથી
થતો રોગ-આફરો, લોહી ઝરતું
મણ, અંડકોશની વૃદ્ધિ, પથરી,
પરખીયો.

૪૬૧-૪૭૦

અંધકોશ, સંગ્રહણી, અસ્થિનો
સોળો, ભગંદર, જ્વર વગેરે
બાધિના પ્રકાર, વૈષ્ણ ઔષધ,
ચિકિત્સા, લાંઘણ, વિપવૈષ્ણ,
આરોગ્ય, નીરોગી, લાંચ સન્ધિ
કે હલાલી વડે આજીવિકા
ચલાવનાર, અલંકાર, પહેરાવી
ક્રમ્પાદાન આપતું, ચપલ, આઢરનેહી
ક્ષણિકરાગી, અતિરનેહવાળું;
જેહેથર, ધનવાન, પાડોશીની
ક્રૂપા કરનાર, આપતિમાં પડેલો,
આપતિ, રનેહાણું, કુટુંબ પોષનાર
દીર્ઘાયુ, ત્રાસદામક, શરણુથી
પરીક્ષક, વરદાન આપનાર, સમુ-
દાયની સાથે અનેક પ્રકારની
આજીવિકાવડે જીવનાર, સમાજનો

૪૭૧-૪૮૧

સમા, જ્યોતિષી, શાસ્ત્ર જાણનાર,

લેખક, લીપિ, સહીનો ખડિયો,
શાહી, નગરશેઠ, જુગારી, પાસા-
વડે રમનાર, જુગાર, પાસા, બાજી
હિપર મૂકેલી રકમ, ચોપાટ સોગડી,
પાસા પ્રમાણે સોગડા ફેરવવા,
શરત કરી પ્રાણીઓને લગાવવા,
ગાફી, પિતાતુલ્ય, શાસન કરનાર,
પુણ્યવાન, મિત્રવત્સલ, કલ્પાણુકારી
શ્રદ્ધાલુ, નારિતક, વૈરાગી, દંત-
રહિતનાં નામો.

૪૮૧-૪૯૦

વિશ્દ્ધ, શોધનાર, સમર્થ, ભૂત-
અસ્ત, શિથિલ, અંગમર્દક, સર્વ-
રહિત, ખેઠેલ, બિભેલ, પ્રવાસી,
પથિકનો સમુદાય, ભાતું, વેગરાળો,
ખેપીઓ, અતિવેગવાળો, વેગ,
ધીમે ચાલનાર, સ્વેચ્છાચારી, ઘણું
ચાલનાર, સેવક, સેવા, પાળો,
અગ્રેસર, અતિથિ, આતિથ્ય,
સૂર્યાસ્ત બાદ આવેલ અતિથિ,
પગ ધોવાનું પાણી, પૂજા માટેનું
પાણી; બિભા યર્ષ સત્કાર કરવો

૪૯૧-૫૦૧

પીડનાર, ગામડીઓ, લોક-ગ્રજ
પ્રખ્યાત પિતાનો પુત્ર, કુલવાન,
કુળ, સ્ત્રી, વિશેષ પ્રકારની સ્ત્રીઓ,
સ્ત્રીનું ધન-માન વગેરે, સ્ત્રીઓના

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

સ્વભાવિક દશ અલંકારો, વિના
મહેનતે પ્રાપ્ત થતા સાત અલંકારો,
અર્થથી ઉત્પન્ન થતાં ત્રણ અલં-
કારો, કોપવાળી, હોશીયાર અને
ઉન્મત્ત સ્ત્રી, કુમારી, અગ્રામ ઝડુ-
વાળી કન્યાનાં નામ ૫૦૧-૫૧૦
યુવાન સ્ત્રી, સ્વયંવરા, પરણેલી
યુવાન સ્ત્રી, પરિણીતા પરિવાર-
વાળી, ભાભી, પુત્રની સ્ત્રી, દેરાણી-
જેઠાણી, વીરપત્ની કુલીન સ્ત્રી,
ઘડાલી સ્ત્રી, ઘડાણે પતિ, વરના
મિત્રો, વિવાહ, જમાઈ, જ્ઞર, ગણિ-
કાપતિ, પતિ-પત્ની, પહેરામણીમાં
મળેલું દ્રવ્ય, પટરાણી, બીજી
સામાન્ય સણીઓનાં નામ

૫૧૧-૫૨૦

કેશ સમારવા વગેરે શિષ્ય જાણુ-
નાર સ્ત્રી, અન્તઃ પુરમાં નિમાયેલ
સ્ત્રી ધૂતી, તીક્ષ્ણ બુદ્ધિવાળી, બુદ્ધિ-
વાળી સ્ત્રી, ભરવાડજી, આચાર્યની
સ્ત્રી, મામી, ઉપાધ્યાયની સ્ત્રી,
ક્ષત્રિયની સ્ત્રી, વૈશ્યની સ્ત્રી, શૂદ્રની
સ્ત્રી, સ્ત્રી આચાર્ય, શૂદ્રજાતિની
સ્ત્રી, ક્ષત્રિય જાતિની સ્ત્રી શિક્ષક,
વૈશ્યજાતિની સ્ત્રી, પુનલ ઝવાળી સ્ત્રી
પુનર્જન કરેલ સ્ત્રીનો પતિ, પુન

ર્જન કરેલ સ્ત્રીનો બ્રાહ્મણ પતિ,
અપરિણીત જ્યેષ્ઠ બ્રાતા હોય ત્યારે
પરિણીત નાનો ભાઈ પરણેલ છતાં
કુંવારો મોટો ભાઈ, જ્યેષ્ઠભ્રાતા
નહિ પરણેલ છતાં પરણેલ નાના-
ભાઈની સ્ત્રી, મૈથુનની ઇન્દ્રિય-
વાળી, સામાન્યધનાદિકની ઇન્દ્રિય-
વાળી સ્ત્રી, પ્રથમ પરિણીતા સ્ત્રી,
પતિવ્રતા કુલદા સ્ત્રી, કામની ઇન્દ્રિય-
વડે પ્રિયપાસે જનારી, સખી, પુત્ર-
વિનાની સ્ત્રી, સુધવા, વિધવા, પુત્ર
રહિત વિધવા સ્ત્રી, જીવિત સંતતી
વાળી સ્ત્રીનાં નામ ૫૨૧-૫૩૦

મૃતસન્નતિ વાળી સ્ત્રી, દાદી મૂઝ-
વાળી સ્ત્રી, આયેડવયની રાતાવસ્ત્ર
વાળી સ્ત્રી, ભિક્ષુણી, પુરૂષનાં લક્ષ-
ણવાળી સ્ત્રી, વેશ્યા, સેવામાં નિમા-
યેલી વેશ્યા, કુટુંબી, દાસી, નગ્ન સ્ત્રી,
જૂઠ્ઠા, રજસ્વલા, અરજસ્વલા, રજસ્વલા
કન્યા, રજ, રજસેનો કાલ, મૈથુન,
સ્ત્રી- પુરૂષનું યુગલ, ગર્ભવતી,
દોહદવાળી સ્ત્રી, પ્રસૂતા સ્ત્રી, ગર્ભ,
ગર્ભાશય, શુક્ર અને રુધિરનું મિશ્ર-
ણનાં નામ ૫૩૧-૫૪૦

દોહદ, ગર્ભનો છેલ્લો માસ, પ્રસવ,
પુત્ર, પુત્રી, સંતતિ, ભત્રીજો,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

ભાણેજ, પૌત્ર, દીકરીના દીકરો,
પૌત્રનો પુત્ર, પ્રપૌત્રનો પુત્ર, ફેઈનો
દીકરો, માસીનો દીકરો, ચોર-
માન ભાઈ, એમાતાનો પુત્ર, સતી-
પુત્ર, સૌભાગ્યવતીનો પુત્ર, કન્યાનો
પુત્ર, પુનર્લગ્નવાળી સ્ત્રીનો પુત્ર,
પરસ્ત્રીનો પુત્ર, દાસી પુત્ર, નટીનો
પુત્ર, વ્યભિચારિણીનો પુત્ર, ભિક્ષુકી
સતી સ્ત્રીનો પુત્ર, અસતી કે ભિક્ષુકી
સતી સ્ત્રીનો પુત્ર, દીપર વગેરેથી
થયેલ પુત્ર, સ્વસ્ત્રીથી થયેલ પુત્ર
પતિ મરી ગયા પછી નારથી થયેલ
પુત્ર, પતિ જીવતાં છતાં નારથી
થયેલ પુત્રનાં નામ ૫૪૧-૫૫૦
સગેભાઈ, જ્યેષ્ઠભ્રાતા, ત્ર્યુભ્રાતા
કોકે, સાગે, મામે, દીપર બહેન,
જ્યેષ્ઠ, ભગિની, નણ્ડ, પત્નીની,
મોટી બહેન, પત્નીની નાની બહેન,
દીડા-રમત, પિતા, દાદા વડદાદા,
માતાના પિતા, માનામહનાં પિતા,
માતા, ધણીવાર પ્રસવ કરનારી સ્ત્રી,
ધાવમાતા, વીર પુરુષની માતા,
સાસુ, સસરા, પિતાના વંશમાં
થયેલા, માનાના વંશમાં થયેલા,
માતા પિતા, સાસુ સસરા, દીકરો
દીકરી અને ભાઈ બહેનનાં

એકઠાં નામ ૫૫૦-૫૬૧
સ્વજન, પેતાતું, પિત્રાઈઓ (સાત
પેઢી સુધીનાં કુટુંબીઓ), નપુંસક,
શરીર, કહેવર, નાચતું ધડ, વધ-
ઉંમર દેહનાં લક્ષણ, દેહાવધવ,
મસ્તક, કેશ, કેશ સમૂહ, વક્ષવાળ,
લલાટ ઉપર લટકતા વાળ. અખોડો,
ગુથેલ કેશ, વેણી, નિર્મળ કેશ,
સેંચો, સફેદ કેશ, શિખા. કાનશે-
રિમાંનાં નામ ૫૬૧-૫૭૨
મુખ, લલાટ કર્ણ, કર્ણપાપડી,
કર્ણની વેલ, કર્ણનો પ્રાન્તભાગ,
કર્ણમૂળ, લમણાં, ચક્ષુ, કાકી,
કાળી ચક્ષુ, જમણી ચક્ષુ, વિકૃતિ-
વાળી ચક્ષુ જોવું, કટાક્ષ આંખ
ખોલવી, આંખ અંધ કરવી,
આંખના છેડા, ભમર ભવાં, બ્રહ્મકૃતિ-
વક્ત્રમર, એ ભવાંનો મધ્યભાગ
પાંપણ ૫૭૨-૫૮૦
નાસિકા, હોઠ, હોઠના છેડાનો
ભાગ, હોઠનો નીચેનો ભાગ,
નીચલા હોઠની નીચેનો ભાગ, ગાદ,
કપોલ, લમણાં, હડપચી, મૂઝ,
દાઢી, દાઢ, દાંત, રાજદાંત, જીભ,
તાળવું, પડજીભી, ડોક, શંખના
આકારવાળી ડોક અને માથાનો

સ્ત્રોતકાંક

સ્ત્રોતકાંક

સંધિભાગ, ડોકનો મધ્યભાગ,
ડોકની બન્ને બાજુનાં પડખાં,
ગ્રીવાની આગળ રહેલ બન્ને
નાડીઓ, ગ્રીવાની પાછળ રહેલ બન્ને
નાડીઓ, કંઠ, કંઠ મણિ, હરડીઓ,
ખભો, ખભો અને છાતી વચ્ચેનો
સંધિભાગ, હાથ, કાંખ, કાંખની
નીચેનો ભાગ-પડખાં, કોણી,
કોણીની નીચેનો કાંડાસુધીનો ભાગ

૫૮૧-૫૯૦

કોણીથી ખભાસુધીનો ભાગ, હાથનો
પંજો, કાંડુ, હાથના કાંડાથી નાની
આંગળી સુધીનો ભાગ, આંગળી,
અંગુઠ, તર્જની, મધ્યમા, અના-
મિકા કનિષ્ઠા, હાથની પાછળનો
ભાગ, તખ, તર્જની આદિ આંગળી
સાથે અંગૂઠાની લંબાઈ, હાથનો
પંજો-ચપેટો જે હથેળી જોડવી,
મૂઠી, અર્ધ મૂઠી, પસલી, અંજલી
ચલુ-ચાગળુ, હસ્ત-રત્નિ-અરતિના-
પ્રમાણુ, વામ અને મનુષ્યનું પ્રમાણુ

૫૯૧-૬૦૦

માનવાચક પ્રત્યય, પાંસળી, પીઠ,
ખોળો, છાતી, હૃદય, જે રતન,
રતનનું સુખ, ઉદર, કાળજી,
હીવરના અંદરનો ભાગ, ફેફસાં,

બરેળ, આંતરડું, શેમાંવલી
નાસિ, મૂત્રાશય, શરીરનો મધ્ય-
ભાગ, કેડ, સ્ત્રીની કેડનો આગલો
ભાગ, સ્ત્રીની કેડનો પાછલો ભાગ,
બરડાનીચે હાડકાનું બનેલ ત્રિક,
નિતમ્બમાં રહેલો ગોળાકાર જે
ખાડા, કુદા, યોનિ, પુરુષલિંગનાં
નામ

૬૦૧-૬૧૦

યોનિ અને લિંગએ બન્ને, ગુહનો
મધ્યભાગ, ગુહની નીચેનો દોરો,
અંડકોશ, ગુહ, અંડમૂલ, મૂત્રાશ-
યની નીચે સાથળનો સંધિભાગ,
સાથળ, હીંચણનો પાછલો ભાગ,
હીંચણના આગલાભાગ, જંઘા
ધુંટીથી ધુંટણ સુધીનો ભાગ, જંઘાનો
અગ્ર ભાગ, પીંડી, પગની એડી
ઉપરની ધુંટી પગ, પગની એડી,
પગની પાની, પગનો અગ્રભાગ,
ક્ષિપ્ર-અંગૂઠો અને આંગળીઓનો
મધ્યભાગ, ક્ષિપ્રની ઉપરનો કૂચ-
ભાગ, કૂચનો અગ્રભાગ, પગના
તળીયાનો મધ્યભાગ, તર. સાત
અને દશ ધાનુઓ, રસધાનુનાં
નામ

૬૧૧-૬૨૦

લોહી, માંસ, માંસલતા, મુખ્યમાંસ,
શુષ્કમાંસ, કુર્ગમાંસ, ચરબી,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

મગજ, અસ્થિ, કરોડ-માથાતું
હાડકું, કપાલખોપરી, પીઠતું
હાડકું, નળી જેવું હાડકું, પડ-
ખાની પાંસળી, હાડપિંજર, મગજ
શુક્ર-વીર્ય, રત્નાંડાં, આમડીનાં
નામ ૧૨૦-૧૩૦

નસ, નાડી, મોટી નસ, નેત્રનો
મેલ, જીજ્ઞાનો મેલ, દન્તનો મેલ,
ક્યૂનો મેલ, નાસિકાનો મેલ, લાળ
મૂત્ર, લિંગનો મેલ, વિષ્કા, વેષ-
અંગ શોભા, અંગ સંસ્કાર,
ઓળવું, વિલેપન, ચંદનાદિથી,
શરીરને સુગંધિત કરવું, શરણંગાર,
સાદ કરવું, પટવાસાદિ સુગંધી
ચૂર્ણ, અખીલ, માલ્ય-ધૂપાદિથી
સંસ્કાર કરવો, ઉપભોગ, રતાન,
યક્ષકર્દમ-સુગંધી લેપ, વાટેલી
વસ્તુનો લેપ, ચાર પ્રકારનાં
દ્રવ્યનો સમમિશ્રલેપ, અગર,
મોગરાના જેવી (સુગંધીવાળા)
અગર ૧૩૧-૧૪૧

કાળો અગર, સુખડ, ગોશીર્ષચંદન
રક્તચંદન, જલધ્રુવ, કપુર, કરતૂરી,
કેશર, લવીંગ, કંકેલ, પીતચંદન,
રાજ, અનેક દ્રવ્યોનો બનેલો દશાંગ
ધૂપ-લોખાન, ગુગળનો ધૂપ, પ્રસ-

રતો ધૂપ, હાથનો થાપો, અલંકાર
ધરેણી, મસ્તકનો મણિ, હારના
મધ્યમણિનાં નામ ૧૪૧-૧૫૦
મુકુટ, શિરોધાર્ય પુષ્પમાલા, કેશમાં
ધારણ કરવાની પુષ્પમાલા, મસ્તક
પાછળ લટકતી પુષ્પમાલા, દામણી,
જનોષ્ટ્રની જેમ પહેરેલી માલા
ગળામાં લટકતી માલા, રચના
તિલક, મસ્તક ઉપર મુકુટ આકારે
નાખેલી માલા, કાનતું આભૂષણ,
સ્ત્રીના ગાલ રતન વગેરે ઉપર
કરેલ કરતૂરી વગેરેથી વેલ-
પાંદડાની રચના, લલાટતું આભૂ-
ષણ, વાળ બાંધવાને માટે મોતીનો
સેરો, કાનતું ધરેણું, કુંડલ,
તાડપત્ર-સુવર્ણ કુંડલ, વાળી, કંઠી
લાંબી કંઠી, નાભિસુધી લટકતી
સોનાની અને મોતીની માળા
હાર, દેવચંદ્ર વગેરે ૧૪ પ્રકારના
હારનાં નામ ૧૫૧-૧૬૧

એક સેરનો હાર, નક્ષત્રમાળા,
કડું, પોંચી, કંકણ વગેરે, વીંટી,
નામદ્ધર વાળી વીંટી, સ્ત્રીની
કેડનો કંદોરો ધૂધરી, પુરુષની કેડનો
કંદોરો, ધૂધરી, ઝાંઝર, વસ્ત્ર વસ્ત્રનો
છેડો, વસ્ત્રની બંને છેડાની

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

દશીઓ, ધોયેલરેશમી વસ્ત્ર, પાઘડી
ધોયેલ વસ્ત્રયુગલ, ચાર પ્રકારનાં
વસ્ત્ર, શણુ વગેરેનું વસ્ત્ર, કપાસ-
માંથી બનેલ વસ્ત્ર, રેશમી વસ્ત્ર
મૃગના ક્વાંડાંમાંથી થયેલ વસ્ત્ર,
હીનનું વસ્ત્ર. ૬૬૧-૬૭૦

નવું વસ્ત્ર, ખેસ, રથૂલ વસ્ત્ર,
નીચે પહેરવાનું વસ્ત્ર, નીચેના-
વસ્ત્રની ગાંઠ, સુંદર સ્ત્રીનું અર્ધ
સાથળ સુધી ઢંકાય તેવું વસ્ત્ર,
સાધારણ સ્ત્રીનું અર્ધ સાથળ
સુધી ઢંકાય તેવું વસ્ત્ર, કાંચળી,
સાડી, રંગઈ, કાછડી, લંગોટી,
ગળણું, ઓછાડ, હિસવનું વસ્ત્ર,
સર્વ અંગ ઢંકાય તેવું વસ્ત્ર,
મુનિનું વસ્ત્ર, જીર્ણ વસ્ત્ર, કાંણુ-
વાળું વસ્ત્ર, ભીંજાયેલું વસ્ત્ર,
પલાંઠી, હાથી કે રથની ખૂલ,
પડદાનાં નામ ૬૭૧-૬૮૧

અંદરવે; તંબુ, રાવટી, પાંદડાં
વગેરેની શય્યા, શય્યા-તળાઈ,
પલંગ, ઓશીંકુ, પાત્ર-પિક્કણી,
આરીસો, નેતરનું બનાવેલ આસન
કાષ્ટઆસન, ભોજન અને વસ્ત્ર,
શ્રમન અને આસન, લાખ,
લાખનો રસ-અલતો, કાળળ,

દીવો, પંખો, મૃગચર્મનો પંખો,
વસ્ત્રનો વીંઝણો, કાંસકો, બાળકને
રમવાનું સાધન ગેડી, ઢોડો ૬૮૧-૬૮૬
રાગ, સામાન્ય રાગ, રાજેશ્વર,
ચક્રવર્તી, ભરત ક્ષેત્રમાં થનારા
૧૨ ચક્રવર્તી, ૯ વાસુદેવ, ૯
બલદેવ, ૯ પ્રતિવાસુદેવ (૨૪
તીર્થંકર, ૧૨ ચક્રવર્તી, ૯ વાસુદેવ,
૯ બલદેવ, ૯ પ્રતિવાસુદેવ કુલ
૬૩) શલાંકા પુરુષના નામ

૬૮૬-૭૦૦

પૃથુરાગ, માન્વાતા, ધુન્ધુમાર,
હરિશ્ચન્દ્ર, પુરુરવા, ભરત, કાર્તવીર્ય
રામચન્દ્ર, સીતા, રામના બે પુત્ર,
લક્ષ્મણ, વાલી, સુગ્રીવ, હનુમાન,
રાવણ, રાવણનો પુત્ર, યુધિષ્ઠિર,
ભીમસેન, અર્જુન અર્જુનનો
રથ, સહદેવ, નકુલ, સહદેવ અને
નકુલ બંને, યુધિષ્ઠિર, ભીમસેન
અને અર્જુન એ ત્રણ, અર્જુનનું
ધનુષ ૭૦૦-૭૧૦

દ્રૌપદી, કર્ણ, કર્ણનું ધનુષ, શ્રેષ્ઠિક
રાગ, સાલિવાહન, કુમારપાળ
રાગ, રાગવંશી, વંશજ, રાગ્યનાં
૭ અંગ, સ્વદેશની ચિન્તા,
પરમંડલની ચિન્તા, પરિવાર,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

રાજાની શય્યા, ભદ્રાસન, સિંહાસન
રાજાનું ડબ, ચામર, તાંબૂલપાત્ર
કળશ-સોનાની ઝારી, પાણીથી
ભરેલો કળશ, બાળેઠ, અમાત્ય-
પ્રધાન, અમાત્ય સિવાયના મંત્રી,
આમાધીશ, મુખ્યપ્રધાન, પુરોહિત,
દારપાલનાં નામ ૭૧૧-૭૨૧
અંગરક્ષક, અધિકારી, રસોડાનો
ઉપરી, રસોઈ ઓ, સુવર્ણ ઉપરનો
અધિકારી, દીનાર ઉપરનો અધિ-
કારી, ચાણુદાર, જકાતઉપરનો
અધિકારી, જકાત-દાણુ, ધર્મા-
ધિકારી, વેપારી પાસેથી દાન
લેવાના કાર્યમાં નિમાયેલા અધિ-
કારી, સેનાપતિ, આમાધિકારી,
ધણ ગામનો અધિકારી, અન્ત:-
પુર, કંચુકી વામન વગેરે અન્ત:-
પુરનાં શ્લોક, પદ, શત્રુ, વૈરનાં
નામ ૭૨૨-૭૩૬
મિત્ર, મૈત્રી, આલિંગનથી આનંદ
ઉપભવાવાલો, શત્રુરાજ, મિત્રરાજ,
હિંસાતીનરાજ, પાછળ પડેલ રાજા,
અનુસરતું, ચરપુરુષ, વિશ્વાસુ,
શ્રદ્ધાંતિ, દૂત, રાજ્યના ઉપકારી છ
ધુણુ, પ્રભુત્વ પ્રમુખ ત્રણ પ્રકારની
શક્તિ, સામ ભેદ દંડ અને દાન

એ ચાર ઉપાય, ત્રણ તુરંત
ઉપાય, સાત વ્યસન, પરાક્રમ,
પ્રતાપ, આમાત્યાદિકની પરીક્ષાનાં
નામ ૭૩૦-૭૪૦
ખાતગી મસલત, એકાન્તે થતી
વિચારણા, એકાન્ત, ગુહ્ય, ન્યાય,
વ્યાજખી, અધિકાર, મર્માદા,
અપરાધ, કર-મહેસૂલ, દિગુણ દંડ
લરકર, હાવણી, યુદ્ધમાં થતી
સૈન્યની રચના, બૃહનો પાછળનો
ભાગ, સૈન્યની પાછળનો ભાગ,
પતિ, સેના, સેનામુખ, ગુહ્ય,
વાહિની, પૂતના, ચમ્ર, અનીકિની
અદ્વીહિણી, સૈન્યનું સંજ્ઞ કરતું,
ધ્વજનો અગ્રભાગ, ધ્વજનો
અધોભાગનાં નામ ૭૪૧-૭૫૦
સેનાનાં ૪ અંગો, યુદ્ધનો રથ,
કીડારથ, દેવરથ, શસ્ત્રાભ્યાસ
નિમિત્તનો રથ, મુસાફરીનો રથ
મીયાનો-પાલખી ગાંડુ, બેલગાડી,
કાંબળથી ઢંકાયેલ રથ, વસ્ત્રથી
ઢંકાયેલ રથ, શ્વેત કાંબળથી
ઢંકાયેલ રથ, વાહના ચર્મથી
ઢંકાયેલ રથ, ચક્ર, ઘેરાવો, ધરીનો
ખાલો પૈડાનો મધ્ય ભાગ,
ધુંસરીનું કાળ. ધોંસડુ, ધુંસરીનો

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

ખીલો, જોતર, આરી-રથની
નીચેનું કાંઈ, રથ વગેરેનો અગ્ર
ભાગ, રથ ઉપરનું લોઢાનું ઢાંકણ,
ચક્ર સિવાય રથનાં અંગો, પાલખી
હીંચકો, શિબિકાદિ વાહન, સર્વ-
પ્રકારનાં વાહન. સારથીનાં નામ
૭૫૧-૭૬૦

રથમાં રહી યુદ્ધ કરનાર, રથવાળો
ઘોડેસવાર, હાથી ઉપર ખેસનાર
મહાવત, સુભટ, પહેરેગીર, સૈનિક,
હજાર સૈનિકનો ઉપરી, છત્ર ધારણ
કરનાર, ધન્ય ધારણ કરનાર,
ચોક્કીદાર, કંચુક ધારણ કરેલ,
અખતર ધારણ કરેલ, અખતર-
કવચ, કંચુક, કમરપટ્ટો, ટોપ,
મસ્તક પેટ, જઘ્ના અને હાથનું
અખતર, લોઢાનું અખતર, શસ્ત્રવડે
જીવનાર, લાલાવાળો, કુહાડીવાળો
૭૬૧-૭૭૦

તલવાર વાળો, શક્તિરૂપ વસ્ત્ર-
વાળો, લાકડીવાળો ધનુર્ધારી, આણ
ધારણ કરનાર, સારી રીતે આણ
વાપરી જાણનાર, નિશાનબાજ,
નિશાનથી ચૂકેલ દૂરથી લક્ષ્ય
વીંધનાર, શસ્ત્ર, ચાર પ્રકારના શસ્ત્ર
ધનુષ્ય, ધનુષ્યનો મધ્યભાગ, ધનુષ્ય-
નો અગ્રભાગ, ધનુષ્યની દોરી,

દોરીનો ઘસારો ન લાગે તે માટે
કરેલો ચર્મબંધ. ધનુર્ધારીના પાંચ
આસન, વેધ્ય-નિશાન, આણ,
લોઢાનું આણ, છોડેલું આણ, ઝેરથી
સિંધ આણ, આણનું છોડેલું, આ-
ણનો અધિક વેગ દુરપ્રાદિ આણના
બેદો, ૭૭૧-૭૮૦

આણનાં પુંખમાં રહેલ ગીધ વગે-
રેનાં પીછાં, પક્ષાનું આણરુક્ષ
ઉપર સ્થાપવું આણનું પુંખ,
આણ રાખવાનું લાથું, તલવાર,
તલવારની મૂક, રમ્યાન ઢાલફલક,
ઢાલની મૂક, છરી, છરો, લાકડી,
કટારી, ગોફણ, લાલો, ધણુ-મ-
મફલ, પરશુ, ડાંગ-કડીમાળી લાક-
ડી, રવૈયાના આકારનું શસ્ત્ર આ-
ણનો અગ્રભાગ, ત્રિશળ, શક્તિ-
આદિ શસ્ત્રોના બેદો, શસ્ત્રકળાનો
અભ્યાસ, શસ્ત્રાભ્યાસનું સ્થાન,
ચતુરંગી સેનાને સજ્જ કરી યુદ્ધ
માટેનું પ્રમાણ, યુદ્ધ પહેલાં શસ્ત્ર-
પૂજનનું વિધાન, પ્રમાણ, સૈન્યસાથે
શત્રુ પ્રતિ જવું, મિત્રબળ, ચાલેલ
લશ્કરનાં નામ ૭૮૧-૭૯૦

ધાસ કાષાદિ માટે સૈન્યની બહાર
જવું, યુદ્ધમાં નિર્ભયપણે શત્રુ પ્રતિ

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

શ્વતુ જવું. પ્રતિ જનાર, વિશાળ
છાતીવાળો, અતિશય પરાક્રમી,
યુદ્ધમાં કુશળ વિજય મેળવનાર,
જીતી શક્ત્ય તેવો, જીતવા યોગ્ય,
બંદીજન, ધંટા વગાડીને રાજ્યને
જગાડનાર, ભાટ-ચરણ, માગધ;
યુદ્ધથી પાછો નહિ ફરનાર, સ્તુ-
તિપાઠક, સ્તુતિપાઠકનો અન્ય,
પરાક્રમ, યુદ્ધ, બાહુયુદ્ધ, યુદ્ધનો
પટક, કોલાહલવાળું યુદ્ધ, યુદ્ધમાં
આગળ જવું, શ્વતુના સૈન્યથી
દેશને થયેલી પીડા, ધાડનાં નામ

૭૬૧-૮૦૦

રાત્રિમાં થયેલી ધાડ, ભયંકર
યુદ્ધભૂમિ અખાડો, મૂર્છા, યુદ્ધમાં
થતું મદિરાપાન, પલામન, વિજય
પરાજય, પ્રલય ઉપદ્રવ, વેરનો અ-
શ્લો, બલાહાર, હલકાઈ, હારેલો,
નાસી ગયેલ, લડાઈમાં નિતેલ,
પડેલો, કેદખાનું, કેદી, ચાર વર્ષ-
ચાર આશ્રમો, અહાયર્થ-ગૃહસ્થ-
વાનપ્રસ્થ-સંન્યાસાશ્રમ, વ્રત
ધારણ કરી ભૂમિ પર સૂઈ રહે-
નારના નામ

૮૦૦-૮૧૦

તાપના ક્લેશને સહનાર, જિતે-
ન્દિય, સાર્ અચરણ, આઠાણ,

જનોઈ ધારણ કરનાર બાળક,
બિદ્યા, જનોઈસંસ્કાર, અગ્નિ હો-
મનું સ્થાન, વ્રતમાં આપરાનો વાંસ
નો ખીલુનો પીલુનો પીપળાનો અને
ઉંખરાનો ઢંડ, જટા દાબનું આ-
સન, કમંડલુ, વેદ જાણનાર વિપ્ર,
યાગ કરનાર, સોમ મગ્ન કરનાર,
હંમેશા મગ્ન કરવાના સ્વભાવવાળો,
સોમરસ ખેંચી મગ્ન કરનાર,
મગ્નમાં સોમરસ પીનાર, બૃહસ્પ-
તિસવ નામનો યજ્ઞ કરનાર, પો-
તાતું સર્વસ્વ આપી મગ્ન કરનાર,
મન્તુવેદ ઋગ્વેદ અને સામવેદ
જાણનાર, યજ્ઞનાં નામ ૮૧૧-૮૨૦
અહાયરા, હોમ-દેવમગ્ન, પિતૃયજ્ઞ,
મનુષ્યયજ્ઞ, ભૂતયજ્ઞ એ પાંચ મહા-
યજ્ઞ, શુક્લપદ્મ અને કૃષ્ણપદ્મને
અંતે થતો યજ્ઞ, ઇષ્ટિ દીક્ષા, મગ્નને
ફરતી કરેલી વાડ, વેદી, મગ્નની
અસંકૃત ભૂમિ, મગ્નનો ખીલો, મગ્નિય
યૂપને માથે કરેલી વજ્રમાકાર વસ્તુ,
ધૃતથી લિપ્તયજ્ઞસ્તંભનો એક
ભાગ, યૂપનો અગ્રભાગ, અરણિકાઈ,
ત્રણ પ્રકારના અગ્નિ, ત્રણ અગ્નિનું
ખેતું નામ, મન્ત્રાદિથી સંસ્કારિત
અગ્નિ, કાઈપ્રલેપસમયે ખોલવાની

શ્લોકાંક

ઋચા, બળતણ, રાખ, યજ્ઞમાં,
વપરાતું પાત્ર, યજ્ઞપાત્ર-સરવો,
ઉપભૂત જુદૂ અને ઢૂવા એ યજ્ઞ-
પાત્ર વિશેષ, મંત્રથી સંસ્કારિત
પશુ, યજ્ઞમાં થતો પશુવધ, હિંસા-
માટેનું કર્મ, યજ્ઞકર્મ, ૮૨૧-૮૩૦
અભિધાન, આમિશા-ઊષ્ણ દૂધમાં
નાખેલ દહીં, પાણીમાં દહીં ના-
ખતા જે કોકડાં થાય છે તે,
દેવતાઓને આપવા યોગ્ય ઓહન,
પિતૃઓને આપવા યોગ્ય ઓહન.
દહીંથી મિશ્ર થી, દહીં સાથે મિશ્રિત
મધ, હોમ કરવાનો કુંડ, દંડવાત્ર,
યજ્ઞ કરતા બચેલું દ્રવ્ય, યજ્ઞમાં
નાખતાં વધેલું. યજ્ઞ-તે શેષકર્મ,
પૂર્ત-વાવ કૂવાદિ આધવાતું કર્મ,
ઘૃતિ-યજ્ઞક્રિયા, ઘૃતપૂર્ત-યજ્ઞકર્મ
અને વાવ કૂવા વગેરે બન્ને કરા-
વવા, દર્ભનું આસન, અગ્નિહોત્રી,
અગ્નિહોત્ર, ધી હોમવાની કડઢી,
હોમનો અગ્નિ, હોમનો પૂઆડો,
હોમની રાખ, આયમન, ધી વગે-
રેથી અગ્નિનું સિયન, અહ્માસન,
અહ્માતેજ, અહ્માન્વલિ, અહ્માબિંદુ.
અન્યની આદિથી અંતસુધી આ-
વૃત્તિ કરવી, કષ્ટ-આચાર, આહ

શ્લોકાંક

કાય પિત્ર અને દેવતા તીર્થના
નામ ૮૩૧-૮૪૦
અહાત્વ, દેવતા શ્રુતિનું સંસ્કાર-
પૂર્વક ગ્રહણ કરવું, વેદાધ્યયન,
ઉપવાસ આન્દ્રાયણાદિ તપવિશેષ,
સન્યાસીનું અનશન, વ્રત, ચારિત્ર,
સર્વ પાપનો નાશ કરનારો જાપ,
પગમાં પડી નમસ્કાર કરવો,
જમણા ખભાની જનોઈ, ડાબા
ખભાની જનોઈ. કંઈમાં માલાની
પેઢે પહેરેલી જનોઈનાં નામ

૮૪૧-૮૪૫

વાલ્મીકિઋષિ, વ્યાસઋષિ, વ્યા-
સની માતા, પરશુરામ, નારદ,
વશિષ્ઠઋષિ, અરુન્ધતી, વિશ્વામિત્ર,
દુર્વાસાઋષિ, ગૌતમઋષિ, યાજ્ઞ-
વલ્ક્ય, પાણ્ડુન વૈયાકરણ, પન-
જલિઋષિ, કાત્યાયન, વ્યાડિ મુનિ,
રક્ષાસન ઋષિ, પાત્કાચમુનિ,
વાત્સ્યયનમુનિ, વ્રતભંગ કરનાર,
સંસ્કારહીન આહણ, દુરાચારી
આહણ, અધમ આહણ, જેનો
અગ્નિહોત્રાગ્નિ હોલવાઈ ગયો છે
એવો આહણ, જાતિ માત્રથી
જીવનાર આહણ, પાખંડી આહણ,
વેદથી રહિત આહણ, સ્વાધ્યાય

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

વિનાનો, ભોજનમાટે સ્વકીય
ગોત્રાદિને કહેનાર, દેવનાં નૈવેદ્યને
ખાનાર, કુપાઠક, સ્વવેદશાખાનાં
કર્મ હોડનાર, શસ્ત્રથી આજીવિકા
ચલાવનાર, ચુરુહણનાર, દેવની પૂજન-
માં શ્રદ્ધા રહિત, બ્રહ્મચર્ય વગેરે પાંચ
યજ્ઞથી બ્રહ્મ થયેલ, નિષિદ્ધ વસ્તુમાં
રુચિવાળો, સૂતો હોય ને સૂર્યોદય
થાય, સૂતો હોય ને સૂર્યાસ્ત થાય
હોમ નહીં કરનાર, અગ્નિ-
હોત્રનાં હવથી માગી ખાનાર,
શસ્ત્રનાં વનથી હાન કરનારનાં નામ

૮૪૬-૮૬૧

આહવાદવતી, બીજ, નૈયાતિક,
સાંખ્ય, વૈશેષિક, ચાર્વાક-તાર્કિક,
આજીવિકા-દર્શનકાર છે. કાત્રિય,
વૈશ્ય, વેપારી પણ એને ખેતી એ
વળ પ્રકારી આજીવિકા, આજીવિકા,
ધાન્યના દાણા એકઠા કરવા તે
ઉછ, ધાન્યની મંજરી લેવી તે
શિક્ષ, એ બનેતું સાથે ગ્રહણ
કરવું તે ઋત, ખેતી, માગવાથી
મળેલું, માગ્યા વિના મળેલું,
ચાંચી, વાણિજ્ય, વેપારી, ખરી-
દનાર, વેચનાર, મૂલ્ય, પુછ,

નફો, સાદું-અદલો બદલો કરવો,
થાપણ, થાપણ પાછી આપવી,

૮૬૧-૮૭૦

કેયવસ્તુ, કેયમાટે મૂકેલું દ્રવ્ય,
ખરીદવા ચોખ્ખું, ખરીદવા માટે
નક્કી કરી બહાનું આપવું, વકરો,
ગણી શકાય તેવું, સાંખ્ય (એક-
એ વિગેરો), એકથી પરાર્થ પર્ય-
ન્તની સાંખ્ય, અસંખ્ય-દ્વોષ
સમુદ્રાદિ. અનન્ત-પુદ્ગલ
આત્માદિ, વહાણુવરી, વહાણ,
વહાણુ ચલાવવને માટે શક્તિ-
વાન, સુકાની-ખસાણી, નીકા નાનું
વહાણુ. દ્રોણી-કાષ્ટનું માગન
વિશેષ, દહેશનું, સદા વહાણુનાં
વચ્ચેનાં ઢાંકો, વહાણુનો અગ્રભાગ,
વહાણુનો કચરો કાઢવા માટેનું
સાધન. નાવનું પાણી ઉઠેચાય
તે-ઓખ, વહાણનું સુકાન, નહવો,
વહાણનું બાહું, વ્યાજથી આજી-
વિકા ચલાવનાર, વ્યાજનો ધધો

૮૭૧-૮૮૦

વ્યાજ, કરજ-દેવું, માગીને
મેળવેલ, સાટામાં લીધેલી વસ્તુ,
દેવાદાર, લેણુદાર, બમીન, સાક્ષી,
ગીરો મૂકેલ વસ્તુ, માપ વજન,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

ત્રણ પ્રકારનાં માપ—

૧. પોતવમાપ—માસો, રતિ, કર્ષ,
પલ, સુવર્ણકર્ષ, સુવર્ણપલ, સો
પલ, ભાર, દશભાર.૨. કુડવમાપ—પસલી, પ્રસ્થ,
આદક, દ્રોણ, ખારી.૩. હાથ વગેરેનું માપ—હસ્ત,
દડ, ગાઉ, ખેગાઉ, ચોળનનાં નામ.
પશુપાલની વૃત્તિ, ગાયવાળો,
ગોપાળ, ગાયોને માટે નિમાયેલ,
રખારી, ખેડૂત, મોડું હળ, હળ,
હળનો દંડ, હળથી પાડેલી રેખા,
દંડ રહિત હળ, કોસ-લોખંડી
ફળું ૮૮૧-૮૯૧હાતરકું, હાતરડાનો હાથો, ખેત-
રની જૂમીને સરખી કરવી,
કોદાળી, પાવડો, ચાણુક, જોતરું,
હથોડો, ખળામાં ખળદ બાંધવાનું
કાંઠ, શ્દ્ર, મિશ્રજાતિ-મૂર્ધાવસિ-
ક્તથી રચકાર સુધીનાં ૧૨ નામ—
મૂર્ધાવસિક્ત, અમ્મઠ, પારાસવ,
માહિમ્, ઉચ્ચ, કરણ, આયોગવ,
ક્ષત્તા, ચંડાલ, માગધ, વૈદેહક,
સૂત (આ પ્રમાણે શ્દ્રના-૧૨
બેઢ છે.) રચકારક, શિલ્પી, શિલ્પી-
ઓનો સસુદાય, શિલ્પ-કળા,માળી, માલણનાં નામ ૮૯૨-૯૦૦
કલાલ-મદિરા વેચનાર, મદિરા,
મહુડાનો દારુ, રોરડી વગેરેનો
દારુ, મદિરાનો કાદવ, સુરાખીજ,
મદિરા બનાવવાની ક્રિયા, મદ્યની-
તર, મદિરાપાત્ર, દારુનું પીડું,
મદ્ય પીવાનો કમ, સાથે પીવું,
દારુ પીવા ખેડેલી મંડળી, મદ્ય
પીવાની પ્રીતિને ઉત્પન્ન કરનારો
લક્ષ્ય પદ્ધતિ, સોની, મૂષા, ધમણ,
મોતી વગેરે વીંધવાનું શસ્ત્ર, કસો-
ટીનો પત્થર, સાણસી, ફાળકો,
ઝવેરી, કંસારો, શખ, હીપ
વગેરેનાં ધરણું કરી વેચનાર,
દરજનાં નામ ૯૦૧-૯૧૦કાતર, સોય, સોયનો દોરો,
રંટીઓ, પીંજવાનું યન્ત્ર, સીવણું,
થેલી, વણકર, વણવાનું સાધન-
તાસની, વણવું, વણકરની સાળ,
સૂતર, ધોખી, મોચી, જોડા, પગ
પ્રમાણે વિસ્તારવાળો જોડો-
મોજડી, ચર્મદોરી, ચારી-ચર્મ
કાપવાનું શસ્ત્ર, કુંભાર, સરા-
ણિયો-શસ્ત્ર ધસનાર, ધાંચી,
જોળ, સુથાર, ગ્રામ્યસુથાર, સ્વતંત્ર
સુથાર, વાંસલો, કરવત, વાધો-
ડિયું, કુહાડો, ટાંકણું, લુહાર,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

લોહનો ધણુ, ધાતુ કે પાંદડાં
કાપવાની છીણી, કાઢ કે લોહની
સળીનાં નામ ૯૧૧-૯૨૦
કંદોઈ, કંદાઈ, ચિત્રકાર, ચિતા-
રાની પીંછી, ચિત્ર, કડિયો, માટી
વગેરેનાં રમકડાં, હળમ, હળમત,
વણુ શોધવાનું શસ્ત્ર, પૂળરી,
મુદંગ વગેરે વગાડનાર, વીણા
વગાડનાર, વાંસળી વગાડનાર,
હાથનો તાલ દેનાર, ઇન્દ્રજલિક-
ખાજીર, ઇન્દ્રજળ, ગારડી વિદ્યા,
કૈતુક, શિકારી, શિકાર, વાધરી,
મૃગને પકડવાની જાળ, દોરડું,
માછીમાર, મત્સ્ય પકડવાનો
આંકડો, મત્સ્ય પકડવાની જાળ,
મત્સ્ય પકડવાનો કરડિયો, પક્ષીઓ
હણનાર, કસાઈ, પશુને હણવાનું
સ્થાન, પાશ-જાળ, મૃગાદિ
ખાંધવા માટેની ગાંઠ, મૃગાદિને
પાશ્વા માટેની ખાડો, પશુ વગેરેને
પકડવાનો ટ્રાંસો, નીચ, ચંડાલ,
બીજ વગેરે મ્લેચ્છ જાતિઓનાં
નામ ૯૨૧-૯૩૪

ઈતિ તૃતીયમર્ત્યકાણ્ડઃ ॥૩॥

અથ ચતુર્થતિર્યક્કાણ્ડઃ—

પૃથ્વી, સ્વર્ગ અને પૃથિવી, (એક

સાથે બંનેના વાયક.) સર્વ જાતનું
ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય તેવી પૃથ્વી,
ઉપરભૂમિ, સ્થળ-જળ વિનાની
અકૃત્રિમ ભૂમિ, નિર્જલ પ્રદેશ,
નહિ ખેડેલી ભૂમિ, માટી, ખારી
માટી, સારી માટી, મીઠા(લવણ)
ની ખાણ, સમુદ્રનું લવણ, સિંધવ,
સાગર મીઠું, ખીડ લવણ, સંચળ,
કળો સંચળ, જવખાર, ટંકણ-
ખાર, સાજીખાર, સાજીનાં નામ

૯૩૫-૯૪૫

૧૫ કર્મભૂમિઓ, ૩૦ ફલભૂ-
મિઓ-અકર્મભૂમિઓનાં ક્ષેત્ર,
દેશ, આર્યાવર્ત ૧૩ શલાકા પુરુ-
ષોની જન્મભૂમિ, પ્રયાગથી હરદ્વાર
સુધી તથા ગંગા અને યમુનાનો
મધ્ય પ્રદેશ સરસ્વતી અને દ્વપ-
દ્વતીનો મધ્ય ભાગ, કુરુક્ષેત્રમાં
પાંચ રામકુદના મધ્ય ભાગ, કુરુ-
ક્ષેત્રનો આર યોગ્ગન સુધીનો ભાગ,
મધ્યદેશ-હિમાલય અને વિન્ધ્યા-
ચલની વચ્ચેનો ભાગ, શરાવતી
નદીનો પૂર્વ અને દક્ષિણનો દેશ,
શરાવતી નદીનો પશ્ચિમ અને
ઉત્તરનો દેશ, મ્લેચ્છનો દેશ, સફેદ
માટીવાળો દેશ, સારી ભૂમિવાળો

સ્થાકાંક

દેશ, કાળીભૂમિવાળો દેશ, નિર્જલ દેશ, બહુ જલવાળો દેશ, જલ-પ્રાય દેશ, કુમુદવાળો પ્રદેશ, બહુ નેતરવાળો પ્રદેશ, ઘણાં અરવાળો દેશ, લીલા ઘાસવાળો દેશ, નદીના પાણીવડે ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય તેવો દેશ, વૃષ્ટિવડે ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય તેવો દેશનાં નામ ૯૪૬-૯૫૫
કામરૂપ-આસામ, માલવ, પૂર્વ હિન્દુસ્તાન, અંગલ, બિહાર, સાલ્વ દેશ, મારવાડ, ત્રિગર્ત-દેશ, તર્જિક, કાશ્મીર, વાહીક દેશ, અરબસ્તાન, તુર્ક-સ્તાન, કાશ્પદેશ, લંપાક-દેશ, સૌવીર દેશ, અહિચ્છત્રદેશ, મગધ દેશ, મલબાર-ગોરિસા દેશ, કુન્તલ દેશનાં નામ ૯૫૬-૯૬૧
ગામ, પાડો-ગામનો અર્ધભાગ, મર્યાદા, ગામનો સીમાડો, ગામનો મધ્યગત જંગલ વિભાગ, સીમાડો, ખેડેલી ભૂમિ, ગામનો વાડો, પૂર્વે ગામનો વાડો હોય તેવું સ્થાન, જ્યાં ગાયો ચરીને તૃપ્ત થાય એવું સ્થાન, ખેતર, પૂલ, શક વાવવાનું ખેતર, ડાંગરનું ખેતર, સાડી ચોખા થઈ શકે તેવું ખેતર, કોદરા

સ્થાકાંક

મગ કાંગ શણ અળશી જલ તલ અને અડદનું ખેતર, હળથી ખેડી શકાય તેવું ખેતર, ત્રણ વાર ખેડેલું ખેતર, એ વાર ખેડેલું ખેતર, પ્રથમ વાવીને ખેડેલું, એક દ્રોણ પ્રમાણે ધાન્ય વાવી શકાય તેવું ખેતર, એક દ્રોણ અનાજ રાંધી શકાય તેવું વાસણ, એક આઠક પ્રમાણે ધાન્ય વાવી શકાય તેવું ખેતર, ખળું, ચૂર્ણ, ધૂળ, માટીનું ઢેકું, રાફડો, ૯૬૧-૯૭૧
નગર, ગામનું-પરું, નગરનો અર્ધો વિસ્તાર, રાજધાની, કિલ્લો, ગમ-રાજર્ષિની નગરી, કાન્થકુળ-કનોજ, કાશી, અયોધ્યા, મિથિલા, એદી દેશની નગરી, કૌશામ્બી, ઉજ્જયિની, પાટલિપુત્ર-પટના, ચંપાપુરી, બાણાસુરનું નગર, મથુરા, દિલ્હી, તામ્રલિખી નગરી, કુંડિનપુર, કારકા, નરરાજની નગરી, કોટ, કોટની મૂળ ભૂમિ,

૯૭૧-૯૮૦

કિલ્લાના કાંગરા, કિલ્લાની ઉપરનો સમભાગ, નગરનો દરવાજો, નગરની શેરી, નગરનાં દ્વાર પાસે ચઢવા ઉતરવાનો ઢાળ, ઘરમાં પેસવા

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

નીકળવાનું પ્રથમદ્વાર, નગરાદિકને કરતી વાડ, માર્ગ, સારો માર્ગ, ઉન્માર્ગ, કુમાર્ગ, દૂર અને શૂન્ય માર્ગ, વિકટમાર્ગ, સુરંગ-ભૂમિની અંદરનો ગૂઢમાર્ગ, યૌટું, ત્રણ અને એ રસ્તા ભેગા થાય તેવું સ્થાન, રાજમાર્ગ. ખજાર, સ્થાન, ત્રણ માર્ગ ભેગા થાય તેવું સ્થાન, ધણા રસ્તા ભેગા થાય તેવું સ્થાન, રમ્યાન. ઘર માટેની ભૂમિ, ધરનાં નામ ૯૮૧-૯૮૨

પથર વગેરેથી આંધેલી ભૂમિ, ચોકવાળું ઘર, રાજમહેલ, મંડપ વગેરેથી વિભૂષિત રાજમહેલ તંબુ વગેરે, પ્રવેશદ્વાર, દેવમંદિર અને રાજમહેલ, હવેલી. મઠ, ઝુંપડી, જિનમંદિર, ધરનો મધ્યખંડ-ગભારો, ભંડાર, અગાસી, ટંક-શાલ, તણકાષ્ઠની ઝુંપડી, બલિ-ધર, બલિગૃહથી પૂર્વ દિશામાં કરેલો મંડપ, અથર્વાણુ વેદપાઠાનું શાન્તિ-ગૃહ, સભાગૃહ તેજની ધાણી, સૂત્રગૃહ, રસોડું, હસ્તિશાલા, અશ્વશાલા, ગોશાલા, ચિત્રશાલા, કુંભારશાલા, તનતુશાલા, હળખતનું સ્થાન, શિલ્પશાલા, દાનશાલાનાં

નામ ૯૮૨-૧૦૦૦
આશ્રમ. પાડોશીનું ઘર, પરખ, દારૂ પીવાનું સ્થાન, ભીલોનું સ્થાન. ગોવાલોનું સ્થાન, દુકાન, ગણિકા-ગૃહ, મંડપ, ભીંત. અસ્થિવાળી ભીંત, વેદિકા, આંગણું, દ્વાર, ભોગળ, નાનો આગળીઓ, કુંચી, તાણું, તાણું ઉધાડવાનું યન્ત્ર વિશેષ, ઓતરંગ, દ્વાર ઉપરનું કાષ્ઠ, કમાડ, ખડકી, ગુપ્તદ્વાર, તોરણ, તોરણ ઉપર આંધેલી માંગ-લિટ માંગા, કુંભી, રત્નમનું આધારભૂત લાકડું, ભારવટિયાં, ધરનો ઉંચરો, દ્વારની આગળનો ઓટલો, કમુતરખાનું, છાંપર,

૧૦૦૦-૧૦૧૦

છાપરાનો અશ્વભાગ, ઝુલતી અટારી, છાપરાનો આધાર, ખાંડી, ઝરખો, ગવાક્ષ-ગોખ, અન્નનો કોઠાર, ખૂણો, પગથિયું, દાદર, રત્નભ, કાષ્ઠ વગેરેની પૂતલી, ચીતરેલી પૂતલી, શ્રીમન્તોનાં ધરોની વિશેષ પ્રકારની રચનાઓ, દાઢડો, પેટી, સાવરણી, કચરો, ખાંડણીઓ, છોડાં કાઢવાં, ધાન્ય વગેરેનું ખાંડણું, સાદડી, સાંમેણું, કરંડિયા, ચાલણી,

સ્લોકાંક

સૂર્ય, ચૂલો, ચાળી, ઘડો, સગડી,
કડાઈ, કલાડું ૧૦૧૧-૧૦૨૦
કડછી, ડોચો, ઝારી, નાલિયેરની
કાચલી, લોદાની કડાઈ, મોટો ઘડો,
સાગર, રવૈયો, રવૈયો બાંધવાનો
ખાલો, થકોર, ખાલો, મોટું કુડલું,
નાતું કુડલું, મસક, ચર્મની ઝારી,
દરેક જાતનાં વાસણ, વાસણ, મોટું
વાસણ, ઢાંકણ, પર્વત, ઉદ્યાયલ,
અસ્તાયલ, હિમાલય, હિમાલય-
નો પુત્ર, અષ્ટાપદ, ક્રોચપર્વત,
મહાયાલ, માહ્યવાન, વિધ્યાયલ,
શત્રુજ્ય-સિદ્ધાયાલ, મંદરાયલ,
ત્રિકુટાયાલનાં નામ ૧૦૨૦-૧૦૩૦
ગિરનાર, કુલાયાલ, 'લોકલોક'
નામનો કસ્પિત પર્વત, મેરુપર્વત,
શિખર, ભૃગુપાત-પર્વત ઉપરથી
પડવાનું સ્થાન, પર્વતનો મધ્ય-
ભાગ, કૃત્રિમ યુદ્ધ, સ્વાભાવિક યુદ્ધ
એ પર્વતની સંધી, નાના પર્વતો,
પર્વતના ઢાંત જેવા નીકળતા
ભાગો, પર્વતની જીર્ણભૂમિ,
નીચેની ભૂમિ, તળેટી, પર્વત
ઉપરનો સમભાગ, પથર, પર્વત-
માંથી છૂટા પડેલ મોટા પથરો,
ખાણ, ગેર-પર્વતમાંથી નીકળતી

સ્લોકાંક

સોનું વગેરે ધાતુ, ખડી, લોહું,
લોદાનો કાટ, સુવર્ણાદિ સર્વ
ધાતુઓ, લોદાની કોથ, ત્રાંચું,
સીસું ૧૦૩૦-૧૦૪૧
કલઈ, રૂપું, અકુપ્ય-સોનું રૂપું
અને સોના રૂપાના સિક્કા આશુ-
પણુ વગેરે, કુપ્ય-સોના અને રૂપા
સિવાયની ધાતુ, કુપ્ય અથવા
અકુપ્ય-દીનાર વગેરે, અલંકાર
માટેનું સોનું, સોનું અને રૂપાથી
મિશ્રધાતુ, પિત્તળ વિશેષ, પિત્તળ, એક
જાતનું પિત્તળ, કાંસુ, પંચધાતુ; એક
જાતનું લોહું, પારો ૧૦૪૨-૧૦૫૦
અખરખ, સુરમો, મોરચુથુ, એક
જાતનું મોરચુથું, ખાપરીઈ, રસાં-
જન-કુસુમાંજન, ખાપરિમા-ફૂલ,
માલિક ધાતુ, હીરાકસી, કટકડી,
રાતી હીરાકસી, એક જાતની હીરા-
કસી, ગન્ધક, હરતાલ, મણુસીલનાં
નામ ૧૦૫૧-૧૦૬૧
સિન્દૂર, હિંગળો, શિલાજીત, કાચ
લવણ, કાળો સુરમો, હીરાજોળ
રત્ન, વૈશ્ય રત્ન, મરકત મણિ,
માણેક, નીલમણિ, હીરો, વિરાટ
દેશમાં, થયેલ હીરો, પરવાલાં
સૂર્યકાન્તમણિ, ચન્દ્રકાન્ત મણિ,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

ક્ષીરસ્ફટિકરત્ન, તૈલસ્ફટિકરત્ન,
ક્ષીરસ્ફટિકરત્ન અને તૈલસ્ફટિકથી
ભિન્ન સૂક્ષ્મકાન્ત અને ચન્દ્રકાન્ત
મણિ-‘આકાશ સ્ફટિક’ કહેવાય
છે, મોતીનાં નામ ૧૦૬૧-૧૦૬૮
इति पृथ्वीकायः ।

અથાજ્ઞાયાઃ—

જળ-પાણી, અત્યંત ઊંડું, ગંભીર,
છીછરું, નિર્મળ, મલિન, હિમ-
ખરફ, હિમનો સમુદ્ર, સમુદ્ર, દ્વીપ
અને સમુદ્રો અસંખ્યાત છે. પણ
અન્ય મતમાં સાતજ સમુદ્ર છે તે
આ પ્રમાણે—૧ લવણ, ૨ ક્ષીર
૩ હિમ, ૪ ધૃત, ૫ સુર, ૬
હિમ, ૭ સ્વાદુજળ સમુદ્ર, પાણીનાં
મોજાં, પાણીનાં મોટા તરંગો-
મોજાં, પાણીનું ચક્રાકારે ભ્રમવું,
પાણીની ભરતી, સમુદ્રફેણ, પર-
પેટી, સમુદ્રનો કિનારો, કાંઠો,
રેતાળ જમીન, દ્વીપ, સામો કાંઠો,
આ તરફનો કાંઠો, બન્ને કિના-
રની વચ્ચેનો જલપટ, નદીનાં
નામ ૧૦૬૯-૧૦૮૦
જંબા, ચમુના, નર્મદા, ગોદાવરી,
તાપી, સતલજ, કાવેરી, કરતોમા,

ચન્દ્રમાળા, ગોમતી, સરસ્વતી,
ખિયાસ-ખનાસ, બાહુદા, વૈતરણી
નદી, સ્વાભાવિક જળનો પ્રવાહ,
પ્રવાહ, ઘાટ-પાણીનો આરો,
જલની વૃદ્ધિ, વમળ-નદીનો વળાંક,
ચક્રાકારે જળનું નીચે જવું, વધી
ગયેલા પાણીને નીકળવાનો રસ્તો,
સુકા નદીમાં પાણી માટે કરેલા
ખાડા-વહેજાઓ, પાણી જવા
માટેની પરતાળ, નીક, રેતી, જળ-
ખિન્દુ, કાંદવ, શૌણ નદી, મોટી
નદી અને નદનાં નામ

૧૦૮૧-૧૦૯૧

ઊંડો દ્રહ, ફૂવો, ગરગડી, ફૂવાનું
ચણેલું ઢાંકણ, હવાડો, વાવડી,
નાનો ફૂવો, રેંટ, અરધદ, સ્વા-
ભાવિક તળાવ, ખોદેલી તળાવડી,
તળાવ, નાનું સરોવર, ખાઈ,
કમારો, બાંધેલો બંધ, ઝરાણું, જલા-
શયનાં નામ.

इति ज्ञप्तायः ।

અથ તૈજસ્કાયાઃ—

અગ્નિ, અગ્નિની પ્રિમા, વડવાનલ,
દાવાનલ, વીજળીનો અગ્નિ, છા-
ણાનો અગ્નિ, ફોતરાનો અગ્નિ, દાઝ

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

વાથી આવેલો જવર, ઊખા-હુંદ,
અમિની જલ, અમિની જ્વાળા,
મોટી જ્વાળા, અમિક્ષુ, જ્વાળા-
રહિત અમિ, ઉંઝાડીયું, ધૂમાડા,
વીજળીનાં નામ ૧૦૯૧-૧૧૦૫

इति तेजस्कायः ।

अथ वायुकायः—

પવન, વરસાદ સહિત પવન-ઝાપટાં,
શરીરમાં પાંચ પ્રકારનાં વાયુ હોય
છે, -તે આ પ્રમાણે-૧ પ્રાણ, ૨
અપાન, ૩ સમાન, ૪ ઉદાન, ૫
આન, ૧૧૦૬-૧૧૦૯

इति वायुकायः ॥

अथ वनस्पतिकायः—

જંગલ, ધણા ધાસવાળું વન,
બગીચો, ઘરની પાસેનો બગીચો,
નગરની બહારનો બગીચો, સાધા-
રણ બગીચો, રાણીઓને માટેનો
ભાગ, અમાત્યાદિના ઘરની પાસેનો
બગીચો, નાની વાડી, વૃક્ષ, લતા-
ગૃહ, પ્રથમ ફૂલ આવી ફળ આવે
તેવું ઝાડ, ફૂલ ન આવતાં પ્રથમથી
જ ફળ આવે તેવું ઝાડ, ફળે તેવું
વૃક્ષ, વાંઝિયું વૃક્ષ, ફળવાળું,

ફળ પરિપકવ થતાં ઝાડ નાશ
પામે તે બઉં વગેરે, જટાકાર મૂળ
અને શાખાઓ નાની હોય તેવું
ઝાડ, વેલો, વિસ્તાર પામેલો વેલો,
અંકુરો, ગાંઠમાંથી નીકળેલો
અંકુરો, ડાળી, મોડી ડાળી, થડ,
મૂળથી શાખા સુધીનો ભાગ,
ઝાડનું મૂળ, થડ અને શાખા વગર
વૃક્ષના નામ. ૧૧૧૦-૧૧૨૦

વૃક્ષાગ્રભાગ, વૃક્ષનું મૂળ વૃક્ષાદિનું
સત્ત્વ, છાલ, વૃક્ષનું હુંહું, કાંઠ,
કોટર, મંજરી, પાંદડું, કુંપળ,
નવીન કુંપળો, પ્રવાલનો અગ્રભાગ,
પાંદડાની નસ, વૃક્ષનો વિસ્તાર,
ફૂલ, કળીનો સમૂહ, પુષ્પની કળી,
અર્ધખીલેલી કળી, ગુચ્છો, ફૂલતી
રજ, પુષ્પરસ, ક્રીટ ખીલેલું પુષ્પ
સ કુચિત પુષ્પ, વૃક્ષાદિનું ફળ, મુઠક
ફળ, કાચું ફળ, ગાંઠ, ખીજનો
કોશ ૧૧૨૧-૧૧૩૧

પીપળો, પીંપળ, વડ, ઉંઝરાનું વૃક્ષ,
કાળા ઉંઝરાનું વૃક્ષ, આંખો, સત-
પર્ણ, સરગવો, શ્વેત સરગવો,
પુન્નાગ, બકુલવૃક્ષ, આસોપાલવનું
વૃક્ષ, અન્નુનવૃક્ષ, ખીલી વૃક્ષ, પીળો
આણપુષ્પ, ખેતશવૃક્ષ, તાંડ, કેળ,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

ક્યેર, ઇન્દ્રવનું વૃક્ષ, નેતર, બોરડી,
કળ, શાલવૃક્ષ, અરિકાનું વૃક્ષ,
લીમડો, હિન્નલવૃક્ષ, કપાસનો
છોડ, કપાસ, ગરમાળો, અરગુરી,
કંજવૃક્ષ, થોર, દુધિયો થોર,
વિલાયતીથોરનાં નામ ૧૧૩૧-૧૧૪૦

કિંપાક વૃક્ષ, કલ્પવૃક્ષ, મહુડો,
પીલુનું ઝાડ, ગુળળનું ઝાડ, ચારો-
લીનું વૃક્ષ, તિનિશવૃક્ષ, નારંગીનું
વૃક્ષ, ઇંગોરીઓ, સીવણુ વૃક્ષ,
આંબેલી, મોટી ગુંદી, અસનવૃક્ષ;
કાંકય, બોજપત્રનું વૃક્ષ, ક્યેર,
સમુદ્રજળ, આમળાં, બહેડાં, હરડે,
ત્રિફલા, તમાલ વૃક્ષ, ચંપો, મિન્દુ-
વાર માધવીલાતા, જાંવંદી, ચમેલી,
મોગરો, બટમોગરો, જુદાં, પીળા-
ફલવાલી જુદાં, પિમંગુ, બપોરીઓ,
કુટંજવૃક્ષ, લીંછુ, બીજંતર, કેરડો,
એરડો, ધાવડી વૃક્ષનાં નામ,

૧૧૪૧-૧૧૫૦

કૌવચ, ઘતુરો, કોહ, નાગિયેરી,
જંગલી આંબો, કેવડો, કોવિદાર-
વૃક્ષ, સલ્લકીગળપ્રિય વનરૂપતિ
વિશેષ, વાંસ; હિંદમાં પવન ભરાતા
જળ થાય તેવો વાંસ, વાંસ કપૂર,
સોપારીનું ઝાડ, સોપારી, નાગર-

વેલ, તુંબરી, ચણોડી, દ્રાક્ષ, ગોખર,
ગરણી, મેડી ભોંમરીગણી, ગળો,
ઇન્દ્રવારણી, કાળાવાળાનું મૂળ,
કાળો વાળો, સુગંધી વાળો, પુવા-
ડીઆનું વૃક્ષ, કસંબો, લોધ, કમ-
લનો વેલો, કમળના નામ.

૧૧૫૧-૧૧૬૨

શ્વેતકમળ, રક્તકમળ, કુસુદનો
વેલ, કુસુદ, ચન્દ્રવિકાસી શ્વેત
કમળ, નીલ કમળ, સંધ્યાવિકાસી
રક્ત કમળ અને શ્વેત કમળ,
કમળનો ડોડો, કમળની નાળ,
કેસરાં, કમળ વગેરેનું નવું પાંદડું,
કમળ વગેરેનો કંદ, ચન્દ્રવિકાસી
નળનો કંદ, સેવાલ, ધાન્ય, ડાંગ-
રની એક જાત, સાડી ચોખા,
શાલી, કલમી ચોખા, લાલ
ચોખા, સુગંધી ચોખા, જવ,
લીલો જવ, મસુર, વટાણાનાં
નામ

૧૧૬૨-૧૧૭૧

ચણો, અડદ, મગ, પીળા મગ,
કાળા મગ, જંગલી મગ, મક,
ધઉં, વાલ, કલથી, નાતી કલથી,
તુવેર, બાકળા, વન્ય વીંધિ, હલકા
ચોખા, કાંગ, કાળી લાલ સફેદ
અને પીળી કાંગ. કોદરા, કાંગ

શ્લોકાંક

શ્લોકાં.

જાતિનું ધાન્ય વિશેષ, જુવાર,
શણ, અળશી, બંદી, જંગલી
તલ, ઉગી ન શકે તેવા તલ,
સરસવ, સ્વેત સરસવનાં નામ

૧૧૭૧-૧૧૮૦

શમીધાન્ય-અડદ મગ વગેરે, શુક-
ધાન્ય-જવ ધઉ વગેરે, ધાન્યનાં
દાણાનો અગ્રભાગ, કણુશલું,
ધાન્યનો છોડ, સાંઠો, પરાળ-
કડબ, ફોતરાં-કુકસી, પરાળ વગે-
રેનો ભૂકો, મસળેલુ ધાન્ય, સાક
કરાએલું ધાન્ય, મૂલા વગેરે દશ
પ્રકારનાં શાક, તાંદળાને, ગીલો-
ડાનો વેસો, હિરણ દોડી, ચીલની
ભાજી, પાલખાની ભાજી, લસણ,
ગાજર અને હુંગળી, ભાંગરો,
કાકમાચી, કારેલી, કોળું, પટેળ,
કાકડી, સરણ, આદુ, તમાલ પત્ર,
ખૂણાનાં નામ

૧૧૮૧-૧૧૯૦

નડ જાતિનું ઘાસ, બાલતૃણ, એક-
જાતનું ઘાસ, રોંસાનું ઘાસ,
દર્ભ, મુંજ નામનું ઘાસ, ધરો
બરું, મોથ, ભદ્રમોથ-ઉત્તમ નાગ-
રમોથ, એક જાતનું કોમળ ઘાસ,
શેલડી, (અન્તાર-પુરૂ વગેરે શેલ-
ડીના ભેદો) ઇંજીનું મૂલ,

કસાડો, ઘાસ, સર્વજાતનું તૃણ,
ઝેર, 'હલાહલ' વગેરે ૩૪
સ્થાવરવિષ, અગ્રબીજ વગેરે વન-
સ્પતિ કાયતી છ મૂલ જાતિઓનાં
નામ

૧૧૯૧-૧૨૦૧

इति वनस्पतिक्रयः ॥

અથ દ્વોન્દ્રિયનામાનિ—

શરીરની અંદર થનારા કરમિયા,
બહાર થનારા નાનો કીડો, નાના
કીડા, નાના કરમિયા, કાકતો,
કીડો, અળસિયા, ગંડોલા, જળો,
મોતીની છીપ, શંખ, શંખલા,
છીપો, કોડી, જળોના આકારનું
જળચર જંતુનાં નામ ૧૨૦૨-૧૨૦૧

અથ ત્રોન્દ્રિયનામાનિ—

મંકોડો, કીડી, મોટા માથાવાળી
નાની કીડી, ધીમેલ, ઉધેઈ, લીખ,
બુ, ગીંગોડી, છાણનાં કીડા,
માંકડ, ઇદ્રગોપ, કાનખજુરાનાં
નામ

૧૨૦૬-૧૨૧૧

અથ ચતુરિન્દ્રિયનામાનિ—

કરોળિયો, વીંછી, વીંછીનો
આંકડો, ભમરો, આગસિયો, તીક,
મધમાખી, મધ, મીણ, કીચી
માખી, બંગતરાં, ડાંસ, નાના
ડાંસ, ભમરા જેવું જીવડું, તમ-

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

તેનાં નામ ૧૨૧૦-૧૨૧૬
મથ સ્થલચરપક્ષેન્દ્રિયનામાનિ-
પશુ, હિંસક પશુ, હાથી, હાથણી,
ચાર પ્રકારની હાથીની જાતિઓ,
સમય થયે પણ દાંતવિનાનો અને
દૂંઢા અંગવાળો હાથી, પાંચ દશ
વીશ અને ત્રીસ વર્ષનો હાથી,
દેળાનો નામક, મદોન્મત્ત હાથીનાં
નામ ૧૨૧૬-૧૨૨૦

ધણા મદવાળો હાથી, મદવિનાનો
હાથી, યુદ્ધમાટે સજ્જ કરેલો
હાથી, વક્ર ધા કરનાર હાથી, દુષ્ટ
હાથી, અંકુશને નહિ ગણનારો
હાથી, રાજાને યોગ્ય હાથી, યુદ્ધને
યોગ્ય હાથી, દીર્ઘ દંતવાળો હાથી,
હાથીઓનો સમુદાય, મદ, સૂંઢ-
માંથી ઉડતા જલકણ, સૂંઢ, સૂંઢનો
અગ્રભાગ, હાથીની આંગળી,
હાથીનાં બન્ને દંતશ્લ, હાથીનો
રકંધ, હાથીનું કર્ણમૂલ, આંખનો
ગ્રેણી, આંખનો ખૂણો, ગંડસ્થળ,
હાથીનું લલાટ, કુંભસ્થળનો
અધોભાગ, કુંભસ્થળ, એ કુંભ-
સ્થળનો મધ્યભાગ, કુંભસ્થળના
મધ્યભાગથી નીચેનો ભાગ, કુંભ-
સ્થળ અને લલાટથી નીચેનો ભાગ,

દંતશ્લળની વચ્ચેનો ભાગ, પૂંછડાનું
મૂળ, હાથીનો આગળનો ભાગ,
પડખાનો ભાગ, પગ જંઘા વિગેરે
આગળનો પ્રદેશ, પાછળી જંઘ
વિગેરેનો ભાગ. હાથીને
યૌવન અવસ્થામાં દેહ પર ચતાં
રક્ત ઝિંદુઓ, પગે બાંધવાની
શંખલા, હાથીને બાંધવાની જગ્યા,
હાથીનો તંગ, વાંસનો પરાણો,
હાથીને બાંધવાનો રત્ન-ખીલો,
અંકુશનાં નામ, ૧૨૨૧-૧૨૩૦
અંકુશનો અગ્રભાગ, અંકુશથી
વારણ, હાથીને ચલાવવામાં મહા-
વતના પગની સંજ્ઞા, મત અને
યાત એ બન્ને, હાથીની કેડપડ
બાંધવાનો ચર્મનો દોર, હાથીને
ગળે બાંધવાનું બંધન, ઘોડો,
ઘોડી, નાની વમનો ઘોડો-વછેરો,
અધિક વેગવાળો ઘોડો, રથને
વહન કરનાર ઘોડો, કુલીન ઘોડો,
સિંધુ અરબસ્તાન ધરાન કંબોજ
અને વાલ્હિક દેશના ઘોડા, સુશિ-
ક્ષિત ઘોડો, દુર્વિનીત ઘોડો,
ચાણકને યોગ્ય ઘોડો, હૃદયાદિ
ઉપર પ્રશસ્ત આવર્તવાળો ઘોડો,
પંચકસ્માણી ઘોડો, અષ્ટમંજલ-

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

વાળો ઘોડો, સફેદ ઘોડો, સફેદ અને
 પીળો ઘોડો, અમૃત જેવા વર્ણવાળો
 ઘોડો, પીળો, શ્યામ, લાલ, લીલો,
 કપિલ વર્ણવાળો ઘોડો, સફેદ
 કેશરા અને પૂંછડાવાળો, કંઈક
 સફેદ અને શ્યામ જંઘાવાળો,
 ગર્વેડાના સરળો ઘોડો, ગુલાબી
 રંગનો ઘોડો ૧૨૩૧-૧૨૪૦
 કંઈક પીળો અને જાનુ પ્રદેશમાં
 શ્યામ વર્ણવાળો ઘોડો, ઉકનાઈ-
 પીત લાલ કાંતિવાળો ઘોડો, રાતા
 કમલ સરળી કાંતિવાળો પીત અને
 લીલી કાંતિવાળો, સફેદ કાચ જેવો
 કાચરચીતરો, અશ્વમેધ યજ્ઞનો
 ઘોડો, ઘોડાની નાસિકા, ઘોડાનો
 મધ્ય ભાગ ગળાનો પ્રદેશ, ખરી,
 પૂંછડું, ઘોડાનું જમીન ઉપર
 આળોટ્યું, પાંચ પ્રકારની ઘોડાની
 ગતિ-ચાત્ર. તે-૧ ઘેરિત, ૨
 વહિગત, ૩ પ્લુત, ૪ ઊત્તેજિત.
 ૫ ઉત્તેરિત, ઘોડો એક દિવસ
 જેટલું જઈ શકે તેટલો માર્ગ,
 લગામનાં નામ- ૧૨૪૧-૧૨૫૧
 ઘોડાનો તંગ, દમણ, ઘોડાનું
 બખ્તર, ચાલુક, લગામ, પલાણ,
 વીત-નકામા હાથી ઘોડા, ખચ્ચર,
 ઊંટ, ત્રણ વર્ષનો ઊંટ, કાષ્ટનું

ખનાવેલ પગથાંધનવડે જોડાયેલો
 ઊંટ, ગધેડો, બળદ, જીવાન બળદ,
 સારા રકંદવાળો, મોટો બળદ,
 વૃદ્ધ બળદ, ખસી કરવા લાયક,
 ભાંગેલા શીંગડાવાળો બળદ, સાંઠ,
 વાછરડો, મોટો વાછરડો, નાકમાં
 નાથેલો બળદ, અભ્યાસને માટે
 ધોંસરે જોડેલો નવો બળદ

૧૨૫૧-૧૨૬૦

ધૂંસરો ખચનાર બળદ, શાડાને
 ખચનાર બળદ, અધી જાતની
 ધૂરા વહન કરનાર બળદ, એક
 ધોંસરીને વહન કરનાર બળદ,
 ભાર વહન કરના બળદ, ગળીગ્રો
 બળદ, પીઠપર ભારવહન કરનાર
 બળદ, બે દાંતવાળો, છ દાંતવાળો
 બળદ, ખાંધ, કકુદ્ધખખાપરનો
 ટેકરો, બળદનું મરતક, શીંગડું,
 ગળાનીચે લટકતો ગજકંબલ-
 ગોદડી, ગાય, (તે ગાય વર્ણથી
 અનેક જાતની હોય છે.) ગર્ભિણી
 ગાય, શંકુણી ગાય, ગર્ભાધાન
 માટે બળદ પાસે જનારી ગાય,
 ગર્ભપાત થયેલી, ગર્ભાધાન કરા-
 થેલી, હાંબા વખતની પ્રસવેલી,
 નવી પ્રસવેલી, ધણીવાર પ્રસવેલી,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

એકવાર પ્રસવેલી, ગર્ભગ્રહણ
સમયને પામેલી, સુખે દોહી શકાય
તેવી. કૃત્યો દોહી શકાય તેવી,
ધણા દૂધવાળી, દ્રોણપ્રમાણ દૂધ
આપનારી, જાડા આંચળવાળી,
ગીરો મૂકેલી ગાય, ઉત્તમ ગાય,
ખાલવયમાં ગર્ભવાળી ગાયનાં
નામ ૧૨૬૧-૧૨૭૦

દર વર્ષે વિયાતી ગાય, રાક ગાય,
વાછરેલાને ઇચ્છનારી ગાય, ચાર
ત્રણ બે અને એક વર્ષના ગાય,
આંચળ, છાણુ, સૂકું છાણુ,
ગાયનું સર્વ-દૂધ તરીકે વગેરે
ગાયનો સમૂહ, ગર્ભગ્રહણ,
ગાય બાંધવાનો પંડો, દામણુ,
ધણાં પશુઓ બાંધી શકાય તેવું
દોરડું, બકરો, બકરી, બુવાન
બકરો, ઘેરો, ઘેટી, જંગલી બકરો,
ઘેટીનું દૂધ, કૂતરો, હડકાચો કૂતરો

૧૨૭૧-૧૨૮૦

શિકારી કૂતરો, કૂતરી, ગ્રામ્ય બૂંડ,
પાકો, જંગલી પાકો, સિંહ, વાલ,
બંદખ, અષ્ટાપદ-શરભ, રોઝ,
ચેડો, બૂંડ, રીંછ, શિયાળ, એક
બત્તુ શિયાળ-લોકડીનાં નામ

૧૨૮૧-૧૨૯૦

રહેજ શિયાળને મળતું પ્રાણી,
વર, વાંદરો, શ્યામ સુખવાળો
વાંદરો, હરણુ, સત્તર પ્રકારનાં
હરણુ, જમણા પડામે ધાયલ
થયેલ હરણુ, એક મતનું વેગવાળું
હરણુ, સસલું, શાહુડી, શાહુડીની
સળી અને શિશોળીયું, ઘો, ઘોનાં
દુષ્ટબચ્ચાં, ઘોના સારા બચ્ચાં,
ગરોળી, આંગણી, મોટી ગરોળી,
કાચડો-સરડો, ઉંદરનાં નામ

૧૨૯૧-૧૩૦૦

છછુ હરી, નાનો ઉંદર, બિલાડો, સેહલો,
નાંગળો, સર્પ, રાજસર્પ, અજ-
ગર જલનો સર્પ જે વિનાનો મોટો
સર્પ, ખાયના જેવી નાંસકાવાળો
સર્પ, કૂંકુટ સર્પ, નાગો, નાગોની
નગરી, રાધનાગ કાળે અગર સફેદ
રાધનાગ, વાસુકી તક્ષક મહાપદ્મ
શાંખ અને કુલિક નાગોના નામ

૧૩૦૦-૧૩૧૦

ચાર પ્રકારના નાગો, ઉતરેલી
કાંચળીવાળો સર્પ, ઝેરવાળા નાગ
વગેરે, ઝેર વિનાનાં અજગર વગેરે,
દૃષ્ટિમાં ઝેર હોમ તેવા નાગો,
પૂંછડામાં ઝેરવાળા વીંછી વગેરે,
લોમ-વાળામાં ઝેરવાળા વાધ વગેરે,

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

નખમાં ઝેરવાળા મનુષ્ય વગેરે,
લાળમાં ઝેરવાળાં કરોળિયાં વગેરે,
કાલાન્તરે જેઓનું ઝેર ચઢે તેવાં
ઉંદર વગેરે, ઔષધ અને મંત્ર
વગેરેનાં પ્રયોગથી વીર્યરહિત કરા-
યેલું ઝેર, કૃત્રિમ ઝેર, સર્પનું
શરીર, સર્પની દાદ ફેણ કાચળીનાં
નામ ૧૩૧૧-૧૩૧૫

અથ સ્વેચ્છરપજ્જ્વેન્દ્રિયનામાનિ—

પક્ષી, પક્ષીની ચાંચ, પક્ષીની
પાંખ, પાંખનું મૂળ, ઊડવાની
ક્રિયા, ઇંડું, પક્ષીનો માળો, મોર,
મોરની વાણી, મોરનું પીંછું, મોરના
પીંછાનો ચંદ્રકનાં નામ

૧૩૧૬-૧૩૨૦

કોયલ, કાગડો, સાત જાતના કાગ-
ડાઓ, પાણીનો કાગડો, ધૂતડ,
કુંકડો, હંસ, રાજ હંસ, મલ્લિકાક્ષ
હંસ, ધાર્તરાષ્ટ્ર હંસ, કલહંસ,
બાલહંસ, હંસી, લક્ષ્મી કૂટ પક્ષી,
ખંબળ પક્ષી, સારસપક્ષી, સારસી,
કૌચ, ચાપપક્ષી, ચાતક, ચક્રવાક,
ટીટીડીનાં નામ ૧૩૨૧-૧૩૩૦

ચક્ષો, ચક્ષી, બાળચક્ષી, બાળ-
ચક્ષો. જલ કાગડો, બગલો, બગ-
લાનીજાતિ, બગલી, મરતક ચૂડ-

કાકા કલિયા, કંકપક્ષી, સમળી,
સીંચાણો-બાજપક્ષી, ગીધ, કુર-
રપક્ષી, પોપટ, મેના, ચામાચિડિયું,
વાગોળ, અશુભ બોલનાર એક
જાતનું પક્ષી, શરારીપક્ષી, સફેદ
તેતર, બાસપક્ષી, જલકુકડી, કબૂ-
તર, ચક્રોરપક્ષી, જીવંજીવ પક્ષી,
બારદાજ પક્ષી, કલવપક્ષીનાં નામ

૧૩૩૧-૧૩૪૦

તેતર, હારીત પક્ષી બાતક, સુધરી,
રાની કૂકડો, રથેન, થેર પાળેલાં
પંથુપક્ષી,

અથ જલચરપજ્જ્વેન્દ્રિયનામાનિ—

માછલું, હજારલાઠાવાળો મત્સ્ય,
મગર મચ્છ વિશેષ, શકુલમચ્છ,
શકુલમચ્છનો બાલક, શિશુમારના
જેવો મચ્છ, સહરી મચ્છ, તૂણ-
ચારી મચ્છ, મચ્છરાજ રાજશંગ-
મચ્છ, મહાગુરમચ્છની સ્ત્રી, નાના
માછલાંનો સમુદાય, મોટા માછલાં,
મગર વગેરે હિંસક જલજન્તુઓ,
મગરમચ્છ, શિશુમાર મચ્છ, જલ-
બિલાડો

૧૩૪૧-૧૩૫૦

બાહ-ઝુંડ, મગર વગેરે બીજા પણ
જલજન્તુનાં બેદો, કરચલો,
કાચબો, કાચબી, દેડકો, મનુષ્ય

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

વગેરે જે સ્થલચરજીવો છે તેજ
જીવોમાં 'જલ' શબ્દ પૂર્વમાં મૂક-
વાથી થતા જલચર જીવોનાં નામ,
૧ અંજળ, ૨ પોતળ, ૩ રસજ,
૪ જરાયુજ, ૫ રવેજ, ૬ સંમૂ-
ર્છનોદ્ભવ, ૭ ઉદ્ભિદ અને ૮
ઉપપાદુક એ ત્રસજીવોની યોગિ-
ઉત્પત્તિસ્થાનો આડ છે

૧૩૫૧-૧૩૫૭

इति चतुर्थतिथ्यककाण्डः ॥४॥

अथ पञ्चमनारककाण्डः—

નારકીઓ-નરકમાં ઉત્પન્ન થયેલા
જીવો, બલાકારે નરકમાં નાખવું
તે, નરકની પીડા; નરક, બનોદધિ
ધનવાત તનુવાત અને આકાશ
એ ચારેના આધારે નરકવાસો
રહેલા છે, રત્નપ્રભા વગેરે સાત
નરકની પૃથ્વીઓનાં નામ, સાતે
નરકમાં નરકવાસોની સંખ્યા,
સીમન્તક વગેરે નરકવાસ, પાતાલ,
ઞિન્ન-ખિલ, ભૂમિનો ખાડો

૧૩૫૮-૧૩૬૪

इति पञ्चमनारककाण्डः ॥५॥

अथ षष्ठः सामान्यकाण्डः—

જગત-દુનિયા, લોક, અલોક,
આત્મા-જીવ, સંસારીજીવ, જન્મ-
ઉત્પત્તિ, પ્રાણ, જીવન, ઔષધ,
સ્વાસ, ઉચ્છવાસ-અંદરનો સ્વાસ,
નિઃસ્વાસ-બહારનો સ્વાસ, આયુષ્ય,
ચિત્ત-મન, મનનો સંકલ્પ, સુખ,
દુઃખ-પીડાનાં નામ ૧૩૬૫-૧૩૭૧
માનસિક પીડા, અત્યંત પીડા,
ક્રુધા, દ્રોહ ચિન્તવવો, પ્રથમજ્ઞાન,
ચર્યા, વાસના, નિશ્ચય, યોગ્યા-
યોગ્યની પરીક્ષા, અજ્ઞાન, બ્રહ્માત્મક
જ્ઞાન, સંશય, ઉત્કર્ષ, દોષ,
સ્વભાવ, અવસ્થા, રેનેહ, અનુ-
કૂલતા, પશ્ચાત્તાપ, સમાધિ, પુણ્ય,
ભાગ્ય, સારું ભાગ્ય, અશુભ-
ભાગ્ય, પાપનાં નામ ૧૩૭૧-૧૩૮૧
ધર્મનો વિચાર, ત્રિવર્ગ, ચતુર્વર્ગ,
ચતુર્ભદ્ર, પ્રમાદ, જ્ઞાનોદ્રિય, કર્મેન્દ્રિય,
ઈન્દ્રિયોના પાંચ વિષયો, શીતલ-
ઠંડુ, ઉષ્ણ-ગરમ, કંઈકે ગરમ,
કઠોર સ્પર્શ, કોમળ સ્પર્શ, મધુર-
રસ, ખાટો, ખારો, કટુરસ, તિક્ત-
રસ, કપાયલો-તૂરું આ જ રસો
છે, સુગંધ, દૂરવ્યાપી સુગંધનાં
નામ ૧૩૮૧-૧૩૮૯

દેહ-અંગરાગના સંઘર્ષથી ઉત્પન્ન

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

થયેલ સુગંધ, ઇષ્ટગંધ-સુવાસ,
દુર્ગંધ, કાચા માંસ વગેરેની ગંધ;
વર્ણો (સફેદ વગેરે) આ પ્રમાણે
છે- સફેદ, કાંઈક સફેદ, કમ્પૂતર જેવા
વર્ણ, પીળો, લીલો પીળો મિશ્ર,
ગુલાબી, ભેગતી સંધ્યા જેવો,
લાલમિશ્રિત પીળો વર્ણ, શ્યામવર્ણ,
સતો અને કાળો મિશ્ર, કાળર
ચિતરો, શબ્દનાં નામ

૧૩૯૧-૧૪૦૦

સાત સ્વર, મન્દ મધ્ય અને તાર
સ્વર, રુદન, આન્તરહ્રદયનું રુદન,
ગુણાનુરાગથી બોલાયેલ શબ્દ-જન્ય-
જન્યકાર, પાદવું, પેટનો ગડબડાટ,
સુખટોની સિંહગર્જના, સ્ખલ-
ધ્વનિ, કલકલશબ્દ, યુદ્ધનો શોર-
બકાર, વસ્ત્ર પાંદડા વગેરેનો શબ્દ,
ભૂપણ વગેરેનો અવાજ, ઘોડા-
ઓનો ઝોંઝારો, હાથીની ગર્જના,
ધનુષ્યનો શબ્દ, ગાયનો શબ્દ,
મેઘનો ગર્જના, પક્ષી પશુ
અને વરુનો અવાજ, કૂતરાનું
ભસવું, આર્તસ્વર, સતિકાળે
દંપતીનો અવ્યક્ત અવાજ,
વીણા મૃદંગ વાંસ અને બેરીનો
અવાજ, તાર ગંભીર અને મધુર

અવાજ, ઝીણો અને મધુર શબ્દ,
એક લખવાળું ગાન, સ્વરનું બદ
લાવું તે, પડથો ૧૪૦૧-૧૪૧૦
સમુદાય, પશુ પક્ષિઓનો સજ્જતીય
સમુદાય, સજ્જતીય અને વિજ્જતીય
સમુદાય, સજ્જતીય પ્રાણીઓનો
સમુદાય, સમાન આચારવાળાનો
સમુદાય, સમાન સજ્જતીય જડ
અને પ્રાણીઓનો સમુદાય, મનુષ્ય
હરતી અને ઘોડાઓનો સમુદાય,
વિષય શબ્દ અસ્ત્ર ભૂત ઈન્દ્રિય
અને ગુણનો સમુદાય, પશુઓનો
સમૂહ, પશુસિવાય પ્રાણીઓનો
સમૂહ, પોપટ મોર અને તેતર
વગેરેનો સમૂહ, ભિક્ષાનો સમૂહ,
હજારોનો સમૂહ, ગર્ભિણીઓનો
સમૂહ, યુવતીઓનો સમૂહ, ઉપ
ગુના વંશનો સમૂહ, બળદ મનુષ્યો
૫૬૦ ઉંટ રાજપુત્રો રાજાઓ બકરાં
વાછરાં ઘેટાં, બખ્તર પહેરેલા
પુરુષો, હાથીઓ કે હાથણીઓ, જડ
વસ્તુઓ અને ગાયોનો સમૂહ,
બળદ અને ગાયોનો સમૂહ, ક્યારા
બ્રાહ્મણો બાળકો બ્રાહ્મણો ગણિકા
કેશ અશ્વો અને કુહાડીઓના
સમૂહનાં નામ ૧૪૧૧-૧૪૨૦

શ્લોકાંક

શ્લોકાંક

વાયુ ગાયો જાળો ખલપુરુષ જન
 બધુઓ ગામો હાથીઓ મિત્રો અને
 રથોનો સમૂહ, શ્રેણી, બે, યુગલ,
 પશુઓનું યુગલ, પશુઓનું ષટક,
 ૧૦૦થી અધિક સંખ્યા, બહુ,
 નાનું-થોડું, સૂક્ષ્મ, લેણ, હુંકું
 ષણું નાનું, લાંબું, ઊંચું, નીચું,
 વિશાળતાં નામ ૧૪૨૧-૧૪૩૦
 કંપાર્ષ, ઉંચાર્ષ, પહોળાર્ષ,
 વિસ્તાર, શબ્દનો વિસ્તાર, સંક્ષેપ,
 સમસ્ત, દુકેડો, ભાગ, ચેથો ભાગ,
 મલીન, પવિત્ર, ઉજ્જવલ, ફેતરા
 વિનાનું, સાદુ કરાયેલું, સમુખ,
 વિમુખ, મુખ્ય, શ્રેષ્ઠતાં નામ,
 બાધ-પુંગવ-ઋષભ-કુંજર-સિંહ-
 શાઈલ અને નાગ તેમજ તલ્લજ,
 મતક્ષિપ્ત, મયર્ચિકા, પ્રકાંડ અને
 ઉદ્ધ શબ્દો ઉત્તર પદમાં જોડવાથી
 જનતા પ્રસન્નાવાયક નામ, ગૌણ
 શબ્દનાં નામ ૧૪૩૧-૧૪૪૧
 અધમ, આંખ તુમિ ન પામે તેવું,
 મુંઝ, દગ, નકારમું, શૂન્ય, નિરન્તર,
 છૂટું છવાયું-વિરલ, તવું પુરોત્તન,
 રૂપી, આવૃધિ, અધિક, સમીપનાં
 નામ— ૧૪૪૧-૧૪૫૧
 સેલસે. અત્યંત નજીક. દૂર. અત્યંત

દૂર, શાશ્વત, અત્યંત સ્થિર, અનંત
 કાલ એક સ્વરૂપે રહે તે, સ્થાવર,
 જંગમ, ચપલ, સરળ, નમેલ, વક્ર,
 પાછળ, એકલો, એકાગ્ર, પ્રથમ,
 ચરમ, મધ્યમ, વચ્ચેનું, અંતરનાં
 નામ ૧૪૫૧-૧૪૬૦
 તુલ્ય, સમાન અર્થવાલા ઉત્તરપદમાં
 આવતા શબ્દો, ઉપમા, પ્રતિમા,
 લોહાની પ્રતિમા, સુવર્ણની પ્રતિમા,
 વિપરીત, ડાબું અને જમણું અંગ,
 અંકુશ રહિત, સ્પષ્ટ, ગોળ, ઉપા-
 ધિવશથી કંઈક નમેલું, વિપમ અને
 ઉન્નત, જુદું, મિશ્રિત, વિવિધ
 પ્રકારનું, જલદી, દ્રઢવું

૧૪૬૧-૧૪૭૦

નિરંતર-નિત્ય, સાધારણ, દઢસ-
 હનન, ગહન, ખીચોખીચ, પૂર્ણ,
 પ્રત્યાખ્યાત-નિષિદ્ધ, ધેરાયેલું, નજીક,
 વિચારેલું, વિખરાયેલું, કંકાયેલું,
 અન્તર્ધાન, પ્રગટ કરાયેલું, અવલ-
 બનવાળું, અપમાન કરાયેલું,
 તિરસ્કાર, મૂલમાંથી ઉખેડી નાખેલ,
 હલાવેલનાં નામ ૧૪૭૧-૧૪૮૧
 હીડોળો, ક્ષવાચ, નીચે ફેકેલું, ઊંચે
 ફેકેલું, પ્રેરણાકરેલું, લેવાયેલું,
 વાંકુવળેલું, ધૂળથી ખરડાયેલું,

સ્ત્રોતકાંક

ચોરાયેલું, યુણાયેલું, તીક્ષ્ણ કરા-
યેલું, ઢંકાયેલું, લગ્ન પામેલું,
સરવાળો કરેલું, જોડાયેલું, પાકેલું,
પકાવેલું, ઉકાળેલું, બળેલું, પાતળું
કરેલું, વીંધાયેલું, સિદ્ધ થયેલું,
પીગળીગયેલું, પરોવેલું, સીવેલું,
ફોડેલું, ફોડવું, સ્વીકાર કરેલું,
છેદાયેલું, મેળવેલું, પડી ગયેલું

૧૪૮૧-૧૪૯૧

સારી રીતે નિશ્ચિત થયેલું, શોધેલું,
ભીનું, મોકલેલું, વિખ્યાત, સંતા-
પેલું, થોજેલું, ઉપસ્થિત, પવન
વિનાનો, નિર્વાણ (મુનિ અગ્નિ
વગેરેનું), પ્રૌઢ, ભૂલી જવાયેલું, વમન
કરેલું, હળેલું મૂતરેલું, જાણેલું,
ઝરેલું, રક્ષણ કરાયેલું, ક્રિયા,
વિચાર રહિત, કામણ, વશીકરણ,
રોકાણ, રથાન, પરસ્પર, આવેશ,
રચના, આગ્રહ, પ્રવેશ, વિહારનાં
નામ

૧૪૯૧-૧૫૦૦

પર્વટન, સાધુઓનું આચારમાં
રહેવું, વિપરીત, વૃદ્ધિ, ખુશ કરવું,
રક્ષણીમતે બચાવવું, નમસ્કાર,
પહેરેગીરોનું વારા ફરતી સૂવું,
અનુક્રમ, અતિક્રમ, સાંકડું, ઇન્જિ-
પ્રમાણ, અતિશય, બગાડ, આલિ-

સ્ત્રોતકાંક

ગન, ઉત્સવ, સંગમ, અનુગ્રહ, અદ-
કાવ, અંતરામ, અવસર, ઉપોદ-
ધાત-આરંભ, ચઢવું

૧૫૦૧-૧૫૧૦

આક્રમણ, ક્રમવિનાનું, વિયોગ,
શોભા, અત્યંતશોભા, પરિચય,
ઈશારત, કારણ, કાર્ય, સમાપ્ત,
જળ વગેરેનું બહાર જવું, સામાન્ય,
વિશેષ, વાંકું, સ્પર્ધા, અપકાર,
નિષ્ફળ, નિરર્થક, આકાર, વ્યય, સર્વ-
તરફ વ્યાપવું, જિંયા રથાનથી
પડવું, નાશ, વિકટમાર્ગ, દુકળ
તથા વજનમાં સમાનતા, અવધાન,
વિશ્વાસ, ફેરફાર, ભ્રમવું, કંગવું,
અતિશય દાન, અનુભવ પ્રાપ્તિ,
આજ્ઞા, ફલ આપવું ૧૫૧૧-૧૫૨૦
કાપવું, ધાન્ય વગેરેનાં ફેતરાં
કાઢી નાખવાં, ચૂકવું, અટકવું,
હલાવવું, સંમલના, રક્ષણ, ગ્રહણ
કરવું, વીંધવું ક્ષીણતા, ફરકવું,
જીર્ણતા, ઘેરો, સમુદાય, હાનિ-
હાસ, ઇન્દ્રિયોને વિષયોથી પાછી
ખેંચવી, પ્રજ્ઞા-સામર્થ્યનાં નામ

૧૫૨૧-૧૫૨૨

અવ્યયો -સ્વર્ગ, રસાતલ, આકાશ,
આકાશ અને પૃથ્વી, જીર્ણ, નીચે,

विना, साथे, अस-पराप्त, पर-
लोक, मौन, आनन्दी, आर्यान्तु.
आगण, धृष्ट, करीने, हल, नल-
हीनां नाम १५२५-१५३०

हमेशां, वारंवार, सांख्ये, द्विस,
अकर्म, लांभो वभत, कोष्ठक वभत,
रात्रि, सवार, तीरधुं, ईगट,
असत्, पासे, सुभ, अतिशय,
पहेलां, वर्ष, परस्पर, रात्रिनो छोडा
-परोदधुं, थोडुं वितर्क, परंपराधी
आवेक, उपदेश-संप्रदाय, कारण
के, संशोधन अर्थभां अन्वय,
हेवोने अलि आपवाभां स्वाहा

वर्गे, अंकांत, वयभां, प्रकट,
निषेध, हठशी, नहि-भा, अक्षय,
धृष्टा विना अनुमति आपवी,
डा, छिष्ट प्रश्न नष्टावनार, निश्चय

१५३१-१५४०

अहार, गठकाले, आवतीकाले,
नीयुं, जीयुं, सत्ता, निम्न,
विपुल ओलपुं, जे, मं. पहेलां,
कीधवाणुं वयन अतावनार, नम-
स्कार अर्थवायक अव्ययानां नाम

१५४१-१५४२

इति षष्ठः सामान्यकाण्डः ॥६॥

इति श्रीतपोगच्छाधिपति-श्रीकदम्बगिरिप्रमुखाऽनेकतीर्थोद्धारक-शासनसम्राट्

भट्टारकाचार्य श्रीमद्विजयनेमिसूरीश्वरपट्टालंकार-समयज्ञ-शान्तमूर्ति-

श्रीमदाचार्य श्रीविजयविज्ञानसूरीश्वरपट्टधरसिद्धान्तमहो-

दधि-प्रकृतविशारदाचार्यश्रीविजय-

कस्तूरसूरिणा विरचितं हैमनाममालाया

बीजकमिदं समाप्तम् ॥

ઉપયોગિ વિશેષ સૂચનાઓ.

—*—

૧. મૂલ શ્લોકોમાં એકાર્થવાચક શબ્દોની સંખ્યા જાણવા માટે શબ્દો ઉપર અંકો મૂકવામાં આવ્યા છે.
૨. જ્યાં એકાર્થવાચક શબ્દો પૂરા થાય છે ત્યાં આલું । દંડતું ચિહ્ન મુકયું છે.
૩. છએ કાંડની અંદર ક્રમાંકો ચાલુ ૧ થી ૧૫૪૨ સુધી આપ્યા છે.
૪. અર્થમાં પણ નીચે ચાલુ અંકો આપ્યા છે.
૫. શબ્દોના અર્થો અભિધાનચિંતામણિની સ્વોપજ્ઞવૃત્તિને આધારે મુખ્યતાએ આપેલા છે; કોઈ કોઈ સ્થળે અમરકોશ વગેરે કોશોને આધારે અધિક અર્થ આપવામાં આવ્યા છે.
૬. () આવા ચિહ્નમાં આપેલ શબ્દો ટીકાના જાણવા.
૭. મૂલ એક શબ્દ આપ્યા પછી આવી-લાઈન કરીને જે શબ્દો આપ્યા છે તે કાંઈક સમાન શબ્દો ટીકાના જાણવા.
૮. ‘ ’ આવા ચિહ્નમાં આપેલ શબ્દો અમરકોશના જાણવા.
૯. [] આવા ચિહ્નમાં આપેલ શબ્દો શેષાખ્ય નામમાલા અને શિલોંછના જાણવાં, તેની સાથે આપેલ અંકો તે શેષ અને શિલોંછના ક્રમાંક જાણવા.
૧૦. ટિપ્પણમાં આપેલ શબ્દોની પછી માત્રું એ મહામહોપાધ્યાય ભાનુચંદ્રગણિ-વિરચિત વિવિક્તનામસંગ્રહના અને વિક્ર. એ શ્રીનેમિ-વિજ્ઞાન-કસ્તૂરસૂરિ-જ્ઞાનભંડારની મૂલ પ્રતિના પ્રતીક જાણવા.
૧૧. પાછળ આપેલ શેષાખ્યનામમાલા અને હૈમશિલોંછ મૂલ એ બંનેલી ટિપ્પણમાં આપેલ પું આ મુનિરાજ શ્રીપુષ્ય-વિજયજી મહારાજની પ્રતિની સંજ્ઞા, શિં-દોં એ સટીક શિલોંછપ્રતિની સંજ્ઞા અને સૂં સૂરતના શ્રીનેમિ-વિજ્ઞાન-કસ્તૂરસૂરિ જ્ઞાં ભં પ્રતિની સંજ્ઞા જાણવી.

અનુવાદમાં આપેલ શબ્દોની સંજ્ઞા

પું૦ પુલિંગ	અ૦ અવ્યય
સ્ત્રી૦ સ્ત્રીલિંગ	એ૦ વ૦ એકવચન
ન૦ નપુંસકલિંગ	દ્વિ૦ વ૦ દ્વિવચન
ત્રિ૦ ત્રિલિંગ	બ૦ વ૦ બહુવચન
વિ૦ વિશેષણ	

પાછળ અકારાદિ અનુક્રમણિકામાં આપેલ શબ્દોની સંજ્ઞા

૧. શબ્દોની પાછળ આપેલ અંકની પછી મૂકેલ હો૦ એ શેષા-
ખ્યનામમાલા માટેની અને જિ૦ શિલોંછની સંજ્ઞા છે.
૨. () આવા ચિહ્નમાં આપેલ શબ્દો અભિધાનચિંતામણિ
સ્વોપદા વૃત્તિના જાણવા.
૩. ‘ ’ આ ચિહ્નમાં આપેલ શબ્દો અમરકોશના જાણવા.
૪. અંકની સાથે આપેલ વ૦ સંજ્ઞા પરિભાષામાં આપેલ પ્રત્યય
કે શબ્દો માટે છે.

अनुक्रमणिका

*

विषय	पृष्ठ
१ अभिधान बीजक	१ - ३७
२ अभिधानचिन्तामणिकोशः	१ - ४३२
३ शेषनाममाला	४३३ - ४६०
४ हैमनाममालाशिलोच्छ्रः	४६१ - ४८०
५ संस्कृतशब्दानुक्रमणिका	१ - २२४
६ गूजरतीशब्दानुक्रमणिका	२२५ - २८३
७ पञ्चवर्गपरिहारनाममाला	२८४

अहम् ॥

ॐ ह्रीं अँ श्रीशङ्खेश्वरश्रीस्तम्भनपार्श्वजिनेश्वरेभ्यो नमः ।

शासनसम्राट्-श्रीविजयनेमिसूरीश्वरपरमगुरुभ्यो नमः ।

स्वपरसिद्धान्तपारावारपारीण-शब्दावतार-परमार्हत-

कुमारपालभूपालप्रतिबोधक-कलिकालसर्वज्ञ-

श्रीमद्-हेमचन्द्रसूरीश्वरविरचितः

अभिधानचिन्तामणिकोशः ।

आचार्यश्रीविजयकस्तूरसूरिकृत-चन्द्रोदयाभिध-

गूर्जरभाषाटीकासमलङ्कृतः ।

देवाधिदेवकाण्डः प्रथमः १ ।

मङ्गलाचरणम् ।

ध्यात्वा श्रीमन्महावीरं, सर्वभावप्रकाशकम् ।

विराजन्तीर्थतीर्थेशं, तारकं भविनां भवात् ॥ १ ॥

गौतमादिगणीन्द्रांश्च, श्रुताधिपारगांस्तथा ।

श्रीहेमचन्द्रसूरीशं, कलिकालाखिलज्ञकम् ॥ २ ॥

प्रगुहं नेमिसूरीशं, सूरिसम्राट्पदाञ्चितम् ।

विज्ञानसुरिपं नत्वा, समयज्ञं गुहं स्वकम् ॥ ३ ॥

आचार्यहेमचन्द्रेशा-भिधानाऽऽलम्बिनीमहम् ।

गौर्जर्या भाषया कुर्वे, टीकां चन्द्रोदयाभिधाम् ॥ ४ ॥

अत्राऽभिधानटीकायां, शेषे शिलोञ्छके च ये ।

गृहीताः शब्दसङ्घास्ते, सार्थाः कस्तूरसूरिणा ॥ ५ ॥

પ્રણિપત્યાર્હતઃ સિદ્ધસાક્ષશબ્દાનુશાસનઃ ।

રૂઢયૌગિકમિશ્રાણાં, નામ્નાં માર્ગાં તનોમ્યહમ્ ॥ ૧ ॥

વ્યુત્પત્તિરહિતાઃ શબ્દા, રૂઢા આસ્ત્રણ્ડલાદયઃ ।

યોગોડન્વયઃ સ તુ ગુણક્રિયાસમ્બન્ધસમ્ભવઃ ॥ ૨ ॥

ગુણતો 'નીલકણ્ઠાદ્યાઃ', ક્રિયાતઃ 'સપ્તસન્નિભાઃ' ।

સ્વસ્વામિત્વાદિસમ્બન્ધસ્તત્રાહુર્નામ તદ્વત્તામ્ ॥ ૩ ॥

સ્વાત્ પાલ-ધન-ભુજ-નેતૃ-પતિ-મત્વર્થકાદયઃ ।

મંગલ અને અભિધેય

અરિહંત ભગવંતોને નમસ્કાર કરીને પ્રતિષ્ઠાને પામેલું છે સાંગે-
પાંગ શબ્દાનુશાસન જેતું એવો હું રૂઢ, યૌગિક અને મિશ્ર (યોગરૂઢ)
નામોની શ્રેણી બનાવું છું. ॥ ૧ ॥

પરિભાષા

જે શબ્દોની વ્યુત્પત્તિ ન થઈ શકે એવા 'આસ્ત્રણ્ડલ' = મંદ્ર
વગેરે શબ્દો રૂઢ બાણવા અને ગુણ, ક્રિયા કે સંબંધથી જેનો અર્થ
નીકળી શકે તેને યૌગિક કહેવા. ॥ ૨ ॥ ગુણોના હેતુથી અર્થ નીકળી
શકે એવા 'નીલકણ્ઠ' = શંકર વગેરે શબ્દો અને ક્રિયાના હેતુથી અર્થ
નીકળી શકે એવા સ્ત્રઘા = પ્રહાર વગેરે શબ્દો તેમજ સ્વસ્વામિભાવ
સંબંધમાં મૂપાલ = રાબા વગેરે શબ્દો યૌગિક છે. ॥ ૩ ॥

બુદ્ધા બુદ્ધા સંબંધમાં બનતા શબ્દો—

સ્વસ્વામિભાવ સંબંધમાં—મૂળ શબ્દથી પાલ, ધન, ભુજ, નેત્ર,
પતિ અને મત્વર્થક મત્ વગેરે જોડાઈ સ્વામિવાચક શબ્દો બને છે.
તેનાં અતુકમે ઉદાહરણ—મૂપાલઃ, મૂધનઃ, મૂભુજ, મૂનેતાં, મૂપતિઃ
॥ ૪ ॥ મૂમાન = રાબા.

શ્લોકમાં મૂકેલો 'મતિ' શબ્દ બીજા પ્રકારોને પણ બાણાવનાર

મૂપાલો મૂધનો મૂમ્મ, મૂનેતા મૂપતિસ્તથા ॥ ૪ ॥

મૂમાંથ્રેતિ કવિરૂઢ્યા, જ્ઞેયોદાહરણાવલી' ।

જન્યાત્ કૃન્-કર્ત્-સૃટ્-સ્રજ્ઞ-વિધાત્-કર-સૂ-સમાઃ' ॥ ૫ ॥

જનકાદ્ યોનિ-જ-રુહ-જન્મ-મૂ-સૂત્યણાદયઃ ।

ધાર્યાત્ ધ્વજા-ડસ્ર-પાણ્ય-ડક્ક-મૌલિ-મૂષણ-મૃન્નિમાઃ ॥ ૬ ॥

હોવાથી મૂય વગેરે શબ્દો પણ સમજી લેવા. આમ ઉદાહરણો કવિ-સમયોક્તિથી—શિષ્ટ પુરુષોની પરંપરાથી સમજી લેવા.

જન્યજનકભાવ સંબંધમાં—

જન્ય=કાર્યવાચક શબ્દને કૃત્, કર્ત્, સૃજ્, સ્રજ્ઞ, વિધાત્, કર, સૂ અને તેના સરખા બીજા શબ્દો લગાડતાં જનકવાચક શબ્દો બને છે. ઉદાહરણ—વિશ્વકૃત્, વિશ્વકર્તા, વિશ્વસૃદ્, વિશ્વસ્રષ્ટા, વિશ્વવિધાતા, વિશ્વકરઃ, વિશ્વસૂઃ (બ્રહ્મા) વગેરે બાણુવા. વિશ્વ-કારકઃ, વિશ્વજનકઃ ઇત્યાદિ પણ થાય છે. ॥ ૫ ॥ જનક=કારણુ વાચક શબ્દો થકી યોનિ, જ, રુહ, જન્મન્, મૂ, સૂતિ, વગેરે શબ્દો અને 'અણ' વગેરે પ્રત્યયો લગાડવાથી જન્યવાચક શબ્દો બને છે. ઉદા—આત્મયોનિઃ, આત્મજઃ, આત્મરુહઃ, આત્મજન્મા, આત્મમૂ, આત્મસૂતિઃ, આત્મસમ્ભવઃ (બ્રહ્મા), માર્ગવઃ=ભૃશુનો પુત્ર (શુક) દૈત્ય=દિતિનો પુત્ર.

ધાર્યધારકભાવ સંબંધમાં—

ધાર્યવાચક શબ્દ થકી ધ્વજ, અશ્વ, પાણિ, અક્ક, મૌલિ, મૂષણ, મૃત્ અને તેના સરખા શબ્દો. ॥ ૬ ॥ તેમજ શાલિન્, શેશ્વર શબ્દો, મત્વર્થક પ્રત્યયો અનેમાલિન્, મર્ત્ત, ધર વગેરે શબ્દો લગાડવાથી ધારક શબ્દો બને છે. ઉદા—વૃષધ્વજઃ, શૂલાશ્વઃ, પિનાકપાણિઃ, વૃષાક્કઃ, ચન્દ્રમૌલિઃ, શશિમૂષણઃ, શૂલમૃત્ (વૃષકેતનઃ, શૂલાયુધઃ, વૃષલક્ષ્મા, ચન્દ્રશિરાઃ, ચન્દ્રામરણઃ વગેરે.) તેમજ પિનાકશાલી,

શા^{૧૦}લિ-શે^{૧૦}ખર-મત્વ^{૧૧}ર્થ-મા^{૧૨}લિ-મ^{૧૩}ર્ત્ત-ધરા અપિ^૧ ।

મો^૧જ્યાદ્ ભુ^૨ગ-ડન્થો-વ્રત-લિ^૩દ્-પા^૪યિ-પા-ડશ્ના-ડશનાડડયઃ ॥ ૭ ॥

પત્યુઃ કાન્તા-પ્રિયતમા-વધૂ-પ્રણયિની-નિમાઃ ।

કલત્રાદ્ વર-રમણ-પ્રણયીશ-પ્રિયાદયઃ ॥ ૮ ॥

શશિશેખરઃ, શૂલી, પિનાકમાલી, પિનાકમર્તા, ગજાધરઃ (શંકર) વગેરે.

લોઽન્યલોઽકભાવ સંબંધમાં—

લોઽન્ય-ભક્ત્ય (ખાદ્ય) શબ્દ થકી-મુજ્, અન્ધસ, વ્રત, લિહ, પાયિન્, પ, અશ અને અશન વગેરે શબ્દો લગાડવાથી લોઽક-ખાનાર વાચક શબ્દો અને છે. ઉદાહરણ-અમૃતમુજઃ, અમૃતાન્ધસઃ, અમૃતવ્રતાઃ, અમૃતલિહઃ, અમૃતપાયિનઃ, અમૃતપાઃ, અમૃતાશાઃ, અમૃતાશનાઃ (દેવો) વગેરે. ॥ ૭ ॥

પતિ-પત્નીભાવ સંબંધમાં-પતિવાચક શબ્દો થકી કાન્તા, પ્રિયતમા, વધૂ, પ્રણયિની વગેરે તેમજ તેના સમાન વલ્લભા વગેરે શબ્દો લગાડવાથી પત્નીવાચક શબ્દો અને છે. ઉદાહરણ-શિવકાન્તા, શિવપ્રિયતમા, શિવવધૂઃ, શિવપ્રણયિની, શિવવલ્લભા (ગૌરી, પાર્વતી) વગેરે. અને પત્નીવાચક શબ્દો થકી વર, રમણ, પ્રણયિન્, ईश અને પ્રિય વગેરે શબ્દો લગાડવાથી પતિવાચક શબ્દો અને છે. ઉદાહરણ-ગૌરીવરઃ, ગૌરોરમણઃ, ગૌરોપ્રણયી, ગૌરીશઃ, ગૌરીપ્રિયઃ (શિવ) ॥ ૮ ॥

સપ્થિના સંબંધમાં-મિત્રવાચક શબ્દો થકી સસ્થિ અને તેના જેવા બીજા શબ્દો લગાડવાથી મિત્રવાચક શબ્દો અને છે. ઉદાહરણ-શ્રીકણ્ઠસસ્થઃ (કુબેર), મધુસસ્થઃ (કામદેવ), વાયુસસ્થઃ (અગ્નિ) વગેરે. વાહ્ય-વાહકભાવ સંબંધમાં-વાહ્ય (ઉપાડનાર) વાચક શબ્દ થકી ગામિન્, યાન, આસન વગેરે શબ્દો લગાડવાથી વાહક

સચ્ચુઃ સૃષ્ટિસમા^૧ વાહ્યાદ્, ગામિ-યાના^૨-ડસનાદયઃ^૩ ।

જ્ઞાતેઃ સ્વસૃ-દુહિત્રા^૪-ડસૃત્મજા^૫-ડગ્રજા^૬-ડવરજા^૭ડસદયઃ ॥ ૯ ॥

આશ્રયાત્ સન્નપર્યાય-શય-વાસિ-સદા^૮ડસદયઃ ।

વધ્યાદ્ મિદ્-દ્વેષિ-જિદ્-ઘાતિ-ધ્રુગ-ડરિ-ધ્વંસિ-શાસનાઃ ॥ ૧૦ ॥

(ઉપડાવનાર) વાચક શબ્દો બને છે. ઉદાહરણ-વૃષગામી, વૃષયાનઃ, વૃષાસનઃ, વૃષવાહનઃ (શંભુ-શંકર) વગેરે.

કૌટુંબિક સંબંધમાં-જ્ઞાતિવાચક શબ્દ થકી સ્વસૃ, દુહિત્ર, આત્મજ, અગ્રજ, અવરજ વગેરે શબ્દો જોડવાથી કુટુંબીવાચક શબ્દો બને છે. ઉદાહરણ-યમસ્વસા (યમુના) હિમવદ્દુહિતા (ગૌરી), ચન્દ્રાત્મજઃ (બુધ), ગદાગ્રજઃ, ઇન્દ્રાવરજઃ (વિષ્ણુ), (કાલિન્દીસોદરઃ-યમઃ) વગેરે. ॥ ૯ ॥

આશ્રય-આશ્રયિભાવ સંબંધમાં-આશ્રય (નિવાસ) વાચક શબ્દ થકી સન્નપ અને તે અર્થવાળા બીજા શબ્દો, તેમજ શય, વાસિન્ અને સદ્ વગેરે શબ્દો જોડવાથી આશ્રયિ (રહેનાર) વાચક શબ્દો બને છે. ઉદાહરણ-સુસહ્યાનઃ, સુસદનાઃ, દિવૌકસઃ, સુવસતયઃ, દિવાશ્રયાઃ, સુશયાઃ, સુવાસિનઃ, સુસદઃ (દેવો).

વધ્ય-વધકભાવ સંબંધમાં-વધ્ય (હણવા યોગ્ય) વાચક શબ્દ થકી મિદ્, દ્વેષિન્, જિદ્, ઘાતિન્, દુહ, અરિ, ધ્વંસિન્, શાસન, અન્તકારિન્, દમન, દર્પચ્છિદ્, મથન વગેરે શબ્દો જોડવાથી વધક (હણનાર) વાચક શબ્દો બને છે. ઉદાહરણ-પુરમિદ્, પુરદ્વેષી, પુરજિત્, પુરઘાતી, પુરધ્રુક્, પુરારિઃ, પુરધ્વંસી, પુરશાસનઃ ॥ ૧૦ ॥ પુરાન્તકારી, પુરદમનઃ, પુરદર્પચ્છિત્, પુરમથનઃ (શિવ). આદિ શબ્દથી (પુરદારી, પુરનિહન્તા, પુરકૈતુઃ, પુરહા, પુરસૂદનઃ,

અપ્ય-^{૧૦}ન્તકારિ-^{૧૧}દમન-^{૧૨}દર્પ્ય-^{૧૩}ચ્છિન્-મથનાઽઽદયઃ' ।

વિવક્ષિતો હિ સમ્બન્ધઃ' એકતોઽપિ પદાત્ તતઃ ॥૧૧॥

પ્રાક્પ્રદર્શિતસંબન્ધિશબ્દા યોજ્યા યથોચિતમ્' ।

દૃશ્યતે સ્વલુ વાહ્યત્વે, વૃષસ્ય 'વૃષવાહનઃ' ॥૧૨॥

સ્વત્વે પુનઃવૃષપતિર્ધાર્યત્વે, વૃષલાઙ્ગનઃ' ।

અંશોર્ધાર્યત્વેં^{૧૪}શુમાલી સ્વત્વેં^{૧૫}શુપત્તિરંશુમાન્' ॥૧૩॥

વધ્યત્વે^{૧૬}હેરિહરિપુર્ભોજ્યત્વેં^{૧૭}ચાહિમુક્ શિશ્વી' ।

ચિદ્દૈર્ઘ્યકૈર્ભવેદ્ વ્યક્તેર્જોતિશબ્દોઽપિ વાચકઃ' ॥૧૪॥

તથા હ્રેગસ્તિપૂતા દિગ્ દક્ષિણાશા નિગદ્યતે' ।

અયુગ્-વિષમશબ્દો, ત્રિ-પશ્ચ-સપ્તાદિવાચકો ॥૧૫॥

પુરાન્તકઃ, પુરજયી વગેરે શિવનાં નામો થાય છે, વધને યોગ્ય તે ઉપરથી કાલિયદમનઃ, કાલિયારિઃ, કાલિયશાસનઃ વગેરે વિષયનાં નામ થાય છે.)

પરસ્પરનેા સંબંધ વિવક્ષાધીન છે. એક સંબંધવાળા પદથી પણ— ૧૧ ॥

ઉપર કહેલા સંબંધમાં યોગ્યતા પ્રમાણે પદો જોડવાથી બીજા સંબંધને બતાવનારા શબ્દો બને છે. જેમ કે—

એકનેા એક 'વૃષ' શબ્દ વાહ્ય-વાહકલાવ સંબંધમાં વૃષવાહનઃ= રુદ્ર. ॥ ૧૨ ॥ તે સ્વસ્વામિલાવ સંબંધમાં વૃષપતિઃ, ધાર્યધારકલાવ સંબંધમાં વૃષલાઙ્ગનઃ પણ થાય છે. તેવી જ રીતે 'અંશુ' શબ્દ તે બંને વિવક્ષામાં અનુક્રમે ધાર્યધારકલાવમાં અંશુમાલી, સ્વસ્વામિ-લાવમાં અંશુપતિઃ, અંશુમાન્ (રવિ-સૂર્ય) પણ થાય છે. ॥ ૧૩ ॥

એક જ અહિ શબ્દ વધ્યવધકલાવની વિવક્ષામાં અહિરિપુઃ (ભોર) અને લોઘ્યલોઘકલાવ સંબંધમાં અહિમુક્ (ભોર) બને છે.

ત્રિનેત્ર-પञ્ચેષુ-સપ્તપલાશાદિષુ યોજયેત્ ।

ગુણશબ્દો વિરોધ્યર્થે, નગાદિરિતરોત્તરઃ ॥૧૬॥

અભિધત્તે યથા કૃષ્ણઃ, સ્યાદસિતઃ સિતેતરઃ ।

વાદ્યાર્થાદિષુ પદે પૂર્વે, વાહવાગ્ન્યાદિષુત્તરે ॥૧૭॥

દ્વયેऽપિ ભૂમદાદ્યેષુ, પર્યાયપરિવર્તનમ્ ।

એવં પરાવૃત્તિસહા, યોગાત્ સ્યુરિતિ યૌગિકાઃ ॥૧૮॥

મિશ્રાઃ પુનઃ પરાવૃત્તયસહા 'ગીર્વાણસન્નિમાઃ ।

સંદેહરહિત વિશેષણો વડે અતિવાચક શબ્દ પણ વ્યક્તિ-
સંજ્ઞાવાચક બની બીજા છે. ॥ ૧૪ ॥ જેમ-અગસ્તિપૂતા દિક્=દક્ષિણ
દિશા. (સપ્તર્ષિપૂતા દિક્=ઉત્તર દિશા. અત્રિનયનસમુત્થજ્યોતિઃ=
અન્ન વગેરે.)

અયુગ્ અને વિષમ શબ્દ ત્રણ પાંચ કે સાત વગેરેના વાચક
છે. ॥ ૧૫ ॥

તે શબ્દો ત્રિનેત્ર પञ્ચેષુ, કે સપ્તપલાશ, (ત્ર્યક્ષઃ, પञ્ચવાણઃ,
સપ્તચ્છદઃ) વગેરે સ્થાનોમાં બોડવા. જેમ ત્રિનેત્રઃ, અયુક્તનેત્રઃ,
વિષમનેત્રઃ (શંભુ) પञ્ચેષુઃ, અયુગિષુઃ, વિષમેષુઃ (કામદેવ).
સપ્તપલાશઃ, અયુક્તપલાશઃ, વિષમપલાશઃ (સપ્તર્ષિ) આદિ શબ્દથી
નવશક્તિઃ, અયુક્તશક્તિઃ, વિષમશક્તિઃ (શંભુ) વગેરે શબ્દો બને છે.

ગુણવાચક શબ્દની પૂર્વમાં 'નજ્' કે પાછળ 'ઇતર' શબ્દ આવ્યો
હોય તો તે જ શબ્દ વિશેષવાચક બની બીજા છે. ॥ ૧૬ ॥ જેમ
અસિતઃ, સિતેતરઃ, કૃષ્ણઃ- (કાણ). અકૃશઃ, કૃશેતરઃ-સ્થૂલઃ,
(બંડુ) વગેરે,

વાદ્ધિ વગેરે શબ્દોમાં પૂર્વપદમાં, વાહવાગ્નિ વગેરે શબ્દોમાં
ઉત્તરપદમાં- ॥ ૧૭ ॥

પ્રવક્ષ્યન્તેઽત્ર લિઙ્ગં તુ, જ્ઞેયં લિઙ્ગાનુશાસનાત્ ॥૧૯॥

દેવાધિદેવાઃ પ્રથમે, કાણ્ડે દેવા દ્વિતીયકે ।

નરાસ્તુતીયે તિર્યઞ્ચસ્તુર્ય એકેન્દ્રિયાદયઃ ॥૨૦॥

એકેન્દ્રિયાઃ પૃથિવ્યમ્બુતેજોવાયુમહીરુહઃ ।

કૃમિપીલકલૂતાદ્યાઃ, સ્યુદ્વિત્રિચતુરિન્દ્રિયાઃ ॥૨૧॥

પૃથ્વેન્દ્રિયાશ્ચેભકેકિમત્સ્યાદ્યાઃ સ્થલસ્થામ્બુગાઃ ।

અને મૂમૃત વગેરે શબ્દોમાં પૂર્વ કે ઉત્તર અન્ને પદોમાં પર્યાય-
વાચક શબ્દો મૂકી શકાય છે. પૂર્વપદમાં જેમ— વાહ્નિઃ, જલધિઃ,
તોયધિઃ, (જલદઃ, તોયદઃ, નીરદઃ) વગેરે. ઉત્તરપદમાં જેમ—
વહવાગ્નિઃ, વહવાનલઃ, વહવાગ્નિઃ (સરોજમ્, સરોરુહમ્) વગેરે.
પૂર્વ કે ઉત્તર પદમાં જેમ—મૂમૃત, ઊર્વીમૃત, મૂધરઃ, ઊર્વીધરઃ
(સુરપતિઃ, દેવરાજઃ) વગેરે. આ રીતે પદોના ફેરફારવાળા શબ્દો
વ્યુત્પત્તિથી અનતા હોવાથી યૌગિક કહેવાય છે. ॥ ૧૮ ॥

પર્યાયના ફેરફાર વિનાના ગીર્વાણ (દશરથઃ, કૃતાન્તઃ) વગેરે
શબ્દો મિશ્ર (યોગરૂઢ) કહેવાય છે. આ બધા શબ્દો આ કોશમાં
બાણુવવાના છે.

દરેક શબ્દોનું લિંગ પોતેજ (આત્માર્થ શ્રી હેમચન્દ્રસૂરીશ્વ-
રભૂએ) બનાવેલ લિંગાનુશાસનથી બાણુવું. ॥ ૧૯ ॥

ભોક્ષગતિ, દેવગતિ, મનુષ્યગતિ, તિર્યચગતિ, અને નારકગતિ—
જેમ પાંચ પ્રકારની ગતિ હોવાથી જીવોના પણ પાંચ ભેદો છે. જેમ
૧ મુક્તાઃ, ૨ દેવાઃ, ૩ મનુષ્યાઃ, ૪ તિર્યચ્ચઃ, ૫ નારકાઃ ।

આ અભિધાન ચિન્તામણિ કોશમાં છ કાંડ છે.

પહેલા કાંડમાં—દેવાધિદેવ વાચક શબ્દો, બીજા કાંડમાં દેવો,
ત્રીજા કાંડમાં મનુષ્યો, ચોથા કાંડમાં એકેન્દ્રિય વગેરે તિર્યચ્ચ ॥૨૦॥
તેમાં એકેન્દ્રિય (એક સ્પર્શન ઈન્દ્રિયવાળા) જીવો પાંચ

પઞ્ચેન્દ્રિયા એવ દેવા, નરા નૈરયિકા અપિ' ॥૨૨॥

નારકાઃ પશ્ચમે સાક્ષા, 'ષ્ઠે સાધારણાઃ સ્ફુટમ્' ।

પ્રસ્તોષ્યન્તેઽવ્યયાશ્ચાત્ર', ત્વન્તાથાદી ન પૂર્વગૌ' ॥૨૩॥

અર્હેન્ જિનઃ પારગતસ્ત્રિકાલવિત્, ક્ષીણાષ્ટકર્મા પરમેષ્ઠ્યઽધીશ્વરઃ ।

મમ્મુઃ સ્વયમ્ભૂર્મગવાન્ જગત્પ્રમુસ્તીર્થઙ્કરસ્તીર્થકરો જિનેશ્વરઃ ॥૨૪॥

પ્રકારે છે. ૧ પૃથ્વીકાય (માટી વગેરે) આ પૃથ્વીકાય અનેક છે જેમ—
શુદ્ધ પૃથ્વી, શર્કરા, વાલુકા વગેરે. ૨ અપકાય (જલ, હિમ વગેરે).
૩ તેજઃ—તેજકાય (અગ્નિ વગેરે). ૪ વાયુકાય (વાત વગેરે). ૫
વનસ્પતિકાય (આડ, સેવાલ વગેરે). એમ એકેન્દ્રિય જીવો પાંચ ભેદ
છે. એકેન્દ્રિય (સ્પર્શન, રસના એ એકેન્દ્રિયવાળા) જીવો કૃમિ વગેરે.
તેકેન્દ્રિય (સ્પર્શન, રસના અને નાસિકા એ ત્રણેકેન્દ્રિયવાળા)
જીવો કીડી વગેરે. ચતુરેન્દ્રિય (સ્પર્શન, રસના, નાસિકા અને આંખ
એ ચારેકેન્દ્રિયવાળા) જીવો કરેલીઆ વગેરે જાણુવા. ॥ ૨૧ ॥

પંચેન્દ્રિય (સ્પર્શન, રસના, નાસિકા, ચક્ષુ અને શ્રવણ એ
પાંચેકેન્દ્રિયવાળા) જીવોના ત્રણ ભેદ છે. ૧ સ્થલચર, ૨ ખેચર,
૩ જલચર. સ્થલચર—હાથી વગેરે, ખેચર—ભોર વગેરે, જલચર—માછળાં
વગેરે. દેવો, મનુષ્યો અને નારકો પણ પંચેન્દ્રિય જ છે. ॥ ૨૨ ॥

દેવો અને મનુષ્યો અનુક્રમે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે બીજા અને ત્રીજા
કાંડમાં આવે છે, પાંચમાં કાંડમાં—નારકો, છઠ્ઠા કાંડમાં બાકી રહેતા
સાધારણ શબ્દો અને અવ્યયો કહેવાશે.

‘તુ’ અન્તવાળો શબ્દ અને ‘અથ’ આદિવાળો શબ્દ આ બંને
શબ્દો પૂર્વના પદની સાથે સંબંધ રાખતા નથી પણ પછીના પદની
સાથે સંબંધ રાખે છે. (જેમ—‘સ્વાદનન્તજિદનન્તઃ સુવિધિસ્તુ
પુષ્પદન્ત’—અહીંયાં સુવિધિ શબ્દને અંતે તુ શબ્દ હોવાથી પુષ્પદન્ત
એ સુવિધિજિનતુ’ નામ જાણુવું. ‘મુક્તિર્મોક્ષોઽપવર્ગોઽય મુમુક્ષુઃ

સ્યાદ્વાઘમયદસાર્વોઃ ^{૧૫}સર્વજ્ઞઃ ^{૧૬}સર્વદર્શિકેવલિનો ^{૧૭} ।

દેવાધિદેવબોધિદપુરુષોત્તમવીતરાગાત્માઃ ^{૨૧} ॥૨૫॥

ષ્ટતસ્યામવસર્પિણ્યામૃષભોઽજિતશમ્ભવો ^૧ ।

અમિનન્દનઃ ^૪સુમતિસ્તતઃ ^૫પદ્મપ્રભામિધઃ ^૬ ॥૨૬॥

સુપાર્શ્વશ્ચન્દ્રપ્રમથ, સુવિધિશ્ચાથ ^૭શીતલઃ ^૮ ।

શ્રેયાંસો ^૯વાસુપૂજ્યશ્ચ ^{૧૦}વિમલોઽનન્તીર્થકૃત્ ^{૧૧} ॥૨૭॥

ધર્મઃ ^{૧૨}શાન્તિઃ ^{૧૩}કુન્ધુરો, મલ્લિશ્ચ ^{૧૪}મુનિસુવ્રતઃ ^{૧૫} ।

નમિર્નેમિઃ ^{૧૬}પાર્શ્વો ^{૧૭}વીરશ્ચતુર્વિંશતિરર્હતામ્ ^{૧૮} ॥૨૮॥

શ્રમણો યતિઃ' આહી'યાં મુમુક્ષુ શાખ્દની આદિમાં અથ શાખ્દ છે, તેથી મુમુક્ષુ; શ્રમણઃ, યતિઃ વગેરે એ એકાર્થક જાણવા. આ ક્રમે સંદિગ્ધ વિષયમાં જાણવું). ॥ ૨૩ ॥

॥ ઇતિ પરિભાષા ॥

અથ પ્રથમો દેવાધિદેવકાણ્ડઃ—

તીર્થ'કરના અર્થ'ને જાણાવનારા શાખ્દો—

અર્હન્ 'ત્' (પુ.), જિનઃ, પારગતઃ, ત્રિકાલવિદ્ (પુ.), ક્ષીણા-
ષ્ટકર્મા 'અન્' (પુ.), પરમેષ્ઠી 'ઇન્' (પુ.), અધીશ્વરઃ, શમ્ભુઃ,
સ્વયમ્ભૂઃ, ભગવાન્ 'વત્' (પુ.) જગત્પ્રભુઃ, તીર્થંકરઃ, જિનેશ્વરઃ,
॥ ૨૪ ॥ સ્યાદ્વાદી 'ઇન્' (પુ.)—અનેકાન્તવાદી 'ઇન્' (પુ.), અમયદઃ,
સાર્વઃ, સર્વજ્ઞઃ, સર્વદર્શી 'ઇન્' (પુ.), કેવલી 'ઇન્' (પુ.), દેવાધિ-
દેવઃ, બોધિદઃ, પુરુષોત્તમઃ, વીતારાગઃ, આત્મઃ, [શિલો'છમાં—સર્વોચ્ચઃ
શ્લો. ૨.] એ ૨૫-અરિહંત, જિનેશ્વર, તીર્થ'કર. ॥ ૨૫ ॥

આ અવસર્પિણીમાં થયેલા ચોવીશ તીર્થ'કરોનાં નામો—

૧ ક્રમ્ભઃ, ૨ અજિતઃ, ૩ શમ્ભવઃ, ૪ અમિનન્દનઃ, ૫ સુમતિઃ,

ઋષભો વૃષભઃ શ્રેયાન્, શ્રેયાંસઃ સ્યાદનન્તજિદનન્તઃ ।

સુવિધિસ્તુ પુષ્પદન્તો, મુનિસુવ્રતસુવ્રતૌ તુલ્યૌ ॥૨૯॥

અરિષ્ટનેમિસ્તુ નેમિવીરશ્ચરમતીર્થકૃત્ ।

મહાવીરો વર્દમાનો, દેવાર્યો જ્ઞાતનન્દનઃ ॥૩૦॥

ગણા નવાઽસ્યર્પિસદ્ધા, એકાદશ ગણાધિપાઃ ।

ઇન્દ્રભૂતિરગ્નિભૂતિર્વાયુભૂતિશ્ચ ગોતમાઃ ॥૩૧॥

૬ વજ્રપ્રભઃ, ॥ ૨૬ ॥ ૭ સુપાર્શ્વઃ, ૮ ચન્દ્રપ્રભઃ, ૯ સુવિધિઃ, ૧૦ શીતલઃ, ૧૧ શ્રેયાંસઃ, ૧૨ વાસુપૂજ્યઃ, ૧૩ ચિમલઃ, ૧૪ અનન્તઃ, ॥ ૨૭ ॥ ૧૫ ધર્મઃ, ૧૬ શાન્તિઃ, ૧૭ કુન્થુઃ, ૧૮ અરઃ, ૧૯ મલ્હિઃ, ૨૦ મુનિસુવ્રતઃ, ૨૧ નમિઃ, ૨૨ નેમિઃ, ૨૩ પાર્શ્વઃ, ૨૪ વીરઃ, એ ૨૪ અવસર્પિણીમાં થયેલા તીર્થકરોનાં ક્રમથી નામો બાણુવાં [સંભવઃ-સંભવઃ, ૧ મુનિસુવ્રતઃ-મુનિઃ, ૨ નેમિઃ-નેમી 'ઇન્' શિ૦ ૨.] ॥ ૨૮ ॥

તીર્થકરોનાં સમાન નામો—

ઋષભઃ-વૃષભઃ । શ્રેયાંસઃ-શ્રેયાન્ 'ઈયસ્' । અનન્તઃ-અનન્ત-જિત્ । સુવિધિઃ-પુષ્પદન્તઃ । મુનિસુવ્રતઃ-સુવ્રતઃ ॥ ૨૯ ॥

નેમિઃ-અરિષ્ટનેમિઃ । વીરઃ-ચરમતીર્થકૃત્ (પુ.), મહાવીરઃ, વર્દમાનઃ, દેવાર્યઃ, જ્ઞાતનન્દનઃ ॥ ૩૦ ॥

ઋષિઓના સમુદાયો તે ગણાઃ-ગણો કહેવાય છે. શ્રીમહાવીર ભગવાનનાં નવ ગણુ (સરખી વાચના લેનારા મુનિઓના સમુદાયો) હતા અને ગણાધિપાઃ-ગણુનાયકો (ગણુધરો) અગિયાર હતા. (અકંપિત અને અચલબ્રાતા તેમજ મેતાર્ય અને પ્રભાસ એ બળ્યેની એક જ વાચના; હુતી માટે નવ ગણો અને અગિયાર ગણુધરો બાણુવાં).

અગિયાર ગણાધિપો (ગણુધરો) નાં નામ—

૧ ઇન્દ્રભૂતિઃ, ૨ અગ્નિભૂતિઃ, ૩ વાયુભૂતિઃ-આ ત્રણ ગોતમાઃ-

વ્યક્તઃ સુધર્મા મૃણ્ડિતમૌર્યપુત્રાવકમ્પિતઃ ।

અચલભ્રાતા મેતાર્યઃ, પ્રભાસશ્ચ પૃથક્કુલાઃ ॥૩૨॥

કેવલી ચરમો જમ્બૂસ્વામ્યઽથ પ્રભવપ્રભુઃ ।

શય્યમ્भवो यशोभद्रः, सम्भूतिविजयस्ततः ॥૩૩॥

ભદ્રવાહુઃ સ્થૂલભદ્રઃ, શ્રુતકેવલિનો હિ પદ ।

મહાગિરિસુહસ્ત્યાદ્યા, વજ્રાન્તા દશપૂર્વિણઃ ॥૩૪॥

इक्ष्वाकुकुलसम्भूता, स्याद् द्वाविंशतिरर्हताम् ।

मुनिसुव्रतनेमी तु, हरिवंशसमुद्भवौ ॥૩૫॥

ગૌતમ કુલના છે. ॥ ૩૧ ॥ ૪ વ્યક્તઃ, ૫ સુધર્મા 'અન્' (પુ.) ૬ મંડિતઃ, ૭ મૌર્યપુત્રઃ, ૮ અકમ્પિતઃ, ૯ અચલભ્રાતા 'ત્' (પુ.), ૧૦ મેતાર્યઃ, ૧૧ પ્રભાસઃ આ આઠ ગણધરે બુદ્ધ બુદ્ધ કુલવાળા છે. એ અગિયાર ગણધરનાં ક્રમથી નામે ગણવાં. [મણ્ડિતઃ મણ્ડિત-પુત્રઃ શિ૦ ૩.] ॥ ૩૨ ॥

જમ્બૂસ્વામી 'ઇન્'-એ છેલ્લા કેવલી છે. ૧ પ્રભવપ્રભુઃ--પ્રભવઃ, (પ્રભવસ્વામી 'ઇન્'), ૨ શય્યમ્भवः, ૩ યશોભદ્રઃ, ૪ સંભૂતિવિજયઃ, ॥ ૩૩ ॥ ૫ ભદ્રવાહુઃ, ૬ સ્થૂલભદ્રઃ--એ છ શ્રુતકેવલી થયા છે.

૧ મહાગિરિઃ, ૨ સુહસ્તી 'ઇન્', (૩ શ્રીગુણસુન્દરઃ, ૪ શ્યામાર્યઃ, ૫ સ્કન્દિલાર્યઃ, ૬ રેવતીમિત્રઃ, ૭ શ્રીધર્મા 'અન્', ૮ ભદ્રગુપ્તઃ, ૯ શ્રીગુપ્તઃ,) ૧૦ વજ્રઃ--આર્યમહાગિરિ-આર્યસુહસ્તીથી માંડીને વજ્રસ્વામી સુધી એ દશ દશપૂર્વી થયા છે. ॥ ૩૪ ॥

૨૪ તીર્થકરેમાં ૨૨ ઇક્ષ્વાકુકુલમાં ઉત્પન્ન થયા છે. તથા મુનિસુવ્રતસ્વામી અને નેમિનાથ હરિવંશકુલમાં ઉત્પન્ન થયા છે. ॥ ૩૫ ॥

नाभिश्च^१ जितशत्रुंश्च^२, जितारिरथ^३ संवरः ।

मेघो^४ धरः^५ प्रतिष्ठश्च^६, महासेननरेश्वरः ॥३६॥

सुग्रीवश्च^७ दृढरथो^८, विष्णुश्च^९ वसुपूज्यराट् ।

कृतवर्मा^{१०} सिंहसेनो^{११}, भानुश्च^{१२} विश्वसेनराट् ॥३७॥

सूरः^{१३} सुदर्शनः^{१४} कुम्भः^{१५}, सुमित्रो^{१६} विजयस्तथा ।

समुद्रविजयश्चाश्वसेनः^{१७} सिद्धार्थ एव च ॥३८॥

मरुदेवा^{१८} विजया सेना^{१९} सिद्धार्थो च मङ्गला ।

ततः सुसीमा पृथ्वी, लक्ष्मणा रामा ततः परम् ॥३९॥

२४ तीर्थक्षेत्रेणा अनुकुंभे पितानां नाम—

१ नाभिः, २ जितशत्रुः, ३ जितारिः, ४ संवरः, ५ मेघः, ६ धरः, ७ प्रतिष्ठः, ८ महासेन ॥ ३६ ॥ ९ सुग्रीवः, १० दृढरथः, ११ विष्णुः, १२ वसुपूज्यः वसुपूज्यराट् 'ज', १३ कृतवर्मा 'अन्', १४ सिंहसेनः, १५ भानुः, १६ विश्वसेनः-विश्वसेनराट् 'ज', ॥ ३७ ॥ १७ सूरः, १८ सुदर्शनः, १९ कुम्भः, २० सुमित्रः, २१ विजयः, २२ समुद्रविजयः, २३ अश्वसेनः, २४ सिद्धार्थः, ये योवीश तीर्थक्षेत्रेणा पिताभ्यानां नाम ॥ ३८ ॥

२४ तीर्थक्षेत्रेणी अनुकुंभे मातानां नाम—

१ मरुदेवा, २ विजया, ३ सेना, ४ सिद्धार्थः, ५ मङ्गला, ६ सुसीमा, ७ पृथ्वी, ८ लक्ष्मणा, ९ रामा, ॥ ३९ ॥ १० नन्दा, ११ विष्णुः, १२ जया, १३ इयामा, १४ सुयशाः 'अस्', १५ सुव्रता, १६ अचिरा, १७ श्रीः, १८ देवी, १९ प्रभावती, २० पद्मा, २१ वप्रा, २२ शिवा, ॥ ४० ॥ २३ वामा, २४ त्रिशला-ये योवीश तीर्थक्षेत्रेणी माताभ्यानां नाम [मरुदेवा मरुदेवी शि० ३]

^{१०} नन्दा ^{११} विष्णुर्जया ^{१२} श्यामा, ^{१३} सुयशाः ^{१४} सुव्रताऽचिरा ।

^{१७} श्रीर्देवी ^{१८} प्रभावती च, ^{१९} पद्मा ^{२०} वप्रा ^{२१} शिवा ^{२२} तथा ॥४०॥

^{२३} वामा ^{२४} त्रिशला क्रमतः, ^{२५} पितरो ^{२६} मातरोऽर्हताम् ।

स्याद् ^{२७} गोमुखो ^{२८} महायक्षस्त्रिमुखो ^{२९} यक्षनायकः ॥४१॥

^{३०} तुम्बुरुः ^{३१} कुसुमश्चापि, ^{३२} मातङ्गो ^{३३} विजयोऽजितः ।

^{३४} ब्रह्मा ^{३५} यक्षेद् ^{३६} कुमारः ^{३७} षण्मुखपातालकिन्नराः ॥४२॥

^{३८} गरुडो ^{३९} गन्धर्वो ^{४०} यक्षेद्, ^{४१} कुबेरो ^{४२} वरुणोऽपि च ।

^{४३} भृकुटिर्गोमेधः ^{४४} पार्श्वो, ^{४५} मातङ्गोऽर्हदुपासकाः ॥४३॥

^{४६} चक्रेश्वर्यजितबला, ^{४७} दुरितारिश्च ^{४८} कालिका ।

^{४९} महाकाली ^{५०} श्यामा ^{५१} शान्ता, ^{५२} भृकुटिश्च ^{५३} सुतारका ॥४४॥

२४ तीर्थ'ङरेना अनुकमे यक्षे (शासनदेवे)नां नाम—

१ गोमुखः, २ महायक्षः, ३ त्रिमुखः, ४ यक्षनायकः-यक्षेशः, ॥ ४१ ॥ ५ तुम्बुरुः, ६ कुसुमः, ७ मातङ्गः, ८ विजयः, ९ अजितः, १० ब्रह्मा 'अन्', ११ यक्षेद् 'श्र', १२ कुमारः, १३ षण्मुखः, १४ पातालः, १५ किन्नरः, ॥ ४२ ॥ १६ गरुडः, १७ गन्धर्वः, १८ यक्षेद् 'श्र'-यक्षेन्द्रः, १९ कुबेरः, २० वरुणः, २१ भृकुटिः, २२ गोमेधः, २३ पार्श्वः, २४ मातङ्गः-अथैवावीश तीर्थ'ङरेना उपास्य यक्षानां नाम. ॥ ४३ ॥

२४ तीर्थ'ङरेनी अनुकमे यक्षिणीभ्यो (शासनदेवता)
नां नाम—

१ चक्रेश्वरी, २ अजितबला, ३ दुरितारिः, ४ कालिका-काली, ५ महाकालि, ६ श्यामा, ७ शान्ता, ८ भृकुटिः, ९ सुतारका, ॥ ४४ ॥

अशोका^{१०} मानवी^{११} चण्डा^{१२}, विदिता^{१३} चाङ्कुशा^{१४} तथा ।
 कन्दर्पा^{१५} निर्वाणी^{१६} बला^{१७}, धारिणी^{१८} धरणप्रिया^{१९} ॥४५॥
 नरदत्ता^{२०}ऽथ गान्धारी^{२१}म्बिका^{२२} पद्मावती^{२३} तथा ।
 सिद्धायिका^{२४} चेति जैन्यः, क्रमाच्छासनदेवताः ॥४६॥
 वृषा^{२५} गजो^{२६}ऽश्वः^{२७} प्लवगः^{२८}, क्रौञ्चो^{२९}ऽजं^{३०} स्वस्तिकः^{३१} शशी ।
 मकरः^{३२} श्रीवत्सः^{३३} खड्गी^{३४}, महिषः^{३५} शूकरस्तथा^{३६} ॥४७॥
 श्येनो^{३७} वज्रं^{३८} मृगश्लागो^{३९}, नन्द्यावर्त्तो^{४०} घटो^{४१}ऽपि च ।
 कूर्मो^{४२} नीलोत्पलं^{४३} शङ्खः^{४४}, फणी^{४५} सिंहो^{४६}ऽर्हतां^{४७} ध्वजाः^{४८} ॥४८॥

१० अशोका, ११ मानवी, १२ चण्डा, १३ विदिता १४ अङ्कुशा,
 १५ कन्दर्पा, १६ निर्वाणी, १७ बला, १८ धारिणी, १९ धरण-
 प्रिया-वैरोद्या, ॥ ४५ ॥ २० नरदत्ता, २१ गान्धारी, २२ अम्बिका,
 कुष्माण्डी, २३ पद्मावती, २४ सिद्धायिका ऐश्वरीया शासन देवतानां
 नाम. [चक्रेश्वरी-अप्रतिचक्रा, अजितबला-अजिता, श्यामा-अच्युत-
 देवी, सुतारका-सुतारा शि०, ४] ॥ ४६ ॥

२४ तीर्थ^१ उद्देशानां अनुक्रमे लांछनो—

१ वृषः, २ गजः, ३ अश्वः, ४ प्लवगः, ५ क्रौञ्चः, ६ अजम्,
 ७ स्वस्तिकः, ८ शशी 'इन्' (यु.), ९ मकरः, १० श्रीवत्सः,
 ११ खड्गी 'इन्' (यु.) १२ महिषः, १३ शूकरः, ॥ ४७ ॥ १४
 श्येनः, १५ वज्रम्, १६ मृगः, १७ श्लागः, १८ नन्द्यावर्त्तः, १९
 घटः-कुम्भः, २० कूर्मः, २१ नीलोत्पलम्, २२ शङ्खः, २३ फणी
 'इन्' (यु.), २४ सिंहः-ऐश्वरीया निनेश्वरीनां उभयौ लांछनौ ॥ ४८ ॥

રક્તો ચ પદ્મપ્રભાસુપૂજ્યો, શુક્લો ચ ચન્દ્રપ્રભપુષ્પદન્તો ।
 કૃષ્ણો પુનર્નેમિમુની વિનીલો, શ્રીમલ્લિપાશ્વૈ કનકત્વિષોઽન્યે ॥૪૯॥
 ઉત્સર્પિણ્યામતીતાયાં, ચતુર્વિંશતિરર્હતામ્ ।
 કેવલજ્ઞાની નિર્વાણી, સાગરોઽથ મહાયશાઃ ॥૫૦॥
 વિમલઃ સર્વાનુભૂતિઃ, શ્રીધરો દત્તતીર્થકૃત્ ।
 દામોદરઃ સુતેજાશ્ચ, સ્વામ્યથો મુનિસુવ્રતઃ ॥૫૧॥
 સુમતિઃ શિવગતિશ્ચૈવાઽસ્તાગોઽથ નિમીશ્વરઃ ।
 અનિલો યશોધરાશ્ચ, કૃતાર્થોઽથ જિનેશ્વરઃ ॥૫૨॥

૨૪ તીર્થકરોનાં વર્ણ-પદ્મપ્રભુ અને વાસુપૂજ્ય ૨૪૫ (લાલ)
 વર્ણવાળા. ચન્દ્રપ્રભુ અને સુવિધિનાથ શુક્લ (સફેદ) વર્ણવાળા.
 નેમિનાથ અને મુનિસુવ્રતસ્વામી એ કૃષ્ણ (કાળા) વર્ણવાળા. મલ્લિનાથ
 અને પાશ્વનાથ એ નીલ (લીલા) વર્ણવાળા અને બાકીના ૧૬
 જિનેશ્વર સોનાની કાન્તિવાળા (પીળા વર્ણવાળા) છે. એ ૨૪
 જિનેશ્વરોના વર્ણો. ॥ ૪૯ ॥

ગઈ ચોવીશીના ૨૪ તીર્થકરોનાં નામ—

૧ કેવલજ્ઞાની 'ઇન્' (પુ.) ૨ નિર્વાણી 'ઇન્', ૩ સાગરઃ, ૪
 મહાયશાઃ 'અસ્' (પુ.), ॥ ૫૦ ॥ ૫ વિમલઃ, ૬ સર્વાનુભૂતિઃ, ૭
 શ્રીધરઃ, ૮ દત્તતીર્થકૃત્ (પુ.), ૯ દામોદરઃ, ૧૦ સુતેજાઃ 'અસ્
 (પુ.) ૧૧ સ્વામી 'ઇન્' (પુ.), ૧૨ મુનિસુવ્રતઃ, ॥ ૫૧ ॥ ૧૩
 સુમતિઃ, ૧૪ શિવગતિઃ, ૧૫ અસ્તાગઃ, ૧૬ નિમીશ્વરઃ, ૧૭ અનિલઃ,
 ૧૮ યશોધરઃ, ૧૯ કૃતાર્થઃ, ૨૦ જિનેશ્વરઃ, ॥ ૫૨ ॥ ૨૧ શુદ્ધ-
 મતિઃ, ૨૨ શિવકરઃ, ૨૩ સ્યન્દન, ૨૪ સમ્પ્રતિઃ એ ગઈ ઉત્સર્પિણીના
 ૨૪ તીર્થકરોનાં નામ.

^{૨૧}શુદ્ધમતિઃ ^{૨૨}શિવકરઃ, ^{૨૩}સ્યન્દનશ્ચાથ ^{૨૪}સંપ્રતિઃ ।

માધિન્યાં નુ ^{૨૫}પદ્મનાભઃ, શૂરદેવઃ ^{૨૬}સુપાર્શ્વકઃ ॥૫૩॥

^{૨૭}સ્વયંપ્રભશ્ચ ^{૨૮}સર્વાનુભૂતિર્દેવશ્રુતોદયો ।

^{૨૯}પેદાલઃ ^{૩૦}પોદ્દિલશ્ચાપિ, ^{૩૧}શતકીર્તિશ્ચ ^{૩૨}સુવ્રતઃ ॥૫૪॥

^{૩૩}અમમો ^{૩૪}નિષ્કપાયશ્ચ, ^{૩૫}નિષ્પુલાકોઽથ ^{૩૬}નિર્મમઃ ।

^{૩૭}ચિત્રગુપ્તઃ ^{૩૮}સમાધિશ્ચ, ^{૩૯}સંવરશ્ચ ^{૪૦}યશોધરઃ ॥૫૫॥

^{૪૧}વિજયો ^{૪૨}મહાદેવો ^{૪૩}ચાનન્તવીર્યશ્ચ ^{૪૪}ભદ્રકૃત્ ।

एवं सर्वावसर्पिण्युत्सर्पिणीषु जिनोत्तमाः' ॥૫૬॥

આવતી ચોવીશીના ૨૪ તીર્થકરેનાં નામ—

૧ પદ્મનાભઃ, ૨ શૂરદેવઃ, ૩ સુપાર્શ્વઃ-સુપાર્શ્વકઃ, ॥ ૫૩ ॥
૪ સ્વયંપ્રભઃ, ૫ સર્વાનુભૂતિઃ, ૬ દેવશ્રુતઃ, ૭ ઉદયઃ, ૮ પેદાલઃ,
૯ પોદ્દિલઃ, ૧૦ શતકીર્તિઃ, ૧૧ સુવ્રતઃ, ॥ ૫૪ ॥ ૧૨ અમમઃ,
૧૩ નિષ્કપયાઃ, ૧૪ નિષ્પુલાકઃ, ૧૫ નિર્મમઃ, ૧૬ ચિત્રગુપ્તઃ,
૧૭ સમાધિઃ, ૧૮ સંવરઃ, ૧૯ યશોધરઃ, ॥ ૫૫ ॥ ૨૦ વિજયઃ,
૨૧ મહાઃ, ૨૨ દેવઃ, ૨૩ અનન્તવીર્યઃ, ૨૪ ભદ્રકૃત્-ભદ્રઃ, [ભદ્ર-
કરઃ, શિ. ૫] આ ૨૪ આવતી ઉત્સર્પિણીમાં થનારા તીર્થકરેનાં
નામ, આવી રીતે વર્તમાન, અતીત અને અનાગત અવસર્પિણી
તથા ઉત્સર્પિણીમાં ચોવીશ ચોવીશ તીર્થકરે થાય છે. ॥ ૫૬ ॥

તે તીર્થકરેના જન્મથી થતા ચાર અતિશયો—

૧ દેહઃ-શરીર અદ્ભુતરૂપ અને અદ્ભુત ગંધવાળું, નીરોગી
અને પરસેવો, મલ વિનાનું હોય છે. ૨ શ્વાસ-કમળ જેવો સુગંધી.

તેષાં ચ દેહોઽદ્ભુતરૂપગન્ધો, નિરામયઃ સ્વેદમલોઽજ્ઞિતશ્ચ ।
 શ્વાસોઽબ્જગન્ધો રુધિરામિષંતુ, ગોક્ષીરધારાધવલં હૃદયિસ્રમ્ ॥૫૭॥
 આહારનીહારવિધિસ્ત્વદશ્યશ્ચત્વાર एतेऽतिशयाः सहोत्थाः ।
 ક્ષેત્રે સ્થિતિર્યોજનમાત્રકેઽપિ, નૃદેવતિર્યગ્જનકોટિકોટેઃ ॥૫૮॥
 વ્રાણી નૃતિર્યક્સુરલોકભાષા સંવાદિની યોજનગામિની ચ ।
 મામણ્ડલં ચારુ ચ મૌલિપૃષ્ઠે, વિહમ્વિતાહર્ષતિમણ્ડલશ્રિં ॥૫૯॥
 સાગ્રે ચ ગવ્યુતિશતદ્વયે રુજા, વૈરૈતયો માર્યતિવૃષ્ટ્યવૃષ્ટયઃ ।
 દુર્મિષ્મન્યસ્વકચક્રતો મયં, સ્યાન્નૈત ઇકાદશ કર્મવાતજાઃ ॥૬૦॥

૩ રુધિરમ્-લોહી. આમિષમ્-માંસ એ ગાયના દૂધ જેવા સફેદ અને અવિસ્રમ્-દુર્ગંધ વિનાનાં હોય છે. ॥ ૫૭ ॥ આહારનીહાર-વિધિઃ-આહાર, નીહાર (મૂત્ર મલત્યાગ) અદશ્ય હોય છે. કર્મદ્વયશ્રી યતા અગિયાર અતિશયો-૧ એક યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રમાં પણ કોડા કોડી દેવ મનુષ્યો અને તિર્યંચો રહી શકે. ॥ ૫૮ ॥ ૨ વ્રાણી-ભાષા અર્ધભાગધી, દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યંચની ભાષામાં પરિણમતી અને યોજન સુધી જતી વાણી. ૩ મામણ્ડલમ્-મસ્તકની પાછળ સૂર્ય મંડલની શોભા કરતાં પણ ચઢિયાતું સુંદર ભામંડલ ॥ ૫૯ ॥ ૪ રુજા-રોગ એકસો પચીસ યોજન સુધી ન થાય. ૫ વૈરમ્-વૈરભાવ એકસો પચીસ યોજન સુધી પરસ્પર ન થાય. ૬ રૂતિ-ધતિ-ધાન્યાદિકને ઉપદ્રવ કરનાર ઉંદર વગેરે જીવોની ઉત્પત્તિ એકસો પચીસ યોજન સુધી ન થાય. ૭ મારિઃ-મારી-અકાળે ઔત્પાતિક મરણ એકસો પચીસ યોજન સુધી ન થાય. ૮ અતિવૃષ્ટિ-અતિ-વૃષ્ટિ એકસો પચીસ યોજન સુધી ન થાય. ૯ એકસો પચીસ યોજન સુધી અવૃષ્ટિ-વરસાદ ન વરસે એમ પણ ન અને. ૧૦

શે ધર્મચક્રં ચમરાઃ સપાદપીઠં મૃગેન્દ્રાસનમુજ્જ્વલં ચ ।

છત્રત્રયં રત્નમયો ધ્વજોઽશ્વિન્યાસે ચ ચામીકરપદ્મજાનિ ॥૬૧॥

વપ્રત્રયં ચારુ ચતુર્મુખાઙ્ગતા, ચૈત્યદ્રુમોઽધોવદનાશ્ચ કણ્ઠકાઃ ।

દુર્માનતિદુન્દુભિનાદ ઉચ્ચકૈર્વાતાઽનુકૂલઃ શકુનાઃ પ્રદક્ષિણાઃ ॥૬૨॥

ગન્ધામ્બુવર્ષ વહુવર્ણપુષ્પવૃષ્ટિઃ કચશ્મશ્રુનસ્થાપ્રવૃદ્ધિઃ ।

ચતુર્વિધામર્ત્યનિકાયકોટિર્જયન્યભાવાદપિ પાર્થદેશે ॥૬૩॥

દુર્મિશ્વમ્—દુકાળ એકસો પચીસ યોજન સુધીન પડે. ૧૧ મયમ્—ભય એકસો પચીસ યોજન સુધી પાતાના કે બીજાના દેશ કે રાજ્યથી ન આવે ॥ ૬૦ ॥

દેવતાઓએ કરેલા ૧૯ અતિશયો—

૧ ધર્મચક્રમ્—આકાશમાં ધર્મચક્ર આવે. ૨ ચમરાઃ—આકાશમાં ચામર વીંજાતાં રહે. ૩ મૃગેન્દ્રાસનમ્—આકાશમાં પાદપીઠિકાસહિત ઉજ્જ્વલ સ્ફટિકમય સિંહાસન હોય. ૪ છત્રત્રયમ્—આકાશમાં ત્રણ છત્ર હોય. ૫ રત્નમયધ્વજઃ—આકાશમાં રત્નમય ધ્વજ હોય. ૬ ચામી-કરપદ્મજાનિ—સુવર્ણકમલાનિ—સુવર્ણ કમળો ઉપર જ પગ મૂકવાના હોય. ॥ ૬૧ ॥ ૭ વપ્રત્રયમ્—સમવસરણમાં સોતું, રૂપું અને રત્નમય એમ ત્રણ પ્રકારના ગદ (કિર્ણ) હોય. ૮ ચતુર્મુખાઙ્ગતા—સમવસરણમાં ચાર મુખ. ૯ ચૈત્યદ્રુમઃ—ચૈત્યવૃક્ષ (અશેઠ્ઠવૃક્ષ). ૧૦ કણ્ઠકાઃ કોટા બેંધો થઈ જાય. ૧૧ દુર્માનતિઃ—વૃક્ષો અત્યંત નમી જાય. ૧૨ દુન્દુભિનાદઃ—દુન્દુભિનો અવાજ થયા કરે. ૧૩ વાતઃ—વાયુ સુખ આપે તેવા અનુકૂલ વાય. ૧૪ શકુનાઃ—પક્ષિઓ પણ પ્રદક્ષિણા કરે. ॥ ૬૨ ॥ ૧૫ ગન્ધામ્બુવર્ષમ્—સુગંધી પાણીનો વરસાદ થાય. ૧૬ વહુવર્ણપુષ્પવૃષ્ટિઃ—બુદ્ધી બુદ્ધી બાતના રંગવાળાં (પંચવર્ણવાળાં) ફુલોની વૃષ્ટિ થાય. ૧૭ કચશ્મશ્રુનસ્થાપ્રવૃદ્ધિઃ—વાળ, ઢાઢી, મૂછ અને

૧૯ ઋતૂનામિન્દ્રિયાર્થાનામનુકૂલત્વમિત્યમી ।
 ૨૦ ઇકોનવિંશતિર્દૈવ્યાશ્વતુસ્ત્રિંશચ મિલિતાઃ ॥૬૪॥
 ૨૧ સંસ્કારવત્ત્વમૌદાત્યમુપચારપરીતતા ।
 ૨૨ મેઘગમ્ભીરઘોષત્વં, પ્રતિનાદવિધાયિતા ॥૬૫॥
 ૨૩ દક્ષિણત્વમુપનીતરાગત્વં ચ મહાર્થતા ।
 ૨૪ અવ્યાહતત્વં શિષ્ટત્વં, સંશયનામસંભવઃ ॥૬૬॥

નળ ન વધે. ૧૮ અમર્ત્યનિકાયકોટિઃ—આરે નિકાયના ઓછામાં
 ઓછા ક્રોડ દેવતા પાસે રહે. ॥ ૬૩ ॥ ૧૯ વસંત વગેરે છએ ઋતુઓ
 ઈન્દ્રિયોના વિષયોને અનુકૂલ રહે. આ પ્રમાણે સહજ (જન્મથી)
 ૪ અતિશય, ૪ મધ્યમ, ૧૧ અને દેવોએ કરેલ ૧૬ અતિશય
 એમ ૩૪ અતિશયો તીર્થ કરેના હોય છે. ॥ ૬૪ ॥

વચનાતિશય—વાણીના પાંત્રીશ વિશિષ્ટ ગુણ—

૧ સંસ્કારવત્ત્વમ્—સંસ્કૃતાદિ લક્ષણવાળી. ૨ ઔદાત્યમ્—ઉચ્ચ
 વૃત્તિપાણી. ૩ ઉપચારપરીતતા—આમડિયાપણાને અભાવ. ૪ મેઘ-
 ગમ્ભીરઘોષત્વમ્—મેઘની જેમ ગંભીર અવાજ. ૫ પ્રતિનાદવિ-
 ધાયિતા—પડઘા પડે તેવી. ॥ ૬૫ ॥ ૬ દક્ષિણત્વમ્—સરળપણી.
 ૭ ઉપનીતરાગત્વમ્—ઉપનીતરાગત્વ—સાલકોશ વગેરે રાગયુક્ત, આ
 સાત ગુણો શબ્દ અપેક્ષીને છે. બીજા અર્થને આશ્રયીને થાય છે તે આ
 પ્રમાણે—૮ મહાર્થતા—વિશાળ અર્થવાળી, ઘણી સમજાવટ ૯ અવ્યા-
 હતત્વમ્—પૂર્વાપર વાક્યોના વિરોધ વિનાના અર્થો. ૧૦ શિષ્ટત્વમ્—
 શિષ્ટપણી—સભ્યતા. ૧૧ સંશયનામસંભવઃ—સંદેહ વિનાની. ॥ ૬૬ ॥

^{૧૨}નિરાકૃતાન્યોત્તરત્વં, ^{૧૩}હૃદયજ્ઞમતાપિ ચ ।

^{૧૪}મિથઃસાકાઙ્ક્ષતા ^{૧૫}પ્રસ્તાવોચિત્યં ^{૧૬}તત્ત્વનિષ્ઠતા ॥૬૭॥

^{૧૭}અપ્રકીર્ણપ્રસૂતત્વમસ્વશ્લાઘાન્યનિન્દિતા ।

^{૧૮}આભિજાત્યમતિસ્તિગ્ધમધુરત્વં ^{૧૯}પ્રશસ્યતા ॥૬૮॥

^{૨૦}અમર્મવેધિતાદાયં, ^{૨૧}ધર્માર્થપ્રતિવદ્ધતા ।

^{૨૨}કારકાદ્યવિપર્યાસો, ^{૨૩}વિભ્રમાદિવિયુક્તા ॥૬૯॥

^{૨૪}ચિત્રકૃત્ત્વમદ્ભુતત્વં, ^{૨૫}તથાડનતિવિલમ્બિતા ।

^{૨૬}અનેકજાતિવૈચિત્ર્યમારોપિતવિશેષતા ॥૭૦॥

૧૨ નિરાકૃતાન્યોત્તરત્વમ્-બીજના દૂષણ વિનાની. ૧૩ હૃદયગમતા-મનોહર. ૧૪ મિથઃસાકાઙ્ક્ષતા-પરસ્પર પદ-વાક્યની અપેક્ષા રાખનારી, ૧૫ પ્રસ્તાવોચિત્યમ્-દેશ-કાળને અવિશેષી. ૧૬ તત્ત્વનિષ્ઠતા-ઈચ્છિત વસ્તુ સ્વરૂપને અનુસરતી. ॥ ૬૭ ॥ ૧૭ અપ્રકીર્ણપ્રસૂતત્વમ્-સંબંધ વાળી અને અતિવિસ્તાર વિનાની. ૧૮ અસ્વશ્લાઘાન્યનિન્દિતા-પોતાની બહાઈ અને પરનિંદા વિનાની. ૧૯ આભિજાત્યમ્-વક્તા અને પ્રતિપાદ્યલાવને ઉચિત. ૨૦ અતિસ્તિગ્ધમધુરત્વમ્-અત્યંત મીઠાશ અને સ્નેહવાળી. ૨૧ પ્રશસ્યતા-પ્રશંસાને પાત્ર. ॥ ૬૮ ॥ ૨૨ અમર્મવેધિતા-બીજના અર્મને પ્રગટ નહિ કરનારી. ૨૩ ઔદાયમ્-તુચ્છતા વિનાની. ૨૪ ધર્માર્થપ્રતિવદ્ધતા-ધર્મ અને અર્થના સંબંધવાળી. ૨૫ કારકાદ્યવિપર્યાસ-કારક, કાળ, વચન, ક્ષિણ વગેરેના વિરોધ વિનાની. ૨૬ વિભ્રમાદિવિયુક્તા-શ્રાન્તિ વગેરે દોષરહિત ॥ ૬૯ ॥ ૨૭ ચિત્રકૃત્ત્વમ્-નિરંતર આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરનારી. ૨૮ અદ્ભુતત્વમ્-આશ્ચર્યકારી. ૨૯ અનતિવિલમ્બિતા-વિલંબ વિનાની. ૩૦ અનેકજાતિવૈચિત્ર્યમ્-વર્ણનીય વસ્તુ આશ્રયી અનેક

^{૩૨}સત્ત્વપ્રધાનતા ^{૩૩}વર્ણપદવાક્યવિવિક્તતા ।

^{૩૪}અવ્યુચ્છિન્નિરસ્તેદિત્વં, ^{૩૫}પશ્ચન્નિશ્ચ વાગુણાઃ ॥૭૧॥

અન્તરાયા દાનલાભવીર્યભોગોપભોગાઃ ।

હાસો રત્યરતી ભીતિજુગુપ્સા શોક એવ ચ ॥૭૨॥

^{૧૨}કામો ^{૧૩}મિથ્યાત્વમજ્ઞાનં, ^{૧૪}નિદ્રા ^{૧૫}ચાવિરતિસ્તથા ।

^{૧૭}રાગો દ્વેષશ્ચ નો ^{૧૮}દોષાસ્તેપામષ્ટાદશાપ્યમી ॥૭૩॥

મહાનન્દોઽમૃતં સિદ્ધિઃ, કૈવલ્યમપુનર્ભવઃ ।

શિવં નિઃશ્રેયસં શ્રેયો, નિર્વાણં બ્રહ્મ નિર્વૃત્તિઃ ॥૭૪॥

પ્રકારની વિચિત્રતાઓ વાળી. ૩૧ આરોપિતવિશેષતા-વિશેષણથી વિશિષ્ટ. ॥ ૭૦ ॥ ૩૨ સત્ત્વપ્રધાનતા-સાહસવાળી. ૩૩ વર્ણપદવાક્ય-વિવિક્તતા-અક્ષર, પદ, વાક્ય છુટાં છુટાં. ૩૪ અવ્યુચ્છિન્નિ-અર્થ-સિદ્ધિ સુધી રહેનારી. ૩૫ અસ્તેદિત્વમ્-થાક વિનાની. આ પ્રમાણે તીર્થકરોની વાણીના અતિશયો ૩૫ પાંત્રીશ ગુણો હોય છે. ॥ ૭૧ ॥

તીર્થકરોને જે હોય જ નહિ તે અઢાર દોષોનાં નામ—

પાંચ અંતરાય-૧ દાનાન્તરાય; ૨ લાભાન્તરાય; ૩ વીર્યાન્તરાય; ૪ ભોગાન્તરાય; ૫ ઉપભોગાન્તરાય; ૬ હાસ; ૭ રતિ; ૮ અરતિ; ૯ ભીતિ; ૧૦ જુગુપ્સા; ૧૧ શોક; ॥ ૭૨ ॥ ૧૨ કામ; ૧૩ મિથ્યાત્વમ્, ૧૪ અજ્ઞાનમ્, ૧૫ નિદ્રા, ૧૬ અવિરતિ; ૧૭ રાગ; ૧૮ દ્વેષ; આ ૧૮ દોષાઃ દોષો તીર્થકરોને હોય જ નહિ ॥ ૭૩ ॥ મહાનન્દ; અમૃતમ્, સિદ્ધિ; કૈવલ્યમ્, અપુનર્ભવ; શિવમ્, નિઃશ્રેયસમ્, શ્રેયઃ 'સ્' (ન.) નિર્વાણમ્, બ્રહ્મ 'અન્' (પુ. ન.) નિર્વૃત્તિઃ

મહોદયઃ સર્વદુઃસ્વક્ષયો નિર્યાણમક્ષરમ્ ।

મુક્તિર્મોક્ષોડપવર્ગોડય, મુમુક્ષુઃ શ્રમણો યતિઃ ॥૭૫॥

વાચંયમો યતી સાધુરનગાર કૃષિમુનિઃ ।

નિર્ગ્રન્થો મિશ્નુરસ્ય સ્વં, તથોયોગશમાદયઃ ॥૭૬॥

મોક્ષોપાયો યોગો જ્ઞાનશ્રદ્ધાનચરણાત્મકઃ ।

અભાષણં પુનર્મોનં, ગુરુર્ધર્મોપદેશકઃ ॥૭૭॥

અનુયોગકૃદાચાર્ય, ઉપાધ્યાયસ્તુ પાઠકઃ ।

અનૂચાનઃ પ્રવચને, શાસ્ત્રેધીતી ગણિશ્ચ સઃ ॥૭૮॥

(શ્રી.) ॥ ૭૪ ॥ મહોદયઃ, સર્વદુઃસ્વક્ષયઃ, નિર્યાણમ્, અક્ષરમ્, મુક્તિઃ (શ્રી.), મોક્ષઃ, અવર્ગઃ, શીતીભાવઃ, શાન્તિઃ, નૈશ્ચિન્ત્યન, અન્તિકઃ એ ૪-શ્રી. ૨ એ ૧૮-મોક્ષનાં નામ. મુમુક્ષુઃ, શ્રમણઃ, યતિઃ ॥ ૭૫ ॥ વાચંયમઃ, યતી 'ઇન્' (પુ), સાધુઃ, અનગારઃ, કૃષિઃ, મુનિઃ, નિર્ગ્રન્થઃ, મિશ્નુઃ, [શ્રવણઃ શિ. ૫] એ ૧૧-સાધુ, મુનિ, યતિ, એ મુનિનું ધન-તપઃ, યોગ એને શમ વગેરે છે. (તેથી તપોધનઃ, યોગી 'ઇન્', શમમૃત્, શાન્તિમાન્ 'મત્' વગેરે મુનિનાં નામે એને છે. ॥ ૭૬ ॥ જ્ઞાન-યથાવસ્થિતતત્ત્વનો બોધ, શ્રદ્ધા-સત્ત્વ ઉપર રુચિઃ, ચરણુ-આશિત્ર-આવધયોગવિરતિ-આ ત્રણ સ્વરૂપાળો યોગઃ એ મોક્ષનો ઉપાય છે. અભાષણમ્, મોનમ્ (પુ. ન.) પુ. એ ૨-મોન. ગુરુઃ, ધર્મોપદેશકઃ એ ૨-શુરુ ॥ ૭૭ ॥ અનુયોગકૃત્ (પુ), આચાર્યઃ, એ ૨-આપ્યાકાર, આચાર્ય, ઉપાધ્યાયઃ, પાઠકઃ, એ ૨-ઉપાધ્યાય, અધ્યાપક. અનૂચાનઃ, ગણિઃ એ ૨-આચારાદ્ વગેરે પ્રવચન બાણનાર. ॥ ૭૮ ॥ શિષ્યઃ, વિનેયઃ,

પ્રાણાયામઃ પ્રાણયમઃ, શ્વાસપ્રશ્વાસરોધનમ્ ।

પ્રત્યાહારસ્તિવિન્દ્રિયાણાં, વિષયેભ્યઃ સમાહૃતિઃ ॥૮૩॥

ધારણા તુ ક્વચિદ્ધ્યેયે, ચિત્તસ્ય સ્થિરવન્ધનમ્

ધ્યાનં તુ વિષયે તસ્મિન્નેકપ્રત્યયસન્તતિઃ ॥૮૪॥

સમાધિસ્તુ તદેવાર્થમાત્રાભાસનરૂપકમ્

એવં યોગો યમાદ્યજૈરુષિઃ સમ્મતોઽષ્ટધા ॥૮૫॥

તેષુ નિત્ય કર્મ. તે-નિયમ ૧ જ્ઞાનમ્ શરીર-મનની શુદ્ધિ, ૨ સંતોષઃ, ૩ સ્વાધ્યાયઃ, ૪ તપઃ અને ૫ દેવતાપ્રણિધાનમ્ એમ પાંચ છે. ૩ કરણમ્, આસનમ્-એ ૨-આસન, પદ્માસન વગેરે. ॥ ૮૨ ॥ ૪ પ્રાણાયામઃ પ્રાણયમઃ શ્વાસપ્રશ્વાસરોધનમ્ એ ૩-શ્વાસ અને પ્રશ્વાસનો નિરોધ કરવો, પ્રાણોને રોકવાની યોગની ક્રિયા. ૫ પ્રત્યાહારઃ-વિષયોમાંથી ઈન્દ્રિયોને રોકવી. ॥ ૮૩ ॥ ૬ ધારણા-કેઈક ધ્યેયમાં (ધ્યાન કરવા યોગ્યમાં) ચિત્તને સ્થિર કરવું. ૭ ધ્યાનમ્-ધ્યેયમાં એકતાનતા. ॥ ૮૪ ॥ ૮ સમાધિઃ (પુ.)-પદાર્થ-માત્રના આભાસ રૂપ બે ધ્યાન, ચિત્ત અને પ્રાણોની ધ્યેય સાથે એકતા. આ પ્રમાણે યમ વગેરે આઠ અંગવાળો યોગઃ-ચિત્તવૃત્તિના નિરોધસ્વરૂપવાળો યોગ છે. ॥ ૮૫ ॥ શ્વઃશ્રેયસમ્, શુભમ્, શિવમ્, કલ્યાણમ્, શ્વેતસીયસમ્, શ્રેયઃ 'સ' (ન), ક્ષેમમ્ (પુ. ન.),

१ श्वः २ श्रेयसं ३ शुभशिवे ४ कल्याणं ५ श्वोवसीयसं ६ श्रेयः ।

७ क्षेमं ८ भावुक ९ भविक १० कुशलम् ११ मङ्गलम् १२ भद्रम् १३ मद्रम् १४ शस्तम् १५ ॥८६॥

इति श्रीस्वपरसमयपारावारपारोण-शब्दावतार-
कलिकालसर्वज्ञाचार्यपुङ्गवश्रोहेमचन्द्र-
सूरीश्वरविरचिताभिधानचिन्तामणि-
नाममालायां देवाधिदेवकाण्डः
प्रथमः समाप्तः ॥ १ ॥

भावुकम्, भविकम्, कुशलम्, मङ्गलम्, भद्रम्, मद्रम्, शस्तम्
[भव्यम्, काव्यम्, सुकृतम्, सूनुतम् अ ४ श्लो २ भन्द्रम्
प्रशस्तम् श्लो ५] अ १४ कल्याण, शुभ ॥ ८६ ॥

इति श्रोतपोगच्छाधिपति-श्रीकदम्बगिरिप्रमुखानेकतीर्थोद्धारक-
शासनसम्प्राद-सर्वतन्त्रस्वतन्त्राचार्यवैश्वश्रीविजयनेमिसूरीश्वर-
पद्मालङ्कारसमयज्ञ-शान्तमूर्तिश्रीमदाचार्यश्रीविजय-
विज्ञानसूरीश्वरपट्टश्वर-सिद्धान्तमहोदधि प्राकृत-
विशारदाचार्यश्रीविजयकस्तूरमुरिणा गौर्जया
विरचितायां चन्द्रोदयाभिधट्टीकायां प्रथमो
देवाधिदेवकाण्डः समाप्तः ॥ १ ॥

॥ देवकाण्डः द्वितीयः ॥

१०० स्वर्गसि॒विष्टपं॑ ३० द्यो॒र्वि॒ ५ भुवि॑स्त्ववि॒षता॑विषो॒ नाकः॑ ।

१०१ गो॒स्त्रि॒दिव॑मूर्ध्व॒लोकः॑ १२ सुरा॒लय १ स्त॒स्मद॑स्त्वमराः ॥८७॥

१३ दे॒वाः सु॒पर्व॑मु॒रनि॑र्ज॒रदे॒वता॑भु-

१४ ब॒र्हिमु॑खानि॒मिप॑दै॒वता॑नाकि॒लेखाः॑

१५ वृ॒न्दार॑काः सु॒मन॑स॒स्त्रि॒दशा॑ अम॒र्त्याः॑

१६ स्वा॒हा-स्व॒धा-क्र॑तु-मु॒धा-भुज॑ आदि॒तेयाः॑ ॥८८॥

अथ द्वितीयदेवकाण्डः-

स्वर्गः, त्रिविष्टपम्-त्रिपिष्टपम्, द्यौः 'द्यौ' (श्री) द्यौः 'दिव' (श्री.) भुविः 'इप्' (श्री.) तद्विषः, तद्विषः, नाकः (पु. न.), गोः 'गो' (पु. श्री.), त्रिदिवम् (पु. न.) ऊर्ध्वलोकः, सुरालयः (त्रिदशावासः, देवलोकः इत्यादि), स्वः अ.) [फलोदयः, मेरु-पृष्ठम्, वासवावासः, सैरिकः, त्रिदिविः, दीदिविः, द्युः, दिवम्, अ. ८-१० उ. अ. १२-स्वर्गः, देवलोकः, तत्सदः-स्वर्गसदः 'द' (पु.), (वृसजानः 'अन्'), अमराः ॥ ८७ ॥ देवाः, सुपर्वणः 'अस्' (पु.), सुराः निर्जराः, देवताः (श्री.), क्रभवः 'भु' (पु.), बर्हिमुखाः अनिमिपाः, दैवताः (पु. न.), नाकिनः 'इन्' (पु.), (स्वर्णिणः, त्रिदिवाधीशाः), लेखाः, वृन्दारकाः, सुमनसः, 'अस्' (पु.), त्रिदशाः, अमर्त्याः, स्वाहाभुजः 'ज', स्वधाभुजः 'ज', स्वधाभुजः 'ज', क्रतुभुजः 'ज', सुधाभुजः 'ज', (स्वाहाशनाः, स्वधाशनाः, यज्ञा-शनाः, अमृतान्धसः अस्) आदितेयाः, (आदित्याः, अदितिजाः इत्यादि) ॥ ८८ ॥, गीर्वाणाः, मरुतः 'त्', अस्वप्ताः, ववुधाः,

ગીર્વાણા મસ્તોડસ્વપ્ના, વિવુધા દાનવારયઃ ।

તેષાં યાનં વિમાનોડન્ધઃ, પીયૂષમમૃતં સુધા ॥૮૯॥

અસુરા નાગાસ્તદિતઃ સુપર્ણકા વદ્વયોડનિલાઃ સ્તનિતાઃ ।

ઉદધિદ્વીપદિશો દશ ભવનાધીશાઃ કુમારાન્તાઃ ॥૯૦॥

સ્યુઃ પિશાચા ભૂતા યક્ષા રાક્ષસાઃ કિન્નરા અપિ ।

કિપુરુષા મહોરગા, ગન્ધર્વા વ્યન્તરા અમી ॥૯૧॥

દાનવારયઃ 'રિ' (દતુજદ્વિષઃ 'વૃ') [નિલિમ્પાઃ કામરૂપાઃ, સાધ્યાઃ, શોભાઃ, ચિરાયુષઃ પૂજિતાઃ, મર્ત્યમહિતાઃ, સુવાલાઃ, વાયુમાઃ એ ૬-શે૦૪] એ ૨૭-(યુ. બ) દેવો, દેવતાઓ. [૧૨ અર્કાઃ ૮ વસવઃ ૧૩ વિશ્વદેવાઃ, ૩૬ તુષિતાઃ ૬૦ આભાસ્વરાઃ ॥ ૫ ॥ ૨૩૬ મહારાજિકાઃ, ૧૧ રુદ્રાઃ, ૪૬ વાયવઃ, ॥ ૬ ॥ ૧૪ વૈકુણ્ઠાઃ, ૧૦ સુશર્માણઃ, ૧૨ સાધ્યાઃ ઇત્યાદિ ગણદેવતાઃ ગણ-દેવતાઓ. શે૦ ૭.] વિમાનઃ (યુ. ન.), (દેવયાનમ્, સુરયાનમ્) [વ્યોમયાનમ્ શિ૦ ૭] એ ૧-દેવોતુ વિમાન, (વિમાન કે યાનના સંબંધથી વિમાનયાનાઃ, વૈમાનિકાઃ, વિમાનિકાઃ ઇત્યાદિ દેવોનાં યૌગિક નામ) દેવાન્ધઃ 'સ્', (દેવાન્નમ્, દેવભોજ્યમ્, દેવાહારઃ,) પીયૂષમ્, અમૃતમ્, સુધા [પેયૂષમ્, સમુદ્રનવનીતમ્ શિ૦ ૭] એ ૩-અમૃત, સુધા, દેવોનો આહાર. ॥ ૮૬ ॥ આ દેવોના આર પ્રકાર છે—૧ ભવનપતિ, ૨ વ્યન્તર, ૩ બ્યૌતિષ્ઠ અને ૪ વૈમાનિક. તેમાં ભવનપતિ દેવોના ૧૦ ભેદ છે—૧ અસુરકુમારાઃ, ૨ નાગ-કુમારાઃ, ૩ તદિત્ કુમારાઃ, ૪ સુપર્ણકુમારાઃ, ૫ વદ્ધિકુમારાઃ, ૬ અનિલકુમારાઃ, ૭ સ્તનિતકુમારાઃ, ૮ ઉદધિકુમારાઃ, ૯ દ્વિપ-કુમારાઃ, ૧૦ દિક્કુમારાઃ એ ૧૦-(યુ. બ.) ભવનાધીશાઃ—ભવનપતિ દેવોનાં નામ ॥ ૬૦ ॥ વ્યન્તરદેવોના ૮ ભેદ છે—૧

જ્યોતિષ્કાઃ પંચ ચન્દ્રાક્રગ્રહનક્ષત્રતારકાઃ ।

વૈમાનિકાઃ પુનઃ કલ્પભવા દ્વાદશ તે ત્વમી ॥૯૨॥

સૌધર્મે-શાન-સનત્કુમારમાહેન્દ્ર-બ્રહ્મ-લાન્તક-જાઃ ।

શુક્ર-સહસ્રારા-નત-પ્રાણત-જા આરણા-ચ્યુતજાઃ ॥૯૩॥

કલ્પાતીતા નવ ગ્રૈવેયકાઃ પંચ ત્વનુત્તરાઃ ।

નિકાયભેદાદેવં સ્યુદેવાઃ કિલ ચતુર્વિધાઃ ॥૯૪॥

પિશાચાઃ, ૨ મૃતાઃ, ૩ યક્ષાઃ, ૪ રાક્ષસાઃ, ૫ કિન્નરાઃ, ૬ ક્રિપુરુષાઃ, ૭ મહોરુગાઃ, ૮ ગન્ધર્વાઃ, એ ૮—(પુ. બ.) વ્યન્તરાઃ—
અંતરદેવો છે. [વાનમન્તરાઃ આ પણ વ્યન્તર જાતિના દેવો છે. શિ. ૦
૮ ॥૯૧॥ જ્યોતિષ્ક દેવોના ૫ ભેદ છે—૧ ચન્દ્રાઃ, ૨ અર્કાઃ, ૩
ગ્રહાઃ, ૪ નક્ષત્રાણિ, ૫ તારકાઃ આ ૫—(પુ. બ.) જ્યોતિષ્કાઃ—
જ્યોતિષિક દેવોનાં નામ. વૈમાનિક દેવોમાં બે કલ્પ (આચાર) વાળા છે,
તેના ૧૨ ભેદો છે. ॥ ૯૨ ॥ ૧ સૌધર્મજાઃ, ૨ પેશાનજાઃ, ૩ સનત્કુ-
મારજાઃ, ૪ માહેન્દ્રજાઃ, ૫ બ્રહ્મજાઃ, ૬ લાન્તકજાઃ ॥ ૯૨ ॥, ૭
શુક્રજાઃ—મહાશુક્રજાઃ, ૮ સહસ્રારજાઃ, ૯ આનતજાઃ । ૧૦ પ્રાણ-
તજાઃ, ૧૧ આરણજાઃ ૧૨ અચ્યુતજાઃ એ ૧૨—(પુ. બ.) વૈમા-
નિકાઃ—કલ્પભવ વૈમાનિક દેવો ॥ ૯૩ ॥ કલ્પાતીત—સ્વામિસેવકભાવ
રહિત (વૈમાનિક દેવો). ગ્રૈવેયકાઃ—નવ ગ્રૈવેયક (૧ સુદર્શનઃ, ૨
સુપ્રતિબદ્ધઃ, ૩ મનોરમઃ, ૪ સર્વતોભદ્રઃ, ૫ સુવિશાલઃ, ૬ સુમનસઃ,
૭ સૌમનસઃ, ૮ પ્રિયંકરઃ, ૯ નન્દીકરઃ), અને અનુત્તરાઃ—પાંચ
અનુત્તર (૧ વિજયઃ, ૨ વૈજયન્તઃ, ૩ જયન્તઃ, ૪ અપરાજિતઃ, ૫
સર્વાર્થસિદ્ધઃ) વિમાનના દેવો છે. આ પ્રમાણે નિકાયના ભેદથી
દેવો ચાર પ્રકારના છે. ॥ ૯૪ ॥ આદિત્યઃ, સર્વિતા 'તૃ' (પુ.),
અર્ચમા 'અન્' (પુ.), સ્વરાંશુઃ, સહસ્ત્રાંશુઃ, ઉષ્ણાંશુઃ, (સ્વરરશ્મિઃ,

आदित्यः सविता^३र्यमा^४ खरसहस्रोणांशुरंशु^५ रवि-

मार्त्तण्डस्तरणिर्गभस्तिररुणो भानुर्नभोऽहर्मणिः ।

सूर्योऽर्कः किरणो भगो ग्रहपुषः पूषा पतङ्गः खगो,

मार्ताण्डो यमुना-कृतान्तजनकः प्रद्योतनस्तापनः ॥९५॥

ब्रध्नो हंसश्चित्रभानुर्विवस्वान्, सूरस्त्वष्टा द्वादशात्मा च हेलिः ।

मित्रो ध्वान्तारातिरब्जो-शु-हस्त-श्चक्राब्जा-ह-वर्ध्वः सप्तसप्तिः ॥९६॥

दिवा-दिना-ह-दिवस-प्रभा-विभा-

भासः करः स्यान्मिहिरो विरोचनः ।

ग्रहा-ब्जिनी-गो-द्यु-पतिर्विकर्त्तभो,

हरिः शुची-नो गगनाद्-ध्वजा-ध्वगौ ॥९७॥

दशशतरश्मिः, शीतेतररश्मिः) अंशुः, रविः, मार्त्तण्डः, तरणिः
(पु. स्त्री.) गभस्तिः, अरुणः, भानुः, नभोमणिः, अहर्मणिः,
(व्योमरत्नम्, दिनरत्नम्), सूर्यः, अर्कः, किरणः, भगः, ग्रहपुषः,
पुषा 'अन्' (पु.), पतङ्गः, खगः, मार्ताण्डः, यमुनाजनकः, कृतान्त-
जनकः, (कालिन्दीसूः, यमसूः), प्रद्योतनः, तापनः ॥ ९५ ॥ ब्रध्नः,
हंसः, चित्रभानुः, विवस्वान् 'वत्' (पु.), सूरः-शूरः, त्वष्टा 'तृ'
(पु.), द्वादशात्मा 'अन्' (पु.) हेलिः, मित्रः, ध्वान्तारातिः
(तिमिरारिः), अब्जहस्तः, अंशुहस्तः, (पद्मपाणिः, गभस्तिपाणिः),
चक्रवान्धवः, अब्जवान्धवः, अहर्बान्धवः, (चक्रवाकबन्धुः, पद्म-
बन्धुः, दिनबन्धुः), सप्तसप्तिः, (विश्वमाश्वः-) ॥ ९६ ॥ दिवा-
करः, दिनकरः, अहस्करः, दिवसकरः, प्रभाकरः, विभाकरः,
भास्करः, (वासरकृत्, दिनप्रणीः, दिनकृत्), मिहिरः, विरो-

^{६४}हरिदश्चो ^{६५}जगत्कर्म-साक्षी ^{६६}भास्वान् ^{६७}विभावसुः

^{६८}त्रयीतनुर्जगच्चक्षुस्तपनोऽरुणसारथिः ^{६९}॥९८॥

^१रोचिरु-^२स्त्र-^३रुचिर्शोचि-^४रंशुगो, ^५ज्योतिरु-^६चिरुपधृत्यभीशवः

^{११}प्रग्रहः ^{१२}शुचि-^{१३}मरीचि-^{१४}दीप्तयो, ^{१५}धाम ^{१६}केतु-^{१७}घृणि-^{१८}रश्मिपृश्नथ ^{१९}॥९९॥

^{२०}पाद-^{२१}दीधिति-^{२२}कर-^{२३}द्युति-^{२४}द्युतो, ^{२५}रुक्मिरो-^{२६}क-^{२७}किरण-^{२८}त्विषि-^{२९}त्विषः

^{३०}भाः ^{३१}प्रभा-^{३२}वगु-^{३३}गभस्ति-^{३४}भानवो ^{३५}भा ^{३६}मयूख-^{३७}महसी ^{३८}छविर्विभा॥१००॥

चनः, ग्रहपतिः, अब्जिनीपतिः, गोपतिः, द्युपतिः, (ग्रहेशः, पञ्चि-
नीशः, त्विषामीशः, दिनेशः), चिकर्त्तनः, हरिः, शुचिः, इनः,
गगनध्वजः, गगनाध्वगः, (नभःकेतनः, नभःपान्थः) ॥ ९७ ॥,
हरिदश्च, जगत्साक्षी 'इन्' (पु.), कर्मसाक्षी 'इन्' (पु.), भास्वान्
'वत्' (पु.), (अंशुमान्, अंशुमाली), विभावसुः, त्रयीतनुः,
जगच्चक्षुः 'ष' (पु.), तपनः, अरुणसारथिः ॥, [वाजी, लोक-
बन्धुः, भानेमिः, भानुकेसरः, सहस्राङ्कः, दिवापुष्टः, कालभृत्,
रात्रिनाशनः ॥ ८ ॥ पयोः, सदागतिः, पीतुः, सांवत्सररथः, कपिः,
दृशनः, पुष्करः, ब्रह्मा, बहुरूपः, कर्णसूः ॥ ९ ॥, वेदोदयः, खति-
लकः, प्रत्यूषाण्डम्, सुरावृतः, लोकप्रकाशनः, पीथः, जगदीपः, अम्बु
तस्करः अ २६-शे० १०] अ ७२ सूर्यानां नाम ॥ ९८ ॥ रोचिः
'इस्' (न.), उस्त्रः, रुचिः (स्त्री), शोचिः 'इस्' (न.), अंशुः
(पु.) गौः 'गो' (पु. स्त्री.), ज्योतिः 'इस्' (न.), अचिः 'इष्'
(स्त्री. न.), उपधृतिः (पु.), अभीशुः-अभीषुः (पु.), प्रग्रहः,
शुचिः (पु.), मरीचिः (पु. स्त्री.), दीप्तिः (स्त्री.), धाम 'अन्'
(न.) केतुः (पु.), घृणिः (पु.), रश्मिः (पु.), पृश्निः, 'घृणिः'

प्रकाशस्तेज उद्द्योत, आलोको वर्च आतपः ।

मरीचिका मृगतृष्णा, मण्डलं तूपसूर्यकम् ॥१०१॥

परिधिः परिवेषश्च, सूरसूतस्तु काश्यपिः ।

अनूरुर्विनतासूनुररुणो गरुडाग्रजः ॥१०२॥

रेवन्तस्त्वर्करतोजः, प्लवगो हयवाहनः ।

अष्टादश माठराद्याः, सवितुः पारिपार्श्विकाः ॥१०३॥

(पु. स्त्री.) ॥६८॥, पादः, दीधितिः (स्त्री.) करः, द्युतिः (स्त्री.) द्युत् (स्त्री.), रुक् 'च' (स्त्री.), विरोकः, किरणः, त्विषिः (स्त्री.), त्विद् 'ष' (स्त्री.), भाः 'स्' (पु. स्त्री.), प्रभा, वसुः (पु.), गभस्तिः (पु.), भानुः (पु.), भा, मयूखः, महः 'अस्' (न.), छविः (स्त्री.), विभा, [पृष्णिः, वृष्णिः, द्योतः शि० ८] ये ३६-कि० ॥ १०० ॥ प्रकाशः, तेजः 'स्' (न.), उद्द्योतः, आलोकः, वर्चः 'स्' (न.), आतपः (द्योतः) ये ६-प्रकाश, सूर्येनो प्रकाश. मरीचिका-मरुमरीचिका, मृगतृष्णा ये २-मृगतृष्णा, आजवातुं जग. मण्डलम् (त्रि.), उपसूर्यकम् ॥ १०१ ॥, परिधिः, परिवेषः ये ४-मंडल, चंद्र अने सूर्येनी आरे आनु इरतुं गोणाकारे देखातुं तेज, जल कुंडालुं. सूरसूतः (रविसारथिः, काश्यपिः, अनूरुः, विनतासूनुः-वैनतेयः, अरुणः, गरुडाग्रजः, [वपुलस्कन्धः, महासारथिः, आश्विनः] ये ३-शे० ११] ये ६-सूर्येनो सारथि, अशुषु. ॥ १०२ ॥ रेवन्तः, अर्करेतोजः, प्लवगः, हयवाहनः ये ४-सूर्येनो पुत्र. माठरः (पिङ्गलः, दण्डः, राजश्रोथौ, खट्वारिकौ, कल्पापक्षिणौ, जातृकारः, कुतापकौ, पिङ्गगजौ, दण्डिपुरुषौ, किशोरकौ,) मा० १८ वगेरे १८-सूर्येना पारिपार्श्विक (५३ये रडेनार-सेवक). देवो ॥१०३॥ चन्द्रमाः 'अस्',

^१चन्द्रमाः ^२कुमुदबान्धवो ^३दश^४श्वेतवाज्यमृतसूस्तिथिप्रणीः ।

कौमुदी-कुमुदिनी-भ-दक्षजा-रोहिणी-द्विज-निशो^५षी-पतिः ॥१०४

^{१५}जैवातुकोऽब्जश्च ^{१६}कला-^{१७}शशै-^{१८}ण-^{१९}च्छाया-^{२०}भृदिन्दु-^{२१}विधुर-^{२२}अत्रिदृग्जः ।

^{२३}राजा ^{२४}निशो ^{२५}रत्नकरो च ^{२६}चन्द्रः, ^{२७}सोमोऽमृत-^{२८}श्वेत-^{२९}हिम-^{३०}द्युतिग्लौः ॥१०५

^{३१}पोदशोऽशः ^{३२}कलां ^{३३}चिह्नं, ^{३४}लक्षणं ^{३५}लक्ष्म ^{३६}लाञ्छनम् ।

^{३७}अङ्कः ^{३८}कलङ्कोऽभिज्ञानं, ^{३९}चन्द्रिका ^{४०}चन्द्रगोलिका ॥१०६॥

कुमुदबान्धवः (कैरवबन्धुः, कुमुदसुहृद्); दशवाजी 'इन्', (दशा-
श्वः), श्वेतवाजी 'इन्', (श्वेताश्वः, सिताश्वः), अमृतसूः (सुधा-
सूः), तिथिप्रणीः, कौमुदीपतिः, कुमुदिनीपतिः, भपतिः, दक्षजा-
पतिः, रोहिणीपतिः, द्विजपतिः, निशापतिः, औषधीपतिः (ज्यो-
त्स्नेशः, कुमुदतीशः, नक्षत्रेशः, दाक्षायणीशः, रोहणीशः, द्विजेशः,
निशेशः, औषधीशः) ॥ १०४ ॥, जैवातुकः, अब्जः, कलाभृत्,
शशभृत्, णभृत्, छायाभृत्, (कलानिधिः, शशधरः, मृगला-
ञ्छनः, छायाङ्कः), इन्दुः, विधुः, अत्रिदृग्जः, (अत्रिनेत्रसूतः),
राजा 'अन्', निशारत्नम्, निशाकरः, (निशामणिः, रजनीकरः),
चन्द्रः, सोमः, अमृतद्युतिः, श्वेतद्युतिः, हिमद्युतिः, सुधांशुः, सितांशुः,
शीतांशुः), ग्लौः 'ग्लौ', [माः 'सू', तपाः 'सू', राजः, शुभंशुः,
श्वेतवाहनः ॥ ११ ॥ जर्णः, सृष्टः, राजराजः, यजतः, कृत्तिकाभवः,
यत्नराद् 'ज', औषधीगर्भः, तपसः, शयतः, बुधः ॥ १२ ॥, स्यन्दः,
हसिन्धुः, सिन्धूत्थः, अविष्टारमणः, आकाशचमसः, पीतुः, क्लेदुः,
पर्वरिः, चिह्निदः, ॥ १३ ॥ परिज्वा 'अन्', युवनः, नेमिः, चन्द्रिरः,
स्नेहुः, एकभूः, अ ३०-शे ० ॥ १४ ॥ समुद्रनवनीतम् शि०-६ अ
३२-यद्, यद्द्रसा ॥ १०५ ॥ कला अ-यद्द्रने। साणमे। भाग।
चिह्नम्, लक्षणम्, लक्ष्म 'मन्' (न.), लाञ्छनम्, अङ्कः, कलङ्कः

चन्द्रातपः कौमुदी च, ज्योत्स्ना बिम्बं तु मण्डलम् ।

नक्षत्रं तारका ताराज्योतिषी भृगुः ॥१०७॥

धिष्ण्यमृक्षमथाश्विन्यश्वकिनी दस्रदेवता ।

अश्वयुग् वालिनी चाथ भरणी यमदेवता ॥१०८॥

कृत्तिका बहुलाश्वाग्निदेवा ब्राह्मी तु रोहिणी ।

मृगशीर्ष मृगशिरः, मार्गश्चान्द्रमसं मृगः ॥१०९॥

इल्वलास्तु मृगशिरःशिरःस्थाः पञ्च तारकाः ।

आर्द्रा तु कालिनी रौद्री, पुनर्वसु तु यामकौ ॥११०॥

अभिज्ञानम् अ ७-लाङ्छन, ग्रिह. चन्द्रिका, चन्द्रगोलिका ॥१०६॥
चन्द्रातपः, कौमुदी, ज्योत्स्ना [चन्द्रिमा शि० ६] अ ५-चन्द्र-
प्रकाश. बिम्बम् (पु. न.), मण्डलम् अ २-चन्द्रतुं जिंघ. नक्षत्रम्,
तारका (त्रि.), तारा, ज्योतिः 'इस् (पु. न.), भम्, उडु (स्त्री.
न.), ग्रहः ॥ १०७ ॥, धिष्ण्यम्, ऋक्षम् अ ६-नक्षत्र, तारा.
अश्विनी, अश्वकिनी, दस्रदेवता, अश्वयुग् 'ज' (स्त्री.), वालिनी अ
५-अश्विनी नक्षत्र. भरणी, यमदेवता अ २-भरणी नक्षत्र. ॥१०८॥
कृत्तिकाः, बहुलाः, अग्निदेवाः (सर्वे स्त्री-भ. व.) अ ३-कृत्ति-
नक्षत्र. ब्राह्मी, रोहिणी अ २-रोहिणी नक्षत्र. मृगशीर्षम्, मृगशिरः
'स' (पु. न.), मार्गः, चान्द्रमसम्, मृगः अ ५-मृगशिर नक्षत्र.
॥१०९॥ इल्वलाः (स्त्री. भ.), [इल्वकाः शि० ६] अ १-मृगशिर
नक्षत्रना भस्तक उपर रहिला पांथ ताराभ्या. आर्द्रा, कालिनी, रौद्री
अ ३-आर्द्रा नक्षत्र. पुनर्वसु, यामकौ ॥ ११० ॥, आदित्यौ अ ३-
(पु. द्विव.) पुनर्वसु नक्षत्र. पुष्यः, तिष्यः, सिध्यः, गुरुदेवताः
अ ४-पुष्य नक्षत्र. सर्पी, अश्लेषा (पु. स्त्री.) अ २-अश्लेष

आदित्यो च पुण्यस्तिष्यः, सिध्यश्च गुरुदैवतः ।

सार्प्यश्लेषा मघाः पित्र्याः, फल्गुनी योनिदेवता ॥१११॥

सा तूत्तरार्यमदेवा, हस्तः सवितृदैवतः ।

त्वाष्ट्री चित्राऽऽनिली स्वाति विशाखेन्द्राग्निदेवता ॥११२॥

राधाऽनुराधा तु मैत्री, ज्येष्ठैन्द्री मूल आश्रपः ।

पूर्वाषाढाऽऽपी सोत्तरा, स्याद् वैश्वी श्रवणः पुनः ॥११३॥

हरिदेवः श्रविष्ठा तु, धनिष्ठा वसुदेवता ।

वाहणी तु शतभिषग-जा-हिर्बुध्न-देवता ॥११४॥

नक्षत्र मघाः, पित्र्याः ऐ-२ (श्री. अ.) मघा नक्षत्र. पूर्वफल्गुनी,
(पूर्वफल्गुन्यौ, पूर्वफल्गुन्यः), योनिदेवता ऐ २-पूर्वा श्लेषा
नक्षत्र. ॥ १११ ॥ उत्तरफल्गुनी, (उत्तरफल्गुन्यौ, उत्तरफल्गुन्यः),
अर्यमदेवा ऐ उत्तराश्लेषा नक्षत्र. हस्तः (पु. श्री.), सवितृ-
दैवतः ऐ २-हस्त नक्षत्र. त्वाष्ट्री, चित्रा ऐ २-चित्रा नक्षत्र.
अनिली, स्वातिः (पु. श्री.) ऐ २-स्वाति नक्षत्र. विशाखा,
इन्द्राग्निदेवता ॥ ११२ ॥ राधा ऐ ३-विशाखा नक्षत्र. अनुराधा,
मैत्री, [अनुराधा-शि १०] ऐ २-अनुराधा नक्षत्र. ज्येष्ठा, ऐन्द्री
ऐ २-ज्येष्ठा नक्षत्र. मूलः (पु. न.), आश्रपः-आश्रयः ऐ २ मूल-
नक्षत्र. पूर्वाषाढा, आपी ऐ २-पूर्वाषाढा नक्षत्र. उत्तराषाढा, वैश्वी
ऐ २-उत्तराषाढा. श्रवणः (पु. श्री.) ॥ ११३ ॥ हरिदेवः ऐ २-
श्रवण नक्षत्र. श्रविष्ठा, धनिष्ठा, वसुदेवता ऐ ३-धनिष्ठा नक्षत्र.
वाहणी, शतभिषक् 'जू' (श्री.) ऐ २-शतभिषा नक्षत्र. अज-
देवताः, पूर्वभद्रपदाः, प्रोष्ठपदाः (सर्व श्री. अ. व.) ऐ ३-पूर्वा-

पूर्वोत्तरा भद्रपदा, द्वयः प्रोष्ठपदाश्च ताः ।

रेवती तु पौष्णं दाक्षायण्यः सर्वाः शशिप्रियाः ॥११५॥

राशीनामुदयो लग्नं, मेषप्रभृतयस्तु ते ।

आरो वक्रो લોહિતાક્ષો, મજ્જલોઽક્ષારકઃ કુજઃ ॥૧૧૬॥

आषाढाभूर्नवाचिश्च, बुधः सौम्यः प्रहर्षुलः ।

જઃ પશ્ચાચિઃ શ્રવિષ્ઠાભૂઃ, શ્યામાક્ષો રોહિણીસુતઃ ॥૧૧૭॥

बृहस्पतिः सुराचार्यो, जीवश्चित्रशिखण्डिजः ।

વાચસ્પતિર્દ્વાદશાચિર્ધિષણઃ, ફલ્ગુનીભવઃ ॥૧૧૮॥

ભા.૨.૫૬, અહિર્વુધ્રદેવતાઃ, ઉત્તરભદ્રપદાઃ, પ્રોષ્ઠપદાઃ (સર્વ સ્ત્રી. બ. વ.) એ ૩-ઉત્તરાભા.૨.૫૬ નક્ષત્ર, ॥ ૧૧૪-૫ ॥ રેવતી, પૌષ્ણમ એ ૨-રેવતી નક્ષત્ર, દાક્ષાયણ્યઃ, શશિપ્રિયાઃ (સર્વ સ્ત્રી. બ. વ.) એ ૨-સત્તાવીસ નક્ષત્રો ॥ ૧૧૫ ॥ લગ્નમ (પુ. ન.) એ ૧-રાશિઓનો ઉદય, મેષઃ, (વૃષઃ, મિથુનઃ, કર્કટઃ, સિંહઃ, કન્યા, તુલા, વૃશ્ચિકઃ, ધનુઃ 'સ' મકરઃ, કુમ્ભઃ, મીનઃ) મેષ વગેરે ૧૨-રાશિઓ છે. આરઃ, વક્રઃ, લોહિતાક્ષઃ, મજ્જલઃ, અક્ષારકઃ, કુજઃ ॥ ૧૧૬ ॥ આષાઢાભૂઃ, નવાચિઃ 'સ', (ભૌમઃ, માહેયઃ, ધરણોસુતઃ), [ભૌમઃ, વ્યોમોલ્ભુકઃ, એકાક્ષઃ શે.૦ ૧૪] એ ૮ (પુ.)-મંગલગ્રહ. બુધઃ, સૌમ્યઃ, (ચન્દ્રાત્મજઃ, ચાન્દ્રમસાયનિઃ), પ્રહર્ષુલઃ, જઃ, પશ્ચાચિઃ 'સ' શ્રવિષ્ઠાભૂઃ, શ્યામાક્ષઃ, રોહિણીસુતઃ, (રોહિણેયઃ) એ ૮-બુધગ્રહ. ॥ ૧૧૭ ॥ બૃહસ્પતિઃ, સુરાચાર્યઃ, (દેવગુરુઃ), જીવઃ, ચિત્રશિખણ્ડિજઃ, વાચસ્પતિઃ, દ્વાદશાચિઃ 'સ' (પુ.), ધિષણઃ, ફલ્ગુનીભવઃ ॥ ૧૧૮ ॥ મીઃપતિઃ, વૃહતીપતિઃ, ઉત્તર્યાનુજઃ, આક્ષ-

गीर्^{१०}ह^{११}त्योः पतिरु^{१२}त्थ्यानुजाङ्गिरसो^{१३} गुरुः ।

भृ^१क्रो म^२घाभ^३वः का^४व्य, उ^५शना भार्ग^६वः कविः ॥११९॥

षोड^१शाचिदै^२त्यगुरुर्धि^३ष्ण्यः शनैश्चरः शनिः ।

आ^१यासुतोऽसितः सौरिः, सप्ताची रेवतीभ^२वः ॥१२०॥

म^१न्दः क्रोडो नीलवासाः, स्वर्भाणुस्तु विधुन्तुदः ।

तमो राहुः सैहिकेयो, भरणीभू-आहिकः ॥१२१॥

रसः, गुरुः, [महामतिः ॥ १४ ॥, प्रख्याः 'स्', प्रचक्षाः 'स्', वाग 'च्', वाग्मी 'इन्', गौरः, दादिविः, गौरथः अ ८ शे० १५, सप्तपिजः, - शि० १०] अ १३-शुक्रनां नाम. शुक्रः, मघाभवः, काव्यः, उशनाः 'अस्', भार्गवः, कविः ॥११९॥, षोडशाचिः 'ष' दैत्यगुरुः, (असुराचार्यः) धिष्ण्यः, [भृगुः शे० १५] अ ६ शुक्रनां नाम. शनैश्चरः, शनिः, आयासुतः, असितः, सौरिः, सप्ताचिः 'ष' (यु.), रेवतीभवः, ॥१२०॥, मन्दः, क्रोडः, नीलवासाः 'अस्' (यु.), [पञ्चुः, श्रुतकर्मा] 'अन्', महाग्रहः ॥ १५ ॥, श्रुतश्रवोऽनुजः, कालः, ब्रह्मण्यः, यमः, स्थिरः, कूरात्मा 'अन्' (यु.) अ ६ शे० १६ सौरिः, [शि० १०] अ १०-शनिनां नाम. स्वर्भाणुः, विधुन्तुदः, तमः, 'स्' (यु. न.), राहुः, सैहिकेयः, भरणीभूः, [उपरागः, उपप्लवः, शे० १६ ग्रहकल्लोलः, ॥ १० ॥, अभ्रपिशाचः शि० ११] अ ६-राहुनां नाम. आहिकः ॥ १२१ ॥

अश्लेषाभूः शिखी केतुर्ध्रुवस्तूतानपादजः ।

अगस्त्योऽगस्तिः पीताब्धिर्वातापिद्विद् घटोद्भवः ॥१२२॥

मैत्रावरुणिराग्नेयः और्वशेयाग्निमारुतौ ।

लोपामुद्रा तु तद्भार्या, कौषीतकी वरप्रदा ॥१२३॥

मरीचिप्रमुखाः सप्तर्षयश्चित्रशिखण्डिनः ।

पुष्पदन्तौ पुष्पवन्तावेकोक्त्या शशिभास्करो ॥१२४॥

राहुग्रासोऽर्केन्द्रोग्रहः, उपराग उपप्लवः ।

उपलिङ्गं त्वरिण्टं स्यादुपसर्ग उपद्रवः ॥१२५॥

अश्लेषाभूः, 'शिखी इन्' केतुः [ऊर्ध्वकंचः-शे० १७] अश्लेषा-
केतुश्च० ध्रुवः, उत्तानपादजः (औत्तानपादिः, औत्तानपादः), [ज्योती-
रथः, ग्रहाश्रयः शे० १७] अश्लेषा-ध्रुवनां नाम. अगस्त्यः, अगस्तिः,
पीताब्धिः, वातापिद्विद् 'ष' घटोद्भवः ॥ १२२ ॥, मैत्रावरुणिः,
आग्नेयः, और्वशेयः, आग्निमारुतः, [विन्ध्यकूटः, दक्षिणाशारतिः,
मुनिः ॥ १७ ॥, सत्याग्निः, वारुणिः, क्वाथिः, तपनः, कलशोसुतः
अश्लेषा-शे० १८] अश्लेषा-अगस्त्यः ऋषिः. लोपामुद्रा, कौषीतकी,
वरप्रदा अश्लेषा-अगस्त्यः ऋषिणी भार्या ॥ १२३ ॥ सप्तर्षयः, चित्रशि-
खण्डिनः 'इन्' (पु. ग.), (मरीचिः, अत्रिः, अङ्गिराः 'अस्',
पुलस्त्यः, पुलहः, क्रतुः, वसिष्ठः, महातेजाः 'अस्',) अश्लेषा-मरीचि-
वर्गेरे सात ऋषि (सप्तर्षि) नां नाम. पुष्पदन्तौ, पुष्पवन्तौ (द्वि.,
व.) अश्लेषा-अश्लेषा अग्ने सूर्यनुं लेशुं नाम ॥ १२४ ॥ राहुग्रासः,
ग्रहः, उपरागः, उपप्लवः अश्लेषा-अश्लेषा अश्लेषा अश्लेषा. उपलिङ्गम्,
अरिष्टम्, उपसर्गः, उपद्रवः ॥ १२५ ॥ अजन्यम् (पु. ग.), ईतिः

અન્યમીતિસ્ત્પાતાં, વહ્યુત્પાત ઉપાદિતઃ ।

સ્યાન્ કાલઃ સમયો દિગ્રાનેહસો સર્વમૂષકઃ ॥૧૨૬॥

કાલો દ્વિવિધોઽવસર્પિણ્યુત્સર્પિણીવિભેદતઃ ।

સાગરકોટિકોટીનાં, વિશત્યા સ સમાપ્યતે' ॥૧૨૭॥

અવસર્પિણ્યાઃ પટરા ઉત્સર્પિણ્યાં ત એવ વિપરીતાઃ ।

એવં દ્વાદશભિરૈવિવર્તતે કાલચક્રમિદમ્' ॥૧૨૮॥

ત્રૈકાન્તસુષમાઽરશ્વતસ્રઃ કોટિકોટયઃ ।

સાગરાણાં સુષમા તુ, તિસ્રસ્તત્કોટિકોટયઃ' ॥૧૨૯॥

(શ્રી.), ઉત્પાતઃ એ ૭-અકસ્માત કે ઉપદ્રવ. વહ્યુત્પાતઃ, ઉપાદિતઃ એ ૨-અગ્નિને ઉપદ્રવ. કાલઃ, સમયઃ (પુ. ન.), દિગ્રઃ, અનેહાઃ 'અસ' (પુ.), સર્વમૂષકઃ એ ૫-કાળ, સમય વખત ॥ ૧૨૬ ॥ તે કાળ અવસર્પિણી હાનિ કાળ અને ઉત્સર્પિણી-વધતો કાળ એમ એ પ્રકારનો છે અને તે બંને ૨૦ કોડાકોડી સાગરોપમે પૂર્ણ થાય છે. ॥ ૧૨૭ ॥ અવસર્પિણીમાં છ આરા હોય છે અને તે જ ઉત્સર્પિણીમાં વિપરીત રીતે હોય છે. આ બાર આરાનું એક કાલચક્રમ્-કાળચક્ર થાય છે. ॥ ૧૨૮ ॥ તેમાં ૧-પહેલો પકાન્ત-સુષમા-સુષમસુષમા એકાન્ત સુખવાળો આરો આર કોડાકોડી સાગરોપમેનો છે. ૨-બીજો સુષમા (સુખ) નામનો ત્રણ કોડાકોડી સાગરોપમેનો છે ॥ ૧૨૯ ॥ ૩-ત્રીજો સુષમદુઃષમા (સુખ દુઃખ) આરો બે કોડાકોડી સાગરોપમેનો છે, ૪-ચોથો દુઃષમસુષમા આરો તે ૪૨ હજાર વર્ષ ન્યૂન એક કોડાકોડી સાગરોપમેનો છે ॥ ૧૩૦ ॥, ૫-પાંચમો દુઃષમા (દુઃખ) આરો એકવીશ હજાર વર્ષનો છે. ૬ છઠ્ઠો

एकान्तदुःखप्रचिता', उत्सर्पिण्यामपीदृशः ।
 पश्चानुपूर्व्या विज्ञेया, अरेषु किल षट्स्वपि' ॥१३५॥
 अष्टादश निमेषाः स्युः, काष्ठा काष्ठाद्वयं लवः' ।
 कला तैः पञ्चदशभिर्लेशस्तद्वितयेन च ॥१३६॥
 क्षणस्तैः पञ्चदशभिः, क्षणैः षड्भिश्च नाडिका ।
 सा धारिका च घटिका, मुहूर्तस्तद्वयेन च ॥१३७॥
 त्रिंशता तैरहोरात्रस्तत्राहर्दिवसो दिनम् ।
 दिवं द्युर्वासरो घस्रः, प्रभातं स्यादहर्मुखम् ॥१३८॥
 व्युष्टं विभातं प्रत्युषं, कल्यप्रत्युषसी उषः ।
 काल्यं मध्याह्नस्तु दिवामध्यं मध्यन्दिनं च सः ॥१३९॥

१-ऐकान्त दुःखवाणा, २ दुःखवाणा, ३ दुःखसुखवाणा, ४ सुख-
 दुःखवाणा, ५ सुखवाणा अने ६ ऐकान्त सुखवाणा ऐभ उलटा
 कभथी छये आराना भनुष्यो समञ्जवा. ॥ १३५ ॥ निमेषः-आभने।
 पक्षारो. काष्ठा-अठार निमेष प्रभाषु. काष्ठद्वयम्, लवः-ऐ २-ऐ
 क्षा प्रभाषु. कला पंदर लव प्रभाषु (त्रीश क्षा प्रभाषु),
 लेशः-ऐ कला प्रभाषु. ॥ १३६ ॥ क्षणः-पंदर लेश प्रभाषु.
 नाडिका, धारिका, घटिका [नाडिका शि० ११] ऐ ३-घटी
 ६ क्षषु प्रभाषु. मुहूर्तः-ऐ घटी प्रभाषु ॥ १३७ ॥ अहोरात्रः
 (पु. न.) त्रीश सुहूर्त प्रभाषु. अहः 'न' (न.), दिवसः
 (पु. न.), दिनम् (पु. न.), दिवम्, द्युः (पु.), वासरः (पु.
 न.), घस्रः (दिवस अ.) ऐ ७-दिवस. प्रभातम्, अहर्मुखम् ॥ १३८ ॥
 व्युष्टम्, विभातम्, प्रत्युषम् (पु. न.), कल्यम्, प्रत्युषः 'अस्'
 (न.), उषः 'अस्' (न.), काल्यम्, (प्रातः, प्रगे, प्राह्णे, पूर्वद्युः,

दिनावसानमुत्सूरो, विकालसबली अपि ।

सायं सन्ध्या तु पितृसूत्रिसन्ध्यं तूपवैणवम् ॥१४०॥

श्राद्धकालस्तु कुतपोऽष्टमो भागो दिनस्य यः ।

निशा निशीथिनी रात्रिः, शर्वरी क्षणदा क्षपा ॥१४१॥

त्रियामा यामिनी भौती, तमी तमा विभावरी ।

रजनी वसतिः श्यामा, वासतेयी तमस्विनी ॥१४२॥

उषा दोषेन्दुकान्ताऽथ, तमिस्रा दर्शयामिनी ।

ज्योत्स्नी तु पूर्णिमारात्रिर्गणरात्रौ निशागणः ॥१४३॥

सर्व-अ. गोसः-पु. द्वेय.) [निशात्ययः, गोसर्गः श्लो १८] अ
६-अलातकाण. मध्याह्नः, दिवामध्यम्, मध्यन्दिनम् अ ३-मध्याह्न.
॥ १३८ ॥ दिनावसानम्, उत्सूरः, विकालः, सबलिः (पु.), सायम्
(पु. न. अ.) अ ५ सायंकाळ. सन्ध्या, पितृसू (पितृप्रसूः) अ
२-सन्ध्याकाण. त्रिसन्ध्यम्, उपवैणवम् अ २-त्रय संध्या ॥१४०॥
श्राद्धकालः, कुतपः (पु. न.) अ २-दिवसने। आठमो भाग.
निशा, निशीथिनी, रात्रिः-रात्री, शर्वरी, क्षणदा, क्षपा ॥ १४१ ॥,
त्रियामा, यामिनी, भौती, तमी, तमा, विभावरी, रजनी-रजनिः,
वसतिः (स्त्री.), श्यामा, वासतेयी, तमस्विनी ॥ १४२ ॥
उषा (स्त्री. अ.), दोषा (स्त्री. अ.) इन्दुकान्ता, (चन्द्रस्त्रीः
वगेरे यौगिक, नक्तम्-अ.) [चक्रमेदिनी ॥ १८ ॥, निषद्वरी
निशीथ्या, निड् 'श', घोरा, वासरकन्यका, शताक्षी, राक्षसी,
याम्या पुनर्निः 'व', तामसी ॥ १८ ॥, तमिः, शार्वरीः, क्षणिनी,
नक्ता, पेशाची, वासुरा, उषाः 'अस्' अ १८-श्लो २०,
यामवती, तुङ्गी श्लो ११] अ २०-रात्रिनां नाम. तमिस्रा,

પક્ષિણી પક્ષતુલ્યાભ્યામહોભ્યાં વેષ્ટિતા નિશાં ।

ગર્ભકં રજનીદ્વન્દ્વં, પ્રદોષો યામિનીમુલ્લમ્ ॥૧૪૪॥

યામઃ પ્રહરો નિશીથસ્ત્વર્ધરાત્રો મહાનિશાં ।

ઉચ્ચન્દ્રસ્ત્વપરરાત્રસ્તમિસ્રં તિમિરં તમઃ ॥૧૪૫॥

ધ્વાન્તં ભૂચ્છાયાઅન્ધકારં, તમસં સમવાન્ધતઃ ।

તુલ્યનક્તંદિને કાલે, વિષુવદ્ વિષુવં ચ તત્ ॥૧૪૬॥

દર્શયામિની એ ૨-અમાસની રાત. ડ્યોત્સ્ની, પૂર્ણિમારાત્રિઃ એ ૨-પૂનમની રાત. ગણરાત્રઃ (પુ. ન.), નિશાગણઃ એ ૨-રાત્રિનો સમૂહ. ॥ ૧૪૩ ॥ જેમ એ પાંખ વચ્ચે પક્ષિણી હોય છે તેમ વર્તમાન અને આગામી એ દિવસની વચલી રાત-એવો અર્થ કરવો હોય તો પક્ષિણી શબ્દ વપરાય છે. (તેવી જ રીતે એ રાત વચ્ચેનો દિવસ એવો અર્થ કરવો હોય તો પણ પક્ષી 'ઇન્' (પુ.) શબ્દ વાપરી શકાય) ગર્ભકમ્, રજનીદ્વન્દ્વમ્ એ ૨-એ રાત. પ્રદોષઃ યામિનીમુલ્લમ્, [દિનાત્યયઃ શેઠ] એ ૨-રાત્રિનો પ્રથમ ભાગ. ॥ ૧૪૪ ॥ યામઃ, પ્રહરઃ એ ૨-પ્રહર, પહોર. નિશીથઃ, અર્ધરાત્રઃ, મહાનિશા, [નિઃસંપાતઃ શિઠ ૧૧] એ ૩-અર્ધરાત. ઉચ્ચન્દ્રઃ, અપરરાત્રઃ એ ૨-રાત્રિનો છેલ્લો ભાગ. તમિસ્રમ્ (સ્ત્રી-ન) તિમિરમ્ (પુનઃ), તમઃ 'સ' (ન) ॥ ૧૪૫ ॥, ધ્વાન્તમ્ (પુ. ન.), ભૂચ્છાયા-ભૂચ્છાયમ્, અન્ધકારમ્ (પુ. ન.), સન્તમસમ્, અવતમસમ્, અન્ધતમસમ્, [વુત્રઃ, રજોવલમ્ ॥૨૦॥, રાત્રિરામઃ, નીલપદ્મઃ, દિનાણ્ડમ્, દિનકેસરઃ, સ્વપરાગઃ, નિશાવર્મ, વિયંદભૂતિઃ, દિગમ્બરઃ એ ૧૦-શેઠ ૨૧; અન્ધાતમસમ્ શિઠ ૧૨] એ ૬-અર્ધકાર. વિષુવત્ (પુ. ન.), વિષુવમ્ એ ૨-સમાન રાત્રિ અને દિવસ હોય તેવો દિવસ (મેષ તથા તુલા સંક્રાન્તિનો દિવસ)

પશ્ચદશાહોરાત્રઃ સ્યાત્ પક્ષઃ સં बहुलोऽसितः ।

તિથિઃ પુનઃ કર્મવાટી, પ્રતિપત્ પક્ષતિઃ સમે ॥૧૪૭॥

પશ્ચદશ્યૌ યજ્ઞકાલૌ, પક્ષાન્તૌ પર્વણી અપિ ।

તત્ પર્વમૂલં ભૂતેષ્ટાપશ્ચદશ્યોર્યદન્તરમ્ ॥૧૪૮॥

સ પર્વસન્ધિઃ પ્રતિપત્પશ્ચદશ્યોર્યદન્તરમ્ ।

પૂર્ણિમા પૌર્ણમાસી સાં, રાકાં પૂર્ણે નિશાકરે ॥૧૪૯॥

કચાદીને ત્વનુમતિ માર્ગશીર્ષ્યાઽઽગ્રહાયણી ।

અમાઽમાવસ્યમાવસ્યા, દર્શઃ સૂર્યેન્દુસંક્લમઃ ॥૧૫૦॥

॥ ૧૪૬ ॥ પક્ષઃ એ પંદર દિવસ, પખવાડિયું. बहुलः (અસિતપક્ષઃ)
એ-કૃષ્ણપક્ષ [પક્ષ-કૃષ્ણ અને શ્વેત એમ પ્રકારે છે, તેમાં કૃષ્ણ,
નિશાહયઃ એ ૨-કૃષ્ણપક્ષ, शुक्लः, દિવાહયઃ એ ૨-શુક્લપક્ષ, આ
પ્રથમ પક્ષ બાહ્યવો, શે. ૨૨] તિથિઃ (પુ. સ્ત્રી.), કર્મવાટી એ
૨-તિથિ, પડવો બીજ વગેરે. પ્રતિપદ્ (સ્ત્રી.), પક્ષતિઃ (સ્ત્રી.)
એ ૨-પડવો. ॥ ૧૪૭ ॥ પશ્ચદશ્યૌ, યજ્ઞકાલૌ, પક્ષાન્તૌ, પર્વણી
‘અન્’ (ન.), એ ૪- (દ્વિ. વ.) પૂનમ-અમાસ યુગપદ્ વાચક. પર્વ-
મૂલમ્-એ ચૌદશ-પૂનમ કે ચૌદશ-અમાસનો વચ્ચેનો ભાગ. ॥ ૧૪૮ ॥
પર્વ ‘અન્’ (ન.)-પર્વસન્ધિઃ, એ-પૂનમ કે અમાસ અને પડવાની
વચ્ચેનો સંધિકાળ પૂર્ણિમા, પૌર્ણમાસી એ ૨-પૂનમ. રાકાં એ-
પૂર્ણચન્દ્ર હોય તે પૂનમ. ॥ ૧૪૯ ॥ અનુમતિઃ એ-પૂર્ણચન્દ્ર ન
હોય તે પૂનમ. માર્ગશીર્ષી, આગ્રહાયણી એ ૨-માગશર પૂનમ.
અમા, અમાવસી, અમાવસ્યા, દર્શઃ, સૂર્યેન્દુસંક્લમઃ ॥ ૧૫૦ ॥

अमावास्याऽमावासी च, सा नष्टेन्दुः कुहुः कुहुः ।

हृष्टेन्दुस्तु सिनीवाली, भूतेष्टा तु चतुर्दशी ॥१५१॥

पक्षो मासो वत्सरादिमार्गशीर्षः सहः सहाः ।

आग्रहायणिकश्चाथ, पौषस्तैषः सहस्यवत् ॥ १५२ ॥

माघस्तपाः फाल्गुनस्तु, फाल्गुनिकस्तपस्यवत् ।

चैत्रो मधुश्चैत्रिकश्च, वैशाखे राधमाधवौ ॥ १५३ ॥

अमावास्या, अमावासी ये ७-अभास. कुहुः (स्त्री.), कुहुः (स्त्री.)

ये २-अन्द्र न ज्ञातो तेवी अभास. सिनीवाली ये-अन्द्र ज्ञातो

हेय तेवी अभास. भूतेष्टा, चतुर्दशी ये २-चौदश. ॥ १५१ ॥

मासः (पु. न.) [वर्षाशकः ॥ २२ ॥, वर्षकोशः, दिनमलः ये ३-

शे० २३] ये पञ्चवाडियानो मास, भङ्गिनो. वत्सरादिः, मार्गशीर्षः-

मार्गः, सहः, सहाः 'अस्' (पु.), आग्रहायणिकः ये ५-भागशर

भङ्गिनो. पौषः, तैषः, सहस्यः-सहस्यवत् ये ३-पौष भङ्गिनो.

॥ १५२ ॥ माघः, तपाः 'अस्' (पु. न.) ये २-भाङ्ग भङ्गिनो.

फाल्गुनः, फाल्गुनिकः, तपस्यः-तपस्यवत्, [फाल्गुनालः शे० २३]

ये ३-क्षण्ण भङ्गिनो. चैत्रः, मधुः (पु.), चैत्रिकः, [मोहनिकः,

कामसखः, फाल्गुनानुजः ये ३-शे० २३] ये ३-चैत्र भङ्गिनो.

वैशाख. राधः, माधवः [उच्छरः शे० २४] ये ३-वैशाख भङ्गिनो.

॥ १५३ ॥ ज्येष्ठः, शुक्रः (पु. न.) [खरकोमलः, ज्येष्ठामूलीयः

शे० २४] ये २-ज्येष्ठ भङ्गिनो. आपादः, शुचिः (पु.) ये २-

आषाढ भङ्गिनो. आषणः, नभाः 'अस्' (पु.), आषणिकः ये ३-

आषण्ण मास. नभस्यः, प्रौष्ठपदः, भाद्रपदः ॥ १५४ ॥ भाद्रः ये

જ્યેષ્ઠાન્તુ શુક્રોઽથાષાદઃ, શુચિઃ સ્યાચ્છ્રાવણો નભાઃ ।

શ્રાવણિકોઽથ નભસ્યઃ, પ્રૌષ્ઠમાદ્રપરઃ પદઃ ॥ ૧૫૪ ॥

માદ્રશ્રાવ્યાશ્વિને ત્વાશ્વયુજેષાવથ કાર્તિકઃ ।

કાર્તિકિકો બાહુલોજૈ, દ્વૌ દ્વૌ માર્ગાદિકાઋતુઃ ॥ ૧૫૫ ॥

હેમન્તઃ પ્રસલો રૌદ્રોઽથ શૈષશિશિરૌ સમૌ ।

વસન્ત ઇધ્યઃ સુરભિઃ, પુષ્પકાલો બલાઙ્ગકઃ ॥ ૧૫૬ ॥

ઉષ્ણ ઉષ્ણાગમો ગ્રીષ્મો, નિદાઘસ્તપ ઝમ્મકઃ ।

વર્ષાસ્તપાત્યયઃ પ્રાવૃદ્ધ મેઘાત્ કાલા-ગમૌ ક્ષરી ॥ ૧૫૭ ॥

૪-ભાદરવો. આશ્વિનઃ, આશ્વયુજઃ, ઇષઃ, એ ૩-આસો મહિનો. કાર્તિકઃ, કાર્તિકકઃ, બાહુલઃ, ઝર્જઃ ['સૈરી 'ઇન્', કૌમુદઃ શે૦ ૨૪] એ ૪-કાર્તિક માસ. ઋતુઃ-એ માગશર વગેરે એ એ માસની ઋતુ થાય છે. ॥ ૧૫૫ ॥ હેમન્તઃ, પ્રસલઃ, રૌદ્રઃ [હિમાગમઃ શે૦ ૨૫] એ ૩-હેમન્ત ઋતુ-માગશર અને પોષ માસમાં. શૈષઃ, શિશિરઃ (પુ. ન.), એ ૨-શિશિર ઋતુ-મહા અને કાગણમાં. વસન્તઃ (પુ. ન.), ઇધ્યઃ (પુ. ન.), સુરભિઃ (પુ.), પુષ્પકાલઃ, બલાઙ્ગકઃ, [પિક્કવાન્ધવઃ, પુષ્પસાધારણઃ-શે૦ ૨૫] એ ૫-વસન્તઋતુ-ચૈત્ર અને વૈશાખમાં. ॥ ૧૫૬ ॥ ઉષ્ણઃ, ઉષ્ણાગમઃ, ગ્રીષ્મઃ, નિદાઘઃ, તપઃ, ઝમ્મઃ-ઝમ્મકઃ, [ઝમ્માયણઃ ॥ ૨૫ ॥, આલ્વોરઃ, પદ્મઃ એ ૩-શે૦ ૨૬] એ ૬-ગ્રીષ્મઋતુ-જ્યેષ્ઠ અને આષાઠમાં. વર્ષાઃ (સ્ત્રી. બ.), તપાત્યયઃ, પ્રાવૃદ્ધ 'ષ' (સ્ત્રી.), મેઘકાલઃ, મેઘાગમઃ, ક્ષરી 'ઇન્' (પુ.) [વરિષાઃ શિ૦ ૧૨] એ ૬-વર્ષાઋતુ-શ્રાવણ ભાદરવામાં. ॥ ૧૫૭ ॥ શરદ્ (સ્ત્રી), ઘનાલયઃ એ ૨-શરદઋતુ-આસો-કાર્તિક

શરદ્ ધનાત્યયોઽયનં, શિશિરાઘૈસ્ત્રિભિસ્ત્રિભિઃ ।

અયને દ્વે ગતિરુદ્ગ્ દક્ષિણાર્કસ્ય વત્સરઃ ॥ ૧૫૮ ॥

સ સંપર્યન્નદ્ભ્યો વર્ષ, હાયનોઽબ્દં સમાઃ શરત્ ।

ભવેત્ પૈત્રં ત્વહોરાત્રં, માસેનાબ્દેન દૈવતમ્ ॥ ૧૫૯ ॥

દૈવે યુગસહસ્રે દ્વે, બ્રાહ્મં કલ્પો તુ તે નૃણામ્ ।

મન્વન્તરં તુ દિવ્યાનાં, યુગાનામેકસમતિઃ ॥ ૧૬૦ ॥

માસમાં. અયનમ્ એ શિશિર વગેરે ત્રણ ત્રણ ઋતુતું 'અયન' થાય છે. એક અયનમાં સૂર્ય ઉત્તર દિશામાં જતો હોવાથી તે ઉદ્ગયનમ્-ઉત્તરાયણમ્ અને બીજા અયનમાં દક્ષિણ દિશામાં જતો હોવાથી તે દક્ષિણાયનમ્ કહેવાય છે. આ બે અયન મળીને એક વર્ષ થાય છે. વત્સરઃ ॥ ૧૫૮ ॥, સંવત્સરઃ, પરિવત્સરઃ, અનુવત્સરઃ, ઉદ્વત્સરઃ, વર્ષમ્ (પુ. ન.), હાયનઃ (પુ. ન.), અબ્દમ્ (પુ. ન.), સમાઃ (સ્ત્રી. બ.), શરત્ (સ્ત્રી.) [ઋતુવૃત્તિઃ, યુગાંશકઃ, કાલપ્રગ્થિઃ, માસમલઃ, સંવત્, સર્વર્તુઃ, શરદઃ, ॥ ૨૬ ॥, વત્સઃ, હૃદવત્સરઃ, હૃદાવત્સરઃ, પરવાણિઃ એ ૧૧-શ્લોક ૨૭] એ ૧૦-વરસ. મનુષ્યના એક મહિનાની પૈત્રમ્-પિતૃની એક અહોરાત્ર થાય. મનુષ્યના એક વરસની દૈવતમ્-દેવોની એક અહોરાત્ર થાય. ॥ ૧૫૯ ॥ દેવોના બે હજાર યુગનો (મનુષ્યના ૪ યુગનો દેવનો ૧ યુગ) બ્રાહ્મમ્-બ્રહ્માનો એક અહોરાત્ર થાય. (દેવોના ૧૨ હજાર વરસનો એક લૌકિક 'ચતુર્યુગ' થાય. તેજ લૌકિક ચતુર્યુગ દેવોના ૧ યુગ તરીકે ગણાય છે. એવા બે હજાર યુગથી બ્રાહ્મ-બ્રહ્માની અહોરાત્ર થાય. બ્રહ્માનો એક અહોરાત્ર તે મનુષ્યની સ્થિતિ અને પ્રલય એ બે કલ્પ બાબુવા) દેવોના બે હજાર યુગરૂપ બ્રાહ્મ અહોરાત્ર તે મનુષ્યના બે કલ્પરૂપ

કલ્પો યુગાન્તઃ કલ્પાન્તઃ, સંહારઃ પ્રલયઃ ક્ષયઃ ।

સંવર્ત્તઃ પરિવર્ત્તશ્ચ, સમસુપ્તિઃ જિહ્વાનકઃ ॥૧૬૧॥

તત્કાલસ્તુ તદાત્વં સ્યાત્ તજ્જં સાંદૃષ્ટિકં ફલમ્ ।

આયતિસ્તૂત્તરઃ કાલઃ, ઉદર્કસ્તદ્ભવં ફલમ્ ॥૧૬૨॥

વ્યોમાન્તરિક્ષં ગગનં ઘનાશ્રયો,

વિહાય આકાશમનન્તપુષ્કરે ।

અશ્રે સુ-રા-શ્રો-હુ-મરુતપથોઽમ્બરં,

સૌ દ્યો-દિવૌ વિષ્ણુપદં વિચિદ્ નમઃ ॥૧૬૩॥

છે તે સ્થિતિકાલઃ અને પ્રલયકાલઃ બાણુવા. ૭૧ દિવ્ય (દેવોના) યુગાનું મન્વન્તરમ્ થાય છે. ॥ ૧૬૦ ॥ કલ્પઃ, યુગાન્તઃ, કલ્પાન્તઃ, સંહારઃ, પ્રલયઃ, ક્ષયઃ, સંવર્ત્તઃ, પરિવર્ત્તઃ, સમસુપ્તિઃ (પુ.), જિહ્વાનકઃ એ ૧૦-પ્રલયકાળ. ક્ષય. ॥ ૧૬૧ ॥ તત્કાલઃ, તદાત્વમ્ એ ૧-તે જ વખત, વર્તમાનકાળ. સાંદૃષ્ટિકમ્, [સાંદૃષ્ટિકમ્-શિ. ૧૨] એ તાત્કાલિક ક્ષણ-જલદી ક્ષણ મળે તેવું. આયતિઃ (સ્ત્રી.) એ આવતો કાળ. ઉદર્કઃ એ ભવિષ્ય ક્ષણ-પછીથી મળે તેવું ક્ષણ ॥ ૧૬૨ ॥ વ્યોમ 'અન્' (ન.), અન્તરિક્ષમ્, ગગનમ્, ઘનાશ્રયઃ, વિહાયઃ 'અસ્' (પુ. ન.), આકાશમ્ (પુ. ન.), અનન્તમ્, પુષ્કરમ્, અશ્રમ્, સુરપથઃ, અશ્રપથઃ, હુહપથઃ, મરુતપથઃ (દેવવર્ત્તમ્ મેઘવર્ત્તમ્, નક્ષત્રવર્ત્તમ્, વાયુવર્ત્તમ્-'અન્') અમ્બરમ્, સમ્, દ્યૌઃ 'દ્યૌ' (સ્ત્રી.), દ્યૌઃ 'દિવ્' (સ્ત્રી.) વિષ્ણુપદમ્, વિચિદ્ (ન.), નમઃ 'સ્મ' (ન.) (વિહાયસા-અ., મહાવિલમ્-દેશ) [નક્ષત્રવર્ત્તમ્ 'અન્', ગ્રહનેમિઃ

^१नभ्राद् ^२तडित्वान्मुदिरो ^३घनाघनो-

^४ऽभ्रं ^५धूमयोनिस्तनयित्नुमेघाः ।

^६जीमूतपर्जन्यबलाहका ^७घनो,

^८धाराधरो ^९वाह-द-मुग्धरा ^{१०}जलात् ॥१६४॥

^{११}कादम्बिनी ^{१२}मेघमाला, ^{१३}दुर्दिनं ^{१४}मेघजं ^{१५}तमः ।

^{१६}आसारो ^{१७}वेगवान् ^{१८}वर्षो, ^{१९}वातास्तं ^{२०}वारि शीकरः ॥१६५॥

नभः, अवटी 'इन्' ॥ २७ ॥ छायापथः अये ४ शै० २८ । अन्तरीक्षम्-
शि० १२] अये २०-आक्षिप्तः ॥ १६३ ॥ नभ्राद् 'जू' (यु.) तडित्वान्
'वत्' (यु.), मुदिरो, घनाघनः, अभ्रम्, धूमयोनिः (यु.), स्तन-
यित्नुः (यु.), मेघः, जीमूतः, पर्जन्यः, बलाहकः, घनः, धाराधरः,
जलवाहः, जलदः, जलमुक् 'चू' (यु.) जलधरः, (वारिवाहः,
वारिदः, वारिमुक्, वारिधरः वगेरे.) [व्योमधूमः, नभोध्वजः,
'गडयित्नुः, गदयित्नुः, वार्मसिः, वारिवाहनः ॥ २८ ॥, खतमालः
अये ७-शै० २६] अये १७-मेघ, वाहण. ॥ १६४ ॥ कादम्बिनी, मेघ-
माला, [कालिका-शि० १३] अये २-मेघनी श्रेष्ठी. दुर्दिनम्,
[वार्दलम्-शि० १३] अये दुर्दिनं, वाहणावाणो द्विवस. आसारः,
(महावृष्टिः), [धारासम्पातः-शै० २६] अये वेगवाणो वरसाह.
शीकरः-पाण्डूना छांटा, वाछोट. ॥ १६५ ॥ वृष्टिः (स्त्री.), वर्षणम्,
वर्षम् (यु. न.) अये ३-वरसाह. अवग्राहः-वग्राहः, अवग्रहः-
वग्रहः, अये २-वरसाहनो अंतराय. करकः (त्रि.), घनोपलः,
[अम्बुघनः, मेघकफः, मेघास्थिमिक्षिका ॥ २८ ॥, बीजोदकम्,
तोयडिम्भः, वर्षाबीजम्, इरावरम्, अये ७-शै० ३०] अये २-

१ गर्जयित्नुः- । २ मेघास्थिपुञ्जिका । ३ इराम्बरम् भातुं ।

વૃષ્ટ્યાં વર્ષણવર્ષે તદ્વિઘ્ને ગ્રાહ-ગ્રહાવવાત્ ।

ઘનોપલસ્તુ કરકઃ, કાષ્ઠાઽઽશા દિગ્ હરિત્ કકુપ્ ॥૧૬૬॥

પૂર્વા ગ્રાચી દક્ષિણાઽપાચી પ્રતીચી તુ પશ્ચિમા ।

અપરાઽથોત્તરોદીચી, વિદિક્ ત્વપદિશં પ્રદિક્ ॥૧૬૭॥

દિશ્યં દિગ્ભવવસ્તુન્ય-પાગપાચીનમ્-દગુદીચીનમ્ ।

પ્રાક્ પ્રાચીનં ચ સમે પ્રત્યક્ તુ સ્યાત્ પ્રતીચીનમ્ ॥૧૬૮॥

પાણીના ઠરા. કાષ્ઠા, આશા, દિગ્ 'શ' (સ્ત્રી.) હરિત્ (સ્ત્રી.), કકુપ્ 'મ્' (સ્ત્રી.) એ ૫-દિશા. ॥૧૬૬॥ પૂર્વા, પ્રાચી [અપરેતરા-શે૦ ૩૦] એ ૨-પૂર્વ દિશા. દક્ષિણા, અપાચી-અવાચી, [ઉત્તરેતરા-શે૦ ૩૧] એ ૨-દક્ષિણ દિશા. પ્રતીચી, પશ્ચિમા, અપરા [પૂર્વેતરા-શે૦ ૩૦] એ ૩-પશ્ચિમ દિશા. ઉત્તરા, ઉદીચી [અપાચીતરા-શે૦ ૩૧] એ ૨-ઉત્તર દિશા. વિદિક્ 'શ' (સ્ત્રી.), અપદિશમ્. (ન. અ.) પ્રદિક્ 'શ' (સ્ત્રી.), એ ૩-વિદિશા, દિશાના ખૂણા. ॥૧૬૭॥ દિશ્યમ્ એ-દિશામાં ઉત્પન્ન થયેલું. અપાક્ 'ચ્', અપાચીનમ્ એ ૨-દક્ષિણ દિશામાં ઉત્પન્ન થયેલું. ઉદક્ 'ચ્' ઉદી-ચીનમ્ એ ૨-ઉત્તર દિશામાં ઉત્પન્ન થયેલું. પ્રાક્, પ્રાચીનમ્ એ ૨-પૂર્વ દિશામાં ઉત્પન્ન થયેલું. પ્રત્યક્ 'ચ્', પ્રતોચીનમ્ એ ૨-પશ્ચિમ દિશામાં ઉત્પન્ન થયેલું. (સર્વ ત્રિલિંગે છે.) ॥૧૬૮॥ પૂર્વ આદિ દિશાઓ અને વિદિશાઓના અધિપતિનાં નામ-૧. હન્દ્રા-પૂર્વ દિશાનો સ્વામી, ૨ અગ્નિઃ--આગ્નેયીનો ૩. યમા-દક્ષિણનો, ૪ નૈઋતઃ--નૈઋત્યનો, ૫ વરુણઃ--પશ્ચિમનો, ૬ વાયુઃ--વાયવ્યનો, ૭ કુબેરઃ--ઉત્તરનો, ૮ રૂદ્રાનઃ--દક્ષિણ દિશાનો સ્વામી છે. (સ્વામીના સંબંધથી દિશાનાં નામો-

तिर्यग्दिशां तु पतय, इन्द्राग्नियमनैर्ऋताः ।

वरुणो वायुकुबेरावीशानश्च यथाक्रमम् ॥१६९॥

पेरावतः पुण्डरीको वामनः कुमुदोऽञ्जनः ।

पुष्पदन्तः सार्वभौमः, सुप्रतीकश्च दिग्गजाः ॥१७०॥

इन्द्रो हरिर्दुश्च्यवनोऽच्युताग्रजो,

वज्री बिडौजा मघवान् पुरन्दरः ।

प्राचीनवर्हिः पुरुहूत-वासवौ

सङ्क्रन्दना-ऽऽखण्डल-मेघवाहनाः ॥१७१॥

सुत्राम-वास्तोष्पति-दल्मि-शक्रा वृषा शुनासीर-सहस्रनेत्रौ ।

पर्जन्य-हर्यश्च-ऋभुक्षि-बाहुदन्तेय-वृद्धश्रवसस्तुरापाद् ॥१७२॥

पेन्द्रो पूर्व दिशा, आग्नेयी-अग्निभूषो, याम्या-दक्षिण दिशा,
नैर्ऋती-नैर्ऋत दिशा, वारुणी-पश्चिम दिशा, वायव्या-वायव्य दिशा,
कौबेरो-उत्तर दिशा, पेशानी-पश्चिम भूषो.) ॥१६९॥ १ पेरावतः,
२ पुण्डरीकः, ३ वामनः, ४ कुमुदः, ५ अञ्जनः, ६ पुष्पदन्तः,
७ सार्वभौमः, ८ सुप्रतीकः ये आठ अनुक्रमे आठ दिशाभ्याना
दिग्भ्यो छे. ॥१७०॥ इन्द्रः, हरिः, दुश्च्यवनः, अच्युताग्रजः, वज्री
'इन्द्र' (पु.), बिडौजाः 'अस्' (पु.), मघवान् 'वत्' (पु.), पुरन्दरः,
प्राचीनवर्हिः 'घ' (पु.) पुरुहूतः, वासवः, सङ्क्रन्दनः, आखण्डलः,
मेघवाहनः ॥१७१॥, सुत्रामा 'मन्' (पु.), वास्तोष्पतिः, दल्मिः,
शक्रः, वृषा 'अन्' (पु.), शुनासीरः-सुनासीरः, सहस्रनेत्रः, पर्जन्यः,
हर्यश्च, ऋभुक्षिः 'इन्', बाहुदन्तेयः, वृद्धश्रवाः 'अस्' (पु.), तुरा-

सुर^{२८}र्षभस्तपस्तक्षो^{२९} जिष्णु^{३०}र्वरशतक्रतुः^{३१} ।

कौ^{३३}शिकः^{३४} पूर्वदिग्-देवाप्सरः-स्वर्ग-शची-पतिः^{३८} ॥१७३॥

पृतना^{३९}पाडुग्रधन्वा^{४०}, मरुत्वान्^{४१} मघवा^{४२}ऽस्य तु^४ ।

द्विषः^१ पाको^२ऽद्रयो^३ वृत्रः^४, पुलोमा^५ नमुचिर्वलः^६ ॥१७४॥

जम्भः^७ प्रिया^१ शचीन्द्राणी^२, पौलोमी^३ जयवाहिनी^४ ।

तनयस्तु^१ जयन्तः^२ स्याज्जयदत्तो^३ जयश्च^४ सः^५ ॥१७५॥

षाट् 'साह' (पु.), ॥ १७२ ॥, सुरर्षभः, तपस्तक्षः, जिष्णुः (पु.),
वरक्रतुः (पु.), शतक्रतुः (पु.), कौशिकः, पूर्वदिक्पतिः, देवपतिः, अप्स-
रःपतिः, स्वर्गपतिः, शचीपतिः, (प्राचीशः, पूर्वदिगीशः, सुरेशः,
सुरस्त्रीशः, नाकेशः, शचीशः, पौलोमीशः-इत्यादि ॥ १७३ ॥ पृतना-
षाट् 'साह' (पु.), उग्रधन्वा 'अन्' (पु.), मरुत्वान्, वत्,
मघवा 'अन्', ['खदिरः, 'नेरी 'इन्', त्रायस्त्रिंशपतिः, जयः ॥ ३१ ॥,
गौरावस्कन्दी 'इन्', वन्दीकः, 'वरणः, देवदुन्दुभिः, किणालातः,
हरिमान् 'मत्', यामनेमिः, असन्महाः 'स्' ॥ ३२ ॥, 'शपीविः,
मिहिरः, वज्रदक्षिणः, 'वयुनः अे १६-शे० ३३; सूत्रामा 'अन्'
[शे० १३] अे ४२-धन्व. पाकः, अद्रयः 'द्वि' (पु. अ.) वृत्रः,
पुलोमा 'अन्' (पु.), नमुचिः, बलः ॥ १७४ ॥, जम्भः अे ७-
ध'द्रना शत्रु. (आ ध'द्रने वध्य होवाथी, पाकद्विट् 'व', अद्रिद्विट्,
वृत्रद्विट्, पुलोमद्विट्, नमुचिद्विट्, बलद्विट्, जम्भद्विट्, पाकश-
सनः वगेरे ध'द्रनां नामे अने छे.) शची, इन्द्राणी, पौलोमी, जय-
वाहिनी [शक्राणी, 'चारुधारा, शतावरी ॥ ३३ ॥, महेन्द्राणी,

१ खिदिरः । २ नरी । ३ वरणः । ४ शापाचिः । ५ विजुषः । ६

चारुवा. । -भासु० ।

सुता जयन्ती तविषी, ताविष्यु-च्चैःश्रवा हयः ।

मातलिः सारथिर्देवनन्दी द्वाःस्थो गजः पुनः ॥१७६॥

पेरावणोऽभ्रमातङ्गश्चतुर्दन्तोऽर्कसोदरः ।

पेरावतो हस्तिमल्लः, श्वेतगजोऽभ्रमुप्रियः ॥१७७॥

वैजयन्तो तु प्रासादध्वजोऽप्यमरावती ।

सो नन्दीसरः पर्पतु सुधर्मा नन्दनं वनम् ॥१७८॥

वृक्षाः कल्पः पारिजातो, मन्दारो हरिचन्दनः ।

सन्तानश्च धनुर्देवायुधं तद्वजु रोहितम् ॥१७९॥

परिपूर्णसहस्रचन्द्रवती ये ५-शे० ३४] ये ४-ध'द्राणी. जयन्तः,
जयदत्तः, जयः, [यागसन्तानः शे० ३४] ये ३-ध'द्रना पुत्र.
॥१७५॥ जयन्ती, तविषी, ताविषी ये ३ ध'द्रनी पुत्री. उच्चैः-
श्रवाः 'अस' (पु.), [वृषणश्वः शे० ३४] ये ध'द्रनो घोशे. मातलिः
(पु.) [हयंकपः शे० ३५] ये ध'द्रनो सारथी. देवनन्दी 'इन' (पु.),
ये ध'द्रनो द्वारपाल. ध'द्रनां हाथीनां नाम-॥१७६॥ पेरावणः,
अभ्रमातङ्गः-अभ्ररूपः, चतुर्दन्तः, अर्कसोदरः, पेरावतः (पु. न.),
हस्तिमल्लः, श्वेतगजः, अभ्रमुप्रियः, [मदाम्बरः, सदादानः, भद्र-
रेणुः ये ३-शे० ३५] ये ८ ध'द्रनो हाथी, औरवणु हाथी ॥१७७॥
वैजयन्तः ये ध'द्रनो प्रासाद. वैजयन्तः ये-ध'द्रनो ध्वज. अमरा-
वती, [सुदर्शनम् शे० ३५] ये ध'द्रनी नगरी. नन्दीसरः 'स' ये-
ध'द्रनुं सरोवर. सुधर्मा, 'अन' ये ध'द्रनी सभा. नन्दनम् ये ध'द्रनुं
वन ॥१७८॥ कल्पः, पारिजातः, मन्दारः, हरिचन्दनः (पु. न.),
सन्तानः ये ध'द्रना वृक्षा. देवायुधम् ये ध'द्रनुं धनुष्य. रोहितम्,
(ऋजुरोहितम्) ध'द्रनुं सरणधनुष्य. ॥१७९॥ पेरावतम् (पु. न.)

दीर्घज्वैरावतं वज्रं, त्वशनिर्होदिनी स्वरुः ।

शतकोटिः पविः शंवो, दम्भोलिभिदुरं मिदुः ॥१८०॥

व्याधामः कुलिशोऽस्याचिरतिभीः स्फूर्जथुर्ध्वनिः ।

स्ववैधावश्विनीपुत्रावश्विनौ वडवासुतौ ॥१८१॥

नासिक्यावर्कजौ दक्षौ, नासत्यावग्धिजौ यमौ ।

विश्वकर्मा पुनस्त्वष्टा, विश्वकृद् देववर्धकिः ॥१८२॥

स्वः-स्वर्गिवध्वोऽप्सरसः, स्वर्वेश्या उर्वशीमुखाः ।

हाहादयस्तु गन्धर्वा, गान्धर्वा देवगायनाः ॥१८३॥

१८० लांथु अने सरणधनुष्य. वज्रम् (पु. न.), अशनिः, (पु. श्री.) द्वादिनी, स्वरुः (पु.), शतकोटिः (पु.), पविः (पु.), शंवः, दम्भोलिः (पु.) मिदुरम्, मिदुः (पु.) ॥ १८० ॥ व्याधामः, कुलिशः (पु. न.), [शतारः, शतधारः शि० १३] अ० १२-१८१ ॥ अतिभीः (श्री.) अ० १००-१०१ अवाला. स्फूर्जथुः (पु.) अ० १००-१०१ अवाला. स्ववैद्यो, अश्विनीपुत्रौ, अश्विनौ 'इन्', वडवासुतौ ॥ १८१ ॥, नासिक्यौ, अर्कजौ, दक्षौ, नासत्यौ, अग्निजौ, यमौ, [नासत्यदक्षौ, प्रवरवाहनौ, गदान्तकौ, यज्ञवह्नौ अ० ४-शे० ३६, आश्विनेयौ शि० १४] अ० १०-(पु. द्विव.) स्वर्गना वैद्य. विश्वकर्मा 'अन्', त्वष्टा 'तृ', विश्वकृत्, देववर्धकिः (पु.) अ० ४-देवने शि० ११, विश्वकर्मा ॥ १८२ ॥ स्वर्वध्वः 'धू', स्वर्गिवध्वः 'धू'; (स्वर्ग-स्त्रियः, सुरस्त्रियः), अप्सरसः (अप्सराः), स्वर्वेश्याः (देवगणिकाः) अ० ४-(श्री. य. व.) उर्वशी-उर्वशी वजेरे अप्सराया. गन्धर्वाः, गान्धर्वाः, देवगायनाः (पु. य.) अ० ३ हाहा (हाहा-हहः, तुम्बुरुः,

यमः कृतान्तः पितृ-दक्षिणाशा-

प्रेतात् पतिर्दण्डधरोऽर्कसूनुः ।

कीनाश-मृत्यू समवर्ति-कालौ

शीर्णाहि-हर्यन्तक-धर्मराजाः ॥१८४॥

यमराजः श्राद्धदेवः, शमनो महिषध्वजः ।

कालिन्दीसोदरश्चापि, धूमोर्णा तस्य बल्लभा ॥१८५॥

पुरी पुनः संयमनी, प्रतीहारस्तु वैध्यतः ।

दासौ चण्डमहाचण्डौ, चित्रगुप्तस्तु लेखकः ॥१८६॥

वृषणाश्वः, विश्वावसुः, वसुरुचिः) डाडा वगेरे गन्धर्वो, देवाना
अवेथा. ॥ १८३ ॥ यमः, कृतान्तः, पितृपतिः, दक्षिणाशापतिः, प्रेत-
पतिः, दण्डधरः, अर्कसूनुः, कीनाशः, मृत्युः (पु.), समवर्ती 'इन',
कालः, -शीर्णाहिः, -शीर्णाङ्घ्रिः, हरिः, अन्तकः, धर्मराजः ॥ १८४ ॥
यमराजः-यमराट् 'ज', श्राद्धदेवः, शमनः, महिषध्वजः, कालिन्दी-
सोदरः, [यमुनाग्रजः ॥३६॥, महासत्यः, पुराणान्तः, कालकूटः
अे ४-शे० ३७] अे २०-यम, यमराज. । धूमोर्णा अे-यमनी स्त्री.
॥ १८५ ॥ संयमनी अे-यमनी पुरी. वैध्यतः अे यमनो प्रतीहारी.
चण्डः, महाचण्डः अे २-यमनो दास. चित्रगुप्तः अे-यमनो लेखक.
॥ १८६ ॥ राक्षसः, पुण्यजनः, नृचक्षाः 'अस्', यातु (न.), आशरः,
कौणपः, यातुघातः, रात्रिञ्चरः, रात्रिचरः, पलादः, कीनाशः,
रक्षः, 'स्' (न.), निकसात्मजः-नैकसेयः ॥ १८७ ॥, क्रव्यात् 'द्'
क्रव्यादः, कर्धुरः, नैर्ऋतः, असृक्पः (रक्षस् सिवाय सर्वे पु.),

स्याद् राक्षसः पुण्यजनो नृचक्षा,

यात्वाऽऽशरः कौणप-यातुधानौ ।

रात्रिश्चरो रात्रिचरः पलादः,

कीनाश-रक्षो-निकसात्मजाश्च ॥१८७॥

क्रव्यात् कर्बुर नैऋतावृक्षपो

वरुणस्त्वर्णवमन्दिरः प्रचेताः ।

जल-यादःपतिपाशिमेघनादा,

जलकान्तारः स्यात् परञ्जनश्च ॥१८८॥

[पलप्रियः ^१खसापुत्रः, ^२कर्बुरः, ^३नरविष्कणः ॥३७॥, ^४अशिरः, हनुपः, शंकुः, ^५विधुरः, जललोहितः, ^६उद्धरः, स्तब्धसंभारः, रक्तग्रीवः, प्रवाहिकः ॥ ३८॥ संध्याबलः, रात्रिबलः, त्रिशिराः 'अस्', समितीपदः ये १७-२० ३८] ये १७ राक्षस. वरुणः, अर्णवमन्दिरः, प्रचेताः 'अस्' (यु.), जलपतिः, (यु.), यादःपतिः (यु.), (अपानाथः, यादोनाथः), पाशी 'इन्' (यु.), (पाशपाणिः), मेघनादः, जलकान्तारः, परञ्जनः [प्रतीचीशः, दुन्दुभिः, उदामः, संवृतः ये ४-२० ३८] ये ६-१२ पुष्टेयता, जलदेयता ॥ १८८ ॥, श्रीदः, सितोदरः, कुहः, ईशसखः, पिशाचकी 'इन्', इच्छावसुः (यु.), त्रिशिरा 'अस्' (यु.), पेलविलः-पडविडः, एकपिङ्गः, पौलस्त्यः, वैश्रवणः, रत्नकरः, कुबेरः, यक्षः, नृधर्मा 'अन्' (मनुष्यधर्मा) धनदः, नरवाहनः ॥१८८॥, कैलासौकाः 'अस्' (यु.), यक्षेश्वरः, धनेश्वरः,

१ कषापुत्रः । २ नरविष्कणः । ३ आसिरः । ४ विधुरः । ५ उद्धरः-

भानुः ।

श्रीदः^१ सितोदर^२ कुहे^३ शसखाः^४ पिशाच-

कौचलाचमु^५स्त्रिशिर^६ऐलविलैकपिङ्गाः ।

पौलस्त्यवैश्रवणरत्नकरा^७ कुबेर-

यक्षो^८ नृधर्मधनदौ^९ नरवाहनश्च^{१०} ॥१८९॥

कैलासौका^{११} यक्ष-धन-निधि-किपुरुषेश्वरः^{१२} ।

विमानं^{१३} पुष्पकंचैत्ररथं^{१४} वनं^{१५} पुरी प्रभा^{१६} ॥१९०॥

अलका^{१७} वस्वोकसारा^{१८} सुतोऽस्य^{१९} नलकूबरः^{२०} ।

वित्तं^{२१} रिक्तं^{२२} स्वापतेयं^{२३}, राः^{२४} सारं^{२५} विभवो^{२६} वसु^{२७} ॥१९१॥

द्युम्नं^{२८} द्रव्यं^{२९} पृक्थ-मृक्थं^{३०}, स्वमृक्णं^{३१} द्रविणं^{३२} धनम्^{३३} ।

हिरण्या^{३४} निधानं^{३५} तु^{३६} कुनाभिः^{३७} शेवधिर्निधिः^{३८} ॥१९२॥

निधीश्वरः, किपुरुषेश्वरः, ('गुह्यकेशः, वित्तेशः, निधानेशः, किनरेशः, राजराजः) [निधनाक्षः, महासत्त्वः, प्रमोदितः रत्नगर्भः, उत्तराशाधिपतिः, सत्यसङ्गरः ॥ ४० ॥, धनकेलिः, सुप्रसन्नः, परिविद्धः] ऐ ६-शे० ४९. हर्यक्षः [शि० १४] ऐ २२-कुभेरदेव. पुष्पकम्-कुभेरनुं विमान. चैत्ररथम्-कुभेरनुं वन. प्रभा ॥ १६० ॥, अलका, वस्वौकसारा [वसुप्रभा, वसुसारा शे० ४९] ऐ ३-कुभेरनी नगरी. नलकूबरः-कुभेरनो पुत्र. वित्तम्, रिक्तम्, स्वापतेयम्, राः 'रै' (पु. स्त्री.), सारम् (पु. न.) विभवः, वसु (न.) ॥ १६१ ॥ द्युम्नम्, द्रव्यम्, पृक्थम्, ऋक्थम्, स्वम् (पु. न.) ऋक्णम्, द्रविणम्, धनम् (पु. न.) हिरण्यम्, अर्थः ऐ -१७-धन. निधानम्, कुनाभिः (पु.), शेवधि (पु. न.),

^१महापद्मश्च ^२पद्मश्च, ^३शङ्खो ^४मकरकच्छपौ ।

^५मुकुन्दकुन्दनीलाश्च, ^६चर्चाश्च निधयो नव ॥१९३॥

^७यक्षः ^८पुण्यजनो ^९राजा, ^{१०}गुह्यको ^{११}वटवास्थपि ।

^{१२}किन्नरस्तु ^{१३}किम्पुरुषस्तुरङ्गवदनो ^{१४}मयुः ॥१९४॥

^{१५}शम्भुः ^{१६}शर्वः ^{१७}स्थाणुरीशान ईशो,

^{१८}रुद्रो ^{१९}उद्दीशो ^{२०}वामदेवो ^{२१}वृषाङ्कः ।

^{२२}कण्ठेकालः, ^{२३}शङ्करो ^{२४}नीलकण्ठः,

^{२५}श्रीकण्ठाग्रौ ^{२६}धूर्जटिर्भीम-भर्गौ ॥१९५॥

^{२७}मृत्युञ्जयः ^{२८}पञ्चमुखोऽष्टमूर्तिः,

^{२९}श्मशानवेष्मा ^{३०}गिरिशो ^{३१}गिरीशः ।

निधिः (पु. न.) अथ ४-ल' ३२, निधान ॥ १८२ ॥ महापद्मः, पद्मः (पु. न.), शङ्खः, मकरः, कच्छपः, मुकुन्दः, कुन्दः, नीलः, चर्चाः 'अस्' (पु.) (जैन शास्त्रमां नव निधिनां नामो- १ नैसर्गः, २ पाण्डुकः, ३ पिङ्गलः, ४ सर्वरत्नकः, ५ महापद्मः, ६ कालः, ७ महाकालः, ८ माणवः, ९ शङ्खकः) अथ नव निधिनां नाम ॥ १८३ ॥ यक्षः, पुण्यजनः, राजा 'अद्' (पु.) गुह्यकः, वटवासी 'इन्' (पु.) अथ ५-यक्ष. किन्नरः, किम्पुरुषः, तुरङ्गवदनः, मयुः (पु.) अथ ४-किन्नरदेव, देवनी जति ॥ १८४ ॥ शम्भुः, शर्वः, स्थाणुः, ईशानः, ईशः, रुद्रः, उद्दीशः, वामदेवः, वृषाङ्कः-वृषलाञ्छनः, कण्ठेकालः, शङ्करः, नीलकण्ठः, श्रीकण्ठः,

^{२४} ^{२५} ^{२६} ^{२७}
पण्डः कपर्दीश्वर ऊर्ध्वलिङ्ग,

^{२८} ^{२९} ^{३०} ^{३१}
एक-त्रि-दृक् भालदृगेकपादः ॥१९६॥

^{३२} ^{३३} ^{३४} ^{३५}
मृडोऽट्टहासी घनवाहनोऽहि-

^{३६} ^{३७}
बुध्नो विरूपाक्षविषान्तकौ च ।

^{३८} ^{३९} ^{४०}
महाव्रती वह्नि-हिरण्यरेताः,

^{४१} ^{४२} ^{४३}
शिवोऽस्थिधन्वा पुरुषास्थिमाली ॥१९७॥

^{४४} ^{४५} ^{४६}
स्याद् व्योमकेशः शिपिविष्टभैरवो,

^{४७} ^{४८} ^{४९} ^{५०}
दिक्-कृत्तिवासा भव-नीललोहितौ ।

^{५१} ^{५२} ^{५३}
सर्वज्ञ-नाट्यप्रिय-खण्डपर्शवो,

^{५४} ^{५५} ^{५६}
महा-परा देव-नटेश्वरा हरः ॥१९८॥

उग्रः, धूर्जटिः, भीमः, भर्गः ॥ १९५ ॥, मृत्युञ्जयः, पञ्च-
मुखः, अष्टमूर्तिः, इमशानवेश्मा 'अन्', गिरिशः, गिरीशः, षण्डः,
कपर्दी 'इन्' (पु.) ईश्वरः, ऊर्ध्वलिङ्गः, एकदृक् 'श' (पु.), त्रिदृक्
'श' (पु.), (एकनेत्रः, विषमनेत्रः,), भालदृक् 'श' (पु.),
एकपाद ॥१९६॥ मृडः, अट्टहासी 'इन्' (पु.) घनवाहनः-अब्द-
वाहनः, अहिबुध्नः, विरूपाक्षः, विषान्तकः, महाव्रती 'इन्' (पु.),
वह्निरेताः, 'अस्' (पु.), हिरण्यरेताः 'अस्' (पु.), शिवः,
अस्थिधन्वा 'अन्' (पु.) पुरुषास्थिमाली 'इन्' (पु.) ॥ १९७ ॥,
व्योमकेशः, शिपिविष्टः, भैरवः, दिग्वासाः, 'अस्', कृत्तिवासाः अस्'
(दिग्वस्त्रः, चर्मवसनः,) भवः, नीललोहितः, सर्वज्ञः, नाट्यप्रियः,
खण्डपर्शुः, महादेवः, महानटः, महेश्वरः, हरः ॥१९८॥, पशुपतिः,

पशु-प्रमथ-भूतो-मापतिः पिङ्गजटे-क्षणः ।

पिनाक-शूल-खट्वाङ्ग-गङ्गा-इही-न्दु-कपालभृत् ॥१९९॥

गज-पूष-पुरा-अनङ्ग-काला-अन्धक-मखासुहृद् ।

कपर्दीऽस्य जटाजूटः, खट्वाङ्गस्तु सुखंमुणः ॥२००॥

पिनाकं स्यादाजगवमजकायं न तद्धनुः ।

ब्राह्मचाद्या मातरः सप्त, प्रमथाः पार्षदा गणाः ॥२०१॥

प्रमथपतिः, भूतपतिः, उमापतिः, (पशुनाथः, गणनाथः, भूत-
नाथः, गौरीनाथः) पिङ्गजटः, पिङ्गक्ष्णः, पिनाकभृत्, शूलभृत्,
खट्वाङ्गभृत्, गङ्गाभृत्, अहिभृत्, इन्दुभृत्, कपालभृत् (पिनाक-
पाणिः, शूली 'इन्', खट्वाङ्गधरः, गङ्गाधरः, उरगभूषणः, शशि-
भूषणः, कपाली 'इन्') ॥ १९९ ॥, गजासुहृत्, पूषासुहृत्,
पुरासुहृत्, अनङ्गासुहृत्, कालासुहृत्, अन्धकासुहृत्, मखा-
सुहृत्, (गजासुरद्वेषी, पूषदन्तहरः, त्रिपुरान्तकः, कामध्वंसी 'इन्',
यमजित्, अन्धकारिः, दक्षाध्वरध्वंसकः) [नन्दिवर्धनः ॥४१॥,
बहुरूपः, सुप्रसादः, मिहिराणः, अपराजितः, कङ्कटीकः, गुह्यगुरुः,
भगनेत्रान्तकः, खरुः ॥४२॥, परिणाहः, दशबाहुः, सुभगः, अनेक-
लोचनः, गोपालः, 'वरवृद्धः, अहिपर्यङ्कः, 'पांसुचन्दनः ॥४३॥,
कूटकुद, मन्दरमणिः, नवशक्तिः, 'महाम्बकः, 'कोणवादी, 'इन्',
शैलधन्वा 'अन्', विशालाक्षः, अक्षतस्वनः ॥४४॥, उन्मत्तद्वेषः,
शबरः, 'सिताङ्गः, धर्मवाहनः, महाकान्तः, वह्निनेत्रः, स्त्रीदेहाक्षीः,
नृवेषणः, ॥ ४५ ॥, महानादः, 'नराधारः, भूरिः, एकादशोत्तमः,

१ वरवृषः । २ पांसुचन्दनः । ३ महाम्बुकः । ४ कौणवादी । ५ शिताङ्ग

६ निराधारः-भानुः ।

લઘિમા^૧ વૈશિતેશિત્વં, પ્રાકામ્યં મહિમા^૨ણિમા ।

યત્રકામાવસાયિત્વં, પ્રાપ્તિરૈશ્વર્યમષ્ટધા^૩ ॥૨૦૨॥

ગૌરી કાલી પાર્વતી માતૃમાતા-

ઽર્પણારુદ્રાણ્યમ્બિકા ંયમ્બકૌમા ।

જોટી 'ઇન્', 'જોટીઙ્ગઃ', અર્ધકૂટઃ, 'સમિરઃ', ધૂમ્રઃ, યોગી 'ઇન્' ॥૪૬॥, ઉલન્દઃ, જયતઃ. કાલઃ, જટાધરઃ, દશાવ્યયઃ, સંધ્યાનાદી 'ઇન્', રેરિહાણઃ, શરૂકુઃ, 'કપિલાઙ્ગનઃ' ॥૪૭॥, જગદ્રોણિઃ, 'અર્ધકાલઃ', વિશાપ્રિયતમઃ, 'અતલઃ', જગત્સપ્તા, કટાટંકઃ, કટપ્રઃ, હીરઃ, હૃત્કરઃ એ ૬૧-૨૧૦ ૪૨-૪૮] એ ૭૭-૨૧૨, મહાદેવ. કપર્દઃ, જટાજૂટઃ, એ ૨ શંકરની જટા. સદ્વાઙ્ગઃ (પુ. ન.), સુલ્લસુણઃ એ ૨-૨૧૨નું સુખાસન. ॥ ૨૦૦ ॥ પિનાકમ્ (પુ. ન.), આજગવમ્, અજકાવમ્ [અજગવમ્, અજગાવમ્ શિ. ૧૪] એ ૩-૨૧૨નું ધનુષ્ય. બ્રાહ્મી-(બ્રહ્માણી, સિદ્ધી, માહેશ્વરી, કૌમારી, વૈષ્ણવી, વારાહી, ચામુણ્ડા) ગ્રાહી વગેરે (સાત) શંકરની માતાઓ (શક્તિરૂપ) છે. પ્રમથાઃ, પાર્વદા-પરિષદાઃ, ગણાઃ (પુ. બ.) એ ૩-૨૧૨ના ગણો છે. ॥૨૦૧॥ ૧ લઘિમા 'અન્'-અત્યંત હલકા થવાની શક્તિ. ૨ વૈશિતા-સર્વને વશ કરવાની શક્તિ. ૩ વૈશિત્વમ્-જીવ કે અજીવ સર્વ આજ્ઞા માને તેવી શક્તિ. ૪ પ્રકામ્યમ્-ઈચ્છિત પ્રાપ્ત થાય તેવી શક્તિ. ૫ મહિમા 'અન્' અત્યંત મોટા થવાની શક્તિ. ૬ અણિમા 'અન્'-અત્યંત નાના થવાની શક્તિ. ૭ યત્રકામાવસાયિત્વમ્-વિષ વગેરેને અમૃતરૂપે પરિણુમાવાની શક્તિ. ૮ પ્રાપ્તિઃ-પૃથ્વી ઉપર રહેલો માણસ આંગળીના

૧ જોટીઙ્ગઃ. ૨ સમિરઃ. ૩ કપિલાઙ્ગનઃ. ૪ અર્ધકલઃ. ૫ અતલઃ-માનુ.

^{१०} दुर्गा ^{११} चण्डी ^{१२} सिंहयाना ^{१३} मृडानी-

^{१४} कात्यायन्यौ ^{१५} दक्षजाऽऽर्या ^{१६} कुमारी ^{१७} ॥२०३॥

^{१८} सती ^{१९} शिवा ^{२०} महादेवी, ^{२१} शर्वाणी ^{२२} सर्वमङ्गला ।

^{२३} भवानी ^{२४} कृष्ण-^{२५}मैनाकस्वसा ^{२६} मेना-^{२७}ऽद्रिजेश्वरा ^{२८} ॥२०४॥

^{२९} निशुम्भ-^{३०}शुम्भ-^{३१}महिषमथनी ^{३२} भूतनायिका ।

तस्याः सिंहो मनस्तालः, सङ्ख्यौ तु विजया जया ॥२०५॥

अत्र सागथी चन्द्र अने सूर्यने पक्ष स्पर्श करी शके तेवी शक्ति.
आ लघिभा वगेरे आठ सिद्धिओ छे. ॥२०२॥ गौरी, काली, पार्वती,
मातृमाता 'तृ,' अपर्णा, रुद्राणी, अम्बिका, द्यम्बिका, उमा, दुर्गा,
चण्डी, सिंहयाना-सिंहवाहना, मृडानी, कात्यायनी, दक्षजा, आर्या,
कुमारी ॥२०३॥, सती शिवा-शिवी, महादेवी, शर्वाणी, सर्वमङ्गला,
भवानी, कृष्णस्वसा 'सु', मैनाकस्वसा 'सु' मेनाजा, अद्रिजा, ईश्वरा
॥२०४॥, निशुम्भमथनी, शुम्भमथनी, महिषमथनी, भूतनायिका,
[गौतमी, कौशिकी, कृष्णा, तामसी, बाभ्रवी, जया, कालरात्रिः,
महामाया, भ्रामरी, यादवी, वरा ॥४६॥ बहिष्वजा, शूलधरा,
परमब्रह्मचारिणी, अमोघा, विन्ध्यनिलया, षष्ठी, कान्तारवासिनी
॥५०॥, जाङ्गुली, बदरीवासा, वरदा, कृष्णपिङ्गला, द्रुपद्वती, 'इन्द्र-
भगिनी, प्रगल्भा, रेवती ॥५१॥, महाविद्या, सिनीवाली, रक्तदन्ती,
एकपाटला, 'एकपर्णा, बहुभुजा, नन्दपुत्री, महाजया ॥५२॥,
भद्रकाली, महाकाली, योगिनी, गणनायिका, हासा, भीमा, प्रकू-
ष्माण्डी, 'गदिनी, वारुणी, हिमा ॥५३॥, अनन्ता, विजया,
क्षेमा, मानस्तोका, कुहावती, चारणा, पितृगणा, स्कन्दमाता,

चामुण्डा चर्चिका चर्ममुण्डा मार्जारकर्णिका ।

कर्णमोटी महामन्धा, भैरवी च कपालिनी ॥२०६॥

हेम्बो गण-विघ्नेशः, पशुपाणिर्विनायकः ।

द्वैमातुरो गजास्यैकदन्तौ लम्बोदराखुगौ ॥२०७॥

घनाञ्जनी ॥५४॥, गान्धर्वी, 'कर्बुरा, गार्गी, सावित्री, ब्रह्मचारिणी, कोटिश्रीः, मन्दरावासा, केशी, मलयवासिनी ॥५५॥, कालायनी, विशालाक्षी, किराती, गोकुलोद्भवा, एकानसी, नारायणी शैला, शाकम्भरी, ईश्वरी ॥५६॥, प्रकीर्णकेशी, कुण्डा, नीलवस्त्रा, उग्रचारिणी, अष्टादशभुजा, पौत्री, शिवदूती, यमस्वसा ॥५७॥, सुनन्दा, विकचा, लम्बा, जयन्ती, नकुला, कुला, 'विलंका, नन्दिनी, नन्दा, नन्दयन्ती, निरञ्जना ॥५८॥, कालञ्जरी, शतमुखी, विकराला, करालिका, विरजाः 'सू' 'पुरला, 'जारी, बहुपुत्री, कुलेश्वरी ॥५९॥, कैटभी, कालदमनी, 'दुर्दुरा, कुलदेवता, रौद्री, कुन्दा, महारौद्री, 'कालङ्गमा, महानिशा ॥६०॥, बलदेवस्वसा 'सु', पुत्री, द्वीरी, क्षेमङ्करी, प्रभा, मारी, हैमवती, गोला, शिखरवासिनी
 अ-११७ शे० ४९-६१. दाक्षायणी, ईश्वरी शि० १५] अ ३२ शंकरनी श्री. पार्वती. मनस्तालः अ १५० पा० १५०. विजया, जया, अ २-पार्वतीनी सभायाः ॥२०५॥, चामुण्डा, चर्चिका, चर्ममुण्डा, मार्जारकर्णिका, कर्णमोटी, महामन्धा, भैरवी, कपालिनी, [महाचण्डी, चण्डमुण्डा शे० ६२] अ ८-आमुण्डानां नाम ॥२०६॥ हेम्बः, गणेशः, विघ्नेशः, (प्रमथाधिपः विघ्नराजः, पशु-)

१ कर्बरी । २ विलञ्ज । ३ पुरजा । ४ जीरी । ५ दुर्दुरी । ६ कालङ्गमी-भातु० ।

स्कन्दः स्वामी महासेनः, सेनानीः शिखिवाहनः ।

षाण्मातुरो ब्रह्मचारी, गङ्गो-मा-कृत्तिकासुतः ॥२०८॥

द्वादशाक्षो महातेजाः, कुमारः षण्मुखो गुहः ।

विशाखः शक्तिभृत् क्रौञ्च-तारकारिः शरा-ग्निभूः ॥२०९॥

भृङ्गी भृङ्गिरिटिर्भृङ्गिरीटिर्नाड्य-स्थिविग्रहः ।

कूष्माण्डके कैलिकिलो, नन्दीशे तण्डु-नन्दिनौ ॥२१०॥

पाणिः, (परशुधरः) विनायकः, द्वैमातुरः, गजास्थः, एकदन्तः, लम्बोदरः, आलुगः, (मूषिकरथः), [पृश्निगर्भः, पृश्निशृङ्गः, द्विशरीरः, त्रिधातुकः ॥६२॥, हस्तिमल्लः, विषाणान्तः अे ६-शे० ६२-६३] अे १०-गणेश, विनायकः ॥२०७॥ स्कन्दः, स्वामी 'अन्', महासेनः, सेनानीः, शिखिवाहनः मयूररथः, षाण्मातुरः ब्रह्मचारी 'इन्', गङ्गासुतः, उमासुतः, कृत्तिकासुतः, (गङ्गेयः, पार्वतीनन्दनः, बाहुलेयः) ॥ २०८॥, द्वादशाक्षः, महतेजाः 'अस्' कुमारः, षण्मुखः, गुहः, विशाखः, शक्तिभृत्-शक्तिपाणिः, क्रौञ्चारिः तारकारिः, (क्रौञ्चादारणः, तारकान्तकः), शरभूः, शरजन्मा 'अन्', अग्निभूः अग्निजन्मा 'अन्', ['करवीरकः, सिद्धसेनः, वैजयन्तः बालवर्च्यः, दिगम्बरः अे ५-शे० ६३] अे २१- (पु.) शक्तिः, शंकरो पुत्रः ॥२०६॥ भृङ्गी 'इन्', भृङ्गिरिटीः (पु.), 'भृङ्गिरीटीः, नाडी-विग्रहः, अस्थिविग्रहः [चर्म 'इन्' शे० ६४] अे ५-शंकरो (पु.) गीगु. कूष्माण्डकः, कैलिकिलः अे २-कूष्माण्ड नामने शंकरो गण. नन्दी-शः, तण्डुः, नन्दी 'इन्' अे ३-शंकरो नन्दी गण ॥२१०॥ द्रुहिणः, 'विरिञ्चिः, द्रुघणः, 'विरिञ्चः, परमेष्ठी 'इन्', अजः, अपृथ्वणः,

१ करचारकः । २ दिवाकरः । ३ बालवर्च्यः । ४ भृङ्गिरीटिः । ५ विरञ्चीः । ६ विरञ्चः ।-मानु० ।

^१द्रुहिणो ^२विरिञ्चिर्द्रु^३घणो ^४विरिञ्चः,

^५परमेष्ठ^६चजोऽष्ट^७श्रवणः स्वयम्भूः ।

^८कमनः ^९कविः ^{१०}सात्त्विकवेद^{११}गर्भो,

^{१२}स्थविरः ^{१३}शतानन्द^{१४}पितामहो ^{१५}कः ॥२१॥

^{१६}धाता ^{१७}विधाता ^{१८}विधिवेधसो ^{१९}ध्रुवः,

^{२०}पुराणगो ^{२१}हंसगविश्वरेतसौ ।

^{२२}प्रजापतिर्ब्रह्मचतुर्मुखो ^{२३}भवा-

^{२४}न्तकृज्जगत्कर्तृ^{२५}सरोरुहासनौ ॥२१२॥

^{२६}शम्भुः ^{२७}शतधृतिः ^{२८}स्रष्टा, ^{२९}सुरज्येष्ठो ^{३०}विरिञ्चनः ।

^{३१}हिरण्यगर्भो ^{३२}लोकेशो, ^{३३}नाभि-पद्मा-त्मभूरपि ^{३४}॥२१३॥

स्वयम्भूः, कमनः, कविः, सात्त्विकः, वेदगर्भः, स्थविरः, शतानन्दः, पितामहः, कः ॥२११॥ धाता 'त', विधाता 'त', विधिः, वेधाः 'अस्', ध्रुवः, पुराणगः, हंसगः, (श्वेतपत्ररथः), विश्वरेताः 'अस्', प्रजापतिः, ब्रह्म 'अन्' (पु. न.) चतुर्मुखः, भवान्तकृत्, जगत्कर्ता 'त', (विश्वसृष्ट 'ज्'), सरोरुहासनः ॥२१२॥, शम्भुः, शतधृतिः, स्रष्टा 'त', सुरज्येष्ठः, विरिञ्चनः, हिरण्यगर्भः, लोकेशः, नाभिभूः, पद्मभूः, आत्मभूः, (नाभिजन्मा 'अन्', कमलजन्मा 'अन्', आत्मयोनिः), [क्षेत्रज्ञः, 'पुरुषः, सनत् अथ ३-शे० ६४] अथ ४० ब्रह्मा. ॥२१३॥ विष्णुः, जिष्णुः, जना-

^१बिष्णु^२जिष्णु^३जनार्दनो^४ हरि^५हृषीकेश^६अच्युताः^७ केशवो,
^८दाशार्हः^९ पुरुषोत्तमो^{१०}ऽब्धि^{११}शयनो^{१२}पेन्द्रा^{१३}वजेन्द्रानुजो ।
^{१४}विश्वक्सेन^{१५}नारायणो^{१६} जलशयो^{१७} नारायणः^{१८} श्रीपति-
^{१९}दैत्यारिश्च^{२०} पुराण-यज्ञ^{२१}पुरुषस्ता^{२२}क्षर्य^{२३}ध्वजो^{२४}ऽधोक्षजः ॥२१४॥
^{२५}गोविन्द^{२६}षड्बिन्दु^{२७}मुकुन्द^{२८}कृष्णा^{२९}, वैकुण्ठ^{३०}पद्मेशय^{३१}पद्मनाभाः ।
^{३२}वृषाकपि^{३३}र्माधव^{३४}वासुदेवो^{३५}, विश्वम्भरः^{३६} श्रीधर^{३७}विश्वरूपो^{३८} ॥२१५॥
^{३९}दामोदरः^{४०} सौरि^{४१}सनातनो^{४२} विधुः^{४३},
^{४४}पीताम्बर^{४५}मार्जजिनो^{४६} कुमोदकः^{४७} ।
^{४८}त्रिविक्रमो^{४९} जह्नु^{५०}चतुर्भुजो^{५१} पुन-
^{५२}र्वसुः^{५३} शतावर्त्त^{५४}गदाग्रजो^{५५} स्वभूः ॥२१६॥

र्दनः, हरिः, हृषीकेशः, अच्युतः, केशवः, दाशार्हः, पुरुषोत्तमः,
 अब्धिशयनः, उपेन्द्रः, अजः, इन्द्रानुजः, (वासवावरजः),
 विश्वक्सेनः, नारायणः, जलशयः जलेशयः, नारायणः, श्रीपतिः,
 (लक्ष्मीनाथः), दैत्यारिः, पुराणपुरुषः, यज्ञपुरुषः, ताक्षर्यध्वजः,
 (गरुडाङ्कः), अधोक्षजः ॥२१४॥ गोविन्दः, षड्बिन्दुः, मुकुन्दः,
 कृष्णः, वैकुण्ठः, पद्मेशयः, पद्मनाभः, वृषाकपिः माधवः, वासुदेवः,
 विश्वम्भरः श्रीधरः, विश्वरूपः ॥२१५॥ दामोदरः सौरिः-शौरिः,
 सनातनः, विधुः, पीताम्बरः, मार्जः, जिनः, कुमोदकः, त्रिविक्रमः,
 जह्नुः, चतुर्भुजः, पुनर्वसुः, शतावर्त्तः, गदाग्रजः, स्वभूः ॥२१६॥
 मुञ्जकेशी 'इन्', वनमाली 'इन्', पुण्डरीकाक्षः, वभ्रुः, शशबिन्दुः,
 वेधाः, 'अस्', पृश्निशृङ्गः, धरणीधरः (महीधरः), आत्मभूः

^{५२}मुञ्ज^{५३}केशिवनमालि^{५४}पुण्डरी^{५५}-काक्षवभ्रुशश^{५६}बिन्दु^{५७}वेधसः ।

^{५८}पृश्नि^{५९}शृङ्गधरणीधरात्मभू-^{६०}पाण्डवायन^{६१}सुवर्ण^{६२}बिन्दवः ॥२१७॥

^{६३}श्रीवत्सो^{६४} देवकीसूनुर्गोपेन्द्रो^{६५} विष्टर^{६६}श्रवाः ।

^{६७}सोमसिन्धु^{६८}जगन्नाथो,^{६९} गोवर्धनधरोऽपि च ॥ २१८ ॥

^{७०}यदुनाथो^{७१} गदा-^{७२}शार्ङ्ग-^{७३}चक्र-^{७४}श्रीवत्स-^{७५}शङ्खभृत् ।

^१मधु-^२ध्रेनुक-^३चाणूर-^४पूतना-^५यमलार्जुनाः ॥ २१९ ॥

पाण्डवायनः, सुवर्णबिन्दुः ॥ २१७ ॥ श्रीवत्सः, देवकी-
सूनुः, गोपेन्द्रः, विष्टरश्रवाः 'अस्', सोमसिन्धुः, जगन्नाथः,
गोवर्धनधरः ॥ २१८ ॥ यदुनाथः, गदाभृत्, शार्ङ्गभृत्, चक्रभृत्,
श्रीवत्सभृत्, शङ्खभृत्, (गदाधरः, शार्ङ्गो 'इन्', चक्रपाणिः,
श्रीवत्साङ्गः, शङ्खपाणिः), [तीर्थपादः, पुण्यश्लोकः, बलिन्दमः
॥ ६४ ॥ उरुकमः, उरुगायः, तमोघ्नः, श्रवणः, उदारधिः, 'लतापर्णः,
सुभद्रः, पांशुजालिकः ॥ ६५ ॥ चतुर्व्यूहः, नवव्यूहः, नवशक्तिः,
षडङ्गजित्, द्वादशमूलः, शतकः, दशावतारः, एकदम् 'श' ॥ ६६ ॥
हिरण्यकेशः, सोमः, अहिः, त्रिधामा 'अन्', त्रिककुत्, त्रिपाद्
'द्', मानञ्जरः, पराविद्धः, पृश्निगर्भः, अपराजितः ॥ ६७ ॥ हिर-
ण्यनाभः, श्रीगर्भः, वृषोत्साहः, सहस्रजित्, ऊर्ध्वकर्मा 'अन्',
यक्षधरः, धर्मेनेमिः, असंयुतः ॥ ६८ ॥ पुरुषः, योगनिद्रालुः, खण्डा-
स्यः, 'शलिकः, अजितः, कालकुण्ठः, वरारोहः, श्रीकरः, वायु-
वाहनः ॥ ६९ ॥ वर्द्धमानः, चतुर्दण्डः, नृसिंहवपुः 'ष्', अव्ययः,
कपिलः, भद्रकपिलः, सुषेणः, 'समितिजयः ॥ ७० ॥ क्रतुधामा
'अन्', वासुभद्रः, बहुरूपः, महाक्रमः, विधाता 'त्', 'धारः, पकाङ्गः,

१ लतावर्णः । २ शलिकजितः । ३ रुद्रकपिलः । ४ सुमतिजयः । ५ धीरः ।

कालनेमि-हयग्रीव-शकटा-ऽरिष्ट-कैटभाः ।

कंस-केशि-मुराः साल्व-मैन्द-द्विविद-राहवः ॥ २२० ॥

हिरण्यकशिपुर्बाणः, कालियो नरको बलिः ।

शिशुपालश्चास्य बध्या, वैनतेयस्तु वाहनम् ॥ २२१ ॥

शङ्खोऽस्य पाञ्चजन्यो ऽङ्गः, श्रीवत्सोऽसिस्तु नन्दकः ।

गदा कौमोदकी चापं, शार्ङ्गचक्रं सुदर्शनः ॥ २२२ ॥

वृषाक्षः, सुवृषः, अक्षजः ॥७१॥ रन्तिदेवः, सिन्धुवृषः, जितमन्युः,
वृकोदरः, बहुशङ्खः, रत्नबाहुः, वापुष्पहासः, महातपाः 'अस',
॥ ७२ ॥ लोकनाभः, सूक्ष्मनाभः, धर्मेनाभः, पराक्रमः, पद्महस्तः,
महाहस्तः, पद्मगर्भः, सुरोत्तमः, ॥७३॥ शतवीरः, महामायः,
ब्रह्मनाभः, सरीसृपः, वृन्दाह्वः, अधोमुखः, धन्वी 'इन्', सुधन्वा
'अन्', विश्वभुग् 'ज्', स्थिरः ॥७४॥ शतानन्दः, 'शरुः, यवनारिः,
प्रमर्दनः, 'यक्षनेमिः, लोहिताक्षः, एकपाद्, द्विपद्, कपिः ॥७५॥
एकशङ्खः, यमकीलः, 'आसन्दः, शिवकीर्तनः, शट्टुः, 'वंशः,
श्रीवराहः, सदायोगी 'इन्', सुयामुनः अ १०८-शे ६४-७६ ।
जलेशयः (शि १५) अ ७५-विष्णु, नाशयण, कृष्ण, मधुः,
धेनुकः, चाणूरः, पूतना, यमलार्जुनौ (द्विव.) ॥२१६॥ कालनेमिः,
हयग्रीवः, शकटः, अरिष्टः, कैटभः, कंसः, केशी 'इन्', मुराः,
साल्वः, मैन्दः, द्विविदः, राहुः, ॥२२०॥ हिरण्यकशिपुः, बाणः,
कालियः, नरकः, बलिः, शिशुपालः अ २३-विष्णुना वध्य, विष्णुना
शत्रु. (विष्णुने वध्य उपरथी विष्णुनां यौगिक नामो-मधुमथनः,
धेनुकध्वंसी 'इन्', चाणूरसूदनः पूतनादूषणः, यमलार्जुनभञ्जनः,

મણિઃ સ્યમન્તકો હસ્તે, ધ્રુજમધ્યે તુ કૌસ્તુભઃ ।

વસુદેવો ભૂકચ્ચપો, દિન્દુરાનકદુન્દુભિઃ ॥ ૨૨૩ ॥

રામો હલી મુસલિસાન્તવાતકામપાલાઃ, સઙ્કર્ષણઃ પ્રિયમધુર્બલરોહિણેયો ।

રુક્મિપ્રલમ્બયમુનાભિદનન્તાલ-લક્ષ્મેકકુण्डलसितासित-रेवतीशः ॥

વલદેવો વલમદ્રો, નીલવસ્ત્રોઽચ્યુતાગ્રજઃ ।

મુસલં ત્વમ્ય સૌનન્દઃ, હલં સંવર્તકાદ્યમ્ ॥ ૨૨૫ ॥

કાલનેમિહરઃ, હયગ્રીવરિપુઃ, શકટારિઃ, અરિષ્ટહા 'અન્', કેટ-
મારિઃ, કંસજિત્, કેશિહા 'અન્', મુરારિઃ, સાલ્વારિઃ, મૈન્દમર્દનઃ,
દ્વિવિદારિઃ, રાહુમૂર્ધહરઃ, હિરણ્યકશિપુદારણઃ, વાણજિત્, કાલિ-
યદમનઃ, નરકારિઃ, બલિવન્ધનઃ, શિશુપાલનિષૂદનઃ એ ૨૩-
વિષ્ણુનાં નામ) વૈનતેયઃ એ વિષ્ણુનું વાહન. (વિષ્ણુના વાહન ઉપરથી
વૈનતેયવાહનઃ, ગરુડગામી 'ઇન્' એ ૨-વિષ્ણુ ॥ ૨૨૧ ॥ પાંચ-
જન્યઃ એ-વિષ્ણુનો શૈળ શ્રીવત્સઃ એ વિષ્ણુનું ચિહ્ન, લાંછન
રુંવાંટાનું ણનેદ શ્રીવત્સ વક્ષસ્થલમાં હોય છે. નન્દકઃ એ-વિષ્ણુની
તક્ષશર કૌમોદકી [કૌપોદકી શિ૦ ૧૫] એ-વિષ્ણુની ગદા.
શઙ્કમ્ એ વિષ્ણુનું ધનુષ્ય. સુદર્શન (પુ. નં.) એ-વિષ્ણુનું ચક્ર
॥ ૨૨૨ ॥ સ્યમન્તકઃ એ વિષ્ણુના હાથનો મણિ. કૌસ્તુભઃ એ-વક્ષ-
સ્થલનો મણિ. વસુદેવઃ, ભૂકચ્ચપઃ, દિન્દુઃ (પુ.), આનક-
કુન્દુભિઃ (પુ.) એ ૪-વિષ્ણુના પિતા, વસુદેવ. ॥ ૨૨૩ ॥
રામઃ, હલી 'ઇન્', મુસલી 'ઇન્', સાન્તવતઃ, કામપાલઃ, સઙ્કર્ષણઃ,
પ્રિયમધુઃ, વલઃ, રોહિણેયઃ, રુક્મિમિદ્, પ્રલમ્બમિદ્, યમુનામિદ્,
(રુક્મિદારણઃ, પ્રલમ્બઘ્નઃ, કાલિન્દ્રોત્કર્ષણઃ), અનન્તઃ, તાલલક્ષ્મ
'અન્', એકકુण्डलઃ, સિતાસિતઃ, રેવતીશઃ ॥ ૨૨૪ ॥, વલદેવઃ,
વલમદ્રઃ, નીલવસ્ત્રઃ, અચ્યુતાગ્રજઃ, [મદ્રાઙ્ગઃ, ફાલઃ, ગુપ્તચરઃ,

લક્ષ્મીઃ^૧ પદ્મા^૨ રમા^૩ યા^૪ મા^૫, તા^૬ સા^૭ શ્રી^૮ કમલેન્દિરા^૯ ।

હરિપ્રિયા^{૧૦} પદ્મવાસા^{૧૧}, ક્ષીરોદતનયા^{૧૨}ઽપિ^{૧૩} ચ^{૧૪} ॥ ૨૨૬ ॥

મદનો^૧ જરાભીરન^૨જ્ઞમન્મથો^૩, કમનઃ^૪ કલાકેલિરનન્યજો^૫ઽજ્ઞજઃ ।

મધુદીપમારો^૬ મધુસારથિઃ^૭ સ્મરો^૮, વિષમાયુધો^૯ દર્પકકામહૃચ્છયાઃ^{૧૦} ॥

પ્રથુન્નઃ^{૧૧} શ્રીનન્દનશ્ચ^{૧૨}, કન્દર્પઃ^{૧૩} પુષ્પકેતનઃ^{૧૪} ।

પુષ્પાણ્યસ્યેષુ^૧ચાપાસ્ત્રાણ્ય-રી^૨ શંવરશૂર્પકો^૩ ॥ ૨૨૮ ॥

બલી 'ઇન્', પ્રલાપી 'ઇન્', ભદ્રચલનઃ, પૌરઃ, શેષાહિનામધૃત એ ૮-શેઠ ૭૭] એ ૨૧-અલદેવ. સૌનન્દમ્ એ-અલદેવનું મુસદ્દા સંવર્તકમ્ એ-અલદેવનું હુળ. ॥ ૨૨૫ ॥ લક્ષ્મીઃ, પદ્મા, રમા, રૂઃ, આ (યા), મા, તા, સા, શ્રીઃ, કમલા, હિન્દિરા, હરિપ્રિયા, પદ્મવાસા, ક્ષીરોદતનયા, [ભર્મરી, વિષ્ણુશક્તિઃ, ક્ષીરાબ્ધિમાલુષી એ ૩-શેઠ ૭૮, આ, રૂઃ શિઠ ૧૫] એ ૧૪-લક્ષ્મી, વિષ્ણુની પત્ની. ॥ ૨૨૬ ॥ મદનઃ, જરાભીરઃ, અનજ્ઞઃ, મન્મથઃ, કમનઃ, કલાકેલિઃ, અનન્યજઃ, અજ્ઞજઃ, મધુદીપઃ, મારઃ, મધુસારથિઃ, સ્મરઃ, વિષમાયુધઃ, દર્પકઃ, કામઃ, હૃચ્છયઃ, (મનસિશયઃ) ॥ ૨૨૭ ॥, પ્રથુન્નઃ, શ્રીનન્દનઃ, કન્દર્પઃ, પુષ્પકેતનઃ, (પુષ્પધ્વજઃ), [યૌવનોદ્મેદઃ, શિશિમૃત્યુઃ, મહોત્સવઃ ॥ ૭૮ ॥, શમાન્તકઃ, સર્વધન્વી 'ઇન્', રાગરજ્જુઃ, પ્રકર્ષકઃ, મનોદાહી 'ઇન્', મથનઃ એ ૬-શેઠ ૭૮-૭૯, કન્તુઃ શિઠ ૧૬] એ ૨૦-કામદેવ. હૃષુઃ, ચાપમ્, અસ્ત્રમ્ આ ત્રણ કામદેવનાં પુષ્પો છે. (તેથી પુષ્પેષુઃ, કુસુમ્બાણઃ, પુષ્પચાપઃ, કુસુમધન્વા 'અન્', પુષ્પાસ્ત્રઃ, કુસુમાયુધઃ વગેરે કામદેવનાં યૌગિક નામ થાય છે.) શંવરઃ (શમ્બરઃ), શૂર્પકઃ એ ૨-કામદેવના શત્રુ, (તેથી શંવરારિઃ-શમ્બરારિઃ, શૂર્પકારિઃ કામદેવનાં નામો બને છે.) ॥ ૨૨૮ ॥ કેતનમ્, મીનઃ, મકરઃ એ ૩-કામનું

કેતનં^૧ મીનમકરા^૨, બાણાઃ પઞ્ચ^૩ રતિઃ પ્રિયા^૪ ।

મનઃશૃંગારસઙ્કલ્પાત્માનો યોનિઃ^૫ સુહૃન્મધુઃ^૬ ॥ ૨૨૯ ॥

સુતોઽનિરુદ્ધ^૭ ઋઘ્યાઙ્ક^૮, ઉપેશો^૯ બ્રહ્મસૂત્ર સઃ^{૧૦} ।

ગરુડઃ^{૧૧} શાલ્મલ્યરુણાવરજો વિષ્ણુવાહનમ્^{૧૨} ॥ ૨૩૦ ॥

સૌપર્ણેયો^{૧૩} વૈનતેયઃ સુપર્ણઃ^{૧૪}, સર્પારાતિર્વજ્રિજિદ્^{૧૫} વજ્રતુણ્ડઃ^{૧૬} ।

પશ્ચિસ્વામી^{૧૭} કાશ્યપિઃ^{૧૮} સ્વર્ણકાય-સ્તાર્ક્યઃ^{૧૯} કામાયુર્ગૃત્માન્^{૨૦} સુધાહત્^{૨૧} ॥

ચિહ્ન, ૬૧૪. (તેથી મીનકેતનઃ, દ્વષધ્વજઃ, મકરકેતનઃ, મકર-
ધ્વજઃ વગેરે કામનાં યૌગિક નામેા બને છે.) કામનાં બાણ પાંચ
છે—(અરવિન્દમ્, અશોકમ્, ચૂતમ્, નવમલ્લિકા, નીલોત્પલમ્ તેથી
પન્ચબાણઃ, વિષમેષુ, એ કામનાં યૌગિક નામેા થાય છે.) રતિઃ—
એ કામની પ્રિયા (તેથી રતિવરઃ, રતિપતિઃ એ કામનાં યૌગિક
નામેા થાય છે.) મનઃ ‘સ’ (ન.), શૃંગારઃ, સઙ્કલ્પઃ, આત્મા ‘અન્’
એ ૪-કામની યોનિ-ઉત્પત્તિ. (તેથી મનોયોનિઃ, ચેતોભવઃ, શૃંગા-
રયોનિઃ, શૃંગારજન્મા ‘અન્’, સઙ્કલ્પયોનિઃ, સ્મૃતિભૂઃ, આત્મયોનિઃ,
આત્મભૂઃ એ કામનાં યૌગિક નામેા બને છે.) મધુઃ (ચૈત્રઃ) એ
કામનો મિત્ર. (તેથી મધુસુહત્, ચૈત્રસલ્લઃ એ કામનાં યૌગિક નામેા
થાય છે.) ॥ ૨૨૯ ॥ અનિરુદ્ધઃ, ઋઘ્યાઙ્કઃ (ઋઘ્યકેતુઃ), ઉપેશઃ
(ઉષારમણઃ), બ્રહ્મસૂઃ એ ૪-કામનો પુત્ર. ગરુડઃ (ગરુડઃ),
શાલ્મલી ‘ઇન્’, અરુણાવરજઃ, વિષ્ણુવાહનમ્ ॥ ૨૩૦ ॥, સૌપર્ણેયઃ,
વૈનતેયઃ, સુપર્ણઃ, સર્પારાતિઃ (પુ.), વજ્રિજિત્ (પુ.), વજ્રતુણ્ડઃ,
પશ્ચિસ્વામી ‘ઇન્’ (પુ.), કાશ્યપિઃ, સ્વર્ણકાયઃ, તાર્ક્યઃ, કામાયુઃ
‘ષ્’ ગૃત્માન્ ‘મત્’, સુધાહત્, વિષાપદઃ ॥ ૭૬ ॥, પશ્ચિસિંહઃ,
મહાપશ્ચઃ, મહાવેગઃ, વિશાલકઃ, ઉન્નતોશઃ, સ્વમુલ્કભૂઃ, શિલાડઃ

^१बुद्धस्तु ^२सुगतो ^३धर्मधातुस्त्रिकालविज्जिनः ।

^४बोधिसत्त्वो ^५महाबोधिरार्यः ^६शास्ता ^७तथागतः ॥ २३२ ॥

^{११}पञ्चज्ञानः ^{१२}षडभिज्ञो, ^{१३}दशार्हो ^{१४}दशभूमिगः ।

^{१५}चतुस्त्रिंशज्जातकज्ञो, ^{१६}दशपारमिताधरः ॥ २३३ ॥

^{१७}द्वादशाक्षो ^{१८}दशबलस्त्रिकायः ^{१९}श्रीधनाऽद्वयौ ।

^{२०}समन्तभद्रः ^{२१}सङ्गुप्तो, ^{२२}दयाकूर्चो ^{२३}विनायकः ॥ २३४ ॥

^{२४}मार-^{२५}लोक-^{२६}स्व-^{२७}जिद् ^{२८}धर्मराजो ^{२९}विज्ञानमातृकः ।

^{३०}महामैत्रो ^{३१}मुनीन्द्रश्च, बुद्धाः स्युः सप्त ते त्वमी ॥ २३५ ॥

नीहः, अहिभुक् 'ज' ये ६-शे० ७६-८०] ये १७-३१३५ पक्षी
॥ २३१ ॥ बुद्धः, सुगतः, धर्मधातुः (पु.), त्रिकालविद् (पु.),
जिनः, बोधस्तत्त्वः, महाबोधिः, (पु.), आर्यः, शास्ता 'त्', तथा-
गतः ॥ २३२ ॥, पञ्चज्ञानः, षडभिज्ञः, दशार्हः, दशभूमिगः, चतु-
स्त्रिंशज्जातकज्ञः, दशपारमिताधरः ॥ २३३ ॥ द्वादशाक्षः, दशबलः,
त्रिकायः, श्रीधनः, अद्वयः, समन्तभद्रः, सङ्गुप्तः, दयाकूर्चः, विना-
यकः ॥ २३४ ॥, मारजित् (पु.), लोकजित् (पु.), स्वजित् (पु.),
धर्मराजः, विज्ञानमातृकः, महामैत्रः, मुनीन्द्रः, [भगवान् 'वत्',
योगी 'इन्', 'बुधः, विज्ञानदेशनः, महासत्त्वः, लोकनाथः, बोधिः,
अर्हन् 'त्', सुनिश्चितः ॥ ८१ ॥, गुणाब्धिः, विगतद्वन्द्वः ये ११-
शे० ८१-८२; सिद्धार्थः शि० १६] ये ३२-मुद्ग, सुगतः, मुद्ग
सात छे ते आ प्रभाषे-॥ २३५ ॥ विपश्यो 'इन्' शिखी 'इन्'
(पु.), विश्वभूः (पु.), ककुच्छन्दः, काञ्चनः, काश्यपः येम छ

વિપશ્ચી શિશ્વી વિશ્વભૂઃ, ક્રકુચ્છન્દશ્ચ કાઞ્ચનઃ ।

કાઞ્ચપશ્ચ સપ્તમસ્તુ, શાક્યસિંહોઽર્કવાન્ધ્રવઃ ॥ ૨૩૬ ॥

તથા રાહુલસૂઃ સર્વાર્થસિદ્ધો ગોતમાન્વયઃ ।

માયા-શુદ્ધોદનમુતો, દેવદત્તાપ્રજશ્ચ સઃ ॥ ૨૩૭ ॥

અમુરા દિતિ-દનુજાઃ, પાતાલૌકઃસુરારયઃ ।

પૂર્વદેવાઃ શુકશિખ્યા, વિદ્યાદેવ્યસ્તુ ષોડશ ॥ ૨૩૮ ॥

અને સાતમે શાક્યસિંહ તેનાં નામ-શાક્યસિંહઃ-શક્યઃ, અર્કવાન્ધ્રવઃ ॥ ૨૩૬ ॥, રાહુલસૂઃ, સર્વાર્થસિદ્ધઃ, ગોતમાન્વયઃ, માયા-મુતઃ, શુદ્ધોદનમુતઃ, દેવદત્તાપ્રજઃ (શૌર્યોદનિઃ) એ ૮-શાક્ય-સિંહના નામે છે. ॥૨૩૭॥ અમુરાઃ, દિતિજાઃ, દનુજાઃ, (દૈત્યાઃ, દાનવાઃ), પાતાલૌકસઃ 'અસ' (પુ.), સુરારયઃ 'રિ' પૂર્વદેવાઃ, શુકશિખ્યાઃ એ ૭-(પુ. યા. , અમુરો. સોળ વિદ્યાદેવીઓ છે- ॥ ૨૩૮ ॥ ૧ રોહિણી, ૨ પ્રજ્ઞપ્તિઃ (સ્ત્રી.), ૩ વજ્રશૃંગલા, ૪ કુલિ-શાહકુશા, ૫ ચક્રેશ્વરી, ૬ નરદત્તા, ૭ કાલી, ૮ મહાકાલી ॥ ૨૩૯ ॥ ૯ ગૌરી, ૧૦ માન્ધારી, ૧૧ સર્વાસ્ત્રમહાજ્વાલા, ૧૨ માનવી, ૧૩ વૈરોહ્યા, ૧૪ અચ્છુતા, ૧૫ માનસી, ૧૬ મહામાન-સિકા, એ-સોળ વિદ્યાદેવીઓનાં નામે. ॥ ૨૪૦ ॥ વાક 'ચ', બ્રાહ્મી, ભારતી, ગૌઃ 'ગો' (પુ. સ્ત્રી.), ગીઃ 'ગિહ' (સ્ત્રી.), વાણી, માયા સરસ્વતી, શ્રુતદેવી એ ૯-સરસ્વતી દેવી, વાણી. વચનમ્, વ્યાહારઃ, ભાષિતમ્, વચઃ 'સ' (ન.), [જલ્પિતમ્, લપિતમ્, ઉદિતમ્, મળિતમ્, અભિધાનમ્, ગદિતમ્, એ ૬-શ્લો ૮૨] એ ૪-વાણી, વચન. ॥ ૨૪૧ ॥ વિશેષણ સહિત કે સહિત, પ્રયો-ગમાં વપરાયેલું કે ન પણ વપરાયેલું ક્રિયાપદ વાક્ય કહેવાય છે. તેમજ સ્થાદિ કે ત્યાદિ વિભક્તિઓ લાગેલું પદ કહેવાય છે.

रोहिणी प्रज्ञप्तिर्वज्रशृङ्खला कुलिशाङ्कुशा ।

चक्रेश्वरी नरदत्ता, काल्यथासौ महापरा ॥ २३९ ॥

गौरी गान्धारी सर्वास्त्रमहाज्वाला च मानवी ।

वैरोट्याऽच्छुप्ता मानसी, महामानसिकेति ताः ॥ २४० ॥

वाग् ब्राह्मी भारती गौर्गोर्वाणी भाषा सरस्वती ।

श्रुतदेवी वचनं तु व्यवहारो भाषितं वचः ॥ २४१ ॥

सन्निशेषणमाख्यातं, वाक्यं स्त्याद्यन्तकं पदम् ।

राद्धसिद्धकृतेभ्योऽन्त, आप्तोक्तिः समयागमौ ॥ २४२ ॥

आचाराङ्गं सूत्रकृतं, स्थानाङ्गं समवाययुक् ।

पञ्चमं भगवत्यङ्गं, ज्ञाताधर्मकथापि च ॥ २४३ ॥

उपासकान्तकृदनुत्तरोपपातिकाद् दशाः ।

प्रश्नव्याकरणं, चैव विपाकश्रुतमेव च ॥ २४४ ॥

राद्धान्तः, सिद्धान्तः कृतान्तः, आप्तोक्तिः (श्री), समयः, आगमः,
 अ-६ आगम, सिद्धान्त ॥ २४२ ॥ १ आचाराङ्गम्, २ सूत्रकृतम्,
 ३ स्थानाङ्गम्, ४ समवायः, ५ भगवत्यङ्गम्, [व्याख्याप्रज्ञप्तिः
 (श्री), विवाहप्रज्ञप्तिः शि० १६] ६ ज्ञाताधर्मकथा ॥ २४३ ॥, ७
 उपासकदशाः (अ. प.), ८ अन्तकृदशाः (अ. प.), ९ अनु-
 त्तरोपपातिकदशाः (अ. प.), १० प्रश्नव्याकरणम्, ११ विपाकश्रु-
 तम् ॥ २४४ ॥ आ अग्नियार अग्निं ते उवाच (१ औपपातिकम्,
 २ राजप्रश्नीयम्, ३ जीवाभिगमम्, ४ प्रज्ञापना, ५ जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तिः,

इत्येकादश सोपाङ्गान्यङ्गानि द्वादश पुनः ।

દૃષ્ટિવાદો દ્વાદશાંગી, સ્યાદ્ ગણિપિટકાદ્યા ॥ ૨૪૫ ॥

परिकर्म-सूत्र-पूर्वानुयोग-पूर्वगत-चूलिकाः पञ्च ।

સ્પર્દૃષ્ટિવાદભેદાઃ પૂર્વાણિ ચતુર્દશાપિ પૂર્વગતે ॥ ૨૪૬ ॥

उत्पादपूर्वमग्रायणीयमथ वीर्यतः प्रवादं स्यात् ।

અસ્તેજ્ઞાનાત્ સત્યાત્ તદાત્મનઃ કર્મણશ્ચ પરમ્ ॥ ૨૪૭ ॥

प्रत्याख्यानं विद्याप्रवाद-कल्याणनामधेये च ।

પ્રાણાવાયં ચ ક્રિયાવિશાલમથ લોકવિન્દુસારમિતિ ॥ ૨૪૮ ॥

૬ ચન્દ્રપ્રજ્ઞપ્તિઃ, ૭ સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિઃ, ૮ નિરયાવલિકા, ૯ કલ્પાવતં-
સિકા, ૧૦ પુષ્પિકા, ૧૧ પુષ્પચૂલિકા, ૧૨ વૃષ્ણિદશા) વગેરે
બાર ઉપાંગ સહિત છે. ૧૨ દૃષ્ટિવાદઃ [દૃષ્ટિપાતઃ શિ. ૧૭]
આ દૃષ્ટિવાદ તે બારમું અંગ છે. દ્વાદશાંગી, ગણિપિટકમ્ એ ૨
-દ્વાદશાંગીનાં નામ. ॥ ૨૪૫ ॥ પરિકર્મ 'અન' (ન.), સૂત્રમ્, પૂર્વા-
નુયોગઃ, પૂર્વગતમ્, ચૂલિકા આ પાંચ બારમા દૃષ્ટિવાદ અંગના
ભેદો છે. એમાં થોડા 'પૂર્વગત' માં ૧૪ પૂર્વો છે તેમાં નામ—
॥ ૨૪૬ ॥ ૧ ઉત્પાદમ્, ૨ અગ્રાયણીયમ્, ૩ વીર્યપ્રવાદમ્, ૪
અસ્તિનાસ્તિપ્રવાદમ્, ૫ જ્ઞાનપ્રવાદમ્ ૬ સત્યપ્રવાદમ્, ૭ આત્મપ્ર-
વાદમ્, ૮ કર્મપ્રવાદમ્ ॥ ૨૪૭ ॥, ૯ પ્રત્યાખ્યાનપ્રવાદમ્, ૧૦
વિદ્યાપ્રવાદમ્, ૧૧ કલ્યાણમ્ (કલ્યાણપ્રવાદમ્), [અવન્ધ્યમ્ શિ. ૧૭],
૧૨ પ્રાણાવાયમ્ (પ્રાણાવાયપ્રવાદમ્), ૧૩ ક્રિયાવિશાલમ્,
૧૪ લોકવિન્દુસારમ્ એ ૧૪-પૂર્વનાં નામ. ॥ ૨૪૮ ॥ સ્વાધ્યાયઃ,
શ્રુતિઃ, આસ્ત્રાયઃ, હન્દઃ 'સ' (ન.), વેદઃ એ ૫-વેદ. ત્રયી-વેદ

સ્વાધ્યાયઃ શ્રુતિરાત્રાયઃ છન્દો વેદસ્ત્રયી પુનઃ ।

ઋગ્યજુઃસામવેદાઃ સ્યુરથર્વા તુ તદુદ્ધતિઃ ॥ ૨૪૯ ॥

વેદાન્તઃ સ્યાદુપનિષદોઽક્ષરપ્રણવૌ સમૌ ।

શિક્ષા કલ્પો વ્યાકરણં, છન્દો જ્યોતિર્નિરુક્તયઃ ॥ ૨૫૦ ॥

ષડ્જ્ઞાનિ ધર્મશાસ્ત્રં, સ્યાત્ સ્મૃતિર્ધર્મસંહિતા ।

આન્વીક્ષિકી તર્કવિદ્યા, મીમાંસા તુ વિચારણા ॥ ૨૫૧ ॥

સર્ગશ્ચ પ્રતિસર્ગશ્ચ, વંશો મન્વન્તરાણિ ચ ।

વંશાનુવંશચરિતં, પુરાણં પञ્ચલક્ષણમ્ ॥ ૨૫૨ ॥

ત્રણ છે, તે આ પ્રમાણે-૧ ઋક્ 'ચ' (સ્ત્રી.)-ઋગ્વેદઃ, ૨ યજુઃ 'ઉષ્' (ન.)-યજુર્વેદઃ, ૩ સામ 'અન્' (ન.)-સામવેદઃ તેમજ અથર્વા 'અન્'-અથર્વવેદઃ (પુ.). આ અથર્વવેદનો ત્રણ વેદમાંથી ઉદ્ધાર કરેલો છે. ॥ ૨૪૯ ॥ વેદાન્તઃ, ઉપનિષદ્ (સ્ત્રી.) એ ૨-વેદાન્ત, વેદરહસ્ય વેદનો સાર. ઓક્ષરઃ, પ્રણવઃ એ ૨-ઓક્ષર, એક મંત્રખીજ. શિક્ષા, કલ્પઃ, વ્યાકરણમ્, છન્દઃ 'સ્' (ન.), જ્યોતિઃ 'સ્'-જ્યોતિષમ્ (ન.), નિરુક્તિઃ (સ્ત્રી.)-નિરુક્તમ્ આ ૬-વેદનાં અંગો છે. ॥ ૨૫૦ ॥ ધર્મશાસ્ત્રમ્, સ્મૃતિઃ (સ્ત્રી.) ધર્મસંહિતા એ ૩-સ્મૃતિ, ધર્મશાસ્ત્ર. આન્વીક્ષિકી, તર્કવિદ્યા એ ૨-ન્યાયશાસ્ત્ર, તર્કવિદ્યા. મીમાંસા, વિચારણા એ ૨-વિચારણા ॥ ૨૫૧ ॥ સર્ગઃ, પ્રતિસર્ગઃ, વંશઃ, મન્વન્તરાણિ (ન. બ.), વંશાનુવંશચરિતમ્-આ પાંચ લક્ષણવાળું પુરાણમ્-પુરાણ કહેવાય છે ॥ ૨૫૨ ॥ ષડ્જ્ઞી-છ અંગ, વેદાઃ-ચાર વેદ, મીમાંસા, આન્વીક્ષિકી ધર્મશાસ્ત્ર અને પુરાણ મળી ચૌદ વિદ્યા છે. ॥ ૨૫૩ ॥ સૂત્રમ્ (પુ-

૧૬૩ી વેદાશ્ચત્વારો, મીમાંસાઽઽન્વીક્ષિકી તથા ।

ધર્મશાસ્ત્રં પુરાણં ચ, વિદ્યા ઇત્યાશ્ચતુર્દશ ॥ ૨૫૩ ॥

સૂત્રં સૂચનક્રુદ્ ભાષ્યં, સૂત્રોક્તાર્થપ્રપઞ્ચકમ્ ।

પ્રસ્તાવમ્તુ પ્રકરણં નિરુક્તં પદમઙ્ગનમ્ ॥ ૨૫૪ ॥

અવાન્તરપ્રકરણવિશ્રામે શીઘ્રપાઠતઃ ।

આદિકર્મધિકરણં ત્વેકન્યાયોપપાદનમ્ ॥ ૨૫૫ ॥

ઉક્તાનુકદુરુક્તાર્થચિન્તાકારિ તુ વાર્ત્તિકમ્ ।

ટીકા નિરન્તરવ્યાખ્યા, પઞ્જિકા પદમઙ્ગિકા ॥ ૨૫૬ ॥

નિબન્ધવૃત્તી અન્વર્થે, સંગ્રહસ્તુ સમાહૃતિઃ ।

પરિશિષ્ટપદ્ધત્યાદીન્, પથાઽનેન સમુન્નયેત્ ॥ ૨૫૭ ॥

ન.)-વિષયોને લેણા કરનાર, સૂચના કરનાર. ભાષ્યમ્-સૂત્રમાં બતાવેલ અર્થનો વિસ્તાર કરનાર. પ્રસ્તાવઃ, પ્રકરણમ્ એ ૨-પ્રસ્તાવ, નિરુક્તમ્, પદમઙ્ગનમ્ એ ૨-પદોનો વિભાગ કરવો. ॥ ૨૫૪ ॥ આદિકર્મ-૧ શીઘ્રપાઠથી અવાન્તરં પ્રકરણોનો વિશ્રામ, અન્વર્થનો વિભાગ. ૨ પ્રતિદિન કર્મ, હંમેશનું. અધિકરણમ્-અધિકાર, કાયદો ચલાવવો તે. ॥ ૨૫૫ ॥ વાર્ત્તિકમ્-કહેલા, નહિ કહેલા અને કદથી કહી શકાય તેવા પદ્ધતિની વિચારણા. ટીકા-નિરન્તર વ્યાખ્યાન. કઠિન અને સરળ સર્વ શબ્દોનું વિવરણ. પઞ્જિકા-પદમઙ્ગિકા (ન્યાસઃ)-કઠિન પદોને સ્પષ્ટ કરી અર્થ કરવો. ॥ ૨૫૬ ॥ નિબન્ધઃ-વિશેષ અર્થને અનુસરનાર. વૃત્તિઃ (સ્ત્રી)-વિશેષ અર્થને જાણનાર. સંગ્રહઃ, સમાહૃતિઃ (સ્ત્રી.) એ ૨-અર્થ વિશેષનો સંગ્રહ, સંક્ષેપ સારરૂપ વચન. ૧ પરિશિષ્ટમ્, ૨ પદ્ધતિઃ (આદિ પદથી ૩

કારિકા તુ સ્વલ્પવૃત્તૌ, વહોરર્થસ્ય સૂચની ।

કલિન્દિકા સર્વવિદ્યા, નિઘ્નદુર્નામસદ્ગ્રહઃ ॥ ૨૫૮ ॥

ઈતિહાસઃ પુરાવૃત્તં, પ્રવહ્નિકા પ્રહેલિકા ।

જનશ્રુતિઃ કિંવદન્તી, વાતૈતિહ્યં પુરાતની ॥ ૨૫૯ ॥

અધ્યાયઃ ૪ ઉચ્છ્વાસઃ, ૫ અઙ્કઃ, ૬ સર્ગઃ) વગેરે ગ્રન્થના અવયવવિશેષ છે. ॥ ૨૫૭ ॥ કારિકા એ થોડી વૃત્તિથી ઘણા અર્થનું સૂચના કરનાર. કલિન્દિકા-કલિન્દિકા, સર્વવિદ્યા એ ૨-આત્મ-ક્ષિકા વગેરે સર્વવિદ્યા. નિઘ્નદુર્ (પુ.), નામસદ્ગ્રહઃ એ ૨-શાખ-કોષ, નામોનો સંગ્રહ ॥ ૨૫૮ ॥ ઈતિહાસઃ, પુરાવૃત્તમ્ એ ૨-પૂર્વનું ચરિત્ર. પ્રવહ્નિકા, પ્રહેલિકા, એ ૨ શુભ ભાવને સૂચન કરનાર, ઉપર દેખાતો અર્થ બુદ્ધો અને અંદરનો અર્થ બુદ્ધો. (આ શાખ્દી અને આર્થી એમ બે ભેદ છે. તેમાં શાખ્દી પ્રહેલિકા જેમ-પયસ્વિનીનાં ધેનૂનાં બ્રાહ્મણઃ પ્રાપ્ય વિંશતિમ્ । તામ્યોઽષ્ટાદશ વિક્રીય ગૃહોત્તૈકાં ગૃહં ગતઃ ॥ અર્થ-એક ગ્રાહ્યુ દૂધવાળી વીસ ગાયો મેળવી તેમાંથી અઠાર ગાયો વેચીને એક ઘર લઈ ગયો. આમાં પૂર્વાર્ધમાં ‘ધેનૂનાં’-એક ગાય એાછી એવી ‘પયસ્વિનીનાં’ દૂધવાળી એાછીસ ગાયો મેળવીને એવો અર્થ કરવો. આર્થી પ્રહેલિકા જેમ જદ સાસુઆદ મળિઆ, પિયવાસઘરંમિ દીવયં દેસુ । તા કીસ મુદ્ધડમુહી હિઅર્યમિ નિવેસયે દિદ્ધિ ॥ (યદિ શ્વઆમળિતા પ્રિય-વાસગૃહે દોષકં દેદિ, તતઃ કસ્માદ મુધમુખિ ! હૃદયે નિવેશયેઃ દદિમ્ ॥) અર્થ-જો સાસુએ (તને) કહ્યું છે કે તું-પ્રિયના વાસઘરમાં દીવો કર તો પછી હે સુંદર મુખવાળી સ્ત્રી ! તું હૃદયમાં દોષ્ટ (નબર) શા માટે કરે છે. અહીં સાસુએ પ્રિયના ઘરમાં દીવો કરવાનું કહ્યું પણ પુત્રવધૂ પ્રિયવાસનું ઘર પોતાનું હૃદય માની

વાર્તા પ્રવૃત્તિવૃત્તાન્ત ઉદન્તોઽથાઽઽહ્યોઽમિધા ।

ગોત્રસંજ્ઞાનામધેયાઽઽસ્ત્યાઽઽહ્વાર્સસ્ત્યાશ્ચ નામ ચ ॥ ૨૬૦ ॥

સમ્બોધનમામન્વણમાહ્વાનં ત્વમિમન્વણમ્ ।

આકારણં હવો હૃતિઃ, સંહૃતિર્બહુભિઃ કૃતા ॥ ૨૬૧ ॥

ઉદાહાર ઉપોદ્ઘાત, ઉપન્યાસશ્ચ વાઙ્મુખમ્ ।

વ્યવહારો વિવાદઃ સ્યાત્, શપથઃ શપનં શપઃ ॥ ૨૬૨ ॥

ઉત્તરં તુ પ્રતિવચઃ, પ્રશ્નઃ પૃચ્છાઽનુયોજનમ્ ।

કથંકથિકતા ચાથ, દેવપ્રશ્ન ઉપશ્રુતિઃ ॥ ૨૬૩ ॥

તેમાં દૃષ્ટ કરે છે. આ અર્થથી સમજાય છે.) જનશ્રુતિઃ (સ્ત્રી.),
 કિંવદન્તી એ ૨-લોકમાં સંભળાતું, લોકવાયકા. પેતિહ્યમ્-એ ઇતિ-
 હાસ, પૂર્વચરિત્ર, જૂના જમાનાની વાત ॥ ૨૫૯ ॥ વાર્તા, પ્રવૃત્તિઃ
 (સ્ત્રી.), વૃત્તાન્તઃ, ઉદન્તઃ એ ૪-વાર્તા, યથાસ્થિત ખબર. આહ્યઃ,
 અમિધા, ગોત્રમ્, સંજ્ઞા, નામધેયમ્, આસ્ત્યા, આહ્વા, અમિસ્ત્યા,
 નામ 'અન્' (પુ. ન.) એ ૯ નામ ॥ ૨૬૦ ॥ સમ્બોધનમ્, આમ
 ન્વણમ્, એ ૨-સંબોધન. આહ્વાનમ્, અમિમન્વણમ્, આકારણમ્-
 આકારણા, હવ, હૃતિઃ, [હૈકારકઃ, આકારઃ શેઠ ૮૩] એ ૫-
 બોલાવવું તે સંહૃતિઃ (સદશાહ્યા) ધણા માણસોએ બોલાવવું તે.
 ॥ ૨૬૧ ॥ ઉદાહારઃ, ઉપોદ્ઘાતઃ, ઉપન્યાસઃ, વાઙ્મુખમ્ એ ૪-ઉપો-
 દ્ધાત, પ્રસ્તાવના, શાસ્ત્ર પ્રારંભવચન. વ્યવહારઃ, વિવાદઃ એ ૨-
 અનેક સંદેહ દૂર કરવારૂપ વ્યવહાર. લેણ-દેણસંબંધી વ્યવહાર.
 શપથઃ, શપનમ્, શપઃ, એ ૩-સોળાંદ, કસમ. ॥ ૨૬૨ ॥ ઉત્તરમ્
 પ્રતિવચઃ 'સ્' (ન.) એ ૨-ઉત્તર, જવાબ. પૃચ્છા, અનુયોજનમ્,
 (અનુયોગઃ, પર્યનુયોગઃ), કથંકથિકતા (સ્ત્રી.), એ ૪-પ્રશ્ન. દેવ-

ચડુ^૧ ચાડુ^૨ પ્રિયપ્રાયં, પ્રિયસત્યં તુ સૂનૃતમ્ ।
 સત્યં સમ્યક્^૩ સમીચીનમૃતં તથ્યં^૪ યથાતથમ્ ॥ ૨૬૪ ॥
 યથાસ્થિતં^૫ ચ સદ્ભૂતે^૬ડલીકે^૭ તુ વિતથાનૃતે^૮ ।
 અથ ક્ષિપ્તં^૯ સંકુલં^{૧૦} ચ, પરસ્પરપરાહતમ્ ॥ ૨૬૫ ॥
 સાન્ત્વં^{૧૧} સુમધુરં^{૧૨} ગ્રામ્યમશ્લીલં^{૧૩} મિલિષ્ટમસ્ફુટમ્ ।
 લુપ્તવર્ણપદં^{૧૪} ગ્રસ્તમવાચ્યં^{૧૫} સ્યાદનક્ષરમ્ ॥ ૨૬૬ ॥
 અમ્બૂકૃતં^{૧૬} સંયૂત્કારે^{૧૭} નિરસ્તં^{૧૮} ત્વરયોદિતમ્ ।
 આન્નેહિતં^{૧૯} દ્વિસ્ત્રિહત્કમવદં^{૨૦} તુ નિરર્થકમ્ ॥ ૨૬૭ ॥

પ્રશ્નઃ, ઉપશ્રુતિઃ (શ્રી.), એ ૨-દેવપ્રશ્ન, ઉપશ્રુતિ-૧ પ્રશ્નકલ બાણવાને
 માટે જ્યોતિષીને કહેલું પ્રથમ વચન. ૨ કાર્યને માટે બહાર જતાં
 બાણસના મુખમાંથી નીકળેલ સ્વભાવિક વચન. ॥૨૬૩॥ ચડુ (પુ. ન.),
 ચાડુ (પુ. ન.), પ્રિયપ્રાયમ્ એ ૩-પ્રેમવડે મિથ્યા વખાણ કરવાં તે,
 ખુશામત. પ્રિયસત્યમ્ સૂનૃતમ્ એ ૨-સત્ય અને પ્રિયવચન. સત્યમ્,
 સમ્યક્ 'ચ', સમીચીનમ્, કૃતમ્, તથ્યમ્ યથાતથમ્, ॥૨૬૪॥
 યથાસ્થિતમ્, સદ્ભૂતમ્ એ ૮-સત્ય સાચું. અલીકમ્, વિતથમ્,
 અનૃતમ્, (અસત્યમ્, સત્યેતરત્, મૃષા અ. મિથ્યા અ.) એ ૩-
 અસત્ય વચન. ક્ષિપ્તમ્, સંકુલમ્ એ ૨-પૂર્વાપર વિરુદ્ધ વચન-
 આંધળો દેખે અને બહેશે સાંભળે તેવાં વચન. ॥૨૬૫॥ સાન્ત્વમ્,
 સુમધુરમ્ એ ૨-અત્યંત મધુર શબ્દ. ગ્રામ્યમ્, અશ્લીલમ્ એ ૨-
 ગ્રામ્ય વચન, બીભત્સ વચન. મિલિષ્ટમ્, અસ્ફુટમ્-અસ્પષ્ટમ્, એ
 ૨-અસ્પષ્ટ વચન. લુપ્તવર્ણપદમ્, ગ્રસ્તમ્, (ધ્વસ્તમ્) એ ૨-અક્ષર
 અથવા પદ રહી બાકી તેવાં વચન, અપૂર્ણ વચન. અવાચ્યમ્, અન-
 ક્ષરમ્ એ ૨-ન બોલવાલાયક વચન ॥૨૬૬॥ અમ્બૂકૃતમ્, સંયૂ-

पृष्ठमांसादनं तद् यत्, परोक्षे दोषकीर्त्तनम् ।

मिथ्याभियोगोऽभ्याख्यानं, सङ्गतं हृदयङ्गमम् ॥ २६८ ॥

परुषं निष्ठुरं रुक्षं, विकुष्ठमथ घोषणा ।

उच्चैर्घुष्टं वर्णनेडा, स्तवः स्तोत्रं स्तुतिर्नुतिः ॥ २६९ ॥

श्लाघा प्रशंसाऽर्थवादः, सा तु मिथ्या विकृत्यनम् ।

जनप्रवादः कौलीनं, विगानं वचनीयता ॥ २७० ॥

स्यादवर्णः उपक्रोशो, वादो निष्पर्यपात् परः ।

गर्हणा धिक्क्रिया निन्दा, कुत्सा क्षेपो जुगुप्सनम् ॥ २७१ ॥

कारम्, (सनिष्ठेवम्) ये २-थूकं अडे तेषु वचन. निरस्तम्
 उतावणे ओलेवु. अस्त्रेडितम् अकं न शब्दं ये त्रयुवार ओलाय ते
 जेम-आ साय साय. अबद्धम्-असंबद्धम्, निरर्थकम् ये २-अर्थ
 वशरुं ओलेवु ते. ॥२६७॥ पृष्ठमांसादनम्-परोक्षभां कौलीना दोषो
 कहेवा ते, जे पीठनु भांस आवा जेवुं कहेवाथ. मिथ्याभियोगः,
 अभ्याख्यानम् ये २-असत्य आक्षेप, ओटुं आण यडाववुं ते
 संगतम्, हृदयङ्गमम् ये २-युक्तिवाणु वचन. ॥२६८॥ परुषम्,
 निष्ठुरम्, रुक्षम्, विकुष्ठम् ये ४-कठोर वचन. घोषणा, उच्चैर्घुष्टम्
 ये २-अथे स्वर पोक्षरीने ओलेवुं ते वर्णना, ईडा, स्तवः, स्तोत्रम्,
 स्तुतिः (स्त्री.), नुतिः (स्त्री.) ॥२६९॥, श्लाघा, प्रशंसा, अर्थवादः
 ये ६-वभाणु, स्तुति, प्रशंसा. विकृत्यनम् ये इण्ट वभाणु. जनप्र-
 वादः, कौलीनम्, विगानम्, वचनीयता ये ४-लोकापवाद ॥२७०॥
 अवर्णः, उपक्रोशः, निर्वादः, परिवादः, अपवादः, गर्हणा—
 गर्हः, धिक्क्रिया, निन्दा, कुत्सा, क्षेपः, जुगुप्सनम् जुगुप्सा, [गर्हा,
 जुगुप्सा शि० १७] ये ११-निन्दा. ॥२७१॥ आक्रोशः अभीष्टङ्गः,

આક્રોશામીષજ્ઞાસેપાઃ, શાપઃ સ ક્ષારણા રતે ।

વિરુદ્ધશંસનં ગાલિરાશીર્મજ્જલશંસનમ્ ॥ ૨૭૨ ॥

શ્લોકઃ કીર્તિર્યશોઽભિચ્યા, સમાજ્ઞા રુશતી પુનઃ ।

અથુમા વાક્ શુમા કલ્યા, ચર્ચરી ચર્મટી સમે ॥ ૨૭૩ ॥

યઃ સનિન્દ ઉપાલમ્ભસ્તત્ર સ્યાત્ પરિભાષણમ્ ।

આપૃચ્છાઽલાપઃ સમ્ભાષોઽનુલાપઃ સ્યાન્મહુર્વચઃ ॥ ૨૭૪ ॥

અનર્થકં તુ પ્રલાપો, વિલાપઃ પરિદેવનમ્ ।

ઉલ્લાપઃ કાકુવાગ્ન્યોઽન્યોક્તિઃ સંલાપસંકથે ॥ ૨૭૫ ॥

આક્ષેપઃ, શાપઃ એ ૪-શ્રાપ, નિન્દા. ક્ષારણા, (દૂષણમ) [આક્ષારણા શિ૦ ૧૭] એ મૈથુન (પરસ્ત્રી અને પુરુષનો સંયોગ સંબંધી) વિષયક અપવાદ મૂકવો તે વિરુદ્ધશંસનમ્, ગાલિઃ (સ્ત્રી.) એ ૨-ન બોલવાલાયક બોલવું, ગાળ. આશીઃ 'હસ્ત' (સ્ત્રી.), મજ્જલશંસનમ્ એ-૨ આશીર્વાદ. ॥ ૨૭૨ ॥ શ્લોકઃ, કીર્તિઃ (સ્ત્રી.), યશઃ 'સ્' (ન.), અભિચ્યા, સમાજ્ઞા, [સમાચ્યા શિ૦ ૧૮] એ પાંચ યશ, કીર્તિ, વખાણ. રુશતી (ત્રિ) તેન રુશત શબ્દઃ, રુશત્ વચ્ચે હત્યપિ [રુશતી, શિ૦ ૧૮] એ-અભાંગલિક શબ્દ, ખરાબ વચન. કલ્યા, [કાવ્યા શિ૦ ૧૮] એ-માંગલિક શબ્દ, શુભ વચન. ચર્ચરી, ચર્મટી એ ૨-હર્ષની રમત. હર્ષક્રીડા, તાલી આપવાપૂર્વક ગાન કરવું. ॥ ૨૭૩ ॥ પરિભાષણમ્-નિન્દાપૂર્વક ઠપકો આપવો. આપૃચ્છા, આલાપઃ, સમ્ભાષઃ એ ૩-એક બીજાને સંબોધીને વાતચીત કરવી. અનુલાપઃ-વારંવાર બોલવું ॥ ૨૭૪ ॥ પ્રલાપઃ અર્થ વિનાનું બોલવું. વિલાપઃ, પરિદેવનમ્-ઉપશોચનમ્ એ-૨ શોક કરવો, રુદનપૂર્વક બોલવું તે. ઉલ્લાપઃ, કાકુવાક્ 'ક્' (સ્ત્રી.),

विप्रलापो विरुद्धोक्तिरपलापस्तु निहवः ।

सुप्रलापः सुवचनं, संदेशवाक् तु वाचिकम् ॥ २७६ ॥

आज्ञा शिष्टिर्निराङ्निभ्यो देशो नियोगशासने ।

अववादोऽप्यथाहूय प्रेषणं प्रतिशासनम् ॥ २७७ ॥

संवित् सन्धाऽऽस्थाऽभ्युपायः, संप्रत्याङ्भ्यः परः श्रवः ।

अङ्गीकारोऽभ्युपगमः, प्रतिज्ञाऽऽगूश्च सङ्गरः ॥ २७८ ॥

गीतनृत्यवाद्यत्रयं, नाट्यं तौर्यत्रिकं च तत् ।

सङ्गीतं प्रेक्षणार्थेऽस्मिन्, शास्त्रोक्ते नाट्यधर्मिका ॥ २७९ ॥

ये २-श्लोक, अथ वगेरेथी स्वरनुबद्धत्वात् ते अन्योऽन्योक्तिः (श्री.), संलापः, संकथा ये ३-परस्पर न्यायपुरःसर वात् करवी ते ॥ २७५ ॥ विप्रलापः, विरुद्धोक्तिः (श्री.), ये २ परस्पर विरुद्ध भेदवत् ते. अपलापः, निहवः ये-२ उपायवत् वचन. सुप्रलापः, सुवचनम् ये २-सारं, वचन. संदेशवाक् 'च' (श्री.), वाचिकम्, ये २-संदेशः, संदेशावाणं वचन. ॥ २७६ ॥ आज्ञा, शिष्टिः (श्री.) निर्देशः, आदेशः, निदेशः, नियोगः, शासनम्, अववादः ये ८-आज्ञा, हुक्म. प्रतिशासनम् ये सेवकादिने भेदावीने आज्ञा करवी ते. ॥ २७७ ॥ संवित् 'द' (श्री.), सन्धा, आस्था, अभ्युपायः, संप्रवचः, आश्रवः, आश्रवः, अङ्गीकारः, अभ्युपगमः, प्रतिज्ञा, आगूः, सङ्गरः (श्री.) [समाधिः शि० १८] ये १२-अङ्गीकार, स्वीकार. ॥ २७८ ॥ नाट्यम्, तौर्यत्रिकम् ये २-नृत्य, गीत अने वाज्रित्र सङ्घित नृत्य. संगीतम् ये-गीत, नृत्य अने वाज्रित्र ये भेदाने भाटे तैयार करेहुं, साथे भणी जावानुं गीत.

ગીતં ગાનં ગેયં ગીતિર્ગાન્ધર્વમથ નર્તનમ્ ।

નટનં નૃત્યં નૃત્તં ચ, લાસ્યં નાટ્યં ચ તાण्डवम् ॥ ૨૮૦ ॥

મण्डલેન તુ યન્નૃત્તં, સ્ત્રીणां હલીસકં દિ તત્ ।

પાનગોષ્ઠ્યામુચ્ચતાલં, રણે વીરજયન્તિકા ॥ ૨૮૧ ॥

સ્થાનં નાટ્યસ્ય રજ્ઞઃ સ્યાત્, પૂર્વરજ્ઞ ઉપક્રમઃ ।

અજ્ઞહારોઽજ્ઞવિશેષો, વ્યઙ્ગકોઽભિનયઃ સર્વો ॥ ૨૮૨ ॥

સ ચતુર્વિધ આહાર્યો રચિતો ભૂષણાદિનાં ।

વચસાં વાચિકોઽજ્ઞેનાઽઙ્ગિકઃ સત્ત્વેન સાત્ત્વિકઃ ॥ ૨૮૩ ॥

નાટ્યધર્મિકા-એ ભરતાદિશાસ્ત્રને આધારે ગીત, નૃત્ય અને વાદ્ય
 ॥ ૨૭૬ ॥ ગીતમ્, ગાનમ્, ગેયમ્, ગીતિઃ (સ્ત્રી.), ગાન્ધર્વમ્ એ
 ૫-ગીત, ગાયન. નર્તનમ્, નટનમ્, નૃત્યમ્, નૃત્તમ્, લાસ્યમ્, નાટ્યમ્,
 તાण्डवम् (પુ. ન.) એ ૭-નૃત્ય, નાચ. ॥ ૨૮૦ ॥ હલીસકમ્
 (પુ. ન.) સ્ત્રીઓનું મંડળ લેશું થઈ કરાયેલું નૃત્ય. ઉચ્ચતાલમ્-
 મધ્યપાનમાં થતું નૃત્ય. વીરજયન્તિકા-સમરાંગણમાં કરાતું નૃત્ય. ॥ ૨૮૧ ॥
 રજ્ઞઃ એ નાટકનું સ્થાન. પૂર્વરજ્ઞઃ એ નાટકનો પ્રારંભ. અજ્ઞહારઃ, અજ્ઞ-
 વિશેષઃ એ ૨-નાટકમાં અંગ મરકવું. હાવભાવપૂર્વકનું નૃત્ય. વ્ય-
 ઙ્ગકઃ, અભિનયઃ એ ૨-હાથ વગેરેથી હૃદયનો ભાવ બહાવવો.
 ॥ ૨૮૨ ॥ તે અભિનય ચાર પ્રકારે છે-૧ આહાર્યઃ-એ ભૂષણ વગેરેથી
 કરાયેલું અભિનય. ૨ વાચિકઃ-વચનથી કરાયેલો અભિનય. ૩ આંગિકઃ-
 અંગથી કરાયેલ. ૪ સાત્ત્વિકઃ-એ પરાક્રમથી કરાયેલ અભિનય.
 ॥ ૨૮૩ ॥ નાટકમ્, પ્રકરણમ્, ભાણઃ (પુ. ન.) પ્રહસનમ્, ડિમ્,

स्यान्नाटकं प्रकरणं, भाणः प्रहसनं डिमः ।

व्यायोगसमवकारौ, वीथ्यङ्केहामृगा इति ॥ २८४ ॥

अभिनेयप्रकाराः स्युर्भाषाः षट् संस्कृतादिकाः ।

भारती सात्वती कैશિક્યારમટચૌ ચ વૃત્તયઃ ॥ ૨૮૫ ॥

वाद्यं वादित्रमातोद्यं, तूर्यं तूरं स्मरध्वजः ।

તતં વીણાપ્રભૃતિકં, તાલપ્રભૃતિકં ઘનમ્ ॥ ૨૮૬ ॥

वंशादिकं तु शुषिरमानन्दं मुरजादिकम् ।

વીણા પુનર્વોષવતી, વિપઝ્ચી કણ્ઠકૂણિકા ॥ ૨૮૭ ॥

बल्लकी साऽथ तन्त्रीभिः, सप्तभिः परिवदिनी ।

શિવસ્ય વીણાઽનાલમ્બી, સરસ્વત્યાસ્તુ કલ્લપી ॥ ૨૮૮ ॥

આયોગઃ, સમવકારઃ, વીથી, અઙ્કઃ, ર્દેહામૃગઃ એ ૧૦-નાટ્ય પ્રખ-
યના પ્રકાર. ॥ ૨૮૪ ॥ સંસ્કૃતમ્ (પ્રાકૃતમ્, માગધી, પૈશાચી,
શૌરસેની, અપભ્રંશઃ) વગેરે ૬ ભાષા છે. ભારતી, સાત્વતી, કૈશિકી,
આરમટી એ-૪ વાચિક, સાત્ત્વિક, આંગિક વગેરે વૃત્તિયો-અભિન-
યના પ્રકારો. ॥ ૨૮૫ ॥ વાદ્યમ્, વાદિત્રમ્, આતોદ્યમ્, તૂર્યમ્ (પુ.ન.)
તૂરમ્. સ્મરધ્વજઃ એ ૬-વાલિત્ર, વાલુ. તતમ્-વાણી વગેરે તાર-
વજ્ર વાલિત્ર. ઘનમ્-કન્તાલ, ઘંટ, અલ્હરી વગેરે કાંસાતુ વાલિત્ર
॥ ૨૮૬ ॥ શુષિરમ્-સુષિરમ્ એ-વાંસળી, શંખ વગેરે છિદ્રવદે શબ્દ
ઉત્પન્ન થાય તેવું વાલિત્ર. આનન્દમ્ (અવનન્દમ્, દર્દરમ્, કરડમ્
વગેરે) એ મૃદંગ, ઢોલ વગેરે, જેમાં મુખે આમડું બધાય છે તે
વાલિત્ર. વીણા, ઘોષવતી, વિપઝ્ચી, કણ્ઠકૂણિકા ॥ ૨૮૭ ॥ બલ્લકી

નારદસ્ય તુ મૃહતી, ગણાનાં તુ પ્રભાવતી ।
 વિશ્વાવસોસ્તુ બૃહતી, તુમ્બુરોસ્તુ કલાવતી ॥ ૨૮૯ ॥
 ચણ્ડાલાનાં તુ કટોલવીણા ચાણ્ડાલિકા ચ સા ।
 કાયઃ કોલમ્બકસ્તસ્યા, ઉપનાહો નિબન્ધનમ્ ॥ ૨૯૦ ॥
 દણ્ડઃ પુનઃ પ્રવાલઃ સ્યાત્, કકુભસ્તુ પ્રસેવકઃ ।
 મૂલે વંશશલાકા સ્યાત્, કલિકા કૂણિકાપિ ચ ॥ ૨૯૧ ॥
 કાલસ્ય ક્રિયયા માનં, તાલઃ સામ્યં પુનર્લયઃ ।
 દ્રુતં વિલમ્બિતં મધ્યમોઘસ્તત્ત્વં ઘનં ક્રમાત્ ॥ ૨૯૨ ॥

એ ૫-વીણા, સારંગી. પરિવાદિની-સાત તારવાળી વીણા, સતાર.
 અનાલમ્બી-શિવની વીણા. કચ્છપી-સરસ્વતીની વીણા. ॥ ૨૮૮ ॥
 મૃહતી-નારદની વીણા. પ્રભાવતી એ ગણેશની વીણા. બૃહતી-વિશ્વા-
 વસુની વીણા. કલાવતી એ તુમ્બુરુની વીણા. ॥ ૨૮૯ ॥ કટોલવીણા
 ચાણ્ડાલિકા [વલ્લકી, કાણ્ડવીણા, કુવીણા, ઢક્કારી, કિનરી
 ॥ ૮૩ ॥, સારિકા, ચુહુળી એ ૭-શેઠ ૮૩-૮૪] એ ૨-ચાંડા
 લની વીણા. કોલમ્બકઃ-તાર રહિત વીણા. ઉપનાહઃ, નિબન્ધનમ્
 એ ૨ વીણાના તારનું બંધન. ॥ ૨૯૦ ॥ પ્રવાલઃ-વીણાનો વચ્ચે
 દંડ. કકુભઃ, પ્રસેવકઃ એ-વીણાનો નીચેનો ભાગ, જે આમડાથી
 મઢેલું હોય છે તે. વીણાની નીચેનું કાષ્ઠપાત્ર. વંશશલાકા, કલિકા,
 કૂણિકા એ ૩-વીણાની વચ્ચે રહેલી વાંસની સળી. ॥ ૨૯૧ ॥ તાલઃ
 એ તાલ, કાલ અને ક્રિયાનું પરિમાણ, અવાપ, નિષ્ક્રમણાદિ ક્રિયા-
 વડે કાલનું માન. લયઃ-ગીત, નૃત્ય, વાદ્ય, કાલ અને ક્રિયાનું
 સામ્યપણું, તાલની વિશ્રાન્તિ. ઓઘઃ-દ્રુતમ્ એ શીઘ્ર ગતિવાળું
 નૃત્યાદિ. તત્ત્વમ્-વિલમ્બિતમ્ એ મંદગતિવાળું નૃત્ય. ઘનમ્-

मृदङ्गो मुरजः सोऽङ्ग्यालिङ्गयूर्ध्वक इति त्रिधा ।

स्याद् यशःपटहो ढक्का, मेरी दुन्दुभिरानकः ॥ २९३ ॥

पटहोऽथ शारिका स्यात्, कोणो वीणादिवादनम् ।

शृङ्गारहास्यकरुणा, रौद्रवीरभयानकाः ॥ २९४ ॥

मध्यम् (अनुगतम्) ये मध्यम गतिवाणुं नृत्यादिः ॥ २९२ ॥ मृदङ्गः, मुरजः ये २-मृदंग, मर्दल. ते मृदंगना त्रय प्रकार छे-अङ्गी 'इन्'-अङ्ग्यः ये ओगाभां नाभी वगाडी शक्य तेषु मृदंग. आलिङ्गी 'इन्'-आलिङ्ग्यः ये-आलिङ्गन करीने वगाडी शक्य, गायना पुच्छ तेषु मृदंग. ऊर्ध्वकः-आभोगिकः ये जित्यु करी एक मुण्वडे वगाडी शक्य, जित्या मोवाणुं मृदंग. (नरधा, घ्रात्रियुं वगेरे जवना मध्यलाग तेषां आङ्गतिवाणुं मृदंग.), यशःपटहः, ढक्का ये २ उडो, यशन-गारुं. मेरी, दुन्दुभिः (पु.), आनकः ॥ २९३ ॥ पटहः ये ४-हुं हुलि, नगारुं-ढेल. द्विंदरः, कलशीमुखः ये २-वाद्यविशेष, सूत्रकोणः, इमरकम् ये २-उभरं. पणवः, किंकिणः ये-२ वाद्यविशेष, नानो पटह, ढेल. ॥ ८४ ॥ शृङ्गवाद्यम्, शृङ्गमुखम् ये २-शिगडांना आडा-रनुं वाजित्र. हुडुक्कः, तालमर्दकः ये २-वाद्यविशेष. काहला, कुहाला चण्डकोलाहला ये ३-शिगडांना तेषुं वाजित्र. ॥ ८५ ॥ द्रगडः, द्रकटः ये २-शयन भाटे अने जगाडवाने भाटे वगाडातुं वाद्य-नोभत धूमलः, बलिः ये २-देवतार्थन समये वगाडातुं वाद्य-आलर धंटी. ॥ ८६ ॥ शृण्णकम् ये-मृतकनी यात्राभां वगाडातुं वाद्य-मृत्यु वषते तेवी दण्ठयी वगाडातुं ढेल. प्रियवादिता ये-भांगलिक प्रसंगतुं वाद्य, मंगल वाजित्र. अर्धतूरः ये-युद्धसमयतुं वाद्य. तेमज जीज पक्षु ॥ ८७ ॥ डिण्डमः, झंझरः, मड्डुः, तिमिला, किरिकिचिका, लम्बिका, टट्टरी, वेध्या, कलापूरः वगेरे वाजित्रना

१. कलसीमुखः । २. किंकिणः । ३. तालमर्दनः । ४. द्रकटः । ५. व्यलि ।

६. झणकम् । ७. झंझरः । ८. मर्दुः । ९. लम्बिका-भानु० ।

बीभत्साद्भुतशान्ताश्च, रसां भावाः पुनस्त्रिधा ।

स्थायिसात्त्विकसञ्चारिप्रभेदैः स्याद् रतिः पुनः ॥ २९५ ॥

रागोऽनुरागोऽनुरतिर्हासस्तु हसनं हसः ।

वर्धरो हासिका हास्यं, तत्रादृष्टરदे स्मितम् ॥ २९६ ॥

વક્રોષ્ટિકાઽથ હસિતં, કિચ્ચિદ્દૃષ્ટરદાક્કુરે ।

કિઞ્ચિચ્છુતે વિહસિતમદ્દુહાસો મહીયસિ ॥ ૨૯૭ ॥

લેહો છે. ॥ ૮૮ ॥ શેઠ ૮૪-૮૮] શારિકા, કોણઃ એ ૨-સારંગીને ગજ-વીણા વગાડવાનું ધનુષ્યાકારનું હોય છે તે. શૃંગારઃ (પુ. ન.), હાસ્યઃ, કરુણઃ, રૌદ્રઃ, ધીરઃ, મયાનકઃ ॥ ૨૯૪ ॥, બીભત્સઃ, અદ્ભુતઃ, શાન્તઃ એ નવ રસનાં નામ. (ગૌડમતમાં વાત્સલ્યઃ સહિત દશ રસ કહ્યા છે.) ૧ સ્થાયિનઃ ‘હમ્’ (પુ. બ.), ૨ સાત્ત્વિકાઃ (પુ. બ.), ૩ સંજ્ઞાચારિણઃ ‘ઇન્’-વ્યભિચારિણઃ ‘ઇન્’ (પુ. બ.) એ નવે રસોના ત્રણ ભાવાઃ-ભાવો છે. નવરસોના રતિ વગેરે સ્થાયી ભાવો-૧ રતિઃ (સ્ત્રી.) ॥ ૨૯૫ ॥, રાગઃ, અનુરાગઃ, અનુરતિઃ, (સ્ત્રી.) એ ૪૬-રાગ શંગારરસનો રતિ સ્થાયી ભાવ. ૨ હાસઃ, હસનમ્, હસઃ, વર્ધરઃ, હાસિકા, હાસ્યમ્ એ ૬-હાસ્ય, હાસ્ય રસનો સ્થાયીભાવ. સ્મિતમ્ ॥ ૨૯૬ ॥, વક્રોષ્ટિકા (સ્ત્રી, ન.) એ ૨-દાંત ન દેખાય તેવું હાસ્ય, મોં મલકાવવું તે. મંદ હાસ્ય. હસિતમ્-કાંઠકે દાંતના અંકુશ દેખાય તેવું હાસ્ય. વિહસિતમ્-કાંઠકે અવાજ થાય તેવું હાસ્ય, અદ્દુહાસઃ મોટા અવાજવાળું હાસ્ય. ॥ ૨૯૭ ॥ અતિહાસઃ-અતિશય અને

अतिहासस्त्वनुस्यूतेऽपहासोऽकारणात्कृते ।
 सौत्प्रासे त्वाच्छुरितकं, हसनं स्फुरदोष्ठके ॥ २९८ ॥
 शोकः शुक् शोचनं खेदः, क्रोधो मन्युः क्रुधा रुषा ।
 क्रुत् कोपः प्रतिघो रोषो, रुद् चोत्साहः प्रगल्भता ॥ २९९ ॥
 अभियोगोद्यमौ प्रौढिरुद्योगः कियदेतिका ।
 अध्यवसाय ऊर्जोऽथ, वीर्यं सोऽतिशयान्वितः ॥ ३०० ॥
 भयं भीभीतिरातङ्क, आशङ्का साध्वसं दरः ।
 भिया च तच्चाऽहिभयं, भूपतीनां स्वपक्षजम् ॥ ३०१ ॥
 अदृष्टं वह्नितोयादेर्दृष्टं स्वपरचक्रजम् ।
 भयङ्करं प्रतिभयं, भीमं भीष्मं भयानकम् ॥ ३०२ ॥

निरन्तर उदसुं ते, अपहास-कारणं विना उदसुं ते. आच्छुरितकम्
 जीवने क्रोध थाय. तेवुं हास्य, २ अलिप्राय सङ्घित उदसुं ते.
 हसनम्-डोढ इरक्या ३५ हास्य. ॥ २९८ ॥ ३ शोकः, शुक् 'च'
 (स्त्री.), शोचनम्, खेदः अे '४-शोक, करुणरसनेो स्थायीभाव. ४
 क्रोधः, मन्युः (पु.), क्रुधा, रुषा, क्रुत् 'धू' (स्त्री.), कोपः, प्रतिघः,
 रोषः, रुद् 'षू' (स्त्री.) अे ६-क्रोध, डोप, रौद्र रसना स्थायी भाव
 ५ उत्साहः, प्रगल्भता ॥ २९९ ॥, अभियोगः, उद्यमः (पु. न.),
 प्रौढिः (स्त्री.) उद्योगः, कियदेतिका, अध्यवसायः, ऊर्जः 'सू' (न.)
 अे ६-उत्साह. वीररसनेो स्थायी भाव. वीर्यम् अे घण्टो ७ उत्साह,
 ॥ ३०० ॥ ६ भयम्, भीः (स्त्री.) भीतिः (स्त्री.) आतङ्कः, आशङ्का,
 साध्वसम्, दरः (पु. न.) भिया अे ८ भय, भयानक रसनेो स्था-
 यीभाव. अहिभयम्-राज्येने स्वपक्षथी यतो भय. ॥ ३०१ ॥
 अदृष्टम्-अग्नि, पाण्णी वजेरेथी यतो भय. दृष्टम्-स्वदेशे अने पर-

भीषणं भैरवं घोरं, दारुणं च भयावहम् ।

जुगुप्सा तु घृणाऽथ स्याद्, विस्मयश्चित्रमद्भुतम् ॥ ३०३ ॥

चोद्यश्चर्ये शमः शान्तिः, शमथोपशमावपि ।

तृष्णाक्षयः स्थायिनोऽमी, रसानां कारणं क्रमात् ॥ ३०४ ॥

स्तम्भो जाड्यं स्वेदो घर्मनिदाघो पुलकः पुनः ।

रोमाञ्चः कण्टको रोमविकारो रोमहर्षणम् ॥ ३०५ ॥

रोमोद्गम उद्धुषणमुल्लकसनमित्यपि ।

स्वरभेदस्तु कल्लત્વં, સ્વરે કમ્પસ્તુ વૈપથુઃ ॥ ૩૦૬ ॥

દેશથી થતો ભય. ભયઙ્કરમ્, પ્રતિભયમ્, ભોમમ્, ભોષમમ્, ભયાનકમ્,
 ॥ ૩૦૨ ॥, ભીષણમ્, ભૈરવમ્, ઘોરમ્, દારુણમ્, ભયાવહમ્ [ડમરમ્,
 આભીલમ્, ખાસુરમ્ એ ૩-શેઠ ૮૯] એ ૧૦-ભયાનક, ભયંકર.
 ૭ જુગુપ્સા, ઘૃણા એ ૨-દુગંધા, બીભત્સ રસનો સ્થાયી ભાવ. ૮
 વિસ્મયઃ, ચિત્રમ્, અદ્ભુતમ્ ॥ ૩૦૩ ॥, ચોદ્યમ્, આશ્ચર્યમ્, [ફુલ્લ-
 કમ્, મોહઃ, વોક્ષ્યમ્ એ ૩-શેઠ ૮૯] એ ૫-આશ્ચર્ય, અદ્ભુત,
 અદ્ભુતરસનો સ્થાયી ભાવ. ૯ શમઃ, શાન્તિઃ, શમથઃ, ઉપશમઃ,
 તૃષ્ણાક્ષયઃ એ ૫-શાન્તિ, ઉપશમ, શમ-શાન્તરસનો સ્થાયી ભાવ.
 ઉપર કહેલા રત્તિ વગેરે નવ સ્થાયી ભાવો છે. અને તે સ્થાયી ભાવો
 અતુકમે શૃંગાર વગેરે નવ રસોતું કારણ બને છે. ॥ ૩૦૪ ॥ ૧ સ્તમ્ભઃ,
 જાડયમ્ એ ૨-જડતા. ૨ સ્વેદઃ, ઘર્મઃ, નિદાઘઃ ૩-ધામ, ગરમી,
 પરસેવો. ૩ પુલકઃ (પુ. ન.) રોમાઞ્ચઃ, કણ્ટકઃ (પુ. ન.), રોમવિ-
 કારઃ, રોમહર્ષણમ્ ॥ ૩૦૫ ॥, રોમોદ્ગમઃ, ઉદ્દુષણમ્, ઉલ્લકસનમ્,
 એ ૮-રોમાંથ. ૪ સ્વરભેદઃ, કલ્લત્વમ્ એ ૨-અવ્યક્ત સ્વર. ૫ કમ્પઃ,
 વૈપથુઃ (પુ.) એ ૨-કંપ. ॥ ૩૦૬ ॥ ૬ વૈવર્ણ્યમ્, કાલિકા એ ૨

વૈવર્ણ્ય કાલિકાઽથાશ્રુ, બાણ્વો નૈત્રામ્બુ રોદનમ્ ।

અન્નમસુ પ્રલયસ્ત્વચ્છેદત્યષ્ટ સાત્ત્વિકાઃ ॥૩૦૭॥

ધૃતિઃ સન્તોષ સ્વાસ્થ્યં સ્યાદાધ્યાનં સ્મરણં સ્મૃતિઃ ।

મતિર્મનીષા બુદ્ધિર્ધીર્ધિષણાઙ્ગમિત્તેતનાઃ ॥ ૩૦૮ ॥

પ્રતિભા પ્રતિપદ્ પ્રજ્ઞાપ્રેક્ષાચિદુપલબ્ધયઃ ।

સંવિત્તિઃ શેમુષી દૃષ્ટિઃ, સા મેઘા ધારણક્ષમા ॥ ૩૦૯ ॥

મલીનતા, ક્ષિક્કુ. અશ્રુ (ન.) બાણ્વઃ (પુ. ન.), નૈત્રામ્બુ (ન.), રોદનમ્, અન્નમ્, અન્ન (ન.) [દગ્જલમ્, લોતઃ શે. ૮૯] એ ૬-અશ્રુ, આંસુ. ૮ પ્રલયઃ, (મૂર્છા), અચ્છેદતા એ ૨-મૂર્છા.-ઉપરના આઠ સાત્ત્વિક ભાવો છે. ॥ ૩૦૭ ॥ ૩૩ વ્યભિચારી ભાવોનાં નામ-૧ ધૃતિઃ (સ્ત્રી.), સન્તોષઃ, સ્વાસ્થ્યમ્ એ ૩-સન્તોષઃ, ધૃતિ. ૨ આધ્યાનમ્, સ્મરણમ્, સ્મૃતિઃ એ ૩-સ્મૃતિ સ્મરણ. ૩ મતિઃ (સ્ત્રી.), મનીષા, બુદ્ધિઃ (સ્ત્રી.), ધીઃ (સ્ત્રી.) ધિષણા, જ્ઞાતિઃ (સ્ત્રી.) ચેતના ॥ ૩૦૮ ॥ પ્રતિભા, પ્રતિપદ્, (સ્ત્રી.), પ્રજ્ઞા, પ્રેક્ષા. ચિત્ (સ્ત્રી.), ઉપલબ્ધિઃ (સ્ત્રી.), સંવિત્તિઃ (સ્ત્રી.), શેમુષી, દૃષ્ટિઃ (સ્ત્રી.) એ ૧૬-મતિ, બુદ્ધિ. મેઘા-ધારણ કરનારી બુદ્ધિ. ॥ ૩૦૯ ॥ વળ્ડા તત્ત્વને અનુસરનારી બુદ્ધિ. જ્ઞાનમ્-મોક્ષ વિષય કે મોક્ષવાણી બુદ્ધિ. વિજ્ઞાનમ્-મોક્ષ સિવાય અન્ય શાસ્ત્ર-શિલ્પાદિ વિષયવાળી બુદ્ધિ. શુશ્રૂષા, શ્રવણમ્, ગ્રહણમ્, ધારણમ્ ॥ ૩૧૦ ॥, ઝહઃ, [ઝહા શિ. ૧૯] અપોહઃ, અર્થવિજ્ઞાનમ્, તત્ત્વજ્ઞાનમ્-આ આઠ શુદ્ધો બુદ્ધિના છે. (શુશ્રૂષા-સાંભળવાની ક્રિયા. શ્રવણમ્-સાંભળવું. ગ્રહણમ્-ગ્રહણ કરવું. ધારણમ્-ભૂલાય નહિ તેવું ધારણ કરવું. ઝહઃ-યુક્તિપૂર્વક વિચારવું. અપોહઃ-વિરુદ્ધ પક્ષનું નિરાકરણ કરવું. અર્થવિજ્ઞાનમ્-યથાવસ્થિત

पण्डा तत्त्वानुगा मोक्षे, ज्ञानं विज्ञानमन्यतः ।

शुश्रूषा श्रवणं चैवं, ग्रहणं धारणं तथा ॥ ३१० ॥

ऊहोऽपोहोऽर्थविज्ञानं, तत्त्वज्ञानं च धीगुणाः ।

व्रीडा लज्जा मन्दाक्षं ह्रीस्त्रिपा साऽपत्रपाऽन्यतः ॥ ३११ ॥

जाड्यं मौर्ख्यं विषादोऽवसादः सादो विषण्णता ।

मदो मुन्मोहसम्भेदो व्याधिस्त्वाधी रुजाकरः ॥ ३१२ ॥

निद्रा प्रमीला शयनं, संवेश-स्वाप-संलयाः ।

नन्दीमुखी श्वासहेतिस्तन्द्रा सुप्तं तु साधिका ॥ ३१३ ॥

औत्सुक्यं रणरणकौत्कण्ठे आयल्लकाऽरती ।

हृल्लेखौत्कलिके चाथावहित्थाऽऽकारगोपनम् ॥ ३१४ ॥

अर्थानुं लक्ष्यं. तत्त्वज्ञानम्-परमार्थं ज्ञानं. ४ व्रीडा, लज्जा, मन्दाक्षम् (शूका), ह्रीः (स्त्री.), त्रिपा [व्रीडाः, शूका, मन्दाक्षम् शि० १६] अत्र ५-लाज, शरभ. अपत्रपा-भीमथी यती शरभ, लाज ॥ ३११ ॥ ५ जाड्यम्, मौर्ख्यम् अत्र २-मूर्धता. ६ विषादः, अवसादः, सादः, विषण्णता-अत्र ४-भननी पीडा, भेद. ७ मदः-अत्र सभोह-मिश्र आनन्द. ८ व्याधिः (पु.), आधिः, रुजाकर अत्र ३-मानसिक पीडा. ॥ ३१२ ॥ ९ निद्रा, प्रमीला, शयनम्, संवेशः, स्वापः, संलयाः, नन्दीमुखी, श्वासहेतिः (स्त्री.) तन्द्रा [तामसी शि० ६०. तन्द्रिः, तन्द्री शि० १६] अत्र ६-निद्रा, उष, तन्द्रा. १० सुप्तम्- [सुष्वापः, सुखसुप्तिका शि० ६०] अत्र अधिः निद्रा. ॥ ३१३ ॥ ११ औत्सुक्यम्, रणरणकः, उत्कण्ठा, उत्कण्ठः, आयल्लकम्, अरतिः, हृल्लेखः, उत्कलिका अत्र ७ उत्साह, उत्कंठा. १२ अवहित्था (स्त्री.

शङ्काऽनिष्टोत्प्रेक्षणं स्यात्, चापलं त्वनवस्थितिः ।

आलस्यं तन्द्रा कौसीद्यं, हर्षश्चित्तप्रसन्नता ॥३१५॥

हादः प्रमोदः प्रमदो, मुत्प्रीत्यामोदसम्मदाः ।

आनन्दानन्दथू गर्वस्त्वहङ्कारोऽवलितता ॥३१६॥

दर्पोऽभिमानो ममता मानश्चित्तोन्नतिः स्मयः ।

स मिथोऽहमहमिका या तु सम्भावनाऽऽत्मनि ॥३१७॥

दर्पात् साऽऽहोपुरुषिका, स्यादहम्पूर्विका पुनः ।

अहं पूर्वमहं पूर्वमित्युग्रत्वं तु चण्डता ॥३१८॥

न.), आकारगोपनम् [आकारगूहनम्, अवकटिका, अवकुटारिका
॥ ६० ॥ गृहजालिका ये ४-शे० ६०-६१] ये २-आकारं ध्रुवावयो
॥ ३१४ ॥ १३ शङ्का-अनिष्ट संभावना. १४ चापलम्, अनव-
स्थितिः ये २-अच्यण, अस्थिर. १५ आलस्यम्, तन्द्रा, कौसीद्यम्
ये ३-तन्द्रा, आणस. १६ हर्षः, चित्तप्रसन्नता ॥ ३१५ ॥ हादः,
प्रमोदः, प्रमदः, मुत् 'दृ' (स्त्री.), प्रीतिः (स्त्री.). आमोदः, सम्मदः,
आनन्दः, आनन्दथूः (पु.) ये ११-भननी प्रसन्ता, आनन्द, हर्ष
१७ गर्वः, अहङ्कारः, अवलितता ॥ ३१६ ॥ दर्पः, अभिमानः, ममता,
मानः (पु. न.). चित्तोन्नतिः (स्त्री.), स्मयः ये ६-अभिमान, गर्व
अहमहमिका-ये युद्धादिमां परस्परं हुं शक्तिमानं हुं हुं शक्ति-
मानं हुं तेयो गर्वः ॥ ३१७ ॥ आहोपुरुषिका-हुं न शक्तिमानं हुं
येवी पोतानामां संभावना करवी, अरे हुं न पुरुषं हुं तेयो गर्वः.
अहंपूर्विका-अहमप्रिका [अहंप्रथमिका शि० २०] हुं पडेलेो हुं पडेलेो

પ્ર^૧બોધસ્તુ વિ^૨નિદ્રત્વં ગ્લા^૩નિસ્તુ બલ^૪હીનતા ।

દૈ^૫ન્યં કાર્પ^૬ણ્યં શ્રમ^૭સ્તુ કલ^૮મઃ કલે^૯શઃ પરિ^{૧૦}શ્રમઃ ॥૩૧૯॥

પ્રયા^{૧૧}સાયાસં^{૧૨}વ્યાયામા, ઉન્મા^{૧૩}દશ્ચિ^{૧૪}ત્તવિ^{૧૫}પ્લવઃ ।

મો^{૧૬}હો મો^{૧૭}ઢયં ચિ^{૧૮}ન્તા ધ્યા^{૧૯}નમર્ષઃ ક્રો^{૨૦}ધસમ્ભ^{૨૧}વઃ ॥૩૨૦॥

ગુ^{૨૨}ણો જિગી^{૨૩}ષોત્સાહ^{૨૪}વાંસ્ત્વાકસ્મિકં ભય^{૨૫}મ્ ।

અપ^{૨૬}સ્મારઃ સ્યા^{૨૭}દાવેશો, નિર્વે^{૨૮}દઃ સ્વા^{૨૯}વમાનનમ્ ॥૩૨૧॥

આ^{૩૦}વેગસ્તુ ત્વરિ^{૩૧}સ્તૂર્ણિઃ સંવે^{૩૨}ગઃ સમ્ભ્રમ^{૩૩}સ્ત્વરા ।

વિ^{૩૪}તર્કઃ સ્યા^{૩૫}દુન્નયનં પરા^{૩૬}મર્શો વિમર્શ^{૩૭}નમ્ ॥૩૨૨॥

તેવા અર્થમાં. ૧૮ ઉગ્રત્વમ્, ચણ્ડતા એ ૨-ઉગ્રપણું, કૂરપણું ॥
૩૧૮ ॥ ૧૯ પ્રબોધઃ, વિનિદ્રત્વમ્ એ ૨-જાગવું. ૨૦ ગ્લાનિઃ (સ્રી.)
બલહીનતા એ ૨-ગ્લાનિ, બલહીનપણું. ૨૧ દૈન્યમ્, કાર્પણ્યમ્ એ
૨-ગરીબાઈ, કૃપણતા. ૨૨ શ્રમઃ, ક્લમઃ, કલેશઃ, પરિશ્રમઃ ॥૩૧૯॥
પ્રયાસઃ, આયાસઃ, વ્યાયામઃ એ ૭-થાક, પરિશ્રમ, કસરત. ૨૩ ઉન્માદઃ,
ચિત્તવિપ્લવઃ એ ૨-ધેલછા, ચિત્તભ્રમ. ૨૪ મોહઃ, મૌઢ્યમ્-એ ૨-
મોહ, મૂઢતા. ૨૫ ચિન્તા, ધ્યાનમ્ એ ૨-વિચારણા, ધ્યાન. ૨૬
અમર્ષઃ-પ્રતિકાર કરવાની ઈચ્છાવાળો ક્રોધ, ક્રોધથી ઉત્પન્ન થયેલ અને
જીતવાની ઈચ્છાવાળો આવેશ. ॥ ૩૨૦ ॥ ૨૭ ત્રાસઃ-અકસ્માત આવી
પડતો ભય. ૨૮ અપસ્મારઃ, આવેશઃ એ ૨-ધાતુઓના વૈપર્યથી
થતો આવેશ. ૨૯ નિર્વેદઃ-પોતાના આત્મા ઉપરનો તિરસ્કાર, પશ્ચ-
ત્તાપઃ, વૈરાગ્ય ॥ ૩૨૧ ॥ ૩૦ આવેગઃ, ત્વરિઃ (સ્રી.) તૂર્ણિઃ (સ્રી.)
સંવેગઃ, સંમ્ભ્રમઃ, ત્વરા એ ૬-ઉતાવળ, શીઘ્રતા, સંવેગ. ૩૧ વિતર્કઃ,
ડુન્નયનમ્, પરામર્શઃ, વિમર્શનમ્ ॥ ૩૨૨ ॥, અધ્યાહારઃ, તર્કઃ,

અધ્યાહારસ્તકં^{૧૭} ઉહો^{૧૮}સૂયા^{૧૯}ન્યગુણદૂષણમ્^{૨૦} ।

મૃતિ^{૨૧} સંસ્થા^{૨૨} મૃત્યુકાલો^{૨૩}, પરલોકગમો^{૨૪}સ્ત્યયઃ ॥૩૨૩॥

પશ્ચત્વં^{૨૫} નિધનં^{૨૬} નાશો^{૨૭} દીર્ઘનિદ્રા^{૨૮} નિમીલનમ્^{૨૯} ।

દિષ્ટાન્તો^{૩૦}સ્તં^{૩૧} કાલધર્મો^{૩૨}અવસાનં^{૩૩} સા તુ^{૩૪} સર્વગા ॥૩૨૪॥

મરકો^{૩૫} મારિસ્ત્રયસ્ત્રિશ્ચ^{૩૬}દમી^{૩૭} વ્યભિચારિણઃ^{૩૮} ।

સ્યુઃ^{૩૯} કારણાનિ^{૪૦} કાર્યાણિ^{૪૧}, સહચારીણિ^{૪૨} યાનિ^{૪૩} ચ ॥૩૨૫॥

સ્ત્યાદેઃ^{૪૪} સ્થાયિનો^{૪૫} લોકે, તાનિ^{૪૬} ચેત્^{૪૭} કાવ્યનાટ્યયોઃ^{૪૮} ।

વિભાવા^{૪૯} અનુભાવાશ્ચ^{૫૦}, વ્યભિચારિણ^{૫૧} એવ ચ^{૫૨} ॥૩૨૬॥

ઝહઃ-ઝહા એ ૭-વિચારણા. ૩૨ અસૂયા-ખીજના શુભોમાં દોષારો-
પણ. ૩૩ મૃતિ: (સ્રી.), સંસ્થા, મૃત્યુ: (પુ. સ્રી.). કાલઃ, પરલોક-
ગમઃ, અત્યયઃ ॥ ૩૨૩ ॥ પશ્ચત્ત્વમ્, નિધનમ્ (પુ. ન.). નાશઃ,
દીર્ઘનિદ્રા, નિમીલનમ્, દિષ્ટાન્તઃ, અસ્તમ્, કાલધર્મઃ, અવસાનમ્ એ
૧૫-મૃત્યુ, ॥ ૩૨૪ ॥ મરકઃ (પુ. ન.), મારિઃ (સ્રી.) એ ૨-સર્વ-
લોકવ્યાપી મરણ, મરકી, મારી. આ ઉપર બતાવેલ 'ધૃતિ' વગેરે ૩૩
વ્યભિચારી ભાવો છે. લોકમાં સ્ત્યાદિ સ્થાયી ભાવનાં આલંબન
સ્વભાવસ્વરૂપ કારણો જે સ્રી આદિ, અને ઉદીપન સ્વભાવરૂપ કારણ
જે ઉદ્યાનાદિ તે કાવ્ય, નાટ્યશાસ્ત્રમાં વિભાવ કહેવાય અને તેનાં
કાર્યો કટાક્ષાદિ તે અનુભાવ કહેવાય છે, તેમજ તેના ધૃત્યાદિ સહચારી
ભાવો તે વ્યભિચારી ભાવ કહેવાય છે. ॥ ૩૨૫-૩૨૬ ॥ આ વિભાવ,
અનુભાવ અને વ્યભિચારી ભાવોથી વ્યક્ત થયેલ સ્ત્યાદિ સ્થાયી ભાવ
તે શૃંગારાદિ રસ કહેવાય છે. અહીંથી આ કાંડની સમાપ્તિ સુધીના
શબ્દો નાટકને લગતા છે-પાત્રાણિ (ન. બ.) નાટ્યમાં જે અધિકારી

व्यक्तः स तैर्विभावाद्यैः, स्थायिभावो भवेद् रसः ।
 पात्राणि नाट्येऽधिकृतास्तत्तद्वेषस्तु भूमिका ॥३२७॥
 शैलूषो भरतः सर्वकेशी भरतपुत्रकः ।
 धर्मीपुत्रो रङ्ग-जाया-ऽऽजीवो रङ्गावतारकः ॥३२८॥
 नटः कृशाश्वी शैलाली, चारणस्तु कुशीलवः ।
 भ्र-भ्र-भ्र-भ्र-परः कुंसो नटः स्त्रीवेषधारकः ॥३२९॥
 वेश्याचार्यः पीठमर्दः, सूत्रधारस्तु सूचकः ।
 नन्दी तु पाठको नान्द्याः, पार्श्वस्थः पारिपाश्विकः ॥३३०॥
 वासन्तिकः केलिकिलो, वैहासिको विदूषकः ।
 प्रहासी प्रीतिदश्चाथ, पिङ्गः पल्लवको विटः ॥३३१॥

ते पात्रो. भूमिका-नाट्यभां ते ते ज्ञातव्ये. स्त्री वेषेने. वेष. ॥३२७॥
 शैलूषः, भरतः, सर्वकेशी 'इन्', भरतपुत्रकः, धर्मीपुत्रः, रङ्गाजीवः,
 जायाजीवः, रङ्गावतारकः ॥ ३२८ ॥ नटः (पु. न.), कृशाश्वी 'इन्'
 शैलाली 'इन्' ये ११-नट. चारणः, कुशीलवः ये २-यारण्य. भ्रकुंसः,
 भ्रुकुंसः, भ्रुकुंसः ये ४-स्त्रीवेषने धारण्य कर्नार नट.
 ॥ ३२९ ॥ वेश्याचार्यः, पीठमर्दः, ये २-नृत्येनो उपाध्याय, वेश्याने
 नाय शिष्यवना. सूत्रधारः (स्थापकः) सूचकः [बीजदर्शकः शे०
 ६१] ये २-सूचन कर्नार. नन्दी (नान्दीपाठकः) ये नान्दीपाठक,
 पूर्व-रंगना अंगने कर्नार. पार्श्वस्थः, पारिपाश्विकः ये २-पश्ये
 रङ्गेनार. ॥ ३३० ॥ वासन्तिक, केलिकिलः, वैहासिकः, विदूषकः

पिता त्वावुकं आवुत्त-भावुकौ भगिनीपतौ
 भावो विद्वान् युवराजः, कुमारो भर्तृदारकः ॥३३२॥
 बाला वासूमार्ष आर्यो, देवो भट्टारको नृपः ।
 राष्ट्रियो नृपतेः ज्यलो, दुहिता भर्तृदारिका ॥३३३॥
 देवी कृताभिषेकाऽन्या, भट्टिनी गणिकाऽञ्जुका ।
 नीचावेटीसखीहूती, हण्डे-हण्डे-हलाः क्रमात् ॥३३४॥
 अब्रह्मण्यमवध्योक्तौ, ज्यायसी तु स्वसाऽत्तिका ।
 भर्ताऽऽर्यपुत्रो माताऽम्बा भदन्ताः सौगतादयः ॥३३५॥

प्रहासो 'हन्' (पु.), प्रीतिदः, [किलोकिलः शि० २०] अये ६ विद्वधकः.
 विद्वः, पल्लवकः, विटः (पु. न.) अये ३-विट, धूतारो, व्यसिथारी
 ॥ ३३१ ॥ आवुकः-पिता, आप (नाटकनी भाषाभा). आवुत्तः, भावुकः
 अये २- अनेवी. भावः-विद्वान्, जल्लुकार. युवराजः, कुमारः, भर्तृदा-
 रकः अये ३-युवराज, स्वाभीनो पुत्र, कुमार, ॥ ३३२ ॥ बाला, वासूः
 अये २-कन्या, कुमारी. मार्षः, आर्यः [मारिषः शि० २०] अये २-
 आर्य. देवः, भट्टारकः अये २-राज. राष्ट्रियः-राजानो साणी. भर्तृदा-
 रिका-राजकन्या. ॥ ३३३ ॥ देवी अभिषेक करायेली देवी, पटराणी.
 भट्टिनी अये पटराणी सिवायनी राणी 'अञ्जुका, -गणिका अये २-
 गणिका देश्या हण्डे-नीय सणीने ओलाववानो शण्ड. हण्डे-हासीने
 ओलाववानो शण्ड. हला-सणीने ओलाववानो शण्ड ॥ ३३४ ॥ अब्र-
 ह्मण्यम् (अवधयाञ्जा)-अवध्य आदाणुना पोकारभां आ शण्ड ओलाय
 छे-छेछे निध के पापकर्म धतुं छाय त्यारे आ शण्ड ओलाय छे.
 अत्तिका-मोटी भेत. आर्यपुत्रः-लतां, स्वाभी, धणी अम्बा-माता.
 भदन्ताः (पु. भ.)-सौगता, निरान्थ वगेरे मुनियो ॥ ३३५ ॥ पूज्यः,

पूज्ये तत्रभवानत्रभवांश्च भगवानपि ।

पादा भट्टारको देवः, प्रयोज्यः पूज्यनामतः ॥३३६॥

इति श्रीस्वपरसमयपारवारपारीण-शब्दावतार-

कलिकालसर्वज्ञाचार्यपुङ्गवश्रीहेमचन्द्र-

सूरीश्वरविरचित्ताभिधानचिन्तामणि-

नाममालायां देवकाण्डो

द्वितीयः समाप्तः ॥२॥

तत्रभवान्, अत्रभवान्, भगवान् 'वत्, (पु.) ओ ४-पूज्य. पूज्य
वाच्यके नाम पछी पादाः, भट्टारकः, देवः [भरटकः, भट्टः शै० ६१]
ओ शण्डेनो प्रयेः॥३३६॥ करवो जेछ ओ (जेभ-गुरुपादाः-पूज्य गुरु.
अर्हज्जट्टारकः-पूज्य अर्हन् कुमारपालदेवः-पूज्य कुमारपालो॥३३६॥

इति श्रीतपोगच्छाधिपति-श्रीकदम्बार्गप्रमुखानेकतीर्थोद्धारक-शासन-

सम्पाद-सर्वतन्त्रस्वतन्त्राचार्यवर्य-श्रीविजयनेमिसूरीश्वरपट्टालङ्कार-

समयज्ञ-कान्तमूर्तिश्रीभद्राचार्यश्रीविजयविज्ञानसूरीश्वर-

पट्टश्वर-सिद्धान्तमहोदधि-प्राकृतविदावशारदा-

चार्यश्रीविजयकस्तूरसूरिणा गौर्जयां विरचि-

तायां चन्द्रोदयाभिधटीकायां देव-

काण्डो द्वितीयः समाप्तः ॥

॥ मर्त्यकाण्डः तृतीयः ॥

मर्त्यः पञ्चजनो भूस्पृक्, पुरुषः पूरुषो नरः ।
 मनुष्यो मानुषो ना विद्, मनुजो मानवः पुमान् ॥३३७॥
 बालः पाकः शिशुर्द्विभः, पोतः शावः स्तनन्धयः ।
 पृथुकाभोत्तानशयाः, क्षीरकण्ठः कुमारकः ॥३३८॥
 शिशुत्वं शैशवं बाल्यं, वयःस्थस्तरुणो युवा ।
 तारुण्यं यौवनं वृद्धः, प्रवया स्थविरो जरन् ॥३३९॥
 जरी जीर्णो यातयामो, जीनोऽथ विस्रसा जरा ।
 वार्द्धकं स्थाविरं ज्यायान्, वर्षीयान् दशमीत्यपि ॥३४०॥

अथ तृतीयमर्त्यकाण्डः

मर्त्यः, पञ्चजनः, भूस्पृक् 'श' (पु.) पुरुषः, पूरुषः, नरः, मनुष्यः,
 मानुषः, ना 'नृ' विद् 'श' (पु.) मनुजः, मानवः, पुमान् 'पुंस्'
 अ० १३-मनुष्य. ॥ ३३७ ॥ बालः, पाकः, शिशुः (पु.) द्विभः,
 पोतः, शावः, स्तनन्धयः, पृथुकः, अर्भः, उत्तानशयः, क्षीरकण्ठः,
 कुमारकः कुमारः [स्तनपः, क्षीरपः शि० २१] अ० १२-आलक्ष,
 धावणु आणक्ष, आल. ॥ ३३८ ॥ शिशुत्वम्, शैशवम्, बाल्यम् अ०
 ३ आणपणु, आल्यावस्था. वयःस्थः, तरुणः, युवान् 'अन्' (पु.)
 अ० ३-युवान्, तारुण्यम्, तारुण्यम्, यौवनम् [यौवनिका शि० २१] अ०
 २-युवानी. वृद्धः, प्रवयाः 'अस्' (पु.), स्थविः, जरन् 'त्' (पु.)
 ॥ ३३९ ॥ जरी 'इन्' (पु.) जीर्णः, यातयामः, जीनः अ० ८-स्थविर
 वृद्ध. विस्रसा, जरा अ० २-जरा, वृद्धावस्थानो डेटु. वार्द्धकम्, स्था-
 विरम् अ० २-धउपणु, वृद्धावस्था. ज्यायान् 'अस्' (वि.), वर्षीयान्
 'अस्', दशमी 'इन्' (वि.), [जरत्तरः, दशमीस्थ शि० २१]
 अ० ३-अतिधरडो. ॥ ३४० ॥ विद्वान् 'अस्', (वि.), सुधोः (वि.)

^१विद्वान् ^२सुधीः ^३कवि-^४विचक्षण-^५लब्धवर्णा,

^६ज्ञः ^७प्राप्तरूप-^८कृति-^९कृष्टय-^{१०}भिरूप-^{११}धीराः ।

^{१२}मेधावि-^{१३}कोविद-^{१४}विशारद-^{१५}सूरि-^{१६}दोष-

^{१७}ज्ञाः ^{१८}प्राज्ञ-^{१९}पण्डित-^{२०}मनीषि-^{२१}बुध-^{२२}प्रबुद्धाः ॥ ३४१ ॥

^{२३}व्यक्तो ^{२४}विपश्चित् ^{२५}सङ्ख्यावान्, ^{२६}सन् ^{२७}प्रवीणे ^{२८}तु ^{२९}शिक्षितः ।

^{३०}निष्णातो ^{३१}निपुणो ^{३२}दक्षः, ^{३३}कर्म-^{३४}हस्त-^{३५}मुखाः ^{३६}कृतात् ॥ ३४२ ॥

^{३७}कुशलश्चतुरोऽभिज्ञविज्ञवैज्ञानिकाः ^{३८}पटुः ।

^{३९}छेको ^{४०}विदग्धे ^{४१}प्रौढस्तु, ^{४२}प्रगल्भः ^{४३}प्रतिभान्वितः ॥ ३४३ ॥

कविः (पु.), विचक्षणः, लब्धवर्णः, ज्ञः, प्राप्तरूपः, कृती 'इन्' (वि.), कृष्टिः (पु.), अभिरूपः, धीरः, मेधावी 'इन्' (वि.), कोविदः, विशारदः, सूरिः (पु.) दोषज्ञः, प्राज्ञः, पण्डितः, मनीषी 'इन्' (वि.), (धीमान्, मतिमान्-मत्), बुधः, प्रबुद्धः ॥ ३४१ ॥ व्यक्तः, विपश्चित् (पु.), संख्यावान् 'वत्' (पु.), सन् 'त्' (पु.), [कविता 'तु' शि० २२] अथ २५-विद्वान्, पण्डितः, प्रवीणः, शिक्षितः, निष्णातः, निपुणः, दक्षः, कृतकर्मा 'अन्' (पु.) कृतहस्तः, कृतमुखः ॥ ३४२ ॥ कुशलः, चतुरः, अभिज्ञः, विज्ञः, वैज्ञानिकः, पटुः (पु.), [क्षेत्रज्ञः, नदीपणः, निष्णः अथ ३-शे० ६२. कृतकृत्यः, कृतार्थः, कृती 'इन्' अथ ३-शि० २२] अथ १४-प्रवीणः, निपुणः, छेकः, छेकः, विदग्धः [छेकालः, छेकिलः, (छेकलः, छेक) शे० ६२] अथ २-अत्यन्त छेकः, प्रौढः, प्रगल्भः, प्रतिभान्वितः अथ ३-प्रौढः, प्रतिभाशाली.

॥ ३४३ ॥ कुशाग्रीयमतिः, सूक्ष्मदर्शी 'इन्' अथ २-अग्रेवर्तमानो,

कुशाग्रीयमतिः सूक्ष्मदर्शी तत्कालधीः पुनः ।

प्रत्युत्पन्नमतिर्दराद्, यः पश्येद् दीर्घदर्शसौ ॥ ३४४ ॥

हृदयालुः सहृदयश्चिद्रूपोऽप्यथ संस्कृते ।

व्युत्पन्नप्रवृत्तश्रुणा, अन्तर्वाणिस्तु शास्त्रवित् ॥ ३४५ ॥

वागीशो वाक्पतिर्वाग्मी, वाचोयुक्तिपटुः प्रवाक् ।

समुखो वावदूकोऽथ, वदो वक्ता वदावदः ॥ ३४६ ॥

स्याद् जल्पाकस्तु वाचालो, वाचाटो बहुगर्हवाक् ।

यद्वदोऽनुत्तरे दुर्वाक् कद्वदः स्यादधाधरः ॥ ३४७ ॥

तीक्ष्णबुद्धिवाणो, तत्कालधीः (पु.), प्रत्युत्पन्नमतिः (पु.) अ-२-लाञ्छ-
नवाणी. दीर्घदर्शी 'इन्'-दूरदर्शी (पु.) अ-लाञ्छि विचार करनार,
लाञ्छि नञ्स्वाणो. ॥ ३४४ ॥ हृदयालुः (पु.), सहृदयः, चिद्रूपः अ-
३-परिपक्व ज्ञानवाणो, मायाश्रु, प्रशस्त चित्तवाणो, संस्कृतः, व्युत्पन्नः,
प्रवृत्तः, श्रुणाः अ-४-शास्त्रादित्स्ववेनो संस्कारी. अन्तर्वाणिः, (वि.)
शास्त्रवित् अ-२-शास्त्र ज्ञानानार, ओलवाने अशक्त ओवो शास्त्र
जानानार. ॥ ३४५ ॥ वागीशः, वाक्पतिः (पु.), अ-२-अष्टाव्यर्थ. श्रेष्ठ
वक्ता, अलक्ष्यपति. वाग्मी 'इन्' (पु.), वाचोयुक्तिपटुः (पु.) प्रवाक्
'च' (पु.), समुखः-सवचनः, वावदूकः अ-५-ओलवाभां कुशण,
न्या. पणोरे शास्त्रो ज्ञानानार. वदः, वक्ता 'तु' वदावदः अ-३-वक्ता.
॥ ३४६ ॥ जल्पाकः, वाचालः, वाचाटः, बहुगर्हवाक् 'च' (पु.) अ-
४-वायाल, अलु निध लापण करनार. यद्वदः, अनुत्तरः अ-२-क्षवे
तेम ओलनार. दुर्वाक् 'च' कद्वदः अ-२-दुष्टवादी, अराध ओलनार
अधरः ॥ ३४७ ॥, हीनवादी 'इन्' (पु.) अ-२-स्वदैन्यवादी, ओल्लु

हीनवादिन्येडमूकानेडमूकौ त्ववाक्श्रुतौ ।

रवणः शब्दनस्तुल्यौ, कुवादकुचरौ समौ ॥ ३४८ ॥

लोहलोऽस्फुटवाग् मूकोऽवागसौम्यस्वरोऽस्वरः ।

वेदिता विदुरो विन्दुर्वन्दारुस्त्वभिवादकः ॥ ३४९ ॥

आशंसुराशंसितरि, कद्वरस्त्वतिकुत्सितः ।

निराकरिणुः क्षिणुः स्याद्, विकासी तु विकस्वरः ॥ ३५० ॥

भोदनार. एडमूकः, अनेडमूकः, अवाक्श्रुतिः (पु.), (कलमूकः)-

ये ३-भडेरो अने भूंगो, [अनेडमूकः शि० २२ श८, ४३, आंधणो]

रवणः, शब्दनः ये २-शण्ड करनार. कुवादः, कुचरः [कुटिलाशयः
शि० २२] ये २-भराभ भोदनार, भराभ आशयवाणो. ॥ ३४८ ॥

लोहलः, अस्फुटवाक् 'च' (पु.) [काहलः शे० ६२] ये २ अरपष्ट

भोदनार. मूकः, अवाक् 'च' (पु.), [जडः, 'कडः, शे० ६३] ये २

भूंगो. असौम्यस्वरः, अस्वरः ये २-भराभ स्वरवाणो. वेदिता 'तु'

(पु.) विदुरः, विन्दुः ये ३-भणुनार वन्दारः (पु.) अभिवादकः

ये २-वहन करनार ॥ ३४९ ॥ आशंसुः (पु.), आशंसिता 'तु' (वि.)

ये २-वांश करनार. कद्वरः-कद्वरः, अतिकुत्सितः ये २ अत्यंत

भराभ. निराकरिणुः (पु.), क्षिणुः (पु.) ये २-निराकरणु करनार

इकनार विकासी 'इन्', विकस्वरः ये २-विकस्वर. ॥ ३५० ॥

दु^१मुखे^२ सु^३खरा^३बद्ध^३मुखो^१ शकः^१ प्रियंवदः^१ ।

दानशीलः^२ स वदान्यो^२, वदन्योऽप्यथ^२ बालिशः^२ ॥ ३५१ ॥

मूढो^३ मन्दो^३ यथाजातो^३, बालो^३ मातृमुखो^३ जडः^३ ।

मूर्खो^१ऽमेधो^१विवर्णा^१ऽज्ञा^१, वैधेयो^१ मातृशासितः^१ ॥ ३५२ ॥

देवानांप्रियजाल्मो^१ च, दीर्घसूत्रश्चिरक्रियः^१ ।

मन्दः^२ क्रियासु^२ कुण्ठः^२ स्यात्, क्रियावान्^२ कर्मसूद्यतः^२ ॥ ३५३ ॥

कर्मक्षमोऽलङ्कर्मिणः^२ कर्मशूरस्तु^२ कर्मठः^२ ।

कर्मशीलः^२ कर्म^२ आयः^२शूलिकस्तीक्ष्णकर्मकृत्^२ ॥ ३५४ ॥

दु^१मुखः-दुष्टवचनः, मुखरः, अबद्धमुखः अे ३-अप्रिय ओलनार
अर्थशून्य ओलनार शकलः, प्रियंवदः अे २-प्रिय ओलनार वदान्यः
वदन्यः अे २-प्रिय वाणीथी दान आपनार [वदान्यः-दानशीलः,
प्रियंवदः-प्रियवाक् 'च' दाता, प्रियवादी शि० २३] बालिशः ॥
३५१ ॥ मूढः, मन्दः, यथाजातः, बालः, मातृमुखः, जडः, मूर्खः,
अमेधाः 'अस्' (पु.), विवर्णः, अज्ञः, वैधेयः, मातृशासितः ॥ ३५२ ॥
देवानांप्रियः, जाल्मः [अनेडः, नामवर्जितः शि० ६३, यथोद्गतः शि०
२३] अे १५-मूर्खः, दीर्घसूत्रः, चिरक्रियः अे २-धीभुं काम करनार,
आणसु, कुण्ठः अे-क्रियाभां आणसु, क्रियावान् 'वत्' (वि.) क्रियाभां
तत्परः ॥ ३५३ ॥ कर्मक्षमः, अलङ्कर्मिणः अे २-कार्यं करवाभां सभ-
र्थं, कर्मशूरः, कर्मठः अे २-आरंभेदा कार्यने यत्नपूर्वकं पूष्टुं
करनार, कर्मशीलः, कर्मः अे २-सतत कार्यं करनार, कार्यभां सदा
प्रवर्तेल, आयःशूलिकः, तीक्ष्णकर्मकृत्, (राभसिकः) अे २-तीक्ष्ण
उपाय वडे कार्यं करनार, ॥ ३५४ ॥ सिंहसंहननः, स्वङ्गः अे २-

सिंहसंहननः स्वङ्गः स्वतन्त्रो निरवग्रहः ।

यथाकामी स्वरुचिश्च, स्वच्छन्दः स्वैर्यपावृतः ॥ ३५५ ॥

यदृच्छा स्वैरिता स्वच्छा, नाथवान् निघ्नगृहको ।

तन्त्रायत्तवशाधीनच्छन्दवन्तः परात् परे ॥ ३५६ ॥

लक्ष्मीवान् लक्ष्मणः श्रुल्लि, इभ्य आढ्यो धनीश्वरः ।

ऋद्धे विभूतिः संपत्तिर्लक्ष्मीः श्रीऋद्धिसम्पदः ॥ ३५७ ॥

सिंह जेवा संधयक्षुवाणो, साश ३५५णो. स्वतन्त्रः, निरवग्रहः,
यथाकामी 'इन्' (वि), स्वरुचिः (पु.), स्वच्छन्दः, स्वैरी 'इन्'
(वि.), अपावृतः ये ७-स्वतन्त्र, स्वच्छंदी. ॥ ३५५ ॥ यदृच्छा,
स्वैरिता, स्वच्छा ये ३-स्वेच्छा, स्वतन्त्रता. नाथवान् 'वत्' (पु.),
निघ्नः, गृहको, परतन्त्रः, परायत्तः, परवशः, पराधीनः, परच्छन्दः,
परवान् 'वत्' [वशः, आयत्तः, 'अधीनः' ये ३-शे० ६३] ये ६-
परवश, पराधीन. ॥ ३५६ ॥ लक्ष्मीवान् 'वत्' (पु.), लक्ष्मणः,
ऋल्लि-श्रीलः [श्रीमान् 'वत्' शि० २३] ये ३-लक्ष्मीवाणो. इभ्यः
आढ्यः, धनी 'इन्' (पु.), ईश्वरः, ऋद्धः (समृद्धः) ये ५-धनाढ्य,
धनवान्. विभूतिः (स्त्री.), सम्पत्तिः (स्त्री.), लक्ष्मीः (स्त्री.), श्रीः (स्त्री.),
ऋद्धिः (स्त्री.), सम्पद् (स्त्री.) ये ६-संपत्ति, समृद्धि. ॥ ३५७ ॥
दरिद्रः, दुर्विधः, दुःस्थः, दुर्गतः, निःस्थः, कीकटः, अकिञ्चनः [भुद्रः

दरिद्रो दुर्विधो दुःस्थो, दुर्गतो निःस्वकीकटौ ।

अकिञ्चनोऽधिपस्त्वीशो नेता परिवृढोऽधिभूः ॥ ३५८ ॥

पतीन्द्रस्वामिनाथाऽर्याः, प्रभुर्भक्तेश्वरो विभुः ।

ईशितेनो नायकश्च, नियोज्यः परिचारकः ॥ ३५९ ॥

डिङ्गरः किङ्करो भृत्यश्चेटो गोप्यः पराचितः ।

दासः प्रेभ्यः परिस्कन्दो, भुजिष्यपरिकर्मिणौ ॥ ३६० ॥

परान्नः परपिण्डादः, परजातः परैधितः ।

भूतके भृतिभृग् वैतनिकः कर्मकरोऽपि च ॥ ३६१ ॥

स निर्धृतिः कर्मकारो, भृतिः स्यान्निष्क्रयः पणः ।

कर्मण्या वेतनं मूल्यं, निर्वेशो भरणं विधा ॥ ३६२ ॥

दीनः, नीचः अ० ३-शे० ६४] अ० ७-निर्धनः, दीनः अधिपः, ईशः, नेता 'तु', परिवृढः अधिभूः (पु.) ॥ ३५८ ॥ पतिः (पु.), इन्द्रः, स्वामी 'इन्', नाथः, अर्याः, प्रभुः, भर्ता 'तु' (पु.), ईश्वरः, विभुः, (पु.), ईशिता 'तु' पु.), इनः, नायकः अ० १७-स्वामी, नायकः नियोज्यः, परिचारकः ॥ ३५९ ॥ डिङ्गरः, किङ्करः, भृत्यः, चेटः, गोप्यः, पराचितः, दासः, प्रेभ्यः, परिस्कन्दः, भुजिष्यः, परिकर्मो 'इन्' (पु.) ॥ ३६० ॥ परान्नः, परपिण्डादः, परजातः, परैधितः [प्रतिचरः शि. २४] अ० १७-था३२ भुनक्तुः, भृतिभृक् 'ज्' (पु.), वैतनिकः, कर्मकरः, अ० ४-५०॥२६१२ ॥ ३६१ ॥ कर्मकारः ५०॥२-विना कामं ३२नार. भृतिः (स्त्री.), निष्क्रयः, पणः, कर्मण्या, वेतनम्, मूल्यम्, निर्वेशः, भरणम्, विधा ॥ ३६२ ॥ भर्मण्या, भर्म 'अन्' (न.),

भर्मण्या भर्म भृत्या च, भोगस्तु गणिकाभृतिः ।

खलपूः स्याद् बहुकरो, भारवाहस्तु भारिकः ॥ ३६३ ॥

वात्तावहे वैवधिको, भारे विवधवीवधौ ।

काचः शिष्यं तदालम्बो, भारयष्टिविहङ्गिका ॥ ३६४ ॥

शूरश्चारभटो वीरो, विक्रान्तश्चाथ कातरः ।

दरितश्चकितो भीतो, भीरु-भीरुक-भीलुकाः ॥ ३६५ ॥

विहस्तव्याकुलो व्यग्रे, कान्दिशीको भयद्रुते ।

उत्पिञ्जलसमुत्पिञ्जपिञ्जला भृशमाकुले ॥ ३६६ ॥

भृत्या अ० १२-५११२, भृत्य, भूतरी, भोगः, गणिकाभृतिः [भाटिः (स्त्री.) शै० ८४] अ० २-गणिकानो ५११२. खलपूः, बहुकरः [सिमाजकः (बहुधान्यार्जकः-धान्यं धान्यं पेदा करनार.) शि० २४] अ० २-अणुं साइ करनार, आडु डाढनार. भारवाहः, भारिकः अ० २-भार उपाडनार, भभूर ॥ ३६३ ॥ वात्तावहः, वैवधिकः [विवधिकः, शि० २४] अ० २-अन्नादिकनो भार उपाडनार. भारः, *विवधः, वीवधः अ० ३-भार, ओले. काचः, शिष्यम् अ० २-सीकुं. भारयष्टिः, विहङ्गिका [विहङ्गमा शि० २५] अ० २-भार उपाडवानी लाकडी, डावड. ॥ ३६४ ॥ शूरः, चारभटः, वीरः, विक्रान्तः अ० ४-सुलट, शूरवीर, पनाडभी. कातरः, दरितः, चकितः, भीतः, भीरुः (पु.), भीरुकः, भीलुकः [त्रस्तुः, त्रस्तः शै० ८४] अ० ७-भीडु ॥ ३६५ ॥ विहस्तः, व्याकुलः, व्यग्रे, अ० ३-व्याकुल, गलरायेवो. कान्दिशीकः, भयद्रुतः अ० २-लयथी पीडित, लयथी नासी जयेवो. उत्पिञ्जलः, समुत्पिञ्जः, पिञ्जलः अ० ३-अतिव्याकुल ॥ ३६६ ॥ महेच्छः, उन्नतः, उदारः,

* विवध-वीवधौ मार्गे पर्याहारे (ध्वानादौ) चैत्यमरकोशे ।

महेच्छे तूद्धतोदारो-दात्तोदीर्णमहाशयाः ।

महामना महात्मा च, कृपणस्तु मितम्पचः ॥ ३६७ ॥

कीनाशस्तद्धनः शुद्रकदर्यदृढमुष्टयः ।

किम्पचानो दयालस्तु, कृपालुः करुणापरः ॥ ३६८ ॥

सुरतोऽथ दया शूकः, कारुण्यं करुणा घृणा ।

कृपाऽनुकम्पाऽनुक्रोशो, हिंसे शरारुघातुको ॥ ३६९ ॥

व्यापादनं विशरणं प्रमयः प्रमापणं,

निर्ग्रन्थनं प्रमथनं कदनं निर्वहणम् ।

निस्तर्हणं विशसनं क्षणनं परासनं,

प्रोज्जासनं प्रक्षमनं प्रतिघातनं वधः ॥ ३७० ॥

उदातः, उदीर्णः, महाशयः, महामनाः 'अम्' (पु.), महात्मा 'अन्' (पु.), अथ ८-उद्गा२, महात्मा. कृपणः, मितम्पचः ॥ ३६७ ॥, कीनाशः, तद्धनः, शुद्रः, कदर्यः, दृढमुष्टिः, किम्पचानः अथ ८-कृ५७ दयालुः (पु.), कृपालुः (पु.), करुणापरः ॥ ३६८ ॥, सुरतः अथ ४-दथा७. दया, शूकः (पु. न.), कारुण्यम्, करुणा, घृणा, कृपा, अनुकम्पा, अनुक्रोशः अथ ८-अनुकम्पा, दथा. हिंसे, शरारुः (पु.), घातुकः अथ ३-हिंसक ॥ ३६९ ॥, व्यापादनम्, विशरणम्, प्रमयः (पु. न.), प्रमापणम्, निर्ग्रन्थनम्, प्रमथनम्, कदनम्, निर्वहणम्, निस्तर्हणम्, विशसनम्, क्षणनम्, परासनम्, प्रोज्जासनम्, प्रक्षमनम्, प्रतिघातनम्, वधः ॥ ३७० ॥, प्रवासनम्, उद्वासनम्, घातः, निर्वासनम्,

^{१७} प्रवासनोद्वासनधातनिर्वासनानि ^{१८} संज्ञासिनिशुम्भहिंसा ।

^{२४} निर्वाणालम्भनिषूदनानि, ^{२५} निर्यातनोन्मन्थसमापनानि ॥ ३७१ ॥

^{२६} अपासनं ^{२७} वर्जनमारपिञ्जा, ^{२८} निष्कारणक्राथविशारणानि ।

^{२९} स्युः कर्त्तने ^{३०} कल्पन-वर्धने च, ^{३१} छेदश्च ^{३२} घातोद्यत आततायी ॥ ३७२ ॥

स शैर्षच्छेदिकः शीर्षच्छेद्यो यो वधमर्हति ।

^{३३} प्रमीत ^{३४} उपसम्पन्नः, ^{३५} परेतप्रेतसंस्थिताः ॥ ३७३ ॥

^{३६} नामालेख्य-यशः-शेषो, ^{३७} व्यापन्नोपगतौ ^{३८} मृतः ।

^{३९} परासुस्तद्वदे दानं, ^{४०} तदर्थमौर्ध्वदेहिकम् ॥ ३७४ ॥

सज्ञप्तिः (स्त्री.), निशुम्भः, हिंसा, निर्वाणम्, आलम्भः, निषूदनम्, निर्यातनम्, उन्मन्थः, समापनम् ॥ ३७१ ॥, अपासनम्, वर्जनम्, मारपिञ्जः, निष्कारणम्, क्राथः, विशारणम् अथे ३६-हिंसा. कर्त्तनम्, कल्पनम्, वर्धनम्, छेदः अथे ४-आपयु. घातोद्यतः, आततायी 'इ' (यु.) (अग्निदः, गरदः, शस्त्रपाणिः, धनापहः, शैत्रहरः, दारहरः-छ प्रकारना आततायी छे.) अथे २-वध करवाने तैथार थयेदो. ॥ ३७२ ॥ शैर्षच्छेदिकः, शीर्षच्छेद्यः अथे २-वध करवा थोय्य. प्रमीतः, उपसम्पन्नः, परेतः, प्रेतः, संस्थितः ॥ ३७३ ॥, नामशेषः, आलेख्यशेषः, यशःशेषः, व्यापन्नः, उपगतः, मृतः, परासुः (यु.) अथे १२ (त्रि-भवेदो, मृत्यु पाभेव. और्ध्वदेहिकम्-ऊर्ध्वदेहिकम् [और्ध्वदेहिकम् शि० २५] भवेदानी पछवाडे भरलु द्विसे के दानं करपुं ते. भरनारने उदेशी पिंडादि दान. ॥ ३७४ ॥ मृतस्नाम्, अपस्नानम् अथे

मृतस्नानमपस्नानं, निवापः पितृतर्पणम् ।

चित्तिचित्याचितास्तुल्या, ऋजुस्तु प्राञ्जलोऽञ्जसः ॥ ३७५ ॥

दक्षिणे सरलोदारौ शठस्तु निकृतोऽनृजुः ।

कूरे नृशंसनिस्त्रिशपापा धूर्तस्तु वञ्चकः ॥ ३७६ ॥

व्यसकः कुहको दाण्डाजिनिको मायिजालिकौ ।

माया तु शठता शाठ्यं, कुसृतिर्निकृतिश्च सा ॥ ३७७ ॥

कपटं कैतवं दम्भः, कूटं छद्मोपधिः छलम् ।

व्यपदेशो मिषं लक्ष, निभं व्याजोऽथ कुक्कुटिः ॥ ३७८ ॥

२-भरेवानु स्नान. निवापः, पितृतर्पणम् अ २ पितृयो भाटे
आपेणु ब्रह्मादि दान, श्राद्धादि-पितृयज्ञ. चित्तिः (स्त्री), चित्या, चिता
अ ३-चिता. ये. छ. ऋजुः (पु.), प्राञ्जलः, अञ्जसः अ ३-सरण.
॥ ३७५ ॥ दक्षिणः, सरलः, उदारः अ ३-उदार, सरण चित्तवाणो.
शठः, निकृतः, अनृजुः [शण्डः शि० २५] अ ३-शठ, मायावी.
कूरः, नृशंसः, निस्त्रिशः, पापाः अ ४-कूर, पापी. धूर्तः, वञ्चकः
॥ ३७६ ॥ व्यसकः, कुहकः, दाण्डाजिनिकः, मायी 'इन्' जालिकः,
[मायावी 'इन्', मायिकः शि० २६] अ ७-अग, धूर्त. माया,
शठता, शाठ्यम्, कुसृतिः (स्त्री), निकृतिः (स्त्री.), अ ५-माया,
दुष्टार्थ ॥ ३७७ ॥ कपटम् (पु. न.), कैतवम्, दम्भः, कूटम्
(पु. न.), छद्म 'न' (न.), उपधिः (पु.), छलम्, व्यपदेशः, मिषम्,
लक्षम् (पु. न.), निभम्, व्याजः [उपधा शि० २६] अ १२-उपट,
छद्म, (माया वगेरे अने कपट वगेरे शण्डो अर्थवाणा पक्षु डेट-
क्षअेक माने छे,) कुक्कुटिः ॥ ३७८ ॥, कुहना, दम्भचर्या अ ३-

कुहना दम्भचर्या, च, वञ्चनं तु प्रतारणम् ।

व्यलीकमर्तिसन्धानं, साधौ सभ्यार्यसज्जनाः ॥ ३७९ ॥

दोषैकदृक् पुरोभागी, कर्णेजपस्तु दुर्जनः ।

पिशुनः सूचको नीचो, द्विजिह्वो मत्सरी खलः ॥ ३८० ॥

व्यसनार्त्तस्तूपरक्तश्चोरेस्तु प्रतिरोधकः ।

दस्युः पाटच्चरः स्तेनस्तस्करः पारिपन्थिकः ॥ ३८१ ॥

परिमोषिपरास्कन्दौ कागारिकमलिम्लुचाः ।

यः पश्यतो हरेदर्थं, स चोरः पश्यतो हरः ॥ ३८२ ॥

दोषपूर्वक आक्षेपः वञ्चनम्, प्रतारणम्, व्यलीकम्, अतिसन्धानम् अथ ४-४७ पुं साधुः, सभ्यः, आर्यः, सज्जनः अथ ४-सज्जनः ॥ ३७९ ॥ दोषैकदृक् 'श' (पु.), पुरोभागी 'इन्' (पु.), अथ २-दोषशाली. कर्णेजपः, दुर्जनः, पिशुनः, सूचकः, नीचः, द्विजिह्वः, मत्सरी 'इन्' (पु.), खलः (पु. न.) [क्षुद्रः, प्रखलः श्लो ६४] अथ ८-दुर्जन, आक्षेपः ॥ ३८० ॥ व्यसनार्त्तः, उपरक्तः अथ २-व्यसनशी पीडायेत. चोरः, प्रतिरोधकः, दस्युः (पु.), पाटच्चरः-पटचोरः, स्तेनः (पु. न.), तस्करः, पारिपन्थिकः ॥ ३८१ ॥ परिमोषी 'इन्' (पु.), परास्कन्दी 'इन्' (पु.), पेकागारिकः, मलिम्लुचः, [चोरदः, रात्रिचरः श्लो ६५, चौरः श्लो ३६] अथ ११-चोरः पश्यतो हरः-देष्टां चोरी करुणार, सोनी. ॥ ३८२ ॥ चौर्यम्, चौरिका

चौर्यं तु चौरिकां स्तेयं, लोप्त्रं त्वपहृतं धनम् ।

यद्भविष्यो दैवपरोऽथाऽलस्यः शीतकोऽलसः ॥ ३८३ ॥

मन्दस्तुन्दपरिमृजोऽनुष्णो दक्षस्तु पेशलः ।

पटुष्णोष्णकसूत्थानचतुराश्वाथ तत्परः ॥ ३८४ ॥

आसक्तः प्रवणः प्रहः, प्रसितश्च परायणः ।

दातोदारः स्थूललक्षदानशौण्डो बहुप्रदे ॥ ३८५ ॥

दानमुत्सर्जनं त्यागः, प्रदेशनविसर्जने ।

विहायितं वितरणं, स्पर्शनं प्रतिपादनम् ॥ ३८६ ॥

(श्री. न.) स्तेयम् [स्तैन्यम् शि० २६] अ० ३-चोरी लोप्त्र-
ग्रम् अ० चोरीतुं धनं यद्भविष्यः, दैवपरः (दैववादी 'इन्',
दैवप्रमाणकः) अ० २-साध्य उपर आधाय राप्पनाय, दैव-
वादी आलस्यः, शीतकः, अलसः ॥ ३८३ ॥ मन्दः, तुन्दपरि-
मृजः, अनुष्णः अ० ६-आणसु दक्षः, पेशलः, पटुः, उष्णः, उष्णकः,
सूत्थानः, चतुरः अ० ७-दक्ष, डोशितार. तत्परः ॥ ३८४ ॥ आसक्तः
प्रवणः, प्रहः, प्रसितः, परायणः अ० ६-तत्पर, आसक्त. दाता 'त'
(पु.), उदारः अ० २-उदार, दातार. स्थूललक्षः, दानशौण्डः, बहुप्रदः
अ० ३-प्रदु आपनाय ॥ ३८५ ॥ दानम्, उत्सर्जनम्, त्यागः,
प्रदेशनम्, विसर्जनम्, विहायितम्, वितरणम्, स्पर्शनम्, प्रति-
पादनम् ॥ ३८६ ॥ विधाणनम्, निर्वपणम्-निर्वापणम्, अपव-

विश्राणनं^१ निर्वपणमपवर्जनमहतिः^२ ।

अर्थव्ययज्ञः^३ सुकलो,^४ याचकस्तु^५ वनीपकः^६ ॥ ३८७ ॥

मार्गणोऽर्थी^७ याचनकस्तर्कुको^८ धार्थनेषणा^९ ।

अर्दना^{१०} प्रणयो^{११} याच्ना,^{१२} याचनाऽध्येषणा^{१३} सनिः^{१४} ॥ ३८८ ॥

उत्पतिष्णुस्तूत्पतिता^{१५} ऽलङ्कुरिष्णुस्तु^{१६} मण्डनः^{१७} ।

भविष्णुर्भविता^{१८} भूष्णुः,^{१९} समौ^{२०} वर्त्तिष्णुर्वर्त्तनौ^{२१} ॥ ३८९ ॥

विसृत्वरो^{२२} विसृमरः,^{२३} प्रसारी^{२४} च^{२५} विसारिणि^{२६} ।

लज्जाशीलोऽपत्रपिष्णुः,^{२७} सहिष्णुः^{२८} क्षमिता^{२९} क्षमी^{३०} ॥ ३९० ॥

जैनम्, अहतिः (स्त्री.), [प्रदिशनम् शि० २७] अये १३-हान्, त्याग. अर्थव्ययज्ञः, सुकलः अये २ दानी अने लोणी. याचकः, वनीपकः ॥ ३८७ ॥ मार्गणः, अर्थी 'इन्' (पु.), याचनकः, तर्कुको अये ६-भाष्य. याचक अर्थना, पषणा, अर्दना, प्रणयः, याच्ना, याचना, अध्येषणा, सनिः (स्त्री. पु.), [भिक्षणा, अभिषस्तिः, मार्गणा अये ३-शे० ६-प] अये ८-भाष्याष्टी, याचना करवी. ॥ ३८८ ॥ उत्पतिष्णुः (वि.), उत्पतिता 'तू' (वि.), अये २-उडनार, कूदनार अलङ्कुरिष्णुः (वि.), मण्डनः अये २-शे० लावनार. भविष्णुः, भविता 'तू', भूष्णुः अये ३-(वि.) उत्पन्न थनार, डोनार. वर्त्तिष्णुः, (वि.), वर्त्तनः अये २-वर्तनार ॥ ३८९ ॥ विसृत्वरः, विसृमरः, प्रसारी 'इन्' (पु.), विसारी 'इन्' अये ४-विस्तार यामनार, प्रसरनार. लज्जाशीलः-लज्जालुः, अपत्रपिष्णुः अये २-लज्जामपु. सहिष्णुः (वि.), क्षमिता 'तू' (वि.), क्षमी 'इन्' (वि.) ॥ ३९० ॥, तितिभुः

तितिक्षुः सहनः क्षन्ता, तितिक्षा सहनं क्षमा ।

ईर्ष्यालुः कुहनोऽक्षान्तिरीर्ष्या क्रोधी तु रोषणः ॥ ३९१ ॥

अमर्षणः क्रोधनश्च, चण्डस्त्वत्यन्तक्रोपनः ।

बुभुक्षितः स्यात् क्षुधितो, जिघत्सुरशनायितः ॥ ३९२ ॥

बुभुक्षायामशनाया, जिघत्सा रोचको रुचिः ।

पिपासुस्तृपितस्तृष्णक, तृष्णा तर्पोऽपलासिका ॥ ३९३ ॥

पिपासा तृट् तृपोदन्या, धीतिः पानेऽथ शोषणम् ।

रसादानं भक्षकस्तु वस्मरोऽन्नर आशितः ॥ ३९४ ॥

(वि.), सहनः, क्षन्ता 'तृ' (वि.) ये ६-क्षभावान्, सहनशील तितिक्षा, सहनम्, क्षमा, [क्षान्तिः शि० २७] ये ३-क्षमा. सहनशीलपणुः. ईर्ष्यालुः, कुहनः ये २-ईर्ष्याणु. अक्षान्तिः (स्त्री.), ईर्ष्या (स्त्री.), ये २-ईर्ष्या. क्रोधी 'इन्' (यु.), रोषणः ॥ ३९१ ॥ अमर्षणः, क्रोधनः [क्रोपनः शि० २७] ये ४-क्रोधी. चण्डः, अत्यन्तक्रोपनः ये २-अतिक्रोधी. बुभुक्षितः, क्षुधितः, जिघत्सुः (यु.), अशनायितः ये ४-भूण्ये. ॥ ३९२ ॥ बुभुक्षा, अशनाया, जिघत्सा, रोचकः (यु. न.), रुचिः (स्त्री.) [क्षुधा, क्षुत् 'ध्' शे० ६५] ये ५-भूय, क्षुधा. पिपासुः (यु.), तृपितः-तर्पितः, तृष्णक 'जृ' (वि.), [पिपासितः शि० २७] ये ३-तस्स्थे. तृष्णा, तर्पः, अपलासिका ॥ ३९३ ॥ पिपासा, तृट् 'घ्' (स्त्री.), तृषा, उदन्या, धीतिः (स्त्री.), पानम् ये ६-पिपासा, तस्स्थ. शोषणम्, रसादानम् ये २-भुक्षर्ध् भवुः. भक्षकः, वस्मरः, अन्नरः, आशितः [आशिरः शि० २८] ये ४-भक्षणु उरन्ना२, आना२. ॥ ३९४ ॥ भक्तम्, भक्ति. ८

મન્નન્નં^૧ કૂરમન્ધો^૨, મિસ્સા^૩ દીદિવિરોદનઃ^૪ ।

અશનં^૫ જીવનકં^૬ ચ, યાજો^૭ વાજઃ^૮ પ્રસાદનમ્^૯ ॥ ૩૯૫ ॥

મિસ્સટા^{૧૦} દગ્ધિકા^{૧૧} સર્વસાગ્રં^{૧૨} મણ્ડમત્ર^{૧૩} તુ ।

દધિજે^{૧૪} મસ્તુ^{૧૫} મત્તોત્યે^{૧૬}, નિઃસ્રાવા^{૧૭} આમમાસરાઃ^{૧૮} ॥ ૩૯૬ ॥

શ્રાણા^{૧૯} વિલેપી^{૨૦} તરલા^{૨૧}, યવાગૂ^{૨૨} રૂષ્ણિકાપિ^{૨૩} ચ ।

સૂપઃ^{૨૪} સ્યાત્^{૨૫} પ્રહિતં^{૨૬} સૂદો^{૨૭}, વ્યઙ્ગનં^{૨૮} તુ ઘૃતાદિકમ્^{૨૯} ॥ ૩૯૭ ॥

અન્નમ્, કૂરમ્ (પુ. ન.), અન્ધઃ ‘સૂ’ (ન.), મિસ્સા, દીદિકિ (પુ. સ્ત્રી.), ઓદનઃ (પુ. ન.), અશનમ્ (પુ. ન.), જીવનકમ્, યાજઃ, વાજઃ, પ્રસાદનમ્ એ ૧૨-લોજન, ભાત. ॥ ૩૯૫ ॥ મિસ્સટા, દગ્ધિકા એ ૨-ળળેલો ભાત. સર્વસાગ્રમ્, મણ્ડમ્ (પુ. ન.)-૧ મંડ-આ સર્વ પ્રવાહી પદાર્થોમાં શ્રેષ્ઠ છે. ઓસામણુ-ઓળા વગેરેને ઓદ ગણ્યા પાણીમાં પકાવીને પાતળી રાખ કરવી તે. ૨ સારસૂત, સરવ, તર. દધિજમ્, મસ્તુ (ન.)-એ ૨-દહીની તર, મઠે. નિઃસ્રાવઃ, આચામઃ, માસરાઃ, [મન્નમણ્ડમ્, પ્રસાવઃ, પ્રસ્રવઃ, આચ્છોદનમ્, આસ્રવઃ એ ૫-શેઠ ૯૬] એ ૩-ઉકાળેળા અનાજનું ધોવણુ, ઓસામણુ, ઓળાનો મંડ ॥ ૩૯૬ ॥ શ્રાણા, વિલેપી-વિલેપ્યા, તરલા (સ્ત્રી. ન.), યવાગૂઃ (સ્ત્રી.), રૂષ્ણિકા એ ૫-રાખડી, કાંચ, યવાગૂ, જવરુ-અનાજ ને છ ગણ્યા પાણીમાં પકવતાં જરા નરમ રહે તે. સૂપઃ (પુ. ન.), પ્રહિતમ્, સૂદઃ એ ૩-દાળ. વ્યઙ્ગનમ્ ધી વગેરે, શાક, દાળ, કઢી વગેરે. ॥ ૩૯૭ ॥ કસરા,

तुल्यौ तिलान्ने कृसरत्रिसरावथ पिष्टकः ।

पूपोऽपूपः पूलिका तु, पौलिका-पौलि-पूपिकाः ॥ ३९८ ॥

पूपल्यथैषत्पक्वे स्युरभ्युपाभ्योषपौलयः ।

निष्ठानं तु तेमनं स्यात् करम्भो दधिसक्तवः ॥ ३९९ ॥

घृतपूरो घृतवरः, पिष्टपूरश्च घात्तिकः ।

चमसी पिष्टवर्त्तिः स्याद् वटकस्त्ववसेकिमः ॥ ४०० ॥

भृष्टा यवाः पुनर्धाना, धानाचूर्णं तु सक्तवः ।

पृथुक्त्रिपिटस्तुल्यौ, लाजाः स्युः पुनरक्षताः ॥ ४०१ ॥

त्रिसरः (त्रि.) अथ २ तल मिश्रित अन्न. पिष्टकः (पु. न.), पूपः, अपूपः [पारिशोलः शें० ६६] अथ ३-पूडलो, भावपूडा, पूलिका, पौलिका, पौलिः-पौली (स्त्री.), पूपिका ॥ ३९८ ॥, पूपली अथ ५-पूरी. अभ्युषः, अभ्योषः, पौलिः अथ ३-धी वगेरेभां तणेदी पूरी वगेरे. निष्ठानम् (पु. न.), तेमनम्, (उपसेचनम्, क्रोपनम्) अथ २-डही, व्यञ्जन. करम्भः, दधिसक्तवः 'क्तु' (पु. अ.) [करम्भः शें० ६६] डही छांटेला साथयो, करम्भो. ॥ ३९९ ॥. घृतपूरः, घृतवरः, पिष्टपूरः, घात्तिकः अथ ४-वेअर. चमसी-चमसः (स्त्री. पु.), पिष्टवर्त्तिः अथ २-अडह, भग वगेरेनी वस्तु, पापड, सेव वगेरे. वटकः (पु. न.), अवसेकिमः अथ २-आधवस्तु, वडां. [ईण्डेरिका, वटिका-वडी. शङ्कुली, अर्धलोटिका-नानी शेटली. पर्पदाः, मर्मरालाः-पापड, भभरा. घृताण्डी, घृतौषणी-धीभां तणेदी शेटली. ॥ ६७ ॥ मोदकः, लड्डुकः-लोड, भांड अने धीथी अनेलो लाडवो. सिंहकेसरः-अेलथी अने भरी नाणेला लाडवो. शें० ६७-६८] ॥ ४०० ॥ धानाः (स्त्री. अ.) अथ लुंजेला जव, धाखी.

गोधूमचूर्णे समिता, यवक्षोदे तु चिक्कसः ।

गुड इक्षुरसक्वाथः शर्करा तु सितोपला ॥ ४०२ ॥

सिता च मधुधूलिस्तु, खण्डस्तद्विकृतिः पुनः ।

मत्स्यण्डी फाणितं चापि, रसालायां तु मार्जिता ॥ ४०३ ॥

शिखरिण्यथ यूथेषो रसो दुग्धं तु सोमजम् ।

गौरसः क्षीरमूधस्य, स्तन्यं पुंसवनं पयः ॥ ४०४ ॥

धानाचूर्णम्, सक्तुः (पु. न.) अथ २-धाक्षुतुं यूर्ध्वं, पृथुकः, चिपिटः-चिपिटकः अथ २-पौवा. लाजाः (पु. स्त्री. भ.), अक्षताः (पु. भ. न.) [भरुजः, उद्धूषः, खटिका, परिवारकः अथ ४-शे० ६६] अथ २-योभानी धाक्षु. ॥ ४०१ ॥ गोधूमचूर्णः, समिता अथ २-धठेना ढोट. चिक्कसः (पु. न.), यवक्षोदः अथ २-अवने। ढोट. गुडः, इक्षुरसक्वाथः अथ २-शेरडीना रसने। उक्ताणो, गोण. शर्करा, सितोपला ॥ ४०२ ॥, सिता अथ ३-साकर. मधुधूलिः (स्त्री.), खण्डः (पु. न.) अथ आं. मत्स्यण्डी, (मत्स्याण्डी, मत्स्याण्डिका, मत्स्याण्डिका) फाणितम् (पु. न.) अथ २-सामान्य साकर, शेर-डीना रसनी गोण करतां पातणी भनावट. रसाला, मार्जिता ॥ ४०३ ॥, शिखरिणी [मज्जिता शि० २८] अथ ३-शीभं. ड. यूः (पु.), यूषः (पु. न.), रसः अथ ३-भग वगेरेनो उक्ताणो, भग वगेरेतुं आसा-भक्ष. दुग्धम्, सोमजम्, गौरसः, क्षीरम् (पु. न.), ऊघस्यम्, स्तन्यम्, पुंसवनम्, पयः 'स' (न.) [योग्यम्, बालसात्न्यम्, जीवनीयम्, रसोत्तमम् ॥ ६६ ॥, सैरम्, गव्यम्, मधुज्येष्ठम् अथ ७-अने अमृतम्-तरत ढोड्डुं दूध. शे० ६६-१००] अथ ८-दूध.

પૈયસ્યં વૃતદધ્યાદિ, પૈયૂષોઽભિનવં પયઃ ।

ઉમે ક્ષીરસ્ય વિકૃતી, કિલાટી કૂર્ચિકાપિ ચ ॥ ૪૦૫ ॥

પાયસં પરમાન્નં ચ, ક્ષૈરેયી ક્ષીરજં દધિ ।

ગૌરસશ્ચ તદધનં, દ્રવ્સં પત્રલમિત્યપિ ॥ ૪૦૬ ॥

ધૃતં હવિષ્યમાઙ્યં ચ, દવિરાધારસપિષી ।

હોગોદોહોદ્ધવં હૈયઙ્ગવીનં શરજં ણનઃ ॥ ૪૦૭ ॥

દધિસારં તક્રસારં, નવનીતં નવોદ્ધૃતમ્ ।

દળ્ડાહતૈ કાલશેયધોલ્યરિષ્ટાનિ ગૌરસઃ ॥ ૪૦૮ ॥

॥ ૪૦૪ ॥ પયસ્યમ્ ધી, દહીં, માખણુ વગેરે. પૈયૂષઃ (પુ. ન.)
[પૈયૂષમ્ શિ૦ ૨૮] નવી પ્રસવેલી ગાયતું ઉછાળેલું દૂધ, નવું દૂધ.
કિલાટી (પુ. સ્ત્રી), કૂર્ચિકા [કૂચિકા શિ૦ ૨૮] એ ૨-
દૂધનો (વકાર, માવો વગેરે. ૨. દહીં-મોથી પાણી કાઢી નાખી સાક-
રની સાથે મિશ્રણ કરવું, ૩. દહીં, અથવા છાસની સાથે દૂધને સંધ-
વાથી બને તે. ॥ ૪૦૫ ॥ પાયસમ્ (પુ. ન.) પરમાન્નમ્, ક્ષૈરેયી
એ ૩-દૂધપાક. ક્ષીર. ક્ષીરજમ્, દધિ (ન.), ગૌરસઃ [શ્રીવનમ્,
મહાલયમ્ શે૦ ૧૦૦] એ ૩-દહીં, ગૌરસ. દ્રવ્સમ્ (પુ. ન.),
પત્રલમ્ [દ્રવ્સ્યમ્ શિ૦ ૨૯] એ ૨-પાતણું દહીં, છાસ. ॥ ૪૦૬ ॥
ધૃતમ્ (પુ. ન.), હવિષ્યમ્, આઙ્યમ્, દત્તિઃ 'વ' (ન.), આધારઃ,
સપિઃ 'વ' (ન.) એ ૬-ધી. હૈયઙ્ગવીનમ્ મરઠકાલે દોડેલી ગાયના
દૂધતું ધી, માખણુ. શરજમ્ ॥ ૪૦૭ ॥ દધિસારમ્, તક્રસારમ્,
નવનીતમ્, નવોદ્ધૃતમ્ એ ૫-માખણુ. દળ્ડાહતમ્, કાલશેયમ્,
ધોલમ્, અરિષ્ટમ્, ગૌરસઃ ॥ ૪૦૮ ॥, રસાયનમ્ એ ૬-છાસ,

रसायनमथार्थम्बूदश्चित् श्वेतं समोदकम् ।

तक्रं पुनः पादजलं, मथितं वारिवर्जितम् ॥४०९॥

सार्पिष्कं दाधिकं सपिर्दधिभ्यां भंस्कृतं क्रमात् ।

लवणोदकाभ्यां तु दकलावणिकमुदश्चिति ॥४१०॥

औदाश्चितमौदश्चित्कं, लवणे स्यात् तु लावणम् ।

पैठरोख्ये उखासिद्धे, प्रयस्तं तु सुसंस्कृतम् ॥४११॥

पक्वे राद्धं च सिद्धं च, भृष्टं पक्वं विनाम्बुना ।

भृष्टामिषं भटित्रं स्याद्, भूतिर्भरूटकं च तत् ॥४१२॥

बलोबेलुं हडीं उदश्चित् (न.)—अधुं पाणीवाणुं हडीं श्वेतम्
श्वेतरसम्—सरभा बाजना पाणीवाणुं हडीं. तक्रम् (पु. न.), [केद
वरम्, सारणम् ॥ १०० ॥, अर्शोघ्नम्, परमरसः अे ४-शे० १००-
१०१] पालाजना पाणीवाणुं हडीं. मथितम्—पाणी विना मथेद्
हडीं. ॥ ४०८ ॥ सार्पिष्कम्—धीथी संस्कारितं द्रव्य. दाधिकम्
हडींथी संस्कारितं द्रव्य. दकलावणिकम्—भीडुं^१अने पाणीथी संस्का-
रितं द्रव्य. ॥ ४१० ॥ औदश्चितम्, औदश्चित्कम् अे २-अर्धं
पाणीवाणा हडींथी संस्कारितं द्रव्य. लावणम्—भीडथी संस्कारित.
पैठरम्, उख्यम् अे २-थाणी के तपेलीभां संस्कारित के रंधेड
अन्न. प्रयस्तम्, सुसंस्कृतम् अे २-सारी रीते संस्कारित अन्न
अथत्न वडे पकावेलुं पकवान्न वगेरे. ॥ ४११ ॥ पक्वम्, राद्धम्
सिद्धम् अे ३-पाडी गथेलुं के पाणीथी रंधेलुं अन्न. भृष्टम्—पाणी
विना ४ पाकेलुं, सेकेलुं अन्न. भटित्रम्, भूतिः (स्त्री). भरूटकम्

શૂલ્યં શૂલાકૃતં માંસં. નિષ્કાથો રસકઃ સમૌ ।

પ્રણીતમુપસમ્પન્નં, સ્તિગ્ધે મસૃણચિક્ષ્ણે ॥૪૧૩॥

પિચ્છિલં તુ વિજિવિલં, વિજ્જલં વિજિલં ચ તત્ ।

ભાવિતં તુ વાસિતં સ્યાત્ તુલ્યે સંમૃદ્ધશોધિતે ॥૪૧૪॥

કાશ્ચિકં કાઙ્ગિકં ધ્યાન્યામ્ભારનાલે તુષોદકમ્ ।

કુલ્માષામિષુતાવન્તિસોમશુન્કાર્ણિ કુઙ્ગલમ્ ॥૪૧૫॥

ચુક્રં ધાતુઘ્નુન્નાદં, રક્ષોઘ્નં કુણ્ડગોલકમ્ ।

પદારસં સુવીરામ્લં, સૌવીરં મ્રક્ષણં પુનઃ ॥૪૧૬॥

એ ૩-અગ્રિમાં પાકેલું માંસ. ॥ ૪૧૨ ॥ શૂલ્યમ્, શૂલાકૃતમ્ એ ૨-લોહના સળીયા ઉપર પકાવેલું માંસ. (મટિત્ર વગેરે અને શૂલ્ય વગેરે એકાદર્થવાળા પદ્ય છે.) નિષ્કાથઃ, રસકઃ એ ૨-માંસનો રસ. પ્રણીતમ્, ઉપસમ્પન્નમ્ એ ૨-સિદ્ધ અન્ન, ઉપર ચાદિવાળું અન્ન મશાલો નાંખી સ્વાદિષ્ટ કરેલું-કઢી વગેરે. સ્તિગ્ધઃ, મસૃણમ્, ચિક્ષ્ણમ્ એ ૩-ચીકણું. ॥ ૪૧૩ ॥ પિચ્છિલમ્, વિજિવિલમ્, વિજ્જલમ્, વિજિલમ્ [વિજિપિલમ્ શિ૦ ૨૯] એ ૪-૧ અત્યંત ચીકણું, ૨ તરસહિત ઢઢીનું બનાવેલું લોખન, મઠો. ભાવિતમ્, વાસિતમ્ એ ૨-ધૂપ કે પુષ્પાદિ વડે વાસિત કરેલું. સંમૃદ્ધમ્, શોધિતમ્ એ ૨-સાદ કરેલું, સ્વચ્છ કરેલું. ॥ ૪૧૪ ॥ કાશ્ચિકમ્, કાઙ્ગિકમ્, ધ્યાન્યામ્ભમ્, આરનાલમ્, તુષોદકમ્, કુલ્માષામિષુતાઃ-કુલ્માષમ્, અમિષુતમ્, અવન્તિસોમમ્, શુન્કાર્ણમ્, કુઙ્ગલમ્ ॥૪૧૫॥, ચુક્રમ્ (પુ. ન.) ધાતુઘ્નમ્, ઝન્નાદમ્, રક્ષોઘ્નમ્,

तैलं स्नेहोऽभ्यञ्जनं च वेषवार उपस्करः ।

स्यात् तित्तिडीकं तु चुक्रं, वृक्षाम्लं चाम्लवेतसे ॥४१७॥

हरिद्रा काञ्चनी पीता, निशाख्या वरवर्णिनी ।

क्षवः क्षुताभिजननो, राजिका राजसर्षपः ॥४१८॥

असुरी कृष्णिका चासौ, कुस्तुम्बुरु तु धान्यकम् ।

धन्या धन्याकं धान्याकं, मरिचं कृष्णमूषणम् ॥४१९॥

कोलकं वेल्लजं धार्मपत्तनं यवनप्रियम् ।

शुण्ठी महौषधं विश्वा, नागरं विश्वभेषजम् ॥४२०॥

कुण्डगोलकम्, महारसम्, सुवीराम्लम्, सौवीरम् [गृह्यसु,
मधुरा शै० १०१] अथ १७-कां७, रा७. ब्रह्मणम् ॥४१६॥ तैलम्
(पु. न.), स्नेहः (पु. न.), अभ्यञ्जनम् अथ ४-तेल. वेषवारः, 'वेस-
वारः, वेशवारः,' उपस्करः, अथ २-भसावो, सूँठ, भरी वगेरे.
तित्तिडीकम्, चुक्रम् (पु. न.) वृक्षाम्लम्, अम्लवेतसः अथ ४-
आंजली, डे१४भ. ॥४१७॥ हरिद्रा, काञ्चनी, पीता, निशा अथ
निशावायक राजि वगेरे. शफ़्दो, वरवर्णिनी अथ ५-डण्डर. क्षवः,
क्षुताभिजननः, राजिका, राजसर्षपः, ॥४१८॥ असुरी, कृष्णिका
अथ ६-शर्ध. कुस्तुम्बुरु (पु. न.), धान्यकम्, धन्या, धन्याकम्,
धान्यकम् [अल्लुका शै० १०१] अथ ५-धाषु, डेथमीर. मरि-
चम्, कृष्णम्, ऊषणम् ॥४१९॥ कोलकम्, वेल्लजम्, धार्मप-
त्तनम्, यवनप्रियम् [द्वारवृत्तम्, भरीचम्, बलितम् अथ ३-शै०
१०२] अथ ७-काणां भरी. शुण्ठी-शुण्ठिः, महौषधम्, विश्वा (अथ ३).

वैदेही पिप्पली कृष्णोपकुल्या मागधी कणा ।

तन्मूलं ग्रन्थिकं पर्वग्रन्थिकं चटिकासिरः ॥४२१॥

त्रिकटु व्यूषणं व्योषमजाजी जीरकः कणा ।

सहस्रवेधि वाहीकं, जतुकं हिङ्गु रामठम् ॥४२२॥

न्यादः स्वदनं खादनमशनं, निघसो वलभनमभ्यवहारः ।

जग्धिर्जक्षणभक्षणलेहाः, प्रत्यवसानं घसिराहारः ॥४२३॥

प्सानाऽवष्वाणविष्वाणा, भोजनं जेमनादने ।

चूर्णं चूर्णनं दन्तैर्जिह्वास्वादस्तु लेहनम् ॥४२४॥

न.), नागरम्, विश्वमेषजम् अ ५-सू०. ॥४२०॥ वैदेही, पिप्पली-
‘पिप्पलिः,’ कृष्णा, उपकुल्या, मागधी, कणा, [ऊषणा, शौण्डी,
चपला, तीक्ष्णतण्डुला १०२ उषणा, तण्डुलफला, कोला, कृष्णतण्डुला
अ ८-शे० १०२-१०३] अ ६-पीपर. ग्रन्थिकम्, सर्वग्रन्थि-
कम्, चटिकासिरः ‘स्’ (न.), अ ३-पीपणीभूत. ॥४२१॥ त्रिकटु
(न.), व्यूषणम्, व्योषम् [त्रिकटुकम् शि० २६] अ ३-सू०
भरी अने पीपर, अ ३-शे० १०३] अ ६-पीपर. अजाजी (खी.), जीरकः (पु.
न.), कणा, [जीरः, जीरणः, जरणः अ ३-शे० १०३] अ ३-
शे०. सहस्रवेधि ‘इन्’ (न.) वाहीकम्, जतुकम्, हिङ्गुः (पु. न.),
रामठम्, [भूतनाशनम् ॥१०३॥, अगढगन्धम्, अत्यग्रम् अ ३-
शे० १०३-१०४] अ ५-डी. ॥४२२॥ न्यादः, स्वदनम्,
खादनम्, अशनम्, निघसः, वलभनम्, अभ्यवहारः, जग्धिः (खी.),
जक्षणम्, भक्षणम्, लेहः, प्रत्यवसानम्, घसिः (पु.), आहारः
॥४२३॥ प्सानम्, अवष्वाणः, विष्वाणः, भोजनम्, जेमनम् .

कल्यवर्त्तः प्रातराशः, सग्धिस्तु सहभोजनम् ।

ग्रासो गुडेरकः पिण्डो, गडोलः कवको गुडः ॥४२५॥

गण्डोलः कवलस्तूपते, त्वाध्रातसुद्विताशिताः ।

तृप्तिः सौहित्यमाध्राणमथ भुक्तसमुज्जिते ॥४२६॥

फेला पिण्डोलिफेली च, स्वोदरपूरकं पुनः ।

कुक्षिम्भरिरात्मम्भरिरुदरम्भरिरण्यथ ॥४२७॥

आद्यूनः स्यादौदरिको, विजिगीषाविवर्जिते ।

उदरपिशाचः सर्वान्नीनः सर्वान्नभक्षकः ॥४२८॥

अदनम्, [जमनम्, जवनम्, शि० २६] अये २० भावुं, लोञ्जन.
चर्वणम्-दांतवडे आववुं. लेहनम्, जिह्वास्वादः अये २-आटवुं.
॥४२४॥ कल्यवर्त्तः, प्रातराशः अये २-प्रभातानुं लोञ्जन, नास्तो.
सग्धिः (स्त्री.), सहभोजनम् अये २-साथे ७ भवुं, ग्रासः, गुडेरकः,
पिण्डः (पु. स्त्री.), गडोलः, कवकः, गुडः ॥४२५॥ गण्डोलः,
कवलः (पु. न.) अये-८ डेणीओ. तृप्तः, आध्रातः, सुद्वितः, आशितः,
[आध्राणः शि० ३०] अये-४ तृप्त, धरायेव. तृप्तिः (स्त्री.), सौहि-
त्यम्, आध्राणम्, अये ३-तृप्ति, धराववुं भुक्तसमुज्जितम्-भुक्तो-
च्छिष्टम् ॥४२६॥ फेला, पिण्डोलिः (स्त्री.), फेलि, अये ४-७ भतां
वधेष्टुं ते-अयेडुं. स्वोदरपूरकः, कुक्षिम्भरिः, आत्मम्भरिः, उदरम्भरिः
अये ४-पेटभरी. ॥४२७॥ आद्यूनः, औदरिकः अये २-उत्कर्षणी धञ्ज-
रहित. भूभधी अत्यंत पीडायेव, डेवल पोतानुं ७ पेट भरनार.
उदरपिशाचः, सर्वान्नीनः, सर्वान्नभक्षकः, अये ३-भधुं आर्ध

शाङ्कुलः पिशिताभ्युन्मदिष्णुस्तून्मादसंयुतः ।

गृन्तुस्तु गर्धनस्तृणक्, लिप्सुर्लुब्धोऽभिलाषुकः ॥४२९॥

लोलुपो लोलुभो लोभस्तृष्णा लिप्सा वशः स्पृहा ।

काङ्क्षाऽऽशंसा गर्द्धवाञ्छाऽऽशच्छेहातृद्-मनोरथाः ॥४३०॥

कामोऽभिलाषोऽभिध्या तु, परस्वेहोद्धतः पुनः ।

अविनीतो विनीतस्तु, निभृतः प्रश्रितोऽपि च ॥४३१॥

विधेये विनयस्थः स्यादाश्रवो वचने स्थितः ।

वश्यः प्रणेयो धृष्टस्तु वियातो धृष्णधृष्णजो ॥४३२॥

७५१२, सर्वं तु अन्नं भाना२. ॥ ४२८ ॥ शाङ्कुलः, पिशिताशी
'इव' (पु.), [शोष्कलः शि० उ०] अ० २ भांस भाना२. उन्म-
दिष्णुः (पु.), उन्मादसंयुतः अ० २-उन्मत्त. गृन्तुः (पु.), गर्धनः,
तृणक् 'ज', लिप्सुः (पु.), लुब्धः, अभिलाषुकः अभिलाषुक
॥ ४२९ ॥ लोलुपः, लोलुभः, [लालसः, लम्पटः, लोलः अ० ३-शे०
१०४] अ० ८-लोली, अतिलोली. लोभः, तृष्णा, लिप्सा, वशः,
स्पृहा, काङ्क्षा, आशंसा, गर्द्धः, वाञ्छा, आश, इच्छा, इहा-
ईहः, तृद् 'पू' (स्त्री.), मनोरथः ॥ ४३० ॥, कामः (पु. न.),
अभिलाषः [धनाया, रुचिः, ईप्सा, कामना अ० ४-शे० १०४,
मनोराज्यम्, मनोगवी शि० उ०] अ० १६-धृच्छा, अभिलाषा,
मनोरथ. अभिध्या, परस्वेहा, (विषमस्पृहा, विषमप्रार्थना)
अ० २-पारधुं धनं उरुषु करवान्नी धृच्छा, दुष्टं पुद्धिथी परधननी
धृच्छा. उद्धतः, अविनीतः, अ० २-उद्धत, अविनीत. विनीतः,
निभृतः, प्रश्रितः अ० ३-विनयी, नम्र. ॥ ४३१ ॥ विधेयः, विनयस्थः
अ० २-शास्त्रना संस्कारवाणो, धृद्रियव्यथी. आश्रवः-संलग्नवाभां तत्पर

વિ^૧ક્ષાપન્નો^૨ વિલક્ષો^૩ ડ્યાધૃષ્ટે^૪ શાલીનશારદૌ^૫ ।

શુભંયુઃ^૬ શુભસંયુક્તઃ^૭ સ્યાદહંયુરહંકૃતઃ^૮ ॥૪૩૩॥

કામુકઃ^૯ કમિતા^{૧૦} કમ્પ્રો^{૧૧} ડનુકઃ^{૧૨} કામયિતા^{૧૩} ડમિકઃ^{૧૪} ।

કામનઃ^{૧૫} કમરો^{૧૬} ડમીકઃ^{૧૭}, પચ્ચભદ્રસ્તુ^{૧૮} વિપ્લુતઃ^{૧૯} ॥૪૩૪॥

વ્યસની^{૨૦} હર્ષમાણસ્તુ^{૨૧}, પ્રમના^{૨૨} હૃષ્ટમાનસઃ^{૨૩} ।

વિકુર્વાણો^{૨૪} વિવેતાસ્તુ^{૨૫}, દુરન્તવિર્પરો^{૨૬} મનાઃ^{૨૭} ॥૪૩૫॥

મત્તે^{૨૮} શૌન્દોત્કટક્ષીબા^{૨૯}, ઉત્કસ્તૂત્સુક^{૩૦} ઉન્મનાઃ^{૩૧} ।

ઉત્કણ્ઠિતો^{૩૨} ડમિશસ્તે^{૩૩} તુ, ડાચ્યક્ષારિતદૃષિતાઃ^{૩૪} ॥૪૩૬॥

વચ્ચઃ, પ્રણેયઃ એ ૨-વશ થયેલો, આધીન થયેલો. (વિધેય એરે પાંચ શબ્દો એકાર્થવાળા પાસુ છે.) ધૃષ્ટઃ, વિચારતઃ, ધૃષ્ટ્યુઃ, ધૃષ્ટ્યક્ 'જ્ઞ' એ ૪ થી ઠોઠ, નિર્લજ્જ, અવિનીત ॥ ૪૩૨ ॥ વીક્ષાપન્નઃ, વિલક્ષઃ એ ૨-વિસ્મયપામેલ, વિલખે. અધૃષ્ટઃ, શાલીનઃ, શારદઃ એ ૩-સરળ, લક્ષ્મણ શુભંયુઃ 'સ' (પુ.) શુભસંયુક્તઃ એ ૨ માંગલિક, શુભશાલી. અહંયુઃ 'સ' (પુ.), અહંકૃતઃ, (અહંકારી 'ઇન્') એ ૨-અહં-કારી. ॥ ૪૩૩ ॥ કામુકઃ, કમિતા 'ત્', કમ્પ્રઃ, અનુકઃ, કામયિતા 'દ' (પુ.), અમિકઃ, અમીકઃ, કામનઃ, કમરઃ, [કમનઃ શિ૦ ૩૧] એ ૯-કામી. કામવાસનાયુક્ત. પચ્ચભદ્રઃ, વિપ્લુતઃ ॥ ૪૩૪ ॥ વ્યસની 'ઇન્' (પુ.) એ ૩-દ્યુતાદિકનો વ્યસની. હર્ષમાણઃ, પ્રમનાઃ 'અસ્' (પુ.) હૃષ્ટમાનસઃ, વિકુર્વાણઃ એ ૪-આનંદી, પ્રસન્ન મનવાળો. વિવેતાઃ 'અસ્' (પુ.), દુર્મનાઃ 'અસ્' (પુ.), અન્તર્મનાઃ 'અસ્' (પુ.), વિમનાઃ 'અસ્' (પુ.), એ ૪-દુષ્ટ ચિત્તવાળો. ॥ ૪૩૫ ॥ મત્તઃ, શૌન્દઃ, ઉત્કટઃ, ક્ષીબઃ એ ૪-મત્ત, મહવાળો. ઉત્કઃ, ઉત્સુકઃ, ઉન્મનાઃ 'અ' (પુ.), સ

गुणैः प्रतीते त्वाहतलक्षणः कृतलक्षणः ।

निर्लक्षणस्तु पाण्डुरपृष्ठः संकुकोऽस्थिरः ॥४३७॥

तूष्णींशीलस्तु तूष्णीको, विवशोऽनिष्टदुष्टधीः ।

वद्धो निगडितो नद्धः, कीलितो यन्त्रितः सितः ॥४३८॥

सन्दानितः संयतश्च, स्यादुद्दानं तु बन्धनम् ।

मनोहतः प्रतिहतः, प्रतिवद्धो हतश्च सः ॥४३९॥

प्रतिक्षिप्तोऽधिक्षिप्तोऽवकृष्टनिष्कासितौ समौ ।

आतगन्धेऽभिभूतोऽपध्वस्ते न्यक्कृतधिकृता ॥४४०॥

उत्कण्ठितः अे ४-उत्साही, आतुर, ४५८ वस्तु प्राप्त करवाभां
तःपर. अभिशस्तः, वाच्यः, क्षारितः, दूषितः, [आक्षारितः-शि०
३१] अे ४-४५४ लायक, लाक्षापवादर्थो निन्दित. ॥४३६॥ आहत-
लक्षणः, कृतलक्षणः अे २-गुणोवडे प्रसिद्धि पाभेले. निर्लक्षणः,
पाण्डुरपृष्ठः अे २-निशुंषी. संकुकोः, अस्थिरः, अे २-अस्थिर,
२५७. ॥४३७॥ तूष्णींशीलः, तूष्णीकः अे २-भूंगे. विवशः, अनिष्ट-
दुष्टधीः (यु.) अे २-अराय बुद्धिवाणे. वद्धः, निगडितः, नद्धः,
कीलितः, यन्त्रितः, सितः ॥४३८॥, सन्दानितः, संयतः अे ८-
अधायेले, डेही. उद्दानम्, बन्धनम्, अे २-अधन. मनोहतः, प्रति-
हतः, प्रतिवद्धः, हतः अे ४-निर्लक्ष, ना उभेद थयेले. ॥४३९॥, प्रति-
क्षिप्तः, अधिक्षिप्तः अे २-तिरस्कार पाभेले. अवकृष्टः, निष्कासितः,
(निस्सारितः) अे २-अउर अदेल. आतगन्धः, अभिभूतः अे
२- पराभव पाभेले. अपध्वस्तः, न्यक्कृतः, धिक्कृतः अे ३-
धिक्काशयेले (आतगन्ध वगेरे पांथ अन्यना मतर्थी अेकार्थक-

निकृतस्तु विप्रकृतो, न्यकारस्तु तिरस्क्रिया ।

परिभावो विप्रकारः, परा-पर्यभितो भवः ॥४४१॥

अत्याकारो निकारश्च, विप्रलब्धस्तु वञ्चितः ।

स्वप्नक् शयालुनिद्रालुघूर्णिते प्रचलायितः ॥४४२॥

निद्राणः शयितः सुप्तो, जागरूकस्तु जागरी ।

जागर्या स्याज्जागरणं, जागरा जागरोऽपि च ॥४४३॥

विष्वग्भवति विष्वद्यङ्, देवद्यङ् देवमश्चति ।

सहाञ्चति तु सध्र्यङ् स्यात्, तिर्यङ् पुनस्तिरोऽञ्चति ॥४४४॥

संशयालुः संशयिता, गृहयालुर्ग्रहीतरि ।

पतयालुः पातुकः स्यात्, समो रोचिष्णुरोचनो ॥४४५॥

वाणा छे). ॥४४०॥ निकृतः, विप्रकृतः, अे २-आंप्पो पडेदे।
न्यकारः, तिरस्क्रिया, परिभावः, विप्रकारः, पराभवः, परिभवः,
अभिभवः ॥४४१॥ अत्याकारः, निकारः अे ६-पराभव, तिरस्कार
विप्रलब्धः, वञ्चितः अे २-४गाथेदे। स्वप्नक् 'ज्', शयालुः,
निद्रालुः अे ३-अिधनार, शयन करनार. घूर्णितः, प्रचलायितः अे
२-अेहां अेहां अिधनार ॥४४२॥ निद्राणः, शयितः, सुप्तः अे ३ सूतेदे।
जागरूकः, जागरी 'इन्' (पु.) [जागरिता 'तृ' शि० ३९] अे २-
अगनार. जागर्या, जागरणम्, जागरा, जागरः अे ४-उअगरे.
॥४४३॥ विष्वद्यङ् 'च्' (वि.), -विष्वद्यङ् सर्वं तारङ् जनार,
सर्वव्यापक, सर्वान् पूजनार देवद्यङ् 'च्' (वि.)-देवपूजक सध्र्यङ् 'ज्च्'
(वि.)साथे जनार. तिर्यङ् 'च्' (वि.)-वाङ्गे व्याधनार. ॥४४४॥ संशयालु
संशयिता 'तृ' (वि.), [सांशयिकः शि० ३९] अे २ संशयवाणा.

दक्षिणार्हस्तु दक्षिण्यो, दक्षिणीयोऽथ दण्डितः ।

दापितः साधितोऽर्च्यस्तु, प्रतीक्ष्यः पूजितोऽर्हितः ॥४४६॥

नमस्यितो नमसितोऽपचितावञ्चितोऽर्चितः ।

पूजाऽर्हणा सपर्याऽर्चा, उपहारबली समौ ॥४४७॥

विह्वो विह्वलः स्थूलः, पीवा पीनश्च पीवरः ।

चक्षुष्यः सुभगो द्वेभ्योऽक्षिगतोऽधांसलो बली ॥४४८॥

निर्दिग्धो मांसलश्चोपचितोऽथ दुर्बलः कृशः ।

क्षामः क्षीणस्तनुश्चासस्तलिनाऽर्मासपेलवाः ॥४४९॥

गृह्यालुः (वि.) ग्रहीता 'त' (पु.) अये २-अडणु करनार. पतयालुः (वि.), पातुकः अये २-यडनार रोचिष्णुः (वि.), रोचनः अये २-रुचि-वाणे, शान्तिवाणे ॥४४५॥ दक्षिणार्हः, दक्षिण्यः, दक्षिणीयः अये ३-दक्षिणाने योग्य. दण्डितः, दापितः, साधितः अये ३-१ दंडायेदो, २ धनादि आपी वश करयेदो. अर्च्यः, प्रतीक्ष्यः अये २-पूज्य. पूजितः, अर्हितः ॥ ४४६ ॥, नमस्यितः, नमसितः, अपचितः, अञ्चितः, [अपचयितः शि० उ२] अये ७-पूजयेदो. पूजा, अर्हणा, सपर्या, अर्चा, [अपचितिः (स्त्री.) शि० १०५] अये ४-पूज. उपहारः, बलिः (पु. स्त्री.) अये २-अलिदान, पूजनी आभरी. ॥ ४४७ ॥ विह्वः, विह्वलः अये २-अथलीत, मुआयेदो. स्थूलः, पीवा 'अन' (पु.) पीनः, पीवरः अये ४-स्थूल, अडु. चक्षुष्यः, सुभगः अये २-आंभने गमे तेवो, इयाणे. द्वेभ्यः, अक्षि-गतः अये २-द्वेपयेद्य. अंसलः, बली 'इन्' (पु.) ॥ ४४८ ॥, निर्दिग्धः, मांसलः, उपचितः (बलवान् 'वत्') अये ५-अलवान्,

पिचिण्डिलो बृहत्कुक्षिस्तुन्दितुन्दिकतुन्दिलाः ।

उदर्युदरिले विख्रविख्रविग्रा अनासिके ॥४५०॥

नतनासिकेऽवनाटोऽवदीटोऽवभ्रटोऽपि च ।

खरणास्तु खरणसो, नःक्षुद्रः क्षुद्रनासिकः ॥४५१॥

खुरणाः स्यात् खुरणसः, उन्नसस्तुग्रनासिकः ।

पङ्गुः श्रोणः खलतिस्तु, खल्वाट ऐन्द्रलुप्तिकः ॥४५२॥

शिपिविष्टो बभ्रुरथ, काणः कनन एकदक् ।

पृश्निरुपतनो कुञ्जे, गडुलः कुकरे कुणिः ॥४५३॥

पुष्ट. दुर्बलः, उशः, भ्रामः, क्षीणः, तनुः, छातः, तलिनः, अमांसः,
पेलवः अे ६-दुग्धे, कृशः ॥ ४४६ ॥ पिचिण्डिलः, बृहत्कुक्षिः,
तुन्दी 'इन्' (पु.), तुन्विकः, तुन्दिलः, उदरी 'इन्' उदरिलः,
[तुन्दिभः, उदरिकः शि० ३२] अे ७-भोटा पेटवाणो. विख्रः,
विख्रुः (पु.), विग्रः, अनासिकः अे ४-नाड विनानो. ॥ ४५० ॥
अवनाटः, अवदीटः, अवभ्रटः (नतनासिकः, चिपिटनासिकः)
[चिपिटः, नग्रनासिकः शि० १०५] अे ३-अपटा नाडवाणो,
अीभो, खरणाः 'अस्' (पु.), खरणसः अे २-तीक्ष्ण नाडवाणो,
अधेऽना अेवा नाडवाणो. नःक्षुद्रः, क्षुद्रनासिकः अे २-नाना नाड-
वाणो. क्षुद्र नाडवाणो. ॥ ४५१ ॥ खुरणाः 'अस्' (पु.), खुर-
णसः, (विकटश्रोणः) अे २-तीक्ष्ण नाडवाणो, पशुनी भरी अेवा
नाडवाणो. उन्नसः, उग्रनासिकः अे २-अंथी नासिकावाणो. पङ्गुः
(पु.), श्रोणः [पङ्गुलः, पीठसर्पी 'इन्' शि० १०५] अे २-
पांजणो. खलतिः (पु.), खल्वाटः, ऐन्द्रलुप्तिकः ॥ ४५२ ॥ शिपि-
विष्टः, बभ्रुः (पु.), [खलतः शि० ३२] अे ५-टाढीअो. काणः,

નિર્ઘ્વઃ^૧ સ્વદ્નઃ^૨ સ્વર્વઃ^૩, સ્વર્વશાસ્ત્ર^૪ વામનઃ^૫ ।

અર્કઃ^૬ પંડો^૭ વધિરો^૮, દુશ્વર્મા^૯ તુ દ્વિનગ્રકઃ^{૧૦} ॥૪૫૪॥

વઙ્ગ^{૧૧} શિપિવિષ્ઠ^{૧૨}, સ્વોડસોરો^{૧૩} તુ સ્વઙ્ગકે^{૧૪} ।

વિકલાઙ્ગ^{૧૫} સ્તુ પોગણ^{૧૬} ઊર્ધ્વજુ^{૧૭} ઊર્ધ્વજાનુકઃ^{૧૮} ॥૪૫૫॥

ઊર્ધ્વજશ્વાપ્યથ^{૧૯} પ્રજુ^{૨૦} પ્રજો^{૨૧} વિરલજાનુકે^{૨૨} ।

સંજુ^{૨૩} સંજો^{૨૪} યુતજાનો^{૨૫}, વલિનો^{૨૬} વલિભઃ^{૨૭} સમો^{૨૮} ॥૪૫૬॥

કનનઃ, પકલક 'શ' (પકાશ્નઃ) એ ૩-કાણો, એકાશ. પૃથ્વીઃ (પુ.), અલ્પતનુઃ, [કિરાતઃ શે. ૧૦૫] એ ૨-નાના શરીરવાળો. કુન્નઃ, ગઢલઃ [ન્યુજઃ શિ. ૩૨] એ ૨-કૂબડો, કુખ. કુકરઃ, કુળિઃ એ ૨-કૂંઠો, હાથની ઓડવાળો. ॥૪૫૩॥ નિર્ઘ્વઃ, સ્વદ્નઃ, સ્વર્વઃ, સ્વર્વશાસ્ત્રઃ, વામનઃ [હસ્તઃ શે. ૧૦૬] એ ૫-હાંડાણો, વામન. અર્કઃ, (શ્રુતિવિકલઃ), પંડઃ, વધિરઃ એ ૩-બહેરે. દુશ્વર્મા 'અન' (પુ.), દ્વિનગ્રકઃ ॥ ૪૫૪ ॥, વઙ્ગઃ, શિપિવિષ્ઠઃ એ ૪-ખરાબ આમડી વાળો, ખરાબ આમડીવાળા પુરુષચિહ્નવાળો. સ્વોડઃ, સોરઃ, સ્વઙ્ગકઃ-સ્વઙ્ગઃ એ ૩-લંગડો. વિકલાઙ્ગઃ, પોગણ એ ૨-પાંગળો, ઓછાવસ્તુ અંગવાળો. ઊર્ધ્વજુઃ (પુ.) ઊર્ધ્વજાનુકઃ ॥ ૪૫૫ ॥, ઊર્ધ્વજઃ એ ૩-ઊંચા હાંચણવાળો, ઊંચા રહેતાં જેના હાંચણ ઊંચા રહે તે. પ્રજુઃ (પુ.), પ્રજઃ, વિરલજાનુકઃ એ ૩-વચ્ચે આંતરાવાળા હાંચણવાળો, ચાલતા હાંચણ વચ્ચે ઘણું આંતરું રહે તે. સંજુઃ (પુ.), સંજઃ, યુતજાનુઃ એ ૩-જોડાયેલા હાંચણવાળો, ચાલતાં હાંચણ જોડેલા રહે તે. વલિનઃ, વલિભઃ એ ૨-જેની આમડી હાંચણ વડાં કરેલા હાંચણ વળી ગઈ હોય તે. ॥ ૪૫૬ ॥ ઉદગ્રદન 'ત' (પુ.),

उदग्रदन् दन्तुरः स्यात्, प्रलम्बाण्डस्तु सुष्करः ।

अन्धो गताक्ष उत्पश्य, उन्मुखो ऽधोमुखस्त्ववाङ् ॥४५७॥

मुण्डस्तु मुण्डितः केशी, केशवः केशिकोऽपि च ।

वलिरः केकरो वृद्धनाभौ तुण्डिलतुण्डिभौ ॥४५८॥

आमयाव्यपटुर्लानो, ग्लासुर्विकृत आतुरः ।

व्यधितोऽभ्यमितोऽभ्यान्तो, दद्वे'रोगी तु दद्वे'णः ॥४५९॥

पा०मनः कच्छरस्तुल्यो, सा०तिसारोऽतिसारकी ।

वा॒तकी॑ वा॒तरोगी॑ स्यात्, श्ले॒ष्मलः॑ श्ले॒ष्मणः॑ क॒फी ॥४६॥

दन्तुरः ये २-अक्षर नीकणेल्ला हांतवाणो, भोणउडतो. प्रलम्बाण्डः
मुंकरः ये २-लांणा अंडवाणो. अन्धः, गताक्षः, (चक्षुर्विकला),
[अनेडमूकः शै० १०६] ये २-आंधणो. उत्पश्यः, उन्मुखः ये २-
जिंया भुणवाणो. अधोमुखः, अवाङ् 'चू', [न्युञ्जः शै० १०६] ये
२-नीया भुणवाणो. ॥ ४५७ ॥ मुण्डः, मुण्डितः ये २-मूंडायेवो.
केशी 'इन्' (पु.), केशवः, केशिकः ये ३-वाणवाणो, केशवाणो.
वलिरः, केकरः ये २-यांसी आणवाणो. वृद्धनाभिः, तुण्डिलः,
तुण्डभः ये ३-भोटा पेटवाणो. ॥ ४५८ ॥ आमयावी 'इन्' (पु.),
अपट्टः, ग्लानः, ग्लान्नुः, विकृतः, आतुरः, व्यधितः, अभ्यमितः,
अभ्यान्तः, (रोगितः). ये ६-रोगी. दद्रुरोगी 'इन्' 'दद्रुरोगी'
(पु.), दद्रुणः 'दद्रुणः' ये २-दादरवाणो. ॥ ४५९ ॥ पामनः, कच्छुरः
[पामरः शि० ३३] ये २-अस अने भरववाणा रोगवाणो. सात्ति
सारः, अतिसारकी 'इन्' (पु.), [अतीसारकी 'इन्' शि० ३३]
ये २-अतिसारनो रोगी, आडानो रोगी. वातकी 'इन्' (पु.),
वातरोगी 'इन्' (पु.), ये २-वातरोगी, वाथुरोगी. श्लेष्मलः, श्ले-

क्लिन्नेत्रे चिल्लुचुल्लौ, पिल्लोऽर्शोयुगर्शसः ।

मूर्च्छिते मूर्त्तमूर्च्छालौ, सिध्मलस्तु किलासिनि ॥४६१॥

पित्तं मायुः कफः श्लेष्मा, बलाशः स्नेहभूः खटः ।

रोगो रुजा रुगातङ्कौ, मान्द्यं व्याधिरपाटवम् ॥४६२॥

आम आमय आकल्यमुपतापो गदः समाः ।

क्षयः शोषो राजयक्ष्मा, यक्ष्माऽथ क्षुत् क्षुतं क्षवः ॥४६३॥

क्षणः, कफो 'इन्' (यु.), अत्रे ३-अणेष्वभ के कङ्ना रोगवाणो. ॥४६०॥ क्लिन्नेत्रः, चिल्लः, चुल्लः, पिल्लः अत्रे ४-थीपञ्चमरी आभवाणो, लीनी आभवाणो. अर्शोयुक् 'ज्' (यु.), अर्शसः अत्रे २-ह्रस्वरोगवाणो. मूर्च्छितः, मूर्त्तः, मूर्च्छालः अत्रे ३-भूच्छा पाभेद, भेदान्. सिध्मलः, किलासी 'इन्' (यु.), अत्रे २-स्वेत केडना रोगवाणो. ॥४६१॥ पित्तम्, मायुः (यु.), पित्ताग्निः, पल्लज्वरः, अग्निरेचकः शोः अत्रे ३-१०६] अत्रे २-पित्त. कफः, श्लेष्मा 'अन्' (यु.), बलाशः, स्नेहभूः (स्त्री.), खटः [शिङ्गानकः, खटः शोः १०७] अत्रे ५-कङ्. रोगः, रुजा, रुग् 'ज्' (स्त्री.), आतङ्कः, मान्द्यम्, व्याधिः (यु.) अपाटवम्, ॥४६२॥ आमः-आमनम्, आमयः, आकल्यम्, उपतापः, गदः अत्रे १२-रोग. क्षयः, शोषः, राजयक्ष्मा 'अन्' (यु.), यक्ष्मा 'अन्' (यु.), अत्रे ४-क्षयरोग. क्षुत् (स्त्री.), क्षुतम्, क्षवः, (छिक्ता-वेद्याम्) अत्रे ३-छी'ङ्. ॥४६३॥

कासस्तु क्षवथुः पामा ।
 आनाहस्तु विबन्धः स्याद्, ग्रहणीरुक् प्रवाहिका ।
 व्याधिप्रवेदा विद्रधिभगन्दरज्वरादयः ॥४७१॥
 दोषज्ञस्तु मिषग् वैद्य, आयुर्वेदी चिकित्सकः ।
 रोगहार्यगदङ्कारो, भेषजं तन्मौषधम् ॥४७२॥
 भैषज्यमगदो जायुश्चिकित्सा रुक्प्रतिक्रिया ।
 उपचर्योपचारौ च, लङ्घनं त्वपतर्पणम् ॥४७३॥
 जाङ्गुलिको विषमिषक्, स्वास्थ्ये वार्त्तमनामयम् ।
 संहारोग्ये पटूल्लाघवात्कल्यास्तु नीरुजि ॥४७४॥

आनाहः, विबन्धः अे आडा अने पेशाअनुं शैकाषु, अंधेअ
 आइशे. ग्रहणीरुक् 'ज्' (अ.), प्रवाहिका अे २-आडानो शैज
 संअडणी. विद्रधिः (पु. अ.)-डाडकाभां रडेले अयंअर सोले
 भगन्दरः अे-अगंअर. उवरः-ताव. तेमअ अंजुदः अगेरे व्याधिना
 अकशे छे. ॥ ४७१ ॥ दोषज्ञः, मिषक् 'ज्' (पु.), वैद्यः, आयुर्वेद
 'इन' (पु.),-आयुर्वेदकः, चिकित्सकः, रोगहारी 'इन' (पु.)
 अगदङ्कारः [आयुर्वेदिकः शि० ३४] अे ७-वैद्य. भेषजम्, तन्त्रम्
 औषधम् (पु. न.) ॥ ४७२ ॥, भैषज्यम्, अगदः, जायुः (पु.), अे
 ६-औषध. चिकित्सा, रुक्प्रतिक्रिया, उपचर्या, उपचारः अे ४-
 शैज अर अरवानी डिया. लङ्घनम्, अपतर्पणम् अे २-लांअषु. ॥४७३॥
 जाङ्गुलिकः, विषमिषक् 'ज्' (पु.), (विषवैद्यः) अे २-विषवैद्य
 विषविधानो अषुअर. स्वास्थ्यम्, वातम्, अनामयम्, संहारम्, आरो
 ग्यम् अे ५-आशैअ, शैजरडितपषु पटुः (वि.), उल्लाघः, वार्त्तः
 कल्याः, नीरुक् 'ज्' अे ५-नीशैगी. ॥४७४॥ पार्श्वकः, सन्धिजीव

हिक्का हेक्का च हल्लासः, प्रतिश्यायस्तु पीनसः ।

शोथस्तु श्वयथुः शोफः, दुर्नामाशौ गुदाङ्कुरः ॥४६८॥

छर्दीं प्रच्छर्दिका छर्दिर्वमथुर्वमनं वमिः ।

गुल्मः स्यादुदरग्रन्थिरुदावर्त्तो गुदग्रहः ॥४६९॥

गतिर्नाडीव्रणे वृद्धिः, कुरण्डश्चाण्डवर्धने ।

अश्मरी स्यान्मूत्रकृच्छ्रे, प्रमेहो बहुमूत्रता ॥४७०॥

[मण्डलकम् शि० ३४] ये २-येकं ज्ञातानां कोटः गलगण्डः, गण्ड-
मालः ये २ कंठभाजः रोहिणी, गलाङ्कुरः ये २-गण्डभाजनो रोगः,
येकं ज्ञातानां गणानां रोगः ॥४६७॥ हिक्का, हेक्का, हल्लासः ये
३-डोडकी. प्रतिश्यायः, पीनसः ये २-पीनसरोगः, नाडिनो रोगः.
मणेषम. शोथः (पु. न.), श्वयथुः (पु.), शोफः ये ३-सोमो.
दुर्नामा 'अन्' (पु.), अशौः 'अस्' (न.), गुदाङ्कुरः [गुदकीलः
शि० ३४] ये ३-हरस, मसा. ॥४६८॥ छर्दिः (स्त्री. न.), प्रच्छ-
र्दिका, छर्दिः 'ष' (स्त्री.), वमथुः (पु.), वमनम्, वमिः (स्त्री.),
ये ६-डोडकी, वमन. गुल्मः (पु. न.) उदरग्रन्थिः (पु.), ये २-
पेटनी गांठ, अशौ, पेटनी डाण्डी आण्णुनो मांस पिंड, गोणो. उदा-
वर्त्तः, गुदग्रहः ये २-मणभूत्रादि रोकवाथी थतो रोग, आङ्गरो.
॥४६९॥ गतिः (स्त्री.), नाडीव्रणः, ये २-डोडकी अस्तुं मथु, नासुर.
वृद्धिः (स्त्री.), कुरण्डः, अण्डवर्धनम् ये ३-अङ्गोशानी वृद्धि.
अश्मरी, मूत्रकृच्छ्रम् ये २-भूत्राशयभां पथरीनो रोग. प्रमेहः,
बहुमूत्रता [मिहः शि० ३४] ये २-प्रमेह, परभीयो. ॥४७०॥

આનાહસ્તુ વિવન્ધઃ સ્યાદ્, ગ્રહણીરુક્ પ્રવાહિકા ।

વ્યાધિપ્રમેદા વિદ્રધિમગ્નદરજ્વરાદયઃ ॥૪૭૧॥

દોષજ્ઞસ્તુ મિષગ્ વૈદ્ય, આયુર્વેદી ચિકિત્સકઃ ।

રોગહાર્યગદક્કારો, મેષજં તન્નમૌષધમ્ ॥૪૭૨॥

મૈષજ્યમગદો જાયુશ્ચિકિત્સા રુક્પ્રતિક્રિયા ।

ઉપચર્યૌષ્પચારૌ ચ, લઙ્ઘનં ત્વપતર્પણમ્ ॥૪૭૩॥

જાઙ્ગુલિકો વિષમિષક્, સ્વાસ્થ્યે વાર્ત્તમનામયમ્ ।

સહારોગ્યે પટૂલ્લાઘવાર્ત્તકલ્યાસ્તુ નીરુજિ ॥૪૭૪॥

આનાહઃ, વિવન્ધઃ એ આડા અને પેશાખતું રેકાણુ, બંધકેશ, આકેશે. ગ્રહણીરુક્ 'જ' (સ્ત્રી.), પ્રવાહિકા એ ૨-આડાનો રોગ, સંગ્રહણી. વિદ્રધિઃ (પુ. સ્ત્રી.)-હાડકામાં રહેલો ભયંકર સોજો. મગ્નદરઃ એ-ભગદર. જ્વરઃ-તાવ. તેમજ અનુદઃ વગેરે વ્યાધિના પ્રકારો છે. ॥ ૪૭૧ ॥ દોષજ્ઞઃ, મિષક્ 'જ' (પુ.), વૈદ્યઃ, આયુર્વેદો 'ઇન્' (પુ.),-આયુર્વેદકઃ, ચિકિત્સકઃ, રોગહારી 'ઇન્' (પુ.), અગદક્કારઃ [આયુર્વેદિકઃ શિ૦ ૩૪] એ ૭-વૈદ્ય. મેષજમ્, તન્નમ્, ઔષધમ્ (પુ. ન.) ॥ ૪૭૨ ॥, મૈષજ્યમ્, અગદઃ, જાયુઃ (પુ.), એ ૬-ઔષધ. ચિકિત્સા, રુક્પ્રતિક્રિયા, ઉપચર્યા, ઉપચારઃ એ ૪-રોગ દૂર કરવાની ક્રિયા. લઙ્ઘનમ્, અપતર્પણમ્ એ ૨-લાંઘણુ. ॥૪૭૩॥ જાઙ્ગુલિકઃ, વિષમિષક્ 'જ' (પુ.), (વિષવૈદ્યઃ) એ ૨-વિષવૈદ્ય, વિષવિધાનો બાણકાર. સ્વાસ્થ્યમ્, વાર્ત્તમ્, અનામયમ્, સહ્યમ્, આરોગ્યમ્ એ ૫-આરોગ્ય, રોગરહિતપણું પટુઃ (વિ.), ઉલ્લાઘઃ, વાર્ત્તઃ, કલ્યાઃ, નીરુક્ 'જ' એ ૫-નીરોગી. ॥૪૭૪॥ પાર્શ્વકઃ, સન્ધિજીવકઃ

कुसृत्या विभवाऽन्वेषी, पार्श्वकः सन्धिजीवकः ।

सत्कृत्याऽलङ्कृतां कन्या, यो ददाति स कूकुदः ॥४७५॥

चपलश्चिकुरा नीलीरागस्तु स्थिरसौहृदः ।

ततो हरिद्रारागोऽन्यः, सान्द्रस्निग्धस्तु मेदुरः ॥४७६॥

गेहेनर्दी गेहेश्वरः, पिण्डीशूरोऽस्तिमान् धनी ।

स्वस्थानस्थः परद्वेषी, गोष्ठश्चोऽथापदि स्थितः ॥४७७॥

आपन्नोऽथापद् विपत्तिर्विपत् स्निग्धस्तु वत्सलः ।

उपाध्यभ्यागारिको तु, कुटुम्बव्यापृतो नरि ॥४७८॥

ये २-लांघ्ये लेनार, संधिवडे आलुविका यथावनार, हलादी करनार.
कूकुदः [कूपदः, पारिमितः शे० १०७]-सत्कारपूर्वक अलङ्कार पडे-
रावी कन्यातुं दान करनार. ॥ ४७५ ॥ चपलः, चिकुरः ये २-चपल
नीलोरागः, स्थिरसौहृदः, (स्थिरप्रेमा 'अन्') ये २-गाढ स्नेही
स्थिर रागवाणो. हरिद्रारागः-क्षयिक रागवाणो. सान्द्रस्निग्धः, मेदुरः
ये २-अतिशय स्निग्ध, अतिशय स्नेहवाणो. ॥ ४७६ ॥ गेहेनर्दी
'इन्' (पु.), गेहेश्वरः, पिण्डीशूरः ये ३-धरमां शूरो. अस्तिमान्
'मत्' (वि.), धनी 'इन्' (वि.), ये २-धनवान्. गोष्ठश्चः-पोताना
स्थानमां रही भीजने द्वेष करनार, पडांशी वगेरेतुं साधुं न द्वेषी
शके तेयो, अद्वेषो. ॥ ४७७ ॥ आपन्नः-ये आपत्तिमां पडेवो,
आक्षतथी घेरायेवो. आपद्, विपत्तिः, विपद् ये ३-(स्त्री.), आपत्ति,
विपत्ति. स्निग्धः, वत्सलः ये २-स्नेहवाणो. उपाधिः (पु.), अभ्या-
गारिकः, कुटुम्बव्यापृतः ये ३-कुटुम्ब पोषण करवामां उद्यत. ॥ ४७८ ॥

जैवातुकस्तु दीर्घायुस्त्रासदायी तु शङ्कुरः ।

अभिपन्नः शरणार्थी, कारणिकः परीक्षकः ॥४७९॥

समर्धुकस्तु वरदो, ब्रातीनाः सङ्घजीविनः ।

सभ्याः सदस्याः पार्षद्याः, सभास्ताराः सभासदः ॥४८०॥

सामाजिकाः सभा संसत्, समाजः परिषत् सदः ।

पर्वत् समज्या गोष्ठ्यास्था, आस्थानं समितिघटा ॥४८१॥

सांवत्सरो ज्योतिषिको, मौहूर्त्तिको निमित्तवित् ।

दैवज्ञ-गणकाऽऽदेशि-ज्ञानि-कार्तान्तिका अपि ॥४८२॥

जैवातुकः, दीर्घायुः 'स्र' [आयुष्मान् शि० उ५] अये २-लांणी आप-
रहावाणो। त्रासदायी 'इन्' शङ्कुरः अये २-त्रास आपनार. अभि-
पन्नः, शरणार्थी 'इन्' (वि.), अये २-शरणगत, शरणार्थी. कारणिकः,
परीक्षकः, [आक्षपाटलिकः-शि० उ५] अये २-परीक्षा करनेवा.
॥४७९॥ समर्धुकः, वरदः अये २-वांछित आपनार, वरदान आपनार.
ब्रातीनाः (पु. अ.), संघजीविनः 'इन्' (पु. अ.), अये २-संघ-समु-
दायिनी साथे रही अनेक जगतनी आलुविश्रवडे लुपनारा. सभ्याः,
सदस्याः, पार्षद्याः, सभास्ताराः, सभासदः 'द्' ॥ ४८० ॥ सामा-
जिकाः [पारिषदाः शि० उ५] अये १-(पु. अ.) सभाजनो. समा-
संसद् (स्त्री.), समाजः, परिषद् (स्त्री.), सदः 'स्र' (स्त्री. न.), पर्वत्
(स्त्री.), समज्या, गोष्ठी, आस्था, आस्थानम्-आस्थानी, समितिः
(स्त्री.), घटा अये १२-सभा. ॥ ४८१ ॥ सांवत्सरः, ज्योतिषिकः,
मौहूर्त्तिकः, निमित्तविद्, दैवज्ञः, गणकः, आदेशी 'इन्' (वि.), ज्ञानी
'इन्' कार्तान्तिकः ॥४८२॥, विप्रश्चिकः, ईक्षणिकः, [नैमित्तिकः

विप्रशिक्षेक्षणिकौ च, सैद्धान्तिकस्तु तान्त्रिकः ।

लेखकेऽक्षरपूर्वाः स्युश्चणजीवकचञ्चवः ॥४८३॥

वार्णिको लिपिकरश्चाक्षरन्यासे लिपिलिविः ।

मषिधानं मषिकूपी, मलिनाम्बु मषी मसी ॥४८४॥

कुलिकस्तु कुलश्रेष्ठी, सभिको द्यूतकारकः ।

कितवो द्यूतकृद् धूर्त्ताऽक्षधूर्त्तश्चाक्षदेविनि ॥४८५॥

दुरोदरं कैतवं च, द्यूतमक्षवती पणः ।

पाशकः प्रासकोऽक्षश्च, देवनस्तत्पणो ग्लहः ॥४८६॥

नैमित्तिकः, मौहूर्तः अे ३-[शि० ३६] अे ११ न्येतिषी, दैवज्ञ.
सैद्धान्तिकः, तान्त्रिकः अे २-शास्त्र व्याख्यानार. पारमेश्वर. वैद्यक
अने न्येतिषादि शास्त्र व्याख्यानार. लेखकः, अक्षरचणः, अक्षरजीवकः,
'अक्षरचञ्चुः' (पु.) ॥४८३॥, वार्णिकः, लिपिकरः-लिचिकरः, [काय-
स्थः, करणः शि० १०७] अे ६-द्वेषक, दाहीयो. अक्षन्यासः, लिपिः
(स्त्री.), लिचिः (स्त्री.), [लिखिता शि० ३६] अे ३-लिपि, व्याख्यान,
अक्षरन्यास. मषिधानम्-मषीधानम्, (मषीभाजनम्), मषिकूपी-
मषीकूपी अे २-सडीना. गडीयो. मलिनाम्बु (न.), मषी-मषिः (पु.
स्त्री.) मसी-मसिः (पु. स्त्री.), [द्वेला शि० ३६] अे ३-मसी, साडी,
॥४८४॥ कुलिकः, कुलश्रेष्ठी 'इन्', [कुलकः शि० ३६] अे २-
कुलवान, नगरशेठ. सभिकः, द्यूतकारकः अे २-गुगारी, गुगार
रभाडनार. कितवः, द्यूतकृत् (पु.), धूर्त्तः, अक्षधूर्त्तः, अक्षदेवो
'इन्' (वि.) अे ५ द्रुव्यो, पासावडे गुगार रभनार. ॥४८५॥ दुरो-
दरम् (पु. न.), कैतवम्, द्यूतम् (पु. न.), अक्षवती, पणः अे ५-

અષ્ટાપદ: શારિફલં, શાર: શારિશ્ચ खेलनी ।

પરિણાયસ્તુ શારીણાં, નયનં સ્યાત્ સમન્તતઃ ॥૪૮૭॥

સમાહ્વય: પ્રાણિદ્યૂતં, વ્યાલગ્રાહ્યાહિતુણ્ડિક: ।

સ્થાન્મનોજવસસ્તાતતુલ્ય: શાસ્તા તુ દેશક: ॥૪૮૮॥

સુકૃતી પુણ્યવાન્ ધન્યો, મિત્રયુમિત્રવત્સલ: ।

ક્ષેમઙ્કરો રિષ્ટતાતિઃ, શિવતાતિઃ શિવઙ્કર: ॥૪૮૯॥

શ્રદ્ધાલુરાસ્તિક: શ્રદ્ધો, નાસ્તિકસ્તદ્વિપર્યયે ।

વૈરઙ્ગિકો વિરોગાહો, વીતદમ્મસ્ત્વકલ્પન: ॥૪૯૦॥

બુગાર. પાશકઃ, પ્રાસકઃ, અક્ષઃ, દેવનઃ એ ૪ બુગાર રમવાના પાસા-
ગ્લહઃ-ગ્લહિઃ, (અક્ષપણઃ) એ બાણ ઉપર હોડમાં મૂકેલી રકમ.
॥૪૮૬॥ અષ્ટાપદ: (પુ. ન.), શારિફલમ્ (પુ. ન.), [શારિફલકઃ
શિ૦ ૩૭] એ ૨-ચોપાટ-શેત્રંજ વગેરે રમવાતું ખાનાવાળું લુગડું,
સોગટાં ગોઠવવા માટેની ખાનાંવાળી બાણ. શાર: (પુ. સ્ત્રી.), શારિ:
(પુ. સ્ત્રી.), खेलनी એ ૩-શેત્રંજ વગેરેની સોગઠી. પરિણાય:-
પાસા પ્રમાણે સોગટાં ફેરવવાં તે. ॥૪૮૭॥ સમાહ્વયઃ, પ્રાણિદ્યૂતમ્
એ ૨-પ્રાણિદ્યૂત, ડૂકડા વગેરે પ્રાણિઓને સરત કરી લડાવવા તે.
વ્યાલગ્રાહી 'ઇન્' (વિ.) આહિતુણ્ડિકઃ-‘અહિતુણ્ડિકઃ’ એ ૨-
ગારડી, વાદી, સર્પ પકડનાર. મનોજવસઃ, તાતતુલ્ય [મનોજવ શિ૦
૩૭] એ ૨-ચિતાતુલ્ય. (કાકા વગેરે) શાસ્તા ‘ત્’ (વિ.), દેશકઃ એ
૨-શાસન કરનાર. ॥૪૮૮॥ સુકૃતી ‘ઇન્’ (વિ.), પુણ્યવાન્ ‘વત્’
(વિ.), ધન્યઃ એ ૩-પુણ્યશાળી. મિત્રયુ: (પુ), મિત્રવત્સલઃ એ
૨-મિત્ર ઉપર પ્રેમ રાખનાર. ક્ષેમઙ્કરઃ, રિષ્ટતાતિઃ (વિ.), શિવ-

प्रणाख्योऽसम्मतोऽन्वेष्टाऽनुपद्यथ सहः क्षमः ।

शक्तः प्रभूष्णभूतात्तस्त्वाविष्टः शिथिलः श्लथः ॥४९१॥

संवाहकोऽङ्गमर्दः स्यान्नष्टबीजस्तु निष्कलः ।

आसीन उपविष्टः स्यादूर्ध्व ऊर्ध्वन्दमः स्थितः ॥४९२॥

अध्वनीनोऽध्वगोऽध्वन्यः, पान्थः पथिकदेशिकौ ।

प्रवासी तद्गणो हारिः, पाथेयं शम्बलं समे ॥४९३॥

तातिः (वि.), शिवङ्करः अे ४-कल्याणु करनार. ॥४८६॥ अञ्जालुः
(वि.), आस्तिकः, श्राद्धः अे ३-श्रद्धावाणो, आस्तिक. नास्तिकः
अे श्रद्धारहित-नास्तिक. वैरङ्गिकः, विरागार्हः अे २-वैराग्यने योग्य.
वातदम्भः, अकल्कनः अे २-हंलविनालो, अभायावी, सरण. ॥४८०॥
प्रणाप्यः, असम्मतः अे २ विरुद्ध. अन्वेष्टा 'तृ' (वि.), अनुपदी
'इन्' (वि.), अे २-पाछण जनार, शोधनार. सहः, क्षमः, शक्तः,
प्रभूष्णः (वि.), [समर्थः, अलम्भूष्णुः शे० १०८, प्रभविष्णुः शि०
३७] अे ४-समर्थः, सहनशील. भूतात्तः, आविष्टः अे २-भूतयस्त
शिथिलः, श्लथः अे २ ढीलो. ॥४८१॥ संवाहकः, अङ्गमर्दः अे २-
अंग मर्दन करनार. नष्टबीजः, निष्कलः अे २-सत्वरहित, वीर्य-
रहित. आसीनः, उपविष्टः अे २-जेठेडो. ऊर्ध्वः, ऊर्ध्वन्दमः, स्थितः
अे ३-जेठेडो. ॥४८२॥ अध्वनीनः, अध्वगः, अध्वन्यः, पान्थः,
पथिकः, देशिकः, प्रवासी 'इन्' (वि.) अे ७ मुसाक्षर. हारिः (खी.),
पथिकसार्थः अे २-मुसाक्षरनो समुदाय. पाथेयम्, शम्बलम् (पु. न.)
अे भातु ॥४८३॥ अङ्गालः, अतिजघः अे २-वेगवाणो. जङ्घाकरिकः,

જઙ્ગાલોઽતિજવો જઙ્ગાકરિકો જાઙ્ગિકો જવી ।

જવનસ્ત્વરિતે^૩ વેગે, રયો રંહસ્તરઃ સ્યદઃ ॥૪૮૪॥

જવો વાજઃ પ્રસરશ્ચ, મન્દગામી તુ મન્થરઃ ।

કામંગામ્યનુકામીનોઽત્યન્તીનોઽત્યન્તગામિનિ ॥૪૮૫॥

સહાયોઽભિચરોઽનોશ્ચ જીવિ-ગામિ-ચર-પ્લવાઃ ।

સેવકોઽથ સેવા ભક્તિઃ, પરિચર્યા પ્રસાદના ॥૪૮૬॥

શુશ્રૂષાઽઽરાધનોપાસ્તિવરિવસ્યાપરીષ્ટયઃ ।

ઉપચારઃ પદાતિસ્તુ, પત્તિઃ પદ્મઃ પદાતિકઃ ॥૪૮૭॥

જાઙ્ગિકઃ [જઙ્ગાકરઃ શિ૦ ૩૮] એ ૨-એપીએમ. જવી 'ઇન્' (વિ.), જવનઃ, ત્વરિતઃ એ ૩-ઘણુઃ વેગવાળે. (જઙ્ગાલઃ થી ત્વરિતઃ મુધીના શબ્દો એકઅર્થવાળા પછુ છે.) વેગઃ, રયઃ, રંહઃ 'સ્' (ન.), તરઃ 'સ્' (ન.) સ્યદઃ ॥૪૮૪॥, જવઃ, વાજઃ, પ્રસરઃ એ ૮-વેજ. મન્દગામી 'ઇન્' (વિ.), મન્થરઃ એ ૨-ધીમે ચાલનાર. કામંગામી 'ઇન્' (વિ.) અનુકામીનઃ એ ૨-સ્વેચ્છાચારી. અત્યન્તીનઃ, અત્યન્તગામી 'ઇન્' (વિ.) એ ૨-ઘણુ યાલનાર. ॥૪૮૫॥ સહાયઃ, અભિચરઃ, અનુજીવી 'ઇન્' (વિ.), અનુગામી 'ઇન્' (વિ.), અનુચરઃ, અનુપ્લવઃ, સેવકઃ, [અનુગઃ શિ૦ ૩૮] એ ૭-સેવક, પાછળ ચાલનાર. સેવા, ભક્તિઃ (સ્ત્રી.), પરિચર્યા, પ્રસાદના ॥૪૮૬॥, શુશ્રૂષાઃ અરાધના, ઉપાસ્તિઃ (સ્ત્રી.), વરિવસ્યા, પરીષ્ટિઃ (સ્ત્રી.), ઉપચારઃ, [પર્યવણા, ઉપાસના શિ૦ ૩૮] એ ૧૦-સેવા, ભક્તિ. પદાતિઃ (પુ.), પત્તિઃ (પુ.) પદ્મઃ, પદાતિકઃ ॥૪૮૭॥, પદાતિકઃ, પાદચારી 'ઇન્' (વિ.), 'પાદાતિઃ,

पादातिकः पादचारी, पदाजिपदिकावपि ।

सरः पुरोऽग्रतोऽग्रेभ्यः, पुरस्तो गम-गामि-गाः ॥४९८॥

प्रष्टोऽथावेशिकाऽऽगन्तू, प्राघूर्णोऽभ्यागतोऽतिथिः ।

प्राघूर्णकेऽथावेशिकमातिथ्यं चातिथेय्यपि ॥४९९॥

सूर्योदस्तु स सम्प्राप्तो, यः सूर्येऽस्तं गतेऽतिथिः ।

पादार्थं पाद्यमर्थार्थमर्थं वार्यथ गौरवम् ॥५००॥

अभ्युत्थानं व्यथकस्तु, स्याद् मर्मस्पृगरुन्तुदः ।

ग्रामेयके तु ग्रामीणग्राम्यौ लोको जनः प्रजा ॥५०१॥

पदिकः, [पादातः, पदगः शि० १०८] अथ ८-पञ्चे व्यालनार, पाणो.
पुरःसरः, अग्रतःसरः, अग्रेसरः पुरोगमः, पुरोगामी 'इन्' (वि.),
पुरोगः ॥४९८॥, प्रष्टः (अग्रेगूः) अथ ७-अग्रेसर, नाथक. आवेशिकः,
आगन्तुः (पु.), प्राघूर्णः, अभ्यागतः, अतिथिः (पु.), प्राघूर्णकः,
[अतिथ्यः शि० ३८] अथ ६-भडेमान, परोक्षो, अतिथि. आवेशि-
कम्, अतिथ्यम्, अतिथेयी (स्त्री. न.) अथ ३-भडेमानगीरी ॥४९९॥
सूर्योदः-सूर्यास्त आद आवेक्ष भडेमान. पाद्यम्-पञ्च धोवानुं पाण्णी.
अर्थम्-पूजने भाटेतुं पाण्णी. गौरवम् ॥५००॥, अभ्युत्थानम् अथ
२-उल्ला अर्थने सत्कार करयो ते. व्यथकः, मर्मस्पृक् 'श्' (वि.),
अरुन्तुदः अथ ३-पीडनार. ग्रामेयकः, ग्रामीणः, ग्राम्यः अथ ३-ग्राम-
हीयो. लोकः, जनः प्रजा अथ ३-लोक, प्रजा. ॥५०१॥ आमुत्थायणः,

સ્યાદામુખ્યાયણોઽમુખ્યપુત્રઃ પ્રસ્થાતવત્કુલઃ ।

કુલ્યઃ કુલીનોઽભિજાતઃ, કૌલેયકમહાકુલો ॥૫૦૨॥

જાત્યો ગોત્રં તુ સન્તાનોઽન્વવાયોઽભિજનઃ કુલમ્ ।

અન્વયો જનનં વંશઃ, સ્ત્રી નારી વનિતા વધૂઃ ॥૫૦૩॥

વંશા સોમન્તિની વામા, વર્ણિની મહિલાઽબલા ।

યોષા યોષિત્ વિશેષાતુ, કાન્તા મીરુનિતમ્બિની ॥૫૦૪॥

પ્રમદા સુન્દરી રામા, રમણી લલનાઽજ્ઞના ।

સ્વગુણેનોપમાનેન, મનોજ્ઞાદિપદેન ચ ॥૫૦૫॥

અમુખ્યપુત્રઃ, પ્રસ્થાતવત્કુલઃ એ ૩-પ્રસ્થાત પિતાનો પુત્ર. કુલ્યઃ, કુલીનઃ, અભિજાતઃ, કૌલેયકઃ, મહાકુલઃ ॥૫૦૨॥, જાત્યઃ [અભિજઃ (શિ૦ ૩૯)] એ ૬-કુલવાન. ગોત્રમ્, સન્તાનઃ, અન્વવાયઃ, અભિજનઃ, કુલમ્, અન્વયઃ, જનનમ્, વંશઃ, [સન્તતિઃ (સ્ત્રી.) (શિ૦ ૩૯)] એ ૮-કુલ, વંશ. સ્ત્રી, નારી, વનિતા, વધૂઃ ॥૫૦૩॥, વંશા, સોમન્તિની, વામા, વર્ણિની, મહિલા, અબલા, યોષા, યોષિત્, [મહેલા, યોષિતા (શિ૦ ૩૯)] એ ૧૨-સ્ત્રી, નારી. કાન્તા, મીરુઃ, નિતમ્બિની ॥૫૦૪॥ પ્રમદા, સુન્દરી, રામા, રમણી, લલના, અજ્ઞના એ ૯-વિશેષ પ્રકારની સ્ત્રીઓ. (કાન્તા-મનોહર સ્ત્રી, મીરુઃ-બીકણ, નિતમ્બિની-સુંદર નિતંબવાળી, પ્રમદા-પ્રકૃષ્ટ મદવાળી, સુન્દરી-સુંદર અંગવાળી, રામા-કીડા કરતી, રમણી-કીડા કરનારી, લલના-કીડાવાળી. અજ્ઞના-સુંદર અવયવવાળી.) પોતાના શુભુથી, ઉપમાનથી, મનોજ્ઞ વગેરે પદોથી અવયવોના વિશેષ પ્રકારવાળી ॥૫૦૫॥ અને વિશિષ્ટ અંગ

વિશેષિતાઙ્ગકર્મા સ્ત્રી, યથા તરલલોચના ।

અલસેક્ષણા મૃગાક્ષી, મત્તેભગમનાપિ ચ ॥૫૦૬॥

વામાક્ષી સુસ્મિતાઽસ્યાઃ સ્વં, માનલીલામ્મરોદયઃ ।

લીલા વિલાસો વિચ્છિન્તિવિવ્વોકઃ કિલિકિશ્ચિત્ ॥૫૦૭॥

મોટાયિતં કુદ્દુમિતં લલિતં વિહૃતં તથા ।

વિભ્રમશ્ચેત્યલઙ્કારાઃ સ્ત્રીણાં સ્વાભાવિકા દશ ॥૫૦૮॥

પ્રાગલ્ભ્યૌદાર્યમાધુર્યશૌભાધીરત્વકાન્તયઃ ।

દૌન્તિશ્ચાઽયત્નજાઃ ભાવદાવહેલાસ્ત્રયોઽઙ્ગજાઃ ॥૫૦૯॥

અને કિયાવાળી સ્ત્રીઓ-તરલલોચના, અલસેક્ષણા, મૃગાક્ષી, મત્તે-
ભગમના ॥૫૦૬॥, વામાક્ષી, સુસ્મિતા, (વરારોહા, વરવર્ણિની,
પ્રતીપદર્શિની) વગેરે શબ્દો થાય છે. માનઃ-અભિમાન, લીલા-શૃંગાર-
થેષા, સ્મરઃ-કામ (મનોવિલાસ-મનનો વિલાસ.) વગેરે સ્ત્રીઓનું
ધન છે. તેથી થતાં સ્ત્રીનાં નામો-માનિની, લીલાવતી, સ્મરવતી,
(મનોવિલાસવતી) ઇત્યાદિ. લીલા ૧, વિલાસઃ ૨, વિચ્છિન્તિઃ (સ્ત્રી.),
૩ વિવોકઃ-વિવ્વોકઃ ૪, કિલિકિશ્ચિત્ ૫ ॥૫૦૭॥, મોટાયિ-
તમ્-મોટાયિતમ્ ૬, કુદ્દુમિતમ્ ૭, લલિતમ્ ૮, વિહૃતમ્ ૯,
વિભ્રમઃ ૧૦-એ દશ સ્ત્રીઓના સ્વાભાવિક અલંકારો છે, ॥૫૦૮॥
પ્રાગલ્ભ્યમ્ ૧, ઔદાર્યમ્ ૨, માધુર્યમ્ ૩. શૌભા ૪, ધોરત્વમ્ ૫,
કાન્તિઃ (સ્ત્રી.) ૬, દોન્તિઃ (સ્ત્રી.), ૭-આ વગર મહેનતે પ્રાપ્ત થતાં
સાત સાત્ત્વિક અલંકારો. ભાવઃ ૧, દાવઃ ૨, હેલા ૩-આ ત્રણ અંગથી
ઉત્પન્ન થતા અલંકારો છે. કમથી અલપ, ઘણા અને બહુ જ વધારે
શરીરના વિકારવિશેષ ૩૫ આ અલંકારો છે. ॥૫૦૯॥ કોપના,

सा कोपना भामिनी स्यात्, छेका मत्ता च वाणिनी ।

कन्या कनी कुमारी च, गौरी तु नग्निकाऽरजाः ॥५१०॥

मध्यमा तु दृष्टरजास्तरुणी युवतिश्चरी ।

तलुनी दिक्करी वर्या, पतिवरा स्वयंवरा ॥५११॥

सुवासिनी वधूटी स्याच्चिरिण्टी च सधर्मिणी ।

पत्नी सहचरी पाणिगृहीती गृहिणी गृहाः ॥५१२॥

दाराः क्षेत्रं वधूभार्या, जनी जाया परिग्रहः ।

द्वितीयोदा कलत्रं च, पुत्रन्त्री तु कुटुम्बिनी ॥५१३॥

भामिनी अ० २-कोपवादी स्त्री. वाणिनी-छेकशियार अने उन्मत्त स्त्री. कन्या, कनी, कुमारी अ० ३-कुमारी. गौरी, नग्निका, अरजाः 'अस्' (स्त्री.) अ० ३-ऋतु नहि प्राप्त थयेल कन्या, नव के दश वर्षनी कन्या. ॥५१०॥ मध्यमा, दृष्टरजाः 'अस्' (स्त्री.) तरुणी, युवतिः, चरी, तलुनी, दिक्करी [युवती शि० ३८] अ० ७-युवान स्त्री, ऋतु प्राप्त थयेली स्त्री. वर्या, पतिवरा, स्वयंवरा अ० ३-जते वरने पसंद करी परलुनार स्त्री. ॥५११॥ सुवासिनी, स्ववासिनी, वधूटी-वध्वटी, चिरिण्टी [चरिण्टी, चिरण्टी, चरण्टी, अ० ३-शि० ४०] अ० ३-परलुली युवान स्त्री, कंधि युवानी आव्या पछी परलुली स्त्री. सधर्मिणी, पत्नी, सहचरी, पाणिगृहीती, गृहिणी, गृहाः (पु. भ. न.) ॥५१२॥ दाराः, (नित्य पु. भ.), (दारः-पु. दारा-स्त्री.), क्षेत्रम्, वधूः, भार्या, जनी, जाया, परिग्रहः, द्वितीया, उदा, कलत्रम् [करासी, गेहणी, सहधर्मिणी ॥४०॥, सधर्मचारिणी अ० ४-शि० ४०, ४१] अ० १६-पत्नी, परलुली स्त्री, सङ्घचारिणी पुत्रन्त्री, कुटुम्बिनी अ० २-पुत्र, नेकर वगेरे कुटुम्बवाणी स्त्री. ॥५१३॥

प्रजावती भ्रातुर्जाया, स्नुषा जनी वधूः ।

भ्रातुवर्गस्य या जाया, यातरस्ताः परस्परम् ॥५१४॥

वीरपत्नी वीरभार्या, कुलस्त्री कुलबालिका ।

प्रेयसी दयिता कान्ता, प्राणेशा वल्लभा प्रिया ॥५१५॥

हृदयेशा प्राणसमा, प्रेष्टा प्रणयिनी च सा ।

प्रेयस्याद्याः पुंसि पत्यौ, भर्ता सेक्ता पतिर्वरः ॥५१६॥

विवोढा रमणो भोक्ता, रुच्यो वरयिता धवः ।

जन्यास्तु तस्य सुहृदो, विवाहः पाणिपीडनम् ॥५१७॥

प्रजावती, भ्रातुर्जाया-भ्रातृजाया अ० २-लाक्ष्मी स्त्री, लाक्ष्मी. स्नुषा, जनी, वधूः [वधूटी शि० ४९] अ० ३-पुत्र वधू. यातरः 'क्त' (स्त्री. अ.), द्वेष्टास्त्री, द्वेष्टास्त्री ॥५१४॥ वीरपत्नी, वीरभार्या अ० २-वीरपुरुषपत्नी स्त्री. कुलस्त्री, कुलबालिका, (कुलपालिका) अ० २-कुलीन स्त्री. प्रेयसी, दयिता, कान्ता, प्राणेशा, वल्लभा, प्रिया ॥५१५॥ हृदयेशा, प्राणसमा, प्रेष्टा, प्रणयिनी [प्रेमवती शि० ४९] अ० १०-पदाक्षी स्त्री. प्रेयान् 'इयस्' (पु.), दयितः, कान्तः, प्राणेशः, वल्लभः, प्रियः, हृदयेशः, प्राणसमः, प्रेष्टः, प्रणयी 'इन्' (पु.), भर्ता 'तृ' (पु.), सेक्ता 'तृ', पतिः (पु.), वरः ॥५१६॥, विवोढा 'तृ', रमणः, भोक्ता 'तृ' रुच्यः, वरयिता 'तृ', धवः [परिणता 'तृ', 'पाणिग्राहः, उपयन्ता 'तृ' शि० ४९-४२] अ० २०-पदाक्षी पति, वर. जन्याः-पत्नी मित्रो, पत्नी स्नेही. विवाहः, पाणिपीडनम् ॥५१७॥, पाणिग्रहणम्, उद्वाहः, उपयामः,

१ पाणिग्रहो १-भानु० ।

अभि. १०

પાણિગ્રહણમુદ્વાહ, ઉપાત્ યામયમાવપિ ।

દારકર્મ પરિણયો, જામાતા દુહિતુઃ પતિઃ ॥૫૧૮॥

ઉપપતિસ્તુ જારઃ સ્યાદ્, મુજક્ષો ગણિકાપતિઃ ।

જમ્પતી દમ્પતી જાયાપતી માર્યાપતી સમાઃ ॥૫૧૯॥

ઉપયમઃ, દારકર્મ 'અન્' (ન.) પરિણયઃ એ ૮-વિવાહ. [જામ્બૂલ
માલિકા-વિવાહ. વરયાત્રા, દૌન્દુમ્બી એ ૨-વરયાત્રા. ॥૧૦૮॥
ગોપાલી, વર્ણકર્મ-વિલેપન, શરીરમાં પીઠી વગેરે લગાડવી તે.
શાન્તિયાત્રા, વરનિમન્ત્રણમ્-વરતું નિમંત્રણ. હન્દ્રાણીમહઃ, હેલિઃ
-વરનો મહોત્સવ, ઉલ્લુઃ, મજ્જલધ્વનિઃ-માંગલિક શબ્દ, ॥૧૦૯॥
સ્વસ્ત્યયનં, પૂર્ણકલશમ્, મજ્જલાલ્લિકામ્ એ ૩-વિવાહમાં માંગલિક
દિવસે કલશ ભરીને કરાતી શુભ ક્રિયા. મજ્જલસ્નાનમ્, શાન્તિકમ્
શાન્તિક ક્રિયામાં સુગંધિ જલવડે કરાતું સ્નાન. ॥૧૧૦॥ કરણમ્,
હસ્તલેપઃ-લગ્નસમયે હાથમાં લેપ કરવો તે. પોહનમ્, હસ્તબન્ધઃ
એ ૨-કરપીડન, પાણિગ્રહણ, હસ્તમેલાપ. સમવચ્ચંશઃ-કરમોચન.
વાર્તિકમ્, ધૂલિભક્તમ્ ધૂલિભક્ત, આ બધી વિવાહ પ્રસંગની
ક્રિયાઓ છે. શેઠ ૧૦૮-૧૧૧] જામાતા 'તુ' એ-દીકરીનો પતિ,
જમાઈ. ॥૫૧૮॥ ઉપપતિઃ (પુ.), જારઃ, એ ૨-પતિના બેવો, બર
પુરુષ. મુજક્ષઃ, ગણિકાપતિઃ એ ૨-ગણિકાનો પતિ. જમ્પતી,
દમ્પતી, જાયાપતી, માર્યાપતી એ ૪-(પુ.) પતિપત્ની, વંશવહુ-
એ બન્ને ॥૫૧૯॥ યૌતકમ્, સુદાયઃ, હરણમ્, [દાયઃ શિ૦૪૨]
એ ૩-લગ્ન વગેરે પ્રસંગે કરાતો ચાંદલો, પતિપત્નીને પહેરામણીમાં

યૌતકં યુતયોર્દેયં, સુદાયો હરણં ચ તત્ ।

કૃતાભિષેકા મેહિષી, મૌગિન્યોઽન્યા નૃપસ્ત્રિયઃ ॥૫૨૦॥

સૈરન્ધ્રી યાઽન્યવેશ્મસ્થા, સ્વતન્ત્રા શિલ્પજીવિની ।

અસિક્રચન્તઃપુરપ્રેષ્યા, દૂતીસંશ્ચારિકે સમે ॥૫૨૧॥

પ્રજ્ઞા પ્રાજ્ઞી પ્રજાનત્યાં, પ્રાજ્ઞા તુ પ્રજ્ઞયાન્વિતા ।

સ્વાદામીરી મહાશૂદ્રી, જાતિપુંયોગયોઃ સમે ॥૫૨૨॥

પુણ્યાચાર્યાચાર્યાની, માતુલાની તુ માતુલી ।

ઉપાધ્યાયાન્યુપાધ્યાયી, ક્ષત્રિયર્ચી ચ શૂદ્રયપિ ॥૫૨૩॥

મખેલું દ્રવ્ય. મહિષી-અભિષેક કરાયેલી રાજની રાણી, પટરાણી.
મૌગિન્યઃ 'ની' (સ્ત્રી. બ.) અભિષેક વિનાની રાજની રાણીઓ.
॥૫૨૦॥ સૈરન્ધ્રી-પારકે ઘેર રહેનારી સ્વતંત્ર અને કેશ સમારવા
વગેરેનું શિષ્ય બાણુનારી સ્ત્રી. અસિક્રી-અંતઃપુરમાં નિમાયેલી સ્ત્રી.
દૂતો, સંશ્ચારિકા એ ૨-દૂતી ॥૫૨૧॥ પ્રજ્ઞા, પ્રાજ્ઞી, પ્રજાનતી એ-
૩ બાણુનાર સ્ત્રી, તીક્ષ્ણ બુદ્ધિવાળી સ્ત્રી. પ્રાજ્ઞા-બુદ્ધિવાળી સ્ત્રી.
આમીરી, મહાશૂદ્રી એ-ભરવાડની બતિમાં ઉત્પન્ન થયેલી સ્ત્રી,
ભરવાડની સ્ત્રી. ॥૫૨૨॥ આચાર્યી, આચાર્યાની એ ૨-આચાર્યની
સ્ત્રી. માતુલાની, માતુલી એ ૨-મામાની, સ્ત્રી. મામી. ઉપાધ્યાયાનો
ઉપાધ્યાયી એ ૨-ઉપાધ્યાયની સ્ત્રી. ક્ષત્રિયો એ ક્ષત્રિયની સ્ત્રી.
'ર્ચી-વૈશ્યની સ્ત્રી. શૂદ્રી-શૂદ્રની સ્ત્રી. ॥૫૨૩॥ આચાર્યા-સ્ત્રી

સ્વત આચાર્યા શૂદ્રા ચ, ક્ષત્રિયા ક્ષત્રિયાણ્યપિ ।
 ઉપાધ્યાયુપાધ્યાયા સ્યાદર્થોઽર્યાણ્યો પુનઃ સમે ॥૫૨૪॥
 દિધિષૂસ્તુ પુનર્ભૂદ્વિરૂઢાઽસ્યા દિધિષૂઃ પતિઃ ।
 સ તુ દ્વિજોઽગ્રેદિધિષૂર્ચસ્ય સ્યાત્ સૈવ ગેહિની ॥૫૨૫॥
 જ્યેષ્ઠેઽનુદે પરિવેત્તાઽનુજો દારપરિગ્રહી ।
 તસ્ય જ્યેષ્ઠઃ પરિવિત્તિર્જાયા તુ પરિવેદિની ॥૫૨૬॥
 વૃષસ્યન્તી કામુકી સ્યાદિચ્છાયુકા તુ કામુકા ।
 કૃતસાપત્નિકાઽધ્યૂઢાઽધિવિન્નાઽથ પતિવ્રતા ॥૫૨૭॥

આચાર્ય, વ્યાખ્યાત્રી સ્ત્રી. શૂદ્રા-શૂદ્ર બતિમાં ઉત્પન્ન થયેલી સ્ત્રી.
 ક્ષત્રિયા, ક્ષત્રિયાણી એ ૨-ક્ષત્રિય બતિમાં ઉત્પન્ન થયેલ સ્ત્રી. ઉપા-
 ધ્યાયી, ઉપાધ્યાયા એ ૨-શિક્ષિકા, ભણાવનારી સ્ત્રી. 'અર્થા, અર્યાણી
 એ ૨-વૈશ્ય બતિમાં ઉત્પન્ન થયેલી સ્ત્રી. ॥૫૨૪॥ દિધિષૂઃ-
 'દિધિષુઃ' પુનર્ભૂઃ, દ્વિરૂઢા, [દિધિષૂઃ શિ૦ ૪૨] એ ૩-ફરીથી
 પરણેલી, પુનર્લગ્નવાળી સ્ત્રી. દિધિષૂઃ એ પુનર્લગ્ન કરેલી સ્ત્રીનો પતિ
 અગ્રેદિધિષૂઃ-પુનર્લગ્ન કરેલી સ્ત્રીનો પતિ એ ગ્રાહ્યણ હોય તો તે.
 ॥૫૨૫॥ પરિવેત્તા 'ત' (પુ.) મોટો ભાઈ ન પરણેલો હોય ત્યારે
 પરણેલો નાનો ભાઈ. પરિવિત્તિઃ (પુ.)-નાનો ભાઈ પરણેલો છતાં
 કુવાશે મોટો ભાઈ. પરિવેદિની-એ મોટો ભાઈ નહિ પરણેલો છતાં
 પરણેલ નાનાભાઈની સ્ત્રી. ॥૫૨૬॥ વૃષસ્યન્તી, કામુકી એ ૨-
 મૈથુનની ઇચ્છાવાલી સ્ત્રી. કામુકા સામાન્ય ધનાદિકની ઇચ્છાવાળી
 સ્ત્રી. કૃતસાપત્નિકા, અધ્યૂઢા, 'અધિવિન્ના એ ૩-આદ્ય સ્ત્રી, પેહેલી
 પરણેલી સ્ત્રી. પતિવ્રતા ॥૫૨૭॥, પતિવ્રતા, સુચરિત્ર, સાધ્વી, સતી

एकपत्नी मुचरित्रा, साध्वी सत्यसतीत्वरी ।

पुंश्चली चर्षणी बन्धक्यविनीता च पांसुला ॥५२८॥

स्वैरिणी कुलटा याति, या प्रियं साऽभिसारिका ।

वयस्यालिः सखी सध्रोच्यशिश्वी तु शिशुं विना ॥५२९॥

पतिवत्नी जीवत्पतिर्विश्वस्ता विधवा समे ।

निर्वीरा निष्पतिमुता, जीवत्तोका तु जीवसूः ॥५३०॥

नश्यत्प्रसूतिका निन्दुः, सधमश्रुनरमालिनी ।

कात्यायनी त्वर्धवृद्धा, काषायवसनाऽधवा ॥५३१॥

ये ५-पतिव्रता स्त्री. असती, इन्वरी, पुंश्चली, चर्षणी, बन्धकी, अवनी-
ता, पांसुला ॥५२८॥, स्वैरिणी, कुलटा [दुःशङ्की, बन्धुदा, कलकूणिका,
धर्षणी, लाञ्छनी खण्डशीला, मदनमालिका ॥५१२॥ त्रिलोचना, मनो-
हारी ये ६-शे० ११२-११३] ये ६-असती, कुलटा, अभिसारिका-
अभनी धन्वाथी प्रिय पासे जनारी स्त्री. वयस्या, आलिः, सखी,
सध्रीची ये ४-सभी. अशिश्वी-पुत्र विनानी स्त्री. ॥५२९॥ पति-
वत्नी, जीवत्पतिः, [जीवत्पत्नी शि० ४२] ये २-सधवा स्त्री. विश्वस्ता,
विधवा ये २-विधवा स्त्री. निर्वीरा, निष्पतिमुता [अवीरा शि०
४३] ये २-पुत्र विनानी विधवा स्त्री. जीवत्तोका, जीवसूः (स्त्री.),
जेनी संतति एवती रहेती होय तेवी स्त्री. ॥५३०॥ निन्दुः (स्त्री.),
जेनी संतति भरी जती होय तेवी स्त्री. सधमश्रुः, नरमालिनी
[पालिः शे० ११३] ये २-दाढी-भूषणाणी स्त्री. कात्यायनी-आधे-
अयनी कषायवर्षणां वस्त्र धारण करनारी विधवा. [रण्डा, विधवा
शि० ४३ विधवा स्त्री.] ॥५३१॥ श्रवणा, भिक्षुकी, मुण्डा, [भिक्षुणी

श्रवणा भिक्षुकी मुण्डा, पोटा तु स्त्री नृलक्षणा ।
 साधारणस्त्री गणिका, वेश्या पण्यपणाङ्गना ॥५३२॥
 भुजिष्या लज्जिका रूपाजीवा वारवधूः पुनः ।
 सा वारमुख्याथ चुन्दी कुट्टनी शम्भली समाः ॥५३३॥
 पोटा वोटा च चेटी च, दासी च कुट्टहारिका ।
 नग्रा तु कोटवी वृद्धा, पलिकन्यथ रजस्वला ॥५३४॥
 पुष्पवत्यधिरात्रेयी, स्त्रीधर्मिणी मलिन्यवीः ।
 उदक्या ऋतुमती च, पुष्पहीना तु निष्कला ॥५३५॥

शै० ११३, भ्रमणा शि० ४३] ये ३- साध्वी, भिक्षुणी. पोटा-
 पुरुषनां लक्षणवाणी स्त्री. साधारणस्त्री, गणिका, वेश्या, पण्यङ्गना,
 पणाङ्गना ॥५३२॥, भुजिष्या, लज्जिका, रूपाजीवा [खगालिका
 ११३॥, वारवाणिः, कामलेखा, भुद्रा ये ४-शै० ११३-११४] ये
 ८-वेश्या. वारवधूः, वारमुख्या ये २-सेवाना अभिमाना निभायेली
 वेश्या. लोकोपदे आदर करायेली वेश्या. चुन्दी, कुट्टनी, शम्भली
 ये ३-कुट्टणी, पश्चिमी, पुरुषनां संयोग भेगनी आपनारी स्त्री. ॥५३३॥
 पोटा, वोटा, चेटी, दासी, कुट्टहारिका, [गणेरुका, वडवा, कुम्भ-
 दासी ये ३-शै० ११४] ये ५ दासी. नग्रा-नज्जिका, कोटवी ये
 २-नग्री स्त्री. पलिकनी ये वृद्ध स्त्री. रजस्वला ॥५३४॥ पुष्पवती,
 अधिः, आत्रेयी, स्त्रीधर्मिणी, मलिनो, अवीः, उदक्या, ऋतुमती
 [पुष्पिता शि० ४३] ये ६-रजस्वला स्त्री, ऋतुवाणी स्त्री. पुष्प-
 हीना, निष्कला ये २-ऋतु विनानी स्त्री. ॥५३५॥ राका-रजस्वला

राका तु सरजाः कन्या, स्त्रीधर्मः पुष्पमार्त्तवम् ।

रजस्तत्कालस्तु ऋतुः, सुरतं मोहनं रतम् ॥५३६॥

संवेशनं सम्प्रयोगः, संभोगश्च रहो रतिः ।

ग्राम्यधर्मो निधुवनं, कामकेलिः पशुक्रिया ॥५३७॥

व्यवायो मैथुनं स्त्रीपुंसौ द्वन्द्वं मिथुनं च तत् ।

अन्तर्वत्नी गुर्विणी स्याद्, गर्भवत्युदरिण्यपि ॥५३८॥

आपन्नसत्त्वा गुर्वी च, श्रद्धालुर्दोहदान्विता ।

विजाता च प्रजाता च, जाताऽपत्या प्रसूतिका ॥५३९॥

कन्या. स्त्रीधर्मः, पुष्पम्, आर्त्तवम्, रजः 'र' (न.) [कुसुमम् शि० ४४] अे ४-स्त्री रजः ऋतुः (पु.) रजसो अल. सुरतम्, मोहनम्, रतम् ॥५३६॥, संवेशनम्, सम्प्रयोगः, संभोगः, रहः 'र' (न.) रतिः (स्त्री.), ग्राम्यधर्मः, निधुवनम्, कामकेलिः (स्त्री.), पशुक्रिया ॥५३७॥, व्यवायः, मैथुनम्, [पशुधर्मः शि० ४४] अे १४-मैथुनं, कामकीडा. स्त्रीपुंसौ (द्वि. व.) द्वन्द्वम्, मिथुनम् अे ३-स्त्री पुरुषतुं अे ३७. अन्तर्वत्नी, गुर्विणी, गर्भवती, उदरिणी ॥५३८॥ आपन्नसत्त्वा, गुर्वी अे ६-गर्भवती स्त्री. श्रद्धालुः (स्त्री.), दोहदान्विता अे २-दोहदवाणी स्त्री. गर्भनाप्रभावथी दोहद उत्पन्नथथैव स्त्री. विजाता, प्रजाता, जातापत्या, प्रसूतिका अे ४-सुवापती स्त्री, प्रसूता स्त्री. ॥५३९॥ गर्भः, गरभः, भ्रूणः, दोहदलक्षणम्, अे ४-गर्भः. गर्भाशयः, जरायुः (पु.), उल्बम् (पु. न.) अे ३-

गर्भस्तु गरभो भ्रूणो, दोहदलक्षणं च सः ।
 गर्भाशयो जरायूल्बे, कललोल्बे पुनः समे ॥५४०॥
 दोहदं दोहदं श्रद्धा, लालसा सूतिमासि तु ।
 वैजननो विजननं, प्रसवो नन्दनः पुनः ॥५४१॥
 उद्वहोऽङ्गात्मजः सूनुस्तनयो दारकः सुतः ।
 पुत्रो दुहितरि स्त्रीत्वे, तौकापत्यप्रसूतयः ॥५४२॥
 तुक् प्रजोभयो भ्रात्रियो, भ्रातृव्यो भ्रातुरात्मजे ।
 स्वस्त्रीयो भागिनेयश्च, जामेयः कुतपश्च सः ॥५४३॥

गर्भाशयः, गर्भस्थानः, कललम् (पु. न.) उल्बम् (पु. न.) अथै २-
 शुक्र अने दुधिरतुं मिश्रणं, गर्भवेष्टनं यमं. ॥५४०॥ दोहदम्
 (पु. न.), दोहदम्, श्रद्धा, लालसा (पु. स्त्री.) अथै ४-दोहदः
 सूतिमास-‘सूतिमासः’, वैजननः अथै २-प्रसव मासः, गर्भाने छेदो
 मासः विजननम्, प्रसवः अथै २-प्रसव, जन्म. नन्दनः ॥५४१॥
 उद्वहः, अङ्गजः, आत्मजः, सूनुः (पु.), तनयः, दारकः, सुतः, पुत्रः,
 [कुलधारकः ॥११४॥, दायादः, द्वितीयः अथै ३-शे० ११४-११५]
 अथै ६-पुत्र. नन्दना, उद्वहा, अङ्गजा, आत्मजा, सूनुः (स्त्री.), तनया,
 दारिका, सुता, पुत्री, दुहिता ‘तु’ [घीदा, समर्थुका, देहसञ्चारिणी
 अथै ३-शे० ११५] अथै १०-पुत्री. तोकम्, अपत्यम्, प्रसूतिः
 (स्त्री.), ॥५४२॥ तुक्, प्रजा, [सन्तानः, सन्ततिः शे० ११५]
 अथै ५-सन्तति, छेदकः. भ्रात्रियः, भ्रातृव्यः अथै २-भ्रात्रीजे. स्वस्त्रीयः
 भागिनेयः, जामेयः, कुतपः अथै ४-भाष्ये. ॥५४३॥ नसा ‘तु’ (पु.),

नप्ता पौत्रः पुत्रपुत्रो, दौहित्रो दुहितुः सुतः ।

प्रतिनप्ता प्रपौत्रः स्यात्, तत्पुत्रस्तु परम्परः ॥५४४॥

पैतृष्वसेयः स्यात् पैतृष्वस्त्रीयस्तुक् पितृष्वसुः ।

मातृष्वस्त्रीयस्तुक् मातृष्वसुर्मातृष्वसेयवत् ॥५४५॥

विमातृजो वैमात्रेयो, द्वैमातुरो द्विमातृजः ।

सत्यास्तु तनये सांमातुरवद् भाद्रमातुरः ॥५४६॥

सौभागिनेयकानीनो, सुभगाकन्ययोः सुतो ।

पौनर्भवपारस्त्रैण्यो पुनर्भूपरस्त्रियोः ॥५४७॥

पौत्रः, पुत्रपुत्रः अे ३-पुत्रनो पुत्र, पौत्र. दौहित्रः, [नप्ता 'तृ' शे० ११६] द्वितीयो द्वितीयः. प्रतिनप्ता 'तृ' (पु.), प्रपौत्रः अे २-पौत्रनो पुत्र, पुत्रनो पुत्रनो पुत्र. परम्परः-प्रपौत्रनो पुत्र. ॥५४४॥ पैतृष्वसेयः पैतृष्वस्त्रीयः अे २-द्वितीयो द्वितीयः. मातृष्वस्त्रीयः मातृष्वसेयः अे २-मातृनो द्वितीयः. ॥५४५॥ विमातृजः वैमात्रेयः अे २-आरमान् आर्ध. द्वैमातुरः, द्विमातृजः अे २-अे मातानो पुत्र. सांमातुरः, भाद्रमातुरः अे २-सतीनो पुत्र. ॥५४६॥ सौभागिनेयः-सौभाग्यवतीनो पुत्र. कानीनः-कुंवारी स्त्रीनो (कन्यानो) पुत्र (व्यास अने कर्षु.) पौनर्भवः-पुनर्लङ्घनवाणी स्त्रीनो पुत्र. पारस्त्रैण्यः पर-स्त्रीनो पुत्र. ॥५४७॥ दासेयः, दासेरः अे २-दासीनो पुत्र. नाटेरः-नाटेयः, नटीसुतः अे २-नटीनो पुत्र. बन्धुलः, बान्धविनेयः,

दास्था दासेरदासेयौ, नाटेरस्तु नटीसुतः ।

बन्धुलो बान्धकिनेयः, कौलटेरोऽसतीसुतः ॥५४८॥

स तु कौलटिनेयः स्याद्, यो भिक्षुकसतीसुतः ।

द्वावप्येतौ कौलटेयौ, क्षेत्रजो देवरादिजः ॥५४९॥

स्वजाते त्वौरमोरस्यौ, मृते भर्तृरि जारजः ।

गोलकोऽथामृते कुण्डो, भ्राता तु स्यात् सहोदरः ॥५५०॥

समानोदर्यसौदर्यसगर्भसहजा अपि ।

सौदरश्च स तु ज्येष्ठः, स्यात् पित्र्यः पूर्वजोऽग्रजः ॥५५१॥

जघन्यजे यविष्ठः स्यात्, कनिष्ठोऽवरजोऽनुजः ।

स यवीयान् कनीयांश्च, पितृव्यश्चालमातुलः ॥५५२॥

कौलटेरः, असतीसुत, (कौलटेयः) ये ४-असती अथवा कुलटा (व्यलिच्यारिष्ठी) स्त्रीना पुत्र ॥५४८॥ कौलटिनेयः-भिक्षुकी सती स्त्रीना पुत्र. कौलटेयः-असती के भिक्षुकी सती स्त्रीना पुत्र. क्षेत्रजः द्वीथर वगेरेथी थयेल पुत्र. ॥५४९॥ औरसः, उरस्यः, ये २-पोता-नाथी स्वस्त्रीभां उत्पन्न थयेलो पुत्र, सगेा पुत्र. गोलकः पति भरी गया पछी नरथी उत्पन्न थयेलो पुत्र. कुण्डः-पति लुपता छतां नरथी उत्पन्न थयेलो पुत्र. भ्राता 'तु' सहोदरः ॥५५०॥, समानोदर्यः, सौदर्यः, सगर्भः, सहजः, सौदरः, [सगर्भः, शि० ४४] ये ७-सगेा लाभ. ज्येष्ठ, पित्र्यः, पूर्वजः, अग्रजः, [अग्रिमः शि० ४४] ये ४-भोटा(लाभ. ॥५५१॥ जघन्यजः, यविष्ठः, कनिष्ठः, अवरजः, अनुजः, यवीयान् 'ईयस्' (पु.), कनीयान् 'ईयस्' (पु.) [कन्यसः शि० ११६] ये ७-नानो लाभ. पितृव्यः-पितानो लाभ-काके. श्यालः पत्नीना लाभ-सागेा. मातुलः-भातानो लाभ-भामे ॥५५२॥ देवा

પિતુઃ પત્ન્યાશ્ચ માતૃશ્ચ, આતરો^૧ દૈવૃદૈવરૌ^૨ ।

દૈવા^૩ ચાવરજે પત્યુર્જામિસ્તુ ભગિની સ્વસા^૪ ॥૫૫૩॥

નનાન્દા^૫ તુ સ્વસા પત્યુર્નનન્દા^૬ નન્દિનીત્યપિ^૭ ।

પત્ન્યા ભગિની જ્યેષ્ઠા^૮, જ્યેષ્ઠશ્વશ્રૂઃ^૯ કુલી ચ સા^{૧૦} ॥૫૫૪॥

કનિષ્ઠા^{૧૧} શ્યાલિકા^{૧૨} હાલી, યન્ત્રણી^{૧૩} કેલિકુશ્ચિકા^{૧૪} ।

કેલિદ્રૈવઃ^{૧૫} પરીહાસઃ^{૧૬}, ક્રીડા^{૧૭} લીલા^{૧૮} ચ નર્મ^{૧૯} ચ ॥૫૫૫॥

દૈવનં^{૨૦} કૂર્દનં^{૨૧} રેલા^{૨૨}, લલનં^{૨૩} વર્કરોડપિ^{૨૪} ચ ।

વસા^{૨૫} તુ જનકસ્તાતો^{૨૬}, વીજી^{૨૭} જનયિતા^{૨૮} પિતા^{૨૯} ॥ ૫૫૬ ॥

‘વૃ’ (પુ.), દેવરઃ, દેવા ‘અન્’ એ ૩-પતિનો નાનો ભાઈ-દીપર. જામિઃ (સ્ત્રી.), ભગિની, સ્વસા ‘સ્વ’ (સ્ત્રી.) એ ૩-બહેન. [વીર-ભવન્તી-ભોટીબહેનઃ શેઠ ૧૧૬] ॥૫૫૩॥ નનાન્દા ‘ન્દ’, નનન્દા ‘ન્દ’, નન્દિની એ ૩-પતિની બહેન, નણુંદ જ્યેષ્ઠશ્વશ્રૂઃ, કુલી એ ૨-પત્નીની ભોટી બહેન. ॥૫૫૪॥ શ્યાલિકા, હાલી, યન્ત્રણો, કેલિકુશ્ચિકા એ ૪-પત્નીની નાની બહેન. કેલિઃ (પુ. સ્ત્રી.), દ્રવઃ, પરીહાસઃ, પરિહાસઃ, ક્રીડા, લીલા, નર્મ ‘ન્’ (ન.) ॥૫૫૫॥ દૈવનમ્, કૂર્દનમ્, રેલા, લલનમ્, વર્કરઃ [સુહોત્સવઃ, રાગરસઃ, વિનોદઃ, કિલઃ એ ૪-શેઠ ૧૧૭] એ ૧૧-ક્રીડા, રમત. વસા ‘વ’ (પુ.) જનકઃ, તાતઃ, વીજી ‘ઈન્’ (પુ.), જનયિતા ‘તૃ’ (પુ.) પિતા ‘તૃ’ (પુ.), [‘વપ્યઃ, જનિત્રઃ, રેતોધાઃ ‘અસ્’ (પુ.), એ ૩-શેઠ ૧૧૭] એ ૬-પિતા, બાપ. ॥૫૫૬॥ પિતામહઃ-પિતાના પિતા,

पितामहस्तस्य पिता, तत्पिता प्रपितामहः ।

मातुर्मातामहाद्येवं, माताऽम्बा जननी प्रसूः ॥ ५५७ ॥

सवित्री जनयित्री च, कृमिला तु बहुप्रसूः ।

धात्री तु स्यादुपमाता, वीरमाता तु वीरसूः ॥ ५५८ ॥

श्वश्रूमाता पतिपत्न्योः, श्वशुरस्तु तयोः पिता ।

पितरस्तु पितुर्वश्या, मातुर्मातामहाः कुले ॥ ५५९ ॥

पितरौ मातापितरौ मातरपितरौ पिता च माता च ।

श्वश्रूश्वशुरौ श्वशुरौ पुत्रौ पुत्रश्च दुहिता च ॥ ५६० ॥ (आर्या)

दादा. प्रपितामहः—पितामहना पिता, वडा दादा, मातामहः—माताना पिता. प्रमातामहः—मातामहना पिता. माता 'तृ' (स्त्री.), अम्बा, जननी प्रसूः ॥५५७॥, सवित्री, जनयित्री [जानी शे० ११७, जनित्री शि० ४५] ये १—माता, मा. कृमिला, बहुप्रसूः ये २—घण्टीवार प्रसव करनारी. धात्री, उपमाता 'तृ' स्त्री., ये २—धाव माता. वीरमाता 'तृ' (स्त्री.), वीरसूः ये २—वीर पुरुषने जन्म आपनारी ॥५५८॥ श्वश्रूः—पति के पत्नीनी माता. सासु. श्वशुरः—पति के पत्नीना पिता, ससशे. पितरः 'तृ' (पु. अ.) पिताना वंशमां थयेडा. मातामहाः (पु. अ.)—माताना वंशमां थयेडा. ॥५५९॥ पितरौ, मातापितरौ, मातरपितरौ ये ३—'क्र' (पु. द्वि.), माता-पिता अने. श्वश्रूश्वशुरौ, श्वशुरौ ये २—(पु. द्वि.) सासु-ससशे अने. पुत्रौ (पु. द्वि.)—दीकशे-दीकरी अने, ॥५६०॥ आतरौ 'तृ'

भ्राता च भगिनी चापि, भ्रातरावथ बान्धवः ।

सो ज्ञातिः स्वजनो बन्धुः, सगोत्रश्च निजः पुनः ॥ ५६१ ॥

आत्मीयः स्वः स्वकीयश्च, सपिण्डास्तु सनाभयः ।

तृतीयाप्रकृतिः पण्डः, षण्डः क्लीबो नपुंसकम् ॥ ५६२ ॥

इन्द्रियायतनमङ्गविग्रहो, क्षेत्रगात्रतनुभूयनास्तनूः ।

मूर्तिमत्करणकायमूर्त्तयो, वेरसंहननदेहसञ्चराः ॥ ५६३ ॥

घनो बन्धः पुरं पिण्डो वपुः पुद्गलवर्ष्मणी ।

कलेवरं शरीरोऽस्मिन्नजीवे कुणपं शवः ॥ ५६४ ॥

(पु. द्विव.)-भाई भण्डेन भाने. बान्धवः, स्वः, ज्ञातिः (पु.); स्वजनः, बन्धुः (पु.), सगोत्रः अये ६-स्वजन, अये ६ गोत्रनो कुटुम्बी. निजः ॥५६१॥, आत्मीयः, स्वः, स्वकीयः अये ४- (वि.) पोतातुं सपिण्डाः, सनाभयः अये २- (पु. भ. व.), पित्राभ्यां-सातपेदी सुधीना कुटुम्बीभ्यां तृतीयाप्रकृतिः (स्त्री.), पण्डः, षण्डः, क्लीबः, नपुंसकम् (पु. न.) [शण्डः, शण्डः, पण्डः अये ३-शि० ४५] अये ५-नपुंसक. ॥५६२॥ इन्द्रियायतनम्, अङ्गम्, विग्रहः, क्षेत्रम्, गात्रम्, तनुः (स्त्री.) भूयनः, तनूः (स्त्री.) मूर्तिमत् (न.), करणम्, कायः, मूर्त्तिः (स्त्री.), वेरम् (पु. न.), संहननम्, देहः (पु. न.), सञ्चरः ॥५६३॥, घनः, बन्धः, पुरम्, पिण्डः (पु. न.), वपुः 'व' (न.), पुद्गल, वर्ष्म 'न' (न.), कलेवरम्, शरीरः (पु. न.), [सितम्, प्रजनुकः, चतुःशाखम्, षडङ्गकम्, व्यधिस्थानम्-अये ५-शे० ११८] अये २५-शरीर. कुणपम्, शवः (पु. न.) ॥५६४॥

ॐ १ १ २
मृतकं^१ रुण्ड-कवन्धो^२, त्वपशीर्षे^३ क्रियायुजि ।

१ २ ३ ४ १ २ ३
वयांसि^१ तु दशाः^२ प्रायाः^३, सामुद्रं^४ देहलक्षणम् ॥ ५६५ ॥

१ २ ३ ४ १
एकदेशे^१ प्रतीकोऽङ्गावयवाऽपघना^२ अपि ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७
उत्तमाङ्गं^१ शिरो^२ मूर्धा^३, मौलिर्मुण्डं^४ क-मस्तके ॥ ५६६ ॥

८ ९ १० ११ १२
वराङ्गं^१ करणत्राणं^२, शीर्षं^३ मस्तिकमित्यपि ।

१ २ ३ ४ ५
तज्जाः^१ केशास्तीर्थवाकाश्चिकुराः^२ कुन्तलाः^३ कचाः ॥ ५६७ ॥

६ ७ ८ ९ १० ११
वालाः^१ स्युस्तपराः^२ पाशो^३, रचना^४ भार उच्चयः ।

५ ६ ७ ८ ९ १०
हस्तः^१ पक्षः^२ कलापश्च^३, केशभूयस्त्ववाचकाः ॥ ५६८ ॥

मृतकम्^१ अत्र ३-मउद्गुं, उलेवर. रुण्डः, कवन्धः (पु. न.) अत्र २-
नायतुं धउ. वयांसि 'स्' (न. अ.), दशाः (श्री. अ.), प्रायाः
(पु. अ.), अत्र ३-वय-उंभर, आल्यादि वय. सामुद्रम्, देहलक्षणम्
अत्र २-यउ, धवण वगेरे देहनां लक्षणम् ॥५६५॥ प्रतीकः, अङ्गम्,
अवयवः, अपघनः [गात्रम् शै० ११८] अत्र ४- शरीरना अवयव.
उत्तमाङ्गम्, शिरः 'स्' (न.), मूर्धा 'अन्' (पु.), मौलिः (पु. श्री.),
मुण्डम् (पु. न.) कम्, मस्तकम् (पु. न.) ॥५६६॥ वराङ्गम्,
करणत्राणम्, शीर्षम्, मस्तिकम् अत्र ११-मस्तक. (शिरसिजाः)
केशाः, तीर्थवाकाः, चिकुराः, कुन्तलाः, कचाः ॥५६७॥ वाला
(पु. न.), [वृजिनः, वेलिताग्रः, अस्त्रः, अत्र ३-शै० ११६, चिकुराः
शि० ४५] अत्र ६-(पु. अ.), केश, पाण. केशपाशः, केशरचना,
केशभारः, केशोच्चयः, केशहस्तः, केशपक्षः, केशकलापः, अत्र ७-
केशेनां समूहः, केश रचना ॥५६८॥ अलकः (पु. न.), कर्करालः,

अलकस्तु कर्करालः, खड्गश्चूर्णकुन्तलः ।

स तु भाले भ्रमरकः, कुरुलो भ्रमरालकः ॥ ५६९ ॥

घम्मिल्लः संयताः केशाः, केशवेषे कवर्यथ ।

वेणिः प्रवेणी शीर्षण्यशिरस्यो विशदे कचे ॥ ५७० ॥

केशेषु वर्त्म सीमन्तः, पलितं पाण्डुरः कचः ।

चूडा केशी केशपाशी, शिखा शिखाण्डिका समाः ॥ ५७१ ॥

सा बालानां काकपक्षः, शिखाण्डकशिखाण्डकौ ।

तुण्डमास्यं मुखं वक्त्रं, लपनं वदनानने ॥ ५७२ ॥

खड्गः, चूर्णकुन्तलः (कुटिलकेशः) अये ४-शुच्यणावाणा वाण, वांश वाण. भ्रमरकः (यु. न.), कुरुलः, भ्रमरालकः अये ३-सलाह उप-
रन्ना वटकता वाण. ॥५६९॥ घम्मिल्लः [मौलिः, जूटकः शै० ११६]
अण्डो, भोतीनी दामधु वगेरे लूपणो सदित वाणेलो अण्डो
कवरी [बर्वरी शै० ११६] केशवेषः अये २-केश स्थना-गुथेला
व्यवस्थित केश, अण्डो. वेणिः-वेणी, प्रवेणी-प्रवेणिः अये २-
वेणी, सपाडारे गुथेला थोटलो. शीर्षण्यः, शिरस्यः [प्रलोभ्यः शै०
११६] अये २-निर्भण केश. ॥५७०॥ सीमन्तः-सेथो. पलितम्
(यु. न.)-वृद्धावस्थायां केश धोणा थाय छे ते. चूडा, केशी, केश-
पाशी, शिखा, शिखाण्डिका अये ५-शिखा, थोटली. ॥५७१॥
काकपक्षः, शिखाण्डकः, शिखाण्डकः अये ३-कानशेरीयां, गुच्छं.
तुण्डम्, आस्यम्, मुखम् (यु. न.), वक्त्रम्, लपनम् वदनम्,
आननम् (विन्तालयः, तेरम्, घनम्, चरम्, घनोत्तमम्, अये ५-
शै० १२०] अये ७-मुष्. ॥५७२॥ भालम् (यु. न.), गोधिः (श्री),

માલે ગૌઘ્યલિકાલીકલ્લાટાનિ શ્રુતૌ શ્રવઃ ।

શબ્દાધિષ્ઠાનપૈઙ્ગૂષ્મહાનાદધ્વનિગ્રહઃ ॥ ૫૭૩ ॥

કર્ણઃ શ્રોત્રં શ્રવણં ચ, વેષ્ટનં કર્ણશક્તુલી ।

પાલિસ્તુ કર્ણલતિકા, શહ્નો માલશ્રવોઽન્તરે ॥ ૫૭૪ ॥

ચક્ષુરક્ષીક્ષણં નેત્રં, નયનં દષ્ટિરમ્બકમ્ ।

લોચનં દર્શનં દક્ ચ, તત્તારા તુ કનીનિકા ॥ ૫૭૫ ॥

વામં તુ નયનં સૌમ્યં, માનવીયં તુ દક્ષિણમ્ ।

અસૌમ્યેઽક્ષણ્યનક્ષિ સ્યાદીક્ષણં તુ નિશામનમ્ ॥ ૫૭૬ ॥

અલિકમ્, અલીકમ્, લલાટમ્, એ ૫ કપાળ, લલાટ. શ્રુતિઃ (સ્રી.)
શ્રવઃ 'સ્ર' (ન.), શબ્દાધિષ્ઠાનમ્, પૈઙ્ગૂષ્ઃ (પુ. ન.), મહાનાદઃ,
ધ્વનિગ્રહઃ ॥૫૭૩॥, કર્ણઃ, શ્રોત્રમ્ (પુ. ન.), શ્રવણમ્ [શબ્દગ્રહઃ
[શિ૦ ૪૫] એ ૬-કાન. વેષ્ટનમ્, કર્ણશક્તુલી એ ૨-કર્ણપાપડી,
કાનમાં રહેલ પોલાણુ, કાનનો પડદો. પાલિઃ (સ્રી.), કર્ણલતિકા
એ ૨-કાનની વેલ, કાનનો અથભાગ. [કર્ણપ્રાન્તઃ, ધારા-કાનનો
પ્રાન્તભાગ. કર્ણમૂલમ્, શીલકમ્-કાનનો મૂલ ભાગ. શે૦ ૧૨૦]
શહ્નોઃ (પુ. ન.)-૧ કપાળ અને કાનની વચ્ચેનો ભાગ, લમણી, એ ૨
લલાટનુ હાડકું. ॥૫૭૪॥ ચક્ષુઃ 'ષ્' (ન.) અક્ષિ (ન.),
ઈક્ષણમ્, નેત્રમ્ (પુ. ન.), નયનમ્, દષ્ટિઃ (સ્રી.), અમ્બકમ્, લોચ-
નમ્, દર્શનમ્, દક્ 'શ્ર' (સ્રી.), [રૂપગ્રહઃ, દેવદોષઃ શે૦ ૧૨૧;
વિલોચનમ્ [શિ૦ ૪૬] એ ૧૦-આંખ. તારા (પુ. સ્રી.)-તારંકા,
કનીનિકા એ ૨-આંખની કીકી. ॥૫૭૫॥ સૌમ્યમ્-ડાબી આંખ.
માનવીયમ્-જમણી આંખ. અનક્ષિ (ન.)-વિકારવાળી આંખ. ઈક્ષણમ્,
નિશામનમ્ ॥૫૭૬॥ નિમાલનમ્, નિશમનમ્, નિધ્યાનમ્, અવલો-

નિમાલનં નિશંમનં, નિધ્યાનમવલોકનમ્ ।
 દર્શનં ઘાતનં નિર્વેર્ણનં ચાર્ધવીક્ષણમ્ ॥ ૫૭૭ ॥
 અપાઙ્ગદર્શનં કાક્ષઃ, કટાક્ષોઽક્ષિવિકૂણિતમ્ ।
 સ્યાદુન્મીલનમુન્મેષો, નિમેષસ્તુ નિમીલનમ્ ॥ ૫૭૮ ॥
 અક્ષ્યોર્વાહ્યાન્તાવપાઙ્ગૌ, ભ્રૂરુર્ધ્વે રોમપદ્ધતિઃ ।
 સ્કોપભૂવિકારે સ્યાત્, ભ્રુ-ભ્રુ-ભ્રુ-મૃ-પરા કુટિઃ ॥ ૫૭૯ ॥
 કૂર્ચં કૂર્પં ભ્રૂવોર્મધ્યે, પક્ષમ સ્યાન્નેત્રરોમણિ ।
 ગન્ધજ્ઞા નાસિકા નાસા, ગ્રાણં ઘ્રોણા વિકૂણિકા ॥ ૫૮૦ ॥

કનમ્, દર્શનમ્, ઘોતનમ્, નિર્વર્ણનમ્ એ ૯-એવું, અર્ધવીક્ષણમ્
 ॥૫૭૭॥, અપાઙ્ગદર્શનમ્, કાક્ષઃ, કટાક્ષઃ, અક્ષિવિકૂણિતમ્ એ
 ૫-કટાક્ષ, વાંકી નજરે એવું તે. ઉન્મીલનમ્, ઉન્મેષઃ એ ૨ આંખ
 ખોલવી. નિમેષઃ, નિમીલનમ્ એ ૨-આંખ બંધ કરવી. ॥૫૭૮॥
 અપાઙ્ગૌ (પુ. દ્વિવ.)-આંખ પાસેના બહાર અને અંદરના ખૂણા,
 આંખના છેડા. ભ્રૂઃ(સ્ત્રી.) આંખ ઉપરના રુંવાડાં, ભ્રુવર, ભવાં મુકુટિઃ,
 મુકુટિઃ, મુકુટિઃ, મુકુટિઃ એ ૪ (સ્ત્રી.)-કોથ વગેરેથી વાંકી બ્રમર
 થાય છે તે. ॥૫૭૯॥ કૂર્ચમ્ (પુ. ન.), કૂર્પમ્ એ ૨-એ ભવાંનો
 વચ્ચેનો ભાગ. પક્ષમ 'ન્' (પુ. ન.)-આંખની પાંપણ. ગન્ધજ્ઞા, નાસિકા,
 નાસા, ગ્રાણમ્, ઘ્રોણા, વિકૂણિકા ॥૫૮૦॥, નકમ્ (પુ. ન.)-નક-
 ટકમ્, શિલ્પિની (ગન્ધહૃત્, નસા, ગન્ધવહા, નસ્યા, નાસિક્યમ્ x

નક્રં નર્કુટકં શિઙ્ગિન્યોઘ્નોઽધરો રદ્છદઃ ।

દન્તવસ્ત્રં ચ તત્પ્રાન્તો, સુક્કણી અસિકં ત્વથઃ ॥ ૫૮૧ ॥

અસિકાથસ્તુ ચિવુકં, સ્યાદ્ ગલ્લઃ સુક્કણઃ પરઃ ।

ગલ્લાત્ પરઃ કપોલશ્ચ, પરો ગણ્ડઃ કપોલતઃ ॥ ૫૮૨ ॥

તતો હનુઃ શ્મશ્રુ કૂર્ચમાસ્યલોમ ચ માંસુરી ।

દાદિકા દંધ્રિકા દાદા, દંધ્રા જમ્ભો દ્વિજાઃ રદાઃ ॥૫૮૩॥

ગન્ધનાલિકા એ ૬-શે૦ ૧૨૧] એ ૬-નાસિકા, નાક ઓછા,
અધરઃ, રદ્છદઃ, દન્તવસ્ત્રમ્ (પુ. ન.), [દશનોચ્છિદ્રઃ, રસાલેપી,
વાગ્દલમ્ એ ૩-શે૦ ૧૨૨] એ ૪-હોઠ. 'સુક્કણી 'સુક્કણ' (ન.
દિવ.), 'સુક્કણા-સુક્કણ' (ન. દિવ.), સુક્કણી (ઓ.), સુક્કિણી-
સુક્કિ (ન. દિવ), સુક્કમ્, ' [સુક્કિણી-શે૦ ૪૬] એ-હોઠના
છેડાનો ભાગ, મોંનો ખૂણો. અસિકમ્-હોઠની નીચેનો ભાગ.
॥૫૮૧॥ ચિવુકમ્-નીચલા હોઠની નીચેનો ભાગ, હડપચી. ગલ્લઃ-
સુક્કણીની પાસેનો ભાગ, ગાલ. કપોલઃ-ગાલની પાસેનો ભાગ.
ગણ્ડઃ-કપોલની આગળનો ભાગ, લમણાં. (ગલ્લઃ, કપોલઃ,
ગણ્ડ આ ત્રણે એકાર્થક પણ છે.) ॥૫૮૨॥ હનુઃ (પુ. સ્ત્રી.)-હડપચી,
ગાલની નીચેનો ભાગ. શ્મશ્રુ (ન.) કૂર્ચમ્ (પુ. ન.), આસ્યલોમ 'ન'
(ન.) માંસુરી [વ્યજ્જનમ્, કોટઃ શે૦ ૧૨૨] એ ૪-મૂછ, ઢાઢી,
દાદિકા, દંધ્રિકા [દાદિકા શે૦ ૪૬] એ ૨-ઢાઢી. દાદા, દંધ્રા,
જમ્ભઃ એ ૩-ઢાઢ. દ્વિજાઃ, રદા ॥૫૮૩॥, રદનાઃ, દશનાઃ, દન્તાઃ,

३ रदना ४ दशना दन्ता, ५ दंशखादनमल्लकाः ।

राजदन्तौ तु मध्यस्थानुपरिश्रेणिकौ कचित् ॥ ५८४ ॥

१ रसज्ञा २ रसना ३ जिह्वा, ४ लोला ५ तालु तु काकुदम् ।

१ सुधास्रवा २ घण्टिका च, ३ लम्बिका ४ गलशुण्डिका ॥ ५८५ ॥

१ कन्धरा २ धमनिग्रीवा, ३ शिरोधिश्च ४ शिरोधरा ।

सा त्रिरेखा कम्बुग्रीवाऽवदुर्घाटा कृकाटिका ॥ ५८६ ॥

१ कृकस्तु २ कन्धरामध्यं, ३ कृकपार्श्वौ तु वीतनौ ।

१ ग्रीवाधमन्या प्राग् नीले, २ पश्चान्मन्ये कलम्बिके ॥ ५८७ ॥

दंशाः, खादनाः, मल्लकाः [मुखखुरः, खरः, दालुः] अे ३ शे० १२२-१२३] अे ८-(पु. अ. ५), हांत. ॥१२२॥ राजदन्तौ (द्विव.)-
उपर नीचेना आगला अे हांत, ओंछक ओंछाणे उपरना वयेला अे हांतोने
'राजदन्तौ' कहा अे. ॥५८४॥ रसज्ञा, रसना 'रसना' (अ. न.),
जिह्वा, लोला [रसिका, रसना, रसमातृका, रसा, काकुः, ललना
अे ६-शे० १२३] अे ४-तालुः तालु (न.), काकुदम् [वक्रदलम्
शे० १२३] अे २ तालुः, तालुपु. सुधास्रवा, घण्टिका, लम्बिका,
गलशुण्डिका अे ४ ५८५ली. ॥५८५॥ कन्धरा, धमनिः (अ.).
ग्रीवा, शिरोधिः (अ.) शिरोधरा अे ५ ओंछ. कम्बुग्रीवा-त्रय
रेखावाणी ओंछ, शंभना आकारवाणी ओंछ अवदुः (पु. अ.), घाटाः,
कृकाटिका [शिरःपीठम् शे० १२४] अे ३-ओंछ. अने माथानी
संधिने पाछलो लाग. ॥५८६॥ कृकः, कन्धरामध्यम् अे २-ओंछने
मध्यभाग. वीतनौ (द्विव.)-ओंछनी अने आगुनां ५८७ां. नीले
'ला' (द्विव.)-ग्रीवानी आगण रहेल अने-नाडीया. मन्ये 'न्या'
(द्विव.) कलम्बिके 'का' (द्विव.) अे २- ग्रीवानी पाछला लागनी अने

ગલો નિગરણઃ કઠઃ, કાકલકસ્તુ તન્મણિઃ ।

અંસો મુજશિરઃ સ્કન્ધો, જત્રુ સન્ધિરુરોડસગઃ ॥ ૫૮૮ ॥

મુજો વાહુઃ પ્રવેષ્ટો દોર્વાદ્વાડથ મુજકોટરઃ ।

દોર્મૂલં સ્ખણ્ડિકઃ કક્ષા, પાર્શ્વે સ્યાદેતયોરધઃ ॥ ૫૮૯ ॥

કફોણિસ્તુ મુજામઃયં, કફણિઃ કૂર્પરશ્ચ સઃ ।

અધસ્તસ્યાડ્ડમણિવન્ધાન્, સ્યાત્ પ્રકોષ્ઠઃ કલાચિકા ॥ ૫૯૦ ॥

પ્રગણ્ઠઃ કૂર્પરાંસાન્તઃ, પચ્ચશાસ્ત્રઃ શયઃ શમઃ ।

હસ્તઃ પાણિઃ કરોડસ્યાદો, મણિવન્ધો મણિશ્ચ સઃ ॥ ૫૯૧ ॥

ધમ્મની-નાડી. ॥ ૫૮૭ ॥ ગલઃ, નિગરણઃ, કઠઃ, (પુ. ન.), એ ૩-કંઠ. કાકલકઃ-કાકલઃ-કંઠનો મણિ. અંસઃ (પુ. ન.), મુજશિરઃ 'સ્' (ન.)-મુજશિરમ્, સ્કન્ધઃ, એ ૩-ખભો. જત્રુ (ન.) છાતી અને ખભાની વચ્ચેનો સંધિ ॥ ૫૮૮ ॥ મુજઃ (પુ. સ્ત્રી.), વાહુઃ (પુ. સ્ત્રી.), પ્રવેષ્ટઃ, દોઃ 'સ્' (પુ. ન.) વાહા એ ૫-ભુજ, હથ. મુજકોટરઃ (પુ. ન.), દોર્મૂલમ્, સ્ખણ્ડિકઃ, કક્ષા (પુ. સ્ત્રી) એ ૪-ભુજની બાજુ, કાંઠા. પાર્શ્વમ્ (પુ. ન.) કાંઠાની નીચેનો ભાગ, પડખું ॥ ૫૮૯ ॥ કફોણિઃ-કફાણિઃ (સ્ત્રી.) મુજામધ્યમ્, કફણિઃ (સ્ત્રી.), કૂર્પરઃ [સ્ત્તિપૃષ્ઠકમ્, વાહુપવાહુસન્ધિઃ શેઠ ૧૨૪, કપોણિઃ, કૂર્પરઃ શેઠ ૪૬-૪૭] એ ૪ કોણી. પ્રકોષ્ઠઃ, કલાચિકા (ઉપવાહુ) એ ૨-કોણીથી નીચેનો કાંઠા સુધીનો ભાગ ॥ ૫૯૦ ॥ પ્રગણ્ઠ એ-કોણીથી ખભા સુધીનો ભાગ. પચ્ચશાસ્ત્રઃ, શયઃ, શમઃ, હસ્તઃ (પુ. ન.) પાણિઃ (પુ.), કરઃ [મુજદલઃ, સલઃ શેઠ ૧૨૪] એ ૬-હાથનો પગ. મણિવન્ધઃ, મણિઃ (પુ. સ્ત્રી.) એ ૨-કાંડું, હાથ અને પ્રકોષ્ઠનો સંધિભાગ. ॥ ૫૯૧ ॥

करभोऽस्मादाकनिष्ठं, करशाखाङ्गुली समे ।
 अङ्गुरी चाङ्गुलोऽङ्गुष्ठस्तर्जनी तु प्रदेशिनी ॥ ५९२ ॥
 ज्येष्ठा तु मध्यमा मध्या, सावित्री स्यादनामिका ।
 कनीनिका तु कनिष्ठाऽवहस्तो हस्तपृष्ठतः ॥ ५९३ ॥
 कामाङ्कुशो महाराजः, करजो नखरो नखः ।
 करशूको भुजाकण्ठः, पुनर्भवपुनर्नवौ ॥ ५९४ ॥
 प्रदेशिन्यादिभिः सार्द्धमङ्गुष्ठे वितते सति ।
 प्रादेशतालगोर्कर्णवितस्तयो यथाक्रमम् ॥ ५९५ ॥

करभः—हाथना कांडाथी ते ट्यली आंगणी (छेक नानी आंगणी)
 सुधीनो लाग. करशाखा, अङ्गुली-अङ्गुलिः, अङ्गुरी-अङ्गुरिः,
 ये ३—आंगणीओ अङ्गलः, अङ्गुष्ठः ये २—अंगुठो. तर्जनी, प्रदेशिनी
 अंगूठा पासेनी आंगणी ॥५९२॥ ज्येष्ठा, मध्यमा, मध्या ये ३—
 वयली आंगणी. सावित्री, अनामिका ये २—मध्यमा अने कनिष्ठानी
 वयली आंगणी कनीनिका, कनिष्ठा ये—२ ट्यली आंगणी. अवह-
 स्तः—हाथनी पाछवनेो लाग ॥५९३॥ कामाङ्कुशः, महाराजः, करजः,
 नखः (प्र.), नखः (पु. न.), करशूकः, भुजाकण्ठः, पुनर्भवः, पुनर्नवः
 (पाणिजः, कररुहः)ये ६—नथ. ॥५९४॥ प्रदेशिनी वगेरे आंग-
 णीओ साथे अंगूठानो विस्तार करतां यतां नाम-प्रादेशः—अंगूठो
 तर्जनी सहित वंभावे तेटली वंभाध. तालः—अंगूठो मध्यमा
 सहित वंभावे तेटली वंभाध. गोर्कर्णः—अंगूठो अनामिका सहित
 वंभावे तेटली वंभाध. वितस्तिः (पु. स्त्री.) अंगूठो कनिष्ठा सहित
 वंभावे तेटली वंभाध, वेत. (भार अंगुल प्रमाण.) ॥५९५॥
 चपेट (पु. स्त्री.), प्रतलः, तलः, प्रहस्तः, तालिका, ताल ये—

પ્રસારિતાઙ્ગુલૌ પાણૌ, ચપેટઃ પ્રતલસ્તલઃ ।

પ્રહસ્તસ્તાલિકા તાલઃ, સિંહતલસ્તુ તૌ યુતૌ ॥ ૫૯૬ ॥

સંપિષ્ઠિતાઙ્ગુલિઃ પાણિર્મુષ્ટિર્મુસ્તુર્મુચુટચપિ ।

સંગ્રાહશ્ચાર્દ્યમુષ્ટિસ્તુ, સ્વટકઃ કુન્નિજતઃ પુનઃ ॥ ૫૯૭ ॥

પાણિઃ પ્રસૂતઃ પ્રસૂતિસ્તૌ યુતૌ પુનરઽજલિઃ ।

પ્રસૂતે તુ દ્રવાધારે, ગણ્ડપશ્ચુલુકશ્ચલુઃ ॥ ૫૯૮ ॥

હસ્તઃ પ્રામાણિકો મધ્યે, મધ્યમાઙ્ગુલિકૂર્પરમ્ ।

વદ્રમુષ્ટિરસૌ રત્નિરરત્નિર્નિષ્કનિષ્ઠિકઃ ॥ ૫૯૯ ॥

૬-પહેાળી કરેલી આંગળીઓવાળો હાથ, હાથનો પંજો. સિંહતલઃ [સિંહતલઃ શિ૦ ૪૭]-હાળા અને જમણા હાથની બંને હથેલી ભેગી કરવી તે. ॥૫૯૬॥ મુષ્ટિઃ (પુ. સ્ત્રી.), મુસ્તુઃ (પુ. સ્ત્રી.), મુચુટો-મુચુટિઃ (સ્ત્રી.), સંગ્રાહઃ એ ૪-વાળેલી આંગળીઓવાળો હાથ, મૂઠી. સ્વટકઃ-અર્ધ મૂઠી. ॥ ૫૯૭ ॥ પ્રસૂતઃ, પ્રસૂતિઃ (સ્ત્રી.) એક હાથના પંજાનો વાળેલો ખોખો-અર્ધ અંગળી, પસલી. અઞ્જલિઃ (પુ., બંને હાથને પહેાળા કરવા ખોખો, અંગળી. ગણ્ડપઃ (પુ. સ્ત્રી), ચુલુકઃ (પુ. સ્ત્રી.), ચલુઃ (પુ.), [ચલુકઃ શિ૦ ૪૭] એ ૩-પાણીના આધાર રૂપે બનાવેલી પસલી (આંગળી). ॥ ૫૯૮ ॥ હસ્તઃ-વચ્ચલી આંગળી અને ડાહીનું પ્રમાણ, (ચોવીસ આંગળી પ્રમાણ). રત્નિઃ-(પુ. સ્ત્રી.) મૂઠી વાળેલો હાથ. અરાત્નઃ (પુ. સ્ત્રી.),-કોણીથી માંડી કનિષ્ઠ આંગળી સુધીનું માપ. ॥ ૫૯૯ ॥ વ્યામઃ, વ્યાયામઃ,

व्यामव्यायामन्यग्रोधास्तिर्यग्बाहू प्रसारितौ ।

ऊर्ध्वीकृतभुजापाणि, नरमानं तु पौरुषम् ॥ ६०० ॥

द्वयसमात्रास्तु, जान्वादेस्तत्तदुन्मिते ।

रीढकः पृष्ठवंशः स्यात्, पृष्ठं तु चरमं तनोः ॥ ६०१ ॥

पूर्वभाग उपस्थोऽङ्गः, क्रोड उत्सङ्ग इत्यपि ।

क्रोडोरो हृदयस्थानं, वक्षो वत्सो भुजान्तरम् ॥ ६०२ ॥

स्तनान्तरं हृद् हृदयं, स्तनौ कुचौ पयोधरौ ।

उरोर्जौ च चूचुकं तु, स्तनाद् वृन्त-शिखा-मुखाः ॥ ६०३ ॥

न्यग्रोधः [वियामः, बाहुचापः तनूतलः अे ३-शे० १२५] अे
३-वाम, अने लाय आडा लांभा करे अेटवी लांभाध. पौरुषम्
अे ३ लाय करी जेला रडेव मनुष्यनुं प्रभाषु ॥६००॥ जानु-
द्वयम्, जानुद्वयसम्, जानुमात्रम्, अे ३-अनुप्रभाषु, लांयषु
प्रभाषु. (पुरुषद्वयम्, पुरुषद्वयसम्, पुरुषमात्रम्, अे ३ पुरुष प्रभाषु.
जानु वगेरेनुं प्रभाषु अतावपुं लाय तो ते शब्देने द्वय, द्वयस अने
मात्र प्रत्यय लगाडवो. अे शब्दे त्रष्टे विंगमां वपराय.) रीढकः,
पृष्ठवंशः अे २-पांसगी, पीठनुं लाडकुं. पृष्ठम्-शरीरने. पाष्ठ-
णेना भाग-पीठ. ॥६०१॥ उपस्थः, अङ्गः, क्रोडः, उत्सङ्गः अे ४-
शरीरने पूर्वभाग, अे ३. क्रोडा अी. न.), उरः 'स्र' (न.),
हृदयस्थानम्, वक्षः 'स्र' (न.), वत्सः (पु. न.), भुजान्तरम् अे
६-छाती, अे लायनी वन्थेने भाग ॥६०२॥ स्तनान्तरम्, हृद् (न.),
हृदयम् [असहम् 'मर्मचरम्, गुणाधिष्ठानकम्, त्रसम् अे ४-शे०
१२५] अे ३-हृदय, अन्तःकरण. स्तनौ, कुचौ, पयोधरौ, उरोर्जौ
(उरसिजौ वक्षोजौ) [धरणौ शे० १२६] अे ४-(द्विव.) अे स्तन.

તુન્દં તુન્દિર્ગર્ભકુક્ષી, પિચ્છડો જઠરોદરે ।

કાલાલ્પણ્ડં કાલસ્ત્રવ્જં, કાલેયં કાલકં યકૃત્ ॥ ૬૦૪ ॥

દક્ષિણે તિલકં ક્લોમ, વામે તુ રક્તફેનજઃ ।

પુષ્પસઃ સ્યાદથ પ્લીહા, ગુલ્મોઽન્ત્રં તુ પુરીતત્તિ ॥ ૬૦૫ ॥

રોમાવલી રોમલતા, નાભિઃ સ્યાત્ તુન્દકૂપિકા ।

નાભેરધો મૂત્રપુટં, વસ્તિર્મૂત્રાશયોઽપિ ચ ॥ ૬૦૬ ॥

ચૂચુકમ્ (પુ. ન.), સ્તનવૃન્તમ્, સ્તનશિશ્વા, સ્તનમુલ્કમ્, (સ્ત-
નાગ્રમ્) [પિપ્પલઃ, મેચ્ચકઃ શે. ૧૨૬] એ ૪-સ્તનમ્ મુખ,
સ્તનની ડીંટ. ॥ ૬૦૩ ॥ તુન્દમ્, તુન્દિઃ (સ્ત્રી.), ગર્ભઃ, કુક્ષિઃ
(પુ. સ્ત્રી.), પિચ્છડઃ, જઠરમ્ (પુ. ન.), ઉદરમ્ (પુ. ન.) [મિલુકઃ,
રોમલતાધારઃ શે. ૧૨૬] એ ૭-પેટ. કાલલ્પણ્ડમ્, કાલસ્ત્રવ્જમ્,
કાલેયમ્, કાલકમ્, યકૃત્ (ન.) એ ૫-હૃદયના જમણા ભાગમાં
રહેલ કાળા માંસનો ટુકડો-કલેબુ ॥ ૬૦૪ ॥ તિલકમ્, ક્લોમ 'અન્ન'
(ન.), [તાઙ્યમ્, ક્લુપુષ્પમ્, ક્લોમમ્ એ ૩ શે. ૧૨૭] ૨-હૃદયના
જમણા ભાગમાં રહેલી (પિત્તાશયરૂપ) પાણીની કોથળી, (લીવરની
અંદર રહેલો ભાગ). રક્તફેનજઃ, પુષ્પસઃ એ ૨-હૃદયમાં કાળા
પડાએ રહેલી લોહીના ફેણમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ બરેણ, ફેફસાં. પ્લીહાઃ
'અન્ન' (પુ.), ગુલ્મઃ (પુ. ન.) એ ૨-હૃદયની કાળી બાબુનો માંસ-
પિંડ, બરેણ. અન્ત્રમ્, પુરીતત્તિ (પુ. ન.) એ ૨-આંતરડું.
॥ ૬૦૫ ॥ રોમાવલી, રોમલતા એ ૨-નાભિમાંથી નીકળેલી રુવાંટીની
શ્રેણી. નાભિઃ (પુ. સ્ત્રી.), તુન્દકૂપિકા [પુતારિકા, સિરામૂલમ્
શે. ૧૨૭] એ ૨-નાભિ-ફાંટી. મૂત્રપુટમ્, વસ્તિઃ (પુ. સ્ત્રી.),
મૂત્રાશયઃ એ ૩-નાભિની નીચેનો મૂત્ર વિભાગ-મૂત્રાશય. ॥ ૬૦૬ ॥

मध्योऽवलग्रं, विलग्रं, मध्यमोऽथ कटः कटिः ।

श्रोणिः कलत्रं कटीरं, काञ्चीपदं ककुब्जती ॥ ६०७ ॥

नितम्बारोहौ स्त्रीकट्याः, पश्चाज्जघनमग्रतः ।

त्रिकं वंशाधस्तत्पार्श्वकूपकौ तु कुकुन्दरे ॥ ६०८ ॥

पुतौ स्फिजौ कटिप्रोथौ, वराङ्गं तु च्युतिर्बुलिः ।

भगोऽपत्यपथो योनिः, स्मरान्मन्दिर-कूपिके ॥ ६०९ ॥

स्त्रीचिह्नमथ पुंश्चिह्नं, मेहनं शेषशेषसी ।

शिश्रं मेढ्रः कामलता, लिङ्गं च द्वयमप्यदः ॥ ६१० ॥

मध्यः, अवलग्रम्, विलग्रम्, मध्यमः अ० ४ (पु. न.)-शरीरनेो
वयलो लाग, कटोरो वगेरे अधाय ते नय्या. कटः (पु. न.) कटिः
(स्त्री.), श्रोणिः (पु. स्त्री.), कलत्रम्, कटीरम् काञ्चीपदम्,
ककुब्जती अ० ७-कुड. ॥६०७॥ नितम्बः, आरोहः अ० २-स्त्रीनी
डेडनेो पाछलो लाग. जघनम्-स्त्रीनी डेडनेो आगलो लाग. त्रिकम्-
वांसांनी नीचे अन्ने साथणी संधिनेो लाग, अरडाभां नीचे त्रय
डाडकानुं अनेलुं त्रिक. कुकुन्दरे (पु. न.-द्विव.) कुकुन्दुरः [कटी-
कूपौ, 'उच्चलिङ्गौ, रतावुके अ० ३-शे० १२७] नितम्ब (कुला) भां
रहेला गोणाकार जे पाड. ॥६०८॥ पुतौ (पु. न.), स्फिजौ 'ज'
'स्फिजौ-च' (स्त्री.), कटिप्रोथौ अ० ३ (द्विव.)-कुला, धगडा.
वराङ्गम्, च्युतिः (स्त्री.), बुलिः (स्त्री.), भगः (पु. न.), अपत्य-
पथः, योनिः (पु. स्त्री.), स्मरमन्दिरम्, स्मरकूपिका ॥६०९॥
स्त्रीचिह्नम् अ० ६-स्त्रीनुं चिह्न, योनि पुंश्चिह्नम्, मेहनम्, शेषः,
शेषः 'स' (न.), शिश्रम् (पु. न.), मेढ्रः (पु. न.), कामलता,

ગુહ્યપ્રજનનોપસ્થા, ગુહ્યમધ્યં ગુલો મણિઃ, ।

સીવની તદધઃ સૂત્રં, સ્યાદણં પેલમણ્ડકઃ ॥ ૬૧૧ ॥

મુષ્કોઽણ્ડકોશો વૃષ્ણોઽપાનં પાયુર્ગુદં ચ્યુતિઃ ।

અધોમર્મ શકુદ્ધારં, ત્રિવલીકવુલી અપિ ॥ ૬૧૨ ॥

વિટપં તુ મહાવીજ્યમન્તરા મુષ્કવૃક્ષણમ્ ।

ઝરુસન્ધિર્વૃક્ષણઃ સ્યાત્, સન્ધ્યૂરુસ્તસ્ય પર્વ તુ ॥ ૬૧૩ ॥

લિઙ્ગમ્ | લિઙ્ગુલમ્, શકુ, લાઙ્ગુલમ્, શેફઃ, શેફઃ 'સ્' એ ૫-શે૦
૧૨૮] એ ૯-પુરુષ ચિહ્ન, લિંગ. ॥ ૬૧૦ ॥ ગુહ્યમ્, પ્રજનનમ્,
ઉપસ્થઃ (પુ. ન.) એ ૩-સ્ત્રી અને પુરુષ એ બન્નેતુ ચિહ્ન (યોનિ
અને લિંગ એ બન્ને) ગુહ્યમધ્યમ્, ગુલઃ, મણિઃ (પુ. સ્ત્રી.) એ
૩-શુદ્ધનો મધ્ય ભાગ. સીવની-શુદ્ધની નીચેનો દોરો. અણ્ડમ્
(પુ. ન.), પેલમ્, અણ્ડકઃ ॥ ૬૧૧ ॥, મુષ્કઃ (પુ. ન.), અણ્ડકોશઃ,
વૃષ્ણઃ (પુ. ન.), [આણ્ડઃ, પેલકઃ શિ૦ ૪૭] એ ૬-
અંડકોશ, પુરુષની શુદ્ધેન્દ્રિય નીચે અંડ રહે છે તે કોથળા. અપા-
નમ્, પાયુઃ (પુ.), ગુદમ્ (પુ. ન.), ચ્યુતિઃ (સ્ત્રી.), અધોમર્મ 'ન્'
(ન.), શકુદ્ધારમ્, ત્રિવલિકમ્, વુલિઃ (સ્ત્રી.) એ ૮-શુદ્ધ.
॥ ૬૧૨ ॥ વિટપમ્, મહાવીજ્યમ્ એ ૨-અંડ અને વૃક્ષણનો મધ્ય
ભાગ-અંડમૂલ. વૃક્ષણઃ-મૂત્રાશયની નીચે સાથળની સંધિનો
ભાગ. સન્ધિ (ન.), ઝરુઃ (પુ. સ્ત્રી.) એ ૨-સાથળ. ॥ ૬૧૩ ॥

जानुर्नलकीलोऽष्टीवान्, पश्चाद्भागोऽस्य मन्दिरः ।
 कपोली त्वग्रिमो जङ्घा, प्रसृता नलकिन्यपि ॥ ६१४ ॥
 प्रतिजङ्घा, त्वग्रजङ्घा, पिण्डका तु पिचण्डिका ।
 गुल्फस्तु चरणग्रन्थिर्घुटिको घुण्टको घुटः ॥ ६१५ ॥
 चरणः क्रमणः पादः, पदोऽहिश्चलनः क्रमः ।
 पादमूलं गोहिरं स्यात् पाणिस्तु घुटयोरधः ॥ ६१६ ॥
 पदाग्रं प्रपदं क्षिप्रं, त्वङ्गुष्ठाङ्गुलिमध्यतः ।
 कूर्चं क्षिप्रस्योपर्यहिस्कन्धः कूर्चशिरः समं ॥ ६१७ ॥

जानुः (पु. न.), न- , अष्टीवान् 'वत्' (पु. न.), ये ३-सा-
 थणी गांठ, ढींयलु, घूटलु. मन्दिरः-ढींयलुनेः पाछोसो भाग.
 कपोली-ढींयलुने आगसो भाग. जङ्घा, प्रसृता, नलकिनी ये
 ३-अंध, जंधा-पगनी घुंटीथी घुंटलु सुधीने भाग ॥ ६१४ ॥ प्रतिजङ्घा,
 अग्रजङ्घा ये २-जंधानो अग्रभाग. पिण्डिका, पिचण्डिका ये २-
 पींठी. गुल्फः, चरणग्रन्थिः, घुटिकः, घुण्टकः, घुटः ये ५ (पु. स्त्री.)
 पगन येडी उपरनी घूटी, घूटलु. ॥ ६१५ ॥ चरणः, (पु. न.),
 क्रमणः, पादः, पदः (पु. न.), अहिः (पु.), चलन, क्रमः [पद,
 पाद्, अङ्घ्रिः ये ३-शेन.] ये ७-पग. पादमूलम्, गोहिरम्
 ये २-पगनुं मूल, पगनी येडी. पाणिः (स्त्री)-घूंटीनी नीथेने
 भाग, पगनी पानी. ॥ ६१६ ॥ पादाग्रम्, प्रपदम् ये २-पगने
 आगसो भाग, पगनी पटतीने आगसो भाग. क्षिप्रम् अंगुठो
 अने आंगणीयोनी मध्येने भाग. कूर्चम् (पु. न.) क्षिप्रनी उप-
 रने भाग; अंगुठो अने आंगणीयोनी वस्थेने उपरने भाग. कोकसा.
 अहिस्कन्धः, कूर्चशिरः 'स' (न.) ये २-कूर्चने अग्रभाग, अंगुठो
 अने आंगणीयोने अग्रभाग. ॥ ६१७ ॥ तलहृदयम्, तलम् ये

તલહૃદયં તુ તલં, મધ્યે પાદતલસ્ય તત્ ।
 તિલકઃ કાલકઃ પિપ્પ્લુર્જંઙુલસ્તિલકાલકઃ ॥ ૬૧૮ ॥
 રસાસૃગ્માંસમેદોઽસ્થિમજ્જશુક્રાણિ ધાતવઃ ।
 સવૈવ દશ વૈકેષાં, રોમત્વક્સ્નાયુભિઃ સહ ॥ ૬૧૯ ॥
 રસ આહારતેજોઽગ્નિસમ્ભવઃ ષડ્સાસવઃ ।
 આત્રેયોઽસૃકરો ધાતુર્ધન-મૂલ-મહા-પરઃ ॥ ૬૨૦ ॥
 રક્તં રુધિરમાગ્નેયં, વિસ્રં તેજો-ભવે રસાત્ ।
 શોણિતં લોહિતમસૃગ્, વાશિષ્ઠં પ્રાણદાઽસુરે ॥ ૬૨૧ ॥

૨-પગના તળિયાનો મધ્યભાગ. તિલકઃ, કાલકઃ, પિપ્પ્લુઃ (પુ.),
 જંઙુલઃ, તિલકાલકઃ એ ૫-શરીરમાં કાળું ચિહ્ન-તલ. ॥ ૬૧૮ ॥
 ૧ રસઃ, ૨ અસૃગ્-લોહી, ૩ માંસમ્, ૪ મેદઃ-ચરણી, ૫ અસ્થિ-
 હાડકાં. ૬ મજ્જા, ૭ શુક્રમ્-વીર્ય, આ સાત ધાતુઓ શરીરમાં છે.
 કેટલાએકના મતે ઉપરની સાત તથા ૮ રોમ 'ન' રુવાંટા, ૯ ત્વક્-
 આમળી, ૧૦ સ્નાયુઃ-નસ મળીને એ દશ-ધાતવઃ (પુ. બ.) ધાતુઓ
 છે. ॥ ૬૧૯ ॥ રસઃ, આહારતેજઃ 'સ' (ન.) અગ્નિસંભવઃ, ષટ્સા-
 સવઃ, આત્રેયઃ, અસૃકરઃ, ધનધાતુઃ, મૂલધાતુઃ, મહાધાતુઃ એ ૬-
 રસ ધાતુ. ॥ ૬૨૦ ॥ રક્તમ્, રુધિરમ્, આગ્નેયમ્, વિસ્રમ્, રસ-
 તેજઃ 'સ' (ન.), રસભવમ્, શોણિતમ્, લોહિતમ્, અસૃક્ 'જ્'
 (ન.), વાશિષ્ઠમ્, પ્રાણદમ્, આસુરમ્, ॥ ૬૨૧ ॥ ક્ષતજમ્,

१३ १४ १५ १ २ ३
क्षतजं मांसकार्यस्रं, मांसं पललजङ्गले ।

४ ५ ६ ७ ८ ९
रक्तात् तेजो-भवे क्रव्यं, काश्यपं तरसामिषे ॥ ६२२ ॥

१० ११ १२ १३ १ ४
मेदस्कृत् पिशितं कीनं, पलं पेय्यस्तु तल्लताः ।

१ २ ३ ४ ५ ६
बुका हृद् हृदयं वृका, सुरसं च तदग्रिमम् ॥ ६२३ ॥

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८
भृक् वल्लूरमुत्तप्तं, पूय-दूष्ये पुनः समे ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
मेदोऽस्थिकृद् वपा मांसात् तेजो-जे गौतमं वसा ॥ ६२४ ॥

मांसकारि 'इन' (न.) अस्त्रम् [शोधयम्, कीलालम् शे० १२८]
 अ १५-वो।ही. मांसम् (पु. न.), पललम्, जङ्गलम् (पु. न.),
 रक्ततेजः 'स्र' (न.), रक्तभवम्, क्रव्यम्, काश्यपम्, तरसम्,
 आमिषम् (पु. न.) ॥ ६२२ ॥, मेदस्कृत् (न.), पिशितम्,
 कीनम्, पलम् (पु. न.) [१ उद्धः, समारटम् ॥ १२८ ॥, लेपनम्
 अ ३-शे० १२८-१२९] अ १३-मांसं. पेय्यः-पेशी (स्त्री. ण.)-
 मांसलता. बुका 'अन्' (पु.)-बुक्कः (त्रि.), हृद् (न.), हृदयम्,
 वृक्का, सुरसम्; (अग्रमांसम्) अ ५-हृदयनी अं० २ नो कभदना
 आकारनो मांसपिंड. हृदय, सुष्य मांस. ॥ ६२३ ॥ वल्लूरम्-
 'वल्लूरम्' (त्रि.) उत्तप्तम् अ २-शुष्क मांस. पृथम् (पु. न.),
 दूष्यम् अ २-दुर्गन्धवाणं मांस, परु. मेदः 'स्र' (न.), अस्थिकृत्
 (न.) वपा, मांसतेजः 'स्र' (न.), मांसजम्, गौतमम्, वसा अ ७-मेदः, अस्थी. ॥ ६२४ ॥ गोदम् (पु. न.), मस्तकस्नेहः, मस्तिष्कः

गोदं तु मस्तकस्नेहो, मस्तिष्को मस्तुलङ्गकः ।

अस्थि कुल्यं भारद्वाजं, मेदस्तेजश्च मज्जकृतं ॥ ६२५ ॥

मांसपित्तं श्वदयितं कर्करो देहधारकम् ।

मेदोजं कीकसं सारः, करोटिः शिरमोऽस्थनि ॥ ६२६ ॥

कपालकर्परी तुल्यौ, पृष्ठस्याऽस्थि कंशरुका ।

शाखाऽस्थनि स्यान्नलकं, पार्श्वोऽस्थि वड्क्रिपर्शुके ॥ ६२७ ॥

शरीराऽस्थि करङ्कः स्यात्, कङ्कालमस्थिपञ्जरः ।

मज्जा तु कौशिकः शुक्रकरोऽस्थ्रः स्नेहसम्भवो ॥ ६२८ ॥

(पु. न.), मस्तुलङ्गकः अथ ४-मस्तकस्नेहः, भगव. अस्थि (न.),
कुल्यम् (पु. न.), भारद्वाजम्, मेदस्तेजः 'स्र' (न.), मज्जकृतं
(न.) ॥ ६२५ ॥, मांसपित्तम्, श्वदयितम्, कर्करोः, देहधारकम्,
मेदोजम्, कीकसम्, सारः [हड्डम् शि० ४८] अथ १२-डाडकुं.
करोटिः-करोटी (स्त्री.) माथानुं डाडकुं-करोड, माथानी ओपरीतुं
डाडपिं० ॥ ६२६ ॥ कपालः (पु. न.), कर्परीः [शकलम् शि०
४८] अथ २-कपाल, माथानी ओपरी. ओपरीनो कडो. कंशरुका
(स्त्री. न.) [कशाहका शि० ४८] पीठतुं डाडकुं. अरुडानी करोड.
नलकम्-नली जेपुं डाडकुं. वड्क्रिः (स्त्री.), पर्शुका अथ २-पडभानी
पांसणी. ॥ ६२७ ॥ करङ्कः, कङ्कालम् (पु. न.), अस्थिपञ्जरः अथ
३-डाडपिं० २. मज्जा 'अन्'-मज्जा (पु. स्त्री), कौशिकः, शुक्र-
करोः, अस्थिस्नेहः, अस्थिसंभवः [अस्थिस्तेजः 'स्र' (न.), शि०
४८] अथ ५-भगव. डाडकुंनी अरुणी. ॥ ६२८ ॥ शुक्रम्, रेतः 'स्र'

शुक्रं रेतो बलं बीजं, वीर्यं मज्जसमुद्भवम् ।

आनन्दप्रभवं पुंस्त्वमिन्द्रियं किट्टवर्जितम् ॥ ६२९ ॥

पौरुषं प्रधानधातुलोम रोम तनूरुहम् ।

त्वक् छविःछादनी कृत्तिश्चर्माऽजिनमसृग्धरा ॥ ६३० ॥

वस्नसा तु स्नसा स्नायुर्नाड्यो धमनयः सिराः ।

कण्डरा तु महास्नायुर्मलं किट्टं तदक्षिजम् ॥ ६३१ ॥

(न.) बलम्, बीजम्, वीर्यम्, मज्जसमुद्भवम्, आनन्दप्रभवम्, पुंस्त्वम्, इन्द्रियम्, किट्टवर्जितम् ॥ ६२९ ॥, पौरुषम्, प्रधान-धातुः अये १२-शुक्र, वीर्यं. लोम 'न' (न.), रोम 'न' (न.), तनूरुहम्-तनूरुहम् (पु. न.), [त्वग्मलम्, बालपुत्रकः, कूपजः, मांस-निर्यासः, परित्राणम् अये ५-शे० १२६] अये ३-रोम, रुवाडां, रुवाटां. त्वक् 'च्' (स्त्री.), छविः (स्त्री.), छादनी, कृत्तिः (स्त्री.), चर्म 'न' (न.), अजिनम्, असृग्धरा अये ७-व्यामडी. (अजिनम्, चर्म 'न', कृत्तिः अये ३-भृंग वगेरेनु' यर्म.) ॥ ६३० ॥ वस्नसा, स्नसा-नसा, स्नायुः (स्त्री. न.) [तन्त्री, नखारुः स्नावा 'अन्' (पु.), सन्धिबन्धनम् अये ४-शे० १३०] अये ३-नस, स्नायु, सर्व संधिना बंधन३५ स्नायु. नाड्यः 'डी',-नाडिः, धमनयः 'नि', सिराः-शिराः, [नाडिः, नाटिका शि० ४६] अये ३-(स्त्री-बहुव.) अये ३-नाडी. कण्डरा, महास्नायुः (पु.) अये २ महास्नायु, मोटी नस. मलम् (पु. न.) किट्टम् (पु. न.), अये २-भण, डान वगेरेनो भेद. ॥ ६३१ ॥

दूषोका दूषिका जैह्वं, कुलुकं पिप्पिका पुनः
 दन्त्यं कार्णी तु पिञ्जुषः, शिङ्घाणो घ्राणसम्भवम् ॥ ६३२ ॥
 सृणीका स्यन्दिनी लालाऽऽस्यासवः कफकूचिका ।
 मूत्रं बस्तिमलं मेहः, प्रस्रावो नृजलं स्रवः ॥ ६३३ ॥
 पुष्पिका तु लिङ्गमलं, विद् विष्टाऽवस्करः शकृत् ।
 गूथं पुरीषं शमलाच्चारी वर्चस्कवर्चसा ॥ ६३४ ॥
 वेषो नेपथ्यमाकल्पः, परिकर्माऽङ्गसंस्क्रिया ।
 उद्वर्तनमुत्सादनमङ्गरागो विलेपनम् ॥ ६३५ ॥

दूषोका, दूषिका ये २-आंभनो भेद. कुलुकम्-कुलुनो भेद.
 पिप्पिका-दांतनो भेद. पिञ्जुषः-जाननो भेद. शिङ्घाणः 'शिङ्घाणम्,
 सिङ्घाणम्, 'सिङ्घानम्' [शिङ्घाणकः शि० ४६]-नाड जाननो भेद.
 ॥ ६३२ ॥ सृणीका, स्यन्दिनी, लाला, आस्यासवः, कफकूचिका
 [सृणीका शि० ४६] ये ५-लाण. मूत्रम्, बस्तिमलम्, मेहः
 प्रस्रावः, नृजलम्, स्रवः ये ६-मूत्र. ॥ ६३३ ॥ पुष्पिका-विंगने
 भेद. विद् 'श्र', (स्त्री. न.), विष्टा, अवस्करः, शकृत् (न.),
 गूथम् (पु. न.), पुरीषम्, शमलम्, उच्चारः, वर्चस्कम् (पु. न.),
 वर्चः 'स्' (न.), [विद्-'ष', अशुचि (त्रि.) शि० ५०] ये १०.
 विष्टा. ॥ ६३४ ॥ वेषः (पु. न.), नेपथ्यम्, आकल्पः [विशः, शि०
 ५०] ये ३-वस्त्र, अलङ्कार, भाषा वगेरेथी यती अङ्गशाला. परि-
 कर्म 'नृ' (न.) स्नान, विलेपन वगेरेथी यतो अङ्गसंस्कार. उद्व-
 र्त्तनम्, उत्सादनम् [उच्छादनम् शि० ५०] ये २-योणुः,
 उद्वर्तन. अङ्गरागः, विलेपनम् ये २-विलेपन. ॥ ६३५ ॥ चर्चि-

૧ ચર્વિક્યં સમાલભનં, ૨ ચર્વા સ્યાન્મળ્હનં પુનઃ

૩ પ્રસાધનં પ્રતિકર્મ, ૪ માર્ઘિઃ સ્યાન્માર્જના મૃજા ॥ ૬૩૬ ॥

૫ વાસ્યાંગસ્તુ ૬ ચૂર્ણં સ્યાત્, ૭ પિષ્ટાતઃ ૮ પટવાસકઃ ।

૯ અથમાલ્યાદિના યસ્તુ, ૧૦ સંસ્કારઃ સોઽધિવાસનમ્ ॥ ૬૩૭ ॥

૧૧ નિર્વેશ ઉપભોગોઽથ, ૧૨ સ્નાનં સવનમાપ્લવઃ ।

૧૩ અગુરુકકોલકસ્તૂરીચન્દનદ્રવૈઃ ॥ ૬૩૮ ॥

૧૪ ત્વાદ્ યક્ષકર્દમો મિશ્રૈર્વર્તિર્ગાત્રાનુલેપની ।

૧૫ વન્દનાગરુકસ્તૂરીકુહ્લકુમૈસ્તુ ૧૬ ચતુઃસમમ્ ॥ ૬૩૯ ॥

અમ્, સમાલભનમ્, ચર્વા એ ૩-અંદનાદિ વડે શરીરને મુગધિત કરવું. મળ્હનમ્, પ્રસાધનમ્, પ્રતિકર્મ 'અન' (ન.), એ ૩-શણ્ઘ-આર, અલંકાર. માર્ઘિઃ (અ.), માર્જના, મૃજા એ ૩-સાફ કરવું. ॥ ૬૩૬ ॥ વાસ્યાંગઃ, ચૂર્ણમ્ (પુ. ન.), એ ૨-અખીલ, પટવાસાદિ મુગધી ચૂર્ણ. પિષ્ટાતઃ, પટવાસકઃ એ ૨-અખીલ, કુંકુમ-કેશર ચૂર્ણ વગેરે મુગધી ચૂર્ણ. અધિવાસનમ્-ગંધ, માલ્ય-ધૂપ વગેરેથી સંસ્કાર કરવો. ॥ ૬૩૭ ॥ નિર્વેશઃ, ઉપભોગઃ એ ૨-સ્ત્રી વગેરેનો ઉપભોગ. સ્નનમ્, સવનમ્, આપ્લવઃ [આપ્લાવઃ શિ૦ ૫૦] એ ૩-સ્નાન. યક્ષકર્દમ-તે ૧ કપૂરઃ-કપૂર, ૨ અગુરુઃ-અગર, ૩ કલ્કકોલઃ-કંઠી, ૪ કસ્તૂરી અને ૫ ચન્દનઃ-આ પાંચે દ્રવ્યો મિશ્ર કરી બનાવેલ મુગધી લેપ તે યક્ષકર્દમ. વર્તિઃ (સ્ત્રી.), ગાત્રાનુલેપની એ ૨-વાટેલી વસ્તુનો લેપ. ચતુઃસમમ્-તે ૧ ચન્દનઃ, ૨ અગરુઃ, ૩ કસ્તૂરી અને ૪ કુહ્લકુમઃ-કેશર એ ચારેનો સમમિશ્રલેપ તે ચતુઃસમ. ॥ ૬૩૮-૬૩૯ ॥ અગુરુઃ (પુ. ન.) અગરુ (પુ. ન.), રાજાદૈમ,

अगुर्वगैरुजाहं, लोहं कृमिजवंशिके ।

अनार्यजं जोङ्गकं च, मङ्गल्या मल्लिगन्धि यत् ॥ ६४० ॥

कालागरुः काकतुण्डः, श्रीखण्डं रोहणद्रुमः ।

गन्धसारो मलयजश्चन्दने हरिचन्दने ॥ ६४१ ॥

तैलपर्णिकगौशीर्षी, पत्राङ्गं रक्तचन्दनम् ।

कुचन्दनं ताम्रसारं, रञ्जनं तिलपर्णिका ॥ ६४२ ॥

जातिकोशं जातिफलं, कर्पूरो हिमवालुका ।

घनसारः सिताभ्रश्च, चन्द्रोऽथ मृगनाभिजा ॥ ६४३ ॥

लोहम् (पु. न.), कृमिजम्, वंशिका (स्त्री. न.), अनार्यजम्,
जोङ्गकम् (वंशाभम्), [प्रवरम्, शृङ्गम्, शीर्षकम्, मृदुलम्,
लघु ॥१३०॥, धरद्रुमः, परमदः, प्रकरम्, गन्धदारु अ० ८-शे०
१३०-१३१, वंशकम्, कृमिजगन्धम् शि० ५१] अ० ८-अग०,
अग०२. मङ्गल्या, मल्लिगन्धि अ० २-भट्टिका-भोगराना जेवी सुगंधी-
वाणो अग०२. ॥६४०॥ कालागरुः, काकतुण्डः अ० २-काणो अग०२.
श्रीखण्डम्, रोहणद्रुमः, गन्धसारः, मलयजः (पु. न.), चन्दनः (पु.
न.), [पकाङ्गम्, भद्रश्रीः, फलकी 'इन्' अ० ३-शे० १३१] अ०
५-यंदन, सुभक्ष. हरिचन्दनम् ॥६४१॥, तैलपर्णिका, गोशीर्षी
अ० ३ (पु. न.)-गोशीर्षीयंदन, गोशुयंदन. पत्राङ्गम्-पतङ्गम्, रक्त-
चन्दनम्, कुचन्दनम्, ताम्रसारम्, रञ्जनम्, तिलपर्णिका-तिलपर्णी
अ० ६-रक्तयंदन, रतांजली. ॥६४२॥ जातिकोशम्, जातिफलम्-
जातीफलम्, [सौमनसम्, पुटकम्, मधुशौण्डिकम्, कोशफलम् अ०
४-शे० १३२] अ० २-अयक्ष. कर्पूरः (पु. न.), हिमवालुका, घनसारः

मृगनाभि^१मृगमदः, कस्तूरी^२ गन्धधूल्यपि^३ ।

कश्मीरजन्म^४ घुसृणं^५, वर्णं^६ लोहितचन्दनम्^७ ॥ ६४४ ॥

वाहिकं^८ कुङ्कुमं^९ वह्निशिखं^{१०} कालेयजागुडे^{११} ।

सङ्कोचपिशुनं^{१२} रक्तं^{१३}, धीरं^{१४} पीतनदीपने^{१५} ॥ ६४५ ॥

लवङ्गं^{१६} देवकुसुमं^{१७}, श्रीसंज्ञमथ^{१८} कोलकम्^{१९} ।

ककोलकं^{२०} कोशफलं^{२१}, कालीयकं^{२२} तु जापकम्^{२३} ॥ ६४६ ॥

सिताभ्रः, चन्द्र (पु. न.), (अंर्द्रना पर्याय वायक शब्दो.) अ ५-
४५२. मृगनाभिजा ॥६४३॥, मृगनाभिः (अ.), मृगमदः, कस्तूरी,
गन्धधूली अ ५-४५२. कश्मीरजन्म 'अन्' (न.), घुसृणम्, वर्णम्,
लोहितचन्दनम् ॥६४४॥, वाहिकम्, कुङ्कुमम् (पु. न.), वह्नि-
शिखम्, कालेयम्, जागुडम्, सङ्कोचपिशुनम्, रक्तम्, धीरम्,
पीतनम्, दीपनम् [करटम्, वासनीयकम् ॥१३२॥, प्रियङ्गु, पीत-
कावेरम्, घोरम्, पुष्परजः 'ख', वरम्, कुसुम्भम्, 'जवापुष्पम्,
कुसुमान्तम्, गौरवम् अ ११ श्लो १३२-१३३, 'वाहिकम्,
संकोचम्, पिशुनम्, वर्णम्, अस्कुसंज्ञम्-अस्कुपर्यायम्
अ ५-शि० ५१] अ १४-३२१२. ॥६४५॥ लवङ्गम्,
देवकुसुमम्, श्रीसंज्ञम्, श्रीपर्यायम्, अ ३-लपी० ग. कोलकम्,
ककोलकम्, कोशफलम् अ ३-४३०६. कालीयकम्, जाप-
कम्-जापकम् [कालानुसार्यम् शि० ५२] अ २-भलयागिरी,
पीत अं६न. ॥६४६॥ यक्षधूपः, बहुरूपः, सालावेष्टः, अग्निवल्लभः,

यक्षधूपो बहुरूपः, सालवेष्टाऽग्निबल्लभः ।

सर्जमणिः सर्जरसः, रालः सर्वरसोऽपि च ॥ ६४७ ॥

धूपो वृकात् कृत्रिमच्च, तुरुष्कः सिल्हपिण्डको ।

पायसस्तु वृक्षधूपः, श्रीवासः सरलद्रवः ॥ ६४८ ॥

स्थानात् स्थानान्तरं गच्छन्, धूपो गन्धपिशाचिका ।

स्थासकस्तु हस्तविम्बमलङ्कारस्तु भूषणम् ॥ ६४९ ॥

परिष्काराभरणे च, चूडामणिः शिरोमणिः ।

नायकस्तरलो हारान्तर्मणिर्मुकुटं पुनः ॥ ६५० ॥

सर्जमणिः, सर्जरसः, रालः (पु. न.), सर्वरसः अे ८-राज. ॥६४७॥
 वृक्षधूपः, कृत्रिमधूपः, तुरुष्कः (पु. न.), सिल्हः-‘सिल्हः’, पिण्डकः
 [सिल्हकः, यावनः शि० प२] अे ५-अनेक द्रव्येनो जनेलो दशांज
 वगेरे धूप, लोणान, शेलाःस. पायसः, वृक्षधूपः, श्रीवासः, सरल
 द्रवः [श्रीवेष्टः, दध्याह्वयः, क्षीराह्वयः, घृताह्वयः अे ४ शे० १३४]
 अे ४-गुणजनेो धूप, देवदारुना रसनेो गुंदरुप धूप. ॥६४८॥
 गन्धपिशाचिका-अेक स्थानथी जीवे स्थाने जतेो धूप. स्थासकः,
 हस्तविम्बम्-केशर वगेरेथी करेलुं हाथतुं अित्र, हाथनेो थापो. अल-
 ङ्कारः, भूषणम् (पु. न.) ॥६४९॥, परिष्कारः, आभरणम् अे ४-
 अलंकार धरेणुं. चूडामणिः-चूडारत्नम्, शिरोमणिः-शिरोरत्नम्,
 अे २-भस्तक उपरनेो मणि. नायकः, तरलः, हारान्तर्मणिः अे
 ३-हारनी वयभां रहेलेो मणि. मुकुटम् (पु. न.) ॥६५०॥, मौलिः

मौलिः किरिटं कोटीरमुष्णीषं पुष्पदाम तु ।

मूर्तिं माल्यं मालां स्रक् गर्भकः केशमध्यगम् ॥ ६५१ ॥

प्रभ्रष्टकं शिखालम्बि, पुरोन्यस्तं ललामकम् ।

तिर्यक् वक्षसि वैकक्षं, प्रालम्बमृजुलम्बि यत् ॥ ६५२ ॥

सन्दर्भो रचना गुम्फः, ग्रन्थनं ग्रन्थनं समाः ।

तिलके तमालपत्रचित्रपुण्ड्रविशेषकाः ॥ ६५३ ॥

आपीडशेखरोत्तंसाऽवतंसः शिरसः स्रजि ।

उत्तमैर्कर्णपूरेऽपि, पत्रलेखा तु पत्रतः ॥ ६५४ ॥

(पु. स्त्री.), किरिटम् (पु. न.), कोटीरम् (पु. न.), उष्णीषम् (पु. न.), [मकुटः शि० प३] ये प-मुकुट. पुष्पदाम 'अन' (न), माल्यम्, माला, स्रक् 'ज' (स्त्री). ये ४-भस्तक उपर धारणु करवानी पुष्प-माला. गर्भकः-केशभां धारणु करवानी पुष्पमाला. ॥६५१॥ प्रभ्रष्टकम्-शिथानी पेठे भस्तक उपर पाछणना लागमां लटकती पुष्पमाला. ललामकम्-माथा उपरथी आगणना कपाणे लटकती पुष्पमाला, दांभणु. वैकक्षम्-ज्जोडणी पेठे पांढरेली माणा. प्रालम्बम्-गणाभांथी जन्ने आणुये छाती उपर लटकती माणा. ॥६५२॥ सन्दर्भः, रचना, गुम्फः, ग्रन्थनम्, ग्रन्थनम् [परिस्पन्दः, प्रतियत्नः शि० १३४] ये प-रचना गूथणु, पुष्पना डार वणेरेनी रचना. तिलकम् (पु. न.), तमालपत्रम्, चित्रम्, पुण्ड्रः, विशेषकः (पु. न.) [चित्रकम् शि० प३] ये प-उेशर-व्यन्तनाडितुं तिलक, यांढवे, टीलु. ॥६५३॥ आपीडः, शेखरः, उत्तंसः, अवतंस [वतंसः शि० प३] (पु. न.), ये ४-भस्तक उपर मुकुटना आकारे नाणेली माणा, उत्तंसः, अवतंसः, कर्णपूरः (पु. न.) ये ३-कान्तुं आणुपणु. पत्रलेखा ॥६५४॥ पत्रभङ्गिः-पत्रभङ्गी

મંજિવલ્લિતાઙ્ગુલ્યઃ, પત્રપાદ્યા લલાટિકા ।

વાલપાદ્યા પારિતથ્યા, કર્ણિકા કર્ણભૂષણમ્ ॥ ૬૫૫ ॥

તાડક્રસ્તુ તાડપત્રં, કુણ્ડલં કર્ણવેષ્ટકઃ ।

ઉત્ક્રિષ્ટિકા તુ કર્ણાન્દુર્વાલિકા કર્ણપૃષ્ઠા ॥ ૬૫૬ ॥

ગ્રૈવેયકં કંઠભૂષા, લમ્બમાના લલન્તિકા ।

પ્રાલમ્બિકા કૃતા હેન્નોરઃસૂત્રિકા તુ મૌતિકૈઃ ॥ ૬૫૭ ॥

(સ્ત્રી.), પત્રવલ્લિઃ-પત્રવલ્લી (સ્ત્રી.), પત્રલતા, પત્રાઙ્ગુલિઃ [પત્રવલ્લરો, પત્રમઙ્ગરો (શિં ૫૩) એ પ-સ્ત્રીઓના ગાલ, સ્તન વગેરે ઉપર કસ્તૂરી વગેરેથી કરેલી વેલ; પાંદડાં વગેરેની રચના. પત્રપાદ્યા, લલાટિકા એ ૨-લલાટનું આભૂષણ. (દ્વામણી) વાલપાદ્યા, પારિતથ્યા-પાય-તિથ્યા [પર્યવતથ્યા (શિં ૫૩) એ ૨-વાળ બાંધવાને માટે મોતીની સેરા, માથે સેંચા ઉપર રાખવાનું ધરેણું. કર્ણિકા-કાને પહેરવાનું ધરેણું ॥ ૬૫૫ ॥ તાડક્ર્, તાડપત્રમ્ (પુ. ન.), (સૌવર્ણઃ), કુણ્ડલમ્ (પુ. ન.), કર્ણવેષ્ટકઃ [કર્ણાદર્શઃ (શિં ૧૩૫) એ ૪-કુંડલ. (તાડક્ર્, તાડપત્રમ્-તાલપત્રમ્-કાને પહેરવાનું તાડપત્રના આકારનું સોનાનું આભૂષણ. કુણ્ડલમ્, કર્ણવેષ્ટકઃ એ-કુંડલ. આ પ્રમાણે આ બધાં લિન્ન અર્થવાળા પદ્ય છે.) ઉત્ક્રિષ્ટિકા, કર્ણાન્દુઃ (સ્ત્રી.) [કર્ણાન્દુઃ (શિં ૫૪) એ ૨-કાનનું આભૂષણ વિશેષ. વાલિકા-વાલિકા કાનમાં રહેલું આભૂષણ, વાળી. ॥ ૬૫૬ ॥ ગ્રૈવેયકમ્. કંઠભૂષા એ ૨-કાનનું આભૂષણ, કંઠી વગેરે. લલન્તિકા-નાભિસુધી લટકતી કંઠી. પ્રાલમ્બિકા-નાભિસુધી લટકતી સોનાની કંઠી. હરઃસૂત્રિકા-નાભિ સુધી લટકતી મોતીની માલા. ॥ ૬૫૭ ॥ હારઃ (પુ. સ્ત્રી), મુક્તાપ્રા-

હારો મુક્તાતઃ પ્રાલમ્બસ્ત્રક્કલાપાવલીલતાઃ ।
 દેવચ્છન્દઃ શતં સાષ્ટં ત્વિન્દ્રચ્છન્દઃ સહસ્ત્રકમ્ ॥ ૬૫૮ ॥
 તદર્ધં વિજયચ્છન્દો, હારસ્ત્વષ્ટોત્તરં શતમ્ ।
 અર્ધં રશ્મિકલાપોઽસ્ય, દ્વાદશ ત્વર્ધમાણવઃ ॥ ૬૫૯ ॥
 દ્વિદ્વાદશાર્ધગુચ્છઃ સ્યાત્ પચ્ચ હારફલં લતાઃ ।
 અર્ધહારશ્ચતુઃષષ્ઠિર્ગુચ્છમાણવમન્દરાઃ ॥ ૬૬૦ ॥
 અપિ ગોસ્તનગોપુચ્છાવર્ધમર્ધં યથોત્તરમ્ ।
 ઈતિ હારા યષ્ટિભેદાદેકાવલ્યેકયષ્ટિકા ॥ ૬૬૧ ॥

લઘ્વાઃ, મુક્તાસ્ત્રક્ 'જ' (શ્રી), મુક્તાકલાપઃ, મુક્તાવલી, મુક્તાલતા
 એ ૬-મોતીના હાર. હારના ચૌદ પ્રકારો છે. તેનાં નામ ૧ દેવચ્છન્દઃ
 -સો સેરનો હાર. ૨ ઇન્દ્રચ્છન્દઃ એક હબાર આઠ સેરનો હાર.
 ॥૬૫૮॥ ૩ વિજયચ્છન્દઃ-પાંચસો ચાર સેરનો હાર. ૪ હાર:-એકસો
 આઠ સેરનો હાર. ૫ રશ્મિકલાપઃ-ચોપન સેરનો હાર ૬ અર્ધમા-
 ણવઃ-બાર સેરનો હાર. ॥૬૫૯॥, ૭ અર્ધગુચ્છઃ-ચોવીસ સેરનો
 હાર. ૮ હારફલમ્-પાંચ સેરનો હાર. ૯ અર્ધહારઃ-ચોસઠ સેરનો
 હાર. ૧૦ ગુચ્છઃ-બત્રીસ સેરનો હાર. ૧૧ માણવઃ-સોલ્હ સેરનો
 હાર. ૧૨ મન્દરાઃ-આઠ સેરનો હાર ॥૬૬૦॥, ૧૩ ગોસ્તનઃ-ચાર
 સેરનો હાર. ૧૪ ગોપુચ્છઃ-બે સેરનો હાર. આ પ્રમાણે લતા-સેરોના
 ભેદથી ૧૪ પ્રકારના હાર છે. પકાવલી, પચ્ચષ્ટિકા ॥૬૬૧॥,
 ઋષ્ટિકા એ ૩-એક સેરનો હાર, કંઠી, નક્ષત્રમાલા-નક્ષત્રની સંખ્યા
 પ્રમાણે સત્તાવીસ મોતીઓની માલા. કેયૂરમ્, અન્નવમ્, બાહુભૂષા
 એ ૩-કોણીના ઉપરના ભાગે પહેરવાનું ઘરેણું-બાબુબંધ, કડું

कण्टिकाऽप्यथ नक्षत्रमाला तत्सङ्ख्यमौक्तिकैः ।

केयूरमङ्गदं बाहुभूषाऽथ करभूषणम् ॥ ६६२ ॥

कटको वलयं पारिहार्यावापौ च कङ्कणम् ।

हस्तसूत्रं प्रतिसरं, उर्मिका त्वङ्गुलीयकम् ॥ ६६३ ॥

सा साक्षराऽङ्गुलिमुद्रा, कटिसूत्रं तु मेखला ।

कलापो रशना सारसनं काञ्ची च सप्तकी ॥ ६६४ ॥

सा शृङ्खलं पुंस्कटिस्था, किङ्कणी क्षुद्रघण्टिका ।

नूपुरं तु तुलाकोटिः पादतः कटकाङ्गदे ॥ ६६५ ॥

वगेरे. करभूषणम् ॥६६२॥, कटकः, वलयम्, पारिहार्यः, आवापः, कङ्कणम्, हस्तसूत्रम्, आ ७ (पु. न.). प्रतिसरः (त्रि.) [परिहार्यः शि० ५४] अथ ८-हाथना डांडानुं धरेलुं-पोन्ची, डडु, वलय, अंगुली वगेरे. (कङ्कणम्, हस्तसूत्रम्, प्रतिसरः अथ ३-हाथे आंधवानुं भंग-लसूत्र.) उर्मिका, अङ्गुलीयकम् अथ २-वींटी, ंडेड. ॥६६३॥ अङ्गुलिमुद्रा-नाभाक्षरवाणी वींटी. कटिसूत्रम्, मेखला, कलापः, रशना 'रसना' (श्री. न.), सारसनम्, काञ्ची, सप्तकी [लालिनी, कटि-मालिका शि० १३५] अथ ७-श्रीनी डेडनो कंढोरे, मेखला. ॥६६४॥ शृङ्खलम् (त्रि.)-पुरुषनी डेडनो कंढोरे. किङ्कणी-किङ्कणिः, (श्री.), क्षुद्रघण्टिका, किङ्कणिः, 'कङ्कणी' [वर्धरी, विद्या, विद्यामणिः अथ ३ शि० १३५ किङ्कणी शि० ५४] अथ २-वृधरी. नूपुरम् (पु. न.) तुलाकोटिः (पु. न.), पादकटकम् (पु. न.), पादाङ्गदम् ॥६६५॥

મઝ્જીરં^૧ હંસકં^૨ શિઙ્ગીન્યં^૩શુકં^૪ વસ્ત્રમમ્બરમ્^૫ ।

સિચયો^૬ વસનં^૭ ચીરાઽઽચ્છાદો^૮ સિક્ક^૯ ચેલવાસસી^{૧૦} ॥ ૬૬૬ ॥

પટઃ^{૧૧} પ્રોતોઽઽલો^{૧૨} ઽસ્યાન્તો^{૧૩}, વર્તિર્વસ્તિશ્ચ^{૧૪} તદ્દશાઃ^{૧૫} ।

પત્રોર્ણ^{૧૬} ધૌતકૌશેયમુષ્ણીષો^{૧૭} મૂર્ધવેષ્ટનમ્^{૧૮} ॥ ૬૬૭ ॥

તત્^{૧૯} સ્યાદુદ્ગમનીયં^{૨૦} યદ્ધૌતયોર્વસ્ત્રયોર્યુગમ્^{૨૧} ।

ત્વક્ફલકૃમિરોમખ્યઃ^{૨૨}, સમ્ભવાત્^{૨૩} તત્ત્વતુર્વિધમ્^{૨૪} ॥ ૬૬૮ ॥

મઝ્જીરમ્ (પુ. ન.), હંસકમ્ (પુ. ન.), શિઙ્ગિજની ['પાદશીલી, મન્દીરમ્, પાદનાલિકા એ ૩-શે. ૧૩૬] એ ૭-૫શે પહેરવાનું ઝાંજર, કલ્લુ [પાદાક્કુલીયકમ્, પાદપાલિકા, પાદકીલિકા એ ૩-૫ગની અંગૂઠીઓ. શે. ૧૩૬] અશુકમ્, વસ્ત્રમ્, (પુ. ન.), અમ્બરમ્, સિચયઃ, વસનમ્, ચીરમ્, આચ્છાદઃ, સિક્ક 'ચ' (સ્ત્રી.) ચેલમ્, વાસઃ 'સ' (ન) ॥૬૬૬॥, પટઃ (ત્રિ.), પ્રોતઃ (પુ. ન.) [નિવસનમ્, વસ્ત્રમ્, સત્રમ્, કર્પટમ્, એ ૪-શે. ૧૩૭, આચ્છાદનમ્ શે. ૫૪] એ ૧૨-વસ્ત્ર. અઽચ્ચલઃ (પુ. ન.) વસ્ત્રનો છેડો. વર્તિઃ (પુ. સ્ત્રી.), વસ્તિઃ (પુ. સ્ત્રી.), દશાઃ (પુ. સ્ત્રી. બ.), [વસ્ત્રપેશ્યઃ 'શી' (સ્ત્રી. બ.) શે. ૧૩૭] એ ૩-વસ્ત્રની દશીઓ. વસ્ત્રનાબને છેડે જે દશીઓ હોય છે તે. પત્રોર્ણમ્, ધૌતકૌશેયમ્ એ ૨-કેશીટાની લાળનું વસ્ત્ર, કીકાથી ઉત્પન્ન થયેલું રેશમી વસ્ત્ર, ધોયેલું રેશમી વસ્ત્ર. ઉષ્ણીષઃ (પુ. ન.), મૂર્ધવેષ્ટનમ્ એ ૨-પાઘડી, કૃંટી. ॥૬૬૭॥ ઉદ્ગમનીયમ્-ધોયેલા વસ્ત્રનો બેડો. ધોયેલું વસ્ત્ર, ત્વક્, ફલ, કૃમિ અને રોમ (રુવાંટી) થી ઉત્પન્ન થયેલ વસ્ત્રના ચાર પ્રકાર છે. ॥૬૬૮॥ ત્વક્-છાલથી બનેલ વસ્ત્ર-ક્ષૌમાદિ, ફલ-કંપાસનું

ક્ષૌમકાર્પાસકૌશેયરાઙ્ગવાદિવિમેદતઃ ।

ક્ષૌમં દુક્કૂલં દુગૂલં, સ્યાત્ કાર્પાસં તુ બાદરમ્ ॥ ૬૬૯ ॥

કૌશેયં કૃમિકોશોત્થં, રાઙ્ગવં મૃગરોમજમ્ ।

કમ્બલઃ પુનરુર્ણાધુરાવિકૌરભ્રરલકાઃ ॥ ૬૭૦ ॥

નવં વાસોઽનાહતં સ્યાત્, તન્ત્રકં નિષ્પ્રવાણિ ચ ।

પ્રચ્છાદનં પ્રાવરણં, સંવ્યાનં ચૌત્તરીયકમ્ ॥ ૬૭૧ ॥

વૈકક્ષે પ્રાવારોત્તરાસન્ગો વૃહતિકાપિ ચ ।

વરાશિઃ સ્થૂલશાટઃ સ્યાત્, પરિધાનં ત્વર્ધોઽશુકમ્ ॥ ૬૭૨ ॥

અનેલ વસ્ત્ર-કાર્પાસાદિ, કૃમિ-કોડાથી અનેલ વસ્ત્ર-કૌશેયાદિ,
રુવાંટીથી અનેલ વસ્ત્ર-રાઙ્ગવાદિ એ વસ્ત્રના ચાર પ્રકાર છે. ક્ષૌમમ્
(પુ. ન.), દુક્કૂલમ્. દુગૂલમ્ એ ૩-શબ્દ વગેરેનું વસ્ત્ર કાર્પાસમ્,
બાદરમ્ (ફાલમ્) એ ૨-કપાસમાંથી અનેલું વસ્ત્ર. ॥૬૬૯॥ કૌશે-
યમ્-કોશેટાથી અનેલું વસ્ત્ર, રેશમી વસ્ત્ર. રાઙ્ગવમ્, મૃગરોમજમ્
એ ૨ હરણ્ણ વિશેષનાં રુવાટાંમાંથી અનેલ વસ્ત્ર. કમ્બલઃ (પુ, સ્ત્રી.)
ઝર્ણાયુઃ (પુ.), આવિકાઃ, ઔરભ્રઃ, રલ્લકઃ એ ૫-ઝિનતું વસ્ત્ર, કાંબલ.
॥૬૭૦॥ અનાહતમ્, તન્ત્રકમ્, નિષ્પ્રવાણિ એ ૩ (ત્રિ.),-નવું વસ્ત્ર.
પ્રચ્છાદનમ્, પ્રાવરણમ્, સંવ્યાનમ્, ઉત્તરીયકમ્ એ ૪-એ૦૬૧ાતું
વસ્ત્ર, શરીર ઉપર નાખવાનું વસ્ત્ર. ॥૬૭૧॥ વૈકક્ષમ્, પ્રાવારઃ, ઉત્ત-
રાસન્ગઃ, વૃહતિકા એ ૪-ઉત્તરાસન્ગ, ખેસ. વરાશિઃ (પુ) સ્થૂલ-
શાટઃ એ ૨-ઝડું વસ્ત્ર. પરિધાનમ્, અર્ધોશુકમ્ ॥૬૭૨॥ અન્ત-

अन्तरीयं निवसनमुपसंव्यानमित्यपि ।

तद्ग्रन्थिरुचयो नीवी, वरस्त्र्यधोरुकांशुकम् ॥ ६७३ ॥

चण्डातकं चलनकश्चलनी त्वितरस्त्रियाः ।

चोलः कञ्चुलिका कूर्पासकोऽङ्गिका च कञ्चुके ॥ ६७४ ॥

शाटी चोटचथ नीशारो, हिमवातापहांशुके ।

कच्छा कच्छाटिका कक्षा, परिधानापराञ्चले ॥ ६७५ ॥

कक्षापटस्तु कौपीनं, समौ नक्तककर्पटौ ।

निचोलः प्रच्छदपटो, निचुलश्चोत्तरच्छदः ॥ ६७६ ॥

रीयम्, निवसनम्, उपसंव्यानम् ये ५-नीये पडेरवानुं वस्त्र-
उच्यते, नोवी ये २-अन्तरीय-नीयेना वस्त्रनी गांठे ॥६७३॥
चण्डातकम् (पु. न.), चलनकः ये २-सुन्दर स्त्रीतुं अर्धं साथण
मुधी ढंकाय तेपुं वस्त्र. चलनी-साधरखु स्त्रीतुं अर्धं साथण ढंकाय
तेपुं वस्त्र-यष्टिये. चोलः, कञ्चुलिका, कूर्पासकः, अङ्गिका,
कञ्चुकः (पु. न.) [कूर्पासः शि० ५५] ये ५-येणी, कांयणी
वगेरे ॥६७४॥ चोटो (पु. स्त्री.) शाटी (पु. स्त्री.),-शाटकः
(पु. न.) ये २ साडी. नोशारः, हिमवातापहांशुकम् [द्विखण्डकः,
वरकः शि० १३७-१३८] ये २-टाढ अने पवन रोक्वा भाटे
ओढवानुं वस्त्र-रुद्धवगेरे. कच्छा, कच्छाटिका-कच्छाटी. कक्षा,
ये ३-वस्त्रने छेडो, काछडी. ॥६७५॥ कक्षापटः, कौपीनम्
[कक्षापटः शि० ५५] ये २-संगोटी. नक्तकः, कर्पटः (पु. न.)
ये २-वस्त्रने टुकडो, जणाणुं, थियरुं. निचोलः, प्रच्छदपटः,
निचुलः (पु. न.)- निचुलकम्, उत्तरच्छदः ये ४-ओछाड, उत्त-
रपट ॥६७६॥ पूर्णपात्रम्, पूर्णानकम् ये २-उत्सवोभां ये वस्त्र,

उत्सवेषु सुहृद्भिर्यद्, बलादाकृष्य गृह्यते ।
 वस्त्रमाल्यादि तत् पूर्णपात्रं पूर्णानकं च तत् ॥ ६७७ ॥
 तत् तु स्यादाप्रपदीनं, व्याघ्रोत्याग्रपदं हि यत् ।
 चीवरं भिक्षुसङ्घाटी, जीर्णवस्त्रं पटच्चरम् ॥ ६७८ ॥
 शाणी गोणी छिद्रवस्त्रे, जलाद्रा क्लिन्नवाससि ।
 पर्यस्तिका परिकरः, पर्यङ्कश्चावसन्धिका ॥ ६७९ ॥
 कुथे वर्णः परिस्तोमः, प्रवेणीनवताऽऽस्तराः ।
 अपटी काण्डपटः स्यात्, प्रतिसीरा जवन्यपि ॥ ६८० ॥
 तिरस्करिण्यथोलोचो, वितानं कदकोऽपि च ।
 चन्द्रोदये स्थूलं दृष्ये, केणिका पटकटयपि ॥ ६८१ ॥

माणा वगेरे मित्रावडे गलाटकारे जेथीने लेवाय ते ॥ ६७७ ॥
 आप्रपदीनम्—पगनी पानी सुधी सर्व अंग ठंडाय तेलुं पडेरवानुं
 वस्त्र. चीवरम्, भिक्षुसङ्घाटी अये २-मुनियेवानुं वस्त्र. जीर्णवस्त्रम्,
 पटच्चरम्—शुद्धं वस्त्र. ॥ ६७८ ॥ शाणी, गोणी, छिद्रवस्त्रम् अये
 ३-झाडुं पडेवुं वस्त्र, शुद्धी. जलाद्रा, क्लिन्नवासः 'स्त्र' (न.), अये
 २-लीजयेवुं वस्त्र. पर्यस्तिका, परिकरः, पर्यङ्कः, अवसन्धिका
 [पल्यङ्कः शि० ५६] अये ४-पलांही ॥ ६७९ ॥ कुथः (त्रि.), वर्णः,
 परिस्तोमः, प्रवेणी, नवतम्, आस्तरः [वर्णपरिस्तोमः ॥ ५५ ॥
 आस्तरणम् शि० ५५-५६] अये ६-डाथी के रथ उपर नापवानुं
 वस्त्र-भूल. अपटी, काण्डपटः, प्रतिसीरा, जवनी ॥ ६८० ॥
 तिरस्करिणी [यमनी शि० ५६] अये ५-कनात्, पडहो. उल्लोचः,
 वितानम् (पु. न.), कदकः, चन्द्रोदयः अये ४-अंदरये. स्थूलम्,

गुणलयनिकायां स्यात्, संस्तरस्त्रस्तरौ समा ।

तल्पं शय्या शयनीयं, शयनं तलिमं च तत् ॥ ६८२ ॥

मञ्चमञ्चकपर्यङ्कपलङ्काः खट्वा समाः ।

उच्छीर्षकमुपाद् धानवर्हो पाले पतद्ग्रहः ॥ ६८३ ॥

प्रतिग्राहो मकुरात्मदर्शोऽऽदर्शस्तु दर्पणे ।

स्याद् वेत्रासनमासन्दी, विष्टरः पीठमासनम् ॥ ६८४ ॥

कमिपुर्भोजनाच्छादावोशीरं शयनासने ।

लाक्षा द्रुमामयो राक्षा, रङ्गमाता पलङ्कषा ॥ ६८५ ॥

दूष्यम् ऐ २-वस्त्रनुं धर, तंयु. केणिका, पटकुटी ॥६८१॥, गुणलय-
निका ऐ ३-वस्त्रनुं नानुं धर, रापटी. संस्तरः, स्त्रस्तरः [प्रस्तरः शि०
पद] ऐ २-पादङ्गं वगेरेनी शय्या. तल्पम् (पु. न.) शय्या, शयनीयम्,
शयनम् (पु. न.), तलिमम् ऐ ५-शय्या, तणाई. ॥६८२॥ मञ्चः,
मञ्चकः (पु. न.), पर्यङ्कः, पलङ्कः, खट्वा ऐ ५-पाटलो, पलंग.
उच्छीर्षकम्, उपधानम्, उपवर्हः ऐ ३-आशीकुं. पालः, पतद्ग्रहः
॥६८३॥, प्रतिग्राहः [पतद्ग्राहः, प्रतिग्रह शि० पद] ऐ ३-(पु. न.)
धृङ्वातुं पात्र, पिङ्गाशी, पातरुं. मकुरः, आत्मदर्शः, आदर्शः,
दर्पणः [मुकुरः शि० पद] ऐ ४-दृष्यु, आरीसो. वेत्रासनम्,
आसन्दी ऐ २-नेतरनुं जनावेलुं आसन, पुरशी वगेरे. विष्टरः
(पु. न.), पीठम् (स्त्री. न.), आसनम् (पु. न.), ऐ ३-आसन.
क्षोभसंन. ॥६८४॥ कसिपुः (पु. न.), [कशिपुः शि० पद]-लोञ्जन
अने वस्त्र.ओशीरम् शयन अने आसन. लाक्षा, द्रुमामयः, राक्षा,
रङ्गमाता, पलङ्कषा ॥६८५॥ जतु (न.) क्षतघ्ना, कमिजा ऐ ८

जतु क्षतग्रा कृमिजा, यावालक्तौ तु तद्रसः ।

अञ्जनं कज्जलं दीपः, प्रदीपः कज्जलध्वजः ॥ ६८६ ॥

स्नेहप्रियो गृहमणिर्दशाकर्षो दशेन्धनः ।

व्यजनं तालवृन्तं तत्, धवित्रं मृगचर्मणः ॥ ६८७ ॥

आलावर्त्तं तु वस्त्रस्य, कङ्कतः केशमार्जनः ।

प्रसाधनश्चाथ बालक्रीडनके गुडो गिरिः ॥ ६८८ ॥

गिरियको गिरिगुडः, समौ कन्दुकगेन्दुकौ ।

राजा राट् पृथिवीशक्रमध्यलोकेशभूभृत् ॥ ६८९ ॥

ला०भ. यावः, अलक्तः [यावकः, अलक्तकः शि० ५८] अ० २-
ला०भने० रस-अलतो, ला०भ. अञ्जनम्, कज्जलम् अ० २-का०भ.
दीपः (यु. न.) प्रदीपः, कज्जलध्वजः ॥ ६८६ ॥, स्नेहप्रियः, गृह-
मणिः, दशाकर्षः, दशेन्धनः अ० ७-दो०. व्यजनम्, तालवृन्तम्
[वीजनम् शि० ५८] अ० २-५-भो-वी०अ०. धवित्रम्-मृगचर्मनो
भनावेल ५-भो. ॥ ६८७ ॥ आलावर्त्तम्-वस्त्रनो ५-भो. कङ्कतः, (त्रि.)
केशमार्जनः, प्रसाधनः अ० ३-कांसको, कांसकी. बालक्रीडनकम्,
गुडः, गिरिः (यु.) ॥ ६८८ ॥ गिरियकः, गिरिगुडः [गिरियका,
गिरिकः शि० ५८] अ० ५-गेडी आणकने रभवानुं साधन. कन्दुकः
(यु. न.), गेन्दुकः [गन्दुकः शि० ५८] अ० २-दो०. राजा 'अव'
(यु.), राट् 'ज्' (यु.), पृथिवीशकः, मध्यलोकेशः, भूभृत् (यु.)
॥ ६८९ ॥, महीक्षित् (यु.), पार्थिवः, मूर्धामिषिक्तः, भूपः, प्रजापः,

મહીક્તૃ પાર્થિવો મૂર્ધાભિષિક્તો મૂ-પ્રજા-નૃ-પઃ ।

મધ્યમો મણ્ડલાધીશઃ સમ્રાટ્ તુ શાસ્તિ યો નૃપાન્ ॥ ૬૯૦ ॥

યઃ સર્વમણ્ડલસ્યેશો, રાજસૂયં ચ યોડયજત્ ।

ચક્રવર્તી સાર્વભૌમસ્તે તુ દ્વાદશ ભારતે । ૬૯૧ ॥

આર્ષભિર્ભરતસ્તત્ર, સગરસ્તુ સુમિત્રભૂઃ ।

મઘવા વૈજયિંથાશ્વસેનનૃપનન્દનઃ ॥ ૬૯૨ ॥

સનત્કુમારોડથ શાન્તિઃ, કુન્થુરરો જિના અપિ ।

સુભૂમસ્તુ કાર્ત્તવીર્યઃ, પદ્મઃ પદ્મોત્તરાત્મજઃ ॥ ૬૯૩ ॥

નૃપઃ, (મૂપાલઃ, લોકપાલઃ, નરપાલઃ) [મૂર્ધાવસિક્તઃ શિ૦ ૫૬] એ ૧૧-રાજા. મધ્યમઃ, મણ્ડલાધીશઃ એ ૨-એક દેશાધિપતિ, સામાન્ય રાજા, માંડાલિક રાજા સમ્રાટ્, 'જ્' (પુ.)-રાજાએ ઉપર શાસન કરનાર, સર્વ મંડલ (દેશ) નો સ્વામી અને રાજસૂય યજ્ઞ કરનાર રાજા. ॥૬૯૦॥ ચક્રવર્તી 'ઇન્' (પુ.) સાર્વભૌમઃ [અધીશ્વરઃ શે૦ ૧૩૮] એ ૨-સર્વ ભૂમિનો અધિપતિ, ચક્રવર્તી રાજા. તે ચક્રવર્તીએ ભારત વર્ષમાં (ભરતક્ષેત્રમાં) એક અવસર્પિણી અગર એક ઉત્સર્પિણીમાં ૧૨ થાય છે. ॥૬૯૧॥

આ અવસર્પિણીમાં થયેલા ૧૨ ચક્રવર્તીનાં અનુક્રમે નામો—
૧ આર્ષભિઃ, ભરતઃ-એ ૨-પહેલા ચક્રવર્તી ભરત. ૨ સગરઃ, સુમિત્રભૂઃ (પુ.), એ ૨-બીજો સગર. ૩ મઘવા 'અન્', વૈજયિઃ એ ૩-ત્રીજો મઘવા. ૪ અશ્વસેનનૃપનન્દનઃ ॥૬૯૨॥, સનત્કુમારઃ એ ૨-ચોથો સનત્કુમાર. ૫ શાન્તિઃ (પુ.), ૬ કુન્થુઃ, ૭ અરઃ-પાંચમા શાન્તિનાથ, છઠ્ઠા કુન્થુનાથ, સાતમા અરનાથ-આ ત્રણે ચક્રવર્તી અને તીર્થંકર પશુ થયા છે ૮ સુભૂમઃ, કાર્ત્તવીર્યઃ એ ૨-આઠમો સુભૂમ, ૯

હરિષેણો હરિસુતો, જયો વિજયનન્દન: ।

બ્રહ્મસુનુબ્રહ્મદત્ત:, સર્વેડપીક્ષ્વાકુવંશજા: ॥ ૬૯૪ ॥

પ્રાજાપત્યસ્ત્રિપૃષ્ઠોડય, દ્વિપૃષ્ઠો બ્રહ્મસમ્ભવ: ।

સ્વયમ્ભૂ રુદ્રતનય:, સોમભૂ: પુરુષોત્તમ: । ૬૯૫ ॥

શૈવ: પુરુષસિંહોડય, મહાશિરસ્સમુદ્ભવ: ।

સ્યાત્ પુરુષપુણ્ડરીકો, દત્તોડગ્નિસિંહગન્દન: ॥ ૬૯૬ ॥

નારાયણો દાશરથિ:, કૃષ્ણસ્તુ વસુદેવભૂ: ।

વાસુદેવા અમી કૃષ્ણા, નવ શુક્લા બલાસ્ત્વમી ॥ ૬૯૭ ॥

પદ્મ:, પદ્મોત્તરાત્મજ: એ ૨-નવમો પદ્મ. ॥ ૬૯૩ ॥ ૧૦ હરિષેણ:, હરિસુત:
એ ૨-દશમો હરિષેણ. ૧૧ જય:, વિજયનન્દન: એ ૨ અગિયારમો
જય ૧૨ બ્રહ્મદત્ત:, બ્રહ્મસુનુ: એ ૨ બારમો બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી.
આ બારે ચક્રવર્તીએ ઇક્ષ્વાકુ વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલ છે. ॥ ૬૯૪ ॥

નવ અર્ધચક્રવર્તી વાસુદેવનાં નામ— ૧ પ્રાજાપત્ય:, ત્રિપૃષ્ઠ: એ
૨-પ્રથમ વાસુદેવ ત્રિપૃષ્ઠ. ૨ દ્વિપૃષ્ઠ:, બ્રહ્મસમ્ભવ: એ ૨ બીજો
દ્વિપૃષ્ઠ ૩ સ્વયમ્ભૂ: (પુ.), રુદ્રતનય: એ ૨ ત્રીજો સ્વયંભૂ. ૪
સોમભૂ: (પુ.), પુરુષોત્તમ: ૨-ચોથો પુરુષોત્તમ. ॥ ૬૯૫ ॥ ૫ શૈવ:,
પુરુષસિંહ: એ ૨-પાંચમો પુરુષસિંહ ૬ મહાશિર:સમુદ્ભવ:,
પુરુષપુણ્ડરીક: એ ૨-છઠ્ઠો પુરુષ પુંડરીક. ૭ દત્ત:, અગ્નિસિંહ
ગન્દન: એ ૨-સાતમો દત્ત. ॥ ૬૯૬ ॥ ૮ નારાયણ:, દાશરથિ:
એ ૨-આઠમો નારાયણ-લક્ષ્મણ વાસુદેવ. ૯ કૃષ્ણ:, વસુદેવભૂ:
એ ૨-નવમો કૃષ્ણ વાસુદેવ આ નવે વાસુદેવે વાસુદેવા,
કાળા વર્ણવાળા હોય છે. નવ (અચલ વગેરે) બલા:-બલદેવ શ્વેત

અવલો વિજયો મદ્રઃ, સુપ્રભશ્ચ સુદર્શનઃ ।

આનન્દો નન્દનઃ પદ્મો, રામો વિષ્ણુર્દિવસ્ત્વમી ॥ ૬૯૮ ॥

અશ્વગ્રીવસ્તારકશ્ચ, મૈરકો મધુરેવ ચ ।

નિશુમ્ભબલિપ્રહાદલક્ષ્મણમગધેશ્વરાઃ ॥ ૬૯૯ ॥

જિનેઃ સહ ત્રિષષ્ટિઃ સ્યુઃ, શલાકાપુરુષા અમી ।

આદિરાજઃ પૃથુવૈન્યો, માન્ધાતા યુવનાશ્વજઃ ॥ ૭૦૦ ॥

ધુન્ધુમારઃ કુવલાશ્વો, હરિશ્ચન્દ્રશ્ચિશકુજઃ ।

પુરુરવા વૌષેલ, ઉર્વશીરમણશ્ચ સઃ ॥ ૭૦૧ ॥

વર્ણવાળા હોય છે. તેમનાં નામ ॥૬૯૭॥ ૧ અવલઃ, ૨ વિજયઃ, ૩ મદ્રઃ, ૪ સુપ્રભઃ, ૫ સુદર્શનઃ, ૬ આનન્દઃ, ૭ નન્દનઃ, ૮ પદ્મઃ, ૯ રામઃ આ નવ વાસુદેવના મોટા ભાઈ બલદેવનાં નામો અનુક્રમે બાણવા. વિષ્ણુદ્વિષઃ 'ષ્' (પુ. બ.)-વાસુદેવના પ્રતિપક્ષી (શત્રુઓ). અશ્વગ્રીવ વગેરે પ્રતિવાસુદેવ નવ હોય છે. તે નવ પ્રતિવાસુદેવના અનુક્રમે નામો ॥૬૯૮॥ ૧ અશ્વગ્રીવઃ, ૨ તારકઃ, ૩ મૈરકઃ, ૪ મધુઃ, ૫ નિશુમ્ભઃ, ૬ બલિઃ (પુ.) ૭ પ્રહાદઃ, ૮ લક્ષ્મણ-રાવણઃ, ૯ મગધેશ્વરઃ-જરા-સન્ધઃ આ નવ પ્રતિવાસુદેવનાં નામો અનુક્રમે બાણવાં. ॥૬૯૯॥ ૨૪-તીર્થકર, ૧૨-ચક્રવર્તી, ૬-વાસુદેવ, ૬-બલદેવ, ૬-પ્રતિવાસુદેવ એમ કુલ મળી આ ત્રેસઠ શલાકાપુરુષ કહેવાય છે. આદિરાજઃ, પૃથુઃ (પુ.), વૈન્યઃ એ ૩-આદિરાજ, પૃથુરાજ. લોકમાં છ ચક્રવર્તીઓ પ્રસિદ્ધ છે, તેનાં નામ-૧ માન્ધાતા 'ત' (પુ.), યુવનાશ્વજઃ એ ૨-માન્ધાતા રાજા. ॥૭૦૦॥ ૨-ધુન્ધુમારઃ, કુવલાશ્વઃ એ ૨-ધુન્ધુમાર રાજા. ૩-હરિશ્ચન્દ્રઃ, ત્રિશકુજઃ એ ૨-હરિશ્ચન્દ્ર રાજા. ૪ પુરુરવાઃ 'અસ' (પુ.)

દૌધ્યન્તિર્ભરતઃ સર્વદમઃ શકુન્તલાત્મજઃ ।

દૈદ્યસ્તુ કાર્ત્તવીર્યો, દોસ્સહસ્રમૃદર્જુનઃ ॥ ૭૦૨ ॥

કૌશલ્યાનન્દનો દાશરથી રામોઽસ્ય તુ પ્રિયા ।

વૈદેહી મૈથિલી સીતા, જાનકી ધરણીસુતા ॥ ૭૦૩ ॥

રામપુત્રો કુશલવાકેકયોત્ત્યા કુશીલવૌ ।

સૌમિત્રિર્લક્ષ્મણો વાલી, વાલિરિન્દ્રસુતશ્ચ સઃ ॥ ૭૦૪ ॥

આદિત્યસુતુઃ સુગ્રીવૌ, હનુમાન્ વજ્રકક્કટઃ ।

મારુતિઃ કૈશરિસુત, આઙ્ગનેયોઽર્જુનધ્વજઃ ॥ ૭૦૫ ॥

બૌધઃ, પેલઃ, ઉર્વશીરમણઃ એ ૪-પુરૂવા રાજા-ઉર્વશીનો પતિ. ॥૭૦૧॥ ૫-દૌધ્યન્તિઃ (પુ.), ભરતઃ, સર્વદમઃ, શકુન્તલાત્મજઃ [સર્વદમનઃ શે. ૦ ૫૯] એ ૪-ભરત, દુધ્યન્ત અને શકુન્તલાનો પુત્ર. ૬-દૈદ્યઃ, કાર્ત્તવીર્યઃ, દોઃસહસ્રમૃત્ (પુ.), અર્જુનઃ એ ૪-કાર્ત્તવીર્ય, કૃતવીર્યનો પુત્ર-અર્જુન. ॥૭૦૨॥ કૌશલ્યાનન્દનઃ, દાશરથિઃ (પુ.), રામઃ [રામચન્દ્રઃ, રામભદ્રઃ શિ. ૦ ૬૦] એ ૩-રામ, રામચંદ્ર વૈદેહી, મૈથિલી, સીતા, જાનકી, ધરણીસુતા એ ૫-સીતા, રામની સ્ત્રી. ॥૭૦૩॥ કુશઃ, લવઃ આ ૨-રામના પુત્રો અને એક સાથે વપરાતા પ્રયોગમાં-કુશીલવૌ (પુ. દ્વિવ.). એ કુશ અને લવ. સૌમિત્રિઃ (પુ.), લક્ષ્મણઃ એ ૨-લક્ષ્મણ. વાલી 'હનુ' (પુ.) વાલિઃ (પુ.), હન્દ્રસુતઃ [સુગ્રીવામજઃ શિ. ૦ ૬૦] એ ૩-વાલી. ॥૭૦૪॥ આદિત્ય-સુતુઃ (પુ.), સુગ્રીવઃ એ સુગ્રીવ. હનુમાન્ 'મત્' (પુ.), વજ્રકક્કટઃ, મારુતિઃ (પુ.), કૈશરિસુતઃ, આઙ્ગનેયઃ, અર્જુનધ્વજઃ [હનુમાન્ શિ. ૦ ૬૦] એ ૬-હનુમાન. ॥૭૦૫॥ પૌલસ્ત્યઃ, રાવણઃ, રક્ષસૈશઃ,

पौलस्त्यो रावणो रक्षो-लङ्केशो दशकन्धरः ।

रावणिः शक्रजिद् मेघनादो मन्दोदरीसुतः ॥ ७०६ ॥

अज्ञातशत्रुः शल्यारिर्धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः ।

कङ्कोऽजमीढो भीमस्तु, मरुत्पुत्रो वृकोदरः ॥ ७०७ ॥

किर्मीर-कीचक-बक-हिडिम्बानां निषूदनः ।

अर्जुनः फाल्गुनः पार्थः, सव्यसाची धनञ्जयः ॥ ७०८ ॥

राधावेधी किरीटचैर्न्द्रिजिष्णुः श्वेतहयो नरः ।

बृहन्नटो गुडाकेशः, सुभद्रेशः कपिश्वजः ॥ ७०९ ॥

लङ्केशः, दशकन्धरः (राक्षसेशः, लङ्कापतिः, दशास्यः, दश-
धिराः, दशकण्ठः) अथ ५-रावणः. रावणिः (पु.), शक्रजित् (पु.),
मेघनादः, मन्दोदरीसुतः अथ ४-रावणस्य पुत्र इन्द्रजित्. ॥७०६॥
अज्ञातशत्रुः (पु.), शल्यारिः (पु.), धर्मपुत्रः, युधिष्ठिरः, कङ्कः,
अजमीढः अथ ६ युधिष्ठिर. भीमः, मरुत्पुत्रः, वृकोदरः ॥७०७॥,
किर्मीरनिषूदनः, कीचकनिषूदनः, बकनिषूदनः, हिडिम्बनिषूदनः,
(किर्मीरारिः वगेरे यौगिक) अथ ७-भीम, भीमसेन. अर्जुनः, फा-
ल्गुनः, पार्थः, सव्यसाची 'इन्' (पु.), धनञ्जयः ॥७०८॥,
राधावेधी 'इन्' (पु.), किरीटी 'इन्' (पु.), पेन्द्रिः (पु.), जिष्णुः
(पु.), श्वेतहयः, नरः, बृहन्नटः, गुडाकेशः, सुभद्रेशः, कपिश्वजः,
॥७०९॥ भीमस्तुः-भीमस्तुः, कर्णजित् (पु.), (कर्णारि वगेरे यौगिक)

बीभत्सः कर्णजित् तस्य गाण्डीवं गाण्डिवं धनुः ।

पाञ्चाली द्रौपदी कृष्णा, सैरन्ध्री नित्ययौवना ॥ ७१० ॥

वेदिजा याज्ञसेनी च, कर्णश्चम्पाधिपोऽङ्गराट् ।

राधासूता-ऽर्कतनयः, कालपृष्ठं तु तद्धनुः ॥ ७११ ॥

श्रेणિકस्तु भम्भासारो, हालः स्यात् सातवाहनः ।

कुमारपालश्चौलुक्यो राजर्षिः परमार्हतः ॥ ७१२ ॥

[विजयः, चित्रयोधी 'इन्' (પુ.), ચિત્રાજ્ઞસુદનઃ ॥૧૩૮॥ યોગી
'ઇન્' (પુ.), ધન્વી 'ઇન્' (પુ.), કૃષ્ણપક્ષઃ એ ૬-શે. ૧૩૬,
બીભત્સુઃ શિ. ૬૦] એ ૧૭ અર્જુન. [નન્દિગ્રોષઃ-અર્જુનનો રથ.
પ્રથિકઃ, સહદેવઃ એ ૨-સહદેવ. તન્તિપાલકઃ, નકુલઃ એ ૨-નકુલ
॥૧૩૬॥ માદ્રેયો (પુ. દિ. વ.) એ સહદેવ અને નકુલ બંને, માદ્રીના
પુત્રો. કૌન્તેયાઃ (પુ. બ.), યુધિષ્ઠિર, ભીમ અને અર્જુન એ ત્રણ
પાણડવેયાઃ, પાણડવાઃ, પાણડવાયનાઃ એ ૩-પાંચે પાંડવો. શે. ૧૪૦]
ગાણ્ડીવમ્, ગાણ્ડિવમ્ એ ૨-(પુ. ન.) અર્જુનનું ધનુષ. પાંચાલી,
દ્રૌપદી, કૃષ્ણા, સૈરન્ધ્રી, નિત્યયૌવના ॥૭૧૦॥, વેદિજા, યાજ્ઞસેની
એ ૭-દ્રૌપદી. કર્ણઃ, ચમ્પાધિપઃ, અન્ગ-રાટ્ 'જ્' (પુ.), રાધાતનયઃ,
સૂતતનયઃ, અર્કતનયઃ (રાધેયઃ) એ ૬ કર્ણ. કાલપૃષ્ઠમ્ એ
કર્ણનું ધનુષ. ॥૭૧૧॥ શ્રેણિકઃ, ભમ્ભાસારઃ એ ૨-શ્રેષ્ઠિક રાજા.
હાલઃ, સાતવાહનઃ [સાલવાહનઃ શિ. ૬૧] એ ૨-સાલિવાહન.
કુમારપાલઃ, ચૌલુક્યઃ, રાજર્ષિઃ (પુ.), પરમાર્હતઃ ॥ ૭૧૨ ॥

મૃતસ્વમોક્તા ધર્માત્મા, મારિચ્યસનવારકઃ ।
 રાજવીજી રાજવંશ્યો, વીજ્યવંશ્યો તુ વંશજે ॥ ૭૧૩ ॥
 સ્વામ્યમાત્યઃ સુહૃત્ કોશો, રાષ્ટ્રદુર્ગબલ્લાનિ ચ ।
 રાજ્યાન્નાનિ પ્રકૃતયઃ, પૌરાણાં શ્રેણયોઽપિ ચ ॥ ૭૧૪ ॥
 તન્નં સ્વરાષ્ટ્રચિન્તા સ્યાદાવાપસ્ત્વરિચિન્તનમ્ ।
 પરિસ્યન્દઃ પરિકરઃ, પરિવારઃ પરિગ્રહઃ ॥ ૭૧૫ ॥
 પરિચ્છદઃ પરિવર્હસ્તન્ત્રોપકરણે અપિ ।
 રાજશય્યા મહાશય્યા, ભદ્રાસનં તૃપાસનમ્ ॥ ૭૧૬ ॥

મૃતસ્વમોક્તા 'તૃ' (પુ.), ધર્માત્મા 'અન્' (પુ.), મારિવારકઃ, વ્યસ-
 નવારકઃ એ ૮-કુમારપાલ રાજા. રાજવીજી 'ઈન્' (પુ.), રાજવંશ્યઃ
 એ ૨-રાજના વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલ, રાજવંશી. વીજ્યઃ, વંશ્યઃ,
 વંશજઃ એ ૩-વંશ-કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલો, વંશજ, જેમ-સૂર્યવંશી
 રામ. ॥૭૧૩॥ ૧ સ્વામી 'ઈન્' (પુ.)-રાજા, ૨ અમાત્યઃ મન્ત્રી, પ્રધાન
 ૩ સુહૃદ્-મિત્ર, ૪ કોશઃ-ભંડાર, ૫ રાષ્ટ્રમ્-દેશ, ૬ દુર્ગઃ-કિલ્લો.
 ૭ બલમ્-લશ્કર આ સાત-પ્રકૃતયઃ-રાજ્યનાં અંગો છે, તે પ્રકૃતિ
 કહેવાય છે. નગરના લોકોની શ્રેણિએ પણ રાજ્યનાં અંગો છે. તે
 પ્રકૃતિ કહેવાય છે. નગરના લોકોની શ્રેણિઓ પણ રાજ્યનાં અંગમાં
 ગણાય છે. ॥૭૧૪॥ તન્નમ્ પોતાના દેશની રક્ષણ-પોષણાદિ ચિન્તા.
 આવાપઃ-પર મંડલની ચિન્તા. પરિસ્યન્દઃ, પરિકરઃ, પરિવારઃ,
 પરિગ્રહઃ ॥૭૧૫॥, પરિચ્છદઃ, પરિવર્હઃ-પરિવર્હણમ્, તન્નમ્,
 ઉપકરણમ્ [પરિજનઃ, પરિવર્હણમ્ શિ૦ ૬૧] એ ૮-નોકર, ચાકર
 વગેરે પરિવાર.રાજશય્યા, મહાશય્યા એ ૨-રાજાની શય્યા. ભદ્રા-

सिंहासनं तु तद्धमं, छत्रमातपवारणम् ।

चामरं वालव्यजनं रोमगुच्छः प्रकीर्णकम् ॥ ७१७ ॥

स्थगौ ताम्बूलकरङ्को भृङ्गारः कनकालुका ।

भद्रकुम्भः पूर्णकुम्भः, पादपीठं पदासनम् ॥ ७१८ ॥

अमात्यः सचिवो मन्त्रो धीसखः सामवायिकः ।

नियोगी कर्मसचिव, आयुक्तो व्यापृतश्च सः ॥ ७१९ ॥

दृष्टा तु व्यवहाराणां, प्राड्विवाकोऽक्षदर्शकः ।

महामात्राः प्रधानानि, पुरोधास्तु पुरोहितः ७२० ॥

सनम्, नृपासनम् अ २-राजने योग्य खांदी वगेरेतुं सिंहासन. ॥७१६॥ सिंहासनम्-राजने योग्य सेनानुं सिंहासन. छत्रम् (त्रि.), आतपवारणम् (आतपत्रम्, उष्णवारणम्) । नृपलक्षम् 'नृ' शै० १४१] अ २-राजनुं छत्र. चामरम्, वालव्यजनम्, रोमगुच्छः, प्रकीर्णकम् [चमरः शै० १४१] अ ४-आभर. ॥७१७॥ स्थगौ (श्री.), ताम्बूलकरङ्कः अ २-पानदानी, ताम्बूलपात्र. भृङ्गारः, कनकालुका अ २-सेनानी आरी, कणश. भद्रकुम्भः, पूर्णकुम्भः अ २-पाक्षीथी लरेलो कणश. पादपीठम्, पदासनम् अ २-पञ्च भूषणो आलेख. ॥७१८॥ अमात्यः, सचिवः, मन्त्री 'इन्' (यु.), धीसखः, सामवायिकः [बुद्धिसहायः शि० ६२] अ ५-प्रधान. सलाह आपनार मन्त्री. नियोगी 'इन्' (यु.), कर्मसचिवः-कर्मसहायः, आयुक्तः, व्यापृतः अ ४-अमात्य सिवायना क्षम उपर नीभेला मन्त्रीअ. ॥७१९॥ प्राड्विवाकः, अक्षदर्शकः [न्यायदृष्टा 'तृ' (यु.), स्थेयः शै० १४१] अ २-न्यायाधीश. महामात्राः, प्रधानानि (वि.) अ २-मुण्य प्रधानो. आमात्य, पुरोहित, सेनापति वगेरे.

सौवस्तिकोऽथ द्वारस्थः, क्षत्ता स्याद् द्वारपालकः ।

दौवारिकः प्रतीहारो, वैद्युत्सारकदण्डिनः ॥ ७२१ ॥

रक्षिवर्गेऽनीकस्थः स्यादध्यक्षाधिकृतो समो ।

पौरोगवः सूदाध्यक्षः, सूदस्वोदैनिको गुणः ॥ ७२२ ॥

भक्तकारः सूपकारः, सूपाऽऽरालिकवल्लवाः ।

भौरिकः कनकाध्यक्षो, रूप्याध्यक्षस्तु नैष्किकः ७२३ ॥

स्थानाध्यक्षः स्थानिकः स्यात्, शुल्काध्यक्षस्तु शौलिकः ।

शुल्कस्तु घडादिदेयं, धर्माध्यक्षस्तु धार्मिकः ।

पुरोधाः 'अस्' (पु.), पुरोहितः ॥ ७२० ॥ सौवस्तिकः अे ३-
पुरोहित. द्वारस्थः, क्षत्ता 'तृ' (पु.), द्वारपालकः, दौवारिकः,
प्रतीहारः वेत्री 'इन्' (पु.), उत्सारकः, दण्डी 'इन्' (पु.), (द्राःस्थः,
द्राःस्थितः) [द्राःस्थितिदर्शकः शि० १४९; वेत्रघरः शि० ६२]
अे ८-द्वारपाल. ॥ ७२१ ॥ रक्षिवर्गः, अनीकस्थः अे २-२५५१३,
अंगरक्षक, लश्करी नै. अध्यक्षः, अधिकृतः अे २-अधिकारी
पौरोगवः, सूदाध्यक्षः अे २-रसोऽनो उपरी, मोटो रसोऽथो. सूदः,
औदैनिकः, गुणः ॥ ७२२ ॥ भक्तकारः, सूपकारः, सूपः, आरालिकः,
वल्लवः अे ८-रसोऽथो. भौरिकः, कनकाध्यक्षः, [हिमाध्यक्षः, हैरिकः
शि० ६२] अे २-सुवर्ण उपरने अधिकारी रूप्याध्यक्षः, नैष्किकः,
[दण्डपतिः शि० ६२] अे २-३पु अथवा हीनार३पानाणां उपरने
अधिकारी. ॥ ७२३ ॥ स्थानाध्यक्षः, स्थानिकः अे २-पांथ-दश गामनी
रक्षा उपर निभायेलो-थाबुद्दर. शुल्काध्यक्षः, शौलिकः अे २ अकात
उपर निभायेल. शुल्कम् (पु.)-नदीकांठा वगेरे स्थाने लेवाती
अकात. धर्माध्यक्षः, धार्मिकः ॥ ७२४ ॥ धर्माधिकरणी 'इन्' (पु.) अे ३-

धर्माधिकरणी चाथ, हृद्वाध्यक्षोऽधिकर्मिकः ।

चतुरङ्गबलाध्यक्षः, सेनानीदण्डनायकः ॥ ७२५ ॥

स्थायुकोऽधिकृतो ग्रामे, गोपो ग्रामेषु भूरिषु ।

स्यातामन्तःपुराध्यक्षेऽन्तर्वेशिकोऽवरोधिको ॥ ७२६ ॥

शुद्धान्तः स्यादन्तःपुरमवरोधोऽवरोधनम् ।

सौविदल्लाः कञ्चुकिनः, स्थापत्याः सौविदाश्च ते ॥ ७२७ ॥

षण्ढे वर्षवरः शत्रौ, प्रतिपक्षः परो रिपुः ।

शात्रवः प्रत्यवस्थाता, प्रत्यनीकोऽभियात्परी ॥ ७२८ ॥

धर्मरक्षाभां निभायेत्. हृद्वाध्यक्षः, अधिकर्मिकः अ० २-वेपारी पासेथी
ज्ञान लेवाना कार्यभां निभायेत् अधिकारी. चतुरङ्गबलाध्यक्षः, सेनानी
(पु.), दण्डनायकः अ० ३-हाथी, घोडा, रथ, पाणा अ० चतुरंगी
सेनानी नायक, सेनापति. ॥७२५॥ स्थायुकः-ग्रामेना अधिकारी.
गोपः दृष्ट्वा-ग्रामेना अधिकारी. 'अन्तर्वेशिकः, अवरोधिकः-आव-
रोधिकः, अन्तःपुराध्यक्षः [शुद्धान्ताध्यक्षः, 'आन्तर्वेशिकः, आन्तः
पुरिकः अ० ३-शि० ६३] अ० ३-अन्तः पुरने अधिकारी. [पारि-
कर्मिकः-नाना उपकरणेना अधिकारी. पुराध्यक्षः कोटपतिः,
पौरिकः, दण्डपाशिकः अ० ४-कोटवाल, नगरने अधिकारी,
पुराध्यक्षः शि० १४२] ॥७२६॥ शुद्धान्तः (पु. न., अन्तःपुरम्,
अवरोधः, अवरोधनम् अ० ४-अन्तःपुर. सौविदल्लाः, कञ्चुकिनः
'इन्', स्थापत्याः, सौविदाः अ० ४-(पु. अ.), कुण्ड, वाहन वगैरे
अन्तःपुरने रक्षको. ॥७२७॥ षण्ढः, वर्षवरः अ० २-अन्तःपुरने रक्षक
नपुंसक. शत्रुः, प्रतिपक्षः, परः, रिपुः, (पु.), शात्रवः, प्रत्यवस्थाता 'द'

दस्युः सपत्नोऽसहनो विपक्षो, द्वेषी द्विषन् वैर्यदितो जिघांसुः ।
 दुर्हत् परेः पन्थकपन्थिनौ द्विद्, प्रत्यर्थ्यमित्रावभिमात्यराती ॥ ७२९ ॥
 वैरं विरोधो विद्वेषो, वयस्यः सवयाः सुहृत् ।
 रिन्धः सहचरो मित्रं, सखा सख्यं तु सौहृदम् ॥ ७३० ॥
 सौहार्दं साप्तपदीनमैत्र्यज्याणि सङ्गतम् ।
 आनन्दनं त्वाप्रच्छनं, स्मृत् सभाजनमित्यपि ॥ ७३१ ॥
 विषयानन्तरो राजा, शत्रुर्मित्रमतः परम् ।
 उदासीनः परतः प्राणिग्राहस्तु पृष्ठतः ॥ ७३२ ॥

(पु.), प्रत्यनीकः, अभियातिः (पु.), अरिः (पु.) ॥ ७२८ ॥, दस्युः, सपत्नः, असहनः, विपक्षः, द्वेषी 'इन्' (पु.), द्विषन् 'त्' (पु.), वैरी 'इन्' (पु.), अहितः, जिघांसुः (पु.), दुर्हृद् (पु.), परिपन्थकः, परिपन्थी 'इन्' (पु.), द्विद् 'ष्' (पु.), प्रत्यर्थी 'इन्' (पु.), मित्रः, अभिमातिः, (पु.), अरातिः (पु.), [अनुहृद् (शि० ६३) अ० २६-शत्रु. ॥ ७२६ ॥ वैरम्, विरोधः, विद्वेषः अ० ३-वैर, विशेष. वयस्यः, सवयाः 'अस्' सुहृद् (पु.), रिन्धः, सहचरः, मित्रम् (न.) सखा 'खि' (पु.), [सहायः, साप्तपदिनः (शि० ६३) अ० ७-मित्र. सख्यम्, सौहृदम्, ॥ ७३० ॥ सौहार्दम्, साप्तपदीनम्, मैत्री (स्त्री.), अज्रयम्, सङ्गतम् अ० ७-मित्रता. आनन्दनम्, आप्रच्छनम्, सभाजनम् 'स्वभाजनम्' अ० ३-मित्र वगेरेने आलिङ्गनाद्विधौ आनन्दं उपलवधौ ते. ॥ ७३१ ॥ शत्रुः (पु.)-पाडोशी राज्ञ, जित-वांसी धृच्छावाला नल्लुकेना देशेनो राज्ञ, मित्रम्-पासेने देश भूमीने तेनी पछीना देशेनो राज्ञ, उदासीनः-उपर कडेला शत्रु अने मित्र राज्ञोपाधी अलि राज्ञ. प्राणिग्राहः-भीम राज्ञने जितवाने जयेला

અનુવૃત્તિસ્ત્વનુરોધો, હેરિકો ગૃહપૂરુષઃ ।

પ્રણિધિર્યથાર્હવર્ણોઽવસર્પો મન્ત્રવિચ્ચરઃ ॥ ૭૩૩ ॥

વાર્તાયનઃ સ્પશશ્ચાર, આત્મપ્રત્યયિતૌ સર્પો ।

સત્રિણિ સ્યાદ્ ગૃહપતિર્દૂતઃ સન્દેશહારકઃ ॥ ૭૩૪ ॥

સન્ધિવિગ્રહયાનાન્યાસનદ્વૈધાશ્રયા અપિ ।

૧૬ ગુણાઃ શક્તયસ્તિસ્રઃ, પ્રમુત્વોત્સાહમન્ત્રજાઃ ॥ ૭૩૫ ॥

બાણી તેનું રાજ્ય લેવાને ઇચ્છતો રાજા, પાછળ પડેલો શત્રુ ॥૭૩૩॥
 અનુવૃત્તિઃ (સ્ત્રી.), અનુરોધઃ એ-૨ ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તવું, અનુ-
 સરવું. હેરિકઃ, ગૃહપૂરુષઃ, પ્રણિધિઃ (પુ.), યથાર્હવર્ણઃ, અવસર્પઃ,
 મન્ત્રવિદ્ (પુ.), ચરઃ ॥૭૩૩॥ વાર્તાયનઃ, સ્પશઃ, ચારઃ એ ૧૦-
 ચર પુરુષ, શુભ પુરુષ. આત્મ-અવિસંવાદિવાક્ 'ચૂ', પ્રત્યયિતઃ
 એ ૨-વિશ્વાસુ, અવિસંવાદી. સર્પો 'ઇન્' (પુ.), ગૃહપતિઃ એ ૨-
 હંમેશા દાન આપનાર, ધરધણી. દૂતઃ, સંદેશહારકઃ એ ૨-દૂત-
 સંદેશ લઈ જનાર. ॥૭૩૪॥ ૧ સન્ધિઃ (પુ.)-સલાહ. ૨ વિગ્રહઃ-
 લડાઈ. ૩ યાનમ્ યુદ્ધયાત્રા. લડાઈ કરવા સાથે જવું. ૪ આસનમ્-
 લડાઈ વગેરેની નિવૃત્તિ. કિંદામાં ભરાઈ રહેવું. ૫ દ્વૈધમ્-એકનો
 સાથે સંધિ કરી બીજો લડાઈ કરવા જવું, શત્રુમાં ફટકૂટ પાડવી,
 ૬ આશ્રયઃ યાગવાનનો આશ્રય લેવો-ગુણાઃ-આ છ રાજ્યને ઉપ-
 કરી ગુણો છે. પ્રમુત્વશક્તિઃ-કોશ, દંડના પ્રભાવથી ઉત્પન્ન થયેલી.
 ઉત્સાહશક્તિઃ-પરાક્રમાદિવડે ઉત્પન્ન થયેલી. મંત્રશક્તિઃ-સંધિ,
 વિગ્રહ વગેરે પાંચને યથાસ્થાને સ્થાપન કરવાથી ઉત્પન્ન થયેલી.
 શક્તયઃ-ત્રણ શક્તિઓ છે. ॥૭૩૫॥ ઉપાયાઃ-સામ, દાન, ભેદ અને

સામદાનભેદદણ્ડા. ઉપાયા: સામ સાન્ત્વનમ્ ।
 ઉપજાપ: પુનર્મેદો, દણ્ડ: સ્યાત્ સાહસં દમ: ॥૭૩૬॥
 પ્રામૃતં ઢૌકનં લઙ્ચોત્કચ: કૌશલિકામિષે ।
 ઉપાચાર: પ્રદાનં દાહારો ગ્રાહ્યાયને અપિ ॥ ૭૩૭ ॥
 માયોપેક્ષેજન્દ્રાલાનિ, ક્ષુદ્રોપાયા ઇમે ત્રય: ।
 મૃગયાઽક્ષા: સ્ત્રિય: પાનં, વાકપારુષ્યાર્થદૂષણે ॥ ૭૩૮ ॥
 દણ્ડપારુષ્યમિત્યેતદ્વ્યં, વ્યસનસપ્તકમ્ ।
 પૌરુષં વિક્રમ: શૌર્યં, શૌણ્ડીર્યં ચ પરાક્રમ: ॥ ૭૩૯ ॥

૬૪-આ ચાર ઉપાયો છે. સામ 'ન' (ન.), સાન્ત્વનમ્ એ ૨-પ્રિય-
 વચનાદિ. મેદઃ, ઉપજાપ: એ ૨-ભેદ, સંગઠન તોડવું તે. દણ્ડ:
 (પુ. ન.), સાહસમ (પુ. ન.), દમ: એ ૩-દંડ. ॥૭૩૬॥ પ્રામૃ-
 તમ્, ઢૌકનમ્, લઙ્ચા (પુ. સ્ત્રી.), ઉત્કોચ:, કૌશલિકમ્,
 અમિષમ (પુ. ન.), ઉપચાર:, ઉપપ્રદાનમ્, ઉપદા, ઉપદાર:,
 ઉપગ્રાહ્ય:, ઉપાયનમ્ એ ૧૨-દાન, ભેટ, લાચ. ॥૭૩૭॥ ૧ માયા-
 રૂપ પરાવર્તન વગેરે. ૨ ઉપેક્ષા-ઉપેક્ષા, તિરસ્કાર. ૩ જન્દ્રજાલમ્-
 મંત્ર, દ્રવ્ય, તંત્રાદિવડે અસંભવિત વસ્તુ દેખાડવી. આ ત્રણ-
 ક્ષુદ્રોપાયા: ક્ષુદ્ર (તુચ્છ ઉપાયો છે. ૧ મૃગયા-શિકાર. ૨ અક્ષા:-
 ભુગાર. ૩ સ્ત્રિય:-પરસ્ત્રી. ૪ પાનમ્-મદિરા. ૫ વાકપારુષ્યમ્-
 ઠકંશ વચન. ૬ અર્થદૂષણમ્-આ (આદાનમ્ સર્વની પાસેથી ગ્રહણ
 કરવું. અદાનમ્ નહિ આપવું. વિનાશ: ધનનો નાશ, પરિત્યાગ:-
 ત્યાગ) ચાર પ્રકારનું અર્થદૂષણ ॥ ૭૩૮ ॥ દણ્ડપારુષ્યમ્-આકરો,
 દંડ. આ વ્યસનસપ્તકમ્-સાત વ્યસનો રાત્રીને ત્યાગ કરવા લાયક
 છે. પૌરુષમ્, વિક્રમ:, શૌર્યમ્, શૌણ્ડીર્યમ્, પરાક્રમ: એ ૫-

यत्कोशदण्डजं तेजः, स प्रभावः प्रतापवत् ।

भिया धर्मार्थकामैश्च, परीक्षा या तु सोपधा ॥ ७४० ॥

तन्मन्त्राद्यषडक्षीणं, यत्तृतीयाद्यगोचरः ।

रहस्यालोचनं मन्त्रो, रहस्यन्नमुपह्वरम् ॥ ७४१ ॥

विविक्तविजनैकान्तनिःशलाकानि केवलम् ।

गुह्ये रहस्यं न्यायस्तु, देशरूपं समञ्जसम् ॥ ७४२ ॥

कल्पाऽग्नेषौ नयो न्याय्यं, तूचितं युक्तसांप्रतैः ।

लभ्यं प्राप्तं भजमानाऽभिनीतौपयिकानि च ॥ ७४३ ॥

परिक्रम, ॥७३६॥ प्रभावः, प्रतापः अ० २-कोश, दंड अने प्रबु-
त्तशक्तिरथी उत्पन्न थयेलुं तेज. प्राणुना लोणे जीवानुं अपमान,
तिरस्कार वगेरेने सङ्गन न करे तेवुं तेज. उपधा-धर्म अर्थ, क्रम
अने लय वगेरेथी अभात्यादिकेनी परीक्षा करवी ते. ॥७४०॥
अषडक्षीणम्-त्रीणे भाषुस न बाली शके तेवी पानगी मसकत
वगेरे. मन्त्रः-अेकान्ते थती विचारल्लु. रहः 'स्' (न. अ.),
छन्नम्, उपह्वरम् (पु. न.) ॥७४१॥, विविक्तम्, विजनम्, एका-
न्तम्, निःशलाकम्, केवलम् अ० ८-अेकांत. गुह्यम्, रहस्यम्
अ० २-गुप्त राभवथ योय्य. न्यायः, देशरूपम्, समञ्जसम् ॥७४२॥,
कल्पः, अग्नेषः, नयः [नीतिः (अ.) शि० ६४] अ० ६ न्याय.
न्याय्यम्, उचितम्, युक्तम्, साम्प्रतम्, लभ्यम्, प्राप्तम्,
भजमानम्, अभिनीतम्, औपयिकम् अ० ६-(त्रि.)-योय्य, न्याय-
युक्त, व्याख्या. ॥७४३॥ प्रक्रिया, अधिकारः अ० २-व्यवस्था करवी.

प्रक्रिया त्वधिकारोऽथ, मर्यादा धारणा स्थितिः ।

संस्थाऽपराधस्तु मन्तुर्व्यलीकं विप्रियाऽऽगसी ॥ ७४४ ॥

बलिः करो भागधेयो, द्विपाद्यो द्विगुणो दमः ।

वाहिनी पृतना सेना, बलं सैन्यमनीकिनी ॥ ७४५ ॥

कटकं ध्वजिनी तन्त्रं, दण्डोऽनीकं पताकिनी ।

वरूथिनी चमूश्चक्रं, स्कन्धावारोऽस्य तु स्थितिः ॥ ७४६ ॥

शिविरं रचना तु स्याद्, व्यूहो दण्डादिको युधि ।

प्रत्यासारो व्यूहपाणिः, सैन्यपृष्ठे प्रतिग्रहः ॥ ७४७ ॥

मर्यादा, धारणा, स्थितिः (श्री.), संस्था अे ४-मर्यादा, न्याय
मार्गभां रडेवुं. अपराधः, मन्तुः (पु.). व्यलीकम् (पु. न.), विप्रि-
यम्, आगः 'स' (न.) अे ५-अपराध. ॥७४४॥ बलिः (पु. श्री.),
करो, भागधेयः (पु. श्री.) अे ३-करो, भडेसूत. द्विपाद्यः-५५भल्ले।
दंड. वाहिनी, पृतना, सेना, बलम्, सैन्यम्, अनीकिनी ॥७४५॥
कटकम् (पु. न.), ध्वजिनी, तन्त्रम्, दण्डः (पु. न.), अनीकम्
(पु. न.), पताकिनी, वरूथिनी, चमूः (श्री.), चक्रम् (पु. न.),
स्कन्धावारः [शिविरः शि० ६४] अे १६-६५३२. ॥७४६॥ शिवि-
रम्-६५३२नुं रडेडाषु-छावणी. व्यूहः-युद्धभा सैन्यनी दंडाकृति
भंडलाकृति वगेरे रथना. प्रत्यासारः, व्यूहपाणिः (पु.) अे २-व्यूहनी
पाछणने। लाग. सैन्यपृष्ठः, प्रतिग्रहः अे २-सैन्यनी पाछणने।
लाग. ॥ ७४७ ॥ पत्तिः-अेक हाथी, अेक रथ, त्रषु घोडा, पांच

एकेभैकरथास्वयश्वाः, पत्तिः पठचपदातिका ।

સૈના સૈનામુખં ગુલ્મો, વાહિની પૂતના ચમૂઃ ॥ ૭૪૮ ॥

अनीकिनी च पत्तेः स्यादिभाद्यैस्त्रिगुणैः क्रमात् ।

દશાનીકિન્યોઽક્ષૌહિણી, સજ્જનં, તૂપરક્ષણમ્ ॥ ૭૪૯ ॥

પદાતિ-પાયદલ, એવું સૈન્ય હોય તે પત્તિ કહેવાય છે. પત્તિથી ત્રણ ત્રણ ગણી સંખ્યાવાળી સૈના વગેરે થાય છે, તેમાં સૈના-પત્તિથી ત્રણ ગણી. સૈનામુખમ્-સૈનાથી ત્રણ ગણું. ગુલ્મઃ (પુ. ન.)-સૈનામુખથી ત્રણ ગણું. વાહિની-ગુલ્મથી ત્રણ ગણી. પૂતના-વાહિનીથી ત્રણ ગણી. ચમૂઃ-પૂતનાથી ત્રણ ગણી. ॥૭૪૮॥ અનીકિની-ચમૂથી ત્રણ ગણી અનીકિની થાય છે. અનીકિની માં કુલ સંખ્યા ૨૧૮૭૦ થાય છે. ॥પત્તિ વગેરે સૈન્ય સંખ્યાનું કોષ્ટક.॥

નામ	હસ્તી	રથ	અશ્વ	પદાતિ.
પત્તિ:	૧	૧	૩	૫
સૈના	૩	૩	૯	૧૫
સૈનામુખમ્	૯	૯	૨૭	૪૫
ગુલ્મઃ	૨૭	૨૭	૮૧	૧૩૫
વાહિની	૮૧	૮૧	૨૪૩	૪૦૫
પૂતના	૨૪૩	૨૪૩	૭૨૯	૧૨૧૫
ચમૂ	૭૨૯	૭૨૯	૨૧૮૭	૩૬૪૫
અનીકિની	૨૧૮૭	૨૧૮૭	૬૫૬૧	૧૦૬૩૫

(અમરકોશમાં પત્તિ પછી ત્રણ ત્રણ ગણાં કરતાં અનુક્રમે-સૈનામુખમ્, ગુલ્મઃ, ગણઃ, વાહિની, પૂતના, ચમૂઃ, અને અનીકિની એ પ્રમાણે નામો બજાવ્યાં છે.) અક્ષૌહિણી-દશ અનીકિની પ્રમાણ; જેમાં ૨૧૮૭૦ હાથી, ૨૧૮૭૦ રથ, ૬૫૬૧૦ અશ્વ, ૧૦૬૩૫૦ પાયદલ પ્રમાણ સૈન્ય હોય છે. સજ્જનમ્, ઉપરક્ષણમ્ એ ૨-

વૈજયંતી પુનઃ કેતુઃ, પતાકા કેતનં ધ્વજઃ ।

અસ્યોચ્ચૂલાવચૂલાશ્ચાવૃદ્ધ્વાધોમુલકૂર્ચકો ॥ ૭૫૦ ॥

ગજો વાજી રથઃ પત્તિઃ, સેનાન્નં સ્યાચ્ચતુર્વિધમ્ ।

યુદ્ધાર્થે ચક્રવદ્યાને, શતાન્નં સ્યન્દનો રથઃ ॥ ૭૫૧ ॥

સ ક્રીડાર્થઃ પુષ્પરથો, દેવાર્થસ્તુ મરુદ્રથઃ ।

યોગ્યારથો વૈનયિકોઽધ્વરથઃ પારિયાનિકઃ ॥ ૭૫૨ ॥

કર્ણીરથઃ પ્રવહણં, હયનં રથગર્ભકઃ ।

અનસ્તુ શંકટોઽથ સ્યાદ્ ગન્ત્રી કમ્બલિવાહકમ્ ॥ ૭૫૩ ॥

સૈન્યને સન્ન્ય કરવું, સૈન્યતું રક્ષણ કરવું. ॥૭૪૯॥ વૈજયંતી, કેતુઃ (પુ.), પતાકા, કેતનમ્, ધ્વજઃ (પુ. ન.), [જયંતી, પટાકા શિ. ૬૪] એ ૫-ધ્વજ-દંડમાં નાખેલ હોય તે [ધ્વજઃ-પતાકા-વણઃ-ધ્વજના દંડને પણ કોઈ ધ્વજ કહે છે. શિ. ૬૫] ઉચ્ચૂલઃ ધ્વજની ઉપરનો અગ્રભાગ. અવચૂલઃ-ધ્વજની નીચેનો ભાગ. ॥૭૫૦॥ ૧ ગજઃ-હાથી, ૨ વાજી 'હન' (પુ.)-ઘોડો, ૩ રથઃ-રથ, ૪ પત્તિઃ (પુ.) પદાતિ, પાળો. આ ચાર-સેનાન્નમ્-સેનાનાં અંગો છે. શતાન્નં, સ્યન્દનઃ, રથઃ(પુ. સ્ત્રી.) એ-૩ યુદ્ધમાં લઈ જવાનો રથ. ॥૭૫૧॥ પુષ્પરથઃ-ક્રીડા, યાત્રા, મહોત્સવ નિમિત્તનો રથ. મરુદ્રથઃ-દેવ માટેનો રથ, દેવોનો રથ. યોગ્યારથઃ, વૈનયિકઃ એ ૨-શાસ્ત્રાભ્યાસ માટેનો રથ. અધ્વરથઃ, પારિયાનિકઃ એ ૨-મુશાહરીનો રથ. ॥ ૭૫૨ ॥ કર્ણીરથઃ, પ્રવહણમ્, હયનમ્, રથગર્ભકઃ એ ૪-પુરુષો વડે ખેલે ઉપાડી લઈ જવાનો રથ, ચક્રવર્ણ, સ્ત્રીઓને માટે પડાવાળો રથ. પાલખી બનઃ 'સ' (ન.), શકટઃ (ત્રિ.) એ ૨-ગાડું ગન્ત્રી, કમ્બલિવાહકમ્ (પુ. ન.) એ ૨-

અથ કામ્બલવાસાદ્યાસ્તૈસ્તૈઃ પરિવૃત્તે રથે ।

સ પાણ્ડુકમ્બલી યઃ સ્યાત્ , સંવીતઃ પાણ્ડુકમ્બલઃ ॥ ૭૫૪ ॥

સ તુ દ્વૈપો વૈયાઘ્રશ્ચ, યો વૃતો દ્વીપિર્ચર્મણા ।

રથાક્ષં રક્ષપાદોઽરિ, ચક્રં ધારા પુનઃ પ્રધિઃ ॥ ૭૫૫ ॥

નેમિરક્ષાગ્રકીલે ત્વષ્યાણી, નાભિસ્તુ પિણ્ડિકા ।

યુગન્ધરં કૂવરં સ્યાત્ , યુગમીશાન્તવન્ધનમ્ ॥ ૭૫૬ ॥

યુગકીલકસ્તુ શમ્યા, પ્રાસજ્ઞસ્તુ યુગાન્તરમ્ ।

અનુકર્ષી દાર્વિધસ્થઃ, ધૂર્વી યાનમુલ્લં ચ ધૂઃ ॥ ૭૫૭ ॥

ખળદ જોડેલી ગાડી, બેલગાડી, વહેલ. ॥ ૭૫૩ ॥ કામ્બલઃ કાંબળથી ઢંકાયેલો રથ. વાસ્ત્રઃ-વસ્ત્રથી ઢંકાયેલો રથ. (આદિ પદ્ધતી દૌગૂલઃ વગેરે-વસ્ત્ર વગેરેથી બનેલા રથો બાણુવા) પાણ્ડુકમ્બલી 'ઇન્' (પુ.)-પાંડુ-શ્વેત ઢંકાયેલો રથ. ॥ ૭૫૪ ॥ દ્વૈપઃ, વૈયાઘ્રઃ-એ ૨-વાઘના આમડાથી ઢંકાયેલો રથ. રથાક્ષમ્, રથપાદઃ, અરિ 'ઇન્' (ન.), ચક્રમ્ (પુ. ન.) એ ૪-ચક્ર, પૈડું. ધારા, પ્રધિઃ (પુ. સ્ત્રી.) ॥ ૭૫૫ ॥ નેમિઃ (સ્ત્રી.) એ ૩-વેરાવો, પૈડાનો ગોળ ફરતો ભાગ અણિઃ, આણિઃ એ ૨-(પુ. સ્ત્રી.) ધરીનો ખીલો. નાભિઃ (સ્ત્રી.) પિણ્ડિકા એ ૨-પૈડાનો મધ્યભાગ, પૈડાની વચ્ચેનાં ત્રણ ધરી રહે છે તે. યુગન્ધરમ્, કૂવરમ્ એ ૨-(પુ. ન.) ધૂંસરીનું કાષ્ઠ. યુગમ્ (પુ. ન.), ઈશાન્તવન્ધનમ્ એ ૨-ધોસરું. ॥ ૭૫૬ ॥ યુગકીલકઃ, શમ્યા એ ૨-ધૂંસરીનો ખીલો. પ્રાસજ્ઞઃ, યુગાન્તરમ્ એ ૨-ખીલ ધૂંસરી, જોતર, નવા વાહરડાને જોડવા માટે ખાંધ ઉપર નાખવાની એક પ્રકારની ધૂંસરી, અનુકર્ષઃ-આરી-રથની નીચેનું લાકડું. ધૂર્વી, યાનમુલ્લમ્, ધૂઃ 'ઈ' (સ્ત્રી.) એ ૩-ધોસરી, રથ વગેરેનો અથભાગ.

रथगुप्तिस्तु वरूथो, रथाङ्गानि त्वपस्कराः ।

शिबिका याप्ययानेऽथ, दोला प्रेङ्गादिका भवेत् ॥ ७५८ ॥

वैनीतकं परम्परावाहनं शिबिकादिकम् ।

यानं युग्यं पत्रं बाह्यं, वह्यं वाहनधारणं ॥ ७५९ ॥

नियन्ता प्राजिता यन्ता, सूतः सव्येष्टसार्थी ।

दक्षिणस्थप्रवेतारौ, क्षता रथकुटुम्बिकः ॥ ७६० ॥

रथरोहिणि तु रथी, रथिके रथिरो रथी ।

अश्वारोहे त्वश्ववारः, सादी च तुरगी च सः ॥ ७६१ ॥

॥७५७॥ रथगुप्तिः (स्त्री.), वरूथः (पु. न.) ये २-शस्त्रादिकथी
अथवा माटे रथ उपरतुं लोढातुं ढाङ्गु. रथाङ्गानि, अपस्कराः,
ये २-(अ. व.) यङ् सिवायना रथनां अणो. शिबिका, याप्यया-
नम् (क्षम्पानम्), [क्षम्पानम् शि. ६५] ये २-भाणस उपाडी शङ्के
तेरी पादप्री, सुभुपाल वगेरे. दोला, प्रेङ्गा (हिण्डोलकः,
शयानकः वगेरे.) ये २-ङीयङो, ङोणी. ॥७५८॥ वैनीतकम्
(पु.न.)-शिबिका वगेरे (मनुष्यो वडे लङ् नवाय तपु.) वाहन.
यानम्, युग्यम्, पत्रम् (पु.न.) बाह्यम्, वह्यम्, वाहनम्, धोरणम्
ये ७-सर्वात्मना वाहन, रथ, ङाथी, घोडा वगेरे. ॥७५९॥ नियन्ता
'तु' (पु.) प्राजिता 'तु' (पु.) यन्ता 'तु' (पु.), सूतः, सव्येष्टा 'तु' (पु.),
सार्थिः (पु.), दक्षिणस्थः, प्रवेता 'तु' (पु.), क्षता 'तु' (पु.), रथ-
कुटुम्बिकः [सव्येष्टः, सादी 'इन्' (पु.) शि. ६५] ये १० आर्थी
॥७६०॥ रथरोही-रथारोही 'इन्' (पु.), रथी 'इन्' (पु.) ये २-
रथभां भेरीने युद्ध करनारथीदी. रथिकः, रथिरः, रथो 'इन्' (पु.)
ये ३-रथवाणो. अश्वारोहः, अश्ववारः, सादी 'इन्' (पु.), तुरगी
'इन्' (पु.) ये ४-घोडेऋवार. ॥७६१॥ हस्त्यारोहः, सादी 'इन्' (पु.),

હસ્ત્યારોહે સાદિયન્તુમહામાત્રનિષાદિનઃ ।

આધોરણા હસ્તિપકા, ગજાજીવેમપાલકાઃ ॥ ૭૬૨ ॥

યોદ્ધારસ્તુ મટા યોધાઃ, સેનારક્ષાસ્તુ સૈનિકાઃ ।

સેનાયાં યે સમવેતાસ્તે સૈન્યાઃ સૈનિકા અપિ ॥ ૭૬૩ ॥

યે સહસ્રેણ યોદ્ધારસ્તે સાહસ્રાઃ સહસ્રિણઃ ।

છાયાકરઃ છત્રધારઃ, પતાકી વૈજયન્તિકઃ ॥ ૭૬૪ ॥

પરિધિસ્થઃ પરિચર, આમુક્તઃ પ્રતિમુક્તવત્ ।

અપિનદ્ધઃ પિનદ્ધોઽથ, સન્નદ્ધો વ્યૂઠકઙ્કટઃ ॥ ૭૬૫ ॥

યન્તા 'ત્' (પુ.), મહામાત્રઃ, નિષાદી 'ઇન્' (પુ.) એ ૫-હાથી ઉપર બેસનાર. આધોરણાઃ, હસ્તિપકાઃ, ગજાજીવાઃ, હમપાલકાઃ (મેળઃ દેવ) એ ૪-(પુ. બ.) મહાપત, હાથીવડે આજીવિકા ચલાવનાર. (કેટલાએક હસ્ત્યારોહઃ વગેરે અને હમપાલક વગેરે શબ્દો એક અર્થવાળા માને છે.) ॥૭૬૨॥ યોદ્ધારઃ 'ત્', મટાઃ, યોધાઃ એ ૩-(પુ. બ.) સુભટો, લડવૈયા. સેનારક્ષાઃ, સૈનિકાઃ (પ્રાહરિકાઃ) એ ૨-(પુ. બ.) પહેરેગીરો, સૈનિક. સૈન્યાઃ, સૈનિકાઃ એ ૨-(પુ. બ.)-સૈનિકો, સેનામાં રહેલા. ॥૭૬૩॥ સાહસ્રાઃ, સહસ્રિણઃ 'ઇ' એ ૨-(પુ. ન.)-હજાર સૈનિકનો ઉપરી-નાયક. છાયાકરઃ, છત્રધારઃ એ ૨-છત્રને ધારણ કરનાર. પતાકી 'ઇન્' (પુ.) વૈજયન્તિકઃ એ ૨-નિશાનવાળો, ધ્વજને ધારણ કરનાર. ॥૭૬૪॥ પરિધિસ્થઃ, પરિચરઃ એ ૨-સૈન્યનો બંદોબસ્ત રાખનાર. દંડનાયક, સેનાનું રક્ષક કરનાર, ચોકીદાર. આમુક્તઃ, પ્રતિમુક્તઃ, અપિનદ્ધઃ, પિનદ્ધઃ એ

दंशितो वर्मितः सज्जः, सन्नाहो वर्म कङ्कटः ।

जगरः कवचं दंशस्तनुत्रं माठ्युरश्छदः ॥ ७६६ ॥

निचोलकः स्यात् कूर्पासो, वारवाणश्च कञ्चुकः ।

सारसनं त्वधिकाङ्गं, हृदि धार्य सकञ्चुकैः ॥ ७६७ ॥

शिरस्त्राणे तु शीर्षण्यं, शिरस्कं शीर्षकं च तत् ।

नागोदमुदरत्राणं, जङ्घात्राणं तु मत्कुणम् ॥ ७६८ ॥

बाहुत्राणं बाहुलं स्याज्जालिका त्वङ्गरक्षणी ।

जालप्रायाऽऽयसी स्यादायुधीयः शस्त्रजीविनि ॥ ७६९ ॥

४-कञ्चुक धारणु करेलेः. सन्नद्धः, व्यूढकङ्कटः ॥७६५॥, दंशितः, वर्मितः, सज्जः [कवचितः शि० ६५] अथ ५-अध्तर पलेरेलेः. सन्नाहः वर्म 'न' (न.) कङ्कटः, जगरः, कवचम् (पु. न.), दंशः, तनुत्रम्, माठो-माठिः (स्त्री.), उरश्छदः [दंशनम्, त्वकम्, तनुत्राणम् अथ ३-शि० ६६] अथ ६-अध्तर कवचम्. ॥७६६॥ निचोलकः, कूर्पासः, वारवाणः, कञ्चुकः (पु. न.) अथ ४-योणी, क्षायणी, योद्धा वगेरेनुं छातीनुं सुतराड अध्तर. सारसनम्, अधिकाङ्गम् [अधियाङ्गम्, धियाङ्गम्, शि० ६६] अथ २-कञ्चुक उरर आधवाने पटो, केडे आधवाने कभरपटो. ॥७६७॥ शिरस्त्राणम्, शीर्षण्यम्, शिरस्कम्, शीर्षकम् [खोलम् शि० ६७] अथ ४-१ भाथानी पाधडी, २ टोप, भाथानुं अध्तर. नागोदम्, उदरत्राणम् अथ २-पेटनुं अध्तर. जङ्घात्राणम्, मत्कुणम् अथ २-आधनुं अध्तर. ॥७६८॥ बाहुत्राणम्, बाहुलम् अथ २-हाथनुं अध्तर. जालिका, अङ्गरक्षणी, जालप्राया, आयसी अथ ४-डोढानुं अध्तर.

काण्डपृष्ठा^१युधिकौ च, तुल्या^२ प्रासिक^३कौन्तिकौ ।

पारश्व^४धिकस्तु पारश्वधः^५ परश्वधा^६युधः ॥ ७७० ॥

स्यु^७नैस्त्रिशिक^८शाक्ती^९कयाष्टी^{१०}कास्तत्तदा^{११}युधाः ।

तूणी^{१२} धनुर्भृद्^{१३} धानुष्कः^{१४}, स्यात् काण्डीर^{१५}स्तु काण्डवान् ॥ ७७१ ॥

कृतहस्तः^{१६} कृतपुङ्खः^{१७}, सुप्रयुक्तशरो^{१८} हि यः ।

शीघ्रवेधी^{१९} लघुहस्तोऽपराद्धेषु^{२०}स्तु लक्ष्यतः ॥ ७७२ ॥

च्युतेषु^{२१}दूरवेधी^{२२} तु, दूरापात्या^{२३}युधं पुनः ।

हेतिः^{२४} प्रहरणं^{२५} शस्त्रमस्त्रं^{२६} तच्च तदुर्विधम् ॥ ७७३ ॥

आयुधोयः, शस्त्रजोवी 'इन्' (पु.) ॥७६८॥ काण्डपृष्ठः, आयुधिकः
 अ ४-शस्त्रो वडे आशुविका अलावनार. प्रासिकः, कौन्तिकः अ २-
 लालावाणो. पारश्वधिकः, पारश्वधः, परश्वधा^६युधः अ ३-
 कुडाडीवाणो. ॥७७०॥ नैस्त्रिशिकः तलवारवाणो. शाक्तीकः-शक्ति-
 ३५ शस्त्रवाणो. याष्टीकः-लाडडीवाणो. तूणी 'इन्' (पु.), धनुर्भृद्
 (पु.), धानुष्कः (धनुर्धरः, धन्वी 'इन्', धनुष्मान् 'मत्') [निषङ्गो
 'इन्' (पु.), शि० ६७] अ ३-धनुष्य धारण्य करनार. धनुर्वासी.
 (तूणी 'इन्', निषङ्गो 'इन्'-अ २-आशु रागवाना लाधावालो.)
 काण्डीरः, काण्डवान् 'वत्' (पु.) अ २-काण्ड-आशु धारण्य करनार.
 ॥ ७७१ ॥ कृतहस्तः, कृतपुङ्खः, सुप्रयुक्तशरः अ ३-आशु सारी
 रीते वापरी आशुनार. शीघ्रवेधी 'इन्' (पु.) लघुहस्तः अ २-
 निशानआण, लक्ष्यन् अडपथी वीधनार. अपराद्धेषुः (अपराधानः)
 निशान व्यूढो. ॥७७२॥ दूरवेधी 'इन्' (पु.), दूरापाती 'इन्' (पु.)
 अ २-दूरस्थी लक्ष्य वीधनार. आयुधम् (पु. न.), हेतिः (स्त्री),
 प्रहरणम्, शस्त्रम् (न. स्त्री) अस्त्रम् अ ५-शस्त्र. ते शस्त्र आर

मुक्तं द्विधा पाणियन्त्रमुक्तं शक्तिशरादिकम् ।

अमुक्तं शस्त्रिकादि स्याद् , यष्ट्याद्यं तु द्रव्यात्मकम् ॥ ७७४ ॥

धनुश्चापोऽस्त्रमिष्वासः, कोदण्डं धन्व कार्मुकम् ।

द्रुणाऽऽसौ लस्तकोऽस्यान्तरग्रं स्वर्त्तिरदैन्यपि ॥ ७७५ ॥

मौर्वी जीवा गुणो गव्या, शिञ्जा वाणासनं द्रुणा ।

शिञ्जिनी ज्या च गोधा तु, तलं ज्याघातवारणम् ॥ ७७६ ॥

प्रकारनां छे-॥७७३॥ १ पाणिमुक्तम्-ते शक्ति वगेरे-हाथी
भूकी शकाय तेषु शस्त्र २ यन्त्रमुक्तम् ते शर, बाण वगेरे जे
यन्त्र-धनुष्य वगेरेथी भूकी शकाय तेषु. ३ अमुक्तम् ते शस्त्रिका
वगेरे भूकुपुं न पडे तेषु-हाथमां ज रडेकी छरी वगेरे. ४ मुक्ता-
मुक्तम्-ते यष्टि व्यादि भूकी शकाय अने हाथमां पणु राणी शकाय
तेषु शस्त्र (लाङ्की वगेरे.) ॥ ७७४ ॥ धनुः 'ध' (पु. न.), चापः
(पु. न.), अस्त्रम् , इष्वासः (पु. न.), कोदण्डम् (पु. न.), धन्व
'अन्' (न.) कार्मुकम् , द्रुणम् , आसः (पु. न.) (धनूः (स्त्री.), धनु
(पु.न.), शरासनम् अ ३-शि० ६७] अ ६-धनुष्य. लस्तकः-धनुष्यने।
मध्य भाग, अहणु स्थान. अर्त्तिः (स्त्री.), अटनी-अटनिः (स्त्री.) अ २-
धनुष्यने। अत्रभाग, छेडा. ॥७७५॥ मौर्वी, जीवा, गुणः, गव्या
(स्त्री.न.), शिञ्जा, वाणासनम्, द्रुणा, शिञ्जिनी, ज्या अ ६-पणुछ,
धनुष्यनी दोरी. गोधा, तलम्-तला, ज्याघातवारणम् अ ३-
हाथ ७५२ धनुष्यनी दोरीने। घसाशे न लागे तेने माटे करेले।

સ્થાનાન્યાલીદૈવૈશાસ્ત્રપ્રત્યાલીદાનિ મણ્ડલમ્ ।

સમપાદં ચ વેધ્યં તુ, લક્ષં લક્ષ્યં શરવ્યકમ્ ॥ ૭૭૭ ॥

બાળે પૃષ્ઠકવિશિખાં સ્વર્ગમાર્ધપક્ષો,

કાણ્ડાશુગ્રદરસાયકપત્રવાહાઃ ।

પત્રીપ્વજિહ્વાગશિલીમુલ્કકૃપ્ત-

રોપાઃ કલમ્બશરમાર્ગણચિત્રપુદ્ગાઃ ॥ ૭૭૮ ॥

આમકાનો બાહ્યબંધ. ॥૭૭૬॥ સ્થાનાનિ-ધનુર્ધારીના પાંચ આસનો છે. ત આ પ્રમાણે-૧ આલીદમ્-જમણા પગ લાંબાવી ડાબા પગને સંકેતી ઊભા રહેવું તે. ૨ વૈશાસ્ત્રમ્-(પુ. ન.) બંને પગ વચ્ચે વેંતનું અંતર રાખી ઊભા રહેવું તે. ૩ પ્રત્યાલીદમ્-ડાબા પગ લાંબાવી જમણા પગે સંકેતી ઊભા રહેવું તે. ૪ મણ્ડલમ્-બંને પગ ગોળાકારે રાખવા તે. ૫ સમપાદમ્-બંને પગ સરખા રાખી ઊભા રહેવું તે. વેધ્યમ્ (સ્રી. ન.), લક્ષમ્, લક્ષ્યમ્, શરવ્યકમ્ (સ્રી. વ.), [નિમિત્તમ્ શે. ૧૪૩] એ ૪-નિશાન, બાણું લક્ષ્ય, બીંધવા યોગ્ય વસ્તુ. ॥ ૭૭૭ ॥ બાળઃ (પુ. ન.), પૃષ્ઠકઃ, વિશિખઃ, સ્વર્ગઃ, માર્ધપક્ષઃ, કાણ્ડઃ (પુ. ન.), આશુગ્રઃ, પ્રદરઃ, સાયકઃ, પત્રવાહઃ, પત્રી 'દન્' (પુ.) દણુઃ (ત્રિ.), અજિહ્વાગઃ, શિલી-મુલ્કઃ, કૃપ્તપત્રઃ, રોપઃ, કલમ્બઃ, શરઃ (પુ. ન.), માર્ગણઃ, ચિત્રપુદ્ગઃ, [લક્ષહા, મર્મમેદનઃ, વારઃ, વીરશક્તુઃ, કાદમ્બઃ, અન્નકણ્ઠકઃ એ ૬-શે. ૧૪૩] એ ૨૦-બાણુ. ॥૭૭૮॥ પ્રક્ષ્વેડનઃ સર્વલૌહઃ,

પ્રક્ષેડનઃ સર્વલોહો, નારાચ ષ્ણણશ્ચ સઃ ।

નિરસ્તઃ પ્રહિતો વાણે, વિષાક્તે દિગ્ધલિપ્તકૌ ॥ ૭૭૯ ॥

વાણમુક્તિર્વ્યવચ્છેદો, દીપ્તિર્વેગસ્ય તીવ્રતા ।

શ્વરપ્રતઙ્ગલાઽર્દ્ધેન્દુતીરીમુખ્યાસ્તુ તદ્વિદઃ ॥ ૭૮૦ ॥

પક્ષો વાજઃ પત્રણા તન્ન્યાસઃ પુઙ્ગ્વસ્તુ કર્ત્તરી ।

તૂળો નિષઙ્ગસ્તૂળીર, ઉપાસઙ્ગઃ શરાશ્રયઃ ॥ ૭૮૧ ॥

નારાચઃ, ષ્ણણઃ, [લોહનાલઃ, અસ્ત્રસાયકઃ શે. ૧૪૪] એ ૪-
લોહાનું આણુ. નિરસ્તઃ, પ્રહિતઃ (ક્ષિતઃ) એ ૨-નાખેણું આણુ.
વિષાક્તઃ, દિગ્ધઃ, લિપ્તકઃ એ ૩-ઝેરવાળું આણુ. ॥૭૭૯॥ વાણમુ-
ક્તિઃ, વ્યવચ્છેદઃ એ ૨-ધનુષ્માંથી આણુનું છોડવું. દીપ્તિઃ (શ્લી)
આણુનો ઘણો વેગ, શ્વરપ્રઃ-ધારવાળું લોહાનું આણુ. તદ્વલઃ—
ઉંદરના પૂંછડાના જેવી આકૃતિવાળું આણુ. અર્દ્ધેન્દુઃ-અર્ધચન્દ્રની
આકૃતિવાળું લોહાનું આણુ. તીરી-ત્રણભાગનું શર અને એક ભાગ
લોહાનો હોય તેવું આણુ. (આદિ પદ્ધતી વળ્લસનઃ, તોમરઃ, વાવ-
લ્લઃ, મલ્લઃ, ગરુડઃ, અર્દ્ધનારાચઃ વગેરે આણુના લેહો બેણુના.)
॥૭૮૦॥ પક્ષઃ, વાજઃ (હ્રદાવલિઃ, પત્રવાલો) એ ૨-આણુના
પુંખમાં રહેલા ગીધ વગેરેનાં પીંજાં. પત્રણા-પક્ષનું આણુસ્કન્ધ
ઉપરે સ્થાપવું. પુઙ્ગ્વઃ (પુ. ન.), કર્ત્તરી-કર્ત્તરિઃ (શ્લી.) એ ૨-આણુનું
મૂલ, આણુમાં દોરી સ્થાપવાનું સ્થાન. તૂળઃ (ત્રિ.), નિષઙ્ગઃ, તૂળીરઃ,
ઉપાસઙ્ગઃ, શરાશ્રયઃ ॥૭૮૧॥ શરધિઃ, (રણુધિઃ, વાણધિઃ એ-

शरधिः कलापोऽप्यथ चन्द्रहासः-

करवालनिस्त्रिशकृपाणखड्गाः ।

तरवारिकौक्षेयकर्मण्डलाग्रा,

असिर्ऋष्टिरिष्टी त्सरस्य मुष्टिः ॥ ७८२ ॥

प्रत्याकारः परीवारः, कोशः खड्गपिधानकम् ।

अङ्गनं फलकं चर्म, खेटकाऽऽवरणस्फुराः ॥ ७८३ ॥

अस्य मुष्टिस्तु संग्राहः, क्षुरी क्षुरी कृपाणिका ।

शस्त्र्यसेधेनुपुत्र्यौ च, पत्रपालस्तु साऽऽयता ॥ ७८४ ॥

यौगिकः), कलापः अथ ७-भाष्ये राभवानुं लाधुः चन्द्रहासः, करवालः, निस्त्रिशः, कृपाणः, खड्गः, तरवारिः (पु.), कौक्षेयकः, मण्डलाग्रा, असिः (पु.), ऋष्टिः (पु. स्त्री.), रिष्टिः (पु. स्त्री.), [सायकः, श्रीगर्भः, विजयः, शास्ता 'तृ', व्यवहारः, प्रजाकरः ॥ १४४ ॥, धर्मपालः, अक्षरः, देवः, तीक्ष्णकर्मा 'अन', दुरासदः, प्रसङ्गः, रुद्रतनयः, मनुज्येष्ठः, शिवङ्करः ॥ १४५ ॥, करपालः, विशसनः, तीक्ष्णधारः, विषाग्रजः, धर्मप्रसारः, धाराङ्गः, धाराधरः, करालिकः ॥ १४६ ॥ चन्द्रभासः, शस्त्रः अथ २५-शे० १४४-१४७] अथ ११-तरवार. त्सरः (पु.) अथ तरवारवगैरेणी भूठ. ॥ ७८२ ॥ प्रत्याकारः, परीवारः, परिवारः, कोशः, (त्रि.), खड्गपिधानम्-खड्गपिधानकम् अथ ४-तरवारने राभवानुं भोगुं-स्थान. अङ्गनम्, फलकम् (पु. न.) चर्म 'अन' (न.), खेटकः (पु. न.), आवरणम्, स्फुरः [खेटः, फरकम् (पु. न.) स्फुरकः शि० ६८] अथ ६-ढाल, इलक. ॥ ७८३ ॥ सङ्ग्राहः-ढालनी भूठ. क्षुरी, क्षुरी, कृपाणिका-कृपाणी, शस्त्री, असिधेनुः (स्त्री.),

दण्डो यष्टिश्च लगुडः, स्यादीली करवालिका ।

भिन्दिपाले सृगः कुन्ते, प्रासोऽथ द्रुघणो घनः ॥ ७८५ ॥

मुद्गरः स्यात् कुठारस्तु, परशुः पशुपथधौ ।

परश्वधः स्वधितिश्च, परिघः परिघातनः ॥ ७८६ ॥

सर्वला तोमरे शल्यं, शङ्को शूले त्रिशोर्षकम् ।

शक्तिपट्टिसदुःस्फोटचक्राद्याः शस्त्रजातयः ॥ ७८७ ॥

असिपुत्री [अस्त्री, कोशशायिका, पत्रम्, घेनुका ये ४-शे०
१४७, क्षुरिका, क्षुरिका शि० ६८ ये ६-छरी. पत्रपालः [हुल-
मातृका कुट्टन्तीः, पत्रफला ये ३-शे० १४७-१४८] ये लांणी
छरी, छरी. ॥ ७८४ ॥ दण्डः (पु. न.), यष्टिः (पु. स्त्री.) लगुडः ये
३-लाङ्गी. ईली-ईलिः (स्त्री.), करवालिका [तरवालिका शि० ६८]
ये २-येक गान्धु धारवाणी तरवार, नानी तरवार, कटारी. भिन्दि-
पालः, सृगः ये २-हाथी ईकवा योग्य शस्त्र, गोक्षु. कुन्तः,
प्रासः ये २-लादी. द्रुघणः, घनः, ॥ ७८५ ॥, मुद्गरः (पु. स्त्री.),
ये ३-धनु, भगदल, भोगरी. कुठारः (पु. स्त्री.), परशुः (पु.),
पशुः (पु.), पश्वधः, परश्वधः, स्वधितिः (पु.), ये ६-परशु, कुडाडो.
परिघः, परिघातनः [पलिघः शि० ६८] ये २-लोहाथी अंधायेदी
लाङ्गी, कडीयाणी लाङ्गी. ॥ ७८६ ॥ सर्वला, तोमरः (पु. न.) ये २-रवै-
याना आकारनुं शस्त्र. शल्यम् (पु. न.), शङ्कुः (पु.) ये २-आधुने.
अश्रलाग. शूलम् (पु. न.) त्रिशोर्षकम् ये २-त्रिशूल. शक्तिः
(स्त्री.), पट्टिसः-पट्टिशः, दुःस्फोट-दुस्फोटः, चक्रम् (पु. न.),
आदि पद्वी शतघ्नी, महाशिला, मुषुण्डी, चिरिका, वराहक-
र्षकः वजेरे शस्त्रना लेदो गान्धुवा. कासूः (स्त्री.), महाफला, अष्टता-

खुरली तु श्रमो योग्याऽभ्यासस्तद्भूः खलूरिका ।

सर्वाभिसारः सर्वौघः, सर्वसंहनं समाः ॥७८८॥

लोहाभिसारो दशम्यां, विधिनीराजनात् परः ।

प्रस्थानं गमनं व्रज्याऽभिनिर्माणं प्रयाणकम् ॥७८९॥

यात्राऽभिषेणनं तु स्यात्, सेनयाऽभिगमो रिपौ ।

स्यात् सुहृद्वलमासारः, प्रचक्रं चलितं बलम् ॥७९०॥

लाऽऽयता ये ३-शक्ति नामनुं शस्त्र. पट्टिदसः-खुरोपमः ॥१४८॥

लोहदण्डः, तीक्ष्णधार ये ३-पट्टिस-अस्त्रना जेपुं शस्त्र, (अरपली)

दुःस्फोटः=अराफलः-आराफलः-दुःस्फोट नामनुं शस्त्र. चक्रम=वल

यप्रायम्, अरसञ्चितम् ये २-अक. ॥१४९॥ शतघ्नी=चतुस्ताला

लोहकण्टकसञ्चिता ये २-शतघ्नी-सेकडे भाषणेने संडार करनाई

शस्त्र-तोप. अयःकण्टकसंछन्ना, महाशिला ये २-मडाशिला-शस्त्र-

विशेष, मोटी तोप, श्रेष्ठ लोहानां कंटाच्याशी ठंकायेत शतघ्नी. ॥१५०॥

मुषुण्ढी=गोण लोडना भीलाशी युक्त दाडगानी अनेली ते मुषुण्ढी,

शस्त्रविशेष. कणयः, लोहमात्रः ये २-डेवल लोहानुं अनेल शस्त्र-

विशेष. चिरिका, हुलाग्रका ये २-चिरिका नामनुं शस्त्रविशेष.

॥१५१॥ वराहकर्णकः-सूअर-भूउनां कानना आकारवाणुं शस्त्र.

हुलम्, मुनयः, अस्त्रशेखरम् ये ३-इलपत्राअक-इलपत्रना अत्र-

साग जेपुं शस्त्र. शे० १४८-१५२ ॥७८७॥ खुरली, श्रमः, योग्या,

अभ्यासः [शराभ्यासः, उपासनम् शे० १५२] ये ४-शस्त्राभ्यास

अभ्यास. तद्भूः (स्त्री.), खलूरिका-खलूरः ये २-शस्त्राभ्यास

करवानुं स्थान. सर्वाभिसारः, सर्वौघः, सर्वसंहनम् ये ३-अनु-

रंजी सेनाने तैयार करी युद्ध माटेनुं प्रयाण. ॥७८८॥ लोहाभिसारः-

प्रसारस्तु प्रसरणं, तृणकाष्ठादिहेतवे ।

अभिक्रमो रणे यानमभीतस्य रिपून् प्रति ॥७९१॥

अभ्यमित्र्योऽभ्यमित्रियोऽभ्यमित्रिणोऽभ्यरि व्रजन् ।

स्यादुरस्वानुरसिल, ऊर्जस्व्यूर्जस्वलौ समौ ॥७९२॥

सांयुगीनो रणे साधुर्जेता जिष्णुश्च जित्वरः ।

जय्यो यः शक्यते जेतुं, जेयो जेतव्यमात्रके ॥७९३॥

वैतालिका बोधकरा, अर्थिकाः सौखसुप्तिकाः ।

वाण्टिकाश्चाक्रिकाः सूतो, बन्दी मङ्गलपाठकः ॥७९४॥

(निराजनाविधिः, नीराजनम्) ऐ २-युद्ध यात्रानी पहेला शस्त्रधारी
राज्योत्तुं शस्त्र पूज्य विधान. प्रस्थानम्, गमनम्, व्रज्या, अभि-
निर्याणम्, प्रयाणकम्, ॥७८८॥ यात्रा ऐ ६-प्रयाण, गमन. अभि-
वेणनम्-सेना सहित शत्रु सामे जयुः. सुहृद्वलम्, आसारः ऐ २-
मित्रतुं अण. प्रचक्रम् व्यासेलुं दशकर. ॥७८०॥ प्रसारः-घास, लाकडां,
पाण्डी वगेरे भाटे सैन्यनी अडार जयुः. अभिक्रमः युद्धभां निर्णय यर्थ
शत्रुनी सामे जयुः. ॥७८१॥ अभ्यमित्र्यः, अभ्यमित्रियोः, अभ्यमि-
त्रिणः ऐ-३ शत्रुनी सम्भुज्ज जनार. उरस्वान् वत् (वि.), उर-
सिलः ऐ २-विशाण छातीवाणो. ऊर्जस्वी 'विन्' (वि.),
ऊर्जस्वलः [ऊर्जस्वान् 'वत्' (वि.), शि० ६८] ऐ २-अतिशय
पराक्रमी. ॥७८२॥ सांयुगीनः ऐ युद्धना कुशण. जेता 'तु', जिष्णुः,
जित्वरः [विजयो 'इन्', जैत्रः शि० १५३] ऐ ३-विजय भेजवना.
जय्यः-जुती शकाय तेयो. जेयः (वि.) जेतवा येज्य. ॥७८३॥ वैता-
लिकाः, बोधकराः, अर्थिकाः, सौखसुप्तिकाः, [सौखशायनिकः,
सौखशायकः शि० ६८] ऐ ४ (पु. अ.)-वैतालिक, स्तुतिवडे

मागधो मगधः संशप्तका युद्धाऽनिवर्त्तिनः ।

नग्नः स्तुतिव्रतस्तस्य, ग्रन्थो भोगावली भवेत् ॥७९५॥

प्राणः स्थाम तरः पराक्रमबलद्युम्नानि शौर्यौजसी,

शुष्मं शुष्म च शक्तिरूर्जसहस्री युद्धं तु सङ्ग्रहं कलिः ।

सङ्ग्रामाहवसम्प्रहारसमरा जन्यं युदायोधनं,

संस्फोटः कलहो मृधं प्रहरणं संयद्रणो विग्रहः ॥७९६॥

प्रभातमां राज वगेरेने जगाडनार, जंहीजन. घाण्टिकाः, चाक्रिकः
 ऐ २ (पु. ज.)-देव वगेरेनी आगण घंट वगाडी छेडनार-आवक,
 घंटा वगाडी राज वगेरेने जगाडनार. सूतः, बन्दी 'इन्' (पु.),
 मङ्गलपाठकः ऐ ३-स्तुति-भंगल पाठ ओलनार. लाट, आरख.
 ॥७९४॥ मागधः, मगधः [मङ्गः शि० ६६] ऐ २-मागध, राज
 वगेरेना पूर्वजेनां पराक्रमोनी स्तुति करनार लाट. संशप्तकाः, युद्धा-
 ऽनिवर्त्तिनः 'इन्' ऐ २ (पु. ज.) युद्धथी पाछा नडि इरनार. नग्नः,
 स्तुतिव्रतः ऐ २-स्तुतिपाठक. भोगावली-स्तुतिपाठकनो ग्रन्थ.
 ॥७९५॥ प्राणः, स्थाम 'अन्' (न.), तरः 'स्' (न.), पराक्रमः,
 बलम् (पु. न.), द्युम्नम्, शौर्यम्, ओजः 'स्' (न.), शुष्मम्, शुष्म
 'न्' (न.), शक्तिः (स्त्री.) ऊर्जः (पु. स्त्री.), सहः 'स्' (न.) [द्वि-
 णम्, ऊर्ग 'ज' (स्त्री.) शि० ७०] ऐ १३-पराक्रम. युद्धम्, सङ्ग्रहम्
 (पु. न.), कलिः (पु.), मङ्गलमः, आहवः, सम्प्रहारः, समरः (पु. न.)
 जन्यम् (पु. न.) युत् 'ध' (स्त्री.), आयोधनम्, संस्फोटः, कलहः,
 मृधम्, प्रहरणम्, संयत् (स्त्री. न.) रणः (पु. न.), विग्रहः ॥७९६॥

^{१८} इन्द्रं ^{१९} समाधातः ^{२०} समाह्वयाऽभि-

^{२१} सम्पातः ^{२२} संमर्दः ^{२३} समित्प्रधाताः ।

^{२४} आस्कन्दनाऽऽजिप्रधनान्यनीक-

^{२५} मभ्यागमश्च ^{२६} प्रविदारणं च ॥७९७॥

^{२७} समुदायः ^{२८} समुदयो, ^{२९} राटिः ^{३०} समितिसङ्गरो ।

^{३१} अभ्यामर्दः ^{३२} सम्परायः, ^{३३} समीकं ^{३४} साम्परायिकम् ॥७९८॥

^{३५} आक्रन्दः ^{३६} संयुगं चाथ, ^{३७} नियुद्धं ^{३८} तद्भुजोद्धवम् ।

^{३९} पट्टाडम्बरो ^{४०} तुल्यौ, ^{४१} तुमुलं ^{४२} रणसङ्कुलम् ॥७९९॥

^{४३} नासीरं ^{४४} त्वग्रयानं ^{४५} स्यादवमर्दस्तु ^{४६} पीडनम् ।

^{४७} प्रपातस्त्वभ्यवस्कन्दो, ^{४८} घाट्यभ्यासादनं च सः ॥८००॥

इन्द्रम्, समाधातः, समाह्वयः, अभिसम्पातः, संमर्दः, समित् (स्त्री.) प्रधातः, आस्कन्दनम्, आजिः (स्त्री.), प्रधनम्, अनीकम् (पु. न.), अभ्यागमः, प्रविदारणम् ॥७९७॥ समुदायः, समुदयः, राटिः (स्त्री.) समितिः (स्त्री.), सङ्गरः, अभ्यामर्दः, सम्परायः (पु. न.), समीकम्, साम्परायिकम् ॥७९८॥, आक्रन्दः, संयुगम् (पु. न.), [संस्फोटः, स्फोटः शि० ७०] ये ४१-युद्धं, लक्ष्मि. नियुद्धम्-बाहुयुद्धम् ये-बाहुयुद्धं. पट्टः, आडम्बरः ये २ (पु. न.)-युद्धो पट्टः, डोल, युद्धं वाजिन्नेन ध्वनि. तुमुलम्, रणसङ्कुलम् ये २-डोलाडलवाणु युद्धं ॥७९९॥ नासीरम् (त्रि.), अग्रयानम् ये २-मोणरानुं लक्ष्मि युद्धभां आगणं नृपुं. अवमर्दः, पीडनम् ये २-पीडितुं, शत्रुना मैत्र्यर्थी देशेने थयेली पीडा. प्रपातः, अभ्यवस्कन्दः, घाटिः-घाटी

तद् रात्रौ सौप्तिकं वीराशंसनं त्वाजिभीष्मभूः ।

नियुद्धभूरक्षवाटो, मोहो मूर्च्छा च कश्मलम् ॥८०१॥

वृत्ते भाविनि वा युद्धे, पानं स्याद् वीरपाणकम् ।

पलायनमपयानं, संदावद्रवविद्रवाः ॥८०२॥

अपक्रमः समुत्प्रेभ्यो, द्रावोऽथ विजयो जयः ।

पराजयो रणे भङ्गो, डमरे डिम्बविप्लवौ ॥८०३॥

वैरनिर्यातनं वैरशुद्धिवैरप्रतिक्रिया ।

बलात्कारस्तु प्रसभं, हठोऽथ स्खलितं छलम् ॥८०४॥

(श्री.), अभ्यासादनम् [अवस्कन्दः शि० ७०] ऐ४-धा३, छल-
 ४५८थी ऐ४६भ४थो भारवो ते ॥८००॥ सौप्तिकम्-रात्रिमां थयेकुं
 ४५८थी आ४भ४थु, सूतेला सैन्ये उपर आ४भ४थु ४२पुं ते. वीराशंसनम्,
 वीराशंसनी, आजिभीष्मभूः, ऐ २-(अहु सं४१२ थवाथी) लथं४२
 युद्ध भूमि. नियुद्धभूः, अक्षवाटः ऐ २-भ४६युद्धनी ४२गा, अ४आ३.
 मोहः, मूर्च्छा, कश्मलम् ऐ ३-भूर्च्छा. ॥८०१॥ वीरपाणकम्-
 वीरपाणम् आ४थ अथवा लापी युद्धमां थतुं मदिरापान. पलायनम्,
 अपयानम्, संदावः, द्रवः, विद्रवः ॥८०२॥, अपक्रमः, संदावः
 उद्द्रावः, प्रद्रावः [नशनम् शि० ७०] ऐ ६-पलायन-नासी ४पुं
 विजयः, जयः ऐ २-वि४४. पराजयः-२पुंमां ४२पुं. डमरः, डिम्ब
 विप्लवः [शृगाली शे० १५३] ऐ ३-लूट, पोटो ४४थो, ४५४४,
 प्रलय. ॥८०३॥ वैरनिर्यातनम्, वैरशुद्धिः (श्री.), वैरप्रतिक्रिया ऐ
 ३-वे२ने. अ४लो. बलात्कारः, प्रसभम् (पु. न.), हठः ऐ ३-अ४ा-
 ४१२. लुलभ. स्खलितम्, छलम् ऐ २-भार्गथी अ४ित थपुं, ४२ार्ध.

પરા-પર્યમિતો ભૂતો, જિતો મગ્નઃ પરાજિતઃ ।

પલાયિતસ્તુ નષ્ટઃ સ્યાદ્, ગૃહીતદિક્ તિરોહિતઃ ॥૮૦૫॥

જિતાહવો જિતકાશી, પ્રસ્કન્નપતિતૌ સમૌ ।

ચારઃ કારા ગુપ્તૌ વન્ધ્યાં, ગ્રહકઃ પ્રોપતો ગ્રહઃ ॥૮૦૬॥

ચાતુર્વર્ણ્ય દ્વિજક્ષત્રવૈશ્યશૂદ્રા નૃણાં મિદઃ ।

બ્રહ્મચારી ગૃહી વાનપ્રસ્થો ભિક્ષુરિતિ ક્રમાત્ ॥૮૦૭॥

ચત્વાર આશ્રમાસ્તત્ર, વર્ણી સ્યાદ્ બ્રહ્મચારિણિ ।

જ્યેષ્ઠાશ્રમી ગૃહમેધી, ગૃહસ્થઃ સ્નાતકો ગૃહી ॥૮૦૮॥

॥૮૦૪॥ પરાભૂતઃ, પરિભૂતઃ, અભિભૂતઃ, જિતઃ, મગ્નઃ, પરાજિતઃ એ ૬-હારેલો. પલાયિતઃ, નષ્ટઃ, ગૃહીતદિક્ 'શ્' (વિ.), તિરોહિતઃ એ ૪-પલાયન કરી ગયેલો, નાસી ગયેલો. ॥૮૦૫॥ જિતાહવઃ, જિતકાશી 'ઇન્' (વિ.) એ ૨-લડાઈમાં જીતી ગયેલો. પ્રસ્કન્નઃ, પતિતઃ, એ ૨-પતિત-પડેલો. ચારઃ, કારા, ગુપ્તિઃ (સ્ત્રી.), [ચારકઃ શિ. ૭૧] એ ૩-જેલ, કેદખાનું. વન્ધ્યાં, ગ્રહકઃ, પ્રગ્રહઃ, ઉપગ્રહઃ એ ૪-કેદી, બંદીવાન. ॥૮૦૬॥ ચાતુર્વર્ણ્યમ્-બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર એ ચારે વર્ણનો સમુદાય. આશ્રમાઃ (પુ. ન.) બ્રહ્મચારી, ગૃહી, વાનપ્રસ્થ અને ભિક્ષુ એ ૪-આશ્રમે છે. ॥૮૦૭॥ બ્રહ્મચારી 'ઇન્' (પુ.), વર્ણી 'ઇન્' (પુ.) એ ૨-પહેલો બ્રહ્મચર્ય આશ્રમ. જ્યેષ્ઠાશ્રમી 'ઇન્' (પુ.), ગૃહમેધી 'ઇન્' (પુ.), ગૃહસ્થઃ, સ્નાતકઃ, ગૃહી 'ઇન્' (પુ.) એ ૫-બીજો ગૃહસ્થ આશ્રમ. ॥૮૦૮॥ વૈશ્વાનસઃ, વાનપ્રસ્થઃ

वैखानसो वानप्रस्थो, मिथुः सांन्यासिको यतिः ।

कर्मन्दी रक्तवसनः, परिव्राजकतापसा ॥८०९॥

पाराशरी पारिकाङ्क्षी, मस्करी पारिरक्षकः ।

स्थाण्डिलः स्थण्डिलशायी, यः शेते स्थण्डिले व्रतात् ॥८१०॥

तपःक्लेशसहो दान्तः, शान्तः श्रान्तो जितेन्द्रियः ।

अवदानं कर्म शुद्धं, ब्राह्मणस्तु त्रयीमुखः ॥८११॥

भूदेवो वाडवो विप्रो, द्वयग्राभ्यां जाति-जन्म-जाः ।

वर्णज्येष्ठः सूत्रकण्ठः, षट्कर्मा मुखसम्भवः ॥८१२॥

ये २-त्रीजे वानप्रस्थ आश्रम. मिथुः, सांन्यासिकः, यतिः (५.)
कर्मन्दी 'इन्' (५.), रक्तवसनः, परिव्राजकः, तापसः, ॥८०९॥
पाराशरी 'इन्' (५.), पारिकाङ्क्षी 'इन्' (५.), मस्करी 'इन्' (५.),
पारिरक्षकः [तपस्वी 'इन्' (५.) शि० ७१] ये ११-योथो लिखु-
सांन्यास आश्रम. स्थाण्डिलः, स्थण्डिलशायी 'इन्' (५.), ये २-
व्रत धारण करी भूमि उपर सूर्य रहेनार. ॥८१०॥ दान्तः, तपः-
क्लेशसहः ये २-तपना क्लेशने सहन करनार. शान्तः, श्रान्तः,
जितेन्द्रियः ये ३-ध'द्विषो उपर ज्य मेणवनार. अवदानम्, शुद्ध-
कर्म 'न्' (न.) ये २-सारुं आचरण. ब्राह्मणः, त्रयीमुखः ॥८११॥
भूदेवः, वाडवः, विप्रः, द्विजातिः (५.), द्विजन्मा 'अन्' (५.),
द्विजः, अग्रजातिः, अग्रजन्मा 'अन्' (५.), अग्रजः, वर्णज्येष्ठः, सूत्र-

वेदगर्भः शमीगर्भः, सावित्रो मैत्र एतसः ।

वटुः पुनर्माणवको, भिक्षा स्याद् ग्रासमात्रकम् ॥८१३॥

उपनायस्तूपनयो, वट्टकरणमानयः ।

अग्निन्धनं त्वग्निकार्यमाग्नीध्रा चाऽग्निकारिका ॥८१४॥

पालाशो दण्ड आषाढो, व्रते राम्भस्तु वैणवः ।

बैलवः सारस्वतो रौच्यः, पैलवस्त्वौपरोधिकः ॥८१५॥

आश्वत्थस्तु जितनेमि-रौदुम्बर उलूखलः ।

जटा सटा वृषी पीठं, कुण्डिका तु कर्मण्डलुः ॥८१६॥

काण्डः, षट्कर्मा 'अन्' (पु.), मुखसम्भवः, ॥८१२॥ वेदगर्भः, शमी-
गर्भः सावित्रः, मैत्रः, एतसः [ब्रह्मा 'अन्' शि० ७९] अथ २०-
ब्राह्मण्य. वटुः-वटुः (पु.), माणवकः अथ २-अनोर्ध्व धारण्य करनार
माणक, अटुक. भिक्षा, ग्रासमात्रकम् अथ २-भिक्षा. ॥८१३॥ उपनायः,
उपनयः, वट्टकरणम्, आनयः अथ ४-अनोर्ध्व संस्कार, अग्निन्धनम्,
अग्निकार्यम्, आग्निध्रा, अग्निकारिका [आग्नीध्रो, शि० ७९] अथ ४-
हविष् वगेरे आपी अग्नि सणगावयो ते, अग्निहोमनु स्थान.
॥८१४॥ पालाशः, आषाढः अथ २-व्रतमां धारण्य करवा लायक वांसना हंड. राम्भः,
वैणवः अथ २-व्रतमां धारण्य करवा लायक वांसना हंड. बैलवः,
सारस्वतः, रौच्यः अथ ३-अग्निलो हंड. पैलवः औपरोधिकः अथ
२-पीलुलो हंड. ॥८१५॥ आश्वत्थः, जितनेमिः (पु.) अथ २-व्रतमां
धारण्य करवा लायक पीपणानो हंड. औदुम्बरः, उलूखलः अथ २-
व्रतमां धारण्य करवा लायक उदुम्बर वृक्षना हंड. जटा, सटा अथ २-
तपस्वी वगेरेना उशनी जटा. वृषी (स्त्री) पीठम् [वृषी शि० ७९]

श्रोत्रियश्छान्दसो यष्टा, त्वादेष्टा स्याद् मखे व्रती ।
 याजको यजमानश्च, सोमयाजी तु दीक्षितः ॥८१७॥
 इज्याशीलो यायजूको, यज्वा स्यादासुतीबलः ।
 सोमपः सोमपीथी स्यात्, स्थपतिर्गीःपतीष्टिकृत् ॥८१८॥
 सर्ववेदास्तु सर्वस्वदक्षिणं यज्ञमिष्टवान् ।
 यजुर्विदध्वर्युर्कृग्विद् होताद्वाता तु सामविद् ॥८१९॥
 यज्ञो यागः सवः सत्रं, स्तोमो मन्थुर्मखः क्रतुः ।
 संस्तरः सप्ततन्तुश्च, वितानं वहिरध्वरः ॥८२०॥

ये २-तयस्वी वगेरेतुं दासतुं आसत. कर्ण्डका, कमण्डलुः (पु. न.)
 ये २-कभं डलु. ॥८१६॥ श्रोत्रियः छान्दसः ये २-छान्द-वेदं ज्ञाणुनार
 ब्राह्मण. यष्टा 'तु' (पु.), आदेष्टा 'तु' (पु.), व्रती 'इन्' याचकः, यज-
 मानः ये ५-यजमां प्रतावाणो यजमान, याग करनेार. सोमयाजी 'इन्'
 (पु.), दीक्षितः ये २- सोमयज्ञ करनेार, जेष्ठे सोमयज्ञ करेला छे
 ते. ॥८१७॥ इज्याशीलः, यायजूकः ये २-इमेशां यज्ञ करवाना
 स्वसाववाणो. यज्वा 'अन्' (पु.), आसुतीबलः ये २-सोमरस भेग्नी
 यज्ञ करनेार. सोमपः, सोमपीथी 'सोमपीथी, सोमपीथी'-'इन्' (पु.)
 ये २-यज्ञमां सोमरस पीनार. स्थपतिः (पु.), गोःपतीष्टिकृत् (पु.)
 ये २-यजुस्प्रतिसव नामना यज्ञ करनेार. ॥८१८॥ सर्ववेदाः 'अस'
 (पु.) ये-पोतातुं सर्वस्व ब्राह्मणने-आगी याग करनेार. यजुर्विद्
 (पु.), अध्वर्युः (पु.) ये २-यजुर्वेदं ज्ञाणुनार कत्विय. कृग्विद्
 (पु.) होता 'तु' (पु.) ये २-कण्वेदं ज्ञाणुनार. उद्गाता 'तु' (पु.)
 सामविद् ये २-सामवेदं ज्ञाणुनार, सामवेदने ज्ञान करनेार कत्विय.
 ॥८१९॥ यज्ञः, यागः, सवः, सत्रम्, स्तोमः, मन्थुः (पु.), मखः, क्रतुः

अध्ययनं ब्रह्मयज्ञः, स्याद् देवयज्ञ आहुतिः ।

होमो होत्रं वषट्कारः, पितृयज्ञस्तु तर्पणम् ॥८२१॥

तच्छ्राद्धं पिण्डदानं च, नृयज्ञोऽतिथिपूजनम् ।

भूतयज्ञो बलिः पञ्च, महायज्ञा भवन्त्यमी ॥८२२॥

पौर्णमासश्च दर्शश्च, यज्ञौ पश्चान्तयोः पृथक् ।

सौमिकी दीक्षणीयेष्टिर्दीक्षा तु व्रतसंग्रहः ॥८२३॥

वृतिः सुगहना कुम्भा, वेदी भूमिः परिष्कृता ।

स्थण्डिलं चत्वरं चान्या, यूपः स्याद् यज्ञकीलकः ॥८२४॥

(पु.), सस्तरः, समतन्तुः (पु.), धितानम् (पु. न.), बहि 'ष' (न.)
अध्वर्यवे १३-यज्ञ. ॥८२०॥ अध्ययनम्, ब्रह्मयज्ञ अथ-
यन्तथा अध्यापनं यज्ञे, आराजान् देवयज्ञः, आहुतिः (स्त्री.), होमः,
होत्रम्, वषट्कारः अथ १-होम, अग्निमां होमयुं ते, देवयज्ञ, पितृयज्ञ,
तर्पणम् ॥८२१॥ श्राद्धम् (पु. न.), पिण्डदानम् अथ ४-पितृयज्ञ, पितृने
तृप्तं कृषानो ते नाम्नो यज्ञ. नृयज्ञः, अतिथिपूजनम् अथ २-अतिथिनी
पूषा ते मनुष्य यज्ञ. भूतयज्ञः, बलिः (पु. स्त्री.) अथ २-अलिदान
आयुं ते भूतयज्ञ. महायज्ञाः-उपरि कहेला अग्नयज्ञ, देवयज्ञ, पितृ-
यज्ञ, नृयज्ञ अने भूतयज्ञ अथ पांच महायज्ञो अथ ॥८२२॥ पौर्णमासः
शुक्लपक्षने अतिथितो यज्ञ. दर्शः (आमावास्याः)--कृष्णपक्षने अति-
थितो यज्ञ. सौमिका, दीक्षणीयेष्टिः अथ २-सौमयाग माटे दीक्षा आपवा
योग्य ऋष्टि. दीक्षा, व्रतसंग्रहः अथ २-दीक्षा शास्त्रमां कहेल नियमानो
संग्रह. ॥८२३॥ कुम्भा-यज्ञने कुरेली कुरेली अतिगहन पाड. वेदी-
यज्ञ माटे शङ्खगारेली आभंडी भूमि. स्थण्डिलम्, चत्वरम् अथ २-

ચપાલો યૂપકટકે, યૂપકર્ણો ઘૃતાવનો ।

યૂપાગ્રભાગે સ્યાત્ તર્મોઽરણિર્નિર્મન્યદારુણિ ॥૮૨૫॥

સ્યુર્દક્ષિણાહવનોય-ગાર્હપત્યાસ્ત્રયોઽગ્નયઃ ।

દ્વદમગ્નિત્રયં ત્રેતા, પ્રણીતઃ સંસ્કૃતોઽનલઃ ॥૮૨૬॥

ઋક્ સામીધેની ધામ્યા ચ, સમિદાધીયતે યયા ।

સમિદિન્ધનમેધેધ્મ-તર્પણૈર્વાસિ ભસ્મ તુ ॥૮૨૭॥

સ્યાદ્ ભૂતિર્ભસિતં રક્ષા, ક્ષારઃ પાત્રં સુવાદિકમ્ ।

સુવઃ સુગંધરા સોપમૃદ્ જુહુઃ પુનરુત્તરા ॥૮૨૮॥

યજ્ઞની અસંસ્કૃત ભૂમિ. યજ્ઞકીલક, યૂપઃ (પુ. ન.), એ ૨-અસ્કૃત યજ્ઞનો ખીલો, પશુની હિંસા માટેનો યજ્ઞસ્તંભ. ॥૮૨૪॥ ચપાલઃ (પુ. ન) યૂપકટકઃ એ ૨ યજ્ઞીય યૂપને માથે હડાની આકૃતિવાળી (વલયાકાર) વસ્તુ. યૂપકર્ણઃ, ઘૃતાવનિઃ (સ્ત્રી.) એ ૨-ધીથી ચોપડેલો યજ્ઞસ્તંભને એક ભાગ. યૂપાગ્રભાગઃ, તર્મ 'અન્' (પુ. ન.) એ ૨-યૂપનો અગ્રભાગ. અરણિઃ, (પુ. સ્ત્રી.) નિર્મન્યદારુ (ન.) એ ૨ અરણ કાષ્ઠ, જેને ઘસવાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય તેવું લાકડું ॥૮૨૫॥ ૧ દક્ષિણઃ, ૨ આહવનોયઃ, ૩ ગાર્હપત્યઃ આ ત્રણ પ્રકારના અગ્નિ છે. ત્રેતા (સ્ત્રી.)-દક્ષિણ, આહવનીય અને ગાર્હપત્ય એવા ત્રણ અગ્નિ. પ્રણીતઃ-મંત્ર વગેરેથી સંસ્કૃતિ કરેલો અગ્નિ. ॥૮૨૬॥ સામિધેનો, ધામ્યા એ ૨-યજ્ઞના અગ્નિમાં લાકડાં નાખતી વખતે બોલવાની ઋચા સમિત 'ધ' (સ્ત્રી.), દિન્ધનમ્. પધઃ (પુ.), દ્વધમમ્ (પુ. ન.), તર્પણમ્, પધઃ 'સ' (ન.), એ ૬-લાકડાં, બળતણ. ભસ્મ 'અન્' (ન.) ॥૮૨૭॥ ભૂતિઃ (સ્ત્રી.), ભસિતમ્, રક્ષા, ક્ષારઃ એ ૫-રાખ. પાત્રમ્-ચત્રમાં

ધ્રુવા તુ સર્વસંજાર્થે, યસ્યામાજ્યં નિધીયતે ।

યોઽભિમન્ય નિહન્યેત, સ સ્યાત્ પશુરૂપાકૃતઃ ॥૮૨૯॥

પરમ્પરાકં શસનં, પ્રોક્ષણં ચ મસ્ત્રે વધઃ ।

દ્વિસાર્થે કર્માભિચારઃ, સ્યાદ્ યજ્ઞાર્હ તુ યજ્ઞિયમ્ ॥૮૩૦॥

દ્વિઃ સાન્નાય્યમામિક્ષા, શૃતોષ્ણક્ષીરગં દધિ ।

ક્ષીરશરઃ પયસ્યા ચ, તન્મસ્તુનિ તુ વાજિનમ્ ॥૮૩૧॥

હ્યં મુરેભ્યો દાતવ્યં, પિતૃભ્યઃ કવ્યમોદનમ્ ।

અજ્યે તુ દધિસંયુક્તે, પૂષદાજ્યં પૃષાતકઃ ॥૮૩૨॥

પશુતું સ્ત્રવ, ચમસ વગેરે પાત્ર. સ્ત્રુવઃ, સ્ત્રુક 'ચ' (સ્ત્રી.) એ ૨-
આભરાના લોકડાતું અનાવેલ યજ્ઞપાત્ર, સરવો-જેનાથી ધી અગ્નિમાં
નખાય તે. ઉપમૃત્ (સ્ત્રી.) નીચે રહેલી સુદ્ધ. એક યજ્ઞપાત્ર વિશેષ-
જે વડે ધી સુચમાં ભરાય છે તે. જુહ્ઃ (સ્ત્રી.) પાછળ રહેલી સુદ્ધ,
યજ્ઞપાત્ર વિશેષ-જે વડે હવનીય ધી અગ્નિમાં નખાય છે તે સરવો.
॥૮૨૮॥ ધ્રુવા-દરેક જાતની સંજા માટેનું ધી, જે સુચિમાં નખાય
તેનું ધૃતપાત્ર, યજ્ઞીય પાત્રવિશેષ. ઉપાકૃતઃ-જે પશુ મંત્રીને હણાય
તે, યજ્ઞને માટે મંત્રથી સંસ્કારિત પશુ. ॥૮૨૯॥ પરમ્પરાકમ્,
શસનમ્, પ્રોક્ષણમ્, [શમનમ્ શિ૦ ૭૨] એ ૩-યજ્ઞમાં થતો
પશુનો વધ. અભિચારઃ-શત્રુ વગેરેને હણવા માટે ઉચ્ચાટન, માર-
ણદિ. યજ્ઞિયમ્, યજ્ઞાર્હમ્ એ ૨-યજ્ઞને યોગ્ય કાર્ય. ॥૮૩૦॥
દ્વિઃ 'વ' (ન.), સાન્નાય્યમ્ એ ૨-હવિ, અભિધાન આમિક્ષા,
ક્ષીરશરઃ, પયસ્યા એ ૩-યજ્ઞમાં પાકેલું અને ગરમ દૂધમાં નાખેલું
હીં. વાજિનમ્-યજ્ઞની આમિક્ષામાંથી નીકળેલું જળ, તપાવેલા

દધ્ના તુ મધુસંપૃત્તં, મધુપર્ક મહોદય: ।

હવિત્રી તુ હોમકુણ્ડં, હવ્યપાક: પુનશ્ચરુ: ॥૮૩૩॥

અમૃતં યજ્ઞશેષે સ્યાદ્, વિવસો મુક્તશેષકે, ।

યજ્ઞાન્તોઽવમૃથ: પૂર્ત્તે, વાપ્યાદીષ્ટં મસ્રક્રિયા ॥૮૩૪॥

ઈષ્ટાપૂર્ત્ત તદુભયં, વર્હિર્મુષ્ટિસ્તુ વિષ્ટર: ।

અગ્નિહોત્ર્યાગ્નિચિચ્ચાઽઽહિતાગ્નાવર્થાગ્નિરક્ષણમ્ ॥૮૩૫॥

પાણીમાં દહીં નાખતાં જે કોકડાં કોકડાં થઈ જાય છે તે આમિષા.
 ॥ ૮૩૧ ॥ હવ્યમ્—અગ્નિ દ્વારા દેવતાઓને આપવા યોગ્ય ઓદન
 (ભાત). કવ્યમ્—પ્રાણી દ્વારા પિતાઓને આપવા યોગ્ય ઓદન.
 પૃષ્ઠાજ્યમ્, (દધ્યાજ્યમ્) પૃષ્ઠાતક: [દધિપ્રાજ્યમ્ શિ૦ ૭૨] એ
 ૨-દહીં મિશ્ર ઘી. ॥૮૩૨॥ મધુપર્કમ્, મહોદય: એ ૨-દહીં સાથે
 મિશ્રણ કરેલું મધ. હવિત્રો, હોમકુણ્ડમ્ એ ૨-હોમ કરવાનો કુંડ.
 હવ્યપાક: ચરુ: (પુ.) એ ૨-હવ્યાન્ન, હોમને માટે રાંધેલું અન્ન.
 હોમનું અન્ન રાંધવાનું પાત્ર. ॥ ૮૩૩ ॥ અમૃતમ્, યજ્ઞશેષ: એ ૨-
 યજ્ઞ કરતાં બચેલું દ્રવ્ય. વિવસ:, મુક્તશેષક: એ ૨-યજ્ઞમાં ખાતાં
 વધેલું. યજ્ઞાન્ત:, અવમૃથ: એ ૨-યજ્ઞની સમાપ્તિ સમયે બાકી રહેલું
 કર્મ, યજ્ઞાન્તે સ્નાન કરવું તે. પૂર્ત્તમ્ (પુ. ન.),—વાવ, ફૂવા, તળાવ,
 દેવાલય વગેરે આંધવાનું કર્મ, અન્ન આપવાનું પુણ્ય કર્મ. ઇષ્ટમ્,
 મસ્રક્રિયા એ ૨-યજ્ઞ વગેરે. ॥ ૮૩૪ ॥ ઇષ્ટાપૂર્ત્તમ્-યજ્ઞકર્મ અને
 વાવ, ફૂવા વગેરે બંને કરાવના વર્હિર્મુષ્ટિ: (સ્ત્રી.), વિષ્ટર: (પુ. ન.)
 એ ૨-દહીંની મૂઠી, દહીંનું કરેલું એ જાતનું આસન. અગ્નિહોત્રી
 'હન' (પુ.), અગ્નિચિત્ (પુ.), આહિતાગ્નિ: [અગ્ન્યાહિત: શિ૦
 ૭૨] એ ૩-અગ્નિહોત્રી, વેદમંત્રથી જેણે અગ્નિનો સંસ્કાર કરી

અન્યાધાનમગ્નિહોત્રં, દર્વીં તુ ઘૃતલેખની ।

હોમાગ્નિસ્તુ મહાજ્વાલો, મહાવીરઃ પ્રવર્ગવત્ ॥૮૩૬॥

હોમધૂમસ્તુ નિગળો, હોમમસ્મ તુ વૈષ્ણુતમ્ ।

ઉપસ્પર્શસ્ત્વાચમનં, ધારસેકો તુ સેચને ॥૮૩૭॥

બ્રહ્માસનં ધ્યાનયોગાસનેઽથ બ્રહ્મવર્ચસમ્ ।

વૃત્તાધ્યયનર્દિઃ પાઠે, સ્યાદ્ બ્રહ્માઙ્ગલિરઙ્ગલિઃ ॥૮૩૮॥

પાઠે તુ મુખનિષ્ક્રાન્તા, વિપ્રુષો બ્રહ્મચિન્દવઃ ।

સાકલ્યવચનં પારાયણં કલ્પે વિધિક્રમો ॥૮૩૯॥

અગ્નિ ધરમાં રાખ્યો હોય તે. અગ્નિરક્ષણમ્ ॥ ૮૩૫ ॥, અન્યાધા-
નમ્, અગ્નિહોત્રમ્ એ ૩-મંત્રપૂર્વક અગ્નિનું સ્થાપન, અગ્નિહોત્ર.
દર્વી-દર્વિઃ, ઘૃતલેખની એ ૨-ઘી હોમવાની કડછી, આટુડી. હોમાગ્નિઃ
(પુ.), મહાજ્વાલઃ, મહાવીરઃ, પ્રવર્ગઃ એ ૪-હોમને માટેનો અગ્નિ,
યશાગ્નિ. ॥ ૮૩૬ ॥ હોમધૂમઃ, નિગળઃ એ ૨-હોમનો ધૂમાડો.
હોમમસ્મ 'ન' (ન.), વૈષ્ણુતમ્ એ ૨ હોમની રાખ. ઉપસ્પર્શઃ,
આચમનમ્ એ ૨-આચમન, વેદોક્ત મંત્રપૂર્વક પાણીથી મુખ વગે-
રેનો સ્પર્શ કરવો. ધારઃ, સેકઃ, સેચનમ્ એ ૩-ઘી વગેરેથી અગ્નિનું
સિંચન. ॥ ૮૩૭ ॥ બ્રહ્માસનમ્, ધ્યાનયોગાસનમ્ એ ૨-ધ્યાન અને
યોગ કરવા માટેનું આસન. બ્રહ્મવર્ચસમ્, વૃત્તાધ્યયનર્દિઃ એ ૨-
તપ, સ્વાધ્યાયાદિથી ઉત્પન્ન થયેલું તેજ. બ્રહ્માઙ્ગલિઃ (પુ.)-
વેદપાઠ કરતી વખતે કરેલી અંજલિ. ॥ ૮૩૮ ॥ બ્રહ્મચિન્દવઃ (ખ. વ.)-
વેદપાઠ બોલતી વખતે મુખમાંથી નીકળતા જલકણુ (થૂંક). સાક-
લ્યવચનમ્, પારાયણમ્, એ ૨-અન્યની આદિથી અંત મુખી આવૃત્તિ

મૂલેઽહુષ્ટસ્ય સ્યાદ્ બ્રાહ્મં, તીર્થં કાયં કનિષ્ઠયોઃ ।

પિચ્યં તર્જન્યહ્ગુપ્તાન્તદૈવતં ત્વહ્ગુલીમુખે ॥૮૪૦॥

બ્રહ્મત્વં તુ બ્રહ્મભૂયં, બ્રહ્મસાયુજ્યમિત્યપિ ।

દેવભૂયાદિકં તદ્વદંથોપાકરણં શ્રુતેઃ ॥૮૪૧॥

સંસ્કારપૂર્વગ્રહણં, સ્યાત્ સ્વાધ્યાયઃ પુનર્જપઃ ।

ઔપવસ્ત્રં તૂપવાસઃ, કૃચ્છ્રં સાન્તપનાદિકમ્ ॥૮૪૨॥

કરવી તે. કલ્પઃ, વિધિઃ (પુ.), ક્રમઃ એ ૩-કલ્પ, આચાર. ॥ ૮૩૯ ॥

બ્રાહ્મમ્-અંગૂઠાના મૂળરૂપ બ્રાહ્મ તીર્થ, અંગૂઠાના મૂળનું નામ. કાયમ્ કનિષ્ઠા અને અનામિકા એ બે આંગળીઓના મૂળસ્થાન રૂપે પ્રત્યપત્તિ તીર્થ, કનિષ્ઠા અને અનામિકા એ બે આંગળીઓના મૂળનું નામ. પિચ્યમ્-તર્જની અને અંગૂઠાના મૂળરૂપ તીર્થ, તર્જની અને અંગૂઠાના મધ્યનું નામ. દેવતમ્-આંગળીઓના અગ્ર ભાગ રૂપ તીર્થ, આંગળીઓના અગ્રભાગનું નામ. [સૌમ્યમ્-હૃદયના મધ્યભાગ રૂપ તીર્થ, શે. ૧૫૩] ॥૮૪૦॥ બ્રહ્મત્વમ્, બ્રહ્મભૂયમ્, બ્રહ્મસાયુજ્યમ્ એ ૩ પ્રહરપણુ, શુદ્ધ મૈત્રાન્ત્ર સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ, કેવળ બ્રહ્મ-ભાવ. દેવત્વમ્, દેવભૂયમ્, દેવસાયુજ્યમ્ એ ૩-દેવપણુ. (મૂર્ક્ષ-ત્વમ્, મૂર્ક્ષભૂયમ્, મૂર્ક્ષસાયુજ્યમ્ એ ૩-મૂર્ખપણુના શબ્દો બાધુવા.) ઉપાકરણમ્-મેદપાઠના આરંભમાં શ્રુતિનું સંસ્કારપૂર્વક અહ્યુ કરવું. ॥ ૮૪૧ ॥ સ્વાધ્યાયઃ, જપઃ એ ૨-વેદનું અધ્યયન. ઔપવસ્ત્રમ્, ઉપવસ્ત્રઃ. (પુ. ન.), [ઔપવસ્ત્રમ્, ઉપવસ્ત્રમ્ શિ. ૭૩] એ ૨-ઉપવાસ. કૃચ્છ્રમ્ (પુ. ન.), સાન્તપનમ્ (ચાન્દ્રાયણમ્ વગેરે.) એ ૨-પાપને નાશ કરનાર તપવિશેષ. ॥ ૮૪૨ ॥ ગ્રાયઃ 'સ' (પુ. ન.),

प्रायः संन्यास्यनशने, नियमः पुण्यकं व्रतम् ।

चरित्रं चरिताचारो, चारित्रचरणे अपि ॥८४३॥

वृत्तं शीलं च सर्वेनोर्ध्वसि जप्येऽवमर्षणम् ।

समास्तु पादग्रहणाभिवादनोपसङ्ग्रहाः ॥८४४॥

उपवीतं यज्ञसूत्रं, प्रोद्भृते दक्षिणे करे ।

प्राचीनावीतमन्यस्मिन्, निवीतं कण्ठलम्बितम् ॥८४५॥

प्राचेतसस्तु वाल्मीकिर्वल्मीककुशिनो कविः ।

मैत्रावरुणवाल्मीकौ, वेदव्यासस्तु माठरः ॥८४६॥

संन्यासीतुं अनशनं, अधुं त्याग करीने भरखु पाभयुं. नियमः,
पुण्यकम्, व्रतम् (पु. न.), [तपः सू (न) शै० १५३] ये
३-नियम, व्रत. चरित्रम्, चरितम्, आचारः, चारित्रम्, चर-
णम् ॥ ८४३ ॥, वृत्तम्, शीलम्, (पु. न.) ये ७-शुद्ध आचार,
शियल, चारित्र. अघमर्षणम् (त्रि.) सर्व पापना क्षय भाटे जपवा
थोअ भंत्र, सर्व पाप नाश करनारे जप. पादग्रहणम्, अभिवा-
दनम्, उपसङ्ग्रहः ये ३-पगमां पडुं, (वन्दन-नमस्कार). ॥ ८४४ ॥
उपवीतम् (पु. न.) यज्ञसूत्रम्-यज्ञोपवीतम् [ब्रह्मसूत्रम्, धवि-
क्रम, शि० ७३] ये २-जमलुा भले धारखु करेदी जनोर्ध. अवी-
तम्-प्राचीनावीतम्-डाया भला उपर धारखु करेदी जनोर्ध. निवी-
तम्-४'४मां भाजानी पेठे पडेरिदी जनोर्ध. ॥ ८४५ ॥ प्राचेतसः,
वाल्मीकिः, वल्मीकः, कुशो 'हन्' (पु.), कविः (पु.), मैत्राव-
रणः, वाल्मीकः [आदिकविः, मैत्रावरुणिः शि० ७४] ये ७-
वाल्मीकि ऋषि. वेदव्यासः, माठरः ॥ ८४६ ॥, द्वैपायनः, पाराशर्यः

द्वैपायनः पाराशर्यः, कानीनो बादरायणः ।

व्यासोऽस्याम्बा सत्यवती, वासवी गन्धकालिका ॥८४७॥

योजनगन्धा दाशेयी, शालङ्कायनजा च सा ।

जामदग्न्यस्तु रामः स्याद्, भार्गवो रेणुकासुतः ॥८४८॥

नारदस्तु देवब्रह्मा, पिशुनः कलिकारकः ।

वशिष्ठोऽरुन्धतीजानिरक्षमाला त्वरुन्धती ॥८४९॥

त्रिशङ्कुयाजी गाधेयः, विश्वामित्रश्च कौशिकः ।

कुशारणिस्तु दुर्वासाः, शतानन्दस्तु गौतमः ॥८५०॥

कानीनः, बादरायणः, व्यासः अे ७-०थास ऋषि. सत्यवती, वासवी,
गन्धकालिका ॥ ८४७ ॥, योजनगन्धा, दाशेयी, शालङ्कायनजा
[गन्धवती, मत्स्योदरी शे० १५४] अे ६-०थास ऋषिनी माता.
जामदग्न्यः, रामः, भार्गव, रेणुकासुतः-रेणुकेरः [पर्युगामः-पर-
शुरामः शि० ७४] अे ४-७महर्षिनो पुत्र, परशुराम. ॥ ८४८ ॥
नारदः, देवब्रह्मा 'अन' (पु.), पिशुनः, कलिकारकः अे ४-
नारद ऋषि. वशिष्ठः, अरुन्धतीजानिः (पु.) अे २-वशिष्ठ ऋषि.
अक्षमाला, अरुन्धती अे २-अरुन्धती, वशिष्ठनी पत्नी. ॥ ८४९ ॥
त्रिशङ्कुयाजी 'इन्द्र' (पु.), गाधेयः-गाधितन्दनः, विश्वामित्रः,
कौशिकः अे ४-विश्वामित्र. कुशारणिः (पु.), दुर्वासाः 'सू' (पु.)
अे २-दुर्वासा ऋषि. शतानन्दः, गौतमः अे २-गौतम ऋषि. ॥ ८५० ॥

याज्ञवल्क्यो ब्रह्मरात्रियो गौशोऽप्यथ पाणिनो ।

सालातुरीयदाक्षयो, गोनदीये पतञ्जलिः ॥८५१॥

कात्यायनो वररुचिर्मेघाजिच्च पुनर्वसुः ।

अथ व्याडिर्विन्ध्यवासी, नन्दिनीतनयश्च सः ॥८५२॥

स्फोटायने तु कक्षीवान्, पालकाप्ये करेणुभूः ।

वात्स्यायने मल्लनागः कौटिल्यश्चणकात्मजः ॥८५३॥

द्रामिलः पक्षिलस्वामी, विष्णुगुप्तोऽङ्गुलश्च सः ।

क्षतव्रतोऽवकीर्णो स्याद् वात्यः संस्कारवर्जितः ॥८५४॥

याज्ञवल्क्यः, ब्रह्मरात्रिः (पु.), योगेशः [योगीशः शि० ७४] अथ
३-याज्ञवल्क्यः (यत्नवल्क्यो पुत्रः) पाणिनिः (पु.), सालातुरीयः,
दाक्षयः [दाक्षीपुत्रः शि० ७४] अथ ३-पाणिनि वैयाकरण्यः. गोन-
दीयः, पतञ्जलिः (पु.) अथ २-पतञ्जलिः काप्यः ॥ ८५१ ॥ कात्यायनः,
वररुचिः (पु.), मेघाजित्, (पु.), पुनर्वसुः (पु.), [कात्यः शि०
७५] अथ ४-कात्यायनः. व्याडिः (पु.), विन्ध्यवासी 'इन्' (पु.),
नन्दिनीतनयः अथ ३-व्याडि मुनिः ॥ ८५२ ॥ स्फोटायनः-स्फोटनः
कक्षीवान् 'वत्' (पु.), [स्फोटायनः शि० ७५] अथ २-स्फोटायनः
रुचिः. पालकाप्यः, करेणुभूः (पु.), [कारेणवः शि० ७५] अथ
२-पालकाप्य मुनिः. वात्स्यायनः, मल्लनागः. कौटिल्यः-कौटल्यः,
चणकात्मजः ॥ ८५३ ॥ द्रामिलः, पक्षिलस्वामी 'इन्' (पु.), विष्णु-
गुप्तः, अङ्गुलः. [चाणक्यः शि० ७५] अथ ८-वात्स्यायन मुनिः,
न्यायसूत्र उपरं लब्धः करनार पक्षिल मुनिः. क्षतव्रतः, अवकीर्णो
'इन्' (पु.) अथ २-व्रतलक्षण करनार ब्रह्मचारी. वात्यः, संस्कार-

શિશ્વિદાનઃ કૃણ્ણકર્મા, બ્રહ્મબન્ધુદ્વિજોઽધમઃ ।

નષ્ટાગ્નિર્વૌરહા જાતિમાત્રજીવી દ્વિજબ્રુવઃ ॥૮૫૫॥

ધર્મધ્વજી લિઙ્ગવૃત્તિર્વેદહીનો નિરાકૃતિઃ ।

વાર્તાશી મોજનાથ યો, ગોત્રાદિ વદતિ સ્વકમ્ ॥૮૫૬॥

ઉચ્છિષ્ટમોજનો દેવનૈવેદ્યબલિમોજનઃ ।

અજપસ્ત્વસદધ્યેતા, શાસ્ત્રારણ્ડોઽન્યશાસ્ત્રકઃ ॥૮૫૭॥

શસ્ત્રાજીવઃ કાણ્ડસ્પૃષ્ઠો, ગુરુદ્વા નરકીલકઃ ।

મલો દેવાદિપૂજાયામશ્રાદ્ધોઽથ મલિમ્લુચઃ ॥૮૫૮॥

વર્જિતઃ એ ૨-આયશ્વિત્તને યોગ્ય, સંસ્કારહીન બ્રાહ્મણ વગેરે.
 ॥ ૮૫૪ ॥ શિશ્વિદાનઃ, કૃણ્ણકર્મા 'અન્' (પુ.), (દુરાચારઃ)
 એ ૨-દુરાચારી બ્રાહ્મણ, બ્રહ્મબન્ધુઃ (પુ.)-અધમ બ્રાહ્મણ, નષ્ટાગ્નિઃ
 (પુ.), વૌરહા 'અન્' (પુ.), એ ૨ અગ્નિહોત્રનો અગ્નિ જેનો
 હોલવાઈ ગયો છે એવો બ્રાહ્મણ, જાતિમાત્રજીવી 'ઇન્' (પુ.), દ્વિજ-
 બ્રુવઃ એ ૨-દ્વિજ બ્રુવિ માત્રથી જીવનાર બ્રાહ્મણ, ॥ ૮૫૫ ॥ ધર્મધ્વજી
 'ઇન્' (પુ.), લિઙ્ગવૃત્તિઃ (પુ.) એ ૨-આજીવિકા માટે વેષ રાખતો
 પાખંડી, વેદહીનઃ, નિરાકૃતિઃ (પુ.) એ ૨-સ્વાધ્યાય વિનાનો-
 પંથ યજ્ઞનો ત્યાગ કરનાર બ્રાહ્મણ, વાર્તાશી 'ઇન્' (પુ.)-ભોજનને
 માટે પોતાનાં ગોત્ર વગેરે કહેનાર, ॥ ૮૫૬ ॥ ઉચ્છિષ્ટમોજનઃ, દેવ-
 નૈવેદ્યબલિમોજનઃ એ ૨-દેવને ધરાયેલું નૈવેદ્ય અને અન્નિ. ખાનાર.
 અજપઃ, અસદધ્યેતા 'ત્' (પુ.) એ ૨-ખોટો અપ કરનાર, કુપાકંક.
 શાસ્ત્રારણ્ડઃ, અન્યશાસ્ત્રકઃ એ ૨-પોતાની વેદશાખાનાં કર્મ છોડ-
 નાર, અન્ય વેદશાખાનાં કર્મો કરનાર ॥ ૮૫૭ ॥ શસ્ત્રાજીવઃ, કાણ્ડ

पञ्चयज्ञपरिभ्रष्टो, निषिद्धैकरुचिः खरुः ।

मुप्ते यस्मिन्नुदेत्यर्कोऽस्तमेति च क्रमेण तौ ॥८५९॥

अभ्युदिताऽभिनिर्मुक्तौ, वीरोज्जो न जुहोति यः ।

अग्निहोत्रच्छलाद् याच्वापरो वीरोपजीवकः ॥८६०॥

वीरविप्लावको जुह्वद्, धनैः शूद्रसमाहृतैः ।

स्याद्वादवाद्यार्हतः स्याच्छून्यवादी तु सौगतः ॥८६१॥

नैयायिकस्त्वाक्षपादो, यौगः साङ्ख्यस्तु कापिलः ।

स्पृष्टः अग्नि-शस्त्रेण आशुनिक्रयत्वात्तार. गुरुत्वा 'अन्' (पु.),
नरकोलकः अग्नि-शूरुने लक्ष्म्यनार. मलः-देव वगेरेणी पूतभां श्रद्धा-
पिनानो. मलिम्लुचः ॥ ८५८ ॥, पञ्चयज्ञपरिभ्रष्टः अग्नि-प्रदायज्ञ
वगेरे पांय यज्ञेण अष्ट थयेल. निषिद्धैकरुचिः (पु.), खरुः (पु.)
अग्नि-निषेध करयेली वस्तुभ्यामां रुचिवाणो. ॥ ८५९ ॥ अभ्युदितः-
सूतो होय ने सूर्योदय थाय, सूर्योदय पछी पण्य सुनार. अभिनिर्मुक्तः-
सूतो होय ने सूर्योदय थाय, सूर्योदय पछेलां सुनार, सूर्योदय कावे
निद्रावश थतां ते काळनु अनुष्ठान छोडनार. वीरोज्जः-होम नहि
करनार प्राह्मण्य, अग्निनो त्याग करनार. वीरोपजीवकः-अग्निहोत्रना
पूजनाथी भागी जानार. ॥ ८६० ॥ वीरविप्लावकः-शूद्रना
धनं होम करनार. स्याद्वादवादी 'इन्' (पु.), आर्हतः [जैनः
अनेकान्तवादी 'इन्' (पु.) शी० ७६] अग्नि-जैन, स्याद्वादवादी.
शून्यवादी 'इन्' (पु.), सौगतः (बौद्धः) अग्नि-जैन.
॥ ८६१ ॥ नैयायिकः, आक्षपादः, यौगः अग्नि-जैन.

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
વૈશેષિકઃ સ્યાદૌલૂક્યો, બાર્હસ્પત્યસ્તુ નાસ્તિકઃ ॥૮૬૨॥

૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨
ચાર્વાકો લૌકાયતિકશ્ચૈતે ષડપિ તાર્કિકાઃ ।

૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮
ક્ષત્રં તુ ક્ષત્રિયો રાજા, રાજન્યો બાહુસમ્ભવઃ ॥૮૬૩॥

૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪
અર્યા ભૂમિસ્પૃશો વૈશ્યા, ઊરવ્યા ઊરુજા વિશઃ ।

૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦
વાણિજ્યં પાશુપાલ્યં ચ, કર્ષણં ચેતિ વૃત્તયઃ ॥૮૬૪॥

૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬
આજીવો જીવનં વાર્તા, જીવિકા વૃત્તિવેતને ।

૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨
ઉઠ્ઠો ધાન્યકણાદાનં, કણિશાયર્જનં શિલમ્ ॥૮૬૫॥

સાહચર્યઃ, કાપિલઃ એ ૨-સાંખ્ય. વૈશેષિકઃ, ઔલૂક્યઃ [કણાદઃ
શિ૦ ૭૬] એ-૨ વૈશેષિક. બાર્હસ્પત્યઃ, નાસ્તિકઃ ॥ ૮૬૨ ॥ ચાર્વાકઃ,
લૌકાયતિકઃ [લૌકાયતિકઃ શિ૦ ૭૬] એ ૪-આર્વાક (નાસ્તિક).
આ ૭ તાર્કિકાઃ દર્શનકારો છે. ક્ષત્રમ્ (પુ. ન.), ક્ષત્રિયઃ, રાજા
'અન્' (પુ.), રાજન્યઃ, બાહુસમ્ભવઃ એ ૫-ક્ષત્રિય. ॥૮૬૩॥ અર્યાઃ,
ભૂમિસ્પૃશઃ 'શ્ર', વૈશ્યાઃ, ઊરવ્યાઃ, ઊરુજાઃ, વિશઃ 'શ્ર' એ ૬-
(પુ. બ.) વૈશ્ય. વૃત્તયઃ 'ત્તિ' (સ્ત્રી. બ.)-આણ્વિકાના પ્રકાર ત્રણ છે-
૧ વાણિજ્યમ્-વેપાર. ૨ પાશુપાલ્યમ્-પશુ સંભવ. ૩ કર્ષણમ્-
ખેતી. ॥૮૬૪॥ આજીવઃ, જીવનમ્, વાર્તા, જીવિકા, વૃત્તિઃ (સ્ત્રી),
વેતનમ્ એ ૬-આણ્વિકા. ઉઠ્ઠઃ (પુ. ન.), ધાન્યકણાદાનમ્ એ
૨-ધાન્યના દાણા એકઠા કરવા તે. કણિશાયર્જનમ્, શિલમ્-
ધાન્યની મંજરી, શિંગ વગેરેને ગ્રહણ કરવું. ॥ ૮૬૫ ॥ ઉઠ્ઠ-
શિલમ્, ક્રતમ્ એ ૨-ઉઠ્ઠ અને શિલ એ બંને સાથે-ખેતરમાં

११- २ १ २ १ १
कृतं तद् द्वयममृतं कृषिमृतं तु याचितम् ।

१ २ १ १ २ १
अयाचितं स्यादमृतं सेवावृत्तिः श्वजीविका ॥८६६॥

१ २ १ १ २
सत्यामृतं तु वाणिज्यं, वणिज्या वणिजो वणिक् ।

१ २ १ २ १
क्रयविक्रयिकः पण्याजीवाऽऽपणिकनैगमाः ॥८६७॥

० ८ १ १ २ ३ १
वैदेहः सार्थवाहश्च, क्रायकः क्रयिकः क्रयी ।

१-२ १ १ २ ३ ४ १
क्रेयदे तु विपूर्वास्ते, मूल्ये वस्नाऽर्घ-वक्रयाः ॥८६८॥

पेडा दाख्वा अने मंजरी-शिंग ये अनेतुं अडखु करवुं. अमृतम्,
कृषिः [प्रैमृ-म् शि० ७६] ये २-पेती मृतम्, याचितम् ये २-
भागवार्थी भणेलुं. अयाचितम्, अमृतम् (अविनश्वरम्) ये २-
आय्या (विना भणेलुं)-सेवावृत्तिः-सेवा (श्री.), श्वजीविका ये २-
सेवा, याकरी. ॥ ८६६ ॥ सत्यामृतम्, वाणिज्यम्, वणिज्या
(श्री. न.) ये ३-वेपार. वणिजः, वणिक् 'ज्' (पु.), क्रयवि-
क्रयिकः, पण्याजीवः, आपणिकः, नैगमः ॥ ८६७ ॥, वैदेहः, सार्थ-
वाहः [प्रापणिकः शि० ७७] ये ८-वेपारी. क्रायकः, क्रयिकः,
क्रयी 'हन्' (वि.) ये ३-अरीह करनार. विक्रायकः, विक्रयिकः,
विक्रयी 'हन्' (वि.) ये ३ वेयनार मूल्यम्, वस्नः (पु. न.),
वर्षः, वक्रयः [भाट्टकः शि० १५४] ये ४-भूदय, डीभत. ॥ ८६८ ॥

^१मूलद्रव्यं ^२परिपणो, ^३नीवी ^४लाभोऽधिकं ^५फलम् ।
^१परिदानं ^२विनिमयो, ^३नैमेयः ^४परिवर्त्तनम् ॥८६९॥
^१व्यतिहारः ^२परावर्त्तो, ^३वैमेयो ^४निमयोऽपि च ।
^१निक्षेपोपनिधी ^२न्यासे, ^३प्रतिदानं ^४तदर्पणम् ॥८७०॥
^१क्रेतव्यमात्रके ^२क्रेयं, ^३क्रयं ^४न्यस्तं ^५क्रयाय ^६यत् ।
^१पणितव्यं ^२तु ^३विक्रेयं, ^४पण्यं ^५सत्यापनं ^६पुनः ॥८७१॥
^१सत्यङ्कारः ^२सत्याकृतिस्तुल्यौ ^३विपणविक्रयौ ।
^१गण्यं ^२गण्यं ^३सङ्ख्येयं, ^४सङ्ख्या ^५त्वेकादिका ^६भवेत् ॥८७२॥

मूलद्रव्यम्, परिपणः, नीवी-नीविः अ-भूलधन. पुं०, भूडी.
 लाभः, फलम् अ-२-लाभ, नक्षे. परिदानम्, विनिमयः, नैमेयः,
 परिवर्त्तनम् ॥ ८६९ ॥, व्यतिहारः, परावर्त्तः, वैमेयः, निमयः अ-
 ८-इरइर करयो, साटु-अदलोअदलो करयो. निक्षेपः, उपनिधिः
 (पु), न्यासः अ-३-थापणु प्रतिदानम्, न्यासार्पणम् [परिदा-
 नम् शि० ७७] अ-थापणु पाछी आपवां. ॥ ८७० ॥ क्रेतव्यमा-
 त्रकम्, क्रेयम् अ-२-अ-द्रव्य मात्र वेचवानुं डोय ते. क्रयम्-
 वेचवा भाटे विस्तारेणुं द्रव्य. पणितव्यम्, विक्रेयम्, पण्यम् अ-
 ३-अरीदवा योय. सत्यापनम् ॥ ८७१ ॥, सत्यङ्कारः सत्याकृतिः
 अ-३-अरीदवा भाटे नखी करीने अडानुं आपवुं ते. विपणः,
 विक्रयः अ-२-वेच्याणु, वकरो. गण्यम्, गण्यम्-गणनीयम्, सङ्ख्ये-
 यम् अ-३ गणु शकाय तेवुं. सङ्ख्या-अ-६, अ-६, वणु-वगेरे संख्या.
 ॥ ८७२ ॥ अ-६ वगेरे संख्याने उत्तरोत्तर दश दश वडे गुणुवाथी

યથોત્તરં દશગુણં, ભવેદેકો દશાઽસુતઃ ।

શતં સહસ્રમયુતં, લક્ષપ્રયુતકોટયઃ ॥૮૭૩॥

અર્બુદમઞ્જં^{૧૦} સર્વં^{૧૧} ચ, નિર્સર્વં^{૧૨} ચ મહામ્બુજમ્ ।

શઙ્કુર્વાદિરન્ત્યં^{૧૩} મધ્યં, પરાર્દ્ધં^{૧૪} ચેતિ નામતઃ ॥૮૭૪॥

અસહ્યં^{૧૫} દ્વીપવાદ્યર્ચોદિ, પુદ્ગલાઽઽત્માઘનન્તકમ્ ।

સાંયાત્રિકઃ પોતવણિગ્, યાનપાત્રં વહિત્રકમ્ ॥૮૭૫॥

ઉપર ઉપરની સંખ્યાઓ અઠાર થાય છે. તે સંખ્યાઓનાં નામ-પદ્ધતિઃ-
એક. દશ 'નૃ'-દશ, શતમ્ (પુ. ન.)-સો (૧૦૦). સહસ્રમ્
(પુ. ન.)-હજાર. અયુતમ્ (પુ. ન.)-દશ હજાર. લક્ષમ્ (સ્ત્રી. ન.),
[નિયુતમ્ શિ. ૦ ૭૭]-લાખ. પ્રયુતમ્ (પુ. ન.)-દશ લાખ. કોટિઃ
(સ્ત્રી.)-કોડ. ॥ ૮૭૩ ॥ અર્બુદમ્ (પુ. ન.)-દશ કોડ. અઞ્જમ્-
અખજ. સર્વમ્-દશ અખજ. નિર્સર્વમ્-દશ અર્વ. મહામ્બુજમ્-દશ
નિખર્વ. શઙ્કુઃ (પુ. સ્ત્રી.) દશ મહામ્બુજ. વાદિઃ-સમુદ્રઃ (પુ.)
એ-દશ શઙ્કુ. અન્ત્યમ્-એ દશ વાર્દિ-સમુદ્રપ્રમાણ. મધ્યમ્ એ-
દશ અન્ત્ય પ્રમાણ. પરાર્દ્ધમ્-દશ મધ્યમ પ્રમાણ-પરાર્દ્ધ. ॥ ૮૭૪ ॥
અસહ્યમ્-જળદ્વીપ વગેરે દ્વીપો, લવણસમુદ્ર વગેરે સમુદ્રો તેમજ
આદિ પદ્ધતિ ચંદ્ર અને સૂર્ય વગેરે અસંખ્યાતા છે. અનન્તકમ્-
પુદ્ગલ, આત્મા તેમજ આદિ પદ્ધતિ આકાશના પ્રદેશ વગેરે અનન્તા
છે. સાંયાત્રિકઃ, પોતવણિક 'ત્ર' (પુ.) એ ૨-વડાણુવડે વેપાર
કરનાર, વડાણુવટી. યાનપાત્રમ્, વહિત્રકમ્ ॥ ૮૭૫ ॥, ચોદિત્રમ્-

बोहित्थं वहनं पोतः, पोतवाहो नियामकः ।

निर्यामः कर्णधारस्तु, नाविको नौस्तु मङ्गिनी ॥८७६॥

तरीतरण्यो वेडाऽथ, द्रोणी काष्ठाम्बुवाहिनी ।

नौकादण्डः क्षेपणी स्याद्, गुणवृक्षस्तु कूपकः ॥८७७॥

पोलिन्दास्त्वन्तरादण्डाः, स्याद् मङ्गो मङ्गिनीशिरः ।

अभिस्तु काष्ठकुद्दालः, सेकपात्रं तु सेचनम् ॥८७८॥

बोहित्थम्, वहनम्, पोतः [प्रवहणम् शि० ७७] એ ૫-વહાણુ.
 પોતવાહઃ, નિયામક, નિર્યામઃ એ ૩-૧વહાણુ ચલાવવાને શક્તિમાન,
 ૨. વહાણુના મધ્ય સ્તંભ ઉપર એસી સમુદ્રનો સ્તેનો જોનાર. કર્ણ-
 ધારઃ, નાવિકઃ એ ૨-વહાણુનું સુકાન પકડનાર, સુકાની, ખલાસી
 વગેરે જેએ નૌકાથી તરે છે. નૌઃ (સ્રી.), મંગ્ગિની ॥ ૮૭૬ ॥
 તરી-તરિઃ (સ્રી.), તરણી-તરણિઃ (સ્રી.), વેડા એ ૫-નૌકા,
 નાવ. વહાણુ. દ્રોણી, કાષ્ઠામ્બુવાહિની એ ૨-લાકડાં અને પાણીને
 વહન કરનારું ભાજનવિશેષ, પાણી ભરી લાવવાનું 'લાકડાનું' વાસણ.
 નૌકાદણ્ડઃ, ક્ષેપણી 'ક્ષેપણઃ', ક્ષેપણી' એ ૨-નાવ ચલાવવાનો
 દંડ, હલેસું. ગુણવૃક્ષઃ, કૂપકઃ એ ૨-જેમાં નાવ દોરીથી
 બંધાય છે તે સહ, વહાણુનો કૂવાસ્તંભ. ॥ ૮૭૭ ॥ પોલિન્દાઃ,
 અન્તરાદણ્ડાઃ એ ૨ (પુ. બ.) વહાણુના વચલા દંડા. મંગ્ગઃ (પુ. ન.),
 મંગ્ગિનીશિરઃ 'સ્' એ ૨-વહાણુનો અગ્રભાગ. અભિઃ (સ્રી.),
 કાષ્ઠકુદ્દાલઃ એ ૨-લકડાની કોદાળી-વહાણુનો કચરો કાઢવા માટેનું
 સાધન. સેકપાત્રમ્, સેચનમ્ એ ૨-નાવનું પાણી ઉલેચાય તે,
 ડોલ, બોખ. ॥ ૮૭૮ ॥ કેનિપાતઃ, કોનિપાત્રમ્, અરિત્રમ્ [કર્ણઃ-

केनिपातः कोटिपात्रमरित्रेऽथोडुपः प्लवः ।

कोलो मेलस्तरण्डश्च, स्यात् तरपण्यमातरः ॥८७९॥

वृद्ध्याजीवो द्वैगुणिको, वार्धुषिकः कुसीदिकः ।

वार्धुषिश्च कुसीदार्थप्रयोगो वृद्धिजीवने ॥८८०॥

वृद्धिः कलान्तरमृणं, तूद्धारः पर्युदञ्चनम् ।

याचनयाऽऽप्तं याचितकं, परिवृत्त्याऽऽपमित्यकम् ॥८८१॥

अधमर्णो ग्राहकः स्यादुत्तमर्णस्तु दायकः ।

प्रतिभूल्लग्नकः साक्षी, स्थेय आधिस्तु बन्धकः ॥८८२॥

(दुर्गस्य मते टी० ८७६) [शि० ७८] ये ३-वडाष्टुतं सुकान,
 षोडा पाक्षीमः यलाववानुं हवेसु. उडुपः (पु. न.), प्लवः, कोलः,
 मेलः, तरण्डः (पु. न.) ये ५-नानी होडी, भछयो. तरपण्यम्,
 आतरः ये २-वडाष्टुतं लाडुं. ॥८७९॥ वृद्ध्याजीवः, द्वैगुणिकः,
 वार्धुषिकः, कुसीदिकः, वार्धुषिः ये ५-व्याजथी आष्टुविका
 यलावनार. कुसीदम् 'कुशीदम्', कुषीदम्, अर्थप्रयोगः, वृद्धि-
 जीवनम् ये ३-व्याजनो धयो-वैपार. ॥८८०॥ वृद्धिः (स्त्री.),
 कलान्तरम् ये २-व्याज. ऋणम्, उद्धारः, पर्युदञ्चनम् ये ३-
 करज, देपु. याचितकम्-भागीने भेजवेसु. आपमित्यकम्-भदलाथी
 प्ररीद करेल, साटाभां लीधेली वस्तु. ॥८८१॥ अधमर्णः, ग्राहकः
 ये २-करज लेनार, देवादार. उत्तमर्णः, दायकः ये २-नालुं धीर-
 नार, वेसुदार. प्रतिभूः (पु.), लग्नकः ये २-प्रतिनिधि, अभीन.
 साक्षी 'इन्' (पु.), स्थेयः [मध्यस्थः, प्राज्ञिकः शि० १५४],
 ये २-साक्षी, विवादभां निर्णय करनार आभाषिक पुरुष. [कूट-
 साक्षी 'इन्' जोटुं आलनार साक्षी, सूची 'इन्'-दुष्टसाक्षी 'इन्'-
 दुष्ट साक्षी. शि० १५५] आधिः (पु.), बन्धकः ये २-वेसुदारने घेर

તુલાઘૈઃ પૌતવં માનં, દ્વયં કુડવાદિભિઃ ।

પાચ્યં હસ્તાદિભિસ્ત્ર, સ્યાદ્ ગુઝાઃ પશ્ચ માષકઃ ॥૮૮૩॥

તે તુ ષોડશ કર્ષોઽક્ષઃ, પલં કર્ષચતુષ્ટયમ્ ।

વિસ્તઃ સુવર્ણો હેત્રોઽક્ષે, કુરુવિસ્તસ્તુ તત્પલે ॥૮૮૪॥

તુલા પલશતં તાસાં, વિંશત્યા માર આચિતઃ ।

શાકટઃ શાકટીનશ્ચ, શલાટસ્તે દશાચિતઃ ॥૮૮૫॥

ચતુર્ભિઃ કુડવૈઃ પ્રસ્થઃ, પ્રસ્થૈશ્ચતુર્ભિરાઢકઃ ।

ચતુર્ભિરાઢકૈર્દ્રોણઃ, સ્વારી ષોડશમિશ્ચ તૈઃ ॥૮૮૬॥

ગીરિ મૂકેલી વસ્તુ. ॥૮૮૨॥ પૌતવમ્-‘પૌતવમ્’-માપ, વજન. (તુલાદિવડે માપ). દ્વયમ્-કુડવ વગેરેથી માન-માપ. પાચ્યમ્-હાથ વગેરેથી માન. પૌતવમ્, દ્વયમ્ અને પાચ્યમ્ એ ત્રણ પ્રકારનાં માન-માપ છે, તેમાં-૧ પૌતવ તે તુલા વગેરે માપતું પ્રમાણ-માષકઃ (પુ. ન. -પાંચ રતિપ્રમાણ-માસો. ગુઝા-રક્તિકા એ -ચણી, રતિ. ॥૮૮૩॥ કર્ષઃ (પુ. ન.). અક્ષ એ ૨-સોલ માસા પ્રમાણ. પલમ્, કર્ષચતુષ્ટયમ્ (પુ. ન.) એ ૨-ચાર કર્ષ. વિસ્તઃ, સુવર્ણઃ એ ૨-એક સોનાનો કર્ષ (૮૦ રતિભાર વજન.) કુરુવિસ્તઃ -એક સુવર્ણ પલ (પલના વજન જેટલું સોનું.) ॥૮૮૪॥ તુલા, પલશતમ્ એ ૨-સો (૧૦૦) પલ વજન. મારઃ, આચિતઃ, શાકટઃ, શાકટીનઃ, શલાટઃ એ ૫-વીસ તુલા પ્રમાણ. (૨૦૦૦ હજાર પલ વજન.) આચિતઃ (પુ. ન.)-દશ (૧૦) ભાર પ્રમાણ. ॥૮૮૫॥ ૨ કુડવ વગેરેનું પ્રમાણ-(પ્રસૂતમ્ અડધી અંગલી (પસલી). કુડવઃ-એ પસલી પ્રમાણ. પ્રસ્થઃ (પુ. ન.)-ચાર કુડવ પ્રમાણ. આઢકઃ (ત્રિ.)-ચાર પ્રસ્થ પ્રમાણ. દ્રોણઃ (પુ. ન.)-ચાર આઢકનું માન. સ્વારી-સોલ (૧૬)-દ્રોણ પ્રમાણ. ॥૮૮૬॥ ૩ હાથ

चतुर्विंशत्यङ्गुलानां, हस्तो दण्डश्चतुष्करः ।

तत् सहस्रौ तु गव्यूतं, क्रोशस्तौ द्वौ तु गोरुतम् ॥८८७॥

गव्या गव्यूतगव्यूती, चतुष्क्रोशं तु योजनम् ।

पाशुपाल्यं जीववृत्तिर्गोमान् गोमी गवोश्वरे ॥८८८॥

गोपाले गोधुगाभीरगोभगोमङ्गयवल्लवाः ।

गोविन्दोऽधिकृतो गोषु, जावालस्त्वजजीविकः ॥८८९॥

कुटुम्बी कर्षकः क्षेत्री, हली कृषिकर्षकौ ।

कृषीवलोऽपि जित्या तु, हलिः सीरस्तु लाङ्गलम् ॥८९०॥

वगेरे भाषणुं प्रमाण-हस्तः-२४ आंगुल प्रमाण. दण्डः-आर (४) हाथ प्रमाण. गव्यूतम्, क्रोशः अ २-अ ६००० (२०००) दंड प्रमाण, गाड. गोरुतम् ॥८८७॥ गव्या, गव्यूतम्. गव्यूतिः (पु. स्त्री.), अ ४-अ ६०००, अ १०००. चतुष्क्रोशम्, योजनम् अ २-आर गाड प्रमाण. पाशुपाल्यम्, जीववृत्तिः (स्त्री.) अ २-पाशुपालनी वृत्ति, 'पाशुपालनं' काम. गोमान् 'मत्' (पु.), गोमी 'इन्' पु), गवोश्वरः [गवेश्वर शि० ७८] अ ३-गायवाणे, गायने भाषिक. ॥८८८॥ गोपालः, गोधुक् 'ह' (पु.), आभीरः, गोषः, गोसङ्गयः. वल्लवः अ ६-गायवाण. गोविन्दः-गायने भाटे निभा-येव. जावालः, अजजीविकः अ २ अक्षरानि पाणनार. (करवाड, स्थारी). ॥८८९॥ कुटुम्बी 'इन्' (पु.), कर्षकः क्षेत्री 'इन्' (पु.), हली 'इन्' (पु.), कृषिकः-कृषकः, कर्षकः. कृषीवलः [क्षेत्राजीवः शि० ७८] अ ७-अक्षरानि. जित्या, हलिः अ २-(पु. स्त्री.) भाटुं ६०, ६०० अक्षरानि. सीरः (पु. न.), लाङ्गलम्, ॥८९०॥ गोदारणम्,

ગોદારણં^૩ હલમી^૪વાસી^૧તે^૨ તદ્દણ્ડ^૧પદ્ધતી^૧ ।

નિરીષે^૧ કુટકં^૧ ફાલે^૧, કૃષકઃ^૩ કુશિકઃ^૪ ફલમ્^૪ ॥૮૯૧॥

દાત્રં^૧ લવિત્રં^૧ તન્મુષ્ટો^૧, વળ્ટો^૧ મત્યં^૧ સમીકૃતૌ^૧ ।

ગોદારણં^૧ તુ^૧ કુદાલઃ^૧, સ્વનિત્રં^૧ ત્વવદારણમ્^૧ ॥૮૯૨॥

પ્રતોદસ્તુ^૧ પ્રવયણં^૧, પ્રાજનં^૧ તોત્રતોદને^૧ ।

યોત્રં^૧ તુ^૧ યોક્ત્રમાબન્ધઃ^૧, કોટિશો^૧ લોષ્ટમેદનઃ^૧ ॥૮૯૩॥

હલમ્ (પુ. ન.) એ ૪-હળ. ईषा, 'ईशा'-એ હળનો દંડ. સીતા-
'शीता' ખેતરમાં હળથી પાડેલી રેખા, ચાસ. નિરીષમ્ 'निरीशम्',
કુટકમ્, 'कूटकम्' એ ૨-દંડ રહિત હળ, જેમાં ફાલ બંધાય
છે તે. ફાલઃ, કૃષકઃ, કુશિકઃ, ફલમ્ એ ૪-હળનું નીચડું
લોખાંડી કું, કેસ, (જેનાથી ભૂમિ ખેડાય છે તે). ॥૮૯૧॥ દાત્રમ્,
લવિત્રમ્ એ ૨-દાતરડું. વળ્ટઃ દાતરડાની મૂઠ, હાથો. મત્યમ્-
ખેતરની ભૂમિને સરખી કરવી. ગોદારણમ્, કુદાલઃ (પુ. ન.)
એ ૨-કેદાળી. (પૃથ્વી ખેડવાનું સાધન.) સ્વનિત્રમ્, અવદારણમ્
એ ૨-પાવડો, કેદાળો વગેરે. ॥૮૯૨॥ પ્રતોદઃ, પ્રવયણમ્, પ્રાજ-
નમ્, તોત્રમ્, તોદનમ્ એ ૫-ખળદ વગેરે હાંકવાનો પરાણો,
ચાખુડ. યોત્રમ્, યોક્ત્રમ્, આબન્ધઃ એ ૩-ખેતરું. કોટિશઃ,
લોષ્ટમેદનઃ [કોટાશઃ શિ. ૭૮] એ ૨-દેફાં ભાગવાનો મુદ્ગર,
હથોડો. ॥૮૯૩॥ મેત્રિઃ (પુ. સ્ત્રી.), મેથિઃ (પુ. સ્ત્રી.), ચલેવાલી

મેધિમેધિઃ સ્વલેવાલી, સ્વલે ગોબન્ધદારુ યત્ ।

શૂદ્રોઽન્યવર્ણો વૃષલઃ, પદ્યઃ પંજો જઘન્યજઃ ॥૮૧૪॥

તે તુ મૂર્ધાવસિક્તાદારથકૃદ્ મિશ્રજાતયઃ ।

ક્ષત્રિયાયાં દ્વિજાદ્ મૂર્ધાવસિક્તાં વિદ્ધ્વિયાં પુનઃ ॥૮૧૫॥

અમ્બઘોઽથ પારશવનિવાદૌ શૂદ્રયોષિતિ ।

ક્ષત્રાદ્ માદિષ્યો વૈશ્યાયામુગ્રસ્તુ વૃષલસ્ત્રિયામ્ ॥૮૧૬॥

વૈશ્યાત્ તુ કરણઃ શૂદ્રાત્ ત્વાયોગવો વિશઃ સ્ત્રિયામ્ ।

ક્ષત્રિયાયાં પુનઃ ક્ષત્તા, ચણ્ડાલો બ્રાહ્મણસ્ત્રિયામ્ ॥૮૧૭॥

એ ૩-અળામાં અગદ આંધવાનું લાકડું. શૂદ્રઃ, અન્યવર્ણઃ, વૃષલઃ, પદ્યઃ, પંજઃ, જઘન્યજઃ એ ૬-શૂદ્ર. ॥૮૧૪॥ તે શૂદ્રો મૂર્ધાવસિક્તાથી માંડી રથકાર સુધીની ૧૨ મિશ્રજાતિ ગણાય છે. ૧ મૂર્ધાવસિક્તઃ-ગ્રાહણ પુરુષ અને ક્ષત્રિય સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલો હોય તે. ॥૮૧૫॥ ૨ અમ્બઘઃ-ગ્રાહણ પુરુષ અને વૈશ્ય સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ હોય તે. ૩ પારશવઃ, નિવાદઃ એ ૨-ગ્રાહણ પુરુષ અને શૂદ્ર સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ હોય તે. ૪ માદિષ્યઃ-ક્ષત્રિય પુરુષ અને વૈશ્ય સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ હોય તે. ૫ ઉગ્રઃ-ક્ષત્રિય પુરુષ અને શૂદ્ર સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ હોય તે. ॥૮૧૬॥ ૬ કરણઃ-વૈશ્ય પુરુષ અને શૂદ્ર સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ. ૭ આયોગવઃ-શૂદ્ર પુરુષ અને વૈશ્ય સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ. ૮ ક્ષત્તા 'ત્ત' (પ.) શૂદ્ર પુરુષ અને ક્ષત્રિય સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ. ૯ ચણ્ડાલઃ-શૂદ્ર પુરુષ અને ગ્રાહણ સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ. ॥ ૮૧૭ ॥ ૧૦ માગધઃ-વૈશ્ય પુરુષ અને ક્ષત્રિય સ્ત્રીથી

૧૦
૧૨
વૈશ્યાત્ તુ માગધઃ ક્ષત્ર્યાં, વૈદેહકો દ્વિજસ્ત્રિયામ્ ।

સૂતસ્તુ ક્ષત્રિયાજ્જાત, ર્ઙ્ગિત દ્વાદશ તદ્વિદઃ ॥૮૯૮॥

માહિષ્યેણ તુ જાતઃ સ્યાત્, કરણ્યાં રથકારકઃ ।

કારુસ્તુ કારી પ્રકૃતિઃ, શિલ્પી શ્રેણિસ્તુ તદગણઃ ॥૮૯૯॥

શિલ્પં કલા વિજ્ઞાનં ચ, માલાકારસ્તુ માલિકઃ ।

પુષ્પાજીવઃ પુષ્પલાવી, પુષ્પાણામવચ્ચાયિની ॥૯૦૦॥

કલ્પપાલઃ સુરાજીવી, શૌણ્ડિકો મણ્ડહારકઃ ।

વારિવાસઃ પાનવણિક્, ધ્વજો ધ્વજ્યાઽઽસુતીવલઃ ॥૯૦૧॥

ઉત્પન્ન થયેલ. ૧૧ વૈદેહકઃ-વૈશ્ય પુરુષ અને બ્રાહ્મણ સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ. ૧૨ સૂતઃ-ક્ષત્રિય પુરુષ અને બ્રાહ્મણ સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ. આ પ્રમાણે શૂદ્રના બાર ભેદ છે. ॥ ૮૯૮ ॥ રથકારકઃ-માહિષ્ય પુરુષ (ક્ષત્રિય પુરુષ અને વૈશ્ય સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલો પુત્ર) અને કરણી (વૈશ્ય પુરુષ અને શૂદ્ર સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલી કન્યા) સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલ પુરુષ. કારુઃ (પુ.), કારી 'ઇન્' (પુ.), પ્રકૃતિઃ, શિલ્પી 'ઇન્' (પુ.) એ ૪-શિલ્પી, કારીગર. શ્રેણિઃ (પુ. સ્ત્રી.)-શિલ્પીઓનો સમુદાય. ॥ ૮૯૯ ॥ શિલ્પમ્, કલા, વિજ્ઞાનમ્ એ ૩-કળા, કારીગરી. માલાકારઃ, માલિકઃ, પુષ્પાજીવઃ એ ૩-માલી. પુષ્પલાવી-ફૂલ એકઠા કરનારી માલણી. ॥ ૯૦૦ ॥ કલ્પપાલઃ, સુરાજીવી 'ઇન્' (પુ.), શૌણ્ડિકઃ, મણ્ડહારકઃ, વારિવાસઃ, પાનવણિક્ 'જ્' (પુ.), ધ્વજઃ, ધ્વજી 'ઇન્' (પુ.), આસુતીવલઃ એ ૬-કલાલ, મદિરા પેચનાર. ॥ ૯૦૧ ॥ મયમ્, મદિષ્ટા, મદિરા,

मधे^१ मदिष्टा^२ मदिरा^३ परिस्तुता^४
 कश्यं^५ परिसुद्^६ मधु^७ कापिशायनम् ।
 गन्धोत्तमा^{१०} कल्यमिरा^{११} परिप्लुता,
 कादम्बरी^{१३} स्वादुरसा^{१४} हलिप्रिया^{१५} ॥९०२॥

शुण्डा^{१६} हाला^{१७} हारहूरं^{१८}, प्रसन्ना^{१९} वारुणी^{२०} सुरा^{२१} ।
 माध्वीकं^{२२} मदना^{२३} देवसृष्टा^{२४} कापिशमब्धिजा^{२५} ॥९०३॥

मध्वासवे^१ माधवको^२, मैरेये^३ शीधुरासवः^४ ।
 जंगलो^५ मेदको^६ मद्यपङ्कः^७ किण्वं^८ तु नग्नहूः^९ ॥९०४॥

परिस्तुता, कश्यम्, परिस्तुत् (खी.), मधु (पु. न.), कापि-
 शायनम्, गन्धोत्तमा, कल्यम् (खी. न.), इरा, परिप्लुता, काद-
 म्बरी (खी. न.), स्वादुरसा, हलिप्रिया ॥ ९०२ ॥ शुण्डा (पु.
 खी.), हाला, हारहूरम्, प्रसन्ना, वारुणी, सुरा, माध्वीकम्,
 मदना, देवसृष्टा, कापिशम्, अब्धिजा, [मार्द्धीकम् शि० ७६] ये
 २६-भट्टिश. ॥ ९०३ ॥ मध्वासवः, माधवकः ये २-भधुभिश्च
 आसव, महुडानो दा३. मैरेयः, शीधुः (पु. न.), आसवः ये ३-
 भीरा नामना देशनी मदिरा, शेरडी वगेरेने दा३. जंगलः, मेदकः,
 मद्यपङ्कः ये ३-भट्टिशानो कद्व, मधनो नीत्यवो भाग. किण्वम्,
 'कण्वम्', नग्नहूः (पु.) ॥ ९०४ ॥ नग्नहूः (पु.), मद्यबीजं येम्

નગ્નનુર્મધર્થીજં ચ, મધસન્ધાનમાસુતિઃ ।

આસવોઽમિષવો મધમण्ड-કારોત્તમો સમૌ ॥૧૦૫॥

ગલ્વર્કસ્તુ ચષકઃ સ્યાત્, સરકશ્ચાનુતર્ષણમ્ ।

શુण्डા પાનમદસ્થાનં, મધુવારા મધુક્રમાઃ ॥૧૦૬॥

સપીતિઃ સહપાનં સ્યાદાપાનં પાનગોષ્ઠિકા ।

ઉપદંશસ્ત્વવદંશચ્ચક્ષણં મધપાશનમ્ ॥૧૦૭॥

૪-સુરાબીજ, જેમાંથી મધ બને છે એવાં બીજ. મધસન્ધાનમ્, આસુતિઃ, આસવઃ, અમિષવઃ એ ૪-મદિરા બનાવવાની ક્રિયા, મધ વગેરે અર્ક કાઢવો તે. મધમण्ड; કારોત્તમઃ એ ૨-મદિરામાંનો સ્વચ્છ ભાગ, મધની તર. ॥ ૬૦૫ ॥ ગલ્વર્કઃ, ચષકઃ (પુ. ન.), સરકઃ (પુ. ન.), અનુતર્ષણમ્ [અનુતર્ષઃ શિ. ૭૬] એ ૪-મદિરા પીવાનું પાત્ર. (સરકઃ, અનુતર્ષણમ્ એ-મધપાન. અમર. ૦). શુण्डા, પાનમદસ્થાનમ્ એ ૨-મદિરા પીવાનું સ્થાન, દાડનું પીકું. મધુવારાઃ, મધુક્રમાઃ એ ૨-(પુ. બ.) મધ પીવાની પદ્ધતિ-વારા ફરતી પીવો તે. ॥ ૬૦૬ ॥ સપીતિઃ (સ્ત્રી.), સહપાનમ્ એ ૨-સાથે પીવું. આપાનમ્, પાનગોષ્ઠિકા એ ૨-એકઠા થઈ દાડ પીવાનું સ્થાન, દાડ પીવા જેટલી મંડળી. ઉપદંશઃ, અવદંશઃ, ચક્ષણમ્, મધપાશનમ્ એ ૪-મદિરા પીવાની પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરે-તેવો ભક્ષ્ય પદાર્થ. ॥ ૬૦૭ ॥ નાડિધમઃ, સ્વર્ણકારઃ, કલાદઃ, મુષ્ટિકઃ એ

नाडिधमः स्वर्णकारः, कलादो तुष्टिकश्च सः ।

तैजसावर्त्तनी मूषा, भस्त्रा चर्मप्रसेविका ॥९०८॥

आस्फोटनी वैधनिका, शाणस्तु निकषः कषः ।

संदंशः स्याद् कङ्कमुखो, भ्रमः कुन्दं च यन्त्रकम् ॥९०९॥

वैकटिको मणिकारः, शौल्विकस्ताम्रकुट्टकः ।

शाङ्गिकः स्यात् काम्बविकस्तुन्नवायस्तु सौचिकः ॥९१०॥

कृपाणी कर्त्तरी कल्पन्यपि सूची तु सेवनी ।

सूचिसूत्रं पिप्पलकं, तर्कुः कर्त्तनसाधनम् ॥९११॥

४-सोनी. तैजसावर्त्तनी, मूषा ये २-धातु गाणवानी कूलडी-मूष.
भस्त्रा, चर्मप्रसेविका-चर्मप्रसेवकः (पु. श्री.) ये २-धमण्यु.
॥ ९०८ ॥ आस्फोटनी. वैधनिका ये २-भोती वगेरे वीधवानुं
शस्त्र. शाणः (पु. श्री.), निकषः, कषः ये ३-कसोटी सोनाने
तपासवानो कसोटीने पथर, सराण्यु. संदंशः, कङ्कमुखः ये २-
साण्युसी, वीधीओ. भ्रमः, कुन्दम् (पु. न.), यन्त्रकम् ये ३-
क्षरको, दात्राम्रभङ्ग यन्त्र. ॥ ९०९ ॥ वैकटिकः, मणिकारः ये २-
अवेरी. शौल्विकः, ताम्रकुट्टकः ये २-वागण्यु धडनार, डंसारो.
शाङ्गिकः, काम्बविकः ये २-भण्यार-शंभ, छीय वगेरेनां धरेण्युं
क्षरीने वेयनार. तुन्नवायः, सौचिकः ये २-तुण्युनार, दरण्यु. ॥ ९१० ॥
कृपाणी, कर्त्तरी-कर्त्तरिः, कल्पनी ये ३-कातर, कापवानुं साधन.
सूची-सूचीः (श्री.), सेवनी ये २-सोय. सूचिसूत्रम्, पिप्पल-
कम् ये २-सोयनो दोरो. तर्कुः (पु.), कर्त्तनसाधनम् ये २-
यरणो, देटीओ, त्राण. ॥ ९११ ॥ पिञ्जनम्, विह्वननम्, तुल-

પિંજનં વિઢનનં ચ, તુલસ્ફોટનકાર્મુકમ્ ।

સેવનં સૌવનં સ્યૂતિસ્તુલ્યૌ સ્યૂતપ્રસેવકૌ ॥૧૧૨॥

તન્ત્રવાયઃ કુચિન્દઃ સ્યાત્, ત્રસરઃ સૂત્રવેષ્ટનમ્ ।

વાણિવ્યૂતિર્વાનદણ્ડો, વેમા સૂત્રાણિ તન્તવઃ ॥૧૧૩॥

નિર્ણેજકસ્તુ રજકઃ, પાદુકાકૃત્ તુ ચર્મકૃત્ ।

ઉપાનત્ પાદુકા પાદ્ઃ, પન્નદ્ધા પાદરક્ષણમ્ ॥૧૧૪॥

સ્ફોટનકાર્મુકમ્ એ ૩-પીંજવાતું યંત્ર; પીંજવું. સેવનમ્, સૌવ-
નમ્, સ્યૂતિઃ (સ્ત્રી.) એ ૩-સીવવું. સ્યૂતઃ, પ્રસેવકઃ એ ૨-
કેથળી, કેથળો, થેલી. ॥૬૧૨॥ તન્ત્રવાયઃ, કુચિન્દઃ [તન્તુવાયઃ
શિ૦ ૭૬] એ ૨-વણકર, વણ વણનાર. ત્રસરઃ, સૂત્રવેષ્ટનમ્ એ ૨-
વણકરનું વણવાતું સાધન (તાસની). વાણિઃ-વાનમ્, વ્યૂતિઃ એ
૨-(સ્ત્રી.) વણવું. વાનદણ્ડઃ, 'વાપદણ્ડઃ', વેમા 'અન્' (પુ. ન.)
[વેમાઃ શિ૦ ૭૬] એ ૨-વેમા, વણકરની આળ. સૂત્રાણિ, તન્તવઃ
'ન્તુ' (પુ.) એ ૨-(બ. વ.) સૂતર. ॥ ૬૧૩ ॥ નિર્ણેજકઃ, રજકઃ
[ઘાવકઃ શિ૦ ૮૦] એ ૨-ધોળી. પાદુકાકૃત્ (પુ.), ચર્મકૃત્
(પુ.) એ ૨-ભોચી. ઉપાનત્ (સ્ત્રી.), પાદુકા, પાદ્ઃ (સ્ત્રી.),
પન્નદ્ધા, પાદરક્ષણમ્ ॥ ૬૧૪ ॥ પ્રાણહિતા [પાદરથી (સ્ત્રી.),

प्राणहिताऽनुपदीना, त्वावद्धाऽनुपदं हि या ।

नद्धी वद्धी वरत्रा स्यादारा चर्मप्रभेदिका ॥९१५॥

कुलालः स्यात् कुम्भकारो, दण्डभृच्चक्रजीवकः ।

शाणाजीव शस्त्रमार्जो, भ्रमासक्तोऽसिधावकः ॥९१६॥

धूसरश्चाक्रिकस्तैली, स्यात् पिण्याकखलो समौ ।

रथकृत् स्थपतिस्त्वष्टा, काष्ठतद् तक्षवर्द्धकी ॥९१७॥

पादजङ्घु, पदत्तरा ॥ १५५ ॥, पादवीथी (स्त्री.), पेदी, पादपीठी (स्त्री.), पैदायता अ. ७-शे० १५६, पादत्राणम् शि ८०] अ. ६-पगरणां, जेडा, मोजडी, भूट. अनुपदीना-पण प्रभाणु विस्तार-वाणो जेडा, मोजडी. नद्धी, वद्धी (पु. स्त्री.), वरत्रा अ. ३-यामडानी दोरी, वाधरी. आरा, चर्मप्रभेदिका (चर्मसीवनी) अ. २-आरी, यामडुं कापवानुं छथियार, रांपी, यामडुं सीववानी सोय. ॥ ६१५ ॥ कुलालः, कुम्भकारः, दण्डभृत् (पु.), चक्रजीवकः अ. ४-कुंभार. शाणाजीवः, शस्त्रमार्जः, भ्रमासक्तः, असिधावकः अ. ४-सराखियो, तलवार वगेरे शस्त्र धसनार. ॥ ६१६ ॥ धूसरः, चाक्रिकः, तैलो, 'इन्' (पु.) [तैलिकः, तिलंतुदः शि० ८०] अ. ३-तेदी, तल पीलनार धांथी. पिण्याकः, खलः अ. २-(पु. न.) भोण, तेल काढतां वधेदो कथरे. रथकृत् (पु.). स्थपतिः (पु.), त्वष्टा 'वृ' (पु.), काष्ठतद् 'क्ष' (पु.), तक्षा 'अन्' (पु.), वर्द्धकीः (पु.), [रथकारः शि० ८०] अ. ६-रथकार, सुधार. ॥ ६१७ ॥ ग्रामतक्षः-गामडीयो सुधार. कौटतक्षः-स्वतंत्र सुधार.

ગ્રામાયત્તો ગ્રામતક્ષઃ, કૌટતક્ષોઽનધીનકઃ ।

વૃક્ષમિત્ તક્ષણી વાસી, ક્રકચં કરપત્રકમ્ ॥૧૧૮॥

સ ઉદ્ધનો યત્ર કાણ્ઠે, કાણ્ઠં નિશ્ણિપ્ય તક્ષ્યતે ।

વૃક્ષાદનો વૃક્ષમેદી, ટક્કઃ પાષાણદારકઃ ॥૧૧૯॥

વ્યોકારઃ કર્મારો લોહાકારઃ કૂટં ત્વયોધનઃ ।

વ્રશ્ચનઃ પત્રપરશુરીષીકા તૂલિકૈષિકા ॥૧૨૦॥

મહ્યકારઃ કાન્દવિકઃ, કન્દુસ્વેદનિકે સમે ।

રક્ષાજીવસ્તૌલિકિકશ્ચિત્રકૃચ્ચાથ તૂલિકા ॥૧૨૧॥

વૃક્ષમિદ્ (સ્ત્રી.), તક્ષણી, વાસી એ ૩-વાંસલો, કુહાડી. ક્રકચમ્ (પુ. ન.), કરપત્રકમ્ એ ૨-કરવત. ॥ ૬૧૮ ॥ ઉદ્ધનઃ-એ લાકડા ઉપર લાકડું મૂકી ઘડાય તે, નીચેનું લાકડું-વાધોડિયું. વૃક્ષાદનઃ, વૃક્ષમેદિન્ (પુ.) એ ૨-કુહાડો. ટક્કઃ (પુ. ન.), પાષાણદારકઃ એ ૨-પથ્થરને તોડનાર, ટાંકણું. ॥ ૬૧૯ ॥ વ્યોકારઃ, કર્મારઃ, લોહકારઃ એ ૩-લુહાર. કૂટમ્ (પુ. ન.), અયોધનઃ એ ૨-લોહાનો ઘણ, લોહાનો મગદળ, મોગરી વગેરે. વ્રશ્ચનઃ, પત્રપરશુઃ એ ૨-ધાતુ કે પાંદડાં કાપવાની છીણી. ર્ષીકા, તૂલિકા, ર્ષિકા એ ૩-લાકડા કે લોહાની સળી. ॥ ૬૨૦ ॥ મહ્યકારઃ, કાન્દવિકઃ એ ૨-કંદોઈ. કન્દુઃ, સ્વેદનિકા (પુ. સ્ત્રી.) એ ૨-લોહાનું વાસણ, તવી, કદાઈ વગેરે. રક્ષાજીવઃ, તૌલિકિકઃ, ચિત્રકૃત્ (પુ.) [ચિત્રકરઃ, શિ. ૮૧] એ ૩-ચિત્રકાર, ચિતારો. તૂલિકા ॥ ૬૨૧ ॥, કૃચિકા એ ૨-ચિતારાની પીંછી. ચિત્રમ્, આલેખ્યમ્

कूचिका चित्रमालैख्यं, पलगण्डस्तु लेप्यकृत् ।

पुस्तं लेप्यादि कर्म स्याद्, नापितश्चण्डिलः क्षुरी ॥९२२॥

क्षुरमर्दी दिवाकीर्त्तिमुण्डकोऽन्तावसाय्यपि ।

मुण्डनं भद्राकरणं, वपनं परिवापणम् ॥९२३॥

क्षौरं नाराची त्वेषण्यां, देवाजीवस्तु देवलः ।

मार्दङ्गिको मौरजिको, वीणावादस्तु वैणिकः ॥९२४॥

ये २-चित्र. पलगण्डः, लेप्यकृत् [लेपकः शि० ८१] ये २-
 कडियो, छीपनार. पुस्तम् (यु. न.) भाटी वगेरेनी पूतणी अनाव-
 वानी क्रिया, भाटी वगेरेनां रभकडां अनाववां. नापितः, चण्डिलः,
 क्षुरी 'इन्' (यु.) ॥ ९२२ ॥, क्षुरमर्दी 'इन्' (यु.), दिवाकीर्त्तिः
 (यु.), मुण्डकः, अन्तावसायी 'इन्' (यु.), [ग्रामणीः (यु.),
 भण्डिवाहः, क्षौरिकः, भाण्डिकः ये ४-शे० १५६] ये ७-६अम.
 मुण्डनम्, भद्राकरणम्, वपनम्, परिवापणम् ॥ ९२३ ॥, क्षौरम्
 ये ५-६अमत्. नाराची, एषणी ये २-प्रथु शोधवानुं शस्त्र, प्रथु
 शेडवानुं ये३ शस्त्र. देवाजीवः, देवलः ये २-देवनो पूजरी.
 मार्दङ्गिकः, मौरजिकः ये २-भृङ्ग-तण्डलां वगाडनार. वीणावादः,
 वैणिकः ये २-वीष्णु वगाडनार. ॥ ९२४ ॥ वेणुधमः, वैणविकः
 (वांशिकः) ये २-वांसणी वगाडनार. पाणिघः, पाणिवादकः ये

वेणुध्वः स्याद् वैणविकः, पाणिधः पाणिवादकः ।

स्यात् प्रातिहारिको मायाकारो माया तु शाम्बरी ॥९२५॥

इन्द्रजालं तु कुहुकं जालं कुसृतिरित्यपि ।

कौतूहलं तु कुतुकं, कौतुकं च कुतूहलम् ॥९२६॥

व्याधौ मृगवधाजीवी, लुब्धको मृगयुश्च सः ।

पापद्धिमृगयाऽऽखेटो, मृगव्याऽऽच्छोदने अपि ॥९२७॥

जालिकस्तु वागुरिको, वागुरा मृगजालिका ।

शुभ्रं वटारको रज्जुः, शुल्वं तन्त्री वटी गुणः ॥९२८॥

२-वाग्नित्र साथे ताणीवडे ताक्ष मेणवनार, 'हाथेन ताक्ष' हेनार.
प्रातिहारिकः, मायाकारः अे २-इन्द्रजालिक, आलुजर. माया,
शाम्बरी अे २-आलुजरनी विधा, इन्द्रजग वगेरे माया. ॥ ९२५ ॥
इन्द्रजालम्, कुहुकम्-कुहकम्, जालम्, कुसृतिः (स्त्री.) अे
४-इन्द्रजाल, आहुगीरी, आरुडी विधा. कौतूहलम्, कुतुकम्, कौतु-
कम्, कुतूहलम् [विनोदः शि० ८१] अे ४-कौतुक, तमासो.
॥ ९२६ ॥ व्याधः, मृगवधाजीवी 'इन्' (पु.), लुब्धकः, मृगयुः (पु)
अे ४-शिकारी, पारधी. पापद्धिः (स्त्री.), मृगया, आखेटः, मृग-
व्यम् (स्त्री. न.), आच्छोदनम् (स्त्री. न.) अे ५-शिकार. ॥ ९२७ ॥
जालिकः, वागुरिकः अे २-आणधी पशुआने हलुनार-वाधरी,
आणधी मृग वगेरे पकडी लुवन यलावनार. वागुरा, मृगजालिका
मृगने पकडवानी आण. शुभ्रम् (स्त्री. न.), वटारकः, रज्जुः
(स्त्री.), शुल्वम्, तन्त्री-तन्त्रिः (स्त्री.), वटी (स्त्री.), गुणः अे
७-होरी, होरडु. ॥ ९२८ ॥ धीवरः, दाशः, कैवल्यः अे ३-माछी-

ધૌવરો દાશકૈવર્તો, વડિશં મત્સ્યવેધનમ્ ।

આનાયસ્તુ મત્સ્યજાલં, કુવેણી મત્સ્યબન્ધની ॥૧૨૧॥

જીવાન્તકઃ શાકુનિકો, વૈતંસિકસ્તુ સૌનિકઃ ।

માંસિકઃ કૌટિકશ્ચાથ, સૂના સ્થાનં વધસ્ય યત્ ॥૧૩૦॥

સ્યાદ્ બન્ધનોપકરણં, વીતંસો મૃગપક્ષિણામ્ ।

પાશસ્તુ બન્ધનગ્રન્થિરવપાતાવટૌ સમૌ ॥૧૩૧॥

ઉન્માથઃ કૂટયન્ત્રં સ્યાદ્, વિવર્ણસ્તુ પૃથગ્જનઃ ।

ઇતરઃ પ્રાકૃતો નીચઃ, પામરો વર્વરશ્ચ સઃ ॥૧૩૨॥

ભાર. વડિશમ્-‘વડિશમ્’ (સ્ત્રી. ન.), મત્સ્યવેધનમ્ એ ૨ માછલાં પકડવાનો આકડો-ગરલ. આનાયઃ, મત્સ્યજાલમ્-એ ૨-માછલાં પકડવાની બળ. કુવેણી, મત્સ્યબન્ધની એ ૨-માછલાં પકડવાનો કરડિયો. ॥ ૬૨૬ ॥ જીવાન્તકઃ, શાકુનિકઃ પારેવાં વગેરે પક્ષીઓને હણનાર. વૈતંસિકઃ, સૌનિકઃ, માંસિકઃ, કૌટિકઃ [ચટ્ટિકઃ શિ૦ ૮૧] એ ૪-માંસનો વેપારી, કસાઈ, ખાટકી. સૂના-પશુને હણવાનું સ્થાન. ॥ ૬૩૦ ॥ વીતંસઃ ‘વિતંસઃ’ એ હરણ, પશુ વગેરેને આંધવાનું સાધન, પાશ, બળ વગેરે. પાશઃ, બન્ધનગ્રન્થિઃ (પુ.) એ ૨-મૃગાદિ આંધવા માટેની ગાંઠ-પાશ. અવપાતાઃ, અવટઃ એ ૨-મૃગાદિને પાડવા માટે કરેલો આડો. ॥ ૬૩૧ ॥ ઉન્માથઃ, કૂટયન્ત્રમ્ [પાશયન્ત્રમ્ શિ૦ ૮૨] એ ૨-પશુ, પક્ષી વગેરેને પકડવાનો કાંસો. વિવર્ણઃ, પૃથગ્જનઃ, ઇતરઃ, પ્રાકૃતઃ, નીચઃ, પામરઃ, વર્વરઃ એ ૭-પામર, નીચ, અસંસ્કારી. ॥ ૬૩૨ ॥ ચ્રવ્ણહાલઃ, અન્તાવસાયી

चण्डालेऽन्तावसार्यन्तेवासिश्चपचबुक्कसाः ।

निषादप्लवमातङ्गदिवाकीर्त्तिजनङ्गमाः ॥९३३॥

पुलिन्दा नाहला निष्ट्याः शबरा वरुटा भटाः ।

माला भिल्लाः किराताश्च, सर्वेऽपि म्लेच्छजातयः ॥९३४॥

इति श्रीस्वपरसमयपारावारपारीणशब्दावतार-

कलिकालसर्वज्ञाचार्यपुङ्गवश्रीहेमचन्द्र-

सूरीश्वरविरचिताभिधानचिन्तामणि-

नाममालायां मर्त्यकाण्ड-

स्तुतीयः समाप्तः ॥३॥

‘इन्’ (पु.), अन्तेवासी ‘इन्’ (पु.), श्वपचः, बुक्कसः-पुष्कसः, निषादः, प्लवः, मातङ्गः, दिवाकीर्त्तिः, जनङ्गमः [चाण्डालः, पुष्कसः शि० ८२] ये १०-यांशाल वगेरे. (श्वपचः-डोम्बः ये डोम्बन्ति. बुक्कसः-मृतपः ये स्मशानतुं कार्यं करनेर यांशाल). ॥ ६३३ ॥ पुलिन्दाः, नाहलाः, निष्ट्याः, शबरा, वरुटाः, भटाः, मालाः, भिल्लाः, किराताः (म्लेच्छाः) ये ६-७ गलभां इरनारी म्लेच्छ जातियो देशलेदथी बाणुवी. ॥ ६३४ ॥

इति श्रीतपोगच्छाधिपति-श्रीकदम्बगिरिप्रमुखानेकर्तार्थोद्धारक-शासन-

सम्राट्-सर्वतन्त्रस्वतन्त्राचार्य-श्रीविजयनेमिसूरीश्वरपट्टालङ्कार-

समयज्ञ-ज्ञान्तमूर्तिश्रीमदाचार्यश्रीविजयविज्ञानसूरीश्वर-

पट्टधर-सिद्धान्तमहोदधि-प्राकृतविशारदा-

चार्यश्रीविजयकस्तूरसूरिणा गौर्जर्या विरचि-

तायां चन्द्रोदयाभिधटीकायां मर्त्य-

काण्डस्तुतीयः समाप्तः ॥ ३ ॥

तिर्यक्काण्डः चतुर्थः ।

अथ पृथ्वीकायानाह-

^{१६}भूमिः ^३पृथिवी ^४पृथ्वी, ^५वसुधोर्वी ^७वसुन्धरा ।

^६धात्री ^९धरित्री ^{१०}धरणी, ^{११}विश्वा ^{१२}विश्वम्भरा ^{१३}धरा ॥९३५॥

^{१४}क्षितिः ^{१५}क्षोणी ^{१६}क्षमाऽनन्ता, ^{१७}ज्या ^{१८}कुर्वसुमती ^{१९}मही ।

^{२०}गौर्गोत्रा ^{२१}भूतधात्री ^{२२}क्ष्मा, ^{२३}गन्धमाता ^{२४}अचला ^{२५}अवनिः ॥९३६॥

^{२६}सर्वसद्मा ^{२७}रत्नगर्भा, ^{२८}जगती ^{२९}मेदिनी ^{३०}रसा ।

^{३१}काश्यपी ^{३२}पर्वताधारा, ^{३३}स्थिरेला ^{३४}रत्न-बीज-सूः ॥९३७॥

तिर्यक्काण्डः चतुर्थः ॥

तत्र पृथ्वीकायनामानि-

भूः, भूमिः (अ.), पृथ्वी, पृथिवी, वसुधा, उर्वी, वसुन्धरा, धात्री, धरित्री, धरणी-धरणिः, विश्वा, विश्वम्भरा, धरा ॥९३५॥, क्षितिः, क्षोणी-क्षोणिः, क्षमा, अनन्ता, ज्या, कुः, वसुमती, मही, गौः-गो, गोत्रा, भूतधात्री, क्ष्मा, गन्धमाता 'तृ', अचला, अवनिः-अवनो ॥९३६॥, सर्वसद्मा, रत्नगर्भा, जगती, मेदिनी, रसा, काश्यपी, पर्वताधारा, स्थिरा, इला, रत्नसूः, बीजसूः, ॥९३७॥, विपुला, सागरनेमी,

વિપુલા સાગરાચ્ચાગ્રે, સ્યુર્નેમીમેખલામ્બરાઃ ।

ઘાવાપૃથિવ્યૌ તુ ઘાવાભૂમી ઘાવાક્ષમે અપિ ॥૧૩૮॥

દિવસ્પૃથિવ્યૌ રોદસ્યૌ રોદસી રોદસી ચ તે ।

ઊર્વરા સર્વસસ્યા ભૂરિરિણં પુનરુપરમ્ ॥૧૩૯॥

સ્થલં સ્થલી મરુધન્વા, ક્ષેત્રાદ્યપ્રહતં સ્થિલમ્ ।

મૃદ્ મૃત્તિકા સા ક્ષારોષો, મૃત્સા મૃત્સના ચ સા શુમા ॥૧૪૦॥

સાગરમેખલા, સાગરામ્બરા (સમુદ્રરશના, સમુદ્રકાઞ્ચિઃ, સમુદ્ર-
વસના વગેરે યૌગિક.) [મહાકાન્તા, ક્ષાન્તા, મેર્વદ્વિકર્ણિકા, ગોત્ર-
કીલા, ઘનશ્રેણી, મધ્યલોકા, જગદ્ગ્રહા ॥૧૫૭॥, દેહિની, કેલિની,
મૌલિઃ, મહાસ્થાલી, અમ્બરસ્થલી એ ૧૨-શેઠ ૧૫૭-૧૫૮, રત્ન-
વતી શિઠ ૮૩] એ ૪૩ (સ્ત્રી.)-પૃથ્વી. ઘાવાપૃથિવ્યૌ 'ઈ', ઘાવાભૂમી
'હ', ઘાવાક્ષમે 'આ' ॥૬૩૮॥, દિવસ્પૃથિવ્યૌ 'ઈ', રોદસ્યૌ 'સો', રોદસી
'સુ' (ન. દ્વિ.), રોદસાં 'સિ'-રોદસો (અ.) [દિવઃપૃથિવ્યૌ શિઠ
૮૩] એ ૭ (સ્ત્રી. દ્વિ.)-સ્વર્ગ અને પૃથિવી. (એકસાથે બંનેના વાચક.)
ઊર્વરા-જ્યાં સર્વ જાતનું ધાન્ય થાય તેવી પૃથ્વી. હરિણમ્, ઊપરમ્
એ ૨-ઉપર ભૂમિ-જ્યાં ધાન્ય ન થાય તેવી ભૂમિ. ॥૬૩૯॥ સ્થલમ્,
સ્થલી એ ૨-પાણી વિનાની અકૃત્રિમ ભૂમિ સ્થળ. (સ્થલા-કૃત્રિમ
ભૂમિ). મરુઃ (પુ.), ધન્વા 'અન્' (પુ.), એ ૨-પાણી વિનાનો પ્રદેશ,
મારવાડ દેશ. અપ્રહતમ્, સ્થિલમ્ એ ૨ (ત્રિ.)-નહિ એડેલા ક્ષેત્ર વગેરેની
ભૂમિ. મૃદ્, મૃત્તિકા એ ૨ (સ્ત્રી.)-માટી. ક્ષુઃ-ખારી માટી. મૃત્સા,
મૃત્સના એ ૨ સારી માટી. ॥૬૪૦॥ શુમા, લવણશાનિઃ (સ્ત્રી),

रूमा लवणखानिः स्यात्, सामुद्रं लवणं हि यत् ।

तदक्षीवं वशिरश्च, सैन्धवं तु नदीभवम् ॥९४१॥

माणिमन्थं शीतशिवं, रौमकं तु रूमाभवम् ।

वसुकं वसूकं तच्च, विडपाक्ये तु कृत्रिमे ॥९४२॥

सौवर्चलेऽक्षं रुचकं, दुर्गन्धं शूलनाशनम् ।

कृष्णे तु तत्र तिलकं, यवक्षारो यवाग्रजः ॥९४३॥

यवनालजः पाक्यश्च, पाचनकस्तु टङ्कणः ।

मालतीतीरजो लोहश्लेषणो रसशोधनः ॥९४४॥

शे २-लवण (भीष्म) नी आशु. सामुद्रम्, लवणम्, अक्षोवम्, वशिरः
(पु. न.) शे ४-समुद्रतुं लवण (भीष्म). सैन्धवम् (पु. न.), नदी-
भवम् ॥९४१॥, माणिमन्थम्, शीतशिवम्, 'सिन्धुजम्' [माणिबन्धम्,
माणिमन्तम्, शि० ८३] शे ४- सिन्धव, सिन्धुदेशभां उत्पन्न यथेक्षं
भीष्म. रौमकम्, रूमाभवम्, वसुकम्, वसूकम् [वसु (न.) शि० ८३]
शे ४-साग्र २ भीष्मं, वराग्र ३ भीष्मं - 'विडम्', 'विडम्', पाक्यम्
शे २-भीष्म लवण, पकायेक्षं भीष्मं. ॥९४२॥ सौवर्चलम् (पु. न.),
अक्षम्, रुचकम्, दुर्गन्धम्, शूलनाशनम् शे ५-यथेक्ष. तिलकम्
(पु. न.)-गंधरहितं क्षणोः संयोज. यवक्षारः, यवाग्रजः ॥९४३॥,
यवनालजः, पाक्यः शे ४-०४ वआर. पाचनकः, टङ्कणः, मालतीतीरजः,
लोहश्लेषणः, रसशोधनः [टङ्कनः शि० ८४] शे ५ टंक्षुआर.
॥९४४॥ स्वर्जिकाक्षारः, कापोतः, सुखवर्चकः 'सृजिकाक्षारः' शे

સમાસ્તુ સ્વર્જિકાક્ષારકાપોતસુખવર્ચકાઃ ।

સ્વર્જિસ્તુ સ્વર્જિકા સ્નુગ્રી, યોગવાહી સુવર્ચિકા ॥૧૪૫॥

ભરતાન્યૈરાવતાનિ, વિદેહાશ્ચ કુરુન્ વિના ।

વર્ષાણિ કર્મભૂમ્યઃ સ્યુઃ, શેષાણિ ફલભૂમયઃ ॥૧૪૬॥

૩-સાહચાર-સાહને બાળીને કરેલો ખાર. સ્વર્જિ: (શ્રી.), સ્વર્જિકા, સ્નુગ્રી, યોગવાહી 'ઇન્' (પુ.), સુવર્ચિકા એ પ-સાહ. ॥૬૪૫॥
 ભરતાનિ (ન. બ.)-પાંચ ભરત, પેરાવતાનિ (ન. બ.) પાંચ ઐરા-
 વત, વિદેહા: (પુ. બ.)-પાંચ મહાવિદેહ. તે કુરવ: 'ઉ' (પુ. બ.)
 દેવકુરુ અને ઉત્તરકુરુ વિના આ ૧૫ ક્ષેત્રો તે કર્મભૂમ્યઃ 'મી'-(શ્રી. બ.) કર્મ (અસિ-મધી-કૃષી જ્યાં હોય તે) ભૂમિઓ છે.
 (જંગલદ્વીપમાં-એક ભરત, એક ઐરાવત, એક મહાવિદેહ છે. ધાતકી-
 ખંડ અને પુષ્કરવરદ્વીપાર્ધમાં-એ ભરત, એ ઐરાવત, એ મહાવિદેહ
 આ પ્રમાણે ૧૫ ક્ષેત્રો થાય છે.) કર્મભૂમિઓ સિવાયની બાકીની
 ફલભૂમયઃ ફલભૂમિઓ (લોગ-અકર્મભૂમિઓ) છે. ૩૦ લોગભૂમિ
 તે અકર્મભૂમિ. તે આ પ્રમાણે-હૈમવતાનિ (ન. બ.)-પાંચ હૈમવત,
 હરિવર્ષાણિ (ન. બ.)-પાંચ હરિવર્ષ, રમ્યકાનિ (ન. બ.)-પાંચ
 રમ્યક, હૈરણ્યવતાનિ (ન. બ.)-પાંચ હૈરણ્યવત, દેવકુરવ: (પુ. બ.)
 પાંચ દેવકુરુ, ઉત્તરકુરવ: (પુ. બ.)-પાંચ ઉત્તરકુરુ. આ ત્રીસ
 અકર્મ (લોગ) ભૂમિ તે યુગલયાનાં ક્ષેત્રો બાણવાં. આ પાંચ પાંચ
 ક્ષેત્રો-તે જંગલદ્વીપમાં એકેક, અને ધાતકીખંડ અને પુષ્કરવરદ્વીપાર્ધમાં
 બળે ક્ષેત્રો હોય છે. ॥૬૪૬॥ વર્ષમ્ (પુ. ન.), વર્ષધરાચક્લમ્ એ
 ૨-ક્ષેત્ર. વિષયઃ, ઉપવર્તનમ્, દેશઃ, જનપદઃ, નીવૃત્ત (પુ. શ્રી.),

વર્ષ વર્ષધરાદ્યકું, વિષયસ્તૂપવર્તનમ્ ।

દેશે જનપદો નીવૃદ્, રાષ્ટ્રં નિર્ગશ્ચ મળ્ડલમ્ ॥૧૪૭॥

આર્યાવર્તો જન્મભૂમિર્જિનચક્રચર્દ્ધચક્રિણામ્ ।

પુણ્યભૂરાચારવેદી, મધ્યં વિન્ધ્યહિમાઽગયોઃ ॥૧૪૮॥

ગઙ્ગાયમુનયોર્મધ્યમન્તર્વેદિઃ સમસ્થલી ।

બ્રહ્માવર્તઃ સરસ્વત્યા, દષદ્વત્યાશ્ચ મધ્યતઃ ॥૧૪૯॥

બ્રહ્મવેદિઃ કુરુક્ષેત્રે, પઞ્ચરામહદાન્તરમ્ ।

ધર્મક્ષેત્રં કુરુક્ષેત્રં, દ્વાદશયોજનાવધિ ॥૧૫૦॥

રાષ્ટ્રમ્ (પુ. ન.), નિર્ગઃ, મળ્ડલમ્ (ત્રિ.), [ઉપાવર્તનમ્ શિ૦ ૮૪] એ ૮-દેશ, માલુસોની વસ્તીવાળો દેશ. ॥૧૪૭॥ આર્યાવર્તઃ, પુણ્યભૂઃ (સ્ત્રી.), આચારવેદી એ ૩-તીર્થકર, ચક્રવર્તી અને વાસુદેવ વગેરેની પુણ્યભૂમિ, (૨૪ તીર્થકર, ૧૨ ચક્રવર્તી, ૬ વાસુદેવ, ૬ બલદેવ, ૬ પ્રતિવાસુદેવ આ ૬૩ શલાકા પુરુષોની જન્મભૂમિ), વિન્ધ્યાચલ અને હિમાચલનો મધ્ય પ્રદેશ. (પૂર્વ અને પશ્ચિમ સમુદ્રનો મધ્ય ભાગ તેમજ હિમાલય અને વિન્ધ્યાચલનો વચ્ચેનો પ્રદેશ તેને 'વ્યાડિ' આર્યાવર્ત કહે છે.) ॥૧૪૮॥ અન્તર્વેદિઃ (સ્ત્રી.), સમસ્થલી એ- ૨ પ્રયાગથી તે હરદ્વાર સુધી ગંગા અને યમુનાનો વચ્ચેનો પ્રદેશ. બ્રહ્માવર્તઃ સરસ્વતી અને દષદ્વતીનો મધ્ય ભાગ. ॥૧૪૯॥ બ્રહ્મવેદિઃ (સ્ત્રી.)-કુરુક્ષેત્રમાં પાંચ રામહદને મધ્ય ભાગ. ધર્મક્ષેત્રમ્, કુરુક્ષેત્રમ્ એ ૨-કુરુક્ષેત્રનો બાર યોજન સુધીનો ભાગ. ॥૧૫૦॥ મધ્યદેશઃ, મધ્યમઃ, એ ૨-હિમાચલ અને વિન્ધ્યાચલ

હિમવદ્વિન્ધ્યયોર્મધ્યં, યત્ પ્રાગ્ વિનશનાદપિ ।

પ્રત્યગેવ પ્રયાગાચ્ચ, મધ્યદેશઃ સ મધ્યમઃ ॥૯૫૧॥

દેશઃ પ્રાગ્દક્ષિણઃ પ્રાચ્યો, નદીં યાવચ્છરાવતીમ્ ।

પશ્ચિમોત્તરસ્તૂદીચ્યઃ, પ્રત્યન્તો મ્લેચ્છમण्डलः ॥૯૫૨॥

પાણ્ડુદક્-કૃષ્ણતો ભૂમઃ, પાણ્ડુદક્-કૃષ્ણમૃત્તિકે ।

જઙ્ગલો નિર્જલોઽનૂપોઽમ્બુમાન્ કચ્છસ્તુ તદ્વિધઃ ॥૯૫૩॥

કુમુદાન્ કુમુદાવાસો, વેતસ્વાન્ ભૂરિવેતસઃ ।

નડપ્રાયો નડકીયો, નદ્વાંશ્ચ નદ્વલશ્ચ સઃ ॥૯૫૪॥

વચ્ચેનો, વિનશનની પૂર્વનો અને પ્રયાગની પશ્ચિમનો દેશ, મધ્યદેશ.
 ॥૯૫૧॥ પ્રાચ્યઃ-શરાવતી નદીનો પૂર્વ અને દક્ષિણનો દેશ.
 ઉદીચ્યઃ-શરાવતીનદીનો પશ્ચિમ અને ઉત્તરનો દેશ. પ્રત્યન્તઃ, મ્લેચ્છ-
 મण्डलः એ ૨-લોટ વગેરે મ્લેચ્છનો દેશ. ॥૯૫૨॥ પાણ્ડુભૂમઃ,
 પાણ્ડુમૃત્તિકઃ એ ૨-ધોળી માટીવાળો દેશ. ઉદગ્રભૂમઃ, ઉદગ્રમૃત્તિકઃ
 એ ૨-ઉદ્ગુપ્ત-સારી ભૂમિવાળો દેશ. કૃષ્ણભૂમઃ, કૃષ્ણમૃત્તિકઃ એ
 ૨-કાળી ભૂમિવાળો દેશ. જઙ્ગલઃ, નિર્જલઃ [જાઙ્ગલઃ શિ૦ ૮૪]
 એ ૨-પાણી વિનાનો દેશ. અનૂપઃ, અમ્બુમાન્ 'મત્' (પુ.) એ ૨-
 બહુ જળવાળો દેશ. કચ્છઃ (પુ. ન.) એ જલપ્રાય દેશ. ॥૯૫૩॥
 કુમુદાન્ 'વત્' (પુ.), કુમુદાવાસઃ એ ૨-કુમુદ-પોયણવાળો પ્રદેશ.
 વેતસ્વાન્ 'વત્' (પુ.), ભૂરિવેતસઃ એ ૨-બહુ નેતરવાળો પ્રદેશ.
 નડપ્રાયઃ, નડકીયઃ, નદ્વાન્ 'વત્' (પુ.), નદ્વલઃ એ ૪-બહુ
 નલતૃણવાળો દેશ, ઘણા બગવાળો દેશ. ॥૯૫૪॥ શાઙ્ગલઃ-'શાવલઃ'

शाद्वलः शादहरिते, देशे नद्यम्बुजीवनः ।

स्याद् नदीमातृको देवमातृको वृष्टिजीवनः ॥९५५॥

प्रागज्योतिषाः कामरूपा, मालवाः स्युरवन्तयः ।

त्रैपुरास्तु डाहलाः स्युश्चैद्यास्ते चेदयश्च ते ॥९५६॥

वङ्गास्तु हरिकेलीया, अङ्गाश्चम्पोपलक्षिताः ।

साल्वास्तु कारकुक्षीया, मरवस्तु दशेरकाः ॥९५७॥

शाद्वलः ये २-लीक्षा घासवाणो देशे नद्यम्बुजीवनः, नदीमातृकः
 ये २-नदीना पाष्णीथी अनाज उत्पन्नं थाय तेवो देश. देवमातृकः,
 वृष्टिजीवनः ये २-वरसाहना पाष्णीवडे अनाज उत्पन्नं थाय तेवो
 देश. ॥९५५॥ देश विशेषनां नामो (गुडुवयनमां वपराय छे.)-प्रा-
 गज्योतिषाः, कामरूपाः ये २-अभउप देश, आसाम. मालवाः,
 अवन्तयः ये २-मालव देश. त्रैपुराः, डाहलाः, चैद्याः, चेदयः ये
 ४-येदीदेश, पूर्व डिहूस्तान. ॥९५६॥ वङ्गाः, हरिकेलीयाः ये २-वंग-
 अंगाल देश. अङ्गाः-अपातगरीथी प्रसिद्ध अंग-गिहुर देश. साल्वाः,
 कारकुक्षीयाः ये २-डिहूस्तानना उत्तर भागमां साल्व नामना
 राजथी प्रसिद्ध साल्व देश. मरवः, दशेरकाः ये २-मारवाड देश.
 ॥९५७॥ जालन्धराः, त्रिगर्ताः ये २-त्रिगर्तदेश (लाहोर प्रान्तनो
 येक देश). तायिकाः, तर्जिकाः ये २-तर्जिक-पुथारा पासेनो देश.

જાલન્ધરાસ્ત્રિગર્તાઃ સ્યુસ્તાયિકાસ્તર્જિકાભિધાઃ ।
 કસ્મીરાસ્તુ માધુમતાઃ, સારસ્વતા વિકર્ણિકાઃ ॥૧૫૮॥
 વાહીકાષ્ટકનામાનો, વાહીકા વાહિકાહયાઃ ।
 તુરુષ્કાસ્તુ સાંખયઃ સ્યુઃ, કારુષાસ્તુ વૃહદ્ગૃહાઃ ॥૧૫૯॥
 લમ્પાકાસ્તુ મુરુન્ડાઃ સ્યુઃ, સૌવીરાસ્તુ કુમાલકાઃ ।
 પ્રત્યગ્રથાસ્વહિચ્છત્રાઃ, કીકટા મંગધાહયાઃ ॥૧૬૦॥
 ઓણ્ડાઃ કેરલપર્યાયાઃ, કુન્તલા ઉપહાલકાઃ ।
 ગ્રામસ્તુ વસથઃ સં-નિ-પ્રતિ-પર્યુ-પતઃ પરઃ ॥૧૬૧॥

કસ્મીરાઃ, માધુમતાઃ, સારસ્વતાઃ, વિકર્ણિકાઃ એ ૪-કાશ્મીર
 દેશ. ॥૬-૫૮॥ વાહીકાઃ, ટકાઃ એ ૨-વાહીક દેશ. વાહીકાઃ,
 વાહિકાઃ એ ૨-વાહીક દેશ-અરબસ્તાન. તુરુષ્કાઃ, સાંખયઃ સ્થિ,
 એ ૨-તુર્કસ્તાન. કારુષાઃ, વૃહદ્ગૃહાઃ એ ૨-કારુષ દેશ. ॥૬-૫૯॥
 લમ્પાકાઃ, મુરુન્ડાઃ એ ૨-લંપાક દેશ. સૌવીરાઃ, કુમાલકાઃ એ
 ૨-સૌવીર દેશ. પ્રત્યગ્રથાઃ, અદિચ્છત્રાઃ એ ૨-અદિચ્છત્ર દેશ.
 કીકટાઃ, મંગધાઃ એ ૨-મંગધ દેશ. ॥૬-૬૦॥ ઓણ્ડાઃ, એ-૨ કેરલ
 દેશ, મલબાર દેશ, ઓરિસા દેશ. કુન્તલાઃ, ઉપહાલકાઃ એ ૨-
 કુન્તલ દેશ. (પ્રાગ્જ્યોતિષ, માલવ, ચેદિ, વંજ, અંગ અને મગધ એ
 પૂર્વના દેશેઃ છે. મરુ, સાલ્વ એ પશ્ચિમના દેશેઃ છે. જાલન્ધર,
 તાયિક. કશ્મીર, વાહીક, વાહીક, તુરુષ્ક, કારુષ, લમ્પાક અને પ્રત્ય-
 ગ્રથ એ ઉત્તરના દેશે. તેમજ ઓણ્ડ અને કુન્તલ એ દક્ષિણના
 દેશે છે) ગ્રામઃ, સંવસથઃ, નિવસથઃ, પ્રતિવસથઃ, પરિવસથઃ,
 ઉપવસથઃ એ ૬-ગામ. ॥૬-૬૧॥ પાટકઃ-પાડો-ગામનો અર્થ

पाटकस्तु तदर्थे स्यादाघाटस्तु घटोऽवधिः ।

अन्तोऽवसानं सीमा च, मर्यादापि च सीमनि ॥९६२॥

ग्रामसीमा तूषशल्यं, मालं ग्रामान्तराऽटवी ।

पर्यन्तभूः परिसरः, स्यात् कर्मान्तस्तु कर्मभूः ॥९६३॥

गोस्थानं गोष्ठमेतत् तु, गौष्ठीनं भूतपूर्वकम् ।

तदाशितंगवीनं स्याद्, गावो यत्राऽऽशिताः पुरा ॥९६४॥

क्षेत्रे तु वेत्रः केदारः, सेतौ पाल्याऽऽलिसंवरः ।

क्षेत्रं तु शाकस्य शाकशाकटं शाकशाकिनम् ॥९६५॥

भा.ग. आघाटः, घटः, अवधिः (पु.), अन्तः, अवसानम्, सीमा (स्त्री), मर्यादा, सीमा 'मन्' (स्त्री) ये ८-मर्यादा, सीमा, डट. ॥९६२॥ ग्रामसीमा, उषशल्यम् ये २-गामनी मर्यादा, गामनो सीमाडो. मालम् (पु. न.), [मालका शि० ८४]-गाम वर्ये रडेवो जंगल विभाग. पर्यन्तभूः (स्त्री), परिसरः ये २-गामनी अंत-भूमि, सीमाडो. कर्मान्तः, कर्मभूः (स्त्री) ये २-कृषिकर्म करेवो भूमि, भेडेवो भूमि. ॥९६३॥ गोस्थानम्, गोष्ठम् (पु. न.) ये २-गायनो वाडो. गौष्ठीनम्-पडेवां गायनो वाडो होय तेषु स्थान. आशितंगवीनम्-जे ठेकाए गायो यरीने धराय जेषु स्थान. ॥९६४॥ क्षेत्रम्, वेत्रः (पु. न.), केदारः (पु. न.) ये ३-भेतर. सेतुः (पु.), पालिः-पाली (स्त्री.), आलिः-आली (स्त्री.), संवरः ये ४-सेतु, पूल, अध, पाण. शाकशाकटम्, शाकशाकिनम् ये २-शाक वाववातुं भेतर. ॥९६५॥ त्रैद्वयम्, शालेयम् ये २-डांगरतुं भेतर. पष्टि-

ત્રૈદેયં શાલેયં ષષ્ટિકયં કૌદ્રવીણ-મૌદ્દીને ।

ત્રીહ્યાદીનાં ક્ષેત્રેઽણવ્યં, તુ સ્યાદાણવીનમ્ણોઃ ॥૧૬૬॥

મજ્જચં માઙ્ગીનમૌમીનમુમ્યં, યવ્યં યવક્યવત્ ।

તિલ્યં તૈલીનં માષીણં, માણ્યં મજ્ઞાદિસમ્ભવમ્ ॥૧૬૭॥

સીત્યં હલ્યં ત્રિહલ્યં તુ, ત્રિસીત્યં ત્રિગુણાકૃતમ્ ।

તૃતીયાકૃતં દ્વિહલ્યાદ્યં શમ્બાકૃતં ચ તત્ ॥૧૬૮॥

બીજાકૃતં તૂત્કૃષ્ટં દ્રૌણિકાઽઽઢકિકાદયઃ ।

સ્યુદ્રૌણાઽઽઢકવાપાદૌ, યલધાનં પુનઃ યલમ્ ॥૧૬૯॥

ક્યમ્-સાઠી ચોખા થઈ શકે તેવું ખેતર. કૌદ્રવીણમ્-કોદરાતું ખેતર.
મૌદ્દીનમ્-મગતું ખેતર. ળણવ્યમ, આણવીનમ્ એ-અણુ નામના
ધાન્યતું (કાંગ)તું ખેતર. ॥૧૬૬॥ મજ્જચમ્, માઙ્ગીનમ્ એ-૨-શણતું
ખેતર. ઔમીનમ્, ઉમ્યમ્ એ ૨-અળશીતું ખેતર. યવ્યમ્, યવક્યમ્
એ ૨-ઝવતું ખેતર. તિલ્યમ્, તૈલીનમ્ એ ૨-તલતું ખેતર. માષીણમ્,
માણ્યમ્ એ ૨-અડઢતું ખેતર. ॥૧૬૭॥ સીત્યમ્, હલ્યમ્ એ ૨-
હળથી ખેડી શકાય તેવું ખેતર. ત્રિહલ્યમ્, ત્રિસીત્યમ્, ત્રિગુણાકૃ-
તમ્, તૃતીયાકૃતમ્ એ ૪-ત્રણવાર હળથી ખેડેલું ખેતર. દ્વિહલ્યમ્,
દ્વિસીત્યમ્, દ્વિગુણાકૃતમ્, દ્વિતીયાકૃતમ્, શમ્બાકૃતમ્ 'સમ્બાકૃતમ્'
એ ૫-એ વાર ખેડેલું ॥૧૬૮॥ બીજાકૃતમ્, તૂત્કૃષ્ટમ્ એ ૨-પ્રથમ
વાર્વાને ખેડેલું. દ્રૌણિકઃ, દ્રોણવાપઃ એ ૨-એક દ્રોણ (એક ભતતું
માપ) પ્રમાણુ ધાન્ય વાવી શકાય તેવું ખેતર. દ્રૌણિકઃ-એક
દ્રોણ અનાજ રાંધી શકાય તેવું વાસણુ. આઢકિકઃ, આઢકવાપઃ
એ ૨-એક આઢક (એક ભતતું માપ) પ્રમાણુ ધાન્ય વાવી શકાય
તેવું ખેતર. (ચારીકઃ- ૧ એક ખારી પ્રમાણુ ધાન્ય વાવી શકાય
તેવું ખેતર. ૨ એક ખારી પ્રમાણુ અનાજ રાંધી શકાય તેવું વાસણુ.)

૧૦૦, ક્ષોદાંડથ રજસિ, સ્યુર્ધૂલીપાંસુરેણવઃ ।

લોષ્ટે લોષ્ટુર્દલિલેષ્ટુર્વલ્મીકઃ કૃમિપર્વતઃ ॥૧૭૦॥

વધ્રીકૂટં વામલૂરો, નાકુઃ શકશિરશ્ચ સઃ ।

નગરી પૂઃ પુરી દ્રઙ્ગઃ, પત્તનં પુટમેદનમ્ ॥૧૭૧॥

નિવેશનમધિષ્ઠાનં, સ્થાનીયં નિગમોઽપિ ચ ।

શાખાપુરં તૂપપુરં, શ્વેટઃ, પુરાર્દ્રવિસ્તરઃ ॥૧૭૨॥

અભિધાનમ્, અભિધાનમ્ (ત્રિ.) એ ૨-ખળું ॥૬૬૬॥ જ્ઞર્ણમ્ (પુ. ન.)
ક્ષોદઃ એ ૨-કાંકરાવાળી ધૂળ, ચૂર્ણ, ભૂકેડા, ધૂળ. રજઃ 'સ' (ન.),
ધૂલી-ધૂલિઃ (સ્ત્રી.), પાંસુઃ-પાંસુઃ (પુ.), રેણુઃ (પુ. સ્ત્રી.) એ ૪-
ધૂળ. લોષ્ટઃ (પુ. ન.), લોષ્ટુઃ (પુ.), દલિઃ-દલી (સ્ત્રી), લેષ્ટુઃ (પુ.)
એ ૪-માટીનું ઢેકું. વલ્મીકઃ (પુ. ન.), કૃમિપર્વતઃ ॥૬૭૦॥, વધ્રી-
કૂટમ્, વામલૂરઃ, નાકુઃ (પુ.), શકશિરઃ 'સ' (ન.) એ ૬-સાફડો.
નગરી (સ્ત્રી. ન.), પૂઃ 'ઙ' (સ્ત્રી.), પુરી-પુરિઃ (ત્રિ.), દ્રઙ્ગઃ (ઉદ્રઙ્ગ,
નિવેશઃ), પત્તનમ્, પુટમેદનમ્ ॥૬૭૧॥, નિવેશનમ્, અધિષ્ઠાનમ્,
સ્થાનીયમ્, નિગમઃ [પટ્ટનમ્, શિં ૮૫] એ ૧૦-નગર, મુખ્ય
શહેર. (સ્થાનીયમ્-આઠસો પરગણામાં ઘણું લાંબુ અને શ્રેષ્ઠ રાજ-
ધાનીનું નગર. દ્રોણમુખમ્, કર્વટમ્ (પુ. ન.) એ ૨-ચારસો પર-
ગણામાં મુંદર નગર. કર્વટિકમ્-કર્વટનું અર્ધ-૨૦૦ ગામોમાં
શ્રેષ્ઠ નગર. કર્વટમ્-કર્વટિકનું અર્ધ-૧૦૦ ગામોમાં શ્રેષ્ઠ નગર.
પત્તનમ્, પુટમેદનમ્ એ ૨-કાર્વટનું અર્ધ-૫૦ ગામોમાં શ્રેષ્ઠ નગર.
નિગમઃ-પત્તનનું અર્ધ-૨૫ ગામોમાં શ્રેષ્ઠ નગર. નિવેશનમ્-નિગ-
મનું અર્ધ શ્રેષ્ઠ નગર. દ્રઙ્ગઃ, ઉદ્રઙ્ગઃ, નિવેશઃ એ ૩-કર્વટથી ઉત-
રતું અને પત્તનથી શ્રેષ્ઠ નગર.) શાખાપુરમ્, ઉપપુરમ્ એ ૨-૫૩,
રાજધાનીથી બીજું નગર. શ્વેટઃ-નગરનો અર્ધો વિસ્તાર. ॥૬૭૨॥

स्कन्धावारो राजधानी, 'कौटुर्गु' पुनः समे ।

गया पूर्ण्यराजर्षेः, कन्यकुब्जं महोदयम् ॥९७३॥

कन्याकुब्जं गाधिपुरं, कौशं कुशस्थलं च तत् ।

काशिवराणसी वाराणसी शिवपुरी च सा ॥९७४॥

साकेतं कोसलाऽयोध्या, विदेहा मिथिला समे ।

त्रिपुरी चेदिनगरी, कौशाम्बी वत्सपत्तनम् ॥९७५॥

उज्जयनी स्याद् विशालाऽवन्ती पुष्पकरण्डिनी ।

पाटलिपुत्रं कुसुमपुरं चम्पा तु मालिनी ॥९७६॥

स्कन्धावारः, राजधानी (श्री. न.) ये २-राजधानी. कौटुः (पु. न.),
दुर्गम् ये २-कोट-किल्ला. गया-गय राजर्षिनी पुरी. उत्तर
हिंदुस्तानमां अलाहाबाद पासं ये नामनुं तीर्थं. कन्यकुब्जम् (श्री.
न.), महोदयम् (श्री. न.) ॥९७३॥ कन्याकुब्जम् (श्री. न.), गाधि-
पुरम्, कौशम्, कुशस्थलम् ये ६-कान्यकुब्ज-कनोः. काशिः-
काशी (श्री.), वाराणसी, वाराणसी, शिवपुरी ये ४-काशी. ॥९७४॥
साकेतम्, कोसला-कोशला, अयोध्या ये ३-अयोध्या नगरी.
विदेहा, मिथिला ये २-मिथिला नगरी. त्रिपुरी, चेदिनगरी ये
२-येदी देशनी नगरी. कौशाम्बी, वत्सपत्तनम् ये २-वत्स देशनी
कौशाम्बी नगरी. ॥९७५॥ उज्जयनी, विशाला, अवन्ती, पुष्पक-
रण्डिनी ये ४-उज्जयिनी नगरी. पाटलिपुत्रम्, कुसुमपुरम् ये
२-पाटलिपुत्र-पटना. चम्पा, मालिनी ॥९७६॥, लोमपादपूः 'इ-

लोमपाद-कर्णयोः पूदेवीकोट उमावनम् ।

कोटिवर्ष बाणपुरं, स्याच्छोणितपुरं च तत् ॥९७७॥

मथुरा तु मधूपद्मं, मथुराऽथ गजाह्वयम् ।

स्याद् हस्तिनपुरं हस्तिनीपुरं हस्तिनापुरम् ॥ ९७८ ॥

तामलिप्तं दामलिप्तं, तामलिप्ती तमालिनी ।

स्तम्बपूर्विष्णुगृहं च, स्याद् विदर्भा तु कुण्डिनम् ॥९७९॥

द्वारवती द्वारका स्याद्, निषधा तु नलस्य पूः ।

प्राकारो वरणः साले, चयो वप्रोऽस्य पीठभूः ॥ ९८० ॥

लोमपादपुरी, कर्णपूः 'इ'-कर्णपुरी अथ ४-यंपापुरी, भागलपुर.
देवीकोटः, उमावनम्, कोटिवर्षम्, बाणपुरम्, शोणितपुरम् अथ ५-
आणुसुरन्तु नगर. ॥९७७॥ मथुरा, मधूपद्मम्, मथुरा अथ ३-मथुरा-
नगरी. गजाह्वयम्, गजपुरम्, हस्तिनपुरम्, हस्तिनीपुरम्, हस्तिना-
पुरम् अथ ४-हस्तिनापुर, द्विद्वी. ॥९७८॥ तामलिप्तम्, दामलिप्तम्,
तामलिप्ती, तमालिनी, स्तम्बपूः 'इ'-स्तम्बपुरी, विष्णुगृहम् अथ ६-
तामलिप्ती नगरी. विदर्भा, कुण्डिनम् [कुण्डिनपुरम्, कुण्डिनापुरम्
शि० ८५] अथ २-कुण्डिनपुर. ॥९७९॥ द्वारवती-द्वारावती, द्वारका
अथ २-द्वारकानगरी. निषधा-नलराजनी निषधा नगरी. प्राकारः,
वरणः, सालः अथ ३-कोट, द्विद्वी, पाड. चयः, वप्रः (पु. न.) अथ
२-कोटनी भूण भूमि, आद्यभिन्धी कोटेली भाटीना दग. ॥९८०॥

प्राकाराग्रं कपिशीर्षं, क्षौमाऽऽट्टालकाः समाः ।

पूर्वारे गोपुरं रथ्याप्रतोलीविशिखाः समाः ॥ ९८१ ॥

परिकूटं हस्तिनखो, नगरद्वारकूटके ।

मुखं निःसरणे वाटे, प्राचीनाऽऽवेष्टकौ वृत्तिः ॥ ९८२ ॥

पदव्यैकपदी पद्या, पद्धतिर्वर्त्म वर्त्तनी ।

अयनं सरणिर्मार्गोऽध्वा पन्था निगमः सृतिः ॥ ९८३ ॥

प्राकाराग्रम्, कपिशीर्षम् अ० २-प्राकारनां कांगरा. क्षौमम् (पु. न.),
अट्टः (पु. न.), अट्टालकः अ० ३-१ प्रकाशना उपरतो समलाग, २
किट्वा उपरतुं सैन्यगृह. ३ भेडी, उपलो भाण. पूर्वार्म, गोपुरम्
अ० २-नगरतो दूरवाले. रथ्या, प्रतोली, विशिखा अ० ३-शेरी,
गामनी अंदरतो रस्तो. ॥९८१॥ परिकूटम् (पु. न.), हस्तिनखः,
नगरद्वारकूटकः-नगरद्वारकूटः अ० ३-नगरना दूरवाले पासो यदवा
उतरवानो दाण. मुखम्, निःसरणम् अ० २-धरमां पेसवा नीकणवानुं
प्रथम द्वार. वाटः (त्रि.), प्राचीनम्, आवेष्टकः, वृत्तिः (श्री.),
अ० ४-धर अथवा नगरदिक्के कूरतो केट के वाड. ॥९८२॥ पदवी-
पद्विः (श्री.), एकपदी, पद्या, पद्धतिः (श्री.), वर्त्म 'न' (न.),
वर्त्तनी-वर्त्तनिः (श्री.), अयनम्, सरणिः, 'सरणी, शरणी' (श्री.),
मार्गः, अध्वा 'न' (पु.), पन्थाः, 'इन' पथः (पु.), निगमः, सृतिः
(श्री.) अ० १३-मार्ग, रस्तो. ॥९८३॥ सत्पथः, सुपन्थाः 'इन'
(पु.), अतिपन्थाः 'इन' (पु.) अ० ३-सारे भाग, सडक. अपन्थाः

सत्पथे स्वतितः पन्थाः अपन्था अपथं समे ।
व्यध्वो दुरध्वः कदध्वा विपथं कापथं च सः ॥ ९८४ ॥
प्रान्तरं दूरशून्योऽध्वा, कान्तारो वर्त्म दुर्गमम् ।
सुरङ्गा तु सन्धिल स्याद, गूढमार्गो भुवोऽन्तरे ॥ ९८५ ॥
चतुष्पथे तु संस्थानं, चतुष्कं त्रिपथे त्रिकम् ।
द्विपथं तु चारपथो, गजाध्वा त्वंसङ्कुलः ॥ ९८६ ॥
घण्टापथः संसरणं, श्रीपथो राजवर्त्म च ।
उपनीष्क्रमणं चौपनिष्करं च महापथः ॥ ९८७ ॥

‘इन्’ (पु.), अपथम् अये २-उन्भागः, व्यध्वः, दुरध्वः, कदध्वा ‘अन्’ (पु.) विपथम् (पु. न.), कापथम् (पु. न.) अये ५-कुभागः, अराध भागः ॥ ९८४ ॥ प्रान्तरम्-दूरतो भागः, शून्य भागः, धष्टे दूर सुधी वृक्षनी छाया अने पाण्डी वगेरे न भणी शके तेवो शून्य भागः. कान्तारः (पु. न.)-विकट भागः, चार-कांटादि उपद्रववाणे भागः. सुरङ्गा-‘सुरङ्गा’ सन्धिला [सन्धिः (पु.) शि० ८६] अये २-पृथ्वीनी अदरेतो गूढ भागः, सुरङ्गः ॥ ९८५ ॥ चतुष्पथम्, संस्थानम्, चतुष्कम्, अये ३-चार रस्ता न्यां अयेकां थाय अयेपुं स्थान, अकलु, थौटु, थौक. त्रिपथम्, त्रिकम् अये २-न्यां त्रय रस्ता अयेकां थाय तेपुं स्थान. द्विपथम्, चारपथः अये २-न्यां अये रस्ता लेगा थाय तेपुं स्थान. असङ्कुलः ॥ ९८६ ॥ घण्टापथः, संसरणम्, श्रीपथः, राजवर्त्म ‘अन्’ (न.), उपनिष्क्रमणम्, उपनिष्करम्, महापथः अये ८-राजभागः छाथी वगेरेने अवान्तो रस्ता ॥ ९८७ ॥ विपणिः ‘विपणी’

विपणिस्तु वणिग्मार्गः, स्थानं तु पदमास्पदम् ।

श्लेषस्त्रिमाग्याः शृङ्गाटं, बहुमार्गी तु चत्वरम् ॥ ९८८ ॥

श्मशानं करवीरं स्यात्, पितृ-प्रेताद् वनं गृहम् ।

गोहभूवास्तु गोहं तु, गृहं वैश्वं निकेतनम् ॥ ९८९ ॥

मन्दिरं सदनं सद्य, निकाय्यो भवनं कुटः ।

आलयो निलयः शाला, सभोदवसितं कुलम् ॥ ९९० ॥

धिष्ण्यमावसथः स्थानं, पस्त्यं संस्त्याय आश्रयः ।

ओको निवास आवासो, वसतिः शरण क्षयः ॥ ९९१ ॥

(श्री.), वणिग्मार्गः [पण्यवीथी-पण्यवीथिका शि० ८५] अथ २-
अक्षर. दुकानोनी श्रेष्ठी. स्थानम्, पदम्, आस्पदम् अथ ३-स्थान.
शृङ्गाटम्-ज्यां त्रयु रस्ता लेगा थाय तेषु स्थान. बहुमार्गी, चत्वरम्
अथ २-धनु रस्ता लेगा थाय तेषु स्थान. ॥९८८॥ श्मशानम्,
करवीरम्, पितृवनम्, पितृगृहम्, प्रेतवनम्, प्रेतगृहम् अथ ६ श्मशान.
गोहभूः (श्री.), वास्तु (पु. न.) अथ २-धर माटेनी भूमि, वास
करवा योग्य भूमि. गोहम् (पु. न.), गृहम् (पु. न.), वैश्व 'अन्'
(न.), निकेतनम् ॥९८९॥, मन्दिरम् (श्री. न.), सदनम्, सद्य
'अन्' (न.), निकाय्यः, भवनम् (पु. न.), कुटः (पु. श्री.), आलयः,
निलयः, शाला, सभा, उदवसितम्, कुलम् ॥९९०॥, धिष्ण्यम्,
आवसथः, स्थानम्, पस्त्यम्, संस्त्यायः, आश्रयः, ओकः 'स'
(न.), निवासः, आवासः, वसतिः (श्री.), शरणम्, क्षयः ॥९९१॥
धाम 'अन्' (न.), अगारम्. निशान्तम् [धामम् शि० ८६] अथ

ધામાઽગારં નિશાન્તં ચ, કુટ્ટિમં ત્વસ્ય વદ્ધમ્ ।

ચતુઃશલં સંઙ્ગવનં, સૌધં તુ નૃપમન્દિરમ્ ॥ ૧૧૨ ॥

ઉપકારિકોપકાર્યા, સિંહદ્વારં પ્રવેશનમ્ ।

પ્રાસાદો દેવમૂપાનાં, હર્મ્યં તુ ધનિનાં ગૃહમ્ ॥ ૧૧૩ ॥

મઠાઽઽવસથ્યાઽઽવસથાઃ, સ્યુચ્છાત્રવ્રતિવેશ્મનિ ।

પર્ણશાલોટજશ્ચૈત્યવિહારૌ જિનસન્નનિ ॥ ૧૧૪ ॥

ગર્ભાગારેઽપવરકો, વાસૌકઃ શયનાસ્પદમ્ ।

માઽન્ડાગારં તુ કોશઃ સ્યાત્, ચન્દ્રશાલા શિરોગૃહમ્ ॥ ૧૧૫ ॥

૩૧-ધર. કુટ્ટિમમ્ (પુ. ન.)-ધરની પથ્થર વગેરેથી બાધેલી ભૂમિ, દરસખંધ જમીન. ચતુઃશલમ્, સંઙ્ગવનમ્ એ ૨-ચાર ઓરડા-વાળું ધર, ચોકવાળું ધર. સૌધમ્, નૃપમન્દિરમ્ એ ૨-રાજમહેલ. ॥૬૯૨॥ ઉપકારિકા, ઉપકાર્યા [ઉપકાર્યા શિ. ૦ ૮૬] એ ૨-રાજ-મહેલ, તાંબુ, ડેરા વગેરે. સિંહદ્વારમ્, પ્રવેશનમ્ એ ૨-પ્રવેશદ્વાર, મુખ્ય દરવાજો. પ્રાસાદઃ [પ્રાસાદનઃ શિ. ૦ ૮૬] એ-૧ દેવ મન્દિર ૨ રાજાનો મહેલ. હર્મ્યમ્-ધનવાનતું ધર, હવેલી. ॥ ૬૯૩ ॥ મઠઃ (ત્રિ), આવસથયમ્, આવસથઃ એ ૩-વિદ્યાર્થીઓ કે વ્રતીઓનું રહેઠાણ. પર્ણશાલા- પર્ણશાલમ્, ડટજઃ (પુ. ન.) એ ૨-કુંપડું, પાંડડાં વગેરેનું ધર, મુનિઓને રહેવાની કુટીર. ચૈત્યમ્, વિહારઃ (પુ. ન.), જિનસન્ન (ન.), 'આયતનમ્' એ ૩-જિનાલય, જિન-મન્દિર. ॥ ૬૯૪ ॥ ગર્ભાગારમ્, અપવરકઃ, વાસૌકઃ 'અસ્' (ન.), શયનાસ્પદમ્ એ ૪-ધરનો મધ્ય ખંડ, ઓરડો, શયનગૃહ. માઽન્ડા-ગારમ્, કોશઃ (પુ. ન.) એ ૨-ભંડાર, તિબેરી. ચન્દ્રશાલા, શિરોગૃહમ્ એ ૨-૧ અગાસી, ૨ ઉપરની મેડી. ॥ ૬૯૫ ॥ કુલ્ય-

કુપ્યશાલા તુ સન્ધાની, કાયમાનં તૃણૌકસિ ।

હોત્રીયં તુ હવિર્ગેહં, પ્રાગ્વંશઃ પ્રાગ્ હવિર્ગૃહાત્ ॥ ૧૧૬ ॥

આથર્વણં શાન્તિગૃહમાસ્થાનગૃહમિન્દ્રકમ્ ।

તૈલિશાલા યન્નગૃહમરિષ્ટં સૂતિકાગૃહમ્ ॥ ૧૧૭ ॥

સૂદશાલા રસવતી, પાકસ્થાનં મહાનસમ્ ।

હસ્તિશાલા તુ ચતુરં, વાજિશાલા તુ મન્દુરા ॥ ૧૧૮ ॥

શાલા, સન્ધાની એ ૨-ટંકશાલ, તાંબા વગેરે ધાતુનાં વાસણુ બનાવવાનું સ્થાન. કાયમાનમ્, તૃણૌકઃ ‘અસ્’ (ન.) એ ૨-૧ તૃણુ કાષ્ઠથી બનાવેલી ઝુંપડી, ૨ ઘરની ઉપર કરેલી તૃણકાષ્ઠની મેડી. હોત્રીયમ્, હવિર્ગેહમ્ એ ૨-હોમવાની વસ્તુઓ રાખવાનું સ્થાન, બલિઘર. પ્રાગ્વંશઃ-૧ હવિર્ગૃહ-(હોમવાની વસ્તુઓ રાખવાના સ્થાન) થી પૂર્વદિશામાં પ્રેક્ષકો માટે કરેલો મંડપ, ૨ અગ્નિશાલાનો ‘પત્નીશાલા’ એ નામનો આદ્ય ભાગ. ॥ ૯૯૬ ॥ આથર્વણમ્, શાન્તિગૃહમ્ [શાન્તીગૃહમ્ શિ૦ ૮૭] એ ૨-યજ્ઞસ્થલ પાસેનું શાન્તિઘર, અથર્વણુ વેદપાઠીનું શાન્તિઘર. આસ્થાનગૃહમ્, ઇન્દ્રકમ્ એ ૨-સલાગૃહ. તૈલિશાલા-તૈલિશાલમ્, યન્નગૃહમ્ એ ૨-તેલની ઘાણી. અરિષ્ટમ્, સૂતિકાગૃહમ્ એ ૨-સુશાવડનું ઘર. ॥ ૯૯૭ ॥ સૂદશાલા, રસવતી, પાકસ્થાનમ્, મહાનસમ્ એ ૪-રસોડું. હસ્તિશાલા-હસ્તિશાલમ્, ચતુરમ્ એ ૨-હસ્તિશાલા. વાજિશાલા-વાજિશાલમ્, મન્દુરા (અ. ત.) એ ૨-ઘોડાર, મેશ બાંધવાની જગ્યા. ॥ ૯૯૮ ॥ સન્ધાનિની, મોશાલ એ ૨-

सन्दानिनी तु गोशाला, चित्रशाला तु जालिनी ।

कुम्भशाला पाकपुटी, तन्तुशाला तु गर्तिका ॥ ९९९ ॥

नापितशाला वपनी, शिल्पा खरकुटी च सा ।

आवेशनं शिल्पिशाला, सत्रशाला प्रतिश्रयः ॥ १००० ॥

आश्रमस्तु मुनिस्थानमुपपन्नस्त्वन्तिकाश्रयः ।

प्रपा पानीयशाला स्यात्, गञ्जा तु मदिरागृहम् ॥ १००१ ॥

गाथेयानुं स्थान, गोशाला. चित्रशाला-चित्रशालम्, जालिनी अ-
 चित्रशाला. कुम्भशाला-कुम्भशालम्, पाकपुटी अ- २-कुंभारणे
 नीकाडो, भाटीनां वासस्थ पकाववानुं स्थान. तन्तुशाला-तन्तुशालम्,
 गर्तिका अ- २-कापड वस्त्रवानुं स्थान, तन्तुशाला ॥ ९९९ ॥ नापि-
 तशाला-नापितशालम्, वपनी, शिल्पा. खरकुटी अ- ४-हुणभतनुं
 स्थान (हेरकुटीं सङ्गुन). आवेशनम्, शिल्पिशाला-‘शिल्प-
 शाला’ अ- २-शिल्पीभ्योती शाला, सोनी वगेदे कारीगरानुं स्थान.
 सत्रशाला-सत्रशालम्, प्रतिश्रयः अ- २-हुंभेशनी दानशाला.
 ॥ १००० ॥ आश्रमः (पु. न.) मुनिस्थानम् अ- २-मुनिभ्योनुं
 स्थान, आश्रम. उपन्नः, अन्तिकाश्रयः अ- २-पासेनो आश्रय, लो-
 क्षणेन आधार, पाडोशीनुं धर. प्रपा, पानीयशाला-पानीयशालम्
 अ- २-परण. गञ्जा, मदिरागृहम् अ- २-दाड पीवानुं स्थान.
 ॥ १००१ ॥ पकणः (पु. न.), शबरावासः अ- २ लीक्षेनुं रडेडाष्टु.

१ २ १ १ २
 प॒कणः श॒वरा॒वासो, घोष॑स्त्वाभीर॑पल्लिका ।
 प॒ण्यशाला॑ निष॒द्याऽद्वो, दृ॒ष्टो वि॒पणि॑रापणः ॥ १००२ ॥
 वे॒श्याश्रयः॑ पु॒रं वे॒शो, मण्ड॑पस्तु ज॒नाश्रयः॑ ।
 कु॒ड्यं भि॒त्तिस्त॑दे॒ङ्कमन्त॑र्निहितकी॒कसम् ॥ १००३ ॥
 वे॒दी वि॒तदि॑रजि॒रं, प्रा॒ङ्गणं च॒त्तरा॑ऽङ्गने ।
 वल॑जं प्र॒तीहारो॑ द्वा॒द्वारे॑ऽथ परि॒घोऽर्गला॑ ॥ १००४ ॥
 सा॒ऽल्पा त्व॒र्गलिका॑ सू॒चिः, कुञ्चिका॑यां तु कू॒चिका ।
 सा॒धारण्य॑ङ्कुट॒श्रासौ, द्वा॒रयन्त्रं॑ तु ताल॒कम् ॥ १००५ ॥

घोषः, आभीरपल्लिका अ० २-गोवालोनुं रडेडाणु. पण्यशाला-
 पण्यशालम्, निषद्या, अद्वः (पु. न.), दृष्टः, विपणिः-‘विपणी’
 (स्त्री.), आपणः अ० ६-डाट, दुकान. ॥ १००२ ॥ वेश्याश्रयः, पुरम्,
 वेशः अ० ३-वेश्याओने रडेवानुं स्थान. मण्डपः (पु. न.), जना-
 श्रयः अ० २-मंडप, मांडयो. कुड्यम् (पु. न.), भित्तिः (स्त्री.)
 अ० २-बीत. ण्डकम्-येमां डाडकां भरवामां आ०यां डोय तेवी बीत.
 ॥ १००३ ॥ वेदी, वेदिः, ‘वेदिका’, वितदिः-‘वितदी’ अ० २-(स्त्री.)
 वेदिका-लाकडाथी संस्कार करेली आर भूषावाली भूमि. अजिरम्,
 प्राङ्गणम्, चत्तरम्, अङ्गनम् [अङ्गणम् शि० ८७] अ० ४-आगणुं.
 वलजम्, प्रतिहारः, द्वाः ‘दू’ (स्त्री.), द्वारम् अ० ४-दार, आरगुं.
 परिघः, अर्गला (वि.) अ० २-लोणण, कमाड षध करी पछवाडे
 नांभेल डोढानो के लाकडानो दंड. ॥ १००४ ॥ अर्गलिका, सूचिः-
 सूची (स्त्री.) अ० २-नानो आगणीओ. कुञ्चिका, कूचिका, साधा-
 रणी, अङ्कुटः अ० ४-कुंथी, आवी. द्वारयन्त्रम्, तालकम् अ० २-
 ताणुं. ॥ १००५ ॥ ताली, प्रतिताली अ० २-ताणुं उधाडवानुं यंत्र,

अस्योद्वाहनयन्त्रं तु, ताल्यपि प्रतिताल्यपि ।

तिर्यग्द्वारोर्ध्वदारुत्तरङ्गं स्यादरं पुनः ॥ १००६ ॥

कपाटोऽररिः कुवाटः पक्षद्वारं तु पक्षकः ।

प्रच्छन्नमन्तद्वारं स्याद्, बहिर्द्वारं तु तोरणम् ॥ १००७ ॥

तोरणोर्ध्वं तु मङ्गल्यं, दाम वन्दनमालिका ।

स्तम्भादेः स्यादधोदारी, शिला नासोर्ध्वदारुणि । १००८ ॥

गोपानसी तु वलभीच्छादने वक्रदारुणि ।

गृहावग्रहणी देहल्युम्बरोऽदुम्बरोऽम्बुराः ॥ १००९ ॥

कुंभी. उत्तरङ्गम्-द्वारं उपरं ३५४, श्योतरंग, आरक्षु उपर
नामवाभा आवतुं आहुं लाकडुं. अररम् ॥ १००६ ॥ कपाटः (त्रि.),
अररिः (पु. न.), कुवाटः [कवाटः शि० ८७] ये ४-कभाड,
आरक्षु. पक्षद्वारम्, पक्षकः [खट्विकका शि० ८७] ये २-
अडकी, अडकीनुं द्वार. प्रच्छन्नम्, अन्तद्वारम् ये २-शुभद्वार, अं-
रुनुं आरक्षु. बहिर्द्वारम्, तोरणम् (पु. न.) ये २-१ तोरण, २
मंडेरान् ॥ १००७ ॥ वन्दनमालिका-तोरण उपर मंगलने भाटे
अधाती आंभा वगेरेनां पांडांनी भाणा. शिला-स्तंभ वगेरेनी
नीथे लाकडानो आधारभूत पथर, कुंभी. नासा-स्तंभ वगेरेनी
उपर रडेल आधारभूत लाकडुं, श्योतरंग, आरशाभनी उपरनो भाग.
॥ १००८ ॥ गोपानसी-गोपानसिः-भारवटियां, वलभीने ढांडवानुं
वांङुं लाकडुं. गृहावग्रहणी, देहली, उम्बरः, उदुम्बरः, उम्बुरः ये
प-धरनो उभरो. ॥ १००९ ॥ प्रघाणः, प्रघणः, अलिन्दः (पु. न.)

પ્રઘાણ: પ્રઘણોડલિન્દો, બહિર્દ્વારપ્રકોષ્ઠકે ।

કપોતપાલી વિટઙ્કઃ, પટલચ્છદિષી સમે ॥ ૧૦૧૦ ॥

નીમ્ન વલીકં તત્પ્રાન્ત, ઇન્દ્રકોશસ્તમઙ્કકઃ ।

વલ્મી છદિરાધારો, નાગદન્તાસ્તુ દન્તકાઃ ॥ ૧૦૧૧ ॥

મત્ત્તલમ્બોડપાશ્રયઃ સ્યાત્, પ્રગ્રીવો મત્તવારણે ।

વાતાયનો ગવાક્ષઃ, જાલકેડધાન્નકોષ્ઠકઃ ॥ ૧૦૧૨ ॥

—ઉપલિન્દકઃ, ‘પ્રાઘાણઃ’ આલિન્દઃ’ એ ૩—આરણ્યના આગળ ભાગમાં કરેલો ચોટલો. કપોતપાલી, વિટઙ્કઃ (પુ. ન.) એ ૨-૧ પક્ષીઓ-ને વિશ્રામ માટે લાકડાનું બનાવેલ સ્થાન; કબૂતર માટે ઘરનો ઝરુખો, ૨ લાકડાની પરબડી, કબૂતરખાનું. પટલઃ (ત્રિ.), છદિઃ ‘છ’ (ન.) એ ૨-છાપરું. ॥ ૧૦૧૦ ॥ નીમ્ન, વલીકમ્ (પુ. ન.) એ ૨-છાપરાનો આગલો ભાગ, છાપરાના બંને છેડા. ઇન્દ્રકોશઃ, તમઙ્કઃ-તમઙ્કકઃ એ ૨-ઝુલતી અટારી, અગાસી. વલ્મી-વલ્મિઃ (સ્ત્રી.)—છાપરાનો આધાર, જે વંશ પંજરરૂપ હોય છે. નાગદન્તાઃ, દન્તકાઃ એ ૨—(પુ. બ.) ખીટી, ટોલ્લો. ॥ ૧૦૧૧ ॥ મત્ત્તલમ્બઃ, અપાશ્રયઃ, પ્રગ્રીવઃ (પુ. ન.), મત્તવારણઃ એ ૪—ઝરુખો, ગોખ. વાતાયનઃ (પુ. ન.), ગવાક્ષઃ, જાલકમ્ એ ૩—ગોખ, બળી, ખારી. અન્નકોષ્ઠકઃ ॥ ૧૦૧૨ ॥ કુશૂલઃ [કુશૂલઃ શિં૦ ૮૮] એ ૨—અન્નને ડોઠાર. અગ્નિઃ—‘અગ્ની’ (સ્ત્રી.), કોણઃ, અગ્નિઃ—‘અગ્નો’

कुसुलौऽश्रिस्तु कौणोऽणिः, कोटिः पाल्यस इत्यपि ।

आरोहणं तु सोपानं, निश्रेणिस्वधिरोहणी ॥ २०१३ ॥

स्थूणा स्तम्भः सालभञ्जी, पाञ्चालिका च पुत्रिका ।

काष्ठादिघटिता लेप्यमयी त्वञ्जलिकारिका ॥ २०१४ ॥

नन्द्यावर्त्तप्रभृतयो, विच्छन्दा आढ्यवेष्मनाम् ।

समुद्रः सम्पुटः पेटा, म्याद मञ्जूषाऽथ शोधनी ॥ २०१५ ॥

सम्मार्जनी बहुकरी, वर्धनी च समूहनी ।

सङ्कराऽवकरो तुल्यावुदूखलमुलूखलम् ॥ २०१६ ॥

(पु. श्री.), कोटिः-‘कोटी’ (श्री.), पाली-पालिः (श्री.), अश्रः
 अ ६-भूषण. आरोहणम्, सोपानम् अ २-पञ्चथिभु. निश्रेणिः-
 निश्रेणी’ (श्री.), अधिरोहणी अधिरोहणी अ २-निसरणी,
 ६६२. ॥ १०१३ ॥ स्थूणा, स्तम्भः अ २-थांललो. सालभञ्जी,
 पाञ्चालिका, पुत्रिका अ ३-३१४, दांत वगेरेथी धडेली पूतली.
 लेप्यमयी, अञ्जलिकारिका अ २-यीतरेली पूतली, भाटी वगेरेनी
 भनापेली पूतली. ॥ १०१४ ॥ नन्द्यावर्त्तः (स्वस्तिकः, सर्वतोभद्रः)
 वगेरे श्रीमन्तोना धरेनी विच्छन्दाः (पु. ण.)-विशेष प्रकाशनी
 रथनाथो. समुद्रः, सम्पुटः [पुटः शि० ८८] अ २-हालडो. पेटा,
 मञ्जूषा, [पेटकः, पेटा शि० ८८] अ २-पेटी. शोधनी ॥ १०१५ ॥
 सम्मार्जनी, बहुकरी (पु. श्री.), वर्धनी, समूहनी [पवनी शि०
 ८८] अ ५-सावरणी. सङ्करः, अवकरः अ २-कथरे. उदूखलम्,
 उलूखलम् अ २-भांडणी, भांडणीयो. ॥ १०१६ ॥ प्रस्फोटनम्, पव-

પ્રસ્ફોટનં તુ પવનમવધાતસ્તુ કण्डनम् ।

કટઃ કિલિઞ્જો મુસલોઽયોગ્રં કण्डोलકઃ પિટમ્ ॥ ૧૦૧૭ ॥

ચાલની તિતઃ શૂર્પ, પ્રસ્ફોટનમથાઽન્તિકા ।

ચુલ્લયઽમ્નન્તકમુદ્દાનં, સ્યાદધિશ્રયણી ચ સા ॥ ૧૦૧૮ ॥

સ્થાલયુક્તા પિઠરં કુણ્ડં, ચરુઃ કુમ્ભી ઘટઃ પુનઃ ।

કુટઃ કુમ્ભઃ કરીરશ્ચ, કલશઃ કલસો નિપઃ ॥ ૧૦૧૯ ॥

હસન્યજ્ઞારાત્ શકટી-ધાની-પાત્ર્યો દસન્તિકા ।

બ્રાહ્મોઽમ્બરીષઃ ક્રઞ્ચોષમૃજીષં પિષ્ટપાકમૃત્ ॥ ૧૦૨૦ ॥

નમ્ એ ૨-૧ છોડાં કાઠી નાખવાં, ૧ સૂપડું. અવધાતઃ, કણ્ડનમ્
એ ૨ ધાન્ય વગેરેનું ખાંડવું. કટઃ (ત્રિ.), કિલિઞ્જઃ એ ૨-સાદડી,
થટાઈ. મુસલઃ ‘મુશલઃ, મુષલઃ’ અયોઽગ્રમ્ [અયોનિઃ શિ૦ ૮૯] એ
૨-(પુ. ન.) મૂસળ, સાંબેલું. કણ્ડોલકઃ, પિટમ્ (પુ. ન.) [પિટકઃ
શિ૦ ૮૯] એ ૨-ટોપલો, ટોપડી, કરંડિયો. ॥૧૦૧૭॥ ચાલની
(સ્રી. ન.), તિતઃ (પુ. ન.) એ ૨-ચાલણી. શૂર્પમ્-સૂર્પમ્, પ્રસ્ફો-
ટનમ્ એ ૨-(પુ. ન.) સૂપડું. અન્તિકા, ચુલો-ચુલ્હિઃ (સ્રી.), અમ્-
ન્તકમ્, ઉદ્દાનમ્-‘ઉધ્માનમ્’, અધિશ્રયણી [અન્તી શિ૦ ૮૯] એ
૫-ચુલો. ॥૧૦૧૮॥ સ્થાલી. ઉક્તા-‘ઉષા’, પિઠરમ્ (ત્રિ.), કુણ્ડમ્
(ત્રિ.), ચરુઃ (પુ.), કુમ્ભી એ ૧-૧ થાળી, ૨ તપેલી. ઘટઃ (પુ. સ્રી.),
કુટઃ (પુ. ન.), કુમ્ભઃ (પુ. સ્રી.), કરીરઃ (પુ. ન.), કલશઃ (ત્રિ.),
કલસઃ (ત્રિ.), નિપઃ (પુ. ન) એ ૭-ઘટ, કલશ, ઘડો. ॥૧૦૧૯॥
હસની, અજ્ઞારશકટી, અજ્ઞારધાનો, અજ્ઞારપાત્રી, દસન્તિકા એ ૫-
સગડી. બ્રાહ્મઃ, અમ્બરીષઃ (પુ. ન.), એ ૨-ચણા વગેરેશેકવાની કડાઈ.
ક્રઞ્ચોષમ્, ક્રઞ્ચમ્ એ ૨-લોઢી, કલાડું. ॥૧૦૨૦॥ કમ્બિઃ-‘કમ્બો’

कम्बिर्दर्विः खजाकाऽथ, स्यात् तर्दूदोरुहस्तकः ।

वार्धान्यां तु गलन्त्यालूः, कर्करी करकोऽथ सः ॥ १०२१ ॥

नालिकेरजः करङ्कस्तुल्यौ कटाहकर्परौ ।

मणिकोऽलिञ्जरो गर्गरीकलश्यां तु मन्थनी ॥ १०२२ ॥

वैशाखः खजको मन्था, मन्थानो मन्थदण्डकः ।

मन्थः क्षुब्धोऽस्य विष्कम्भो, मञ्जीरः कुटरोऽपि च ॥ १०२३ ॥

(श्री.) दर्विः-‘दर्वी’, खजाका अथ ३-कडली. तर्दूः (श्री.), दाहस्तकः
अथ २-डोथो. लाडानी कडली. वार्धानी, गलन्ती, आलूः-आलु (श्री.),
कर्करी, करकः (पु. न.) अथ-५-आरी, नानुं पाषीनुं पात्र. ॥ १०२१ ॥
करङ्क-नालियेरनी अथली. कटाहः (त्रि.), कर्परः अथ २-दोढानी
कडली, तवी वगेरे. मणिकः, अलिञ्जरः अथ २ (पु. न.)-७६ भरवानुं
भोटुं पात्र, भोटो धडो. गर्गरी, कलशी, मन्थनी अथ ३-गागर,
गोणी (हर्डी वलोववानी. १०२२ ॥ वैशाखः, खजकः, मन्थाः ‘मथिन्’
(पु.), मन्थानः, मन्थदण्डकः, मन्थः, क्षुब्धः [खजः शि० ६०] अथ
७-मन्थनदंड, रवेथो. विष्कम्भः, मञ्जीरः, कुटरः ‘कुटरः’ (दण्डक-
टकः, दण्डकरोटकम्, मन्दीरम् दे०) [कुटकः शि० ६०] अथ ३-
रवथो आधवानो णीलो, थांलो वगेरे, ॥ १०२३ ॥ शालाजीरः,
वर्धमानः (पु. न.), शरावः (पु. न.) अथ ३-कौडियुं, शोडुं.

शालाजीरो वर्धमानः, शरावः कोशिका पुनः ।

मल्लिका चषकः कंसः, पारी स्यात् पानभाजनम् ॥ १०२४ ॥

कुतूश्चर्मस्नेहपात्रं, कुतुपस्तु तदल्पकम् ।

दतिः खल्लश्चर्ममयी, त्वालूः करकपात्रिका ॥ १०२५ ॥

सर्वमावपनं भाण्डं, पात्राऽमत्रे तु भाजनम् ।

तद्विशालं पुनः स्थालं, स्यात् पिधानमुदञ्चनम् ॥ १०२६ ॥

कोशिका, मल्लिका, चषकः (पु. न.), कंसः (पु. न.), पारी, पानभाजनम् ये ६-प्यादो, जल पीवानुं पात्र ॥१०२४॥ कुतूः (स्त्री)-धी, तेल वगेरे भरवानुं मोटुं अर्भपात्र, कुडुं. कुतुफः (पु. न.)-धी, तेल वगेरे भरवानुं नानुं अर्भपात्र, नानुं कुडुं. दतिः (पु.), खल्लः (पु. न.) ये २-भशक. करकपात्रिका-आमडानी आरी, आमडानुं कभंडण जेवुं पात्र ॥१०२५॥ आवपनम्, भाण्डम् ये २-दरेक प्रकारनुं वासथु. पात्रम् (त्रि), अमत्रम्, भाजनम् ये ३-वासथु. (अम२०-आवपन वगेरे पांथ शब्दो अेकार्थक माने छे.) स्थालम् (स्त्री. न.)-मोटुं वासथु. पिधानम्, उदञ्चनम् ये २-ढांकथुं, ढांकथु. ॥१०२६॥ शैलः, अद्रिः (पु.), शिखरो 'इन्' (पु.), शिलोच्चयः, गिरिः (पु.), गोत्रः, अवलः, सानुमान् 'मत्' (पु.),

शैलोऽद्रिः शिखरी शिलोच्चयगिरी गोत्रोऽचलः सानुमान्,

प्रावा पर्वतभूध्रभूधरधराऽहारा नगोऽथोदयः ।

पूर्वाद्रिश्चरमाद्रिस्त उदगद्रिस्त्वद्रिराह मेनका-

प्राणेशो हिमवान् हिमालयहिमप्रस्थो भवानीगुरुः ॥ १०२७ ॥

हिरण्यनाभो मैनाकः, सुनाभश्च तदात्मजः ।

रजताद्रिस्तु कैलासोऽष्टापदः स्फटिकाचलः ॥ १०२८ ॥

क्रौञ्चः क्रुञ्चोऽथ मलय, आषाढो दक्षिणाचलः ।

स्याद् माल्यवान् प्रस्रवणो, विन्ध्यस्तु जलबालकः ॥ १०२९ ॥

प्रावा 'धन्' (पु.), पर्वतः, भूध्रः, भूधरः, धरः अहारायः, नगः (कुभ्रः, महीध्रः, महीधरः, भूभृद् वगेरे यौगिक.) [प्रपाती 'इन्' (पु.), कुहारः, उर्वङ्गः, कन्दराकरः अे ४ शै० १५८, अगः शि० ६०] अे १५-पर्वतः उदयः, पूर्वाद्रिः (पु.) अे २-उदयायल. चरमाद्रिः, अस्तः अे २-अस्तायल. उदगद्रिः (पु.), अद्रिराह 'ज' (पु.), मेनकाप्राणेशः, हिमवान् 'वत्' (पु.), हिमालयः, हिमप्रस्थः, भवानीगुरुः अे ७-हिमालय. ॥१०२७॥ हिरण्यनाभः, मैनाकः, सुनाभः अे ३-हिमालयनो पुत्र. रजताद्रिः (पु.), कैलासः, अष्टापदः, स्फटिकाचलः [धनदावासः, हराद्रिः, हिमवद्दसः अे ३-शै० १५६] अे ४-अष्टापद. ॥१०२८॥ क्रौञ्चः, क्रुञ्चः [क्रौञ्जः शि० ६०] अे २-क्रौञ्च पर्वत. मलयः (पु. न.), आषाढः, दक्षिणाचलः [चन्द्रनमिरिः (पु.) शै० १५६] अे ३-मलयायल पर्वत. माल्यवान् 'वत्' (पु.), प्रस्रवणः अे २-माल्यवान् पर्वत. विन्ध्यः, जलबालकः अे २-विन्ध्यायल. ॥१०२९॥ शत्रुञ्जयः, विमलाद्रिः अे २-शत्रुञ्जय पर्वत.

શત્રુઝયો વિમલાદિરિન્દ્રકીલસ્તુ મન્દરઃ ।
 સુવેલઃ સ્યાત્ ત્રિમુકુટસ્ત્રિકૂટસ્ત્રિકુચ્ચ સઃ ॥ ૧૦૩૦ ॥
 ઉજ્જયન્તો રૈવતકઃ, સુદારુઃ પારિયાત્રિકઃ ।
 લોકાલોકચક્રવાલોઽથ મેરુઃ કર્ણિકાચલઃ ॥ ૧૦૩૧ ॥
 રત્નસાનુઃ સુમેરુઃ સ્વઃ-સ્વર્ગિ કાશ્ચનતો ગિરિઃ ।
 શૃંગં તુ શિખરં કૂટં, પ્રપાતસ્ત્વતટો ધૃગુઃ ॥ ૧૦૩૨ ॥
 મેઘલા મધ્યભાગોઽદ્રેનિતમ્બઃ કટકશ્ચ સઃ ।
 દરી સ્યાત્ કન્દરોઽસ્વાતબિલે તુ ગહરં ગુહા ॥ ૧૦૩૩ ॥

રિન્દ્રકીલઃ, મન્દરઃ, એ ૨-મંદરાચલ. સુવેલઃ, ત્રિમુકુટઃ, ત્રિકૂટઃ,
 ત્રિકુચ્ચ (પુ.) એ ૪-ત્રિકુટાચલ. ॥૧૦૩૦॥ ઉજ્જયન્તઃ, રૈવતકઃ
 એ ૨-ઉજ્જયન્ત પર્વત, ગિરનાર. સુદારુઃ (પુ.), પારિયાત્રિકઃ એ ૨-
 આ નામનો કુલાચલ પર્વત. લોકાલોકઃ, ચક્રવાલઃ એ ૨-દ્વીપ
 અને સમુદ્રને વીંટીને રહેલ લોકાલોક નામનો પર્વત, અધ-
 કાર અને જગતની વચ્ચે આવેલો તે નામનો એક કલ્પિત પર્વત.
 મેરુઃ, કર્ણિકાચલઃ ॥૧૦૩૧॥, રત્નસાનુઃ, સુમેરુઃ, સ્વર્ગિરિઃ, સ્વર્ગિ-
 ગિરિઃ, કાશ્ચનગિરિઃ એ ૭ (પુ.)-મેરુપર્વત. શૃંગમ્, શિખરમ્,
 કૂટમ્ એ ૩-(પુ. ન.) શિખર. પ્રપાતઃ, અતટઃ, ધૃગુઃ (પુ.) એ
 ૩-૧ પર્વતનું ઊંચું સ્થાન, ૨ પર્વત ઉપરથી પડવાનું સ્થાન.
 ॥૧૦૩૨॥ મેઘલા, નિતમ્બઃ, કટકઃ (પુ. ન) એ ૩-પર્વતનો મધ્ય-
 ભાગ. દરી, કન્દરઃ (ત્રિ.) એ ૨-કૃત્રિમ શુક્ર. ગહરમ્ (પુ. ન.),
 ગુહા એ ૨-સ્વાભાવિક શુક્ર (કોઈની બનાવેલ ન હોય તે), ॥૧૦૩૩॥

દ્રોણી તુ શૈલયોઃ સન્ધિઃ, પાદાઃ પર્યન્તપર્વતાઃ ।

દન્તકાસ્તુ બહિસ્તિર્યક્પ્રદેશા નિર્ગતા ગિરેઃ ॥ ૧૦૩૪ ॥

અધિત્યકોર્ધ્વભૂમિઃ સ્યાદધોભૂમિરુપત્યકા ।

સ્તુઃ પ્રસ્થં સાનુરક્ષ્મા તુ, પાષાણઃ પ્રસ્તરો દૃષદ્ ॥ ૧૦૩૫ ॥

ગ્રાવા શિલોપલો ગણ્ડશૈલાઃ સ્થૂલોપલાશ્ચ્યુતાઃ ।

સ્યાદાકરઃ સ્વનિઃ સ્વાનિર્ગજ્ઞા ધાતુસ્તુ ગૈરિકમ્ ॥ ૧૦૩૬ ॥

શુક્લધાતૌ પાકશુક્લા, કઠિની સ્વટિની સ્વટી ।

લોહં કાલાયસં શસ્ત્રં, પિણ્ડં પારશવં ઘનમ્ ॥ ૧૦૩૭ ॥

દ્રોણી એ પર્વતના સંબંધવાલી ભૂમિ (એ પર્વતની સંધી). પાદાઃ, પર્યન્તપર્વતાઃ એ ૨ (પુ. બ.)-મુખ્ય પર્વતની નીચેના નાના પર્વતા. દન્તકાઃ (પુ. બ.)-પર્વતના દાંત જેવા નીકળતા ભાગો. ॥૧૦૩૪॥ અધિત્યકા-પર્વતની ઉપરની ભૂમિ. ઉપત્યકા-પર્વતની નીચેની ભૂમિ (તળેટી). સ્તુઃ (પુ.), પ્રસ્થમ્ (પુ. ન.), સાનુઃ (પુ. ન.) એ ૩-શિખર, પર્વત ઉપરનો સરખો ભૂમિભાગ. અક્ષ્મા 'અન્' (પુ.), પાષાણઃ, પ્રસ્તરઃ, દૃષદ્ (સ્ત્રી.) ॥૧૦૩૫॥ ગ્રાવા 'અન્' (પુ.), શિલા, ઉપલઃ (પુ. ન.) એ ૭-પથ્થર. ગણ્ડશૈલાઃ (પુ. બ.) પર્વતમાંથી છૂટા પડેલા મોટા પથ્થર. આકરઃ, સ્વનિઃ (સ્ત્રી.), સ્વાનિઃ (સ્ત્રી.), ગજ્ઞા (પુ. સ્ત્રી.) એ ૪-ખાણ. ધાતુઃ (પુ.), ગૈરિકમ્ એ ૨-૧ ગેર, ૨ પર્વતમાંથી નીકળતું સોનું, રુપું વગેરે ધાતુ. ॥૧૦૩૬॥ શુક્લધાતુઃ (પુ.), પાક-શુક્લા, કઠિની, સ્વટિની, સ્વટી [કસ્વટી શિ. ૯૧] એ ૫-ધોળી ધાતુ, ખડી. લોહમ્ (પુ. ન.), કાલાયસમ્, શસ્ત્રમ્, પિણ્ડમ્, પારશવમ્, (પુ. ન.) ઘનમ્ ॥૧૦૩૭॥ નિરિસારમ્ (પુ. ન.), શિલાસારમ્

गिरिसारं शिलासारं, तीक्ष्ण-कृष्णामिषे अयः ।

सिंहान-धूर्त्त-मण्डूर-सरणान्यस्य किट्टके ॥ १०३८ ॥

सर्वं च तैजसं लोहं, विकारस्त्वयसः कुशी ।

ताम्रं म्लेच्छमुखं शुल्बं, रक्तं द्व्यष्टमुदुम्बरम् ॥ १०३९ ॥

म्लेच्छशारभेदाख्यं, मर्कटास्यं कनीयसम् ।

ब्रह्मवर्धनं वरिष्ठं, सीसं तु सीसपत्रकम् ॥ १०४० ॥

नागं गण्डूपदभवं, वप्रं सिन्दूरकारणम् ।

वर्धं स्वर्णारि-योगेष्टं, यवनेष्टं सुवर्णकम् ॥ १०४१ ॥

(पु. न.), तीक्ष्णम्, कृष्णामिषम्, अयः 'स्र' (न) [धीनम्, धीवरम्
शे० १५८] अये ११-लोढुः सिंहानम्, धूर्त्तम्, मण्डूरम्, सरणम्,
अये ४-लोढानो भेल, लोढानो काट. ॥ १०३८ ॥ लोहम् (पु. न.)-
सुवर्णं वगेरे सर्वं धातुयो. (सुवर्णं, ३पुं, नांभु, पित्तण, कांस्य, त्रपु,
सीसु, लोढु वगेरे धातु) कुशी (फालः)-लोढानी कोश. ताम्रम्,
म्लेच्छमुखम्, शुल्बम्, रक्तम्, द्व्यष्टम्, 'द्व्यष्टम्' उदुम्बरम् ॥ १०३९ ॥
म्लेच्छम्, शारवम्, मर्कटास्यम्, कनीयसम्, ब्रह्मवर्धनम्, वरि-
ष्ठम् [पवित्रम्, कांस्यम् शे० १६०, औदुम्बरम् शि० ८१] अये
१२-नांभु. सीसम् 'सीसकम्' (पु. न.), सीसपत्रकम् ॥ १०४० ॥
नागम्, गण्डूपदभवं, वप्रम्, सिन्दूरकारणम्, वर्धम् (पुं. न.),
स्वर्णारिः (पु.), योगेष्टम्, यवनेष्टम्, सुवर्णकम्, [महबलम्, चीनः,
चङ्गम्, समोलूकम्, कृष्णम्, त्रपुबन्धकम् अये ६-शे० १६०] अये ११
सीसम् ॥ १०४१ ॥ वङ्गम्, त्रपु (न.), स्वर्णजम्, नागजीवनम्, मृदङ्गम्,

^१वङ्गं ^२त्रपु ^३स्वर्णज-^४नागजीवने,
^५मृद्वङ्गरङ्गे ^६गुरुपत्र-^७पिचटे ।
^८स्याच्चक्रसंज्ञं ^९तमरं ^{१०}च ^{११}नागजं,
^{१२}कस्तीरमाऽऽलीनकसिंहले ^{१३}अपि ॥१०४२॥
^{१४}स्याद् ^{१५}रूप्यं ^{१६}कलधौत-^{१७}तार-^{१८}रजत-^{१९}श्वेतानि ^{२०}दुर्वर्णकं,
^{२१}सर्जूरं ^{२२}च ^{२३}हिमांशु-^{२४}हंस-^{२५}कुमुदाभिख्यं ^{२६}सुवर्णं ^{२७}पुनः ।
^{२८}स्वर्णं ^{२९}हेम ^{३०}हिरण्य ^{३१}हाटक-^{३२}वसून्यष्टापदं ^{३३}काञ्चनं,
^{३४}कल्याणं ^{३५}कनकं ^{३६}महारजत-^{३७}रै-^{३८}गाङ्गेय-^{३९}रुक्माण्यपि ॥१०४३॥

रङ्गम्, गुरुपत्रम्, पिचटम्, चक्रसंज्ञम्, तमरम्, नागजम्, कस्तीरम्,
 आलीनम्, आलीनकम्, सिंहलम्, [श्वेतरूप्यम्, शठम्, सलवणं, रजः
 'स' (न.), परासम्, मधुकम्, ज्येष्ठम्, घनम्, सुखभूषणम् अे ६-
 शे० १६१] अे १४-४६६. श्रीसु. ॥१०४२॥ रूप्यम्, कलधौतम्,
 तारम्, रजतम् (पु. न.), श्वेतम् (सितम् वगेरे.), दुर्वर्णम्-दुर्वर्णकम्,
 सर्जूरम्, हिमांशु-चन्द्रहयम्, हंसाहयम्, कुमुदाहयम् [त्रापुषम्,
 'वङ्गम्, जीवनम्, वसु (न.), भीरुकम्, शुभ्रम्, सौम्यम्, 'शोध्यम्,
 रूप्यम्, भीरु (न.), जवीयसम् अे ११-शे० १६२] अे १०-३पु.
 सुवर्णम् (पु. न.), स्वर्णम् (पु. न.), हेम 'न' (न.), हेमम्
 (पु. न.), हिरण्यम् (पु. न.), हाटकम् (पु. न.), वसु (न.),
 अष्टापदम् (पु. न.), काञ्चनम्, कल्याणम्, कनकम्, महार-
 जतम्, राः 'रै' (पु. श्री.), गाङ्गेयम्, रुक्मम्, ॥१०४३॥

१ भासु० वङ्गजीवनम् । २ सोध्यम् ।

अभि. १९

^{१५}कलधौत-^{१६}लोहोत्तम-^{१७}वह्निबीजा-

न्यपि ^{१८}गारुडं ^{१९}गैरिक-^{२०}जातरूपे ।

^{२१}तपनीय-^{२२}चामीकर-^{२३}चन्द्र-^{२४}भर्मा-

^{२५}ऽर्जुन-^{२६}निष्क-^{२७}कार्त्तस्वर-^{२८}कर्बुराणि ॥ १०४४ ॥

^{२९}जाम्बूनदं ^{३०}शातकुम्भं, ^{३१}रजतं ^{३२}भूरि ^{३३}भूत्तमम् ।

हिरण्य-^{३४}कोशाऽकुप्यानि, हेमिन् रूप्ये कृताकृते ॥ १०४५ ॥

कुप्यं तु तद्द्वयादन्यद्, रूप्यं तु द्वयमाहतम् ।

अलङ्कारसुवर्णं तु, शृङ्गीकनकमायुधम् ॥ १०४६ ॥

कलधौतम्, लोहोत्तमम्, वह्निबीजम्, गारुडम्, गैरिकम्, जातरूपम्,
तपनीयम्, चामीकरम्, चन्द्रः (पु. न.), भर्म 'अन्' (न.), अर्जुनम्,
निष्कः (पु. न.), कार्त्तस्वरम्, कर्बुरम्-कर्बुरम्, 'कर्बूरम्, कर्चूरम्,
(पु. न.)' ॥१०४४॥, जाम्बूनदम्, शातकुम्भम्, रजतम्, भूरि (पु.
न.), भूत्तमम्, [लोभनम्, शुक्रम्, तारजीवनम्, औजसम्, दाक्षाय-
णम्, रक्तवर्णम्, श्रीमत्कुम्भम्, शिलोद्भवम्, ॥१६३॥, वैणवम्,
कर्णिकारच्छायम्, वेणुतटोभवम्, ये ११-शे० १६३-१६४, शात-
कोम्भम् [शे० ६१] ये ३३-सोतुं. हिरण्यम्, कोशम्-'कोषः' अकु-
प्यम्, ये ३-सोतु, इपुं, सोतुं अंगर इपाना सिद्ध, आलूषण वगेरे
धडेली वस्तु. ॥१०४५॥ कुप्यम्-सोना अंगर इपा सिवायनी धातु.
रूप्यम्-कुप्य (त्रांभा वगेरेना सिद्धो) अथवा अकुप्य (सोना अंगर
इपानो सिद्धो), हीनार वगेरे. अलङ्कारसुवर्णम्, शृङ्गीकनकम्, आयु-
धम्, ये ३-अलङ्कार भाटेतुं सोतुं. ॥१०४६॥ घनगोलकः(पु.न.)

रजतं च सुवर्णं च, संश्लुष्टे धनगोलकः ।

पित्तलाऽऽरेऽ थाऽऽरकूटः, कपिलोहं सुवर्णकम् ॥ १०४७ ॥

रिरी रिरी च रीतिश्च, पीतलोहं सुलोहकम् ।

ब्राह्मी तु राज्ञी कपिला, ब्रह्मरीतिर्महेश्वरी ॥ १०४८ ॥

कांस्ये विद्युत्प्रियं घोषः, प्रकाश वज्रशुल्बजम् ।

घण्टाशब्दमसुराहं, रवणं लोहजं मलम् ॥ १०४९ ॥

सौराष्ट्रके पञ्चलोहं, वर्त्तलोहं तु वर्त्तकम् ।

पारदः पारतः स्रुतो, हरबीजं रसश्चलः ॥ १०५० ॥

सोऽनुं अने इपाथी मिश्र धातु. पित्तला (पु. स्त्री. न.), आरः (पु. न.) अ २-पित्तल विशेष. आरकूटः (पु. न.), कपिलोहम्, सुवर्णकम्, ॥१०४७॥, रिरी, रिरी, रीतिः-‘रीती’, पीतलोहम्, सुलोहम्-सुलोहकम् अ ८-पित्तल. ब्राह्मी, राज्ञी, कपिला, ब्रह्मरीतिः (स्त्री.), महेश्वरी अ ५-अ ६ अतनुं पित्तल. ॥१०४७॥ कांस्यम्, विद्युत्प्रियम्, घोषः, प्रकाशम्, वज्र-शुल्बजम्, घण्टाशब्दम्, असुराहम् (कंसम्), रवणम्, लोहजम्, मलम् अ १०-कांसु. ॥ १०४८ ॥ सौराष्ट्रकम्, पञ्चलोहम् अ २-पांथ धातु (तांथु, पित्तल, कलश, सीसु, दोहु), वर्त्तलोहम्, वर्त्तकम्, अ २-अ ६ अतनुं दोहु. पारदः (पु. न.), पारतः, स्रुतः, हरबीजम्, रसः, चलः, [चपलः शि० ६९] अ ६-पाशे. ॥१०५०॥ अश्रकम्, स्वच्छपत्रम्, खम् (गगनम्-गगनवायक शि० ६),

अ॒भ्रकं स्वच्छ॑पत्रं ख॒मेवा॑ख्यं गिरि॒जाम॑ले ।

स्रोतोऽञ्जनं तु का॒पोतं, सौ॒वीरं कृ॒ष्णया॑मुने ॥ १०५१ ॥

अथ तु॒त्थं शि॒खिग्री॑वं, तु॒त्थाञ्जन॑-मयू॒रके ।

मू॒षातु॑त्थं कांस्यनीलं, हेम॒तारं वि॒तुन्न॑कम् ॥ १०५२ ॥

स्यात् तु क॑र्परिकातु॒त्थम॑मृतासङ्गमञ्जनम् ।

रस॑गर्भं ता॒र्क्ष्यशै॑लं, तु॒त्थे दा॒वीर॑सोद्भवे ॥ १०५३ ॥

पुष्पाञ्जनं रीतिपुष्पं, पौष्पकं पुष्प॑केतु च ।

मा॒क्षिकं तु कद॑म्बः स्यात्, च॒क्रना॑माऽजना॒मकः ॥ १०५४ ॥

मेघम् (अम्बुदम्--मेघवाचकं शब्दः), गिरिजामलम्, (-गिरिजम्, अमलम्) अ० ५-अभ्रम्. स्रोतोञ्जनम्, कापोतम्, सौवीरम्, कृष्णम्, यामुनम् अ० ५-सुरभौ. ॥१०५१॥ तुत्थम्, शिखिग्रीवम्, तुत्थाञ्जनम्, मयूरकम्, अ० ४-भोरथुथु. मूषातुत्थम्, कांस्यनीलम्, हेमतारम्, वितुन्नकम् अ० ४-अ० एकं अतनुं भोरथुथु, नीलं अ० अ० १०५२॥ कर्परिकातुत्थम्, अमृतासङ्गम्, अञ्जनम् अ० ३-आपरीक्षितं, अ० एकं अतनुं भोरथुथु. रसगर्भम्, तार्क्ष्यशैलम् [रसजातम्, रसाग्रम् शि० ६२] अ० २-रसाञ्जनं, रसवती-दारु ढलदरना कवाधनुं (समलान्ते अकरीतुं दूधं नांभी) अनावेलुं. ॥१०५३॥ पुष्पाञ्जनम्, रीतिपुष्पम्, पौष्पकम्, पुष्पकेतु (न.) अ० ४-कुसुमाञ्जन-१. दूधमांथी अनावेलु अ० २-आपरिथु कुल माक्षिकम्, कदम्बः, चक्रनामा, 'अन' (पु.) अजनामकः [वैष्णवः शि० ६२] अ० ४-माक्षिकं धातु-स्वर्णं माक्षिकं इ० रौप्यमाक्षिकं. ॥१०५४॥ ताप्यः, नदीजः, कामारिः

ताप्यो नदीजः कामारिस्तारारिविटमाक्षिकः ।
 सौराष्ट्री पार्वती काक्षी, कालिका पर्पटी सती ॥१०५५॥
 आढकी तुवरी कंसोद्धवा काक्षी मृदाह्वया ।
 कासीसं धातुकासीसं, खेचरं धातुशेखरम् ॥ १०५६ ॥
 द्वितीयं पुष्पकासीसं, कंसकं नयनोषधम् ।
 गन्धाश्मा शुल्ब-पामा-कुष्ठारिगन्धिकगन्धको ॥ १०५७ ॥
 सौगन्धिकः शुकपुच्छो, हरितालं तु पिञ्जरम् ।
 बिडालकं विस्त्रगन्धि, खर्जूरं वंशपत्रकम् ॥ १०५८ ॥

(पु.), तारारिः (पु.), बिटमाक्षिकः अ ५-१ डीराकसी. २ भाक्षिक
 धातु. सौराष्ट्री, पार्वती, काक्षी, कालिका, पर्पटी, सती ॥१०५५॥
 आढकी, तुवरी, कंसोद्धवा, काळी, मृदाह्वया-मृद् (मृत्तिका,
 मृत्तना, मृत्सा) अ ११-सौराष्ट्रदेशनी भाटी, इटकडी. कासीसम्,
 धातुकासीसम्, खेचरम्, धातुशेखरम् अ ४-राती डीराकसी.
 ॥१०५६॥ पुष्पकासीसम्, कंसकम्, नयनोषधम् अ ३-अेक अतनी
 डीराकसी. गन्धाश्मा 'अन्' (पु.), शुल्वारिः (पु.), पामारिः (पु.),
 कुष्ठारिः (पु.), गन्धिकः, गन्धकः ॥१०५७॥, सौगन्धिकः, शुकपुच्छः
 अ ८-अन्धक. हरितालम्, पिञ्जरम्, बिडालकम्, विस्त्रगन्धि (न.),
 खर्जूरम्, वंशपत्रकम् ॥१०५८॥, आलम्, पीतनम्, तालम्, गो-

आलपीतनतालानि, गोदन्तं नटमण्डनम् ।

वङ्गारिलोमहृच्चाथ, मनोगुप्ता मनःशिला ॥ १०५९ ॥

करवीरा नागमाता, रोचनी रसनेत्रिका ।

नेपाली कुनटी गोला, मनोह्रा नागजिह्विका ॥ १०६० ॥

सिन्दूरं नागजं नागरक्तं शृङ्गारभूषणम् ।

चीनपिष्टं हंसपादकुरुविन्दे तु द्विङ्गुलः ॥ १०६१ ॥

शिलाजतु स्याद् गिरिजमर्थ्यं गैरेयमश्मजम् ।

क्षारः काचः कुलाली तु, स्यात् चक्षुष्या कुलत्थिका ॥ १०६२ ॥

दन्तम्, नटमण्डनम्, वङ्गारिः (पु.), लोमहृद् (पु.), [गोपित्तम्
 शि० ६२] अ० १३-६२तात्. मनोगुप्ता, मनःशिला ॥ १०५९॥
 करवीरा, नागमाता 'तृ' (स्त्री.), रोचनी (स्त्री.), रसनेत्रिका,
 नेपाली, कुनटी, गोला, मनोह्रा, नागजिह्विका, (शिला, नेपाली
 शि० ६३] अ० ११-भणुसीक्ष धातु. ॥ १०६०॥ सिन्दूरम्, नागजम्,
 नागरक्तम्, शृङ्गारभूषणम्, चीनपिष्टम् (शृङ्गारम् शि० ६३]
 अ० ५-सिन्दूर. हंसपादः, कुरुविन्दम्, द्विङ्गुलः (पु. न.) [द्विङ्गुलः
 शि० ६३] अ० ३-द्विङ्गुलो. ॥ १०६१॥ शिलाजतु (न.), गिरिजम्,
 अर्थ्यम्, गैरेयम्, अश्मजम् अ० ५-शिलाजत. क्षारः, काचः अ०
 २-आयक्षवणु-भङ्गीभार. कुलाली, चक्षुष्या, कुलत्थिका (दक्-
 प्रसादा) अ० ३-स्त्रीभेद, अणो सुभे. ॥ १०६२॥ बोलः, गन्धरसः,

बोलो गन्धरसः प्राणः, पिण्डो गोपरसः शशः ।
 रत्नं वसु मणिस्तत्र, वैदूर्यं बालवायजम् ॥ १०६३ ॥
 मरकतं त्वश्मगर्भं, गारुत्मतं हरिन्मणिः ।
 पद्मरागो लोहितकलक्ष्मीपुष्पाऽरुणोपलाः ॥ १०६४ ॥
 नीलमणिस्त्रिन्दनीलः, सूचीमुखं तु हीरकः ।
 वरारकं रत्नमुखं, वज्रपर्यायनाम च ॥ १०६५ ॥
 विराटजो राजपट्टो, राजवर्त्तोऽथ विद्रुमः ।
 रक्ताङ्गो रक्तकन्दश्च, प्रवालं हेमकन्दलः ॥ १०६६ ॥

प्राणः, पिण्डः, गोपरसः, शशः [गोपः, रसः शि० ६४] ये
 ६-डीशभिः। रत्नम्, वसु (न.), मणिः (पु. स्त्री.) [मणिकयम्
 शि० ६४] ये ३-रत्न. (हीरकम्, मौक्तिकम्, स्वर्णम्, रजतम्,
 चन्दनम्, शङ्खः, चर्म, वस्त्रम् ये ८-रत्ननी नतिभ्यो छे.) वैदूर्यम्,
 बालवायजम् ये २-वैदूर्यं रत्न. ॥ १०६३ ॥ मरकतम्, अश्मगर्भम्,
 गारुत्मतम्, हरिन्मणिः (पु. स्त्री.) (अश्मयोनिः) ये ४-मरकतमणि,
 पद्म, लोहित मणि. पद्मरागः (पु. न.), लोहितकः, लक्ष्मीपुष्पम्,
 अरुणोपलः [शोणरत्नम् शि० ६४] ये ५-पद्मराग मणि, भाषुक्.
 ॥ १०६४ ॥ नीलमणिः (पु. स्त्री.), इन्द्रनीलः (पु. न.) [महानीलम्
 शि० ६५] ये २-नीलमणि. सूचीमुखम्, हीरकः (पु. न.), वरा-
 रकम्, रत्नमुखम्, वज्रम् (दम्भोलिः पण्डरे पञ्चवायक शब्दो)
 ये ५-डीश. ॥ १०६५ ॥ विराटजः, राजपट्टः, राजावर्त्तः [वैराटः
 शि० ६४] ये ३-विराट देशमा उत्पन्नं थयेल डीश. विद्रुमः,
 रक्ताङ्गः, रक्तकन्दः, प्रवालम् (पु. न.), हेमकन्दलः, ये ५-पर-
 वाला. ॥ १०६६ ॥ सूर्यकान्तः, सूर्यमणिः, सूर्याश्वा 'अन' (पु.),

સૂર્યકાન્તઃ સૂર્યમણિઃ, સૂર્યાશ્મા દહનોપલઃ ।

ચન્દ્રકાન્તઃ ચન્દ્રમણિઃ ચન્દ્રોપલઃ સઃ ॥ ૧૦૬૭ ॥

ક્ષીરતૈલસ્ફટિકાભ્યામન્યૌ સ્વસ્ફટિકાવિમૌ ।

શુક્તિજં મૌક્તિકં મુક્તા, મુક્તાફલં રસોદ્ભવમ્ ॥ ૧૦૬૮ ॥

સમાપ્તોઽયં પૃથ્વીકાયઃ ॥

અથાપ્કાયનામાનિ—

નીરં વારિ જલં દકં કમુદકં પાનીયમમ્ભઃ કુશં,

તૌયં જીવનજીવનીયસલિલાર્ણાસ્યમ્બુ વાઃ સંવરમ્ ।

દહનોપલઃ એ ૪-સૂર્યકાન્ત મણિ. ચન્દ્રકાન્તઃ, ચન્દ્રમણિઃ, ચાન્દ્રઃ, ચન્દ્રોપલઃ એ ૪-ચન્દ્રકાન્ત મણિ. ॥૧૦૬૭॥ ક્ષીરસ્ફટિકઃ -ક્ષીરના જેવું ધવલ સ્ફટિકરત્ન. તૈલસ્ફટિકઃ-તેલના વર્ણ જેવું સ્ફટિકરત્ન. સ્વસ્ફટિકૌ-આકાશસ્ફટિકૌ-સૂર્યકાન્ત અને ચન્દ્રકાન્ત મણિ તે આકાશસ્ફટિક કહેવાય છે અને તે ક્ષીરસ્ફટિક તથા તૈલસ્ફટિકથી બુદ્ધા છે. શુક્તિજમ્, મૌક્તિકમ્, મુક્તાફલમ્, રસોદ્ભવમ્ એ ૫-છીપ વગેરેથી ઉત્પન્ન થનારાં મોતી. હસ્તિમસ્તક-વન્તૌ તુ, દંષ્ટ્રા શુનવરાહયોઃ । મેઘો ભુજક્લમો વેણુર્મત્સ્યો મૌક્તિક-યોનયઃ ॥ અર્થ-હાથીના મસ્તક તથા દાંત, શુન અને સૂઅરની દાદા, મેઘ, સર્પ, વાંસ, અને મત્સ્ય-આમાં મોતીઓની ઉત્પત્તિ થાય છે. ॥૧૦૬૮॥

॥ इति पृथ्वीकायः समाप्तः ॥

અથાપ્કાયનામાનિ—

નીરમ્, નારમ્, વારિ (ન.), 'વારમ્' જલમ્, દકમ્, કમ્,

क्षीरं^{१८} पुष्करमेघपुष्पकमलान्यापः^{१९ २०} पयःपाथसी,^{२१ २२}
 कीलालं^{२३} भुवनं^{२४} वनं^{२५} घनरसो^{२६} यादोनिवासोऽमृतम्^{२७} ॥ १०६९ ॥
 कुलीनसं^{२८} कवन्धं^{२९} च, प्राणदं^{३०} सर्वतोमुखम्^{३१} ।
 अस्थाघाऽस्थागमस्ताघमगाधं^{३२} चाऽतलस्पृशि ॥ १०७० ॥
 निम्नं^{३३} गभीरं^{३४} गम्भीरमुत्तानं^{३५} तद्विवक्षणम्^{३६} ।
 अच्छं^{३७} प्रसन्नेऽनच्छं^{३८} स्यादाविलं^{३९} कलुषं^{४०} च तत् ॥ १०७१ ॥

उदकम्, पानीयम्, अम्भः 'स्', (न.), कुशम्, तीयम्, जीवनम्, जीवनीयम्, सलिलम्, अर्णः 'स्', (न.), अम्बु (न.), वाः, 'इ' (स्त्री.), सेवरम्-शम्बरम्, शंवरम् क्षोरम्, पुष्करम्, मेघपुष्पम्, कमलम्, आपः 'अप्' (स्त्री. ञ.), पयः 'स्' (न.), पाथः 'स्' (न.), कीलालम्, भुवनम्, वनम्, घनरसः (पु. न.), यादो-निवासः, अमृतम्, ॥१०६९॥, कुलीनसम्, कवन्धम्, 'कमन्धम्' प्राणवम्, सर्वतोमुखम्, [दिव्यम्, इरा, सेव्यम्, कृपीटम्, घृतम्, अङ्कुरम्, ॥१०६४॥, विषम्, पिप्पलम्, पातालम्, नलिनम्, कम्बलम्, पावनम्, षडसम्, अ० १३-, परलूरम्, धौणं पाण्डी. ॥१०६५॥ किट्टिमम्-अति क्षारवाणं पाण्डी शालूकम्-डाहवना गंधवाणं पाण्डी. अन्धम्-मेघवाणं पाण्डी. काचिमम्-डाय जेवुं अतिस्वच्छं पाण्डी. श० १६४-१६६ कम्, अन्धम् [श० ६५.] अ० ३४-पाण्डी, ७७. अस्थाघम्, अस्थागम्, अस्ताघम्, अगाधम्, अतलस्पृक् 'श' अ० ५ (त्र.) अत्यंतं उडुं. ॥१०७०॥ निम्नम्, गभीरम्, गम्भीरम्, अ० ३७-लीर उडुं. (अस्थाघ वगेरे श० ७०. अ० ३४-वाचकं पणु छे.) उत्तानम्-गंभीरस्थी उडुं, छीछुं. अच्छम्, प्रसन्नम् अ० २-निर्भण. अनच्छम्, आविलम्, कलुषम् अ० ३-मलिन, मेहुं. ॥१०७१॥

અવસ્યાયસ્તુ તુહિનં પ્રાલેયં મિહિકા હિમમ્ ।

સ્યાદ્ નીહારસ્તુપારશ્ચ, હિમાની તુ મહદ્દિમમ્ ॥ ૧૦૭૨ ॥

પારાવારઃ સાગરોઽવારપારો-

ઽકૂપારોદધ્યર્ણવા વોચિમાલી ।

યાદઃ-સ્રોતો-વા-નદી-શઃ સરસ્વાન્ ।

સિન્ધુદન્વન્તૌ મિતદ્રુઃ સમુદ્રઃ ॥ ૧૦૭૩ ॥

આકરો મકરાદ્ રત્નાજ્જલાદ્ નિધિ-ધિ-રાશયઃ ।

દ્વીપાન્તરા અસદ્ધ્યાસ્તે, સપ્તૈવેતિ તુ લૌકિકાઃ ॥ ૧૦૭૪ ॥

અવસ્યાયઃ, તુહિનમ્, પ્રાલેયમ્, મિહિકા-‘મહિકા’ હિમમ્, (પુ. ન.), નીહારઃ (પુ. ન.), તુષારઃ (પુ. ન.) [ધૂમિકા, ધૂમમહિષી, ધૂમરી એ ૩-શિ૦ ૯૫] એ ૭-(હિમ, આઝ્ઞા. હિમાની-હિમસન્તતિઃ એ-હિમનો સમૂહ. ॥૧૦૭૨॥ પારાવારઃ, સાગરઃ, અવારપારઃ, અકૂપારઃ, ઉદધિઃ (પુ.), અર્ણવઃ, વોચિમાલી ‘ઇન્’ (પુ.), યાદૈશઃ-યાદઃપતિઃ, સ્રોતૈશઃ, વારીશઃ, નદીશઃ, સરસ્વાન્ ‘વત્’ (પુ.), સિન્ધુઃ (પુ. સ્ત્રી.), ઉદન્વાન્ ‘વત્’ (પુ.), મિતદ્રુઃ, સમુદ્રઃ ॥૧૦૭૩॥ મકરાકરઃ, રત્નાકરઃ-રત્નરાશિઃ, જલનિધિઃ (પુ.), જલધિઃ (પુ.), જલરાશિઃ (પુ.) (વારિનિધિઃ, વારિધિઃ, વારિરાશિઃ વગેરે. [મહા-કચ્છઃ, દારદઃ, ધરણીપ્લવઃ, મહીપ્રાવારઃ, ઉર્વઙ્ગઃ, તિમિકોશઃ, મંદા-શયઃ, એ ૭ શે૦ ૧૬૭, અકૂવારઃ, મકરાલયઃ શિ૦ ૯૬] એ ૨૧-સમુદ્ર. જેમાં વચ્ચે વચ્ચે દ્વીપો રહેલાં છે એવા સમુદ્રો અસંખ્યાત છે. મિથ્યાદષ્ટિ લોકો સાત જ માને છે. ॥૧૦૭૪॥ મીઠું, દૂધ, હઢી,

લવણક્ષીરદધ્યાજ્યસુરેશ્વસ્વાદુવારયઃ ।

તરંગે ભજ્જવીચ્યૂર્મ્યુત્કલિકા મહતિ ત્વિહ ॥ ૧૦૭૫ ॥

લઘુલ્લોલકલ્લોલ, આવર્ત્તઃ પયસાં ભ્રમઃ ।

તાલૂરો વોલકશ્વાસો, વેલા સ્યાદ્ વૃદ્ધિરમ્ભસઃ ॥ ૧૦૭૬ ॥

હિંણ્ડીરોઽવિધકફઃ ફેનો, બુદ્બુદસ્થાસકો સમૌ ।

મર્યાદા કૂલમૂઃ કૂલં, પ્રપાતઃ કચ્છરોધસી ॥ ૧૦૭૭ ॥

ધી, મદિરા, ઇશ્વરમ્ અને સ્વાદિષ્ટ પાણીવાળા સાત સમુદ્રનાં અનુક્રમે નામ-૧ લવણવારિઃ-લવણોદઃ એ ૨-લવણસમુદ્ર. ૨ ક્ષીરવારિઃ-ક્ષીરોદઃ એ ૨-ક્ષીરસમુદ્ર. ૩ દધિવારિઃ-દધ્યુદઃ એ ૨-દધિસમુદ્ર. ૪ આજ્યવારિઃ-આજ્યોદઃ એ ૨-ધૃતસમુદ્ર. ૫ સુરાવારિઃ-સુરોદઃ એ ૨-સુરા (દારુ) સમુદ્ર. ૬ શ્વવારિઃ-શ્વદઃ એ ૨-ઇશ્વ સમુદ્ર. ૭ સ્વાદુવારિઃ-સ્વાદુદઃ એ ૨-સ્વાદુગ્ધવાળો સમુદ્ર. બીજા ઠેકાણે સાત સમુદ્રનાં નામો આ પ્રમાણે છે-૧ લાવણ, ૨ રસમય, ૩ સુરોદક, ૪ સાર્પિષ, ૫ દધિજલ, ૬ પયઃપયાઃ 'સ' (પુ.), ૭ સ્વાદુવારિઃ. તરંગઃ, ભજ્જઃ, વીચિઃ (સ્ત્રી.), ઝર્મિઃ (પુ. સ્ત્રી.), ઉત્કલિકા એ ૫-પાણીનાં મેળ, છેળો-લહરો. ॥૧૦૭૫॥ લઘુ, ઉલ્લોલ, કલ્લોલઃ એ ૩-પાણીનાં મેળ તરંગો, પાણીનાં મેળાં મેળાં. આવર્ત્તઃ, તાલૂરઃ, વોલકઃ એ ૩-પાણીની ભમરી, પાણીનું ચકાકારે ભમવું. વેલા-પાણીની વૃદ્ધિ, ભસ્તી. ॥૧૦૭૬॥ હિંણ્ડીરઃ, અવિધકફઃ, ફેનઃ, (સાગરમલઃ), 'હિંણ્ડીરઃ, હિંણ્ડરઃ' એ ૩-સમુદ્રદેણુ. બુદ્બુદઃ-જલસ્ફોટઃ, સ્થાસકઃ એ ૨-પાણીનો પરપાટો. મર્યાદા, કૂલમૂઃ-એ ૨-સમુદ્ર કાંઠાની ભૂમિ-કિનારો. કૂલમ્, પ્રપાતઃ, કચ્છઃ, રોધઃ 'સ'(ન) ॥૧૦૭૭॥, તટમ્ (ત્રિ.), તીરમ્, પ્રતીરમ્ એ ૭-કાંઠો

तटं तीरं प्रतीरं च, पुलिनं तज्जलोज्झितम् ।
 सैकतं चाऽन्तरीपं तु, द्वीपमन्तर्जले तटम् ॥ १०७८ ॥
 तत्परं पारमवारं, त्वर्वाक् पात्रं तदन्तरम् ।
 नदी हिरण्यवर्णा स्याद्, रोधोवक्रा तरङ्गिणी ॥ १०७९ ॥
 सिन्धुः शैवलिनी वहा च ह्रदिनी स्रोतस्विनी निम्नगा,
 स्रोतो निर्झरिणी सरिच्च तटिनी कूलङ्कषा वाहिनी ।
 कर्षूर्द्वीपवती समुद्रदयिता धुन्यो स्रवन्तीसर-
 स्वत्यो पर्वतजाऽऽपगा जलधिगा कुल्या च जम्बालिनी ॥ १०८० ॥

तीर, किनारे पुलिनम् (पु. न.), सैकतम् अथ २-१. पाष्ठी अतरी
 गथा पष्ठी डेरी पडेली जमीन, २. रेतान जमीन. अन्तरीपम्, द्वीपम्
 (पु. न.) पाष्ठीनी वयमाने अट, द्वीप. ॥ १०७८ ॥ पारम्-साभेने
 किनारे, साभे कांठे, अवारम् (पु. न.) आ तीर, आ तरङ्गने कांठे.
 पात्रम् (त्रि.) अने किनारानी वय्थेने जलपट. नदी, हिरण्यवर्णा,
 रोधोवक्रा, तरङ्गिणी ॥ १०७९ ॥, सिन्धुः (पु. स्त्री.) शैवलिनी, वहा,
 ह्रदिनी, स्रोतस्विनी, 'स्रोतस्वती', निम्नगा, स्रोतः 'स्र (न.),
 निर्झरिणी, सरित् (स्त्री.), तटिनी, कूलङ्कषा, वाहिनी, कर्षूः (स्त्री.),
 द्वीपवती, समुद्रदयिता धुनी-धुनिः, स्रवन्ती, सरस्वती. पर्वतजा,
 आपगा, जलधिगा, कुल्या, जम्बालिनी [हादिनी शि० ६६] अथ
 २७-नदी. ॥ १०८० ॥ गङ्गा, त्रिपथगा-त्रिमार्गगा, भागीरथी, त्रिदश-

गङ्गा त्रिपथगां भागीरथी त्रिदशदीर्घिका ।

त्रिस्रोता जाह्नवी मन्दाकिनी भीष्मकुमारसूः ॥ १०८१ ॥

सरिद्वरा विष्णुपदी, सिद्ध-स्व-स्वर्गि-खापगा ।

ऋषिकुल्या हैमवती, स्वर्वापी हरशेखरा ॥ १०८२ ॥

यमुना यमभगिनी कालिन्दी सूर्यजा यमी ।

रेवन्दुजा पूर्वगङ्गा, नर्मदा मेकलाद्रिजा ॥ १०८३ ॥

गोदा गोदावरी तापी, तपनी तपनात्मजा ।

शुतुद्रिस्तु शतद्रुः स्यात् कावेरी त्वर्द्धजाह्नवी ॥ १०८४ ॥

दीर्घिका, त्रिस्रोताः 'असू' (श्री.), जाह्नवी, मन्दाकिनी, भीष्मसूः (श्री.), कुमारसूः ॥१०८१॥, सरिद्वरा, विष्णुपदी, सिद्धापगा, स्वरापगा, स्वर्गापगा, खापगा, ऋषिकुल्या, हैमवती, स्वर्वापी, हरशेखरा, [जह्नुकन्या शि० ६६] अथ १६-गंगा नदी. ॥१०८२॥ यमुना, यमभगिनी, कालिन्दी, सूर्यजा, यमी, (कलिन्दतनया), [कलिन्दपुत्री शि० ६७] अथ ५-यमुना नदी. रेवा, इन्दुजा, पूर्वगङ्गा, नर्मदा, मेकलाद्रिजा-मेखलाद्रिजा [मेकलकन्या-मेकलकन्यका शि० ६७] अथ ५-नर्मदा नदी. ॥१०८३॥ गोदा, गोदावरी अथ २-गोदावरी नदी. तापी, तपनी, तपनात्मजा अथ ३-तापी नदी. शुतुद्रिः (श्री.), शतद्रुः (श्री.) अथ २-सतलव नदी. कावेरी, अर्धजाह्नवी अथ २-कावेरी नदी. ॥१०८४॥ करतोया, सदानीरा अथ २-पार्वतीना

કરતોયા સદાનીરા, ચન્દ્રભાગા તુ ચન્દ્રકા ।
 વાસિષ્ઠી ગોમતી તુલ્યે, બ્રહ્મપુત્રી સરસ્વતી ॥ ૧૦૮૫ ॥
 વિપાદ વિપાશાઽઽર્જુની તુ બાહુદા સૈતવાહિની ।
 વૈતરણી નરકસ્થા, સ્ત્રોતોઽમ્ભઃસરણં સ્વતઃ ॥ ૧૦૮૬ ॥
 પ્રવાહઃ પુનરોઘઃ સ્યાદ્, વેણી ધારા રપથ સઃ ।
 ઘટસ્તીર્થોઽવતારેઽમ્બુવૃદ્ધો પૂરઃ પુવોઽપિ ચ ॥ ૧૦૮૭ ॥

વિપાદમાં કન્યાદાનના જલથી કે મહાદેવના હાથમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી એક નદી. (આ નદી ખંગાળમાં છે). ચન્દ્રભાગા, ચન્દ્રકા [ચાન્દ્ર-ભાગા શિ૦ ૬૭] એ ૨-ચન્દ્રભાગા નદી. વાસિષ્ઠી, ગોમતી [ગૌતમી શિ૦ ૬૭] એ ૨-ગોમતી નદી. બ્રહ્મપુત્રી, સરસ્વતી એ ૨-સરસ્વતી નદી. ॥૧૦૮૫॥ વિપાદ 'જ' (સ્રી), વિપાશા એ ૨-બિયાસ નદી, વિપાશા નદી. આર્જુની, બાહુદા, સૈતવાહિની એ ૩-બાહુદા નદી. વૈતરણી, નરકસ્થા એ ૨ વૈતરણી નદી. [મુરન્દલા, મુરલા એ ૨-મુરલા નદી. સુરવેલા, સુનન્દિની એ ૨-સુરવેલા નદી. ચર્મણ્વતો, રન્તિનદી એ ૨-ચર્મણ્વતી નદી. સમ્મેદઃ, સિન્ધુસક્તમઃ એ ૨-નદીને સંગમ. શે૦ ૧૬૮] સ્ત્રોતઃ 'સ્ત્ર' (ન.) એ સ્વાભાવિક જળનો પ્રવાહ. ॥૧૦૮૬॥ પ્રવાહઃ, ઓઘઃ, વેણી, ધારા, રપઃ એ ૫-પ્રવાહ. ઘટઃ, તીર્થઃ (પુ. ન.), અવતારઃ એ ૩-તીર્થ, ઘાટ, પ્રાણીનો આરા. અમ્બુવૃદ્ધિઃ, પૂરઃ, પ્લવઃ (સ્રી.) એ ૩-જલની વૃદ્ધિ ॥૧૦૮૭॥ પુદમેવાઃ

पुटभेदास्तु वक्राणि, भ्रमास्तु जलनिर्गमाः ।

परीवाहा जलोच्छ्वासाः, कूपकास्तु विदारकाः ॥ १०८८ ॥

प्रणाली जलमार्गेऽथ, पानं कुल्या च सारणिः ।

सिकता बालुका बिन्दौ, पृषत्पृषतविप्रुषः ॥ १०८९ ॥

जम्बालचिकिलो पङ्कः, कर्दमश्च निषद्वरः ।

शादो हिरण्यबाहुस्तु शोणो नदे पुनर्वहः ॥ १०९० ॥

(पु. अ.), वक्राणि (न. अ.) [चक्राणि (न. अ.) शि० ६८] अे २-
१ नदीनो वणांक, २ अणुं यकाकारे क्षरपुं, वभण. भ्रमाः (पु. अ.),
जलनिर्गमाः (पु. अ.) अे २-१ पाष्ठीने नीकणवानो रस्ते, २ यकाकारे
अणुं नीये अणुं. परीवाहाः-परिवाहाः (पु. अ.), जलोच्छ्वासाः
(पु. अ.) अे २-वधी अयेदा पाष्ठीने नीकणवाना मार्गे. कूपकाः,
विदारकाः अे-२ सुकायेदी नदी वगेरेमां पाष्ठी काढवा भाटे करता
आडा-वडेणाअो. ॥१०८८॥ प्रणाली (त्रि.), जलमार्गः अे २-पाष्ठी
अवानी परनाण-पाष्ठी नीकणवाने भाटे कराती मकरमुअ वगेरेनी
आकृतिअो. पानम्, कुल्या, सारणिः सारणी (स्त्री.), [नीका, शे० १६६]
३-पाष्ठीनी आर्ध-नीक. सिकताः (स्त्री. अ.), बालुकाः (स्त्री. अ.),
अे २-रेती. बिन्दुः (पु.), पृषत् (न.), पृषतः, विप्रुष 'व' (स्त्री.),
अे ४-अणुं. ॥१०८९॥ जम्बालः (पु. न.), चिकिलः, पङ्कः (पु.
न.), कर्दमः, निषद्वरः, शादः (विस्कल्लः सं० ६०), [चिकिल्लः
शि० ६६] अे ६-काढव. हिरण्यबाहुः - 'हिरण्यवाहः'
शोणः अे २-द्रवविशेष, शोणु नदी. नदः, वहः ॥१०९०॥

મિઘ ડ્ધ્યઃ સરસ્વાન્ન, દ્રહોઽગાધજલો હ્રદઃ ।

કૂપઃ સ્યાદુદપાનોઽન્ધુઃ પ્રહિન્નેમી તુ તત્ત્રિકા ॥ ૧૦૯૧ ॥

નાન્દીમુલો નાન્દીપટો, વીનાહો મુખવન્ધને ।

આહાવસ્તુ નિપાનં સ્યાદુપકૂપેઽથ દીર્ઘિકા ॥ ૧૦૯૨ ॥

વાપી સ્યાત્ શુદ્રકૂપે તુ, ચુરી ચુળ્હી ચ ચૂતકઃ ।

ઉદ્ઘાટકં ઘટીયન્ત્રં, પાદાવર્તોઽરઘટ્ટકઃ ॥ ૧૦૯૩ ॥

અંચાતં તુ દેવચાતં, પુન્કરિણ્યાં તુ ચાતકમ્ ।

પદ્માકરસ્તઙાગઃ સ્યાત્, કાસારઃ સરસી સરઃ ॥ ૧૦૯૪ ॥

મિઘઃ, ડ્ધ્યઃ, સરસ્વાન્ 'વત્' (પુ.) એ ૫-મોટી નદી, નદ, દ્રહઃ. દ્રહઃ, અગાધજલઃ, હ્રદઃ, એ ૩-ઊંડો દ્રહઃ. કૂપઃ (પુ. સ્ત્રી.), ઉદપાનઃ (પુ. ન.), અન્ધુઃ (પુ.), પ્રહિન્ને (પુ.) એ ૪-કૂવો. નેમી- 'નેમિઃ' (સ્ત્રી.), ત્રિકા એ ૨-પાણી કાઢવા માટે કૂવા ઉપર જે લાકડાનું ચોકડું ઊભું કરે છે તે, ગરગડી. ॥૧૦૯૧॥ નાન્દીમુલઃ, નાન્દીપટઃ, વીનાહઃ- 'વિનાહઃ' (પુ. ન.) એ ૩-કૂવાના મુખનું ઘંટાવડે ચણેલું લોકણુ. આહાવઃ, નિપાનમ્ (પુ. ન.), ઉપકૂપઃ એ ૩-હવાડો, કૂવાની પાસે ઢોરને પાણી પીવા માટેનું સ્થાન. દીર્ઘિકા ॥૧૦૯૨॥ વાપી-વાપિઃ (સ્ત્રી.) એ ૨-વાવડી. શુદ્રકૂપઃ, ચુરી, ચુળ્હી, ચૂતકઃ એ ૪-નાનો કૂવો. ઉદ્ઘાટકમ્, ઘટીયન્ત્રમ્ [ઉદ્ઘાટનમ્, ઉદ્ઘાટનમ્ શિ૦ ૯૮] એ ૨-કૂવામાંથી પાણી ઊંચે ચઢાવવાનું ઘડાવાળું યન્ત્ર-રેંટ. પાદાવર્તઃ, અરઘટ્ટકઃ એ ૨-કૂવામાંથી પાણી કાઢવા લાકડાનો બનાવેલ રેંટ વિશેષ, અરઘટ્ટ. ॥૧૦૯૩॥ અંચાતમ્, દેવાચાતનમ્ એ ૨-ખોદા વિનાનો નાગ વગેરે કુદરતી કુંડ, અધૃતિમ તથાવ. પુન્કરિણી, ચાતકમ્, (તઙાગિકા) એ

वेशन्तः पं॒खलोऽल्पं॑ तत्, परि॒खा खेय॑खा॒तिके॑ ।

स्यादा॑लवा॒लमावा॑लमावापः स्था॒नकं॑ च सः ॥ १०९५ ॥

आधा॑रस्त्वम्भसां बन्धो, निर्झर॑स्तु झरः सरिः॑ ।

उत्सः॑ स्रवः प्रस्रव॑णं, जला॑धारा जला॒शयाः॑ ॥ १०९६ ॥

॥ समाप्तोऽयमप्रकायः ॥

अथ तेजस्कायमाह—

२-भोदेही तलावडी. पद्माकरः, तडागः (पु. न.), कासारः (पु. न.)
सरसी, सरः 'स्र' (न.) [तडाकः, तटाकः शि० ६६] अ० ५-तणाव.
॥१०९४॥ वेशन्तः, पंखलः [तल्लः शि० ६६] अ० २ नातुं सरेव२.
परिखा, खेयम्, खातिका अ० ३-आर्ध. आलवालम् (पु. न.),
आवालम् (पु. न.), आवापः, स्थानकम् अ० ४-कथारे. ॥१०९५॥
आधारः-अंतरभां छांटवा भाटे पाणी लरी मूकवा भांधेतो भांध.
निर्झरः (पु. न.), झरः (पु. न.), सरिः (त्री.), उत्सः, (पु. न.),
स्रवः, प्रस्रवणम् अ० ६-अरल्लुं, अरे, नदी वगेरे जथांधी नीकणे छे ते
स्थान. जलाधाराः, जलाशयाः अ० २-(पु. न.), जलाशय, पाणीनी
जग्था. ॥१०९६॥

॥ इत्यप्रकायः समाप्तः ॥

अथ तेजस्कायनामानि—

^१वह्नि^२बृहद्भानु^३-हिरण्यरेतसो,
^४धनञ्जयो हव्य^५हविर्दुताशनः
^६कृपीटयोनिर्दमुना विरोचना-
^{११}ऽऽशुशुक्षणी छागरथस्तनूनपात् ॥ १०९७ ॥
^{१४}कृशानु-वैश्वानर-वीतिहोत्राः,
^{१७}वृषाकपिः पावक-चित्रभानू ।
^{२०}अप्पित्त-धूमध्वज-कृष्णवर्त्मा-
^{२३}ऽचिष्मत्-शमीगर्भ-तमोग्न-शुक्राः ॥ १०९८ ॥

^{२७}शोचिष्केशः शुचि-हुतवहो-वर्बुधाः सप्तमन्त्र-
^{२८}ज्वालाजिह्वो ज्वलन-शिखिनौ जागृविर्जातवेदाः ।

वह्निः (यु.), बृहद्भानुः (यु.), हिरण्यरेताः 'अस्' (यु.), धन-
 अयः, हव्याशनः, हव्यभुग् 'ज्' (यु.), हविरशनः, हुताशनः, कृपी-
 टयोनिः (यु.), दमुनाः 'अस्' (यु.), विरोचनः, आशुशुक्षणिः,
 (यु.), छागरथः, तनूनपात् (यु.) ॥१०९७॥, कृशानुः (यु.), वैश्वान-
 नरः, वीतिहोत्रः, वृषाकपिः (यु.), पावकः, चित्रभानुः (यु.),
 अप्पित्तम्, धूमध्वजः, कृष्णवर्त्मा 'अन्' (यु.), अचिष्मान् 'मत्'
 (यु.), शमीगर्भः, तमोग्नः, शुक्रः ॥१०९८॥, शोचिष्केशः, शुचिः
 (यु.), हुतवहः, उपवर्बुधः, सप्तजिह्वः, मन्त्रजिह्वः, ज्वालाजिह्वः, ज्व-

बहिः^{४८}शुष्मा^{-३९}ऽनिलसख-वसु^{४०} रोहिताश्वा-ऽऽश्रयाशौ,^{४१}
 बहिज्योतिर्दहन-बहुलौ^{४२} हव्यवाहोऽनलोऽग्निः^{४३} ॥ १०९९ ॥
 विभावसुः^{४४} सप्तो-दर्विः^{४५}, स्वाहाऽग्नायी प्रियाऽस्य च^{४६} ।
 और्वः^{४७} संवर्त्तकोऽब्ध्यग्निर्वाडवो^{४८} वडवामुखः^{४९} ॥ ११०० ॥
 दवो दावो वनवह्निर्मैघवह्निरिरम्मदः^{५०} ।
 छागणस्तु करीषाग्निः^{५१}, कुकूलस्तु तुषानलः^{५२} ॥ ११०१ ॥

लनः, शिखी 'इन्' (पु.), जागृतिः (पु.), जातवेदाः 'अस्' (पु.),
 बहिःशुष्मा 'अन्' (पु.), अनिलसखः (पु.), वसुः (पु.), रोहिताश्वः,
 आश्रयाशः, बहिज्योतिः 'वृ' (पु.), दहनः, बहुलः, हव्यवाहः,
 अनलः, अग्निः (पु.) ॥१०९९॥, विभावसुः (पु.), सप्ताचिः 'वृ'
 (पु.), उर्वचिः 'वृ' (पु.), (बहिरुत्कः), विमिः, दीपः, समन्तभुक्
 'जृ', पर्परीकः, पविः, घासिः, पृथुः, घसुरिः, आशिरः, ॥११००॥,
 सुहुराणः, पृथाकुः, कुषाकुः, हवनः, हविः 'वृ', घृताचिः 'वृ'
 नाचिकेतः, वृष्टः, वञ्चतिः, अञ्चतिः ॥११०१॥ भुजिः, भरथः, पीथः,
 स्वनिः, पवनवाहनः अ २४-शे० १६६-१७१, आशयाशः, शुष्मा
 'अन्', बहिः 'वृ', बहिरुत्थः, दमूनाः 'अस्' अ ५-शि० ६६] अ ५१-
 (अपिप्त शब्द विना सर्वं पु.) अग्निः स्वाहा (स्त्री. अ.), अग्नायी
 अ २-स्वाहा, अग्निनी प्रिया-स्त्री और्वः 'ऊर्वः', संवर्त्तकः, अब्ध्यग्निः
 (पु.), वाडवः, वडवामुखः, वडवानलः, अ ५-वडवानल, सप्तु-
 द्रमां यतो अग्निः ॥११००॥ दवः, दावः, वनवह्निः (पु.) अ ३-
 दवानलः मैघवह्निः (पु.), 'इरम्मदः', मैघज्योतिः 'वृ' अ २-वीज-
 णीना अग्निः छागणः, करीषाग्निः अ २-छागुना अग्निः, कुकूलः
 (पु. न.), तुषानलः अ २-शैतरांने अग्निः ॥११०१॥ सन्तापः,

सन्तापः संज्वरो बाष्प, ऊष्मा जिह्वाः स्युरचिवः ।

हेतिः कीला शिखा ज्वालाऽचिरुलक्का महत्यसौ ॥ ११०२ ॥

स्फुलिङ्गोऽग्निकणोऽलातज्वालोल्काऽलातमुल्मुकम् ।

धूमः स्याद् वायुवाहोऽग्निवाहो दहनकेतनम् ॥ ११०३ ॥

अम्भस्सूः करमालश्च, स्तरीर्जोमृतवाहपि ।

तडिदैरावती विद्युच्चला शम्पाऽचिरप्रभा ॥ ११०४ ॥

संज्वरः अग्निवदे दाजवाधी यती पीडा, अग्निवदे दाजवाधी
 आवेदो नव२-ताव. बाष्पः (पु. न.), ऊष्मा अन' (पु.) अग्नि-
 गरभी, हुं३ जिह्वाः (स्त्री. य.) अग्निनी लुभ. हेतिः (स्त्री.),
 कीला (पु. स्त्री.), शिखा, ज्वाला (पु. स्त्री.), अचिः 'ष' (स्त्री. न.)
 अग्निनी नवाणा, ओण 'उलक्का' अग्निनी नवाणा. ॥ ११०२ ॥
 स्फुलिङ्गः (त्रि.), अग्निकणः अग्निवदग्न्यु, अग्निना तणुया.
 अलातज्वाला, उल्का अग्निवदग्न्यु, अग्निना तणुया.
 अलातम्, उल्मुकम् अग्निवदग्न्यु, अग्निना तणुया.
 धूमः, वायुवाहः, अग्निवाहः, दहनकेतनम् ॥ ११०३ ॥, अम्भस्सूः
 (पु.), करमालः, स्तरीः (स्त्री.), जोमृतवाही 'इन' (पु.) अग्नि-
 तडित् (स्त्री.), पेरावती, विद्युत् (स्त्री.), चला, शम्पा-सम्पा, अचि
 रप्रभा ॥ ११०४ ॥, आकालिकी, शतहृदा, चञ्चला, चपला,

आकालिकी शतहृदा, चञ्चला चपलाऽशनिः ।

सौदामनी क्षणिका च, ह्रादिनी जलवालिना ॥११०५॥

॥ समाप्तोऽयं तेजस्कायः ॥

अथ वायुकायमाह—

वायुः समीर-समीरौ पवनाऽऽशुगौ नभः—

श्वासो नभस्वदऽनिल-श्वसनाः समीरणः ।

वातोऽहिकान्त पवमान-मरुत्-प्रकम्पनाः,

कम्पाक-नित्यगति-गन्धवह-प्रभञ्जनाः ॥११०६॥

मातरिश्वा जगत्प्राणः, पृषदश्चो मलावतः ।

मारुतः स्पर्शनो दैत्यदेवा झञ्झा स वृष्टियुक् ॥११०७॥

अशनिः (पु. स्त्री.), सौदामनी-‘सौदामिनी’, क्षणिका, ह्रादिनी, जलवालिना [क्षणप्रभ. (शि० १००)] ये १५-वीरणी. ॥११०५॥

॥ इति तेजस्कायः समाप्तः ॥

अथ वायुकायनामानि—

वायुः, समीरः, समीरः, पवनः, आशुगः, नभःश्वासः, नभःस्वान् ‘वत्’ (पु.), अनिलः, श्वसनः, समीरणः, वातः, अहिकान्तः, पवमानः, मरुत्, प्रकम्पनः, कम्पाकः, नित्यगतिः, गन्धवहः, प्रभञ्जनः ॥११०६॥, मातरिश्वा ‘अन्’ (पु.), जगत्प्राणः, पृषदश्चः, महाबलः, मारुतः, स्पर्शनः, दैत्यदेवः [सुरालयः, प्राणः, संभृतः, जलभूषणः ॥१७१॥, शुचिः (पु.), ‘वहः, लोलघण्टः, पश्चिमदिक्पतिः, उत्तरदिक्पतिः, अङ्कतिः, ‘क्षिपणुः, मर्कः, ध्वजप्रहरणः, चलः ॥१७२॥, शीतलः, जलकान्तारः, मेघारिः, सूमरः ये १८-शे० १७१-१७३, गन्धवाहः, सदागतिः, [शि० १००] ये २६-वायु, पवन.

પ્રાણો નાસાગ્રહન્નાભિપાદાહ્નુષ્ઠાન્તગોચરઃ ।

અપાનઃ પવનો મન્યાપૃષ્ઠપૃષ્ઠાન્તપાર્ણિગઃ ॥૧૧૦૮॥

સમાનઃ સન્ધિહન્નાભિષૂદાનો હૃચ્છિરોડન્તરે ।

સર્વત્વગ્વૃત્તિકો વ્યાનઃ, इत्यङ्गे पञ्च वायवः ॥૧૧૦૯॥

॥સમાપ્તોડયં વાયુકાયઃ॥

અથ વનસ્પતિકાયમાહ-

અરણ્યમટવી સત્રં, વાર્ષ્વં ચ ગહનં શ્વષઃ ।

કાન્તારં વિપિનં કક્ષઃ સ્યાત્ ષણ્ડં કાનનં વનમ્ ॥૧૧૧૦॥

શ્વષ્ણા 'શ્વષ્ણાવાતઃ' - વરસાદ સહિત પવન-આપટો. ॥૧૧૦૭॥ ૧ પ્રાણઃ- નાસિકાથી, હૃદય, નાભિ અને પગના અંગૂઠા સુધીના વિષયવાળો પવન. અપાનઃ- ડોકની પાછળનો ભાગ, પીઠ, ગુદા અને પગની પાની સુધીનો પવન. ॥૧૧૦૮॥ ૩ સમાનઃ (પુ. ન.)- સર્વ સાંધા, હૃદય અને નાભિમાં રહેલો પવન. ૪ ઉદાનઃ- હૃદય અને મસ્તકની વચ્ચેનો પવન, હૃદય, કંઠ, તાલુ, બ્રમધ્ય અને મસ્તકમાં રહેલો પવન. ૫ વ્યાનઃ- સર્વ આમડીમાં રહેલો પવન આ પ્રમાણે શરીરમાં પાંચ પ્રકારના વાયુ છે. ॥૧૧૦૯॥

।। इति वायुकोयः समाप्तः ।।

અથ વનસ્પતિકાયનામાનિ-

અરણ્યમ્ (પુ. ન.), અટવી (સ્ત્રી.), સત્રમ્, વાર્ષ્વમ્, ગહનમ્, શ્વષઃ, કાન્તારમ્ (પુ. ન.), વિપિનમ્, કક્ષઃ, ષણ્ડમ્ (પુ. ન.), કાનનમ્, વનમ્, ॥૧૧૧૦॥, દવઃ, દાવઃ એ ૧૪-વન, જંગલ.

द^{१३}वो दा^{१४}वः प्र^१स्तार^१स्तु. तृ^१णाट^१व्यां श्र^१षोऽपि च^१ ।

अ^१षोषा^१भ्यां वनं वे^१लमारा^१मः कृ^१त्रिमे वने ॥११११॥

नि^१ष्कुट^१स्तु गृ^१हारा^१मो बा^१ह्यारा^१मस्तु पौर^१कः ।

आ^१क्रीडः पुन^१रुद्यानं, राज्ञां त्वन्तःपुरोचितम् ॥ १११२ ॥

तदेव प्र^१मदवनममा^१त्यादेस्तु नि^१ष्कुटे ।

वा^१टी पुष्पाद् वृ^१क्षाच्चा^१सौ, श्रु^१द्रारा^१मः प्र^१सौदिका ॥ १११३ ॥

वृ^१क्षोऽगः शि^१खरी च शा^१खि-फ^१लदा^१वद्भि^१रि^१द्रु^१द्रु^१मो ,

जी^१र्णो^१ द्रु^१र्वि^१टपी कु^१ठः क्षि^१तिरुहः कार^१स्करो वि^१ष्टरः ।

(अरण्यादी, महारण्यम् अये २-मो.टु. अंगल. प्रस्तारः, तृणाटवी,
श्रषः अये ३-धषु धासवागुं अंगल. अपवनम्, उपवनम्, वेलम्,
आरामः अये ४-अगीथो, वाडी, आग, कृत्रिम उत्पन्न करेलां वृक्षने
समूह. ॥ ११११ ॥ निष्कुटः, गृहारामः अये २-धरनी पासेने
अगीथो के वाडी. बाह्यारामः, पौरकः अये २-नगरनी अडारने
अगीथो, आक्रीडः, उद्यानम् अये २-(पु. न.), राजा वगेरेने साधा-
रण्य अगीथो, आग. ॥ १११२ ॥ प्रमदवनम्-राष्ठीयोने डीडा करवाने
आग. पुष्पवाटी, वृक्षवाटी अये २-अमात्य, वेश्या, साथवाड
वगेरेने धरनी पासेनी वाडी-अगीथो. श्रुद्रारामः, प्रसौदिका अये
२-तानी वाडी-अगीथो. ॥ १११३ ॥ वृक्षः, अगः, शिखरी 'इन्' (पु.),
शाखी 'इन्' (पु.), फलदः, अद्रिः (पु.), हरिद्रुः, द्रुमः, जीर्णः,
द्रुः (पु.), विटपी 'इन्' (पु.), कुठः 'कुटः', क्षितिरुहः, (कुजः,
महोरुहः), कारस्करः, विष्टरः, नन्दावर्त्तः, करालिकः, तरुः, वसुः,

^{૧૬}નન્ધા^{૧૭}વર્ત્ત-^{૧૮}કરાલિકો^{૧૯} તરુ-^{૨૦}વસ્તુ^{૨૧} પર્ણી^{૨૨} પુલાકર્યાહિપઃ,

^{૨૩}સાલા-^{૨૪}ડનોકહ-^{૨૫}ગચ્છ-^{૨૬}પાદપ-^{૨૭}નગા^{૨૮} રૂક્ષા-^{૨૯}ડગમો^{૩૦} પુષ્પદઃ ॥ ૧૧૧૪॥

કુઞ્જ- નિકુઞ્જ-કુઙ્ગાઃ, સ્થાને વૃક્ષવૃતાન્તરે ।

પુષ્પેસ્તુ ફલવાન્ વૃક્ષો, વાનસ્પત્યો વિના તુ તૈઃ ॥ ૧૧૧૫ ॥

ફલવાન્ વનસ્પતિઃ સ્યાત્, ફલાવન્ધ્યઃ ફલેગ્રહિઃ ।

ફલવન્ધ્યસ્ત્વચકેશી ફલવાન્ ફલિનઃ ફલી ॥ ૧૧૧૬ ॥

ઓષધિઃ સ્યોદૌષધિશ્ચ, ફલપાકાવસાનિકા ।

શુષ્કો હસ્વાશ્વશાસ્ત્રઃ, પ્રતતિવ્રતતિલ્લતાઃ ॥ ૧૧૧૭ ॥

પર્ણી 'ઇન્' (પુ.), પુલાકી 'ઇન્' (પુ.), ંહિપઃ અહિધપઃ, સાલાઃ-
'સાલાઃ', અનોકહઃ, ગચ્છઃ, પાદપઃ, નગઃ, રૂક્ષઃ, અગમઃ, પુષ્પદઃ,
'પલાશી'—ઇન્, [આરોહકઃ, સ્કન્ધ 'ઇન્', સમિકઃ, હરિતચ્છદઃ
॥૧૭૩॥, ઊરુઃ, જન્તુઃ, વહ્નિભૂઃ એ ૭—શી. ૧૭૩-૧૭૪, ચરણપઃ
[શી. ૧૦૦] એ ૩૦ (સર્વ. પુ) વૃક્ષ. આડ. ॥૧૧૧૪॥ કુઞ્જઃ
(પુ. ન.), નિકુઞ્જઃ (પુ. ન.), કુઙ્ગાઃ એ ૩—લતાગુહ. વેલા વગેરેથી
ઢંકાયેલું સ્થાન. વાનસ્પત્યઃ—પ્રથમ ફૂલ આવેલું ફલ આવે તેવું વૃક્ષ-
આંખો, આંખલી વગેરે. ॥૧૧૧૫॥ વનસ્પતિઃ ફૂલ ન આવતાં પ્રથમથી
જ ફળ આવે તેવું વૃક્ષ—ચીપળો, ફણુસ વગેરે. ફલાવન્ધ્યઃ, ફલેગ્રહિઃ
એ ૨—ફળે તેવું વૃક્ષ. ફલવન્ધ્યઃ, અચકેશી-અચકેશી 'ઇન્' (પુ.)
એ ૨—વાંઝિયું વૃક્ષ, જેને ફળ ન આવે તેવું વૃક્ષ. ફલવાન્ 'વત્'
(પુ.), ફલિનઃ, ફલી 'ઇન્' (પુ.), એ ૩—ફળવાળું. ॥૧૧૧૬॥ ઓષધિઃ
(સ્ત્રી.), ઔષધિઃ (સ્ત્રી.), 'ઓષધી' એ ૨—ફળ પરિપકવ થતા જે વૃક્ષ
નાશ પામે છે તે ઘઉં, ઢાંગર, જવ વગેરે. શુષ્કઃ એ —શિક્ષા-જટા-
કાર મૂળ અને શાખાઓ નાની હોય તેવું આડ. પ્રતતિઃ (સ્ત્રી.). વ્રતતિઃ
(સ્ત્રી.), લતા ॥૧૧૧૭॥ વલ્લી-વલ્લિઃ (સ્ત્રી.) એ ૪—વલ્લી, વેલો.

बल्लचस्यां तु प्रतानिन्यां, गुल्मिन्युलप-वीरुधः ।

स्यात् प्ररोहोऽङ्कुरोऽङ्कुरो, रोहश्च स तु पर्वणः ॥ १११८ ॥

समुत्थितः स्याद् बलिशं, शिखा-शाखा-लताः समाः ।

साला शाला स्कन्धशाखा, स्कन्धः प्रकाण्डमस्तकम् ॥ १११९ ॥

मूलात् शाखावधिर्गण्डः, प्रकाण्डोऽथ जटा शिफा ।

प्रकाण्डरहिते स्तम्भो, विटपो गुल्म इत्यपि ॥ ११२० ॥

शिरोनामाग्रं शिखरं मूलं बुध्नोऽहिनाम च ।

सारो मज्जि त्वचि, छल्ली, चोचं वल्कं च वल्कलम् ॥ ११२१ ॥

प्रतानिनी, गुल्मिनी, उलपः, वीरुधः (श्री) अथ ४-विस्तार पामेक्षो वेक्षो, गुच्छावाणी वेक्षी, प्ररोहः, अङ्कुरः (पु न.), अङ्कुरः (पु न.), रोहः अथ ४-अङ्कुरो, क्षण्यो ॥१११८॥ बलिशम् गात्रमांघ्री नीक-गेक्षो अङ्कुरो, शिखा, शाखा, लता अथ ३-क्षणी, साला, शाला, स्कन्ध-शाखा अथ ३ मोटी क्षणी, मोटी शाखा, स्कन्धः आडनुं थड ॥१११९॥ गण्डः-गण्डिका, प्रकाण्डः (पु. न.) अथ २-भूजथो अग्निं शाखा सुधीना भाग. (स्कन्धः अने प्रकाण्डः अमरकोशमां तुल्य अर्थवाणा पणु छे.) जटा, शिफा अथ २ आडनुं भूज. स्तम्भः, विटपः (पु. न.), गुल्मः (पु. न.) अथ ३ थड तथा शाखा पणरनुं वृक्ष, प्रकाण्डरहित वृक्ष ॥११२०॥ शिरोनाम 'न' (शिरः 'स' (न. अने तेना पर्या-यवाचक शब्द) अग्रम्, शिखरम् (पु. न.) अथ ३-(न) दोय. वृक्षने अथभागा. मूलम् (पु. न.). बुध्नः-ब्रध्नः, अहिनाम-'न' (अहिः- (पु.) अने तेना पर्यायवाचक पाद पणेर शब्द.) अथ ३-वृक्षनुं भूज, भूजनीथेना भाग. सारः, मज्जा 'अन्'-पु., 'मज्जा' (अव्यय आश-रान्त श्री.) अथ २-वृक्षादितुं सत्त्व-गर्भ. त्वक् 'क्ष' (श्री.), छल्ली, चोचं,

स्थाणौ तु ध्रुवकः शङ्कुः, काष्ठे दलिक-दासणी ।

निष्कुहः कोटरो मञ्जा, मञ्जरिर्वल्लरिश्च सा ॥ ११२२ ॥

पत्रं पलाशं छदनं, बर्हं पर्णं छदं दलम् ।

नवे तस्मिन् किसलयं, किसलं पल्लवोऽत्र तु ॥ ११२३ ॥

नवे प्रवालोऽस्य कोशी शुक्ला मादिर्दलस्नसा ।

विस्तार-विटपौ तुल्यौ, प्रसूनं कुसुमं सुमम् ॥ ११२४ ॥

वल्कम् (पु. न.), वल्कलम् (पु. न.) [त्वचश्च शि० १००] ये ५-
वृक्ष वगेरेनी छास. ॥११२१॥ स्थाणुः (पु. न.), ध्रुवकः-ध्रुवः, शङ्कुः
(पु.) ये ३-वृक्षतुं कुङ्कुः काष्ठम्, दलिकम्, दारु (पु. न.) ये ३-
शास. लाङ्कुः. निष्कुहः, कोटरः (पु. न.) ये २-कोटर, वृक्षनो पोला-
शुवाणो लाज. मञ्जा, मञ्जरिः-वल्लरिः-‘वल्लरी’ ये ३-मञ्जरी,
भङ्गार. ॥११२२॥ पत्रम् (पु. न.), पलाशम्, छदनम्, बर्हम् (पु. न.),
पर्णम्, छदम्, (पु. न.) दलम् (पु. न.) ये ७-पत्र, पाङ्कुः. किसलयम्
-‘किसलयम्’ किसलम्, पल्लवः (पु. न.) ये ३-कुपण, जीष्वां पान.
॥११२३॥ प्रवालः (पु. न. -नवी कुपणो कोशी, शुक्ला (पु. स्त्री.),
ये २-प्रवालनो अश्रमाज. मादिः (स्त्री.), दलस्नसा ये २-पाङ्गुनी
नस विस्तारः, विटपः (पु. न.) ये २-वृक्षनो विस्तार. प्रसूनम्,
कुसुमम् (पु. न.), सुमम् ॥११२४॥ पुष्पम् (पु. न.), सूतम्, सुमनसः

पुष्पं धनं सुमनसः, प्रसवश्च मणीवकम् ।

जालक क्षारकौ तुल्यौ, कलिकायां तु कोरकः ॥ ११२५ ॥

कुड्मले मुकुलं गुच्छे, गुच्छ-स्तवक-गुत्सकाः ।

गुलुच्छोऽथ रजः पोष्पं, परागोऽथ रसो मधु ॥ ११२६ ॥

मकरन्दो मरन्दश्च, वृन्तं प्रसवबन्धनम् ।

प्रबुद्धो-उज्जृम्भ-फुल्लानि, व्याकोशं विकचं स्मितम् ॥ ११२७ ॥

उन्मिषितं विकसितं, दलितं स्फुटितं स्फुटम् ।

प्रफुल्लो-उत्फुल्ल-सम्फुल्लो-उच्छ्वसितानि विजृम्भितम् ॥ ११२८ ॥

‘असु’ (स्त्री. ञ.) , प्रसवः, मणीवकम् अ ८-पुष्प, कूल. जालकः, क्षारकः(पु. न.) अ २-नवी कणी, नवी कणीओनो समुदाय. कलिका, कोरकः (पु. न.) अ २- पुष्पनी कणी. ॥११२५॥ कुड्मलम्, मुकुलम् अ २-पु. न) अर्धं भीदेही पुष्पनी कणी. गुच्छः, गुच्छः, स्तवकः (पु. न.), गुत्सकः, गुत्सः, गुलुच्छः, (पु. न) [गुलुच्छः, लुब्धी शि० १०१] अ ५-नहि भीदेही कुपणोना शुच्छे. परागः-कूलनी २७. मधु (न.) ॥११२६॥, मकरन्दः, मरन्दः, ‘पुष्परसः’ अ ३-मधु, पुष्पःस. वृन्तम्, प्रसवबन्धनम् अ २-पुष्प अने इणानुं अंधन, ईट. प्रबुद्धम्, उज्जृम्भम्, फुल्लम्, व्याकोशम्, विकचम्, स्मितम् ॥११२७॥, उन्मिषितम्, विकसितम्, दलितम्, स्फुटितम्, स्फुटम्, प्रफुल्लम्, उत्फुल्लम्, सम्फुल्लम्, उच्छ्वसितम्, विजृम्भितम् ॥११२८॥, स्मेरम्, विनिद्रम्, उन्निद्रम्, विमुद्रम्, हसितम्

स्मरं विनिद्रमुन्निद्र-विमुद्र-हसितानि च ।

सङ्कुचितं तु निद्राणं, मीलितं मुद्रितं च तत् ॥११२९॥

फलं तु सस्यं तच्छुष्कं, वानमाऽऽमं शलाढु च ।

ग्रन्थिः पर्व पर बीजकोशी शिऽऽम्बा शमी शिमिः ॥११३०॥

शिम्वश्च पिप्पलोऽश्वत्थः, श्रीवृक्षः कुञ्जराशनः ।

कृष्णावासो बोधितरुः, प्लक्षस्तु पर्कटी जटी ॥११३१॥

न्यग्रोधस्तु बहुपात् स्याद् वटो वैश्रवणालयः ।

उदुम्बरो जन्तुफलो, मशकी हेमदुग्धकः ॥११३२॥

शे २९-पीलेषु पुष्प. सङ्कुचितम्, निद्राणम्, मीलितम्, मुद्रितम्
 शे ४-पिडायेषु पुष्प. ॥११२९॥ फलम् (पु. न.), सस्यम्, 'शस्यम्'
 शे २-वृक्षादितुं इल. वानम् (त्रि.)-सूक्ष्मं इण. शलाढु (त्रि.) अथुं
 इण. ग्रन्थिः (पु.), पर्व 'न' (न.), परः 'ष' (न.) शे ३-गांङ, ग्रन्थि.
 बीजकोशी, शिम्बा, शमी, शिमिः (स्त्री.) ॥११३०॥ शिम्विः (स्त्री.),
 'शिम्वी' शे ५-पीठनेो डोश, श्री'ज. पिप्पलः (पु. स्त्री.). अश्व-
 त्थः, श्रीवृक्षः, कुञ्जराशनः, कृष्णावासः, बोधितरुः-बोधिसत्त्वः,
 'चलदलः' शे ६-पीपणो. प्लक्षः, पर्कटी (स्त्री.)-पर्कटी 'इन्'
 (पु.), जटी 'इन्' शे ३-पीपण. ॥११३१॥ न्यग्रोधः, बहुपात्
 'द्' (पु.), वटः (त्रि.), वैश्रवणालयः शे ४-पड. उदुम्बरः, जन्तु
 फलः, मशकी 'इन्' (पु.), हेमदुग्धकः, 'उदुम्बरः, यज्ञाङ्गः' शे ४-
 उणरातुं आड, उमैडो. ॥११३२॥ काकोदुम्बरिका, फल्गुः (स्त्री.),

काकोदुम्बरिका^१ फल्गुर्मल^२युज^३घनेफला^४ ।

आम्र^१श्चूतः सहकारः^२, सप्तपर्ण^३ स्त्वयुक्छदः^४ ॥ ११३३ ॥

शिग्रुः शोभाञ्जनोऽक्षीव^१-तीक्ष्णगन्धक^२ मोचकाः^३ ।

श्वेतेऽत्र श्वेतमरिचः^१, पुन्नागः^२ सुरपर्णिका^३ ॥ ११३४ ॥

बकुलः केसरोऽशोकः^१, कङ्कलिलः^२ ककुभोऽर्जुनः^३ ।

मालूरः श्रीफलो बिल्वः^१, किङ्किरातः^२ कुरण्टकः^३ ॥ ११३५ ॥

मलयुः (खी.), जघनेफला ये ४-काणा उभरातुं वृक्ष, धुलरडे,
आम्रः, चूतः, सहकारः [माकन्दः, रसालः शि० १०१] ये ३-
आंभो. सप्तपर्णः, अयुक्छदः, 'विशालत्वक्-च्, शारदः-शारदो,
विषमच्छदः' ये २-सप्तपर्णुं सात्विन. ॥११३३॥ शिग्रुः (पु. न.),
शोभाञ्जनः, अक्षीवः, तीक्ष्णगन्धकः, मोचकः, 'सौभाञ्जनः,
सोभाञ्जन, 'शौभाञ्जनः' ये ५-सरगयो. श्वेतमरिचः-सर्पेह सरगयो.
पुन्नागः, सुरपर्णिका ये २-पुन्नाग, सोरगोतुं आड. ॥११३४॥
बकुलः, केसरः-केसरः' ये २-भो२सली, अकुलवृक्ष. अशोकः,
कङ्कलिलः (खी.), 'वञ्जुलः' ये २-आसोपासवतुं आड, अशो३क वृक्ष.
ककुभः, अर्जुनः, 'नदोसर्जः, वीरतरुः, इन्द्रद्रुः' ये २-अर्जुन वृक्ष,
साडडतुं आड. मालूर, श्रीफलः, बिल्वः, 'शाण्डिल्यः, शैलूषः' ये
३-भीलीतुं आड. किङ्किरातः, कुरण्टकः [कुरण्टकः, कुरण्डकः,
शि० १०१] ये २-पीयो आणुपुष्प. ॥११३५॥ त्रिपत्रकः, पलाशः,

ત્રિપત્રકઃ પલાશઃ સ્યાત્ , કિશુકો બ્રહ્મપાદપઃ ।

તૂણરાજસ્તલસ્તાલો, રમ્ભા મોચા કદલ્યપિ ॥ ૧૧૩૬ ॥

કરવીરો હયમારઃ, કુટજો ગિરિમલ્લિકા ।

વિદુલો વૈતસઃ શીતો, વાનિરો વજ્જુલો રથઃ ॥ ૧૧૩૭ ॥

કર્કન્ધુઃ કુવલી કૌલિ, વૈદર્ય-થ હલિપ્રિયઃ ।

નીપઃ કદમ્બઃ સાલસ્તુ, સર્જોઽરિષ્ટસ્તુ ફેનિલઃ ॥ ૧૧૩૮ ॥

કિશુકઃ, બ્રહ્મપાદપઃ, 'પર્ણઃ, વાતપોથઃ' એ ૪-પલાશ વૃક્ષ, આખર.
તૂણરાજઃ, તલઃ, તાલઃ, એ ૩-તાડ. રમ્ભા, મોચા, કદલો, કદલ,
અંશુમન્ફલા, કાષ્ઠીલા, વારણબુસા-વારણબુષા' એ ૩-કેળ.
॥૧૧૩૬॥ કરવીરઃ, હયમાર 'પ્રતિહાસઃ-પ્રતીહાસઃ, શતપ્રાસઃ,
અણ્ડાતઃ' એ ૨-કણેર. કુટજઃ, ગિરિમલ્લિકા, 'શકઃ, વત્સકઃ'
એ ૨-કદમ્બવનું ઝાડ, કડાછાલ થાય છે તે વૃક્ષ. વિદુલઃ, વૈતસઃ
(પુ. સ્ત્રી.), શીતઃ, વાનોરઃ, વજ્જુલઃ, રથઃ, 'અભ્રપુષ્પઃ, વિદુરઃ'
એ ૬-નેતર. ॥૧૧૩૭॥ કર્કન્ધુઃ (પુ. સ્ત્રી.), કુવલી (ત્રિ.), કૌલિઃ
'કોલી, કોલા' (સ્ત્રી.), વૈદરી [કર્કન્ધુઃ (સ્ત્રી.) શિ૦ ૧૦૨] એ
૪-એરડી. હલિપ્રિયઃ, નીપઃ, કદમ્બઃ (ધારાકદમ્બઃ, રાજકદમ્બઃ),
'પ્રિયકઃ, હરિપ્રિયઃ' એ ૩-કદમ્બ. સાલઃ (પુ. ન.), સર્જઃ, 'શ્યાલઃ
કાર્કશઃ-કાર્કશઃ, અશ્વકર્ણકઃ, સસ્યસંવરઃ-શસ્યસંવરઃ' એ ૨-
શાલ, એટો ગજ, ડામરનું ઝાડ. અરિષ્ટઃ, ફેનિલઃ ૨-અરિઠાનું
ઝાડ. ॥૧૧૩૮॥ નિમ્બઃ, અરિષ્ટઃ, પિન્નમન્દઃ, 'સર્વતોમદ્રઃ, દિલ્ગુ-

निम्बोऽरिष्टः पिचुमन्दः, समौ पिचुल-झाबुकौ ।

कर्पासस्तु बादरः स्यात्, पिचव्यं स्तूलकं पिचुः ॥ ११३९ ॥

आरग्वधः कृतमाले, वृषो वासा-ऽऽटरूपके ।

करञ्जस्तु नक्तमालः, स्नुहिर्वज्रो महातरुः ॥ ११४० ॥

महाकालस्तु किम्पाके, मन्दारः पारिभद्रके ।

मधूकस्तु मधुष्ठीलो, गुडपुष्पो मधुद्रुमः ॥ ११४१ ॥

निर्यासः, मालकः, पिचुमन्दः' अे ३-ली'अडे. पिचुलः, झाबुकः-
'झाबुकः' अे २-डि'अ'अ वृक्ष. कर्पासः (पु. न.), 'कार्पासी,
कर्पासी' बादरः-'बदरा,' पिचव्यः अे ३-क'पास'नो छेड. तूलकम्
(पु. न.), पिचुः (पु.) अे २-क'पास, ३. ॥११३९॥ आरग्वधः, कृत-
मालः 'अरग्वधः-अरग्वधः, राजवृक्षः, शम्पाकः-सम्पाकः-शम्पाकः,
चतुरङ्गुलः, आरेवतः, व्याधिघातः, सुवर्णकः-सुपर्णकः' अे २-
गरभाणे. वृषः (पु. स्त्री), वासा, अटरूपकः-अटरूपः-अटरूपः)
'वैद्यमाता, सिहो, वाशिका, सिहास्यः वासकः, वाजिदन्तकः'
[घाशा, अटरूपकः शि० १०२] अे ३ अरडुशी. करञ्जः, नक्त-
मालः, 'चिरविल्वः-चिरविल्वः, रक्तमालः, करजः' अे २-क'र'अ
वृक्ष स्नुहिः (स्त्री), वज्रः, महातरुः [स्नुहा शि० १०२] अे ३-
थेर. 'सीहुण्डः सिहुण्डः'-हृदिये। थेर. 'स्नुक् (स्त्री), स्नुही,
गुडा' अे-विदायती थेर. (समन्तदुग्धा-कंटाणे। थेर), ॥११४०॥
महाकालः, किम्पाकः अे २-क'पास वृक्ष. मन्दारः, पारिभद्रकः,
'पारिजातकः' अे २-१४६-वृक्ष, २ भीडे। ली'अडे, मधूकः, मधुष्ठीलः,
गुडपुष्पः, मधुद्रुमः 'मधुकः, वानप्रस्थः' अे ४-भडुडे. ॥११४१॥

पीलुः सिनो गुडफलो, गुग्गुलुस्तु पलङ्कपः ।

राजादनः पियालः स्यात्, तिनिशस्तु रथद्रुमः ॥ ११४२ ॥

नागरङ्गस्तु नारङ्ग, इङ्गुदी तापसद्रुमः ।

काश्मरी भद्रपर्णी श्रीपर्णम्लिका तु तिन्तिडी ॥ ११४३ ॥

शैलुः श्लेष्मातकः पीतसालस्तु प्रियकोऽसनः ।

पाटलिः पाटला भूर्जो, बहुत्वको मृदुच्छदः ॥ ११४४ ॥

पीलुः (पु.), सिनः, गुडफलः, 'संसी इन्' अे ३-पीलुतुं आड.
गुग्गुलुः (पु.), पलङ्कपः, 'कुम्भः, उलूखलकम्, कौशिकः, गुग्गुलुः,
पुरः' अे २-गुग्गुलुतुं आड. राजादनः (पु. न.), पियालः, 'राजा-
तनः, सन्नकट्टः, धनुः ष् पटः, धनुःपटः [प्रियालः शि० १०२]
अे २-पियालीतुं आड. तिनिशः, रथद्रुमः 'स्थन्दनः, नेमो-इन् (नेमिः),
रथद्रुः, अतिमुक्तकः, वञ्जुलः 'चित्रकृत' अे २-(तिनिश वृक्ष,
तालुछ. ॥ ११४२ ॥ नागरङ्गः, नारङ्गः, 'पिरावतः' [नार्यङ्गः शि०
१०३] अे २-नारंगीतुं आड. इङ्गुदी (त्रि.), तापसद्रुमः अे २-
धुगिरीअो, (तापस लोके तेना इणना तेखने द्वीवा वगेरेमां उप-
योअ करे छे.) काश्मरी, भद्रपर्णी, श्रीपर्णी 'गम्भारी (कम्भारी),
सर्वतोभद्रा, मधुपर्णिका, काश्मर्यः अे ३ सीपलुतुं वृक्ष. अम्लिका,
तिन्तिडी 'तिन्तिलो, चिञ्चा, अम्लिका 'आम्लीका' अे २-आंभ-
लीतुं वृक्ष. ॥ ११४३ ॥ शैलुः (पु.), 'श्लेष्मातकः, 'सेलुः' अे २-
मोटी शुद्धी पीतसालः, प्रियकः, असनः (पु. न.) 'पीतसारकः,
सर्जकः, (आसनः बन्धूकपुणः, जीवकः' अे ३-असन वृक्ष, लवङ्ग.
पाटलिः (पु. श्री.), पाटला 'मोघा (अमोघा), काचस्थाली,
(कालास्थाली), फलेरुहा. कृष्णवृन्ता, कुबेराक्षी' अे २-कांक्ष्य,
कांक्षी. भूर्जः, 'बहुत्वक्कः, मृदुच्छदः, 'चर्मो इन्, मृदुत्वक्-च'
३-लोअपत्रतुं वृक्ष. ॥ ११४४ ॥ हुमोत्पलः, कर्णिकारः, 'परिव्याधः'

દ્રુમોત્પલઃ કર્ણિકારે, નિચુલે હિજ્જલે-જ્જલૌ ।

ધાત્રી શિવા ચાઽઽમલકી, કલિરક્ષો વિમીતકઃ ॥ ૧૧૪૫ ॥

હરીતક્યમયા પથ્યા, ત્રિફલા તત્ફલત્રયમ્ ।

તાપિઞ્છસ્તુ તમાલઃ સ્યાત્, ચમ્પકો હૈમપુષ્પકઃ ॥ ૧૧૪૬ ॥

નિર્ગુઢી સિન્દુવારેઽતિમુક્તકે માધવી લતા ।

વાસન્તી ચૌદ્ગુપ્ત્વં તુ, જપા જાતિસ્તુ માલતી ॥ ૧૧૪૭ ॥

એ ૨-પીળી કલ્પેર, કલ્પે. નિચુલઃ, હિજ્જલઃ, હજ્જલઃ 'અમ્બુજઃ'
 એ ૩-૧ બાણીમાં થતું નેતર. ૨ સમુદ્રદ્શ્ય. ધાત્રી, શિવા, આમલકી
 (ત્રિ.), 'તિષ્ઠ્યફલાઃ અમૃતા, વયસ્થા' એ ૩-આમળાં. કલિઃ
 (પુ.), અક્ષઃ, વિમીતકઃ (ત્રિ.), 'તુષઃ, કર્ષકફલઃ, મૃતાવાસઃ,
 કલિદ્રુમઃ' [વિમેદકઃ શિ૦ ૧૦૩] એ ૩-બહેડાં. ॥૧૧૪૫॥ હરી-
 તકી, અમયા, પથ્યા, 'અવ્યથા, કાયસ્થા, (વયસ્થા) પૂતના,
 અમૃતા, હૈમવતી, ચેતકી, શ્રેયસી, શિવા' એ ૩-(સ્ત્રી) હરડે.
 ત્રિફલા-હરડાં, બહેડાં અને આમળાં એ ત્રણે લેણાં. તાપિઞ્છઃ,
 તમાલઃ (પુ. ન.), 'કાલસ્કન્ધઃ, તાપિઞ્જઃ' [તાપિઞ્છઃ શિ૦
 ૧૦૩] એ ૨-તમાલ વૃક્ષ. ચમ્પકઃ, હૈમપુષ્પકઃ, 'ચામ્પેયઃ' એ ૨-
 ચંપે. ॥૧૧૪૬॥ નિર્ગુઢી, સિન્દુવારઃ, 'સિન્દુકઃ (સિન્દુકઃ),
 ઇન્દ્રસુરસઃ-ઇન્દ્રસુરિસઃ, નિર્ગુઢી, ઇન્દ્રાણિકા' [નિર્ગુઢી શિ૦
 ૧૦૩] એ ૨-સિન્દુવાર, નગાડતું ઝાડ. અતિમુક્તકઃ, માધવી, લતા,
 વાસન્તી 'પુણ્ડકઃ' એ ૪-માધવી લતા, મોગરાનો વેલો, ડાલરનાં
 એક લાત. ચૌદ્ગુપ્ત્વમ્, જપા, 'ચૌદ્ગુપ્ત્વમ્, જપાપુષ્પમ્' [જવા શિ૦
 ૧૦૪] એ ૨-જપા પુષ્પ, બાસુદ, બારવાંડી. જાતિઃ (સ્ત્રી.), માલતી,

मल्लिका स्याद् विचकिलः, सल्ला नवमालिका ।

मागधी यूथिका सा तु, पीता स्याद् हेमपुष्पिका ॥ ११४८ ॥

प्रियङ्गुः फलिनी श्यामा, बन्धूको बन्धुजीवकः ।

करुणे मल्लिकापुष्पो, जम्बीरे जम्भ-जम्भलो ॥ ११४९ ॥

मातुलङ्गो बीजपूरः, करीर-क्रकरो समौ ।

पञ्चाङ्गुलः स्यादेरण्डे, धातव्यां धातुपुष्पिका ॥ ११५० ॥

‘सुमनाः-अस् (सुमना-आ), जाती’ ऐ २-४भेदी, नार्ध. ॥११४७॥
 मल्लिका, विचकिलः, ‘तृणशून्यम्, भूपदी, शीतभीरुः- शतभीरुः’
 ऐ २-भेगरे। सल्ला, नवमालिका, ‘नवमल्लिका’ ऐ २-भट
 भेगरे। मागधी, यूथिका, ‘गणिका, अम्बंठा’ ऐ २-गुर्ध. हेम-
 पुष्पिका-पीणा इलवाणी गुर्ध. ॥११४८॥ प्रियङ्गुः (अ.), फलिनी,
 श्यामा, ‘महिलाह्वया, लता, गोवन्दनी, गुन्द्रा, फली, विष्वक्सेना,
 गन्धफली, कारम्भा, प्रियकः’ ऐ ३-कांग, सुगंधी घडेली.
 बन्धूकः, बन्धुजीवकः ‘रक्तकः-बन्धुकः’ ऐ २-भपेरीओ। करुणः,
 मल्लिकापुष्पः ऐ २-कुटव वृक्ष. जम्बीरः, जम्भः (पु. न.), जम्भलः,
 ‘जम्बिरः, दन्तशठः, जम्भीरः, जम्भरः’ ऐ ३-वांगु दीपु. ॥११४९॥
 मातुलङ्गः, बीजपूरः ‘फलपूरः, रुचकः,’ [मातुलिङ्गः [शि० १०४]
 ऐ ४-भीजेउ. करीरः (पु. न.), क्रकरः, ‘ग्रन्थिलः’ ऐ २-डेरेओ
 पञ्चाङ्गुलः, परण्डः, ‘व्याघ्रपुच्छः, गन्धर्वहस्तकः, उरुवूकः-
 उरुवुकः, रुवुकः, रुवूकः, रुचकः, चित्रकः, चञ्चुः, मण्डः, वर्द्ध-
 मानः, व्यडम्बकः-व्यडम्बनः’ ऐ २-अरेओ, दीवेदी. धातकी,
 धातुपुष्पिका, ‘अग्निवाला, सुभिक्षा, धातुपुष्पिका’ ऐ २-धावडी,
 धावडी, धावडो. ॥११५०॥ कपिकच्छः (अ.), आत्मगुप्ता ‘अजहा-

कपिकच्छूरात्मगुप्ता, धतूराः कनकाह्वयः ।

कपित्थस्तु दधिफलो, नारिकेरस्तु लाङ्गली ॥ ११५१ ॥

आम्रातको वर्षपाकी, केतकः क्रकचच्छदः ।

कोविदारो युगपत्रः, सल्लकी तु गजप्रिया ॥ ११५२ ॥

वंशो वेणुर्यवफलस्त्वचिसारस्तृणध्वजः ।

मस्करः शतपर्वा च, स्वनन् वातान् स कीचकः ॥ ११५३ ॥

जहा, अव्यण्डा, कण्डूरा-कण्डूरा, प्रावृषायणी, ऋष्यप्रोक्ता,
शूकशिम्बिः, शूकशिम्बा, कपिकच्छुः, मर्कटी' ये २-डौवय.
धतूराः, कनकाह्वयः, 'उन्मत्तः, कितवः, धूर्तः, धुस्तुरः, धुस्तूरः,
धूस्तूरः, धुतुरः, मातुलः, मदनः' [धुत्तूरः शि० १०४] ये २-धतुरे,
धतुरे. कपित्थः, दधिफलः, 'कवित्थः, दधित्थः, ग्राही 'इन्', मन्मथः,
पुष्पफलः, दन्तशठः' ये २-डे१६, डे१६. नारिकेरः (पु. स्त्री), लाङ्गली
'नारिकेरः, नारिकेलः, नारीकेलः, नारिकेलिः, नारीकेली' ये २-
नाणियेरी. ॥११५१॥ आम्रातकः, वर्षपाकी 'इन्' (पु), 'पीतनः,
कपीतनः, (अम्रातकः)' ये २-अ० अली आणो, अमृत वृक्ष. केतकः,
क्रकचच्छदः ये २-डे१७ डेतकीनुं आ०. कोविदारः, युगपत्रः,
'चमरिकः, कुदालः' ये-२-डे१८ विद्वारनुं आ०. सल्लकी (पु. स्त्री),
गजप्रिया, 'गजभक्ष्या-गजभक्षा, सुवहा, सुरभी-सुरभिः, रसा,
महेरणा-महेरणा, कुन्दुरको (शल्लकी, सिल्लकी) हादिनी-
हादिनी' ये २-श३, शावेडु. ॥११५२॥ वंशः, वेणुः (पु.), यवफलः,
त्वचिसारः, तृणध्वजः, मस्करः, शतपर्वा 'अन्' (पु.), 'कर्मारः,
तेजना' [त्वक्सारः शि० १०४] ये ७-वांस. कीचकः-७ वांसभां
छिद्रं यतां पवनं क्षरावाथी शण्डं थाय तेयो वांस. ॥११५३॥ तुका-

तुकाक्षीरी वंशक्षीरी, त्वक्क्षीरी वंशरोचना ।
 पूगे क्रमुकगूवाकौ, तस्योद्वेगं पुनः फलम् ॥ ११५४ ॥
 ताम्बूलवल्ली ताम्बूली, नागपर्यायवल्लयपि ।
 तुम्ब्यालावूः कृष्णला तु, गुञ्जा द्राक्षा तु गोस्तनी ॥ ११५५ ॥
 मृद्वीका हारहूरा च, गोक्षुरस्तु त्रिकण्टकः ।
 श्वदंष्ट्रा स्थलशृङ्गाटो, गिरिकर्ण्यपराजिता ॥ ११५६ ॥

क्षीरी, वंशक्षीरी, त्वक्क्षीरी (स्त्री. न.), वंशरोचना 'वंशलोचना'
 अथ ४-वंशलोचन, वांसकपूर. पूगः, क्रमुकः, गूवाकः, 'घोण्टा,
 गुवाकः, खपुरः' अथ ३-सोपारीनुं आड. उद्वेगम्-सोपारी. ॥ ११५४ ॥
 ताम्बूलवल्ली, ताम्बूली, नागवल्ली (नाग वाचक शब्दानी साथे वल्ली
 वाचक शब्द ओडवाथी पणु सर्पवल्ली, फणिलता वगेरे शब्दो
 धाय छे.) अथ ३-नागरपेल. तुम्बी (स्त्री. न.), अलावूः (स्त्री. न.),
 'तुम्बिः, तुम्बा, अलाम्बूः-आलावूः, आलावुः, लावूः, लावुः' अथ
 २-तुंभडी. कृष्णला, गुञ्जा 'काकविञ्चो, काकचिञ्चिः, काक-
 चिञ्चा' अथ २-यणोडी. द्राक्षा, गोस्तनी ॥ ११५५ ॥, मृद्वीका,
 हारहूरा, 'गोस्तनी, स्वाद्वी, मधुरसा' अथ ४-द्राक्ष-दराण. गोक्षुरः,
 त्रिकण्टकः, श्वदंष्ट्रा, स्थलशृङ्गाटः 'पलङ्कपा, इक्षुगन्धा, स्वादु-
 कण्टकः, गोकण्टकः, वनशृङ्गाटः' अथ ४-गोभरु. गिरिकर्णी, अप-
 राजिता-अप्रतिहता, 'आस्फोटा-आस्फोता, विष्णुकान्ता' अथ २-
 गरुडी. ॥ ११५६ ॥ व्याघ्री, निर्दिग्धिका-निदिग्धिका, कण्टकारिका,

व्याघ्री निर्दिग्धिका कण्टकारिका स्यादथामृता ।

वत्सादनी गुहूची च, विशाला त्विन्द्रवारुणी ॥ ११५७ ॥

उमीरं वीरणीमूलं, हीबेरं वालकं जलम् ।

प्रपुन्नाटस्त्वेडगजो, ददुघ्नश्चक्रमर्दकः ॥ ११५८ ॥

लद्वायां महारजनं, कुसुम्भं कमलोत्तरम् ।

लोघ्रं तु गालवो रौघ्र-तिल्वं शावरं मार्जनाः ॥ ११५९ ॥

स्पृशो, वृद्धती, प्रचोदनी, कुलो, क्षुद्रा, दुःस्पर्शा, राष्ट्रिका' ऐ
उ-भेडी लोथ रीगल्ली. अमृता, वत्सादनो, गुहूची, 'छिन्नरुहा,
गहूचो, तन्त्रिका, जीवन्तिका, सोमवल्ली, विशल्या, मधुपर्णी,'
ऐ उ-गणो. विशाला, इन्द्रवारुणा, चित्रा, गवाक्षी, गोडुम्बा'
ऐ २-४'द्रवारुणी. ॥११५७॥ उमीरम् (पु. न.), वीरणोमूलम्,
'अभयम्, नलदम्, सेव्यम्, अमृणालम्, जटाशयम्, लामञ्जकम्,
लघुलयम्, अवदाहम्, इष्टकापथम्,' ऐ २-४'गणा वाणानु' भूण.
'वीरणम्, वीरतरम्'-४'गो. वाणो. हीबेरम्, वालकम्, जलम्-
'बहिष्ठम्, उदीच्यम्, केशाम्बुनाम्' [केश-वाण अने सलिल-
पाणीना पथथ वायक शब्दो. शि० १०५] ऐ उ-सुगंधी वाणो,
अस, विरणुवाणो. प्रपुन्नाटः, एडगजः, ददुघ्नः, चक्रमर्दकः,
'प्रपुन्नाड-प्रपुन्नालः-प्रपुन्नालः-प्रपुन्नाडः. प्रपुनटः, एडगजः,
ददुघ्नः, पद्माटः, उरणाख्यः' ऐ ४-६'वाडियो, पुं'वाडीआनु' वृक्ष.
॥११५८॥ लद्वा, महारजनम्, कुसुम्भम् (पु. न.), कमलोत्तरम्,
'बहिष्ठिलम्' ऐ ४-३'गो. वाणो. लोघ्रः, गालवः, रौघ्रः, तिल्वः,
शावरः, मार्जनः 'सावरः, तिररीटः' ऐ ६-लोघ्र, लोघर. ॥११५९॥

मृणालिनी पुटकिनी, नलिनी पङ्कजिन्यपि ।

कमलं नलिनं पद्ममरविन्दं कुशेशयम् ॥ ११६० ॥

परं शत-सहस्राभ्यां, पत्रं राजीव-पुष्करे ।

विसप्रसूतं नालीकं, तामरसं महोत्पलम् ॥ ११६१ ॥

तज्जलात् सरसः पङ्कात्, परं रुद्ध-रुद्ध-जन्म-जैः ।

पुण्डरीकं सिताम्भोजमथ रक्तसरोरुहे ॥ ११६२ ॥

रक्तोत्पलं कोकनदं, कैरविण्यां कुमुदती ।

उत्पलं स्यात् कुवलयं, कुवेलं कुवलं कुवम् ॥ ११६३ ॥

मृणालिनी, पुटकिनी, नलिनी, पङ्कजिनी, 'नडिनी, विसिनी, पद्मिनी, सरोजिनी' [कमलिनी शि० १०५] ये ४-कभवनो वेदे। कमलम् (पु. न.), नलिनम् (पु. न.), पद्मम् (पु. न.), अरविन्दम्, कुशेशयम् ॥११६०॥, शतपत्रम्, सहस्रपत्रम्, राजीवम्, पुष्करम्, विसप्रसूतम्-विसप्रसूतम्, नालीकम्, (पु. न.), तामरसम्, महोत्पलम्, ॥११६१॥, जलरुद्ध 'ह' (न.), जलरुद्धम्, जलजन्म, 'अन्' (न.), जलजम्, सरोरुद्ध 'ह' (न.), सरोरुद्धम्, सरोजन्म 'न' (न.), सरोजम्, पङ्करुद्ध 'ह', (न.) पङ्करुद्धम्, पङ्कजन्म 'न', (न.), पङ्कजम्, (वारिजम्, सरसीरुद्धम्) [विसप्रसूनम् शि० १०६] ये २५ कभज. पुण्डरीकम्, सिताम्भोजम् ये २-श्वेत कभज. रक्तसरोरुद्धम् ॥११६२॥, रक्तोत्पलम्, कोकनदम् ये ३-२५ कभज. कैरविणी, कुमुदती, [कुमुदिनी, शि० १०५] ये २-कुमुदतो वेदे। उत्पलम् (पु. न.), कुवलयम्, कुवेलम्, कुवलम् (पु. न.), कुवम्, ये ५-कुमुद, पोष्युः ॥११६३॥ कुमुदम् (पु. न.), कैरवम्, गर्दभाढ्यम्, [कुमुद शि०

श्वेते तु तत्र कुमुदं, कैरवं गर्दभाद्वयम् ।

नीले तु स्यादिन्दीवरं, हल्लकं रक्तसन्ध्यके ॥ ११६४ ॥

सौगन्धिके तु कलारं, बीजकोशो वराटकः ।

कर्णिका पद्मनालं तु, मृणालं तन्तुलं विसम् ॥ ११६५ ॥

किञ्जल्कं केसरं संवर्त्तिका तु स्याद् नवं दलम् ।

करहाटः शिफा च स्यात्, कन्दे सलिलजन्मनाम् ॥ ११६६ ॥

उत्पलानां तु शालूकं, नील्यां शैवाल-शैवले ।

शैवालं शैवलं शेषालं जलात् शूक-नीलिके ॥ ११६७ ॥

१०६] ये ३ अर्धविकासी धौणुं, कभण. इन्दीवरम्, 'इन्दीवरम्,-
इन्दीवारम्, नीलास्तुजम्-अन्', ये-नील कभण. धौणुं कभण.
हल्लकम्, रक्तसन्ध्यकम्, (रक्तोत्पलम्) ये २-स'ध्याविकासी रातुं
कभण. ॥११६४॥ सौगन्धिकम्, कलारम्, ये २-स'ध्याविकासी शुक्ल
कभण. शरदस्तुतुं श्वेत कभण. बीजकोशः, वराटकः, कर्णिका
ये ३-कभणना गीत्रनो डोडो. पद्मनालम्, मृणालम् (त्रि.), तन्तु-
लम्, विसम्-विसम्, 'विशम्' (पु. न.) ये ४-कभणनी नाण.
॥११६५॥ किञ्जल्कम्, केसरम् 'केशरः' ये २-(पु. न.) केसरां,
तांतुषां. संवर्त्तिका, (नवदलम्, शरयन्त्रिकम्) कभण वगेरेतुं नपुं
पाळु. करहाटः, शिफा, कन्दः (पु. न.), 'शिफाकन्दः' ये ३-
कभण वगेरेतुं भूल-कंद. ॥११६६॥ शालूकम्-अर्धविकासी कभणतुं
भूण-कंद. नीलो, शैवालम् (पु. न.), शैवलम् (पु. न.), शैवालम्,
(पु. न.) शैवलम्, (पु. न.), 'शेषालम्. (पु. न.) जलशूकम्, (पु.
न.), जलनीलिका, [जलनीली शि० १०६] ये ८-शैवाल, वील.

धान्यं तु सस्यं सीत्यं च, व्रीहिः स्तम्बकरिश्च तत् ।
 आशुः स्यात् पाटलो व्रीहिर्गर्भपाकी तु पष्टिकः ॥ ११६८ ॥
 शालयः कलमाद्याः स्युः, कलमस्तु कलामकः ।
 लोहितो रक्तशालिः स्याद्, महाशालिः सुगन्धिकः ॥ ११६९ ॥
 यवो हयप्रियस्तीक्ष्णशूकस्तोकमस्त्रसौ हरित् ।
 मङ्गल्यको मसूरः स्यात्, कलायस्तु सतीनकः ॥ ११७० ॥
 हरेणुः खण्डिकश्चाथ, चणको हरिमन्थकः ।
 माषस्तु मदनो नन्दी, वृष्यो बीजवरो बली ॥ ११७१ ॥

॥११६७॥ धान्यम्, सस्यम्, सीत्यम्, व्रीहिः (पु.), स्तम्बकरिः
 (पु.) अथ ५-धान्य. आशुः (पु.), पाटलः, व्रीहिः अथ ३-आंगरनी
 अथ ३ अत. गर्भपाकी 'इन्' (पु.), पष्टिकः अथ २-पोतानी भेजे
 पाकता योभा, साडी योभा. ॥११६८॥ शालयः, 'लि' (पु. अ.)
 कलमी वगेरे योभा. कलमः, कलामकः, अथ २-कलमी आंगर, कलमी
 योभा. लोहितः, रक्तशालिः अथ २-लाल योभा. महाशालिः
 (पु.), सुगन्धिकः, अथ २-सुगन्धी योभा. ॥११६९॥ यवः, हयप्रियः,
 तीक्ष्णशूकः, अथ ३-अथ. तोकमः, -दीक्षी अथ. मङ्गल्यकः, मसूरः
 (पु. स्त्री.) अथ २-मसूर. कलायः, सतीनकः ॥११७०॥ हरेणुः (पु.),
 खण्डिकः, (त्रिपुटः), [सातीनः शि० १०६] अथ ४-वटाया. चणकः,
 हरिमन्थकः अथ २-अथो. माषः (पु. न.), मदनः, नन्दी 'इन्' (पु.),
 वृष्यः, बीजवरः, बली 'इन्', (पु.) अथ ६-अथ. ॥११७१॥ मुद्गः,

मुद्रस्तु प्रथनो लोभ्यो, बलाटो हरतो हरिः ।

पीतेऽस्मिन् वसु-खण्डीर-प्रवेल-जय-शारदाः ॥ ११७२ ॥

कृष्णे प्रवर-वासन्त-हरिमन्थज-शिम्बिकाः ।

वनमुद्गे तुवरक-निगूढक-कुलीनकाः ॥ ११७३ ॥

खण्डी च राजमुद्गे तु, मकुष्टक-मयुष्टकौ ।

गोधूमे सुमनो वल्ले, निष्पावः शितशिम्बिकः ॥ ११७४ ॥

कुलत्थस्तु कालवृन्तस्ताम्रवृन्ता कुलत्थिका ।

आढकी तुवरी वर्णा, स्यात् कुलमासस्तु यावकः ॥ ११७५ ॥

प्रथनः, लोभ्यः, बलाटः, हरितः, हरिः (पु.) अे ६-भग. वसुः (पु.),
खण्डीरः, प्रवेलः, जयः, शारदः अे ५-पीणा भग. ॥११७२॥
प्रवरः, वासन्तः, हरिमन्थजः, शिम्बिकः अे ४-डाणा भग. तुवरकः,
निगूढकः, कुलीनकः, ॥११७३॥, खण्डी 'इन्', (पु.) अे ४-अंगदी
भग. राजमुद्रः, मकुष्टकः, मयुष्टकः, 'मकुष्टकः-मकूष्टकः-मुकुष्टकः,
मयुष्टकः-मयष्टकः मयष्टकः-मपष्टः-मपुष्टकः-मपुष्टः' अे ३-भ०.
गोधूमः, सुमनः अे २-ध०. वल्लः, निष्पावः, 'शितशिम्बिकः अे
३-पा०. ॥११७४॥ कुलत्थः, कालवृन्तः अे २-३६थी. ताम्रवृन्ता,
कुलत्थिका अे २-नानी ३६थी. आढकी, तुवरी, वर्णा अे ३-तुवेर.
कुलमासः, यावकः, [कुलमासः शि० १०७] अे २-अर्थपाकेला अ०६
५वेर. ॥११७५॥ नीवारः, वनव्रीहिः (पु.) अे २-अंगदी योणा,

નૌવારસ્તુ વનત્રીદિઃ, ડ્યામાક-શ્યામકૌ સમૌ ।
 કઙ્ગુસ્તુ કઙ્ગુની વવઙ્ગુઃ, પ્રિયઙ્ગુઃ પીતતણ્ડુલા ॥ ૧૧૭૬ ॥
 સા કૃષ્ણા મધુકા રક્તા, શોધિકા મુસટી સિતા ।
 પીતા માધવ્યથોદ્દાલઃ, કોદ્રવઃ કોરદૂષકઃ ॥ ૧૧૭૭ ॥
 ચીનકસ્તુ કાકકઙ્ગુર્યવનાલસ્તુ યોનલઃ ।
 જૂર્ણાદ્વયો દેવધાન્યં, જોન્નાલા વીજપુષ્પિકા ॥ ૧૧૭૮ ॥
 શણં મઙ્ગા માતુલાની, સ્યાદુમા તુ હુમાડતસી ।
 ગવેધુકા ગવેધુઃ સ્યાદ્, જર્તિલોડરણ્યજસ્તિઞઃ ॥ ૧૧૭૯ ॥

તૃણ ધાન્ય. શ્યામાકઃ, શ્યામકઃ એ ૨-હલકા યોખા, સામો ધાન્ય.
 કઙ્ગુઃ, કઙ્ગુની. કઙ્ગુઃ, પ્રિયઙ્ગુઃ, પીતતણ્ડુલા, 'કઙ્ગુ'ઃ એ
 ૫-(સ્રી.) કાંગ, પીળા યોખા. ॥૧૧૭૬॥ મધુકા-કાળી કાંગ.
 શોધિકા-લાલ કાંગ. મુસટી-ધોળી કાંગ. માધવો-પીળી કાંગ.
 ઉદ્દાલઃ, કોદ્રવઃ, કોરદૂષકઃ 'કોદ્રવઃ' એ ૩-કોદર. ॥૧૧૭૭॥
 ચીનકઃ, કાકકઙ્ગુઃ (સ્રી.) એ ૨-કાંગ બાતિતું ધાન્ય. યવનાલઃ,
 યોનલઃ, જૂર્ણાદ્વયઃ, દેવધાન્યમ્, જોન્નાલા, વીજપુષ્પિકા એ ૬-
 ભુવાર. ॥૧૧૭૮॥ શણમ્, મઙ્ગા, માતુલાની એ ૩-શણ, ભાંગ.
 ઉમા, હુમા, અતસી એ ૩-અળશી. ગવેધુકા, ગવેધુઃ (સ્રી.)
 'ગવેધુ', [ગવીધુકા શિ૦ ૧૦૭] એ ૨-૧ બરંટી, બંટી. ૨ મુનિને
 ખાવા યોગ્ય ખડ ધાન્ય, થેગી. જર્તિલઃ-જંગલી તલ. ॥૧૧૭૯॥

षण्ढतिले तिलपिञ्जस्तिलपेजोऽथ सर्पपः ।

कदम्बकस्तन्तुभोऽथ, सिद्धार्थः श्वेतसर्पपः ॥ ११८० ॥

मापादयः शमीधान्यं, शूकधान्यं यवादयः ।

स्यात् सस्यशूकं किंशारः, कणिशं सस्यशीर्षिकम् ॥ ११८१ ॥

स्तम्बस्तु गुच्छो धान्यादेर्नालं काण्डोऽफलस्तु सः ।

पलः पललो धान्यत्वक्, तुषो वुसे कडङ्गरः ॥ ११८२ ॥

षण्ढतिलः, तिलपिञ्जः, तिलपेजः ये ३-उग्री न शङ्के तेषां तद्व.
 सर्पपः, कदम्बकः, तन्तुभः-‘तुन्तुभः’ ये ३-सरसव. सिद्धार्थः,
 श्वेतसर्पपः ये २-धौणो सरसव. ॥११८०॥ शमीधान्यम् अऽह, भग
 वगेरे धान्य. शूकधान्यम्-०४व, धर्तं वगेरे धान्य. सस्यशूकम्
 (पु. न.), किंशारः (पु.), ये २-धान्यना दाष्टानो पातणो अत्र-
 भाग. कणिशम् (पु. न.), सस्यशीर्षिकम्-सस्यमञ्जरी, ‘कणिषः’
 [कनिशम् शि० १०७] ये २-क्षुशुभु. ॥११८१॥ स्तम्बः, गुच्छः
 ये २-धान्य वगेरेनी नाण, धान्यनो छोड. नालम् (त्रि.), काण्डः
 (पु. न.), ‘नाडो’ ये २-अनाजना छोडनो दाडो, सांडो. पलः,
 पललः ये २-(पु. न.), अनाज रडित छोड-पराण, कडण. तुषः
 धान्यनां छोडां, कुडयी. वुसः (पु. न.), कडङ्गरः-‘वुषम्,’ ये २-
 पराण वगेरेनो लूडो. ॥११८२॥ धान्यम्, आवसितम्, रिद्धम्,

धान्यमावसितं रिद्धं, तत्पूतं निर्वुञ्जीकृतम् ।

मूल-पत्र-करीरा-ऽग्र-फल-काण्डाऽविरूढकाः ॥ ११८३ ॥

त्वक् पुष्पं कवकं शाकं, दशधा शिग्रुकं च तत् ।

तण्डुलीयस्तण्डुलेरो, मेघनादोऽल्पमारिषः ॥ ११८४ ॥

विम्बी रक्तफला पीलुपर्णी स्यात् तुण्डिकेरिका ।

जीवन्ती जीवनी जीवा, जीवनीया मधुस्रवा ॥ ११८५ ॥

(सिद्धम्, सुसम्पन्नम्) 'ऋद्धम्', [आवासितम् शि० १०७] ये
 ३-भसणेषु अनाज-ओषा कथरा सङ्घित. पूतम्, निर्वुञ्जीकृतम्,
 'बहुलीकृतम्,' ये २-छेदां विनाशुं अनाज-साक्ष कथयेषु अनाज.
 १ मूलम्-मूला, जिस वगेरेनां मूला. २ पत्रम्-लीभिडा वगेरेनां
 पान. ३ करीरम् वंश वगेरेना अङ्कुर. ४ अग्रम्-करीर केरडा वगेरेना
 अग्रभाग. ५ फलम्-रीगण्डा-वेण्डा वगेरे दण. ६ काण्डम्-ओरंड,
 वांस वगेरेना डांड. ७. विरूढका विरूढः (पु. अ.)-इण मूला वगेरेना
 नवा अङ्कुर, इण्डा. (अविरूढकम् ताडना दंडनुं नीज.) ॥११८३॥ ८
 त्वक् 'च' केण वगेरेनी छाल. ९ पुष्पम्-करीर (केरडा) वगेरे आडनां
 पुष्प. १० कवकम्-लूच्छकना चोमासाभां नीकणती छत्राकर
 काण्डानी टोपी) कंद. शाकम्, शिग्रुकम् ये २ (पुं. न.) (उपर
 कडेल) दश प्रकारनां आवासायक शाक शाक विशेषनां नाम-तण्डु-
 लीयः, तण्डुलेरः, मेघनादः, अल्पमारिषः ये ४-तांदण्ये. ॥११८४॥
 विम्बी, रक्तफला, पीलुपर्णी, तुण्डिकेरिका-तुण्डिकेरी, 'तुण्डिकेरी'
 ये ४ टीडोणां, जीवोडने वेवो. जीवन्तो, जीवनी, जीवा, जीव-
 नीया, मधुस्रवा 'मधुः, श्रवा' ये ५-मीडी अरजोडी, डिरणु दोडी.

वास्तुकं तु क्षीरपत्रं, पालक्या मधुसूदनी ।
 रसोनो लशुनोऽरिष्टो, म्लेच्छकन्दौ महौषधम् ॥ ११८६ ॥
 महाकन्दो रसोनोऽन्यो, गृञ्जनो दीर्घपत्रकः ।
 भृङ्गराजो भृङ्गरजो, मार्कवः केशरञ्जनः ॥ ११८७ ॥
 काकमाची वायसी स्यात्, कारवेल्लः कटिल्लकः ।
 कूष्माण्डकस्तु कर्कारुः, कोशातकी पटोलिका ॥ ११८८ ॥
 चिर्मिटी कर्कटी वालुङ्की पर्वाखसपुसी च सा ।
 अशोघ्नः सूरणः कन्दः, शृङ्गवेरकमाद्रिकम् ॥ ११८९ ॥

॥११८५॥ वास्तुकम्, 'क्षीरपत्रम्' 'वास्तूकम्' अथे २-थीलनी
 भा०, अथवा. पालक्या, मधुसूदनी अथे २-पादपानी भा०. रसोनः
 (पु. न.), लशुनः (पु. न.), अरिष्टः, म्लेच्छकन्दः, महौषधम्
 ॥११८६॥ महाकन्दः, 'लशूनम्' अथे ६-लसणु. रसोनः, गृञ्जनः
 (पु. न.), दीर्घपत्रकः अथे ३-१ 'गा०' २. २ ला० लसणु. ३ दुर्गजी.
 भृङ्गराजः, भृङ्गरजः, मार्कवः, केशरञ्जनः ४ भांगरे. ॥११८७॥
 काकमाची, वायसी अथे २-आयक्षनी वे०, आ०माची. कारवेल्लः,
 कटिल्लकः, 'कटिल्लकः-कटलकः, सुषवी-सुसवी' अथे २-आरेली.
 कूष्माण्डकः, कर्कारुः (पु.) अथे २-को०. कोशातकी, पटोलिका अथे
 २-पटो०. ॥११८८॥ 'चिर्मिटी, कर्कटी, वालुङ्की, पर्वाखः (पु. श्री),
 अपुसी 'उर्वाखः-उर्वालुः-पर्वालुः' अथे ५-आ०डी. अशोघ्नः, सूरणः-
 सुरणः, कन्दः (पु. न.) अथे ३-सूरणु ४-६ शृङ्गवेरकम्, आद्रिकम्

કર્કોટકઃ કિલાસપ્રસ્તિવતપત્રઃ સુગન્ધકઃ ।

મૂલકં તુ હરિપર્ણં, સૈકિમં હસ્તિદન્તકમ્ ॥ ૧૧૯૦ ॥

નડાદિ નીવારાદિ ચ શર્ષ્પં તુ તદ્ નવમ્ ।

સૌગન્ધિકં દેવજગ્ધં, પૌરં કત્તૂળ-રૌહિષે ॥ ૧૧૯૧ ॥

દર્ભઃ કુશઃ કુથોઃ વર્હિઃ, પવિત્રમથ તેજનઃ ।

ગુન્દ્રો મુઞ્જઃ શરો દૂર્વા, ત્વનન્તા શતપર્વિકા ॥ ૧૧૯૨ ॥

હરિતાલી રુહા પોટગલસ્તુ ધમનો નડઃ ।

કુરુવિન્દો મેઘનામા, મુસ્તા ગુન્દ્રા તુ સોત્તમા ॥ ૧૧૯૩ ॥

(પુ. ન.) એ ૨-આદુ. ॥૧૧૮૯॥ કર્કોટકઃ, કિલાસપ્ર, તિસ્તપત્રઃ, સુગન્ધકઃ એ ૪-૧ કંકોડી. ૨-તમાલપત્ર. મૂલકમ્ (પુ. ન.), હરિ-
પર્ણમ્, સૈકિમમ્, હસ્તિદન્તકમ્ એ ૪-મૂળો. ॥૧૧૯૦॥ તૂળમ્-
નડ વગેરે અને નીવાર વગેરે તૃણની બાતિઓ. શર્ષ્પમ્-નવું ઘાસ,
બાલ તૃણ. સૌગન્ધિકમ્, દેવજગ્ધમ્, પૌરમ્, કત્તૂળમ્, રૌહિષમ્
(પુ. ન.) એ ૫-રૌહિષ, રૌહિડો, રૌંસાનું ઘાસ-એક બાતનું
સુગંધી ખડ. ॥૧૧૯૧॥ દર્ભઃ, કુશઃ (પુ. ન.), કુથઃ, વર્હિઃ 'ર્' (પુ. ન.), પવિત્રમ્ એ ૫-દર્ભ, દાભ. તેજનઃ, ગુન્દ્રઃ, મુઞ્જઃ, શરઃ
એ ૪-મુંજ તૃણ. દૂર્વા, અનન્તા, શતપર્વિકા ॥૧૧૯૨॥, હરિતાલી,
રુહા, 'શતપર્વિકા, સદ્વલવીર્યા, ભાર્ગવી,' એ ૫-ધરો. પોટગલઃ,
ધમનઃ, નડઃ (પુ. ન.)-નલઃ, એ-૩ અરૂ. કુરુવિન્દઃ, મેઘનામા
'અન્' (પુ.), મુસ્તા [મુસ્તકઃ (પુ. ન.) શિ. ૧૦૮] એ ૩-મોથ.
ગુન્દ્રા, 'ભદ્રમુસ્તકઃ' એ ૨-ભદ્રમોથ, ઉત્તમ મોથ. ॥૧૧૯૩॥

वल्गजा उलपोऽथेक्षुः, स्याद् रसालोऽसिपत्रकः ।

भेदाः कान्तार-पुण्ड्राद्यास्तस्य मूलं तु मोरटम् ॥ ११९४ ॥

काशस्त्विषीका घासस्तु, यवसं तृणमर्जुनम् ।

विषः श्वेडो रसस्तीक्ष्णं, गरलोऽथ हलाहलः ॥ ११९५ ॥

वत्सनाभः कालकूटो, ब्रह्मपुत्रः प्रदीपनः ।

सौराष्ट्रिकः शौलिकेयः, काकोलो दारदोऽपि च ॥ ११९६ ॥

अहिच्छत्रो मेषशृङ्गः, कुष्ठ-वाल्क-नन्दनाः ।

कैराटको हैमवतो, मर्कटः करवीरकः ॥ ११९७ ॥

वल्गजाः (पु. ग), उलपः अ २-अ३ अतनुं डोभञ घास. इक्षुः (पु.), रसालः, असिपत्रकः अ ३-शेरडी. कान्तारः, पुण्ड्रः-पुण्ड्रकः अ २-गुही गुही अतनी शेरडी. (आदिपदथी, कोपकारः, पौण्ड्रकः पणेर शेरडीना लेहो आधुया.) मोरटम्-शेरडीनुं मूल. ॥११९४॥ काशः (पु. न.), इषीका 'कासम्' अ २-काश तृषु, क्षाडो. घासः, यवसम् (पु. न.) अ २-धाय, गड. तृणम् (पु. न.), अर्जुनम् अ २-अर्जु अतनुं तृषु. विषः (पु. न.), श्वेडः, रसः (पु. न.). तीक्ष्णम्, गरलः (पु. न.) अ ५-विष, अ२. हलाहलः (पु. न.) ॥११९५॥ वत्सनाभः, कालकूटः (पु. न.), ब्रह्मपुत्रः, प्रदीपनः, 'सौराष्ट्रिकः-साराष्ट्रिकः' शौलिकेयः, काकोलः (पु. न.), दारदः ॥११९६॥, अहिच्छत्रः, मेषशृङ्गः, कुष्ठः, वाल्कः, नन्दनः, कैराटकः, हैमवतः, मर्कटः, करवीरकः ॥११९७॥, सर्षपः, मूलकः,

^{૧૯}સર્પેષો ^{૨૦}મૂલકો ^{૨૧}ગૌરાદ્રક: ^{૨૨}સવતુક-કર્દમૌ ।

^{૨૩}અઙ્ગોલસાર: ^{૨૪}કાલિઙ્ગ:, ^{૨૫}શૃઙ્ગિકો ^{૨૬}મધુસિક્થક: ॥ ૧૧૯૮ ॥

^{૨૭}ઇન્દ્રો ^{૨૮}લાઙ્ગુલિકો ^{૨૯}વિસ્ફુલિઙ્ગ-^{૩૦}પિઙ્ગલ-^{૩૧}ગૌતમા: ।

^{૩૨}મુસ્તકો ^{૩૩}દાલવશ્ચેતિ, ^{૩૪}સ્થાવરા ^{૩૫}વિષજાતય: ॥ ૧૧૯૯ ॥

^{૩૬}કુરુણ્ટાદ્યા ^{૩૭}અગ્રવીજા, ^{૩૮}મૂલજાસ્તૃપલાદય: ।

^{૩૯}પર્વયોનય ^{૪૦}ઇક્ષ્વાદ્યા:, ^{૪૧}સ્કન્ધજા: ^{૪૨}સલ્લકીમુખા: ॥ ૧૨૦૦ ॥

^{૪૩}શાલ્યાદયો ^{૪૪}વીજરુદ્ધા:, ^{૪૫}સમ્મૂર્છજાસ્તૃણાદય: ।

^{૪૬}સ્યુર્વનસ્પતિકાયસ્ય, ^{૪૭}ષટેતા ^{૪૮}મૂલજાતય: ॥ ૧૨૦૧ ॥

॥ સમાપ્તોઽયં વનસ્પતિકાય: ॥

ગૌરાદ્રક:, સવતુક:, કર્દમ:, અઙ્ગોલસાર:, કાલિઙ્ગ:, શૃઙ્ગિક:, મધુસિક્થક: ॥૧૧૯૮॥, ઇન્દ્ર:, લાઙ્ગુલિક:, વિસ્ફુલિઙ્ગ:, પિઙ્ગલ:, ગૌતમ:, મુસ્તક:, દાલવ: [દાલાહલમ્, હાલહલમ્ શિ૦ ૧૦૮] એ-૩૪ (પુ. ન.) પ્રકારનાં સ્થાવર વિષ છે. (વનસ્પતિ વગેરેથી આ વિષો ઉત્પન્ન થાય છે.) ॥૧૧૯૯॥ ૧ અગ્રવીજા: (પુ. બ.)-કુરુણ્ટ, પારિભદ્ર વગેરે અગ્રવીજ. ૨ મૂલજા: (પુ. બ.)-ઉત્પલ, સુરણ વગેરે મૂલકંઠમાંથી ઉત્પન્ન થનાર છે. ૩ પર્વયોનય: 'નિ' (પુ. બ.)-ઇન્દુ, તૃણ, વંશ વગેરે ગાંઠમાંથી ઉત્પન્ન થનારા છે. ૪ સ્કન્ધજા: (પુ. બ.)-સલ્લકી, વટ વગેરે સ્કન્ધમાંથી ઉત્પન્ન થનારા છે. ॥૧૨૦૦॥ ૫ વીજરુદ્ધાદ્યા: (પુ. બ.)-શાલિ, ષષ્ટિક, મુદ્ર વગેરેમાંથી ઉત્પન્ન થનાર છે. ૬ સમ્મૂર્છજા: (પુ. બ.)-તૃણ, મૂર્છા વગેરે પોતાની મેળે ઉત્પન્ન થનાર છે. વનસ્પતિ કાયની આ પ્રમાણે છ મૂળ જાતિઓ છે. ॥૧૨૦૧॥

॥ इति वनस्पतिकायः समाप्तः ॥

अथ द्वीन्द्रियानाह-

नीलङ्गः कृमिरन्तर्जः, क्षुद्रकीटो वहिर्भवः ।
 पुलकास्तूभयेऽपि स्युः, कीकसाः क्रमयोऽणवः ॥ १२०२ ॥
 काष्ठीकीटो घुणो गण्डूपदः किञ्चुलकः कुसूः ।
 भूलता गण्डूपदी तु, शिल्पस्त्रपा जलौकसः ॥ १२०३ ॥
 जलालोका जलूका च, जलौका जलसर्पिणी ।
 मुक्तास्फोटोऽब्धिमण्डूकी, शुक्तिः कम्बुस्तु वारिजः ॥ १२०४ ॥

अथ द्वीन्द्रियनामानि-

नीलङ्गः-नीलाङ्गुः, (पु.) कृमिः ये २-शरीरनी अंदर उत्पन्न
 थनार करमिया. क्षुद्रकीटः (पु. स्त्री.)-जडार थनार नाना कीडा.
 पुलकाः (पु. अ.)-शरीरनी अंदर अने जडार थनार नाना कीडा.
 कीकसाः (पु. अ.)-नाना करमिया. ॥१२०२॥ काष्ठीकीटः, घुणः
 ये २-लाड्डाने कीडा. गण्डूपदः, किञ्चुलकः-‘किञ्चिलकः’, कुसूः
 (पु.), भूलता-‘महोलता’, [किञ्चुलकः शि० १०८] ये ४-अण-
 सिया, जमीनता कीडा. गण्डूपदी, शिल्पा ये २-(स्त्री.) जडाला.
 अस्त्रपाः विचका, जलौकसः ‘अस्र’ (स्त्री. अ.) ॥१२०३॥, जला-
 लोका, जलूका, जलौका, जलसर्पिणी, ‘रक्तपाः’ ये ६-अणो. मुक्ता-
 स्फोटः, अब्धिमण्डूकी, शुक्तिः (स्त्री.) ये ३-भोतीनी छीप. कम्बुः
 (पु. न.) वारिजः, ॥१२०४॥ त्रिरेखः, षोडशावर्त्तः, शङ्खः (पु. न.)

त्रिरेखः षोडशवर्तः, शङ्खोऽथ क्षुद्रकम्बवः ।

शङ्खनकाः क्षुल्लकाश्च, शम्बूकास्त्वम्बुमात्रजाः ॥ १२०५ ॥

कपर्दस्तु हिरण्यः स्यात्, पणास्थिक-वराटकौ ।

दुर्नामा तु दीर्घकोशा,

॥ समाप्ता द्वीन्द्रियाः ॥

अथ त्रीन्द्रियानाह-

पिपीलिकस्तु पीलकः ॥ १२०६ ॥

पिपीलिका तु हीनाङ्गी, ब्राह्मणी स्थूलशीर्षिका ।

घृतेली पिङ्गकपिशाऽथोपजिह्वोपदेहिका ॥ १२०७ ॥

ये ५-शंभ. क्षुद्रकम्बवः-‘क्षुद्रशङ्खाः,’ शङ्खनकाः-‘शङ्खनखाः’
क्षुल्लकाः ये ३-(पु. भ.) नाना शंभो, शंभला. शम्बुकाः-
‘शाम्बुकाः, शम्बवः’ [शम्बुकाः शि० १०८] (पु. भ.)-जलभां
उत्पन्नं यथेता शंभला, छीपो. ॥१२०५॥ कपर्दः, हिरण्यः (पु. न.),
पणास्थिकः, वराटकः [खेतः, कपर्दकः शि० १७४] ये ४-क्षीडी.
दुर्नामा ‘आ’, दीर्घकोशा (दुःसंज्ञा) ‘दुर्नाम्नी’ ये २-ज्योना
आक्षरनुं जलथरं जतुं.

॥ इति द्वीन्द्रियजोवा समाप्ताः ॥

अथ त्रीन्द्रियजीवाः-

पिपीलिकः, पीलकः ये २-भंक्षो, मोटी क्षीडी. ॥१२०६॥ पिपी-
लिका, हीनाङ्गी ये २-क्षीडी. ब्राह्मणी, स्थूलशीर्षिका ये २-मोटी
भाथावाणी नानी क्षीडी. घृतेली, पिङ्गकपिशा ये २-धीमेत. उप-
जिह्वा, उपदेहिका ॥१२०७॥, वज्री, उपदीका ये ४-उधेध.

કૃમિર્મર્કટકો લૂતા, લાલાસ્રાવોઽષ્ટપાચ્ચ સઃ ।

વૃશ્ચિકો દ્રુણ આલ્યાલિરલ તત્પુચ્છકણ્ઠકઃ ॥ ૧૨૧૧ ॥

ભ્રમરો મધુકૃદ્ મૃદ્ધશ્ચશ્ચરીકઃ શિલીમુખઃ ।

ઈન્દિન્દિરોઽલી રોલમ્બો, દ્વિરેફોઽસ્ય ષડ્દ્વયઃ ॥ ૧૨૧૨ ॥

મોજ્યં તુ પુષ્પ-મધુની, સ્વદ્યોતો જ્યોતિરિક્કણઃ ।

પતન્નઃ શલભઃ શુદ્રા, સરઘા મધુમક્ષિકા ॥ ૧૨૧૩ ॥

કૃમિઃ, મર્કટકઃ, લૂતા, લાલાસ્રાવઃ, અષ્ટપાદ (પુ.), [ક્રિમિઃ, શિ૦ ૧૦૮] એ ૬-લૂતા-કરોળીઓ. વૃશ્ચિકઃ (પુ. સ્ત્રી.), દ્રુણઃ-‘દ્રોણઃ’, આલી (સ્ત્રી.), આલિઃ ‘અલિઃ’ [દ્રુતઃ શિ૦ ૧૦૯] એ ૪-વીંછી. અલમ્-વીંછીના આંકડો. ॥૧૨૧૧॥ ભ્રમરઃ, મધુકૃત્ (પુ.), મૃદ્ધઃ, ચશ્ચરીકઃ, શિલીમુખઃ, ઇન્દિન્દિરઃ, અલિઃ (પુ.)-અલી ‘ઇન્’ (પુ.), રોલમ્બઃ, દ્વિરેફઃ [મસલઃ, મધુકરઃ શિ૦ ૧૦૯] એ ૬ (સ્ત્રી. ન.)-ભમરા. ભમરાને છ પગ હોય છે. (તેથી ષડ્દ્વિઃ, ષડ્પદઃ, ષટ્ચરણઃ વગેરે ભમરવાચક શબ્દો બને છે.) ॥૧૨૧૨॥ ભમરાનું લોજન પુષ્પ-ફૂલ અને મધુ-મધ હોય છે. (તેથી પુષ્પલિદ્ ‘હ’ મધુલિદ્ ‘હ’, પુષ્પન્ધયઃ, મધુપઃ, મધુવતઃ વગેરે ભમરવાચક શબ્દો થાય છે.) સ્વદ્યોતઃ, ય્યોતિરિક્કણઃ, [કોટમણિઃ, ય્યોતિર્માલી ‘ઇન્’, તમોમણિઃ, પરાવુંદઃ, નિમેષદ્યુત્, ધ્વાન્તચિત્રઃ એ ૬-શે૦ ૧૭૪-૧૭૫] એ ૨-પ્રદ્યોત, આગીઓ છવડો. પતન્નઃ, શલભઃ એ ૨-પતંગિયુ, તીડ. શુદ્રા, સરઘા, મધુમક્ષિકા એ ૩-મધમાળી. ॥૧૨૧૩॥ માક્ષિકમ્, મધુ (ન. પુ.), (પૌત્તિકમ્, ભ્રામરમ્,

માક્ષિકાદિ તુ મધુ સ્યાત્ , મધુચ્છિદ્રં તુ સિન્ધુકમ્ ।

વર્વણા મક્ષિકા નીલા, પુત્તિકા તુ પતન્જિકા ॥ ૧૨૧૪ ॥

વનમક્ષિકા તુ દંશો, દંશો તજ્જાતિરસિકા ।

તૈલાટી વરટા મન્થોલી સ્યાત્ ચીરી તુ ચીરુકા ॥ ૧૨૧૫ ॥

ઝિલ્લીકા ઝિલ્લિકા વર્ષકરી મૃજ્જારિકા ચ સા ।

॥ ઉક્તાશ્ચતુરિન્દ્રિયાઃ ॥

અથ પઞ્ચેન્દ્રિયાનાહ—

પશુસ્તિર્યેઙ્ ચરિદિસેઽસ્મિન્ વ્યાલઃ શ્વાપદોઽપિ ચ ॥ ૧૨૧૬ ॥

શ્વોદ્રમ્, દાલમ્, ઔદાલકમ્, માક્ષિકમ્, અર્ધ્યમ્, છાત્રકમ્ એ આઠ મધની ન્દતિ છે.) એ ૨-મધ. મધુચ્છિદ્રમ્, સિન્ધુકમ્ (મદનમ્) એ ૨-નીલુ. વર્વણા-ચર્વણા લીલા વર્ણવાળી માખ, કાળી માખ. પુત્તિકા, પતન્જિકા એ ૨-મગતરં, પતંગિયાના જેવી નાની માખ. ॥૧૨૧૪॥ વનમક્ષિકા, દંશઃ એ ૨-વંજલી માખ, ડંસ. દંશો-નાના ડંસ. તૈલાટી, વરટા (પુ.લી.), મન્થાલો. 'વરટી' એ ૩-ભમરાના જેવું ચંચળ ડંખ મારતું પાંખવતું છવડું ચીરી, ચીરુકા ॥૧૨૧૫॥, 'ઝિલ્લીકા, ઝિલ્લિકા, 'ઝિલ્લકા', વર્ષકરી, મૃજ્જારિકા-મૃજ્જારી, 'ઝીરુકા, ઝિલ્લકા, ઝારિકા, ઝિરિકા, ઝિરીકા' એ ૨-ભમરાના જેવું હુદ્ડાવતું, તનરું (જે સત્રે જીં ચીં ડં ધ્યાદિ શબ્દ કરે છે તે.)

॥ इति चतुरिन्द्रियजीवाः समाप्ताः ॥

અથ સ્થલચર-લેચર-જલચર-પઞ્ચેન્દ્રિયજીવનામાનિ-

તત્ર સ્થલચર-પઞ્ચેન્દ્રિયજીવનામાનિ-પશુઃ, તિર્યેઙ્ 'ચ', ચરિઃ એ ૩-(પુ.) પશુ. વ્યાલઃ, શ્વાપદઃ એ ૨-નિહંસકપ્રાણી-પશુ. ॥૧૨૧૬॥

^૧હસ્તી ^૨મતઙ્ગજ-^૩ગજ-^૪દ્વિપ-^૫કર્યડને^૬કપા,

^૭માતઙ્ગ-^૮વારણ-^૯મહામૃગ ^{૧૦}સામયોનયઃ ।

^{૧૧}સ્તમ્બેરમ-^{૧૨}દ્વિરદ-^{૧૩}સિન્ધુર ^{૧૪}નાગ-^{૧૫}દન્તિનો,

^{૧૬}દન્તાવલઃ ^{૧૭}કરટિ-^{૧૮}કુઙ્ગર-^{૧૯}કુમ્ભિ-^{૨૦}પીલવઃ ॥ ૧૨૧૭॥

^{૨૧}ઇમઃ ^{૨૨}કરેણુર્ગર્જ-^{૨૩}ડસ્ય, ^{૨૪}સ્ત્રી ^{૨૫}ધેનુકા ^{૨૬}વશાડપિ ચ ।

^{૨૭}ભદ્રો ^{૨૮}મન્દો ^{૨૯}મૃગો ^{૩૦}મિશ્રશ્વતસ્રો ^{૩૧}ગજજાતયઃ ॥ ૧૨૧૮॥

^{૩૨}કાલેડપ્યજાતદન્તશ્ચ, ^{૩૩}સ્વલ્પાઙ્ગશ્ચાપિ ^{૩૪}મત્કુર્ગો ।

^{૩૫}પઠ્ઠવર્ષો ^{૩૬}ગજો ^{૩૭}બાલઃ, ^{૩૮}સ્યાત્ ^{૩૯}પોતો ^{૪૦}દશવર્ષકઃ ॥ ૧૨૧૯॥

હસ્તી 'ઇન્' (પુ.), મતઙ્ગજઃ, ગજઃ, દ્વિપઃ, કરી 'ઇન્' (પુ.),
અનેકપઃ, માતઙ્ગઃ, વારણઃ, મહામૃગઃ, સામયોનિઃ (પુ.), સ્તમ્બે-
રમઃ, દ્વિરદઃ, સિન્ધુરઃ, નાગઃ, દન્તી 'ઇન્' (પુ.), દન્તાવલઃ,
કરટો 'ઇન્' (પુ.) કુઙ્ગરઃ (પુ. ન.), કુમ્ભી 'ઇન્' (પુ.), પીલુઃ
(પુ.) ॥૧૨૧૭॥, ઇમઃ, કરેણુઃ (પુ. સ્ત્રી.), ગર્જઃ [પેચકો 'ઇન્',
પુષ્કરી 'ઇન્', પક્ષી 'ઇન્', પેચિલઃ, સૂચિકાધરઃ ॥૧૭૫॥ વિલો-
મજિહ્ઃ, અન્તઃસ્વેદઃ, મહાકાયઃ, મદામદઃ, સૂર્યકર્ણઃ, જલાકાઙ્કઃ,
જટી 'ઇન્', ષષ્ટિહાયનઃ ॥૧૭૬॥, અસુરઃ, દોષપવનઃ, શુળ્કાલઃ,
ક્રપિઃ એ ૧૭-શેઠ ૧૭૫-૧૭૭, કરિઃ [શિઠ ૧૦૬] એ ૨૩-હાથી.
ધેનુકા, વશા, (દ્વિસ્તિનો) [વાસિતા, કર્ણધારિણી, ગણિકા એ
૩-શેઠ ૧૭૭] એ ૨-હાથી. ૧ ભદ્રઃ, ૨ મન્દઃ, ૩ મૃગઃ, ૪ મિશ્રઃ
એ ચાર હાથીની નીતિઓ છે. ॥૧૨૧૮॥ મત્કુર્ગઃ-કાળ થવા છતાં
દાંત ન આવેલા હોય તેવો અને ટૂંકા અંગવાળો હાથી. બાલઃ-
પાંચ વર્ષનો હાથી. પોતઃ- દશ વર્ષનો હાથી. ॥૧૨૧૯॥ વિક્રઃ,

विक्रो विंशतिवर्षः स्यात्, 'कलभस्त्रिशदब्दकः' ।

यूथनाथो यूथपतिर्मत्तः प्रभिन्न-गर्जितौ ॥ १२२० ॥

मदोत्कटो मदकलः, समाबुद्धान्त-निर्मदौ ।

सज्जितः कल्पितस्तिर्यग्घाती परिणतो गजः ॥ १२२१ ॥

व्यालो दुष्टगजो गम्भीरवेद्यवमताङ्कुशः ।

राजवाहस्तूपवाहः, सन्नाहः समरोचितः ॥ १२२२ ॥

उदग्रदन्निषादन्तो, बहूनां घटना घटा ।

मदो दानं प्रवृत्तिश्च, वमथुः करशीकरः ॥ १२२३ ॥

[पिक्कः शि० १०८]-वीश वर्षानो ङाथी. कलभः (पु. न.)-त्रीस वर्षानो ङाथी. यूथनाथः, यूथपतिः, (पु.) ये २-टोणानो नायक. मत्तः, प्रभिन्नः, गर्जितः ये ३ भदोन्मत्त ङाथी. ॥१२२०॥ मदो-त्कटः, मदकलः ये २-धणु। भदवाणो ङाथी. उद्धान्तः, निर्मदः ये २-भद विनानो ङाथी. सज्जितः, कल्पितः ये २-युद्ध भाटे तैयार करेवो ङाथी. तिर्यग्घाती 'इन्', परिणतः ये २-वाङो धा करेनार ङाथी. ॥१२२१॥ व्यालः, दुष्टगजः, [व्याडः शि० ११०] ये २-भराण ङाथी. गम्भीरवेदी 'इन्' (पु.), अवमताङ्कुशः ये २-अङ्कुशने नडि गणुनारे ङाथी. राजवाहः, उपवाहः [अपवाहः शि० ११०] ये २-राजने येसवा येज्य ङाथी. सन्नाहः, समरो-चितः ये २-लडाधने येज्य ङाथी. ॥१२२२॥ उदग्रदन् 'त्' (पु.), ईषादन्तः ये २-लांणा हांतवाणो ङाथी. घटा, 'हास्तिकम्, गजता' ङाथीयेनो समुदाय. मदः, दानम्, प्रवृत्तिः (स्त्री.), ये ३-गडस्थणभांधी अरतु पाण्डी, भद. वमथुः (पु.), करशीकरः ये २-ङाथीनी सूढभांधी जिडता पाण्डीनां जिडुओ. ॥१२२३॥ हस्ति-

हस्तिनासा करः शुण्डा, हस्तोऽग्रं त्वस्य पुष्करम् ।
 अङ्गुलिः कर्णिका दन्तौ, विषाणौ स्कन्ध आसनम् ॥ १२२४ ॥
 कर्णमूलं चूलिका स्यादीषिका त्वक्षिकूटकम् ।
 अपाङ्गदेशो निर्याणं, गण्डस्तु करटः कटः ॥ १२२५ ॥
 अवग्रहो ललाटं स्यादारक्षः कुम्भयोरधः ।
 कुम्भौ तु शिरसः पिण्डौ, कुम्भयोरन्तरं विदुः ॥ १२२६ ॥
 वातकुम्भस्तु तस्याधो, वाहित्थं तु ततोऽप्यधः ।
 वाहित्थाधः प्रतिमानं, पुच्छमूलं तु पेचकः ॥ १२२७ ॥

नासा, करः, शुण्डा, हस्तः अे ४-शृंठ. पुष्करम्-शृंठने
 अग्रभाग. कर्णिका-हाथीनी आंगणी. विषाणौः (त्रि. द्वि. व.)-
 हाथीना अने दंतूशव. आसनम्-हाथीना स्कन्ध. ॥ १२२४ ॥
 कर्णमूलम्, चूलिका अे २-हाथीना डानतुं भूण. ईषिका 'इषाका,
 ईषीका. इषिका', अक्षिकूटकम् अे २-हाथीनी आंगने ओणा,
 आंगने ओणा. निर्याणम्-हाथीनी आंगने ओणा. गण्डः, करटः,
 कटः अे ३-हाथीतुं गंडस्थण. ॥ १२२५ ॥ अवग्रहः-अवग्रहः-
 हाथीतुं ललाट. आरक्षः-हाथीना कुंलस्थणने नीयेनो भाग. कुम्भौ
 (पु. द्वि.)-हाथीना भस्तक उपरना अे कुंलस्थण. विदुः (पु.)-अे
 कुंलस्थणने मध्यभाग. ॥ १२२६ ॥ वातकुम्भः-हाथीना विदुनी
 (कुंलस्थणना मध्यभागथी) नीयेनो भाग. वाहित्थम्-कुंलस्थण अने
 ललाटनी नीयेनो भाग. प्रतिमानम्-वाहित्थनी नीयेनो भाग.
 अे दांतनी वध्येनो भाग. पेचकः-१. 'पूछडातु' भूण. २. हाथीना
 पूछडाना भूण पासेनो शुद्ध आच्छादक भाग. ॥ १२२७ ॥ दन्तभागः-

દન્તભાગઃ પુરોભાગઃ, પેક્ષભાગસ્તુ પાશ્વકઃ ।
 પૂર્વસ્તુ જહ્વાદિદેશો, ગાત્રં સ્યાત્ પશ્ચિમોઽપરા ॥ ૧૨૨૮ ॥
 વિન્દુજાલં પુનઃ પદ્મં, શૃઙ્ગલો નિગઢોઽન્દુકઃ ।
 દિઙ્ગીરશ્ચ પાદપાશો, વારિસ્તુ ગજવન્ધ્રભૂઃ ॥ ૧૨૨૯ ॥
 ત્રિપદી ગાત્રયોર્વન્ધ, એકસ્મિન્નપરેઽપિ ચ ।
 તોત્ર વૈશુકમાલાનં, વન્ધસ્તસ્મ્મોઽઙ્ગુશઃ સૃણિઃ ॥ ૧૨૩૦ ॥
 અપઠં સ્વઙ્ગુશસ્થાત્રં, યાતમઙ્ગુશવારણમ્ ।
 નિષાદિનાં પાદકર્મ, યતં વીતં તુ તદ્વયમ્ ॥ ૧૨૩૧ ॥

હાથીના આગળનો ભાગ. પક્ષભાગઃ-હાથીના પડખાનો ભાગ. ગાત્રમ્ (સ્ત્રી. ન.), હાથીના પગ, જંઘા વગેરે આગળનો પ્રદેશ. અપરા (સ્ત્રી. ન.), 'અવરમ્' [અવરા શિ. ૧૧૦]-હાથીની પાછલી જંઘા વગેરેનો ભાગ. ॥૧૨૨૮॥ પદ્મમ્ 'પદ્મકમ્'-હાથીને બુવાનીમાં શરીરમાં ઉપર બેસતા રાતા બિંદુઓ. શૃંગલઃ (ત્રિ.), નિગલઃ, (પુ. ન.), અન્દુકઃ (પુ. ન.), દિઙ્ગીરઃ (પુ. ન.), પાદપાશઃ, નિગલઃ, અન્દુઃ (સ્ત્રી.) શિ. ૧૧૦] એ ૫-હાથીના પગે બાંધવાની શૃંગલા-સાંકળ. વારિઃ (સ્ત્રી.), 'વારી'-હાથીને બાંધવાની જગ્યા, હાથીને પકડવા માટે કરાતો ખાડો. ॥૧૨૨૯॥ ત્રિપદી-હાથીનો ત્રણ, એ આગળની જંઘા અને એક પાછળની જંઘામાં હાથીતું બંધન-બાંધવાની દોરી. તોત્રમ્, વૈશુકમ્, 'વૈશુકમ્' એ ૨-વાંસનો પોશણો. આલાનમ્-હાથીને બાંધવાનો સ્તંભ-ખીલો. અઙ્ગુશઃ (પુ. ન.), સૃણિઃ (પુ. સ્ત્રી.), 'સૃણિઃ' એ ૨-અંકુશ. ॥૧૨૩૦॥ અપઠમ્-અંકુશનો આગળનો ભાગ. યાતમ્-અંકુશથી વારણુ, અંકુશવડે અનિષ્ટ સ્થાનથી વારણુ કરવું. યતમ્-હાથીને ચલાવવામાં મહાવતના પગની સંજ્ઞા.

कक्ष्या दृष्या वरत्रा स्यात्, कण्ठबन्धः कलापकः ।

घोटकस्तुरगस्ताक्ष्यस्तुरङ्गोऽश्वस्तुरङ्गमः ॥ १२३२ ॥

गन्धर्वोऽर्वा सप्तिवीती, वाहो वाजी हयो हरिः ।

वडवाऽश्वा प्रसूवामी, किशोरोऽल्पवया हयः ॥ १२३३ ॥

जवाधिकस्तु जवनो, रथ्यो वोढा रथस्य यः ।

आजानेयः कुलीनः स्यात्, तत्तदेशास्तु सैन्धवाः ॥ १२३४ ॥

वीतम्-यत् अने यात् अने अने ॥१२३१॥ कक्ष्या, दृष्या, वरत्रा,
'चूष्या' [कक्षाः शि० ११०] अने ३-हाथीनी डेड उपर आंधवानो
आमडानो डेर. कण्ठबन्धः, कलापकः अने २-हाथीने गणे आंधवानुं
अंधन. घोटकः, तुरगः, ताक्ष्यः, तुरङ्गः, अश्वः, तुरङ्गमः ॥१२३२॥
गन्धर्वः, अर्वा 'न' (पु.), सप्तिः, (पु.), वीतिः (पु.), वाहः, वाजी
'इन्' (पु.), हयः, हरिः (पु.), [क्रमणः, कुण्डो 'इन्', प्रोथो 'इन्',
हेपी 'इन्', प्रकीर्णकः, पालक, परुलः, किण्वी 'इन्', कुटरः,
सिंहविक्रमः ॥१७८॥, माषाशो 'इन्', 'केसरो 'इन्', हंसः, 'सुद्रभुग'
'ज', 'गूढभोजनः, वासुदेवः, शालिहोत्रः, लक्ष्मीपुत्रः, मरुद्रथः
॥१७९॥, चामरो 'इन्', एकशफः अने २१-शे० १७८-१८०] अने १४-
(पु.) घोडो. वडवा, अश्वा, प्रसूः (स्त्री.), वामी [अवर्ती शे० १८०]
अने ४-घोडी. किशोरः-नानी ठांभरनो घोडो, वछेरै. ॥१२३३॥
जवनः-अधिक वेगवाणो घोडो. रथ्यः-रथने वडन करनार घोडो.
आजानेयः, कुलीनः अने २-कुलीन घोडो. सैन्धवाः-सिन्धुदेशभां
थयेला घोडा. ॥१२३४॥ वानायुजाः-वनायु-अरभस्तान देशना घोडा.

* वक्षाशब्दो वृत्तौ नास्ति । १ केशरी । २ सुहर्षुग । ३ ग्रहभोजनः । भावु०

વાનાયુજાઃ પારસીકાઃ, કામ્બોજા વાહિકાદયઃ ।

વિનીતસ્તુ સાધુવાહી, દુર્વિનીતસ્તુ શૂકલઃ ॥ ૧૨૩૫ ॥

કશ્યઃ કશાહો હૃદયક્રાવર્તી શ્રીવૃક્ષકી હયઃ ।

પञ્ચમદ્રસ્તુ હૃત્પૃથ્વુસ્તપાશ્વેષુ પુષ્પિતઃ ॥ ૧૨૩૬ ॥

પુછારઃ સુરકંશામ્બૈઃ, સિતૈઃ સ્યાદ્દૃષ્ટમન્નકઃ ।

સિતે તુ કર્ક-કોકાહો, સ્વોક્તાહઃ શ્વેતપિઙ્ગલે ॥ ૧૨૩૭ ॥

પીયૂષવર્ણે સેરાહઃ, પીતે તુ હરિયો હયે ।

કૃણવર્ણે તુ સ્વોક્તાહઃ, ક્રિયાહો લોહિતો હયઃ ॥ ૧૨૩૮ ॥

પારસીકાઃ-પારસ-ઇરાન દેશના ઘોડા. કામ્બોજાઃ-કમ્બોજ દેશના ઘોડા. વાહિકાઃ, 'વાહિકાઃ, વાહીકાઃ,' [વાહીકઃ શિ૦ ૧૧૧]-એ વાહિક દેશના ઘોડા. (આદિ પદ્ધતી તુષારાઃ વગેરે તે તે દેશથી ઉત્પન્ન થયેલા ઘોડા બાણવા.) વિનીતઃ, સાધુવાહી 'ઇન્' (૩.) એ ૨-સુશક્તિ ઘોડો, સારી સરળ ચાલવાળો ઘોડો. શૂકલઃ-દુર્વિનીત-ખરાબ ચાલનો ઘોડો. ॥ ૧૨૩૫ ॥ કશ્યઃ-આબુઠને યોગ્ય-મધ્યમ ચાલનો ઘોડો. હૃદયક્રાવર્તી 'ઇન્', શ્રીવૃક્ષકી 'ઇન્' એ ૨-હૃદય-મુખ ઉપર પ્રશસ્ત (રોમાવર્ત) આવર્તવાળો ઘોડો, શ્રીવૃક્ષના ચિદ્રથી અંકિત ઘોડો. પञ્ચમદ્રઃ હૃદય, પીઠ, મુખ અને બંને પડખામાં શ્વેત-શુભ ચિહ્નવાળો ઘોડો-પંચકલ્યાણી ઘોડો. ॥ ૧૨૩૬ ॥ અષ્ટમન્નકઃ-પૂછડું, છાતી, ખરી, વાળ અને મુખ એ આઠ શ્વેત હોય તે અષ્ટમંગલ (કલ્યાણ) વાળો ઘોડો. કર્કઃ, કોકાહઃ એ ૨-ધોળો ઘોડો, સ્વોક્તાહઃ-ધોળો અને પીળો ઘોડો. ॥ ૧૨૩૭ ॥ સેરાહઃ-અમૃત કે હૃદય જેવા વર્ણુવાળો ઘોડો. હરિયઃ-પીળો ઘોડો. સ્વોક્તાહઃ કાળો ઘોડો. ક્રિયાહઃ-લાલ ઘોડો. ॥ ૧૨૩૮ ॥ નીલકઃ-લીલો ઘોડો.

આનીલસ્તુ નીલકોડય, ત્રિયૂહઃ કપિલો હયઃ ।
 વૌલાહસ્ત્વયમેવ સ્યાત્, પાણ્ડુકેશરવાલધિઃ ॥ ૧૨૩૯ ॥
 ઊરાહસ્તુ મનાક્ પાણ્ડુઃ, કૃષ્ણજહ્નો ભવેદ્ યદિ ।
 સુરૂઢકો ગર્દભામો, વૌરુશ્વાનસ્તુ પાટલઃ ॥ ૧૨૪૦ ॥
 કુલાહસ્તુ મનાક્ પીતઃ, કૃષ્ણ.સ્યાદ્ યદિ જાનુનિ ।
 ઉકનાહઃ પીતરક્તચ્છાયઃ સ એવ તુ કચિત્ ॥ ૧૨૪૧ ॥
 કૃષ્ણરક્તચ્છવિઃ પ્રોક્તઃ, શોભઃ કોકનદચ્છવિઃ ।
 હરિકઃ પીતહરિતચ્છાયઃ સ એવ હાલકઃ ॥ ૧૨૪૨ ॥

ત્રિયૂહઃ—કપિલ—પિંગલ વર્ણવાળો ઘોડો, તેલીઆ કે બદામી રંગનો ઘોડો. વૌલાહઃ—ઘોળા કેશરા અને પૂછડાવાળો ત્રિયૂહ (કપિલ) ઘોડો. ॥૧૨૩૯॥ ઊરાહઃ—કંઈક ઘોળો અને કાળો જંઘાવાળો ઘોડો. સુરૂહકઃ—ગધેડાના જેવો ઘોડો. વૌરુશ્વાનઃ—પાટલ-ગુલાબી રંગનો ઘોડો, લાલ તથા ઘોળા મિશ્ર રંગનો ઘોડો. ॥૧૨૪૦॥ કુલાહઃ—કંઈક પીળો અને જાનુ પ્રદેશમાં કાળા વર્ણવાળો ઘોડો. ઉકનાહઃ—પીત અને લાલ કાંતિવાળો ઘોડો, તેજ ઉકનાહ ને કોઈકેકાણે ॥૧૨૪૧॥ કૃષ્ણ અને લાલ કાંતિવાળો પણ કહ્યો છે. શોભઃ—કોકનદ-રક્ત કમળ જેવી કાંતિવાળો ઘોડો. હરિકઃ, હાલકઃ એ ર-પીત અને લીલી કાંતિવાળો ઘોડો. ॥૧૨૪૨॥ પંડુગુલઃ—સફેદ કાચ જેવો ઘોડો હલાહઃ—

પૃહુલઃ સિતકાચામો, હલાદશ્ચિત્રિતો દયઃ ।

યયુરથોઽધ્યમેધીયઃ પ્રોથમથસ્ય નાસિકા ॥ ૧૨૪૩ ॥

મધ્યં કશ્યં નિગાલસ્તુ, ગલોદેશઃ સુરાઃ શ્વપાઃ ।

અથ પુન્નં વાલ્હસ્તો, લાઙ્ગુલં લૂમ વાલધિઃ ॥ ૧૨૪૪ ॥

અપાવૃત્તપરાવૃત્તલુઠિતાનિ તુ વેલ્લિતે ।

ધોરિતં વલ્લિતં પ્લુતાંતેજિતોત્તેરિતાનિ ચ ॥ ૧૨૪૫ ॥

ગતયઃ પશ્ચ ધારાસ્થાસ્તુરક્ષાણાં ક્રમાદિમાઃ ।

તત્ર ધોરિતકં ધૌર્યં, ધોરણં ધોરિતં ચ તત્ ॥ ૧૨૪૬ ॥

કાળરચીતરો ઘોડો. [મલ્લિકાદ્યઃ—સ્વેત નેત્રવાળો ઘોડો. इन्द्रायुधः—
કાળા નેત્રવાળો ઘોડો. ॥૧૮૦॥ કકુદો 'ઇન્', કકુદાવર્ત્તઃ એ ૨-
કુદુ—વિશિષ્ટ આવર્તવાળો ઘોડો. इन्द्रवृद्धिकः—શુભ અંગવાળો
ઘોડો શે૦-૧૮૦-૧૮૧.] યયુઃ, અધ્યમેધીયઃ એ ૨-અધ્યમેધ
યજ્ઞનો ઘોડો. પ્રોથમ (પુ. ન.)—ઘોડાતું નાક. ॥ ૧૨૪૩ ॥
કશ્યમ્—ઘોડાનો મધ્ય ભાગ. નિગાલઃ—ગળાનો પ્રદેશ. સુરાઃ,
શ્વપાઃ (પુ. ન. બા.) એ ૨-ખરી. પુન્નમ્ (પુ. ન.), વાલ્હસ્તઃ,
લાઙ્ગુલમ્, 'લાઙ્ગુલમ્' (પુ. ન.) લૂમ 'ન' (ન.), વાલધિઃ (પુ.)
એ ૫-પૂછડું. ॥૧૨૪૪॥ અપાવૃત્તમ્, પરાવૃત્તમ્, લુઠિતમ્, વેલ્લિતમ્
એ ૪-ઘોડાતું જમીન ઉપર આળોટવું. ॥૧૨૪૫॥ ધારાઃ (સ્ત્રી.
બા.)—ધોરિત, વહિગત, પ્લુત, ઉત્તેજિત અને ઉત્તેરિત એ પાંચ
ઘોડાની ગતિઓ (આલ) છે. તેમાં ધોરિતકમ્, ધૌર્યમ્, ધોરણમ્,
ધોરિતમ્ એ ૪-નોળીઆ, કંકપક્ષી, મોર અને ડુક્કરના જેવી ગતિ.

ઘમ્બકઙ્કશિશિક્રોડગતિવદ્ વલિગતં પુનઃ ।

અગ્રકાયસમુલ્લાસાત્, કુશ્ચિતાસ્તં નતત્રિકમ્ ॥ ૧૨૪૭ ॥

સ્લુતં તુ લઙ્ઘનં પશ્ચિમૃગગત્યનુહારકમ્ ।

ઉત્તેજિતં રેચિતં સ્યાદ્, મધ્યવેગેન યા ગતિઃ ॥ ૧૨૪૮ ॥

ઉત્તેરિતમુપક્રંષ્ઠમાસ્કન્દિકમિત્યપિ ।

ઉત્પ્લુત્યોત્પ્લુત્ય ગમનં, કોપાદિવાશિલૈઃ પદૈઃ ॥ ૧૨૪૯ ॥

આશ્વીનોડધ્વા સ યોડશ્વેન, દિનેનૈકેન ગમ્યતે ।

કવી સ્વલીનં કવિકા, કવિયં મુખ્યચન્નમ્ ॥ ૧૨૫૦ ॥

પશ્ચાઙ્ગી વક્રપટ્ટે તુ તલિકા તલસારકમ્ ।

દામાઞ્ચનં પાદપાશઃ, પ્રક્ષરં પ્રક્ષરઃ સમૌ ॥ ૧૨૫૧ ॥

॥૧૨૪૬॥ વલિગતમ્ આગળની કાયાને ઉછાળવી, મુખને સંકોચવું
અને પાછળના ભાગને નમાવવારૂપ ગતિ. ॥૧૨૪૭॥ સ્લુતમ્,
લઙ્ઘનમ્, પશ્ચિમૃગગત્યનુહારકમ્ એ ૩-પક્ષી અને મૃગના જેવી ગતિ,
ઠેકડા ભારતી-કુદતી ચાલ. ઉત્તેજિતમ્, રેચિતમ્ એ ૨-મધ્યમ
વેગવાળી ગતિ, હુડકી ચાલ. ॥૧૨૪૮॥ ઉત્તેરિતમ્, ઉપક્રંષ્ઠમ્,
આસ્કન્દિતમ્ એ ૩-કોધથી ચારે પગે ટેકીને જવું. ॥૧૨૪૯॥
આશ્વીનઃ-ધોડો એક દિવસ જેટલું જઈ શકે તેટલો માર્ગ. કવી
(સી), સ્વલીનમ્ (પુ. ન.), કવિકા, કવિયમ્ (પુ. ન.), મુખ્યચન્નમ્
॥૧૨૫૦॥, પશ્ચાઙ્ગી [સ્વલિનમ્ શિ. ૧૧૧] એ ૬-લગામ,
થોડકું. તલિકા, તલસારકમ્ એ ૨-મુખે આંધવાનો ચામડાનો પટ્ટો,
ધોડાનો તાંગ. દામાઞ્ચનમ્, પાદપાશઃ એ ૨-દામણ, ધોડાને પગે
આંધવાનું કોરડું. પ્રક્ષરમ્ પ્રક્ષરઃ (પુ. ન.) એ ૨-પાખર, ધોડાનું

ચર્મદણ્ડે કશા રશ્મૌ, વલ્ગાઽવક્ષેપણી કુશા^૧ ।

પર્યાણં તુ પલ્લયયનં, વીતં ફલગુ હયદ્વિપમ્ ॥ ૧૨૫૨ ॥

વેસરૌઽશ્વતરો વૈગસરશ્ચાથ ક્રમેલકઃ ।

કુલનાશઃ શિશુનામા, શલો મોલિર્મરુપ્રિયઃ ॥ ૧૨૫૩ ॥

મયો મહાઙ્ગો વાસન્તો, દ્વિકકુદ્^{૧૦} દુર્ગલજ્જનઃ ।

ભૂતપ્ર^{૧૨} ઉષ્ટ્રો^{૧૩} દાશેરો, રવણઃ^{૧૪} કણ્ટકાશનઃ^{૧૫} ॥ ૧૨૫૪ ॥

દીર્ઘગ્રીવઃ^{૧૬} કેલિકીર્ણઃ^{૧૭}, કરમસ્તુ ત્રિહાયણઃ^{૧૮} ।

સ તુ શૃઙ્ગલકઃ^{૧૯} કાષ્ઠમયૈઃ^{૨૦} સ્યાત્ પાદબન્ધનૈઃ ॥ ૧૨૫૫ ॥

અનુવર્ત. ॥૧૨૫૧॥ ચર્મદણ્ડઃ, કશા એ ૨-આબુક. રશ્મિ (સ્ત્રી.),
વલ્ગા, અવક્ષેપણી, કુશા [વલ્ગા, વાગા શિ૦ ૧૧૧] એ ૪-દોરી,
લગામ. પર્યાણમ્, [પલ્લયયનમ્ એ ૨-પલાણુ. વીતમ્-નકામા હાથી
ધોડા. ॥૧૨૫૨॥ વેસરઃ, અશ્વતરઃ, વૈગસરઃ એ ૩-અન્યર. ક્રમે-
લકઃ, કુલનાશઃ, શિશુનામા ‘અન્’ (પુ.), શલઃ, મોલિઃ, મરુપ્રિયઃ
॥૧૨૫૩॥ મયઃ, મહાઙ્ગઃ, વાસન્તઃ, દ્વિકકુદ્ (પુ.), દુર્ગલજ્જનઃ,
ભૂતપ્રઃ, ઉષ્ટ્રઃ, દાશેરઃ, રવણઃ, કણ્ટકાશનઃ ॥૧૨૫૪॥ દીર્ઘગ્રીવઃ,
કેલિકીર્ણઃ [મયઃ શિ૦ ૧૧૧] એ ૧૮-ઊંટ. કરમઃ-ત્રણ વરસનો
ઊંટ. શૃંગલકઃ-લાકડાના બનાવેલા પગબંધન (દામણ) વડે બેડા-
થેલો ઊંટ. ॥૧૨૫૫॥ ગર્દભઃ, ચિરમેદ્વી ‘હન્’ (પુ.), ચાલેયઃ,

गर्दभस्तु चिरमेढी, वाळेयो रासभः खरः ।
 चक्रीवान् शङ्कुकर्णोऽथ, ऋषभो वृषभो वृषः ॥१२५६॥
 वाडवेयः सौरभेयो, भद्रः शक्वर-शाङ्करः ।
 उक्षाऽनङ्वान् ककुब्जान् गौर्वलोवर्दश्च शाङ्करः ॥१२५७॥
 उक्षा तु जातो जातोक्षः, स्कन्धिकः स्कन्धवाहकः ।
 महोक्षः स्यादुक्षतरो, वृद्धोक्षस्तु जरद्वयः ॥ १२५८ ॥
 षण्ढतोचित आर्षभ्यः, कूटो भग्नविषाणकः ।
 इद्वचरो गोपतिः षण्डो, गोवृषो मदकोहलः ॥ १२५९ ॥

रासभः, खरः, चक्रीवान् 'चत्' (पु.), शङ्कुकर्णः अ० ७-गधेडो.
 ऋषभः, वृषभः, वृषः ॥१२५६॥ वाडवेयः, सौरभेयः, भद्रः, शक्वरः,
 शाङ्करः, उक्षा 'अन्' (पु.), अनङ्वान् 'डुह' (पु.), ककुब्जान्
 'मत्' (पु.), गौः 'गो' (पु. स्त्री.), बलोवर्दः, शाङ्करः अ० १४-गण्ड.
 ॥१२५७॥ जातोक्षः-पुवान् गण्ड. स्कन्धिकः, स्कन्धवाहकः अ०
 २-साश. रङ्गवाणो. महोक्षः, उक्षतरः अ० २-मोटे. गण्ड.
 वृद्धोक्षः, जरद्वयः अ० २-धरडो गण्ड. ॥१२५८॥ आर्षभ्यः-नपुं-
 सक डरवा थोय्य-भसी डरवा लायक. कूटः, भग्नविषाणकः अ० २-
 लांभेला शींगडावाणो गण्ड. इद्वचरः, गोपतिः, षण्डः, गोवृषः,
 मदकोहलः [शण्डहः, इद्वचरः शि० १११] अ० ५-सांठ, आपण्डो.

વત્સઃ શકૃત્કરિસ્તર્ણો, દમ્ય-વત્સતરૌ સમૌ ।

નસ્યોતો નસ્તિતઃ પૃષ્ઠવાદ્ તુ સ્યાદ્ યુગપાર્શ્વગઃ ॥ ૧૨૬૦ ॥

યુગાદીનાં તુ વોદારો, યુગ્ય-પ્રાસજ્જચ-શાકટાઃ ।

સ તુ સર્વધુરીણઃ સ્યાત્, સર્વાં વહતિ યો ધુરમ્ ॥ ૧૨૬૧ ॥

૧૧૨૫૯૧ એકધુરીણૈકધુરાવુભાવેકધુરાવહે ।

ધુરીણ-ધુર્ય ધૌરેય-ધૌરેયક-ધુરન્ધરાઃ ॥ ૧૨૬૨ ॥

ધૂર્વહેઽય ગલિર્દુષ્ટવૃષઃ શક્તોઽપ્યધૂર્વહઃ ।

સ્થૌરી પૃષ્ઠચઃ પૃષ્ઠવાહ્યો, દ્વિદન્ પોહન્ દ્વિ-પદ્-રદૌ ॥ ૧૨૬૩ ॥

૧૧૨૫૯૧ વત્સઃ, શકૃત્કરિઃ (પુ.), તર્ણઃ એ ૩-વાછરડો. દમ્યઃ, વત્સતરઃ એ ૨-મોટો વાછરડો-પડોટવા યોગ્ય. નસ્યોતઃ, નસ્તિતઃ, 'નસ્તોતઃ' એ ૨-નાકમાં નાથેલો બળદ. પૃષ્ઠવાદ્ 'હ' (પુ.), યુગ-પાર્શ્વગઃ (હલવોદા-ત્) 'પૃષ્ઠવાદ્' 'હ', એ ૨-ગીસલું (બળઃ પડોટવાનું), અભ્યાસને માટે ધોંસરિ જોડેલો નવો બળદ. ૧૧૨૬૦૧ યુગ્યઃ-યુગ-ધૂંસરી ખેંચનાર બળદ. પ્રાસજ્જચઃ-પ્રાસંગ સમેલ-ધોંસરી ખેંચનાર બળદ. શાકટઃ-ગાડાને ખેંચનાર બળદ. સર્વધુ-રીણઃ-બધી બતની ધૂરા વહન કરનાર બળદ, બધા કાર્યમાં આવે તેવો બળદ. ૧૧૨૬૧૧ એકધુરીણઃ, એકધુરઃ એ ૨-એક ધોંસરીને વહન કરનાર બળદ. ધુરીણઃ, ધુર્યઃ, ધૌરેયઃ, ધૌરેયકઃ, ધુરન્ધરાઃ, ૧૧૨૬૨૧, ધૂર્વહઃ એ ૬-૧. ધોંસરીને વહન કરનાર બળદ. ૨-ભાર ઉપાડનાર. ગલિઃ (પુ.), દુષ્ટવૃષઃ એ ૨-શક્તિ હોવા છતાં પુરને વહન નહિ કરનાર દુષ્ટ બળદ. (ગળીઓ બળદ.) સ્થૌરી

वहः स्कन्धोऽशकूटं तु ककुदं नैचिकं शिरः ।

विषाणं कूणिका शृङ्गं, सास्ना तु गलकम्बलः ॥ १२६४ ॥

गौः सौरभेयी माहेयी, माहा सुरभिरर्जुनी ।

उस्त्राऽध्व्या रोहिणी शृङ्गिण्यनङ्वाहानङ्गुष्ठा ॥ १२६५ ॥

तम्पा निलिम्पिका तंवा, सा तु व्रणैरनेकधा ।

प्रष्टौही गर्भिणी वन्ध्या, वशा वेहद् वृषोपगा ॥ १२६६ ॥

‘इन्’ (यु.), पृष्ठ्यः. पृष्ठबाह्यः [स्थूरी ‘इन्’ (यु.) शि० ११२] अये ३-पीठं उपर लार उपासनार अणद. द्विदन् ‘त्’ (यु.) ये द्वांतवाणो. षोडन् ‘त्’ (यु.)-छ द्वांतवाणो. ॥१२६३॥ वहः, स्कन्धः अये २-अणदनो स्केध-आंध. अंशकूटम्, ककुदम् (यु. न.) [ककुद्, (स्त्री.), कुकुदम् शि० ११२] अये २-अणदना अये अला उपरनो टेकरो. नैचिकम् [नैचिकी (स्त्री.) शि० ११२]-अणदनुं माथुं. विषाणम् (त्रि.), कूणिका, शृङ्गम् (यु. न.) अये ३-अणदनुं शीगडुं. सास्ना, गलकम्बलः अये २-गलकं अल-अणदना गणा नीये लटकती गोदडी. ॥१२६४॥ गौः ‘गो’ (यु. स्त्री.), सौरभेयी, माहेयी, माहा, ‘माता-तृ’, सुरभिः (स्त्री.), अर्जुनी, उस्त्रा, अध्व्या, रोहिणी, शृङ्गिणी, अनङ्वाही, अनङ्गुही, उष्ठा ॥१२६५॥, तम्पा, निलिम्पिका, तंवा-तम्बा अये १६-गांय. ते गाय अनेक प्रकारना वृष्-वाणी होय छे-(शबला-‘शबली’-बुदा बुदा रंगवाणी. धवला-धाणी गाय वगेरे.) प्रष्टौही,-‘पष्टौही’, गर्भिणी-बालगर्भिणी अये २-१ गर्भिणी गाय, २. आल वयमां गर्भवती थयेदी गाय. वन्ध्या, वशा अये २-वांजली गाय. वेहद् (स्त्री.), वृषोपगा अये २-१ गर्भाधान माटे अणद यासे जनारी गाय, २ गर्भाधात कर-

અવતોકા સ્વદ્ગર્ભા, વૃષાક્રાન્તા તુ સન્ધિની ।
 પ્રૌઢવત્સા વ્ષકયિણી, ધેનુસ્તુ નવસૂતિકા ॥ ૧૨૬૭ ॥
 પરેષ્ટુર્બહુસૂતિઃ સ્યાદ્, મૃષ્ટિઃ સકૃત્પ્રસૂતિકા ।
 પ્રજને કાલ્યોપસર્યા, સુખદોહ્યા તુ સુવ્રતા ॥ ૧૨૬૮ ॥
 દુઃસ્વદોહ્યા તુ કરટા, બહુદુગ્ધા તુ વઙ્ગુલા ।
 દ્રોણદુગ્ધા દ્રોણદુધા, પીનોધ્રી પીવરસ્તની ॥ ૧૨૬૯ ॥

નારી ગાય. ॥૧૨૬૬॥ અવતોકા, સ્વદ્ગર્ભા ‘વતોકા’ એ ૨-૧ ગર્ભાત થયેલી, ૨ વત્સ મરી જતો હોય તેવી ગાય. વૃષાક્રાન્તા, સન્ધિની એ ૨-૧ સાંઠનો સંયોગ પામેલી-ગર્ભાધાન કરાયેલી, ૨ અકાલે દૂધ આપતી ગાય, ૩ હોહન કાલે દૂધ નહિ આપનારી ગાય. પ્રૌઢવત્સા, વ્ષકયિણી, (ચિરપ્રસૂતા) ‘વ્ષકયણી’ એ ૨-લાંબા વખતની વિચાયેલી ગાય. ધેનુઃ, નવસૂતિકા એ ૨-નવી પ્રસવેલી ગાય. ॥૧૨૬૭॥ પરેષ્ટુઃ (સ્ત્રી.), બહુસૂતિઃ (સ્ત્રી.) એ ઘણી વખત પ્રસવ કરનારી ગાય. મૃષ્ટિઃ (સ્ત્રી.)-એકવાર પ્રસવ કરનારી ગાય. કાલ્યા, ઉપસર્યા એ ૨-ગર્ભા ગ્રહણ સમયને પ્રાપ્ત થયેલી ગાય. સુખદોહ્યા, સુવ્રતા એ ૨-સુખે હોહી શકાય તેવી ગાય. ॥૧૨૬૮॥ દુઃસ્વદોહ્યા, કરટા એ ૨-કષ્ટથી હોહી શકાય તેવી ગાય. વઙ્ગુલા, બહુદુગ્ધા એ ૨-ઘણા દૂધવાળી ગાય. દ્રોણદુગ્ધા, દ્રોણદુધા, ‘દ્રોણક્ષીરા’ એ ૨-દ્રોણ (બત્રીશ શેર) પ્રમાણુ દૂધ આપનારી ગાય. પીનોધ્રી, પીવરસ્તની એ ૨-બાકા આંચળનાળી ગાય. ॥૧૨૬૯॥

पीतदुग्धा तु धेनुष्या, संस्थिता दुग्धबन्धके ।
 नैचिकी तूत्तमा गोषु, पलिक्री बालगर्भिणी ॥ १२७० ॥
 समांसमीना तु सा या, प्रतिवर्षं विजायते ।
 स्यादचण्डी तु सुकरा, वत्सकामा तु वत्सला ॥ १२७१ ॥
 चतुस्त्रेहयणी द्वित्रैकाद्, द्वायन्येकादिवर्षिका ।
 आपीनमूढो गोविद् तु, गोमयं भूमिलेपनम् ॥ १२७२ ॥

पीतदुग्धा, धेनुष्या ये २-देवाद्वारे लेखुदारने त्यां दूध पीवा आपेक्षी
 गाय, गीरि भूदेक्षी. नैचिकी-उत्तम गाय. पलिक्री, बालगर्भिणी
 [मलिनी शि० ११२] ये २-१ आक्ष (नाना) गर्भवाक्षी गाय. २
 आक्षवथमां गर्भवाणी थथेक्षी गाय. ॥ १२७० ॥ समांसमीना-६२
 वर्षे विजाती गाय. अचण्डी, सुकरा (अकोपना) ये २-शान्त
 स्वभाववाणी गाय, शंक. वत्सकामा, वत्सला ये-२ वाछरदाने छच्छ-
 नारी गाय. ॥ १२७१ ॥ चतुर्वर्षा, चतुर्वर्षा ये २-चार वर्षाणी
 उभरवाणी गाय. त्रिहायणी, त्रिवर्षा ये २-त्रयु वरसनी गाय.
 द्विहायनी, द्विवर्षा ये २-द्वे वरसनी गाय. एकहायनी, एकवर्षा
 ये २-एक वरसनी गाय. आपीनम् (पु. न.), ऊघः 'ख' (न.)
 ये २-आंयण. गोविद् 'श' (खी.), गोमयम् (पु. न.), भूमिले-
 पनम् [पवित्रम् शि० ११३] ये ३-गायतुं छाणु. ॥ १२७२ ॥

शुक्ले तु तत्र गोग्रन्थिः, करीष-छगणे अपि ।

गवां सर्वं गव्यं व्रजे गोकुलं गोधनं धनम् ॥ १२७३ ॥

प्रजने स्यादुपसरः, कीलः पुष्पलकः शिवः ।

बन्धनं दाम संदानं, पशुरञ्जुस्तु दामनी ॥ १२७४ ॥

अजः स्यात् छगलः छागछगा वस्तः स्तभः पशुः ।

अजा तु छागिका मञ्जा सर्वभक्षा गलस्तनी ॥ १२७५ ॥

युवाऽजो वर्करोऽथौ तु मेपो-र्णायु-हुडो-रणाः ।

उरभ्रो मेण्डको वृष्णिरेडको रोमशो हुडुः ॥ १२७६ ॥

गोग्रन्थिः (पु.), करीषम् (पु. न.), छगणम् ऐ ३-सूडं छाणु,
अडायां. गव्यम्-गायतुं सर्व-दूध, दही पजेरे. व्रजः (पु. न.).
गोकुलम्, गोधनम्, धनम् ऐ ४-गायनी समूह. ॥१२७३॥
प्रजनः उपसरः ऐ २-गर्भं अडणु डाण, गवाधान. कीलः
(पु. स्त्री.), पुष्पलकः, शिवः ऐ ३-गाय बाधवानो भीक्षा.
बन्धनम्, दाम 'न' (स्त्री. न.), संदानम् ऐ ३-पशुयोने
बाधवानुं दोरडुं, दामाणु. दामनी, पशुरञ्जुः (स्त्री.) ऐ २-ऐक दोरडे
धणुं पशुयो बाधाय तेपुं दोरडुं. ॥१२७४॥ अजः, छगलः, छागः,
छगः, वस्तः-वस्तः, स्तभः, पशुः (पु.), शुभः, स्तभः। तुभः शि०
११३] ऐ ७-गडरे. अजा, छागिका-छागो, मञ्जा, सर्वभक्षा, गल-
स्तनी ऐ ५-गडरी. ॥१२७५॥ वर्करः-वर्करः-व्युत्पन्न गडरे. अविः
(पु.), मेपः (पु. न.), ऊर्णायुः (पु.), हुडः, उरणः, उरभ्रः, मेण्डकः-
मेण्डः, वृष्णिः (पु.), पडकः, रोमशः, हुडुः (पु.), ॥ १२७६ ॥

संफालः शृङ्गिणो मेडो, मेपी तु कुररी रुजा ।

जालकिन्यविला वेण्यथेडिक्कः शिशुवाहकः ॥ १२७७ ॥

पृष्ठशृङ्गो वनाजः स्यादविदुग्धे त्ववेः परम् ।

सोढं दूंस मरीसं च, कुक्कुरो वक्रवालधिः ॥ १२७८ ॥

अस्थिभुग् भषणः सारमेयः कौलेयकः शुनः ।

शुनिः श्वानो गृहमृगः, कुक्कुरो रात्रिजागरः ॥ १२७९ ॥

रसनालिङ्ग रतपराः कील-शायि-व्रणा-ऽन्दुकाः ।

शालावृको मृगदंशः, श्वाऽलर्कस्तु स रोगितः ॥ १२८० ॥

संफालः, शृङ्गिणः, मेडः अे १४-घेटी. मेपी, कुररी, रुजा, जाल-
किनी, अविला, वेणी अे ६-घेटी. इडिक्कः, शिशुवाहकः, ॥१२७७॥
पृष्ठशृङ्गः, वनाजः, अे ४-४ गदी अकरो. अविदुग्धम्, अविशोढम्,
अविदूसम्, अविमरोसम् अे ४-घेटीतुं हृथ. कुक्कुरः 'कुक्कुरः',
वक्रवालधिः (यु.) ॥१२७८॥, अस्थिभुग् 'ज्' (यु.), भषणः, सार-
मेयः, कौलेयकः, शुनः, शुनिः (यु.), श्वानः, गृहमृगः, कुक्कुरः,
रात्रिजागरः ॥१२७९॥, रसनालिङ्ग 'ह्' (यु.), रतकीलः, रतशायी
'इन्' (यु.), रतव्रणः, रतान्दुकः, शालावृकः, मृगदंशः, श्वा 'अन्'
(यु.), [क्रोधी 'इन्' (यु.)], रसापायी 'इन्' (यु.), शिबारिः (यु.),
सूचकः, रुक्कः, ॥१८१॥ वनंतपः, स्वजातिद्विद् 'ष्' (यु.), कृतन्नः,
भल्लहः, दीर्घनादः, पुरोगामी 'इन्' (यु.), इन्द्रमहकामुकः, ॥१८२॥
मण्डलः, कपिलः, ग्राममृगः, 'इन्द्रमहः अे १६-शे. १८१-१८३
भषकः शि० ११३] अे २०-कृतरो. अलर्कः-प्रयोगवडे उन्मत्त थयेक्ष
कृतरो, रोगी कृतरो, उडकाये कृतरो ॥ १२८०॥ विश्वकदुः-शिकारी

विश्वकद्रुस्तु कुशलो, मृगव्ये^१ सरमा शुनी^२ ।

विट्चरः शुक्रे ग्राम्ये^३ महिषो यमवाहनः ॥ १२८१ ॥

रजस्वलो वाहरिपु^४लुलायः सैरिभो^५ महः ।

धीरस्कन्धः कृष्णशृङ्गो, जरन्तो^६ देशभीरुकः ॥ १२८२ ॥

रक्ताक्षः कासरो हंसकालीतनय-लालिकौ^७ ।

अरण्यजेऽस्मिन् गवलः^८, सिंहः कण्ठीरवो हरिः ॥ १२८३ ॥

हर्यक्षः केसरीभारिः, पञ्चास्यो नखरायुधः ।

महानादः पञ्चशिखः, पारिन्द्रः पत्न्यरी मृगात् ॥ १२८४ ॥

कृतरी. सरमा, शुनी [देवशुनी शि० ११३] ये २-कृतरी. विट्चरः-

गामभो रडेत्तुं भू३. महिषः, यमवाहनः ॥१२८१॥, रजस्वलः,

वाहरिपुः, लुलायः, 'लुलापः', सैरिभः, महः, धीरस्कन्धः, कृष्णशृङ्गः,

जरन्तः, देशभीरुकः ॥१२८२॥, रक्ताक्षः, कासरो, हंसकालीतनयः,

लालिकः [कलुषः, 'पिङ्गः, कटाहः, गद्गदस्वरः, ॥१८३॥ हेरम्बः,

स्कन्धशृङ्गः ये ६-शे० १८३-१८४, यमरथः शि० ११३]

ये १५-५१३. गवलः-७-गली ५१३. सिंहः, कण्ठीरवः, हरिः

(पु.) ॥१२८३॥, हर्यक्षः, केसरी 'इन्' (पु.), इभारिः (पु.),

पञ्चास्यः, नखरायुधः, महानादः, पञ्चशिखः, पारिन्द्रः, मृगपतिः,

मृगारिः (पु.) ॥१२८४॥, भ्रूवपिङ्गः, मृगदष्टिः, मृगाशनः, पुण्डरीकः,

श्वेतपिङ्गोऽप्यथ व्याघ्रो, द्वीपी शार्दूल-चित्रकौ ।

चित्रकायः पुण्डरीकस्तरक्षुस्तु मृगादनः ॥ १२८५ ॥

शरभः कुञ्जरारातिरुत्पादकोऽष्टपादपि ।

गवयः स्याद् वनगवो, गोसदृक्षोऽश्ववारणः ॥ १२८६ ॥

खड्गी वाघ्रीणसः खड्गो, गण्डकोऽथ किरः किरिः ।

भूदारः सुकरः कोलो, वराहः क्रोड-पोत्रिणौ ॥ १२८७ ॥

घोणी घृष्टिः स्तब्धरोमा, दंष्ट्री किट्या-ऽऽस्यलाङ्गलौ ।

आखनिकः शिरोमर्मा, स्थूलनासो बहुप्रजः ॥ १२८८ ॥

पञ्चनखः, चित्रकायः, मृगद्विद-‘ष’ [पलङ्कपः, शैलाटः, वनराजः, नभक्रान्तः, गणेश्वरः, ॥१८४॥ शृङ्गोष्णीषः, रक्तजिह्वः, व्यादीर्णास्यः, सुगन्धिकः अे ६-शे० १८४-१८५; पारोन्द्रः शि० ११४] अे १४-सि० ६. व्याघ्रः, द्वीपी ‘इन्’ (पु.), शार्दूलः, चित्रकः, चित्रकायः, पुण्डरीकः अे ६-वाघ. तरक्षुः, मृगादनः, ‘तरक्षः’ अे २-नानो वाघ, अरण्य, वित्तो, वाघ. ॥१२८५॥ शरभः, कुञ्जरारानिः (पु.), उत्पादकः, अष्टपाद (पु.), [अष्टपादः शि० ११४] अे ४-अष्टपाद, शरभ. गवयः, वनगवः, गोसदृक्षः, अश्ववारणः अे ४-शे० ॥१२८६॥ खड्गी ‘इन्’ (पु.), वाघ्रीणसः, खड्गः, गण्डकः अे ४-अे ३. किरः, किरिः (पु.), भूदारः, सुकरः-‘सुकरः’, कोलः, वराहः, क्रोडः, पोत्री ‘इन्’ (पु.) ॥१२८७॥ घोणी ‘इन्’ (पु.), घृष्टिः-‘घृष्टिः’ (पु.), स्तब्धरोमा ‘अन्’ (पु.), दंष्ट्री ‘इन्’ (पु.), किटिः (पु.), आस्यलाङ्गलः, आखनिकः, शिरोमर्मा ‘अन्’ (पु.), स्थूलनासः, बहुप्रजः [कुमुखः, कामरूपी ‘इन्’, सलिलप्रियः, ॥१८५॥ तलेक्षणः, वक्रदंष्ट्रः, पङ्कक्रीडनकः अे ६-

भाल्लूके भाल्लूक-र्भा -ऽच्छभल्ल-भल्लूक-भल्लुकाः ।

सगालो जम्बुकः फेरुः, फेरण्डः फेरवः शिवा ॥ १२८९ ॥

घोरवासी भूरिमायो, गोमायुर्मृगधूर्त्तकः ।

हरवो भरुजः क्रोष्टा, शिवाभेदेऽल्पके किस्त्रिः ॥ १२९० ॥

पृथो गुण्डिव-लोपाको, कोकस्वहीहामृगो वृकः ।

अरण्यश्वा मर्कटस्तु, कपि कीशः प्लवङ्गमः ॥ १२९१ ॥

प्लवङ्गः प्लवगः शाखामृगो हरिर्वलीमुखः ।

वनोका वानरोऽथासौ, गोलार्द्धगुलोऽसिताननः ॥ १२९२ ॥

शे० १८५-१८६ | अ० १८-भृ० ॥ १२८८ ॥ भाल्लूकः, भाल्लूकः, कक्षः, अच्छभल्लः, भल्लूकः, भल्लुकाः अ० ६-शी०. सगालः, 'जम्बुकः', जम्बुकः 'फेरुः' (पु.), फेरण्डः, फेरवः, शिवा (अ.), (शकुनावेदनी) ॥ १२८९ ॥ घोरवासी 'इन्' (पु.), भूरिमायः, गोमायुः, मृगधूर्त्तकः, हरवः, भरुजः, क्रोष्टा 'त' (पु.), 'यज्जुकः-यज्जुकः' [सगालः शि० ११४] अ० १३-शियाल. किस्त्रिः (अ.), शियाल अ० पुं प्राणी, अ० ६ अतनुं शियाल-लोडडी ॥ १२९० ॥ गुण्डिवः, लोपाकः अ० २-श्री० शियालने मणनुं प्राणी. कोकः, ईहामृगः, वृकः, अरण्यश्वा 'अन्' (पु.), अ० ४-५३. मर्कटः, कपिः, कीशः, प्लवङ्गमः, ॥ १२९१ ॥ प्लवङ्गः, प्लवगः, शाखामृगः, हरिः (पु.), वलीमुखः, 'वलिमुखः', वनोकाः 'स' (पु.) वानरः [प्रवङ्ग शि० ११४] अ० ११-वानर. वांढरी. गोला-ः गुलः-श्री० भुषवाणे वांढरी. ॥ १२९२ ॥ मृगः कुरङ्गः, सारङ्गः,

मृगः कुरङ्गः सारङ्गो वातायु हरिणावपि ।

मृगभेदा रुरु-न्यङ्कु-रङ्कु-गोकर्ण-शंकराः ॥ १२९३ ॥

चमूरु-चीन-चमराः, समूरै ण-शय-रौहिषाः ।

कदली कन्दली कृष्णशारः पृषत-रोहितौ ॥ १२९४ ॥

दक्षिणेर्मा तु स मृगो. यो व्याधैर्दक्षिणे क्षतः ।

वातप्रमीर्वातमृगः, शशस्तु मृदुलोमकः ॥ १२९५ ॥

शूलिको लोमकर्णोऽथ, शल्ये शलल-शल्यकौ ।

श्वाविच्च तच्छलाकायां, शललं शलमित्यपि ॥ १२९६ ॥

वातायुः (पु.), हरिणः, 'वनायुः' [अजिनयौनिः (पु.) शे० १८६,
वानायुः शि० ११५] अथ ५-भृग, हरिषु. रुरुः (पु.), न्युङ्कुः, रङ्कुः
(पु.), गोकर्णः, शंकरः 'शम्बरः, संवरः' ॥१२८३॥, चमूरुः (पु.),
चीनः, चमरः, समूरः-समूरः, णः, शयः, 'ऋषयः', रौहिषः-
'रौहिषः', कदली (स्त्री.), कन्दली (त्रि.), 'कदली-इन्', कन्दली-
'इन्', कृष्णशारः-कृष्णसारः, पृषतः, रोहितः 'प्रियकः' अथ २
प्रकारनां हरिषु छे. ॥१२८४॥ दक्षिणेर्मा 'अन्' (पु.)-पारधिये
दक्षिण-जम्बुजा पञ्चभागां धायल करेवो भृग. वातप्रमीः (पु.), वात-
मृगः अथ २-अथ १ अतनुं वेगवाणं हरिषु. शशः, मृदुलोमकः
॥१२८५॥, शूलिकः, लोमकर्णः अथ ४-सप्तलो. शल्यः, शललः,
शल्यकः (पु. न.), श्वाविद् 'ध्व' अथ ४-शाहुडी. शललम् (त्रि.),
शललम्, 'शलली' अथ २-१ शाहुडीनी शोभमय शशी, २ शीशेजिथुः.

गोधा निहाका गोधेर-गोधारौ दुष्टतस्तुते ।

गोधैयोऽन्यत्र मुसली, गोधिका-गोलिके गृहात् ॥ १२९७ ॥

माणिक्या भित्तिका पल्ली, कुड्यमत्स्यो गृहोलिका ।

स्यादञ्जनाधिका हालिन्यञ्जनिका हलाहलः ॥ १२९८ ॥

स्थूलाऽञ्जनाधिकायां तु, ब्राह्मणी रक्तपुच्छिका ।

कुकलासस्तु सरटः, प्रतिसूर्यः शयानकः ॥ १२९९ ॥

मूषिको मूषको वज्रदशनः खनको-न्दुरौ ।

उन्दुरुष आखुश्च, सूच्यास्थो वृषलोचने ॥ १३०० ॥

॥१२९६॥ गोधा, निहाका ये २ धो. गोधेरः, गोधारः, 'गोधैयः'
ये २-१ धोनां दुष्ट अस्या, २ अदत्त धो. (काणो) सप्त अने स्थण
धोधी उत्पन्न थयेत्त संदान) गोधैयः-धोनां सारां अस्यां. मुसली-
'मुशली', गृहगोधिका, गृहगोलिका ॥१२९७॥, माणिक्या, भित्तिका,
पल्ली, कुड्यमत्स्यः, गृहोलिका ये ८-गरेणी. अञ्जनाधिका,
हालिनी, अञ्जनिका, हलाहलः ये ४-गरेणीनी लत-आंलथुी.
॥१२९८॥ ब्राह्मणी, रक्तपुच्छिका ये २-मोटी गरेणी, लडी गरेणी,
मोडी ब्राह्मणी कुकलासः, 'कुकलाशः, कुकलासः,' सरटः, प्रति-
सूर्यः शयानकः, (प्रतिसूर्यशयानकः) ये ४-कायेडो, कायडो, सरडो.
॥१२९९॥ मूषिकः (पु. न.), मूषकः-मुषकः, वज्रदशनः, खनकः,
उन्दुरः, उन्दुरुः (पु.), वृषः, आखुः (पु. खी.), सूच्यास्थः, वृष-
लोचनः [उन्दुरः शि० ११५] ये १०-उद्वर. ॥१३००॥ कुडुन्दरी,

છુલ્હુન્દરી ગન્ધમૂષ્યાં, ગિરિકા વાલમૂષિકા
 વિડાલ ઓતુર્માર્જારો, હ્રીકુશ્ચ વૃષદંશકઃ ॥ ૧૩૦૧ ॥
 જાહકો ગાત્રસંકોચી, મળ્ડલી નકુલઃ પુનઃ ।
 પિઙ્ગલઃ સર્પહા વમ્બુઃ, સર્પોઽહિઃ પવનાશનઃ ॥ ૧૩૦૨ ॥
 ભોગો ભુજઙ્ગ-ભુજગાવુરગો દ્વિજિહ્વ-
 વ્યાલૌ ભુજઙ્ગમસરીસૃપ-દીર્ઘજિહ્વાઃ ।
 કાકોદરો વિષધરઃ ફણભૃત્ પૃદાકુ-
 દ્વકર્ણ-કુણ્ડલિ-વિલેશય દન્દશૂકઃ ॥ ૧૩૦૩ ॥

ગન્ધમૂષો (ગન્ધમૂષિકા) એ ૨-છલ્હુંદરી. ગિરિકા, વાલમૂષિકા
 (સટાસુઃ) એ ૨-નાનો ઉદર. વિડાલઃ-‘વિડાલ’, ઓતુઃ (પુ.),
 માર્જારઃ, હ્રીકુઃ (ઉ.). વૃષદંશકઃ, ‘આસુમુક્-‘જ’ એ ૫-ગિલાડો.
 [હ્રીકુઃ-વનવિડાલઃશિ. ૧૧૫-૪૮ ગલી ગિલાડો.] ॥૧૩૦૧॥ જાહકઃ,
 ગાત્રસંકોચો ‘ઇન્’ (પુ.), મળ્ડલી ‘ઇન્’ (પુ.) એ ૩-સેહલો, એ
 બતનો ગિલાડો. નકુલઃ પિઙ્ગલઃ, સર્પહા ‘અન્’ (પુ.), વમ્બુઃ એ
 ૪-નોગિયો. સર્પઃ, અહિઃ (પુ. સ્ત્રી.), પવનાશનઃ, ॥૧૩૦૨॥ ભોગો
 ‘ઇન્’ (પુ.), ભુજઙ્ગઃ, ભુજગઃ, ડરગઃ, દ્વિજિહ્વઃ, વ્યાલઃ-વ્યાડઃ,
 ભુજઙ્ગમઃ, સરીસૃપઃ, દીર્ઘજિહ્વઃ, કાકોદરઃ, વિષધરઃ, ફણભૃત્
 (પુ.), પૃદાકુઃ (પુ.), દ્વકર્ણ-ચક્ષુઃશ્રવાઃ ‘સ’ કુણ્ડલો ‘ઇન્’
 (પુ.), વિલેશયઃ, દન્દશૂકઃ, ॥૧૩૦૩॥ દર્વીકરઃ, કચ્ચુકી ‘ઇન્’

^{૨૧}દર્શી^{૨૨}કરઃ કઠ^{૨૩}ચુકિ-ચક્રિ-ગૂઢ-

^{૨૪}પાત્ ^{૨૫}પન્નગા ^{૨૬}જિહ્વગ-^{૨૭}લેલિહાનો ।

^{૨૮}કુમ્ભીનસા-^{૨૯}ઽઽશીવિષ-^{૩૦}દીર્ઘપૃષ્ઠાઃ,

સ્યાદ્ ^{૩૧}રાજસર્પસ્તુ ^{૩૨}ભુજઙ્ગભોજી ॥ ૧૩૦૪ ॥

^{૩૩}ચક્રમણ્ડલ્યજગરઃ, ^{૩૪}પારીન્દ્રો ^{૩૫}વાહસઃ શયુઃ ।

^{૩૬}અલગર્દો ^{૩૭}જલવ્યાલઃ, ^{૩૮}સમો ^{૩૯}રાજિલ-^{૪૦}દુન્દુભૌ ॥ ૧૩૦૫ ॥

ભવેન્ ^{૪૧}તિલિત્સો ^{૪૨}ગોનાસો, ^{૪૩}ગોનસો ^{૪૪}ઘોણસોઽપિ ચ ।

^{૪૫}કુકુટાદિઃ ^{૪૬}કુકુટામ્ભો, ^{૪૭}વર્ણેન ^{૪૮}ચ ^{૪૯}રવેણ ^{૫૦}ચ ॥ ૧૩૦૬ ॥

(૫.) ચક્રી 'ઇન્' (૫.) ગૂઢપાદ (૫.) પન્નગઃ, જિહ્વગઃ, લેલિ-
હાનઃ, કુમ્ભીનસઃ, આશીવિષઃ-‘આશીવિષઃ’ દીર્ઘપૃષ્ઠઃ, ‘દ્વિરસનઃ,
ફળધરઃ, હરિઃ, ભોગધરઃ’ [ગોઠ્ઠઃ શિ૦ ૧૧૫] એ ૩૦-સર્પ, નાગ.
રાજસર્પઃ, ભુજઙ્ગભોજી ‘ઇન્’ (૫.) [‘અહીરણી ‘ઇન્’ દ્વિમુખઃ શે૦
૧૮૭] એ ૨-૨૪સર્પ, એ મોંવાળો સર્પ. ॥૧૩૦૪॥ ચક્રમણ્ડલી
‘ઇન્’ (૫.) અજગરઃ, પારીન્દ્રઃ, વાહસઃ, શયુઃ એ ૫-અજગર.
અલગર્દઃ, ‘અલગર્દઃ’, [અલીગર્દઃ શિ૦ ૧૧૬], જલવ્યાલઃ એ ૨-
જલનો સર્પ. રાજિલઃ, દુન્દુભઃ- દુન્દુભઃ, ‘રાજીલઃ, હુન્દુભઃ’ એ ૨-
૧ એર વિનાનો મોટો સર્પ, ૨ એ મુખવાળો નિર્વિષ ‘સર્પ’. ૩-કાબર
ચિત્રો સર્પ. ॥૧૩૦૫॥ તિલિત્સઃ, ગોનાસઃ, ગોનસઃ, ઘોણસઃ એ
૪-ગાયત્રી જેવી નાસિકાવાળો સર્પ. કુકુટાદિઃ (૫.) કુકુટામ્ભઃ,
એ ૨-વર્ણુ અને અવાજમાં કુકડા જેવો સર્પ-કુકુટ સર્પ.
॥૧૩૦૬॥ નાગઃ, કાદ્રવેયાઃ એ ૨ (૫. બ.)-૧ નાગો, દેવયોનિવળા.

નાગાઃ પુનઃ કાદ્રવેયાઃ, તેષાં ભોગાવતી પુરી ।
 શેષો નાગાધિપોઽનન્તો, દ્વિસહસ્રાક્ષ આલુકઃ ॥ ૧૩૦૭ ॥
 સ ચ ક્યામોઽથવા શુક્લઃ, સિતપદ્મજલાઙ્ગનઃ ।
 વાસુકિસ્તુ સર્પરાજઃ, શ્વેતો નીલસરોજવાન્ ॥ ૧૩૦૮ ॥
 તક્ષકસ્તુ લોહિતાક્ષઃ, સ્વસ્તિકાઙ્કિતમસ્તકઃ ।
 મહાપદ્મસ્ત્વતિશુક્લો, દશબિન્દુકમસ્તકઃ ॥ ૧૩૦૯ ॥
 શઙ્ખસ્તુ પીતો વિભ્રાણો, રેખામિન્દુસિતાં ગલે ।
 કુલિકોઽર્ધચન્દ્રમૌલિર્જ્વાલાધૂમસમપ્રભઃ ॥ ૧૩૧૦ ॥

સર્પો, ૨ મનુષ્યાકારે દેષુ અને પૂછડાવાળા સર્પો. ભોગાવતી-નાગોની નગરી. શેષઃ, નાગાધિપઃ, અનન્તઃ, દ્વિસહસ્રાક્ષઃ, આલુકઃ, [પદ્મ-કુણ્ડલઃ (શિ. ૧૧૬) એ ૫-શેષ નાગ. ॥૧૩૦૭॥ સિતપદ્મજલાઙ્ગનઃ-કાળો અગર સદેહ શેષ નાગ. વાસુકિઃ (પુ.), સર્પરાજઃ (નીલોત્પલજલાઙ્ગનઃ) એ ૨-વાસુકી નાગ, નીલોત્પલ જેવા વર્ણવાળો સદેહ નાગ. ॥૧૩૦૮॥ તક્ષકઃ-તક્ષક નાગ, લાલ શરીર અને મસ્તકે સાથિયાના ચિહ્નવાળો નાગ. મહાપદ્મઃ-અત્યંત સદેહ શરીર અને મસ્તકમાં દશ ટીલાંવાળો નાગ. ॥૧૩૦૯॥ શઙ્ખઃ-પીળો અને ગળામાં ચંદ્રમા જેવી સદેહ રેખાવાળો નાગ. કુલિકઃ-જવાલાંના ધૂમાડા જેવી કાંતિવાળો અને મસ્તકમાં અર્ધચંદ્રના ચિહ્નવાળો નાગ. ॥૧૩૧૦॥

અથ કમ્બલાઽશ્વતર-ધૃતરાષ્ટ્ર-બલાહકાઃ ।

ઇત્યાદયોઽપરે નાગાસ્તત્તત્કુલસમુદ્ભવાઃ ॥ ૧૩૧૧ ॥

નિર્મુક્તો મુક્તનિર્મોકઃ, સવિષા નિર્વિષાશ્ચ તે ।

નાગા સ્યુર્દગ્નિષા લૂમવિષાસ્તુ વૃશ્ચિકાદયઃ ॥ ૧૩૧૨ ॥

વ્યાગ્રાદયો લોમવિષા, નસ્રવિષા નરાદયઃ ।

લલાવિષાસ્તુ લૂતાદ્યાઃ, કાલાન્તરવિષાઃ પુનઃ ॥ ૧૩૧૩ ॥

મૃષિકાદ્યા દૂષીવિષં, ત્વવીર્યમૌષધાદિભિઃ ।

કૃત્તિમં તુ વિષં ચારં, ગરશ્ચોપવિષં ચ તત્ ॥ ૧૩૧૪ ॥

કમ્બલઃ, અશ્વતરઃ, ધૃતરાષ્ટ્રઃ, બલાહકઃ એમ ચાર પ્રકારના નાગો હોય છે. બીજા પછુ મહાનીલઃ વગેરે નાગો તે તે કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલા તે તે નામવાળા છે. ॥૧૩૧૧॥ નિર્મુક્તઃ, મુક્તનિર્મોકઃ, 'મુક્ત-કચ્ચુકઃ' એ ૨-ઉતરેલી કાંચળીવાળો સર્પ. સવિષાઃ-એ સર્પો ઊર-વાળા હોય તે નાગ વગેરે. નિર્વિષાઃ-ઊર વિનાના અનળર વગેરે. દગ્ન-વિષઃ-દક્ષિમાં ઊર હોય તેવા નાગો. લૂમવિષાઃ પૂંછડામાં ઊરવાળા વીંછી વગેરે. ॥૧૩૧૨॥ લોમવિષાઃ-લોમ-વાળમાં ઊરવાળા વાઘ વગેરે. નસ્રવિષાઃ-નખમાં ઊરવાળા મનુષ્ય વગેરે. લાલાવિષાઃ-લાળમાં ઊર-વાળા કરોળિયા વગેરે. કાલાન્તરવિષાઃ-કાલાન્તરે જીએાતું ઊર એ તેવા ઉંદર વગેરે. ॥૧૩૧૩॥ દૂષીવિષમ્-ઔષધ, મંત્ર વગેરેના પ્રયોગથી વીર્ય વિનાતું કરાયેલું ઊર. ચારમ્, ગરઃ, ઉપવિષમ્ એ ૩-ખનાવટી ઊર. ॥૧૩૧૪॥ ભોગઃ, અદ્વિકાયઃ એ ૨-સર્પનું શરીર.

भोगोऽहिकायो दंष्ट्राऽऽशीः दर्वी भोगः फटः स्फटः ।
फणोऽहिकोशे तु निर्ल्वयनी-निर्मोक-कञ्चुकाः ॥ १३१५ ॥

॥ इति स्थलचरपञ्चेन्द्रियाः ॥

अथ खेचरपञ्चेन्द्रियानाह—

विहगो विहङ्गम-खगौ पतगो विहङ्गः,
शकुनिः शकुन्ति-शकुनौ वि-वयः-शकुन्ताः ।
नभसङ्गमो विकिर-पत्ररथौ विहायो-
द्विज-पक्षि-विष्किर-पतत्रि-पतत्-पतङ्गाः ॥ १३१६ ॥

आशीः 'इष्' (स्त्री.), (अहिदंष्ट्रा) [आशी 'ई' (स्त्री) शि० ११६]-
ताणवाभां रडेली सर्पनी दाढ (जेनाथी) उसाथेस भाषुस एवतो
नथी.) दर्वी-दर्विः (स्त्री.), भोगः, फटः (पु स्त्री.), स्फटः (पु. स्त्री.),
फणः (त्रि.) अ ५-सर्पनी द्वेषु, द्वेषु. अहिकोशः, निर्ल्वयनी,
निर्मोकः, कञ्चुकः (पु. न.), (अहित्वक्-‘क्’) [निर्ल्वयनी शि० ११६]
अ ४-सापनी क्षायणी. ॥१३१५॥

॥ इति स्थलचरपञ्चेन्द्रियजीवाः समाप्ताः ॥

अथ खेचरपञ्चेन्द्रियनामानि—

विहगः, विहङ्गमः, खगः, पतगः, विहङ्गः, शकुनिः (पु.),
शकुन्तिः (पु.), शकुनः, विः, वयः 'अस्' (न.), शकुन्तः, नभस-
ङ्गमः, विकिरः, पत्ररथः, विहायाः, 'अस्' (पु.), द्विजः, पक्षी 'इन्',
विष्किरः, पतत्रि 'इन्' (पु.), पतन् 'त्' (पु.), पतङ्गः ॥१३१६॥

पित्सन् नीडा-अण्डजोऽगौकाश्चञ्चुश्चञ्चूः सृपाटिका ।

त्रोटिश्च पत्रं पतत्रं, पिच्छं वाजस्तनूरुहम् ॥ १३१७ ॥

पक्षो गरुच्छदश्चापि, पक्षमूलं तु पक्षतिः ।

प्रडीनो-इडीन-सण्डीन-डयनानि नभोगतौ ॥ १३१८ ॥

पेशीकोशोऽण्डे कुलायो, नीडे केकी तु सर्पभुक् ।

मयूर-बर्हिणो नीलकण्ठो मेघसुहृत् शिखी ॥ १३१९ ॥

पित्सन् 'त्' (पु.), नीडजः, अण्डजः, अगौकाः 'अस्' (पु.), 'पत्री-
'इन्', नगौकाः- 'अस्', वाजि- 'इन्', चिविष्किरः, नोडोद्भवः, गरु-
त्मान- 'मत्', [चञ्चुमान्- 'मत्', कण्ठाग्निः, कोकसमुखः, लोमकी-
'इन्', रसनारदः, ॥१८७॥ चारङ्गः, जाडोचरणः अे ७-शे० १८७-
१८८; पतत्रिः (पु.) शि० ११७] अे २५-पक्षी. चञ्चुः, चञ्चूः,
सृपाटिका-सृपाटी, त्रोटिः अे ४-(स्त्री) पक्षीनी यांय. पत्रम्,
पतत्रम्, पिच्छम्, वाजः, तनूरुहम् (पु. न.), ॥१३१७॥ पक्षः,
गरुत् (पु. न.), छदः (पु. न.) [पिच्छम् शि० ११७] अे ८-
पक्षीनी यांय. पक्षमूलम्, पक्षतिः (स्त्री.) अे २-पांयतुं भूण.
प्रडीनम्, उडीनम्, सण्डीनम्, डयनम्, नभोगतिः (स्त्री.) अे ५-
७३५ानी क्रिया, ७३५ुं ते. ॥१३१८॥ पेशीकोशः, अण्डम् (पु. न.)
'पेशी-पेशिः, कोषः-कोशः,' अे २-४'उं. कुलायः, नोडः (त्रि.)
अे २-पक्षीनी भाषे. केकी 'इन्' (पु.), सर्पभुक् 'ज्' (पु.), मयूरः,
बर्हिणः, नीलकण्ठः, मेघसुहृद् (पु.), शिखी 'इन्' (पु.),-शिखा-
बलः ॥१३१९॥ शुक्लापाङ्गः [चित्रपिङ्गलः, नृत्यप्रियः, स्थिरमदः,

शुक्लापाङ्गोऽस्य वाक् केका, पिच्छं बर्हं शिखण्डकः ।

प्रचलाकः कलापश्च, मेचकश्चन्द्रकः समौ ॥१३२०॥

वनप्रियः परभृतः, ताम्राक्षः कोकिलः पिकः ।

कलकण्ठः काकपुष्टः, काकोऽरिष्टः सकृत्प्रजः ॥१३२१॥

आत्मघोषश्चिरजीवी, घूकारिः करटो द्विकः ।

एटदृग् बलिभुग् ध्वाङ्क्षो, मौकुलिर्वायसोऽन्यभृत् ॥१३२२॥

खिलखिलः, गरव्रतः ॥१८८॥, मार्जारकण्ठः, मरूकः, मेघनादानु-
लासकः, 'मयुकः, बहुलग्रीवः, नगावासः, चन्द्रकी 'इन्' (यु.)
ये १२-शे० १८८-१८९. बर्हि 'इन्' (यु.) शि० ११७] ये ८-
भोर. केका-भोरनी वाष्ठी-अवाङ्. पिच्छम्, बर्हम्, (यु. न.),
शिखण्डकः-शिखण्डः, प्रचलाकः, कलापः ये ५-भोरनु पीछुं.
मेचकः, चन्द्रकः ये २-भोरना पीछानो चन्द्रक-आहे. (टीलडी)
॥१३२०॥ वनप्रियः, परभृतः, ताम्राक्षः, कोकिलः-कोकिला, पिकः,
कलकण्ठः, काकपुष्टः [मदोल्लापी 'इन्' (यु.), काकजातः रतोद्वहः,
मधुघोषः, मधुकण्ठः, सुधाकण्ठः, कुहमुखः, ॥१६०॥ घोषयितुः
(यु.), पोषयितुः (यु.), कामतालः, कुनालिकः ये ११-शे०
१६०-१६१; परपुष्टः, अन्यभृतः शि० ११७] ये ७-डा।यव. काका,
अरिष्टः, सकृत्प्रजः ॥१३२१॥, आत्मघोषः, चिरजीवी 'इन्' (यु.),
घूकारिः (यु.), करटः, द्विकः, एकदृक् 'श' (यु.), बलिभुक् 'जु'
(यु.), ध्वाङ्क्षः, मौकुलिः, वायसः, अन्यभृत् (यु.), 'परभृत्'
[बोलपुष्टः शि० ११८] ये १४-डा।गडे. ॥१३२२॥ वृद्धकाकः-ये

वृद्ध-द्रोण-दग्ध-कृष्ण-पर्वतैभ्यस्त्वसौ परः ।

वनाश्रयश्च काकोलो, मद्गुस्तु जलवायसः ॥१३२३॥

घूके निशाटः काकारिः, कौशिको-लूक-पेचकाः ।

दिवान्धोऽथ निशावेदी, कुक्कुटश्चरणायुधः ॥१३२४॥

कृकवाकुस्ताम्रचूडो, विवृताक्षः शिखण्डिकः ।

हंसाश्चक्राङ्ग-वक्राङ्ग मानसौकः सितच्छदाः ॥१३२५॥

अतनो अगडो. द्रोणकाकः, [द्रोणः (शे० ११८)]-द्रोण-डि०सके अगडो.
दग्धकाकः, कृष्णकाकः, पर्वतकाकः, वनाश्रयः, काकोलः-ये सात
अतना अगडयो छे. मद्गुः (पु.), जलवायसः ये २-पाणीनि
अगडो. ॥१३२३॥ घूकः, निशाटः, काकारिः, कौशिकः, लूकः,
पेचकः, दिवान्धः, 'दिवामीतः' ये ७-ध्रुवड. निशावेदी 'इन्'
(पु.), कुक्कुटः (पु. न.), चरणायुधः ॥१३२४॥ कृकवाकुः, ताम्र-
चूडः, विवृताक्षः, शिखण्डिकः [दीर्घनादः, चर्मचूडः, तखायुधः
॥१६१॥, मयूरचटकः, शौण्डः, रणेच्छुः, (पु.), कलात्रिकः, आरणी
'इन्' (पु.), विष्किरः, बोधिः, नन्दीकः, पुष्टिवर्धनः ॥१६२॥, त्रिव-
वाजः, महायोगो 'इन्' (पु.), स्वस्तिकः, मणिकण्ठकः, उषाकोलः,
विशोकः ये १८-व्राजः, व्राजकुक्कुटः-गामगानो कुड्डो. शे० १६१-
१६३] ये ७-कुड्डो. हंसाः, चक्राङ्गाः, वक्राङ्गाः, मानसौकसः 'अस्',
सितच्छदाः, 'श्वेतगरुतः-त्' [मरालाः शे० १६४] ये ५-(पु. अ.)
हंस. ॥१३२५॥ राजहंसाः (पु. अ.)-राजहंसो-शरीर धोणु' अने

રાજહંસાસ્ત્વમી ચઙ્ચુચરણૈરતિલોહિતૈઃ ।
 મલ્લિકાક્ષાસ્તુ મલિનૈર્ધાર્ત્તરાષ્ટ્રાઃ સિતેતરૈઃ ॥૧૩૨૬॥
 કાદમ્બાસ્તુ કલહંસાઃ, પક્ષૈઃ સ્પુરતિધૂસરૈઃ ।
 વારલા વરલા હંસી, વારટા વરટા ચ સા ॥૧૩૨૭॥
 દાર્વાઘાટઃ શતપત્રઃ સ્વઙ્ગરીટસ્તુ સ્વઙ્ગજનઃ ।
 સારસસ્તુ લક્ષ્મણઃ સ્યાદ્, પુષ્કરાલ્યઃ કુરુક્કરઃ ॥૧૩૨૮॥

આંચ તથા પગ ઘણા રાતા હોય તેવા હંસો. મલ્લિકાક્ષાઃ (પુ. બ.)
 શરીર ધોળું અને આંચ તથા પગ કંઈક કાળાશ પડતા હોય તેવા
 હંસો. ધાર્ત્તરાષ્ટ્રાઃ (પુ. બ.)-શરીર ધોળું અને આંચ તથા પગ કાળા
 હોય તેવા હંસો. (રાજહંસથી કંઈક ન્યૂન હોય.) ॥૧૩૨૬॥ કાદમ્બાઃ,
 કલહંસાઃ એ ૨-(પુ. બ.) બાલહંસ, કલહંસ, અતિ ધૂસર-
 કાળી અને ધોળી પાંખવાળા હંસ. વારલા, વરલા, હંસી, વારટા,
 વરટા એ ૫-હંસની સ્ત્રી, હંસી. ॥૧૩૨૭॥ દાર્વાઘાટઃ, શતપત્રઃ
 એ લક્ષ્મણ પક્ષી. સ્વઙ્ગરીટઃ, સ્વઙ્ગજનઃ એ ૨-દિવાળી ઘોડો,
 ખંજન પક્ષી. સારસઃ, લક્ષ્મણઃ, પુષ્કરાલ્યઃ, કુરુક્કરઃ [દીર્ઘજાનુકઃ,
 ગોનર્દઃ, મૈથુની 'ઇન્' (પુ.), કામી 'ઇન્' (પુ.), 'શ્યેનાક્ષઃ,
 રક્તમસ્તકઃ એ ૬-શે. ૧૮૪] એ ૪-સારસ પક્ષી. ॥ ૧૩૨૮ ॥
 સારસી, લક્ષ્મણા 'લક્ષણા' [લક્ષ્મણી શિ. ૧૧૮] એ ૨-સારસી.

सारसी लक्ष्मणाऽथ क्रुङ्, क्रौञ्चे चापे किकीदिविः ।

चातकः स्तोकको बप्पीहः सारङ्गो नभोऽम्बुपः ॥१३२९॥

चक्रवाको रथाङ्गाहः, कोको द्वन्द्वचरोऽपि च ।

टिट्ठिभस्तु कटुक्वाण, उत्पादशयनश्च सः ॥१३३०॥

चटको गृहबलिभुक्, कलविङ्कः कुलिङ्कः ।

तस्य योपित् तु चटका, स्व्यपत्ये चटका तयोः ॥ १३३१ ॥

पुमपत्ये चाटकैरो, दात्युहे कालकण्टकः ।

जलरङ्कुजलरङ्गो, बके कदो बकोटवत् ॥ १३३२ ॥

कृङ् 'ञ्च', क्रौञ्चः- 'क्रुञ्च' ऐ २-डौथ पक्षी. [क्रौञ्ची, क्रुञ्चा-
डौथपक्षीनी स्त्री. शि० ११८] चापः, किकीदिविः 'किकीदीविः,
किकिदिविः, किकिदिवः, किकीदिवीः, किहीदिवः, किकिः, किकी,
दिवः' [किकी, दिविः ॥ ११८ ॥, किकिदीविः ऐ ३-शि० ११८-
११९] ऐ २-या४ पक्षी. चातकः, स्तोककः, बप्पीहः, सारङ्गः,
नभोऽम्बुपः, 'शारङ्गः, तोककः' ऐ ५-यातक पक्षी, अपैथो.
॥ १३२९ ॥ चक्रवाकः-चक्रः (यके शण्ड वायके शण्डो.), रथाङ्गाहः-
रथाङ्गः, कोको, द्वन्द्वचरः ऐ ४-यकवाक पक्षी, यकयो. टिट्ठिभः,
कटुक्वाणः, उत्पादशयनः 'टिट्ठिभकः, टिट्ठिभकः' [टिट्ठिभः,
शि० ११९] ऐ ३-टीटोडी. ॥ १३३० ॥ चटको, गृहबलिभुक् 'ज'
(पु.), कलविङ्कः, कुलिङ्कः [कुलिङ्गः शि० ११९] ऐ ४-यकलो.
चटका-यकली. चटका-आल यकली. ॥ १३३१ ॥ चाटकैरः-आण
यकलो. दात्युहः, कालकण्टकः, जलरङ्कुः (पु.) जलरङ्गः [काल
कण्टकः, दात्योहः- 'दात्योहः' शि० ११९-१२०] ऐ ४-१
अल कण्डो, २ अल कुडो, ३ ढेक पक्षी. बकः, कद्वः, बकोटः ऐ

બલાહકઃ સ્યાદ્ બલાકો, બલાકા વિસકણ્ઠિકા ।

મૃજ્ઞઃ કલિજ્ઞો ધૂમ્યાટઃ, કક્કસ્તુ કમનચ્છદઃ ॥ ૧૩૩૩ ॥

લોહપૃષ્ઠો દીર્ઘપાદઃ, કર્કટઃ સ્કન્ધમલ્લકઃ ।

ચિલ્લઃ શકુનિરાતાપી, રથેનઃ પત્રી શશાદનઃ ॥ ૧૩૩૪ ॥

દાક્ષામ્યો દૂરદ્વજ્ઞઃ શુદ્ધોઽથોત્ક્રોશો મત્સ્યનાશનઃ ।

કુરરઃ કોરસ્તુ શુકો, રક્તતુણ્ડઃ ફલાદનઃ ॥ ૧૩૩૫ ॥

૩-અગડો. ॥ ૧૩૩૨ ॥ બલાહકઃ, બલાકઃ એ ૨-અગલાની બલિ.
 બલાકા, વિસકણ્ઠિકા-વિસકણ્ઠિકા [વિસકણ્ઠિકા, ચક્રેસકા-
 ચક્રેહઃ શિ૦ ૧૨૦] એ ૨-અગડો. મૃજ્ઞઃ, કલિજ્ઞઃ, ધૂમ્યાટઃ એ
 ૩-મસ્તકચૂડ, કાકા કઉઆ નામનું પક્ષી. કક્કઃ, કમનચ્છદઃ ॥ ૧૩૩૩ ॥
 લોહપૃષ્ઠઃ, દીર્ઘપાદઃ કર્કટઃ, સ્કન્ધમલ્લકઃ એ ૬-કંક પક્ષી-
 આ પક્ષીના પાંખની બાણની પૂંખ થાય છે. ચિલ્લઃ, શકુનિઃ
 (પુ.), આતાપી 'ઇન્' (પુ.), -આતાપી-'ઇન્' એ ૩-સમળી.
 રથેનઃ, પત્રી 'ઇન્' (પુ.), શશાદનઃ એ ૩-રથેન પક્ષી, સીંચાણો,
 બાજ પક્ષી. ॥ ૧૩૩૪ ॥ દાક્ષામ્યઃ, દૂરદ્વજ્ઞ 'શ' (પુ.), શુદ્ધઃ
 [પુરુષવ્યાઘ્રઃ, કામાયુઃ (પુ.), કૃષિતેષ્વણઃ, સુદર્શનઃ, શકુનિઃ,
 આજઃ] એ ૬-શે૦ ૧૬૫ | એ ૩-ગીધ. ઉત્ક્રોશઃ, મત્સ્યનાશનઃ,
 કુરરઃ એ ૩ ૧ માછલાંનો નાશ કરનાર કુરર પક્ષી, કુર કુર એવો
 શબ્દ કરનાર પક્ષી, ૨ માછલાંના આકારનું બાજ પક્ષી. કોરઃ,
 શુકઃ, રક્તતુણ્ડઃ, ફલાદનઃ [પ્રિયદર્શનઃ ॥ ૧૬૫ ॥, શ્રીમાન્ 'મત્'
 (પુ.), મેઘાતિથિઃ (પુ.), વાગ્મી 'ઇન્' (પુ.) એ ૪-શે૦ ૧૬૫-
 ૧૬૬; મેઘાવો 'ઇન્' (પુ.) શિ૦ ૧૨૦] એ ૪-પોપટ. ॥ ૧૩૩૫ ॥

શારિકા તુ પીતપાદા, ગોરાટી ગોકિરાટિકા ।

સ્પાચ્ચર્મચટકાયાં તુ, જતુકાઽજિનપત્રિકા ॥૧૩૩૬॥

વલ્ગુલિકા મુલ્લવિષ્ટા, પરોષ્ણો તૈલપાયિકા ।

કર્કરેદુઃ કરેદુઃ સ્યાત્, કરદુઃ કર્કરાદુકઃ ॥૧૩૩૭॥

આટિરાતિઃ શરાતિઃ સ્યાત્, કૃકણ-ક્રકરૌ સમૌ ।

ભાસે શકુન્તઃ કૌયષ્ઠૌ, શિશ્વરી જલકુલ્કુભઃ ॥૧૩૩૮॥

શારિકા, પીતપાદા, ગોરાટી, ગોકિરાટિકા, ‘સારિકા’ એ ૪-
 શારિકા, મેના. ચર્મચટકા, જતુકા, ‘જતૂકા’, અજિનપત્રિકા-‘અજિ-
 નપત્રા’ એ ૩-આમાચીડિયું. ॥ ૧૩૩૬ ॥ વલ્ગુલિકા, મુલ્લવિષ્ટા,
 પરોષ્ણી, તૈલપાયિકા, [નિશાટની શિ. ૧૨૦] એ ૩-૧ વાગેાળ.
 ૨ તેવ પીનાર પાંખવાળું એક બાતનું આમાચીડિયું. કર્કરેદુઃ,
 કરેદુઃ, કરદુઃ, કર્કરાદુકઃ-કર્કરાદુઃ એ ૪-અશુભ બોલનાર એક
 બાતનું પક્ષી. ॥ ૧૩૩૭ ॥ આટિઃ, આતિઃ, ‘આટી, આડી’, શરાતિઃ-
 ‘શરાલિઃ, શરાલી, શરાતિઃ, શરાટિઃ, શરાડિઃ’ એ ૩ (સ્ત્રી.)-
 શરારી, એક બાતનું પક્ષી. કૃકણઃ, ક્રકરઃ એ ૨-સફેદ તેતર.
 ભાસઃ, શકુન્તઃ એ ૨-ભાસ પક્ષી, કાચર, ગીધ જેવું પક્ષી. કૌયષ્ઠિઃ
 (પુ.), શિશ્વરી ‘ઇન્’ (પુ.), જલકુલ્કુભઃ એ ૩-જલકુકડી, એક
 બાતનું જલચર પક્ષી. ॥ ૧૩૩૮ ॥ પારાપતઃ, કલરવઃ, કપોતઃ,

પારાપતઃ કલ્પરવઃ, કપોતો રક્તલોચનઃ ।

જ્યોત્સ્નાપ્રિયે ચલચઙ્ચુ-ચકોર-વિષસૂચકાઃ ॥૧૩૩૯॥

જીવંજીવસ્તુ ગુન્દ્રાલો, વિષદર્શનમૃત્યુકઃ ।

વ્યાઘ્રાટસ્તુ ભરદ્વાજઃ, પ્લવસ્તુ ગાત્રસંપ્લવઃ ॥૧૩૪૦॥

તિત્તિરિસ્તુ ચરકોળો, હારીતસ્તુ મૃદકુરઃ ।

કારણ્ડવસ્તુ મરુલઃ, સુગૃહચઙ્ચુસૂચિકઃ ॥૧૩૪૧॥

કુમ્ભકારકુલકુટસ્તુ, કુલકુભઃ કુલકસ્વનઃ ।

પક્ષિણા યેન ગૃહ્યન્તે, પક્ષિણોઽન્યે સ દીપકઃ ॥૧૩૪૨॥

રક્તલોચનઃ [પારાવતઃ શિ૦ ૧૨૧] એ ૪-કપૂતર. જ્યોત્સ્નાપ્રિયઃ, ચલચઙ્ચુઃ (પુ.), ચકોરઃ, વિષસૂચકઃ એ ૪-ચકોર પક્ષી. ॥ ૧૩૩૯ ॥ જીવંજીવઃ, ગુન્દ્રાલઃ, વિષદર્શનમૃત્યુકઃ એ ૩-ભ્રુવં-ભ્રુવ પક્ષી-ભોરના પીંછાં જેવા પીંછાવાળું પક્ષી, જે પક્ષી જેર બેતાંની સાથે મૃત્યુ પામે છે. વ્યાઘ્રાટઃ, ભરદ્વાજઃ, એ ૨-ભાર-દ્વાજ પક્ષી. પ્લવઃ, ગાત્રસંપ્લવઃ એ ૨-પ્લવ પક્ષી-જલમાં ડુબકી ભારનાર પક્ષી. ॥ ૧૩૪૦ ॥ તિત્તિરિઃ (પુ.), ચરકોળઃ એ ૨-તેતર. હારીતઃ-‘હારિતઃ’ મૃદકુરઃ એ ૨-હારીત પક્ષી. કારણ્ડવઃ, મરુલઃ એ ૨-ખતક પક્ષી. સુગૃહઃ, ચઙ્ચુસૂચિકઃ એ ૨-સુઘરી પક્ષી. ॥ ૧૩૪૧ ॥ કુમ્ભકારકુલકુટઃ, કુલકુભઃ, કુલકસ્વનઃ એ ૩-રાની કૂકડો. દીપકઃ- રથેન, સિંચાનક વગેરે પક્ષી, જે બીજાં પક્ષીઓને પકડે છે તે. ॥ ૧૩૪૨ ॥ હેકાઃ, ગૃહ્યાઃ, એ ૨-(પુ. બ.)

लेका गृह्याथ ते गेहासक्ता ये मृगपक्षिणः ।

॥ इति खेचराः पञ्चेन्द्रियाः ॥

जलचरानाह—

मत्स्यो मीनः पृथुरोमा, झषो वैसारिणोऽण्डजः ॥१३४३॥

सङ्घचारी स्थिरजिह्व, आत्माशी स्वकुलक्षयः ।

विसारः शकली शल्की, शंवरोऽनिमिषस्तिमिः ॥१३४४॥

सहस्रदंष्ट्रे वादालः पाठीने चित्रवल्लिकः ।

शकुले स्यान् कलकोऽथ, गडकः शकुलार्भकः ॥१३४५॥

धेर पाण्डेतां पशु-पक्षी. ॥ इति खेचरपञ्चेन्द्रियजीवाः समाप्ताः ॥

अथ जलचरपञ्चेन्द्रियनामानि—

मत्स्यः, मीनः, पृथुरोमा 'अन्' (पु.), झषः, वैसारिणः, अण्डजः ॥१३४३॥, सङ्घचारी 'इन्' (पु.), स्थिरजिह्वः, आत्माशी 'इन्' (पु.), स्वकुलक्षयः, विसारः, शकली 'इन्' (पु.), शल्की 'इन्' (पु.), शंवरः-शम्बरः, अनिमिषः, तिमिः (पु.) [जलपिप्पकः, मूकः, जलाशयः, शेवः अे ४-शे० १८६, मत्सः शि० १२१] अे १६-म०, माछतुं. ॥१३४४॥ सहस्रदंष्ट्रः, वादालः [पतनः ॥१८६॥, जलवालः, वदालः अे ३-शे० १८६-१८७] अे २-कुञ्जर दक्षापाणो म०, पाठीनः, चित्रवल्लिकः [मृदुपाठकः शे० १८७] अे २-भजरम०, मत्स्य विशेष. शकुलः, कलकः अे २-शकुल म०. गडकः, शकुलार्भकः अे २-शकुलम०, पाण्डे. ॥१३४५॥ उलूपी 'उलूपी-इन्', शिशुकः अे २-अेक अतनो म०,

उल्हपी शिशुके प्रोष्ठी, शफरः श्वेतकोलके ।
 नलमीनश्चिलिचिमो, मत्स्यराजस्तु रोहितः ॥१३४६॥
 मद्गुरस्तु राजशृङ्गः, शृङ्गी तु मद्गुरप्रिया ।
 क्षुद्राण्डमत्स्यजातं तु, पोताधानं जलाणुकम् ॥१३४७॥
 महामत्स्यास्तु चोरिल्लि-तिमिङ्गिल-गिलादयः ।
 अथ यादांसि नक्राद्या हिंसका जलजन्तवः ॥१३४८॥
 नक्रः कुम्भीर आलास्यः, कुम्भी महामुखोऽपि च ।
 तालुजिह्वः शङ्खमुखो, गोमुखो जलसूकरः ॥१३४९॥

शिशुमारना जेपो भ०छ. प्रोष्ठी, शफरः (पु. स्त्री.), श्वेतकोलकः
 अ० ३-सहरी भ०छ, सद्देह भ०छ. नलमीनः 'नडमीनः,' चिलिचिमः
 'चिलिचिमिः' अ० २-तुषुयारी भ०छ. मत्स्यराजः, रोहितः अ०
 २-भ०छराज-मोटो भ०छ. ॥ १३४६॥ मद्गुरः, राजशृङ्गः अ० २-
 राजशृंग भ०छ, शींगडावाणो भ०छ. शृङ्गी, मद्गुरप्रिया मद्गुर-
 भ०छनी स्त्री. पोताधानम्, जलाणुकम् अ० २-नानां भाछलानो
 समुदाय, छंडाभांथी नीडणेलां भाछलानो समुदाय. ॥ १३४७॥
 महामत्स्याः, चोरिल्लिः (पु.), तिमिङ्गिलः, तिमिङ्गिलगिलः
 (नन्द्यावर्तः वगेरे) अ० ४-मोटो भाछलां. यादांसि 'अस' (न. ण.)-
 भगर वगेरे डि'सड जलज'तुअ० ॥ १३४८॥ नक्रः, कुम्भीरः,
 आलास्यः, कुम्भी 'इन्' (पु.), महामुखः, तालुजिह्वः, शङ्खमुखः,
 गोमुखः, जलसूकरः [शङ्खमुखः शि० १२१] अ० ६-भगरभ०छ.
 ॥१३४९॥ शिशुमारः, (जलकपिः), अम्बुकूर्मः, उष्णवीर्यः, महावसः

શિશુમારસ્ત્વમ્બુર્કમ્, ઉષ્ણવીર્યો મહાવસઃ ।

ઉદ્રસ્તુ જલમાર્જારઃ, પાનીયનકુલો વસી ॥૧૩૫૦॥

ગ્રાહે તન્તુસ્તન્તુનાગોઽવહારો નાગ-તન્તુર્ણો ।

અન્યેઽપિ યાદોભેદાઃ, સ્યુર્વહવો મકરાદયઃ ॥૧૩૫૧॥

કુલોરઃ કર્કટઃ પિઙ્ગચક્રુઃ પાશ્વોદરપ્રિયઃ ।

દ્વિધાગતિઃ ષોડશાંહિઃ, કુરચિલ્લો વહિશ્ચરઃ ॥૧૩૫૨॥

કચ્છપઃ કમઠઃ કૂર્મઃ, ક્રોડપાદચતુર્ગતિઃ ।

પચ્ચાક્કગુપ્ત-દૌલેયો, જીવથઃ કચ્છપી દુલી ॥૧૩૫૩॥

એ ૪-જલનો વાંદરો, શિશુમાર મચ્છ. (ખાળકોને આઈ જનાર મચ્છ). ઉદ્રઃ, જલમાર્જારઃ, પાનીયનકુલઃ, વસી 'ઇન્' (પુ.) એ ૪-જલનો બિલાડો. જલનો નોળિયો. ॥ ૧૩૫૦ ॥ ગ્રાહઃ, તન્તુઃ (પુ.), તન્તુનાગઃ, અવહારઃ, નાગઃ-જલસર્પઃ, તન્તુર્ણઃ [વરુણપાશઃ શિ૦ ૧૨૧] એ ૬-ગ્રાહ-બુંડ. મકરઃ (શઙ્કુઃ, ફળી 'ઇન્')-મગર વગેરે જલજંતુના બીજા પક્ષ ભેદો છે. ॥ ૧૩૫૧ ॥ કુલોરઃ- 'કુલોરઃ' (પુ. ન), કર્કટઃ- 'કરકટઃ, કર્કડઃ', પિઙ્ગચક્રુઃ 'પ' (પુ.), પાશ્વોદરપ્રિયઃ, દ્વિધાગતિઃ (પુ.), ષોડશાંહિઃ (પુ.), કુરચિલ્લઃ, વહિશ્ચરઃ એ ૬-કચ્છપી. ॥ ૧૩૫૨ ॥ કચ્છપઃ, કમઠઃ, કૂર્મઃ, ક્રોડપાદઃ, ચતુર્ગતિઃ (પુ.), પચ્ચાક્કગુપ્તઃ, દૌલેયઃ, જીવથઃ [ઉદ્ધારઃ શિ૦ ૧૨૨] એ ૬-કચ્છપી. કચ્છપી, દુલી, 'કમઠી, દુલી' એ ૨-કચ્છપી. ॥ ૧૩૫૩ ॥ મચ્છકઃ, હરિઃ (પુ.), શાલૂરઃ-

મણ્ડકે હરિ-શાલુ-પ્લવ-મેક-પ્લવક્કમાઃ ।

વર્ષામૂઃ પ્લવગઃ શાલુરજિહ્વ-વ્યક્ત-દદુરાઃ ॥૧૩૫૪॥

સ્થલે નરાદયો યે તુ, તે જલે જલપૂર્વકાઃ ।

અણ્ડજાઃ પશિસર્પાઘાઃ, પોતજાઃ કુક્કરાદયઃ ॥૧૩૫૫॥

રસજા મધકીટાઘા, નૃ-ગવાઘા જરાયુજાઃ ।

યૂકાઘાઃ સ્વેદજા મત્સ્યાદયઃ સંમૂચ્છનોદ્રવાઃ ॥૧૩૫૬॥

‘શાલુઃ’, પ્લવઃ, મેકઃ, પ્લવક્કમઃ, વર્ષામૂઃ (પુ.), પ્લવગઃ, શાલુઃ (પુ.), અજિહ્વઃ, વ્યક્તઃ, દદુરઃ એ ૧૨-દેડકે. ॥૧૩૫૪॥ નર (મનુષ્ય, હસ્તી, તુરંગ) વગેરે જે સ્થલચર જીવો છે, તે જ જીવોમાં જલ શબ્દ પૂર્વમાં મૂકવાથી જલચર જીવો થાય છે. જેમ-જલનરઃ, જલમનુષ્યઃ, જલહસ્તી ‘હન્’ (પુ.), જલતુરંગઃ વગેરે. ॥ इति जलचरपञ्चेन्द्रियजीवाः समाप्ताः ॥ ૧ અણ્ડજાઃ-પક્ષી, સાપ વગેરે. અંડજ-ઈંડામાંથી ઉત્પન્ન થનારા છે. ૨ પોતજાઃ-હાથી વગેરે પોત (જરાયુ-વિનાના) ગર્ભાથી ઉત્પન્ન થનાર પોતજ છે. ॥૧૩૫૫॥ ૩ રસજાઃ-મદિરાના કીડા વગેરે રસજ રસમાંથી ઉત્પન્ન થનારા છે. ૪ જરાયુજાઃ-મનુષ્ય, ગાય વગેરે જરાયુજ-ઓરમાંથી ઉત્પન્ન થનારા છે. ૫ સ્વેદજાઃ-જૂ, માંકણ, મચ્છ વગેરે સ્વેદજ-ઘામ, પરસેવાથી ઉત્પન્ન થનારા છે. ૬ સંમૂચ્છનોદ્ર-મલાઃ-મછલાં, સર્પ વગેરે છે. સંમૂચ્છિમ-એની મેળે ઉત્પન્ન થનારા છે ॥૧૩૫૬॥ ૭ ઉદ્ભિદઃ ‘દ્’ (પુ. ણ.) ઉદ્ભિજ્જમ, ઉદ્ભિદમ

લક્ષ્મનાસ્તુદ્વિદોઽથોપપાદુકા દેવનારકાઃ ।

ત્રસયોનય इत्यष्टाबुद्धिदुद्धिजमुद्धिदम् ॥૧૩૫૭॥

इति श्रीस्वपरसमयपारावारपारीण-शब्दावतार-कलिकालसर्वज्ञा-

चार्यपुङ्गव-श्रीहेमचन्द्रसूरीश्वरविरचिताभिधानचिन्तामणि

नाममालायां तिर्यक्काण्डश्चतुर्थः समाप्तः ॥ ४ ॥

એ ૩-પાંચન. તીક વગેરે ઉદ્ભિદ-અમીન કાડીને ઉત્પન્ન થનારા છે. ૮ ઉપપાદુકા:-દેવ, નારશ્રી ઉપપાદુક-પોતાની મેળે ઉત્પન્ન થનારા છે. આ પ્રમાણે ત્રસયોનયઃ (પુ. સ્ત્રી.) ત્રસ જીવોની યોનિ ઉત્પત્તિ-સ્થાને આઠ છે. ॥૧૩૫૭॥

इति श्रीतपोगच्छधिपति-श्रीकदम्बगिरिप्रमुखानेकतीर्थोद्धारक-शासन-
सम्राट्-सर्वतन्त्रस्वतन्त्राचार्यवर्यश्रीविजयनेमिसूरीश्वर-पट्टालङ्कार-

समयज्ञ-शान्तमूर्ति-श्रीमदाचार्यश्रीविजयविज्ञानसूरीश्वर-

पट्टधरसिद्धान्तमहोदधि-प्राकृतविशारदाचार्य-

श्रीविजयकस्तूरसूरिणा गौर्जयां विरचितायां

चन्द्रोदयाभिधटोकायां तिर्यक्काण्डः

चतुर्थः समाप्तः ॥ ४ ॥

નારકકાણ્ડઃ પઞ્ચમઃ ।

સ્યુર્નારકાસ્તુ પરેત-પ્રેત-યાત્યા-ઽતિવાહિકાઃ ।

આજૂર્વિષ્ટિર્યાતના તુ, કારણા તીવ્રવેદના ॥૧૩૫૮॥

નરકસ્તુ નારકઃ સ્યાદ્, નિરયો દુર્ગતિશ્ચ સઃ ।

ઘનોદધિ-ઘનવાત-તનુવાત-નભઃસ્થિતાઃ ॥૧૩૫૯॥

રત્ન-શર્કરા-વાલુકા-પક્ક-ધૂમ-તમઃપ્રમાઃ ।

મહાતમઃપ્રમા ચેત્યશ્વોઽધો નરકભૂમયઃ ॥૧૩૬૦॥

અથ પઞ્ચમઃ નારકકાણ્ડઃ—

નારકાઃ, પરેતાઃ, પ્રેતાઃ, યાત્યાઃ, અતિવાહિકાઃ (નારકિકાઃ, નારકીયાઃ) [નૈરયિકાઃ શિ૦ ૧૨૨] એ ૫-નારકીઓ-નરકમાં ઉત્પન્ન થયેલા જીવો. આજૂઃ, વિષ્ટિઃ એ ૨-(સ્ત્રી.) બલાતકારે નરકમાં નાખવું તે. યાતના, કારણા, તીવ્રવેદના એ ૩- નરકની પીડા ॥૧૩૫૮॥ નરકઃ, નારકઃ, નિરયઃ, દુર્ગતિઃ (પુ. સ્ત્રી.) એ ૪-નરક. ઘનોદધિઃ-બરફની જેમ બનેલું પાણી. ઘનવાતઃ-ધીજેલા ધી જેવો કઠિન વાયુ. તનુવાતઃ-પાતળો વાયુ. આ ઘનોદધિ, ઘનવાત, તનુવાત અને નભઃ 'સ્' નભઃ-આકાશ એ ચારેના આધારે નરકાવાસો રહેલા છે. ॥૧૩૫૯॥ ૧ રત્નપ્રમા, ૨ શર્કરાપ્રમા, ૩ વાલુકાપ્રમા, ૪ પક્કપ્રમા, ૫ ધૂમપ્રમા, ૬ તમઃપ્રમા, ૭ મહાતમઃપ્રમા-આ સાત નરકભૂમયઃ (સ્ત્રી.) નરકની પૃથ્વીઓ નીચે નીચે ॥૧૩૬૦॥ અતુ-

ક્રમાત્ પૃથુતરાં સપ્તાઽથ ત્રિંશત્ પञ्ચવિંશતિઃ ।

પञ્ચદશ દશ ત્રીણિ, લક્ષાણ્યૂનં ચ પञ્ચભિઃ ॥૧૩૬૧॥

લક્ષં પञ્ચ ચ નરકાવાસાઃ સીમન્તકાદયઃ ।

પાતાલુ સ્યુઃ ક્રમેણાઽથ, પાતાલં વડવામુચ્ચમ્ ॥ ૧૩૬૨ ॥

વલિવેશ્માધોબુવનં, નાગલોકો રસાતલમ્ ।

ત્થં વિલં નિર્વ્યથનં, કુહરં શુષિરં શુષિઃ ॥ ૧૩૬૩ ॥

ક્રમે મોટા મોટા વિસ્તારવાળી છે. [રત્નપ્રભા-ઘર્મા, શર્કરાપ્રભા-
વંશા ॥૧૯૭॥, વાલુકાપ્રભા-શૈલા, પદ્મપ્રભા-અજ્ઞના, ધૂમપ્રભા-
રિણ, તમઃપ્રભા-માધવ્યા ॥૧૯૮॥, મહાતમઃપ્રભા-માધવી-આ
રત્નપ્રભા વગેરે સાતે પૃથ્વીના ધર્મા વગેરે અનુક્રમે સાત નામ (ગોત્ર)
છે. શે. ૧૯૭-૧૯૮] ૧-રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં ૩૦ લાખ નરકાવાસો છે,
૨-શર્કરાપ્રભામાં ૨૫ લાખ, ૩-વાલુકાપ્રભામાં ૧૫ લાખ, ૪-પદ્મ-
પ્રભામાં ૧૦ લાખ, ૫-ધૂમપ્રભામાં ૩ લાખ ॥૧૩૬૧॥, ૬-તમઃપ્રભામાં
૯૯૯૯૫ હજાર, ૭-મહાતમઃપ્રભામાં સીમન્તક વગેરે પાંચ નરકાવાસો
છે. સીમન્તકઃ-સીમન્તક 'શૈલ', લક્ષાદાય, ધ્રાતન' વગેરે નામના નરક-
વાસ. પાતાલમ્, વડવામુચ્ચમ્ ॥૧૩૬૨॥, વલિવેશ્મ 'ન' (ન.). અધો-
બુવનમ્, નાગલોકઃ, રસાતલમ્ [રસા, તલમ્ શિ. ૧૨૨] એ ૬-
પાતાલ, નાગલોક. રન્ધ્રમ્, વિલમ્, નિર્વ્યથનમ્, કુહરમ્, શુષિ-
રમ્-'શુષિરમ્', શુષિઃ (પુ. સ્ત્રી.),-'શુષિઃ', ॥૧૩૬૩॥ હિદ્રમ્,

छिद्रं रोपं विवरं च, निम्नं रोकं वपाऽन्तरम् ।

गर्त्त-^३श्वभ्रा-^३ऽवटा-^४ऽगाध-^५दरास्तु विवरे भुवः ॥ १३६४ ॥

इति श्रीस्वपरसमयपारावारपारोणशब्दावतार-कलिकालसर्वज्ञा-
चार्यपुङ्गवश्रीहेमचन्द्रसूरीश्वरविरचिताभिधानचिन्तामणि-

नामालायां नारककाण्डः पञ्चमः समाप्तः ॥ ५ ॥

रोपम्, विवरम्, निम्नम्, रोकम्, वपा, अन्तरम्, श्वभ्रम्
ये १३-छिद्र, (नि. ल.) गर्त्तः (पु. स्त्री.), श्वभ्रम्, अवटः-‘अवटिः’,
अगाधः, दरः (त्रि.) ये ५-भूमिने। पाठो. ॥१३६४॥

इति श्रीतपोगच्छाधिपति-श्रीकदम्बगिरिप्रमुखानेकतीर्थोद्धारक-शासन-
सम्राट्-सर्वतन्त्रस्वतन्त्राचार्यवर्यश्रीविजयनेमिसूरीश्वर-पट्टालङ्कार-
समयज्ञ-शान्तमूर्ति श्रीमदाचार्यश्रीविजयविज्ञानसूरीश्वर-

पट्टधरसिद्धान्तमहोदधि-प्राकृतविशारदाचार्य-

श्रीविजयकस्तूरसूरिणा गौर्जर्यां विरचितायां

चन्द्रोदयाभिधटीकायां नारककाण्डः

पञ्चमः समाप्तः ॥ ५ ॥

सामान्यकाण्डः षष्ठः ।

स्याल्लोको विष्टपं विश्वं, भुवनं जगती जगत् ।

जीवाजीवाधारक्षेत्रं, लोकोऽल्लोकस्ततोऽन्यथा ॥ १३६५ ॥

क्षेत्रज्ञ आत्मा पुरुषश्चेतनः स पुनर्भवी ।

जीवः स्यादसुमान् सत्त्वं, देहभृज्जन्तु-जन्तवः ॥ १३६६ ॥

उत्पत्तिर्जन्म-जनुषी, जननं जनिरुद्भवः ।

जीवेऽसु-जीवित-प्राणा, जीवातुर्जीवनौषधम् ॥ १३६७ ॥

अथ षष्ठः सामान्यकाण्डः—

लोकः, विष्टपम् 'पिष्टपम्' (पु. न.), विश्वम्, भुवनम् (पु. न.), जगती, जगत् (न.) अे ६-लोक, जगत्-दुनिया. लोकः-७५, अ७५, धर्मास्तिकाय वगेरेता आधारभूत क्षेत्र. अलोकः-लोक सिवायनो अलोक-डेवल आकाशस्थ. ॥१३६५॥ क्षेत्रज्ञः, आत्मा 'अन्' (पु.), पुरुषः, चेतनः [जीवः (शि० १२३) अे ४-आत्मा ७५. भवी 'व' (पु.), जीवः, असुमान् 'मत्' (पु.), सत्त्वम् (पु. न.), देह-भृज् (पु.), जन्तुः (पु.), जन्तुः (पु. न.), (संसारो 'इन्' पु. शरीरो 'व' (पु.), देहभृक्-ज्) [प्राणी 'इन्' (पु.) शि० १२३] अे ७-संसारो ७५, प्राण्यु-दश प्रकारना प्राण्युने धारण्यु करनार. ॥१३६६॥ उत्पत्तिः (त्री.), जन्म 'अन्' (न.), जनुः 'व' (न.), जननम्, जनिः (त्री.), उद्भवः [जन्मः (पु. न.), शि० १२३] अे ६-जन्म, उत्पत्ति. जीवः, (त्रि.), असवः 'सु' (पु. थ.), जोवितम्, प्राणाः (पु. थ.) [जीवातुः शि० १२४] अे ४-प्राण्यु. जीवातुः (पु. न.), जीवनौषधम् अे २-७५न औषध, ७५न रक्षणेपाय. ॥१३६७॥ श्वासः, श्व-

श्वासस्तु श्वसितं^१ सोऽन्तर्मुख उच्छ्वास आहरः ।

आनो^२ बहिर्मुखस्तु स्यान्निःश्वासः पान एतनः^३ ॥ १३६८ ॥

आयुर्जीवितकालोऽन्तःकरणं मानसं मनः ।

हृच्चेतो^४ हृदयं चित्तं^५, स्वान्तं^६ गूढपथोच्चलेः^७ ॥ १३६९ ॥

मानसः कर्म सङ्कल्पः^८, स्यादश्रो शर्म निवृत्तिः^९ ।

सातं^{१०} सौख्यं सुखं दुःखं त्वसुखं वेदना व्यथा ॥ १३७० ॥

पीडा बाधाऽर्त्तिराभीलं^{११}, कृच्छ्रं कष्टं प्रसूतिजम् ।

आमनस्यं प्रगाढं च^{१२} स्यादाधिर्मानसी व्यथा ॥ १३७१ ॥

सितम् ऐ २-श्वास, श्वास लेवानी क्रिया. उच्छ्वासः, आहरः, आनः
 ऐ ३-अहरनो श्वास. निःश्वासः, पानः, एतनः ऐ ३-निःश्वास-
 अहरनो श्वास. ॥१३६८॥ आयुः 'घ' (न.), जीवितकालः [आयुः
 (पु.) शि० १२४] ऐ २-आयुष्य, आवरदा. अन्तःकरणम्, मान-
 सम्, मनः 'स्' (न.), हृद् (न.), चेतः 'स्' (न.), हृदयम्,
 चित्तम्, स्वान्तम्, गूढपथम्, उच्चलम् [अनिन्द्रियम् शि०
 १२४] ऐ १०-चित्त, मन. ॥१३६९॥ सङ्कल्पः [विकल्पः शि०
 १२४]-भननो संकेदय, भननो व्यापार. शर्म 'न्' (न.), निवृत्तिः
 (श्री.), सातम्-'शातम्', सौख्यम्, सुखम् [शर्मम् शि० १२५] ऐ
 ५-सुख. दुःखम्, असुखम्, वेदना, व्यथा ॥१३७०॥ पीडा,
 बाधा, अर्त्तिः (श्री.), अभीलम्, कृच्छ्रम्, कष्टम्, प्रसूतिजम्,
 आमनस्यम्-वैमनस्यम्, प्रगाढम्, 'अमानस्यम्' [बाधः शि०
 १२५] ऐ १३-दुःख, पीडा. आधिः (पु.) मानसिक पीडा. ॥१३७१॥

सपत्राकृति-निष्पत्राकृती त्वत्यन्तपीडने ।

शुज्जाठराग्निजा पीडा, व्यापादो द्रोहचिन्तनम् ॥ १३७२ ॥

उपज्ञा ज्ञानमाद्यं स्यात्, चर्चा सङ्ख्या विचारणा ।

वासना भावना संस्कारोऽनुभूताद्यविस्मृतिः ॥ १३७३ ॥

निर्णयो निश्चयोऽन्तः सम्प्रधारणा समर्थनम् ।

अविद्याऽहंमत्यज्ञाने, भ्रान्तिर्मिथ्यामतिभ्रमः ॥ १३७४ ॥

सन्देहो द्वापराऽऽरेका, विचिकित्सा च संशयः ।

परमागो गुणोत्कर्षो, दोषे त्वादीनवाऽऽस्रवौ ॥ १३७५ ॥

सपत्राकृतिः, निष्पत्राकृतिः ये २-अत्यन्त पीडा. श्रुत् 'ध' (स्त्री.)
क्षुधा, अठराग्निनी पीडा. व्यापादः, द्रोहचिन्तनम् ये २-द्रोह चिन्त-
नयो. ॥१३७२॥ उपज्ञा-प्रथम ज्ञान, उपदेश विना पोतानी
भेदे प्रथम ब्रह्मवामां आवे ते ज्ञान, ज्ञेय-अद्रोपज्ञ व्याकरण-
चर्चा, सङ्ख्या, विचारणा [चर्चाः शि० १२५] ये ३-अर्था, विद्या-
रक्षा-प्रमाणे। पठे वस्तुमनो विचार. वासना, भावना, संस्कारः
ये ३-पूर्वसंस्कार. वासना-अनुभवेल, हेमेल वगेरे प्रसंगने लूली
न श्रु. ॥१३७३॥ निर्णयः, निश्चयः, अन्तः ये ३-निश्चय. सम्प्र-
धारणा, समर्थनम् ये २-योग्य अयोग्यनी परीक्षा. अविद्या,
अहंमतिः, अज्ञानम् ये ३-अज्ञान. भ्रान्तिः, मिथ्यामतिः, भ्रमः
ये ३-विपरीत ज्ञान, अभात्मके ज्ञान. ॥१३७४॥ सन्देहः, द्वाप-
रम् (पु. न.), आरेकः, विचिकित्सा, संशयः ये ५-संदेह, संशय.
परमागो, गुणोत्कर्षः ये २-गुणानु उत्कृष्टपणु, उत्कर्ष. दोषः,
आस्रवः, आस्रवः-आस्रवः ये ३-१ दोष, २ कष्ट, दुःख. ॥१३७५॥

स्वाद् रूपं लक्षणं भावश्चात्म-प्रकृति-रीतयः ।

सहजो रूपतत्त्वं च, धर्मः सर्गो निसर्गवत् ॥ १३७६ ॥

शीलं सतत्त्वं संसिद्धिरवस्था तु दशा स्थितिः ।

स्नेहः प्रीतिः प्रेम-हार्दं, दाक्षिण्यं त्वनुकूलता ॥ १३७७ ॥

विप्रतिसारोऽनुशयः, पश्चात्तापोऽनुतापश्च ।

अवधानसमाधानप्रणिधानानि तु समाधौ स्युः ॥ १३७८ ॥

धर्मः पुण्यं वृषः श्रेयः, सुकृते नियतौ विधिः ।

दैवं भाग्यं भागधेयं, दिष्टं चाऽयस्तु तच्छुभम् ॥ १३७९ ॥

स्वरूपम्, स्वलक्षणम्, स्वभावः, आत्मा 'अन्' (पु.), प्रकृति (स्त्री.), रीतिः (स्त्री.), सहजः, रूपतत्त्वम्, धर्मः (पु. न.), सर्गः, निसर्गः ॥ १३७६ ॥, शीलम् (पु. न.), सतत्त्वम्, संसिद्धिः अे १४-स्वर्गप, स्वभाव. अवस्था, दशा, स्थितिः अे ३-अवस्था. स्नेहः (पु. न.), प्रीतिः (स्त्री.), प्रेम 'अन्' (पु. न.), हार्दम् अे ४-प्रेम, स्नेह. दाक्षिण्यम्, अनुकूलता अे २-अनुकूलता, सरलता. ॥ १३७७ ॥ विप्रतिसारः, अनुशयः, पश्चात्तापः, अनुतापः [विप्रतो सारः शि० १२५.] अे ४-पश्चात्ताप, पश्तापो. अवधानम्, समाधानम्, प्रणिधानम्, समाधिः (पु.), अे ४-समाधि, समाधान. ॥ १३७८ ॥ धर्मः, पुण्यम्, वृषः, श्रेयः 'अस्' (न.); सुकृतम् अे ५-धर्म, पुण्य, सुकृत्य. नियतिः (स्त्री.), विधिः (पु.), दैवम् (पु. न.), भाग्यम्, भागधेयम्, दिष्टम् अे ६-भाग्य, पूर्व कर्म, नसीय. अयः (पु.)-सा३ नसीय. ॥ १३७९ ॥ अलङ्करीः (स्त्री.),

અલક્ષ્મીનિર્ઋતિઃ કાલકર્ણિકા સ્યાદથાશુભમ્ ।

દુષ્કૃતં દુરિતં પાપમેનઃ પાપ્મા ચ પાતકમ્ ॥૧૩૮૦॥

કિલ્વિષં કલુષં કિષ્વં, કલ્મષં વૃજિનં તમઃ ।

અંહઃ કલ્કમયં પદ્મ, ઉપાધિર્ધર્મચિન્તનમ્ ॥૧૩૮૧॥

ત્રિવર્ગો ધર્મકામાર્થાશ્વતુર્ગઃ સમોક્ષકાઃ ।

ચતુર્વર્ગાશ્વતુર્મદ્રં, પ્રમાદોઽનવધાનતા ॥૧૩૮૨॥

છન્દોઽભિપ્રાય આકૃતં, મતભાવાઽઽશયા અપિ ।

દૃષીકમક્ષં કરણં સ્રોતઃ સ્વં વિષયીન્દ્રિયમ્ ॥૧૩૮૩॥

નિર્ઋતિઃ (શ્રી.), કાલકર્ણિકા એ ૩-દરિદ્રતા, અશુભ ભાગ્ય. અશુભમ્, દુષ્કૃતમ્, દુરિતમ્, પાપમ્, પનઃ 'સ' (ન.), પાપ્મા 'ન' (પુ.), પાતકમ્ (પુ. ન.) ॥૧૩૮૦॥, કિલ્વિષમ્, કલુષમ્, કિષ્વમ્, કલ્મષમ્, વૃજિનમ્, તમઃ 'સ' (ન.), અંહઃ 'સ' (ન.), 'અહ્ઃ-સ', કલ્કમ્ (પુ. ન.), અઘમ્, પદ્મઃ (પુ. ન.) એ ૧૭-અશુભ, પાપ, દુષ્ટત્વ. ઉપાધિઃ (પુ.), ધર્મચિન્તનમ્ એ ૨-ધર્મનો વિચાર. ॥૧૩૮૧॥ ત્રિવર્ગઃ-ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રિવર્ગ. ચતુર્વર્ગઃ-ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચાર. ચતુર્મદ્રમ્-૧ ધર્મ, અર્થ, કામ અને બલ એ ચાર. ૨ ધર્મ, અર્થ કામ અને મોક્ષ એ ચારે ઉત્તમ હોય તો. પ્રમાદઃ, અનવધાનતા એ ૨-પ્રમાદ, અસાવધાનપણું. ॥૧૩૮૨॥ છન્દઃ, અભિપ્રાયઃ, આકૃતમ્, મતમ્, ભાવઃ (પુ. ન.), આશયઃ એ ૬-અભિપ્રાય. દૃષીકમ્, અક્ષમ્, કરણમ્, સ્રોતઃ 'સ' (ન.), સ્વમ્, વિષયિ 'દ્ર' (ન.), ઇન્દ્રિયમ્ એ ૭-ઇન્દ્રિય (અક્ષુ વગેરે). ॥૧૩૮૩॥ બુદ્ધીન્દ્રિય 'ધીન્દ્રિયમ્'-

બુદ્ધીન્દ્રિયં સ્પર્શનાદિ, પાણ્યાદિ, તુ ક્રિયેન્દ્રિયમ્ ।

સ્પર્શાદયસ્ત્વિન્દ્રિયાર્થાં, વિષયા ગોચરા અપિ ॥૧૩૮૪॥

શીતે તુષાર; શિશિર; સુશીમ; શીતલો જડ; ।

હિમોડયોષ્ણે તિગ્મસ્ત્રીવ્રસ્તીક્ષ્ણચ્છંડ; સ્વર; પટુ; ॥૧૩૮૫॥

કોણ; કવોણ; કદુણ્ણો, મન્દોણ્ણશ્વેષદુણ્ણવત્ ।

નિષ્કુર; કક્ષટ; ક્રૂર; પરુષ; કર્કશ; સ્વર; ॥૧૩૮૬॥

દૃઢ; કઠોર; કઠિનો, જરઠ; કોમલ; પુન; ।

મૃદુલો મૃદુસોમાલસુકુમારા અકર્કશ; ॥૧૩૮૭॥

સ્પર્શન, રસન, ઘ્રાણ, ચક્ષુ અને કણ એ પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિય છે. ક્રિયેન્દ્રિયમ્, 'કર્મેન્દ્રિયમ્' - હાથ, પગ, વાચા, ગુદા અને ગુહોન્દ્રિય એ પાંચ કર્મેન્દ્રિયો છે. ઇન્દ્રિયાર્થાં, વિષયા; ગોચરા [અર્થાં: શિ. ૧૨૫] એ ૩-(પુ. બા.) વિષયો-સ્પર્શ, રસ, ગન્ધ, રૂપ અને શબ્દ એ ઇન્દ્રિયોના પાંચ વિષયો. ॥૧૩૮૪॥ શીત; તુષાર; શિશિર; સુશીમ; શીતલ; જડ; હિમ: [સુશીમ:-'સુષિમ:' શિ. ૧૨૬] એ ૭-(પુ.) વિશેષણરૂપે (ત્રિ.)-શીતસ્પર્શ, શીતળ, ઠંડું. ઉષ્ણ; તિગ્મ; ત્રીવ્ર; ત્રીક્ષ્ણ; ચ્છંડ; સ્વર; પટુ: એ ૭-વિશેષણરૂપે (ત્રિ.)-ઉષ્ણ સ્પર્શ, અત્યંત ગરમ. ॥૧૩૮૫॥ કોણ; કવોણ; કદુણ્ણ; મન્દોણ્ણ; રૂષદુણ્ણ; એ ૫-(પુ.) વિશેષ્ય સાથે (ત્રિ.)-થોડું ઊંતું, ઠંડક ગરમ. નિષ્કુર; કક્ષટ; ક્રૂર; પરુષ; કર્કશ; સ્વર: ॥૧૩૮૬॥ દૃઢ; કઠોર; કઠિન; જરઠ:-'જઠરમ્', મૂર્તિમત્, મૂર્તમ્, [સ્વક્ષટ; જરઠ: શિ. ૧૨૬] એ ૧૦-કઠોર સ્પર્શ, નિષ્કુર, કઠિન. (વિશેષ્ય સાથે ત્રિ.) નિર્દય. કોમલ; મૃદુલ; મૃદુ; સોમાલ; સુકુમાર; અકર્કશ; એ ૬-(ત્રિ.) કેમળ, મૃદ-

मधुरस्तु रसज्येष्ठो, गुल्यः स्वादुर्मधूलकः
 अम्लस्तु पाचनो दन्तशठोऽथ लवणः सरः ॥१३८८॥
 सर्वरसोऽथ कटुः स्यादोषणो मुखशोधनः ।
 वक्त्रभेदी तु तिक्तोऽथ, कषायस्तुवरो रसाः ॥१३८९॥
 गन्धो जनमनोहारी, सुरभिर्घ्राणतर्पणः ।
 समाकर्षी निर्हारी च, स आमोदो विदूरगः ॥१३९०॥
 विमर्दोऽथ, परिमलोऽथामोदी मुखवासनः ।
 इष्टगन्धः सुगन्धिश्च, दुर्गन्धः पूतिगन्धिकः ॥१३९१॥

२५श. ॥१३८७॥ मधुरः, रसज्येष्ठः, गुल्यः, स्वादुः, मधूलकः—
 मधूलः अे ५-मधुर रस, मीठुं, गठ्युं. अम्लः, पाचनः, दन्तशठः
 [अम्लः शि० १२६] अे ३-आटे। रस. लवणः, सरः ॥१३८८॥,
 सर्वरसः अे ३-आरे। रस, आरुं. कटुः, ओषणः, मुखशोधनः
 अे ३-कटु रस, तीक्ष्णः. वक्त्रभेदी 'इन्' (पु.), तिक्तः अे २-तिक्त
 रस, कटु. कषायः, तुवरः-तूवरः' अे २-कषायलो रस, तू. ३.
 आ ४ रसाः (पु. न.)-रसो अे. ॥१३८९॥ गन्धः, जनमनोहारी
 'इन्' (पु.), सुरभिः, घ्राणतर्पणः, समाकर्षी 'इन्' (पु.), निर्हारी
 'इन्' (पु.) अे ६-सुगंध. आमोदः, विदूरगः अे २-आमोद-धले
 इर सुधी जाय तेवी सुगंध. ॥१३९०॥ परिमलः-मर्दन करवाथी
 उत्पन्न थयेल सुगंध, दूह-अंगरागना संधर्षथी उत्पन्न थयेल
 सुगंध. आमोदी 'इन्' (पु.), मुखवासनः, इष्टगन्धः, सुगन्धिः
 अे ४-इष्ट गंध, सुगंधी, सुवास. (आमोदी-'इन्', मुखवासनः
 अे २-तांजुलाहि सुगंधासनी गंध-भीजनना भते.) दुर्गन्धः, पूति-
 गन्धिकः-पूतिगन्धिः अे २-दुर्गन्ध. ॥१३९१॥ आमगन्धि (त्रि.);

આમગન્ધિ તુ વિસં સ્યાદ્, વર્ણાઃ શ્વેતાદિકા અમી ।

શ્વેતઃ ક્ષયેતઃ સિતઃ શુક્લો, હરિણો વિશદઃ શુચિઃ ॥૧૩૯૨॥

અવદાતગૌરશુભ્રવલક્ષ્મવલાવર્જુનાઃ ।

પાણ્ડુરઃ પાણ્ડરઃ પાણ્ડુરીષ્ટપાણ્ડુસ્તુ ધૂસરઃ ॥૧૩૯૩॥

કાપોતસ્તુ કપોતાભઃ, પીતસ્તુ સિતરઙ્ગનઃ ।

હારિદ્રઃ પીતલો ગૌરઃ, પીતનીલઃ પુનર્હરિત્ ॥૧૩૯૪॥

પાલાશો હરિતસ્તાલકાભઃ રક્તસ્તુ રોહિતઃ ।

માઙ્ગિષ્ઠો લોહિતઃ શોણઃ, શ્વેતરક્તસ્તુ પાટલઃ ॥૧૩૯૫॥

વિસ્ત્રમ એ ૨-કાચા માંસ વગેરેની ગંધ. વર્ણાઃ (પુ. ન.)-સફેદ વગેરે છે, તે આ પ્રમાણે-શ્વેતઃ, ક્ષયેતઃ, સિતઃ, શુક્લઃ, હરિણઃ, વિશદઃ, શુચિઃ, ॥૧૩૯૨॥ અવદાતઃ, ગૌરઃ, શુભ્રઃ, વલક્ષ્ઃ, -‘અવલક્ષ્ઃ’, ધવલઃ, અર્જુનઃ, પાણ્ડુરઃ, પાણ્ડરઃ, પાણ્ડુઃ એ ૧૬-સફેદ વર્ણુ, શુક્લ. ઈષ્ટપાણ્ડુઃ, ધૂસરઃ એ ૨-કંઈક ધોળાશ પડતો રંગ. ॥૧૩૯૩॥ કાપોતઃ, કપોતાભઃ એ ૨-કમૂતર-પારેવાના બેવેા રંગ. પીતઃ, સિતરઙ્ગનઃ, હારિદ્રઃ, પીતલઃ, ગૌરઃ એ ૫-પીળો રંગ. પીતનીલઃ, હરિત્ ॥૧૩૯૪॥ પાલાશઃ-‘પલાશઃ’, હરિતઃ, તાલકાભઃ, એ ૫-લીલો પીળો મિશ્રિત વર્ણુ, લીલો વર્ણુ. રક્તઃ રોહિતઃ, માઙ્ગિષ્ઠઃ, લોહિતઃ, શોણઃ એ ૫-રાતો વર્ણુ. શ્વેતરક્તઃ, પાટલઃ એ ૨-ધોળો અને રાતો મિશ્ર રંગ, શુભાળી. ॥૧૩૯૫॥ અરુણઃ,

અશ્વો^૧ બાલસન્ધ્યામઃ^૨, પીતરક્તસ્તુ^૩ પિઞ્જરઃ^૪ ।

કપિલઃ^૫ પિઙ્ગલઃ^૬ શ્યાવઃ^૭, પિશન્ગઃ^૮ કપિશો^૯ હરિઃ^{૧૦} ॥૧૩૯૬॥

વન્ધ્રુઃ^{૧૧} કદ્રુઃ^{૧૨} કઢારશ્ચ^{૧૩}, પિઙ્ગો^{૧૪} કૃષ્ણસ્તુ^{૧૫} મેચકઃ^{૧૬} ।

સ્યાદ^{૧૭} રામઃ^{૧૮} શ્યામલઃ^{૧૯} શ્યામઃ^{૨૦}, કાલો^{૨૧} નીલો^{૨૨} ઽસિતઃ^{૨૩} શિતિઃ^{૨૪} ॥

રક્તશ્યામે^{૨૫} પુનઃ^{૨૬} ધૂમ્રધૂમલાવથ^{૨૭} કર્બુરઃ^{૨૮} ।

કિર્મીર^{૨૯} ઇતઃ^{૩૦} શબલશ્ચિત્રકલ્માષચિત્રલાઃ^{૩૧} ॥૧૩૯૮॥

શ્વદો^{૩૨} નિનાદો^{૩૩} નિર્ઘોષઃ^{૩૪}, સ્વાનો^{૩૫} ધ્વાનઃ^{૩૬} સ્વરો^{૩૭} ધ્વનિઃ^{૩૮} ।

નિર્હ્રાદો^{૩૯} નિનદો^{૪૦} હ્રાદો^{૪૧}, નિઃસ્વાનો^{૪૨} નિઃસ્વનઃ^{૪૩} સ્વનઃ^{૪૪} ॥૧૩૯૯॥

બાલસન્ધ્યામઃ એ ૨-કંઠકે રતો વર્ણ-ઊગતી સંધ્યા જ્યેષ્ઠો. પીત-
રક્તઃ, પિઞ્જરઃ, કપિલઃ, પિઙ્ગલઃ, શ્યાવઃ, પિશન્ગઃ, કપિશઃ, હરિઃ
॥૧૩૯૬॥, વન્ધ્રુઃ, કદ્રુઃ, કઢારઃ, પિઙ્ગઃ એ ૧૨-લાલ મિશ્રિત
પાળો વર્ણ. કૃષ્ણઃ, મેચકઃ, (પુ. ન.), રામઃ, શ્યામલઃ, શ્યામઃ,
કાલઃ, નીલઃ (પુ. ન.), અસિતઃ, શિતિઃ એ ૯-કાળો વર્ણ, શ્યામ
વર્ણ. ॥૧૩૯૭॥ રક્તશ્યામઃ, ધૂમ્રઃ, ધૂમલઃ એ ૩-રતો અને કાળો
મિશ્રિત વર્ણ. કર્બુરઃ, કિર્મીરઃ-‘કર્મીરઃ’, ઇતઃ, શબલઃ, ચિત્રઃ,
કલ્માષઃ, ચિત્રલઃ એ ૭-કાળરો, તરેહવાર વર્ણ. (શ્વેત થી ચિત્રલ
સુધીનાં શબ્દો વર્ણ-રંગ માટે પુલિંગ છે અને વિશેષ્ય સાથે ત્રણે
લિંગમાં વપરાય છે.) ॥૧૩૯૮॥ શ્વદઃ, નિનાદઃ, નિર્ઘોષઃ, સ્વાનઃ,
ધ્વાનઃ, સ્વરઃ, ધ્વનિઃ, નિર્હ્રાદઃ, નિનદઃ, હ્રાદઃ, નિઃસ્વાનઃ, નિઃસ્વનઃ,

૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮- ૨૦ ૨૧
રવો નાદ; સ્વનિર્ઘોષ: સંવ્યાહ્મ્યો રાવ આરવ: ।

૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭
કણનં નિક્કણ: કાણો, નિકાણશ્ચ કણો રણ: ॥૧૪૦૦॥

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
પહ્જ-ક્રુષભ-ગાન્ધારા, મધ્યમ: પચ્ચમસ્તથા ।

૬
ધૈવતો નિષદ: સપ્ત, તન્ત્રીકણ્ઠોદ્ભવા: સ્વરા: ॥૧૪૦૧॥

૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧
તે મન્દ્ર-મધ્ય-તારા: સ્યુરુર: કણ્ઠ-શિરોભવા: ।

૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨
રુદિતં ક્રન્દિતં ક્રુષ્ટં, તદપુષ્ટં તુ ગદ્ધર: ॥૧૪૦૨॥

સ્વન: ॥૧૩૯૯॥, રવ:, નાદ:, સ્વનિ:, ઘોષ:, સંરાવ:, વિરાવ:, આરાવ:, આરવ:, કવણનમ્, નિક્કણ:, કવાણ:, નિક્કવાણ:, કવણ:, રણ:, 'નિસ્વાન:', નિસ્વન:', [રાવ: [શિ૦ ૧૨૬] એ ૨૭-૨૮-૨૯, ધ્વનિ. 'કવણન વગેરે પાંચ વીણાદિકના શબ્દો છે' ॥૧૪૦૦॥ પહ્જ:, ક્રુષભ:, ગાન્ધાર:, મધ્યમ:, પચ્ચમ:, ધૈવત:, નિષદ:-[નિષાદ: [શિ૦ ૧૨૭] આ સાત વીણા અથવા કંઠમાંથી બોલાતા સ્વરોનાં નામો છે. (સાતે સ્વરોના ઉદાહરણ—પહ્જં રૌતિ મયૂરસ્તુ, ગાવો નર્દન્તિ ચર્ષભમ્ । અજાચિકૌ તુ ગાન્ધારં, કૌઞ્ચો નર્દન્તિ મધ્યમમ્ ॥ ૧ ॥ પુષ્પસાધારણે કાલે, કોકિલો રૌતિ પચ્ચમમ્ । અશ્વસ્તુ ધૈવતં રૌતિ, નિષદં રૌતિ કુઞ્જર: ॥ ૨ ॥ ૧ મેર 'પહ્જ' સ્વર બોલે છે. ૨ ગાયો 'ક્રુષભ' સ્વર બોલે છે. ૩ બકરો અને ઘેટો 'ગાન્ધાર' સ્વર બોલે છે. ૪ કૌચ પક્ષી 'મધ્યમ' સ્વર બોલે છે. ૫ કુલ આવે તેવા સાધારણ કાળમાં કોયલ 'પચ્ચમ' સ્વર બોલે છે. ૬ ઘોડો 'ધૈવત' બોલે છે. અને ૭ હાથી 'નિષાદ' સ્વર બોલે છે.) ॥૧૪૦૧॥ મન્દ્ર:-મનુષ્યોની છાતીમાંથી નીકળતો ગંભીર-ઉંડો ધ્વનિ. મધ્ય:-કંઠમાંથી નીકળતો અવાજ. તાર:-મેસ્તકમાંથી નીકળતો અવાજ-ઘણો ઉંચો સ્વર. (મનુષ્યોના હૃદયમાં આવેલ પ્રકારનો રહેલ ધ્વનિ તે 'મન્દ્ર:' છે, તે ધ્વનિ કંઠમાં આવે તો 'મધ્ય:'

શબ્દો ગુણાનુરાગોત્થઃ, પ્રણાદઃ સીત્કૃતં તૃણામ્ ।

પર્દનં ગુદજે શબ્દે, કર્દનં કુક્ષિસંભવે ॥ ૧૪૦૩॥

શ્વેડા તુ સિંહનાદોઽથ, ક્રન્દનં સુમટધ્વનિઃ ।

કોલાહલઃ કલકલસ્તુમુલો વ્યાકુલો રવઃ ॥ ૧૪૦૪॥

મર્મરો વસ્ત્રપર્ણાદિર્ભૂષણાનાં તુ શિઙ્ગિતમ્ ।

દ્રેષા દ્રેષા તુરજ્ઞાનાં, ગજાનાં ગર્જ-બૃહિતે ॥ ૧૪૦૫॥

અને મસ્તકમાં રહેલ 'તારઃ' કહેવાય છે.) હૃદિતમ્, કન્દિતમ્, ક્રુષ્ટમ્ એ ૩-રુદન, રડવું તે. ગહ્વરઃ-પેકાર વિનાનું આંતરહૃદયનું રુદન-ગદ્ગદકંઠે રુદન. ॥૧૪૦૨॥ પ્રણાદઃ, સીત્કૃતમ્ એ ૨-શુણુ-નુરાગથી બોલાયેલ શબ્દ-જ્યજ્યકાર વગેરે. પર્દનમ્-શુદ્ધામાંથી ઉત્પન્ન થતો શબ્દ-પાદવું તે. કર્દનમ્-પેટમાંથી ઉત્પન્ન થતો શબ્દ-પેટમાં આંતરડાનો ગડબડાટ. ॥૧૪૦૩॥ શ્વેડા, સિંહનાદઃ એ ૨-સુભટોની સિંહના જેવી ગર્જના. ક્રન્દનમ્, સુમટધ્વનિઃ એ ૨-સુભટોને યુદ્ધમાં બોલાવવું. કોલાહલઃ, (પ. ન.), કલકલઃ એ ૨-કોલાહલ-ઘણા માણસોનો કલકલાટ શબ્દ. તુમુલઃ-૧ યુદ્ધનો શોર-બકોર. ૨ ગભરાવી નાખે તેવો અવાજ. ॥ ૧૪૦૪ ॥ મર્મરઃ-વસ્ત્ર એગર પાંદડાં વગેરેનો શબ્દ. શિઙ્ગિતમ્-ભૂષણ-કંકણ, નૂપુર વગેરેનો અવાજ. દ્રેષા, દ્રેષા એ ૨-ઘોડાઓનો અવાજ-બોંબારા. ગર્જઃ, બૃહિતમ્ [ગર્જા શિ૦ ૧૨૭] એ ૨-હાથીઓની ગર્જના.

विस्फारो धनुषां हम्भारम्भे गोर्जलदस्य तु ।
 स्तनितं गर्जितं गर्जिः, स्वनितं रसितादि च ॥ १४०६ ॥
 कूजितं स्याद् विहङ्गानां, तिरश्चां रतवाशिते ।
 वृकस्य रेषणं रेषा, बुक्कनं भषणं शुनः ॥ १४०७ ॥
 पीडितानां तु कणितं, मणितं रतकूजितम् ।
 प्रक्वणः प्रक्वणस्तन्व्या, मर्दलस्य तु मुन्दलः ॥ १४०८ ॥
 क्षीजनं तु कीचकानां, भेर्या नादस्तु ददुरः ।
 तारोऽत्युच्चैर्ध्वनिं मन्द्रो, गम्भीरो मधुरः कलः ॥ १४०९ ॥

॥१४०५॥ विस्फारः—धनुष्यनेो शब्द. हम्भा, रम्भा, ये २—गायनेो
 शब्द. स्तनितम्, गर्जितम्, गर्जिः (घृ.), स्वनितम्, रसितम् (ध्वनि-
 तम् वगेरे) ये—५ भेधनी गणनीना. ॥१४०६॥ कूजितम्—कूजनम्
 ये—पक्षीयेनो शब्द. रतम्, वाशितम् 'वासितम्' ये २—तिथ्यथ
 पशुयेनो शब्द. रेषणम्, रेषा ये २—वङ्गनेो अवाञ्. बुक्कनम्, भष-
 णम् ये २—इतरानुं लस्युं. ॥१४०७॥ कणितम्—कणतिः—हुःअथी
 पीडितनेो शब्द, आर्तस्वर, हुःअनी धूम. मणितम्—रतिकाये
 द्वंपतीनेो न समन्तथ तेवो अन्त्यक्त अवाञ्. प्रक्वणः, प्रक्वणः
 ये २—वीक्षुनेो अवाञ्. मुन्दलः—मर्दल—मृदंगनेो शब्द. ॥१४०८॥
 क्षीजनम्—१ कीचक—वांसनेो अवाञ्. २ वेष्टुवाध. ददुरः—लेर
 (हुंहुलि)नेो अवाञ्. तारः—अत्यंत उंचेो अवाञ्. मन्द्रः [मद्रः शि
 १२७]—गंभीर अवाञ्. कलः—मधुर अवाञ्. ॥१४०९॥ काकली-

काकली तु कलः सूक्ष्मः, एकतालो लयानुगः ।

काकुर्ध्वनिविकारः स्यात्, प्रतिश्रुत् तु प्रतिध्वनिः ॥ १४१० ॥

सघाते प्रकरो-घ-वार-निकर-व्यूहाः समूहश्चयः,

सन्दोहः समुदाय-राशि-विसर-व्राताः कलापो व्रजः ।

कूटं मण्डल-चक्रवाल-पटल-स्तोमा गणः पेटकं,

वृन्दं चक्र-कदम्बके समुदयः पुञ्जोत्करौ संहतिः ॥ १४११ ॥

समवायो निकुरम्बं, जालं निवह-सञ्चयो ।

जातं तिरश्चां तद्यथं, *सङ्घसार्थौ तु देहिनाम् ॥ १४१२ ॥

काकलिः (स्त्री) - जीष्वा अने मधुर शब्द. एकतालः, लयानुगः ये
२-गीत, वाग्नि-त्रादितुं सरणापणुं, ऐक लयवाणुं गान. काकुः
(पु. स्त्री.), ध्वनिविकारः ये २-शैक, लय वगेरथी यतो ध्वनिभां
विशर-स्वरनुं गदलापुं ते. प्रतिश्रुत् (स्त्री), प्रतिध्वनिः (पु.),
ये २-पठयो. ॥ १४१० ॥ सङ्घातः, प्रकरः, ओघः, वारः (पु. न.),
निकरः, व्यूहः, समूहः, चयः, सन्दोहः, समुदायः, राशिः (पु.),
विसरः, व्रातः, कलापः, व्रजः (पु. न.), कूटम् (पु. न.), मण्डलम्
(त्रि.), चक्रवालः, पटलम् (स्त्री. न.), स्तोमः, गणः, पेटकम् (त्रि.),
वृन्दम्, चक्रम् (पु. न.), कदम्बकम्, समुदयः, पुञ्जः, उत्करः,
संहतिः (स्त्री.) ॥ १४११ ॥, समवायः, निकुरम्बम्, जालम् (स्त्री. न.)
निवहः, सञ्चयः, जातम् [आकरः शि० १२७] ये ३५-समूहः,
समुदाय. यूथम् (पु. न.) - पशुभ्योने समुदाय-पशु, पक्षीभ्योने
समतीय समूहः, जेम-मृगयूथः-भृगोने समूह. सङ्घः, सार्थः, ये
२-समतीय विमतीय प्राण्योने समुदाय, जेम-श्रमणादिसङ्घः,

*संघशब्दोऽन्यत्र समुदायेऽपि, यथा विघ्नसङ्घः ।

કુલં તેષાં સજાતીનાં, નિકાયસ્તુ સધર્મિણામ્ ।

વર્ગસ્તુ સદૃશાં સ્કન્ધો, નરકુઙ્ગરવાજિનામ્ ॥ ૧૪૧૩ ॥

ગ્રામો વિષય-શબ્દાઽસ્ત્ર-ભૂતેન્દ્રિય-ગુણાદ્ વ્રજે ।

સમજસ્તુ પશૂનાં સ્યાત્, સમાજસ્ત્વન્યદેહિનામ્ ॥ ૧૪૧૪ ॥

શુકાદીનાં ગણે શૌક-માયૂર-તૈત્તિરાદયઃ ।

ભિક્ષાદેર્મૈક્ષ-સાહસ્ર-ગર્ભિણ-યૌવતાદયઃ ॥ ૧૪૧૫ ॥

પાન્થસાર્થઃ ॥૧૪૧૨॥, કુલમ્ સજાતીય પ્રાણીઓનો સમુદાય, જેમ-
વિપ્રકુલમ્, સૃગકુલમ્ । નિકાયઃ-સમાન આચારવાળાનો સમુદાય
જેમ-દેવનિકાયઃ, વૈયાકરણનિકાયઃ । વર્ગઃ-સમાન સજાતીય જડ
અને પ્રાણીઓનો સમુદાય -જેમ ત્રિવર્ગઃ, બ્રાહ્મણવર્ગઃ, અરિષ્ટ-
વર્ગઃ । સ્કન્ધઃ-મનુષ્ય, હાથી અને ઘોડાઓનો સમુદાય. ॥૧૪૧૩॥
ગ્રામઃ-વિષય, શબ્દ, અસ્ત્ર, ભૂત, ઇન્દ્રિય અને ગુણના સમુદાયમાં
વપરાય છે-વિષય, શબ્દ, અસ્ત્ર, ઇન્દ્રિય અને ગુણ શબ્દની પછી
સમુદાય અર્થમાં ગ્રામ શબ્દ મૂકવાથી તેનો તે સમુદાય થાય છે-
જેમ વિષયગ્રામઃ-વિષયોનો સમૂહ, શબ્દગ્રામઃ-શબ્દોનો સમૂહ,
અસ્ત્રગ્રામઃ-શસ્ત્ર સમૂહ, ભૂતગ્રામઃ-પ્રાણીઓનો સમૂહ, ઇન્દ્રિય-
ગ્રામઃ-ઇન્દ્રિયોનો સમૂહ, ગુણગ્રામઃ-ગુણોનો સમૂહ, સમજઃ-
પશુઓનો સમૂહ. સમાજઃ-પશુ સિવાય પ્રાણીઓનો સમૂહ, જેમ-
શ્રોત્રિયસમાજઃ ॥૧૪૧૪॥ શુક વગેરેનો સમુદાય, જેમ-શૌકમ્-
પોપટનો સમૂહ, માયૂરમ્-મોરનો સમૂહ, તૈત્તિરમ્-તેતરનો સમૂહ,
આદિ પદ્ધતી કાર્પોતમ્-પારેવાનો સમૂહ વગેરે સમૂહવાચક શબ્દો
થાય છે. મૈક્ષમ્-ભિક્ષાનો સમૂહ, સાહસ્રમ્-હજારોનો સમૂહ,
ગર્ભિણમ્-ગર્ભિણીઓનો સમૂહ, યૌવતમ્-યુવતીઓનો સમૂહ,

ગોત્રાર્થપ્રત્યયાન્તાનાં, સ્યુરોપગવકાદયઃ ।

ઉર્ણદેરોક્ષકં માનુષ્યકં વાર્ધકમૌષ્ઠકમ્ ॥ ૧૪૧૬ ॥

સ્યાદ રાજપુત્રકં રાજન્યકં, રાજકમાજકમ્ ।

વાત્સકૌરભ્રકં કાવચિકં કંવચિનામપિ ॥ ૧૪૧૭ ॥

હાસ્તિકં તુ હસ્તિનાં સ્યાદાપૂષિકાદ્યચેતસામ્ ।

ધેનૂનાં ધૈનુકં ધેન્વન્તાનાં ગૌધેનુકાદયઃ ॥ ૧૪૧૮ ॥

વગેરે શબ્દો સમૂહવાચક છે. ॥૧૪૧૫॥ ગોત્રાર્થક પ્રત્યય (અળ્ વગેરે) થી થતા ઔપગવ વગેરે શબ્દોથી સમૂહ વાચક શબ્દ થાય છે. જેમ- ઔપગવકમ્-ઉપગુની વંશનો સમુદાય. (ગાર્ગકઃ-ગર્ગઋષિના વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલાનો સમૂહ.) ઔક્ષકમ્-બળદનો સમૂહ, માનુષ્યકમ્-મનુષ્યનો સમૂહ, વાર્ધકમ્-વૃદ્ધોનો સમૂહ. ઔષ્ઠકમ્-ઊંઠનો સમૂહ. ॥૧૪૧૬॥ રાજપુત્રકમ્-રાજપુત્રનો સમૂહ, રાજન્યકમ્, રાજકમ્ એ ર-રાજાઓનો સમૂહ, રાજકમા-બકરાનો સમૂહ, વાત્સકમ્-વાછરાઓનો સમૂહ, ઔરભ્રકમ્-ઘેરાઓનો સમૂહ, કાવચિકમ્-બળતર પહેરેલા પુરુષોનો સમૂહ, ॥૧૪૧૭॥ હાસ્તિકમ્-હાથીઓ કે હાથણીઓનો સમૂહ અગિયાર-બે વસ્તુઓનો સમુદાય જેમ-આપૂષિકમ્-અપૂષ:-રેટલી, પૂડલો તેનો સમૂહ, (શાકુલિકમ્-બલેળી કે પુડલાઓનો સમૂહ. પાર્વતિકમ્-પર્વતોનો સમૂહ.) વગેરે બેડનો સમુદાય છે. ધૈનુકમ્-ગાયોનો સમૂહ. ધેનુ-શબ્દ અન્તમાં હોય તેવા નામના સમૂહ અર્થમાં ગૌધેનુ-ઉપરથી, ગૌધેનુકમ્-બળદ અને ગાયોનો સમુદાય વગેરે શબ્દો થાય છે.

કૈદારકં કૈદારિકં, કૈદાર્યમપિ તદ્ગણે ।

બ્રાહ્મણાદેર્બ્રાહ્મણ્યં, માણવ્યં વાહવ્યમિત્યપિ ॥ ૧૪૧૯ ॥

ગણિકાનાં તુ ગાણિક્યં, કેશાનાં કૈશ્ય-કૈશિકં ।

અશ્વાનામાશ્વમશ્વીયં, પર્શુનાં પાર્શ્વમપ્યથ ॥ ૧૪૨૦ ॥

વાતૂલ-વાત્યે વાતાનાં ગવ્યા-ગોત્રે પુનર્ગવામ્ ।

પાશ્યા-ખલ્યાદિ પાશાદેઃ, खलादेः खलिनीनिभाः ॥ ૧૪૨૧ ॥

જનતા બન્ધુતા ગ્રામતા ગજતા સહાયતા ।

જનાદીનાં રથાનાં તુ, સ્યાદ્ રથ્યા રથકટ્યા ॥ ૧૪૨૨ ॥

॥૧૪૧૮॥ કૈદારકમ્, કૈદારિકમ્, કૈદાર્યમ્ એ ૩-૧ કયાશનો સમૂહ
૨ ક્ષેત્રોનો સમૂહ. બ્રાહ્મણ્યમ્-બ્રાહ્મણોનો સમૂહ. માણવ્યમ્-(માણવ-
બાલક) બાલકોનો સમૂહ. વાહવ્યમ્ (વાહવઃ-બ્રાહ્મણ) બ્રાહ્મણો
સમૂહ. ॥૧૪૧૯॥ ગાણિક્યમ્-ગણિકોનો સમૂહ. કૈશ્યમ્, કૈશિકમ્
એ ૨-કેશ-વાળો સમુદાય. આશ્વમ્, અશ્વીયમ્-એ ૨-અશ્વોનો
સમુદાય. પાર્શ્વમ્-(પર્શુ-કુહાડી) કુહાડીઓનો સમૂહ. (શૌકમ્
માયૂરમ્ વગેરે શબ્દો નપુંસક લિંગના છે.) ॥૧૪૨૦॥ વાતૂલ-
વાત્યા એ ૨-વાયુનો સમૂહ. ગવ્યા, ગોત્રા એ ૨-ગાયોનો સમૂહ
પાશ્યા-ખળોનો સમૂહ. ખલ્યા-ખલ પુરુષનો સમૂહ. (તૃણ્યા-તૃણો
સમૂહ. ધૂમ્યા-ધુમાડોનો સમૂહ.) વગેરે. ખલિની-ખલ પુરુષનો સમૂહ
(‘કુટુમ્બિની-કુટુંબનો સમૂહ.) તેવી જ રીતે તેના સરખા શબ્દો
સમજ લેવા. ॥૧૪૨૧॥ જનતા-જનનો સમૂહ, બન્ધુતા-બંધુઓનો
સમૂહ, ગ્રામતા-ગામોનો સમૂહ, ગજતા-ગજ-હાથીઓનો સમૂહ
સહાયતા-સહાય-મિત્રોનો સમૂહ. રથ્યા, રથકટ્યા એ ૨-રથોનો

राजिलेखा ततिर्वीथी मालाऽऽल्याऽऽवलिपङ्क्तयः ।

घोरणी श्रेण्युभौ तु द्वौ, युगलं द्वितयं द्वयम् ॥ १४२३ ॥

युगं द्वैतं यमं द्वन्द्वं, युग्मं यमल-यामले ।

पशुभ्यो गौयुगं युग्मे, परं षट्त्वे तु षड्गवम् ॥ १४२४ ॥

परःशताद्यास्ते येषां, परा सहस्रा शतादिकात् ।

प्राज्यं प्रभूतं प्रचुरं, बहुलं बहु सुष्कलम् ॥ १४२५ ॥

सम्बुद्धः ॥ १४२२ ॥ राजिः, लेखा, ततिः, वीथि-वीथिः, माला, आलिः—
'आली', आवलिः,—'आवली', पङ्क्तिः, घोरणी, श्रेणी-श्रेणिः (पु. स्त्री.)
ये १० (स्त्री.)—श्रेणी, ओणी. उभौ (उभ), द्वौ (द्वि) ये २—(वि.
द्विव.)—ये, अन्ने. युगलम्, (स्त्री. न.), द्वितयम् (स्त्री. न.), द्वयम्
(स्त्री. न.) ॥ १४२३ ॥, युग्मम्, द्वैतम्, यमम्, द्वन्द्वम्, युग्मम्, यमलम्,
यामलम् [जिकुटम्—(पु. न.) शि० १२७] ये १०—युगल, येतुं
नेतुं. पशुभ्योनां युगलमां पशुवाचकं शब्दं यकी-गौयुगं शब्दं
नेतव्ये. (जेम-गौगौयुगम्-गार्थेतुं युगल, अश्वगौयुगम्-घोडा-
योतुं युगल) पशुभ्योतुं षट्कं (छ) अतावत्वा भाटे पशुवाचकं शब्दं
यकी-षड्गव शब्दं लगातव्ये (जेम-हस्तिषड्गवम्-छ हाथी, अश्व-
षड्गवम्-छ घोडा) ॥ १४२४ ॥ १०० थी अधिकं संख्या अतावत्वा
भाटे परःशतं वगेरे शब्दो लगातव्ये—(जेम-परःशताः कुञ्जराः—
सोथी वधारे हाथीयो, परःसहस्राः—हत्तरथी वधारे, परोलक्षाः
लाभथी वधारे) प्राज्यम्, प्रभूतम्, प्रचुरम्, बहुलम्, बहु (न.),

भूयिष्ठं पुरुहं भूयो भूर्यदभ्रे पुरु स्फिरम् ।
 स्तोत्रं क्षुल्लं तुच्छमल्पं, दध्नाऽणु-तलिनानि च ॥ १४२६ ॥
 तनु क्षुद्रं कृशं सूक्ष्मं, पुनः श्लक्ष्णं च पेलवम् ।
 वृटो मात्रा लवो लेशः कणो ह्रस्वं पुनर्लघु ॥ १४२७ ॥
 अत्यल्पेऽल्पिष्ठमल्पीयः, कनीयोऽणीय इत्यपि ।
 दीर्घायते समे तुङ्गमुच्चमुन्नतमुद्धुरम् ॥ १४२८ ॥
 प्रांशुच्छिन्नमुदग्रं च, न्यग् नीचं ह्रस्वमन्थरे ।
 सर्वं कुञ्जं वामनं च, विशालं तु विशङ्कटम् ॥ १४२९ ॥

पुष्कलम् ॥१४२५॥, भूयिष्ठम्, 'पुरुहम्- पुरुहः', पुरुहम्, भूय
 'स' (न.), भूरि (न.), अदध्नाम्, पुरु (न.), स्फिरम्-स्फारम् २
 १३-७५, धलुं. स्तोत्रम्, क्षुल्लम्, तुच्छम्, अल्पम्, दध्नाम्, अणु (न.)
 तलिनम् ॥१४२६॥, तनु (न.), क्षुद्रम्, कृशम् ये १०-नातुं, थोडुं
 सूक्ष्मम्, श्लक्ष्णम्, पेलवम्, ये-३-सूक्ष्म, जीलुं, आरीड. वृटिः
 'वृटो' (खी.), मात्रा, लवः, लेशः, कणः, (यु. खी.) ये ५-६९
 लेश, अ६५. ह्रस्वम्, लघु ये २-नातुं, द्रुं. ॥१४२७॥ अत्य
 ल्पम्, अल्पिष्ठम्, अल्पीयः 'स' (न.), कनीयः 'स' (न.), अणीय
 'स' (न.) [कनिष्ठम् शि० १२८] ये ५-अत्यंत थोडुं, धलुं
 नातुं. दीर्घम्, आयतम्, ये २-दीर्घ. तुङ्गम्, उच्चम्, उन्नतम्,
 उद्धुरम् ॥१४२८॥, प्रांशु (न.), उच्छिन्नम्, उदग्रम् ये-७ उं.यु. न्यक्
 'ञ्च' (न.), नीचम्, ह्रस्वम्, मन्थरम्, सर्वम्, कुञ्जम्, वामनम् ये
 ७-द्रुं, नीयुं. विशालम्, विशङ्कटम् ॥१४२९॥, पृथु (न.), उर

पृथु^३लं^४ व्यू^५ढं, विकटं^६ विपुलं^७ बृहत्^८ ।
 स्फारं^९ वरिष्ठं^{१०} विस्तीर्णं^{११}, तत्^{१२} बहु^{१३} महद्^{१४} गुरु^{१५} ॥ १४३० ॥
 वैर्घ्यमायाम^{१६} आनाहः^{१७}, आरोहस्तु^{१८} समुच्छ्रयः^{१९} ।
 उत्सेध^{२०} उदयोच्छ्रायो^{२१}, परिणाहो^{२२} विशालता^{२३} ॥ १४३१ ॥
 प्रपञ्चा-ऽऽभोग-विस्तार-व्यासाः^{२४} शब्दे^{२५} स विस्तरः^{२६} ।
 समासस्तु^{२७} समाहारः^{२८}, संक्षेपः^{२९} संग्रहोऽपि^{३०} च ॥ १४३२ ॥
 सर्वे^{३१} समस्तमन्यूनं^{३२} समग्रं^{३३} सकलं^{३४} समम्^{३५} ।
 विश्वा-ऽशेषा-ऽखण्ड-कृत्स्न-न्यक्षणि^{३६} निखिलाखिले^{३७} ॥ १४३३ ॥

(न.). पृथुलम्, व्यूढम्, विकटम्, विपुलम्, बृहत् (न.). स्फारम्,
 वरिष्ठम्-‘वड्डम्’, विस्तीर्णम्, तत्तम्, बहु (न.). महत् (न.), गुरु
 (न.) अे १६ विशाण, मोटुं. ॥१४३०॥ वैर्घ्यम्, आयामः, आनाहः
 अे ३-अंयाध् आरोहः, समुच्छ्रयः,--‘उच्छ्रयः’, उत्सेधः (पु. न.),
 उदयः, उच्छ्रायः, अे ५-अंयाध् परिणाहः, विशालता अे २-
 पडोणध्. ॥१४३१॥ प्रपञ्चः, आभोगः, विस्तारः, व्यासः अे ४-
 विस्तारविस्तरः [विग्रहः शि० १२८] शब्देनो विस्तारः समासः,
 समाहारः, संक्षेपः, संग्रहः अे ४ संक्षेप, द्वां सारूप्य वचन.
 ॥१४३२॥ सर्वम्, समस्तम्, अन्यूनम्, समग्रम्, सकलम्, समम्,
 विश्वम्, अशेषम्, अखण्डम्, कृत्स्नम्, न्यक्षम्, निखिलम्,
 अखिलम्, ‘पूर्णम्’ [निःशेषम्, अनूनम् शि० १२८] अे १३-
 श्वस्त, अधुं. ॥ १४३३ ॥ खण्डः (पु. न.), अर्धः (वि.), शकलम्,

खण्डेऽर्धशकले भित्तं, नेमः शल्कदलानि च ।
 अंशो भागश्च वण्टः स्यात्, पादस्तु स तुरीयकः ॥ १४३४ ॥
 मलिनं कच्चरं म्लानं, कश्मलं च मलीमसम् ।
 पवित्रं पावनं पूतं, पुण्यं मेध्यमथोज्ज्वलम् ॥ १४३५ ॥
 विमलं विशदं वीध्रमवदातमनाविलम् ।
 विशुद्धं शुचिं चोक्षं तु निःशोध्यमनवस्करम् ॥ १४३६ ॥
 निर्णिकं शोधितं मृष्टं, धौतं क्षालितमित्यपि ।
 सम्मुखीनमभिमुखं, पराचीनं पराङ्मुखम् ॥ १४३७ ॥

(पु. न.), भित्तम्, नेमः, शल्कम्, दलम् [खण्डलम् शि० १२८] ये
 ७-ककडो, टुकडो. अंशः, भागः, वण्टः-‘वण्टकः’ ये ३-भाग, छिन्ने
 पादः, तुरीयकः ये २-योश्चो भाग. ॥१४३४॥ मलिनम्, कच्चरम्,
 म्लानम्, कश्मलम्, मलीमसम्, (मलदूषितम्), [कल्मषम् शि०
 १२६] ये ५-मलीन, भेलुं. पवित्रम् (वि.) पावनम्, पूतम्, पुण्यं
 मेध्यम् ये ५-पवित्र. उज्ज्वलम् ॥१४३५॥ विमलम्, विशदम्
 वीध्रम्, अवदातम्, अनाविलम्, विशुद्धम्, शुचिं (न) ये ८
 ७-नवल, स्वभावधी निर्मण. चोक्षम्, निःशोध्यम्, अनवस्करम्
 ये ३-शैतश विनातुं साक्ष करेणुं, शुद्ध करेणुं. ॥१४३६॥ निर्णि-
 कम्, शोधितम्, मृष्टम्, धौतम्, क्षालितम् ये ५-धौयेणुं, सा-
 करयेणुं. (निशोध्य थी मृष्ट सुधीना शब्दो अकार्थक पञ्च छे-
 सम्मुखीनम्, अभिमुखम् ये २-सम्भुज. पराचीनम्, पराङ्मुखम्

मु^१ह्यं प्र^२कृष्टं प्र^३मुखं प्र^४वहं, व^५र्यं व^६रेण्यं प्र^७वरं पुरो^८गम् ।

अनु^९त्तरं प्रा^{१०}ग्रह^{११}रं प्र^{१२}वेकं, प्र^{१३}धानम^{१४}ग्रे^{१५}सरमु^{१६}त्तमा^{१७}ग्रे ॥१४३८॥

ग्राम^{१८}ण्यग्र^{१९}ण्यग्रि^{२०}म-

जा^{२१}त्याऽऽ^{२२}ध्यानु^{२३}त्तमा^{२४}न्यन^{२५}वरा^{२६}र्ध्य-व^{२७}रे ।

प्र^{२८}ष्ठ-परा^{२९}र्ध्य-परा^{३०}णि,

श्रे^{३१}यसि तु श्रे^{३२}ष्ठस^{३३}त्तमे पु^{३४}ष्कल^{३५}वत् ॥१४३९॥

सु^{३६}ह्तरपदे व्या^{३७}घ्र-पु^{३८}ङ्गव-प^{३९}भ-कु^{४०}ञ्जराः ।

सि^{४१}ह-शार्दूल-ना^{४२}गाद्या^{४३}स्तल^{४४}जश्च म^{४५}तल्लि^{४६}का ॥१४४०॥

ये २-अवयुः, विभुजः ॥१४३७॥ मुख्यम्, प्रकृष्टम्, प्रमुखम्, प्रव-
हम्, वर्यम्, वरेण्यम्, प्रवरम्, पुरोगम्, अनुत्तरम्, प्राग्रहरम्,
प्रवेकम्, प्रधानम्, अग्रेसरम्, उत्तमम्, अग्रम् ॥१४३८॥
ग्रामणी, अग्रणी, अग्रिमम्, जात्यम्, अध्यम्, अनुत्तमम्, अनव-
रार्ध्यम्, वरम् (पु. न.), प्रष्ठम्, परार्ध्यम्, परम्, 'प्राध्यः, अग्रीयः,
अग्रियः' ये २६-(विशेषण्यु.) मुख्य, प्रधान. श्रेयः 'स्' श्रेष्ठम्, सत्त-
मम्, पुष्कलम्, 'अतिशोभनम्' ये ४-(वि.) श्रेष्ठ. ॥१४३९॥ व्याघ्रः,
पुङ्गवः, ऋषभः, कुञ्जरः, सिंहः, शार्दूलः, अने नागः वज्रे तेभ्य
तल्लजः, मतल्लिका, ॥१४४०॥ मत्तल्लिका प्रकाण्डम् अने उद्धः

મર્ચર્ચિકાં પ્રકાण्डોદ્ધૌ, પ્રશસ્યાર્થપ્રકાશકાઃ ।

ગુણોપસર્જનોપાગ્રાણ્યપ્રધાને'અધર્મ' પુનઃ ॥૧૪૪૧॥

નિકૃષ્ટમણકં ગર્હ્યમવ્યં કાण्डकुत्सिते ।

અપકૃષ્ટં પ્રતિકૃષ્ટં, યાપ્યં રેફો'અધર્મ' બ્રુવમ્ ॥ ૧૪૪૨ ॥

સ્વેટં પાપમપશદં, કુપૂયં ચેલમવં ચ ।

તદા'સેચનકં યસ્ય, દર્શનાદ્ દગ્ ન તૃપ્યતિ ॥ ૧૪૪૩ ॥

આ ૧૨-શબ્દો ઉત્તર પદમાં જોડવાથી પ્રશંસાવાચક શબ્દો બને છે.
(આ હંમેશ પોતાના લિંગે જ રહે છે, વિશેષ્ય પ્રમાણે લિંગ બદલાતાં નથી) જેમ-પુરુષવ્યાગ્રઃ, પુરુષપુજ્જવઃ, પુરુષર્ષભઃ, પુરુષકુન્જરઃ, પુરુષસિંહઃ, પુરુષશાર્દૂલઃ એ ૬-ઉત્તમ પુરુષ. ગોનામઃ (આદિ પદ્ધતી ગોવૃન્દારકઃ), ગોતલ્લજઃ, ગોમતલ્લિકા, ગોમર્ચર્ચિકા, ગોપ્રકાણ્ડમ, ગવોદ્ધઃ, એ ૬-ઉત્તમ બળદ કે ગાય. ગુણઃ, ઉપસર્જનમ્ (ન.), ઉપાગ્રમ, અપ્રધાનમ્ 'અપ્રાધ્યમ્' એ ૪-ગૌણ, અપ્રધાન. અધમમ્ ॥૧૪૪૧॥, નિકૃષ્ટમ, અણકમ્, ગર્હ્યમ્, અવચમ્, કાણ્ડમ્ (પુ. ન), કુત્સિતમ, અપકૃષ્ટમ, પ્રતિકૃષ્ટમ, યાપ્યમ, રેફઃ 'રેપઃ', અવમમ્, બ્રુવમ્ ॥૧૪૪૨॥, સ્વેટમ, પાપમ, અપશદમ, કુપૂયમ્-કપૂયઃ' ચેલમ, અર્વ 'ન્' [યાવ્યમ્, રેપઃ 'સ્' શિ૦ ૧૨૬] એ ૧૬-અધમ, હલકું. (રેફ શબ્દ સિવાય બાકીના વિશેષણ સમજવા). આસેચનકમ્-જેના જોવાથી આંખ તૂસિને પામતી નથી. ॥૧૪૪૩॥ ચાહ (ન.)

चारु^१ हारि^२ रुचिरं^३ मनोहरं^४,

वल्लु^५ कान्तमभिराम-वन्धुरे^६ ।

वाम-रुच्य-मुषमाणि^{१० ११} शोभनं^{१२},

मञ्जु-मञ्जुल-मनोरमाणि^{१३ १४} च^{१५} ॥ १४४४ ॥

साधु-रम्य-मनोज्ञानि^{१६ १७ १८}, पेशलं^{१९} हृद्य-सुन्दरे^{२० २१} ।

काम्यं^{२२} कम्प्रं^{२३} कमनीयं^{२४}, सौम्यं^{२५} च मधुरं^{२६} प्रियम्^{२७} ॥ १४४५ ॥

व्युष्टिः^{२८} फलमसारं^{२९} तु^{३०}, फलं^{३१} शुन्यं^{३२} तु रिक्तकम्^{३३} ।

शून्यं^{३४} तुच्छं^{३५} वशिकं^{३६} च, निबिडं^{३७} तु निरन्तरम्^{३८} ॥ १४४६ ॥

निविरीसं^{३९} धनं^{४०} सान्द्रं^{४१}, नीरन्ध्रं^{४२} वहलं^{४३} दृढम्^{४४} ।

गाढमविरलं^{४५} चाथ^{४६} विरलं^{४७} तनु^{४८} पेलवम्^{४९} ॥ १४४७ ॥

हारि 'इन्' (न.), रुचिरम्, मनोहरम्, वल्लु (न.), कान्तम्, अभिरामम्, वन्धुरम्, वामम्, रुच्यम्, मुषमम्, शोभनम्, मञ्जु (न.), मञ्जुलम्, मनोरमम् ॥ १४४४ ॥, साधु (न.), रम्यम्, मनोज्ञम्, पेशलम्, हृद्यम्, सुन्दरम्, काम्यम्, कम्प्रम्, कमनीयम्, सौम्यम्, मधुरम्, प्रियम्, [लडहम्, रमणीयम् शि० १२६] अ० २७-(विशेषण.) मुहुरं, मनोहरं ॥ १४४५ ॥ व्युष्टिः (स्त्री.), फलम्, अ० २-६६, परिणाम, प्रयोग-न. असारम्, फलं (न.) अ० २-न०, असार. शुन्यम्, रिक्तकम्-रिक्तम्, शून्यम्, तुच्छम्, वशिकम्, अ० ५-शून्य, आधी. निबिडम्, निरन्तरम् ॥ १४४६ ॥, निविरीसम्, धनम्, सान्द्रम्, नीरन्ध्रम्, वहलम्-वहलम्, दृढम्, गाढम्, अविरलम्, अ० १०-६८, निरन्तर. विरलम्, तनु (न.), पेलवम् अ०-३ ध्रुवार्थम्, आधुं, विरल. ॥ १४४७ ॥ नवम्, नवीनम्, सद्यस्कम्,

नवं नवीनं सधस्कं, प्रत्यग्रं नूतनूतने ।

नव्यं चाभिनवे जीर्णं, पुरातनं चिरन्तनम् ॥ १४४८ ॥

पुराणं प्रतनं प्रतनं, जरन्मूर्तिं तु मूर्तिमत्

उच्चावचं नैकभेदमतिरिक्ताधिके समे ॥ १४४९ ॥

पार्श्वं समीपं सविधं ससीमा-

भ्याशं सवेशाऽन्तिक-सन्निकर्षाः ।

सदेशमभ्यग्र-सनीड-सन्नि-

धानान्युपान्तं निकटोपकण्ठे

॥ १४५० ॥

सन्निकृष्ट-समर्यादा-भ्यर्णान्याऽऽसन्नसन्निधी ।

अव्यवहितेऽनन्तरं, संसक्तमपटान्तरम् ॥ १४५१ ॥

प्रत्यग्रम्, नूतनम्, नूतनम्, नव्यम्, अभिनवम् अ० ८-नपुं. जीर्णम्,
पुरातनम्, चिरन्तनम्, ॥१४४८॥, पुराणम्, प्रतनम्, प्रतनम्, जरत्
(न.) अ० ७-पुं, पुरातन. मूर्त्तम्, मूर्तिमत् (न.) अ० २-३पी,
आकारवाचुं. उच्चावचम् नैकभेदम्-नानाप्रकारम् अ० २-अहुविध,
अनेक प्रकार. अतिरिक्तम्, अधिकम्-‘समधिकः’ अ० २-अधिक,
वधारे. ॥१४४९॥ पार्श्वम्, समीपम्, सविधम्, ससीमम्, अभ्या-
शम्-‘अभ्यासः’, सवेशः, अन्तिकम्, सन्निकर्षः, सदेशम्, अभ्यग्रम्,
सनीडम्, सन्निधानम्, उपान्तम्, निकटम्, (पु. न.), उपकण्ठम्
॥१४५०॥, सन्निकृष्टम्, समर्यादम्, अभ्यर्णम्, आसन्नम्, सन्निधिः
(पु.), ‘अभितः-स्’ (अ.) अ० २०-समीप, निकट. अव्यवहितम्, अन-
न्तरम्, संसक्तम्, अपटान्तरम् ‘अपदान्तरम्’ अ० ४-संलग्न, साथै

नेदिष्ठमन्तिकतमं, विप्रकृष्ट-परे पुनः ।

दूरेऽतिदूरे दविष्टं, दवीयोऽथ सनातनम् ॥ १४५२ ॥

शाश्वतानश्वरे नित्यं, ध्रुवं स्थेयस्त्वितिस्थिरम् ।

स्थास्तु स्थेष्ठं तत् कूटस्थं, कालव्याप्येकरूपतः ॥ १४५३ ॥

स्थावरं तु जङ्गमान्यज्जङ्गमं तु व्रसं चरम् ।

चराचरं जगदिङ्गं, चरिण्यु चाथ चञ्चलम् ॥ १४५४ ॥

तरलं कम्पनं कम्प्रं, परिप्लव-चलाचले ।

चटुलं चपलं लोलं, चलं पारिप्लवाऽस्थिरे ॥ १४५५ ॥

लागेष्टुं, आंतरा रक्षित. ॥१४५१॥ नेदिष्ठम्, अन्तिकतमम् [नेदोयः
'अस्' (न.) शि० १३०] अथ २-अत्यंत नशुक. विप्रकृष्टम्, परम्, दूरम्,
अथ ३-दूर. अतिदूरम्, दविष्टम्, दवीयः, 'स्' (न.) अथ ३-अत्यंत दूर.
सनातनम्, ॥१४५२॥ शाश्वतम्, अनश्वरम्, नित्यम्, ध्रुवम् [सदा-
तनम्, शाश्वतिकम्, शि० १२६-१३०] अथ ५-शाश्वत, नित्य.
स्थेयः 'स्' (न.) अतिस्थिरम्, स्थास्तु (न.), स्थेष्ठम् अथ ४-अत्यंत
स्थिर, अथ ५. कूटस्थम्-अनंत ऊपर अधी अथ ३-पे रक्षे ते
आकाश वगेरे. ॥१४५३॥ स्थावरम्, जङ्गमान्यत् अथ २-स्थावर,
जंगम सिवायतुं, पृथिवी वगेरे. जङ्गमम्, व्रसम्, चरम्, चराचरम्,
जगत् (न.), इङ्गम्, चरिण्यु (न.), अथ ७-जंगम, लासतुं आसतुं.
चञ्चलम् ॥१४५४॥ तरलम्, कम्पनम्, कम्प्रम्, परिप्लवम्, चला-
चलम्, चटुलम्, चपलम्, लोलम्, चलम्, पारिप्लवम्, अस्थिरम्,
'चलम्' अथ १२ अथ, अथ ५, अनित्य. ॥१४५५॥ क्रजुः, अजिह्वः, प्रगुणः,

ऋजावजिह्म-प्रगुणायवाग्रेऽवनतानते ।

कुञ्चितं नतमाविद्धं, कुटिलं वक्रवेल्लिते ॥ १४५६ ॥

वृजिनं भङ्गुरं भुग्नमरालं जिह्वमूर्मिमत् ।

अनुगेऽनुपदान्वसाऽन्वञ्च्येकाव्येक एककः ॥ १४५७ ॥

एकात् तानाऽयन-सर्गाग्रण्यैकाग्रं च तद्गतम् ।

अनन्यवृत्त्येकायनगतं चाथाद्यमादिमम् ॥ १४५८ ॥

पौरस्त्यं प्रथमं पूर्वमादिरग्रमथान्तिमम् ।

जघन्यमन्त्यं चरममन्तः पाश्चात्यपश्चिमे ॥ १४५९ ॥

ये ३-सरण, सीधुं. अवाग्रम्-अधोमुखम्, अवनतम्, आनतम्
 ये ३-अधोमुख, नभेक्षुं. कुञ्चितम्, नतम्, आविद्धम्, कुटिलम्,
 वक्रम्, वेल्लितम् ॥१४५६॥, वृजिनम्, भङ्गुरम्, भुग्नम्, अरालम्,
 जिह्वम्, ऊर्मिमत् (न.) ये १२-५६, पांक्षुं. अनुगम्, अनुपदम्
 (न. अ.), अन्वक्षम्, अन्वक् 'च' ये ४-पाछण, पछी, पगले पगले.
 एकाकी 'इन्' (पु.), एकः, एककः [अवगणः [शि० १३०] ये ३-ये३ये.
 ॥१४५७॥ एकतानम्, एकायनम्, एकसर्गम्, एकाग्रम् 'एकाग्र्यः',
 एकाग्रम्, तद्गतम्. अनन्यवृत्तिः, एकायनगतम् ये ८-ये३अ.
 आद्यम्, आदिमम् ॥१४५८॥, पौरस्त्यम्, प्रथमम्, पूर्वम्, आदिः
 (पु.), अग्रम्, [प्राक् (अ.) शि. १३०] ये ७-प्रथम, पछेक्षुं.
 अन्तिमम्, जघन्यम्, अन्त्यम्, चरमम्, अन्तः (पु. न.), पाश्चात्यम्,
 पश्चिमम्, ये ७-छेक्षुं, पाछुं. ॥१४५९॥ मध्यमम्, माध्यमम्,

મધ્યમં માધ્યમં મધ્યમીયં માધ્યન્દિનં ચ તત્ ।

અભ્યન્તરમન્તરાલં, વિચાલે મધ્યમન્તરે ॥ ૧૪૬૦ ॥

તુલ્યઃ સમાનઃ સદૃશઃ, સરૂપઃ સદૃશઃ સમઃ ।

સાધારણ-સંપ્રમાણો, સર્વર્ણઃ સન્નિભઃ સદૃક્ ॥ ૧૪૬૧ ॥

સ્વરૂત્તરપદે પ્રશ્નયઃ, પ્રકારઃ પ્રતિમો નિભઃ ।

ભૂત-રૂપો-પમાઃ કાશઃ સં-નો-પ્ર-પ્રતિતઃ પરઃ ॥ ૧૪૬૨ ॥

ઓપમ્યમનુકારોઽનુહારઃ સામ્યં તુલ્યોપમા ।

કક્ષોપમાનમર્ચો તુ, પ્રતેર્મા યાતના નિધિઃ ॥ ૧૪૬૩ ॥

મધ્યમીયમ્, માધ્યન્દિનમ્ [મધ્યન્દિનમ્ શિ૦ ૧૩૧] એ ૪-મધ્યમ,
૧૪૬૦ અભ્યન્તરમ્, અન્તરાલમ્, વિચાલમ્ એ ૩-વચ્ચેનું, વચ્ચે,
અંદર, અંદરનું. મધ્યમ્, અન્તરમ્ (પુ. ન.) એ ૨-અંતર, અવકાશ.
॥૧૪૬૦॥ તુલ્યઃ, સમાનઃ, સદૃશઃ, સરૂપઃ, સદૃશઃ, સમઃ, સાધારણઃ,
સર્વર્મા 'અન' (પુ.), સર્વર્ણઃ, સન્નિભઃ, સદૃક્ 'શ્' એ ૧૧ (ત્રિ.)-
તુલ્ય, સમાન. ॥૧૪૬૧॥ પ્રશ્નયઃ, પ્રકારઃ, પ્રતિમઃ, નિભઃ, ભૂતઃ, રૂપમ્,
ઉપમા, સદ્વાકાશઃ, નીકાશઃ, પ્રકાશઃ, પ્રતિકાશઃ-પ્રતીકાશઃ આ ૧૧-
શબ્દો સમાન-તુલ્ય અર્થવાળા છે, અને તે સમાસમાં ઉત્તર પદમાં
આવે છે.-જેમ-કાશસંકાશઃ ક્રેશઃ કાશપુષ્પના જેવા સંદેહ
ક્રેશ. ચન્દ્રપ્રશ્નં મુખમ્-ચંદ્ર જેવું મુખ. ॥૧૪૬૨॥ ઓપમ્યમ્,
અનુકારઃ, અનુહારઃ, સામ્યમ્, તુલ્યા, ઉપમા, કક્ષા, ઉપમાનમ્,
(ઉપમિતિઃ) એ ૮-ઉપમા, સમાનપણું. અર્ચો, પ્રતિમા, પ્રતિયાતના,
પ્રતિનિધિઃ (પુ.), ॥૧૪૬૩॥ પ્રતિ-છાયા, પ્રતિચ્છન્દઃ, પ્રતિકાયઃ,

छाया छन्दः कायो रूपं, बिम्बं मान-कृती अपि ।

सूमीं स्थूणाऽयःप्रतिमां, हरिणी स्याद्विरण्मयी ॥ १४६४ ॥

प्रतिकूलं तु विलोममपसव्यमपण्डुरम् ।

वामं प्रसव्यं प्रतीपं, प्रतिलोममपण्डु च ॥ १४६५ ॥

वामं शरीरेऽङ्गं सव्यमपसव्यं, दक्षिणम् ।

अबाधोच्छृङ्खलोद्दामान्ययन्त्रितमनर्गलम् ॥ १४६६ ॥

निरङ्कुशे स्फुटे स्पष्टं, प्रकाશं प्रकटोलवणे ।

व्यक्तं वर्तुलं तु वृत्तं, निस्तलं परिमण्डलम् ॥ १४६७ ॥

પ્રતિરૂપમ્, પ્રતિવિમ્બમ્, પ્રતિમાનમ્, પ્રતિકૃતિઃ એ ૧૧-પ્રતિમા,
પડછાયો, પ્રતિબિંબ. સૂર્મી-સૂર્મિઃ, -સ્થૂણા, અયઃપ્રતિમા એ ૩-લોહની
પ્રતિમા. હરિણો, હિરણ્મયો એ ૨-સુવર્ણની પ્રતિમા. ॥૧૪૬૪॥ પ્રતિ-
કૂલમ્, વિલોમમ્, અપસવ્યમ્, અપણ્ડુરમ્, વામમ્, પ્રસવ્યમ્, પ્રતી-
પમ્, પ્રતિલોમમ્, અપણ્ડુ (ન.) એ ૬-વિપરીત, પ્રતિકૂલ, ઉલટું.
॥૧૪૬૫॥ વામમ્, સવ્યમ્ એ ૨ શરીરતું ડાબું અંગ. અપસવ્યમ્,
દક્ષિણમ્ એ ૨-જમણું અંગ. અબાધમ્, ઉચ્છૃંક્ષ્ણમ્, ઉદ્દામમ્,
અયન્ત્રિતમ્, અનર્ગલમ્ ॥૧૪૬૬॥ નિરંકુશઃ [નિર્ગલમ્ શિ.૦૧.૩૧]
એ ૬-અંકુશ રહિત, બાધા રહિત, પ્રતિબંધ વિનાતું, અટકાવ રહિત.
સ્ફુટમ્, સ્પષ્ટમ્, પ્રકાશમ્, પ્રકટમ્, ઉલ્લબણમ્, વ્યક્તમ્-‘પ્રવ્યક્તમ્’,
એ ૬-સ્પષ્ટ. વર્તુલમ્, વૃત્તમ્ (ત્રિ), નિસ્તલમ્, પરિમણ્ડલમ્ એ

वन्धुरं तून्नतानतं, स्थपुटं विषमोन्नतम् ।

अन्यदन्यतरद् भिन्नं, त्वमेकमितरच्च तत् ॥ १४६८ ॥

करम्बः कबरो मिश्रः, सम्पृक्तः खचितः समाः ।

विविधस्तु बहुविधो, नानारूपः पृथग्विधः ॥ १४६९ ॥

त्वरितं सत्वरं तूर्णं शीघ्रं क्षिप्रं द्रुतं लघु ।

चपलाविलम्बिते च, झम्पा सम्पातपाटवम् ॥ १४७० ॥

अनारतं स्वविरतं, संसक्तं सतताऽनिशे ।

नित्याऽनवरताऽजस्राऽसक्ताऽश्रान्तानि सन्ततम् ॥ १४७१ ॥

४-गोण. ॥ १४६७ ॥ वन्धुरम् 'वन्धूरम्', उन्नतानतम् अत्र २-स्वा-
भाविकं विद्युः, परंतु उपाधिवशं कथं न भवेत्. स्थपुटम्, विषमोन्न-
तम् अत्र २-विषम अने उन्नत. अन्यद् (न.), अन्यतरद् (न.), भिन्नम्
त्वम्-'त्व', एकम्, इतरत् (न.), 'अन्यतरः, एकतरः' अत्र ६-भिन्न,
बहु, भीष्णु. (भिन्न शब्द भिदाय यथा सर्वनाम) ॥ १४६८ ॥ करम्बः,
कबरो, मिश्रः, सम्पृक्तः, खचितः अत्र ५-भिन्नित, अत्र ६-यथेष्ट.
विविधः, बहुविधः, नानारूपः, पृथग्विधः [बहुरूपः, पृथग्रूपः, नाना-
विधः शि० १३१] अत्र ४-विविध प्रकारतुं, धत्वा प्रकारतुं. ॥ १४६९ ॥
त्वरितम्, सत्वरम्, तूर्णम्, शीघ्रम्, क्षिप्रम्, द्रुतम्, लघु (न.),
चपलम्, अविलम्बितम्, (अरम्, आशु, मद्धु, 'अज्जसा,
हार्दति, स्नाक्, अहाय, द्राक्, सपदि' अत्र ६ अ.) अत्र ६-नलदी.
झम्पा, सम्पातपाटवम्, [झम्पः शि० १३२] अत्र २-कृष्टुं, छलंग
भास्वी. ॥ १४७० ॥ अनारतम्, अविरतम्, संसक्तम्, सततम्,
अनिशम् (न. अ.), नित्यम्, अनवरतम्, अजस्रम्, असक्तम्,
अश्रान्तम्, सन्ततम्, अत्र ११ निरंतर, नित्य, काथम. ॥ १४७१ ॥

साधारणं तु सामान्यं, दृढसन्धि तु संहतम् ।
 कलिलं गहने सङ्कीर्णे तु संकुलमाकुलम् ॥ १४७२ ॥
 कीर्णमाकीर्णं च पूर्णं, त्वाचितं छन्नपूरिते ।
 भरितं निचितं व्याप्तं, प्रत्याख्याते निराकृतम् ॥ १४७३ ॥
 प्रत्यादिष्टं प्रतिक्षिप्तमपविद्धं निरस्तवत् ।
 परिक्षिप्ते बलयितं, निवृत्तं परिवेष्टितम् ॥ १४७४ ॥
 परिष्कृतं परीतं च, त्यक्तं तूत्सृष्टमुज्झितम् ।
 धूतं हीनं विधूतं च विन्नं वित्तं विचारिते ॥ १४७५ ॥

साधारणम्, सामान्यम्, अ० २-साधारण्य, दृढसन्धि, (वि.) संहतम्
 (वि.) अ० २-भञ्जयूत पांथो, दृढ अङ्गनन. कलिलम्, गहनम्, अ०
 २-१. दुःखे प्रवेश करी शक्य तत्तुं, २-दुःखे जाणु शक्य तेषुं.
 सङ्कीर्णम्, सङ्कुलम्, आकुलम्, ॥१४७२॥ कीर्णम्, आकीर्णम्, अ० ५-
 धणु ७ लीडथी अवकाश विनानुं स्थान, भीयोभीय, भरपुर. (आ
 कलिल वगेरे सात शब्दो अकार्थवाणा पणु छे.) पूर्णम्, आचितम्,
 छन्नम्, पूरितम्, भरितम्, निचितम्, व्याप्तम् [छादितम् शि० १३२]
 अ० ७-पूषुं, करेखुं. प्रत्याख्यातम्, निराकृतम् ॥१४७३॥, प्रत्यादि-
 ष्टम्, प्रतिक्षिप्तम्, अपविद्धम्, निरस्तम्, अ० ६-निराकरणु करेखुं,
 रद करेखुं, इर करेखुं, निषिद्ध करेखुं. परिक्षिप्तम्, बलयितम्,
 निवृत्तम्, परिवेष्टितम्, ॥१४७४॥ परिष्कृतम्, परीतम्, अ० ६-
 घेरायेखुं, वीटायेखुं. त्यक्तम्, उत्सृष्टम्, उज्झितम्, धूतम्, हीनम्,
 विधूतम् अ० ६-छेडी द्विधेखुं, तजेखुं. विन्नम्, वित्तम्, विचारितम्,

अवकीर्णं त्ववध्वस्तं संवीते रुद्धमावृतम् ।
 संवृतं पिहितं छन्नं, स्थगितं चापवारितम् ॥ १४७६ ॥
 अन्तर्हितं तिरोहितमन्तर्द्धिस्त्वपवारणम् ।
 छदन-व्यवधा-ऽन्तर्द्धा-पिधान-स्थगनानि च ॥ १४७७ ॥
 व्यवधानं तिरोधानं, दर्शितं, तु प्रकाशितम् ।
 आविष्कृतं प्रकटितमुच्चण्डं त्ववलम्बितम् ॥ १४७८ ॥
 अनादृतमवाद् ज्ञानं, मानितं गणितं मतम् ।
 रीडावज्ञाऽवहेलान्यसूक्षणं चाप्यनादरे ॥ १४७९ ॥

श्लो ३-विशालेषु ॥ १४७५ ॥ अवकीर्णम्, अवध्वस्तम् श्लो २-विष्णु-
 शयेषु, संवीतम्, रुद्धम्, आवृतम्, संवृतम्, पिहितम्, छन्नम्,
 स्थगितम्, अपवारितम् ॥ १४७६ ॥ अन्तर्हितम्, तिरोहितम्,
 [छादितम्, अपिहितम्, शि० १३२] श्लो १०-दंशयेषु, आन्ध्रादित
 येषु, अन्तर्द्धिः (पु.), अपवारणम्, छदनम्, व्यवधा (स्त्री.), अन्तर्द्धा,
 पिधानम्, स्थगनम् ॥ १४७७ ॥ व्यवधानम्, तिरोधानम् श्लो-८
 अन्तर्धानं, दंशेषु, आन्ध्रादनं, दर्शितम्, प्रकाशितम्, आविष्कृतम्,
 प्रकटितम्, [प्रादुर्भूतम्, शि० १३२] श्लो ४-अतायेषु, प्रगट करयेषु,
 उच्चण्डम्, अवलम्बितम्-‘अवलम्बितम्’ श्लो २-१. अवलम्बनवाणुं,
 २. शीघ्रं, अलदी ॥ १४७८ ॥ अनादृतम्, अवज्ञातम्, अवमानितम्,
 अवगणितम्, अवमतम्, ‘परिभूतम्,’ श्लो ५-अपमान करयेषु, तिर-
 स्कारेषु, रीडा, अवज्ञा, अवहेलम् (त्रि.), असूक्षणम्, अनादरः,
 ‘परिभवः, परीभावः, तिरस्क्रिया’ [असूक्षणम्, अवमाननम् (स्त्री. न.)
 अवगणनम् (स्त्री. न.) शि० १३२-१३३] श्लो ४-तिरस्कार, अनादर,

उन्मूलितमावर्हितं , स्यादुत्पाटितमुद्धृतम् ।

પ્રેક્ષોલિતં તરલિતં, લુલિતં પ્રેક્ષિતં ધુતમ્ ॥ ૧૪૮૦ ॥

चलितं कम्पितं धूतं, वेष्टितान्दोलिते अपि ।

દોલા પ્રેક્ષોલનં પ્રેક્ષા, ફાળટં કૃતમયત્નતઃ ॥ ૧૪૮૧ ॥

अधःक्षिप्तं न्यञ्चितं स्यादूर्ध्वक्षिप्तमुदञ्चितम् ।

નુન્ન-નુત્તાઽસ્ત-નિષ્ઠ્યૂતાન્યાવિદ્ધં ક્ષિપ્તમીરિતમ્ ॥ ૧૪૮૨ ॥

समे दिग्धलिप्ते रुग्णभुग्ने रूपितगुण्डिते ।

ગૂઢગુપ્તે ચ મુષિતમૂષિતે ગુણિતાહતે ॥ ૧૪૮૩ ॥

અપમાન. ॥૧૪૭૯॥ ઉન્મૂલિતમ્, આવર્હિતમ્, ઉત્પાટિતમ્, ઉદ્ધૃતમ્
એ ૪-મૂળમાંથી ઉખેડી નાખેલ. પ્રેક્ષોલિતમ્, તરલિતમ્, લુલિતમ્,
પ્રેક્ષિતમ્, ધુતમ્ ॥૧૪૮૦॥, ચલિતમ્, કમ્પિતમ્, ધૂતમ્, વેષ્ટિતમ્,
આન્દોલિતમ્ એ ૧૦-હલાવેલું, ઈપેલું. દોલા-‘દોલી’, પ્રેક્ષોલનમ્,
પ્રેક્ષા [આન્દોલનમ્ શિ૦ ૧૩૩] એ ૩-હીંડેળો, ડોળી. ફાળટમ્
યત્ન સિવાય થયેલો ક્વાથ-ઔષધને રાત્રે પાણીમાં પલાળી મૂકી
સવારે તે પાણી ગાળી લેવું તે. ॥૧૪૮૧॥ અધઃક્ષિપ્તમ્, ન્યજ્ચિતમ્
એ ૨-નીચે ફેંકેલું. ઊર્ધ્વક્ષિપ્તમ્, ઉદજ્ચિતમ્ [ઉદસ્તમ્ શિ૦ ૧૩૩]
એ ૨-ઉંચે ફેંકેલું. નુન્નમ્, નુત્તમ્, અસ્તમ્, નિષ્ઠ્યૂતમ્-‘નિષ્ઠૂત’,
આવિદ્ધમ્, ક્ષિપ્તમ્, ઈરિતમ્ [ચોદિતમ્ શિ૦ ૧૩૪] એ ૭-૧.
પ્રેરેલું, પ્રેરણા કરેલું, મોકલેલું, ૨. કાઢી મૂકેલું, ફેંકેલું. ॥૧૪૮૨॥
દિગ્ધમ્, લિપ્તમ્, એ ૨-લેપાયેલું, લીપેલું. રુગ્ણમ્, ભુગ્નમ્, એ ૨-૧.
વાકું વળેલું, નમેલું. ૨. ભગ્ન. ૩. પીડિત. રૂપિતમ્, ગુણિતમ્,
એ ૨-ધૂળથી ખરડાયેલું. ગૂઢમ્, ગુપ્તમ્ એ ૨-સંતાયેલ, શુભ.
મુષિતમ્, મૂષિતમ્ એ ૨-ચોરાયેલું. ગુણિતમ્, આહતમ્ એ ૨-શુભ.

स्यान्निशातं शितं शतं, निशितं तेजितं क्षणुतम् ।

वृते तु वृत्त-वावृत्तौ, हीतहीणौ तु लज्जिते ॥ १४८४ ॥

संगूढः स्यात् संकलिते, संयोजित उपाहिते ।

पक्वे परिणतं पाके क्षीराज्यहविषां शृतम् ॥ १४८५ ॥

निष्पक्वं क्वथितं प्लष्टप्लुष्टदग्धोपिताः समाः ।

तनूकृते त्वष्टतष्टौ, विद्धे छिद्रितवेधितौ ॥ १४८६ ॥

सिद्धे निवृत्तनिष्पन्नौ, विलीने द्रुतविद्रुतौ ।

उतं प्रोतं स्यूतमृतमुतं च तन्तुसन्तते ॥ १४८७ ॥

येषु, शुष्माक्षर करेण ॥१४८३॥ निशातम्, शितम्, शातम्,
निशितम्, तेजितम्, क्षणुतम् अ६-तीक्ष्ण करायेषु, उत्तेजित करायेषु.
वृत्तः, वृत्तः, वावृत्तः, 'व्यावृत्तः' अ३-१. ढंकायेषु. २. पसंद करेण,
यूरी करेण. हीतः, हीणः, लज्जितः अ३-लज्ज पायेषु, शरभायेषु.
॥१४८४॥ संगूढः, संकलितः अ२-सखाणां करेण. संयोजितः,
उपाहितः 'संयोजितः' अ२ अ०कायेषु. पक्वम्, परिणतम् अ२-
पाकेषु. शृतम्-पकायेषु दूध, घी अने गलीना पाके. ॥१४८५॥
निष्पक्वम्, क्वथितम् अ२-१. सारी रीते पकायेषु, २-उकायेषु, क्वाथ.
प्लुष्टः, प्रुष्टः, दग्धः, उपितः अ४-अ०केषु. तनूकृतः, त्वष्टः, तष्टः
अ३-पातयेषु करेण, अ०केषु. विद्धः, छिद्रितः, वेधितः-अ३-वीधा-
येषु, काष्ठ पायेषु. ॥१४८६॥ सिद्धम्, निवृत्तम्, निष्पन्नः अ३-
सिद्ध यथेयु. विलीनः, द्रुतः, विद्रुतः अ३-पीणानी गथेयु. उतम्,
प्रोतम् अ२-परोयेषु. स्यूतम्, ऊतम्, उतम्, तन्तुसन्ततम् अ३-
संयुयेषु, वल्लेयु. ॥१४८७॥ पाटितम्, दागितम्, भिन्नम् अ३-

पाटितं दारितं भिन्ने, विदरः स्फुटनं मिदा ।

अङ्गीकृतं प्रतिज्ञातमूरीकृतोरुकीकृते ॥ १४८८ ॥

संश्रुतमभ्युपगतमुररीकृतमाश्रुतम् ।

सङ्कीर्णं प्रतिश्रुतं च, छिन्ने लूनं छितं दितम् ॥ १४८९ ॥

छेदितं खण्डितं वृक्कणं, कृतं प्राप्ते तु भावितम् ।

लब्धमासादितं भूतं पतितं गलितं च्युतम् ॥ १४९० ॥

स्रस्तं भ्रष्टं स्कन्नपन्ने, संशितं तु सुनिश्चितम् ।

मृगितं मार्गितान्विष्टान्वेषितानि गवेषिते ॥ १४९१ ॥

क्षोड्युं, वीर्युं. विदरः, स्फुटनम्, मिदा [भिद् शि० १३४] अ० ३-क्षोड्युं,
वीर्युं. अङ्गीकृतम्, प्रतिज्ञातम्, ऊरीकृतम्-‘उरीकृतम्’, उररीकृ-
तम्, ॥ १४८८ ॥ संश्रुतम्, अभ्युपगतम्, उररीकृतम्, आश्रुतम्, सङ्की-
र्णम्, प्रतिश्रुतम्, ‘विदितम्, उपश्रुतम्, उपगतम्’, [कक्षीकृतम्, स्वी-
कृतम्, शि० १३४] अ० १०-स्वीकार क्शेड्युं, स्वीकारेड्युं. छिन्नम्,
लूनम्, छितम्, दितम् ॥ १४८९ ॥ छेदितम्, खण्डितम्, वृक्कणम्,
कृतम्, ‘दातम्’ [छातम् शि० १३४] अ० ८-छेदायेड्युं, दापेड्युं. प्राप्तम्,
भावितम्, लब्धम्, आसादितम्, भूतम् [चिन्नम् शि० १३५] अ०
५-मेणवेड्युं. पतितम्, गलितम्, च्युतम्, ॥ १४९० ॥ स्रस्तम्,
भ्रष्टम्, स्कन्नम्, पन्नम्, -‘ध्वस्तम्’ अ० ७-पडी गयेड्युं, गणेड्युं.
संशितम्, सुनिश्चितम्, अ० २-सारी रीते निश्चित थयेड्युं. मृगितम्,
मार्गितम्, अन्विष्टम्, अन्वेषितम्, गवेषितम् अ० ५-शेधेड्युं, जेधेड्युं.
॥ १४९१ ॥ तिमितः, स्तिमितः, क्लिन्नः, सार्द्रः, आर्द्रः, उन्नः,
‘समुत्तः’, अ० ७-लीनुं, पक्षणेड्युं. प्रस्थापितम्, प्रतिशिष्टम्, प्रहितम्,

विदितं बुधितं बुद्धं, ज्ञातं सितगते अवात् ।

मनितं प्रतिपन्नं च, स्यन्ने रीणं स्नुतं स्नुतम् ॥१४९६॥

गुप्तगोपायितत्राताऽवितत्राणानि रक्षिते ।

कर्म क्रिया विधा हेतुशून्या त्वाऽऽस्या विलक्षणम् ॥ १४९७ ॥

कार्मणं मूलकर्माऽथ, संवननं वशक्रिया ।

प्रतिबन्धे प्रतिष्टम्भः स्यादास्याऽऽस्थाऽऽसना स्थितिः ॥१४९८॥

परस्परं स्यादन्योऽन्यमितरेतरमित्यपि ।

आवेशाटोपो संरम्भे, निवेशो रचना स्थितौ ॥ १४९९ ॥

॥ १४९६ ॥ गुप्तम्, गोपायितम्, त्रातम्, अवितम्, त्राणम्, रक्षितम्, अये ६-रक्षणे कशयेषु. कर्म 'न' (न.), क्रिया, विधा अये ३-कर्म, क्रिया. विलक्षणम्-अप्रतिपत्तिः (स्त्री.)-प्रथोजन विनानी स्थिति, विचाररहित. ॥ १४९७ ॥ कार्मणम्, मूलकर्म 'न' (न.) अये २-कामणे, औषधि, जडीपुटी वगेरेथी वशीकरणे कशयेषु ते. संवननम्, वशक्रिया (वशीकरणम्) अये २-वशीकरणे. प्रतिबन्धः, प्रतिष्टम्भः अये २-शेकाणु, अटकाव. आस्या, आस्था, आसना, स्थितिः अये ४-स्थान, स्थिति. ॥ १४९८ ॥ परस्परम्, अन्योऽन्यम्, इतरेतरम् (मिथः अ.) अये ३-परस्पर. आवेशः, आटोपः, संरम्भः अये ३-आवेश, अडुंकार, आडंभर, भूत वगेरेनो आवेश. निवेशः, रचना, स्थितिः अये ३-रचना. ॥ १४९९ ॥ निर्वन्धः, अभिनिवेशः, अये २-आग्रह. प्रवेशः, अन्तर्विगाहनम् अये २-प्रवेशेषु, अंहर जेषु ते. गतिः (स्त्री.), वीह्वा, विहारः, ईर्या, गरिसर्पः, परिक्रमः अये ६-विहार, पगे आहेषु. ॥ १५०० ॥ वज्या, अटाह्या, पर्यटनम् [अटाटा, अट्या-अटा' शि० १३५] अये ३-पर्यटन, कशयेषु.

निर्वन्धोऽभिनिवेशः स्यात्, प्रवेशोऽन्तर्विगाहनम् ।
 गती वीक्षा विहारे-र्या-परिसर्प-परिक्रमाः ॥ १५०० ॥
 व्रज्याऽट्टाद्या पर्यटनं, चर्या त्वीर्यापथस्थितिः ।
 व्यत्यासस्तु विपर्यासो, वैपरीत्यं विपर्ययः ॥ १५०१ ॥
 व्यत्ययेऽथ स्फातिवृद्धौ, प्रीणनेऽवन-तर्पणे ।
 परित्राणं तु पर्याप्तिर्हस्तधारणमित्यपि ॥ १५०२ ॥
 प्रणतिः प्रणिपातोऽनुनयेऽथ शयने क्रमात् ।
 विशाय उपशायश्च, पर्यायोऽनुक्रमः क्रमः ॥ १५०३ ॥
 परिपाद्यानुपूर्व्याऽऽवृद्धतिपातस्त्वतिक्रमः ।
 उपात्ययः पर्ययश्च, समौ संवाधसङ्कटौ ॥ १५०४ ॥

चर्या, ईर्यापथस्थितिः (ईर्या) अे २-आधुओनुं आचारभां रडेपुं,
 ध्यातु, भौत वजेरेभां रडेपुं. व्यत्यासः, विपर्यासः वैपरीत्यम्,
 विपर्ययः-‘विपर्यायः’ ॥ १५०१ ॥ व्यत्ययः अे ५-विपरीत, विलटुं.
 स्फातिः (स्त्री.), वृद्धिः अे २-वृद्धि, वधपुं. प्रीणनम्, अवनम्,
 तर्पणम् अे २-भुश डरपुं, तृप्ति. परित्राणम्, पर्याप्तिः, हस्त-
 धारणम्-हस्तस्थापनम् अे ३-भारवाने तैयार थयेज्ञाने वारणु
 डरपुं, रक्षणीयने अयावपुं. ॥ १५०२ ॥ प्रणतिः (स्त्री.), प्रणिपातः,
 अनुनयः अे ३-नमस्कार, नमयुं, प्रणाम. विशायः, उपशायः,
 (क्रमशयनम्) अे २-पडेरेगीरेनुं वारा इरती सूपुं ते. पर्यायः,
 अनुक्रमः, क्रमः ॥ १५०३ ॥, परिपाटी-परिपाटिः (स्त्री.), आनु-
 पूर्वी (स्त्री. न.) आवृत्-आवृत्तिः (स्त्री.) [आनुपूर्व्यम् शि०
 १३५] अे ६-अनुक्रम, परिपाटी. अतिपातः, अतिक्रमः, उपात्ययः,

कामं प्रकामं पर्याप्तं, निकामेष्टे यथेप्सिते ।

अत्यर्थं गाढमुद्गाढं, बाढं तीव्रं भृशं दृढम् ॥ १५०५ ॥

अतिमात्राऽतिमर्याद-नितान्तो-त्कर्ष-निर्भराः ।

भरैकान्ताऽतिवैलाऽतिशया जृम्भा तु जृम्भणम् ॥ १५०६ ॥

आलिङ्गनं परिष्वङ्गः, संश्लेष उपगूहनम् ।

अङ्कपाली परिरम्भः, क्रोडीकृतिरथोत्सवे ॥ १५०७ ॥

महः क्षणोद्धवोद्धर्षा, मेलके सङ्ग-सङ्गमौ ।

अनुग्रहोऽभ्युपपत्तिः, समो निरोधनिग्रहौ ॥ १५०८ ॥

पर्ययः अथ ४-अतिक्रम, क्रमसु उद्बन्धन. सम्पाद्यः, संकटः अथ २-१
न्यां अवकाश न भवे तेषु स्थान, गीरही, सांडडु. २. परस्पर
संधर्षण. ॥ १५०४ ॥ कामम्, प्रकामम्, पर्याप्तम्, निकामम् (अथ
४-न.), इष्टम्, यथेप्सितम् (अथ २-अ.)-आ गधा प्रायः क्रिया-
विशेषणु तरीके वपराय छे; अथ ६-मध्य प्रमाणे, तृप्ति यथा सुधी.
अत्यर्थम्, गाढम्, उद्गाढम्, बाढम्, तीव्रम्, भृशम्, दृढम्, ॥ १५०५ ॥
अतिमात्रम्, अतिमर्यादम्, नितान्तम्, उत्कर्षः, निर्भरः, भरः,
एकान्तम्, अतिवैलम्, अतिशयः अथ १६-अतिशय, धनं. जृम्भा
(त्रि.), जृम्भणम् अथ २-अग्रायु. ॥ १५०६ ॥ आलिङ्गनम्, परि-
ष्वङ्गः, संश्लेषः, उपगूहनम्, अङ्कपाली-अङ्कपालिः, परिरम्भः,
क्रोडीकृतिः [परिरम्भः शि० १३६] अथ ७-आलिङ्गन. ॥ १५०७ ॥
महः (पु.), क्षणः, उद्धवः, उद्धर्षः अथ ५-उत्सव, ओच्छ्रव. मेलकः,
सङ्गः, सङ्गमः (पु. न.) अथ ३-मणयुं, संगम, संयोग. अनुग्रहः,
अभ्युपपत्तिः अथ २-अनुग्रह, महेरजानी, स्वीकार. निरोधः, निग्रहः,

વિઘ્ને^૨અન્તરાય-પ્રત્યૂહ-વ્યવાયાઃ^૪ સમયે^૧ ક્ષણઃ^૨ ।

વેલા-વારાવ-વસરઃ^૪, પ્રસ્તાવઃ^૫ પ્રક્રમો^૬અન્તરમ્^૭ ॥૧૫૦૯॥

અભ્યાદાનમુપોદ્ઘાત^૨, આરમ્ભઃ^૩ પ્રોપતઃ^૪ ક્રમઃ^૫ ।

પ્રત્યુત્ક્રમઃ^૧ પ્રયોગઃ^૨ સ્યાદારોહણં^૩ ત્વમિક્રમઃ^૪ ॥૧૫૧૦॥

આક્રમે^૧અધિક્રમ-ક્રાન્તી^૨, વ્યુત્ક્રમસ્તૂત્ક્રમો^૩અક્રમઃ^૪ ।

વિપ્રલમ્ભો^૧ વિપ્રયોગો^૨, વિયોગો^૩, વિરહઃ^૪ સમાઃ^૫ ॥૧૫૧૧॥

આમા^૧ રાઢા^૨ વિભૂષા^૩ શ્રીરમિલ્યા-કાન્તિ-વિભ્રમાઃ^૪ ।

લક્ષ્મીશ્ચાયા^૧ ચ શોભાર્યા^૨, સુષમા^૩ સા^૪અતિશાયિની^૫ ॥૧૫૧૨॥

એ ૨-અટકાવ, અસ્વીકાર. ॥ ૧૫૦૮ ॥ વિઘ્નઃ, અન્તરાયઃ, પ્રત્યૂહઃ, વ્યવાયઃ એ ૪-અન્તરાય, વિઘ્ન. સમયઃ, ક્ષણઃ, વેલાઃ વારઃ (પુ. ન.), અવસરઃ, પ્રસ્તાવઃ, પ્રક્રમઃ, અન્તરમ્, એ ૮-સમય, અવસર, પ્રયોગ. ॥ ૧૫૦૯ ॥ અભ્યાદાનમ્, ઉપોદ્ઘાતઃ, આરમ્ભઃ, પ્રક્રમઃ, ઉપક્રમઃ, [ઉદ્ઘાતઃ શિ. ૧૩૬] એ ૫-જ્ઞાનપૂર્વક આરંભ, શરૂઆત. પ્રત્યુત્ક્રમઃ, પ્રયોગઃ, (પ્રત્યુત્ક્રાન્તિઃ) એ ૨-૧. પ્રયોગ-કાર્યની આરંભ, ૨. યુદ્ધને માટે અતિઉદ્યોગ, યુદ્ધની તૈયારી. આરોહણમ્, અમિક્રમઃ એ ૨-૧. ચઢવું, ૨. સામે જવું. ॥ ૧૫૧૦ ॥ આક્રમઃ, અધિક્રમઃ, ક્રાન્તિઃ એ ૩-આક્રમણ. વ્યુત્ક્રમઃ, ઉત્ક્રમઃ, અક્રમઃ એ ૩-ઊલટો ક્રમ, ક્રમવિનાશ. વિપ્રલમ્ભઃ, વિપ્રયોગઃ, વિયોગઃ, વિરહઃ એ ૪-વિયોગ, વિરહ, ભુદ્ધ ૫૬૫. ॥ ૧૫૧૧ ॥ આમા, રાઢા, વિભૂષા, શ્રીઃ (શ્રી.), અમિલ્યા, કાન્તિઃ, વિભ્રમઃ, લક્ષ્મીઃ (શ્રી.), છાયા, શોભા, 'દ્યુતિઃ, છવિઃ' એ ૧૦-શોભા, કાન્તિ. સુષમા-અત્યંત શોભા. ॥ ૧૫૧૨ ॥ સંસ્તવઃ, પરિચયઃ એ ૨-પરિચય, યોગબાણ.

संस्तवः स्यात् परिचय, आकारस्त्वङ्ग इङ्गितम् ।
 निमित्ते कारणं हेतुबीजं योनिर्निबन्धनम् ॥१५१३॥
 निदानमथ कार्यं स्यादर्थः कृत्यं प्रयोजनम् ।
 निष्ठा-निर्वहणे तुल्ये, प्रवहो गमनं वहिः ॥१५१४॥
 जातिः सामान्यं व्यक्तिस्तु, विशेषः पृथगात्मिका ।
 तिर्यक् साचिः संहर्षस्तु स्पृष्टा द्रोहस्त्वपक्रिया ॥१५१५॥
 बन्धये मोघाऽ-फलमुघा, अन्तर्गडु निरर्थकम् ।
 संस्थानं संनिवेशः स्यादर्थस्यापगमे व्ययः ॥१५१६॥

आकारः, इङ्गः, इङ्गितम् अये ३-इङ्गित्यने। लाव जलपानार धिशारे,
 धिशारत. निमित्तम्, कारणम्, हेतुः (पु.), बीजम्, योनिः (पु.
 स्त्री.), निबन्धनम् ॥ १५१३ ॥, निदानम् अये ७-कारण, हेतु, मुख्य
 कारण. कार्यम्, अर्थः, कृत्यम्, प्रयोजनम् अये ४-कार्यं. निष्ठा,
 निर्वहणम् अये २-समाप्ति. प्रवहः-गण वगेरेतुं अक्षर गणं.
 ॥ १५१४ ॥ जातिः (स्त्री.), सामान्यम् [जातम् शि० १३६] अये २-
 सामान्य, जाति, जात. व्यक्तिः (स्त्री.), विशेषः, पृथगात्मिका अये
 ३-विशेष, भिन्न भिन्न स्वरूप. तिर्यक् 'क्' (त्रि.), साचिः (स्त्री.),
 (साचि अ.) अये २-वाङ्, तीरक्षुं. संहर्षः, स्पृष्टा [सङ्घर्षः शि०
 १३६] अये २-इरिक्षा, स्पृष्टा. द्रोहः, अपक्रिया अये २-अपकार.
 ॥ १५१५ ॥ बन्धयम्-बन्धयम्, मोघम्, अफलम्, मुघा (स्त्री. अ.)
 अये ४-व्यर्थं, निष्फल. अन्तर्गडु (त्रि.), निरर्थकम्, अये २-निरर्थक,
 नकारुं. संस्थानम्, संनिवेशः अये २-आकार, अवयवोनी स्थाना.
 व्ययः-प्रत्ययेन व्यय. ॥ १५१६ ॥ संमूर्च्छनम्, अभिव्याप्तिः अये २-

समूच्छन् त्वभिग्याप्तिभ्रैषो भ्रशो यथोचितात् ।

अभावो नाशो संक्रामसंक्रमौ दुर्गसञ्चरे ॥१५१७॥

नीवाकस्तु प्रयामः स्यादवेक्षा प्रतिजागरः ।

समो विश्रम्भविश्वासौ, परिणामस्तु विक्रिया ॥१५१८॥

चक्रावर्तो भ्रमो भ्रान्तिभ्रमिर्भूणिश्च घूर्णने ।

विप्रलम्भो विसंवादो विलम्भस्त्वतिसर्जनम् ॥ १५१९ ॥

उपलम्भस्त्वनुभवः, प्रतिलम्भस्तु लम्भनम् ।

नियोगे विधि-सम्प्रैषौ, विनियोगोऽर्पणं फले ॥ १५२०॥

सर्वं तरङ्ग व्यापवुं. भ्रैषः, भ्रशः ऐ २-पोताना योऽय स्थानथी
५३वुं, भिंया स्थानथी ५३वुं. अभावः, नाशः ऐ २-नाश. सङ्क्रामः
(पु. न.), सङ्क्रमः (पु. न.), दुर्गसञ्चरः ऐ ३-विष्ट भागः ॥१५१७॥
नीवाकः, प्रयामः ऐ २-१ दुष्काण, २ वचनभां अभानता, ३ क्रियाभां
आदर. अवेक्षा-अवधानम्, प्रतिजागरः ऐ २-१. अवधान, २
देषरेण, तपान, सावेथेती. विश्रम्भः-विस्त्रम्भः, विश्वासः ऐ
२-विश्वाप्त. परिणामः, विक्रिया [विकारः, विकृतिः शि० १३७]
ऐ २-परिणाम-ईरकार, विकार ॥ १५१८॥ चक्रावर्तः, भ्रमः,
भ्रान्तिः (ओ.), भ्रमिः (ओ.), घूर्णिः (ओ.), घूर्णनम् ऐ
१-यकाकारे ईरवुं, लमवुं. विप्रलम्भः, विसंवादः ऐ २-४३वुं,
ओटुं ३३वी लमावुं ते. विलम्भः, अतिसर्जनम् [समर्पणम् शि०
१३७] ऐ २-अतिशय दान. ॥ १५१९॥ उपलम्भः, अनुभवः ऐ
२-अनुभव, साक्षात्कार. प्रतिलम्भः, लम्भनम् ऐ २-प्राप्ति, लाल,
पुनः प्राप्ति. नियोगः, विधिः (पु.), सम्प्रैषः ऐ ३ आज्ञा, हुक्म
ईरभावुं, विधि. विनियोगः-ईण आ५वुं. ॥ १५२० ॥ लभः, अभि-

લવોઽભિલાવો લવનં, નિષ્પાવઃ પવનં પવઃ ।

નિષ્ઠેવ-ઘ્ઠીવન-ઘ્ઠ્યૂત-ઘ્ઠેવનનિ તુ ધૂત્કૃતે ॥ ૧૫૨૧ ॥

નિવૃત્તિઃ સ્યાદુપરમો, વ્યવોપાદ્ભ્યઃ પરા રતિઃ ।

વિધૂનનં વિધુવનં, રિઙ્ગણં સ્વલનં સમે ॥ ૧૫૨૨ ॥

રક્ષણસ્થાણે ગ્રહો ગ્રાહે, વ્યયો વેધે ક્ષયે ક્ષિયા ।

સ્ફરણં સ્ફુરણે ય્યાનિર્જીર્ણાવિથ વરો વૃત્તો ॥ ૧૫૨૩ ॥

સમુચ્ચયઃ સમાહારોઽપહારાઽપચયો સમો ।

પ્રત્યાહાર ઉપાદાનં, બુદ્ધિશક્તિસ્તુ નિષ્ક્રમઃ ॥ ૧૫૨૪ ॥

લાવઃ, લવનમ્ એ ૩-છેલુવું, કાંપવું. નિષ્પાવઃ, પવનમ્, પવઃ એ ૩-ધાન્ય વગેરેનાં ફેલતરાં કાઢી રાખવાં તે. નિષ્ઠેવઃ (પુ. ન.) ઘ્ઠીવનમ્, ઘ્ઠ્યૂતમ્, ઘ્ઠેવનમ્, ધૂત્કૃતમ્ 'નિષ્ઠ્યૂતિઃ, નિષ્ઠેવનમ્, નિષ્ઠીવનમ્' એ ૫-ધૂકવું. ॥૧૫૨૧॥ નિવૃત્તિઃ, ઉપરમઃ, વિરતિઃ, અવરતિઃ, ઉપરતિઃ, આરતિઃ એ ૬-નિવૃત્તિ, અટકવું. વિધૂનનમ્- 'વિધૂનનમ્', વિધુવનમ્ એ-૨ હલાવવું, કાંપવું. રિઙ્ગણમ્, સ્વલનમ્ એ ૨-સ્ખલના, ભૂલ, સ્વધર્મથી ચૂકવું. ॥૧૫૨૨॥ રક્ષણં, ત્રાણમ્, 'રક્ષા' એ ૨-રક્ષણ. ગ્રહઃ, ગ્રાહઃ એ ૨-ગ્રહણ કરવું. વ્યયઃ, વેધઃ એ ૨-વીંધવું. ક્ષયઃ, ક્ષિયા એ ૨-ક્ષય પામવું, ક્ષીણતા. સ્ફરણમ્, સ્ફુરણમ્, 'સ્ફુરણા, સ્ફોરણમ્, સ્ફારણમ્, સ્ફુલનમ્' એ ૨-૧. ફરકવું, ધડકવું, ૨. સ્ફૂર્તિ. ય્યાનિઃ, જીર્ણિઃ, એ ૨ (સ્ત્રી)-શુષ્કતા, વૃદ્ધતા, ધરડાપણું. વરઃ, વૃત્તિઃ, (સ્ત્રી.) એ ૨-૧ ઘેરો, વીંટવું તે ૨. વરદાન, ઇષ્ટાર્થ માગવું તે. ॥૧૫૨૩॥ સમુચ્ચયઃ, સમાહારઃ એ ૨-સમુદાય, સમૂહ. અપહારઃ, અપચયઃ-હાનિઃ એ ૨-હાનિ, હાસ, બ્યય, અપહરણ. પ્રત્યાહારઃ, ઉપાદાનમ્ એ ૨-ઈંદ્રિયોને

इत्यादयः क्रियाशब्दा, लक्ष्या धातुषु लक्षणम् ।

अथाव्ययानि वक्ष्यन्ते, स्वः स्वर्गे भू रसातले ॥ १५२५ ॥

भुवो विहायसा व्योम्नि, द्यावाभूम्योस्तु रोदसी ।

उपरिष्ठादुપગૃહ્ણે, સ્યાદધસ્તાદધોઽપ્યવાક્ ॥ ૧૫૨૬ ॥

वर्जने त्वन्तरेण न, हिरुग् नाना पृथग् विना ।

સાકં સત્રા સમં સાર્દ્ધમમા સહ કૃતં ત્વલમ્ ॥ ૧૫૨૭ ॥

भवत्सु च किं तुल्याः, प्रेत्याऽमुत्र भवान्तरे ।

તૂળી તૂળીકાં જોષં ચ, મૌને દિષ્ટ્યા તુ સમ્મદે ॥૧૫૨૮॥

વિષયથી પાછી એવની તે. વુદ્ધિશક્તિ; નિષ્કમઃ એ ૨-પ્રજ્ઞાસામર્થ્ય ॥૧૫૨૪॥ આ પ્રમાણે સિદ્ધ થયેલા ક્રિયાશબ્દો અને બીજા પણ ધાતુઓ ઉપરથી બનતા શબ્દો બાણુવા, તે શબ્દોની વ્યુત્પત્તિ ધાતુપારાયણથી બાણુવી હવે અવ્યયો કહે છે-એ તણે લિંગમાં, સર્વ વિભક્તિઓમાં, અને સર્વ વચનોમાં ફેરફાર ન થાય તે 'અવ્યય' કહેવાય છે-(સદશં ત્રિષુ લિજ્જેષુ, સર્વાસુ ચ વિભક્તિષુ ।

वचनेषु च सर्वेषु, यन्न व्येति तदव्ययम् ॥) स्वः 'इ'-स्वर्ग. भू-रसातले, ભૂલોક. ॥ ૧૫૨૫ ॥ भुवः 'स', विहायसा એ ૨-આકાશ. रोदसी (द्यावाभूमि)-આકાશ અને પૃથ્વી. उपरिष्ठात्, उपरि એ ૨-બીર્થ, ઊંચુ, ઉપર. अधस्ताद् अधः 'स', (अवाक् 'च' એ ૨-નીચે, હેઠળ. ॥૧૫૨૬॥ अन्तरेण, ક્રતે, હિરુક્, નાના, પૃથક્, વિના એ ૬-વિના, સિવાય, વગર. साकम्, सत्रा, समम्, सार्द्धम्, अमा, सह એ ૬-સાથે. कृतम्, अलम्, ॥૧૫૨૭॥ भवत्, अस्तु, किम् એ ૫-અસ્ત, પર્યાપ્ત, સચુ. प्रेत्य, अमुत्र એ ૨-પરલોક, ભવાન્તર. तूणीम्, तूणीकाम्, जोषम् એ ૩-મૌન. दिष्ट्या [समुपजोषम्

परितः सर्वतो विष्वक्, समन्ताच्च समन्ततः ।

पुरः पुरस्तात् पुरतोऽग्रतः प्रायस्तु भूमनि ॥ १५२९ ॥

साम्प्रतमधुनेदानीं, सम्प्रत्येतर्हिथाञ्जसा ।

द्राक् स्वाग्रं झटित्वाशु, मङ्क्ष्वहाय च सत्वरम् ॥ १५३० ॥

सदा सनाऽनिशं शश्वद्, भूयोऽभीक्षणं पुनः पुनः ।

असकृन्मुहुः सायं तु दिनान्ते दिवसे दिवा ॥ १५३१ ॥

सहसैकपदे सद्योऽकस्मात् सपदि तत्क्षणे ।

चिराय चिररात्राय, चिरस्य च चिराच्चिरम् ॥ १५३२ ॥

शि० १३७]-सम्भट्ट, आनन्दथी, सुप्रथी, पुथीथी. ॥ १५२८ ॥

परितः 'स', सर्वतः 'स', विष्वक्, समन्तात्, समन्ततः 'स',

ये ५-थारे आणुं, सर्वं तरङ्ग. पुरः 'स', पुरस्तात्, पुरतः 'स',

अग्रतः 'स', ये ४-आंगण, अगाडी. प्रायः 'स', (भूमन्) ये १-

धलुं करीने. ॥ १५२९ ॥ साम्प्रतम्, अधुना, इदानीम्, सम्प्रति,

एतर्हि ये ५-डाव, डमलुं. अञ्जसा, द्राक्, स्वाक्, अरम्, झटिति,

आशु, मङ्क्षु, अहाय, सत्वरम्, 'सपदि' ये ६-जलदी. ॥ १५३० ॥

सदा, सना, अनिशम्, शश्वद् [सर्वदा, सनत्, सनात् शि०

१३७] ये ४-डमेशां, नित्य. भूयः 'स', अभीक्षणम्, पुनः पुनः

'ह', असकृत्, मुहुः 'स' ये ५-वारंवार. सायम्-सांजे. दिवा-

दिवसे. ॥ १५३१ ॥ सहसा, एकपदे, सद्यः 'स', अकस्मात्, सपदि

ये ५-येकदम, तत्क्षण. चिराय, चिररात्राय, चिरस्य, चिरात्,

चिरम् ॥ १५३२ ॥, चिरेण ये ६-डांओ वणत, धलु वणतथी.

कदाचित्, जातु, कर्हिचित् ये ३-डोडि वणत. दोषा, नकम्,

चिरेण दीर्घकालार्थे, कदाचिज्जानु कर्हिचित् ।

दोषा नक्तमुपा रात्रौ, प्रगे प्रातरहर्मुखे ॥ १५३३ ॥

तिर्यगेति तिरः साचि, निष्फले तु वृथा मुधा ।

मृषा मिथ्याऽनृतेऽभ्यर्णे, समया निकषा हिरेक् ॥ १५३४ ॥

संमुखे बलवत् सुष्ठु, किमुताऽतीव निर्भरे ।

प्राक् पुरा प्रथमे संवत्, वर्षे परस्परे मिथः ॥ १५३५ ॥

उपा निशान्तेऽल्पे किञ्चित्, मनामीपञ्च किञ्चन ।

आहा उताहो किमुत, वितर्के किं किमुत् च ॥ १५३६ ॥

उपा ये उ-रात्रि. प्रगे, प्रातः 'ह' ये २-सधार. ॥ १५३३ ॥ तिरः 'स' साचि ये २-तिर्यक्, तीरक्षुं, वांङ्. वृथा, मुधा ये २-निष्फल, शून्य. मृषा, मिथ्या ये २-असत्य, भ्रष्टा. समया, निकषा, हिरेक् ये ३-समीपे, पास. नक्ष. ॥ १५३४ ॥ शम्-सुष्ठु, बलवत्. सुष्ठु, किमुत, अतीव [सु, अति शि० १३८] ये ४-अति, अतिशय. प्राक्, पुरा ये २-पूर्वे-गया. काण्मां, पठेत्मां. संवत्-वर्ष. मिथः 'स' परस्पर. ॥ १५३५ ॥ उपा-निशान्त, रात्रिने। छेपे, प्रातःकाल, परोक्षि. किञ्चित्, मनाक्, ईषत्, किञ्चन ये ४-थोडुं, अल्प. आहा, उताहो, किमुत, किम्, किमु, उत ये ६-विचि, विद्वन् श्रुतावन्तर-आ. डो. के. पेत्तुं. ॥ १५३६ ॥ इतिह परंपराधी आयेत उपदेश, संप्रदाय. यत्, तद्, यतः, 'स', ततः 'स', [येन, तेन शि० १३८] ये ४-हेतु, कारण के, बोधी, तेथी. अह, सोः 'स', प्याद्, पाद्, हे, है, हंहो, अरे, अयि, रे-अररे [महो शि० १३८] ये १०-संशोधन अर्थमां-हे! ॥ १५३७ ॥ [आ

इतिह स्यात् सम्प्रदाये, हेतौ यत् तद् यत्स्ततः ।
 सम्बोधनेऽङ्ग भौः प्याद् पाद्, हे हे हंही अरेऽयि रे ॥ १५३७
 औषद् औषद् वषद् स्वाहा, स्वधा देवविर्हृतौ ।
 रहस्युपांशु मध्येऽन्तरन्तरेणाऽन्तरेऽन्तरा ॥ १५३८ ॥
 प्रादुराविः प्रकाशे स्यादभावे त्वं न नो नहि ।
 हठे प्रसन्न मा मास्म, वारणेऽस्तमदर्शने ॥ १५३९ ॥
 अकामानुमतौ कामं स्यादौ औ परमं मते ।
 कच्चिदिष्टपरिप्रश्नेऽवश्यं नूनं च निश्चये ॥ १५४० ॥

શિલોંછ વિક્રમ સંવત ૧૪૩૩ વૈશાખ વદ-એકમને દિવસે શ્રીમાન
 જિનદેવસૂરીશ્વરજી મહારાજે બનાવી પૂર્ણ કર્યો છે. શિં ૧૩૬.
 ઔષદ્, ઔષદ્, વષદ્, સ્વાહા, સ્વધા એ ૫-દેવોને બલિ આપ-
 વામાં વપરાય છે. (પિતૃદાનમાં સ્વધા વપરાય છે.-સ્વાહા દેવેભ્યઃ,
 સ્વધા પિતૃભ્યઃ) ઉપાંશુ-૨૬, એકાંત, યુત્. અન્તઃ '૨', અન્તરેણ,
 અન્તરે, અન્તરા એ ૪-મધ્યે, વચ્ચેમાં, અંદર ॥ ૧૫૩૮ ॥ પ્રાદુઃ
 'સૂ', આવિઃ 'સૂ' એ ૨-પ્રકટ, ખુલ્લું, પ્રકાશ. અ, ન, નો, નહિ
 એ ૪-અભાવ, નિષેધ, ના, નહિ. પ્રસન્ન-બહારકારથી, હૃંથી. મા,
 માસ્મ એ ૨-વારણુ-નિષેધ, નહિ, મા. અસ્તમ્-અદૃશ્ય. ॥૧૫૩૯॥
 કામમ્-પહેલી ઇચ્છા ન હોય અને પછીથી સ્વીકાર કરવો, ઇચ્છા વિના
 અનુમતિ આપવી. ઓમ્, આમ્, પરમમ્ એ ૩-સ્વીકાર જણાવનાર-હા.
 કચ્ચિત્-ઈષ્ટ પ્રશ્ન જણાવનાર, ઈષ્ટ માટેનો પ્રશ્ન. અવશ્યમ્, નૂનમ્
 એ ૨-નિશ્ચય. ॥ ૧૫૪૦ ॥ બહિઃ 'સૂ'-બહાર. છઃ 'સૂ'-અનન્તર

બૈર્હિર્બૈર્હિર્ભવૈઃ જ્યઃ સ્યાદતીતેઽહ્નિઃ શ્ચ ઇષ્યતિ ।

નીચૈરલ્પે મહત્યુચ્ચૈઃ, સત્ત્વેઽસ્તિ દુષ્ટુ નિન્દને ॥ ૧૫૪૧ ॥

નનુચ સ્યાદ વિરોધોક્તૌ, પક્ષાન્તરે તુ ચેદ્ યદિ ।

જનૈર્મન્દેઽવરે ત્વર્વાક્, રોષોક્તૌર્થુ નતૌ નમઃ ॥ ૧૫૪૨ ॥

इति श्रीस्वपरसमयपारावारपारीण-शब्दावतार-

कलिकालसर्वज्ञाचार्यपुङ्गवश्रीहेमचन्द्र-

सूरीश्वरविरचिताभिधानचिन्तामणि-

नाममालायां सामान्यकाण्डः

पठः समाप्त ॥६॥

અર્થેતો દિવસ, ગઈ કાલે. શ્વઃ 'સ્વ'-અનન્તર આવતો દિવસ, આવતી કાલે. નીચૈઃ 'સ્વ'-અલ્પ, નાનું, નીચું. ઉચ્ચૈઃ 'સ્વ'-મોટું, ઊંચું. અસ્તિ સત્તા-હોવાપણું. દુષ્ટુ-નિન્દા અર્થમાં, નિન્દા. ॥ ૧૫૪૧ ॥ નનુચ-વિરુદ્ધ બોલવું. ચેદ્, યદિ એ ૨-બીજો પક્ષ કરવામાં, જો. જનૈઃ 'સ્વ'-મંદ, ધીમું. અર્વાક્-પહેલાં. ઉમ્-રોષ-કોધવાળું વચન બતાવનાર. નમઃ 'સ્વ' નમસ્કાર. [પ્રાધ્વમ્-અતુકુલપણું બતાવનાર. ચિત્, જન એ ૨-કંઈક, અસાકલ્ય બતાવનાર. ॥ ૧૬૬૦ ॥ તુ, હિ, ચ, સ્મ, હ, વૈ એ ૬-પાઠપૂરણમાં વપરાય છે. સુ, અતિ એ ૨-પૂજનમાં, શ્રેષ્ઠ અર્થમાં. વદ્, વા, યથા, તથા, ઇવ, ઇવમ્ એ ૬-સામ્ય અર્થમાં, સરખાપણું બતાવનાર. અહો, હી એ ૨-વિસ્મય બતાવનાર-અહો ! ॥ ૨૦૦ ॥ ઇવમ્, તુ, પુનઃ 'હઃ', વા, ઇવ, ઇતિ એ ૬-નિશ્ચય અર્થ બતાવનાર. ક્રમ્-પ્રશ્નાર્થ બતાવનાર. પ્રાક્-પૂર્વ કાળમાં, પહેલાં. અદ્વા, અજ્ઞસા એ ૨-નિશ્ચયાર્થ, યથાર્થ અર્થ જણાવનાર. ॥ ૨૦૧ ॥ અતઃ 'સ્વ', એથી, એ માટે. મહઃ 'સ્વ'-કરીથી આરંભ બતાવનાર. સ્વયમ્-પોતે. સુષ્ટુ-પ્રશંસાર્થ, સારું. પરશ્વઃ 'સ્વ', શ્વઃ 'સ્વ' એ ૨-આવતી કાલે, પરમ દિવસે. ॥ ૨૦૨ ॥ અઘ-આજ, આજનો દિવસ. પૂર્વેયુઃ 'સ્વ'-પૂર્વ દિવસે. "આદિપદથી ઉત્તરેયુઃ 'સ્વ' આવતે દિવસે.

અપરેદ્યુ: 'સૂ'-બીજા દિવસે. 'અધરેદ્યુ: 'સૂ'-ગઈ કાલે, પેલે દિવસે.
 અન્યેદ્યુ: 'સૂ' બીજા દિવસે. અન્યતરેદ્યુ: 'સૂ' બેમાંથી એક દિવસે.
 હતરેદ્યુ: 'સૂ' બીજા દિવસે. વગેરે શબ્દો બહુવા. સય: 'સૂ' સમાન
 દિવસે, તેજ દિવસે. પરેયવિ-બીજા દિવસે. ॥૨૦૩॥ ઉમયદ્યુ: 'સૂ'
 ઉમયેદ્યુ: 'સૂ' એ ૨-બંને દિવસે યુગપદ્, પકદા એ ૨-એક સમયે.
 તદાનીમ્, તદા, તર્હિ એ ૩-ત્યારે, તે સમયે. યદા, યર્હિ એ ૨-
 બ્યારે. અન્યદા, પકદા એ ૨-બીજે વખતે, એક વખતે. ॥૨૦૪॥
 પરુત્-પરાર, ગયુ' વર્ષ. પરારિ-છેલ્લી સાલની આગલી સાલ, પરાર.
 વેષમ: 'સૂ' આલતું વર્ષ. અન્યથા, હતરથા એ ૨-બીજી રીતે. કથમ્-
 કેવી રીતે. હ્યમ્-એ પ્રમાણે, એમ. યથા-જેમ, જે પ્રમાણે. તથા-
 તેમ, તે પ્રમાણે. ॥૨૦૫॥ દ્વિધા, દ્વેધા એ ૨-બે પ્રકારે. ત્રિધા,
 ત્રેધા એ ૨-ત્રણ પ્રકારે. ચતુર્ધા-ચાર પ્રકારે. દ્વૈધમ્-બે પ્રકારે, બે
 રીતે, વગેરે. દ્વિ: 'સૂ'-બે વાર ત્રિ: 'સૂ' ત્રણ વાર. ચતુ: 'સૂ'-
 ચાર વાર. -પચ્ચકૃત્ત: 'સૂ'-પાંચ વાર, વગેરે. ॥૨૦૬॥ પ્રાક્,
 ઉદક્, પ્રત્યક્ વગેરે દિશાવાચક શબ્દો ૧. દિશા, ૨. દેશ, ૩. કાળ
 એ ત્રણે અર્થમાં વપરાય છે. (જેમ-પૂર્વદિશા, પૂર્વદેશ અને પૂર્વ-
 કાળ.) અવ્યયો અનંત હોવાથી અહીં થોડા આપ્યા છે. ॥૨૦૭॥
 આટલાં જ અવ્યયો છે તેની ગણતરી નથી, તેથી કાર્ય પ્રસંગે
 વારંવાર આ અવ્યયો (નિપાતથી) બને છે. ॥૨૦૮॥ ॥૧૫૪૨॥

इति श्रीतपोगच्छाधिपतिश्लोकदम्बनिरिप्रमुखानेकतीर्थोद्धारक-

शासन-सम्राट्-सर्वतन्त्रस्वतन्त्राचार्यमहाराजश्रीविजय-

नेमिसूरोश्वर पट्टालङ्कार समयज्ञशान्तमूर्ति श्रीमदा-

चार्यवर्यश्रीविजयविज्ञानसूरोश्वर-पट्टधरसिद्धान्त-

महोदधि-प्राकृतविशारदाचार्य-श्रीविजयकस्तूर-

सूरिणा गौजेयां विरचितायां

चन्द्रोदयाभिधटोकायां

सामान्यकाण्डः षष्ठः

समाप्तः ॥६॥

ગૌજરી હૈમકોશસ્ય. ટીકા પતિમળાદિયમ્ ।

વિશ્વે વિશ્વહિતા જયેદ, શાવચ્છ્રીજનશાસનમ્ ॥૧॥

१ परिशिष्टम्

॥ ॐ अहं नमः ॥

आचार्यश्रीहेमचन्द्रसूरीश्वरचिरचित्ता

शेषनाममाला ।

अथ प्रथमः काण्डः शेषः प्रारम्भ्यते ।

प्रणिपत्यार्हतः सिद्ध-साङ्गशब्दानुशासनः ।

शेषाख्यनाममालाया, नामानि प्रतनोम्यहम् ॥१॥

निर्वाणे स्यात् शितीभावः, शान्तिनैश्चिन्त्यमन्तिकः ।

शिष्ये छात्रो भद्रे भव्यं, काम्यं सुकृतसूत्रते ॥२॥

इति शेषनाममालायां देवाधिदेवकाण्डः प्रथमः ।

अथ द्वितीयः काण्डः शेषः प्रारम्भ्यते ।

फलोदयो मेरुपृष्ठं, वासवावास-सैरिकौ ।

दिदिविर्दीदिविद्युश्च, दिवं च स्वर्गवाचकाः ॥३॥

निलिम्पाः कामरूपाश्च, साध्याः शोभाश्चिरायुषः ।

पूजिता मर्त्यमहिताः, सुवाला वायुभाः सुराः ॥४॥

द्वादशार्का वसवोऽष्टौ, विश्वेदेवास्त्रयोदश ।

पद्मिंशत् तुपिताश्चैव, पट्टिराभास्वरा अपि ॥५॥

पद्मिंशदधिके माहाराजिकाश्च शते उभे ।

रक्षा एकादशैकोनपञ्चाशद् वायवोऽपरे ॥६॥

पुञ्जिला मर्त्ये ॥ वयनाः सुराः ॥ ४ ॥ विश्वदेवाः ॥ ५ ॥ वायवोऽपि च

-सु० ॥६॥

चतुर्दश तु वैकुण्ठाः, सुशर्माणः पुनर्दश ।
 साध्याश्च द्वादशेत्याद्या, विज्ञेया गणदेवताः ॥७॥
 सूर्ये वाजी लोकबन्धुर्भानेभिर्भानुकेसरः ।
 सहस्राङ्गो दिवापुष्टः, कालभृद् रात्रिनाशनः ॥८॥
 पपीः सदागतिः पीतुः, सांवत्सररथः कपिः ।
 दशानः पुष्करो ब्रह्मा, बहुरूपश्च कर्णसूः ॥९॥
 वेदोदयः खतिलकः, प्रत्यूषाण्डं सुरावृतः ।
 लोकप्रकाशनः पीथो, जगदीपोऽम्बुतस्करः ॥१०॥

[अभिधानमूलश्लोकाङ्काः ७५-९८]

अरुणे विपुलस्कन्धो, महासारथिराश्मनः ।
 चन्द्रस्तु मास्तपो-राजौ, शुभांशुः श्वेतवाहनः ॥११॥
 जर्णः सृप्रो राजराजो, यजतः कृत्तिकाभवः ।
 यज्ञराडौषधीगर्भः, तपसः शयतो बुधः ॥१२॥
 स्पन्दः खसिन्धुः सिन्धूत्थः, श्रविष्ठारमणस्तथा ।
 आकाशचमसः पीतुः, बलेदुः पर्वरिचिह्निदौ ॥१३॥
 परिज्वा युवनो नेमिश्वन्दिरः स्नेहुरेकभूः ।
 भीमे व्योमोल्मुकैकाङ्गौ, गीष्पतिस्तु महामतिः ॥१४॥

मानिभिः ॥८॥ जर्णः सृप्रो । शयितो-सृ० ॥१२॥ स्पन्दः खसिन्धुः ॥१३॥

प्रत्याः प्रचक्षा वाग् वाग्मी, गौरो दीर्दिर्विगीरथौ ।

शुक्रे भृगुः शनौ पङ्गुः, श्रुतकर्मा महाग्रहः ॥१५॥

श्रुतश्रोऽनुजः कालो, ब्रह्मण्यश्च यमः स्थिरः ।

क्रूरात्मा चाथ राहो, स्यादुपराग उपप्लवः ॥१६॥

केतावृध्वकचो ज्योतीरथग्रहाश्रयो भ्रुवे ।

आगस्त्ये विन्ध्यकूटः स्याद्, दक्षिणाशरतिर्मुनिः ॥१७॥

सत्याग्निर्वारुणिः काथिस्तपनः कलशीसुतः ।

व्युष्टे निशात्ययगोसर्गो निशि चक्रमेदिनी ॥१८॥

निषद्वरी निशीथ्या निह, घौरा वासरकन्यका ।

शताक्षी राक्षसी याम्या, पूताचिस्तामसी तमिः ॥१९॥

शार्वरी क्षणिनी नक्ता, पैशाची वामुरा उशाः ।

दिनात्ययः प्रदोषे स्याद्, ध्वान्ते वृत्रो रजोबलम् ॥२०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्कः १०२-१४६]

रात्रिरागो नीलपङ्को, दिनाण्डं दिनकेसरः ।

सुपरागो निशाचर्म, वियद्भूतिर्दिगम्बरः ॥२१॥

पातुः ॥ १५ ॥ कोलो० ॥ १६ ॥ कश्यपोयुतः ॥ १८ ॥ मृताचिः-पु०,

पृताचिः-सू० ॥ १९ ॥ वामुरा उमा ॥ २० ॥ निशाचर्म ॥ २१ ॥

पक्षः कृष्णः सितो द्वेधा, कृष्णो निशाहयोऽपरः ।
 शुक्लो दिवाहयः पूर्वो, मासे वर्षाशको भवेत् ॥२२॥
 वर्षकोशो दिनमलः, फल्गुनालश्च फाल्गुने ।
 चैत्रे मोहनिकः कामसखश्च फाल्गुनानुजः ॥२३॥
 वैशाखे तूच्छरो ज्येष्ठमासे तु स्खरकोमलः ।
 ज्येष्ठामूलीय इति च, कार्तिके सैरिकौमुदी ॥२४॥
 हिमागमस्तु हेमन्ते, वसन्ते पिकवान्धवः ।
 पुष्पसाधारणश्चापि, ग्रीष्मे तूष्मायणो मतः ॥२५॥
 आखोर-पद्मौ वर्षे तु, ऋतुवृत्तिर्युगांशकः ।
 कालग्रन्थिर्मासमलः, संवत्सर्वतुषारदौ ॥२६॥
 वत्स इडवत्सर इडावत्सरः परवाणिवत् ।
 नक्षत्रवर्त्मनि पुनर्ग्रहेनेमिर्नभोऽवटी ॥२७॥
 छायापथश्च मेघे तु, व्योमधूमो नभोऽध्वजः ।
 गडयित्नुर्गदयत्नुर्वामिसिर्वारिवाहनः ॥२८॥
 खतमालोऽप्यथासारे, धारासम्पात इत्यपि ।
 करकेऽम्बुघनो मेघकफो मेघास्थिमिज्जिका ॥२९॥

वर्षाशको-पु० ॥२२॥ फाल्गुनालस्तु ॥२३॥ - वैशाखे तूच्छरो-पु०।

सैर-कौमुदी-पु० ॥२४॥ नभो वटी ॥२७॥ गण्डयित्नुर्गदयित्नुर्वामिसि ॥२८॥

मेघास्थिपुञ्जिका ॥२९॥

बीजोदकं तोयडिम्भो, वर्षाबीजमिरावरम् ।

यथऽपरेतरा पूर्वा, परा पूर्वतरा तथा ॥३०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः १४६-१६१]

यथोत्तरेतराऽपाची, तथाऽपाचीतरोत्तरा ।

इन्द्रे तु खदिरो नेरी, त्रायस्त्रिंशपतिर्जयः ॥३१॥

गौरावस्कन्दी वन्दीको, वराणो देवदुन्दुभिः ।

किणालातश्च हरिमान्, यामनेमिरसन्महाः ॥३२॥

शपीविर्मिहिरो वज्रदक्षिणो वयुनोऽपि च ।

स्यात् पौलोम्यां तु शक्राणी, चारुधारा शतावरी ॥३३॥

महेन्द्राणी परिपूर्णसहस्रचन्द्रवत्यपि ।

जयन्ते यागसन्तानो, वृषणश्चो हरेर्हये ॥३४॥

मातलौ हयङ्गवः स्यादैरावणे मदाम्बरः ।

सदादानो भद्ररेणुः, पुरे त्वेन्द्रे सुदर्शनम् ॥३५॥

नाशिक्योस्तु नासत्यदस्त्रौ प्रवरवाहनी ।

गदान्तकौ यज्ञवह्नौ, यमे तु यमुनाग्रजः ॥३६॥

खदिरो नेरी ॥३१॥ वयुनोऽपि च । चारुधारा-पु० ॥३३॥ योगसन्तानः—
सु० । वृषणाश्चो ॥ ३४ ॥ मदांबरः ॥३५॥ यज्ञावह्नौ ॥३६॥

महासत्यः पुराणान्तः, कालकूटोऽथ राक्षसे ।

पलमियः स्वसापुत्रः, कर्वरो नरविष्वणः ॥३७॥

अशिरो हनुषः शङ्कुर्विधुरो जललोहितः ।

उद्धरः स्तब्धसंभारो, रक्तग्रीवः प्रवाहिकः ॥३८॥

सन्ध्याबलो रात्रिबलस्त्रिशिरा समितीपदः ।

वरुणे तु प्रतीचीशो, दुन्दुभ्युद्दामसंवृताः ॥३९॥

धनदे निधनाक्षः स्यान्महासत्त्वः प्रमोदितः ।

रत्नगर्भ उच्चराशाधिपतिः सत्यसङ्गरः ॥४०॥

[अभि० मूललोकाङ्काः-१६७-१९०]

धनकेलिः सुप्रसन्नः, परिविद्धोऽलका पुनः ।

वसुप्रभा वसुसारा, शङ्करे नन्दिवर्द्धनः ॥४१॥

बहुरूपः सुप्रसादो, मिहिराणोऽपराजितः ।

कङ्कटीको गुह्यगुरुर्मर्गनेत्रान्तकः खरुः ॥४२॥

परिणाहो दशबाहुः, सुभगोऽनेकलोचनः ।

गोपालो वरवृद्धोऽहिषयेङ्कः पांशुवन्दनः ॥४३॥

कूटकुन्मन्दरमणिर्नवशक्तिर्महाम्बकः ।

कोणवादी शैलधन्वा, विशालाक्षोऽक्षतस्वनः ॥४४॥

खखापुत्रः ॥३७॥ अशिरो हनुषः । विधुरो जललोहितः । उद्धरः ॥३८॥ परवि-
द्धोऽ० ॥४१॥ पांशुचन्दनः ॥४३॥ महाम्बुकः-पु० । कौनवादी ॥४४॥

^{१६}उन्मत्तवेषः ^{२७}शर्वरः, ^{२८}सिताङ्गो ^{२९}धर्मवाहनः ।
^{३०}महाकान्तो ^{३१}वह्निनेत्रः ^{३२}स्त्रीदेहाङ्गो ^{३३}मृवेष्टनः ॥४५॥
^{३४}महानादो ^{३५}नराधारो, ^{३६}भूरिरेकादशोत्तमः ।
^{३८}जोटी ^{३९}जोटीङ्गो ^{४०}उर्द्धकूटः, ^{४१}समिरो ^{४२}धूम्रयोगिनौ ^{४३}॥४६॥
^{४४}उलन्दो ^{४५}जयतः ^{४६}कालो, ^{४७}जटाधरदशाव्ययौ ।
^{४८}सन्धानाटी ^{४९}रेरिहाणः, ^{५०}शङ्कुश्च ^{५१}कपिलाञ्जनः ॥४७॥
^{५२}जगद्रोणिर्द्धकालो, ^{५३}दिशांप्रियतमोऽतलः ।
^{५४}जगत्स्रष्टा ^{५५}कटाटङ्कः, ^{५६}कटप्रूहीरहृत्कराः ॥४८॥
^{५७}गौतमी ^{५८}कौशिकी ^{५९}कृष्णा, ^{६०}तामसी ^{६१}वाभ्रवी ^{६२}जया ।
^{६३}कालरात्रिर्महामाया, ^{६४}भ्रामरी ^{६५}यादवी ^{६६}वरा ॥४९॥
^{६७}बहिध्वजा ^{६८}शूलधरा, ^{६९}परमब्रह्मचारिणी ।
^{७०}अमोघा ^{७१}विन्ध्यनिलया, ^{७२}षष्ठी ^{७३}कान्तारवासिनी ॥५०॥

[अभि० मूलप्रलोकाङ्काः १९०-२०५]

^{१६}जाङ्गुली ^{२७}बदरीवासा, ^{२८}वरदा ^{२९}कृष्णपिङ्गला ।
^{३०}हृद्वतीन्द्रभगिनी, ^{३१}प्रगल्भा ^{३२}रेवती तथा ॥५१॥

निराधारो-सू० । भूरिरेको दशोत्तमः । जोटीङ्गोऽ० । समिरो धूम्र० ॥४६॥
 शङ्कुलो-पु० ॥४८॥

महाविद्या ^{२७} सिनीवाली ^{३८} रक्तदन्त्येकपाटला ।

एकपर्णा ^{३१} बहुभुजा, ^{३२} नन्दपुत्री ^{३३} महाजया ^{३४} ॥५२॥

भद्रकाली ^{३५} महाकाली, ^{३६} योगिनी ^{३७} गणनायिका ।

हासा ^{३९} भीमा ^{४०} प्रकूष्माण्डी, ^{४१} गदिनी ^{४२} वारुणी ^{४३} हिमा ॥ ५३ ॥

अनन्ता ^{४५} विजया ^{४६} क्षमा, ^{४७} मानस्तोका ^{४८} कुहावती ।

चारणा ^{५०} च ^{५१} पितृगणा, ^{५२} स्कन्दमाता ^{५३} घनाञ्जनी ॥ ५४ ॥

गान्धर्वी ^{५४} कर्बुरा ^{५५} गार्गी, ^{५६} सावित्री ^{५७} ब्रह्मचारिणी ।

कोटिश्रीमन्दरावासा, ^{५९} केशी ^{६०} मलयवासिनी ॥ ५५ ॥

कालायनी ^{६३} विशालाक्षी, ^{६४} किराती ^{६५} गोकुलोद्भवा ।

एकानसी ^{६७} नारायणी, ^{६८} शैला ^{६९} शाकम्भरीश्वरी ॥ ५६ ॥

प्रकीर्णकेशी ^{७२} कुण्डा च, ^{७३} नीलवस्त्रोग्रचारिणी ।

अष्टादशभुजा ^{७६} पौत्री, ^{७७} शिवदूती ^{७८} यमस्वसा ॥ ५७ ॥

सुनन्दा ^{८०} विक्रवा ^{८१} लम्बा, ^{८२} जयन्ती ^{८३} नकुला ^{८४} कुला ।

विलङ्का ^{८६} नन्दिनी ^{८७} नन्दा, ^{८८} नन्दयन्ती ^{८९} निरञ्जना ॥ ५८ ॥

कालञ्जरी ^{९१} शतमुखी, ^{९२} विकराला ^{९३} करालिका ।

विरजाः ^{९५} पुरला ^{९६} जारी, ^{९७} बहुपुत्री ^{९८} कुलेश्वरी ॥ ५९ ॥

गणनायिका—सु० । गण्डिनी वारुणी ॥५३॥ गन्धर्वी कर्बुरी ॥५५॥

एकानंसा—पु० ॥५६॥ मदनी नन्दा ॥ ५८ ॥

^{१००}कैटभी ^{१०१}कालदमनी, ^{१०२}ददुरा ^{१०३}कुलदेवता ।

^{१०४}रौद्री ^{१०५}कुन्द्रा ^{१०६}महारौद्री, ^{१०७}कालङ्गमा ^{१०८}महानिशा ॥ ६० ॥

(अभि० मूलश्लोकाङ्काः २०५)

^{१०९}बलदेवस्वसा ^{११०}पुत्री, ^{१११}होरी ^{११२}क्षेमङ्करी ^{११३}प्रभा ।

^{११४}मारी ^{११५}हेमवती चापि, ^{११६}गाला ^{११७}शिखरवासिनी ॥ ६१ ॥

चामुण्डायां महाचण्डी, चण्डमुण्डाऽप्यथाऽऽखुगे ।

पृश्निगर्भः पृश्निशृङ्गो, द्विशरीरस्त्रिधातुकः ॥ ६२ ॥

हस्तिमल्लो विपाणान्तः, स्कन्दे तु करवीरकः ।

सिद्धसेनो वैजयन्तो, बालचर्यो दिगम्बरः ॥ ६३ ॥

भृङ्गी तु चर्मी ब्रह्मा तु क्षेत्रज्ञः पुरुषः सनत् ।

नारायणे तीर्थपादः, पुण्यश्लोको बलिन्दमः ॥ ६४ ॥

उरुक्रमोरुगायौ च, तमोग्नः श्रवणोऽपि वा ।

उदारथिलतापर्णः, सुभद्रः पांशुजालिकः ॥ ६५ ॥

चतुर्व्यूहो नवव्यूहो, नवशक्तिः षडङ्गजित् ।

द्वादशमूलः शतको, दशावतार एकदह् ॥ ६६ ॥

हिरण्यकेशः सोमोऽहिस्त्रिधामा त्रिककुत् त्रिपात् ।

मानङ्गरः पराविद्धः, पृश्निगर्भोऽपराजितः ॥ ६७ ॥

दुर्दुरी-सु० । दुर्दुरी । कालङ्गमी ॥ ६० ॥ करवीरकः-पु० ॥ ६३ ॥ सनत्-सु०

॥ ६४ ॥ उरुक्रमोरुगायौ च । श्रवणोऽपि च ॥ ६५ ॥

^{३०}हिरण्यनाभः ^{३१}श्रीगर्भो, ^{३२}वृषोत्साहः ^{३३}सहस्रजित् ।
^{३४}ऊर्ध्वकर्मा ^{३५}यज्ञधरो, ^{३६}धर्मनेमिरसंयुतः ॥ ६८ ॥
^{३७}पुरुषो ^{३८}यौनिगद्रालुः, ^{३९}खण्डास्यः ^{४०}शलिकाऽजितौ ।
^{४१}कालकुण्ठो ^{४२}वरारोहः, ^{४३}श्रीकरो ^{४४}वायुवाहनः ॥ ६९ ॥
^{४५}वर्द्धमानश्चतुर्दंष्ट्रो, ^{४६}नृसिंहवपुर्व्ययः ।
^{४७}कपिलो ^{४८}भद्रकपिलः, ^{४९}सुषेणः ^{५०}संमितिञ्जयः ॥ ७० ॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः २०५-२१९]

^{५१}ऋतुधामा ^{५२}वासुभद्रो, ^{५३}बहुरूपो, ^{५४}महाक्रमः ।
^{५५}विधाता ^{५६}धार ^{५७}एकाङ्गो, ^{५८}वृषाक्षः ^{५९}सुवृषोऽक्षजः ॥ ७१ ॥
^{६०}रन्तिदेवः ^{६१}सिन्धुवृषो, ^{६२}जितमन्युर्वृकोदरः ।
^{६३}बहुशृङ्गो ^{६४}रत्नबाहुः, ^{६५}पुष्पहासो ^{६६}महातपाः ॥ ७२ ॥
^{६७}लोकनाभः ^{६८}सूक्ष्मनाभो, ^{६९}धर्मनाभः ^{७०}पराक्रमः ।
^{७१}पद्महासो ^{७२}महाहंसः, ^{७३}पद्मगर्भः ^{७४}सुरोत्तमः ॥ ७३ ॥
^{७५}शतवीरो ^{७६}महामायो ^{७७}ब्रह्मनाभः ^{७८}सरीसृपः ।
^{७९}वृन्दाङ्गोऽधोमुखो ^{८०}धन्वी, ^{८१}सुधन्वा ^{८२}विश्वभुक् ^{८३}स्थिरः ॥ ७४ ॥
^{८४}शतानन्द ^{८५}शरुश्चापि, ^{८६}यवनारिः ^{८७}प्रमर्दनः ।

भद्रकपिलः, सुषेणः सुमतिञ्जयः ॥ ७० ॥ कृतधामा-पु० । ऋतुधामा सू० ।

वासुभद्रो बहुरूपो ॥ ७१ ॥

यज्ञनेमिलोहिताक्षः, एकपाद् द्विपदः कपिः ॥ ७५ ॥

एकशृङ्गो यमकीलः, आसन्दः शिवकीर्तनः ।

शत्रुवंशः श्रोत्रराहः, सदायोगी सुयामुनः ॥ ७६ ॥

बलभद्रे तु भद्राङ्गः, फालो गुप्तचरो बली ।

मलापी भद्रचलनः, पौरः शेषादिनामभृन् ॥ ७७ ॥

लक्ष्म्यां तु भर्भरी विष्णुशक्तिः क्षौरान्धिमानुषी ।

कामे तु यौवनोद्भेदः, शिखिमृन्युर्महोत्सवः ॥ ७८ ॥

शमान्तकः सर्वधन्वी, रागरज्जुः प्रकर्षकः ।

मनोदाही मथनश्च, गरुडस्तु विषापहः ॥ ७९ ॥

पक्षिसिंहो महापक्षो, महावेगो विशालकः ।

उन्नतोशः स्वमुखभूः, शिलानोद्धोऽहिभुक् च सः ॥ ८० ॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः २१९-२३१]

बुद्धे तु भगवान् योगी, बुधो विज्ञानदेशनः ।

महासत्त्वो लोकनाथो, बौधिरर्हन् सुनिश्चितः ॥ ८१ ॥

गुणान्धिविगतद्वन्द्वो, वचने स्यात् तु जल्पितम् ।

लपितोदितमणिताभिधानगदितानि च ॥ ८२ ॥

शत्रुनेमिलोहिताक्ष० ॥ ७५ ॥ गुप्तचरो बली । भद्रचलतः—भद्रचलनः ॥ ७७ ॥

उन्नतोशः स्वमुखभूः—सू० ॥ ८० ॥

हुतौ हकारकाऽऽकारी, चण्डालानां तु वल्लकी ।
 काण्डवीणा कुवीणा च, डकारी किन्नरी तथा ॥८३॥
 सारिका खुङ्खणी चाथ, दर्दरे कलशीमुखः ।
 सूत्रकोणो डमरुकं, समो पणवकिङ्कणौ ॥८४॥
 शृङ्गवाद्ये शृङ्गमुखं, हुडुकस्तालमर्दकः ।
 काहला तु कुहाला स्यात्, चण्डकोलाहला च सा ॥८५॥
 संवेशप्रतिबोधार्थं, द्रगडद्रकटावुभौ ।
 देवतार्चनतुर्ये तु, धूमलो बलिरित्यपि ॥८६॥
 क्षुण्णकं मृतयात्रायां, माङ्गले प्रियवादिका ।
 रणोद्यमे त्वर्धनूरो, वाद्यभेदास्तथाऽपरे ॥८७॥
 डिण्डिमो झञ्झरो मडुस्तिमिला किरिकिच्चिका ।
 लम्बिका टडरी वेध्या, कलापूरादयोऽपि च ॥८८॥
 भयङ्करे तु डमरमाभीलं भासुरं तथा ॥८९॥
 आश्वर्यं फुल्लकं मोहो, वीक्ष्यं लौतस्तु दृगजले ॥९०॥
 निद्रायां तामसी सुप्ते, सुप्तापः सुखमुप्तिका ।
 आकारगूहने चावकटिकाऽवकुटारिका ॥९०॥

हकार-काङ्कारौ, चण्डालानां तु । डकारी किन्नरी ॥ ८३ ॥ डमरुकं, समौ ।
 पणव-किङ्कणौ ॥ ८४ ॥ तालमर्दकः ॥ ८५ ॥ मङ्गले. प्रिय० ॥ ८७ ॥
 मडुस्तिमिल । लम्बिका टडरी ॥ ८८ ॥ वीक्षम् ॥ ८९ ॥

पूजालिकाऽथ सूत्रधारे स्याद् बीजदर्शकः ।

पूज्ये भरटको भट्टः, प्रयोज्यः पूज्यनामतः ॥९१॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः २३२-३३६]

इति शेषनाममालायां देवकाण्डो द्वितीयः ॥२॥

॥ अथ तृतीयकाण्डशेषः प्रारभ्यते ॥

अथ प्रवीणे क्षेत्रज्ञो, नदीष्णो निष्ण इत्यपि ।

कालच्छेकिलो छेके, काहलोऽस्फुटभाषिणि ॥९२॥

मूके जडकडौ मूर्खे, त्वनेडो नामवर्जितः ।

परन्त्रे वशाऽऽयत्तावधीनोऽप्यथ दुर्गते ॥९३॥

धुद्रो दीनश्च नीचश्च, भाटिस्तु गणिकाभृतौ ।

त्रस्तु-त्रस्तौ तु चकितेऽथ क्षुद्र-प्रखलो खले ॥९४॥

चौर तु चोरडो रात्रिचरो याच्या तु भिक्षणा ।

अभिपस्तिर्मार्गणा च, बुभुक्षायां क्षुधाक्षुधौ ॥९५॥

भक्तमण्डे तु प्रस्राव-प्रस्रवाऽऽच्छोदनाऽऽस्रवाः

अपूपे पारिशोलोऽथ, करम्बो दधिसक्तुषु ॥९६॥

इण्डेरिका तु वटिका, शण्डकुली त्वर्धलोटिका ।

परपटास्तु ममेराला, घृताण्डी तु घृतौषणी ॥९७॥

समिताखण्डाज्यकृतो, मोदको लङ्गुलश्च सः ।

एलामरिचादियुतः, स पुनः सिंहकेसरः ॥९८॥

लाजेषु भरुजोद्धूषखटिकापरिवारकाः ।

दुग्धे योग्यं बालसात्म्यं जीवनीयं रसोत्तमम् ॥९९॥

सरं गन्धं मधुज्येष्ठं, धारोष्णं तु पयोऽमृतम् ।

दध्नि श्रीघनमङ्गल्ये, तत्रे कद्वरसारणे ॥१००॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः—३४२-४०९]

अशोऽन्नं परमरसः, कुलमाषाभिषुते पुनः ।

गृहाम्बु मधुरा चाथ, स्यात् कुस्तुम्बुखरलुका ॥१०१॥

मरिचे तु द्वारवृत्तं, मरीचं चलितं तथा ।

पिप्पल्यामूषणा शौण्डी, चपला तीक्ष्णतण्डुला ॥१०२॥

उषणा तण्डुलफला, कौला च कृष्णतण्डुला ।

जीरे जीरणं जरणी, दिङ्गौ तु भूतनाशनम् ॥१०३॥

अग्गदगन्धमत्युग्रं, लिप्सा लालसलम्पटी ।

लौलो लिप्सा तु धनाया, रुचिरौप्सा च कामना ॥१०४॥

पूजा त्वपचितिरथ, चिपिटो नम्रनासिके ।

पङ्गुलस्तु पीठसर्पी, किरातस्त्वल्पवर्ष्मणि ॥१०५॥

भरुजोद्धूष० ॥ ९९ ॥ मरीचं चलितं तथा । ०मूषणा शौण्डी ॥ १०२ ॥

ओषणा तण्डुल० ॥ १०३ ॥

खर्वे ह्रस्वोऽनेडमूकस्त्वन्धे न्युञ्जस्त्वधोमुखे ।

पिते पलाग्निः पललज्वरः स्यादग्निरिचकः ॥१०६॥

कफे शिङ्खानकः खेटः, स्यात् कूकुदे तु कूपदः ।

पारिमितोऽथ कायस्थः, करणोऽक्षरजीविनि ॥१०७॥

क्षमे समर्थोऽलंभूष्णः, पादातपदगो समो ।

जाम्बूलमालिकोद्वाहे, वरयात्रा तु दौन्दुभी ॥१०८॥

गोपाली वर्णके शान्तियात्रा वरनिमन्त्रणे ।

स्यादिन्द्राणीमहे हेलिस्तूलमङ्गलध्वनिः ॥१०९॥

स्यात् तु स्वस्त्ययनं पूर्णकलशे मङ्गलाद्विकम् ।

शान्तिके मङ्गलस्नानं, वारिपल्लववारिणा ॥११०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः ४०९-५१८]

हस्तलेपे तु करणं, हस्तबन्धे तु पीडनम् ।

तच्छेदे समबन्धो, धूलिभक्ते तु वार्तिकम् ॥१११॥

कुटायां तु दुःशृङ्गी, बन्धुदा कुलकृणिका ।

वर्षणी लाञ्छनी खण्डशीला मदननालिका ॥११२॥

त्रिलोचना मनोहारी, पालिः सश्मश्रुयोपिति ।

श्रवणायां भिक्षुणी स्याद्, वेद्यायां तु खंगालिका ॥११३॥

कफे शिङ्खानकः ॥ १०७ ॥ शान्तिर्यात्रा ॥ १०९ ॥ शान्तिके मङ्गल० .

वारवाणिः कामलेखा, क्षुद्रा चेदृथां गणेरुका ।
 वडवा कुम्भदासी च, पुत्रे तु कुलधारकः ॥११४॥
 स दायादो द्वितीयश्च, पुत्र्यां धीदा समर्थुका ।
 देहसंचारिणी चाप्यपत्ये सन्तानसन्तती ॥११५॥
 नेप्ता तु दुहितुः पुत्रे, स्यात् कनिष्ठे तु कन्यसः ।
 ज्येष्ठभगिन्यां तु वीरभवन्ती स्यात् तु नर्मणि ॥११६॥
 सुखोत्सवो रागरसो, विनोदोऽपि किलोऽपि च ।
 वप्यो जनित्रो रेतोवास्ताते जानो तु मातरि ॥११७॥
 देहे सिनं प्रजनुकश्चतुःशाखं षडङ्गकम् ।
 व्याधिस्थानं च देहकदेशे गात्रं कवे पुनः ॥११८॥
 बुजिनो वेल्लिताग्रोऽस्रो धम्मिन्ले मौलिजूटको ।
 बर्वरी तु कवरी स्यात्, प्रलोभ्यो विशदे कवे ॥११९॥
 मुखे दन्तालयस्तेरं, घनं चरं घनोत्तमम् ।
 कर्णप्रान्तस्तु धारा स्यात् कर्णमूलं तु शीलकम् ॥१२०॥
 [अभि० मूलश्लोकाङ्काः ५१८-५७४]
 अक्षिग रूपग्रहो देवदीपो नासा तु गन्धहृत् ।
 नसा गन्धवहा नस्या, नासिक्यं गन्धनालिका ॥१२१॥

कलोऽपि च । वप्यो ॥११७॥ मूलि-जूटको । पर्वी तु कवरी ॥११९॥

वरं घनोत्तमम् ॥ १२० ॥

ओष्ठे तु दशनोच्छिष्टो, रसालेपी च वाग्दलम् ।
 श्मश्रूणि व्यञ्जनं कौटो, दन्ते मुखसुरः खरुः ॥१२२॥
 दाहजिह्वा तु रसिका रस्ना च रसमातृका ।
 रसा काकुर्लला च, वक्त्रदलं तु तालुनि ॥१२३॥
 अवटौ तु शिरःपीठं, कफोणौ रत्निपृष्ठकम् ।
 बाहूपबाहुसन्धिश्च, हस्ते भुजदलः सलः ॥१२४॥
 अथ व्यामे वियामः स्याद्, बाहुचापस्तनूतलः ।
 इध्रसहं मर्मचरं, गुणाधिष्ठानकं त्रसम् ॥१२५॥
 स्तनौ तु धरणावग्रे तयोः पिप्पलमैचकौ ।
 जठरे मलको रौमलताधारोऽथ क्लोमनि ॥१२६॥
 स्यात् ताड्यं कृपुपं क्लोममथ नाभौ पुतारिका ।
 सितामूलं कटीकूपौ तून्चिलिङ्गौ रतावुके ॥१२७॥
 शिश्रे तु लङ्गुलं शङ्कुः लाङ्गुलं शफ-शेफसी ।
 रक्ते तु शोथ्यकीलाले, मांसे तूदः सभारटम् ॥१२८॥
 छेपनं च रोमणि तु, त्वग्मलं वालपुत्रकः ।
 हृज्जो मांसनिर्घासः, परित्राणमथ स्नस्ता ॥१२९॥

०खरः खरः-पु० ॥१२२॥ रत्निपृष्ठकम् शलः-सू० ॥१२४॥ स्यत् ताण्ड्यं ।

०शिश्रे रतावुके ॥१२७॥ शिश्रे तु लाङ्गुलं-पु० । शङ्कुलाङ्गुलं सू० ॥१२८॥
 अमि. २९

तन्त्री-नखारु-स्नावानः, सन्धिवन्धनमित्यपि ।

अशुरौ प्रवरं शृङ्गं, शीर्षकं मृदुलं लघु ॥ १३० ॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः-५७५-६४०]

वरद्रुमः परमदः, प्रकरं गन्धदारु च ।

चन्दने पुनरेकाङ्गं, भद्रश्रीः फलकीत्यपि ॥ १३१ ॥

जातीफले सौमनसं, पुटकं मदशौण्डिकम् ।

क्रौञ्चफलं कुङ्कुमे तु करटं वासनीयकम् ॥ १३२ ॥

त्रियङ्गु पीतकावेरं, घोरं पुष्परजो वरम् ।

कुसुम्भं च जवापुष्पं, कुसुमान्तं च गौरवम् ॥ १३३ ॥

वृक्षधूपे तु श्रीवेष्टो, दधिक्षीरघृताद्वयः ।

रचनायां परिस्पन्दः, प्रतियत्नोऽथ कुण्डले ॥ १३४ ॥

कर्णादर्शो मेखला तु लालनी कटिमालिका ।

अथ किङ्कण्यां घर्धरी विद्या विद्यामणिस्तथा ॥ १३५ ॥

नूपुरे तु पादशीली, मन्दीरं पादनालिका ।

पादाङ्गुलीयके पादपालिका पादकीलिका ॥ १३६ ॥

कण्ठबन्धनमित्यपि । अशुरौ प्रवरशृङ्गं ॥ १३० ॥ सौमनसं-सू० ॥ १३२ ॥

पीतं कावेरं-पु० । कुसुम्भं च जवापुष्पं, कुसुमान्तं च-पु० ॥ १३३ ॥

परिस्पन्दः-सू० ॥ १३४ ॥ अथ किङ्कण्यां तु विद्या, विद्यामणिस्तथा परा-पु०

॥ १३५ ॥ पादशीला-सू० ॥ १३६ ॥

वस्त्रे निवसनं वस्त्रं सत्रं कर्पटमित्यपि ।

दशासु वस्त्रपेक्ष्योऽथ, हिमवातापहांशुके ॥१३७॥

द्विखण्डको वरकश्च चक्रवर्तिन्यधीश्वरः ।

अर्जुने विजयश्चित्रयोधी चित्राङ्गसूदनः ॥१३८॥

योगी धन्वी कृष्णपक्षो, नन्दिघोषस्तु तद्रथः

ग्रन्थिकस्तु सहदेवो, नकुलस्तन्तिपालकः ॥१३९॥

माद्रेयाविमौ कौन्तेयाः भीमार्जुनयुधिष्ठिराः ।

द्वयेऽपि पाण्डवेयाः स्युः, पाण्डवाः पाण्डवायनाः ॥१४०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः ६४०-७१०]

राज्ञश्छत्रे नृपलक्ष्मं चमरः स्यात् तु चामरे ।

स्यान्न्यायद्रष्टरि स्थैर्यो, द्वाःस्थो द्वाःस्थितिदर्शकः ॥१४१॥

सुद्रोपकरणानां स्यादध्यक्षः पारिकर्मिकः ।

पुराध्यक्षे कौटुपतिः, पौरिको दाण्डपाशिकः ॥१४२॥

वेध्ये निमित्तं वाणे तु, लक्षहा मर्मभेदनः ।

वारश्च वीरशङ्कुश्च, कादम्बोऽप्यस्त्रकण्टकः ॥१४३॥

नाराचे लोहनालोऽस्त्रसायकोऽसिस्तु सायकः ।

श्रीगर्भो विजयः शास्ता, व्यसहारः प्रज्ञाकरः ॥१४४॥

द्विखण्डो वरकश्च-पु ॥ १३८ ॥ योगी धन्वी-सू० ॥ १३९ ॥ माद्रेयो
चेमौ ॥ १४० ॥ द्वाःस्थे द्वाःस्थिति०-पु० ॥ १४१ ॥

धर्मपालोऽक्षरो देवस्तीक्ष्णकर्मा दुरासदः ।

प्रसङ्गो रुद्रतनयो, मनुज्येष्ठः शिवङ्करः ॥१४५॥

करपालो विशसनस्तोक्ष्णधारो विषाग्रजः ।

धर्मप्रचारो धाराङ्गो, धाराधरकरालिको ॥१४६॥

चन्द्रभासश्च शस्त्रोऽथ, क्षुर्यस्त्री कौशशायिका ।

पत्रं च धेनुका पत्रपाले तु हुलमातृका ॥१४७॥

कुटन्ती पत्रफलाऽथ, शक्तिः कामूर्महाफला ।

अष्टतालाऽऽयता सा च, पट्टिसस्तु खुरोपमः ॥१४८॥

लोहदण्डस्तीक्ष्णधारो, दुःस्फोटोऽऽराफलो समौ ।

चक्रं तु वलयप्रायमरसञ्चितमित्यापि ॥१४९॥

शतग्री तु चतुस्ताला, लोहकण्टकसंचिता ।

अयःकण्टकमञ्जना, शतान्येव महाशिला ॥१५०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्गः-७१७-७८७]

मुपुण्ढी स्याद् दारुमयी, वृत्तायःकीलसंचिता ।

कणयो लोहमात्रोऽथ, चिरिका तु हुलाग्रका ॥१५१॥

वराहकर्णकोऽन्वर्थः फलपत्राग्रके हुलम् ।

विषाग्रजः । धाराङ्गो धाराधर०-सू० ॥१४६॥ दुःस्फोटोऽऽराफलो ल
-पु० ॥ १४९ ॥ अयोषण्टक०-सू० ॥ १५० ॥ कणयो लोह० ॥ १५१ ॥

सुनयोऽस्त्रशेखरं च, शराभ्यास उपासनम् ॥ १५२ ॥

जिष्णौ तु विजयी जैत्रः, स्यात् शृगाली तु विप्लवे ।

क्रमध्ये सोम्यं तीर्थमथ स्यान्नियमे तपः ॥ १५३ ॥

सत्यवत्यां गन्धवती, मत्स्योदर्थं वक्रये ।

भाटकोऽथ साक्षिणि स्यान् मध्यस्थः प्राश्रिकोऽप्यथ ॥ १५४ ॥

कूटसाक्षी मृपासाक्ष्ये, सूची स्याद् दुष्टसाक्षिणि ।

पादुकायां पादरथी, पादजङ्घः पदत्तरा ॥ १५५ ॥

पादवीथी च पेशी च, पादपीठी पदायता ।

नापिते ग्रामणीर्भण्डिवाहसौरिकभाण्डिकाः ॥ १५६ ॥

इति शेषनाममालायां तिर्यक्काण्डस्तृतीयः ।

अथ चतुर्थः काण्डः शेषः प्रारभ्यते ।

अथ पृथ्वी महाकान्ता, क्षान्ता मेघद्रिकर्णिका ।

गोत्रकीला धनश्रेणी मध्यलोका जगद्रहा ॥ १५७ ॥

देहिनी केलिनी मौलिर्महास्थाल्यम्बरस्थली ।

गिरौ प्रपाती कुट्टार उर्वेङ्गः कन्दराकरः ॥ १५८ ॥

कैलासे धनदावासो, हराद्रिहिमवद्धसः ।

प्रलयश्चन्दनगिरिः, स्याद् लोहे धीनधीवरे ॥ १५९ ॥

क्रमध्ये सोम्यं ॥ १५३ ॥ पादजङ्घः पदोत्तरा-पु० ॥ १५५ ॥

उचङ्गः कन्द०- सू० ॥ १५८ ॥

ताम्रे पवित्रं कांस्यं च, सीसके तु महाबलम् ।
चीनः पट्टं समोलूकं कृष्णं च त्रपुबन्धकम् ॥ १६० ॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः—७८७—१०४१]

त्रपुणि श्वेतरूप्यं स्यात्, शठं सलवणं रजः ।
परासं मधुकं ज्यैष्ठं, घनं च सुखभूषणम् ॥ १६१ ॥
रजते त्रापुपं वङ्गं, जीवनं वसु भौरुकम् ॥
शुभ्रं सौम्यं च शौध्यं च रूपं भौरु जवीयसम् ॥ १६२ ॥
सुवर्णं लोभनं शुक्रं, तारजीवनमौजसम् ।
दाक्षायणं रक्तवर्णं, श्रीमत्कुम्भं शिलोद्भवम् ॥ १६३ ॥
वैणवं तु कर्णिकारच्छायं वैणुतटीभवम् ।
जले दिव्यमिरा सेव्यं, कृपीटं घृतमङ्कुरम् ॥ १६४ ॥
विषं पिप्पल-पाताल-नलिनानि च कम्बलम् ।
पावनं पडूसं चापि, पल्लुरं तु सितं पयः ॥ १६५ ॥
किट्टिमं तदतिक्षारं, शालूकं पङ्कगन्धिकम् ।
अन्यं तु कलुपं तोयमतिस्वच्छं तु काचिमम् ॥ १६६ ॥

हिमवद्भवः । घन-धीवरे ॥ १५९ ॥ चीन-पट्ट-पु० । त्रपुबन्धनम्-सु०
॥ १६० ॥ जीवनं च सुभौरुकम् । शुभ्रं सौम्यं च शौध्यं साध्यं च-पु० ॥ १६१ ॥
सुवर्णं लोभ० । तारजीवनमौ० ॥ १६२ ॥ पिप्पल०-सु० । सुरवेण तु
नन्दिनी ॥ १६८ ॥

समुद्रे तु महाकच्छो, दारदो धरणीप्लवः ।
 महीप्रावार उर्वङ्गस्तिमिकोशो महाशयः ॥ १६७ ॥
 मुरन्दला तु मुरला, मुरवेला मुनन्दिनी ।
 चर्मण्वती रन्तिनदी, संभेदः सिन्धुसङ्गमः ॥ १६८ ॥
 नीका तु सारणावग्नौ, वमिर्दीप्रः समन्तभुक् ।
 पर्परीकः पविर्वासिः, पृथुर्वसुरिराशिरः ॥ १६९ ॥
 जुहुराणः पृदाकुश्च, कुषाकुर्वनो हविः ।
 घृतार्चिर्नार्चिकेतश्च, पृष्ठो वञ्चतिरञ्चतिः ॥ १७० ॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः-१०४२-११००]

भुजिर्भरथ-पीथौ च, स्वनिः पवनवाहनः ।
 बायो मुरालयः प्राणः, संभृतो जलभूषणः ॥ १७१ ॥
 भुचिर्वहो लोलघण्टः, पश्चिमोत्तरदिक्पतिः ।
 अङ्कतिः क्षिपणुर्मर्कौ, ध्वजप्रहरणश्चलः ॥ १७२ ॥
 शीतलो जलकान्तारो, मेघारिः सृमरोऽपि च ।
 वृक्षे त्वारोहकः स्कन्धी, सीमिको हस्तिच्छदः ॥ १७३ ॥
 उरुर्जन्तुर्वह्निभूश्च, स्यात् तु श्वेतः कपर्दके ।
 खद्योते तु कीटमणिर्ज्योतिर्माली तमोमणिः ॥ १७४ ॥

परार्धदो निमेषद्युत्, ध्वान्तचित्रोऽथ कुञ्जरे ।

पैचकी पुष्करी पञ्जी, पैचिलः सूचिकाधरः ॥१७५॥

विलोमजिह्वोऽन्तःस्वेदो, महाकायो महामदः ।

सूर्पकर्णो जलाकाङ्क्षो, जटी च षष्ठिहायनः ॥१७६॥

असुरो दीर्घपवनः, शुण्डालः कपिरित्यपि ।

वशायां वासिता कर्णधारिणी गणिकाऽपि च ॥१७७॥

अथे तु क्रमणः कुण्डी, प्रोथी हेषी प्रकीर्णकः ।

पालकः परुलः किण्वी, कुटरः सिंहविक्रमः ॥१७८॥

माषाशी कंसरी हंसो, मुद्गभुग् गृहभोजनः ।

वासुदेवः शालिहोत्रो, लक्ष्मीपुत्रो मरुदथः ॥१७९॥

चामर्यकशफोऽपि स्यादश्वायां पुनरर्वती ।

मल्लिकाक्षः सितैर्नेत्रैः, स्याद् वाजीन्द्रायुधोऽसितैः ॥१८०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः-११००-१२४३]

ककुदी ककुदावर्तो, निर्मुष्कस्त्विन्द्रवृद्धिकः ।

शुनि क्रोधी रसापायी, शिवारिः सूचको रुरुः ॥१८१॥

वनंतपः स्वजातिद्विष्टः, कृतज्ञो भल्लहथः सः ।

दीर्घनादः पुरोगामी, स्यादिन्द्रमहकामुकः ॥१८२॥

वशायां वासिता ॥ १७७ ॥ पाकः परुलः ॥ १७८ ॥ मुद्गभुग्
ग्रहभोजनः ॥ १७९ ॥ निर्मुष्कस्त्विन्द्रवृद्धिकः । शुनिः क्रोधी ॥ १८१ ॥

मण्डलः^{१३} कपिलो^{१४} ग्राममृगश्चेन्द्रमहोऽपि च^{१५} ।

महिषे^१ कलपः^२ पिङ्गः^३, कटाहो^४ गददस्वरः ॥१८३॥

हेरम्बः^१ स्कन्धशृङ्गश्च^२, सिंहो^३ तु स्यात् पलङ्कपः^४ ।

शैलाटो^१ वनराजश्च^२, नभःक्रातो^३ गणेश्वरः^४ ॥१८४॥

शृङ्गोष्णीपो^१ रक्तजिह्वो^२, व्यादीर्णास्यः^३ सुगन्धिकः^४ ।

शूकरे^१ कुमुखः^२ कामरूपी^३ च सलिलप्रियः^४ ॥१८५॥

तलेक्षणो^१ वक्रदंष्ट्रः^२, पङ्कक्रीडनकोऽपि च^३ ।

सृगे^१ त्वजिनयोनिः^२ स्यादथो भुजगभोजिनि ॥१८६॥

अरीरणी^१ द्विमुखश्च^२, भवेत् पक्षिणि चञ्चुमान् ।

कृष्णाग्निः^१ कीकसमुखो^२, लोमकी^३ रसनारदः^४ ॥१८७॥

वारङ्ग-नाडीचरणौ^१, मयूरे^२ चित्रपिङ्गलः^३ ।

कृत्यप्रियः^१ स्थिरमदः^२, खिलखिलो गरव्रतः^३ ॥१८८॥

मार्जारकण्ठो^१ मरुको^२, मेघनादानुलासकः^३ ।

मयूको^१ बहुलग्रीवो^२, नगावासश्च चन्द्रकी^३ ॥१८९॥

कोकिळे^१ तु मदोल्लापी^२, काकजातो रतोद्वहः^३ ।

मधुषोषो^१ मधुकण्ठः^२, सुधाकण्ठः^३ कुहूमुखः^४ ॥१९०॥

चञ्चुमान् ॥ १८७ ॥ वारङ्गि-नाडीचरणौ । खिलखिलो गरव्रतः ॥१८८॥

मयूको बहुलः ॥ १८९ ॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः-१२४३-१३२१]

घोषयितुः पोषयितुः, कामतालः कुनालिकः ।

कुक्कुटे तु दीर्घनादः चर्मचूडो नखायुधः ॥१९१॥

मयूरचटकः शौण्डो, रणेच्छुश्च कलाधिकः ।

आरणी विष्करो बोधिर्नन्दीकः पुष्टिवर्धनः ॥१९२॥

चित्रवाजो महायोगी, स्वस्तिको मणिकण्ठकः ।

उषाकीलो विशोकश्च ब्राजस्तु ग्रामकुक्कुटः ॥१९३॥

हंसेषु तु मरालाः स्युः, सारसे दीर्घजानुकः ।

गौनर्दो मैथुनी कामी, श्येनाक्षो रक्तमस्तकः ॥१९४॥

गृध्रे तु पुरुषव्याघ्रः, कामायुः कृणितेक्षणः ।

सुदर्शनः शकुन्याजो भुके तु प्रियदर्शनः ॥१९५॥

श्रीमान् मेधातिथिर्वाग्मी, मत्स्ये तु जलपिप्पकः ।

मूको जलाशयः शैवः, सहस्रदंष्ट्रस्त्वैतनः ॥१९६॥

जलवालो वदालोऽथ, पाठीने मृदुपाठकः ।

इति शेषनाममालायां तिर्यक्काण्डः चतुर्थः ।

अथ पञ्चमः काण्डः शेषः प्रारभ्यते ।

अथ रत्नप्रभा धर्मा, वंशा तु शकेराप्रभा ॥१९७॥

जलपिप्पकः ॥ १९६ ॥ जलेवालो वादलोऽथ ॥ १९७ ॥

स्याद् वालुकाप्रभा शैला, भवेत् पङ्कप्रभाऽञ्जना ।
धूमप्रभा पुनरिष्टा, माधव्या तु तमःप्रभा ॥१९८॥
महातमःप्रभा माधव्येवं नरकभूमयः ।

इति शेषनाममालायां नारककाण्डः पञ्चमः ।

अथ षष्ठः काण्डः शेषः प्रारभ्यते ।

आनुकूल्यार्थकं प्राश्वमसाकल्ये तु चिच्चन ॥ १९९॥
तु हि च स्म ह वै पादपूरणे पूजने स्वती ।
वद् वा यथा तथैवैव, साम्येऽहो ही च विस्मये ॥२००॥
[अभि० मूलश्लोकाः १३२१-१५४२]

स्युरेवं तु पुनर्वैवेत्यवधारणवाचकाः ।
ऊं पृच्छायामतीते प्राक्, निश्चयेऽद्वाऽञ्जसा द्वयम् ॥२०१॥
अतो हेतौ महः प्रत्यारम्भेऽथ स्वयमात्मनि ।
प्रशंसने तु सुष्ठु स्यात्, परश्चः श्वः परेऽहनि ॥२०२॥
अद्याऽत्राह्वयथ पूर्वेऽह्नीत्यादौ पूर्वेद्युरादयः ।
समानेऽहनि सद्यः स्यात्, परे त्वद्वि परेद्यवि ॥२०३॥
उभयद्युस्तूभयद्युः, समे युगपदैकदा ।
स्यात् तदानीं तदा तर्हि, यदा यन्न्यदैकदा ॥२०४॥

परत् परायैषमोऽब्दे, पूर्वे पूर्वतरेऽत्र च ।

प्रकारेऽन्यथेतस्था, कथमित्थं यथा तथा ॥२०५॥

द्विधा द्वैधा त्रिधा त्रैधा, चतुर्धा द्वैधमादि च ।

द्विस्त्रिचतुःपञ्चकृत्व, इत्याद्यवर्तने कृते ॥२०६॥

दिग्देशकाले पूर्वादौ, प्रागुदक्प्रत्यगादयः ।

अव्ययानामनन्तत्वाद्, दिग्मात्रमिह दशितम् ॥२०७॥

[यदाहुः—]

इयन्त इति संख्यानं, निपातानां न विद्यते ।

प्रयोजनवशादेते, निपात्यन्ते पदे पदे ॥२०८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितायामभिधानचिन्तामणौ
नाममालायां शेषनामसंग्रहः समाप्तः ॥

अथ लघुखरतरगच्छालङ्कारश्रोमाज्जनप्रभसूरिशिष्यमुख्यश्रीजिनदेव-
सूरिविरचितः

हैमनाममालाशिलोच्छः ॥

अथ प्रथमः काण्डः ।

अहं बीजं नमस्कृत्य, गुरुणामुपदेशतः ।

श्रीहैमनाममालायाः, शिलोच्छः क्रियते मया ॥१॥

सर्वीय इत्यपि जिने, संभवः शंभवेऽपि च ।

श्रीसुव्रते मुनिरपि, नेमो नेमीत्यपीष्यते ॥२॥

षष्ठे गणेशे मण्डितपुत्रोऽपि कथ्यते बुधैः ।

मरुदेव्यपि विज्ञेया, युगादिजिनमातरि ॥३॥

चक्रेश्वर्यामप्रतिचक्राऽप्यजिताऽपि कविभिरजितवला ।

श्यामा त्वच्युतदेव्यपि सुतारकोक्ता सुताराऽपि ॥४॥

भद्रकुब् भद्रकरोऽपि, श्रमणः श्रवणोऽपि च ।

भद्रे भन्द्रमपि माहुः, प्रशस्तमपि कोविदाः ॥५॥

प्रव्रज्याऽपि परिव्रज्या, शिष्योऽन्तिषदपि स्मृतः ।

इति प्रथमकाण्डस्य, शिलोच्छोऽयं समर्थितः ॥६॥

अथ द्वितीयः काण्डः ।

व्योमयानमपि प्रोक्तं, विमानं बुधपुङ्गवैः ।

स्यात् समुद्रनवनीतं, पेयूपमपि चामृतम् ॥७॥

शम्भवे सम्भवोऽपि च ॥ २ ॥ कथितो बुधैः ॥ ३ ॥ भद्रकुब् तोयकुब्
भद्रः-शि० टी० ॥ ५ ॥ शिष्योऽन्तिषदपि स्मृतः ॥ ६ ॥

कथ्यन्ते व्यन्तरा वानमन्तरा अपि सूरिभिः ।
 द्योतस्तथा वृष्णिवृष्णी, प्रोक्ता रश्म्यभिधायकाः ॥८॥
 समुद्रनवनीतं च, विदुश्चन्द्रमसं बुधाः ।
 चन्द्रिका चन्द्रिमाऽपि स्यादिल्वला इन्वका अपि ॥९॥
 अनुराधाऽप्यनूराधा, गुरुः सप्तर्षिनोऽपि च ।
 सौरिः सौरोऽपि राहुस्तु, ग्रहकलोल इत्यपि ॥१०॥

[अभिधानमूलश्लोकाङ्काः-२५-१२१]

अभ्रपिशाचोऽपि तथा, नाडिका नालिकाऽपि च ।
 रात्रौ यामवती-तुङ्गचौ, निःसंयातो निशीथवत् ॥११॥
 तमः स्यादन्धातमसं, वर्षाः स्युर्वरिषा अपि ।
 खेऽन्तरीक्षं सांस्तृष्टिकमपि तत्कालजे फले ॥१२॥
 मेघमाला कालिकाऽपि, वार्दलं चापि दुर्दिनं ।
 सूत्रामाऽपीन्द्रे शतारः, शतधरोऽपि चाशनौ ॥१३॥
 आश्विनेयौ स्वर्गवैद्यौ, हर्यक्षोऽपि धनाधिपः ।
 अजगवमजगावमपि शङ्करधन्वनि ॥१४॥
 गौर्या दाक्षायणीश्चर्या, नारायणे जलेशयः ।
 कौमोदकी कौपोदकी, आ ईः शब्दौ स्त्रियां मती ॥१५॥

कन्तुः कन्दर्पे सिद्धार्थः, सुगते परिकीर्तितः ।
 अङ्गे व्याख्याविवादाभ्यां, प्रज्ञप्तिरपि पञ्चमे ॥१६॥
 दृष्टिपातो द्वादशाङ्गे, कल्याणैऽवन्ध्यमप्यथ ।
 निन्दा गेर्हा जुगुप्साऽथाऽऽक्षारणा रतिगालिषु ॥१७॥
 समाख्यापि समाज्ञावद्, रुक्षतीवदुश्चत्यपि ।
 काल्याऽपि कल्यां संधायां, समाधिरपि कथ्यते ॥१८॥
 ब्रीडः शूका मन्दाक्षं च, द्वियामूहांऽपि चोद्वहत् ।
 तन्दिस्तन्द्नी च निद्रायामहंप्रथमिकाऽपि च ॥१९॥
 अहंपूर्विकायां केलीकिलोऽपि स्याद् विदूषके ।
 मार्षवन्मारिषोऽपीति, शिलोञ्छो देवकाण्डगः ॥२०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः-१२१-३३३]

अथ तृतीयः मर्त्यकाण्डः ।

स्तनन्धये स्तनपथ, क्षीरपश्चाभिधीयते ।
 तारुण्यं स्याद् यौवनिका, दशमीस्थो जरत्तरः ॥२१॥
 कविताऽपि कविः स्यात् कृतकर्मणि कृतकृत्यकृतिकृतार्थाश्च ।
 कुटिलांशयोऽपि कुचरोऽन्धजडशठेष्वप्यनेडमूकस्तु ॥२२॥

इन्धिका अपि ॥९॥ अनूराधाप्यनूराधा ॥१०॥ यामवती तुङ्गी ॥११॥
 रुक्षतीवद् रिशत्यपि ॥ १८ ॥ शूका मन्दाक्षं च । तन्दिस्तन्द्नीश्च ॥१९॥

वदान्यौ पृथगित्यन्ये, दानशीलप्रियंवदौ ।
 मूर्खे यथोद्गतोऽपीभ्ये, श्रीमानपि बुधैः स्मृतः ॥२३॥
 विवधिक-वीवधिकावपि वैवधिकं प्रतिचरोऽपि भृत्ये स्यात् ।
 संमार्जको बहुकरे बहुधान्याऽर्जक इतीष्यते च परैः ॥२४॥
 विहङ्गिकायां च विहङ्गमाऽप्यथोर्ध्वदैहिके ।
 और्ध्वदैहिकमप्याहुरनुजौ शण्ठ इत्यपि ॥२५॥
 मायावि-मायिकौ धूर्ते, कपटे तूपधा मता ।
 चौरश्चोरोऽपि विज्ञेयः, स्तेयं स्तैन्यमपीष्यते ॥२६॥
 दाने प्रादेशनमपि, क्षमा स्यात् क्षान्तिरित्यपि ।
 क्रोधनः कोपनस्तृष्णकः पिपासितोऽपि कथ्यते ॥२७॥
 भक्षकः स्यादाशिरोऽपि, मर्जिताऽपि च मर्जिता ।
 पेयूपमपि पीयूषं, कूर्चिकाऽपि तु कूर्चिका ॥२८॥
 द्रप्से द्रप्स्यमपि प्रोक्तं, विजिपिलं च पिच्छिले ।
 व्योषे त्रिकटुकं जग्धौ, जमनं जवनं तथा ॥२९॥
 आध्राणोऽपि भवेत् तृप्तः, शौष्कलः पिशिताशिनि ।
 मनोराज्यमनोगव्यावपि स्यातां मनोरथे ॥३०॥

मूकः स्यात् ॥२२॥ ०ऽपीभ्यः श्रीमानपि ॥ २३ ॥ बहुधान्यार्जक इति
 प्राहुः ॥ २४ ॥ मर्जिता चापि मर्जिता ॥२८॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः ३३८- ४३१]

काष्ठके कमनोऽपि स्यादाक्षारितोऽपि दूषिते ।
 संशयालुः सांशयिके, जागरिताऽपि जागरी ॥३१॥
 पूजितोऽपचायितोऽपि, तुन्दिभौदरिकावपि ।
 तुन्दिले न्युब्जोऽपि कुब्जे, खलतोऽप्यैन्द्रलम्बिके ॥३२॥
 पामरोऽपि कच्छुरोऽतीसारव्यप्यतिसारकी ।
 कण्डूतिरपि खर्जूतिर्विस्फोटः पिटके स्मृतः ॥३३॥
 कोठो मण्डलकमपि, गुदकीलोऽपि चाऽर्शसि ।
 मेहः प्रमेहवदायुर्वेदिकोऽपि चिकित्सके ॥३४॥
 आयुष्मानपि दीर्घायुः, कथ्यतेऽथ परीक्षकः ।
 स्यादाक्षपाटलिकोऽपि, पारिषद्योऽपि सभ्यवत् ॥३५॥
 स्युर्नैमित्तिकनैमित्तमाहूर्त्ता गणके लिपौ ।
 लिखिताऽपि मषी मेला, कुलिके कुलकोऽपि च ॥३६॥
 अष्टापदे बुधैः शारिफलकोऽपि निगद्यते ।
 मनोजवस्ताततुल्ये, प्रभविष्णुरपि क्षमे ॥३७॥
 जङ्घिके जङ्घाकरोऽपि, चानुगोऽप्यनुगामिनि ।
 पर्वणोपासनाऽपि, शुश्रूषायामधीयते ॥३८॥

जाङ्घाकरोऽपि ॥ ३८ ॥

अभि. ३०

आतिथ्योऽप्यतिथौ' कुल्येऽभिजो गोत्रं तु सन्ततिः ।

महेला योषिता च स्त्री, तरुणी युवतीत्यपि ॥३९॥

स्ववासिनी चरिण्टी च, चिरण्टी च चरण्ट्यपि ।

वधूत्यां पत्न्यां करात्ती, गेहिनी सहधर्मिणी ॥४०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः ४३४-५१३]

संभर्मचारिणी चापि, स्नुषायां तु वधूत्यपि ।

प्रेमवत्यपि कान्तायां, पाणिग्राहो विवोदरि ॥४१॥

परिणेतोपयन्ता च, यौतके दाय इत्यपि ।

दिधीषूदिधिषूजीवत्पत्नी जीवत्पतिः समे ॥४२॥

तुल्ये अविरानिर्वीरे, श्रवणाश्रमणे तथा ।

रण्डाऽपि विधवा पुष्पवती स्यात् पुष्पिताऽपि च ॥४३॥

पुष्पे कुसुममप्युक्तं, पशुधर्मोऽपि मोदने ।

सहोदरे सगर्भोऽपि, स्यादग्रजवदग्रिमः ॥४४॥

शण्डः शण्डः पण्डुरपि, क्लीबो माता जनित्र्यपि ।

चिहुरा अपि केशाः स्युः, कर्णः शब्दग्रहोऽपि च ॥४५॥

नेत्रं विलोचनमपि, सृक्किणी सृक्कणी अपि ।

दाढिका द्राढिकाऽपि स्यात्, कपोनिस्तु कफोनिवत् ॥४६॥

स्ववासिनी चरिण्टी च चिरिण्टी च चरण्ट्यपि । वधूत्यां ॥४०॥

दीधीषुदिधिषुः ॥४२॥ सहोदरे सगर्भोऽपि ॥४४॥ सृक्कणी सृक्किणी ॥४६॥

कूपरे कूपरः सिंहतले, सिंहतलोऽपि च ।
 चलेकोऽपि चलो मुष्के, स्यादाण्डः पेलकोऽपि च ॥४७॥
 पत् पादङ्घ्रिश्च चरणे, कीकसं हड्डमित्यपि ।
 कपालं शकलमपि, पृष्ठास्थनि कशारुका ॥४८॥
 मज्जायामस्थितेजोऽपि, नाडीषु नाडिनोटिकाः ।
 शिङ्घाणकोऽपि शिङ्घाणः, सृणीका सृणिकाऽपि च ॥४९॥
 शान्तः पान्तश्च विद् गूथेऽशुचिं वेशोऽपि वेषवत् ।
 उत्सादनोच्छादने चाऽऽप्लावाऽऽप्लावौ तथा समौ ॥५०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः ५१३-६३८]

वैशकं कृमिजग्धं चागरी स्यादथ वालिकम् ।
 सङ्कोचं पिशुनं वर्ण्यमसृक्संज्ञं च कुङ्कुमे ॥५१॥
 जापके कालानुसायं, यावनोऽपि च सिलहके ।
 मकुटोऽपि च कोटीरे, चित्रकं च विशेषके ॥५२॥
 वतंसोऽप्यवतंसे स्यात्, पत्रभङ्ग्यां तु बल्लरी ।
 मञ्जरी च पत्रात् पारितथ्या पर्यवतथ्यया ॥५३॥

चलेकोऽपि चलोः ॥ ४७ ॥ उत्सादनोच्छादनौ ॥ ५० ॥ चाऽगुरौ
 ॥ ५१ ॥ पत्रभङ्ग्यां तु पण्डितैः । पत्राद् बल्लरी पत्रमञ्जरी च तथोदिता-सि०
 यै । मञ्जरी च पारितथ्या पर्यातथ्या तथैव च-पु० ॥ ५३ ॥

कर्णान्दूरपि कर्णान्दुः, परिहार्येऽपि कङ्कणम् ।
 किङ्कणी किङ्किणी तुल्ये, आच्छादोऽऽच्छादने समे ॥५४॥
 कूर्पासोऽप्यङ्गिका कक्षापटे कक्षापुटोऽपि च ।
 कुथे वर्णपरिस्तोम इत्यखण्डं जगुः परे ॥५५॥
 तत्राऽऽस्तरणमिति च, पल्यङ्कोऽप्यवसविधका ।
 यमन्यपि प्रतिसीरा, सस्तरः प्रस्तरोऽपि च ॥५६॥
 पतद्ग्राहप्रतिग्रहावपि स्यातां पतद्ग्रहे ।
 मुकुरोऽप्यात्मदर्शेऽथ, कशिपुः कसिपुः समौ ॥५७॥
 यावकाऽलक्तकौ यावे, तुल्ये व्यजनबीजने ।
 गिरीयको गिरिकोऽपि, बालक्रीडनके मर्तौ ॥५८॥
 गेन्दुकोऽपि गन्दुको राट्, मूर्द्धावसिक्त इत्यपि ।
 भरतः सर्वदमनोऽप्यथ दाशरथावुभौ ॥५९॥
 रामचन्द्र-रामभद्रौ, हनूमानपि मारुतौ ।
 बालौ सुग्रीवाग्रजोऽपि, पार्थे वीभत्सुरित्यपि ॥६०॥
 [अभि० मूलश्लोकाङ्काः ६४०-७१०)
 सातवाहनवत् सालवाहनोऽपि प्रकीर्तितः ।
 परिच्छदे परिजनः, परिवर्हणमित्यपि ॥६१॥

किङ्कणी कङ्कणी तुल्ये-शि० टी० ॥५४॥ प्रतिग्रह-पतद्ग्राहावपि । कशिपुः
 कशिपुः समौ ॥ ५७ ॥ गेन्दुकोऽपि गेन्दुकः (कन्दुरपि-शि० टी) ॥५९॥ परि-
 वर्हणमित्यपि ॥६१॥

मन्त्री बुद्धिसहायोऽपि, वेत्री वेत्रीधरोऽपि च ।
 हेमाध्यक्षे हैरिकोऽपि, टङ्कपतिस्तु नैष्किके ॥६२॥
 शुदान्ताध्यक्ष आन्तर्वैश्मिकोऽऽन्तःपुरिकावपि ।
 सहाय-सोत्तपदीनी, सख्यावसुहृदप्यरौ ॥६३॥
 नये नीतिरपि स्कन्धावारेऽपि शिबिरो मतः ।
 जयन्त्यपि वैजन्त्यां, पटाकाऽपि प्रकीर्त्यते ॥६४॥
 ध्वजः पताकादण्डोऽपि, ब्रम्फानं याप्ययानवत् ।
 सोदी सव्येष्टोऽपि सूते, कवचितोऽपि वर्मिते ॥६५॥
 कवचे देशनं त्वक्त्रं, तनुत्राणमपि स्मृतम् ।
 अधियाङ्गं धियाङ्गं चाधिकाङ्गवदुदाहृतम् ॥६६॥
 शिरस्कं खोलमप्याहुः, स्यान्निषङ्गवपि तूणिनि ।
 चापे धनू धनु-शरासनान्यपि विदुर्बुधाः ॥६७॥
 फरक-स्फुरको खेटे, क्षुरिका क्षुरिका क्षुरी ।
 इत्यां तरवालिकाऽपि, परिघः पलित्रः समां ॥६८॥
 उर्जस्व्यूर्जस्वान् मगधो, महो बोधकरोऽर्थिकः ।
 सौखशायनिकः सौखशायकः सौखसौप्तिके ॥६९॥

रणे संस्फोट-संफैटौ, बले द्रविणमूर्क् तथा ।

अवस्कन्दोऽपि धाट्यां स्याद्, नशनं च पलायने ॥७०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः ७१२-८०३]

चारकोऽपि भवेद् गुप्तौ, तापसे तु तपस्व्यपि ।

विप्रे ब्रह्माऽपि चाऽऽग्नीध्याऽऽग्नीध्राऽप्यथ वृषी वृषी ॥७१॥

शसने शमनं चाथ, दधिप्राज्यं पृषातके ।

अग्निहोत्र्यग्न्याहितोऽप्यथोपवासे समाविमौ ॥७२॥

उपवस्त्रमौपवस्तमुपवीते प्रचक्षते ।

ब्रह्मसूत्रं पवित्रं च, वाल्मीकीं द्वाविमावपि ॥७३॥

मैत्रावरुण्यादिकवी, पर्शुरामोऽपि भार्गवे ।

योगीशो याज्ञवल्क्योऽपि, दाक्षीपुत्रोऽपि पाणिनौ ॥७४॥

स्फोटायनः, स्फोटायनः, कात्यो वररुचौ तथा ।

कारेणवः पालकाप्ये, चाणक्यश्चणकात्मजे ॥७५॥

वैशेषिके कणादोऽपि, जैनोऽनैकान्तवाद्यपि ।

चार्वाके लौकायितिकः, कृषिः प्रमृतमित्यपि ॥७६॥

चाऽऽग्नीध्राऽऽग्नीध्यापि ॥७१॥ दधिखाद्यं (दीधीखाद्यम्) पृषातके ।

अग्निहोत्रियग्न्याहितोऽप्युपवासे समाविमौ ॥७२॥ प्रचक्षते ॥७३॥ याज्ञवल्क्योऽथ

॥७४॥ जैनोऽनैकान्तवाद्यपि । कृषिः प्रमृतमित्यपि ॥७६॥

न्यासार्पणे परिदानं, वणिक् प्रापणिकः स्मृतः ।

लक्षे च नियुतं पोते, स्मृतं प्रवहणं बुधैः ॥७७॥

कर्णेऽप्यरित्रे दुर्गस्य, गवेश्वरोऽपि गोमति ।

कर्के क्षेत्राजीवोऽपि, कौटोशो लोष्टभेदनः ॥७८॥

माद्रीकमपि मद्येऽनुतर्षोऽपि चपके स्मृतः ।

कुविन्दे तन्तुवायोऽपि वेमा वेमोऽपि कीर्त्यते ॥७९॥

रजको धावकोऽप्युक्तः, पादत्राणं च पादुका ।

तैलिकस्तिलन्तुदोऽपि रथकारोऽपि वर्द्धकिः ॥८०॥

[अभि० मूलप्रलोकाङ्काः-८०६-९१७]

चित्रकरो लिखकश्च, लेप्यकृल्लेपकोऽपि च ।

कुतूहले विनोदोऽपि, सौनिकः खट्टिकोऽपि च ॥८१॥

कूटयन्त्रे पाशयन्त्रं, समौ चाण्डालपुक्कसौ

इत्थं तृतीयकाण्डस्य, शिलोच्छेऽयं समर्थितः ॥८२॥

॥ इति तृतीयः काण्डः ॥

॥ अथ चतुर्थकाण्डः ॥

रत्नवती भुवि दिवःपृथिव्यावपि रोदसी ।

माणिवन्धं माणिमन्तं, सैन्धवे वसुके वसु ॥८३॥

दङ्कनष्टङ्कणं उपावर्त्तनं चापि नीवृत्ति ।

जङ्गलः स्याज्जाङ्गलोऽपि, मालवन्मालको मतः ॥८४॥

पत्तने पट्टनमपि, कुण्डिने कुण्डिनापुरम् ।
 स्यात् कुण्डिनपुरमपि विपणौ पण्यदीथिका ॥८५॥
 मुरुङ्गायां सन्धिरपि, गृहे धाममपि स्मृतम् ।
 उपकार्योपकर्याऽपि, प्रासादे च प्रसादनः ॥८६॥
 शान्तीगृहं शान्तिगृहे, प्राङ्गणं त्वङ्गणं मतम् ।
 कपाटवत् कवाटोऽपि, पक्षद्वारे खटविकका ॥८७॥
 कुसलवत् कुशलोऽपि, सम्पुटे पुट इत्यपि ।
 पेढायां स्यात् पेढकोऽपि, पेडाऽपि कृतिनां मते ॥८८॥
 पवन्यपि समूहन्यामयोनिर्मुसलं विदुः ।
 कण्डोलके पिढकोऽपि, चूल्यामन्तीति कथ्यते ॥८९॥
 खजः खजकोऽपि मथि, विष्कम्भः कुटकोऽस्य तु ।
 अगोऽपि पर्वते कौठजः, क्रौञ्चवन्मन्यते बुधैः ॥९०॥
 [अभि० मूलश्लोकाङ्काः ९२१ १०२९]
 कखट्यपि खटिन्यां स्यात्, ताम्रमौदुम्बरं विदुः ।
 शातकौम्भमपि स्वर्णे, पारदश्चपलोऽपि च ॥९१॥
 रसजातं रसाग्रं च तुल्ये दावीरसोद्भवे ।
 माक्षिके वैष्णवोऽपि स्याद् गोपितं हरितालवत् ॥९२॥

कुशलवत् कुशलोऽपि । समुद्रे तु पुटो मतः ॥८८॥ खजः खजाकोऽपि ॥९०॥
 रसाम्यं च, तुल्ये दावीरसोद्भवे ॥९२॥

मनःशिलायां नैपाली, शिला च सुधियां मता ।
 शृङ्गारमपि सिन्दूरे, कुरुविन्दे तु हिङ्गुलः ॥९३॥
 बोलो गोपो रसोऽप्युक्तो, रत्नं मोणिक्यमित्यपि ।
 पद्मरागे शोणरत्नं, वैराटो राजपट्टवत् ॥९४॥
 नीलमणौ महानीलं, कमन्धमपि वारिणि ।
 धूमिका-धूममहिषी-धूमर्यो मिहिकासमाः ॥९५॥
 अकूवारोऽपि जलधौ, मकरालय इत्यपि ।
 निम्नगायां हादिनी स्याज्जङ्गुकन्याऽपि जाह्नवी ॥९६॥
 कलिन्दपुत्री कालिन्दी, रेवा मेकलकन्यका ।
 चान्द्रभागा चन्द्रभागा, गौतमी गौमतीत्यपि ॥९७॥
 चक्राण्यपि पुटभेदाः, पङ्के चिक्खल्ल इत्यपि ।
 उद्गातनोद्गाटने च घटीयन्त्रं प्रकीर्तिते ॥९८॥
 सरस्तडाकस्तटाकोऽप्यथ तल्लश्च पल्लवे ।
 आशयाश-शुष्म-बर्हि बर्हिस्थ-दमूनसः ॥९९॥
 अग्नौ क्षणप्रभा विद्युद्, गन्धवाह-सदागती ।
 वायौ चरणपेऽपि द्रुस्त्वक् त्वचा स्तबके पुनः ॥१००॥

सुधिया मता ॥९३॥ कमन्धमपि वारिणि ॥९५॥ चन्द्रभागा चन्द्रभागी
 (चान्द्रभागा चान्द्रभागी), गोमती गौतमीत्यपि ॥९७॥ उद्गातनमुद्गाटनं
 घटीयन्त्रं प्रकीर्तितम् ॥९८॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः-१०३७-११२६]

गुलुल्लु-लुम्ब्यौ माकन्द-रसालावापि चूतवत् ।
 किङ्किराते कुरुण्टक-कुरुण्डकावपि स्मृतौ ॥१०१॥
 कर्कन्धूरपि कर्कन्धौ, ह्रस्वादिश्चाऽटल्लपकः ।
 वाशा च स्नुहिः स्नुहाऽपि, प्रियालोऽपि पियालवत् ॥१०२॥
 नार्यङ्गोऽपि च नारङ्गोऽक्षे विभेदक इत्यपि ।
 भवेत् तमालस्तापिच्छो, निर्गुण्टी सिन्दुवारवत् ॥१०३॥
 जया जवा मातुलङ्गो, मातुलिङ्गोऽपि कीर्तितः ।
 धत्तूर इव धुत्तूरो, वंशस्त्वक्सार इत्यपि ॥१०४॥
 ह्रीवेरं केश-सलिलपर्यायैः स्मर्यते बुधैः ।
 पङ्कजिन्यां कमलिनी, कुमुदिनी कुमुद्वती ॥१०५॥
 विसप्रसूनं कमले, कुमुत् कुमुदचन्मतम् ।
 शेपालं च जलनीली, सातीनोऽपि सतीनवत् ॥१०६॥
 कुल्मासवत् कुल्माषोऽपि, गवेधुका गवीधुका ।
 कणिशं कनिशं रिद्धे, धान्ये त्वावासितं मतम् ॥१०७॥

वज्रे स्नुहिः स्नुहाऽपि स्यात् ॥१०२॥ नारङ्गोऽ । निर्गुण्टी सिन्दुवारवत्
 ॥१०३॥ मातुलिङ्गो मातुलङ्गोऽपि ॥१०४॥ पङ्कजिन्यां कमलिनी, सरोजिनी कुमुद्वती
 ॥१०५॥

हालाहलं हाँलहलं, मुस्तायां मुस्तकोऽपि च ।
 कुमिः क्रिमिरपि गण्डूपदः किञ्चुलकोऽपि च ॥१०८॥
 शम्बुका अपि शम्बूका, वृश्चिको द्रुत इत्यपि ।
 भसलो मधुकरोऽलिः, पिको विकः करिः करी ॥१०९॥
 व्यालो व्याडोऽप्यौपवाहोऽप्युपवाहोऽपराऽवरा ।
 शृङ्गले निगलोऽन्दूश्च, कक्षा कक्ष्याऽपि बाह्यके ॥११०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः ११२६-१२३५]

वाहीकोऽपि वलग-वागे, खलिनश्च खलीनवत् ।
 मयोऽप्युष्ट्रे गोपतो तु, शण्ड इत्वर इत्यपि ॥१११॥
 स्थौरी स्थूर्यपि ककुदे ककुत् कुकुदमित्यपि ।
 नैचिकं नैचिकी च स्याद् मलिनी बालगर्भिणी ॥११२॥
 पवित्रं गोमये छागे, तुभोऽथ भषकः शुनिः ।
 सरसा देवशुन्यां च, यमरथोऽपि सैरिभे ॥११३॥

हालाहलं तथा हालं ॥१०८॥ शम्बुका अपि शम्बूकाः । भसलो मधुकरोऽली-
 च ॥ १०९ ॥ ऽप्युपवाहोऽऽप्यौपवाहोऽपराऽवरा ॥ ११० ॥ वाहीको बला-
 वागे च । मयुष्ट्रे ॥ १११ ॥ छागे तुभोऽथ ॥११२॥

पारिन्द्र इव पारीन्द्रः, शरभेऽष्टापदोऽपि च ।
सृगालवच्छृगालोऽपि, प्लवगः प्रवङ्गोऽपि च ॥११४॥

वानायुरेपि वातायुरुन्दरोऽपि च मूषके ।
हीकुर्वनविडालोऽपि, गौकर्णोऽपि भुजङ्गमे ॥११५॥

जलव्यालेऽलीगर्दोऽपि, शेषे स्यादेककुण्डलः ।
आशीराशी च दंष्ट्रायां, निर्मोके निलयन्यपि ॥११६॥

पतत्रो पतत्रिरपि, पिच्छं पिच्छमपि स्मृतम् ।
परपुष्टाऽन्यभृतौ च, पिके बहिणि बहिणः ॥११७॥

वायसे बलिपुष्टोऽपि, द्रोणोऽपि द्रोणकाकवत् ।
सारस्यां लक्ष्मणी क्रौञ्च्यां कुश्वा चाषे दिविः किंकी ॥११८॥

किंकिदीविरपि प्रोक्तण्टिट्टिभे टीट्टिभोऽपि च ।
कलविङ्गे कुलिङ्गोऽपि, दात्युहे कालकण्ठकः ॥११९॥

दात्योहोऽपि बलाका च, बकरुर्विसकण्टिका ।
मेधाव्यपि शुके तैलपायिकायां निशाटनी १२०॥

प्रवङ्गोऽपि च ॥११४॥ बिहगे पतत्रिरपि ॥११७॥ चाषे दिविः किंकि
॥११८॥ कलविङ्गे कुलिङ्गोऽपि ॥११९॥ बलाका बकरुका विसकण्टिका ॥ १२०॥

[अभि० मूलश्लोकाङ्काः १२२५-१३३५]

क्षोते पारावतोऽपि, मत्स्ये मत्सोऽथ तन्तुणे ।

स्रोतो वरुणपाशोऽपि, नक्रे शङ्कुमुखोऽपि च ॥१२१॥

उग्रः कूर्म इत्येष तिर्यक्काण्डः शिलोच्छेदः ।

॥ इति चतुर्थः काण्डः ॥

॥ अथ पञ्चमः काण्डः ॥

गरकास्तु नैरयिका; पाताले तु तलं रसा ॥१२२॥

इति पञ्चमकाण्डस्य, शिलोच्छेदोऽयं समर्थितः ।

॥ इति पञ्चमः काण्डः ॥

॥ अथ षष्ठः काण्डः ॥

जीवोऽपि चेतने जन्तौ, प्राणी जन्मोऽपि जन्मनि ॥१२३॥

जीवातुर्जीविते स्थायुः, पुंस्युदन्तोऽपि चायुषि ।

सङ्कल्पे स्याद् विकल्पोऽपि, मनोऽनिद्रियमप्यथ ॥१२४॥

शर्म सौख्यं पीडा बाधः, चर्चा चर्चोऽपि कथ्यते ।

विप्रतीसारोऽनुशये स्थाऽर्था अपीन्द्रियार्थवत् ॥१२५॥

सुशीमस्तु सुषीमोऽपि, कखटो खखटोऽपि च ।

जरठे जरठोऽम्ब्लेऽम्ब्लो, रावो रव इव स्मृतः ॥१२६॥

निषादो निषदो गर्जो, गर्जा भद्रोऽपि मन्द्रवत् ।

आकरो निकरे युग्मे, जकुटोऽथ कनीयसि ॥१२७॥

कनिष्ठं विग्रहः शब्दप्रपञ्चे निखिले पुनः ।

स्यान्निःशेषमनूनं च, खण्डलं चापि खण्डवत् ॥१२८॥

मलीमसे कल्मषं च, निकृष्टे याव्य-रेपसी ।

लङ्घं रमणीयं च, रम्ये नित्ये सदातनम् ॥१२९॥

शाश्वतिकं च, नेदीय, इत्यन्तिकतमे स्मृतम् ।

एकाकिन्यवगणोऽपि, प्रागप्यादौ प्रकीर्तितम् ॥१३०॥

[अभि० मूललश्लोकाङ्काः १३३९-१४५९]

मध्यमे मध्यंदिनं च, निर्गलमनर्गले ।
 बहुरूप-पृथग्रूप-नानाविधाः पृथग्विधे ॥१३१॥
 कम्पा झम्पोऽप्यथ छन्ने, छादिताऽपिहितेऽपि च ।
 प्रकाशिते प्रादुष्कृतमवज्ञायामस्रक्षणम् ॥१३२॥
 धैरवमाननाऽवगणने अपि कीर्तिते ।
 अन्दोलनमपि प्रेङ्खाऽथोदस्तमप्युदञ्चितम् ॥१३३॥
 भिदा भिच्चोदितमपीरितेऽथाङ्गीकृते पुनः ।
 कक्षीकृतं स्वीकृतं च, छिन्ने छातमपि स्मृतम् ॥१३४॥
 प्राप्ते विन्नं विस्मृते च, भवेत् प्रस्मृतमित्यपि ।
 अटाटाऽट्या पर्यटनमानुषूर्व्यमनुक्रमे ॥१३५॥
 परिम्भोऽपि संश्लेषे, स्यादुद्घातोऽप्युपक्रमे ।
 जातौ जातमपि स्पर्धा, सङ्घर्षोऽप्यथ विक्रिया ॥१३६॥
 विकारो विकृतिश्चापि, विलम्भस्तु समर्पणम् ।
 दिष्ट्या समुपजोषं सर्वदा सदा सनत् सनात् ॥१३७॥
 निर्भरे च स्व-ऽती हेतौ, येन तेन च कीर्तितौ ।
 अहो सम्बोधनेऽपीति, षष्ठः कान्डः शिलोच्छितः ॥१३८॥

॥इति षष्ठः काण्डः॥

विस्मृतं च, भवेत् ॥१३५॥ परीरम्भोऽपि ॥१३६॥ इति सटीकशिलोच्छ-
 पाठान्तराणि ॥

(अभि० मूलश्लोकाङ्काः १४६०-१५३७)

वैक्रमेऽब्दे त्रिविंशेन्द्रमते [१४३३] राधाद्यपक्षतौ ।

ग्रन्थोऽयं ददृभे श्रीमज्जिनदेवमुनीश्वरैः ॥१३९॥

इति वृद्धेतरखरतरगच्छालङ्कार श्रीमज्जिनप्रभसूरिशिष्य-
मुख्यश्रीजिनदेवसूरिसंवद्धः हैमनाममालायाः

शिलोच्छे समाप्तः ॥

॥ ॐ ह्रीं अहं नमः ॥

सुरिसम्राट्-विजयनेमिसुरिभगवद्भ्यो नमः ।

शान्तमूर्तिश्रीविजयविज्ञानसूरीश्वरसद्गुरुभ्यो नमः ।

अथ सशेषशिलोज्झाभिधानचिन्तामणिकोशस्थ-

शब्दानामनुक्रमणिका

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अ		अहम्	१३८१	(अकोपना)	१२७१
अ	१५३९	अहि	६१६	अकम	१५११
अंश	१४३४	(„)	११२१	अक्ष	४८६
अंशकूट	१२६४	अहिनामन्	११२१	„	७३८
अंशु	९५	अहिप	१११४	„	८८४
„	९९	अहिस्कन्ध	६१७	„	९४३
अंशुक	६६६	अकम्पित	३२	„	११४५
अंशुपति	१३-प	अकर्कश	१३८७	„	१३८३
अंशुमत्	१३-प	अकर्ण	४५४	अक्षज	२१९-शे
(„)	९८	अकल्कन	४९०	अक्षत	४०१
'अंशुमत्फला'	११३६	अकस्मात्	१५३२	अक्षतस्वन	२००-शे
अंशुमालिन्	१३-प	अकिञ्चन	३५८	अक्षदर्शक	७२०
(„)	९८	अकिञ्चनता	८१	अक्षदेविन्	४८५
अंशुहस्त	९६	अकुप्य	१०४५	अक्षधूर्त	४८५
अंस	५८८	अकूपार	१०७३	(अक्षपण)	४८६
अंसल	४४८	अकूवार	१०७४-दि	अक्षमाला	८४९
अंहति	३८७	(अकृश)	१७-प	अक्षर	७५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
॥	७८२-शे.	अगस्ति	१२२	अग्निरज	१२०९
अक्षरचञ्चु	४८३	अगस्तिपुता	१५-प.	अग्निरैचक	४६२-शे.
अक्षरचण	४८३	अगस्त्य	१२२	अग्निवल्लभ	६४७
अक्षरजीवक	४८३	अगाध	१०७०	अग्निवाह	११०३
अक्षरन्यास	४८४	॥	१३६४	अग्निसम्भव	६२०
अक्षवती	४८६	अगाधजल	१०९१	अग्निसिंहनन्दन	६९६
अक्षवाट	८०१	अगार	९९२	अग्निहोत्र	८३६
अक्षान्ति	३९१	अगुरु	६३८	अग्निहोत्रिन्	८३५
अक्षि	५७५	॥	६४०	अग्नीन्धन	८१४
अक्षिकूटक	१२२५	अगुरुगन्ध	४२२-शे	अग्न्याधान	८३६
अक्षिगत	४४८	अगौकस्	१३१७	अग्न्याहित	८३५-हि
अक्षिविकूणित	५७८	अग्रायी	११००	अग्र	११९१
अक्षीव	९४१	अग्नि	१६९	॥	११८३
॥	११३४	॥	१०९९	॥	१४३८
अक्षौहिणी	७४९	अग्निक	१२०९	॥	१४५१
अखण्ड	१४३३	अग्निकण	११०३	अग्रज	९-प.
अखात	१०९४	अग्निकारिका	८१४	॥	५५१
अखिल	१४३३	अग्निकार्य	८१४	॥	८१२
अखेदित्व	७१	अग्निचित्	८३५	अग्रजङ्घा	६१५
अग	१११४	(अग्निजन्मन्)	२०९	अग्रजन्मम्	८१२
॥	१०२७-शि.	'अग्निज्वाला'	११५०	अग्रजाति	८१२
अगद	४७३	(अग्निद)	३७२	अग्रणी	१४३१
अगदङ्कार	४७२	अग्निदेवा	१०९	अग्रतःसर	४९८
अगम	१११४	अग्निभू	२०९	अग्रतस्	१५९९
अगरु	६३९	अग्निभृति	३१	अग्रबीज	१२००
॥	६४०	अग्निरक्षण	८३५	(अग्रमांस)	६३१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अभयान	८००	॥	१०७०-शे.	अक्षारशक्टी	१०२०
अप्रसर	४९८	अक्षुश	१२३०	अङ्गिका	६७४
अप्रायणीय	२४७	अक्षुशा	४५	(अङ्गिरस्)	१२४
अप्रिम	१४३९	अक्षुर	१११८	अङ्गीकार	२७८
॥	५५१-शि.	अक्षोलसार	११९८	अङ्गीकृत	१४८८
'अप्रिय'	१४३९	(अक्षुष)	२९३	अङ्गुरि	५९२
'अप्रीय'	१४३९	अक्ष	५६३	अङ्गुरी	५९२
(अप्रेगू)	४९९	॥	५६६	अङ्गुल	५९२
अप्रेदिधीषू	५२५	॥	९५७	॥	८५४
अप्रेसर	४९८	॥	१५३७	(अङ्गुलि)	५९२
॥	१४३८	अक्षज	२२७	अङ्गुलिमुद्रा	६६४
अभ्य	१४३९	॥	५४२	अङ्गुली	५९२
अघ	१३८१	(अक्षजा)	५४२	अङ्गुलीयक	६६३
अधमर्षण	८४४	अक्षण	१००४-शि	अङ्गुष्ठ	५९२
अध्या	१२६५	अक्षद	६६२	'अक्षुप्त'	१३८१
अङ्क	६-प.	अक्षन	१००४	अक्षुप्ति	६१६-शि.
॥	१०६	अक्षना	५०५	(अक्षुप्तिप)	१११४
॥	२८४	अक्षमर्द	४९२	अचण्डी	१२७१
॥	६०२	अक्षरक्षणी	७६९	अचल	६९८
(॥)	२५७	अक्षराग	६३५	॥	१०२७
अङ्कति	११०७-शे	अक्षराज	७११	अचलभानु	३२
(अङ्कपालि)	१५०७	अक्षविक्षेप	२८२	अचला	९३६
अङ्कपाली	१५०७	अक्षहार	२८२	अचिरप्रभा	११०४
अङ्किन्	२९३	अक्षारक	११६	अचिरा	४०
अङ्कुट	१००५	अक्षारधानी	१०२०	अचेष्टता	३०७
अङ्कुर	१११८	अक्षारपात्री	१०२०	अच्छ	१०७१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अच्छभल्ल	१२८९	अजित	२६	अजलि	५९८
अच्छुषा	२४०	,,	४२	अजलिकारिका	१०१४
अच्युत	२१४	,,	२१९-शे.	अजस	३७५
अच्युतज	९३	अजितबला	४४	अजसा	१५३०
अच्युतदेवी	४४-शि	अजिता	४४-शि.	,,	१५४२-शे.
अच्युताग्रज	१७१	अजिन	६३०	(अटनि)	७७५
,,	२२५	'अजिनपत्रा'	१३३६	अटनी	७७५
अज	२११	अजिनपत्रिका	१३३६	अटवी	१११०
,,	२१४	अजिनयोनि	१२९३-शे.	(अटरूप)	११४०
,,	१२७५	अजिर	१००४	अटरूपक	११४०-शि.
अजकाव	२०१	अजिह्व	१४५६	'अटा	१५०१
अजगर	१३०५	अजिह्वा	७७८	अटाटा	१५०१-शि.
अजगव	२०१-शि.	अजिह्व	१३५४	अटाट्या	१५०१
अजगाव	२०१-शि.	अज्जुका	३३४	अट्ट	९८१
अजजीविक	८८९	अज्ज	३५२	,,	१०-२
अजदेवता	११४	अज्ञान	७३	अट्टहास	२९७
अजनामक	१०५४	,,	१३७४	अट्टहासिन्	१९७
अजन्य	१२६	अजल	६६७	अट्टालक	९८१
अजप	८५७	अजति	११००-शे.	अट्या	१५०१-शि.
अजमीढ	७०७	अक्षित	४४७	अट्टुन	७८३
अजर्य	७३१	अजन	१७०	अणक	१४४२
अजल	१४७१	,,	६८६	अणव्य	९६६
'अजहा'	११५१	,,	१०५३	अणी	७५६
अजा	१२७५	अजना	१३६१-शे.	,,	१०१३
अजाजी	४२२	अजनाधिका	१२९८	अणिमून्	२०२
अजातशत्रु	७०७	अजनिका	१२९८	'अणी'	१०१३
				अणीयस्	१४२८

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अणु	१४२६	अतिमुक्तक	११४७	अत्रिद्वज	१०५
अण्ड	६११	,,	११४२	(अत्रिनयनसमुत्थ-	
,	१३१९	अतिरिक्त	१४४९	ज्योतिस्)	१५-प.
अण्डक	६११	अतिवाहिक	१३५८	(अत्रिनेत्रप्रसूत)	१०५
अण्डकोश	६१२	अतिवृष्टि	६०	अथर्वन्	२४९
अण्डज	१३१७	अतिवेल	१५०६	(अथर्ववेद)	२४९
,,	१३४३	अतिशय	१५०६	अदन	४२४
,,	१३५५	'अतिशोभन'	१४३९	अदभ्र	१४२६
अण्डवर्धन	४७०	अतिसन्धान	३७९	अदान	७३८
अतद	१०३२	अतिसर्जन	१५१९	(अदितिज)	८८
अतल	२००-शे.	अतिसारकिन्	४६०	अदृष्ट	३०२
अतलस्पृश	१०७०	अतिस्थिर	१४५३	अद्वा	१५४२-शे.
अतस्	१५४२-शे.	अतिस्निग्धमधुरत्व	६८	अद्भुत	२९५
अतसी	११७९	अतिहास	२९८	,,	३०३
अति	१५४२-शे.	अतीव	१५३५	अद्भुततथ	७०
,,	१५३५-शि.	अतीसारकिन्	४६०-शि.	अद्भर	३९४
अतिकुत्सित	३५०	अत्तिका	३३५	अद्य	१५४२-शे.
अतिक्रम	१५०४	अत्यन्तकोपन	३९२	अद्रि	१७४
अतिजव	४९४	अत्यन्तगामिन्	४९५	,,	१०२७
अतिथि	४९९	अत्यन्तीन	४९५	,,	१११४
अतिथिपूजन	८२२	अत्यय	३२३	अद्रिजा	२०४
अतिदूर	१४५२	अत्यर्थ	१५०५	अद्रिराज	१०२७
अतिपथिन्	९८४	अत्यल्प	१४२८	(अद्रिद्विष)	१७९
अतिपात	१५०४	अत्याकार	४४२	अद्रय	२३४
अतिभी	१८१	अत्युग्र	४४२-शे.	अधम	१४४१
अतिमर्याद	१५०६	अत्रभवान्	३३६	अधमर्ण	८८२
अतिमात्र	१५०६	(अत्रि)	१२४	अधर	३४७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
„	५८१	„	६९१-शे.	अनगार	७६
‘अधरेयुस्’	१५४२	अधुना	१५३०	अनङ्ग	२२१
अधस्	१५२६	अधृष्ट	४३३	अनङ्गासुहृद्	२००
अधस्तात्	१५२६	अधोऽशुक	६७२	अनच्छ	१०७
अधःक्षिप्त	१४८२	अधोऽक्षज	२१४	अनद्धह	१२५१
अधि	५३५	अधोभुवन	१३६३	अनद्धही	१२६५
अधिक	१४४९	अधोमर्मन्	६१२	अनद्धवाही	१२६५
अधिकरण	२५५	अधोमुख	४५७	अनतिविलम्बिता	७१
अधिकर्मिक	७२५	„	२१९-शे.	अनन्त	२९
अधिकाङ्ग	७६७	„	१४५६	„	१६३
अधिकार	७४४	अध्यक्ष	७२२	„	२९४
अधिकृत	७२२	अध्ययन	८२१	„	१३०५
अधिक्रम	१५११	अध्यवसाय	३००	अनन्तक	८७५
अधिक्षिप्त	४४०	(अध्याय)	२४९	अनन्तजित्	२१
अधित्यका	१०३५	अध्याहार	३२३	अनन्ततीर्थकृत्	२४
अधिप	३५८	अध्यूढा	५२७	अनन्तवीर्थ	५६
अधिभू	३५८	अध्येषणा	३८८	अनन्तर	१४५४
अधियाङ्ग	७६७-शि.	अध्वग	४९३	अनन्ता	९३६
अधिरोहणी	१०१३	अध्वन्	९८३	„	११९३
‘अधिरोहिणी’	१०१३	अध्वनीन	४९३	„	२०५-शे.
अधिवासन	६३७	अध्वन्य	४९३	अनन्यज	२२७
अधिविन्ना	५२७	अध्वर	८२०	अनन्यवृत्ति	१४५८
अधिभ्रयणी	१०१८	अध्वरथ	७५२	अनर्गल	१४६६
अधिष्ठान	९७२	अध्वर्यु	८१९	अनल	१०१९
अधीन	३५६-शे.	अनक्षर	२६६	अनवधानता	१३८१
अधीश्वर	२४	अनक्षि	५७६	अनुवरत	१४७५

शब्दानुक्रमिका

७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अनवरार्थे	१४३९	अनीक	७४६	,,	३४७
अनवरकर	१४३६	,,	७९७	,,	१४३८
अनवस्थिति	३१५	अनीकस्थ	७२२	अनुत्तरोपपातिकदशा—	
अनश्चर	१४५३	अनीकिनी	७४५		२४४
अमस्	७५३	,,	७४९	अनुनय	१५०३
अनादर	१४७९	अनुक	४३४	अनुपद	१४५७
अनाहत	१४७९	अनुकम्पा	३६९	अनुपदिन्	४९१
अनामय	४७४	अनुकर्ष	७५७	अनुपदीना	९१५
अनामिका	५९	अनुकामीन	४९५	अनुलव	४९६
अनारत	१४७१	अनुकार	१४६३	अनुभव	१५२०
अनार्यज	६४०	अनुकूलता	१३७७	अनुभाव	३२६
अनालम्बी	२८८	अनुक्रम	१५०३	अनुमति	१५०
अनाविल	१४३६	अनुकोश	३६९	(अनुयोग)	२६३
अनासिक	४५०	अनुग	१४५७	अनुयोगकृत्	७८
अनाहत	६७१	,,	४९६—शि.	अनुयोजन	२६३
अनिन्द्रिय	१३६९—शे.	(अनुगत)	२९२	अनुरति	२९६
अनिमिष	८८	अनुगामिन्	४९६	अनुराग	२९६
,,	१३४४	अनुग्रह	१५०८	अनुराधा	११३
अनिरुद्ध	२३०	अनुचर	४९६	अनुरोध	७३३
अनिल	५२	अनुज	५५२	अनुलाप	२७४
,,	११०६	अनुजीविन्	४९६	अनुवत्सर	१५९
अनिलकुमार	९०	अनुतर्ष	९०६—शि.	अनुवृत्ति	७३३
अनिलसख	१०९९	अनुतर्षण	९०६	अनुशय	१३७८
अनिश	१४७१	अनुताप	१३७८	अनुष्ण	३८४
,,	१५३१	अनुत्तम	१४३९	अनुहार	१४६३
अनिष्टदुष्टधी	४३८	अनुत्तर	९४	अनूचान	७८

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अनून	१४३३-शि.	अन्तकारिन्	१०-प.	अन्तर्वेदि	९४९
अनूप	९५३	अन्तकृद्वा	२४४	अन्तर्दिगाहन	१५००
अनूराधा	११३-शि.	अन्तरू	१५३८	अन्तर्हित	१४७७
अनूरु	१०२	अन्तर	१३६४	अन्तावसायिन्	९२३
अनृजु	३७६	"	१४६०	"	९३३
अनृत	२६५	"	१५०९	अन्तिक	१४५०
"	८६६	अन्तरा	१५३८	"	७५-शे.
अनेकजातिवैचित्र्य	७०	अन्तरादण्ड	८७८	अन्तिकतम	१४५२
अनेकप	१२१७	अन्तराय	१५०९	अन्तिका	१०१८
अनेकलोचन	२००-शे.	अन्तराल	१४६०	अन्तिकाश्रय	१००१
अनेकान्तवादिन्	२५	अन्तरिक्ष	१६३	अन्तिम	१४५९
"	८६१-शि.	अन्तरीक्ष	१६३-शि.	अन्ती	१०१८-शि.
अनेङ	३५३-शे.	अन्तरीप	१०७८	अन्तेवासिन्	७९
अनेङ्मूक	३४८	अन्तरीय	६७३	"	९३३
"	३४८-शि	अन्तरे	१५३८	अन्तेषद्	७९-शि.
"	४५७-शे.	अन्तरेण	१५२७	अन्त्य	८७४
अनेहस्	१२६	"	१५३८	"	१४५९
अनोकह	१११४	अन्तर्गत	१४९५	अन्त्यवर्ण	८९४
अन्त	९६२	अन्तर्गडु	१५१६	अन्त्र	६०५
अन्त	१३७४	अन्तर्द्धा	१४७७	अन्दुक	१२२९
"	१४५९	अन्तर्द्धि	१४७७	अन्दू	१२२९-शि.
अन्तःकरण	१३६९	अन्तर्द्वार	१००७	अन्दोलन	१४८१-शि.
अन्तःपुर	७२७	अन्तर्मनस्	४३५	अन्ध	४५७
अन्तःपुराभ्यक्ष	७२६	अन्तर्वल्ली	५३८	"	१०५०-शे.
अन्तःस्वेद	१२१८-शे.	अन्तर्वैशिक	७२६	"	१०७०-शि
अन्तर्क	१८४	अन्तर्वाणि	३४५	अन्धकार	१४६

शब्दानुक्रमणिका

९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(अन्धकारि.)	२००	अन्वेषित	१४९१	अपर	१४७-शे.
अन्धकासुहृद्	२००	अन्वेष्ट	४९१	अपररात्र	१४५
अन्धतमस	१४६	अप्	१०६९	अपरा	१६७
अन्धस्	३९५	अपकृष्ट	१४४२	"	१२२८
"	७-प.	अपक्रम	८०३	अपराजित	२००-शे.
अन्धातमस	१४५-शि.	अपक्रिया	१५१५	"	२१९-शे.
अन्धु	१०९१	अपघन	५६६	(,,)	९४
अन्	३९५	अपचय	१५२४	अपराजिता	११५६
अन्कोष्ठक	१०१२	अपचायित	४४७-शि.	अपराद्धेषु	७७२
अन्व	१४६८	अपचित	४४७	अपराध	७४४
अन्वतर	१४६८	अपचित्ति	४४७-शे.	अपर्णा	२०३
अन्वतरेद्युस्	१५४२	अपटान्तर	१४५१	अपरेतरा	१६७-शे.
अन्वथा	१५४२-शे.	अपटी	६८०	'अपरेक्षस्	१५४२
अन्वदा	१५४२-शे.	अपटु	४५९	अपलाप	२७६
अन्वभृत्	१३२२	अपतर्पण	४७३	अपलासिका	३९३
अन्वभृत	१३२१-शे.	अपत्य	५४२	अपवरक	९९५
अन्वशाखक	८५७	अपत्यपथ	६०९	अपवर्ग	७५
अन्वून	१४३३	अपत्रपा	३११	अपवन	११११
'अन्वेद्युस्'	१५४२	अपत्रपिष्णु	३९०	अपवर्जन	३८७
अन्वोऽन्य	१४९९	अपथ	९८४	अपवाद	२७१
अन्वोऽन्योक्ति	२७५	अपथिन्	९८४	अपवारण	१४७७
अन्वक्ष	१४५७	'अपदान्तर'	१४५१	अपवारित	१४७६
अन्वच्	१४५७	अपदिक्ष	१६७	अपविद्ध	१४७४
अन्वव	५०३	अपध्वस्त	४४०	अपशब्द	१४४३
अन्ववाय	५०३	(अपभ्रंश)	२८५	अपष्ट	१२३१
अन्विष्ट	१४९१	अपयाम	८०२		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अपष्टु	१४६५	अपूप	३९८	अवधिकफ	१०७७
अपष्टुर	१४६५	अपोह	३११	अवधिज	१८२
अपसव्य	१४६५	अपित्त	१०९८	अधिजा	९०३
”	१४६६	अप्रकीर्णप्रसृतत्व	६८	अधिमण्डूकी	१२०४
अपरकर	७५८	अप्रतिचका	४४-शि.	अधिशायन	२१४
अपस्नान	३७५	(अप्रतिपत्ति)	१४९७	अध्यमि	११००
अपस्मार	३२१	(अप्रतिहता)	११५६	अब्रह्मण्य	३३५
अपहार	१५२४	अप्रधान	१४४३	‘अभय’	११५८
अपहास	२९८	अप्रहत	९४०	अभयद	२५
(अपांमाथ)	१८८	‘अप्राप्य’	१४४१	अभया	११४६
अपाङ्ग	५७९	अप्सरःपति	१७३	अभाव	१५१७
अपाङ्गदर्शन	५७८	अप्सरस्	१८३	अभाषण	७७
अपाच्	१६८	अफल	१५१६	अभिक	४३४
अपाची	१६७	अफलेशिन्	१११६	अभिक्रम	७९१
अराचीतरा	१६७-शे.	अबद्ध	२६७	”	१५१०
अपाचोन	१६८	अबद्धमुख	३५१	अभिरुचा	२६०
अपाटव	४६२	अबला	५०४	अभिरुचा	२७३
अपान	६१२	अबाध	१४६६	”	१५१२
”	११०८	अब्ज	४७	अभिचर	४९६
अपावृत	३५५	”	१०५	अभिचार	८३०
अपावृत्त	१२४५	”	८७४	अभिज	५०३-शि.
अपाश्रय	१०१२	अब्जवान्धव	९६	अभिजन	५०३
अपासन	३७२	अब्जहस्त	९६	अभिजात	५०२
अपिनद्ध	७६५	अब्जनीपति	९७	अभिज्ञ	३४३
अपिहित	१४७७-शि.	अब्द	१५९	अभिज्ञान	१०६
अपुनर्भव	७४	(अब्दवाहन)	१९७	‘अभितस्’	१४५१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अभिधा	२६०	अभिवादक	३४९	अभ्यागत	४९९
अभिधान	२४१-शे.	अभिवादन	८४४	अभ्यागम	७९७
अभिव्या	४३१	अभिव्याप्ति	१५१७	अभ्यागारिक	४७८
अभिनन्दन	२६	अभिवास्त	४३६	अभ्यादान	१५१०
अभिनय	२८२	अभिषव	९०५	अभ्यान्त	४५९
अभिनव	१४४८	अभिषक्ति	३८८-शे.	अभ्यामर्द	७९८
अभिनिर्युक्त	८६०	(अभिषुत)	४१५	अभ्याश	१४५०
अभिनिर्याण	७८९	अभिषेणन	७९०	अभ्यास	७८८
अभिनिरवेश	१५००	अभिसंपात	७९७	' , , '	१४५०
अभिनीत	७४३	अभिसारिका	५२९	अभ्यासादन	८००
अभिपन्न	४७९	अभीक	४३४	अभ्युत्थान	५०१
अभिप्राय	१३८३	अभीक्षणम्	१५३१	अभ्युदित	८६०
अभिभव	४४१	अभीशु	९९	अभ्युपगत	१४८९
अभिभूत	४४०	अभीषङ्ग	२७२	अभ्युपगम	२७८
"	८०५	(अभीषु)	९९	अभ्युपपत्ति	१५०८
अभिमन्त्रण	२६१	अभ्यग्र	१४५०	अभ्युपाय	२७८
अभिमाति	७२९	अभ्यजन	४१७	अभ्यूष	३९९
अभिमान	३१७	अभ्यन्तर	१४६०	अभ्योष	३९९
अभिमुख	१४३७	अभ्यमित	४५९	अग्र	१६३
अभियाति	७२८	अभ्यभित्रीण	७९२	"	१६४
अभियोग	३००	अभ्यभित्रीय	७९२	अग्रक	१०५१
अभिराम	१४४४	अभ्यमित्य	७९२	अग्रपथ	१६३
अभिरूप	३४१	अभ्यर्ण	१४५१	अग्रपिशाच	१२१-शि.
अभिलाव	१५११	अभ्यवस्कन्द	८००	'अग्रपुष्प'	११३७
अभिलाष	४३१	अभ्यवहार	४२३	अग्रमातङ्ग	१७७
अभिलाषुक	४२९	अभ्याख्यान	२६८	अग्रमुप्रिय	१७७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अत्ररूप	१७७	अमुत्र	१५२८	' , '	११४४
अग्नि	८७८	अमुष्यपुत्र	५०२	अम्बक	५७५
अग्नेष	७४३	'अमृणाल'	११५८	अम्बर	१६३
अमत्र	१०२६	अमृत	७४	,,	६६६
अमम	५२	,,	८९	अम्बरस्थली	९३८-फशे.
अमर	८७	,,	८३४	अम्बरीष	१०२०
अमरावती	१७८	,,	८६६	अम्बष्ठ	८९६
अमर्त्य	८८	,,	१०६९	'अम्बष्टा'	११४८
अमर्त्यनिकायकोटि	६३	,,	४०४-शे.	अम्बा	३३५
अमर्त्यवेधिता	६९	अमृतद्युति	५०५	,,	५५७
अमर्ष	३२०	(अमृतप)	७-प.	अम्बिका	४६
अमर्षण	३९२	(अमृतपायिन्)	७-प.	,,	२०३
(अमल)	१०५१	(अमृतभुज्)	७-प.	अम्बु	१०६९
अमा	१५०	(अमृतलिङ्ग)	७-प.	अम्बुकूर्म	१३५०
अमा	१५२७	(अमृतवत्)	७-प.	अम्बुघन	१६६-शे.
अमांस	४४९	अमृतस्	१८४	'अम्बुज'	११४५
अमात्य	७१४	अमृता	११५७	अम्बुतस्कर	९८-शे.
,,	७१९	' , '	११४५	(अम्बुद)	१०५१
'अमानस्य'	१३७१	' , '	११४६	अम्बुप	१३२९
अमावसी	१५०	(अमृतान्धस्)	७-प.	अम्बुमत्	९५३
अमावस्या	१५०	(, ,)	८८	अम्बुबुद्धि	१०८७
अमावासी	१५१	(अमृताक्ष)	७-प.	अम्बुवृत्त	२६७
अमावास्या	१५१	(अमृताशन)	७ प.	अम्बल	१३८८-शि.
अमित्र	७२९	अमृतासङ्गा	१०५३	अम्भस्	१०६९
अमुक्त	७७४	अमेधस्	३५२	अम्भस्स्	११०४
		अमोघा	२०५-शे.	अम्भ	१३८८

शब्दानुक्रमणिका

१३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अम्लवेतस	४१७	,,	६९३	अरिष्ट	१२५
अम्लिका	११४३	'अरग्वध'	११४०	,,	२२०
'अम्लिका'	११४३	अरघट्टक	१०९३	,,	४०८
अय	१३७९	अरजत्	५१०	,,	९९७
अयःकण्टकसंछन्ना	७८७-शे.	अरणि	८२५	,,	११३८
अयःप्रतिमा	१४६४	अरण्य	१११०	,,	११३९
अयन	१५८	अरण्यश्चन्	१२९१	,,	११८५
,,	९८३	(अरण्यानी)	११११	,,	१३२१
अयन्त्रित	१४६६	अरति	७२	अरिष्टनेमि	३०
अयस्	१०३८	,,	३१४	(अरिष्टहन्)	२२१
अयाचित	८६६	अरन्नि	५९९	अरुण	९५
अयि	१५३७	अरम्	१५३०	,,	१०२
अयुक्	१५-प.	(,,)	१४७०	,,	१३९६
अयुक्छद	११३३	अरविन्द	११६०	अरुणसारथि	९८
(अयुक्पलाश)	१६-प.	अरर	१००६	अरुणावरज	२३०
(अयुक्शक्ति)	१६-प.	अररि	१००७	अरुणोपल	१०६४
(अयुगिषु)	१६-प.	(अररे)	१५३७	अरुनुद	५०१
(अयुहनेत्र)	१६-प.	अराति	७२९	अरुन्धती	८४९
अयुत	८७३	अराफल	७८७-शे.	अरुन्धतीजानि	८४९
अयोऽप्र	१०१७	अराल	१४५७	अरुष्	४६५
अयोधन	९२०	अरसञ्चित	७८७-शे.	अरे	१५३७
अयोध्या	९७५	अरि	१०-प.	अर्क	९२
अयौनि	१०१७-शि.	,,	७२८	,,	९५
अर	२८	अरित्र	८७९	अर्क	८९-शे.
,,	१२८	अरिन्	७५५	अर्कज	१८२
		(अरिषड्कर्मा)	१४१३	अर्कतनय	७११

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अर्कबान्धव	२३६	अर्णवमन्दिर	१८८	अर्धलोष्टिका	४००-शे.
अर्करेतोज	१०३	अर्णस्	१०६९	अर्धवीक्षण	५७७
अर्कमुख	१८४	अर्त्ति	७७५	अर्षहार	६६०
अर्कसोदर	१७७	,,	१३७१	अर्धेन्दु	७८०
अर्गला	१००४	अर्थ	१९२	अर्धुद	४७१
अर्गलिका	१००५	अर्थ	१५१४	,,	८७४
'अर्धवध'	११४०	,,	१३८४-शि.	अर्भ	३३८
अर्ध	८६८	अर्थदूषण	७३८	अर्थ	३५९
अर्ध	५००	अर्थना	३८८	,,	८६४
(,,)	१२१४	अर्थप्रयोग	८८०	अर्थमदेवा	११२
अर्वा	४४७	अर्थवाद	२७०	अर्थमन्	९५
,,	१४६३	अर्थविज्ञान	३११	अर्या	५२४
अर्चित	४४७	अर्थव्ययज्ञ	३८७	अर्याणी	५२४
अर्चिष्	९९	अर्थिक	७९४	अर्यो	५१३
,,	११०२	अर्थिन्	३८८	अर्वेती	१२३३-शे.
अर्चिष्मत्	१०९८	अर्थ्य	१०६२	अर्वन्	१२३३
अत्य	४४६	अर्दना	३८८	,,	१४४३
अर्जुन	७०२	अर्ध	१४३४	अर्वाक्	१५४१
,,	७०८	अर्धकाल	२००-शे.	अर्शस्	४६८
,,	१०४४	अर्धकूट	२००-शे.	अर्शस	४६१
,,	११३५	अर्धशुच्छ	६६०	अर्शोघ्न	११८९
,,	११९५	अर्धजालवी	१०८४	,,	४०९-शे.
,,	१३९३	अर्धतूर	२९४-शे.	अर्शोयुज	४६१
,,	७०५	(अर्धनाराच)	७८०	अर्हणा	४४७
अर्जुनध्वज	१२६५	अर्धमाणव	६५९	अर्हत्	२४
अर्जुनी	१०७३	अर्धरात्र	१४५	,,	२३५-शे.
अर्णव					

शब्दानुक्रमणिका

४५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(अर्हद्भट्टारक)	३३६	अलिञ्जर	१०२२	,,	१२२६
अर्हित	४४६	(अलिन्)	१२१२	अवग्राह	१६६
अल	१२११	अलिन्द	१०१०	' , , '	१२२६
अलक	५६९	अलीक	२६५	अवघात	१०१७
अलका	१९१	,,	५७३	अवचूल	७५०
अलका	६८६	अलीगर्द	१३०५-शि.	अवज्ञा	१४७९
अलक्तक	६८६-शि.	अलोक	१३६५	अवज्ञात	१४७९
अलक्ष्मी	१३८०	अल्प	१४२६	अवट	९३१
अलगर्द	१३०५	अल्पतनु	४५३	,,	१३६४
'अलगर्द'	१३०५	अल्पमारिष	११८४	'अवटि'	१३६४
अलङ्कारिण्यु	३८९	अल्पिष्ठ	१४२८	अवटिन्	१६३-शे.
अलङ्कारिणी	३५४	अल्पीयस्	१४२८	अवटीट	४५१
अलङ्कार	६४९	अल्लुका	४१९-शे.	अवटु	५८६
अलङ्कारसुवर्ण	१०४६	अवकटिका	३१४-शे.	अवतंस	६५४
अलम्	१५२७	अवकर	१०१६	,,	६५४
अलम्भूण्यु	४९१-शे.	अवकीर्ण	१४७६	अवतमस	१४६
अलर्क	१२८०	अवकीर्णिन्	८५४	अवतार	१०८७
अलस	३८३	अवकुटारिका	३१४-शे.	अवतोका	१२६७
अलसेक्षणा	५०६	अवकृष्ट	४४०	अववंश	९०७
अलात	११०३	(अवकेशिन्)	१११६	अवदात	१३९३
अलातज्वाला	११०३	अवक्षेपणी	१२५२	,,	१४३६
अलावू	११५५	अवगण	१४५७-शि.	अवदान	८११
'अलावू'	११५५	अवगणना	१४७९-शि.	अवदारण	८९२
अलि	१२१२	अवगणित	१४७९	'अवदाह'	११५०
,,	१२११	अवगत	१४९६	अवद्य	१४४२
अलिक	५७३	अवग्रह	१६६		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(अवधयात्ना)	३३५	अवरज	९-५.	अवसेकिम	४०१
अवधान	१३७८	„	५५२	अवस्कन्द	८००-शि
‘ , , ’	१५, १८	अवरति	१५, २२	अवस्कर	६३६
अवधि	९६२	अवरा	१२२८-शि.	अवस्था	१३७५
अवध्वस्त	१४७६	अवरोध	७२७	अवहस्त	५९३
अवन	१५०२	अवरोधन	७२७	अवहार	१३५१
अवनत	१४५६	अवरोधिक	७२६	अवहित्या	३१६
(अवनद्ध)	२८७	अवर्ण	२७१	अवहेल	१४७१
अवनाट	४५१	‘अवलक्ष’	१३९३	अवाकृश्रुति	३४८
अवनि	९३६	अवलग्न	६०७	अवाग्र	१४५६
(अवनी)	९३६	अवलम्बित	१४७८	अवाच्	३४१
अवन्ति	९५६	अवलिप्तता	३१६	„	४५५
अवन्तिसोम	४१५	अवलोकन	५७७	(, ,)	१५२६
अवन्ती	९७६	अववाद	२७७	(अवाची)	१६५
अवन्ध्य	२४८-शि.	अवश्यम्	१५४०	अवाच्य	२६६
अवपात	९३१	अवश्याय	१०७२	अवार	१८७१
अवमृथ	८३४	अवध्वाण	४२४	अवारपार	१०७१
अवभट	४५१	अवसक्थिका	६७९	अवि	१२७१
अवम	१४४२	„	६८३-शि.	अवित	१४९५
अवमत	१४७९	अवसर	१५०९	अविदुग्ध	१२७८
अवमताङ्कुश	१२२२	अवसर्प	७३३	अविदुस	१२७८
अवमर्द	८००	अवसर्पिणी	१२७	अविद्या	१३७५
अवमानन	१४७९-शि.	अवसाद	३१२	अविनीत	४३१
अवमानित	१४७९	अवसान	३२४	अविनीता	५३८
अवयव	५६६	„	९६२	(अविनश्वर)	८६६
‘अवर’	१२२८	अवसित	१४९६	अविमरीक्ष	१२७८

शब्दानुक्रमणिका

१७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अविरत	१४७१	अशनायित	३९२	अश्वकर्णकं	११३८
अविरति	७३	अशनि	१८०	अश्वकिनी	१०८
अविरल	१४४७	..	११०५	(अश्वगोयुग)	१४२४
(अविहृडक)	११८३	अशिर	१८८-शे.	अश्वग्रीव	६९९
अविलम्बित	१४७०	अशिश्वी	५३९	अश्वतर	१२५३
..	१४७८	अशुचि	६३४-शि.	..	१३११
अविला	१२७७	अशुभ	१३८०	अश्वत्थ	११३१
(अविसंवादिवाच्)	७३४	अशेष	१४३३	अश्वमेधीय	१२४३
अविसोढ	१२७८	अशोक	११३५	अश्वयुज	१०८
अवित्र	५७	(..)	२२९	अश्ववार	७६१
अवी	५३५	अशीका	४५	अश्ववारण	१२८६
अवीरा	५३०-शि.	अश्मगर्भ	१०६४	(अश्वषड्गव)	१४२४
अवृष्टि	६०	अश्मज	१०६२	अश्वसेन	३८
अवेक्षा	१५१८	अश्मन्	१०३५	अश्वसेननृपनन्दन	६९२
'अव्यण्डा'	११५१	अश्मन्तक	१०१८	अश्वा	१२३३
'अव्यथा'	११४६	(अश्मयोनि)	१०६४	अश्वारोह	७६१
अव्यय	२१९-शे.	अश्मरी	४७०	अश्विन्	१८१
अव्यवहित	१४५१	अश्वान्त	१४७१	अश्विनी	१०८
अव्याहृतत्व	६६	अश्वि	१०१३	अश्विनीपुत्र	१४१
अव्युच्छित्ति	७१	'अश्वी'	१०१३	अश्वीय	१४२०
अश	७-प.	अश्व	३०७	अश्वङ्क्षीय	७४१
अशन	७-प.	अश्लील	२६६	अश्वतालायता	७८७-शे.
..	३९५	अश्लेषा	१११	अश्वपाद्	१२११
..	४२३	अश्लेषाभू	१२२	..	१२८६
अशनाया	३९३	अश्व	४७	अश्वमङ्गल	१२३७
		..	१२३२	अश्वमूर्ति	१९६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अष्टाश्रवण	२११	असित	१७०	असृज्	६१९
अष्टादसभुजा	२०५-शे.	असित	१२०	"	६२१
अष्टापद	४८७	"	१३९७	असौम्यस्वर	३४९
"	१०२८	(असितपक्ष)	१४७	अस्त	३२४
"	१०४३	असितामन	१२९२	"	१०२७
"	१२८६-शि०	असिधावक	९१६	"	१४८२
अष्टीवत्	६१४	असिधेनु	७८४	अस्तम्	१५३९
असंयुत	२१९-शे.	असिपत्रक	११९४	अस्ताग	५२
असंकृत	१५३१	असिपुत्री	५८४	अस्ताघ	१०७०
असक्त	१४७१	असु	१३६७	अस्ति	१५४१
असंकुल	९८६	असुख	१३७०	अस्तिनास्तिप्रवाद	२४७
असंख्य	८७५	असुमत्	१३६६	अस्तिमत्	४७७
असती	५२८	असुर	२३८	अस्तु	१५२८
असतीसुत	५४८	"	१२१८-शे.	अस्त्येय	८१
(असत्य)	२६५	असुरकुमार	९०	अस्त्र	६-५.
असदच्येत्	८५७	(असुराचार्य)	१२०	"	२२८
असन	११४४	असुराह	१०४९	"	७७३
असन्महत्	१७४-शे.	असुरी	४१९	"	७७५
(असम्बद्ध)	२६७	असुहृत्	७२९-शि.	अस्त्रकण्टक	७७८-शे.
असंमत	४९१	असूया	३२३	अस्त्रग्राम	१४१४
असह	६०३-शे.	असूक्ष्ण	१४७९ शि.	अस्त्रशेखर	७८७-शे.
असहन	७२९	असूक्ष्ण	१४७९	अस्त्रसायक	७७९-शे.
असार	१४४६	असृक्ष	६२०	अस्त्री	७८४-शे.
असि	७८२	असृक्प	१८८	अस्थाग	१०७०
असिक्	५८१	असृक्संज्ञ	६४५-शि.	अस्थाघ	१०७०
असिक्की	५२१	(असृक्पर्याय)	६४५-शि.	अस्थि	६१९
		असृग्धरा	६३०	"	६२५
				अस्थिकृत्	६२४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अस्थितेजस	६२८-शि.	अहङ्कृत	४३३	अहिभुज	१४-प.
अस्थिधन्वने	१९७	अहन्	१३८	,	२३१-शे.
अस्थिपञ्चर	६२८	(अहमग्रिका)	३१८	अहिभुत्	१९९
अस्थिभुज	१२७९	अहमहमिका	३१७	अहिरणिन्	१३०४-शे.
अस्थिर	४३७	अहम्पूर्विका	३१८	अहिरिपु	१४-प.
,	१४५५	अहम्प्रथमिका	३१८-शि.	अहिर्बुध्न	१९७
अस्थिविग्रह	२१०	अहंमति	१३७४	अहिर्बुध्नदेवता	११४
अस्थिसम्भव	६२८	अहर्बान्धव	९६	अहो	१५३७-शि.
अस्थिस्नेह	६२८	अहर्मणि	९५	,	१५४२-शे.
(अस्पष्ट)	२६६	अहर्मुख	१३८	अहोरात्र	१३८
अस्पृष्ट	२६६	अहस्कार	९७	अहाय	१५३०
अस्पृष्टभाषिन्	३४९-शे.	अंहार्य	१०२७	आ-	
अस्पृष्टवाच	३४९	अहि	२१९-शे.	आ	२२६-शि.
अस	३०७	,	१३०२	आकर	१०३६
अस	५६८-शे.	अहिंसा	८१	,	१४१२-शि.
,	६२२	अहिकान्त	११०६	आकरूप	६३५
,	१०१३	अहिकाय	१३१५	आकल्प	४६३
असपा	१२०३	अहिकोश	१३१५	आकार	२६१-शे.
असु	३०७	अहिच्छत्र	९६०	,	१५१३
अस्वप्न	८९	,	११९७	आकारगूहन	३१४-शे.
अस्वर	३४९	अहित	७२९	आकारगोपन	३१४
अस्वप्राधान्यनिन्दिता		(अहितुण्डिक)	४८८	आकारण	२६१
	६८	(अहित्यच)	१३१५	(आकारणा)	२६१
अहंयु	४३३	(अहिदंष्ट्रा)	१३१५	आकालिकी	११०५
अहङ्कार	३१६	अहिपर्यङ्क	२००-शे.	आकाश	१६३
(अहङ्कारिन्)	४३३	अहिभय	३०१	आकाशचमस	१०५-शे.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(आकाशस्फटिक)	१०६८	आग्निमास	१२३	आच्छुरितक	२९
आकीर्ण	१४७३	आग्निप्रा	८१४	आच्छोदन	३९६-३
आकुल	१४७२	आग्नीप्री	१८४-शि.	,,	९२
आकृत	१३८३	आग्नेय	१२३	आज	१३३५-३
आक्रन्द	७९९	,,	६२१	आजक	१४१
आक्रम	१५११	(आग्नेयी)	१६९	आजगव	२०
आक्रोड	१११२	आग्रहायणिक	१५२	आजनेय	१२३
आक्रोश	२७२	आग्रहायणी	११०	आजि	७९
आक्षपाटलिक	४७९-शि.	आघाट	९६२	आजिभीष्मभू	८०
आक्षपाद	८६२	आधार	४०७	आजीव	८६
आक्षारणा	२७२-शि.	आङ्गिक	२८३	आजू	११५
आक्षारित	४३६-शि.	आङ्गिरस	११९	आज्ञा	३७
आक्षेप	२७२	आचमन	८३७	आज्य	४०४
आखण्डल	२-प.	आचाम	३९६	आज्यवारि	१०४
,,	१७१	आचार	८४३	(आज्योद)	१०४
आखनिक	१२८८	आचारवेदी	९४८	आज्जनेय	७०२
आखु	१३००	आचारङ्ग	२४३	(आटरूप)	११४
आखुग	२०७	आचार्य	७८	आटरूपक	११४
'आखुमुञ्च'	१३०१	आचार्या	५२४	आटि	१३३
आखेट	९२७	आचार्यानी	५२३	आटी	१३३
आखोर	१५७-शि.	आचार्या	५२३	आडोप	१४९
आख्या	२६०	आचित	८८५	आडम्बर	७९९
आगन्दु	४९९	,,	८८५	'आडा'	१३३६
आगम	२४२	,,	१४७३	आढक	८६६
आगम्	७४४	आच्छाद	६६६	आढकवाप	९६९
आगू	२७८	आच्छादन	६६६-शि.	आढकिक	९६९

शब्दानुक्रमिका

२१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
आडकी	१०५६	(,,)	६-प.	आदि	१४५९
"	११७१	(आत्मजन्मन्)	६-प.	आदिकवि	८४६-शि.
आद्य	३५७	(आत्मजा)	५४२	आदितेय	८८
आणवीन	९६६	आत्मदर्श	६८४	आदित्य	९५
आणि	७५६	आत्मन्	२२९	"	१११
आण्ड	६१२-शि.	"	१३६६	(,,)	८८
आतङ्क	३०१	"	१३७६	आदित्यसूनु	७०५
"	४६२	आत्मप्रवाद	२४७	आदिम	१४५८
आतायिन्	३७२	आत्मभू	२१३	आदिराज	७००
आतप	१०१	"	२१७	आदीनव	१३७१
(आतपत्र)	७१७	(,,)	६-प.	आदेश	२७७
आतप्रवारण	७१७	(,,)	२२९	आदेशिन्	४८२
आतर	८७१	आत्मम्भरि	४२७	आदेश्टु	८१७
आतापिन्	१३३४	(आत्मयोनि)	२२९	आद्य	१४५८
'आतायिन्'	१३३४	(,,)	६-प.	आद्युन	४२८
आति	१३३८	(,,)	२१३	आधार	१०९६
आतिथेयी	४९९	(आत्मरुह)	६-प.	आधि	३१२
आतिथ्य	४९९	(आत्मसम्भव)	६-प.	"	८८२
"	४९९-शि.	(आत्मसूति)	६-प.	"	१३७१
आनुर	४५९	आत्माशिन्	१३४४	आधोरण	७६३
आतोय	२८६	आत्मीय	५६२	आध्यान	३०८
आत्तगन्ध	४४०	आत्रेय	६२०	आध्राण	४२६
आत्मगुप्ता	११५१	आत्रेयी	५३५	"	४२६-शि.
आत्मघोष	१३२२	आथर्वण	९९७	आध्रात	४२६
आत्मज	९-प.	आदर्श	६८४	आन	१३६८
"	५४२	(आदान)	७३८	आनक	२९३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
आनकदुन्दुभि	२२३	आपञ्च	४७८	आभोग	१४३१
आनत	१४५६	आपन्नसत्त्वा	५३९	(आभोगिक)	२९३
आनतज	९३	आपमित्यक	८८१	आम्	१५४०
आनद्ध	२८७	आपान	९०७	आम	४६३
आनन	५७२	आपी	११३	(आमन)	४६३
आनन्द	३१६	आपीड	६५४	आमगन्धि	१३९२
„	६९८	आपीन	१२७२	आमनस्य	१३७१
आनन्दधु	३१६	आपूपिक	१४१८	आमन्त्रण	२६१
आनन्दन	७३१	आपृच्छा	२७४	आमय	४६३
आनन्दप्रभव	६२९	आप्त	२५	आमयाविन्	४५९
आनय	८१४	„	७३४	आमलकी	११४५
आनाय	९२९	आप्तोक्ति	२४२	(आमावास्य)	८२३
आनाह	४७१	आप्रच्छन	७३१	आमिक्षा	८३१
„	१४३१	आप्रपदीन	६७८	आमिष	५७
आनिली	११२	आप्लव	६३८	„	६२३
आनुपूर्वी	१५०४	आप्लव	६३८-शि.	„	७३७
आनुपूर्व्य	१५०४-शि.	आबन्ध	८९३	आसुक्त	७६५
आन्तःपुरिक	७२६-शि.	आभरण	६५०	आसुष्यायण	५०२
आन्तर्बैश्विक	७२६-शि.	आभा	१५१२	आमोद	३१६
आन्दोलित	१४८१	आभास्वर	८९-शे.	„	१३९०
आन्वोक्षिकी	२५१	आभिजात्य	६८	आमोदिन्	१३९१
„	२५३	आभीर	८८९	आन्नाय	८०
आपगा	१०८०	आभीरपल्लिका	१००२	„	२४९
आपण	१००२	आभीरी	५२२	आभ्र	११३३
आपणिक	८६७	आभील	१३७१	आम्रातक	११५३
आपद्	४७८	„	३०३-शे.	आम्रेडित	२६७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
'आम्लीका'	११४३	आरक्ष	१२२६	आर्द्रक	११८९
आयत	१४२८	आरग्वघ	११४०	आर्द्रा	११०
'आयतन'	९९४	आरणज	९३	आर्य	२३२
आयति	१६२	आरणिन्	१३२५-शे.	"	३३३
आयत्त	३५६-शे.	आरनाल	४१५	"	३७९
आयलक	३१४	आरति	१५२२	आर्यपुत्र	३३५
आयसी	७६९	आरभटी	२८५	आर्या	२०३
आयःश्लिक	३५४	आरम्भ	१५१०	आर्यावर्त्त	९४८
आयाम	१४३१	आरव	१४००	आर्यभि	६९२
आयास	३२०	आरा	९१५	आर्यभ्य	१२५९
आयु	१३६९-शि.	आराधना	४९७	आर्हत	८६१
आयुक्त	७१९	आराफल	७८७-शे.	आल	१०५९
आयुध	७७३	आराम	११११	आलम्भ	३७१
"	१०४६	आरालिक	७२३	आलय	९९०
आयुधिक	७७०	आराव	१४००	आलवाल	१०९५
आयुधीय	७६९	आरेक	१४७५	आलस्य	३१५
(आयुर्वेदक)	४७२	'आरेवत्'	११४०	"	३८३
आयुर्वेदिक	४७२-शि.	आरोग्य	४७४	आलान	१२३१
आयुर्वेदिन्	४७२	आरोपितविशेषता	७०	आलाप	२७४
आयुष्	१३६९	आरोह	६०८	'आलाबु'	११५५
आयुष्मत्	४७९-शि.	"	१४३१	आलाबू'	११५५
आयोगव	८९७	आरोहक	१११४-शे.	आलावर्त्त	६६८
आयोधन	७९६	आरोहण	१०१३	आलास्य	१३४९
आर	११६	"	१५१०	आलि	५२९
"	१०४७	आर्जुनी	१०८६	"	९६५
आरकूट	१०४७	आर्त्तव	५३६		
		आर्द्र	१४९२		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
॥	१२११	आवसथ	९९१	आवेशन	१०००
॥	१४२३	॥	९९४	आवेशिक	४९९
आलिङ्गन	१५०७	आवसथ्य	९९४	॥	४९९
आलिङ्गिन्	२९३	आवसित	११८३	आवेष्टक	९८२
(आलिङ्ग्य)	२९३	आवाप	६६३	आशंसा	४३०
आलिन्	१२११	॥	७१५	आशंसितृ	३५०
'आलिन्द'	१०१०	आवाप	१०९५	आशंसु	३५०
आली	१२११	आवाल	१०९५	आशङ्का	३०१
(॥)	९६५	आवास	९९१	आशय	१३८३
॥	१४२३	आवासित	११८३-शि.	आशयाश	११००-शि.
आलीढ	७७७	आविक	६७०	आशर	१८७
(आलीन)	१०४२	आविद्ध	१४५६	आशा	१६९
आलीनक	१०४२	॥	१४८२	॥	४३०
(आलु)	१०२१	आविल	१०७१	आशित	३९४
आलुक	१३०७	आविष्कृत	१४७८	आशित	४२६
आलू	१०२१	आविष्ट	४९१	आशितहवीन	९६४
आलेख्य	९२२	आविस्	१५३९	आशिर	३९४-शि.
आलेख्यशेष	३७४	आवीत	८४५	॥	११००-शे.
आलोक	१०१	आलुक	३३२	आशिष	२७२
आवपन	१०२६	आलुत्त	३३२	॥	१३१५
आवरण	७८३	आवृत्	१५०४	आशी	१३१५-शि.
(आवरोधिक)	७२६	आवृत	१४७६	आशीविष	१३०४
आवर्त्त	१०७६	(आवृत्ति)	१५०४	'आशीविष'	१३०४
आवर्हित	१४८०	आवेग	३२२	आशु-	११६८
आवलि	१४२३	आवेश	३२१	॥	१५३०
'आवली'	१४२३	॥	१४९९	(॥)	१४७०

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
आशुग	७७८	आस	७७५	आस्तिक	४९०
"	११०६	आसक्त	३८५	आस्था	२७८
आशुशुक्षिणि	१८९७	आसन	९-५.	"	४८१
आश्रय	३०४	"	८२	आस्था	१४९८
आश्रम	१०२-शे.	"	६८४	आस्थान	४८१
आश्रप	११३	"	७३५	आस्थानगृह	९९७
आश्रम	८०८	"	१२२४	(आस्थानी)	४८१
"	१००१	"	११४४	आस्पद	९८८
आश्रय	७३५	आसना	१४९८	आस्फोटनी	९०९
"	९९१	आसन्द	२१९-शे.	'आस्फोटा'	११५६
आश्रयाश	१०९९	आसन्दी	६८४	आस्य	५७२
"	११००-शि.	आसन्न	१४५१	आस्यलाङ्गल	१२८८
आश्रव	२७८	आसव	९०४	आस्यलोमन्	५८३
"	४३२	"	९०५	आस्या	१४९८
"	१३७५	आसादित	१४९०	आस्यासव	६३३
आश्रुत	१४८९	आसार	१६५	'आस्रप'	११३
आश्र	१४२०	"	७९०	आस्रव	१३७५
आश्रय	८१६	आसीन	४९२	"	३९६-शे.
आश्रयुज	१५५	आसुति	९०५	आहत	१४८३
आश्रिन	१५५	आमुतीबल	८१८	आहतलक्षण	४३७
आश्रिनेय	१८१-शि.	"	९०१	आहर	१३६८
आश्रीन	१२५०	आसुर	६२१	आहव	७९६
आषाढ	१५४	आसेचनक	१४४३	आहवनीय	८२६
"	८१५	आस्कन्दन	७९७	आहार	४२३
"	१०२९	आस्कन्दित	१२४९	आहारतेजस	६२०
आषाढाभू	११७	आस्तर	६८०	आहारनीहारविधि	५८
		आस्तरण	६८०-शि.		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
आहार्य	२८३	इज्याशील	८१८	इन्दुकान्ता	१४३
आहाव	१०९२	इद्रयर	१२५९	इन्दुजा	१०८३
आहिक	१२१	इड्वत्सर	१५९-शे.	इन्दुभूत	१९९
आहिताग्नि	८३५	इडावत्सर	१५९ शे.	इन्द्र	१६९
आहितुण्डिक	४८८	इडिक	१२७७	"	१७१
आहुति	८२१	इतर	९३२	"	३५९
आहो	१५३६	"	१४६८	"	११९९
आहोपुरुषिका	३१८	इतरथा	१५४२-शे.	इन्द्रक	९९७
आहिक	२५५	इतरेतर	१४९९	इन्द्रकील	१०३०
आहय	२६०	'इतरेयुस्'	१५४२	इन्द्रकोश	१०११
आहा	२६०	इति	१५४२-शे.	इन्द्रगोप	१२०९
आहान	२६१	इतिह	१५३७	इन्द्रच्छन्द	६५८
	इ	इतिहास	२५९	इन्द्रजाल	७३८
इक्षु	११९४	इत्थम्	१५४२-शे.	"	९३६
"	१२००	इत्वर	१२४९-शि.	'इन्द्रु'	११३५
'इक्षुगन्धा'	११५६	इत्वरी	५२८	इन्द्रनील	१०६५
इक्षुरसकाथ	४०२	इदानीम्	१५३०	इन्द्रभगिनी	२०५-शे.
इक्षुवारि	१०७५	इध्म	८२७	इन्द्रभूति	३१
(इक्षुद)	१०७५	इन	३५९	इन्द्रमह	१२८०-शे.
इक्ष	१४५४	"	९७	इन्द्रमहकामुक	१२८०-शे.
"	१५१३	इन्दिरा	२२६	इन्द्रलुप्तक	४६६
इक्षित	१५१३	इन्दिन्दिर	१२१२	इन्द्रवारुणी	११५७
इक्षुदी	११४३	'इन्दिवर'	११६४	इन्द्रवृद्धिक	१२४३-शे.
इच्छा	४३०	इन्दीवर	११६४	इन्द्रसुत	७०४
इच्छावसु	१८९	इन्दीवार	११६४	'इन्द्रसुरस'	११४४
इज्जल	११४५	इन्दु	१०५	'इन्द्रसुरिस'	११४४

शब्दानुक्रमणिका

२७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
इन्द्राग्निदेवता	११२	'इषाका'	१२२५	(.)	१५०१
'इन्द्राणिका'	११४७	'इषिका'	१२२५	ईर्यापथस्थिति	१५०१
इन्द्राग्नी	१७५	इका	११९५	ईर्ष्या	३९१
इन्द्राणीमह	५१८-शे.	इषु	२२८	ईर्ष्यालु	३९१
इन्द्रातुज	२१४	,,	७७८	(ईलि)	७८५
इन्द्रायुध	१२४३-शे.	(इषुधि)	७८२	ईली	७८५
(इन्द्रावरज)	९	इष्ट	८३४	ईला	८-प.
इन्द्रिय	६२९	,,	१५०५	,,	१९५
,,	१३८३	'इष्टकापथ'	११५८	,,	३५८
इन्द्रियप्राप्त	१४१४	इष्टगन्ध	१३९१	ईशसख	१८९
इन्द्रियायतन	५६३	इष्टार्पूत	८३५	'ईशा'	८९१
इन्द्रियार्थ	१३८४	इष्ट्य	१५६	ईशान	१६९
इन्धन	८२७	इष्वास	७७५	,,	१९५
इन्वका	११०-शि.	ई		ईशान्तबन्धन	७५६
इभ	१२१८	ई	२२६-शि.	ईशितृ	३५९
इभपालक	७६२	ईक्षण	५७५	ईशित्व	२०२
इभारि	१२८४	,,	५७६	ईश्वर	१९६
इभ्य	३५७	ईक्षणिक	४८३	ईश्वर	३५७
इरम्मद	११०१	ईडा	२६९	,,	३७९
इरा	९०२	ईण्डेरिका	४००-शे.	ईश्वरा	२०४
,,	१०७०-शे.	ईति	६०	ईश्वरी	२०५-शे.
इरावर	१६६-शे.	,,	१२६	,,	२०५-शि.
इरिग	९३९	ईप्सा	४३१-शे.	ईपत्	१५३६
इला	९३७	ईरित	१४८२	ईषत्पाण्डु	१३९३
इल्वला	११०	ईर्म	४६५	ईषदुष्ण	१३८६
इष	१५५	ईर्या	१५००	ईषा	८९१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
इषादन्त	१२२३	उच्चय	६७३	उच्छशिल	८६६
ईषिका	९२०	उच्चल	१३६९	उटज	१९४
"	१२२५	उच्चार	६३४	उडु	१०७
ईषीका	९२०	उच्चवाच	१४४९	उडुप	८७९
"	१२२५	उच्चलिङ्ग	६०८-शे.	उडुपथ	१६३
(ईह)	४३०	उच्चूल	७५०	'उडुम्बर'	११३२
ईहा	४३०	उच्चैःश्रवस्	१७६	उड्डीन	१३१८
ईहामृग	२८४	उच्चैर्धृष्ट	२६९	उड्डीश	१९५
"	१२९१	उच्चैस्	१५४१	उत	१४८७
उ		उच्छर	१५३-शे.	"	१४८७
उकनाह	१२४१	उच्छादन	६२५-शि.	"	१५३६
उक्षतर	१२०८	उच्छृङ्खल	१४६६	उतथ्यानुज	११९
उक्षत्	१२५७	'उच्छ्रय'	१४३१	उताहो	१५३६
उखा	१०१९	उच्छाय	१४३१	उत्क	४३६
उख्य	४११	उच्छिष्टभोजन	८५७	उत्कट	४३६
उग्र	१९५	उच्छित	१४२९	(उत्कण्ठ)	३१४
"	८९६	उच्छीर्षक	६८३	उत्कण्ठा	३१४
उग्रचारिणी	२०५-शे.	उच्छ्रवसित	११२८	उत्कण्ठित	४३६
उग्रत्व	३१८	उच्छ्रवास	१३६८	उत्कर	१४११
उग्रधन्वन्	१७४	(,,)	२७५	उत्कर्ष	१५०६
उग्रनासिक	४५२	उज्जयर्ना	९७६	उत्कलिका	३१४
उचित	७४३	उज्जयन्त	१०३१	"	१०७५
उच्च	१४२८	उज्ज्वल	१४३५	उत्कुण	१२०९
उच्चण्ड	१४७८	उज्जम्भ	११२७	उत्कोच	७३७
उच्चताल	२८१	उज्जित	१४७५	उत्क्रम	१५११
उच्चन्द्र	१४५	उज्ज	८६५	उत्कोश	१३३५
				उत्क्षिप्तिका	६५६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
उत्तम	६५४	उत्पत्ति	३८९	उदक्	१६८
"	६५४	उत्पत्तिष्णु	३८९	"	१५४२-शे.
उत्तम	६२४	उत्पत्ति	१३६७	उदक	१०६९
उत्तम	१४३८	उत्पल	११६३	उदक्या	५३५
उत्तमर्ण	८८२	"	१२००	उदगद्रि	१०२७
उत्तमाङ्ग	५६६	उत्तराय	४५७	उदगयन	१५८
उत्तर	२६३	उत्पादित	१४८०	उदग्भूम	९५३
(उत्तरकुह)	९४६	उत्पात	१२६	उदग्र	१४२९
उत्तरङ्ग	१००६	उत्पादक	१२८६	उदग्रदत्	४५७
उत्तरच्छद	६७६	उत्पादपूर्व	२४७	"	१२२३
उत्तरदिक्पति	११०७-शे.	उत्पादशयन	१३३०	उदहृष्टिक	९५३
उत्तरफल्गुनी	११९	उत्पिञ्जल	३६६	उदघ्नन	१०२६
उत्तरभद्रपदा	११५	उत्फुल्ल	११२८	उदक्षित	१४८२
उत्तरा	१६७	उत्स	१०९६	उदाधि	१०७३
उत्तरायण	१५८	उत्सङ्ग	६०२	उदधिकुमार	९०
उत्तराशाधिपति	१९०-शे.	उत्सर्जन	३८६	उदन्त	२६०
उत्तराषाढा	११३	उत्सर्पिणी	१२७	उदन्या	३९४
उत्तरासङ्ग	६७२	उत्सव	१५०७	उदन्वत्	१०७३
उत्तरायक	६७१	उत्सादन	६३५	उदपान	१०९१
उत्तरेतरा	१६७-शे.	उत्सारक	७२१	उदय	५४
'उत्तरेयुम्'	१५४२	उत्साह	२९९	"	१०२७
उत्तान	१०७१	उत्साहशक्ति	७३५	"	१४३१
उत्तानपादज	१२२	उत्सुक	४३६	उदर	६०४
उत्तानशय	३३८	उत्सूर	१४०	उदग्रन्थि	४६९
उत्तेजित	१२४८	उत्सृष्ट	१४७५	उदरत्राण	७६८
उत्तेरित	१२४९	उत्सेध	१४३१	उदरपिशाच	४२८

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
उदरम्भरि	४२७	„	१०३९	उद्धार	८८१
उदरिक	४५०-शि.	„	११३२	उद्धुर	१४२८
उदरिणी	५३८	उद्धल	१०१६	उद्धुषण	३०६
उदरिन्	४५०	उद्धत	१४९५	उद्धष	४०१-शे.
उदरिल	४५०	उद्धमनीय	६६८	उद्धृत	१४८०
उदर्क	१६२	उद्गाठ	१५०५	'उद्धमान'	१०१८
उदर्चिष	११००	उद्गातृ	८१९	उद्धय	१०९१
उदवसित	९९०	उद्ध	१४४१	उद्धट	३६७
उदक्षिन्	४०९	„	६२३-शे.	उद्धव	१३६७
उदस्त	१४८२-शि.	उद्धन	९१९	उद्धिउज	१३५७
उदात्त	३६७	उद्धाटक	१०९३	उद्धिद्	१३५७
उदान	११०९	उद्धाटन	१०९३-शि.	उद्धिद	१३५७
उदार	३६७	उद्धात	१५१०-शि.	उद्यम	३००
„	३७६	उद्धाअन	१०९३-शि.	उद्यान	१११२
„	३८५	उद्दंश	१२०९	उद्योग	३००
उदारथि	२१९-शे.	उद्दान	४३९	उद	१३५०
उदावर्त्त	४६९	उद्दाम	१४६६	(उद्दम)	९७२
उदासीन	७३२	„	१८८-शे.	उद्धत्सर	१५९
उदाहार	२६२	उद्दाल	११७७	उद्धर्त्तन	६३५
उदित	२४१-शे.	उद्धोत	१०१	उद्धह	५४२
उदीची	१६७	उद्धाव	८०३	(उद्धहा)	५४२
उदीचीन	१६८	उद्धत	४३१	'उद्धात'	१४९५
उदीच्य	९५२	उद्धर	१८८-शे.	उद्दान्त	१२२१
' , , '	११५८	उद्धर्ष	१५०८	„	१४९५
उदीर्ण	३६७	उद्धव	१५०८	उद्धासन	३७१
उदुम्बर	१००९	उद्दान	१०१८	उद्धाह	५१८

शब्दानुक्रमणिका

३१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
उद्देश	११५४	उपकरण	७१६	उपदेश	९०७
उद्देश	१३००-शि.	उपकर्या	९९३-शि.	उपदा	७३७
उद्देश	१३००	उपकारिका	९९३	उपदीका	१२०८
उद्देश	१३००	उपकार्या	९९३	उपदेहिका	१२०७
उद्देश	१४९२	उपकूप	१०९२	उपद्रव	१२५
उद्देश	१४२८	उपकुल्या	४२१	उपधा	७४०
उद्देशानत	१४६८	उपक्रम	१५१०	उपधान	६८३
उद्देशाक्ष	२३१-शे.	उपकोश	२७१	उपधि	३७८
उद्देशन	३२२	उपगत	३७४	उपश्रुति	९९
उद्देश	४५२	उपगूहन	१४८९	उपनत	१४९४
उद्देश	४९६	उपग्रह	१५०७	उपनय	८१४
उद्देश	११२९	उपग्राह्य	७३७	उपनाय	८१४
उद्देश	११५५	उपग्र	१००१	उपनाह	२९०
उद्देशवेष	२००-शे.	उपचर्या	४७३	उपनिधि	८७०
उद्देशिष्णु	४२९	उपचार	४७३	उपनिषद्	२५०
उद्देशनस्	४३६	उपचार	४९७	उपनिष्कर	९८७
उद्देशनथ	३७१	उपचार	७३७	उपनिष्क्रमण	९८७
उद्देशाथ	९३२	उपचारपरीतता	६५	उपनीतरागन्व	६६
उद्देशाद	३२०	उपचित	४४९	उपन्यास	२६२
उद्देशादसंयुत	४२९	उपजाप	७३६	उपपति	५१९
उद्देशिधित	११२८	उपजिह्वा	१२०७	उपपादुक	१३५७
उद्देशीलन	५७८	उपज्ञा	१३७३	उपपुर	९७२
उद्देशुख	४५	उपज्ञा	४६३	उपप्रदान	७३७
उद्देशुलित	१४८०	उपताप	१०३५	उपप्लव	१२५
उद्देशेय	५७८	उपत्यका		उपप्लव	१२१-शे.
उपकण्ठ	१२४९				

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
उपबर्ह	६८३	उपवर्त्तन	९४७	उपस्कर	४१७
(उपबाहु)	५९०	उपवसथ	९५१	उपस्थ	६०२
उपभृत्	८२८	उपवस्त्र	८४२	"	६११
उपभोग	६३८	उपवोस	८४२-शि	उपस्थित	१४९४
उपभोगान्तराय	७२	उपवाह्य	१२२२	उपस्पर्श	८३७
उपमा	१४६२	उपविष	१३१४	उपहार	४४७
"	१४६३	उपविष्ट	४९२	"	७३७
उपमारु	५५८	उपवीत	८४५	उपहालक	९६१
उपमान	१४६३	उपवैणव	१४७	उपहर	७४१
(उपमिति)	१४६३	उपशम	३०४	उपशंशु	१५३८
उपयन्तु	५१७-शि.	उपशान्त्य	९६३	उपशकरण	८४१
उपयम	५१८	उपशाय	१५०३	उपशकृत	८२९
उपयाम	५१८	(उपशोचन)	२७५	उपशत्र	१४४१
उपरवत्	३८१	'उपश्रुत'	१४८९	उपशान्त्यय	१५०४
उपरक्षण	७४९	उपश्रुति	२६३	उपशदान	१५२४
उपरति	१५२२	उपसङ्ग्रह	८४४	उपशि	४७८
उपरम	१५२२	उपसन्न	१४९४	"	१३८१
उपराग	१२५	(उपसेचन)	३९९	उपश्याय	७८
उपराग	१२१-शे.	उपसम्पन्न	३७३	उपश्याया	५२४
उपरि	१५२६	"	४१३	उपश्यायानी	५२३
उपरीध्यात्	१५२६	उपसंख्यान	६७३	उपश्यायी	५२३
उपल.	१०३६	उपसर	१२७४	"	५२४
उपलब्धि	३०९	उपसर्ग	१२५	उपानह	९१४
उपलम्भ	१५२०	उपसर्जन	१४४१	उपान्त	१४५०
उपलिङ्ग	१२५	उपसर्था	१२६८	उपाय	७३६
उपवन	११११	उपसूर्यक	१०१		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
उपायन	७३७	उभय	९६७	उर्वरा	९३९
(उपालिन्दक)	१०१०	उरःमूत्रिका	६५७	उर्वशी	१८३
उपावर्त्तन	९४७-शि.	उरग	१३०३	उर्वशीरमण	७०१
उपाशकदशा	२४४	(उरगभूषण)	१९९	'उर्वारि'	११८९
उपासज्ञ	७८१	उरण	१२७६	'उर्वारि'	११८९
उपासन	७८८-शे.	'उरणाख्य'	११५८	उर्वी	९३५
उपासना	४९७-शि.	उरभ	१२७६	(उर्वीधर)	१८-प.
उपास्ति	४९७	उररीकृत	१४८९	(उर्वीभूत)	१८-प.
उपाहित	१२६	उरशब्द	७६६	उलक्का	११०२
उपाहित	१४८५	उरस्	६०२	उलन्द	२००-शे.
उपेक्षा	७३८	(उरसिज)	६०३	उलप	१११८
उपेन्द्र	२१४	उरसिल	७९२	"	११९४
उपोद्धात	२६२	उरस्य	५५०	उल्लक	१३२४
"	१५१०	उरस्वत्	७९२	उल्लखल	८९६
उपकृष्ट	९६९	उराह	१२४०	"	१०१६
उभ	१४२३	'उरीकृत'	१४८८	'उल्लखलक'	११४२
उभयद्युस्	१५४२-शे.	उरु	१४३०	'उल्लपिन्'	१३४६
उभयेद्युस्	१५४२-शे.	"	१११४-शे.	उल्लपी	१३४६
उम्	१५४२	उरुक्कम	२१९-शे.	उल्लु	५१८-शे.
उमा	२०३	उरुगाय	२१९-शे.	उल्का	११०३
"	११७९	उरुरीकृत	१४८८	उल्क	५४०
उमापति	१९९	'उरुवृक'	११५०	"	"
उमावन	९७७	'उरुवृक'	११५०	उल्बण	१४६७
उमासुत	२०८	उरोज	६०३	उल्मुक	११०३
उम्बर	१००९	उर्वज्ञ	१०२७-शे.	उल्लकसन	३०६
उम्बुर	१००९	"	१०७४-शे.		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
उल्लाघ	४७४	उष्णवीर्यं	१३५०	ऊर्णनाभ	१२१०
उल्लाप	२७५	उष्णांशु	९५	ऊर्णायु	६७०
उल्लोच	६८१	उष्णागम	१५७	,,	१२७६
उल्लोल	१०७६	उष्णिका	३९७	ऊर्ध्व	४९२
उशाती	२७३-शि	उष्णीष	६५१	ऊर्ध्वक	२९३
उशनस्	११९	,,	६६७	ऊर्ध्वकच	१२२-शे.
उशस्	१४३-शे.	उस	९९	ऊर्ध्वकर्मन्	२१९-शे.
उशीर	११५८	उसा	१२६५	ऊर्ध्वक्षिप्त	१४८
उषणा	४२१-शे.	उहार	१३५३-शि.	ऊर्ध्वजानुक	४५
उषर्वुध	१०९९	ऊ		ऊर्ध्वज्ञ	४५
उषस्	१३९	ऊढा	५१३	ऊर्ध्वज्ञ	४५
उषा	१४३	ऊत	१४८७	ऊर्ध्वन्दम	४९
,,	१२६५	ऊधस्	१२७२	(ऊर्ध्वदेहिक)	३७
,,	१५३३	ऊधस्य	४०४	ऊर्ध्वलिङ्ग	१९
,,	१५३६	ऊम्	१५४२-शे.	ऊर्ध्वलोक	८
,,	१०१९	ऊरव्य	८६४	ऊर्मि	१८७
उषाकील	१३२५-शे.	ऊरीकृत	१४८८	ऊर्मिका	६६
(उषारभण)	२३०	ऊरु	६१३	ऊर्मिमत	१४५५
उषित	१४८६	ऊरुज	८६४	'ऊर्व'	११०१
उषेश	२३०	ऊर्ज	७९६-शि.	ऊष	९४०
उष्ट्र	१२५४	ऊर्ज	१५५	ऊषण	४१९
उष्ण	१५७	,,	७९६	ऊषणा	४२१-शे.
,,	३८४	ऊर्जस्	३००	ऊपर	९३९
,,	१३८५	ऊर्जस्वत्	७९२-शि.	(ऊष्म)	१५७
उष्णक	३८४	ऊर्जस्वल	७९२	ऊष्मक	१५५
(उष्णवारण)	७१७	ऊर्जस्विन्	७९२	ऊष्मन्	११०३

शब्दानुक्रमिका

३५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
ऊष्मायण	१५७-शे.	ऊते	१५२७	एकगुरु	७९
ऊह	३११	ऊद्ध	३५७	'एकतर'	१४६८
"	३२३	ऊ,	११८३	एकतान	१४५८
ऊहा	३११-शि.	ऊद्धि	३५७	एकताल	१४१०
(॥)	३२३	ऊमु	८८	एकदन्त	२०७
ऊ		ऊमुक्षिन्	१७२	एकदा	१५४२-शे.
ऊक्थ	१९२	ऊदय	१२९४	"	१५४२-शे.
ऊक्थ	१९२	ऊधम	२६	एकदश	१९६
ऊक्ष	१०८	"	२९	"	४५३
"	१२८९	"	१२५६	"	१३२२
ऊमिद्	८१९	"	१४०१	"	२१९-शे.
(ऊवेद)	२४९	"	१४४०	एकधुर	१२६२
ऊच्	२४९	ऊषि	७६	एकधुरीण	१२६२
ऊषीष	१०२०	ऊषिकुल्या	१०८२	(एकनेत्र)	१९६
ऊषीष	१०२०	ऊष्टि	७८२	एकपत्नी	५२८
ऊशु	३७५	'ऊध्य'	१२९४	एकपदी	९८३
"	१४५६	(ऊध्यकेतु)	२३०	एकपदे	१५३२
(ऊशुरोहित)	१७९	'ऊध्यप्रोक्ता'	११५१	एकपर्णा	२०५-शे.
ऊष	८८१	ऊध्याङ्क	२३०	एकपाटला	२०५-शे.
ऊत	२६४	ए		एकपाद्	१९६
"	८६६	एक	८७३	"	२१९-शे.
ऊ	१५५	"	१४५७	एकपिङ्ग	१८९
"	१३६	"	१४६८	एकभू	१०५ शे.
ऊभती	५३५	एकक	१४५७	एक्यष्टिका	६६१
ऊवति	१५९-शे.	एककुण्डल	२२४	एकवर्षा	१२७२
		"	१३०७-शि.	एकशफ	१२३३-शे.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
एकशृङ्ग	२१९-शे.	एत	१३९८	ऐतिह्य	२५९
एकसर्ग	१४५८	एतन	१३६८	ऐन्द्रलुप्तिक	४५२
एकहायनी	१२७२	,,	१३४५-शे.	ऐन्द्र	७०९
एकाकिन	१४५७	एतर्हि	१५३०	ऐन्द्री	११३
(एकाक्ष)	४५३	एतस	८१३	(,,)	१६९
एकाग्र	१४५८	एध	८२७	ऐरावण	१७७
'एकाग्र्य'	१४५८	एधस्	८२७	ऐरावत	१७०
एकाङ्ग	११७-शे.	एधित	१४९५	,,	१७५
,,	२१९-शे.	एनस	१३८०	,,	१८५
,,	६४९-शे.	एरण्ड	११५०	,,	१४६
एकादशोत्तम	२००-शे.	'ऐरावत'	११४३	,,	११४३
एकानसी	२०५-शे.	एर्वरु	११८९	ऐरावती	११०६
एकान्त	७४२	'एर्वरु'	११८९	ऐल	७०१
,,	१५०६	'ऐल्लगज'	११५८	ऐलविल	१८९
एकान्तदुःषमा	१३१	एव	१५४२-शे.	ऐशानज	९३
एकान्तसुषमा	१२९	,,	१५४२-शे.	(ऐशानी)	१६९
एकायन	१४५८	एवम्	१५४२-शे.	ऐश्वर्य	२०१
एकायनगत	१४५८	,,	१५४२-शे.	ऐषमस्	१५४२-शे.
एकावली	६६१	एषण	७७९	ओ	
एड	४५४	एषणा	३८८	ओकस्	९९१
एडक	१२७६	एषणी	९२४	ओघ	२९९
एडगज	११५८			,,	१०८४
एडमूक	३४८	पे		,,	१४११
एड्क	१००३	ऐकागारिक	३८२	ओङ्कार	२५५
एण	१२९४	ऐकाग्र	१४५८	ओजस्	७१६
एणभृत्	१०५	(ऐडविड)	१८९	ओण्ड	९६१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
ओतु	१३०१	औपयिक	७४३	,,	१०७०-शि.
ओदन	३९५	औपरोधिक	८१५	कंस	२२०
ओदुम्बर	१०३९-शि.	औपवस्त	८४२-शि.	,,	१०२४
ओम्	१५४०	औपवन्न	८४२	(,,)	१०४९
ओषण	१३८९	औपवाह्य	१२२२-शि.	कंसक	१०५७
ओषधि	१११७	औमीन	९६७	(कंसजित्)	२२१
ओष्ठ	५८१	औरभ	६७०	कंसोद्भवा	१०५६
औ		औरभक्त	१४१७	ककुद्	१२६४-शि.
औक्षक	१४१६	औरस	५५०	ककुद्	१२६४
औजस	१०४४-शे.	और्ध्वदेहिक	३७४	ककुदावर्त	१२४३-शे.
औदपुष्प	११४७	और्ध्वदैहिक	३७४-शि.	ककुदिन्	१२४३-शे.
(औतानपाद)	१२२	और्ध्व	११००	ककुम्भन्	१२५७
(औतानपादि)	१२२	और्वशेय	१२३	ककुम्भती	६०७
औत्सुक्य	३१४	औलवय	८६२	ककुम्भ	१६६
औदनिक	७२२	औशोर	६८५	,,	२२१
औदरिक	४२८	औषध	४७२	,,	११३५
,,	४५०-शि.	औषधि	१११७	ककूल	६३८
औदधित	४११	औषधिगर्भ	१०५-शे.	ककूलक	६४६
औदधित्क	४११	'औषधी'	१११७	ककखट	१३८६
औदात्य	६५	औषधीपति	१०४	कक्ष	१११०
औदार्य	६९	(औषधीक्ष)	१०४	कक्षा	५८९
,,	५०९	औष्ट्रक	१४१६	कक्षा	६७१
औदुम्बर	८१६	क		,,	१४६३
(औहालक)	१२१४	क	२११	,,	१२३२-शि.
औपावक	१४१६	,,	५६६	कक्षापट	६७६
(औपावतिक)	२४५	,,	१०६९	कक्षापुट	६७६-शि.
औपम्य	१४६३				

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
कक्षीकृत	१४८९-शि.	कच्छपी	२८८	,,	१२१३-शे.
कक्षीवत्	८५३	,,	१३५३	कटि	६०७
कक्ष्या	१२३२	कच्छा	६७५	कटिप्रोथ	६०९
कखटी	१०३७-शि.	कच्छाटिका	६७५	कटिमालिका	६६४-शे.
कङ्क	७०७	(कच्छाटी)	६७५	कटिल्लक	११८८
,,	१३३३	कच्छुर	४६०	कटिसूत्र	६६४
कङ्कट	७६६	कच्छ	४६४	कटीर	६०७
कङ्कटीक	२००-शे.	कज्जल	६८६	कटु	१३८९
कङ्कण	६६३	कज्जलध्वज	६८६	कटुकाण	१३३०
'कङ्कणी'	६६५	कञ्चुक	६७४	कटोलवीणा	२१०
कङ्कत	६८८	,,	७६७	कटर	३५०
कङ्कपत्र	७७८	,,	१३१५	कटुर	४०९-शे.
कङ्कमुख	९०९	कञ्चुकिन्	७२७	कठिन	१३८७
कङ्काल	६२८	,,	१३०४	कठिनी	१०३७
कङ्कलि	११३५	कञ्चुलिका	६७४	'कठिल्लक'	११८८
कङ्कु	११७६	कट	६०७	कठोर	१३८७
कङ्कुनी	११७६	,,	१०१७	कड	३४९-शे.
'कङ्कु'	११७६	,,	१२२५	कडङ्गर	११८२
कच	५६७	कटक	६६३	कडार	१३१७
कचदमधुनखाप्रवृद्धि	६३	,,	७४६	(कडिन्दिका)	२५८
कच्चर	१४३५	,,	१०३३	कण	१४२७
कच्चित्	१५४०	कटपू	२००-शे.	(कणति)	१४०८
कच्छ	९५३	'कटल्लक'	११८८	कणय	७८७-शे.
,,	१०७७	कटाक्ष	५७८	कणा	४२१
कच्छप	१९३	कटाटक्क	२००-शे.	,,	४२३
,,	१३५३	कटाह	१०३२	कणाद	८६२-शि.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
कणित	१४०८	कतृण	११९१	कनिष्ठ	५५२
कणिश	११८१	कथंकथिकता	२६३	कनिष्ठ	१४२८-शि.
कणिशार्थार्जन	८६५	कथम्	१५४२-शे.	कनिष्ठा	५९३
'कणिष'	११८१	कदक	६८१	कनी	५१०
कण्टक	६२	कदध्वन्	९८४	कनीनिका	५७५
"	३०५	कदन	३७०	"	५९३
कण्टकारिका	११५७	कदम्ब	१०५४	कनीयस्	५५२
कण्टकाशन	१२५४	"	११३८	"	१४२८
कण्ट	५८८	कदम्बक	११८०	कनीयस	१०४०
कण्टकृणिका	२८७	"	१४११	कन्तु	२२८-शि.
कण्ठबन्ध	१२३२	कदर्य	३६८	कन्द	११६६
कण्ठभूषा	६५७	'कदल'	११३६	"	११८९
कण्ठाग्नि	१३१७-शे.	'कदलिन्'	१२९४	कन्दर	१०३३
कण्टिका	६६२	कदली	११३६	कन्दराकर	१०२७-शे.
कण्ठीरव	१२८३	"	१२९४	कन्दर्प	२२८
कण्ठेकाल	१९५	कदाचित्	१५३३	कन्दर्पा	४५
कण्डम	१०१७	कदुष्ण	१३८६	'कन्दलिन्'	१२९४
कण्डरा	६३१	कदु	१३९७	कन्दली	१२९४
'कण्डुरा'	११५१	कद्वद	३४७	कन्दु	९२१
कण्डू	४६४	(कद्वर)	३५०	कन्दुक	६८९
कण्डूति	४६४-शि.	कनक	१०४३	कन्धरा	५८६
कण्डूयन	४६४	कनकाध्यक्ष	७२३	कन्धरामध्य	५८७
कण्डूया	४६४	कनकालुका	७१८	कन्धकुब्ज	९७३
'कण्डूरा'	११५१	कनकाल्लय	११५१	कन्धस	५५२-शे.
कण्डोलक	१०१७	कनन	४५३	कन्शा	५१०
'कण्व'	९०४	कनिश	११८१ शि.	(,,)	११६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
कन्याकुञ्ज	९७४	'कपीतन'	११५२	'कमन्ध'	१०७०
कपट	३७८	'कपूय'	१४४३	कमर	४३४
कपर्द	२००	कपोणि	५९०-शि.	कमल	१०६९
„	१२०६	कपोत	१३३९	„	११६०
कपर्दिन्	१९६	कपोतपाली	१०१०	(कमलजन्मन्)	२१३
कपाट	१००७	कपोताभ	१३९४	कमला	२२६
कमाल	६२७	कपोल	५८२	कमलिनी	११६०-शि.
कपालभृत्	१९९	कपोली	१६४	कमलोत्तर	११५९
(कापलिन्)	१९९	कफ	४६२	कमितृ	४३४
कपालिनी	२०६	कफकूर्चिका	६३३	कम्प	३०६
कपि	१२९१	कफणि	५९०	कम्पन	१४५५
„	९८-शे.	(कफाणि)	५९०	कम्पाक	११०६
„	२१९-शे.	कफिन्	४६०	कम्पित	१४८१
„	१२१८-शे.	कफोणि	५९०	कम्प्र	१४५५
'कपिकच्छ'	११५१	कबन्ध	५६५	कम्बल	६७०
कपिकच्छू	११५१	„	१०७०	„	१३११
कपिस्थ	११५१	कबर	१४६९	„	१०७८-शे.
कपिध्वज	७०९	कबरी	५७०	कम्बलिवाहक	७५३
कपिल	१३९६	'कबिस्थ'	११५१	कम्बि	१०२१
„	२१९-शे.	कमठ	१३५३	'कम्बी'	१०२१
„	१२८०-शे.	कमण्डलु	८१६	कम्बु	१२०४
कपिला	१०४८	कमन	२२१	कम्बुप्रीवा	५८६
कपिलाञ्जन	२००-शे.	„	२२७	'कम्भारी'	१३४३
कपिलोह	१०४७	„	४३४-शि.	कम्भ	४३४
कपिश	१३९६	कमनच्छद	१३३३	„	१४४५
कपिशीर्ष	९८१	कमनीय	१४४५	कर	५-५.

शब्दानुक्रमिका

४१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	१००	करणत्राण	५६७	करालिका	२०५-शे.
"	५९१	करतोया	१०८५	करि	१२१८-शि.
"	७४५	करपत्रक	९१८	करिन्	१२१७
"	१२२४	करपाल	७८२-शे.	करिर	१०१९
करक	१६६	करभ	५९२	"	११५०
"	१०२१	"	१२५५	"	११८३
'करकट'	१३५२	करभूषण	६६२	करीष	१२७३
करपात्रिका	१०२५	करमाल	११०४	करीषामि	११०१
करह	६२८	करम्ब	१४६९	करुण	२९४
"	१०२२	"	३९८	"	११४९
करज	५९४	करम्भ	३९९	करुणा	३६९
(,)	११४०	(कररुह)	५९४	करुणापर	३६८
करञ्ज	११४०	करवाल	७८६	करेटु	१३३७
करट	१२२५	करवालिका	७८५	करेणु	१२१८
"	१३२२	करवीर	९८९	करेणुभू	८५३
"	६४५-शे.	"	११३७	करोटि	६२६
(,)	२८७	करवीरक	११९७	(करोटी)	६२६
करटा	१२६९	"	२०९ शे.	कर्क	१२३७
करटिन्	१२१७	करवीरा	१०६०	कर्कट	१३३४
करटु	१३३७	करशाखा	५९२	"	१३५२
करण	८२	करशीकर	१२२३	(,)	११६
"	५६३	करशुक	५९४	कर्कटी	११८९
"	८९७	करहाट	११६६	'कर्कड'	१३५२
"	१३८३	कराली	५१३-शि.	कर्कन्धु	११३८
"	४८४-शे.	करालिक	१११४	कर्कन्धू	११३८-शि.
"	५१८-शे.	"	७८२-शे.	कर्कर	६२६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(कर्कराटु)	१३३७	कर्णमोटी	२०६	,,	११९८
कर्कराटुक	१३३७	कर्णलतिका	५७४	कर्पट	६७६
कर्कराल	५६९	कर्णवेष्टक	६५६	,,	६६७-शे
कर्करी	१०२१	कर्णशङ्कुली	५७४	कर्पर	६२५
कर्करेडु	१३३७	कर्णसू	९८-शे.	,,	१०२२
कर्कश	१३८६	कर्णादर्श	६५६-शे.	कर्परिकातुस्थ	१०५३
कर्कास	११८८	कर्णान्दु	६५६	कर्पास	११३१
कर्कोटक	११९०	कर्णान्दू	६५६-शि.	'कर्पासी'	११३१
'कर्चूर'	१०४४	(कर्णारि)	७१०	कर्पूर	६३८
कर्ण	५७४	कर्णिका	६५५	,,	६४३
,,	७११	,,	११६५	कर्बर	१८८-शे.
,,	८७९-शि.	,,	१२२४	कर्दुर	१८८
कर्णकीटा	१२१०	कर्णिकाचल	१०३१	,,	१०४३
'कर्णजलूका'	१२१०	कर्णिकार	११४५	,,	१३१८
'कर्णजलौकस्'	१२१०	कर्णिकारच्छाय	१०४४-शे.	कर्दुरा	२०५-शे.
'कर्णजलौका'	१२१०	कर्णारथ	७५३	'कर्बूर'	१०४४
कर्णजित्	७१०	कर्णेजप	३८०	कर्मेकर	३६१
कर्णधार	८७६	कर्तन	३७२	कर्मेकार	३६२
कर्णधारिणी	१२१८-शे.	कर्तनसाधन	९११	कर्मेक्षम	३५४
कर्णपुर	९७७	(कर्तरि)	७८१	कर्मेष्ठ	३५४
(कर्णपुरी)	९७७	,,	९११	कर्मेण्या	३६२
कर्णपूर	६५४	कर्तरी	७८१	कर्मेन्	१४९४
कर्णप्रान्त	५७४-शे.	,,	९११	कर्मेन्दिन्	८०९
कर्णभूषण	६५५	कर्तृ	५-५	कर्मेप्रवाद	२४७
कर्णमूल	१२२५	कर्दन	१४०३	कर्मेभू	९६३
,,	५७४-शे.	कर्दम	१०९०	कर्मेभूमी	१४६

शब्दानुक्रमिका

४३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
कर्मवादी	१४७	कलंक	१०६	कलाधिक	१३२५-शे.
कर्मशील	३५४	कलत्र	५१३	(कलानिधि)	१०५
कर्णधूर	३५४	,,	६०७	कलान्तर	८८१
कर्मसचिव	७१९	कलधौत	१०४३	कलाप	६६४
(कर्मसहाय)	७१९	,,	१०४४	,,	७८२
कर्मसाक्षिन्	९८	कलभ	१२२०	,,	१३२०
कमान्त	९६३	कलभ	११६१	,,	१४११
कर्मार	९२०	(कलमूक)	३४८	कलापक	१२३२
'कर्मार'	११५३	कलम्ब	७७८	कलापूर	२९४-शे.
'कर्मार'	१३९७	कलम्बिका	५८७	कलाभूत	१०५
'कर्मेन्द्रिय'	१३८४	कलरव	१३३९	कलामक	११६९
(कर्षट)	९७२	कलल	५४०	कलाय	११७०
(कर्षटिक)	९७२	कलविङ्क	१३३१	कलावती	२८९
कर्षुर	१०४४	कलश	१०१९	कलि	७९६
कर्ष	८८४	कलशी	१०२२	,,	११४५
कर्षक	८९०	कलशीमुख	२९४-शे.	कलिका	२९१
कर्षचतुष्टय	८४४	कलशीसुत	१२३-शे.	,,	११२५
कर्षण	८६४	कलस	१०१९	कलिकारक	८४९
'कर्षण'	११४५	कलह	७९६	कलिङ्ग	१३३३
कर्षू	१०८०	कलहंस	१३२७	'कलिद्रुम'	११४५
कर्षवित	१५३३	कला	१०६	(कलिन्दतनया)	१०८३
कल	१४०९	कला	१३६	कलिन्दपुत्री	१०८३-शि.
कलक	१३४५	,,	९००	कलिन्दिका	२५८
कलकण्ठ	१३२१	कलाकेलि	२२७	कलिल	१४७२
कलकल	१४०४	कलाचिका	५९०	कलुष	१०७१
कलकुणिका	५२९-शे.	कलाद	९०८	,,	१३८१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
”	१२८३-शे.	”	१०४३	”	१४३५
कलेवर	५६४	(कल्याणप्रवाद)	२४८	कश्मीर	९५८
कल्क	१३८१	कलत्र	३०६	कश्मीरजन्मन्	६४४
कल्प	१६०	कल्लोल	१०७६	कश्यप	९०२
”	१६१	कवक	४२५	”	१२३६
”	१७९	”	११८४	”	१२४४
”	२५०	कवच	७६६	कष	९०१
”	७४३	कवचित	७६६-शिः	कषाय	१३८९
”	८३९	कवर	१४६९	कष्ट	१३७१
कल्पन	३७२	कवल्	४२६	कसिपु	६८५
कल्पनी	९११	कवाद	१००७-शि.	कस्तीर	१०४२
(कल्पावतंसिका)	२४५	कवि	११९	कस्तूरी	६३८
कल्पान्त	१६१	”	२११	”	६३९
कल्पित	१२२१	”	३४१	”	६४४
कल्मष	१३८१	”	८४६	कह्लार	११६५
”	१४३५-शि.	कविका	१२५०	कह्ल	१३३२
कल्माष	१३०८	कवितृ	३४१ शि.	कांस्य	१०४९
(कल्मसापक्षिन्)	१०३	कविय	१२५०	”	१०४०-शे.
कल्य	१३९	कवी	१२५०	कांस्यनील	१०५२
”	४७४	कवोष्ण	१३८६	काक	१३२१
”	९०२	कव्य	८३२	काककह्ल	१०७७
कल्यपाल	९०१	कशा	१२५२	‘काकचिन्वा’	११५५
कल्यवर्त	४२५	कशारुका	६२७-शि.	‘काकचिन्वि’	११५५
कल्या	२७३	कशिपु	६८५-शि.	‘काकचिन्वी’	११५५
कल्याण	८६	कशेरुका	६२७	काकजात	१६२१-शे.
”	२४८	कश्मल	८०१	काकतुण्ड	६४१

शब्दानुक्रमणिका

४५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
काकपुत्र	७७२	काञ्चनगिरि	१०३२	‘काद्रव’	११७७
काकपुष्ट	१३२१	काञ्चनी	४१८	काद्रवेय	१३०७
काकमाची	११८८	काञ्चिक	४१५	कानन	१११०
(काकल)	५८८	काञ्ची	६६४	कानीन	५४७
काकलक	५८८	काञ्चीपद	६०७	,,	८४७
(काकलि)	१४१०	काञ्जिक	४१५	कान्त	१४४४
काकली	१४१०	काण	४५३	(,)	५१६
काकारि	१३२४	काण्ड	७७८	कान्ता	८-प.
काकु	१४१०	,,	११८२	,,	५०४
,,	५८५-शे.	,,	११८३	कान्ता	५१५
काकुवाच	२७५	,,	१४४२	कान्तार	९८५
काकुद	५८५	काण्डपट	६८०	,,	१११०
काकोदर	१३०३	काण्डपृष्ठ	७७०	,,	११९४
काकोदुम्बरिका	११३३	काण्डवत्	७७१	कान्तारवासिनी २०५-शे.	
काकोल	११९६	काण्डवीणा	२९०-शे.	कान्तित	५०९
,,	१३२३	काण्डस्पृष्ट	८५८	,,	१५१२
काश	५७८	काण्डीर	७७१	कान्दविक	९२१
काशी	१०५५	कातर	३६५	कान्दिशीक	३६६
काश्वा	४३०	काल्य	८५२-शि.	कपथ	९८४
काच	३६४	कान्यायन	८५२	कापिल	८६३
,,	१०६२	कान्यायनी	२०३	कापिश	९०३
‘काचस्थाली’	११४४	,,	५३१	कापिशायन	९०२
काचिम	१०७०-शे.	कादम्ब	१३२७	कापोत	९४५
काञ्छी	१८५६	,,	७७८-शे.	,,	१०५१
काञ्चन	२३६	कादम्बरी	९०२	,,	१३९४
,,	१०४३	कादम्बिनी	१६५	(,,)	१४१५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
काम	७३	काम्बल	७५४	कारेणव	८५३-शे.
"	२३७	काम्बविक	९१०	कारोत्तम	९०५
"	४३१	काम्बोज	१२३५	कार्तवीर्य	३९६
"	१५०५	कामिन्	१३२८-शे.	"	७०२
कामकेलि	५३७	काम्य	१४४५	कार्तस्वर	१०४४
कामंगामिन्	४९५	"	८६-शे.	कार्तान्तिक	४८२
कामताल	१३२१-शे.	काय	५६३	कार्तिक	१५५
(कामध्वसिन्)	२००	"	८४०	कार्तिकिक	१५५
कामन	४३४	कायमान	९९६	कार्पण्य	३१९
कामना	४३१-शे.	कायस्थ	४८४-शे.	कार्पास	६६९
कामपाल	२२४	'कायस्था'	११४६	'कार्पासी'	११३९
कामम्	१५४०	कारकाद्यविपर्यास	६९	कार्म	३५४
कामयितृ	४३४	कारकुक्षीय	९५७	कार्मण	१४९८
कामरूप	९५६	कारण	१५१३	कार्मुक	७७५
"	८९-शे.	कारणा	१३५८	कार्य	१५१४
कामरूपिन्	१२८८-शे.	कारणिक	४७९	(कावेट)	९७२
कामलता	६१०	कारणव	१३४१	कार्श्य	११३८
कामलेखा	५३३-शे.	कारम्भा'	११४९	कार्षक	८९०
कामसख	१५३-शे.	कारवेल	११८८	'कार्ष्य'	११३८
कामाङ्कुश	५९४	कारस्कर	१११४	काल	१२६
कामायु	१३३५-शे.	कारा	८०६	"	१८४
कामायुष	२३१	कारिका	२५८	"	३२३
कामारि	१०५५	कारिन्	८९९	"	१३९५
कामुक	४३४	कारु	८९९	"	१२१-शे.
कामुका	५२७	कारुण्य	३६९	"	२००-शे.
कामुकी	५२७	कारुष	९५९	(,,)	१९३

शब्दानुक्रमणिक

४७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
कालक	६०४	कालान्तरविष	१३१३	काल्य	१३९
"	६१८	कालायनी	२०५-शे.	काल्या	१२६८
कालकण्टक	१३३२	कालायस	१०३७	"	२७३-शि.
कालकण्टक	१३३२-शि.	काल सुहृद्	२००	कावचिक	१४१७
कालकर्णिका	१३८०	'कालस्थाली'	११४४	कावेरी	१०८४
कालकुष्ठ	२१९-शे.	कालिका	४४	काव्य	११९
कालकूट	११९६	"	३०७	काश	११९५
कालकूट	१८५-शे.	"	१०५५	(काशसंकाश)	१४६२
कालखल	६०४	"	१६५-शि.	काशि	९७४
कालखण्ड	६०४	कालिङ्ग	११९८	(काशी)	९७४
कालग्रन्थि	१५९-शे.	कालिमी	११०	कादमरी	११४३
कालङ्गमा	२०५-शे.	कालिन्दी	१०८३	'काश्मर्य'	११४३
कालचक्र	१२८	(कालिन्दीकर्षण)	९२४	काश्यप	२३६
कालक्षरी	२०५-शे.	(कालिन्दीसू)	९५	"	६२२
कालदमनी	२०५-शे.	कालिन्दीसोदर	१८५	काश्यपि	१०२
कालधर्म	३३४	कालिन्दीसोदर	९-प.	"	२३१
कालनेमि	२२०	कालिय	२२१	काश्यपी	९३७
(कालनेमिहर)	२२१	(कालियदमन)	१०-प.	काष्ठ	११२२
कालपृष्ठ	७११	(,,)	२२१	काष्ठकीट	१२०३
कालमृत्	९८-शे.	(कालियशासन)	१०-प.	काष्ठकुहाल	८७८
कालरात्रि	२०५-शे.	(कालियारि)	१०-प.	काष्ठतक्ष	९१७
कालवृन्त	११७५	काली	२०३	काष्ठा	१३६
कालशेय	४०८	"	२३९	"	१६६
'कालस्कन्ध'	११४६	कालीयक	६४६	काष्ठाद्वय	१३६
कालगह	६४१	काष्ठेय	६०४	काष्ठाशुवाहिनी	८७७
कालानुसार्य	६४६ शि.	"	६४५	'काष्ठीला'	११३६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
कास	४६४	किङ्किणी	६६५-शि.	किमु	१५३६
‘,,’	११०५	किङ्किरात	११३५	किमुत	१५३५
कासर	१२८३	किञ्चन	१५३६	”	१५३६
कासार	१०९४	किञ्चित्	१५३६	किम्पचान	३६८
कासीस	१०५६	‘किञ्चिलक’	१२०३	किम्पाक	११४१
कासु	७८७-शे.	किञ्चुलक	१२०३	किम्पुरुष	९१
काहल	३४९-शे.	किञ्चुलक	१२०३-शि.	”	१९४
काहला	२९४-शे.	किञ्जलक	११६६	किम्पुरुषेश्वर	१९०
किंवदन्ती	२५९	किटि	१२८८	क्रियदेतिका	३००
किशार	११८१	किटिभ	१२०९	किर	१२८७
किशुक	११३६	किट्ट	६३१	किरण	९५
‘किकि’	१३२९	किट्टवर्जित	६२९	”	१००
किकिदिव’	१३२९	किट्टिम	१०७०-शे.	किरात	४५३-शे.
‘किकिदिवि’	१३२९	किण	४६५	किरात	९३४
किकिदीवि	१३२९-शि.	किणालात	१७४-शे.	किराती	२०५-शे.
किकी	१३२९-शि.	किणव	९०४	किरि	१२८७
‘किकीदिव’	१३२९	”	१३८१	किरिकिञ्चिका	२९४-शे.
किकीदिवि	१३२९	किणिवन्	१२३३-शे.	किरीट	६५१
‘किकीदीवी’	१३२९	कितव	४८५	किरीटिन्	७०९
‘किकीदीवि’	१३२९	किन्नर	४२	किमीर	१३९८
किखि	१२९०	”	९१	किमीरनिष्ठूदन	७०८
किङ्कण	२९४-शे.	”	१९४	(किमीरारि)	७०८
(किङ्कणि)	६६५	किन्नरी	२९०-शे.	किल	५५६-शे.
किङ्कणी	६६५	(किन्नरेश)	१९०	किलोटो	४०५
किङ्कर	३६०	किम्	११२८	किलास	४६७
‘किङ्कणि’	६६५	”	१५३६	किलासप्त	११९०

शब्दानुक्रमणिका

४९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
किलासिन्	४६१	कीलाल	१०६९	कुञ्चिका	१००५
किलिकिञ्चित	५०७	,,	६२२-शे.	कुञ्चित	१४५६
किलिञ्ज	१०१७	कीलित	४३८	कुञ्ज	१११५
कित्विष	१३८१	कीश	१२९१	कुञ्जर	१२१७
'किशलय'	११२३	कु	९३६		
किशोर	१२३३	कुकर	४५३	कुञ्जर	१४४०
किसल	११२३	कुकुद	१२६४-शि.	कुञ्जाराति	१२८६
किसलय	११२३	कुकुन्दर	६०८	कुञ्जाराशन	११३१
कीकट	३५८	(कुकुन्दर)	६०८	कुञ्जल	४१५
"	९६०	'कुकुर'	१२७९	कुट	९९०
कीकस	६२६	कुकूल	११०१	"	१०१९
"	१२०२	कुक्कुट	१३२४	"	१११४
कीकसमुख	१३१७-शे.	कुक्कुटाभ	१३०६	कुटक	८९१
कीचक	११५३	कुक्कुटाहि	१३०६	"	१०२३-शि.
कीचकनिषूदन	७०८	कुक्कुटि	३७८	कुटज	११३७
कीटमणि	१२१३-शे.	कुक्कुभ	१३४२	कुटर	१०२३
कीन	६२३	कुक्कुर	१२७८	"	१२३३-शे.
कीनाश	१८४	कुक्षि	६०४	कुटहारिका	५३४
"	१८७	कुक्षिम्मरि	४२७	कुटिल	१४५६
"	३६८	कुक्कुभ	६४५	कुटिलकेश	५६९
कीर	१३३५	"	६३९	(कुटिलाशय)	३४८-शि.
		कुच	६०३	कुटुम्बव्यापृत	४७८
कीर्ण	१४७३	कुचन्दन	६४२	कुटुम्बिन	८९०
कीर्ति	२७२	कुचर	३४८	कुटुम्बिनी	५१३
कील	१२७४	कुज	११६	(,,)	१४२१
कीला	११०२	"	१११४	कुट्टनी	५३३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
कुटन्ती	७८४-शे.	कुतप	१४१	कुप्य	१४४३
कुहार	१०२७-शे.	„	५४३	कुप्य	१०४६
कुट्टिम	९९२	(कुतापक)	१०३	कुप्यशाला	९९६
कुट्टुमित	५०८	कुतुक	९२६	कुबेर	४३
कुठ	१११४	कुतुप	१०२५	„	१६१
‘कुठर’	१०२३	कुतू	१०२५	„	१८९
कुठार	७८६	कुतूहल	९२६	‘कुबेराक्षी	११४४
कुडङ्ग	१११५	कुत्सा	२७१	कुब्ज	४५३
(कुडव)	८८६	कुत्सित	१४४२	„	१४२९
कुड्मल	११२६	कुथ	६८०	कुमार	४२
कुडघ	१००३	„	११९२	„	२०९
कुडयमत्स्य	१२९८	कुहाल	८९२	„	३३२
कुणप	५६४	‘,,’	११५२	(,,)	३३८
कुणि	४५३	(कुघ)	१०२७	कुमारक	३३८
कुण्ठ	३५३	कुनटी	१०६०	कुमारपाल	७११
कुण्ड	५५०	कुनाभि	१९२	(कुमारपालदेव)	३३६
„	१०१९	कुनालिक	१३२१-शे.	कुमारसु	१०८१
कुण्डगोलक	४१६	कुन्त	७८५	कुमारी	२०३
कुण्डल	६५६	कुन्तल	५६७	„	५१०
कुण्डलिन्	१३०३	„	९६१	कुमालक	९६०
कुण्डा	२०५-शे.	कुन्थु	२८	कुमुख	१२८८-शे.
कुण्डिका	८१६	कुन्थु	६९३	कुमुद	११६४-शि.
कुण्डिन्	१२३३-शे.	कुन्द	१९३	कुमुद	१००
कुण्डिन	९७९	„	९०९	„	१०४३
कुण्डिनपुर	९७९-शि.	कुन्दा	२०५-शे.	„	११६४
कुण्डिनापुर	९७९-शि.	‘कुन्दुरुकी’	११५२	कुमुदबान्धव	१०४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(कुमुदसुहृद्)	१०४	कुरङ्ग	१२९३	कुलधारक	५४२-शे.
कुमुदावास	९५४	कुरचिल्ल	१३५२	कुलनाश	१२५३
कुमुदाह्वय	१०४३	(कुरण्ट)	१२००	(कुलपालिका)	५१५
कुमुदिनी	११६३-शि.	कुरण्टक	११३५	कुलबालिका	५१५
कुमुदिनीपति	१०४	कुरण्ड	४७०	कुलप्रेष्ठिन्	४८५
कुमुद्रत	९५४	कुरण्डक	११३५-शि.	कुलञ्जो	५१५
कुमुद्रती	११६३	करर	१३३५	कुल्य	२०५-शे.
(कुमुद्रतीश)	१०४	कुररी	१२७७	कुलाय	१३१९
कुमोदक	२१६	कुर	९४६	कुलाल	९१६
कुम्बा	८२४	कुरुक्षेत्र	९५०	कुलाली	१०६२
कुम्भ	३८	कुरुण्टक	११३५-शि.	कुलाह	१२४१
"	१०१९	कुरुल	५६९	कुलिक	४८५
"	१२२६	कुरुविन्द	१०६१	"	१३१०
(,,)	४८	"	११९३	कुलिङ्ग	१३३१-शि.
(,,)	११६	कुरुविस्त	८८४	कुलिङ्कक	१३३१
"	११४२	कुर्कुर	१२७९	'कलिर'	१३५२
कुम्भकार	९१६	कुर्पर	५९०-शि.	कुलिश	१८१
कुम्भकारकुवकुट	१३४२	कुल	५०३	कुलिशाङ्कुशा	२३९
कुम्भदासी	५३४-शे.	"	९९०	कुली	५५४
कुम्भशाला	९९९	"	१४१३	'कुली'	११५७
कुम्भिन	१२१७	कुलक	४८५-शि.	कुलीन	५०२
"	१३४९	कलटा	५२९	"	१२३४
कुम्भी	१०१९	कुलस्थ	११७५	कुलीनक	११७३
कुम्भीनस	१३०४	कुलस्थिका	१०६२	कुलीनस	१०७०
कुम्भी।	१३४९	"	११७५	कुलीर	१३५२
कुरङ्कर	१३२८	कुलदेवता	२०५-शे.	कुलुक	६३२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
कुलेद्वरी	२०५-शे.	कुशस्थल	९७४	कुसुमान्त	६४५-शे.
कुल्माष	११७५-शि.	कुशा	१२५२	(कुसुमायुध)	२२८
(„)	४१५	कुशाग्रीयमति	३४४	कुसुम्भ	११५९
कुल्माषाभिषुत	४१५	कुशारणि	८५०	,,	६४५-शे.
कुल्मास	११७५	कुशिक	८११	कुसू	१२०३
कुल्य	५०२	कुशिन	८४६	कुसूल	१०१३
,,	६२५	कुशी	१०३९	कुसृति	३७७
कुल्या	१०८०	‘कुशीद’	८८०	,,	९२६
,,	१०८९	कुशीलव	३२९	कुस्तुम्बुरु	४१९
कुव	११६३	,,	७०४		
‘कुवर’	१३८९	कुशल	१०१३-शि.	कुह	१८९
कुवल	११६३	कुशेशय	११६०	कुहक	३७४
कुवल्य	११६३	कुषाकु	११००-शे.	(,,)	९२६
कुबलाश्व	७०१	‘कुषीद’	८८०	कुहकस्वन	१३४१
कुवली	११३८	कुष्ठ	४६६	कुहन	३९१
कुवाट	१००७	,,	११९७	कुहना	३७९
कुवाद	३४८	कुष्ठारि	१०५७	कुहर	१३६१
कुविन्द	९१३	(कुष्माण्डी)	४६	कुहाला	२९४-शे.
कुवीणा	२९०-शे.	कुसीद	८८०	कुहावती	२०५ शे.
कुवेणी	९२९	कुसीदिक	८८०	कुहु	१५१
कुवेल	११६३	कुसुम	४२	कुहुक	९२६
कुश	७०४	,,	११२४	कुहू	१५१
,,	१०६९	,,	५३६-शि.	कुहूमख	१३२१-शे.
,,	११९२	(कुसुमधन्वन)	२२८	कुकुद	४७५
कुशल	८६	कुसुमपुर	९७६	कूचिका	९२१
,,	३४३	(कुसुमबाण)	२२८	,,	१०५

शब्दानुक्रमणिका

५३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	४०५-शि.	कूर्चेशिरस्	६१७	कृतकृत्य	३४३-शि.
(कृजन)	१४०७	कूर्चिका	४०५	कृतज्ञ	१२८०-शे.
कृजित	१४०७	कूर्दन	५५६	कृतपुङ्ख	७७२
कूट	३७८	कूर्प	५८०	कृतम्	१५२७
"	९२०	कूर्पर	५९०	कृतमाल	११४०
"	१०३२	कूर्पास	७६७	कृतमुख	३४२
"	१२५९	"	६७४-शि.	कृतलक्षण	४३७
"	१४११	कूर्पासक	६७४	कृतवर्मन्	३७
'कूटक'	८९१	कूर्म	४८	कृतसापनिका	५२७
कूटक	२००-शे.	"	१३५३	कृतहस्त	३४२
कूट्यन्त्र	९३२	कूल	१०७७	"	७७२
कूटसाक्षिन्	८८२-शे.	कूलङ्कषा	१०८०	कृतान्त	१८४
कूटस्थ	१४५३	कूलभू	१०७७	"	२४२
कृणिका	२९१	कूष्माण्डक	२१०	(,,)	१९-प.
"	१२६४	"	११८८	कृतान्तजनक	९५
कृणितेक्षण	१३३५-शे.	कृक	५८७	कृतार्थ	५२
कृप	१०९१	कृकण	१३३८	"	३४३-शि.
कृपक	८७७	'कृकलाश'	१२९९	कृतिन्	३४१
कृक	१०८८	कृकलास	१२९९	"	३४३-शि.
कृक	६३०-शे.	कृकवाकु	१३२५	कृत	१४९०
कृक	४७५-शे.	कृकाटिका	५८६	कृत्ति	६३०
कृक	७५६	'कृकुलास'	१२९९	कृत्तिका	१०९
कृ	३९५	कृच्छ	८४२	कृत्तिकभव	१०५-शे.
कृ	५८०	"	१३७१	कृत्तिकासुत	२०८
"	५८३	कृन्	५-प.	कृत्तिवासस्	१९८
"	६१७	कृतकर्मन्	३४२	कृत्य	१५१४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
कृत्रिमधूप	६४८	कृषि	८६६	कृष्णा	४२१
कृत्स्न	१४३३	कृषिक	८९०	"	७१०
कृपण	३६७	कृषीवल	८९८	"	२०५-शे.
कृपा	३६९	कृष्टि	३४१	कृष्णामिष	१०३८
कृपाण	७४२	कृष्ण	१७-प.	कृष्णावास	११३१
कृपाणिका	७८४	"	२१५	कृष्णिका	४१९
कृपाणी	९११	"	४१९	कृसर	३९८
(,,)	७८४	"	६९७	केकर	४५८
(कृपान्)	७५८	"	१०५१	केका	१३२८
कृपालु	३६८	"	१३९७	केकिन्	१३१९
कृपीट	१०७०-शे.	"	१४७-शे.	केणिका	६८१
कृपीटयोनि	१०९७	"	१०४१-शे.	केतक	११५२
कृमि	१२०२	कृष्णकर्मन्	८५५	केतन	२२९
"	१२११	कृष्णकाक	१३२३	"	७५०
कृमिज	६४०	कृष्णतण्डुला	४३१-शे.	केतु	९९
कृमिजगध	६४०-शि.	कृष्णपक्ष	७१०-शे.	"	१२१
कृमिजा	६८६	कृष्णपिङ्गला	२०५-शे.	"	७५०
कृमिपर्वत	९७०	कृष्णभूम	९५३	केदार	९६५
कृमिला	५५८	कृष्णमृत्तिका	९५३	केनिपात	८७९
कृश	४४९	कृष्णला	११५५	केयूर	६६२
"	१४२७	कृष्णवर्त्मन्	१०९८	केरल	९६१
कृशानु	१०९८	'कृष्णवृन्ता'	११४४	केलि	५५५
कृशाश्विन्	३२९	कृष्णसार	१२९४	केलिकिल	२१०
(कृशेतर)	१७-प.	कृष्णशृङ्ग	१२८२	"	३३१
कृषक	८९१	'कृष्णासार'	१२९४	केलिकोर्ण	१२५५
(,,)	८९०	कृष्णत्वष्ट	२०४	केलिकुशिका	५५५

शब्दानुक्रमिका

५५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
केलिनी	९३८-शे.	(केशिहन्)	२२१	कैश्य	१४२०
केलीकिल	३३१-शि.	केशी	२०५-शे.	कोक	१२९१
केवल	७४२	,,	५७१	,,	१३३०
केवलज्ञानिन्	५०	केशोच्चय	५६८	कोकनद	११६३
केवलिन	२५	केसर	११३५	कोकाह	१२३७
केश	५६७	,,	११६६	कोकिल	१३२१
केशकलाप	५६८	केसरिन्	१२८४	(कोकिला)	१३२१
केशाग्र	४६६	,,	१२३३-शे.	कोट	५८३-शे.
केशपक्ष	५६८	कैटभ	२२०	कोटर	११२२
केशपाश	५६८	(कैटभारि)	२०१	कोटवी	५३४
केशपाशी	५७१	कैटमी	२०५-शे.	कोटि	८७३
केशभार	५६८	कैतव	३७८	,,	१०१३
केशमार्जन	६८८	,,	४८६	कोटिपात्र	८७९
'केशर'	११३५	कैदारक	१४१९	कोटिवर्ष	९७७
,,	११६६	कैदारिक	१४१९	कोटिश	८९३
केशरचना	५६८	कैदार्य	१४१९	कोटिश्री	२०५-शे.
केशरजन	११८७	कैरव	११६४	'कोटी'	१०१३
केशरिचुत	७०५	(कैरवबन्धु)	१०४	कोटीर	६५१
केशव	२१४	कैरविणी	११६३	कोटीश	८९३-शि.
,,	४५८	कैराटक	११९७	कोट्ट	९७३
केशवेध	५७०	कैलास	१०२८	कोट्टपति	७२६-शे.
केशहस्त	५६९	कैलासौकस्	१९०	कोठ	४६७
'केशाम्बुनाम'	११५८	कैवर्त्त	९२९	कोण	२९४
केशिक	४५८	कैवल्य	७४	,,	१०१३
केशिन्	२२०	कैशिक	१४२०	कोणवादिन्	२००-शे.
,,	४५८	कैशिकी	२८५	कोदण्ड	७७५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
कोदव	११७७	कोशफल	६४६	(कौबेरी)	१६९
कोप	२९९	,,	६४३-शे.	(कौमारी)	२०१
कोपन	३९२-शि.	(कोशला)	९७५	कौमुद	१५५-शे.
कोपना	५१०	कोशशायिका	७८४-शे.	कौमुदी	१०७
कोमल	१३८७	कोशातकी	११८८	कौमुदीपति	१०४
कोयष्टि	१३३८	कोशिका	१०२४	कौमुदकी	२२२
कोरक	११२५	कोशी	११२४	कौलटिनेय	५४९
कोरदूषक	११७७	'कोष'	१०४५	कौलटेय	५४९
कोल	८७९	,,	१३१९	(,,)	५४८
,,	१२८७	(कोषकार)	११९४	कौलटेर	५४८
कोलक	४२०	कोष्ण	१३८६	कौलीन	२७०
,,	६४६	कोसला	९७५	कौल्येयक	५०२
कोलकुण	१२०९	कौक्षेयक	७८२	,,	१२७९
कोलम्बक	२९०	कौज	१०२९-शि.	कौश	९७४
कोला	४२१-शे.	कौटक्ष	९१८	कौशलिक	७३७
,,	११३८	(कौटल्य)	८५३	कौशल्यानन्दन	७०३
कोलाहल	१४०४	कौटिक	९३०	कौशाम्बी	९७५
कोलि	११३८	कौटिल्य	८५३	कौशिक	१७३
'कोली'	११३८	कौणप	१८७	,,	६२८
कोविद	३४१	कौलुक	८२६	,,	८५०
कोविदार	११५१	कौतुहल	९२६	,,	१३२४
कोश	७१४	कौप्रवीण	९६६	,,	११४२
कोश	७८३	कौन्तिक	७७०	,,	२०५-शे.
,,	९९५	कौन्तेय	७१०-शे.	कौशिकी	२०५-शे.
,,	१०४५	कौपीन	६७६	कौशेय	६७०
,,	१३१९	कौपोदकी	२२२-शि.	कौषीतकी	१३३

शब्दानुक्रमणिका

५७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
क्षीर्षाव	३१५	कव्य	६२२	,,	६०२
क्षीस्तुभ	२२३	कव्याद्	१८८	,,	१२८७
(क्षोपन)	३९९	(कव्याद्)	१८८	कोडपाद	१३५३
क्वच	९१८	काथ	३७२	कोडा	६०२
क्वचच्छद	११५२	कान्ति	१५११	कोडीकृति	१५०७
क्वच	११५०	कायक	८६८	कोध	२९९
,,	१३३८	क्रिमि	१२११-शि.	कोधन	३९२
क्वच्छन्द	२३६	क्रिया	१४९७	कोधिन्	३९१
क्व	८२०	क्रियावत्	३५३	,,	१२८०-शे.
(,)	१२४	क्रियाविशाल	२४८	कोश	८८७
क्वधामन्	२१९-शे.	क्रियाह	१२३८	कोष्ट	१२९०
क्वमुञ्च	८८	क्रियेन्द्रिय	१३८४	क्रौञ्च	४७
क्वन्दन	१४०४	क्रौडा	५५५	,,	१०२९
क्वन्दित	१४०२	कुञ्च्	१३२९	,,	१३२९
क्वम	६१६	कुञ्च	१०२९	(क्रौञ्चदारण)	२०९
,,	८३९	,,	१३२९	कोञ्चारि	२०९
,,	१५०३	कुञ्चा	१३२९-शि.	कोञ्ची	१३२९-शि.
क्वमण	६१६	कुधू	२९९	कुपुष	६०५-शे.
,,	१२३३-शे.	कुधा	२९९	क्वम	३१
(क्वमशयन)	१५०३	कुष्ट	१४०२	क्विलन्न	१४९२
क्वमुक्त	११५४	क्वूर	३७६	क्विलन्ननेत्र	४६१
क्वमेलक	१२५३	क्वूर	१३८६	क्विलन्नवासम्	६७९
क्वविक्रयिक	८६७	क्वूरात्मन्	१८४-शे.	क्विलष्ट	२६५
क्वयिक	८६८	क्वेतव्यमात्रक	८७१	क्वलीव	५६२
क्वयिन्	८६८	क्वय	८७१	क्वलेदु	१०५-शे.
क्वय	८७१	क्वोड	१२१	क्वलेश	३१९

शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
क्लोम	६०५-शे.	क्षत्रिय	८६३	क्षारणा	२७९
क्लोमन्	६०५	क्षत्रिया	५२४	क्षारित	४३६
क्लु	११७६	क्षत्रियाणी	५२४	क्षालित	१४३७
क्वण	१४००	क्षत्रियो	५२३	क्षिति	९३६
क्वणन	१४००	क्षन्तृ	३९१	क्षितिरुह	१११४
क्वथित	१४८६	क्षपा	१४१	'क्षिपणी'	८७७
क्वाण	१४००	क्षम	४९१	क्षिपणु	११०७-शे.
क्वाथि	१२३-शे.	क्षमा	३९१	क्षिप्त	१४८१
क्षण	१३७	क्षमा	९३६	(, ,)	७७९
,,	१५०८	क्षमितृ	३९०	क्षिप्नु	३५०
,,	१५०९	क्षमिन्	३९०	क्षिप्र	६१७
क्षणदा	१४१	क्षय	१६१	,,	१४७०
क्षणन	३७०	,,	४६३	क्षिया	१५२३
क्षणनु	४६५	,,	९९१	क्षीण	४४९
क्षणप्रभा	११०५-शि.	,,	१५२३	क्षीणाष्टकर्मन्	२४
क्षणिका	११०५	क्षरिन्	१५७	क्षीजन	१४०९
क्षणिनी	१४३-शे.	क्षव	४१८	क्षीब	४३६
क्षत	४६४	,,	४६३	क्षीर	४०४
क्षतमा	६८६	क्षवधु	४६४	,,	१०६९
क्षतज	६२२	क्षान्ता	९३८-शे.	क्षीरकण्ठ	३३८
क्षतव्रत	८५४	क्षान्ति	३९१-शि.	क्षीरज	४०९
क्षत्	७२१	(क्षान्तिमत)	७६	क्षीरप	३३८ मि.
,,	७६०	क्षाम	४४९	क्षीरपत्र	११८६
,,	८९७	क्षार	८२८	क्षीरस्फटिक	१०६८
क्षत्र	८०७	,,	१०६२	क्षीरवारि	१०७५
,,	८६३	क्षारक	११२५	क्षीरशर	८३१

शब्दानुक्रमिक

५२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शौराब्धिमानुषी	२२६-शे.	क्षुधा	३९३-शे.	क्षेमङ्कर	४८९
शौराह्वय	६४८-शे.	क्षुधित	३९२	क्षेमङ्करी	२०५-शे.
(शोरोद)	१०७५	क्षुप	१११७	क्षेमा	२०५-शे.
शौरोदतनया	२२६	क्षुब्ध	१०२३	क्षैरेयी	४६०
क्षुण्ण	३४५	क्षुमा	११७९	(क्षोणि)	९३६
क्षुण्णक	२९४-शे.	क्षुरप्र	७८०	क्षोणी	९३६
क्षुत्	४६३	क्षुरमर्दिन्	९२३	क्षोद	९७०
क्षुत	४६३	क्षुरिका	७८४-शि.	(क्षौद)	१२१४
क्षुताभिजनन	४१८	क्षुरिन्	९२२	क्षौम	६६९
क्षुद्र	३६८	क्षुरी	७८४	क्षौम	९८१
"	१४२७	क्षुल्ल	१४२६	क्षौर	९२४
"	३५८-शे.	क्षुल्लक	१२०५	क्षौरिक	९२३-शे.
"	३८०-शे.	क्षेत्र	५१३	क्ष्युत	१४८४
क्षुद्रकम्बु	१२०५	"	५६३	क्ष्मा	९३६
क्षुद्रकीट	१२०२	"	९६५	क्ष्वेड	११९५
क्षुद्रकृप	१०९३	क्षेत्रज	५४९	क्ष्वेडा	१४०४
क्षुद्रघण्टिका	६६५	क्षेत्रज्ञ	१३६६		
क्षुद्रमासिका	४५१	"	२१३-शे.	ख-	
'क्षुद्राङ्ग'	१२०५	"	३४३-शे.	ख	१६३
क्षुद्रा	१२१३	(क्षेत्रहर)	३७२	"	१०५१
"	५३३-शे.	क्षेत्राजीव	८९०-शि.	"	१३८३
"	११५७	क्षेत्रिन्	८९०	खकखट	१३८७-शि.
क्षुद्रराम	१११३	क्षेप	२७१	खग	९५
क्षुद्रोपाय	७३८	'क्षेपणि'	८७७	"	७७८
क्षुप्	१३७२	क्षेपणी	८७७	"	१३१६
"	३९३-शे.	क्षेम	८६	खगलिका	५३३-शे.
				खङ्कर	५६९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
खचित	१४६९	,,	१२८७	खरकोमल	१५४-शे.
खज	१०२३-शि.	खण्ड	४०३	खरणस्	४५१
खजक	१०२३	,,	१४३४	खरणस	४५१
खजाका	१०२१	खण्डपशु	१९८	(खरद्वारिक)	१०३
खजित्	२३५	खण्डल	१४३४-शि.	(खरश्मि)	९५
(खज्ज)	४५५	खण्डशील्य	५२९-शे.	खराशु	९५
खजक	४५५	खण्डास्य	२१९-शे.	खर	८५९
खज्जन	१३२८	खण्डिक	५८९	,,	२००-शे.
खज्जरीट	१३२८	,,	११७१	,,	५८४-शे.
खट	४६२	खण्डित	१४९०	खर्जू	४६४
खटक	५९७	खण्डिन्	११७४	खर्जूति	४६४-शि.
(खटाखु)	१३०१	खण्डीर	११७२	खर्जूर	१०४३
खटिका	४०१-शे.	खतमाल	१६४-शे.	,,	१०५८
खटकििका	१००७-शि.	खतिलक	९८-शे.	खर्व	४५४
खटिनी	१०३७	खदिर	१७४-शे.	,,	८७४
खटी	१०३७	खद्योत	१२१३	,,	१४२९
खट्टन	४५४	खनक	१३००	खर्वशाख	४५४
खट्टिक	९३०-शे.	खनि	१०३६	खल	३८०
खट्टवा	६८३	खनित्र	८९२	,,	९१७
खट्टवाङ्ग	२००	खपराग	१४६-शे.	,,	९६९
खट्टवाङ्गमृत्	१९९	'खपुर'	११५४	खलत	४५२-शि.
(खट्टवाङ्गधर)	१९९	खर	१२५६	खलति	४५२
खज्ज	७८२	,,	१३८५	खलधान	९६९
,,	१२८७	,,	१३८६	खलपू	३६३
खज्जपिधानक	७८३	खरकुटी	१०००	खलिन	१२५१-शि.
खज्जिन्	४१७	खरकोण	१३४१	खलिनी	१४२१

शब्दानुक्रमिका

६१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
खलीन	१२५०	खुरली	७८८	गङ्गासुत	२०८
(खल्लूर)	७८८	खुरोपम	७८७-शे.	गच्छ	१११४
खल्लारिका	७८८	खेवर	१०५६	गज	४७
खलेवालिन	८९४	खेट	९७२	,,	७५१
खल्या	१४२१	,,	१४४३	,,	१२१७
खल्ल	१०२५	,,	४६२-शे.	गजता	१४२२
खल्लाट	४५२	खेटक	७८३	,,	१२२३
खस	४६४	खेद	२९९	(गजपुर)	९७८
खसापुत्र	१८८-शे.	खेय	१०९५	गजप्रिया	११५२
खसिन्धु	१०५-शे.	खेलनी	४८७	'गजभक्षा'	११५२
खस्फटिक	१०६८	खेल	५५६	'गजभक्ष्या'	११५२
खातक	१०९४	खोजाह	१२३७	गजाजीव	७६२
खातिका	१०९५	खोड	४५५	गजास्य	२०७
खादन	४२३	खोर	४५५	(गजासुरद्वेषिन्)	२००
,,	५८४	खोल	७६८-शि.	गजासुहृद्	२००
खानि	१०३६	ख्यात	१४९३	गजाह्वय	९७८
खापगा	१०८२	ग-		गजा	१००१
खारी	८८६	गगन	१६३	,,	१०३६
(खारीक)	९६९	(,)	१०५१	गडक	१३४५
खिल	९४०	गगनध्वज	९७	गडयितु	१६४-शे.
खिल्लखिल्ल	१३२०-शे.	गगनाध्वग	९७	गड्ड	४६६
खुङ्गणी	२९०-शे.	गङ्गा	१०८१	'गडुची'	११५७
खङ्गाह	१२३८	(गङ्गाघर)	७-प.	गडुल	४५३
खुर	१२४४	,,	१९९	गडुची	११५७
खुरणस्	४५२	गङ्गाभृत्	१९९	गडोल	४२५
खुरणस	४५२			गण	३१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	२०१	गण्डशैल	१०३६	गन्धकालिका	८४७
"	१४११	गण्ड	११२०	गन्धज्ञा	५८०
गणक	४८२	(गण्डिका)	११२०	गन्धदारु	६४०-शे.
गणदेवता	८९-शे.	गण्डूपद	१२०३	गन्धधूली	६४४
(गणनाथ)	१९९	गण्डूपदभव	१०४१	गन्धनालिका	५८१-शे.
गणनायिका	२०५-शे.	गण्डूपदी	१२०३	गन्धपिशाचिका	६४९
(गणनीय)	८७२	गण्डूष	५९८	'गन्धफली'	११४९
गणरात्र	१४३	गण्डोल	४२६	गन्धमातृ	९३६
गणाधिप	३१	गण्य	८७२	गन्धमूषी	१२०१
गणि	७८	गताक्ष	४५७	(गन्धमूषिका)	१३०१
गणिका	५३२	गति	४७०	गन्धरस	१०६३
"	३३४	"	१५००	गन्धर्व	४१
"	१२१८-शे.	गद	४६३	"	९१
"	११४८	गदेयिन्तु	१६४-शे.	"	१८१
गणिकापति	५१९	गदाधज	२१६	गन्धर्व	१२३१
गणिकाभृति	३६३	(,,)	९-प.	'गन्धर्वहस्तक'	११५१
गणिपिटक	२४५	(गदाधर)	२१९	गन्धवती	८४८-शे.
गणैय	८७२	गदान्तक	१८२-शे.	गन्धवह	११०१
गणेरुका	५३४-शे.	गदाभृत्	२१९	गन्धवहा	५८१-शे.
गणेश	२०७	गदित	२४१-शे.	गन्धवाह	११०७-ति
गणेश्वर	१२८५-शे.	गदिनी	२०५-शे.	गन्धसार	६४१
गण्ड	४६६	गद्गदस्वर	१२८३-शे.	गन्धहृत्	५८१-शे.
"	५८२	गन्त्री	७५३	गन्धाम्बुवर्ष	६१
"	१२२५	गन्दुक	६८९-शि.	गन्धारमन्	१०५१
गण्डक	१२८७	गन्ध	१३९०	गन्धिक	१०५५
गण्डमाल	४६७	गन्धक	१०५७	गन्धोत्तमा	९०१

शब्दानुक्रमणिका

६३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
गन्धोली	१२१५	"	१४०५	गल	५८८
गमस्ति	९६	गर्जा	१४०५-शि.	गलकम्बल	१२६४
"	१००	गर्जि	१४०६	गल्लगण्ड	४६७
(गमस्तिपाणि)	९६	गर्जित	१२२०	गल्लगुण्डिका	५८५
गभीर	१०७१	"	१४०६	गलन्ती	१०२१
गमन	७८९	गर्त	१३६४	गलस्तनी	१२७५
'गम्भीरी'	११४३	गर्तिका	९९९	गलाङ्कुर	४६७
गम्भीर	१०७१	गर्दभ	१२५६	गलि	१२६३
गम्भीरवेदिन्	१२२२	गर्दभाह्वय	११६४	गलित	१४९०
गवा	९७३	गर्दभी	१२०८	गल्ल	५८२
गर	१३१४	गर्द	४३०	गल्वर्क	९०६
गरभ	५४०	गर्धन	४२९	गवय	१२८६
गल	११९५	गर्म	५४०	गवल	१२८३
गरुत	१३२०-शे.	"	६०४	गवाक्ष	१०१२
गरुड	४३	गर्मक	१४४	'गवाक्षी'	११५७
"	२३०	"	६५१	गवोधुका	११७९-शि.
(ग)	७८०	गर्मपाकिन्	११६८	गवोश्वर	८८८
(गरुडगामिन्)	२२१	गर्मवती	५३८	'गवडु'	११७९
गरुडाग्रज	१०२	गर्मागार	९९५	गवेधु	११७९
(गरुडाङ्क)	२१४	गर्माशय	५४०	गवेधुका	११७९
गरुड	१३१८	गर्मिणी	१२६६	गवेश्वर	८८८-शि.
गरुडमत्	२३१	गर्व	३३६	गवेषित	१४९१
'गरुडमत्'	१३१७	(गर्व)	२७१	(गवोद्ध)	१४४१
(गरुड)	२३०	गर्वणा	२७१	गव्य	१२७३
गौरी	१०२२	गर्हा	२७१-शि.	"	४०४-शे.
गर्व	१२१८	गर्ह्य	१४४२	गव्या	७७६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	८८८	गान्धर्व	१८३	गिरिमल्लिका	११२१
"	१४२१	"	२८०	गिरियक	६६९
गव्यूत	८८७	गान्धर्वी	२०५-शे.	गिरिश	११६
"	८८८	गान्धार	१४०१	गिरिसार	१०३८
गव्यूति	८८८	गान्धा री	४६	गिरीयक	६७९-शि.
गहन	१११०	"	२४०	गिरीश	११६
"	१४७२	गामिन्	९-घ.	गीःपति	१११
गह्वर	१०३३	गारुड	१०४४	गीःपतीष्टिकृत्	८१८
"	१४०२	गारुत्मत्	१०६४	गीत	२८०
गाङ्गेय	१०४३	(गार्ग्यक)	१४१६	गीति	२८०
(,)	२०८	गार्गी	२०५-शे.	गीरथ	११९-शे.
गाढ	१४४७	गार्ध्रपक्ष	७७८	गीर्वाण	१९-२.
गाढ	१५०५	गार्मिण	१४१५	"	८१
गाणिक्य	१४२०	गार्हपत्य	८२६	गीष्पति	११९-शे.
गाण्डिव	७१०	गालव	११५९	'गुग्गुल'	११४१
गाण्डीव	७१०	गालि	२७२	गुग्गुल	११४१
गात्रा	५६३	गिद्	२४१	गुच्छ	६६१
"	१२२८	गिरि	६८८	"	११३६
"	५६६-शे.	"	१०२७	"	११८१
गात्रसंकोचिन्	१३०२	गिरिक	६८९-शि.	गुञ्ज	११३६
गात्रसंप्लव	१३४०	गिरिकर्णौ	११५६	गुञ्जा	८८१
गात्रानुलेपनी	६३९	गिरिका	१३०१	"	११५५
(गाधिनन्दन)	८५०	गिरिगुड	६८९	गुड	४०१
गाधिपुर	९७४	गिरिज	१०६२	"	४२९
गाधेय	८५०	(,)	१०५१	"	६८८
गान	२८०	गिरिजामल	१०५१	गुडपुष्प	११४१

शब्दानुक्रमणिक

६५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
गुहफल	११४२	गुन्द्र	११९२		११२०
'गुडा'	११४०	गुन्द्रा	११९३	गुल्मिनी	१११८
गुराकोश	७०९	"	११४९	गुल्य	१३८८
गुह्यची	११५७	गुन्द्राल	१३४०	गुवाहक	११५४
गुह्यक	४२५	गुप्त	१४८३	गुह	२०९
गुण	७२२	"	१४९७	गुहा	१०३३
"	७३५	गुप्तवर	२२५-शे.	गुह्य	६११
"	७७६	गुप्ति	८०६	"	७४२
"	९२८	गुम्फ	६५३	गुह्यक	१९४
"	१४४१	गुरु	७७	(गुह्यकेश)	१९०
गुणग्राम	१४१४	गुरु	११९	गुह्यगुरु	२००-शे.
गुणव्यनिका	६८२	"	१४३०	गुह्यमध्य	६११
गुणवृक्ष	८७७	गुरुकर्म	८०	गुह	१४८३
गुणविज्ञानक	६०३-शे.	गुरुहन्	८५८	गूढपथ	१३६९
गुणविधि	२३५-शे.	गुरुदैवत	१११	गूढपाद्	१३०४
गुणित	१४८३	गुरुपत्र	१०४२	गूढपुरुष	७३३
गुणोत्कर्ष	१३७५	(गुरुपाद्)	३३६	गूढभोजन	१२३३ शे.
गुह्यित	१४८३	गुर्विणी	५३८	गूथ	६३४
गुह्यव	१२९१	गुर्वी	५३९	गून	१४९५
(गुप्त)	११२६	गुल	६११	गूलाक	११५४
गुप्तक	११२६	गुलञ्छ	११२६	गुल्लन	११८७
गुप्त	६१२	गुलुञ्छु	११२६-शि.	गुल्लु	४२९
गुप्तकोल	४६८-शि.	गुल्फ	६१५	गुल्ल	१३३५
गुप्तप्रह	४६९	गुल्म	४६९	गुल्लि	१२६८
गुप्तपुर	४६८	"	६०५	"	१२८८
गुप्तल	१४०८	"	७४८	गुह	५१२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
„	९८९	गेहेनर्दिन्	४७७	(गोतल्लज)	१४४१
गृहगोषिका	१२९७	गेहेश्वर	४७७	गोत्र	२६०
गृहगोलिका	१२९७	गैरिक	१०३६	„	५०३
गृहजालिका	३१४-शे	„	१०४४	„	१०२७
गृहपति	७३४	गैरेय	१०६२	गोत्रकाल	९३८-शे.
गृहबलिभुञ्ज	१३३१	गो	८७	गोत्रा	९३६
गृहमणि	६८७	„	९९	„	१४३१
गृहमृग	१२७९	„	२४१	गोद	६३५
गृहिमेधिन्	८०८	„	९३६	गोदन्त	१०५१
गृहयात्र	४४५	„	१०५७	गोदा	१०८४
गृहस्थ	८०८	„	१२६५	गोदारण	८९१
गृहाम्बु	४१६ शे.	‘गोकण्टक’	११५६	„	८९३
गृहाराम	१११२	गोकर्ण	५९५	गोदावरी	१०८४
गृहावप्रहणी	१००९	„	१२९३	गाडुह	८८९
गृहिणी	५१२	„	१३०४ शि.	गोधन	१२७३
गृहिन्	८०७	गोकिराटिका	१३३६	गोधा	७७६
„	८०८	गोकुल	१२७३	„	१३९७
गृहीतदिस्	८०५	गोकुलोद्भवा	२० -शे.	गोधा	५७३
गृहोलिका	१२९८	गोक्षुर	११५६	गोधूम	११७४
गृह्य	१३४३	(गोगोयुग)	१४२४	गोधूमचूर्ण	४०३
गृह्यक	३५६	गोप्रन्थि	१२७३	गोनर्द	१३२८-शे.
गेन्दुक	६८९	‘गोडुम्बा’	११५७	गोनस	१३०६
गेय	२८०	गोचर	१३८४	गोनर्दीय	८५१
गेह	९८९	गोणी	६७९	(गोनाय)	१४४१
गेहभू	९८९	गोतम	३१	गोनास	१३०६
गेहिनी	५१२-शि.	गोतमान्वय	२३७	गोप	७२६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	८८९	"	१३४९	गोसहस्र	१२८६
"	१०६३-शि.	गोमेध	४३	गोसर्ग	१३९ शे.
गोपति	९७	गोयुग	१४२४	गोस्तन	६६१
"	१२५९	गोरस	४०४	'गोस्तना'	११५६
गोपरस	१०६३	"	५०६	गोस्तनी	११५५
गोपानसी	१००९	"	४०८	गोस्थान	९६४
गोपयित	१४९७	गोराटी	१३३६	गोहिर	६१६
गोपाल	८८९	गोरुत	८८७	गौतम	६२४
"	२००-शे.	गोलक	५५०	"	८५०
गोपालिका	१२०८	गोला	१०६०	"	११९९
गोपाली	५१८-शे.	"	२०५-शे.	गौतमी	२०५-शे.
गोपित	१०५९-शे.	गोलाङ्गल	१२९२	"	१०८५-शि.
गोपुच्छ	६६१	'गोबन्दनी'	११४९	गौधार	१२९७
गोपुर	९८१	गोवर्द्धनधर	२१८	गौधेनुक	१४१८
गोपेन्द्र	२१८	गोविन्द	२१५	गौधेय	१२९७
गोप्य	३६०	"	८८९	"	१२९७
(गोप्रकाण्ड)	१४४१	गोविश्व	१२७२	गौधेर	१२९७
(गोमर्वाचिका)	१४४१	(गोवृन्दारक)	१४४१	गौर	१३९३
गोमन्	८८८	गोवृष	१२५९	"	१३९४
(गोमतल्लिका)	१४४१	गोशाला	९९९	"	११९-शे.
गोमती	१०८५	गोशीर्ष	६४२	गौरव	५००
गोमय	१२७२	गोष्ठ	९६४	"	६४५-शे.
गोमयोत्था	१२०८	गोष्ठश्च	४७७	गौरार्द्रक	११९८
गोमायु	१२९०	गोष्ठी	४८१	गौरावस्कन्दिन्	१७४ शे.
गोमिन्	८८८	(गोस)	१३९	गौरी	२०३
गोमुख	४१	गोसङ्ख्य	८८९	"	२४०

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
॥	५१०	ग्रहीतृ	४४५	ग्रीष्म	१५७
(गौरीनाथ)	११९	(ग्रहेश)	९७	ग्रीवयक	९४
(गौरीप्रणयिन)	८-प.	ग्राम	९६१	॥	६५७
(गौरीप्रिय)	८-प.	॥	१४१४	ग्लह	४८६
(गौरीरमण)	८-प.	ग्रामकुक्कुट	१३२५-शे.	(ग्लहि)	४८६
(गौरीवर)	८-प.	ग्रामणी	१४३९	ग्लान	४५९
(गौरीश)	८-प.	॥	९२३-शे.	ग्लानि	३१९
गौष्ठीन	९६४	ग्रामतक्ष	९१८	ग्लास्तु	४५९
'ग्रथिल'	११५०	ग्रामता	१४२२	ग्लौ	१०५
ग्रन्थन	६५३	ग्राममृग	१२८०-शे.	घ	
ग्रन्थि	११३०	ग्रामसीमा	९६३		
ग्रन्थिक	४२१	ग्रामीण	५०१	घट	४८
॥	७१०-शे.	ग्रामेयक	५०१	॥	९६२
ग्रस्त	२६६	ग्राम्य	२६६	॥	१०१९
ग्रह	९२	॥	२६६	घटा	४८१
॥	१०७	ग्राम्य	५०१	॥	१२२३
॥	१२५	ग्राम्यधर्म	५३७	घटिका	१३७
॥	१५२३	ग्रामन्	१०२७	घटीयन्त्र	१०९३
ग्रहक	८०६	॥	१०३६	घटोद्भव	१२३
ग्रहकल्लोल	१२१-शि.	ग्रस	४२५	घट्ट	१०८७
ग्रहण	३१०	ग्रसमात्रक	८१३	घण्टापथ	९८७
ग्रहणीरूज्	४७१	ग्राह	१३५१	घण्टाशब्द	१०४९
ग्रहनेमि	१६३-शे.	॥	१५२३	घण्टिका	५८५
ग्रहपति	९७	ग्राहक	८८२	घन	१६४
ग्रहपुष	९५	'ग्राहिन'	११११	घन	२८६
ग्रहाश्रय	१२२-शे.	ग्रीवा	५८६	॥	२९२
				॥	५६४

शब्दानुक्रमणिका

६९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
॥	७८५	घस	१३८	घृतवर	४००
॥	१०३७	घाटा	५८६	घृतपूर	४००
॥	१४४७	घाण्टिक	७९४	घृतलेखनी	८३६
॥	५७२-शे.	घात	३७१	घृताण्डी	४००-शे.
॥	१०४२-शे.	घातिन्	१०-५.	घृताचिष्	११००-शे.
घनगोलक	१०४७	घातुक	३६९	घृतावनि	८२५
घनधातु	६२०	घातोद्यत	३७२	घृताह्वय	६४८-शे.
घनरस	१०६९	घार	८३७	घृतली	१२०७
घनवात	१३५९	घात्तिक	४००	घृतौषणी	४००-शे.
घनवाहन	१९७	घास	११९५	घृष्टि	१२८८
घनश्रेणी	९३८-शे.	घासि	११००-शे.	घोटक	१२३२
घनसार	६४३	घुट	६१५	घोणस	१३०६
घनाघन	१६४	घुटिक	६१५	घोणा	५८०
घनाञ्जली	२०५-शे.	घुण	१२०३	घोणिन्	१२८८
घनाव्यय	१५८	घुण्टक	६१५	'घोण्टा'	११५४
घनाश्रय	१६३	घुसण	६४४	घोर	३०३
घनोत्तम	५७२-शे.	घूक	१३२४	॥	६४५-शे.
घनोदधि	१३५९	घूकारि	१३२२	घोरा	१४३-शे.
घनोपल	१६६	घूर्णन	१५१९	घोरवासिन्	१२९०-शे.
घर्ष	२९६	घूर्णि	१०१९	घोल	४०८
घर्षरी	६६५-शे.	घूर्णित	४४२	घोष	१००२
घर्म	३०५	घृणा	३०३	॥	१०४९
घर्मा	१३६१-शे.	॥	३६९	॥	१४००
घसि	४२३	घृणि	९९	घोषणा	२६९
घसुरि	११००-शे.	घृत	४०७	घोषयितु	१३२१-शे.
घस्मर	३९४	॥	१०७०-शे.	घोषवती	२८७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
घ्राण	५८०	,,	१४११	चटु	२६४
घ्राणतर्पण	१३९०	चक्रसंज्ञ	१०४२	चटुल	१४५५
च	१५४२-शे.	चक्राङ्ग	१३२५	चणक	११७१
चकित	३६५	चक्रावर्त	१५१९	चणकात्मज	८५३
,,	३६५	चक्रिन्	१३०४	चण्ड	१८६
चकोर	१३३९	चक्रीवत्	१२५६	,,	३९२
चक्र	७४६	चक्रेश्वरी.	४४	,,	१३८५
,,	७५५	,,	२३९.	चण्डकोलाहुल	२९४-शे.
,,	७८७	चक्षण	९०७	चण्डता	३१८
,,	१०४२	‘चक्षुःश्रवस्’	१३०३	चण्डमुण्डा	२०६-शे.
,,	१४११	(चक्षुर्विकल)	४५७	चण्डा	४५
,,	१०८८ शि.	चक्षुष्	५७९.	‘चण्डात’	११३७
(,,)	१३३०	चक्षुष्य	४४८	चण्डातक	६७४
चक्रजीवक	९१६	चक्षुष्या	१०६२	चण्डाल	८१७
चक्रनामन्	१०५४	चञ्चरीक	१२१२	,,	१३३
(चक्रपाणि)	२१९	चञ्चल	१४५४	चण्डिल	१२२
चक्रबान्धव	९६	चञ्चला	११०५	चण्डी	२०३
चक्रमृत्	२१९	चञ्चु	१३१७	चतुःशास्त्र	५६४-शे.
चक्रमण्डलिन्	१३०५	,,	१११०	चतुःशाल	१५१
चक्रमर्दक	११५८	चञ्चुमत्	१३१७-शे.	चतुःसम	६३९
चक्रमेदिनी	१४३-शे.	चञ्चुसूचिक	१३४१	चतुर	३४३
चक्रवर्तिन्	६९१	चञ्चू	१३१७	,,	३८४
चक्रवाक	१३३०	चटक	१३३१	,,	९९८
(चक्रवाकबन्धु)	९६	चटका	१३३१	चतुःस्तम्बलाध्यक्ष	७२५
चक्रवाल	१०३१	,,	१३३१	‘चतुरंगुल’	११४०
		चटकाशिरस्	४२१	चतुर्गति	१३५३

शब्दानुक्रमिका

७१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
चतुर्दन्त	१७७	चन्दनगिरि	१०२९-शे.	(चन्द्रात्मज)	९-प.
चतुर्दशी	१५१	चन्द्रिर	१०५ शे.	,,	११७
चतुर्दश	२१९-शे.	चन्द्र	९२	(चन्द्राभरण)	७-प.
चतुर्धा	१५४२-शे.	,,	१०५	(चन्द्राह्वय)	१०४३
चतुर्भद्र	१३८२	,,	६४३	चन्द्रिका	१०६
चतुर्भुज	२१६	,,	१०४४	चन्द्रिमा	१०७-शि.
चतुर्मुख	२१२	(,,)	१०४३	चन्द्रोदय	६८१
चतुर्मुखार्द्रता	६२	चन्द्रक	१३२०	चन्द्रोपल	१०६७
चतुर्वर्ग	१३८२	चन्द्रका	१०८५	चपल	४७६
चतुर्वर्षा	१२७२	चन्द्रकान्त	१०६७	,,	१४५५
चतुर्व्यूह	२१९-शे.	चन्द्रकिन्	१३२०-शे.	,,	१४७०
चतुर्हायणी	१२७२	चन्द्रगोलिका	१०६	,,	१०५०-शि.
चतुष्क	९८६	(चन्द्रप्रख्य)	१४६२	चपला	११०५
चतुष्कोश	८८८	(चन्द्रप्रज्ञप्ति)	२४५	,,	४२१-शे.
चतुष्पथ	९८६	चन्द्रप्रभ	२७	चपेट	५९६
चतुस्	१५४२-शे.	चन्द्रभागा	१०८५	चमर	६१
चतुस्ताला	७८७	चन्द्रभास	७८०-शे.	,,	१२९४
चतुस्त्रिंशज्जातकक्ष	२३३	चन्द्रमणि	१०६७	,,	७१७-शे.
चत्वर	८२४	चन्द्रमस्	१०४	'चमरिक'	११५२
,,	९८८	(चन्द्रमसायनि)	११७	(चमस)	४००
,,	१००४	(चन्द्रमौलि)	७-प.	चमबी	४००
चन	१५४२-शे.	चन्द्रशाला	९९५	चमू	७४६
चन्दन	६३८	(चन्द्रशिरस्)	७-प.	,,	७४८
,,	६३९	(चन्द्रस्त्री)	१४३	चमूरु	१२९४
,,	६४१	चन्द्रहास	७८२	चम्पक	११४६
(,,)	१०६३	चन्द्रातप	१०७	चम्पा	९७६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
चम्पाधिप	७११	चर्चस	१९३	„	११०७-शे
चय	९८०	चर्चा	६३६	चलचञ्चु	१३३९
„	१४११	„	१३७३	‘चलदल’	११३१
चर	७३३	चर्चिका	२०६	चलन	६१६
„	१४५४	चर्चिक्य	६३६	„	१४५१
„	५७२-शे.	चर्मटी	२७३	चलनक	६७४
चरण	६१६	चर्मकृत	९१४	चलनी	६०४
„	८४३	चर्मचटका	१३३६	चला	११०४
चरणप्रस्थ	६१५	चर्मचूड	१३२५-शे.	चलाचल	१४५५
चरणप	१११४-शि.	चर्मप्वती	१०८६-शे.	चलित	१४८१
चरणायुध	१३२४	चर्मदण्ड	१२५२	चलु	५९८
चरण्टी	५१२-शि.	चर्मन्	६३०	चलुक	५९८-शि.
चरम	१४५९	„	७८३	चषक	९०६
चरमतीर्थकृत	३०	(„)	१०६३	„	१०२४
चरमाद्रि	१०२७	चर्मप्रमेदिका	९१५	चषाल	८२५
चराचर	१४५४	चर्मप्रसेविका	९०८	चाक्रिक	७९४
चरि	१२१६	चर्ममुण्डा	२०६	„	९१४
चरिण्टी	५८२-शि.	(चर्मवसन)	१९८	चाटकैर	१३३२
चरित	८४३	(चर्मसीवनी)	९१५	चाटु	२६४
चरित्र	८४३	चर्मिन्	२१०-शे.	चाणक्य	८५३-शि.
चरिण्यु	१४५४	„	११४४	चाणूर	२१९
चरी	५११	चर्या	१५०१	(चाणूरसूदन)	२२१
चरु	८३३	चर्वण	४२४	चाण्डाल	९३३-शि.
„	१०१९	चर्वणी	५२८	चाण्डालिका	२९०
चर्च	१३७३-शि.	चल	१०५०	चातक	११२९
चर्वरी	२७३	„	१४५५	चातुर्वर्ण्य	८०४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
चाद	१०६७	चावार्क	८६३	चित्रक	१२८५
चान्द्रभागा	१०८५-शि.	चालमी	१०१८	,,	६३५-शि.
चान्द्रमस	१०९	चाष	१३२	,,	११५०
(चान्द्रमसायनि)	११७	चिकित्सक	४७२	(चित्रकर)	९२१
(चान्द्रायण)	८४२	चिकित्सा	४७३	चित्रकाय	१२८५
चाप	२२८	चिकित्	१०९०	,,	१०८५
,,	७७५	चिकुर	४७६	चित्रकृत	९२१
चापल	३१५	,,	५६७	,,	११४२
चामर	७१७	चिककण	४१३	चित्रकृत्व	७०
चामरिन्	१२३३-शे.	चिकस	४०२	चित्रगुप्त	५५
चामीकर	१०४४	चिकखल	१०९०-शि.	,,	१८६
चामीकरपङ्कज	६१	चिकिलद	१०५-शे.	चित्रपिङ्गल	१३२०-शे.
चामुण्डा	२०६	'चिञ्चा'	११४३	चित्रपुङ्ख	७७८
(,)	२०१	चित	३०९	चित्रभानु	९६
'चाम्पेय'	११४६	,,	१५४२-शे.	,,	१०९८
चार	७३४	चिता	३७५	चित्रयोधिन्	७१० शे.
,,	८०६	चिति	३७५	चित्रल	१३९८
,,	१३१४	चित्त	१३६९	चित्रवल्लिक	१३४५
चारक	८०६-शि.	चित्तप्रसन्नता	३१५	चित्रवाज	१३२५-शे.
चारण	३२९	चित्तविप्लव	३२०	चित्रशाला	९९९
चारणा	२०५-शे.	चित्तोन्नति	३१७	चित्रशिखण्डिज	११८
चारपथ	९८६	चित्या	३७५	चित्रशिखण्डिन्	१२४
चारभट	३६५	चित्र	३०३	चित्रा	११२
चारित्र	८४३	,,	६५३	,,	११५७
चारु	१४४४	,,	९२२	चित्राङ्गसूदन	७१०-शे.
चारुवरा	१७५-शे.	,,	१३९८	चिद्रूप	३४५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
चिन्ता	३२०	चिल	४६१	चूत	११३३
चिपिट	४०१	,,	१३३४	(,,)	२२९
,,	४५१-शे.	चिहुर	५३८-शि.	चूतक	१०९३
(चिपिटक)	४०१	चिह्न	१०६	चूर्ण	६३७
(चिपिटनासिक)	४५१	चीन	१२९४	,,	९७०
चिबुक	५८२	,,	१०४१-शे.	चूर्णकुन्तल	५६९
चिरक्रिय	३५३	चीनक	११७८	चूलिका	२४५
चिरजीविन्	१३२२	चीनपिष्ट	१०६३	,,	१२२५
चिरण्टी	५१२-शि.	चीर	६६६	'चूष्या'	१२३२
चिरन्तन	१४४८	चोरिल्लि	१३४८	चेट	३६०
(चिरप्रसूता)	१२६७	चोरी	१२१५	चेटी	३३४
'चिरबिल्व'	११४०	चीहका	१२१५	,,	५३४
चिरम्	१५३२	चीवर	६७८	चेत्	१५४९
चिरमेहिन्	१०५६	चुक्र	४१६	'चेतकी'	११४६
चिररात्राय	१५३२	,,	४१७	चेतन	१३६६
चिरस्थ	१५३२	चुण्डी	१०९३	चेतना	३०८
चिरात्	१५३२	चुन्दी	५३३	चेतस्	१३६९
चिराय	१५३२	चुरी	१०९३	(चेतोमव)	२२३
चिरायुष्	८९-शे.	चुलक	५९८	चेदि	९५६
चिरिका	७८७-शे.	चुल्ल	४६१	चेदिनगरी	९७५
चिरिण्टी	५१२	(चुल्लि)	१०१८	चेल	६६६
'चिरिबिल्व'	११४०	चुल्ली	१०१८	,,	१४४३
चिरेण	१५३३	चूचुक	६०३	चैत्य	९९४
चिर्मिर्ता	११८९	चूडा	५७१	चैत्यद्रुम	६२
चिलिचिम	१३४६	चूडामणि	६५०	चैत्र	१५३
'चिलिचिभि'	१३४६	(चूडारत्न)	६५०	चैत्ररथ	१९०

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(चैत्रसख)	२२९	छद	११२३	(छागी)	१२७५
चैत्रिक	१५३	,,	१३१८	छात	४४९
चय	९५६	छदन	११२३	,,	१४९८-शि,
चोक्ष	१४३६	,,	१४७७	छात्र	७९-शे.
चोच	११२१	(छदावलि)	७८१	(छात्रक)	१२१४
चोटी	६७५	छदिषू	१०१०	छादनी	६३०
चोदित	१४८२-शि.	छमर	३७८	छादित	१४७३-शि.
चोष	३०४	छन्द	१३८३	,,	१४७७-शि.
चोर	३८१	छन्दस	२४९	छान्दस	८१७
चोरड	३८२-शे.	,,	२५०	छाया	१५१२
चोल	६७४	छन्न	७४१	छायाकर	७६४
चौर	३८२-शि.	,,	१४७३	(छायाङ्क)	१०५
चौरिका	३८३	,,	१४७६	छायापथ	१६३-शे.
चौर्य	३८३	छदि	४६९	छायाभूत	१०५
चोडक्य	७१२	छदिषू	४६९	छायाभुत	१२०
चुत	१४९०	छल	३७८	(छिक्का)	४६३
च्युति	६८९	,,	८०४	छित	१४८९
,,	६१२	छल्ली	११२१	छिद्र	१३६४
छ-		छवि	१००	छिद्रवस्त्र	६७९
(छइल)	३४३	,,	६३०	छिद्रित	१४८६
छा	१२७५	,,	१५१२	छिन्न	१४८९
छाप	१२७३	छाग	४८	'छिन्नरुहा'	११५७
छाल	१२७५	,,	१२७५	छुछुन्दरी	१३०१
छन	७१७	छागण	११०१	छुरिका	७८४-शि.
छन्नय	६१	छागरथ	१०९७	छुरी	७८४
छन्धार	७६४	छागिका	१२७५	छेक	३४३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
॥	१३४३	जघन	६०८	जनु	६८६
छेकाल	३४३-शे.	जघनेफला	११३३	जनुक	४२१
छेकिल	३४३-शे.	जघन्य	१४५९	जनुका	१३३६
छेद	३७२	जघन्यज	५५२	जनुका'	१३३६
छेदित	१४९०	॥	८९४	जनु	५८८
ज-		जङ्गम	१४५४	जन	५०१
ज	६-प.	जङ्गमान्यत्	१४५४	जनक	५५६
जकुट	१४२४-शि.	जङ्गल	६२२	जनङ्गम	९३३
जक्षण	४२३	॥	९५३	जनता	१४२१
जगच्चक्षुष्	९८	जङ्गा	६१४	जनन	५०१
जगत	१३६५	जङ्गाकर	४९४-शि.	॥	१३६४
॥	१४५४	जङ्गाकरिक	४९४	जननी	५५४
जगती	९३७	जङ्गात्राण	७६८	जनपद	९४४
॥	१३६५	जङ्गल	४९४	जनप्रवाद	२७०
जगतकर्तृ	२१२	जटा	८१६	जनमनोहारिन्	१३९०
जगत्प्रभु	२४	॥	११२०	जनचित्	५५६
जगत्प्राण	११०७	जटाजूट	२००	जनयित्री	५५६
जगत्साक्षिन्	९८	जटाधर	२००-शे.	जन्मश्रुति	२५९
जगत्सृष्टृ	२००-शे.	जटिन्	११३१	जनार्दन	२१४
जगद्दीप	९८-शे.	॥	१२१८-शे.	जनाश्रय	१००३
जगद्गोणि	२००-शे.	जठर	६०४	जनि	१३६४
जगद्ब्रह्मा	९३८-शे.	॥	१३८७	जनित्र	५५६-शे.
जगन्नाथ	२१८	जड	३५२	जनित्री	५५६-शि.
जगर	७६६	॥	१३८५	जनी	५११
जगल	९०४	॥	३४९-शे.	॥	५११
जरिध	४२३	जडुल	६१८	जनुष्	१३६१

शब्दानुक्रमणिका

७७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अनु	१३६६	'जम्भर'	११४९	द्रव	१२५८
"	१११४-शे.	जम्भल	११४९	जरन्त	१२८२
अनुफल	११३२	'जम्भीर'	११४९	जरा	३४०
अन्य	१३६७-शि.	जय	१७५	जराभीरु	२२७
अन्य	१३६७	"	६९४	जरायु	५४०
"	६-प.	"	८०३	जरायुज	१३५६
अन्य	५१७	"	११७२	(जरासन्ध)	६९९
"	७९६	"	१७४-शे.	जरिन्	३४०
अनु	१३६६	जयत	२००-शे.	जर्ण	१०५-शे.
अ	८४२	जयदत्त	१७५	जर्तिल	११७९
अ	११४७	जयवाहिनी	१७५	जल	१०६९
'अपापुष्प'	११४७	जयन्त	१७५	"	११५८
अन	४२४-शि.	(,,)	९४	(जलकपि)	१३५०
अगती	५१९	जयन्ती	१७६	जलकान्तार	१८८
अमाल	१०९०	"	२०५-शे.	"	११०७-शे.
अमालिनी	१०८०	"	७५०-शि.	जलकुक्कुभ	१३३८
'अम्भिर'	११४९	जया	४०	जलज	११६२
अम्भीर	११४९	"	२०५	जलजन्मन्	११६२
अम्बुक	१२८९	"	२०५-शे.	(जलतुरङ्ग)	१३५५
'अम्बुक्त'	१२८९	जय्य	७९३	जलद	१६४
(अम्बुद्वीपप्रज्ञप्ति)	२४५	जरठ	१३८७	(,,)	१८-प.
अम्बुत्वामिन्	३३	जरढ	१३८७-शि.	जलधर	१६४
अम्भ	१७५	जरण	४२२-शे.	जलधि	१०७४
"	५८३	जरत्	३३९	(,,)	१८-प.
"	११४९	"	१४४९	जलधिगा	१०८०
(अम्भद्विष)	१७५	जरत्तर	३४०-शि.	(जलनर)	१३५५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
जलनिधि	१०७४	जलसर्पिणी	१२०४	जविन्	४९४
जलनिर्गम	१०८८	जलमुकर	१३४९	जवीयस	१०४३-हे.
जलनीलिका	११६७	(जलस्फोट)	१०७७	'जहा'	११५१
जलनोली	११६७-शि.	(जलहस्तिन्)	१३५५	जहनु	२१६
जलपति	१८८	जलालकाङ्क्ष	१३१८-शे.	जहनुकन्या	१०८२-शि.
जलपिप्पक	१३४४-शे.	जलाणुक	१३४७	जागर	४४१
जलभूषण	११०७-शे.	जलाधार	१०९६	जागरण	४४१
(जलमनुष्य)	१३५५	जलाद्रा	६७९	जागरा	४४१
जलमार्ग	१०८९	जलालोका	१२०४	जागरितृ	४४३-शि.
जलमार्जार	१३५०	जलाशय	१०९६	जागरिन्	४४१
जलमुच्	१६४	"	१३४४-शे.	जागरूक	४४१
जलराशि	१०७४	"	११५८	जागर्या	४४१
जलरङ्गु	१३३२	जलका	१२०४	जागुड	६४५
जलरञ्ज	१३३२	जलेशय	२१९-शि.	जागृवि	१०११
जलरुह	११६२	जलोच्छवास	१०८८	जाङ्गल	९५३-शि.
जलरुह	११६२	जलौकस्	१२०३	जाङ्गलिक	४४१
जललोहित	१८८-शे.	जलौका	१२०४	जाङ्गुली	२०५-हे.
जलवायस	१३२३	जल्पाक	३४७	जाङ्गिक	४९४
जलवाल	१३४५-शे.	जलिपत	२४१-शे.	जाडय	३०५
जलवालक	१०२९	जव	४९५	"	३११
जलवालिका	११०५	जवन	४९४	जात	१४१३
जलबाहु	१६४	"	१२३४	"	-१५१५-शि.
जलव्याल	१३०५	"	४२४-शि.	जातरूप	१०४५
जलशय	२१४	जवनी	६८०	जातवेदस्	१०९१
जलशूक	११६७	जवा	११४७-शि.	जातापत्या	५३१
(जलसर्प)	१३५१	जवापुष्प	६४५-शे.		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
जाति	११४७	जाया	५१३	जित्	१०-५.
"	१५१५	जायाजीव	३२८	जित	८०५
जातिकोश	६४३	जायापती	५१९	जितकाक्षिन्	८०६
जातिफल	६४३	जायु	४७३	जितनेमि	८१६
जातिमात्रजीविन्	८५५	जार	५१९	जितमन्यु	२१९-शे.
'जाती'	११४७	जारी	२०५-शे.	जितशत्रु	३६
जातीफल	६४३	जाल	९२६	जितारि	३६
जातु	१५३३	"	१४१२	जिताहव	८०६
(जानुकार)	१०३	जालक	१०१२	जितोन्मिश्र	८११
जातीक्ष	१२५८	"	११२५	जित्या	८९०
जात्य	५०३	जालकारक	१२१०	जित्वर	७९३
"	१४३९	जालकिनी	१२७७	जिन	२४
जानकी	७८३	जालन्धर	९५८	"	२१६
जानि	५५८-शे.	जालप्राया	७६९	"	२३२
जातु	६१४	जालिक	३७७	जिनसद्वन्	९९४
जातुद्वय	६०१	"	९२८	जिनेश्वर	२४
जातुद्वयस	६०१	"	१२१०	"	५२
जातुमान	६०१	जालिका	७६९	जिष्णु	१७३
जापक	६४६	जालिनी	९९९	"	२१४
जामदग्न्य	८४८	जाल्म	३५३	"	७०९
जामातृ	५१८	जालाल	८८९	"	७९३
जामि	५५३	जाहक	१३०२	जिहानक	१६१
जामेय	५४३	जाह्वी	१०८१	जिह्वा	१४५७
जाम्बूनद	१०४५	जिघत्सा	३९३	जिह्वाग	१३०३
जम्बूलमालिका	५१८ शे	जिघत्सु	३९२	जिह्वा	५८५
'जायक'	६४६	जिघांसु	७२९	"	११०२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
जिह्वास्वाद	४२४	जीवनी	११८५	जुर्णाद्वय	११५
जीन	३४०	जीवनीय	१०६९	जम्भण	१५०
जीमूत	१६४	,,	४०४-शे.	जम्भा	१५०
जीमूतवाहिन्	११०४	जीवनोया	११८५	जेतृ	७९
जीर	४२२-शे.	जीवनौषध	१३६७	जेमन	४२
जीरक	४२२	'जीवन्तिका'	११५७	जेय	७९
जीरण	४२२-शे.	जीवन्ती	११८५	जैत्र	७९७-६
जीर्ण	३४०	जीववृत्ति	८८८	जैन	८६१-रि
,,	१११४	जीवसू	५३०	जैवातृक	१०
,,	१४४८	जीवा	७७६	,,	४७
,,	१५२३	,,	११८५	जोङ्गक	६४
जीर्णवस्त्र	६७८	जीवातु	१३६७	जोटिन्	२००-शे
जीव	११८	,,	१३६७-शि.	जोटीङ्ग	२००-६
,,	१३६६	जीवान्तक	९३०	जोन्नाला	११७
,,	१३६७	(जीवाभिगम)	२४५	जोषम्	१५२
,,	१३६६-शि.	जीविका	८६५	ज्ञ	११
'जीवक'	११४४	जीवित	१३६७	,,	३४
जीवजीव	१३४०	जीवितकाल	१३६९	ज्ञप्ति	३०
जीवत्तोका	५३०	जुगुप्सन	२७१	ज्ञात	१४९
जीवत्पति	५३०	जुगुप्सा	७२	ज्ञातनन्दन	३
जीवत्पत्नी	५३० शि.	,,	३०३	ज्ञाताधर्मकथा	२४३
जीवथ	१३५३	(, ,)	२७१	ज्ञाति	५६१
जीवन	८६५	,,	२७१-शि.	ज्ञान	३१६
,,	१०६९	जुहुराउ	११००-शे.	ज्ञानप्रवाद	२४५
जीवन	१०४३-शे.	जुह्	८२८	ज्ञानिन्	४८१
जीवनक	३९५	जूटक	५७०-शे.	ज्या	७७६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	९३६	ज्वाला	११०३	ट-	
ज्वाघातवारण	७७६	ज्वालाजिह्वा	१०९९	टक्	९५९
ज्वाति	१५२३	झ-		टक्क	९१९
ज्वायस्	३४०	झञ्झा	११०७	टक्कण	९४४
ज्येष्ठ	१५४	'झञ्झावात'	११०७	टक्कन	९४४-शि.
"	५५१	झटिति	१५३०	टक्कपति	७२३-शि.
"	१०४२-शे.	झम्प	१४७०-शि.	टङ्करी	२९४-शे.
ज्येष्ठश्वभू	५५४	झम्पा	१४७०	'टिटिमक'	१३३०
ज्येष्ठा	११३	(झम्पान)	७५८	टिटिम	१३३०
"	५९३	झम्पान	७५८-शि.	'टिटिमक'	१३३०
ज्येष्ठमूलीय	१५४-शे.	झर	१०९६	टीका	२५६
ज्येष्ठश्रमिन्	८०८	झर्झर	२९४-शे.	टीटिम	१३३०-शि.
ज्योतिरिङ्गण	१२१३	झष	१११०	ड-	
ज्योतिर्मालिन्	१२१३-शे.	"	११११	डक्कारी	२९०-शे.
ज्योतिष्	९९	"	१३४३	डमर	८०३
"	१०७	झषध्वज)	२०९	"	३०३-शे.
"	२५०	झायुक	११३९	डमरुक	२९४-शे.
ज्योतिष्क	९२	'झायुक'	११३९	डयन	७५३
ज्योतीरथ	१२२-शे.	'झिरिका'	१२१६	"	१३१८
ज्योत्स्ना	१०७	'झिरीका'	१२१६	डहल	९५६
ज्योत्स्नाप्रिय	१३३९	'झिरुका'	१२१६	डिङ्कर	३६०
(ज्योत्स्नेश)	१०४	'झिल्लका'	१२१६	डिण्डिम	२९४-शे.
ज्यौतिषिक	४८२	झिल्लिका	१२१६	डिण्डीर	१०७७
ज्यौत्स्नी	१४३	झिल्लीका	१२१६	डिम	२८४
जर	४७१	'झीरिका'	१२१६	डिम्ब	८०३
जलन	१०९९	'झीरुका'	१२१६	डिम्भ	३३८

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
'हण्डुम'	१३०५	"	१४३०	"	१४२७
हुली	१३५३	तत्स	१५३७	"	१४४७
ह-		तति	१४२३	तत्र	७३६
ढका	२९३	तत्काल	१६०	तनुवाण	७६६-शि.
ढौकन	७३७	तत्कलधी	३४४	(तनुरुह)	६३०
त-		तत्त्व	२९२	तनुवात	१३५९
तंका	१२६६	तत्त्वज्ञान	३१५	तनू	५६३
तक	४०९	तत्त्वनिष्ठता	६७	तनूकृत	१४८६
तकसार	४०८	तत्पर	३८४	तनूतल	६००-शे.
तक्षक	१३०९	तत्रभवान्	३३६	तनूनपान्	१८९७
तक्षणी	९११	तत्सद्	८७	तनुरुह	६३०
तक्षन्	९१७	तथा	१५४२-शे.	"	१३१७
तट	१०७८	"	१५४२-शे.	तन्तिपालक	७१०-शे.
तटाक	१०९४-शि.	तथागत	२३२	तन्तु	९१३
तटिनी	१०८०	तथ्य	२६४	"	१३५१
तढाग	१०९४ -शि	तद्गत	१४५८	तन्तुण	१३५१
तढाग	१०९४	तदा	१५४२-शे.	तन्तुनाग	१३५१
(तडागिका)	१ ९४	तदास्व	१६२	तन्तुभ	११८०
तडित्	११०४	तदानीम्	१५४२-शे.	तन्तुल	११६५
तडिन्कुमार	९०	तद्धन	३६८	तन्तुवाय	९१३-शि.
तडित्वत्	१६४	तद्बल	७८०	"	१२१०
तण्डु	२११	तद्भू	७८८	तन्तुशाला	९९९
तण्डुलफला	४२१- शे.	तनय	५४२	तन्तुसन्तत	१४८७
तण्डुलीय	११८४	(तनया)	५४२	तन्त्र	४७२
तण्डुलेर	११८४	तनु	४४९	"	७५५
तत्	१५३७	"	५६३	"	७१६
तत	२८६				

शब्दानुक्रमणिका

८३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	७४६	तपस्य	१५३	(तम्बा)	१२६६
तन्त्रक	६७१	तपस्या	८१	'तरक्ष'	१०८५
तन्त्रवाय	११३	तपस्विन्	८१०-शि.	तरक्षु	१२८५
"	१२१०	तपात्यय	१५७	तरङ्ग	१०७५
"	११५७	(तपोधन)	७६	तरङ्गिणी	१०७९
(तन्त्रि)	१२८	तप्त	१४९३	तरणि	९५
तन्त्री	१२८	तप्तःप्रभा	१३६०	(, ,)	८७७
"	६३१-शे.	(तप्तज्ञ)	१०११	तरणी	८७७
तन्त्रा	३१३	तप्तज्ञक	१०११	तरण्ड	८७९
"	३१५	तप्तर	१०४२	तरपण्य	८७९
तन्त्रि	३१३-शि.	तप्तस्	१२१	तरल	६५०
तन्त्री	३१३-शि.	,	१४५	"	१४५५
तत्र	१५७	"	१३८१	तरललोचना	५०६
तपःश्लेशसह	८११	तप्तस्विनी	१४२	तरला	३९७
तपन	९८	तप्ता	१४२	तरलित	१४८०
"	१२३-शे.	तप्ताल	११४६	तरवारि	७०२
तप्तात्मजा	१ ८४	तप्तालपत्र	६५३	तरवालिका	७८५-शि.
तपनी	१०८४	तप्तालिनी	९७९	तरस्	४९४
तपनीय	१०४४	तप्ति	१४३-शे.	"	७९६
तप्त्स्	७६	तप्तिस्त्र	१४५	तरस	६२२
"	८२	तप्तिस्त्रा	१४३	(तरि)	८७७
"	१५३	तप्ती	१४२	तरी	८७७
"	१०५-शे.	तप्तीघ्न	१०९८	तरु	१११४
"	८४३-शे.	"	२१९-शे.	तरुण	३३९
तप्त	१०५-शे.	तप्तीमणि	१२१३-शे.	तरुणी	५११
तप्तस्य	१७३	तप्त्या	१२६६	तर्क	३२३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
तर्कविद्या	२५१	तलुनी	५११	तामलिप्त	९७९
तर्कु	२११	तलेक्षण	१२८८-शे.	तामलिप्ती	९७९
तर्कुिक	३८८	तल्प	६८२	तामसी	१४३-शे.
तर्जनी	५९२	तल्ल	१०९५-शि.	,,	२०५-शे.
तर्जिक	९५८	तल्लज	१४४०	,,	३१३-शे.
तर्णी	१२६०	तविष	८७	ताम्बूलकरङ्क	७१८
तर्ङ्क	१०२१	तविषी	१७६	ताम्बूलवस्त्रो	११५५
तर्पण	८२१	तष्ट	१४८६	ताम्बूली	११५५
,,	८२७	तस्कर	३८१	ताम्र	१०३९
,,	१५०२	ता	२२६	ताम्रकुट्टक	९१०
तर्मन्	८२५	ताडङ्क	६५६	ताम्रचूड	१३३५
तर्ष	३९३	ताडपत्र	६५६	ताम्रवृन्ता	११७५
(तर्षित)	३९३	ताड्य	६०५-शे.	ताम्रसार	६४२
तर्हि	१५४२-शे.	ताण्डव	२८०	ताम्राक्ष	१३३१
तल	५९६	तात	५५६	तायिक	९५८
,,	६१८	ताततुल्य	४८८	तार	१०४३
,,	७७६	तान्त्रिक	४८३	,,	१४०२
,,	११३६	तापन	९५	,,	१४०९
,,	१३६३-शि.	तापस	८०९	तारक	९३
तलसारक	१२५१	तापसद्रुम	११४३	,,	६९९
तलहृदय	६१८	तापिच्छ	११४६-शि.	तारका	१०७
(तला)	७७६	तापिच्छ	११४६	(,,)	५७५
तलिका	१२५१	'तापिञ्ज'	११४६	(तारकान्तक)	२०९
तलिन	४४९	तापी	१०८४	तारकारि	२०९
,,	१४२६	ताप्य	१०५५	तारजीवन	१०४४-शे.
तलिम	६८२	तामरस	११६१	तारा	१०५

शब्दानुक्रमणिका

८५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
तारारि	५७५	तिक्त	१३८९	तिरोधान	१४७८
तारुण्य	१०५५	तिक्तपत्र	११९०	तिरोहि	८०५
तार्किक	३३९	तिग्म	१३८५	,,	१४७७
तार्क्ष्य	८३३	तितउ	१०१८	तिर्यग्धातिन्	१२२१
तार्क्ष्य	२३१	तितिक्षा	३९१	तिर्यच्	४४४
,,	१२३२	तितिक्षु	३९१	,,	१२१०
तार्क्ष्यश्वज	२१४	तित्तिभ	१२०९	,,	१५१५
तार्क्ष्यशैल	१०५३	तित्तिरि	१३४१	तिलक	६०५
ताल	२९२	तिथि	१४७	,,	६१८
,,	५९५	तिथिप्रणी	१०४	,,	६५३
,,	५९६	तिनिश	११४२	,,	९४३
,,	१०५९	तिन्तिडी	११४३	तिलकालक	६१८
,,	११३६	तिन्तिडीक	४१७	तिलन्तुद	९१७-शि.
तालक	१००५	'तिन्तिली'	११४३	तिलपर्णिका	६४२
तालकाम	१३९५	तिमि	१३४४	(तिलपर्णी)	६४२
(तालपत्र)	६५६	तिमिकोक्त	१०७४-शे.	तिलपिञ्ज	११८०
तालमर्दक	२९४-शे.	तिमिञ्जिल	१३४८	तिलपेज	११८०
तालक्ष्मन्	२२४	तिमिञ्जिलगिल	१३४८	तिलिप्त	१३०६
तालवृन्त	६८७	तिमित	१४९२	तिल्य	९६७
तालिक्का	५९६	तिमिर	१४५	तिल्व	११५९
ताली	१००६	(तिमिरारि)	९६	तिष्य	१११
तालु	५८५	तिमिला	२४९-शे.	'तिष्यफला'	११४५
तालुहिह	१३४९	तिरस्	१२३४	तीक्ष्ण	१०३८
तालूर	१०१६	तिरस्करिणी	६८१	,,	११९५
तामिष	८७	तिरस्किया	४४१	,,	१३८५
तामिषी	१७६	' , , '	१४७९	तीक्ष्णकर्मकृत्	३५४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
तीक्ष्णकर्मन्	७८२-शे.	तुण्डिकेरिका	११८५	तुरगिन्	७६१
तीक्ष्णगन्धक	११३४	(तुण्डिकेरी)	११८५	तुरङ्ग	१२३२
तीक्ष्णतण्डुल	४२१-शे.	'तुण्डिकेशी'	११८५	तुरङ्गम	१२३२
तीक्ष्णधार	७८२-शे.	तुण्डिभ	४५८	तुरङ्गवदन	११४
"	७८७-शे.	तुण्डिल	४५८	तुरायाह	१७०
तीक्ष्णशूक	११७०	तुण्थ	१०५२	तुरीयक	१४३४
तीर	१०७८	तुरथान्नज	१०५२	तुरुष्क	६४८
तीरी	७८०	'तुन्तुम'	११८०	"	९५९
तीर्थ	८४०-शे.	तुन्द	६०४	तुलस्फोटनकामुक	११२
"	१०८७	तुन्दकूपिका	६०६	तुला	८८५
तीर्थकर	२४	तुन्दपरिमृज्	३८४	"	१४६३
तीर्थङ्कर	२४	तुन्दि	६०४	(,,)	११६
तीर्थपाद	२१९-शे.	तुन्दिक	४५०	तुलाकोटि	६६५
तीर्थवाक	५६७	तुन्दिन्	४५०	तुल्य	१४६१
तीव्र	१३८५	तुन्दिभ	४५०-शि.	तुवर	१३८१
"	१५०५	तुन्दिल	४५०	तुवरक	११७३
तीव्रवेदना	१३५८	तुन्नवाय	९१०	तुवरी	१०५६
तु	१५४२-शे.	तुभ	१२७५-शि.	"	११७५
"	१५४२-शे.	तुमुल	७९९	तुष	११८३
तुक्	५४३	"	१४०४	',,'	१४५
तुकाक्षीरी	११५४	'तुम्बा'	११५५	तुषानल	११०१
तुङ्ग	१४२८	'तुम्बि'	११५५	तुषार	१०७३
तुङ्गी	१४३-शे.	तुम्बी	११५५	"	१३८५
तुच्छ	१४२६	तुम्बरु	४०	(,,)	१२३५
"	१४४६	(,,)	१८३	तुषित	८९-शे.
तुण्ड	५७२	तुरग	१२३२	तुषोदक	४१५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
तुहिन	१०७२	तृतीयाप्रकृति	५६२	तैलिन	९१७
तूष	७८१	तृप्त	४२६	तैलिक	९१७-शि.
तूणिन्	७७१	तृप्ति	४२६	तैलिशाला	९९७
तूणीर	७८१	तृप्	३९३	तैलीन	९६७
तूर	२८६	"	४३०	तैष	१५२
तूष्	१४७०	तृषा	३९४	तोक	५४२
तूणि	३२२	तृषित	३९३	'तोकक'	१३२९
तूय	२८६	तृष्ण	३९३	तोकम	११७०
तूलक	११३९	"	४२९	तोव	८९३
तूलिका	९२०	तृष्णा	३९३	"	१२३०
(..)	९२१	"	४३०	तोदन	८९३
तूवर	१३८९	तृणाश्रय	३०४	तोमर	७८७
तूष्णीशील	४३८	तेजन	११९२	(..)	७८०
तूष्णीक	४३८	"	११५३	तोय	१०६९
तूष्णीकाम्	१५०८	तेजस	१०१	तोयडिम्भ	१६६-शे.
तूष्णीम्	१५२८	तेजिन	१४८४	(तोयद)	१८-प.
तृण	११९१	तेन	३५३७-शि.	(तोयधि)	१८-प.
"	११९५	तेमन	३९९	तोरण	१००७
"	१२०१	तेर	५७२-शे.	तौर्यत्रिक	२७९
(..)	१२००	तेजसामर्तनी	९०८	तौलिकिक	९२१
तृणध्वज	१३५३	तैत्तिर	१४१५	त्यक्त	१४७५
तृणराज	११३६	तैल	४१७	त्याग	३८६
'तृणशून्य'	११४८	तैलपर्णिक	६४२	त्रगा	३११
तृणाटवी	११११	तैलपायिका	१३३७	त्रपु	१०४२
तृणौकस्	९९६	तैलस्फटिक	१०६८	(त्रपुट)	११७१
(तृषा)	१४२१	तैलटी	१२१५	त्रुबन्धक	१०४१-शे.
तृतीयाकृत	९६८				

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
त्रुसी	११८९	त्रिकालविद्	२४	त्रिमुकुट	१०३०
त्रयी	२४९	"	२३२	त्रिमुख	४१
त्रयीतनु	९८	त्रिकूट	१०३०	त्रियामा	१४१
त्रयीमुख	८११	त्रिगर्त	९५८	त्रियूह	१२३९
त्रस	१४५४	त्रिशुणाकृत	९६८	त्रिरेख	१२०५
"	६३-शे.	त्रिदश	८८	त्रिलोचना	५२९-शे.
त्रसयोमि	१३५७	त्रिदशदीर्घिका	१०८१	त्रिवर्ग	१३८१
त्रसर	९१३	(त्रिदशावास)	८७	(,,)	१४१३
त्रस्त	३६५-शे.	(त्रिदिवाधीश)	८८	त्रिवर्षा	१२७२
त्रस्तु	३६५-शे.	त्रिदिव	८७	त्रिवलीक	६१२
त्राण	१४९७	त्रिदृश	१९६	त्रिविक्रम	२१६
"	१५२३	त्रिधा	१५४२-शे.	त्रिविष्टप	८७
त्रात	१४९७	त्रिधातुक	२०७-शे.	त्रिशकुज	७०१
त्रायुष	१०४३-शे.	त्रिधामन्	२१९-शे.	त्रिशङ्कुमाजिन्	८५०
त्रायस्त्रिपति	१७४-शे.	त्रिनेत्र	१६-प.	त्रिशला	४१
त्रास	३२१	त्रिपत्रक	११३६	त्रिशिरस्	१८९
त्रासहायिन्	४७९	त्रिपथ	९८६	"	१८८-शे.
त्रिक	६०८	त्रिपथगा	१०८१	त्रिशीर्षक	७८७
"	९८६	त्रिपदी	१०३०	त्रिस्	१५४२-शे.
त्रिकुक्षु	२१९-शे.	त्रिपात्	२१९-शे.	त्रिसन्ध्य	१४०
त्रिकुब्ध	१०३०	(त्रिपिष्टप)	८७	त्रिसर	३९६
त्रिकुट	४२२	(त्रिपुरान्तक)	२००	त्रिसोत्य	९६८
त्रिकटुक	४२२-शि.	त्रिपुरी	९७५	त्रिस्तोतस्	१०८१
त्रिकण्टक	११५६	त्रिपृष्ठ	६९५	त्रिहत्य	९६८
त्रिका	१०९१	त्रिफला	११४६	त्रिहायणी	१२७२
त्रिकाय	२३४	(त्रिमार्गगा)	१०८१	त्रुटि	१४२७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
'युदी'	१४२७	,	११७	दक्षिण	३७६
प्रेता	८६	त्वाष्ट्री	११२	,	८२६
प्रेषा	१५४२-शे.	त्विष्	१००		१४६६
श्रुत	९५६	(त्विषामीश)	९७	दक्षिणत्व	६६
श्रोति	१३१७	त्विषि	१००	दक्षिणस्थ	७६०
(श्रक्ष)	१६-प.	त्सरु	७८२	दक्षिणा	१६७
श्रम्बका	२३	थ-		दक्षिणाचल	१०२९
श्रूयण	४२३	थृक्त	१५२१	दक्षिणायन	१५८
श्व	१४६८	ड-		दक्षिणाहं	४४६
श्वक्षीरिन्	११५४	दंश	५८४	दक्षिणाशापति	१८४
श्वक्त्र	७६६-शि.	,	७६६	दक्षिणाशारति	१२३-शे.
श्वरूप	४६७	,	१२१५	दक्षिणीय	४४६
श्वक्षार	११५३-शि.	दंशन	७६६-शि.	दक्षिणैर्न	१२९५
श्वमल	६३०-शे.	दंशभीरुक	१२८०	दक्षिण्य	४४६
श्वच्	६१९	दंशित	७६६	दग्ध	१४८६
"	६३०	दंशी	१२१५	दग्धकाक	१३२३
"	११२१	दंष्ट्रा	५८३	दग्धिका	३९६
"	११८४	दंष्ट्रिका	५८३	दध्न	६०१
श्वचा	११२१-शि.	दंष्ट्रिन्	१०८८	दण्ड	७३६
श्वचिसार	११५३	दक	१०६९	"	७४६
श्वरा	३२२	दकलावणिक	४१०	"	७८५
श्वरि	३२२	दक्ष	३४२	"	८८७
श्वरित	४९४	,	३८४	()	१०३
"	१४७०	दक्षजा	२०३	(दण्डकटक)	१०२३
श्वष्ट	१४८६	दक्षजापति	१०४	(दण्डकोट)	१०२३
श्वष्ट	९६	(दक्षाध्वरध्वंसक)	२००	दण्डयर	१८४
"	१८२				

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
दण्डनायक	७२५	(दध्नुद)	१०७५	दम्य	१२६१
दण्डपारुष्य	७३९	दमुज	२३८	दया	३६१
दण्डभृत्	११६	(दमुजद्विष)	८९	दयाकूर्च	२३४
(दण्डासन)	७८०	दन्त	५८४	दयाल	३६६
दण्डाहत	४०८	दन्तक	१०११	(दयित)	५१६
दण्डित	४४६	"	१०३४	दयिता	५१५
दण्डिन्	७२१	दन्तभाग	१२२८	दर	३०१
(दण्डिपुरुष)	१०३	दन्तवस्त्र	५८१	"	१३६४
दत्त	६०६	दन्तशठ	१३६८	दरित	३६५
दत्ततीर्थकृत्	५१	"	११४९	दरिद्र	३५८
दद्रुम	११५८	"	११५१	दरी	१०३१
'दद्रुम'	१४०९	दन्तालय	५७२-शे.	दर्दर	२९४-शे.
'दद्रुरोगिन्'	४५९	दन्ताबल	१२१७	(,,)	२८४
'दद्रुम'	११५८	दन्तिन्	१२१७	दर्दुर	१३५४
दधि	४०६	दन्तुर	४५७	दर्दुरा	२०५-शे.
दधिज	३९६	दन्दशक	१३०३	दर्दुण	४५९
(दधिजल)	१०७५	दध्र	१४२६	दर्दुरोगिन्	४५९
दधित्थ'	११५१	दम	७३६	दर्प	३१७
दधिप्राज्य	त८३२-शि.	दमन	११-प.	दर्पक	२३४
दधिफल	११५१	दमुनस्	१०९७	दर्पच्छिद्र	११-प.
दधिवारि	१०७५	दमूनस्	११००-शि.	दर्पेण	६८४
दधिसक्तु	३९९	दम्भता	५१९	दर्भ	११९२
दधिसार	४०८	दम्भ	३७८	दवी	१०२१
(दध्याज्य)	८३२	दम्भचर्या	३७९	(,,)	१३१५
दध्याह्वय	६४८-शे.	दम्भोलि	१८०	दवी	८३६
		(,,)	१०६५	"	१३१५

शब्दानुक्रमणिका

९१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
'	१०२१	दशभारमिताधर	२३३	दहनकेतन	११०३
दर्शिकर	१३०४	दशबल	२३४	दहनोपल	१०६७
दर्श	१५०	दशबाहु	२००-शे.	दाक्षायण	१०४४-शे.
"	८२३	दशभूमिग	२३३	दाक्षायणी	११५
दर्शन	५७५	दशमिन्	३४०	"	२०५-शि.
"	५७७	दशमोस्थ	३४०-शि.	(दाक्षायणीश)	१०४
दर्शयाशिनी	१४३	(दशरथ)	१९-प.	दाक्षाय्य	१३३५
दर्शित	१४७८	दशवाजिन्	१०४	दाक्षिण्य	१३७७
दल	११२३	(दशशतरश्मि)	९५	दाक्षीपुत्र	८५१-शि.
"	१४३४	(दशशिरस्)	७०६	दाक्षेय	८५१
दल्लससा	११२४	दशा	५६५	दाढा	५८३
दलि	९७०	"	६६७	दाढिका	५८३
दलिक	११२२	"	१३७७	दाण्डपाशिक	७२६-शे.
दलित	११२८	दशार्क	६८७	दाण्डाजिनिक	३७७
(दली)	९७०	दशार्ह	२३३	'दात'	१४९०
दल्मिन्	१७२	दशावतार	२१९-शे.	दातृ	३८५
दव	११०१	दशाव्यय	२००-शे.	दात्यूह	१३३२
"	११११	(दशाश्च)	१०४	दात्योह	१३३२-शि.
दविष्ट	१४५२	(दशास्य)	७०६	'दात्योह'	१३३२
दव्यस	१४५२	दशेन्धन	६८७	दात्र	८९२
(दशकण्ठ)	७०६	दशेरक	९५७	दाधिक	४१०
दशकन्धर	७०६	दस्यु	३८१	दान	३८६
दशान्	८७३	"	७२९	"	१२२३
दशन	५८४	दस्य	१८२	(दानव)	२३८
"	७६६-शि.	दस्यदेवता	१०८	दानवारि	८९
दशनोच्छिष्ट	५८१-शे.	दहन	१०९९	दानशील	३५१-शि.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
दानशौण्ड	३८१	(दालि)	१२१४	दिधिषु	५२५
दानान्तराय	७१	दालु	५८४-शे.	दिधिषू	५२५
दान्त	८११	दाव	११०१	"	५२५
दापित	४४६	"	११११	दिथीषू	५२५-शि.
दामन्	१२७४	दाश	९२९	दिम	१३८
दामनी	१२७४	दाशरथि	६९७	दिमकर	९७
दामलिप्त	९७९	"	७०३	(दिमकृत)	९७
(दामाञ्चन)	१२५१	दाशार्ह	२१४	दिमकेसर	१४६-शे.
दामोदर	५१	दावेयी	८४८	(दिमप्रणी)	९७
"	२१६	दाशेर	१२५४	(दिमबन्धु)	९६
दाय	५२०-शि.	दास	३६०	दिममल	१५२-शे.
दायक	८८२	दासी	५३४	(दिमरग्न)	९५
दायाद	५४२-शे.	दासेय	५४८	दिनाण्ड	१४६-शे.
दार	५१३	दासेर	५४८	दिनाम्यय	१४४-शे.
दारक	५४२	दिक्करी	५११	दिनावसान	१४०
दारकर्मन्	५१८	दिक्कुमार	९०	(दिनेश)	९७
दारद	११९६	दिगम्बर	१४६-शे.	दिन्दु	२२३
"	१०७४-शे.	"	२०९-शे.	दिघ	८७
(दारहर)	३७२	दिगज	१७०	दिघ	१६३
(दारिका)	५४२	दिग्ध	७१९	"	१३८
दारित	१४८८	"	१४८३	"	८७ शे.
दारु	११२२	(दिग्धवत्)	१९८	"	१३२९
दारुण	३०३	दिग्वासस्	१९८	दिवःपृथिवी	९३९-शि.
दारुहस्तक	१०२१	दित	१४८९	दिवस	१३८
दार्वाघाट	१३२८	दितिज	२३८	दिवसकर	९७
दालव	११९९	दिदिवि	८७-शे.		

शब्दानुक्रमणिका

९३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
विवःशृषिबी	९३९	,,	११९-शे.	दुःख	१३७०
दिवा	१५३१	दीधिति	१००	दुःखदोषा	१२६९
दिवाकर	९७	दीन	३५८-शे.	दुःशृङ्गी	५२९-शे.
दिवाकीर्ति	९२३	दीप	६८६	(दुःषमदुःषमा)	१३१
,,	९३३	दीपक	१३४२	दुःषमसुषमा	१३०
दिवान्ध	१३२४	दीपन	६४५	दुःषमा	१३१
दिवापुष्ट	९८-शे.	दीप्ति	९९	(दुःसंज्ञा)	१२०६
'दिवाभात'	१३२४	,,	५०९	दुःस्थ	३४८
दिवामध्य	१३९	,,	७८०	'दुःस्पृशी'	११५७
(दिवाश्रय)	१०-प.	दीप्र	११००-शे.	दुःस्फोट	७८७-शे.
दिवाह्वय	१४७-शे.	दीर्घ	१४२८	,,	७८७
दिवि	१३२९-शि.	दीर्घकोशा	१२०६	दुकूल	६६९
(दिवौकस्)	१०-प.	दीर्घग्रीव	१२५५	दुगूल	६६९
दिव्य	१०७०-शे.	दीर्घजालुक	१३२८-शे.	दुग्ध	४०४
दिश	१६६	दीर्घजिह्व	१०३	दुण्डुभ	१३०५
दिशाम्प्रियतम	२००-शे.	दीर्घदर्शिन	३४४	(दुण्डुभ)	१३०५
दिश्य	१६८	दीर्घनाद	१२८०-शे.	दुण्डुभि	२९३
दिष्ट	१२६	,,	१३२५-शे.	,,	१८८-शे.
,,	१३७९	दीर्घनिद्रा	३२४	दुण्डुभिनाद	६२
दिध्यन्त	३२४	दीर्घपन्नक	११८७	दुरध्व	९८४
दिष्ट्या	१५२८	दीर्घष्वन	१२१८-शे.	(दुराचार)	८५५
दीर्घर्णायेष्टि	८२३	दीर्घपाद	१३३४	दुरासद	७८२-शे.
दीक्षा	८२३	दीर्घपृष्ठ	१३०४	दुरित	१३८०
दीक्षित	८१७	दीर्घसूत्र	३५३	दुरितारि	४४
दीर्घि	३९५	दीर्घायुस्	४७९	दुरोदर	४८६
,,	८७-शे.	दीर्घिका	१०९२	दुर्म	७१४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
”	९७३	दुष्टगज	१२२२	दृजल	३०७-शे.
दुर्गत	३५८	(दुष्टवचन)	३५१	(दक्षप्रसादा)	१०६२
दुर्गति	१३५९	दुष्टवृष	१२६३	दृग्विष	१३१३
दुर्गन्ध	९४३	दुष्टमाक्षिन्	८८२-शे.	दृढ	१३८७
”	१३९१	दुष्टु	१५४१	”	१४४७
दुर्गलङ्घन	१२५४	(दुस्फोट)	७८७	”	१५०५
दुर्गसञ्चर	१५१७	दुहितृ	५४२	दृढमुष्टि	३३८
दुर्गा	२०३	”	९-प.	दृढरथ	३७
दुर्जन	३८०	दूत	७३४	दृढसन्धि	१४७१
दुर्दिन	१६५	दूती	५२१	दृति	१०२५
दुर्नामन्	४६८	दून	१४९३	दृश्	५७५
दुर्नामा	१२०६	दूर	१४५२	दृशान	९८-शे.
‘दुर्नाम्री’	१२०६	(दूरदर्शिन)	३४४	दृषद्	१०३५
दुर्बल	४४९	दूरदृश	१३३५	दृषद्वती	२०५-शे.
दुर्भिक्ष	६०	दूरवेधिन्	७७३	दृष्ट	३०३
दुर्धनस्	४३५	दूरापातिन्	७७३	दृष्टरजस्	५११
दुर्मुख	३५१	दूर्वा	११९२	दृष्टि	३०९
दुर्वर्णक	१०४३	(दृषण)	०७२	”	५७५
दुर्वाच्	३४७	दृषिका	६३०	दृष्टिपात	२४५-वि.
दुर्वासस्	८५०	दृषित	४३६	दृष्टिवाद	२४५
दुर्विध	३५८	दृषीका	६३२	देव	५६
दुर्हृद्	७२९	दृषांविष	१३१४	”	८८
दुली	१३०३	दृष्य	६२४	”	३३३
दुःखवन	१७१	”	६८१	”	३३९
दुःखमन्	४५४	दृष्या	१२३९	”	७८२-शे.
दुष्कृत	१३८०	दृक्कर्ण	१३०३	देवकीमनु	१२८

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(देवकुरु)	९४६	(देवभोज)	८९	देश	९४७
देवकुसुम	६४६	देवमानृक	९५०	देशक	४८८
देवस्वात	१०९४	देवयज्ञ	८२१	देशरूप	७४२
(देवगणिका)	१८३	(देवयान)	८९	देशिक	४९३
देवगायन	१८३	देवर	५५३	देह	५७
(देवगुरु)	११८	(देवराज)	१८५	"	५६३
देवच्छन्द	६५८	देवल	९२४	देहधारक	६२६
देवकथ	११९१	(देवलोक)	८७	(देहभाज)	१३६६
देवता	८८	(देववर्त्मन्)	१६३	देहभृत्	१३६६
देवताप्रणिधान	८२	देववर्द्धकि	१८२	देहलक्षण	५६५
देवत्व	८४१	देवशुनी	१०८१-शि.	देहली	१००९
देवदत्ताग्रज	२३७	देवश्रुत	५४	देहसंचारिणी	५४२-शे.
देवदोष	५७५-शे.	देवसायुज्य	८५१	देहिनी	९३८-शे.
देवदुन्दुभि	१७४-शे.	देवसृष्टा	९०३	(देतिय)	२३८
देवद्वय	४४४	देवाजीव	९२४	दैत्यगुरु	१२०
देवद्वान्य	११७८	देवाधिदेव	२५	दैत्येव	११०७
देवत्	५५३	देवानाम्प्रिय	३५३	दैत्यारि	२१४
देवत	४८६	देवान्धस्	८९	दैत्य	३१९
"	५५६	(देवान्न)	८९	दैर्घ्य	१४३१
देवमन्दिन्	१७६	देवायुध	१७९	दैव	१३७९
(देवमिकाय)	१४१३	देवार्थ	३०	दैवज्ञ	४८२
देवमैत्रेयबलिभोजन	८५०	(देवाहार)	८९	दैवत	८८
देवमति	१७३	देवी	४०	"	१५९
देवश	२६३	"	३३४	दैवत	८४०
देवशान्	८४९	देवीकोट	९७७	दैवपर	३८३
देवमय	८४१	देव	५५३		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(देवप्रमाणक)	३८३	द्यावाभूमि	९३८	द्रगड	२९४-शे.
(देववादिन्)	३८३	(, ,)	९५२६	द्रङ्ग	९७१
दोःसहस्रमृत	७०२	द्यु	९३८	द्रप्स	४०१
दोर्मूल	५८९	,,	८७-शे.	द्रप्स्य	४०६-शि.
दोला	७५८	द्युत्	९००	द्रव	५५५
,,	१४८१	द्युति	९००	,,	८०१
'दोली'	१४८१	'द्युति'	९५१२	द्रविण	११३
दोस	५८९	द्युपति	९७	,,	७९६-शि.
दोष	७३	द्युम्न	९९२	द्रव्य	११२
,,	१३७१	,,	७९६	द्रह	१०११
दोषज्ञ	३४१	(द्युवसति)	१०-प.	द्राक्	१५३४
,,	४७२	(द्युवासिन्)	१०-प.	द्राक्षा	११५५
दोषा	१४३	(द्युशय)	१०-प.	द्राढिका	५८३-शि.
,,	१५३३	(द्युसद्)	१०-प.	द्रामिल	८५१
दोषैकदृष्ट	३८०	(द्युसदन)	१०-प.	द्रु	१११४
दोहद	५४१	(द्युसद्यन्)	१०-प.	द्रुधण	२११
दोहदलक्षण	५४०	,,	८७	,,	७८५
दोहदान्विता	५३९	द्रुत	४८६	द्रुण	७७५
दौन्दभी	५१८-शे.	द्रुतकारक	४८५	,,	१२११
दौहद	५४१	द्रुतकृत	४८५	द्रुणा	७७६
दौवारिक	७२१	द्रो	८७	द्रुत	२९३
दौलेय	१३५३	,,	१६३	,,	१४७०
दौश्यन्ति	७२२	द्योत	१००-शि.	,,	१४८७
दौहित	५४४	(, ,)	१०१	,,	१२११-शि.
द्यावाक्षमा	९३८	द्योतन	५७७	द्रुम	१११४
द्यावापृथिवी	९३८	द्रकट	२९४-शे.	द्रुमानति	६३
				द्रुमामय	६८५

शब्दानुक्रमिका

१७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
हुमोत्पल	११४५	(द्राःस्थित)	७२१	”	१३१६
हुवय	८८३	द्राःस्थितिदर्शक	७२१-शे.	द्विजपति	१०४
हुह	१०-प.	द्वादशमूल	२१९-शे.	द्विजन्मन्	८५२
हुहिण	२११	द्वादशाक्ष	२०९	द्विजब्रुव	८५५
होण	८८६	”	२३४	द्विजाति	८१२
”	१३२३-शि.	द्वादशाक्षी	२४५	द्विजिह	३८०
‘, ,’	१२११	द्वादशात्मन्	९६	”	१३०३
होणकाक	१३२३	द्वादशाचिष्	११८	(द्विजेश)	१०४
‘होणक्षीरा’	१२६९	द्वापर	१३७५	द्वितय	१४२३
होणदुग्धा	१२६९	द्वाद	१००४	द्वितीय	५४२-शे.
होणदुधा	१२६९	द्वा	१००४	द्वितीया	५१३
‘होणमुख’	९७२	द्वा	१००४	द्वितीयाकृत	९६८
होणवाय	९६९	द्वा	१००४	द्वि	१२६३
होणी	८७७	द्वा	१००५	द्विधा	१५४२-शे.
”	१०३४	द्वा	१००५	द्विधागति	१३५२
होहं	१५१५	द्वा	१००५	द्वि	१२१७
होहचिन्तन	१३७२	द्वा	१००५	द्वि	१२१७
होणिक	९६९	द्वा	१००५	द्वि	१२१७
होपदी	७१०	द्वा	१००५	द्वि	१२१७
हन्द्	५३८	द्वा	१००५	द्वि	१२१७
”	७९७	द्वा	१००५	द्वि	१२१७
हन्द्	१४२४	द्वा	१००५	द्वि	१२१७
हन्द्चर	१३३०	द्वा	१००५	द्वि	१२१७
हय	१४२३	द्वा	१००५	द्वि	१२१७
हयस	६०१	द्वा	१००५	द्वि	१२१७
(द्राःस्थ)	७२१	द्वा	१००५	द्वि	१२१७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
द्विरेफ	१२१२	द्वैप	७५५	‘, ,’	११४३
द्विवर्षा	१२१२	द्वैपायन	८४७	(धनुष्मत्)	७७५
द्विविद	२२०	द्वैमातुर	७०७	धनू	७७५-वि.
(द्विविदारि)	२२१	..	५४६	धनेश्वर	११०
द्विशरीर	२०७-शे.	द्व्यष्ट	१०३९	धन्व	४८५
द्विष्	७२९	ध-		धन्या	४१९
द्विसत्	७२९	धनूर	११५१	धन्याक	४१९
‘द्विष्ट’	१०३९	धन	४-प.	धन्वन्	७७५
द्विस्	१५४२-शे.	, ,	१९२	..	९४०
द्विसहस्राक्ष	१३०७	..	१२७३	धन्विन्	२१९-शे.
द्विसीत्स्य	९६८	धनकेलि	१९०-शे.	..	७१०-शे.
द्विहल्य	९६८	धनजय	७०८	(,,)	७७१
द्विहायनी	१२७२	..	१०९७	धमन	११९३
द्वीप	१०७८	धनद	१८९	धमनि	५८६
द्वीपकुमार	९०	धनदावास	१०२८-शे.	..	६३१
द्वीपवती	१०८०	(धनापह)	३७२	धम्मिल्ल	५७०
द्वीपिन्	१२८५	धनाया	४३१-शे.	धर	७-प.
द्वेषा	१५४२-शे.	धनिन्	३५७	..	३१
द्वेष	७३	..	४७७	..	१०२४
द्वेषिन्	७२९	धनिष्ठा	११४	धरण	६०३-शे.
..	१०-प.	धनू	७७५-वि.	धरणप्रिया	४५
द्वेष्य	४४८	‘धनुःपट’	११४२	(धरणि)	९३५
द्वैगुणिक	८८०	(धनुर्धर)	७७१	धरणिधर	२१४
द्वैत	१४२४	धनुर्भुत्	७७१	धरणी	९३५
द्वैध	७३५	धनुष्	७७५	धरणीप्लव	१०७४-शे.
द्वैधम्	१५४२-शे.	(, ,)	११६	(धरणीसुत)	११५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
धरणीसुता	७०३	धर्मपुत्र	३२८	धान्यक	४१९
धरा	९३५	धर्मोपदेशक	७७	धान्यकणादान	८६५
धरित्री	९३५	धर्मणी	५२९-शे.	धान्याक	४१९
धर्म	२८	धव	५१७	धान्याम्ल	४१५
"	१३७६	धवल	१३९३	धाम	९९२-शे.
"	१३७९	(धवला)	१२६६	धामन्	९९
धर्मक्षेत्र	९५०	धवित्र	६८७	"	९९२
धर्मचक्र	६९	धाटि	८००	धाट्या	८२७
धर्मचिन्तन	१३८१	(धाटी)	८००	धार	२१९-शे.
धर्मधातु	२३२	धातकी	११५०	धारण	३१०
धर्मध्वजिन्	८५६	धातु	६१९	धारणा	८४
धर्मनाभ	२१९-शे.	"	१०३६	"	७४४
धर्मनेमि	२१९-शे.	धातुकासीस	१०५६	धारा	७५५
धर्मपाल	७८२-शे.	धातुघ्न	४१६	"	१०८७
धर्मपुत्र	७०७	'धातुपुष्पिका'	११५०	"	१२४६
धर्मप्रचार	७८२-शे.	धातुशेखर	१०५६	"	५७४-शे.
धर्मराज	१८४	धातृ	२१२	(धाराकदम्ब)	११३८
"	२३४	'धातृपुष्पिका'	११५०	धाराङ्ग	७८२-शे.
धर्मकाहन	२००-शे.	धात्री	५५८	धाराधर	१६४
धर्मशास्त्र	२५१	"	९३५	"	७८२-शे.
"	२५३	"	११४५	धारासम्पात	१६५-शे.
धर्मसहिता	२५१	धाना	४१०	धारिका	११७
धर्मामन्	७१३	धानाचूर्ण	४०१	धारिणी	४५
धर्माधिकरणिन्	७२५	धानुष्क	७७१	धार्तराष्ट्र	१३२६
धर्माध्यक्ष	७२४	धान्य	११६८	धर्मपत्तन	४२०
धर्मार्थप्रतिबद्धता	६९	"	११८३	धार्मिक	७२४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
धावक	९१४-शि.	धुनी	१०८०	धूर्जटि	१९५
धिवकृत	४४०	धुन्धुमार	७०१	धूर्त	३७६
धिविक्रया	२७१	धुर	७५७	"	४८५
धियाज्ञ	७६७-शि.	धुरन्धर	१२६२	"	१०३८
धिषण	११८	धुरीण	१२६२	"	११५१
धिषणा	३०८	धुर्य	१२६२	धूर्वह	१२६३
धिष्य	१०८	'धुस्तुर'	११५१	धूर्वा	७५७
"	१२०	'धुस्तूर'	११५१	(धूलि)	९७०
"	९९१	धूत	१४७५	धूलिमक्त	५१८-शे.
धी	३०८	"	१४८१	धूली	९७०
धीति	३९४	धूपायित	१४९३	धूसर	९१७
धीदा	५४२-शे.	धूपित	१४९३	"	१३९३
धीन	१०३८-शे.	धूस	११०३	'धूस्तूर'	११५१
'धीन्द्रज'	१३८४	धूसवज	१०९८	धूतराष्ट्र	१३११
(धीमत)	३४१	धूमप्रभा	१३६०	धृति	३०८
धीर	३४१	धूममहिषी	१०७२-शि.	धृष्ट	४३२
"	६४५	धूमयोनि	१६४	धृष्णञ्ज	४३२
धीरत्व	५०९	धूवरी	१०७२ शि.	'धृष्णि'	९९
धीरस्कन्ध	१२८२	धूमल	१३९८	धृष्णु	४३२
धीवर	९२९	"	२९४ शे.	धेनु	१२६७
"	१०३८-शे.	धूमिका	१०७२-शि.	धेनुक	२१९
धीसख	७१९	धूमोर्णा	१८५	(धेनुकवसिन्)	३२१
धुत	१४८०	(धूम्या)	१४२१	धेनुका	१२१८
'धुतुर'	११५१	धूम्याट	१३३३	"	७८४-शे.
धुतूर	११५१-शि	धूम्र	१३९८	धेनुष्या	१२७०
(धुबि)	१०८०	"	२००-शे.	धेनुक	१४१-

शब्दानुक्रमणिका

१०१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
धैवत्	१४०१	ध्वजिनी	७४६	नक्षत्रमाला	६६२
धोरण	७५९	ध्वनि	१३९९	नक्षत्रवर्त्मन्	१६३-शे.
"	१२४६	ध्वनिग्रह	५७३	(,,)	१६३
धोरणी	१४२३	ध्वनिविकार	१४१०	(नक्षत्रेश)	१०४
धोरित	१२४६	(ध्वज)	२६६	नख	५९४
धौत	१४३७	"	१४९१	नखर	५९४
धौतकौशेय	६६७	ध्वाक्ष	१३२२	नखरायुध	१२८४
धौरितक	१२४६	ध्वान	१३९९	नखविष	१३१३
धौरेय	१२६२	ध्वान्त	१४६	नखायुध	१३२५-शे.
धौरेयक	१२६२	ध्वान्तचित्र	१२१३-शे.	नखारु	६३१-शे.
धौर्य	१२४६	ध्वान्ताराति	९६	नग	१०२७
ध्यान	८४	न		"	१११४
"	३२०	न	१५३९	नगरद्वारकूट	९८२
ध्यानयोगसन	८३८	नःक्षुद्र	४५१	नगरी	९७१
ध्रुव	१२२	नकुल	१३०२	नगावास	१३२०-शे.
ध्रुव	२१२	"	७१०-शे.	'नगौकस्'	१३१७
"	१४५३	नकुला	२०५-शे.	नग्न	७९५
(,,)	११२२	नक्तन्	६७६	नग्नहु	९०५
ध्रुवक	११२२	नक्तन्	१५३३	नग्नहू	९०४
ध्रुवा	८२९	(,,)	१४३	नग्ना	५३४
ध्वसिन्	१०-प.	नक्षमाल	११४०	नग्निका	५१०
ध्वज	६-प.	नक्ता	१४३-शे.	(,,)	५३४
"	७५०	नक्र	५८१	नट	३२९
"	९०१	नक	१३४९	नटन	२८०
ध्वजप्रहरण	११०७-शे.	नक्षत्र	९२	नटमण्डन	१०५९
ध्वजिन्	९०१	"	१०७	नट्टीसुत	५४६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
नड	११९३	,,	५४१	नप्तृ	५४४
नडकीय	९५४	,,	६९८	,,	५४४-शे.
नडप्राय	९५४	,,	११९७	नभ	१६३-शे.
'नडमीन'	१३४६	(नन्दना)	५४२	नभःकेतन	९७
(नडि)	६३१	नन्दपुत्री	२०५-शे.	नभःक्रान्त	१२८५-शे.
'नडिनी'	११६०	नन्दयन्ती	२०५-शे.	(नभःपान्थ)	९७
नड्वत्	९५४	नन्दा	४०	नभःश्वास	११०६
नड्वल	९५४	,,	२०५-शे.	नभस्	१५४
नत	१४५६	नन्दिघोष	७१०-शे.	,,	१६३
(नतमस्तक)	४५१	नन्दिन्	२१०	,,	१३५९
नद	१०९०	,,	३३०	नभसङ्गम	१३१६
नदी	१०७९	,,	११७१	नभस्य	१५४
नदीज	१०५५	नन्दिमी	५५४	नभस्वत्	११०६
नदीभव	९४१	नन्दिमी	२०५-शे.	नभोगति	१३१८
नदीमातृक	९५५	नन्दिमीतनय	८५२	नभोऽवज	१६४-शे.
नदीश	१०७३	नन्दिवर्धन	२००-शे.	नभोमणि	९५
नदीष्ण	३४३-शे.	नन्दीक	१३२५-शे.	नभोम्बुप	१३२९
'नदीसर्ज'	११३५	(नन्दीकर)	९४	नभ्राज	१६४
नद्ध	४३८	नन्दीमुखी	३१३	नमस्	१५४१
नद्धी	९१५	नन्दीश	२१०	नमसित	४४७
नथम्बुजीवन	९५५	नन्दीसरस्	१७८	नमस्त्यत	४४७
ननन्ह	५५४	नन्धावर्त्त	४८	नमि	२८
ननान्ह	५५४	,,	१०१५	नमुचि	१७४
ननुच	१५४२	,,	१११४	(नमुचिद्विष्ट)	१७५
नन्दक	२२२	(,,)	१३४८	नय	७४३
नन्दन	१७८	नपुंसक	५६२	नयन	५७५

शब्दानुक्रमणिका

१०३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
नयनौषध	१०५७	'नलद'	११५८	(,,)	६३१
नर	३३७	नलमीन	१३४६	नस्तित	१२६०
"	७०९	नलिन	११६०	'नस्तोत'	१२६०
नरक	२२१	नलिन	१०७०-शे.	नस्या	५८१-शे.
"	१३५९	नलिनी	११६०	नस्योत	१२६०
नरकभूमि	१३६०	नव	१४४८	नहि	१५३९
नरकस्था	१०८६	नवत	६८०	नाक	८७
(नरकारि)	२२१	(नवदल)	११६६	नाकिन्	८८
नरकीलक	८५८	नवनीत	४००	नाकु	९७१
नरदत्ता	४६	(नवमल्लिका)	२२९	(नाकेक्ष)	१७३
"	२३९	(,,)	११४८	नाग	१०४१
(नरपाल)	६९०	नवमल्लिका	११४८	नाग	१२१७
नरमालिनी	५३१	नवव्यूह	२१९-शे.	"	१३०७
नरविध्वज	१८८-शे.	नवशक्ति	२००-शे.	"	१३५१
नरवाहन	१८९	"	२१९-शे.	"	१४४०
नराधार	२००-शे.	(,,)	१६-प.	नागकुमार	९०
नरायण	२१४	नवसूतिका	१२६७	नागज	१०४२
नरुटक	५८१	नवाचिष	११७	"	१०६१
नरैव	२८०	नवीन	१४४८	नागजिह्वा	१०६०
नरैवा	१०८३	नवोद्भूत	४०८	नागजीवन	१०४२
नरैव	५५५	नव्य	१४४८	नागदन्त	१०११
(नर)	११९३	नशन	८०२-शि.	नागमातृ	१०६०
नरक	६२७	नष्ट	८०५	नागर	४२०
नरकिनी	६१४	नष्टबीज	४९२	नागरफ	१०६१
नरकील	६१४	नष्टमि	८५५	नागरह	११४३
नरकुमार	१९१	नसा	५८१-शे.	नागलोक	१३६३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
नागावल्ली	११५५	नानाविध	१४६९-शि.	नाराची	१२४
नागाधिप	१३८७	नान्दीपट	१०९२	नारायण	२१४
नागोद	७६८	(नान्दीपाठक)	३३०	,,	६९७
नाचिकेत	११००-शे.	नान्दीमुख	१०९२	नारायणी	२०५-शि.
नाटक	२८४	नापित	९२२	'नारिकेर'	११५१
नाटिका	६३१-शे.	नापितशाला	१०००	'नारिकेल'	११५१
(नाट्य)	५४८	नाभि	३६	'नारिकेलि'	११५१
नाटेर	५४८	,,	६०६	नारा	५०३
नाट्य	२७९	,,	७५६	'नारिकेल'	११५१
,,	२८०	(नाभिजन्मन)	२१३	'नारिकेली'	११५१
नाट्यधर्मिका	२७९	नाभिभू	२१३	नार्यङ्ग	११४३-शि.
नाट्यप्रिय	१९८	नामधेय	२६०	नाल	११८२
नाडि	६३१-शि.	नामन्	२६०	नालिक्ख	१३७-शि.
नाडिका	१३७	नामवर्जित	३५३-शे.	नालिकेर	११५१
नाडिधम	९०८	नामशेष	३७४	नालिकेरज	१०२२
नाडी	६३१	नामसङ्ग्रह	२५८	नालीक	११५१
'नाडी'	११८२	नायक	३५९	नाविक	८०६
नाडीचरण	१३१७-शे.	,,	६५०	नाश	३२४
नाडीविग्रह	२१०	'नार'	१०६९	,,	१५१७
नाडीव्रण	४७०	नारक	१३५८	नासत्य	१८२
नाथ	३५९	,,	१३५९	नासत्यदक्ष	१८२-शे.
नाथवत्	३५६	(नारकिक)	१३५८	नासा	५८०
नाद	१४००	(नारकीय)	१३५८	,,	१००८
नाना	१५२७	नारङ्ग	११४३	नासिका	५८०
(नानाप्रकार)	१४४९	नारद	८४९	नासिक्य	१८२
नानाकृष	१४६९	नाराय	७७९	,,	५८९-शे.

शब्दानुक्रमणिका

१०५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
गसीर	८००	निकुञ्ज	१११५	निघ्न	३५६
गस्तिक्	४९०	निकुरम्ब	१४१२	निचित	१४७३
"	८६२	निकृत	३७६	निचुल	६७६
गाहल	९३४	"	४३१	"	११४५
निःशलाक	७४२	निकृति	३७७	(निचुलक)	६७६
निःशेष	१४३३-शि.	निकृष्ट	१४४२	निचोल	६७६
निःशोध	१४३६	निकेतन	९८९	निचोलक	७६७
निःश्रेणि	१०१३	निकण	१४००	निज	५६१
'निःश्रेणी'	१०१३	निकाण	१४००	नितम्ब	६०८
निःश्रयस	७४	निक्षेप	८७०	"	१०३३
निःश्वास	१३६८	निखर्व	४५४	नितम्बिनी	५०४
निःसम्प्रात	१४५-शि.	"	८७४	नितान्त	१५०६
निःसरण	९८२	निखिल	१४३३	नित्य	१४५३
निःसाव	३९६	निगह	१२२९	"	१४७१
निःस्व	३५८	निगडित	४३८	नित्यगति	११०६
निःस्वन	१३९९	निगण	८३७	नित्ययौवना	७१०
निःस्वान	१३९९	निगम	९७२	निदाघ	१५७
निकट	१४५०	निगम	९८३	"	३०५
निकर	१४११	(,)	९७२	निदान	१५१४
निकष	९०५	निगरण	५८८	'निदिग्धिका'	११५७
निकषा	१५३४	निगल	१२२९-शि.	निदेश	२७७
निकषात्मज	१८७	निगाल	१२४४	निद्रा	७३
निकाम	१५०५	निगूढक	११७३	"	३१३
निकष	१४१३	निग्रह	१५०८	निद्राण	४४३
निकष्य	९९०	निघण्टु	२५८	"	११२९
निकषर	४४२	निघस	४२३	निद्रालु	४४२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
निधन	३२४	निमित्त	१५१३	निरङ्कुश	१४६४
निधनाक्ष	१९०-शे	,,	७७७ शे.	निरञ्जना	२०५-शे.
निधान	१९२	निमित्तचित्	४८२	निरन्तर	१४४६
(निधानेश)	१९०	निर्मालन	३२४	निरय	१३५९
निधि	१९२	,,	५७८	(निरयावलिका)	२४५
निधोश्चर	१९०	निमोश्चर	५२	निरर्थक	२६४
निधुवन	५३७	निमेष	५७८	,,	१५१६
निध्यान	५७७	निमेष	१३६	निरर्गल	१४६७-कि.
निनद	१३९९	निमेषयुत	१२१३-शे.	निरवग्रह	३५५
निनाद	१३९९	निम्र	१०७१	निरस्त	२६७
निन्दा	२७१	,,	१३६४	,,	७७९
निन्दु	५३१	निम्रगा	१०८०	निरस्त	१४७५
निप	१०१०	निम्ब	११३९	निराकरिण्यु	३५०
निपान	१०९२	नियति	१३७९	निराकृत	१४७३
निपुण	३४२	नियन्तृ	७६०	निराकृतान्योत्तरस्व	६५
निबन्ध	२५७	नियम	८२	निराकृति	८५६
निबन्धन	२९०	,,	८४३	'निरीश'	८९१
,,	१५१३	नियमस्थिरात	८१	निरीष	८९१
निबर्हण	३७०	नियामक	८७६	निरुक्त	२५१
निबिड	१४४६	नियुत	८७३-शि.	(,)	२५१
निबिरीस	१४४७	नियुद्ध	७९९	निरुक्ति	२५१
निभ	३७८	नियुद्धभू	८०१	निरोध	१५००
,,	१४६२	नियोग	२७७	निर्द्धृति	१३८१
निभालन	५७७	,,	१५२०	निर्ग	९४१
निश्रुत	४३१	नियोगिन्	७१९	निर्गुण्टी	११४७-शि.
निमय	८७०	नियोज्य	३५९	'निर्गुण्टी'	११४७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
निर्गुण्य	११४७	निरिक्षण	४३७	निलय	९९०
निर्गन्ध	७६	निरलयनी	१३१५-शि.	निलिम्प	८९-शे.
निर्गन्धन	३७०	निरत्वयनी	१३१५	निलिम्पिका	१२६६
निर्घोष	१३९९	निर्वपण	३८७	निवसथ	९६१
निर्जर	८८	निर्वर्णन	५७७	निवसन	६७३
निर्जल	९५३	निर्वहण	१५१४	निवसन	६६७-शे.
निर्झर	१०९६	निर्वाण	७४	निवह	१४१२
निर्झरिणी	१०८०	,,	१४९४	निवाप	३७५
निर्णय	१३७४	निर्वाणिन्	५०	निवास	९९१
निर्णिक	१४३७	निर्वाणी	४५	निर्वात	८४५
निर्णैजक	९१४	निर्वात	१४९४	निवृत्त	१४७४
निर्दिग्ध	४४९	निर्वाद	२७१	निवृत्ति	१५२२
निर्दिग्धिका	११५७	निर्वापण	३७१	निवेश	१४९९
निर्देश	२७७	(,,)	३८७	(,,)	९७२
निर्वन्ध	१५००	निर्वासन	३७१	निवेशन	९७२
निर्बुसीकृत	११८३	निर्विष	१३१२	(,,)	९७२
निर्भर	१५०६	निर्वीरा	५३०	निश्च	१४३-शे.
निर्मद	१२२१	निर्बुति	७४	निशमन	५७०
निर्मन्धदारु	८२५	,,	१३७०	निशा	१४१
निर्मम	५५	निर्बृत्त	१४८७	,,	४१८
निर्मुक्त	१३१२	निर्वेद	३२१	निशाकर	१०५
निर्मोक्त	१३१५	निर्वेश	३६२	निशागण	१४३
निर्याण	७५	,,	६३८	निशाट	१३२४
निर्याण	१२२५	निर्व्यथन	१३६३	निशाटनी	१३३७-शि.
निर्यातन	३७१	निर्हारिन्	१३९०	निशात	१४८४
निर्याथ	८७६	निर्हाद	१३९९	निशात्यय	१३९-शे.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
निशान्त	९९२	”	१४०१-शि.	निष्ण	३४३-शे.
निशापति	१०४	निषादिन्	७६२	निष्णात	३४२
(निशाभूषि)	१०५	निषिद्धैकरुचि	८५९	निष्पक	१४८६
निशामन्	५७६	निषूदन	३७१	निष्पतिसुता	५३०
निशारत्न	१०५	निष्क	१-४४	निष्पत्राकृति	१३७२
निशावर्मन्	१४६-शे.	निष्कल	४९२	निष्पन्न	१४८७
निशावेदिन्	१३२४	निष्कला	५३५	निष्पाव	११७४
निशाह्वय	१४७-शे.	निष्कषाय	५५	”	१५२१
निशित	१४८४	निष्कारण	३७२	निष्पुलाक	५५
निशीथ	१४५	निष्कासित	४४०	निष्प्रवाणि	६७१
निशीथिनी	१४१	निष्कुः	१११२	निसर्ग	१३७६
निशीथ्या	१४३-शे.	निष्कुह	११२२	निस्तल	१४६७
निशुम्भ	३७१	निष्क्रम	१५२४	निस्तर्हण	३७०
निशुम्भ	६९९	निष्क्रम्य	३६२	निस्त्रिश	३७६
निशुम्भमथनी	२८५	निष्कवाथ	४१३	”	७८२
(निशेश)	१०४	निष्ठ्य	९३४	‘निस्वन’	१४००
निश्चय	१३७४	निष्ठा	१५१४	‘निस्वान’	१४००
निषङ्ग	७८१	निष्ठान	३९९	निहाका	१२१७
निषङ्गिन्	७७१-शे.	‘निष्ठीवन’	१५२१	निहव	२७६
निषया	१००२	निष्ठुर	२६९	नीका	१०८९-शि.
निषद्वर	१०९०	”	१३८६	नीकाश	१४६२
निषद्वरी	१४३-शे.	‘निष्ठूत’	१४८२	नीच	३८०
निषद	१४०१	निष्ठेव	१०२१	”	९३२
निषया	९८०	‘निष्ठेवन’	१५२१	”	१४२९
निषाद	८९६	निष्ठ्यूत	१४८२	”	३५८-शे.
”	९३३	‘निष्ठ्यूति’	१५२१	नीचैस्	१५४१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
नीड	१३१९	'नीलाम्बुजन्मन्'	११६४	नृत्य	२८०
नीडम्	१३१७	नीली	१६७१	नृत्यप्रिय	१३२०-शे.
'नीडोद्भव'	१३१७	नीलोराग	४७६	नृधर्मन्	१८९
नीति	७४३-शि.	नीलोत्पल	४८	नृप	६९०
नीप	११३८	(,,)	२२९	नृपमन्दिर	९९२
नीर	१०६९	(नीलोत्पललाञ्छन)		नृपलक्ष्मन्	७१७-शे.
(नीरद)	१८-प.		१३०८	नृपासन	७१६
नीरन्ध्र	१४४७	नीवाक	१५१८	नृत्यज्ञ	८२२
(नीराजन)	७८९	नीवार	११७६	नृवेष्टन	२००-शे.
(नीराजनावधि)	७८९	नीवी	६७३	नृशंस	३७६
नीरुज्	४७४	,,	८६९	नृसिंहवपुष्	२१९-शे.
नील	१९३	नीवृत्	९४७	नेतृ	४-प.
,,	१३९७	नीव	१०११	,,	३५८
नीलक	१-३९	नीशार	६७५	नेत्र	५७५
नीलकण्ठ	३-प.	नीहार	१०७२	नेत्राम्बु	३०७
,,	१९५	नुति	६६९	नेदिष्ठ	१४५२
,,	१३१९	नुत्त	१४८२	नेदीयस्	१४५२-शि.
नीलकृष्ण	१२०२	नुन्न	१४८२	नेपथ्य	६३५
नीलपङ्क	१४६-शे.	नूतन	१४४८	नेपाली	१०६०
नीलमणि	१०६५	नूतन	१४४८	नेम	१४३४
नीललोहित	१९८	नून	१५४०	नेमि	२८
नीलवस्त्र	२-५	नूपुर	६६५	,,	३०
नीलवस्त्रा	२००-शे.	नृ	३३७	,,	३५
नीलवासस्	१२१	नृचक्षस्	१८७	,,	७५६
नीला	५८७	नृजल	६३३	,,	१०५-शे.
'नीलाङ्ग'	१२०२	नृत्त	२-०	,,	१०९१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	११४२	मौकादण्ड	८७७	पक्षक	१००७
नेमिन्	२८-शि.	न्यकार	४४१	पक्षति	१४७
"	११४२	न्यकृत	४४०	"	१३१८
नेमी	१०९१	न्यक्ष	१४३३	पक्षद्वार	१००७
नेरिन्	१७४-शे.	न्यप्रोष	६००	पक्षभाग	१२२८
नैकमेद्	१४४९	"	११३२	पक्षमूल	१६१८
(नैकसेय)	१८७	न्यबुक्	१२९३	पक्षान्त	१४८
नैगम	८६७	न्यब्च्	१४२९	पक्षिन्	१३१६
नैचिक	१२६४	न्यञ्चित	१४८२	(.)	१४४
नैचिकिन्	१२६४-शि.	न्याद	४२३	पक्षिणी	१४४
नैचिकी	१२७०	न्याय	७४२	पक्षिमृगस्यनुहारक	१२४८
नैपाली	१०६०-शि.	न्यायदण्ड	७१९-शे.	पक्षिलस्वामिन्	८५४
नैमित्त	४८२-शि.	न्याय्य	७४३	पक्षिसिंह	२३१-शे.
नैमित्तिक	४८२-शि.	न्यास	८७०	पक्षिस्वामिन्	२३१
नैमेय	८६९	(.)	२५६	पक्षन्	५८०
नैयायिक	८६२	न्यासार्पण	८७०	पक्ष	१०९०
नैरयिक	१३५८-शि.	न्युञ्ज	४५३-शि.	"	१३८१
नैर्ऋत	१६९	"	४५७-शि.	पक्षकीडनक	१२८८-शे.
"	१८८	प—		पक्षज	११६२
(नैऋती)	१६९	प	७-प.	पक्षजन्मन्	११६२
नैश्चिन्त्य	७५-शे.	पक्व	४१२	पक्षजिनी	११६०
नैत्तिक	७२३	"	१४८५	पक्षप्रभा	१३६०
(नैसर्प)	१९३	पक्वण	१००२	पक्षरुह	११६२
नैश्चिषिक	७७१	पक्ष	१४७	पक्षरुह	११६२
नो	१५३९	"	७८१	पक्षिक्	१४२३
नौ	८७६	"	१३१८	(पक्षिक्)	१४२३

शब्दानुक्रमिका

१११

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
धु	४५२	पक्षेषु	१६-प.	पणास्थिक	१२०६
"	१२१-शे.	पञ्जिका	२५६	पणितव्य	८७१
पङ्कल	१२४३	पट	६६७	पण्ड	५३२
"	४५२-शे.	"	११४२	पण्डा	३१०
पञ्ज	८९४	पटकुटी	६८१	पण्डित	३४१
पञ्चवस्	१५४२-शे.	(पटचोर)	३८१	पण्डु	५६९-शि.
पञ्चन	३३७	पटचर	६७८	पण्य	८७१
पञ्चज्ञान	२३३	पटल	१०१०	पण्यवीथिका	९८८-शि.
पञ्च	३-४	"	१४११	(पण्यवीथी)	९८८
पञ्चदशी	१४८	पटवासक	६३७	पण्यशाला	१००२
'पञ्चनख'	१२८५	पटह	२९४	पण्याङ्गना	५३२
(पञ्चबाण)	२२९	"	७९९	पण्याजीव	८६७
"	१६-प.	पटाका	७५०-शि.	पतग	१३१६
पञ्चद	४३४	पटु	३४३	पतङ्ग	९५
"	१२३६	"	३८४	"	१२१३
पञ्च	१४०१	"	४७४	"	१३१६
पञ्चमुख	१९६	"	१३८५	(,,)	६४२
पञ्चपरिघ्रष्ट	८५९	पटोलिका	११८८	पतङ्गिका	१२१४
पञ्चलोह	१०५	पट्ट	१०४१-शे.	पतङ्गलि	८५१
पञ्चशाख	५९१	पट्टन	९७२-शि.	पतत्	१३१६
पञ्चशिल	१२८४	पट्टिस	७८७	पतत्र	१३१७
पञ्चशुभ	१३५३	(पट्टिष)	७८७	पतत्रि	१३१७-शि.
पञ्चश्री	१२५१	पण	३६२	पतत्रिन्	१३१६
पञ्चकुल	१५०	"	४८६	पतद्ग्रह	६८३
पञ्चिष	११७	पणव	२९४-शे.	पतद्ग्रह	६८३-शि.
पञ्चास्य	१२८४	पणाङ्गना	५३२	पतयालु	४४५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
पताका	७५०	(पत्रपाली)	७८१	पद्	६१६-शि.
पताकादण्ड	७५०-शि.	पत्रपाश्या	६५५	पद	२४१
पताकिन्	७६४	पत्रफला	७८४-शे.	,,	६१६
पताकिनी	७४६	पत्रभञ्जि	६५५	,,	९८८
पति	४-प.	(पत्रभञ्जी)	६५५	पदग	४९८-शे.
,,	३५९	पद्मञ्जरी	६५५-शि.	पदत्वरा	९१५-शे.
,,	५१६	पत्ररथ	१३१६	पदभञ्जन	२५४
पतिवरा	५११	पत्रल	४०६	पदभञ्जिका	२५१
पतित	८०६	पत्रलता	६५५	(पदवि)	९८३
,,	१४९०	पत्रलेखा	६५४	पदवी	९८३
पतिवली	५३०	पत्रवल्लरी	६५५-शि.	पदाजि	४९८
पतिव्रता	५२७	पत्रवल्लि	६५५	पदाति	४९७
पत्तन	९७१	(पत्रवल्ली)	६५५	पदातिक	४९७
(,,)	९७२	पत्रवाह	७७८	पदायता	९१५-शे.
पति	४९७	पत्राङ्ग	६४२	पदासन	७१८
,,	७४८	(पत्राङ्गुलि)	६५५	पदिक	४९८
,,	७५१	पत्राङ्गुली	६५५	पद्म	४९५
पत्नी	५१२	पत्रिन्	७७८	पद्धति	२५४
पत्र	७५९	,,	१३३४	,,	९८३
,,	११२३	,,	१३१७	पद्म	११३
,,	११८३	पत्रोर्ण	६६७	,,	६९१
,,	१३१७	'पथ'	९८३	,,	६९८
,,	७८४-शे.	पथिक	४९३	,,	११६१
पत्रणा	७८१	(पथिकसार्थ)	४९३	,,	१२२९
पत्रपरशु	९२०	पथिन्	९८३	पद्म	१५७-शे.
पत्रपाल	७८४	पथ्या	११४६	'पद्मक'	१२२१

शब्दानुक्रमणिका

११३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
प्रमाणं	२१९-शे.	पपी	९८-शे.	परमार्हत	७१२
प्रदानम्	५३	(पयःपयस्)	१०७५	परमेष्ठिन्	२४
"	२१५	पयस्	४०४	"	२११
प्रदाल	११६५	"	१०६९	परम्पर	५४४
प्रदाम	२६	पयस्य	४०५	परम्पराक	८३०
(प्रदपाणि)	९६	पयस्या	८३१	परलोकगम	३२३
(प्रदपन्धु)	९६	पयोधर	६०३	परवत्	३५६
प्रभू	२१३	पर	७२८	परवश	३५६
प्रपराग	१०६४	"	१४३९	परवाणि	१५९-शे.
प्रप्रासा	२२६	"	१४५२	परशु	७८६
प्रप्रास	२१९-शे.	परःशत	१४२५	(परशुधर)	२०७
प्रसा	४०	(परःसहस्र)	१४२५	परशुराम	८४८-शि.
"	२२६	परच्छन्द	३५६	परश्वध	७८६
प्रपिकर	१०९४	परजात	३६१	परश्वधायुध	७७०
'प्रपाट'	११५८	परजन	१८८	परश्वस	१५४२-शे.
प्रपावती	४६	परतन्त्र	३५६	परस्पर	१४९९
प्रपित्	१२१८-शे.	परपिण्डाद	३६१	परस्वेहा	४३१
'प्रपिनी'	११६०	परपुष्ट	१३२१-शि.	पराक्रम	७३९
(प्रपिनीश)	९७	परब्रह्मचारिणी	२०५-शे.	"	७९६
प्रप्रेष्य	२१५	परभाग	१३७५	"	२१९-शे.
प्रप्रीतः	६९३	'परभृत्'	१३२२	पराग	११२६
प्रप	८९४	परभृत	१३२१	पराङ्मुख	१४३७
प्रपा	९८३	परमद	६४०-शे.	पराचित	३६०
प्रन्	१४९१	परमम्	१५४०	पराचीन	१४३७
प्रनग	१३०४	परमरस	४०९-शे.	पराजय	८०३
प्रपदा	९१४	परमान्न	४०६	पराजित	८०५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
पराधीन	३५६	परिखा	१०९५	"	८७०-शि.
परान्न	३६१	परिग्रह	५१३	परिदेवन	२७५
पराभव	४४१	"	७१५	परिधान	६७२
पराभूत	८०५	परिष	७८६	परिधि	१०२
परामर्श	३२२	"	१००४	परिधिस्थ	७६५
परायत्त	३५६	परिघातन	७८६	परिपण	८६९
परायण	३८५	परिन्वय	१५१३	परिपन्थक	७२९
परारि	१५४२-शे.	परिचर	७६५	परिपन्थिन्	७२९
पराद्ध	८७४	परिचर्या	४९६	(परिपाटि)	१५०४
पराध्य	१४३९	परिचारक	३५९	परिपाटी	१५०४
परावृद्ध	१२१३-शे.	परिच्छद	७१६	परिपूर्णसहस्रचन्द्रवती	
परावर्त्त	८७०	परिजन	७१६-शि.		१७५-शे.
पराविद्ध	२१९-शे.	परिश्चन्	१०५-शे.	परिप्लव	१४५१
परावृत्त	१२४५	परिणत	१२२१	परिप्लुता	९०२
परास	१०४२-शे.	"	१४८५	परिबर्ह	७१६
परासन	३७०	परिणय	५१८	(परिबर्हण)	७१६
परासु	३७४	परिणाम	१५१८	परिभव	४४१
परास्वन्दिन्	३८२	परिणाय	४८७	"	१४७९
परिकर	६७९	परिणाह	१४३१	परिभाव	४४१
"	७१५	"	२००-शे.	परिभाषण	२७४
परिकर्मन्	२४६	परिणेतु	५१७-शि.	परिभूत	८०५
"	६३५	परितस्	१५२९	"	१४७९
परिकर्मिन्	३६०	परित्राण	१५०२	परिमण्डल	१४६७
परिकृष्ट	९८२	"	६३०-शे.	परिमल	१२९१
परिक्रम	१५००	(परित्याग)	७३८	परिमौचिन्	३८२
परिक्षिप्त	१४७४	परिदान	८६९	परिरम्भ	१५०७-शि.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
परिवत्सर	१५९	परिष्कृत	१४७५	”	१३५८
परिवर्त	१६१	परिष्वङ्ग	१५०७	परेथवि	१५४२-शे.
परिवर्तन	८६९	परिसर	९६३	परेष्टु	१२६८
परिवर्हण	७१६-शि.	परिसर्प	१५००	परेधित	३६१
परिवसथ	९६१	परिस्कन्द	३६०	(परोलक्ष)	१४२५
परिवाद	२७१	परिस्तोम	६८०	परोष्णी	१३३७
परिवादिनी	२८८	परिस्पन्द	६५३-शे.	पर्कटिन्	११३१
परिवापण	९२३	परिस्यन्द	७१५	पर्कटी	११३१
परिवार	७१५	परिस्तुत्	९०२	पर्जन्य	१६४
(,,)	७८३	परिस्तुता	९०२	”	१७२
परिवारक	४८१-शे.	परिहार्य	६६३-शि.	पर्ण	११२३
(परिवाह)	१०८८	(परिहास)	५५५	‘पर्ण’	११३६
परिविति	५२६	परीक्षक	४७९	पर्णशाला	९९४
परिविद्ध	१९०-शे.	परीत	१४७५	पर्णिन्	१११४
परिकृढ	३५८	‘परीभाव’	१४७९	पर्दन	१४०३
परिवेत्	५२६	परीरम्भ	१५०७	पर्पट	४००-शे.
परिवेदिनी	५२६	परीवार	७८३	पर्पटी	१०५५
परिवेष	१०२	परीवाह	१०८८	पर्परीक	११००-शे.
परिवेष्टित	१४७४	परीष्टि	४९७	पर्यङ्क	६७९
‘परिव्याध’	११४५	परीहास	५५५	”	६८३
परिब्रज्या	८१	परुत्	१५४२-शे.	पर्यटन	१५०१
परिब्राजक	८०९	परुल	१२३३-शे.	(पर्यनुयोग)	२६३
परिशिष्ट	२५७	परुष्	११३०	पर्यन्तपर्वत	१०३४
परिश्रम	३१९	परुष	२६९	पर्यन्तभू	९६३
परिषद्	४८१	”	१३८६	पर्यय	१५०४
परिष्कार	६५०	परेत	३७३	पर्यवतथ्या	६५५-शि.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
पर्यस्तिका	६७९	,,	११८२	पल्लव	११२३
पर्याण	१२५२	पलगण्ड	९२२	पल्लवक	३३१
पर्याप्त	१५०५	पलङ्कष	११४२	पल्ली	१२९८
पर्याप्ति	१५०२	,,	१२८५-शे.	पल्लुर	१०७०-शे.
पर्याय	१५०३	पलङ्कधा	६८५	पल्लव	१०९५
पर्युदञ्चन	८८१	,,	११५६	पव	१५२१
पर्येषणा	४९७-शि.	पलप्रिय	१८८-शे.	पवन	१०१७
पर्वत	१०२७	पल्ल	६२२	,,	११०६
पर्वतकाक	१३२३	पल्लज्वर	४६२-शे.	,,	१५२१
पर्वतुजा	१०८०	पल्लशत	८८५	पवनवाहन	११००-शे.
पर्वताधारा	९३७	पलान्नि	४६२-शे.	पवनाशन	१३०२
पर्वन्	१४८	पलाद	१८७	पवनी	१०१६-शि.
,,	१४९	पलायन	८०२	पवमान	११०६
,,	११३०	पलायित	८०५	पवि	१८०
पर्वमूल	१४८	पलाल	११८२	,,	११००-शे.
पर्वयोनि	१२००	पलाश	११२३	पवित्र	११९२
पर्वरि	१०५-शे.	,,	११३६	,,	१४३५
(र्वसन्निव)	१४९	,,	१३९५	,,	८४५-शि.
पशु	७८६	'पलाशिन'	१११४	पवित्र	१०४०-शे.
पशुका	६२७	पलिकनी	५३४	,,	१२७२-शि.
पशुपाणि	२०७	,,	१२७०	पशु	१२१६
पशुराम	८४८-शि.	पलिघ	७८६-शि.	,,	१२७५
पश्वध	७८६	पलित	५७१	पशुक्रिया	५३७
पश्वद्	४८१	पल्यङ्क	६८३	पशुधर्म	५३६-शि.
पल	६२३	,,	६७९-शि.	(पशुनाथ)	१९९
,,	८८४	पल्यथन	१२५२	पशुपति	१९९

शब्दानुक्रमजिका

११७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
पशुरज्जु	१२७४	पाखाली	७१०	,,	७१०-शे.
पश्चात्ताप	१३७८	पाद्	१५३७	पाण्डवेय	७१०-शे.
पश्चिम	१४५९	पाटक	९६२	पाण्डु	१३९३
पश्चिमदिक्पति	११०७-शे.	पाटकचर	३८१	(पाण्डुक)	१९३
पश्चिमा	१६७	पाटल	११६८	पाण्डुकम्बलिन्	७५४
पश्यतोहर	३८२	,,	१३९५	पाण्डुभूम	९५३
'पशौही'	१२६६	पाटला	११४४	पाण्डुमृत्तिक	९५३
पस्त्य	९९१	पाटलि	११४४	पाण्डुर	४६६
'पांशु'	९७०	पाटलिपुत्र	९७६	पाण्डुर	१३९३
पांशुजालिक	२१९-शे.	पाटित	१४८८	पाण्डुरपृष्ठ	४३७
पांसु	९७०	पाठक	७८	प त क	१३८०
पांसुचन्दन	२००-शे.	पाठीन	१३४५	पाताल	४२
पांसुल	५२८	पाणि	६-प-	,,	१३६२
पाक	१७४	,,	५९१	,,	१०७०-शे.
,,	३३८	पाणिगृहीती	५१२	पातालौकस्	२३८
(पाकद्विष)	१७५	पाणिग्रहण	५१८	पातुक	४४५
पाकपुटी	९९९	पाणिग्राह	५१७-शि.	पात्र	३२७
(पाकशासन)	१७५	पाणिघ	९२५	,,	८२८
पाकशुक्ला	१०३७	(पाणिज)	५९४	,,	१०२६
पाकस्थान	९९८	पाणिनि	८५१	,,	१०७९
पात्रय	९४२	पाणिपीडन	५१७	पाथस्	१०६९
,,	९४४	पाणिमुक्त	७७४	पाथेय	४९३
पानन	१३८८	पाणिवादक	९२५	पाद्	६१६-शि.
पाचनकं	९४४	पाण्डर	१३९३	पाद	१००
पाण्वजन्ध	२२२	पाण्डव	७१०-शे.	,,	३३६
पात्रालिका	१०१४	पाण्डवायन	२१७	,,	६१६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	१०३४	पादात	४९८-शे.	पाप्मन्	१३८०
"	१४३४	पादातिक	४९८	पामन्	४६४
(११)	११२१	पादावर्त्त	१०९३	पामन	४६०
पादकटक	६६५	पादुका	९१४	पामर	९३२
पादकीलिका	६६६-शे.	पादुकाकृत	९१४	,	४६०-शि.
पादग्रहण	८४४	पादू	९१४	(पामा)	४६४
पादचारिन्	४९८	पाश	५००	पामारि	१०५७
पादजङ्घु	९१५-शे.	पान	३९४	(पायतिथ्या)	६५५
पादत्राण	९१५-शि.	"	७३८	पायस	४०६
पादनालिका	६६६-शे.	"	१०८९	"	६४८
पादप	१११४	"	१३६८	पायिन्	७-प.
पादपालिका	६६६-शे.	पानगोष्ठिका	९०७	पायु	६१२
पादपाश	१२२९	पानभाजन	१०२४	पाथ्य	८८३
"	१२५१	पानमदस्थान	९०६	पार	१०७९
पादपीठ	७१८	पानवणिज्	९०१	पारगत	२४
पादपीठी	९१५-शे.	पानीय	१०६९	पारत	१०५०
पालमूल	६१६	पानीयनकुल	१३५०	पारद	१०५०
पादरक्षण	९१४	पानीयशाला	१००१	पारम्पर्य	८०
पादरथी	९१५-शे.	पान्थ	४९३	पारशव	८९६
पादवल्मीक	४६५	(पान्थसार्थ)	१४१२	"	१०३७
पादवोथी	९१५-शे.	पाप	३७६	पारश्वध	७७०
पादशीली	६६६-शे.	"	१३८०	पारश्वधिक	७७०
पादस्फोट	४६५	"	१४४३	पारसीक	१२३५
पादाग्र	६१७	पापहि	९२७	पारस्त्रेण्य	५४७
पादाङ्गद	६६५			पारापत	१३३९
पादाङ्गुलीयक	६६६-शे.			पारायण	८३९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
पारावत	१३३९-शि.	पार्थ	७०८	,,	९६५
पारावार	१०७३	पार्थिव	६९०	,,	५३१-बो.
पाराक्षरिन्	८१०	(पार्वतिक)	१४१८	(,,)	१०१३
पाराशर्य	८४७	पार्वती	२०३	पाली	१०१३
पारिकर्मिक	७२६-शे.	,,	१०५५	(,,)	९६५
पारिकाङ्क्षिन्	८१०	(पार्वतीनन्दन)	२०८	पावक	१०९८
पारिजात	१७९	पार्श्व	२८	पावन	१४३५
'पारिजातक'	११४१	,,	४३	,,	१०७०-शे.
पारितथ्या	६५५	,,	५८९	पाश	९३१
पारिन्द्र	१२८४	,,	१४२०	पाशक	४८६
पारिपन्थिक	३८१	,,	१४५०	(पाशपाणि)	१८८
पारिपार्थिक	३३०	पार्श्वक	४७५	पाशयन्त्र	९३२-स्त्रि.
पारिप्लव	१४५५	पार्श्वस्थ	३३०	पाशिन्	१८८
(पारिभद्र)	१२००	पार्श्वोदरप्रिय	१३५२	पाशुपाल्य	८६४
पारिभद्रक	११४१	पार्षद	२०१	,,	८८८
पारिमित	४७५-शे.	पार्षद्य	४८०	पाश्चात्य	१४५९
पारियात्रिक	१०३१	पार्णि	६१६	पाश्या	१४२१
पारियानिक	७५२	पार्णिप्राह	७३२	पाषाण	१०३५
पारिरक्षक	८१०	पाल	४-प.	पाषाणदारक	९१९
पारिशोल	३९८-शे.	,,	६८३	पिक	१३२१
(पारिषद)	२०१	पालक	१२३३-शे.	पिकबान्धव	१५६-शे.
पारिषय	४८०-शि.	पालकाप्य	८५३	पिक्क	१२२०-शि.
पारिहार्य	६६३	पालक्या	११८६	पिङ्ग	१३९७
पारी	१०२४	पालाश	८१५	,,	१२८३-शे.
पारीन्द्र	१३०५	,,	१३९५	पिङ्गकपिशा	१२०७
,,	१२८५-शि.	पालि	५७४	पिङ्गचक्षुष	१३५२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
पिङ्गजट	१९९	पिञ्जष	६३२	पितृयज्ञ	८२१
पिङ्गल	१९९९	पिट	१०१७	पितृवन	९८९
"	१३०२	पिटक	४६६	पितृव्य	५५१
"	१३९६	"	१०१७-शि.	पितृसू	१४०
(")	१०३	पिठर	१०१९	पित्त	४६३
(")	१९३	पिण्ड	४२५	पित्तला	१०४१
(पिङ्गलज)	१०३	पिण्ड	५६४	पित्त्य	१११
पिङ्गक्षणा	१९९	"	१०३७	"	५५१
पिचण्ड	६०४	"	१०६३	"	८४०
पिचण्डिका	६१५	पिण्डक	६४८	पित्तसत्	१३१४
पिचव्य	११३९	पिण्डदान	८२२	पिधान	१०२६
पिचिण्डिल	४५०	पिण्डिका	६१५	"	१४७७
पितु	११३९	"	७५६	पिनद	७६५
पिचुमन्द	१३१९	पिण्डोश्चर	४७७	पिनाक	२०१
'पिचुमर्द'	११३९	पिण्डोलि	४२७	(पिनाकपाणि)	७-प.
पिचुल	११३९	पिण्याक	९१७	(")	१९९
पिच्वर	१०४२	पितामह	२११	(पिनाकभर्तृ)	७-१.
पिच्छ	१३१७	"	५५७	पिनाकभृत्	१९९
"	१३२०	पितृ	५५६	(पिनाकमालिन्)	७-प.
पिच्छिल	४१४	"	५५९	(पिनाकशालिन्)	७-प.
पिच्छ	१३१८-शि.	"	५६०	पिपासा	३९४
पिञ्ज	३७२	पितृगणा	२०५-शे.	पिपासित	३९३-शि.
पिञ्जन	९१२	पितृगृह	९८९	पिपासु	३९३
पिञ्जर	१०५८	पितृतर्पण	३७५	पिपीलिक	१२०६
"	१३९६	पितृपति	१८४	पिपीलिष्ठा	१२०७
पिञ्जल	३६६	(पितृप्रसू)	१४०	पिप्ल	६०३-शे.

शब्दानुक्रमिका

१२१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	११३१	पीठमर्द	३३०	पोन	४४८
"	१०७०-शे.	पीठसर्पिन्	४५२-शे.	पीनस	४६८
पिपलक	९११	पीडन	८००	पीनोघ्नो	१२६९
'पिपलि'	४२१	"	५१८-शे.	पीयूष	८९
पिपली	४२१	पीडा	१३७१	पीयूष	४०५-शि.
पिपिका	६३२	पीत	१३९४	पीलक	१२०६
पिपु	६१८	पीतकाबेर	६४५-शे.	पीलु	११४२
पियाल	११४२	पीततण्डुला	११७६	"	१२१७
पिङ्ग	४६१	पीतदुग्धा	१२७०	पीलुपर्णी	११८५
पिङ्ग	१३९६	पीतन	६४५	पीवन्	४४८
पिशाच	९१	"	१०५९	पीवर	४४८
पिशाचकिन्	१८९	"	११५३	पीवरस्तनी	१२६९
पिशित	६२३	पीतनील	१३९४	पुंश्चली	५२८
पिशिताधिन्	४२९	पीतपादा	१३३६	पुंश्चिह्न	६१०
पिथुन	३८०	पीतरक्त	१३९६	पुंस्	३३७
"	८४९	पीतल	१३९४	पुंसवन	४०४
"	६४५-शि.	पीतलोह	१०४८	पुंस्व	६२९
पिष्टक	३९८	'पीतसारक'	११४४	पुक्कस	९३३-शि.
'पिष्टप'	१३६५	पीतसाल	११४४	पुञ्ज	७८१
पिष्टपूर	४००	पीता	४१८	पुञ्जव	१४४०
पिष्टवर्ति	४००	पीतान्वि	१२२	पुच्छ	१२४४
पिष्टात	६३७	पीताम्बर	२१६	पुञ्ज	१४११
पिहित	१४७६	पीतु	९८-शे.	पुट	१०१५-शि.
पीठ	६८४	"	१०५-शे.	पुटक	६४३-शे.
"	८१६	पीथ	९८-शे.	पुटकिनी	११६०
पीठमू	९८०	"	११००-शे.	पुटमेद	१०८८

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
पुटमेदन	९७१	(,,)	५४२	(पुरध्वंसिन्)	१०-प.
(,,)	९७२	पुद्गल	५६४	(पुरनिहन्तृ)	११-प.
पुण्डरीक	१७०	पुनर्	१५४२-शे.	पुरन्दर	१७१
,,	११६२	पुनःपुनर्	१५३१	पुरन्ध्री	५१३
,,	१२८५	पुनर्नव	५९४	(पुरभिद्)	१०-प.
पुण्डरीकाक्ष	२१७	पुनर्भव	५९४	(पुरमथन)	११-प.
पुण्ड्र	६५३	पुनर्भू	५२५	पुरला	२०५-शे.
(,,)	११९४	पुनर्वसु	११०	(पुरशासन)	१०-प.
'पुण्ड्रक'	११४७	,,	२१६	पुरस्	१५३१
(,,)	११९४	,,	८५२	(पुरसदन)	११-प.
पुण्य	१३७९	पुन्नाग	११३४	पुरस्तात्	१५३१
,,	१४३५	पुद्	९७१	'पुरह'	१४३९
पुण्यक	८४३	पुर	५६४	(पुरहन्)	११-प.
पुण्यजन	१८७	,,	१००३	पुरा	१५३५
,,	१९४	,,	११४२	पुराण	२५३
पुण्यभू	९४८	पुरःसर	४९८	,,	२५३
पुण्यवत्	४८९	(पुरकेतु)	११-प.	,,	१४४९
पुण्यश्लोक	२१९-शे.	(पुरघातिन)	१०-प.	पुराणग	२१९
पुत	६०९	(पुरजयिन)	११-प.	पुराणपुरुष	२१४
पुतारिका	६०६-शे.	(पुरजित्)	११-प.	पुराणान्त	१८५-शे.
पुत्तिका	१२१४	पुरतस्	१५२९	पुरातन	१४४८
पुत्र	५४२	(पुरदमन)	११-प.	पुराध्यक्ष	७२६-शे.
,,	५६०	(पुरदर्पेच्छिद्)	११-प.	(पुरान्तक)	११-प.
पुत्रपुत्र	५४४	(पुरदारिन्)	११-प.	(पुरान्तकारिन्)	११-प.
पुत्रिका	१०१४	(पुरद्रुह)	१०-प.	(पुरारि)	१०-प.
पुत्री	२०५-शे.	(पुरद्वेषिन्)	१०-प.	पुरावृत्त	२५९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
पुगुह	२००	पुरुह	१४२६	पुष्करास्य	१३२८
(पुरि)	९७१	'पुरुह'	१४२६	पुष्करिणी	१०९४
पुरी	९७१	पुरुहूत	१७१	पुष्करिन्	१२१८-शे.
पुरीत	६०५	पुरुवरस्	७०१	पुष्कल	१४२५
पुरीष	६३४	पुरोग	४९८	,,	१४३९
पुर	१४२६	,,	१४३८	(पुष्कस)	९३३
पुष	३३७	पुरोगम	४९८	पुष्टिर्वर्द्धन	१३२५-शे.
,,	१३६६	पुरोगामिन्	४९८	पुष्प	५३६
,,	२१३-शे.	,,	१२८०-शे.	,,	११२५
,,	२१९-शे.	पुरोषस्	७२०	,,	११८४
(पुष्पकुञ्जर)	१४४१	पुरोभागिन्	३८०	,,	१२१३
(पुष्पदम्र)	६०१	पुरोहित	७२०	पुष्पक	१९०
(पुष्पद्वयस)	६०१	पुलक	३०५	पुष्पकरण्डिनी	९७६
पुष्पपुत्रव	१४४१	,,	१२०२	पुष्पकाल	१५६
पुष्पपुण्डरीक	६९६	(पुलस्त्य)	१२४	पुष्पकासीस	१०५७
(पुष्पमात्र)	६०१	(पुलह)	१२४	पुष्पकेतन	२२८
(पुष्पर्वम)	१४४१	पुलकिन्	१११४	पुष्पकेतु	१०५४
पुष्पस्याप्र	१३३५-शे.	पुलिन	१०७८	(पुष्पचाप)	२२८
(॥)	१४४१	पुलिन्द	९३४	(पुष्पचूलिका)	२४५
(पुष्पशार्दूल)	१४४१	पुलोमन्	१७४	पुष्पद	१११४
पुष्पसिंह	६९६	(पुलोमद्विष)	१७५	पुष्पदन्त	२९
(॥)	१४४१	पुष्कर	१६३	,,	१२४
पुष्पास्थिमालिन्	१९७	,,	१०६९	,,	१७०
पुष्पोत्तम	२५	,,	११६१	पुष्पदामन्	६५१
,,	२१४	,,	१२२४	(पुष्पध्वज)	२२८
,,	६९५	,,	९८-शे.	(पुष्पध्वय)	१२१३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
'पुष्पफल'	११५१	पूजित	८९-शे.	पृद्धार	९८१
पुष्परजस्	६४५-शे.	पूज्य	३३६	पूर्व	२४६
पुष्परथ	७५२	पूत	११८३	,,	१४५९
'पुष्परस'	११२७	,,	१४३५	पूर्वगङ्गा	१०८३
पुष्पलक	१२७४	पूतना	२१९	पूर्वगत	२४६
पुष्पलाचिन्	९००	' , '	११४६	पूर्वज	५५१
(पुष्पलिङ्ग)	१२१३	(पूतनादुषण)	२२१	पूर्वदिक्पति	१७३
पुष्पवत्	१२४	पूतार्चिष्	१४३-शे.	(पूर्वदिगोष्)	१७३
पुष्पवती	५३५	(पूतिगन्धि)	१३९१	पूर्वदेव	२३८
पुष्पवाटी	१११३	पूतिगन्धिक	१३९१	पूर्वफल्युमी	१११
पुष्पस	६०५	पूप	३९८	पूर्वभद्रपदा	११५
पुष्पसाधारण	१५६-शे.	पूपली	३९९	पूर्वरङ्ग	२८२
पुष्पहास	२१९-शे.	पूषिका	३९८	पूर्वा	१६७
पुष्पहोना	५३५	पूय	६२४	पूर्वाग्नि	१०२७
पुष्पाजीव	९००	पूर	१०८७	पूर्वानुयोग	२४६
पुष्पाञ्जन	१०५४	पूरित	१४७३	पूर्वाषाढा	११३
(पुष्पाख)	२२८	पूरुष	३३७	पूर्वेतरा	१६७-शे.
पुष्पिका	६३४	पूर्ण	१४७३	पूर्वेयुस्	१५४२-शे.
(, ,)	२४५	' , '	१४३३	(, ,)	१३९
पुष्पिता	५३५-शि.	पूर्णकलश	५१८-शे.	पूलिका	३९८
(पुष्पेयु)	२२८	पूर्णकुम्भ	७१८	(पूषदन्तहर)	२००
पुष्य	१११	पूर्णपात्र	६७७	पूषन्	९५
पुस्त	९२२	पूर्णानक	६७७	पूषासहृद्	२००
पूग	११५४	पूर्णिमा	१४९	पृक्थ	१९२
पूजा	४४७	पूर्णिमारात्रि	१४३	पृच्छा	२६३
पूजित	४४६	पूत	८३४	पृतना	७४५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
॥	७४८	॥	२०७-शे.	पेयूष	४०५
पृथनाषाह्	१७४	पृषत्	१०८९ शे.	॥	८९-शि.
पृथक्	१५२७	पृषत	१०८९	पेल	६११
पृथगात्मता	७९	॥	१२९४	पेलक	६१२-शि.
पृथगात्मिका	१५१५	पृषत्क	७७८	पेलव	४४९
पृथग्जन	९३२	पृषदन्ध	११०७	॥	१४२७
पृथग्प्रप	१४६९-शि.	पृषदाज्य	८३२	॥	१४४७
पृथग्विध	१४६९	पृषातक	८३२	पेशल	३८४
पृथिवी	९३५	पृष्ठ	६०१	॥	१४४५
पृथिवीक्षक	६८९	॥	११००-शे.	'पेशि'	१३१९
पृथु	७००	पृष्ठमन्थि	४६६	पेशी	६२३
॥	१४३०	पृष्ठमासादन	२६८	॥	११५-शे.
॥	११००-शे.	पृष्ठवंश	६०१	॥	१३१९
पृथुक	३३८	पृष्ठवाह्य	१२६३	पेशीकोश	१३१९
॥	४०१	पृष्ठगृह	१२७८	पैञ्जूष	५७३
पृथुरोमन	१३४३	पृष्ठप	१२६३	पैठर	४११
पृथुल	१४३०	पृष्णि	९९-शि.	पैतृष्वसेय	५४५
पृथ्वी	३९	पेचक	१२२७	पैतृष्वस्त्रीय	५४५
॥	९३५	॥	१३२४	पैत्र	१५९
पृदाक	१३०३	पेचकिन्	१२१८-शे.	पैलव	८१५
॥	११००-शे.	पेजिल	१२१८-शि.	पैश्वची	१४३-शे.
पृश्नि	९९	पेटक	१४११	(,)	२८५
॥	४५३	॥	१०१५-शि.	पोगण्ड	४५५
पृश्निगर्भ	२०७-शे.	पेटा	१०१५	पोटगल	११९३
॥	२१९	पेडा	१०१५-शि.	पोटा	५३२
पृश्निगृह	२१७	पेडाल	५४	॥	५३४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
पोटिल	५४	,,	६३०	प्रकाश	१०१
पोत	३३८	,,	७३९	,,	१०४१
,,	८७६	पौरोगव	७२२	,,	१४६२
,,	१२१९	पौर्णमास	८२३	,,	१४६४
पोतञ्ज	१३५५	पौर्णमासी	१४९	प्रकाशित	१४७८
पोतवजिञ्ज	८७५	पौलस्य	१८९	प्रकीर्णक	७१७
पोतबाह	८७६	,,	७०६	,,	१२३३-शे.
पोताधान	१३४७	पौलि	३९९	प्रकीर्णकेशी	२०५-शे.
पोत्रिन्	१२८७	पौलोमी	१७५	प्रकृष्माण्डी	२०५-शे.
पोलि	३९८	(पौलोमीश)	१७३	प्रकृति	७१४
पोलिका	३९८	पौष	१५२	,,	८९९
पोल्लिन्द	८७८	पौष्ण	११५	,,	१३७६
(पोलो)	३९८	पौष्पक	१०५४	प्रकृष्ट	१४३८
पौषयितु	१३२१-शे.	प्याद	१५३७	प्रकोष्ठ	५९०
(पौष्द्रक)	११९४	प्रकट	१४६७	प्रक्रम	१५०९
पौतव	८८३	प्रकटित	१४७८	,,	१५१०
(पौसिक)	१२१४	प्रकम्पन	११०६	प्रक्रिया	७४४
पौत्र	५४४	प्रकर	१४११	प्रक्षण	१४०८
पौत्री	२०५-शे.	,,	६४०-शे.	प्रकाण	१४०८
पौनर्भव	५४७	प्रकरण	२५४	प्रक्षर	१२५१
पौर	११९१	,,	२८४	प्रक्षेडन	७७९
,,	२२५-शे.	प्रकर्षक	२२८-शे.	प्रखर	१२५१
पौरक	१११२	प्रकाण्ड	११२०	प्रखल	३८०-शे.
पौरस्म	१४५९	,,	१४४१	प्रख्य	१४६२
पौरिक	७२६-शे.	प्रकाम	१५०५	प्रख्यस्	११९-शे.
पौरुष	६००	प्रकार	१४६२	प्रख्यातवधूक	५०२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
प्राण्ड	५९९	प्रजनन	६९९	प्रणायम्य	४९९
प्रागल्भ	३४३	प्रजनुक	५६४-शे.	प्रणाली	१०८९
प्रागल्भता	२९९	प्रजा	५०९	प्रणिधान	१३७८
प्रागल्भा	२०५-शे.	,,	५४३	प्रणिधि	७३३
प्रागद	१३७१	प्रजाकर	७८२-शे.	प्रणिपात	१५०३
प्रगुण	१४५६	प्रजाता	५३९	प्रणीत	४९३
प्रगे	१५३३	(प्रजानती)	५२२	,,	८२६
(,,)	१३९	प्रजाप	६९०	प्रणय	४३२
प्रग्रह	९९	प्रजापति	२९२	प्रतति	१११७
,,	८०६	प्रजावती	५९४	प्रतन	१४४९
प्रग्रीव	१०१२	प्रज्ञ	४५६	प्रतल	५९६
प्रषण	१०१०	प्रज्ञसि	२३९	प्रताप	७४०
प्रघाण	१०१०	प्रज्ञा	३०९	प्रतारण	३७९
प्रघात	७९७	,,	५२२	प्रतानिनी	११२८
प्रचक	७९०	प्रज्ञात	१४९३	प्रतिकर्मन्	६३६
प्रचक्षस्	११९-शे.	(प्रज्ञापना)	२४५	प्रतिकाय	१४६४
प्रचलाक	१३२०	प्रज्ञु	४५६	प्रतिकाश	१४६२
प्रचलयित	४४२	प्रज्ञीन	१३१८	प्रतिकूल	१४६५
प्रचुर	१४२५	प्रणति	१५०३	प्रतिकृति	१४६४
प्रचेतस्	१८८	प्रणय	३८८	प्रतिकृष्ट	१४४२
'प्रबोदनी'	११५७	प्रणयिन्	८-प,	प्रतिक्षिप्त	४४०
प्रच्छदपट	६७६	(,,)	५९६	,,	१४७४
प्रच्छन्न	१००७	प्रणयिनी	५९६	प्रतिग्रह	७४७
प्रच्छदिका	४६९	,,	८-प.	,,	६८३-शि.
प्रच्छादन	६७१	प्रणव	२५०	प्रतिग्राह	६८४
प्रजन	१२७४	प्रणाद	१४०३	प्रतिध	२९९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
प्रतिघातन	३७०	प्रतिम	१४६२	(प्रतिसूर्यशयानकं)	१२११
प्रतिचर	३६१-क्षि	प्रतिमा	१४६३	प्रतिहत	४११
प्रतिच्छन्द	१४६४	प्रतिमान	१२२७	'प्रतिहास'	११३७
प्रतिच्छाया	१४६४	"	१४६४	प्रतीक	५६६
प्रतिजज्ञा	६१५	प्रतिमुक्त	७६५	'प्रतीकाश'	१४६२
प्रतिजागर	१५१८	प्रतियन्म	६१३-शे.	प्रतीक्ष्य	४४६
प्रतिज्ञा	२७८	प्रतियातना	१४६३	प्रतीची	१६७
प्रतिज्ञात	१४८८	प्रतिरूप	१४६४	प्रतीचीन	१६८
प्रतिताली	१००६	प्रतिरोधक	३८१	प्रतीचीश	१८८-शे.
प्रतिदान	८७०	प्रतिलम्भ	१५२०	प्रतीत	१४९३
प्रतिध्वनि	१४१०	प्रतिलोभ	१४६५	प्रतीप	१४६५
प्रतिनष्ट	५४४	प्रतिवचस्	२६३	(प्रतीपदर्शिनी)	५०७
प्रतिनादविधायिता	६५	प्रतिवसथ	९६१	प्रतीर	१०७८
प्रतिनिधि	१४६३	प्रतिशासन	२७७	प्रतीहार	७२१
प्रतिपक्ष	७२८	प्रतिशिष्ट	१४९२	"	१००४
प्रतिपद्	१४७	प्रतिश्याय	४६८	'प्रतीहास'	११३७
"	३०९	प्रतिश्रय	१०००	प्रतीद	८९३
प्रतिपन्न	१४९६	प्रतिश्रव	२७८	प्रतीली	९८१
प्रतिपादन	३८६	प्रतिश्रुत्	१४१०	प्रत्न	१४४९
प्रतिबद्ध	४३९	प्रतिश्रुत	१४८९	प्रत्यक्	१५४२-शे.
प्रतिबन्ध	१४९८	प्रतिष्ठम्भ	१४९८	प्रत्यप्र	१४४८
प्रतिबिम्ब	१४६४	प्रतिष्ठ	३६	प्रत्यप्रथ	९६०
प्रतिभय	३०२	प्रतिसर	६६३	प्रत्यच्	१६८
प्रतिभा	३०९	प्रतिसर्ग	२५२	प्रत्यनीक	७२८
प्रतिभान्वित	३४३	प्रतिसीरा	६८०	प्रत्यन्त	९५९
प्रतिभू	८८२	प्रतिसूर्य	१२९९	प्रत्ययित	७३४

शब्दानुक्रमणिका

१२९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
प्रार्थन	७२९	प्रदेशन	३८६	प्रफुल्ल	११२८
प्रत्यवसान	४२३	प्रदेशिनी	५९२	प्रबुद्ध	३४१
प्रत्यवस्थान	७२८	प्रदोष	१४४	„	११२७
प्रयाकार	७८३	प्रद्युम्न	२२८	प्रबोध	३१९
प्रयाख्यात	१४७३	प्रद्योतन	९५	प्रभञ्जन	११०६
प्रयाख्यानप्रवाद	२४८	प्रदाव	८०३	(प्रभव)	३३
प्रयादिष्ट	१४७४	प्रधन	७९७	प्रभवप्रभु	३३
प्रयालीढ	७७७	प्रधान	७२०	(प्रभवस्वामिन्)	३३
प्रयासार	७४७	„	१४३८	प्रभविष्णु	४९१-शि.
प्रयाहार	८३	प्रधानधातु	६३०	प्रभा	१००
प्रयाहार	१५२४	प्रधि	७५५	„	१९०
प्रयुक्कम्	१५१०	प्रपञ्च	१४३२	„	२०५-शे.
(प्रत्युरकान्ति)	१५१०	प्रपद	६१७	प्रभाकर	९७
प्रत्युत्पन्नमति	३४४	प्रपा	१८०१	प्रभात	१३८
प्रत्युषस्	१३९	प्रपात	८००	प्रभाव	७४०
प्रयूष	१३९	„	१०३२	प्रभावती	४०
प्रयूषाण्ड	९८-शे.	„	१०७७	„	२८९
प्रयूह	१५०९	प्रपातिन्	१०२७-शे.	प्रभास	३२
प्रथन	११७२	प्रपितामह	५५७	प्रभिन्न	१२२०
प्रथम	१४५९	'प्रपुनड'	११५८	प्रभु	३५९
प्रथित	१४९३	'प्रपुनाड'	११५८	प्रभुत्वशक्ति	७३५
प्रक्षिण	६२	'प्रपुनाल'	११५८	प्रभूत	१४२५
प्रर	७७८	प्रपुन्नाट	११५८	प्रभूष्णु	४९१
प्रदिश	१६७	'प्रपुन्नाड'	११५८	प्रभृष्टक	६५२
प्रदीप	६८६	'प्रपुन्नाल'	११५८	प्रमथ	२०१
प्रदीपन	११९६	प्रपौत्र	५४४	प्रमथन	३७०

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
प्रमथपति	१९९	(प्रलम्बघ्न)	२२४	प्रवासन	३७१
(प्रमथाधिप)	२०७	प्रलम्बभिद्	२२४	प्रवासिन्	४९३
प्रमद	३१६	प्रलम्बाण्ड	४५७	प्रवाह	१०८७
प्रमदबन	१११३	प्रलय	१६१	प्रवाहिक	१८८-शे.
प्रमदा	५०५	,,	३०७	प्रवाहिका	४७१
प्रमनस्	४३५	प्रलाप	२७५	प्रविदारण	७९७
प्रमय	३७०	प्रलापिन्	२२५-शे.	प्रवीण	३४१
प्रमर्दन	२१९-शे.	प्रलोभ्य	५७०-शे.	प्रवृत्ति	२६०
(प्रमातामह)	५५७	प्रवक्त	१२९२-शि.	,,	१२२३
प्रमाद	१३८२	प्रवण	३८५	प्रवृद्ध	१४९५
प्रमापण	३७०	प्रवयण	८९३	प्रवेक	१४३८
प्रमीत	३७३	प्रवयस्	३३९	(प्रवेणि)	५७०
प्रमीला	३१३	प्रवर	११७३	प्रवेणी	५७०
प्रमुख	१४३८	,,	१४३८	,,	६८०
प्रयुत	८६६-शि.	,,	६४०-शे.	प्रवेत्	७६०
प्रमेह	४७०	प्रवरवाहन	१८२-शे.	प्रवेल	११७२
प्रमोद	३१६	प्रवर्ग	८३६	प्रवेश	१५००
प्रमोदित	१९०-शे.	प्रवर्ह	१४३८	प्रवेशन	९९३
प्रवस्त	४११	प्रवह	१५१४	प्रवेष्ट	५८९
प्रमाणक	७८९	प्रवहण	७५३	'प्रव्यक्त'	१४६७
प्रयाम	१५१८	,,	८३६-शि.	प्रवज्या	८१-शि.
प्रयास	३२०	प्रवेष्टिका	२५९	प्रशंसा	२७०
प्रयुत	८७३	प्रवाच्	३४६	प्रशमन	३७०
प्रयोग	१५१०	प्रवाल	२९१	प्रशस्त	८६-शि.
प्रयोजन	१५१४	,,	१०६६	प्रशस्यता	६८
प्ररोह	१११८	,,	११२४	प्रश्र	२६३

शब्दानुक्रमणिका

१३१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
श्रव्याकरण	२४४	प्रसू	५५७	प्रसव	३९६-शे.
श्रुत	४३१	"	१२३३	प्रस्रवण	१०२९
शु	४९९	प्रसृति	५४२	"	१०९६
"	१४३९	प्रसृतिका	५३९	प्रलाव	६३३
'प्रष्टवाह'	१२६०	प्रसृतिज	१३७१	"	३९६-शे.
प्रौही	१२६६	प्रसून	११२४	प्रहत	३४५
प्रुक्	७८२-शे.	प्रसृत	५९८	प्रहर	१४५
प्रन्न	१०७१	(,)	८८६	प्रहरण	७७३
प्रन्ना	९०३	प्रसृता	६१४	"	७९६
प्रसम	८०४	प्रसृति	५९८	प्रहर्षुल	११७
प्रसर	४९५	प्रसेवक	२९१	प्रहसन	२८४
प्रसल	१५६	"	९१२	प्रहस्त	५९६
प्रसव	५४१	प्रस्कन्न	८०६	प्रहासिन्	३३१
"	११२५	प्रस्तर	१०३५	प्रहि	१०९१
प्रसवबन्धन	११२७	"	६८२-शि.	प्रहित	३९७
प्रसव्य	१४६५	प्रस्तार	११११	"	७७९
प्रसव	११३९	प्रस्ताव	२५४	"	१४९२
प्रसादन	३९५	"	१५०९	प्रहेलिका	२५९
"	९९३-शि.	प्रस्तावौचित्य	६७	प्रह्य	३८५
प्रसादना	४९६	प्रस्थ	८८६	प्रहाद	६९९
प्रसापन	६३६	"	१०३५	प्राशु	१४२९
"	६८८	प्रस्थान	७८९	प्राक्	१५३५
प्रसार	७९१	प्रस्थापित	१४९२	"	१५४२-शे.
प्रसारिन्	३९०	प्रफोटन	१०१७	"	१५४२-शे.
प्रसित	३८५	"	१०१८	"	१४५९-शि.
प्रसीक्षा	१११३	प्रसृत	१४९५-शि.	प्राकाम्य	२०२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
प्राकार	९८०	प्राज्ञा	५२२	प्रातराश	४२५
प्राकाराग्र	९८१	प्राज्ञी	५२२	प्रातिहारिक	९२५
प्राकृत	९३२	प्राज्य	१४२५	प्राथमकल्पिक	७९
(„)	२८५	प्राञ्जल	३७५	प्रादुष्कृत	१४७८-सि.
प्रागल्भ्य	५०९	प्राङ्निवाक	७२०	प्रादुस्	१५३९
प्राग्ज्योतिष	९५६	प्राण	७९६	प्रादेश	५९५
प्राग्रहर	१४३८	„	१०६३	प्रादेशन	३८६-सि.
‘प्राग्य’	१४३९	„	११०८	प्राध्वम्	१५४२-शे.
प्राग्वंश	९९६	„	१३६७	प्रान्तर	९८५
‘प्राघाण’	१०१०	„	११०७-शे.	प्रापणिक	८६७-सि.
प्राघूष	४९९	प्राणतज	९३	प्राप्त	७४३
प्राघूर्णक	४९९	प्राणद्	६२१	„	१४९०
प्राङ्गण	१००४	„	१०७०	प्राप्तरूप	३४१
प्राच्	१६८	प्राणयम	८३	प्राप्ति	२०२
प्राची	१६७	(प्राणसम)	५१६	प्राभृत	७३७
प्राचीन	१६८	प्राणसमा	५१६	प्राय	५६५
„	९८२	(प्राणहिता)	९१५	„	८४३
प्राचीनबर्हिष्	१७१	प्राणायाम	८३	प्रायस्	१५२९
(प्राचीनावीत)	८४५	प्राणावाय	२४८	प्रालम्ब	६५२
(प्राचीक्ष)	१७३	(प्राणावायप्रवाद)	२४८	प्रालम्बिका	२५७
प्राचेतस	८४६	प्राणिशूत	४८८	प्राक्त्य	१०७२
प्राच्य	९५२	प्राणिन्	१३६६-सि.	प्रावरण	६७१
प्राजन	८९३	(प्राणेश)	५१६	प्रावार	६७२
प्राजापत्य	६९५	प्राणेशा	५१५	प्राञ्चिक	८८२-शे.
प्राजितृ	७६०	प्रातर्	१५३३	प्रावृष्	१५७
प्राज्ञ	३४१	„	१३९	‘प्रावृषायणी’	११५१

शब्दानुक्रमणिका

१३३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
प्रास	७८५	प्रियवादिता	२९४-शे	(प्रेष्ठ)	५१६
प्रासक	४८६	प्रियसत्त्व	२६४	प्रेष्टा	५१६
प्रासक	७५७	प्रिया	५१५	प्रेष्य	३६०
प्रासक	१२६१	प्रियाल	११४२-शि.	प्रेक्षण	८३०
प्रासाद	९९३	प्रीणन	१५०२	प्रोज्जासन	३७०
प्रासिक	७७०	प्रीति	३१६	प्रोत	६६७
(प्राहारिक)	७६३	,,	१३७७	,,	१४८७
(प्राहे)	१३९	प्रीतिद	३३१	प्रोध	१२४३
प्रिय	८-प.	मुष्ट	१४८६	प्रोधिन	१२३३-शे.
,,	१४४५	प्रेक्षा	३०९	प्रोष्ठपदा	११५
(॥)	५१६	प्रेक्षा	७५८	प्रोष्ठी	१३४६
प्रियक	११४४	,,	१४८१	प्रौढ	३४३
,,	११३८	प्रेक्षित	१४८०	,,	१४९५
,,	११४९	प्रेक्षोलन	१४८१	प्रौढवत्सा	१२६७
,,	१२९४	प्रेक्षोलित	१४८०	प्रौढि	३००
(प्रियकर)	९४	प्रेत	३७३	प्रौष्ठपद	१५४
प्रियु	११४९	,,	१३५८	लक्ष	११३१
,,	११७६	प्रेतगृह	९८९	प्लव	८७९
,,	६४५-शे.	प्रेतपति	१८४	,,	९३३
प्रियता	८-प.	प्रेतवन	९८९	,,	१०८७
प्रियदर्शन	१३३५-शे.	प्रेत्य	१५२८	प्लव	१३४०
प्रियप्राय	२६४	प्रेमन्	१३७७	,,	१३५४
प्रियमधु	२२४	प्रेमवती	५१५-शि.	प्लवग	४७
प्रियवद	३५१-शि.	(प्रेयस्)	५१६	,,	१०३
,,	३५१	प्रेयसी	५१५	,,	१२९२
प्रियवाच	३५१-शि.	प्रेषित	१४९२	,,	१३५४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
फलवक्त्र	१२९२	'फलपूर'	११५०	फाल्गुनिक	१५३
फलवक्त्रम्	१२९१	'फलभूमि'	१४६	फुल्ल	११२७
"	१३५४	फलवत्	१११६	फुल्लक	३०४-श्ल.
प्लीहन्	६०५	फलवन्ध्य	१११६	फेन	१०७७
प्लुत	१२४८	फलादन	१३३५	फेनिल	११३८
प्लुष्ट	१४८६	फलावन्ध्य	१११६	फेरण्ड	१२८१
प्सान	४२४	फलिन्	१११६	फेरव	१२८१
फ-		फलिन	१११६	फेरु	१२८१
फट	१३१५	फलिनी	११४९	फेला	४२४
फण	१३१५	'फली'	११४९	फेलि	४२४
'फणधर'	१३०४	फलेग्रहि	१११६	ख	
फणस्युत्	१३०३	फलेरुहा'	११४४	बक	१३३२
फणिन्	४८	'फलोदय'	८७-श्ल.	बकनिषूदन	७०८
(,,)	१३५१	फल्गु	११३३	बकुल	११३५
(फणिलता)	११५५	"	१४४६	बकेरु	१३१३-शि.
फरक	७८३-शि.	फल्गुनाल	१५३-श्ल.	बकेरुका	१३१३-शि.
फल	८६९	फल्गुनीभव	११८	बकोट	१३३२
"	८९१	फणित	४०३	बङ्ग	९५७
"	११३०	फण्ट	१४८१	'बदरा'	११३९
"	११८३	फाल	८९१	(बटु)	८९३
"	१४४६	"	२२५-श्ल.	'बडिश'	९२९
फलक	७८३	(,,)	६६९	बदरी	११३८
फलकिन्	६४१-श्ल.	(,,)	१०३९	बदरीवासा	२०५-श्ल.
फलद	१११४	फाल्गुन	१५३	बद	४३८
फलपाकावसानिका		"	७०८	बधिर	४५४
१११७		फाल्गुनानुज	१५३-श्ल.	बन्दिन्	७९४

शब्दानुक्रमिका

१३५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
बन्दी	८०६	बर्बरी	५७०-शे.	बलभद्र	२२५
बन्ध	५६४	बर्ह	११२३	बलवत्	१५३५
बन्धक	८८२	"	१३२०	(,,)	४४९
बन्धकी	५२८	बर्हिःशुष्मन्	१०९९	बलहीनता	३१९
बन्धन	४३९	बर्हिण	१३१९	बला	४५
"	१२७४	बर्हिध्वजा	२०५-शे.	बलाक	१३३३
बन्धनग्रन्थि	९३१	बर्हिन्	१३२०-शे.	बलाका	१३३३
बन्धु	५६१	बर्हिर्ज्योतिष्	१०९९	बलाकुक	१५६
'बन्धुक'	११४९	बर्हिर्मुख	८८	बलाट	११७२
बन्धुजीवक	११४९	बर्हिर्मुष्टि	८३५	बलात्कार	८०४
बन्धुता	१४२२	(बर्हिस्तक)	११००	बलाश	४६२
बन्धुदा	५२९-शे.	बर्हिस्तथ	११००-शि.	बलाहक	१६४
बन्धुर	१४४४	बर्हिष्	८२०	"	१३११
"	१४६८	"	११९२	"	१३३३
बन्धुल	५४८	"	११००-शि.	बलि	२२१
बन्धूक	११४९	'बर्हिष्ठ'	११५८	"	४४७
'बन्धुसुष्य'	११४४	बल	१७४	"	६९९
'बन्धुर'	१४६८	"	२२४	"	७४५
(बन्ध्य)	१५१६	"	६२९	"	८२२
बन्धीह	१३२९	"	६९७	"	२९४-शे.
बन्धु	२१७	"	७१४	बलित	४२०-शे.
"	४५३	"	७४५	बलिन्	४४८
"	१३०२	"	७९६	"	११७१
"	१३९७	बलदेव	२२५	"	२२५-शे.
(बर्ह)	१२७६	बलदेवस्त्वत्	२०५-शे.	बलिन्दम	२१९-शे.
बर्ह	९३२	(बलद्विष्)	१७५	बलिपुष्ट	१३२२-शि.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(बलिबन्धन)	२२१	बहुप्रज	१२८८	बाणपुर	१७१
बलिभुज्	१३२२	बहुप्रद	३८५	बाणमुक्ति	७८०
'बलिमुख'	१२९२	बहुप्रस	५५८	बाणासन	७७६
बलिवेशमन्	१३६३	बहुभुजा	२०५-शे.	बादर	६६१
बलिषा	१११९	बहुमार्गी	९८८	,,	११३१
बलीमुख	१२९२	बहुमृन्त्रता	४७०	बादरायण	८४४
बलीवर्द	१२५७	बहुरूप	६४७	बाध	१३७१-शि.
'बष्कयणी	१२६७	,,	९८-शे.	बाधा	१३७१
बष्कयिणी	१२६७	,,	२००-शे.	बान्धविनेय	५४८
'बस्त'	१२७५	,,	२१९-शे.	बान्धव	५६१
बस्ति	६०६	,,	१४६९-शि.	बाभ्रवी	२०५-शे.
बस्तिमल	६३३	बहुल	१४७	बार्हस्पत्य	८६३
(बहल)	१४४७	,,	१०९९	बाल	३३६
बहिर्द्वार	१००७	,,	१४२५	,,	३५१
बहिश्चर	१३५२	बहुलप्रीव	१३२०-शे.	,,	१२११
बहिस्	१५४१	बहुला	१०९	बालक्रीडनक	६८८
बहु	१४२५	'बहुलीकृत'	११८३	बालगर्भिणी	१२७०
,,	१४३०	बहुवर्णपुष्पवृष्टि	६३	(,,)	१२६६
बहुकर	३६३	बहुविध	१४६९	बालचर्य	२०९-शे.
बहुकरी	१०१६	बहुशक्त	२१९-शे.	बालभूमिका	१३०१
बहुगर्वावाष्	३४७	बहुसूति	१२६८	बालसन्ध्याभ	१३९६
बहुत्वक्	११४४	बाढ	१५०५	बालसात्म्य	४०४-शे.
बहुदुग्धा	१२६९	बाण	२२१	बाला	३३३
बहुधान्याजं	३६३-शि.	,,	७७८	बालिका	६५६
बहुपाद	११३२	(बाणजित्)	२२१	बालिनी	१०८
बहुपुत्री	२०५-शे.	(बाणधि)	७८२	बालिका	३५९

शब्दानुक्रमणिका

१३७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
बाल्य	३३९	बिम्बी	११८५	बुक्कन्	६२३
बाष्प	३०७	बिल	१३६३	बुक्कन	१४०७
"	११०२	बिलेशय	१३०३	बुक्कस	९३३
बाहु	५८९	बिल्व	११३५	बुद्ध	२३२
बाहुचाप	६००-शे.	(बिस)	११६५	"	१४९६
बाहुत्राण	७६९	(बिसकण्ठक)	१३३३	बुद्धि	३०८
बाहुदन्वेय	१७२	(बिसप्रसूत)	११६१	बुद्धिशक्ति	१५२४
बाहुदा	१०८६	'बिसिनी'	११६०	बुद्धिसहाय	७१९-शि.
बाहुभूषा	६६२	बीज	६२९	बुद्धीन्त्रिय	१३८४
(बाहुयुद्ध)	७९९	"	१५१३	बुद्धबुद्ध	१०७७
बाहुल	१५५	बीजकेश	११६५	बुध	११७
"	७६९	बीजकोशी	११३०	"	३४१
(बाहुलेय)	२०८	बीजदर्शक	३३०-शे.	"	१०५-शे.
बाहुसंभव	८६३	बीजपुष्पिका	११७८	"	२३५-शे.
बाहुषाहुसन्धि	६९०-शे.	बीजपूर	११५०	बुधित	१४९६
बाह्याराम	१११२	बीजरुह	१२०१	बुध्न	११२१
'बाह्यिक'	१२३५	बीजवर	११७१	बुभुक्षा	३९३
'बाहीक'	१२३५	बीजसू	९३७	बुभुक्षित	३९२
'बिह'	९४२	बीजाकृत	९६९	बुलि	६०९
बिहाल	१३०१	बीजिन्	५५६	"	६१२
बिहालक	१०५८	बीजोदक	१६६-शे.	'बुध'	११८२
बिहौजसू	१७१	बीज्य	७१३	बुस	११८२
बिन्दु	१०८९	बीभत्स	२९५	बृहत्	१४३०
बिभीतक	११४५	"	७१०	बृहत्तिका	६७२
बिभेदक	११४५-शि.	बीभत्सु	७१०-शि.	'बृहती'	११५७
बिम्ब	१०७	(बुक्क)	६२३	"	२८९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
बृहत्तोपति	११९	ब्रह्मज	९३	ब्रह्मसूत्र	८४५-वि.
बृहत्कुक्षि	४५०	ब्रह्माण्य	१२१-शे.	ब्रह्मसूनु	६९३
बृहन्नानु	१०९७	ब्रह्मत्व	८४१	ब्रह्माञ्जलि	८३८
बृहन्नट	७०९	ब्रह्मदत्त	६९४	(ब्रह्माणी)	२०१
बृहस्पति	११८	ब्रह्मन्	४२	ब्रह्मावर्त्त	९४९
बृंहित	१४०५	"	७४	ब्रह्मासन	८३८
बेडा	८७७	"	८१	ब्राह्म	१६०
बैलव	८१५	"	२१२	"	८४०
बोधकर	७९४	"	९८-शे.	ब्राह्मण	८११
बोधि	२३५-शे.	"	८१३-वि.	(ब्राह्मणवर्ग)	१४१३
"	१३२५-शे.	ब्रह्मनाम	२१९-शे.	ब्राह्मणी	१२०५
बोधितरु	११३१	ब्रह्मपादप	११३६	"	१२९९
बोधिद	२५	ब्रह्मपुत्र	११९६	ब्राह्मण्य	१४१९
बोधिसत्त्व	२३२	ब्रह्मपुत्री	१०८५	ब्राह्मी	१०१
(,)	११३१	ब्रह्मबन्धु	८५५	"	२०१
बोल	१०६३	ब्रह्मबिन्दु	८३९	"	२४१
(बौद्ध)	८६१	ब्रह्मभूय	८४१	"	१०४८
बौष	७०१	ब्रह्मयज्ञ	८२१	ब्रुव	१४४२
बोद्धिथ	८७६	ब्रह्मरार्त्रि	८५१	भ-	
ब्रध्न	९६	ब्रह्मरीति	१०४८		
' , '	११२१	ब्रह्मवर्चस	८३८	भ	१०७
(ब्रह्मचर्य)	८१	ब्रह्मवर्धन	१०४०	भक्त	३९५
ब्रह्मचारिणी	२५-शे.	ब्रह्मवेदि	९५०	भक्तकार	७२३
ब्रह्मचारिन्	२०८	ब्रह्मसंभव	६९५	भक्तमण्ड	३९६-शे.
"	८०७	ब्रह्मसायुज्य	८४१	भक्ति	४९६
"	८०८	ब्रह्मसू	२३०	भक्षक	३९४
				भक्षण	४२३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
भक्ष्यकार	९२१	भदन्त	३३५	भयद्रुत	३६६
भग	९५	भद्र	८६	भयानक	२९४
"	६०९	"	६९८	"	३०२
भगनेत्रान्तक	२००-शे.	"	१२१८	भयावह	३०३
भगन्दर	४७१	"	१२५७	भर	१५०६
भगवत्	२४	(११)	५६	भरटक	३३६-शे.
"	३३६-शे.	भद्रकपिल	२१९-शे.	भरण	३६२
"	२३५-शे.	भद्रकर	५६-शि.	भरणी	१०८
भगवत्पञ्च	२४३	भद्रकाली	२०५-शे.	भरणीभू	१२१
भगिनी	५५३	भद्रकुम्भ	७१८	भरत	३२८
भग्न	८०५	भद्रकृत	५६	"	६९२
भग्नविषाणक	१२५९	(भद्रगुप्त)	३४	"	७०२
भग्न	१०७५	भद्रचलन	२२५-शे.	"	९४६
भग्न	११७९	भद्रपर्णी	११४३	भरतपुत्रक	३२८
भग्न	१४५७	भद्रबाहु	३४	भरथ	११००-शे.
भक्ष्य	९६७	भद्रमुस्तक	११९३	भरद्वाज	१३४०
भजमान	७४३	भदरेण	१७७-शे.	भरित	१४७३
भट	७६३	भद्रश्री	६४१-शे.	भरुज	१२९०
"	९३४	भद्राकरण	९२३	"	४०१-शे.
भट्टि	४१२	भद्राज्ञ	२२५-शे.	भरुटक	४१२
भट्ट	३३६-शे.	भद्रासन	७१६	भर्ग	१९५
भट्टारक	३३३	भन्द्र	८६-शि.	भर्तृ	७-प.
"	३३६	भपति	१०४	"	३५९
भट्टिनी	३३४	भम्भासार	७१२	"	५१६
भणित	२४१-शे.	भय	६०	भर्तृदारक	३३२
भण्निवाह	९२३-शे.	"	३०१	भर्तृदारिका	३३३
		भयङ्कर	३०२		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
भर्भरी	२२६-शे.	भक्षा	९०८	भामिनी	५१०
भर्मण्या	३६३	भा	१००	भार	३६४
भर्मन्	३६३	भाग	१४३४	,,	८८५
,,	१०४४	भागधेय	७४५	भारती	२४१
(भल)	७८०	,,	१३७९	,,	२८५
भल्लह	१२८०-शे.	भागिनेय	५४३	भारद्वाज	६२५
भल्लुक	१२८९	भागीरथी	१०८१	भारयष्टि	३६४
भल्लुक	१२८९	भाय	१३७९	भारवाह	३६३
भव	१९८	भाङ्गीन	९६७	भारिक	३६३
भवतु	१५२८	भाजन	१०२६	भार्गव	११९
भवन	९९०	भाटक	८६८-शे.	,,	८४८
भवनाधीश	९०	भाटि	३६३-शे.	(,,)	६-५.
भवानी	२०४	भाण	२८४	'भार्गवी'	११९३
भवानीगुरु	१०२७	भाण्ड	१०२६	भार्या	५१३
भवान्तकृत	२१२	भाण्डागार	९९५	भार्यापती	५१९
भविक	८६	भाण्डिक	९२३-शे.	भाल	५७३
भवितृ	३८९	भाद्र	१५६	भालहृष्ट	१९६
भविन्	१३६६	भाद्रपद	१५४	भाळक	१२८९
भविष्णु	३८९	भाद्रमातुर	५४६	भाल्लुक	१२८९
भध्य	८६-शे.	भानवीय	५७६	भाव	२९५
भषक	१२८०-शि.	भानु	३७	,,	३३२
भषण	१२७९	,,	९५	,,	५०९
,,	१४०७	,,	१००	,,	१३८३
भसल	१२१२-शि.	भानुकेशर	९८-शे.	भावना	१३७३
भसित	८२८	भानेमि	९८-शे.	भावित	४१४
भस्मन्	८२७	भामण्डल	५९	,,	१४९०

शब्दानुक्रमणिका

१४१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
भावुक	८६	भिदु	१८०	भीष्म	३०२
"	३३२	भिदुर	१८०	भीष्मसू	१०८१
भाषा	२४१	मिद्य	१०९१	भुक्तशेषक	८३४
"	२८५	भिन्दिपाल	१८५	भुक्तसमुज्जित	४२६
भाषित	२४१	भिन्न	१४६८	(भुक्तोच्छिष्ट)	४२६
भाष्य	२५४	"	१४८८	भुम	१४५७
भास्	१००	भिया	३०१	"	१४८३
भास	१३३८	भिल्ल	९३४	भुज्	४-प.
भासुर	३०३-शे.	भिषज्	४७२	"	७-प.
भास्कर	९७	भिस्तटा	३९६	भुज	५८९
भास्वत्	९८	भिस्सा	३९५	भुजकोटश्	५८९
भिक्षणा	३८८-शे.	भी	३०१	भुजग	१३०३
भिक्षा	८१३	भीत	३६५	भुजङ्ग	५१९
"	१११०	भीति	७२	"	१३०३
भिक्षु	७६	"	३०१	भुजङ्गभोजिन्	१३०४
"	८०७	भीम	१९५	भुजङ्गम	१३०३
"	८०९	"	३०२	भुजदल	५९१-शे.
भिक्षुकी	५३२	"	७०७	(भुजशिखर)	५८८
भिक्षुणी	५३२-शे.	भीमा	२०५-शे.	भुजशिरस्	५८८
भिक्षुतज्ञाटी	६७८	भीरु	३६५	भुजाकण्ठ	५९४
भित्त	१४३४	"	५०४	भुजान्तर	६०२
भित्ति	१००३	"	१०४३-शे.	भुजामध्य	५९०
भित्तिष्ठा	१२९८	भीरुक	३६५	भुजि	११००-शे.
भिद्	१०-प.	"	१०४३-शे.	भुजिष्य	३६०
"	१४८८-शि.	भीलुक	३६५	भुजिष्या	५३३
भिदा	१४८८	भीषण	३०३	भुवन	१०६९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
भू	१३६५	भूतम	१०४५	भूरिमाय	१४२६
भुवस्	१५२६	भूदार	१२८७	भूरिवेतस	२००-शे.
भुविष्	८७	भूदेव	८१२	भूर्ज	१२९०
भू	६-प.	भूधन	४-प.	भूर्जिता	९५४
भू	१३५	भूधर	१०२७	भूर्जिता	११४४
भू	१५२५	(,)	१८-प.	भूर्जिता	१२०३
भूकश्यप	२२३	भूध	१०२७	भूषण	६-प.
भूधन	५६३	भूनेतृ	४-प.	भूषण	६४९
(भूच्छत्र)	१२०१	भूप	६९०	भूषण	३८९
भूच्छाया	१४६	भूपति	४-प.	भूस्पृष्ट	३३७
भूत	९१	'भूपदी'	११४८	(भूकुस)	३२९
भू	१४६२	भूपाल	४-१.	भूकुटि	४३
भू	१४९०	(,,)	६९०	भूकुटि	४४
भूतप्राप्त	१४१४	भूभुज	४-प.	भूकुटि	५७९
भूतघ्न	१२५४	भूभुत	१८-प.	भूगु	१०३२
भूतधात्री	९३६	भू	६८९	भूगु	१२०-शे.
(भूतनाथ)	१९९	(,,)	१०२७	भूगु	१२१२
भूतनायिका	२०५	भूभुत	५-प.	भूगु	१३३३
भूतनाशन	४२२-शे.	भूमि	९३५	भूगु	११८७
भूतपति	१९९	भूमिका	३२७	भूगु	११८७
भूतयज्ञ	८२२	भूमिलेपन	१२७२	भूगु	७१८
भूतात्	४९१	भूमिस्पृष्ट	८६४	भूगु	१२१६
'भूतावास'	११४५	भूयस्	१४२६	(भूगु)	१२१६
भूति	४१२	भूयस्	१५३१	भूगु	२१०
भू	८२८	भूयिष्ठ	१४२६	भूगु	२१०
भूतेश	१५१	भूरि	१०४५	भूगु	२१०

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मृत्	६-प.	भोगावली	७९५	„	५६१
मृतक	३६१	भोगिन्	१३०३	(भ्रातृजाया)	५१४
मृति	३६२	भोगिनी	५२०	भ्रातृव्य	५४३
मृतिभुज्	३६१	भोजन	४२४	भ्रात्रीय	५४३
मृय	३६०	भोलि	१२५३	भ्रान्ति	१३७४
मृषा	३६३	भोस्	१५३७	„	१५१९
मृश	१५०५	भौती	१४२	(भ्रामर)	१२१४
मृष्ट	४१२	भौम	११७-शे.	भ्रामरी	२०५-शे.
मेक	१३५४	(„)	११७	भ्राष्ट्र	१०२०
मेढ	१२७७	भौरिक	७०३	भ्रुकुंस	३२९
मेद	७३६	भंश	१५१७	भ्रुकुटि	५७९
मेरी	२९३	भ्रकुंस	३२९	भ्रू	५७९
मेळ	८७९	भ्रकुटि	५७९	भ्रुकुस	३२९
मेषज	४७२	भ्रम	९०९	भ्रुकुटि	५७९
मैक्ष	१४१५	„	१०८८	भ्रूण	५४०
मैरव	१९८	„	१३७४	भ्रेष	१५१७
„	३०३	„	१५१९	म-	
मैरवी	२०६	भ्रमर	१२१२		
मैषज	४७३	भ्रमरक	५६९	मकर	४७
भोक्त्	५१७	भ्रमरालक	५६९	„	१९३
भोग	३६३	भ्रमासक्त	९१६	„	२२९
„	१३१५	भ्रमि	१५१९	„	१३५१
„	१३१५	भ्रष्ट	१४९१	(मकर)	११६
'भोगवर'	१३०४	(भ्रष्टबाण)	७७२	(मकरकेतन)	२२९
भोगान्तराय	७२	भ्रातृजाया	५१४	(मकरध्वज)	२२९
भोगावती	१३०७	भ्रातृ	५५०	मकरन्द	११२७
				मकरांकर	१०७४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मकरालय	१०७४-शि.	मङ्गलरत्नान	५१८-शे.	मञ्जुल	१४४४
मकुट	६५१-शि.	मङ्गला	३९	मञ्जुषा	१०१५
मकुर	६८४	मङ्गलादिक	५१८-शे.	मठ	९९४
'मकुष्टक'	११७४	मङ्गल्य	४०६-शे.	मङ्गु	२१४-शे.
मकुष्टक	११७४	मङ्गल्यक	११७०	मणि	५९१
'मकुष्टक'	११७४	मङ्गल्या	६४०	"	६११
मख	८२०	मङ्गिनी	८७६	"	१०६३
मखक्रिया	८३४	मङ्गिनीशिरस्	८७८	मणिक	१०२२
मखामुहद्	२००	मचर्चिका	१४४१	मणिकण्ठक	१३२५-शे.
मगध	७९५	मज्जकृत्	६२५	मणिकार	९१०
"	९६०	मज्जन	६१९	मणित	१४०८
मगधेश्वर	६९९	"	६२८	मणिवन्ध	५९१
मघवत्	१७१	"	११२१	मणीवक	११२५
मघवन्	१७४	मज्जसमुद्भव	६२९	(मण्ठ)	७६२
"	६९२	मज्जा	६१९	मण्ड	३९६
मघा	१११	मज्जा	६२८	"	११५०
मघाभव	११९	'मज्जा'	११२१	मण्डन	३८९
मङ्गु	१५३०	मण्व	६८३	"	६३६
(,)	१४७०	मण्वक	६८६	मण्डप	१००३
मङ्ग	७९५-शि.	मङ्गारि	११२२	मण्डल	१०१
मङ्ग	८७८	'मङ्गरी'	११२२	"	१०७
मङ्गल	८६	मङ्गा	११२२	"	४६७
"	११६	"	१२७५	"	७७७
मङ्गलध्वनि	५१८-शे.	मङ्गीर	६६६	"	९४७
मङ्गलपाठक	७९४	"	१०२३	"	१४११
मङ्गलशंसन	२७२	मञ्जु	१४४४	"	१२८०-शे.

शब्दानुसमञ्जिका

१४५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मण्डलक	४६७-शि.	मत्स्यजाल	९२९	मदाम्बर	१७७-श्लो.
मण्डलाग्र	७८२	मत्स्यण्डी	४०३	मदिरा	९०२
मण्डलाधीश	६९०	(मत्स्यण्डिका)	४०३	मदिरागृह	१००१
मण्डलिन्	१३८२	(मत्स्याण्डिका)	४०३	मदिष्टा	९०२
मण्डहारक	९०१	(मत्स्याण्डी)	४०३	मदोत्कट	१२२१
मण्डित	३२	मत्स्यनाशन	१३३५	मदोत्कापिन्	१३२१-श्लो.
मण्डितपुत्र	३२-शि.	मत्स्यबन्धनी	९२९	मद्गु	१३३२
मण्डूक	१३१४	मत्स्यराज	१३४६	मद्गुर	१३४७
मण्डूर	१०३८	मत्स्यवेधन	९२९	मद्गुरप्रिया	१३४७
मत	१३८३	मत्स्योदरी	८४८ श्लो.	मद्य	९०२
मतङ्गज	१२१७	मथन	११-५	मद्यपक्व	९०४
मतलिका	१४४०	,	२२८-श्लो.	मद्यपाशन	९०७
मति	३०८	मथित	४०९	मद्यबीज	९०५
(मतिमत्)	३४२	मथिन्	१०२३	मद्यमण्ड	९०५
मत्कुण	७६८	मथुरा	९७८	मद्यसन्धान	९०५
"	१२०९	मद्	३१२	मद्र	८६
"	१२१९	"	१२२३	"	१४०९-शि.
मत्त	४३६	मदकल	१२२१	मद्रु	१५३
"	११२०	मदकोहल	१२५९	"	२१४
मत्तवारण	१०१२	मदन	२२७	"	२२९
मत्तालम्ब	१०१२	"	११७१	"	६६६
मत्तेभगम्ना	५०६	(,,)	१२१४	"	९०२
मत्स्य	८९२	"	११५१	"	११२६
मत्स	१३४४	मदननालिका	५२९-श्लो.	"	१२१४
मत्सरिन्	३८०	मदना	९०३	"	१२१४
मत्स्य	१३४३	मदशौण्डक	६४३-श्लो.	"	११८५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मसुक	१०४२-शे.	मधुछील	११५	"	५९३
"	११४१	(मधुसख)	९-प.	मध्यनीय	१४६०
मधुकण्ठ	१३२१-शे.	मधुसारथि	२२७	मध्यलोका	९३८-शे.
मधुकर	१२१२-शि.	मधुसिक्थक	११९८	मध्यलोकेश	६८९
मधुका	११७७	(मधुसुहृद्)	२२९	मध्यस्थ	८८२-शे.
मधुकृत	१२१३	मधुसुदनी	११८६	मध्वा	५९३
मधुक्त्र	९०६	मधुस्रवा	११८५	मध्वाह	१३९
मधुषोष	१३२१-शे.	मधूक	११४१	मध्वासव	९०४
मधुज्येष्ठ	४०४-शे.	मधूच्छिष्ट	१२१४	मनःशिला	१०५९
मधुदीप	२२७	मधूपद्म	९७८	मनस्	२२९
मधुद्रुम	११४१	(मधूल)	१३८८	"	१३६९
मधुधूलि	४०३	मधूलक	१३८८	(मनसिषाय)	२२७
(मधुप)	१२१३	मध्य	२९२	मनस्ताल	२०५
मधुपर्क	८३३	"	६०७	मनाक्	११३६
'मधुपर्णिका'	११४३	"	८७४	मनित	१४९६
'मधुपर्णी'	११५७	"	१४०२	मनीषा	३०८
मधुमक्षिका	१२१३	"	१४६०	मनीषिन्	३४१
(मधुमथन)	२२१	मध्यदेश	९५१	मनुज	३३७
मधुर	१३८८	मध्यन्दिन	१३९	मनुज्येष्ठ	७८२-शे.
"	१४४५	"	१४६०-शि.	मनुष्य	३३७
'मधुरसा'	११५६	मध्यम	६०७	(मनुष्यधर्मन्)	१८९
मधुरा	९७८	"	६९०	मनोगवी	४३१-शि.
"	४१६-शे.	"	९५१	मनोगुप्त	१०५९
(मधुलिह)	१२१३	"	१४०१	मनोजव	४८८ शि.
मधुवार	९०६	"	१४६०	मनोजवस	४८८
(मधुवत)	१२१३	मध्यमा	५११	मनोज्ञ	१४४५

शब्दानुक्रमणिका

२४७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मोदाहिन्	२२८-शे.	,,	३८४	,,	२५२
(मोयोनि)	२२९	,,	१२१८	'मपष्टक'	११७४
मोरथ	४३०	मन्दगामिन्	४९५	'मपष्ट'	११७४
मोरम	१४४४	मन्दर	६६०	'मपुष्ट'	११७४
(,)	९४	,,	१०३०	'मपुष्टक'	११७४
मनोराज्य	४३१-शि.	मन्दरमणि	२००-शे.	ममता	३१७
(मोविलास)	५०७	मन्दरावासा	२०५-शे.	मय	१२५४
(मोविलासवती)	५०७	मन्दाकिनी	१०८१	'मयष्टक'	११७४
मोदत	४३९	मन्दाक्ष	३११	मयु	१९४
मोहर	१४४४	मन्दार	१७९	मयुक	१३२०-शे.
मोहारी	५२९-शे.	,,	११४१	'मयुष्टक'	११७४
मोहा	१०६०	मन्दिर	६१४	मयुष्टक	११७४
मनु	७४४	,,	९९०	मयूख	१००
मन	७४१	मन्दीर	६६६-शे.	मयूर	१३१९
मन्त्रिह	१०९९	',,'	१०२४	मयूरक	१०५२
मन्त्रिद	७३३	मन्दुरा	९९८	मयूरचटक	१३२५-शे.
मन्त्राक्ति	७३५	मन्दोदरीसुत	७०६	(मयूररथ)	२०८
मन्त्रिन्	७१९	मन्दोष्ण	१३८६	मरक	३२५
मन्त्र	१०२३	मन्द्र	१४०२	मरकत	१०६४
मन्त्रदण्ड	१०२३	,,	१४०९	मरन्द	११२७
मन्त्रनी	१०२२	मन्मथ	२२७	मराल	१३२५-शे.
मन्त्र	४९५	',,'	११५१	मरिच	४१९
,,	१४२९	मन्या	५८७	मरीच	४२०-शे.
मन्त्रात	१०२३	मन्यु	२९९	मरीचि	९९
मन्त्र	१२१	,,	८२०	(,,)	१२४
,,	३५२	मन्वन्तर	१६०	मरीचिका	१०१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मरु	९४०	मर्मर	१४०५	मल्लि	२८
,,	९५७	मर्मराल	४००-शे.	मल्लिका	१०२४
मरुत्	८९	मर्मस्पृश	५०१	,,	११४८
,,	११०६	मर्म्य	१२५५-शि.	मल्लिकाक्ष	१३:६
मरुत्पथ	१६३	मर्म्यादा	७४४	,,	१२४३ शे.
मरुत्पुत्र	७०७	,,	९६२	मल्लिकापुष्प	११४९
मरुत्पत्	१७४	,,	१०७७	मल्लिगन्धि	६४०
मरुदेवा	३९	मल	६३१	मल्लकिन्	११३३
मरुदेवी	३९-शि.	,,	८५८	(मषि)	४८४
मरुद्वध	७५३	,,	१०४९	मषिकूपी	४८४
,,	१२३३-शे.	(मलदूषित)	१४३५	मषिधान	४८४
मरुप्रिय	१२५३	मलय	१०२९	मषी	४८४
(मरुमरोचिका)	१०१	मलयज	६४१	(मषीकूपी)	४८४
मरुल	१३४१	मलयवासिनी	२०५-शे.	(मषीधान)	४८४
मरुक	१३२०-शे.	मलयु	११३३	(मषीभाजन)	४८४
मर्क	११०७-शे.	मलिन	१४३५	(मसि)	४८४
मर्कट	११९७	मलिनाम्बु	४८४	मसी	४८४
,,	१२९१	मलिनी	५३५	मसूर	११४०
मर्कटक	१२११	,,	१२७०-शि.	मसृण	४१३
मर्कटास्य	१०४०	मलिम्लुच	३८२	मस्कर	११५१
'मर्कटी'	११५१	,,	८५८	मस्करिन्	८१०
मर्जिता	४०३-शि.	मलीमस	१४३५	मस्तक	५६६
मर्त्य	३३७	मलुक	६०४-शे.	मस्तकलेह	६२५
मर्त्यमहित	८९-शे.	मल्ल	५६	मस्तिक	५६७
मर्मचर	६०३-शे.	मल्लक	५८४	मस्तिक	६२५
मर्ममेदन	७७८-शे.	मल्लनाग	८५३	मस्तु	३९६

शब्दालुप्तमणिका

१४९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मनुजक	६२५	महाज्वाल	८३६	,,	१०४१-शे.
मह	१२८२	महातप्त	२१९-शे	(महाबिल)	१६३
,,	१५०८	महातमःप्रभा	१३६०	महाबीज्य	६१३
महत्	१४३०	महातरु	११४०	महाबोधि	२३२
महती	२८१	महातेजस्	२०९	महाभीरु	१२०८
महस्	१००	(,,)	१२४	महामति	११९-शे.
,,	१५४२-शे.	महात्मन्	३६७	महामत्स्य	१३४८
महाकम्प	१०७४-शे.	महादेव	१९८	महामनस्	३६७
महाकन्द	११८७	महादेवी	२०४	महामद	१२१८-शे.
महाकान्त	२००-शे.	महाधातु	६२०	महामात्र	७२०
महाकान्ता	९३८-शे.	महानट	१९८	,,	७६२
महाकाय	१२१८-शे.	महानन्द	५४	महामानसिका	२४०
महाकाल	११४१	महानस	९९८	महामाय	२१९-शे.
(,,)	१९३	महानाद	५७३	महामाया	२०५-शे.
महाकाली	४४	,,	१२८४	महामुख	१३४९
,,	२३९	,,	२००-शे.	महामृग	१२१७
,,	२०५-शे.	महानिशा	१४५	महामैत्र	२३५
महाकुल	५०२	,,	२०५-शे.	महाम्बक	२००-शे.
महानम	२१९-शे.	महानील	१०६५-शि.	महाम्युज	८७४
महागन्ध	२०६	(,,)	१३११	महायक्ष	४१
महानिरि	३४	महापक्ष	२३१-शे.	महायज्ञ	८२२
महग्रह	१२१-शे.	महापथ	९८७	महायशस्	५०
महाज्ञ	१२५४	महापद्म	१९३	महायोगिन्	१३२५-शे.
महाचन्द्र	१८६	,,	१३८९	महारजत	१०४३
महाचण्डी	२०६-शे.	महाफला	७८७-शे.	महारजन	११५९
महाजया	२०५-शे.	महाबल	११०७	(महारण्य)	११११

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
महारस	४१६	महान्नायु	६३१	महोक्ष	१२५८
महाराज	५९४	महाहंस	२१९-शे.	महोत्पल	११६१
महारौद्री	२०५-शे.	'महिका'	१०७२	महोत्सव	२२८-शे.
महार्थता	६६	महिमन्	२०२	महोदय	७५
महावस	१३५०	महिला	५०४	,,	८३३
महाविधा	२०५-शे.	'महिलाद्वया'	११४९	,,	९७३
महावीर	३०	महिष	४७	महोरग	९१
,,	८३६	,,	१२८१	महौषध	४२०
(महावृष्टि)	१६५	महिषध्वज	१८५	,,	११८६
महावेग	२३१-शे.	महिषमथनी	२०५	मांस	६१९
महाव्रतिन्	१९७	महिषी	५२०	,,	६२२
महाशय	३६७	मही	९३६	मांसकारिन्	६२२
,,	१०७४-शे.	महीक्षित्	६९०	मांसज	६२४
महाशय्या	७१६	(महीधर)	२१७	मांसतेजस्	६२४
महाशालि	११६९	(,)	१०२७	मांसनिर्यास	६३०-शे.
महाशिरःसमुद्भव	६९६	(महीघ्न)	१०२७	मांसपित्त	६२६
महाशिला	७८७-शे.	महीप्रावार	१०७४-शे.	मांसल	४४९
महाशुक्लज	९३	(महीरूह)	१११४	मांसिक	९३०
महाशुद्धी	५२२	'महीलता'	१२०३	मा	२२६
महासत्य	१८५-शे.	महेच्छ	३६७	,,	१५३९
महासत्त्व	१९०-शे.	महेन्द्राणी	१७५-शे.	माकन्द	११३३-शि.
,,	२३५-शे.	'महेरणा'	११५२	माक्षिक	१०५४
महासारथि	१०२-शे.	'महेरुणा'	११५२	,,	१२१४
महासेन	३६	महेला	५०४-शि.	मागध	७९५
,,	२०८	महेश्वर	१९८	,,	८९८
महास्थाली	९३८-शे.	महेश्वरी	१०४८	मागधी	४२१

शब्दानुक्रमिका

१५१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	११४८	मातामह	५५७	माधुमत	९५८
(॥)	२८५	"	५५९	माधुर्य	५०९
माघ	१५३	मातुल	५५७	माध्यन्दिन	१४६०
माञ्जिष्ठ	१३९५	"	११५१	माध्यम	१४६०
माठर	१०३	मातुलानी	५२३	माध्यवीक	९०३
"	८४६	"	११७९	मान	३१७
माठि	७६६	मातुली	५२३	"	५०७
माठी	७६६	मातुलिङ्ग	११५०-शि.	मानवजर	२१९-शे.
माढि	११२४	मातुलुङ्ग	११५०	मानव	३३७
माणव	६६०	मातृ	२०१	मानवी	४५
(॥)	१९३	"	५५७	"	२४०
माणवक	८१३	"	१२६५	मानस	१३६९
माणव्य	१४१९	मातृमातृ	२०३	मानसी	२४०
माणिक्य	१०६३-शि.	मातृमुख	३५२	मानसौकस	१३२५
माणिक्या	१२०८	मातृशासित	३५२	मानस्तोका	२०५-शे.
माणिवन्ध	९४२-शि.	मातृध्वसेय	५४५	(मानिनी)	५०७
माणिमन्त	९४२-शि.	मातृध्वस्त्रीय	५४५	मानुष	३३७
माणिमन्थ	९४२	मात्र	६०१	मानुष्यक	१४१६
मातङ्ग	४२	मात्रा	१४२७	मान्द्य	४६२
"	४३	माद्रेय	७१०-शे.	मान्धातृ	७००
"	९३३	माधव	१५३	माया	३७७
"	१२१७	"	२१५	"	७३८
मातरपितृ	५६०	माधवक	९०४	"	९२५
मातरिश्वन्	११०७	माधवी	११४७	"	९२५
मातलि	१७६	"	११७७	मायाकार	९२५
मातापितृ	५६०	"	१३६१-शे.	मायावित्	३७७-शि.
		माधव्या	१३६१-शे.	मायासुत	२३७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मायिन्	३७७	मार्जना	६३६	माल्यवत्	१०२
मायिक	३७७-शि.	मार्जार	१३०१	माष	११०१
मायु	४६२	मार्जारकण्ठ	१३२०-शे.	माषक	८३८
मायूर	१४१५	मार्जारकर्णिका	२०६	माषाक्षिन्	१२३३-शे.
मार	२२७	मार्जिता	४०३	माषीण	९६५
„	७३२	मार्सण्ड	९५	माष्य	९६७
मारजित	२३५	मार्सण्ड	९५	मास्	१०५-शे.
मारि	६०	मार्दक्षिक	९२४	मास	१५२
„	३२५	मार्द्विक	९०३-शि.	मासमल	१५९-शे.
मारिवारक	७१३	मार्ष	३३३	मासर	३९६
मारिष	३३३-शि.	माष्टि	६३६	मासुरी	५८३
मारी	२०५-शे.	माल	९३४	मास्म	१५३९
मारुत	११०७	„	९६३	माहा	१२६५
मारुति	७०५	मालक	९६३-शि.	माहाराजिक	८९-शे.
मार्कव	११८७	„	११३९	माहिष्य	८९
मार्ग	१०९	मालती	११४७	माहेन्द्रज	९३
„	९८३	मालतीतीरज	९४४	(माहेय)	११७
(मार्ग)	१५२	मालव	९५६	माहेयी	१२६५
मार्गण	३८८	माला	६५१	(माहेश्वरी)	२०१
„	७७८	„	१४२३	मितद्रु	१०७३
मार्गणा	३८८-शे.	मालाकार	९००	मितम्पच	३६७
मार्गक्षीर्ष	१५२	मालिक	९००	मित्र	९६
मार्गक्षीर्षी	१५०	मालिन्	७-प.	„	७३०
मार्गित	१४९१	मालिनी	९७६	„	७३९
मार्ज	२१६	मास्तर	११३५	मित्रयु	४८९
मार्जन	११५९	माल्य	६५१	मित्रवत्सल	४८९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मिथःसाक्षात्क्षता	६७	मुकुट	६५०	मुखविष्टा	१३३७
मिथस्	१५३५	मुकुन्द	१९३	मुखशोधन	१३८९
मिथिला	९७५	,,	२१५	मुखसम्भव	८१२
मिथुन	५३८	मुकुर	६८४-शि.	मुख्य	१४३८
(,)	११६	मुकुल	११२६	(मुचुटि)	५९७
मिथ्या	१५३४	'मुकुष्टक'	११७४	मुचुटी	५९७
(,)	२६५	मुक्तनिर्भोक	१३१२	मुञ्ज	११९२
मिथ्यात्व	७३	'मुक्तकञ्चुक'	१३१२	मुञ्जकेशिन	२१७
मिथ्याभियोग	२६८	मुक्ता	१०६८	मुण्ड	४५८
मिथ्यामति	१३७४	मुक्ताकलाप	६५८	,,	५६६
मिथ्र	१२१८	मुक्ताप्रालम्ब	६५८	मुण्डक	९२३
,,	१४६९	मुक्ताफल	१०६८	मुण्डन	९२३
मिष	३७८	मुक्तामुक्त	७७४	मुण्डा	५३२
मिहिका	१०७२	मुकालता	६५८	मुण्डित	४५८
मिहिर	९७	मुकावली	६५८	मुद्	३१६
,,	१७४-शे.	मुकास्फोट	१२०४	मुदिर	१६४
मिहिराण	२००-शे.	मुक्ताखञ्ज	६५८	मुद्र	११७२
मीढ	१४९५	मुक्ताहार	६५८	(,)	१२०१
मीन	२२९	मुक्ति	७५	मुद्रभुज	१२३३-शे.
,,	१३४३	मुख	५७२	मुद्रर	७८६
(,)	११६	,,	९८२	मुद्रित	११२९
(मीनकेतन)	२२९	मुखखुर	५८४-शे.	मुधा	१५१६
मीमांसा	२५१	मुखभूषण	१०४२-शे.	,,	१५३४
,,	२५३	मुखयन्त्रण	१२५०	मुनय	७८५-शे.
मीलित	११२९	मुखर	३५१	मुनि	७६
		मुखवासन	१३९१		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
॥	२८-शि.	मुसडी	११७७	मूर्ति	५६३
॥	१२३-शे.	मुसल	१०१७	मूर्तिमत	५६३
मुनिसुव्रत	२८	मुसलिन	२२४	॥	१४४९
॥	२९	मुसली	१२१७	॥	१३८४
॥	३५	मुस्तक	११९९	मूर्धन	५६६
॥	५१	॥	११९३-शि.	मूर्धवेष्टन	६६७
मुनिस्थान	१००१	मुस्ता	११९३	मूर्धाभिषिक्त	६९०
मुनीन्द्र	२३५	मुस्तु	५९७	मूर्धावसिक्त	८१५
मुमुक्षु	७५	मुहुत्	१५३१	॥	६९०-शि.
मुर	२२०	मुहूर्त	१३७	मूल	११३
मुरज	२९३	मूक	३४९	॥	११२१
मुरन्दला	१०८६-शे.	॥	१३४४-शे.	॥	११८३
मुरला	१०८६-शे.	मूढ	३५२	मूलक	११९०
(मुरारि)	२२१	मूत्र	६३३	॥	११९८
मुरुण्ड	९६०	मूत्रकृच्छ्र	४७०	मूलकर्मन	१४९८
'मुराल'	१०१७	मूत्रपुट	६०६	मूलज	१२००
'मुरली'	१२९७	मूत्राशय	६०६	मूलद्रव्य	८६९
'मुषक'	१३००	मूत्रित	१४९५	मूलधातु	६३०
'मुषल'	१०१७	मूर्ख	३५२	मूल्य	३६२
मुषित	१४८३	मूर्च्छा	८०१	॥	८६८
मुषुण्डी	७८७-शे.	(,)	३०७	मुषक	१३००
मुष्क	६१२	मूर्च्छाल	४६१	मुषा	९०८
मुष्कर	४५७	मूर्च्छित	४६१	मुषातुल्य	१०१२
मुष्टि	५९७	मूर्त्त	४६१	मुषिक	१३००
मुष्टिक	९०८	॥	१४४९	(मुषिकरथ)	२०७
मुष्णी	१७५८-शि.	॥	१३८७	मुषित	१४८३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मृग	४८	मृगारि	१२८४	,,	१०५६
,,	१०९	'मृगाशन'	१२८५	मृदङ्कुर	१३४१
,,	१२१८	मृगित	१४९१	मृदङ्ग	२९३
,,	१२९३	मृगेन्द्रासन	६१	मृदाह्वया	१०५६
(मृगकुल)	१४१३	मृजा	६३६	मृदु	१३८७
मृगजालिका	९२८	मृज	१९७	मृदुच्छद	११४४
मृगतृष्ण	१०१	मृडानी	२०३	'मृदुत्वच्'	११४४
मृगदेश	१२८०	मृणाल	११६५	मृदुपाठक	१३४५-शे.
'मृगदृष्टि'	१२८५	मृणालिनी	११६०	मृदुल	१३८७
'मृगद्विष'	१२८५	मृत	३७४	,,	६४०-शे.
मृगधूर्तक	१२९०	,,	८६६	मृदुलोमक	१२९५
मृगनाभि	६४४	मृतक	५६५	मृद्वङ्ग	१०४२
मृगनाभिजा	६४३	(मृतप)	९३३	मृद्वीका	११५६
मृगपति	१२८४	मृतस्नान	३७५	मृध	७९६
मृगमद	६४४	मृतस्वमोक्तृ	७१३	मृधा	१५३४
मृगया	७३८	मृति	३२३	(,)	२६५
,,	९२७	मृत्तिका	९४०	मृष्ट	१४३७
मृगयु	९२७	(,,)	१०५६	मेकलकन्या	१०८३-सि.
मृगरोमज	६७०	मृम्यु	१८४	मेकलाद्रिजा	१०८३
(मृगलान्छन)	१०५	,,	३२३	मेखला	६६४
मृगकषाजीविन्	९२७	मृम्युञ्जय	१९६	,,	१०३३
मृगव्य	९२७	मृत्सा	९४०	(मेखलाद्रिजा)	१०८३
मृगविरसु	१०९	(,,)	१०५६	मेघ	३६
मृगशीर्ष	१०९	मृत्सना	९४०	,,	१६४
मृगशी	५८६	(,)	१०५६	,,	१०५१
मृगान	१२८५	मृदु	९४०	मेघकफ	१६६-शे.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मेघकाल	१५७	मेदक	९०४	मेह	६३३
मेघगम्भीरघोषत्व	६५	मेदस्	६१९	"	४७०-शि.
'मेघज्योतिष्'	११०१	"	६१४	मेहन	६१०
मेघनाद	१०८	मेदस्कृत्	६२३	मैत्र	८१३
"	७०६	मेदस्तेजस्	६२५	मैत्रावरुण	८४६
"	११८४	मेदिनी	९३७	मैत्रावरुणि	१३३
मेघनादानुलासक १३२०-शे.		मेदुर	४७६	"	८४६-शि.
मेघनामन्	११९३	मेदोज	६२६	मैत्री	११३
मेघपुष्प	१०६९	मेधा	३०९	"	७३१
मेघमाला	१६५	मेधाजित्	८५२	मैथिली	७०३
(मेघवर्त्मन्)	१६३	मेधातिथि	१३३५-शे.	मैथुन	५३८
मेघवह्नि	११०१	मेधाविन्	३४१	मैथुनिन्	१३२८-शे.
मेघवाहन	१७१	"	१३३५-शि.	मैनाक	१०२५
मेघसुहृद्	१३१९	मेधि	८२४	मैनाकस्त्वस्	२०१
मेघायम	१५७	मेध्य	१४३५	मैन्द	२२
मेघारि	११०७-शे.	मेनकाप्राणेश	१०२७	(मैन्दमर्दन)	२२१
मेघास्थिमिलिका १६६-शे.		मेनाजा	२०४	मैरेय	९०४
मेचक	१३२०	मेरक	६९९	मोक्ष	७५
"	१३९७	मेरु	१०३१	मोक्षोपाय	७७
"	६०३-शे.	मेरुपृष्ठ	८७-२.	मोघ	१५१६
मेह	६१०	मेर्वद्रिकर्णिका	९३८-शे.	'मोघा'	११४४
(मेष्ट)	१२७६	मेलक	१५०८	मोचक	११३४
मेष्टक	१२७६	मेल	४८४-शि.	मोचा	११३६
मेतार्य	३२	मेष	११६	मोचयित	५०८
मेथ	८९४	"	१२७६	(मोद्यायित)	५०८
मेद	६१९	मेषशृङ्ग	११९७	मोदक	४००-शे.
		मेषी	१२७७		

शब्दानुक्रमिका

१५७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
मोद	११९४	म्लेच्छ	१०४०	यज्ञकौलक	८२४
मोह	३२०	(,)	९३४	यज्ञधर	२१९-शे.
मोह	८०१	म्लेच्छकन्द	११८६	यज्ञनेमि	२१९-शे.
"	३०४-शे.	म्लेच्छमण्डल	९५२	यज्ञपुरुष	२१४
मोहन	५:६	म्लेच्छमुख	१०३९	यज्ञराज	१०५-शे.
मोहिनिक	१५३-शे.	य-		यज्ञवह	१८२-शे.
मौकुलि	१३२२	यकृन्	६०४	यज्ञशेष	८३४
मौक्तिक	१०६८	यक्ष	९१	यज्ञसूत्र	८४५
(,)	१०६३	"	१८९	'यज्ञाङ्ग'	११३२
मौल्य	३२०	"	१९४	यज्ञान्त	८३४
मौद्गम	९६६	यक्षकर्म	६३९	(यज्ञाशन)	८८
मौन	७७	यक्षधूप	६४७	यज्ञार्ह	८३०
मौरधिक	९२४	यक्षनायक	४१	यज्ञिय	८३०
मौर्व्य	३१२	(यक्षेन्द्र)	४३	(यज्ञोपवीत)	८४५
मौर्व्यपुत्र	३२	यक्षेश	४२	यज्वन्	८१८
मौर्वी	७७६	"	४३	यत्	१५३७
मौलि	६-प.	(यक्षेण)	४१	यत्	१२३१
"	१६६	यक्षेश्वर	१९०	यत्स	१५३७
"	६५१	यक्षमन्	४६३	यति	७५
"	५७०-शे.	यजत्	१०५-शे.	"	८०९
"	९३८-शे.	यजमान	८१७	यतिन्	७६
मौल्य	४८२-शि.	यजुर्विद्	८१९	यत्रकामावसायित्व	२०२
मौल्यिक	४८२	(यजुर्वेद)	२४९	यथा	१५४२-शे.
मङ्गल	४१६	यजुष्	२४९	"	१५४२-शे.
मन्त्र	१४३५	यज्ञ	८२०	यथाकामिन्	३५५
मन्त्र	२६६	यज्ञकाल	१४८	यथाजात	३५२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
यथातथम्	२६४	(यमजित्)	२००	यवनाल	११७८
यथार्हवर्ण	७३३	यमनी	६८१-शि.	यवनालज	१४४
यथास्थित	२६५	यमभगिनी	१०८३	यवनेष्ट	१०४१
यथेप्सित	१५०५	यमरथ	१२८३-शि.	यवफल	११५३
यथोद्गत	३५३-शि.	(यमराज्)	१८५	यवस	१११५
यदा	१५४२-शे.	यमराज	१८५	यवागू	३९७
यदि	१५४२	यमल	१४२४	यवाग्रज	१४३
यदुमाथ	२१९	यमलार्जुन	२१९	यविष्ट	५५२
यदृच्छा	३५६	(यमलार्जुनभञ्जन)	२२१	यवीयस्	५५३
यद्वाविध्य	३८३	यमवाहन	१२८१	यव्य	१६७
यद्वद	३४७	(यमसू)	९५	यशःपटह	२९३
यन्तृ	७६०	यमस्वस्	२०५-शे.	यशःशेष	३७४
"	७६२	(, ,)	९-प.	यशस्	२७३
यन्त्रक	९०९	यमी	१०८३	यशोधर	५२
यन्त्रगृह	९५७	यमुना	१०८३	"	५५
यन्त्रणी	५०५	यमुनाग्रज	१८५-शे.	यशोभद्र	३३
यन्त्रमुक्त	७७४	यमुनाजनक	९५	यष्टि	७७४
यन्त्रित	४३८	यमुनाभिद्	२२४	"	७८५
यम	८१	ययु	१२४३	यष्टृ	८१७
"	१६९	यर्हि	१५४२-शे.	(या)	२२६
"	१८२	यव	११७०	याग	८२०
"	१८४	यवक्य	९६७	यागसन्तान	१७५-शे.
"	१४२४	यवक्षोद	४०२	याचक	३८७
"	१८४ शे.	यवक्षार	९४३	याचनक	३८८
यमकील	२१९-शे.	यवनप्रिय	४२०	याचना	३८८
यमदेवता	१०८	यवनारि	२१९-शे.	याचित	८६६

शब्दानुक्रमणिका

१५९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शचित्तक	८८१	याप्य	१४४२	युगपाम्भ्वग	१२६०
याचना	३८८	याप्यथान	७१८	युगल	१४२३
याज	३९५	याम	१४५	युगान्त	१६१
याजक	८१७	यामक	११०	युगान्तर	७५७
याज्ञवल्क्य	८११	यामवती	१४३-शि.	युगांशक	१५९-शे.
याज्ञसेनी	७११	यामनेमि	१७४-शे.	युग्म	१४२४
यात	१२३१	यामल	१४२४	युग्म	७५९
यातना	१३५८	यामिनी	१४२	,,	१२६१
यातयाम	३४०	यामिनीमुख	१४४	युतजानु	४५६
यातु	१८७	यासुन	१०५१	युद्ध	७२६
यातुधान	१८७	(याम्या)	१६९	युद्धानिवर्तिन्	७९५
यातृ	५१४	,,	१४३-शे.	युध्	७९६
याव्य	१३५८	यायजूक	८१८	युधिष्ठिर	७०७
यात्रा	७९०	याव	६८६	युवति	५११
यादःपति	१८८	यावक	११७५	युवती	५११-शि.
(,)	१०७३	,,	६८६-शि.	युवन्	३३९
यादईश	१०७३	यावन	६४८-शि.	युवन	१०५ शे.
यादवी	२०५ शे.	याव्य	१४४३-शि.	युवनाश्वज	७००
यादस्	१३४८	याष्टीक	७७१	युवराज	३३२
(यादोनाथ)	१८८	युक्त	७४३	यू	४०४
यादोनिवास	१०६९	युग्म	७५६	यूका	१२०८
यान	९ प.	,,	१४२४	यूथ	१४१२
,,	७३५	युगकीलक	७५७	यूथनाथ	१२२०
,,	७५९	युगन्धर	७५६	यूथपति	१२२०
यानपात्र	८७५	युगपत	१५४२-शे.	यूथिका	११४८
यानमुख	७५७	युगपत्र	११५२	यूप	८२४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्कः	शब्द	श्लोकाङ्कः
यूपकटक	८२५	योध	७६३	रक्तजिह्व	१३८५-शे.
यूपकर्ण	८२५	योनल	११७८	रक्ततुण्ड	१३३५
यूपाग्रभाग	८२५	योनि	६-प.	रक्ततेजस्	६२२
यूष	४०४	,,	६०९	रक्तदन्ती	२०५-शे.
येन	१५३७-शि.	,,	१५१३	'रक्तप'	१२०४
योक्त्र	८९३	योनिदेवता	१११	रक्तपुच्छिका	१२९९
योग	७६	योषा	५०४	रक्तफला	११८५
,,	७७	योषित्	५०४	रक्तफेनज	६०५
,,	८५	योषिता	५०४-शि.	रक्तभव	६२२
योगनिद्रालु	२१९-शे.	यौग	८६२	रक्तमस्तक	१३२८-शे.
योगवाहिन्	९४५	यौतक	५२०	'रक्तमाल'	११४०
योगिन्	२००-शे.	'यौतव'	८८३	रक्तवर्ण	१०४४-शे.
,,	२३५-शे.	यौवत	१४१५	रक्तलोचन	१३३९
,,	७१०-शे.	यौवन	३३९	रक्तवसन	८०९
(,,)	७६	यौवनिका	३६९-शि.	रक्तशालि	११६९
योगिनी	२०५-शे.	यौवनोद्धेद	२२८-शे.	रक्तश्याम	१३९८
योगीश	८५१-शि.	र-		रक्तसन्ध्यक	११६४
योगेश	८५१	रंहस्	४९४	रक्तसरोरुह	११६२
योगेष्ट	१०४१	रक्त	६२१	रक्ताक्ष	१२८३
योग्य	४०४-शे.	,,	६४५	रक्ताङ्क	१०६६
योग्या	७८८	,,	१०३९	(रक्ताङ्का)	८८३
योग्यारथ	७५२	,,	१३९५	रक्तोत्पल	११६३
योजन	८८८	'रक्तक'	१४४९	(रक्तोत्पल)	११६४
योजनगन्धा	८४८	रक्तकन्द	१०६६	रक्षस्	१८७
योत्र	८९३	रक्तग्रीव	१८८-शे.	रक्षैश	७०६
योद्ध	७६३	रक्तचन्दन	६४२	रक्षा	८२८

शब्दानुक्रमणिका

१६१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	१५२३	रजस्वला	५३४	रत्नगर्भा	९३७
रक्षित	१४९७	रजोबल	१४६-शे.	रत्नप्रभा	१३६०
रक्षिवर्ग	७२२	रज्जु	९२८	रत्नबाहु	२१९-शे.
रक्षोघ्न	४१६	रञ्जन	६४२	रत्नमयध्वज	६१
रक्षण	१५२३	रण	७९६	रत्नमुख्य	१०६५
रक्षुकु	१२९३	"	१४००	(रत्नराशि)	१०७४
रत्न	२८२	रणरणक	३१४	रत्नवती	९३८ शि.
"	१०४२	रणसंकुल	७९०	रत्नसानु	१०३२
रत्नमातृ	६८५	रणेच्छु	१३२५-शे.	रत्नसू	९३७
रत्नाजीव	३२८	रण्डा	५३१-शि.	रत्नाकर	१०७४
"	९२१	रत	५३६	रत्नि	५९९
रत्नसारक	३२८	रतकील	१२८०	रत्निपृष्ठक	५९०-शे.
रत्ना	६५३	रतव्रण	१२८०	रथ	७५१
"	१४९९	रतशायिन्	१२८०	"	७५१
रत्नक	९१४	रतान्दुक	१२८०	"	११३७
रत्न	१०४३	रतावुक	६०८-शे.	रथकल्या	१४२२
"	१०४५	रति	७२	रथकार	९१७-शि.
(॥)	१०६३	"	२२९	रथकारक	८९९
रत्नाग्नि	१०२८	"	२९५	रथकुटुम्बिक	७६०
रत्नी	१४२	"	५३७	रथकृत	९१७
(रत्नीका)	१०५	(रतिपति)	२२९	रथगर्भक	७५३
रत्नीद्वन्द्व	१४४	(रतिवर)	२२९	रथशुति	७५८
रत्न	५३६	रतोद्वह	१३२१-शे.	'रथ'	११४२
"	९७०	रन्त	१०६३	रथद्रुम	११४२
"	१०४२-शे.	रत्नकर	१८९	रथपाद	७५५
रत्नल	१२८२	रत्नगर्भ	१९०-शे.	रथरोहिन्	७६१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
रथाङ्ग	७५५	रय	४९४	रसज्ञा	५८५
"	७५८	"	१०८७	रसज्येष्ठ	१३८६
(१,)	१३३०	रलक	६७०	रसतेजस्	६९१
रथाङ्गाह	१३३०	रव	१४००	रसना	५८५
(रथारोहिन)	७६१	रवण	३४८	"	६६४
रथिक	७६१	"	१०४९	रसनारद	१३१७-श्ल.
रथिन्	७६१	"	१२५४	रसनालिह	११८०
"	७६१	रवि	९५	रसनेत्रिका	१०६०
रथिर	१३३४	(रविसारथि)	१०२	रसभन	६३१
रथ्य	९८१	रशना	६६४	(रसमय)	१०७५
"	१४२२	"	५८५	रसमातुका	५८५-श्ल.
रद	५८३	रश्मि	९९	रसक्ती	९१८
रदन	५८४	"	१२५२	रसशोधन	९१९
रदच्छद	५८१	रश्मिकलाप	६५९	रसा	९३५
रन्तिदेव	२१९-श्ल.	रस	३२७	"	५८५-श्ल.
रन्तिनदी	१०८६-श्ल.	"	४०४	"	१३६३-श्ल.
रन्ध्र	१३६३	"	६१९	"	११५१
रमण	८-प.	"	६२०	रसाग्र	१०५३-श्ल.
"	५१७	"	१०५०	रसालत	१३६१
रमणी	५०५	"	११९५	रसादान	३९१
रमणीय	१४४५-श्ल.	"	१३८९	रसापानिन्	१२८०-श्ल.
रमा	२२६	"	१०६३-श्ल.	रसायन	४०
रम्भा	११३६	रसक	४१३	रसाल	११९
"	१४०६	रसगर्भ	१०५३	"	११३३-श्ल.
रम्य	१४४५	रसज	१३५६	रसाला	४०
(रम्यक)	९४६	रसजात	१०५३-श्ल.	रसालेपिन्	५८१

शब्दानुक्रमिका

१६३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
रसिका	५८५ शे.	राजदन्त	५८४	राजहंस	१३२६
रसित	१४०६	राजधानी	९७३	'राजातन'	११४२
रसोत्तम	४०४ शे.	राजन्	१०५	राजादन	११४२
रसोद्भव	१०६८	,,	१९४	राजार्ह	६४०
रसोन	११८६	,,	६८९	राजावर्त	१०६६
,,	११८७	,,	८६३	राजि	१४२३
रसना	५८५ शे	राजन्य	८६३	राजिका	४१८
रहस्य	५३७	राजन्यक	१४१७	राजिल	१३०५
,,	७४१	राजपट्ट	१०६६	'राजील'	१३०५
रहस्य	७४२	राजपुत्रक	१४१७	राजीव	११६१
राका	१४९	(राजप्रश्रीय)	२४५	राज्ञी	१०४८
,,	५३६	राजबीजिन्	७१३	राटि	७९८
राक्षस	९१	राजमुद्र	११७४	राढा	१५१२
,,	१८७	राजयक्ष्मन्	४६३	रात्रि	१४१
राक्षसो	१४३-शे.	राजराज	१०५-शे.	(,,)	४१८
(राक्षसेष)	७०६	(,,)	१९०	रात्रिचर	१८७
राक्षा	६८५	राजर्षि	७१२	,,	६८२-शे.
राग	७३	राजवंश्य	७१३	रात्रिजागर	१२७९
,,	२९६	राजवर्त्मन्	९८७	रात्रिधर	१८७
रागरज्जु	२२८-शे.	राजवाद्य	१२२२	रात्रिनाशन	९८-शे.
रागरस	५५६-शे.	'राजवृक्ष'	११४०	रात्रिबल	१८८-शे.
राक्व	६७०	राजशय्या	७१६	रात्रिराग	१४६-शे.
राज्	६८९	राजशृङ्ग	१३४७	(रात्रि)	१४१
राज	१०५-शे.	(राजश्रोत्र)	१०३	राद्ध	४१२
राजक	१४१७	राजसर्प	१३०४	राद्धान्त	२४२
(राजकदम्ब)	११३८	राजसर्प	४१८	राध	१५३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
राधा	११३	रासभ	१२५६	रुक्म	१०४३
राधातनय	७११	राहु	१२१	(रुक्मिदारण)	२२४
राधावेधिन	७०९	,,	२२०	रुक्मभिद्	२२४
(राधेय)	७११	राहुग्रास	१२५	रुग्ण	१४८३
(राभधिक)	३५४	(राहुमूर्खहर)	२२१	रुच्	१००
राम	२२४	राहुलम्	२३७	रुचक	९४३
,,	६९८	(रिक्त)	१४४६	,,	११५०
,,	७०३	रिक्तक	१४४६	,,	११५०
,,	८४८	रिक्त्य	१९१	रुचि	९९
,,	१३९७	रिक्षा	१००८	,,	३९३
रामचन्द्र	७०३-शि.	रिक्षण	१५२२	,,	४३१-श्री.
रामठ	४२२	रिद्ध	११८३	रुचिर	१४४४
रामभद्र	७०३-शि.	रिपु	७२८	रुच्य	११७
रामा	३९	रिरी	१४०८	,,	१४४४
,,	५०१	रिष्टताति	४८९	रुज्	४६३
राम्म	८१५	रिष्टा	१३६१-श्री.	रुजा	६०
राल	६४७	रिष्टि	७८२	,,	४६३
राव	१४००-शि.	रीढक	६०१	,,	१२७७
रावण	७०६	रीढा	१४७९	रुजाकर	३१२
(,,)	६९९	रीण	१४९६	रुण्ड	५६५
रावणि	७०६	रीति	१०४८	रुत	१४०५
राशि	१४११	,,	१३७६	रुदित	१४०२
राष्ट्र	७१४	रीतिपुष्प	१०५४	रुद्ध	१४७६
,,	९४७	'रीती'	१०४८	रुद्र	१९५
'राष्ट्रिका'	११५७	रीरी	१०४८	,,	८९-श्री
राष्ट्रिय	३३३	रुक्प्रतिक्रिया	४७३	रुदतनय	६९१

शब्दानुक्रमिका

१६५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	७८२-शे	रे	१५३७	रोगहारिन्	४७२
स्त्राणी	२०३	रेचित	१९४८	(रोगित)	४५९
स्त्रिषर	५७	रेणु	९७०	रोचक	३९३
"	६२१	रेणुकासुत	८४८	रोचन	४४५
स्त्रमा	९४१	रेतस्	६२९	रोचनी	१०६०
स्त्राभव	९४२	रेतोघस्	५५६-शे.	रोचिषू	९९
स्त्र	१२९१	'रेव'	१४४२	रोचिष्णु	४४५
"	१२८०-शे.	रेपस्	१४४३-शि	रोदन	३०७
स्त्राती	२७३	रेफ	१४४२	रोदस्	१३९
स्त्र	२९९	(रेफस्)	१४४२	रोदसि	९३९
स्त्रा	२९९	रेरिहाण	२००-शे.	रोदसी	९३९
स्त्रह	६-५.	रेवती	११५	(,,)	९३९
स्त्रा	१११३	"	२०५-शे.	"	१५२६
स्त्र	२६९	रेवतीभव	१२०	रोघस्	१०७७
"	१११४	(रेवतीमित्र)	३४	रोधोवक्त्रा	१०७९
स्त्र	१४६२	रेवतीश	२२४	रोध्र	११५९
स्त्रमह	५७०-शे.	रेवन्त	१०३	रोप	७७८
स्त्रतरघ	१३७६	रेवा	१०८३	"	१३६४
स्त्राजीवा	५३३	रेषण	१४०७	रोमगुच्छ	७१७
स्त्रय	१०४३	रेषा	१४०७	रोमन्	६१९
"	१०४६	रै	१९१	"	६३०
स्त्राय	७३	"	१०४३	रोमलता	६०६
स्त्र	१०४३-शे.	(रैणुकेय)	८४८	रोमलताधार	६०४
'स्त्रुड'	११५०	रैवतक	१०३१	रोमविकार	३०५
'स्त्रुड'	११५०	रोक	१३६४	रोमश	१२७६
स्त्रित	१४८३	रोग	४६२	रोमहर्षण	३०५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
रोमाञ्च	३०५	रौमक	९४२	लक्ष्य	७७७
रोमाबली	६०६	रौहीणिय	२२४	लगुड	७८५
रोमाङ्गम	३०६	(,)	११७	लम	११६
रोलम्ब	१२१२	रौहिष	११९१	लमक	८८२
रोष	२९९	,,	१२९४	लघिमन्	२०२
रोषण	३९१	ल—		लघु	१४२७
रोह	१११८	लक्ष	३७८	,,	१४७०
रोहणद्रुम	६४१	,,	७७७	,,	६४०-शे.
रोहिणी	१०९	,,	८७३	'लघुल्य'	११२८
,,	२३९	लक्षण	१०६	लघुहस्त	७७२
,,	४६७	'लक्षणा'	१३३९	(लङ्कापति)	७०६
,,	१२६५	लक्षहन्	७७८-शे.	लङ्केश	६९९
रोहिणीपति	१०४	लक्ष्मण	३५७	,,	७०६
(रोहिणीश)	१०४	,,	७०४	लङ्कुल	६१०-शे.
रोहिणीसुत	११७	,,	१३२८	लङ्कन	४७३
रोहित	१७९	लक्ष्मणा	३९	,,	१२४८
,,	१२९४	,,	१३२९	लज्जा	३११
,,	१३४६	लक्ष्मणी	१३२९-शि.	(लज्जाकु)	३९०
,,	१३९५	लक्ष्मन	१०६	लज्जाशील	३९०
रोहिताश्व	१०९९	लक्ष्मी	२२६	लजित	१४८४
'रोहिष'	१२९४	,,	३५७	लञ्चा	७३७
रौच्य	८१५	लक्ष्मी	१५१२	लञ्जिका	५३३
रौद्र	१५६	(लक्ष्मोनाथ)	२१४	लदवा	११५९
,,	२९४	लक्ष्मीपुत्र	१२३३-शे.	लडह	१४४५-शि.
रौद्री	११०	लक्ष्मीपुष्प	१०६४	लड्डुक	४००-शे.
,,	२०५-शे.	लक्ष्मीवत्	३५७	लता	१११७

शब्दानुक्रमिका

१६७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	१११९	लव	१३६	लाञ्छनी	५२९-शे.
"	११४७	"	७०४	लान्तकज	९३
"	११४९	"	१४२७	'लाबु'	११५५
लतापर्ण	२१९-शे.	"	१५२१	'लाबू'	११५५
लभन	५७२	लवङ्ग	६४६	लाम	८६९
लपित	२४१-शे.	लवण	९४१	लामान्तराय	७२
लव	१४९०	"	१३८८	'लामज्जक'	११५८
लववर्ण	३४१	लवणखानि	९४१	लालस	४२९-शे.
लव्य	७४३	लवणवारि	१०७५	लालसा	५४१
लप्यट	४२९-शे.	(लवणोद्)	१०७५	लाला	६३३
लप्याक	९६०	लवन	१५२१	लालाविष	१३१३
लम्बा	२०५-शे.	लवित्र	८९२	लालासाव	१२११
लम्बिका	५८५	लशुन	११८६	लालिक	१२८३
"	२९४-शे.	'लशून'	११८७	लालिनी	६६४-शे.
लम्बोदर	२०७	लस्तक	७७१	लावण	४११
लम्बन	१५२०	लहरी	१०७६	(,,)	१०७५
लभ	२९१	लाक्षा	६८५	लास्य	२८०
लभानुग	१४१०	लाङ्गल	८९०	लिक्षा	१२०८
लभन	५५६	लाङ्गली	११११	लिखक	९२१-शि.
लभना	५०५	'लाङ्गुल'	१२४४	लिखिता	४८४-शि.
"	५८५-शे.	लाङ्गुलिक	११९९	लिङ्ग	६१०
ललितिका	६५७	लाङ्गल	१२४४	लिङ्गवृत्ति	८५६
ललाट	५७३	"	६१०-शे.	लिपि	४८४
ललाटिका	६५५	लाज	४०१	लिपिकर	४८४
ललामक	६५२	लाजा	४०१	लिस	१४८३
ललित	५०८	लाञ्छन	१०६	लितिक	७७९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
लिप्सा	४३०	लेपन	६२३-शे	लोपत्र	३८३
"	४३१-शे.	लेप्यकृत	९२२	लोभ	४३०
लिप्सु	४२९	लेप्यमनी	१०१४	लोभन	१०४४-शे.
लिवि	४८४	लेलिहान	१३०४	लोभ्य	११७२
(लिविकर)	४८४	लेश	१३६	लोमकर्ण	१२९६
लिह	७-प.	"	१४२७	लोमकिन्	१३१७-शे.
लिला	५८७	लेधु	९७०	लोमन्	६३०
"	५०७	लेह	४२३-	लोमपादपुद्ग	९७४
"	५५५	लेहन	४२४	(लोमपादपुरी)	९७७
(लीलावती)	५०७	लोक	५०१	लोमविष	१३१३
लुठित	१२४५	"	१३६५	लोमहृत्	१०५९
लुप्तवर्णपद	२६६	"	१३६५	लोल	१४५५
लुब्ध	४२९	लोकजित्	२३५	"	४२९-शे.
लुब्धक	९२७	लोकनाथ	२३५-शे.	लोलघण्ट	११०७-शे.
लुम्बी	११२६-शि.	लोकनाभ	२१९-शे.	लोला	५८५
'लुलाप'	१०८२	(लोकपाल)	६९०	लोलुप	४३०
लुलाय	१२८२	लोकप्रकाशन	९८-शे.	लोलुभ	४३०
लुलित	१४८०	लोकबन्धु	९८-शे.	लोष्ट	९७०
लुता	१२११	लोकाबन्धुसार	२४८	लोष्टमेदन	८९३
लून	१४८९	लोकालोक	१०३१	लोष्टु	९७०
लुमन्	१२४४	लोकेश	२१३	लोह	६४०
लुमविष	१३१०	लोचन	५७५	"	१०३७
लेख	८८	लोत	३०७-शे.	"	१०३९
लेखक	४८३	लोघ्न	११५९	लोहकर्णटकसम्बिता	७८७-शे.
लेखा	१४२३	लोपाक	१२९१	लोहकार	९२०
लेपक	९७२-शि.	लोपामुद्रा	१२३	लोहज	१०४९

शब्दानुक्रमणिका

१६९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
लोहदण्ड	७८७-शे.	वंशपत्रक	१०५८	वक्ष्ण	६१३
लोहनाल	७७९-शे.	वंशरोचना	११५४	वङ्ग	९५७
लोहपृष्ठ	१३३४	'वंशलोचना'	११५४	,,	१०४२
लोहमात्र	७८७-शे.	वंशशलाका	२९१	,,	१०४३-शे.
लोहल	३४९	वंशा	११६१-शे.	वङ्गशुल्बज	१०४९
लोहभूषण	९४४	वंशानुवंशचरित	२५२	वङ्गारि	१०५९
लोहाभिसार	७८९	(वंशाभ)	६४०	वचन	२४१
लोहित	६२१	वंशिक	६४०	वचनीयता	२७०
,,	११६९	वंश्य	७१३	वचस्	२४१
,,	१३९५	वक्तृ	३४६	वज्र	३४
लोहितक	१०६४	वक्	५७२	,,	४८
लोहितचन्दन	६४४	वक्त्रमेदिन	१३८९	,,	१८०
लोहिताक्ष	२१९-शे.	वक्त्र	११६	,,	१०६५
लोहिताङ्ग	११६	,,	१०८८	,,	११४०
लोहोत्तम	१०४४	,,	१४५६	वज्रकण्ट	७०५
लौकायतिक	८६३	वक्रदल	५८५-शे.	वज्रतुण्ड	२३१
लौकायितिक	९६३-शि.	वक्रदंष्ट्र	१२८८ शे.	वज्रदक्षिण	१७४-शे.
व-		वक्रवालघि	१२७८	वज्रदशन	१३००
वंश	२५२	वक्रय	८६८	वज्रशृङ्खला	२३९
,,	५०३	वक्राङ्ग	१३२५	वज्रजित्	२३१
,,	११५३	वक्रोष्ठिका	२९७	वज्रिन्	१७१
,,	२१९-शे.	वक्षस्	६०२	वञ्चक	३७६
(..)	१२००	(वक्षोक्)	६०३	,,	१२९०
वंशक	६४०-शि.	(वग्रह)	१६६	वञ्चति	११००-शे.
वंशक्षोरिन्	११५४	(वग्रह)	१६६	वञ्चन	३७९
वंशज	७१३	विद्धि	६२७	वञ्चित	४४२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
'वञ्जुक'	१२९०	वणिज्	८६७	वदाल	१३४९-शे.
वञ्जुल	११३७	वणिज्या	८६७	वदावद	३४६
' , '	११३५	वण्ट	८९२	वदुध्री	९१५
' , '	११४२	' , '	१४३४	वध	३७०
वञ्जुला	१२६९	'वण्टक'	१४३४	वधू	८-प.
वट	११३२	वण्ड	४५५	' , '	५०३
(,)	१२००	वर्तस	६५४-शि.	' , '	५१३
वटक	४००	वत्	१५४२-शे.	' , '	५१४
वटवासिन्	१९४	'वतोका'	१२६७	वधूटी	५१२
वटारक	९२८	वत्स	६०२	' , '	५१४-शि.
वटिका	४००-शे.	' , '	१२६०	(वध्वटी)	५१२
वटी	९२८	' , '	१५९-शे.	वन	१०६९
वटु	८१३	'वत्सक'	११३७	' , '	१११०
वटुकरण	८१४	वत्सकामा	१०७१	वनगव	१२८६
वडवा	१२३३	वत्सतर	१२६०	वनन्तप	१२८०-शे.
' , '	५३४-शे.	वत्सनाम	११९६	वनप्रिय	१३२१
(वडवामि)	१८-प.	वत्सपत्तन	९७५	वनबिडाल	१३०१-शि.
(वडवानल)	१८-प.	वत्सर	१५८	वनमक्षिका	१२१५
' , '	११००	वत्सरादि	१५२	वनमालिन्	२१७
वडवामुख	११००	वत्सः	४७८	वनराज	१२८५-शे.
' , '	१३६२	वत्सला	१२७१	वनवह्नि	११०१
(वडवावह्नि)	१८-प.	वत्सादनी	११५७	वनब्रीहि	११७६
वडवासुत	१८१	वद्	३४६	'वनशृङ्गाट'	११५६
वडिश	९२९	वदन	५७२	वनस्पति	१११६
'वद्'	१४३०	वदन्य	३११	वनाज	१२७८
वणिमार्ग	९८८	वदान्ध	३५१	वनाश्रय	१३२३

शब्दानुक्रमिका

१७१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
'बनायु'	१२९३	वधो	१२०८	वरनिमन्त्रण	५१८-शे.
बनिता	५०३	वध्रीकूट	९७१	वरप्रदा	१२३
बनयक	३८७	'वयःस्था'	११४५	वरयात्रा	५१८-शे.
बनौकस्	१२९२	वयस्	५६५	वरयितृ	५१७
बन्दनमालिका	१००८	,,	१३१६	वररुचि	८५२
बन्दाह	३४९	वयःस्थ	३३९	वरलो	१३२७
बन्दीक	१७४-शे.	,,	११४६	वरवणिनी	४१८
बन्ध्य	१५१६	वयस्य	७३०	(,,)	५०७
बन्ध्या	१२६६	वयस्था	५२९	वरवृद्ध	२०८-शे.
बपन	९२३	वयुन	१७४-शे.	वरा	२०७-शे.
बपनी	१०००	वर	८-प.	वराज्ञ	५६७
बपा	६२४	,,	५१६	,,	६०९
,,	१३६४	,,	१४३९	वराटक	११६५
बपुष्	५६४	,,	१५२३	वराटक	१२०६
बपु	५५६	,,	६४५-शे.	वराण	१७४-शे.
बप्य	५५६-शे.	वरक	६७५-शे.	वराणसी	९७४
वप्र	९६५	वरकतु	१:३	वरारक	१०६५
,,	९८०	वरय	१३२७	वरारोह	२१९-शे.
,,	१०४१	,,	१२१५	(वरारोह)	५०७
वप्रप्रय	६२	'वरटी'	१२१५	वराशि	६७२
वप्रा	४०	वरण	९८०	वराह	१२८७
वपु	४६९	वरत्रा	९१५	वराहकर्णक	७८७-शे.
,,	१२२३	,,	१२३२	वरिवस्या	४९७
वपन	४६९	वरद	४८०	वरिषा	१५७-शि.
वमि	४६९	वरदा	१०५-शे.	वरिष्ठ	१०४०
,,	११००-शे.	वरद्रुम	६४०-शे.	,,	१४३०

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
वरुट	९३४	वर्णिनी	५०४	,,	९६६
वरुण	४३	वर्य	६४५-शि.	,,	९४७
,,	९६९	वर्तुल	९४६७	वर्षकरी	१२९६
,,	९८८	वर्तक	१०५०	वर्षकोश	१५२-शे.
वरुणपाश	१३५१-शि.	वर्त्तन	३८९	वर्षण	९६६
वरुथ	७५८	(वर्त्तनि)	९८३	वर्षधरायङ्क	९४७
वरुथिनी	७४६	वर्त्तनी	९८३	वर्षपाकिन्	११५२
वरेष्य	१४३८	वर्त्तलोह	१०५०	वर्षवर	७२८
वर्कर	५५६	वर्त्ति	६३९	वर्षा	१५७
,,	१२७६	,,	६६७	वर्षाशक	१५२-शे.
वर्ग	१४१३	वर्त्तिष्णु	३८९	वर्षाबोज	१६६-शे.
वर्षस्	१०१	वर्त्मन्	९८३	वर्षाभू	१३४
,,	६३४	वर्द्धकि	९१७	वर्षायस्	३४०
वर्षस्क	६३४	वर्द्धमान	३०	वर्ध्मन्	५६४
वर्जन	३७	वर्धन	३७२	वलक्ष	१२९३
वर्ण	६४४	वर्धनी	१०१६	वलज	१००४
,,	६८०	वर्धमान	१०२४	(वलभि)	१०११
,,	१३९२	,,	२१९-शे.	वलमी	१०११
वर्णक	५१८-शे.	,,	११५०	वलय	६६३
वर्णज्येष्ठ	८१२	वर्ध	१०४१	वल्यप्राय	७८७-शे.
वर्णना	२६९	वर्मन्	७६६	वलयित	१४७४
वर्णपदवाक्यविविक्तता	७३	वर्मित	७६६	वलि	४५६
वर्णपरिस्तोम	६८० शि.	वर्य	१४३८	वलिभ	४५६
वर्णा	११७५	वर्या	५११	वल्लि	४५८
वर्णिन्	८०८	वर्वणा	१२१४	वलीक	१०११
		वर्ष	१५९	वल्ल	११२१

शब्दानुक्रमणिका

१७३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
एकल	११२१	वशा	५०४	,,	१४२-शि.
वला	१२५२-शि.	,,	१२१८	,,	१०४३-शे.
वला	१२५२	,,	१२६६	वसुक	१४२
वलिगत	१२४७	वशिक	१४४६	वसुदेव	२२३
वस्तु	१४४४	वशिता	२०२	वसुदेवता	११४
वस्तुलिका	१३३७	वशिर	१४१	वसुदेवभू	६९७
वस्मन	४२३	वशिष्ठ	८४९	वसुधा	१३५
वल्मीक	८४६	(वश'करण)	१४९८	वसुन्धरा	१३५
,,	१७०	वश्य	४३२	वसुपूज्यराज	३७
वल्गु	११७४	वषट्	१५३८	वसुप्रभा	१९१
वल्गुकी	२८८	वषट्कार	८२१	वसुमती	१३६
,,	२९०-शि.	वसति	१४२	(वसुरुचि)	१८३
(वल्गुम्भ)	५१६	,,	१९१	वसुसारा	१९१-शे.
वल्गुभा	५१५	वसन	६६६	वसूक	१४२
वल्गुरि	११२२	वसन्त	१५६	वस्त	१२७५
'वल्गुरी'	११२२	वसा	६२४	,,	६६७
वल्गुव	७२३	वसिन्	१३५०	वस्त्र	६६६
,,	८८९	(वसिष्ठ)	१२४	(,,)	१०६३
(वल्गु)	१११८	वसु	१००	वस्त्रपेशी	६६७-शे.
वल्गी	१११८	,,	१९१	वस्त्र	८६८
'वल्गु'	६२४	वसु	१०४३	,,	६६७-शे.
वल्गु	६२४	,,	१०६३	वस्त्रसा	६३१
वल्गुजा	१११४	,,	१०९९	वस्त्रौकसारा	१९१
वल्गु	४३०	,,	१११४	वह	१०९०
,,	१६-शे.	,,	११७२	,,	१२६४
वल्गु	१४९८	,,	८९-शे.	,,	११०७-शे.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
बहून्	८७६	वाग्मिन्	११९-शे.	वाडव	८१२
बहल	१४४७	,,	१३३५-शे.	,,	११००
बहा	१०८०	वाङ्मुख	२६२	वाडवामि	१७-५.
बहिवक्	८७५	वाच्	२४१	वाडवेय	१२५७
बहि	१०९७	,,	११९-शे.	वाडव्य	१४१९
बहिकुम्भार	१०	वाच्यम्	७६	वाणि	९१३
बहिनेत्र	२००-शे.	वाचस्पति	११८	वाणिज	८६७
बहिवोज	१०४४	वाचाट	३४७	वाणिज्य	८६४
बहिभू	१११४-शे.	वाचाल	३४७	,,	८६७
बहिरेतस्	१९७	वाचिक	२७६	वाणिनी	५१०
बहिशिख	६४५	वाचिक	२८३	वाणी	५९
' , '	११५९	वाचोयुक्तिपटु	३४६	,,	२४१
बह्व्युत्पात	१२६	वाच्य	४३६	वात	६२
बह्य	७५९	वाज	३९५	,,	११०६
वा	१५४२-शे.	,,	४९५	वातकिन्	४६०
,,	१५४२-शे.	,,	७८१	वातकुम्भ	१२२५
(वांशिक)	९२५	,,	१३१७	'वातपोष'	११३६
वाक्पति	३४६	'वाजिदन्तक'	११४०	वातप्रमी	१२९५
वाक्पारुष्य	७३८	वाजिन्	७५१	वातमृग	१२९१
वाक्य	२४२	,,	१२३३	वातरोगिन्	४६०
वागा	१२५२-शि.	,,	९८-शे.	वातापिद्विष्	१२३
वागीश	३४६	' , '	१३१७	वातायन	१०१
वागुरा	९२८	वाजिन	८३१	वातायु	१२९९
वागुरिक	९२८	वाजिशाल	९९८	वातूल	१४२१
वाग्मिन्	३४६	वाञ्छा	४३०	वात्या	१४२१
वाग्दल	५८१-शे.	वाट	९८२	वात्सक	१४१७

शब्दानुक्रमिका

१७५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(वात्पत्य)	२९५	वामन	४५४	वारण	१२१७
वात्स्यायन	८५३	,,	१४२९	'वारणवुषा'	११३६
वादाल	१३४५	वामद्वर	९७१	'वारणवुसा'	११३६
वादित्र	२८६	वामा	४१	वारबाण	७६७
वाद्य	२८६	,,	५०४	वारमुख्या	५३३
वाघोपस	१२८७	वामाक्षी	५०७	वारवधू	५३३
वान	११३०	वामी	१०३३	वारवाणि	५३३-शे.
(,,)	९१३	(वायव्या)	१६९	वारला	१३२७
वानदण्ड	९१३	वायस	१३२२	वाराणसी	९७४
वानप्रस्थ	८०७	वायसी	११८८	(वाराही)	२०१
,,	८०९	वायु	१६९	वारि	१०६९
',,'	११४१	,,	११०६	,,	१२२९
वानमन्तर	९१-शि.	,,	८९-शे.	वारिज	१२०४
वानर	१२९२	वायुभ	८९-शे.	(,,)	११६२
वानस्पत्य	१११५	वायुभूति	३१	(वारिद)	१६४
वानायु	१२९३-शि.	(वायुवर्त्मन्)	१६३	(वारिधर)	१६४
वानायुज	१२३५	वायुवाह	११०३	(वारिधि)	१०७४
वानीर	११३७	वायुवाहन	२१९-शे.	(वारिनिधि)	१०७४
'वापदण्ड	९१३	(वायुसख)	९ प.	(वारिसुच्)	१६४
(वापि)	१०९३	वार	१०६९	(वारिराशि)	१०७४
वापी	१०९३	वार	१४११	वारिवास	९०१
वास	१४४४	,,	१५०९	वारिवाहन	१६४-शे.
,,	१४६५	,,	७७८-शे.	'वारी'	१२२९
,,	१४६६	',,'	१०६९	वारीक्ष	१०७३
वामदेव	१९५	वारङ्ग	१३१७-शे.	वारुणि	१२३-शे.
वामन	१७०	वारटा	१३२७	वारुणी	११४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	९०३	वालधि	१२४४	वासनीयक	६४५-श्ल.
"	२०५-श्ल.	वालपाश्या	६५५	वासन्त	११४३
(,)	१६९	वालपुत्रक	६३०-श्ल.	"	१२५४
वार्ध	१११०	वालवायज	१०६३	वासन्तिक	३३१
वार्णिक	४८४	वालव्यजन	७१७	वासन्ता	११४७
वार्त्त	४७४	वालहस्त	१२४४	वासयोग	६३७
"	४७४	वालि	७०४	वासर	१३८
वार्त्ता	२६०	(वालिका)	६५६	वासरकन्यका	१४३-श्ल.
"	८६५	वालिन्	७०४	(वासरकृत)	१७
वास्तयिन	७३४	वालुक	११९७	वासव	१४१
वात्तावह	३६४	वालुका	१०८९	(वासवाधरज)	२१४
वात्ताशिन्	८५६	वालुकाप्रभा	१३६०	वासवावास	८७-श्ल.
वात्तिक	२५६	वालुकी	११८९	वासवी	८४७
"	५१८-श्ल.	वालेय	१२५६	वासस्	६६६
वाटल	१६५-श्ल.	वाल्मीक	८४६	वासा	११४०
वाटिक	३४०	वाल्मीकि	८४६	वासित	४१४
"	१४१६	वावदूक	३४६	"	१४०७
वाटि	१७-प.	(वावल)	७८०	वासिता	१२१८-श्ल.
"	८७४	वावृत्त	१४८४	वासिन्	१०-प.
(,)	१८-प.	वाशा	११४०-शि.	वातिष्ठी	१०८५
वार्धानी	१०२१	'वाशिका'	११४०	वासि	९१८
वार्धुषि	८८०	वाशित	१३०७	वासुकि	१३०८
वार्धुषिक	८८०	वाशिष्ठ	६२१	वासुदेव	२१५
वार्मसि	१६४-श्ल.	'वासक'	११४०	"	६९७
वाल	५६८	वासतेयी	१४२	"	१२३३-श्ल.
वालक	११५८	वासना	१३७३	वासुपूज्य	२७

शब्दानुक्रमिका

१७७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शालुमद	२१९-शे.	वि	१३१६	विक्रयिन्	८६८
शालुरा	१४३-शे.	विकच	११२७	विक्रान्त	३६५
शालु	३३३	विकचा	२०५-शे.	विक्रायक	८६८
शालोकर	९९५	विकट	१४३०	विक्रिया	१५१८
शालु	९८९	(विकटघोष)	४५२	विकुष्ट	२६९
शालुक	११८६	विक्रयन	२७०	विक्रय	८७१
'शालुक'	११८६	विकराला	२०५-शे.	विकलव	४४८
शालोपति	१७२	विकर्णिक	९५८	विकल	४५०
शाल	७५४	विकर्तन	९७	विकु	४५०
शाल	५८९	विकलाज्ञ	४५५	विकतद्वन्द्व	२३५-शे.
"	१२३३	विकल्प	१३७०-शे.	विगान	२७०
शालन	७५९	विकसित	११२८	विग्र	४५०
शालरिपु	१२८२	विकस्वर	३५०	विग्रह	५६३
शालस	१३०५	विकराल	२०५-शे.	"	७३५
शालित्य	१२२७	विकार	१५१८-शि.	"	७९६
शालिनी	७४५	विकाल	१४०	"	१४३२-शि.
"	७४८	विकसिन्	३५०	विघस	८३४
"	१०८०	विकिर	१३१६	विघ्न	१५०९
शालीक	९५९	विकूर्ण	४३५	(विघ्नराज)	२०७
शाल	७५९	विकूर्णिका	५८०	विघ्नेश	२०७
शालिक	७५९	विकृत	४५९	(विचक्रा)	१२०३
"	१५३५	विकृति	१५१८-शि.	विचक्रिल	११४८
"	६४५-शि.	विक	१२२०	विचक्षण	३४१
शालीक	४२२	विक्रम	७३९	विचर्चिका	४६४
"	६४५	विक्रय	८७२	विचारणा	२५१
"	९५९	विक्रयिक	८६८	"	१३७३
"	१२३५-शि.				

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
विचारित	१४७५	विजृम्भित	११२८	"	८२०
विचाल	१४६०	विज्जल	४१४	वितुन्नक	१०५१
विचिकित्सा	१३७५	विज्ञ	३४३	वित्त	१९१
विचेतस्	४३५	'विज्ञात'	१४९३	"	१४७५
विच्छन्द	१०१५	विज्ञान	३१०	"	१४९३
विच्छित्ति	५०४	"	९००	(विशेष)	१९०
विजन	७४२	विज्ञानदेशन	२३५-श्ल.	विधुर	१८८-श्ल.
विज्जन	५४१	विज्ञानमातृक	२३५	विदग्ध	३४३
विजय	३८	विट	३३१	विदर	१४८८
"	४२	विटक्क	१०१०	विदर्भ	९४१
"	५६	विटप	६१३	विदारक	१०८८
"	६९८	"	११२०	विदित	१४५६
"	८०३	"	११२४	"	१४६१
"	७१०-श्ल.	विटपिन्	१११४	विदिता	४५
"	७८२-श्ल.	विटमाक्षिक	१०५५	विदिश	१४७
(५)	९४	विटचर	१२८१	विदु	१२४६
विजयच्छन्द	६५९	विड	९४२	विदुर	३४१
विजयनन्दन	६९४	'विडाल'	१३०१	"	११३४
विजया	३९	'वित्तस'	९३१	विडुल	११३५
"	२०५	वितथ	२६५	विदूरग	१३९१
"	२०५-श्ल.	वितरण	३८६	विदूषक	३३१
विजयिन्	७९३-श्ल.	वितर्क	३९२	विदेह	९४१
विजाता	५३९	वितर्दि	१००४	"	९७१
विजिपिल	४१४-श्ल.	'वितर्दी'	१००४	विद	१४८
विजिल	४१४	वितस्ति	५९५	विद्या	६६५-श्ल.
विजिविल	४१४	वितान	६८१	विद्याप्रवाद	२४

शब्दानुक्रमिका

१७९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
विश्रामणि	६६५-शे.	विधूनन	१५२२	विपञ्ची	२८७
विपुल	११०४	विधेय	४३२	विपण	८७२
विपुलिप्रय	१०४९	विनतासुनु	१०२	विपणि	९८८
विशि	४७१	विनयस्थ	४३२	,,	१००२
विम	८०२	विना	१५२७	'विपणी'	९८८
विद्रुत	१४८७	विनायक	२०७	,,	१००२
विद्रुम	१०६६	,,	२३४	विपति	४७८
विद्रुस	३४१	(विनाश)	७३८	विपथ	९८४
विद्रुप	७३०	'विनाह'	१०९२	विपद्	४७८
विषवा	५३०	विनिद्र	११२९	विपर्यय	१५०१
,,	५३१-शि.	विनिद्रत्व	३१९	'विपर्याय'	१५०१
विषा	३६२	विनिमय	८६९	विपर्यास	१५०१
,,	१४९७	विनियोग	१५२०	विपश्चित्	३४२
विषात्	५-प.	विनीत	४३१	विपश्चिन्	२३६
,,	२१२	,,	१२३५	विपाकभ्रुत	२४४
,,	२१९-शे.	विनेय	७९	विषादिका	४६५
विषि	२१२	विनीद	५५६-शे.	विषाद्य	१०८६
,,	८३९	,,	९२६-शि.	विषाशा	१०८६
,,	१३७९	विन्दु	३४९	विपिन	१११०
,,	१५२०	विन्ध्य	१०२९	विपुल	१४३०
विषु	१०५	विन्ध्यकूट	१२३-शे.	विपुलस्कन्ध	१०२-शे.
,,	२१६	विन्ध्यनिलया	२०५-शे.	विपुला	९३८
विषुन्द	१२१	विन्ध्यवासिन्	८५२	विप्र	८१२
विषुवन	१५२२	विन्न	१४७५	विप्रकार	४४१
विह	१४७५	,,	१४९०-शि.	(विप्रकुल)	१४१३
विह्वल	१५२२	विपक्ष	७२९	विप्रकृत	४४१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
विप्रकृष्ट	१४५२	विभूषा	१५१२	विरागाहं	१५१
विप्रतिसार	१३७८	विभेदक	११४५-शि.	विराटज	१०६६
विप्रतीसार	१३७९-शि.	विभ्रम	५०८	विराव	१४०७
विप्रयोग	१५११	"	१५१२	विरिञ्च	१११
विप्रलब्ध	४४२	विभ्रमादिवियुक्ता	६९	विरिञ्चन	२१३
विप्रलम्भ	१५११	विमनस्	४३५	विरिञ्चि	२११
"	१५१९	विमर्शन	३२२	विरुद्धांसन	२७२
विप्रलाप	२७६	विमल	२७	विरुद्धोक्ति	२७६
विप्रश्रिक	४८३	"	५१	(विरुद्ध)	११८३
विप्रिय	७४४	"	१४३६	विरुद्धक	११८३
विप्रुप्	१०८९	विमलाग्नि	१०३०	विरूपाक्ष	१९४
विप्लव	८०३	विमातृज	५४६	विरोक	१००
विप्लुत	४३४	विमान	८९	विरोचन	९५
विबन्ध	४७१	(विमानयान)	८९	"	१०९५
विबुध	८९	(विमानिक)	८९	विरोध	७३८
(विब्वोक)	५०७	विमुद्र	११२९	विलक्ष	४३३
विभव	१९१	वियत्	१६३	विलक्षण	१४९४
विभा	१००	वियद्भूति	१४६-शे.	विलग्न	६०४
विभाकर	९७	वियात	४३२	विलङ्घा	२०५-शे.
विभात	१३९	वियाम	६००-शे.	विलम्बित	२९२
विभाव	३२६	वियोग	१५११	विलम्भ	१५१९
विभावरी	१४२	विरजस्	२०५-शे.	विलाप	२७५
विभावसु	९८	विरति	१५२२	विलास	५०४
"	११००	विरल	१४४७	विलीन	१४८१
विभु	३५९	विरलजानुक	४५६	विलेपन	६३१
विभूति	३५७	विरह	१५११	विलेपी	३११

शब्दानुक्रमणिका

१८१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(विलेप्या)	३९७	विशद	१३९२	विश्रान्त	३८७
विनोद	५७५-शि.	,,	१४३६	विश्रुत	१४९३
विनोद	१४६५	विशरण	३७०	विश्व	१३६५
विलेपिह	१२१८-शे.	'विशल्या'	११५७	,,	१४३३
विषय	३६४	विशसन	३७०	विश्वकटु	१२८१
विषयिक	३६४-शि.	,,	७८२-शे.	(विश्वकर्)	५-प.
विषय	१३६४	विशाल	२०९	(विश्वकर्तृ)	५-प.
विषय	३५२	विशाला	११२	विश्वकर्मन्	१८२
,,	९३२	विशाल	१५०३	(विश्वकारक)	५-प.
विषय	४३८	विशारण	३७२	विश्वकृत	१८२
विषय	९६	विशारद	३४१	(,,)	५-प.
विषय	२६२	विशाल	१४२९	(विश्वजनक)	५-प.
विषय	५१७	विशालक	२३१-शे.	(विश्वद्रव्य)	४४४
विषयप्रति	२४३-शि.	विशालता	१४३१	विश्वभुज	२१९-शे.
विषय	७४२	'विशालत्व'	११३३	विश्वभू	२३६
विषय	१४६९	विशाला	९७६	विश्वमेषज	४२०
'विषयिक'	१३१७	,,	११५७	विश्वम्भर	२१५
विषय	१३२५	विशालाक्ष	२००-शे.	विश्वम्भरा	९३५
विषय	७९	विशालाक्षी	२०५-शे.	विश्वरूप	२१५
विषय	५१७	विशाल	७७८	विश्वरेतस्	२१२
विषय	५०७	विशाला	९८१	(विश्वविधातृ)	५-प.
विषय	३३७	विशाल	१४३६	(विश्वसु)	५-प.
,,	६३४	विशेष	१५१५	(विश्वसुज)	५-प.
,,	८६४	विशेषक	६५३	(,,)	२१२
'विश'	११६५	विशोक	१३२५-शे.	विश्वसेनराज	३७
विशद	१४२९	विश्रम्भ	१५१८	विश्वस्ता	५३०

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(विश्वलोक)	५-प.	विषमोक्षत	१४६८	विष्टि	१३५६
विश्वा	४२०	विषय	१४७	विष्टा	६३१
"	१३५	"	१३८४	विष्णु	३०
विश्वाभिन्न	८५०	विषयग्राम	१४१४	"	४०
(विश्वावसु)	१८३	(विषयप्रार्थना)	४३१	"	२५४
विश्वास	१५१८	विषयिन्	१३८३	'विष्णुक्वन्ता'	११५१
विश्वेदेव	८९-शे.	(विषयवैय)	४७४	विष्णुयुत	८५४
विष्	६३४-शि.	विषयसूचक	१३३९	विष्णुयुह	१७९
विध	११९५	विषाफ	७७९	विष्णुद्विष्	६९८
"	१०७०-शे.	विषाप्रज	७८२-शे.	विष्णुपद	१६३
विषण्णता	३१२	विषाण	१२२४	विष्णुपदी	१०८१
(विषद)	३७२	"	१२६४	विष्णुवाहन	२३०
विषदर्शनमृत्युक	१३४०	विषाणान्त	२०७-शे.	विष्णुसक्ति	२२६-शे.
विषधर	१३०३	विषाद	३१२	विष्वक्	१५३९
विषभिषज्	४७४	विषान्तक	१९७	विष्वक्सेन	२९४
विषम	१५-प.	विषापह	२३१-शे.	'विष्वक्सेना'	११४९
'विषमच्छद'	११७३	विषुव	१४६	विष्वक्त्रयच्	४४४
(विषमनेत्र)	१६-प.	विषुवत्	१४६	विष्वाण	४२४
(,,)	१९६	विष्कम्भ	१०२३	विस	११६५
विषमपलाश	१६-प.	विष्किर	१३१६	विसंवाद	१५१९
(विषमशक्ति)	१६-प.	"	१३२५-शे.	विसकण्टिका	१३३३-शि.
(विषमस्पृहा)	४३१	विष्टप	१३६५	विसकण्टिका	१३३३
विषमायुध	२२७	विष्टर	६८४	विसप्रसूत	११६१
(विषमाश्व)	९६	"	८३५	विसप्रसून	११६२
(विषमेधु)	१६-प.	"	१११४	विसर	१४११
',,'	२२९	विष्टरध्वस्	२१८	विसर्जन	३८६

शब्दानुक्रमणिका

१८३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
विसार	१३४४	विहसित	२९७	वीतिहोत्र	१०९८
विसारिन्	३९०	विहस्त	३६६	(वीथि)	१४२३
विद्युत्वर	३९०	विहायस्	१६३	वीथी	२८४
विद्युत्	३९०	"	१३१६	"	१४२३
(विस्तृष्ट)	१०९०	विहायसा	१५२६	वीध्र	१४३६
विस्त	८८४	(,)	१६३	वीणाह	१०९२
विस्तार	१४३२	विहायित	३८६	वीर	२८
विस्तार	११२४	विहार	९९४	"	३०
"	१४३२	"	१५००	"	२९४
विस्तीर्ण	१४३०	विहृत	५०८	"	३६५
विस्कार	१४०६	विह्वल	४४८	वीरजयन्तिका	२८१
विस्तुलिङ्ग	११९९	वीक्षापक्ष	४३३	'वीरण'	११५८
विस्तोट	४६६-शि.	वीक्ष्य	३०४-शे.	वीरणीमूल	११५८
विस्तय	३०३	वीङ्गा	१५००	'वीरतर'	११५८
विस्तृत	१४९५	वीचि	१०७५	'वीरतरु'	११३५
विस्त	६५१	वीचिमालिन्	१०७३	वीरपत्नी	५१५
"	१३९२	वीजन	६८७-शि.	(वीरपाण)	८०२
विस्तगन्धि	१०५८	वीणा	२८७	वीरपाणक	८०२
'विस्तम्भ'	१५१८	वीणावाद	९२४	वीरभवन्ती	५५३-शे.
विस्तसा	३४०	वीत	१२३१	वीरभार्या	५१५
विहृग	१३१६	वीत	१२५२	वीरभातृ	५५८
विहृत्	१३१६	वीतंस	९३१	वीरविज्ञावक	८६१
विहृत्तम्	१३१६	वीतदम्भ	४९०	वीरशङ्कु	७७८-शे.
विहृत्तमा	३४६-शि.	वीतन	५८७	वीरसू	५५८
विहृत्तिका	३६४	वीतराग	२५	वीरहृन्	८५५
विहृत्तन	९१२	वीति	१२३३	वीराशेषन्	८०१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(वीराशंसनी)	८०१	वृत्	१४८४	वृन्द	१४११
वीरधृ	१११८	वृत्ति	९८२	वृन्दाङ्क	२१९-शे.
वीरोज्ज	८६०	"	१५२३	वृन्दराक	८८
वीरोपजीविक	८६०	वृत्त	८४४	वृक्षिक	११११
वीर्य	३००	"	१४६७	(,,)	११६
"	६२९	"	१४८४	वृष	४४
वीर्यन्तराय	७२	वृत्ताप्ययनदि	८३८	"	११४०
वीर्यप्रवाद	२४७	वृत्तान्त	२६०	"	१२५६
वीर्यध	३६४	वृत्ति	२५७	"	१३००
वीर्यधिक	३६४-शि.	"	८६४	"	१३७९
वृक	१२९१	वृत्ति	८६५	(,,)	११६
वृकधूप	६४८	वृत्र	१७४	(वृषकेतन)	७-प.
वृकोदर	७०७	"	१४६-शे.	(वृषगामिन)	९-प.
"	२१९-शे.	(वृत्रद्विष)	१७५	वृषण	६१२
वृक्षा	६२३	वृथा	१५३४	वृषणश्च	१७६-शे.
वृक्वण	१४९०	वृद्ध	३३९	(वृषणाश्च)	१८३
वृक्ष	१११४	वृद्धकाक	१३२३	वृषदंशक	१३०१
वृक्षधूप	६४८	वृद्धनाभि	४५८	(वृषध्वज)	७-प.
वृक्षमिदु	९१८	वृद्धधवस्	१७२	वृषन्	१७२
वृक्षमेदिन	९१९	वृद्धि	४७०	वृषपति	१३-प.
वृक्षवाटी	१११३	"	८८१	वृषभ	२९
वृक्षादन	९१९	"	१५०२	"	१२५६
वृक्षान्त	४१७	वृद्धिजीवन	८८०	(वृषभान)	९-प.
वृजिम	१३८१	वृद्धोक्ष	१२५८	वृषल	८९४
"	१४५७	वृद्धपाजीव	८८०	(वृषलक्ष्मन्)	७-प.
"	५६८-शे.	वृन्त	११२७	वृषलाञ्छन	१३-प.

शब्दानुक्रमणिका

१८५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
(,,)	१९५	वेणि	५७०	वेदितृ	३४९
वृषलोचन	१३००	वेणी	१०८७	वेदी	८२४
वृषबाहुन	१२-प.	"	१२७७	"	१००४
(,,)	९-प.	(,,)	५७०	वेदोदय	९८-शे.
वृषस्यन्ती	५२७	वेणु	११५३	वेध	१५२३
वृषाकपि	२१५	वेणुक	१२३०	वेधनिका	९०९
"	१०९८	वेणुतटीमय	१०४४-शे.	वेधस्	२१२
वृषाकान्ता	१२६७	वेणुध्व	९२५	"	२१७
वृषाक्ष	२१९-शे.	वेतन	३६२	वेधित	१४८६
वृषाङ्ग	१९५	"	८६५	वेध्य	७७७
(,,)	७-प.	वेतस	११३७	वेध्या	२१४-शे.
(वृषासन)	९-प.	वेतस्वत्	९५४	वेपथु	३०६
वृषी	८१६	वेत्रधर	७२१-शि.	वेम	९१३-शि.
वृषोत्साह	२१९-शे.	वेत्रासन	६८४	वेमन्	९१३
वृषोपगा	१२६६	वेत्रिन्	७२१	वेर	५६३
वृष्टि	१६६	वेद	२४९	वेल	११११
वृष्टिशीघ्रन	९५५	"	२५३	वेला	१०७६
वृष्ण	१२६७	वेदगर्भ	२११	"	१५०९
"	१००-शि.	"	८१३	वेलञ्ज	४२०
(वृष्णिदशा)	२४५	वेदना	१३७०	वेल्लित	१२४५
वृष्य	१११७	वेदव्यास	८४६	"	१४५६
वृषी	८१६-शि.	वेदहीन	८५६	"	१४८१
वृहद्गृह	९५९	वेदान्त	२५०	वेल्लिताग्र	५६८-शे.
वेग	४९४	(वेदि)	१००४	वेश	१००३
वेगवत्	१६५	'वेदिका'	१००४	"	६३५-शि.
वेगसर	१२५३	वेदिजा	७११	वेशन्त	१०९५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
'वेशवार'	४१७	वैहूर्य	१०६३	(वैमनस्य)	१३७१
वैमन्	९८९	वैणव	८१५	वैमन्त्रेय	४५६
वैश्या	५३२	"	१०४४-शे.	वैमानिक	९९
वैश्याचार्य	३३०	वैणविक	९२५	(,,)	८९
वैश्याश्रय	१००३	वैणिक	९२४	वैमेय	८७०
वेष	६३५	'वैणुक'	१२३०	(वैमाकरणनिकाय)	
वेषधार	४१७	वैतसिक	९३०	वैयाघ्र	७५५
वेषम	५७४	वैतनिक	३६१	वैर	६०
'वैसधार'	४१७	वैतरणी	१०८६	"	७३०
वैसर	१२५३	वैतालिक	७५४	वैरञ्जिक	४९०
वैहत्	१२६६	वैदेह	८६८	वैरनिर्यातन	८०४
वै	१५४२-शे.	वैदेहक	८९८	वैरप्रतिक्रिया	८०४
वैकक्ष	६५२	वैदेही	४२१	वैरशुद्धि	८०४
"	६७२	"	७०३	वैराट	१२०९
वैकटिक	९१०	वैद्य	४७२	"	१०६६-क्षि.
वैकुण्ठ	२१५	'वैद्यमातृ'	११४०	वैरिन्	७२९
"	८९-शे.	वैधेय	३५२	वैरोटपा	२४०
वैखानस	८०९	वैध्यत	१८६	(,,)	४५
वैजनन	५४१	वैमतेय	२२१	वैवधिक	३६४
वैअथन्त	१७८	"	२३१	वैवर्ण्य	३०७
"	२०९-शे.	(,,)	१०२	वैशाल	१५३
(,,)	९४	(वैमतेयवाहन)	२२१	"	७७७
वैजयन्तिक	७६४	वैमयिक	७५२	"	१०२३
वैजयन्ती	७५०	वैमोक्तिक	७५९	वैशेषिक	८६९
वैजयि	६९२	वैम्य	७००	वैश्य	८०७
वैज्ञानिक	३४३	वैपरीत्य	१५०१		

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	८६४	"	५८३-शे.	व्यसनसप्तक	७३९
वैश्रवण	१८९	'व्यङ्ग्यक'	११५०	व्यसन्तार्त	३८१
वैश्रवणालय	११३२	'व्यङ्ग्यमन'	११५०	व्यसन्तिन्	४३५
वैश्वामर	१०९८	व्यतिहार	८७०	व्याकरण	२५०
वैद्य	११३	व्यत्यय	१५०२	व्याकुल	३६६
वैद्युत	८३७	व्यत्यास	१५०२	व्याकोश	११२७
वैष्णव	१०५४-शि.	व्यथक	५०१	व्याख्याप्रज्ञप्ति	२४३-शि.
(वैष्णवी)	२०१	व्यथाम	१३७०	व्याघ्र	१२८५
वैसारिण	१३४३	व्यध	१५२३	"	१४४०
वैहासिक	३३१	व्यधित	४५९	'व्याघ्रपुच्छ'	११५०
गोटा	५३४	व्यध्व	९८४	व्याघ्राट	१३४०
गोरुखान	१२४०	व्यन्तर	९१	व्याघ्रो	११५७
गोलक	१०७६	व्यपदेश	३७८	व्याज	३७८
गोलाह	१२३९	व्यभिचारिन्	३२६	व्याड	१२२२-शि.
गोहित्य	८७६	(,,)	२९५	"	१३०३
गोपद	१५३८	व्यय	१५१६	व्याडि	८५२
व्यसक	३७७	व्ययलीक	३७९	व्यादीर्णास्य	१२८५-शे.
व्यक्त	३२	"	७४४	व्याध	९२७
"	३४२	व्यवच्छेद	७८०	व्याधाम	१८१
"	१४६७	व्यवधा	१४७७	व्याधि	३१२
व्यक्ति	१५१५	व्यवधान	१४७८	"	४६२
व्यग्र	३६६	व्यवहार	२६२	'व्याधिघात'	११४०
व्यग्र	१३५४	"	७८२-शे.	व्याधिस्थान	५६४-शे.
व्यजन	६८७	व्यवाय	५३८	व्यान	११०९
व्यञ्जक	२८२	"	१५०९	व्यापन्न	३७४
व्यञ्जन	३९७	व्यसनवारक	७१३	व्यापद	१३७२

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
व्यापादन	३७०	व्योमकेश	१९८	॥	११६८
व्यापृत	७१९	व्योमधूम	१६४-शे.	वैदेय	१६६
व्याप्त	१४७३	व्योमन्	१६२	श-	
व्याप्त	६००	व्योमयान	८९-क्षि.	शंख	१८०
व्याप्य	३२०	(व्योमरत्न)	९५	शंखर	२२८
॥	६००	व्योमोल्लुक्	११७-शे.	॥	१२९३
व्यायोग	२८४	व्योष	४२२	॥	१३४४
व्याल	१२१६	व्रज	१२७३	॥	१०६९
॥	१२२२	॥	१४११	(शौरारि)	२२८
॥	१३०३	व्रज्या	७८९	शकट	२२०
व्यालप्राहिन्	४८८	॥	१५०१	॥	७५३
'व्यावृत्त'	१४८४	व्रण	४६४	(शकटारि)	२२१
व्यास	८४७	व्रत	७-प.	शकल	१४३४
॥	१४३२	॥	८४३	॥	६२७-शि.
व्याहार	२४१	व्रतति	१११७	शकलिन	१३४४
व्युत्क्रम	१५११	व्रतसङ्ग्रह	८२३	शकुन	६२
व्युत्पन्न	३४५	व्रतादान	८१	॥	१३१६
व्युष्ट	१३९	व्रतिन्	८१७	(शकुनावेदनी)	१२८९
व्युष्टि	१४४६	व्रत्तन	९२०	शकुनि	१३१६
व्यूढ	१४३०	व्राज	१३२५-शे.	॥	१३३४
व्यूढककुट	७६५	व्रात	१४११	॥	१३३५-शे.
व्यूति	९१३	व्रातीन	४८०	शकुन्त	१३१६
व्यूह	७४७	व्रात्य	८५४	॥	१३३८
॥	१४११	व्रीह	३११-शि.	शकुन्तलात्मज	७०२
व्यूहपार्ष्णि	७४७	व्रीडा	३११	शकुन्ति	१३१६
व्योकार	९२०	व्रीहि	११६८	शकुल	१३४५

शब्दानुक्रमिका

१८९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शकुलभेक	१३४५	शङ्कुकर्ण	१२५६	शत	०७३
शङ्ख	६३४	शङ्कुमुख	१३४९ शि.	शतक	२१९-शे.
शङ्खकरि	१२६०	शङ्कुर	४७९	शतकीर्ति	५४
शङ्खद्वार	६१२	शङ्ख	४८	शतकोटि	१८०
शक	४९१	"	१९३	शतकतु	१७३
शक्ति	७३५	"	५७४	शतध्वो	७८७-शे.
"	७८७	"	१२०५	शतद्रु	१०८४
"	७९६	"	१३१०	शतधार	१८०-शि.
(शक्तिपाणि)	२०९	(.)	१०६३	शतधृति	२१३
शक्तिमत्	२०९	(शङ्खक)	१९३	शतपत्र	११६१
शक	१७२	शङ्खनक	१२०५	"	१३२८
"	११३७	'शङ्खनख'	१२०५	शतपदी	१२१०
शङ्खजित्	७०६	(शङ्खपाणि)	२१९	'शतपर्णिका'	११९३
शङ्खशिरस्	९७१	शङ्खमृत्	२१९	शतपर्वन्	११५३
शङ्खणी	१७५-शे.	शङ्खमुख	१३४९	शतपर्विका	११९२
शङ्खल	३५१	शङ्खी	१७५	'शतप्रास'	११३७
शङ्खर	१२५७	शङ्खीपति	१७३	शतभिषय	११४
शङ्खर	१९५	(शङ्खीश)	१७३	'शतभीर'	११४८
शङ्ख	३१५	शठ	३७६	शतमुखी	२०५-शे.
शङ्खकु	७८७	"	१०४२-शे.	शतवीर	२१९-शे.
"	८७४	शठता	३७७	शतहृदा	११०५
"	११२२	शथ	११७९	शताक्षो	१४३-शे.
"	१८८-शे.	शठ	३७६-शि.	शताङ्ग	७५१
"	२००-शे.	"	५६३-शि.	शतानन्द	२११
"	६१०-शे.	शण्ड	१२५९-शि.	"	८५०
(.)	१३५१	शण्ड	५६३-शि.	"	२१९-शे.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शतार	१८०-शि.	शब्दाधिष्ठान	५७३	शम्बुक	१२०५
शतावरी	१७५-शे.	शम्	१५३५	शम्भली	५३३
शतावर्त	२१६	शम	७३	(शम्भव)	२६
शत्रु	७२८	,,	३०४	शम्भु	२४
,,	७३२	,,	५९१	,,	१९५
शत्रुञ्जय	१०३०	शमथ	३०४	,,	२१३
शत्रु	२१९-शे.	शमन	१८५	शम्या	७५७
शनि	१२०	,,	८३०-शि.	'शम्याक'	११४०
शनैश्चर	१२०	(शमसृत)	७६	शय	१०-प.
शनैस्	१५४२	शमल	६३४	,,	५९१
शप	२६२	शमान्तक	२२८-शे	शयत	१०५-शे.
शपथ	२६२	शमी	११३०	शयन	३१३
शपन	२६२	शमीगर्भ	८१३	,,	६८२
शपीवि	१७४-शे.	,,	१०९८	शयनास्पद	९९५
शफ	१२४४-शे.	शमीधान्य	११८१	शयनीय	६८२
शफर	१३४६	शम्पा	११०४	शयामक	१२९९
शबर	९३४	'शम्पाक'	११४०	(,,)	७५८
,,	२००-शे.	(शम्बर)	२८८	शयालु	४४२
शबरावास	१००२	(,,)	१३४४	शयित	४४३
शबल	१३९८	'शम्बर'	१०६९	शयु	१३०५
(शबला)	१२६६	,,	१२९३	शय्यम्भव	३३
(शबली)	१२६६	(शम्बरारि)	२२८	शय्या	६८२
शब्द	१३९९	शम्बल	४९३	शर	७७८
शब्दग्रह	५७४-शि.	शम्बाकृत	९६८	,,	११९२
शब्दग्राम	१४१४	'शम्बु'	१२०५	शरज	४०७
शब्दन	३४८	शम्बुक	१२०५-शि.	(शरजम्भन)	२०९

शब्दानुक्रमिका

१९१

शब्दः	श्लोकः	शब्दः	श्लोकः	शब्दः	श्लोकः
शरण	९९१	शर्कराप्रभा	१३६०	(शशधर)	१०५
शरणार्थिन्	४७९	शर्म	१३७०-शि.	शशबिन्दु	२१७
'शरणि'	९८३	शर्मन्	१३७०	शशमृत्	१०५
'शरणी'	९८३	शर्ष	१९५	शशादन	१३३४
शरत्	१५९	शर्वरी	१४६	शशिन्	४७
शरद्	१५८	शर्वाणी	२०४	शशिम्रिया	११५
शरधि	७८२	शल	१२५३	शशिभास्कर	१२४
शरम	१२८६	,,	१२९६	(शशिभूषण)	७-प.
शरभू	२०९	शलभ	१२९३	(,,)	१९९
(शरयन्त्रिक)	११६६	शलळ	१२९६	शशिशेखर	७-प.
शरव्यक	७७७	,,	१२९६	शश्वत्	१५३१
'शराटि'	१३३८	'शलली'	१२९६	शशकुली	४००-शे.
'शराडि'	१३३८	शलाकापुरुष	७००	शष्य	११९१
'शरासि'	१३३८	शलाट	८८५	शसन	८३०
शरारि	१३३८	शलाटु	११३०	शस्त	८६
शराह	३६९	शलिक	२१९-शे.	शस्त्र	७७३
'शरालि'	१३३८	शलक	१४३४	,,	१०३७
'शराली'	१३३८	शलिकन्	१३४४	,,	७८२-शे.
शराव	१०२४	शल्य	७८७	शलजीविन्	७६९
शराभ्यास	७८८-शे.	,,	१२९६	(शलपाणि)	३७२
शरासन	७७५-शि	शलसक	१२९६	शलमार्ज	९१६
शराभय	७८१	शलमारि	७०७	शलकाजीव	८५८
शरीर	५६४	'शलकी'	११५२	शली	७८४
(शरीरित्)	१३३६	शल्व	५६४	'शल्य'	११३०
शर	२१९-शे.	शश	१०६३	'शल्यसेवर'	११३८
शरैरा	४०२	,,	१२९५	शलक	११८४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शाकट	१८५	शात	१४८४	„	१५९-शे.
„	१२६१	„	१३७०	„	११३३
शाकटीन	८८५	शातकुम्भ	१०४५	‘शारदी’	११३३
शाकम्भरी	२०५-शे.	शातकौम्भ	१०४५-शि.	शारि	४८७
शाकशाकट	९६५	शावव	७२८	शारिष्य	२९४
शाकशाक्मि	९६५	शाद	१०९०	„	१३३६
शाकुनिक	९३०	शादहरित	९५५	शारिफल	४८७
शाक्तीक	७७१	शाद्वल	९५५	शारिफलक	४८७-शि.
(शाक्य)	२३६	शान्त	२९५	शार्ङ्ग	२२९
शाक्यसिंह	२३६	„	८११	शार्ङ्गमृत	२१९
शाकर	१२५७	शान्ता	४४	(शार्ङ्गिन्)	२१९
शाखा	१११९	शान्ति	२८	शार्ङ्गल	१२८५
शाखापुर	९७२	„	३०४	„	१४४०
शाखामृग	१२९२	„	६९३	शार्ङ्गरी	१४३-शे.
शाखारम्भ	८५७	„	७५-शे.	‘शाल’	१११४
शाखिन्	१११४	शान्तिक	५९८-शे.	शालङ्कायनजा	८४८
शाङ्कर	१२५७	शान्तिगृह	९९७	शालवृक	१२८०
शाङ्गिक	९१०	शान्तियान्न	५९८-शे.	शाला	९९०
(शाटक)	६७५	शान्तिगृह	९९७-शि.	„	१११९
शाटी	६७५	शाप	२७२	शालाजीर	१०२४
शाठ्य	३७७	शाम्भरी	९३५	शालि	११६९
‘शाठ्यल’	९५५	‘शाम्भुक’	१२०५	(„)	१२०१
शाण	९०९	शार	४८७	शालिन्	७-प.
शाणाजीव	९१६	‘शारङ्ग’	१३२९	शालिहोत्र	१२३३-शे.
शाणी	६७९	शारद	४३३	शालीन	४३३
‘शाण्डिल्य’	११३५	„	११७२	शालु	१३५१

शब्द-सूचिका

१९३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शालक	११६७	शिखर	१०३२	शिञ्जा	७७६
"	१०७०-शे.	"	११२१	शिञ्जित	१४०५
शालर	१३५४	शिखरवासिनी	२०५-शे.	शिञ्जिनी	६६६
शालेय	९६६	शिखरिणी	४०४	"	७७६
शालागिन्	२३०	शिखरिन्	१०२७	शित	१४८४
शाल	३३८	"	१११४	शितशिम्बिक	११७४
शालर	१०४०	"	१३३८	शिति	१३९७
"	११५९	शिखा	५७१	शिथिल	४९६
शालत	१४५३	"	११०२	शिथिविष्ट	१९८
शालतिक	१४५३-शे.	"	१११९	"	४५३
शालुल	४२९	शिखाण्डक	५७२	"	४५५
(शालुलिक)	१४१८	(शिखावल)	१३१९	शिफा	११२०
शालन	१०-प.	शिखिभीव	१०५२	"	११६६
"	२७७	शिखिन्	१४-प.	'शिफाकन्द'	११६६
शाल्	२३२	"	१२२	शिबिका	७५९
"	४८८	"	२३६	शिबिर	७४७
"	७८२-शे.	"	१०९९	"	७४६-शि.
शालविद्	३४५	"	१३१९	शिमि	११३०
शिक	२६४	शिखिमृत्यु	२२८-शे.	शिम्व	११३०
शिका	२५०	शिखिवाहन	२०८	शिम्वि	११३१
शिक्षित	३४२	शिशु	११३४	शिम्विक	११७३
(शिक्षण)	१३२०	शिशुक	११८४	शिम्वो'	११३१
शिक्षणक	५७२	शिज्ञाण	६३२	शिरःपीठ	५८६-शे.
"	१३२०	शिज्ञाणक	६३२-शि.	शिरस्	५६६
शिक्षणिक	१३२५	शिज्ञानक	४६२-शे.	(,)	११३१
शिक्षणिका	५७१	शिञ्जिनी	५८१	(शिरसिज)	५६७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शिरस्क	७६८	शिल्पिन्	८९९	शिवारि	१२८०-शे.
शिरस्त्राण	७६८	शिल्पिशाला	१०००	(शिवी)	२०४
शिरस्य	५७०	शिव	७४	शिशिर	१५६
(शिरा)	६३१	,,	८६	,,	१३८५
शिरोगृह	९९५	,,	१९७	शिशु	३३८
शिरोधरा	५८६	,,	१२७४	शिशुक	१३४६
शिरोधि	५८६	शिवकर	५३	शिशुत्व	३३९
शिरोनामन्	११२१	(शिवकान्ता)	८-प.	शिशुनामन्	१२५३
शिरोमणि	६५०	शिवकीर्तन	२१९-शे.	शिशुपाल	२११
शिरोमर्भन्	१२८८	शिवगति	५२	(शिशुपालनिषूदन)	२२१
(शिरोरत्न)	६५०	शिवङ्कर	४८९	शिशुमार	१३५०
शिल	८६५	,,	७८२-शे.	शिशुवाहक	१२७८
शिल्प	१००८	शिवताति	४८९	शिश्र	६१०
,,	१०३६	शिवदूति	२०-शे.	शिश्विदान	८५५
,,	१०६०-शि.	शिवपुरी	९७४	शिष्टत्व	६६
शिलाजतु	१०६२	(शिवप्रणयनी)	८-प.	शिष्टि	२७१
शिलानीह	२३१-शे.	शिवप्रियतभा	८-प.	शिष्य	७१
शिलासार	१०३८	(शिवप्रिया)	८-प.	शीकर	१६१
शिली	१२०३	(शिवरमणी)	८-प.	शीघ्र	१४७१
शिलीमुख	७७८	(शिववधू)	८-प.	शीघ्रवेधित्	७७७
,,	१२१२	(शिववल्लभा)	८-प.	शीत	११३७
शिलोत्त्वय	१०२७	शिवा	४०	,,	१३८५
शिलोद्भव	१०४४-शे.	,,	२०४	शीतक	३८३
शिल्प	९००	,,	११२५	शीतभव	९४२
'शिल्पशाला'	१०००	,,	१२८९	'शीतमीरु'	११४८
शिल्पा	१०००	,,	११४६	शीतल	२५

शब्दानुक्रमणिका

१९५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	१३८५	"	१५४	शुष्काल	१२१८-शे.
"	११०७-शे.	"	६१९	शुशुब्रि	१०८४
शीतशिख	९४२	"	६२९	शुद्धकर्मन्	८११
'शीता'	८९१	"	१०९८	शुद्धमति	५३
(शीतांशु)	१०५	"	१०४४-शे	शुद्धान्त	७२७
शीतीभाव	७२-शे.	शुक्कर	६२८	शुद्धोदनसुत	२३७
(शीतेतररश्मि)	९५	शुक्कज	९३	शुन	१२७९
शीथ	९०४	शुक्कशिष्य	२३८	शुनासीर	१७:
शीन	१४९४	शुक्ल	१३९२	शुनि	१२७९
(शीर्णाच्छिन्न)	१८४	"	१४७-शे.	शुनी	१२८१
शीर्णाच्छिह्न	१८४	शुक्लधातु	१०३७	शुन्य	१४४६
शीर्ष	५३७	शुक्लपात्र	१३२०	शुभ	८६
शीर्षक	७६८	शुक्ला	११२४	"	१२७५
"	६४०-शे.	शुक्ल	२९९	शुभयु	४३३
शीर्षच्छेद्य	३७३	शुक्लि	९७	शुभसंयुक्त	४३३
शीर्षण्य	५७०	"	९९	शुभांशु	१०५-शे.
"	७६८	"	१५४	शुभ्र	१३९३
शील	८४४	"	१०९९	"	१०४३-शे.
"	१३७७	"	१३९२	शुम्भ	९२८
शीलक	५७४-शे.	"	१४३६	शुम्भमथनी	२०५
शुक	१३३५	"	११०७-शे.	शुल्क	७२४
शुकपुच्छ	१०५९	(शुष्पिठ)	४२०	शुल्काध्यक्ष	७२४
शुक्ल	४१५	शुष्पि	४२०	शुल्क	९२८
शुक्ति	१२०४	शुष्पा	९०३	"	१०३९
शुक्तित्र	१०६८	"	९०६	शुलवारि	१०२७
शुक	११९	"	१२२४	शुश्रूषा	३१०

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
„	४९७	शूल	७८७	„	१०६१-शि.
शुषि	१३६३	शूलधरा	२०५ शे.	(शृङ्गारजन्मन्)	२२९
शुषिर	२८७	शूलनाशन	९४३	शृङ्गारभूषण	१०६१
„	१३६३	शूलभृत	१९९	(शृङ्गारयोनि)	२२९
शुष्म	७९६	(, ,)	७-प.	शृङ्गिक	११९८
शुष्मन्	७९६	शूलाकृत	४१३	शृङ्गिण	१२७७
„	११००-शि.	(शूलयुध)	७-प.	शृङ्गिणी	१२६५
शुक	३६९	(शूलास्त्र)	७-प.	शृङ्गी	१३४७
शुकधान्य	११८१	शूलिक	१२९६	शृङ्गीकनक	१०४६
शुकर	४७	(शूलिन्)	६-प.	शृङ्गीष्णीष	१२८५-शे.
शुकल	१२३५	„	१९९	अणि'	१२३०
'शुकशिम्बा'	११५१	शून्य	४९३	शृत	१४८५
'शुकशिम्बि'	११५१	शृगाल	१२९०-शि.	शेखर	७-प.
(शुका)	३११	शृगाली	८०३-शे.	„	६५४
शूद्र	८०७	शृङ्खल	६६५	शेष	६१०
„	८९४	„	१२२९	शेषस्	६१०
शूद्रा	५२४	शृङ्खलक	१२५५	शेपाल	११६७
शूद्री	५२३	शृङ्ग	१२३२	शेफ	६१०-शे.
शून्य	१४४६	„	१२६४	शेफसू	६१०-शे.
शून्यवादिन्	८६१	„	६४०-शे.	शेमुषी	३०९
शूर	३६५	शृङ्गवेरक	११८९	शेख	११४४
(, ,)	९६	शृङ्गमुख	२९४-शे.	शेव	१३४४-शे.
शूरदेव	५३	शृङ्गवाय	२९४-शे.	शेवधि	१९२
शूर्प	१०१८	शृङ्गाट	९८८	शेवल	११६७
शूर्पक	२२८	शृङ्गार	२२९	शेवाल	११६७
(शूर्पकारि)	२२८	„	२९४	शेष	१३०७

शब्दानुक्रमणिका

१९७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
शेषाहिनामभृत	२२५-शे.	शोणित	६२१	'शौभाञ्जन'	११३४
शेष	७९	शोणितपुर	९७७	(शौरसेनी)	२८५
शेषच्छेदिक	३७३	शोध	४६८	(शौरि)	२१६
शैल	१०२७	शोधनी	१०१५	शौर्य	७३९
शैलधन्वन्	२००-शे.	शोधिका	११७७	,,	७९६
शैला	२०५	शोधित	४१४	शौलिक	७२४
,,	१३६१-शे.	,,	१४३७	शौलिकेय	११९६
शैलाट	१२८५-शे.	शोध्य	६२२-शे.	शौलिक	९१०
शैलालिन्	३२९	,,	१०४३-शे.	शौलिकल	४२९-शि.
शैलध	३२८	शोफ	४६८	श्मशान	९८९
,,	११३५	शोभ	८९-शे.	श्मशानवेदमन्	१९६
शैव	६९६	शोभन	१४४४	श्मश्रु	५८३
शैवल	११६७	शोभा	५०९	श्याम	१३९७
शैवल्लिनी	१०८०	,,	१५१२	श्यामक	११७६
शैवाल	११६७	शोभाञ्जन	११३४	श्यामल	१३९७
शैशव	३३९	शोष	४६३	श्यामा	४०
शैव	१५६	शोषण	३९४	,,	४४
शोक	७२	शौक	१४१४	,,	१४२
,,	२९९	(,)	१४२०	,,	११४९
शोचन	२९९	शौच	८२	श्यामाक	११७६
शोचि	९९	शौण्ड	४३६	श्यामाञ्ज	११७
शोचिक्केश	१०९९	,,	१३२५-शे.	(श्यामार्थ)	३४
शोच	१०९०	शौण्डिक	९०१	श्याल	५५२
,,	१२४२	शौण्डी	४२१ शे.	,,	११३८
,,	१३९५	शौण्डीर्थ	७३९	श्यालिका	५५५
शोणरत्न	१०६४-शि.	(शौद्धोदनि)	२३७	श्याव	१३९६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
इयेत	१३९२	"	८२२	श्रीपर्णी	११४३
इयेन	४८	श्राद्धकाल	१४१	(श्रीपर्याय)	६४६
"	१३३४	श्राद्धदेव	१८५	श्रीफल	११३५
इयेनाक्ष	१३२८-शे	श्रान्त	८११	श्रीमत्	३५७-शि.
श्रद्धा	५४१	श्रावण	१५४	"	१३३५-शे.
श्रद्धालु	४९०	श्रावणिक	१५४	श्रीमत्कुम्भ	१०४४-शे.
"	५३९	श्री	४०	(श्रील)	३५७
श्रग्धन	६५३	श्री	२२६	श्रीवत्स	४७
श्रम	३१९	"	३५७	"	२१८
"	७८८	"	१५१२	"	२२२
श्रमण	७५	श्रीकण्ठ	१९५	श्रीवत्सभृत्	२१९
श्रमणा	५३२-शि.	(श्रीकण्ठसख)	९-प	(श्रीवत्साङ्क)	२१९
(श्रमणादिसङ्ग)	१४१२	श्रीकर	२१९ शे.	श्रीधराह	२१९-शे.
श्रवण	११३	श्रीखण्ड	६४१	श्रीवास	६४८
"	३१०	श्रीगर्भ	२१९-शे.	श्रीवृक्ष	११३१
"	५७४	"	७८२-शे.	श्रीवृक्षकिन्	१२३६
"	७५-शि.	(श्रीगुणसुन्दर)	३४	श्रीवेष्ट	६४८-शे.
"	२१९-शे.	(श्रीगुप्त)	३४	श्रीसंज्ञ	६४६
श्रवणा	५३२	श्रीधन	२३४	श्रुतकर्मन्	१२१
श्रवस्	५७३	"	४०६-शे.	श्रुतदेवी	२४१
'श्रवा'	११८५	श्रीद्	१८९	श्रुतश्रवोनुज	१२१-शे.
श्रविष्ठा	११४	श्रीधर	५१	श्रुति	२४९
श्रविष्ठाभू	११७	"	२१५	"	५७३
श्रविष्ठारमण	१०५-शे.	श्रीनन्दन	२२८	(श्रुतिविकल)	४५४
श्राणा	३९७	श्रीपति	२१४	श्रेणि	८९९
श्राद्ध	४९०	श्रीपथ	९८७	(,)	१४२३

शब्दानुक्रमिका

१९९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
अणिक	७१२	श्लोक	२७३	श्वेत	४०९
अणो	१४२३	श्वःश्रेयस	८६	"	१०४३
श्रेयस्	२९	श्वजीविका	८६६	"	१३९३
"	७४	श्वदंष्ट्रा	११५६	"	१२०६-शे-
"	८६	श्वदयित	६२६	(,,)	४६६
"	१३७९	श्वन्	१२८०	श्वेतकोलक	१३४६
"	१४३९	श्वपच	९३३	श्वेतगज	१७७
श्रेयसी	११४६	श्वभ्र	१३६४	'श्वेतगरुड'	१३२५
श्रेयांस	२७	"	१३६४	श्वेश्चुति	१०५
"	२९	श्वयथु	४६८	(श्वेतपन्नरथ)	२१२
श्रेष्ठ	१४३९	श्वशुर	५५९	श्वेतपिङ्ग	१२८५
श्रोण	४५२	"	५६०	श्वेतमरिच	११३४
श्रोणि	६०७	श्वश्रू	५५९	श्वेतरण	१३९५
श्रोत्र	५७४	श्वश्रूश्वशुर	५६०	(श्वेतरस)	४०९
श्रोत्रिय	८१७	श्वस्	१५४१	श्वेतरूप्य	१०४२-शे-
(श्रोत्रियसमाज)	१४१४	"	१५४२-शे	श्वेतवाजिन्	१०४
श्रीषट्	१५३८	श्वसन	११०६	श्वेतवाहन	१०५-शे.
श्रूण	१४२७	श्वसित	१३६८	श्वेतसर्षप	११८०
श्लथ	४९२	श्वान	१२७९	श्वेतहय	७०९
श्लघा	२७०	श्वापद	१२१६	(श्विवाश्व)	१०४
श्रीपद	४६५	श्वविच	१२९६	श्वोवसीयस	८६
श्रील	३५७	श्वास	५७	ख-	
श्लेष्मण	४६०	"	१३६८	षट्कर्मन्	८१२
श्लेष्मन्	४६२	श्वासप्रश्वासरोचन	८३	(षट्चरण)	१२१२
श्लेष्मल	४६०	श्वासहेति	३१३	(षट्पद)	१२१२
श्लेष्मातक	११४४	श्वित्र	४६६	षट्पदी	१२०८

शब्दः	श्लोकः	शब्दः	श्लोकः	शब्दः	श्लोकः
(वडहि)	१२१२	षोडत्	१२६३	“	१२१३
षडङ्क	५६४-शे.	षोडशाचिष	१२०	संवर्त	१११
षडङ्गजित्	२१९-शे.	(षोडशावर्त)	१२०५	संवर्तक	२२५
षडङ्गी	२५३	षोडशाहि	१३५३	“	११००
षडभिज्ञ	२३३	ष्टीवन	१५२१	संवर्तिका	११६६
षडङ्गाव	१४२४	ष्टेवन	१५२१	संवसथ	९६१
षडङ्ग	१४०९	ष्टपूत	१५२१	संवाहक	४९२
षडङ्गिन्दु	२१५	स-		संविक्ति	३०९
षडङ्गस	१०७०-शे.	संयत्	७९६	संविद्	२७८
षडसप्तसव	६२०	संयत	४३९	संवर्तित	१४७६
षडङ्ग	१११०	संयमनी	१८६	संवृत	१४७६
“	१२५९	संयुग	७९९	“	१८८-शे.
षडङ्ग	१९६	‘संयोगित’	१४८५	संवेग	३२२
“	५६२	संयोजित	१४८५	संवेश	३१३
“	७२८	संरम्भ	१४९९	संवेशन	५३४
षडङ्गितिल	११८०	संराव	१४००	संव्यान	६७१
षडङ्गुख	४३	संख्य	३१३	संशक्त	७९५
“	२०९	संलाप	२७५	संशय	१३७५
षष्टिक	११६६	संवत्	१५३५	संशयानामसम्भव	६६
(५५)	१२०१	“	१५९-शे.	संशयालु	४४५
षष्टिक्य	९६६	संवत्सर	१५९	संशमित	४४५
षष्टिहायन	१२१८-शे.	संवन्न	१४९८	संशित	१४९१
षष्ठ्याह	१२६०	संवर	३६	संश्रव	२७८
षष्ठो	२०५-शे.	“	५५	संश्रुत	१४८९
षष्ठ्यादुर	२०८	“	९६५	संश्लेष	१५०७
षष्ठि	३३१	“	१०६९	संशक्त	१४५१

शब्दाङ्कमणिका

२०१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	१४७१	संहार	१६१	सङ्केर्ण	१४७२
संसद्	४८१	संहति	२६१	सङ्कुचित	११२९
संसरण	९८७	सकल	१४३३	सङ्कुल	२६५
(संसारिन्)	१३६६	सकृत्प्रभ	१३२१	"	१४७२
संसिद्धि	१३७७	सकृत्	४०१	सङ्कोच	६४५-शि.
संस्कार	१३७३	सकृत्क	११९८	सङ्कोचपिष्टुन	६४५
संस्कारवर्जित	८५४	सक्थि	६१३	सक्कन्दन	१७१
संस्कारवत्त्व	६४	सखि	९-५.	संक्रम	१५१७
संस्कृत	३४५	"	७३०	संक्राम	१५१७
"	२८५	सखी	५२९	संक्षेप	१४३२
संस्तर	६८२	सख्य	७३०	सङ्क्षय	७९६
"	८२०	सगर	६९२	सङ्क्षया	८७२
संस्तब	१५१३	सगर्भ	५५१	"	१३७३
संस्तयाय	९९१	"	५५१-शि.	सङ्क्षयावत्	३४२
संस्था	३२३	सगोत्र	५६१	सङ्क्षयेय	८७२
"	७४४	सग्धि	४२५	सङ्ग	१५०८
संस्थान	९८६	सङ्कट	१५०४	सङ्गत	२६८
"	१५१६	सङ्कथा	२७५	"	७३१
संस्थित	३७३	सङ्कर	१०१६	सङ्गम	१५०८
संस्फोट	७९९-शि.	सङ्कर्षण	२२४	सङ्गर	२७८
संस्फोट	७९६	सङ्कलित	१४८५	"	७९८
संहृत	१४७२	सङ्कल्प	२२५	सङ्गीत	२७९
संहृतल	५९६-शि.	"	१३७०	सङ्गीर्ण	१४८९
संहति	१४११	(सङ्कल्पयोनि)	२९९	सङ्गुप्त	२३४
संहवन	५६३	सङ्कसुक	४३७	सङ्गूढ	१४८५
संहर्ष	१५१५	सङ्काश	१४६२	सङ्ग्रह	२५७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
स	१४३२	सत्	३४२	सन्नशाला	१०००
संप्राम	७९६	सतत	१४७१	सत्रा	१५२७
सङ्ग्राह	५९७	सतत्त्व	१३७७	सत्रिन्	७३४
स	७८४	सती	२०४	सत्वर	१४७०
सङ्घ	१४१२	स	५२८	स	१५३०
सङ्घचारिन्	१३४४	स	१०५५	सथूकार	२६७
सङ्घजीविन्	४८०	सतीनक	११७०	सद्	१०-प.
सङ्घर्ष	१५१५-शि.	सतोर्थ्य	७९	सदन	९९०
सङ्घात	१४११	सत्तम	१४३९	सदस्	४८१
सचिव	७१९	सत्त्व	१३६६	सदस्य	४८०
सज्ज	७६६	सत्त्वप्रधानता	७१	सदा	१५३१
सज्जन	३७९	सत्यथ	९८४	सदागति	९८-शे.
स	७४९	सत्य	२६४	स	११०७-शि.
सज्जित	१२२१	सत्यंकार	८७२	सदातन	१४५३-शि.
सन्धय	१४१२	सत्यप्रवाद	२४७	सदादान	१७७ शे.
सन्धर	५६३	सत्यवती	८४७	सदानीरा	१०८५
सन्धारिका	५२१	स	८४७-शे.	सदायाद	५४२-शे.
सन्धारिन्	२९५	सत्यसङ्गर	१९०-शे.	सदायोगिन्	२१९-शे.
सज्जवन	९९२	सत्याकृति	८७२	सदक्ष	१४६१
सज्ज	४५६	सत्यामि	१२३-शे.	सदक्ष	१४६१
सज्जति	३७१	सत्यानृत	८६७	सदक्ष	१४६१
सज्ज्ञा	२६०	सत्यापन	८७१	(सदक्षाह्वया)	३६१
सज्ज्ञ	४५६	(सत्येतर)	२६५	सदेश	१४५०
सज्जवर	११०२	सत्र	८२०	सद्भूत	२६५
सटा	८१६	स	१११०	सद्यन्	१०-प.
सण्डीन	१३१८	स	६६७-शे.	स	९९०

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
सद्यस्	१५३२	„	५०३	सन्ध्यानाटिन्	२००-शे.
„	१५४२-शे.	„	५४३-शे.	सन्ध्यावल	१८८-शे.
सद्यस्क	१४४८	सन्ताप	११०२	‘सञ्जकटु’	११४२
सधर्मचारिणी	५१३-शि.	सन्तापित	१४९३	सन्नद्ध	७६५
सधर्मन्	१४६१	सन्तोष	८२	सन्नाह	७६६
सधर्मिणी	५१२	„	३०८	सन्नाह्य	१२२२
सध्रीची	५२९	सन्दर्भ	६५३	सन्निकर्ष	१४५०
सध्यूच	४४४	सन्दश	९०९	सन्निकृष्ट	१४५१
सक्त	२१३-शे.	सन्दान	१२७४	सन्निधान	१४५०
„	१५३१-शि.	सन्दानित	४३९	सन्निधि	१४५१
सनकुमार	६९३	सन्दानिनी	९९९	सन्निभ	१४६१
सनकुमारज	९३	सन्दाव	८०२	सन्निवेश	१५१६
सना	१५३१	सन्देशवाच	२७६	सपल	७२९
सनात्	१५३१-शि.	सन्देशहारक	७३४	सपत्राकृति	१३७२
सनातन	२१६	सन्देह	१३७५	सपदि	१५३२
„	१४५२	सन्दोह	१४११	‘,’	१५३०
सनाभि	५६२	सन्दाव	८०३	सपर्या	४४७
सनि	३८८	सन्धा	२६७	सपिण्ड	५६२
(सनिष्ठेव)	२६७	सन्धानी	९९६	सपोति	९०७
सनीव	१४५०	सन्धि	७३५	सप्तकी	६६४
सन्त	१४७१	„	९८५-शि.	(सप्तच्छद)	१६-प.
सन्तति	५४३-शे.	सन्धिजीवक	४७५	सप्तजिह्व	१०९९
„	५०३-शि.	सन्धिनी	१२६७	सप्ततन्तु	८२०
सन्तप्त	१४९३	सन्धिबन्धन	६३१-शे.	सप्तपलाश	१६-प.
सन्तप्त	१४६	सन्धिला	९८५	सप्तपर्ण	११३३
सन्तान	१७९	सन्ध्या	१४०	सप्तर्षि	१२४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
सप्तर्षिज	११९-शि.	समन्तभुज्	११००-शे.	समाकर्षिन्	१३९०
(सप्तर्षिपूता)	१५-१.	समन्तात्	१५२९	समाख्या	२७३-शि०
सप्तला	११४८	समपाद	७७७	समाघात	७९७
सप्तसप्ति	९६	समम्	१५२७	समाज	४८१
सप्ताचिष	१२०	समय	१२६	,,	१४१४
,,	११००	,,	२४२	समाज्ञा	२७३
सप्ति	१२३३	,,	१५०९	समाधान	१३७८
सबलि	१४०	समया	१५३४	समाधि	५५
सब्रह्मचारिन्	८०	समर	७९६	,,	८५
सभा	४८१	समरोचित	१२२२	,,	१३७८
,,	९९०	समर्थ	४९१-शे.	,,	२७८-शि.
सभाजन	७३१	समर्थन	१३७४	समान	११०९
सभासद्	४८०	समर्थुक	४८०	,,	१४६१
सभास्तार	४८०	समर्थुका	५४२-शे.	समानोदर्थ	५५१
सभिक	४८५	समर्पण	१५१९-शि.	समापन	३७१
सन्ध	३७९	समर्पाद	१४५१	समारट	६२३
,,	४८०	समवकार	२८४	समालभन	६३६
सम	१४३३	समवध्रंश	५१८-शे.	समास	१४३२
,,	१४६१	समवर्तिन्	१८४	समाहार	१४३२
समग्र	१४३३	समवाय	२४३	,,	१५२४
समज	१४१४	,,	१४१२	समाहृति	२५७
समज्या	४८१	समसुप्ति	१६१	समाह्वय	४८८
समञ्जस	७४२	समस्त	१४३३	,,	७९७
'समधिक'	१४४९	समस्थली	९४९	समित	७९७
समन्ततस्	१५२९	समा	१५९	समिता	४०३
समन्तभद्र	२३४	समांसमीना	१२७१	समिति	४८१

शब्दानुक्रमिका

२०५

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	७९८	"	१०५-शि.	सम्फाल	१२७७
समितिविजय	२१९-शे.	(समुद्रवसना)	९३८	सम्फुल	११२८
समितीपद	१८८-शे.	(समुद्रवसना)	९३८	सम्फोट	७९९-शि.
समिध्	८२७	समुद्रविजय	३८	'सम्बाहुत'	९६८
समिर	११०६	समुपजोष	१५२८-शि.	सम्बाध	१५०४
"	२००-शे.	समूर	१२९४	सम्बोधन	२६१
समं.क	७९८	'समूरु'	१२९४	सम्भव	२६-शि.
समीचीन	२६४	समूह	१४११	सम्भाष	२७४
समीप	१४००	समूहनी	१०१६	सम्भूतविजय	३३
समीर	११०६	(समूह)	३५७	समृन्	११०७ शे.
समीरण	११-६	समोद्धक	१०४१-शे.	सम्मेद	१०८६-शे.
समुख	३४६	सम्पत्ति	३५७	सम्भोग	५३७
समुच्चय	१५२४	सम्पद्	३५७	सम्भ्रम	३२२
समुच्छ्रय	१४३१	सम्पराय	७९८	सम्मद	३१६
समुत्प	१४९२	(सम्पा)	११०४	सम्मर्द्	७९७
समुपिञ्ज	३६६	'सम्पाक'	११४०	सम्पार्जक	३६३-शि.
समुदय	७९८	सम्पातपाटव	१४७०	सम्पार्जनी	१०१६
"	१४११	सम्पुट	१०१५	सम्मुखीन	१४३७
समुदाय	७९८	सम्पृक्त	१४६९	सम्मुख्यज	१२०१
"	१४११	सम्प्रति	५३	सम्मुख्यन	१५१७
समुद्र	१०१५	"	१५३०	सम्मुख्यनोद्धव	१३५६
"	१०७३	सम्प्रदाय	८०	सम्मुख्य	४१४
(१)	८७४	सम्प्रकारणा	१३७४	सम्बन्ध	२६४
(समुद्रकाञ्चि)	३८	सम्प्रयोग	५३७	सन्नाज	६९०
समुद्रदयिता	१०८०	सम्प्राहार	७९६	सर	१३८६
समुद्रनवनीत	८९-शि.	सम्प्रेष	१५२०	"	४०४-शे.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
सरक	९०६	‘सरोजिनी	११६०	(सर्वतोभद्र)	९४
सरषा	१२१३	सरोरुह	११६२	(,,)	१०१५
सरट	१२१९	सरोरुह	११६२	(,,)	११३९
सरण	१०३८	(,,)	१८-प.	(सर्वतोभद्रा)	१४३
सरणि	९८३	सरोरुहासन	२१२	सर्वतोमुख	१०७०
‘सरणी’	९८३	सर्ग	२५२	सर्वदमन	६९२-शि.
सरमा	१२८१	,,	१३७६	सर्वदर्शिन	२५
सरल	३७६	(,,)	२५७	सर्वदा	१५३१-शि.
सरलद्रव	६४८	सर्ज	११३८	सर्वदुःखक्षय	७५
सरस्	१०९४	‘सर्जक’	११४४	सर्वधन्विन्	२२८-शे.
सरसी	१०९४	सर्जमणि	६४७	सर्वधुरीण	१२६१
(सरसीरुह)	११६३	सर्जरस	६४७	सर्वदम	७०२
सरस्वत	१०७३	सर्प	१३०२	सर्वभक्षा	१२७५
,,	१०९१	सर्पभुज्	१३१९	सर्वमञ्जला	२०४
सरस्वती	२४१	सर्पराज	१६०८	सर्वमूषक	१२६
,,	१०८०	(सर्पमल्ली)	११५५	(सर्वरत्नक)	१९३
,,	१०८५	सर्पहृन्	१३०२	सर्वरस	६४७
सरि	१०९६	सर्पराति	२३१	,,	१३८९
सरित्	१०८०	सर्पिष्	४०७	सर्वरसाग्र	३९६
सरिद्ररा	१०८२	सर्व	१४३३	सर्वर्तु	१५९-शे.
सरीक्षप	१३०३	सर्वसहा	९३७	सर्वला	७८७
सरीष्टष	२१९-शे.	सर्वकेशिन्	३२८	सर्वलौह	७७९
सर्लष	१४६१	सर्वप्रमथ्यक	४२१	सर्वविद्या	२५८
सरोज	११६२	सर्वश	२५	सर्ववेदस्	८१९
(,,)	१८-प.	,,	१९८	सर्वसन्नहन	७८८
सरोजम्बन्	११६२	सर्वतत्स	१५२९	सर्वानुभूति	५१

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	५४	सविष	१४१२	सहन	३९१
सर्वान्मभक्षक	४२८	सवेश	१४५०	"	३९१
सर्वान्नीन	४२८	सव्य	१४६६	सहपान	९०७
सर्वाभिसार	७८८	सव्यसाचिन्	७०८	सहभोजन	४२५
सर्वायैद्धिद्ध	२३७	सव्येष्ट	७६०-शि.	सहस्र	१५२
(,,)	९४	सव्येष्टृ	७६०	"	७९६
सर्वात्महाज्वाला	२४०	सश्मश्रु	५३१	सहसा	१५३३
सर्वाय	२४-शि.	ससीम	१४५०	सहस्य	१५२
सर्वौष	७८८	सस्य	११३०	सहस्र	८६३
सर्पप	११८०	"	११६८	सहस्रजित्	२१९-श्ल.
"	११९८	(सस्यमञ्जरी)	११८१	सहस्रदंष्ट्र	१३४५
सल	५९१-श्ल.	सस्यशीर्षिक	११८१	"	१३४५-श्ल.
सलवण	१०४२-श्ल.	सस्यश्लोक	११८१	सहस्रनेत्र	१७२
सलिल	१०६९	'सस्यसंवर'	११३८	सहस्रपत्र	११६१
सलिलप्रिय	१२८८-श्ल.	सह	१५२	'सहस्रवीर्वा,	११९३
सल्लकी	११५२	"	४९१	सहस्रवेधिन्	४२२
"	१२००	"	१५२७	सहस्राङ्क	९८-श्ल.
सव	८२०	(सहस्यवन्त)	१५२	सहस्रांशु	९५
(सववन)	३४६	सहकार	११३३	सहस्रारण	९३
सवन	६३८	सहचर	७३०	सहस्रिन्	७६४
सवयस्	७३०	सहचरी	५१२	सहाम	४९६
सवर्ण	१४६१	सहज	५५१	"	७३१-शि.
सवितृ	९५	"	१३७६	सहायता	१४२२
सवितृदैवत	११२	सहदेव	७१०-श्ल.	सहिष्णु	३९०
सवित्री	५५८	सहधर्मचारिणी	५१२-शि.	सहदय	३४५
सविध	१४५०	सहधर्मणी	५१२-शि.	सहोदर	५५०

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
सद्यः	४७४	सात्त्विक	२११	सान्त्वन	७३६
सा	२२६	"	२८३	सान्दृष्टिक	१६२
सांयात्रिक	८७५	"	२९५	सान्द्र	१४४७
सांयुगीन	७९३	सात्वत	२२४	सान्द्रस्निग्ध	४७६
सांवत्सर	४८२	सात्वती	२८५	सान्न्नाय्य	८३१
सांवत्सररथ	९८-शे.	साद	३१२	सान्न्यासिक	८०९
सांशयिक	४४५-शि.	सादिन्	७६१	सामपदीन	७३१
संसांख्यिक	१६२-शि.	"	७६२	"	७३०-शि.
साकम्	१५२७	"	७६०-शि.	'साबर'	११५९
साकल्यवचन	८३९	साधारण	१४६१	सामन्	२४९
साकेत	९७५	"	१४७२	"	७३६
साक्षिन्	८८२	साधारणस्त्री	५३२	सामयोनि	१२१७
साखि	९५९	साधारणी	१००५	सामवायिक	७१९
सागर	५०	साधित	४४६	सामविद्	८१९
"	१०७३	साधु	७६	सामवेद	२४९
सागरनेमी	९३८	"	३७९	सामाजिक	४८१
(सागरमल)	१०७७	"	१४४५	सामान्य	१४७२
सागरमेखरा	९३८	साधुवाहिन्	१२३५	"	१५१५
सागराम्बरा	९३८	साध्य	८९-शे.	सामिधेनी	८२७
सांख्य	८६२	"	८९-शे.	सामुद्र	५६५
साचि	१५१५	साध्वस	३०१	"	९४१
"	१३५४	साध्वी	५२८	साम्परायिक	७९८
सात	१३७०	सासु	१०३५	साम्प्रतम्	७४३
सातवाहन	७१२	सासुमत्	१०२७	"	१५३०
सातिसार	४६०	सान्तपन	८४२	साम्मातुर -	५४६
सातीन	११७१-शि.	सान्त्व	२६६	साम्य	१४६३

शब्दानुक्रमिका

२०९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
साम्य	१४६३	सार्धम्	१५२७	सिंह	४८
सामक	७७८	(सार्पिष)	१०७५	"	१२८३
"	७८२-शे.	सार्पिष्क	४१०	"	१४४०
साम्	१४०	सार्पी	१११	(,)	११६
"	१५३१	सर्व	२५	सिंहकेसर	४००-शे.
सार	१९१	सर्वभीम	१७०	सिंहतल	५९६
"	६२६	"	६९१	सिंहद्वार	९९३
"	११२१	साल	९८०	सिंहनाद	१४०४
सारङ्ग	१२९३	"	१११४	सिंहयाना	२०३
"	१३२९	"	११३८	सिंहल	१०४२
सारण	४०९-शे.	सालभञ्जी	१०१४	(सिंहवाहना)	२०३
सारणि	१०८९	सालवाहन	७१२-शि.	सिंहविक्रम	१२३३-शे.
(सारणी)	१०८९	सालवेष्ट	६४७	सिंहसंहनन	३५५
सारथि	७६०	साला	१११९	सिंहसेन	३७
सारमेय	१२७९	सालातुरीय	८५१	'सिंहाण'	६३२
सारस	१२२८	'साक्षर'	१३५४	सिंहान	१०३८
सारसन	६६४	साम्य	२२०	'	६३२
"	७६७	"	९५७	सिंहासन	७१७
सारसी	१३३९	(साल्वारि)	२२१	'सिंहास्य'	११४०
सारस्वत	८१५	सावित्र	८१३	'सिंही'	११४०
"	९५८	सावित्री	५९३	सिक्ता	१०८९
सारिका	२९०-शे.	"	२०५-शे.	सिक्थक	१२१४
'	१३३६	सास्ना	१२६४	'सिंघाण'	६३२
'सरोजिक'	११९६	साहस	७३६	सिच्	६६६
सार्व	१४१२	साहस्य	७६४	सिचय	६६६
सार्ववाह	८६८	"	१४१५	सित	४३८
सार्व	१४९२				

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	१३९२	सिद्धार्था	३९	सिल्ह	६४८
"	१४७-शे.	सिद्धि	७४	'सिद्धुण्ड'	११४०
(,,)	१०४३	(सिद्धी)	२०१	'सिह'	६४८
सितच्छद	१३२५	सिध्म	४६७	सीता	७०३
सितपङ्कजलाञ्छन	१३०८	सिध्मन्	४६७	"	८९१
सितरञ्जन	१३९४	सिध्मल	४६९	सीकृत	१४०३
सिता	४०३	सिध्म्य	१११	सीत्य	९६८
(सितांशु)	१०५	सिन	११४२	"	११६८
सिताङ्ग	२००-शे.	"	५६४-शे.	सीमन्	९६२
सिताभ्र	६४३	सिनीवाली	१५१	सीमन्त	५७१
सिताम्भोज	११६२	"	२०५-शे.	सीमन्तक	१३६३
(सिताभ्र)	१०४	'सिन्धुक'	११४७	सीमन्तिनी	५०४
सितासित	२२४	सिन्दुवार	११४७	सीमा	९६३
सितेतर	१७-प.	सिन्दूर	१०६१	सीमिक	१११४-शे.
सिसोदर	१८९	सिन्दूकारण	१०४०	सीर	८९१
सितोपला	४०२	सिन्धु	१०७३	सीवन	९१३
सिद्ध	४१२	"	१०८०	सीवनी	६११
"	१४८७	'सिन्धुक'	११४७	सीस	१०४०
(,,)	११८३	सिन्धुज	९४२	(सीसक)	१०४०
सिद्धसेन	२०९-शे.	सिन्धुर	१२१७	सीसपत्रक	१०४०
सिद्धान्त	२४२	सिन्धुवृष	२१९-शे.	'सीदुण्ड'	११४०
सिद्धापगा	१०८२	सिन्धुसङ्गम	१०८६-शे.	सु	१५४२-शे.
सिद्धायिका	४६	सिन्धुस्थ	१०५-शे.	"	१५३५-सि
सिद्धार्थ	३८	सिरा	६३१	'सुख'	१२८७
"	११८०	'सिरामूल	६०६-सि०	सुकरा	१२७१
"	२३२-सि.	'सिलकी'	११५२	सुकल	३८७

शब्दानुक्रमिका

२११

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
सुकुमार	१३८७	सुदर्शन	३८	सुन्दरी	५०५
सुकुल	१३७९	"	२२२	सुपथिन्	९८४
"	८६-शे.	"	६९८	सुपर्ण	२३१
सुकृतिन्	४८९	"	१७८-शे.	'सुपर्णक'	११६०
सुल	१३७०	"	१३३५ शे.	सुपर्णकुमार	९०
सुसंयुग	२००	(,.)	९४	सुर्वन्	८८
सुखदोषा	१२६८	सुदाय	५२०	सुपार्थ	२७
सुखवर्चक	९४५	सुदारु	१०३१	सुपार्थक	५३
सुखसुमिका	३१३-शे.	सुधन्वन्	२१९-शे.	सुप्त	३१३
सुखोत्सव	५५६-शे.	सुधर्मन्	३२	"	४४३
सुगत	२३२	"	१७८	(सुप्रतिबद्ध)	९४
सुगन्धक	११९०	सुधा	८९	सुप्रतीक	१७०
सुगन्धि	१३९१	(सुधांशु)	१०५	सुप्रभ	६९८
सुगन्धिक	११६९	सुधाकण्ठ	१३२१-शे.	सुप्रयुक्तशर	७७२
"	१२८५-शे.	सुधाभुज	८८	सुप्रलाप	२७६
सुगृह	१३४१	सुधासखा	५८५	सुप्रसन्न	१९०-शे.
सुग्रीव	३७	(सुधासु)	१०४	सुप्रसाद	२००-शे.
"	७०५	सुधाह्वन्	२३१	सुभग	४४८
सुग्रीवप्रज	७०४-शि.	सुधी	३४१	"	२००-शे.
सुगरित्रा	५२८	सुमन्दा	२०५-शे.	सुभट्पक्षि	१४०४
सुत	५४२	सुन्दिनी	१०८६-शे.	सुभद्र	२१९-शे.
(सुता)	५४२	सुनाभ	१०२८	सुभद्रेश	७०९
सुतारका	४४	(सुनासीर)	१७२	'सुभिक्षा'	११५०
सुतारा	४४-शि.	सुनिश्चित	१४९१	सुभूम	६९३
सुतेजस्	५१	"	२३५-शे.	सुप्त	११२८
सुतमन्	१७२	सुन्दर	१४४५	सुमति	२६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	५२	'सुरभी'	११५२	सुवर्ण	१०४१
सुमधुर	२६६	(सुरयान)	८९	"	१०४७
सुमन	११४७	सुरर्षभ	१७३	'	११४०
सुममस्	८८	सुरवेला	१०८६-शे.	(सुवर्णकमल)	६१
"	११२५	सुरस	६२३	सुवर्णचिन्दु	२१७
'	११४७	(सुरस्त्री)	१८३	'सुवहा'	११५२
(सुमनस)	५४	(सुरस्त्रीश)	१७३	सुवाल	८९-शे.
'सुमना'	१०४७	सुरा	९०३	सुवासिनी	५१२
सुमित्र	३८	सुराचार्य	११८	सुविधि	२७
सुमित्रभू	६९२	सुराजीवन	१०१	"	२९
सुमेरु	१०३२	सुरावारि	२३८	(सुविशाल)	९४
सुयशास	४०	सुरालय	८७	सुवीराम्ल	४१६
सुयामुन	२१९-शे.	"	११०७-शे.	सुवृष	२१९-शे.
सुर	२१९-शे.	सुरारि	१०७५	सुवेल	१०३०
'सुरज्ञा'	९८५	सुरावृत	९८ शे.	सुव्रत	२९
सुरज्जेष	११३	सुरूक्षा	९८५	"	५४
(सुरण)	११००	सुरूहक	१२४०	सुव्रता	४०
'	११८९	(सुरेश)	१७३	"	१२६८
सुरत	५३६	सुरोत्तम	२१९ शे.	सुशर्मन्	८९-शे.
(सुरपति)	१८-प.	(सुरोद)	१०७५	सुशोम	१३८५
सुरपथ	१६३	(सुरोदक)	१०७५	सुषम	१४४४
सुरपर्णिका	११३४	सुलोहक	१०४८	सुषमदुःषमा	१३०
सुरभि	१५६	सुवचन	२७३	(सुषमसुषमा)	१२९
"	१२६५	सुवचका	९४५	सुषमा	१२९
"	१३९०	सुवर्णक	८८४	"	१५१२
'	११५२	"	१०४३	सुषवी	११८८

शब्दानुक्रमिका

२१३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
'सुषि'	१३६३	'	३८	सुत्रकृत	२४३
'सुषिम'	१३८५	'	१२८०-शे.	सुत्रकोण	२९४-शे.
'सुषिर'	१३६३	सूचनकृत्	२५४	सुत्रधार	३३०
(,,)	२८७	सूचि	१००५	सुत्रवेष्टन	९१३
सुषीम	१३८५-शि.	(,,)	९११	सुत्रामान्	१७४-शि.
सुषेण	२१९-शे.	सूचिकाधर	१२१८-शे.	सुद	३९७
सुषु	१५३५	सूचिन्	८८२-शे.	'	७२२
'	१५४२-शे.	सूचिसूत्र	९११	सुदशाला	९९८
सुष्वाप	३१३-शे.	सूची	९११	सुदाध्यक्ष	७२२
सुसंस्कृत	४११	(,,)	१००५	सून	११३५
(सुसंगपन्न)	११८३	सूचीमुख	१०६५	सुना	९३०
'सुसवी'	११८८	सूच्यास्य	१३००	सुनु	५४२
सुस्रीमा	३९	सूत	७६०	(,,)	५४२
सुस्मिता	५०७	'	७९४	सुन्दत	८१
सुहस्तिन्	३४	'	८९८	'	२६४
सुहित	४२६	'	१०५०	'	८६-शे.
सुहृद्	७१४	सूततन्त्र	७११	सूप	३९७
'	७३०	सूति	६-प.	'	७२३
सुहृद्गल	७९०	सूतिकाग्रह	९९७	सूपकार	७२३
सू	५-प.	सूतिमास्	५४१	सूर	३८
सूकर	१२८७	'सूतिमास्'	५४१	'	९६
सूका	३११-शि.	सूत्याम	३८४	सूरण	११८९
सूक्ष्म	१४२७	सूत्र	२४६	सुरत	३६९
सूक्ष्मदर्शिन	३४४	'	२५४	सुरसूत	१०२
सूक्ष्मनाभ	२१९-शे.	'	९१३	सुरि	३४१
सूचक	३३०	सूत्रकण्ठ	८१२	'सूर्य'	१०१८

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
सूर्यकर्ण	१२१८-शे.	सूपाटिका	१३१७	सेवावृत्ति	८६६
(सूर्यमि)	१४६४	(सूपाटी)	१३१७	सेव्य	१०७०-शे.
सूरी	१४६४	सुप्र	१०५-शे.	“,”	११५८
सूर्य	९५	सुमर	११०७ शे.	सैहिकेय	१२१
सूर्यकान्त	१०६७	सेक	८३७	सैकत	१०७८
सूर्यजा	१०८३	सेकपात्र	८७८	सैतवाहिनी	१०८६
(सूर्यप्रज्ञप्ति)	२४५	सेकिम	११९०	सैद्धान्तिक	४८३
सूर्यमणि	१०६७	सेकतृ	५१६	सैनिक	७६३
सूर्यादिमन्	१०६७	सेचन	८३७	“	७६३
सूर्यन्दुसङ्गम	१५०	“	८७८	सैन्धव	९४१
सूर्योड	५००	सेतु	९६५	“	१२३४
‘सूक’	५८१	सेना	३९	सैन्य	७४५
सूकणी	५८१	“	७४५	“	७६३
‘सूकन्’	५८१	“	७४८	सैन्यपृष्ठ	७४७
‘सूकि’	५८१	सेनाङ्ग	७५१	सैरन्ध्री	५२१
सूकिकणी	५८१-शि.	सेनानी	२०८	“	७१०
‘सूकयणी’	५८१	“	७२५	सैरिक	८७-शे.
‘सूकवन्’	५८१	सेनामुख	७४८	सैरिन्	१५५-शे.
सूग	७८५	सेनारक्ष	७६३	सैरिभ	१२८२
सूगाल	१२८९	सेराह	१२३८	सोदर	५५१
सूज	५-प.	‘सेछु’	११४४	सोदर्य	५५१
‘सूजिकाक्षार’	९४५	सेवक	४९६	सोपान	१०१३
सूणि	१२३०	सेवन	९१२	‘सोमाजन’	११३४
सूणिका	६३३-शि.	सेवनी	९११	सोम	१०५
सूणीका	६३३	सेवा	४९६	“	२१९-शे.
सूति	९८३	(,,)	८६६	सोमज	४०४

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
सोमप	८१८	सौभागिनेय	५४७	„	१०५१
'सोमपीतिन्	८१८	'सौभाग्यन'	११३४	सौहार्द	७३१
सोमपीथिन्	८१८	सौमनस	६४३-शे.	सौहित्य	४२६
'सोमपीथिन्'	८१८	(,,)	९४	सौहृद	७३०
सोमभू	६९५	सौमिकी	८२३	स्कन्ध	२०८
सोमवाञ्छिन्	८१७	सौमित्री	७०४	स्कन्धमातृ	२०५-शे.
'सोमवल्ली'	११५७	सौम्य	११७	(स्कन्दिद्वार्य)	३४
सोमक्षिन्धु	२१८	„	५७६	स्कन्ध	५८८
सोमाल	१३८७	„	१४४५	„	१११९
सौख्यशायनिक ७९४-शि.		„	८४०-शे.	„	१२६४
सौख्यशायक ७९४-शि.		„	१०४३-शे.	„	१४१३
सौख्यसुप्तिक	७९४	सौर	१२०-शि.	स्कन्धज	१२००
सौख्य	९३७०	सौरमेय	१२५७	स्कन्धमल्लक	१३३४
सौगत	८६१	सौरमेयी	१२६५	स्कन्धवाहक	१२५८
सौगन्धिक	१०५८	सौराष्ट्रक	१०५०	स्कन्धशोखा	१११९
„	११६५	सौराष्ट्रिक	११९६	स्कन्धशृङ्ग	१२८३-शे.
„	११९१	सौराष्ट्री	१०५५	स्कन्धवार	७४६
सौचिक	९१०	सौरि	१२०	„	९७३
सौदामिनी	११०५	„	२१६	स्कन्धिक	१२५८
'सौदामिनी'	११०५	सौवर्चल	९४३	स्कन्धिन्	१११४-शे.
सौध	९६२	(सौवर्ण)	६५६	स्कन्ध	१४९१
सौधमञ्ज	९३	सौवस्तिक	७२१	स्खलन	१५२२
सौमन्द	२२५	सौविदे	७२७	स्खलित	८०४
सौमिक	९३०	सौविदल्ल	७२७	स्तन	६०३
सौपर्ण्य	२३१	सौवीर	४१६	स्तनम्बज	३३८
सौप्तिक	८०१	„	६६०	स्तनप	३३८-शि.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
स्तनमुख	६०३	स्तेन	३८१	(स्थला)	१४६
स्तनयिरतु	१५४	स्तेय	३८३	स्थली	१४०
स्तनहन्त	६०३	स्तैन्य	३८३-वि.	स्थविर	२११
स्तनशिखा	६०३	स्तोक	१४२६	"	३३९
स्तनान्तर	६०३	स्तोकक	१३२९	स्थाणु	१९५
स्तनित	१४०६	स्तोत्र	२६९	"	११२३
स्तनितकुमार	९०	स्तोम	८२०	स्थाण्डिल	८१०
स्तन्य	४०४	"	१४११	स्थान	७७७
स्तनक	११२६	स्त्याम	१४९४	"	९८८
स्तब्धरोमन्	१२८८	स्त्री	५०३	"	९९१
स्तब्धसम्भार	१८८-शे.	"	७३८	स्थानक	१०९५
स्तम्भ	१२७५	स्त्रीचिह्न	६१०	स्थानाङ्ग	२४३
स्तम्ब	११२०	स्त्रीदेहार्ध	२००-शे.	स्थानाध्याक्ष	७२४
"	११८२	स्त्रीधर्म	५३६	स्थानिक	७२४
स्तम्भकरि	११६८	स्त्रीधर्मिणी	५३५	स्थानीय	९७२
स्तम्बपुर	९७९	स्त्रीपुंस	५३८	(,,)	९७२
(स्तम्बपुरी)	९७९	स्थगन	१४७७	(स्थापक)	३३०
स्तम्बेरम	१२१७	स्थगित	१४७६	स्थापत्य	७२७
स्तम्भ	३०५	स्थगौ	७१८	स्थामन्	७९६
"	१०१४	स्थण्डिल	८२४	स्थायिन्	२९५
स्तरी	११०४	स्थण्डिलशायिन्	८१०	स्थायुक	७२६
स्तव	२६९	स्थपति	८१८	स्थाल	१०२६
स्तिमित	१४९२	"	९१७	स्थाली	१०१९
'स्तुभ'	१२७५	स्थपुट	१४६८	स्थावर	१४५४
स्तुति	२६९	स्थल	९४०	स्थाविर	३४०
स्तुतिमत	७९५	स्थलशृङ्गाट	११५६	स्थासक	६४९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
"	१०७७	"	७१९-शे.	स्पर्शन	३८६
स्थास्तु	१४५३	स्थेयस्	१४५३	"	११०७
स्थित	४९२	स्थेष्ठ	१४५३	स्पश	७३४
स्थिति	७४४	स्थौरिन्	१२६३	स्पष्ट	१४६७
"	१३७७	स्तसा	६३१	'स्पृशी'	११५७
"	१४९८	स्तातक	८०८	स्पृहा	४३०
"	१४९९	स्तान	६३८	स्फट	१३१५
स्थिर	१८४-शे.	स्नायु	६१९	स्फटिकाचल	१०२८
"	२१९-शे.	(,,)	६३१	स्फरण	१५२३
स्थिरजिह्व	१३४४	स्नायन्	६३१-शे.	स्फाति	१५०२
(स्थिरप्रेमन्)	४७६	स्निग्ध	४१३	स्फार	१४३०
स्थिरमद	१३२०-शे.	(,,)	४७८	"	१४२६
स्थिरसौहृद्	४७६	(,,)	७३०	'स्फारण'	१५२३
स्थिरा	९३७	स्तु	१०३५	'स्फिच्'	६०९
स्थूल	६०१	'स्तुक्'	११४०	स्फिज्	६०९
स्थूणा	१०१४	स्तुत	१४९६	स्फिर	१४२६
"	१४६४	स्तुषा	५१४	स्फुट	११२८
स्थूरिन्	१२६३-शि.	स्तुहा	११४०-शि.	"	१४६७
स्थूल	४४८	स्तुहि	११४०	स्फुटन	१४८८
(,,)	१७-प.	'स्तुही'	११४०	स्फुटित	११२८
स्थूलनास	१२८८	स्नेह	४१७	स्फुर	७८३
स्थूलभद्र	३४	"	१३७७	स्फुरक	७८३-शि.
स्थूलक्ष	३८५	स्नेहप्रिय	६८७	स्फुरण	१५२३
स्थूलभाट	६७२	स्नेहभू	४६२	'स्फुरणा'	१५२३
स्थूलशीर्षिका	१२०७	स्नेहु	१०५-शे.	'स्फुलन'	१५२३
स्थेय	८८२	स्पर्श	१५१५	स्फुलिज्	११०३

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
स्फूर्जथु	१८१	स्यन्दिनी	६३३	,,	१०८६
स्फोटक	४६६	स्यन्न	१४९६	,,	१३८३
(स्फोटन)	८५३	स्यमन्तक	२२३	स्रोतस्वती	१०८०
स्फोटायन	८५३	स्याद्वादवादिन्	८६१	स्रोतस्विनी	१०८०
'स्फोरण'	१५२३	स्याद्वादिन्	२५	स्रोतोञ्जन	१०५१
स्फोटायन	८५३-शि.	स्यूत	९१२	स्व	१९२
स्म	१५४२-शे.	,,	१४८७	,,	५६१
स्मय	३१७	स्यूति	९१२	,,	५६२
स्मर	२२७	स्यंसिन्	११४२	स्वकीय	५६२
,,	५०७	स्यञ्	६५१	स्वकुलक्षय	१३४४
स्मरकूपिका	६०९	स्व	६३३	स्वज्ञ	३५५
स्मरण	३०८	,,	१०९६	स्वच्छन्द	३५५
स्मरध्वज	२८६	स्वद्वर्गर्भा	१२६७	स्वच्छपत्र	१०५१
स्मरमन्दिर	६०९	स्ववन्ती	१०८०	स्वजन	५६१
(स्मरवती)	५०७	स्वष्ट	३	स्वजातिद्विष	१२८०-शे.
स्मित	२९६	,,	५ प.	स्वतन्त्र	३५५
,,	११२७	,,	२१३	स्वदन	४२३
स्मृति	२५१	स्मिस्त	१४९१	स्वधा	१५३८
,,	३०८	स्मस्तर	६८२	स्वधामुज	८८
(स्मृतिभू)	२२९	स्माकं	१५३०	(स्वधाशन)	८८
स्मेर	११२९	स्मग्नी	९४५	स्वधिति	७८६
स्यद	४९४	स्म्वं	८२८	स्वन	१३९९
स्यन्द	१०५-शे.	स्मृत	१४९६	स्वनि	१४०६
स्यन्दन	५३	स्म्व	८२८	,,	११००-शे.
,,	७५१	स्रोतईश	१०७३	स्वनित	१४००
,,	११४२	स्रोतस्	१०८०	स्वप्रज्	४४२

शब्दानुक्रमिका

२१९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
'स्वभोजन'	७३१	स्वर्जि	९४५	स्वादुरसा	९०२
स्वभाव	१३७६	स्वर्जिका	९४५	स्वादुवारि	१०७५
स्वभू	२१६	स्वर्जिकाक्षार	९४५	(,,)	१०७५
स्वमुखभू	२३१-शे.	स्वर्ण	१०४३	(स्वादूद)	१०७५
स्वयम्	१५४२-शे.	(,,)	१०६३	'स्वाद्दीवी'	११५६
स्वयंवरा	५११	स्वर्णकाय	२३१	स्वाध्याय	८२
स्वयम्प्रभ	५४	स्वर्णकार	९०८	,,	२४९
स्वयम्भू	२४	स्वर्णज	१०४२	,,	८४३
,,	२११	स्वर्णारि	१०४१	स्वान	१३९९
,,	६९५	स्वर्भाणु	१२१	स्वान्त	१३६९
स्वर	१२२५	स्वर्वधू	१८३	स्वाप	३१३
,,	१३९९	स्वर्वापी	१०८२	स्वापतेय	१९१
स्वरभेद	३०६	स्वर्वेश्या	१८३	स्वामिन्	५१
स्वरापगा	१०८२	स्वर्वैद्य	१८१	,,	२०८
स्वर	१८०	स्वलक्षण	१३७६	,,	३५९
स्वरुचि	३५५	स्वासिनी	५१२-शि.	,,	७१४
स्वरूप	१३७६	स्वसृ	९-प.	स्वास्थ्य	३०८
स्वर्ग	८७	,,	५५३	,,	४७४
स्वर्गपति	१७३	स्वस्तिक	४७	स्वाहा	११००
स्वर्गसद्	८७	,,	१३२५-शे.	,,	१५३६
(स्वर्गस्त्री)	१८३	(,,)	१०१५	स्वाहाभुज्	८८
स्वर्गिरि	१०३२	स्वस्त्ययन	५१८-शे.	(स्वाहाशन)	८८
(स्वर्गिन्)	८८	स्वस्त्रीय	५४३	स्वीकृत	१४८९-शि.
स्वर्गिरि	१०३२	स्वाति	११२	स्वेच्छा	३५६
स्वर्गिवधू	१८३	स्वादु	१३८८	स्वेद	३०५
स्वर्गापगा	१०८२	'स्वादुकण्टक'	११५६	स्वेदज	१३५६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
स्वेदनिका	९२१	हनु	३५३	,,	१३५४
स्वैरिणी	५२९	हनुमत	७०५	,,	१३९६
स्वैरिता	३५६	हनुष	१८८-शे.	,,	१३०४
स्वैरिन्	३५५	हनूमत	७०५-शे.	हरिक	१२४२
स्कोदरपूरक	४२७	हन्न	१४९५	हरिकेलीय	९५७
हृ		हम्भा	१४०६	हरिचन्दन	१७९
हृ	१२४२-शे.	हय	१२३३	,,	६४१
हंस	९६	हयग्रीव	२२०	हरिण	१२९३
,,	१०४३	(हयग्रीवरिपु)	१२२	,,	१३९२
,,	१३२५	हयकृष	१७६-शे.	हरिणी	१४६४
,,	१२३३-शे.	हयप्रिय	१११०	हरित	१६६
हंसक	६६६	हयमार	११३७	,,	१३९४
हंसकालीतमय	१२८३	हयबाहन	१०३	हरित	११७२
हसग	२१२	हर	१९८	,,	१३९५
हंसपाद	१०६१	हरण	५२०	हरितच्छद	१११४-शे.
हंसाह्वय	१०४३	हरबीज	१०५०	हरिताल	१०५८
हंसी	१३२७	हरशेखरा	१०८२	हरिताली	११९३
हंहो	१५३७	हराद्रि	१०२८-शे.	हरिदध	९८
हयकारक	२६१-शे.	हरि	९७	हरिदेव	११४
हृजो	३३४	,,	१७१	हरिद्रा	४१८
हट्ट	१००२	,,	१८४	हरिभाराग	४७६
हृष्टाध्यक्ष	७२५	,,	२१४	हरिहु	१११४
हठ	८०४	,,	११७२	हरिन्मणि	१०६४
हड्ड	२२६-शि.	,,	१२३३	हरिर्ग	११९०
हण्डे	३३४	,,	१२८३	'हरिप्रिय'	११३८
हत्त	४३९	,,	१२९२	हरिप्रिया	२२६

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
हरिमत	१७४-शे.	हलिप्रिया	९०९	"	५९९
हरिमन्थक	११७०	हल्य	९६८	"	५९९
हरिमन्थज	११७३	हल्लक	११६४	"	८८७
हरिय	१२३८	हल्लीसक	२८१	"	१२२४
(हरिवर्ष)	९४६	हव	२६१	हस्तधारण	१५०२
हरिचन्द्र	७०१	हवन	११००-शे.	हस्तबन्ध	५१८-शे.
हरिषेण	६९४	हवित्रो	८३३	हस्तबिम्ब	६४९
हरिस्त	६९४	हविरशन	१०९७	हस्तलेप	५१८-शे.
हरीतकी	११४६	हविर्गेह	९९६	हस्तसूत्र	६६३
हरेणु	११७१	हविष्	४०७	(हस्तस्थापन)	१५०२
हर्म्य	९९३	"	८३१	हस्तिदन्तक	११९०
हर्षक्ष	१२८४	"	११००-शे.	हस्तिन्	१२१७
"	१९०-शि.	हविष्य	४०७	हस्तिनख	९८२
हर्षश्च	१७२	हव्य	८३२	हस्तिनापुर	९७८
हर्ष	३१५	हव्यपाक	८३३	हस्तिनासा	१२२४
हर्षमाण	४३५	(हव्यभुज)	१०९७	(हस्तिनी)	१२१८
हल	८९१	हव्यबाह	१०९९	हस्तिनीपुर	९७८
(हलधोड)	१२६०	हव्याशन	१०९७	हस्तिपक	७६२
हला	३३४	हस	२९६	हस्तिमल	१७७
हलाह	१२४३	हसन	२९६	"	२०७-शे.
हलाहल	११९५	"	२९८	हस्तिशाला	९७८
"	१२९८	हसनी	१०२०	(हस्तिषड्भगव)	१४२४
हलि	८९०	हसन्तिका	१०२०	हस्त्यारोह	७६२
हलिन्	२२४	हसित	२९७	हाटक	१०४३
"	८९०	"	११९९	(हानि)	१५२४
हलिप्रिय	११३८	हस्त	११२	हायन	१५९

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
हार	६५९	हास्य	२९४	हिमवाञ्छ	६४३
हारफल	६६०	"	२९६	(हिमसन्तति)	१०७२
हारहर	९०३	हाहा	१८३	हिमा	२०५-शे.
हारह्वरा	११५६	(हाहाह्वह)	१८३	हिमांशु	१०४३
हारान्तर्मेणि	६५०	हि	१५४२-शे.	हिमागम	१५६-शे.
हारि	४९३	हिंसा	३७१	हिमानी	१०७२
हारिन्	१४४४	हिंस	३६९	हिमालय	१०७२
'हारित'	१३४१	हिक्का	४६८	हिरण्यमयी	१४६४
हारिद्र	१३९५	हिगु	४२२	हिरण्य	१९२
हारीत	१३१४	'हिगुनिर्यास'	११३९	"	१०४३
हारिदं	१३७७	हिगुल	१०६१	"	१०४५
हाल	७१२	हिगुल	१०६१-शि.	"	१२०६
हालक	१२४२	हिजल	११४५	हिरण्यकशिपु	२२१
हालहल	११९९-शि.	हिज्जोर	१२२९	(हिरण्यकशिपुद्वारण)	२२१
हाला	९०३	हिज्जिम्बनिपूदन	७००	हिरण्यकेश	२१९-शे.
हालाहल	११९९-शि.	'हिज्जिद्र'	१०७७	हिरण्यगर्भ	२१३
हालिनी	१२९८	'हिज्जिरी'	१०७७	हिरण्यनाम	१०२८
हाली	५५५	(हिज्जोलक)	७५८	"	२१९-शे.
हाष	५०९	हिम	१०७२	हिरण्यबाहु	१०९०
हास	७२	"	१३८५	हिरण्यरेतस	१९७
"	२९६	हिमद्युति	१०५	"	१०९७
हासा	२०५-शे.	हिमप्रस्थ	१०२७	हिरण्यवर्णा	१०७९
हासिन्ध	२९६	हिमवत्	१०२७	'हिरण्यवाह'	१०९०
हास्तिक	१४१८	(हिमबहुहित)	९-प	हिरक	१५२७
"	१२१३	(हिमवद्वस)	१०२८-शे.	"	१५३४
हास्तिनपुर	९७८	हिमवातापहान्तक	६७१	ही	१५४२-शे.

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
हीन	१४७५	॥	१३६९	'हेमवती'	११४६
हीनवादिन्	३४८	हृदयज्ञम	२६८	हेमाप्यक्ष	७२३-शे.
हीनाङ्गी	१२०७	हृदयज्ञमता	६७	हेरम्ब	२०७
हीर	२००-शे.	हृदयस्थान	६०२	॥	१२८३-शे.
हीमक्ष	१०६४	हृदयस्थान	३४५	हेरिक	७३३
(॥)	१०६३	(हृदयस्थान)	५१६	हेला	५०९
हीरी	२०५-शे.	हृदयेवा	५१६	हेलि	९६
हुड	१२७६	हुण	१४४५	॥	५१८-शे.
हुड	१२७६	हुणस	४६८	हेषा	१४०५
हुडम्बक	२९४-शे.	हुल्लेख	३१४	हेषिन्	१२३३-शे.
हुतबह	१०९९	हुषीक	१३८३	है	१५३७
हुताशन	१०९७	हुषीकेष	२१४	हैमवत	११९७
हुल	७८७-शे.	हुष्टमानस	४३५	(॥)	९४६
हुलभातृका	७८४-शे.	हे	१५३७	हैमवती	१०८२
हुलाग्रका	७८७-शे.	हेका	४६८	॥	२०५-शे.
हुति	२६१	हेति	७७३	हैयज्ञवीन	४०७
हुरव	१२९०	॥	११०२	(हेरप्यवत्)	९४६
(हुड)	१८३	हेतु	१५१३	हैरिक	७२३-शि.
हुच्छय	२२७	(हेम)	१०४३	हैदय	७०२
हुत्कर	२००-शे.	हेमकन्दल	१०६६	होतृ	८१९
हुद्	६०३	हेमतार	१०५२	होत्र	८२१
॥	६२३	हेमदुग्धक	११३२	होत्रीय	९९६
॥	१५६९	हेमन्	१०४३	होम	८२१
हुद्बन्धवार्तिन्	१२३६	हेमन्त	१५६	होमकुण्ड	८३३
हुदय	६०३	हेमपुष्पक	११४६	होमधूम	८३७
॥	६२३	हेमपुष्पिका	११४८	होमभस्मन्	८३७

शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः	शब्दः	श्लोकाङ्कः
होमाग्नि	८३६	हाद	१३९९	हीण	१४८४
ह्यस्	१५४१	हादिनी	१८०	हीत	१४८४
हृद	१०९१	”	११०५	हीयेर	११५८
हृदिनी	१०८०	”	१०८०-शि.	हेषा	१४०५
हृत्	१४२७	“,”	११५२	हाद	३१६
”	१४२९	ही	३११	हादिनी	११५२
”	४५४-शे.	हीङ्	१३०१		

ગુજરાતીશબ્દાનુક્રમણિકા

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
અ		અગ્નિ હોલવાઈ ગયો		અંગમર્દક	૪૬૨
મકર્મક બૂમિ	૯૪૬	છે તેવો બ્રાહ્મણ	૮૫૫	અંગરક્ષક	૭૨૨
મકુત્રિમ તળાવ	૧૦૯૪	અગ્નિહોત્ર	૮૭૬	અંગરોભા	૬૩૫
મક્ષોહિણી	૭૪૯	અગ્નિહોત્રના		અંગસંસ્કાર	૬૩૫
મખાડો	૮૦૧	મહાનાથી માગી		અંગીકાર	૨૭૮
મગર	૬૪૦	ખાનાર	૮૬૦	અંગૂઠો	૫૯૨
, -કાળો	૬૪૧	અગ્નિહોત્રી	૮૭૫	અંગૂઠો અને આંગ-	
, -મોગરાની સુગંધ-		અગ્નિહોત્રનું		ળીઓનો મધ્ય-	
વાળો	૬૪૦	સ્થાન	૮૧૪	ભાગ	૬૧૭
મગફ	૬૪૦	અમ્ર	૧૧૮૩	અઝગર	૧૩૦૫
મગરત્મ	૧૨૨	અંકુર	૧૧૮૩	અશાન	૧૩૭૪
મગરત્મની ભામી	૧૨૩	અંકુરો	૧૧૧૮	અટકણું	૧૫૨૨
મગાશી	૯૯૫	અંકુર	૧૨૩૦	અટકાવ	૧૫૦૮
મઝિ	૧૦૯૭	અંકુરથી		અડક	૧૧૭૧
મઝિકણ	૧૧૦૩	વારણ	૧૨૩૧	અડકનું ખેતર	૯૬૭
મઝિની જીભ	૧૧૦૨	અંકુર નહિ		અડક મગ વગેરે	૧૧૮૧
મગિની નવાળા	૧૧૦૨	ગણનાર હાથી	૧૨૨૨	અડક મગ વગેરેની	
મગિની પ્રિયા	૧૧૦૦	અંકુરનો અમ્ર		વસ્તુ	૪૦૦
મગિનો ઉપદ્રવ	૧૨૬	ભાગ	૧૨૩૧	અદાર દોષ	૭૨
મગિમાં પાકેલું		અંકુર રહિત	૧૪૬૬	અંકોશ	૬૧૧
માંસ	૪૧૨	અંગ અંગાર	૨૪૩	અંકોશની વૃદ્ધિ	૪૭૦
મગિ વગેરેનો		અંગથી ઉત્પન્ન થતા		અંકજ	૧૩૫૪
ભય	૩૦૨	તણ અલંકાર	૫૦૯	અંકુલ	૬૧૨

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
અતિક્રમ	૧૫૦૪	અધમ ક્ષાણી	૮૫૫	અધિકાર	૧૪૧
અતિક્રોધી	૩૯૨	અધિક	૧૪૪૬	અન્નનો કોઠાર	૧૦૧
અતિથિ	૪૯૯	અધિક નિક્ષો	૩૧૩	અન્ન રાણી	૩૩૧
અતિનિપુણ	૩૪૩	અધિકાર	૨૫૫	અપકાર	૧૫૧
અતિવૃદ્ધ	૩૪૦	અધિકારી	૭૨૨	અપમાન કરાયેલું	૧૪૭૬
અતિવેગવાળો	૪૯૪	અનંત	૮૭૫	અપરાધ	૭૪૧
અતિશય	૧૫૦૫	અનંતકાળ		અપરિણીત મોટા	
"	૧૫૩૫	એકરૂવરૂપી	૧૪૫૩	ભાઈના નાના-	
અતિશય દાન	૧૫૧૯	અનંશન	૬૪૩	ભાઈની વહુ	૫૨૬
અતિશય પરાક્રમી	૭૯૨	અનામિકા	૫૯૩	અપરિણીત મોટા	
અતિશય		અનિત્ય	૧૪૫૪	ભાઈનો પરિણીત	
સ્નેહવાળો	૪૭૫	અનીકિની	૭૪૯	નાનો ભાઈ	૫૨૬
અત્યંત બિંદુ		અનુક્રમ	૧૫૦૪	અપાન વાયુ	૧૧૦૮
પાણી	૧૦૭૦	અનુક્રહ	૧૫૦૮	અધૂણું વચન	૨૬૬
અત્યંત ખરાબ	૩૫૦	અનુત્તર	૯૪	અપ્રધાન	૧૪૪૧
અત્યંત ચીકણું	૪૧૪	અનુભવ	૧૫૨૦	અગ્રિય બોલનાર	૩૫૧
અત્યંત દૂર	૧૪૫૨	અનુસરવું	૭૩૩	અપ્સરા	૧૮૩
અત્યંત નજીક	૧૪૫૨	અનર્ધાન	૧૪૭૭	અચર્ય	૧૦૫૧
અત્યંત પીડા	૧૩૭૨	અંતરાય	૧૫૦૯	અબીલ	૬૩૭
અત્યંત વ્યાકુલ	૩૬૬	અંતઃપુર	૭૨૬	અંબોડો	૫૭૦
અત્યંત શોભા	૧૫૧૨	"	૭૨૭	અભિનય	૨૮૬
અત્યંત સ્થિર	૧૪૫૩	અંતઃપુરના રક્ષકો	૭૨૬	અભિનયના પ્રકારો	૨૮૧
અત્યુત્સાહ	૩૦૦	અંતઃપુરનો રક્ષક-		અભિપ્રાય	૧૩૮૩
અદરય	૧૫૩૯	નપુંસક	૭૨૭	અભિમાન	૩૧૬
અદેખો	૪૭૭	અંતઃપુરમાં નિમા-		અમર્ષ	૩૨૦
અધમ	૧૪૪૧	યેલી સ્ત્રી	૫૨૧	અમાત્ય	૭૧૬

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
અમાત્ય સિવામના		અર્થ વગરનું		અશોક વૃક્ષ	૧૧૩૫
મંત્રી	૭૧૬	વચન	૨૬૭	અશ્વ	૩૦૭
અમાત્યાદિની		અર્ધ ખીલેલી		અશ્વનો સમૂહ	૧૪૨૦
પરીક્ષા	૭૪૦	કળી	૧૧૨૬	અષ્ટસિદ્ધિ	૨૦૨
અમાત્યાદિનો		અર્ધ પાકેલા		અષ્ટાપદ	૧૦૨૮
બગીચો	૧૧૩૩	અડદ વગેરે	૧૧૭૫	"	૧૨૮૬
અમાવારમાની		અર્ધમૂઠી	૫૬૭	અસંખ્ય	૮૭૫
રાત્રી	૧૪૩	અર્ધરાત	૧૪૫	અસતી કે ભિક્ષુકી	
અમાસ	૧૫૦	અધુ પાણીવાળું		સતીનો પુત્ર	૫૪૯
અમૃત	૮૯	ઢહી	૪૦૯	અસતીનો પુત્ર	૫૪૮
અચન	૧૫૮	અલંકારમાટેનું		અસત્ય	૧૫૩૪
અયોધ્યા	૯૭૫	સુવર્ણ	૧૦૪૬	અસન વૃક્ષ	૧૧૪૪
અરબદ્	૧૦૯૩	અલંકૃત કે-માદાન		અસુખ	૩૨૩
અરબસ્વલા	૫૩૫	કરનાર	૪૭૫	અસ્તાચલ	૧૦૨૭
અરકુશી	૧૧૪૦	અલતો	૬૮૬	અસ્થિર	૪૩૭
અરણિકાષ્ઠ	૮૨૫	અલોક	૧૩૬૫	અસ્પષ્ટ ખોલનાર	૩૪૯
અરબસ્તાન	૯૫૯	અવધાન	૧૫૧૮	અસ્પષ્ટ વચન	૨૬૬
અરિહાનું વૃક્ષ	૧૧૩૮	અવધ્ય	૩૩૫	અહંકારી	૪૩૩
અરિહંત	૨૪	અવલંબનવાળું	૧૪૭૮	અહિચક્રા દેશ	૯૬૦
મરુધતી	૮૪૯	અવસર	૧૫૦૯	અહોરાત્ર	૧૩૮
મળુન	૭૦૮	અવસર્પિણી	૧૨૭	અળશી	૧૧૭૯
મળુનનું ધનુષ્ય	૭૧૦	અવસ્થા	૧૩૨૭	અળશીનું ખેતર	૯૬૭
મળુનનો રથ	૭૧૦	અવાચ્ય	૨૬૬	અળસિમા	૧૨૦૩
મળુન વૃક્ષ	૧૧૩૫	અવિનીત	૪૩૧	અા	
મર્થ વગરનું		અવ્યક્ત સ્વર	૩૦૬	આંસુ	૩૦૭
ખોલવું	૨૭૫	અશુભ ભાગ્ય	૧૩૮૦	આકસ્મિક ભય	૩૨૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
આકાર	૧૫૧૬	આચર્યની સ્ત્રી	૫૨૩	આરોગ્ય	૬૧૫
આકારજોપન	૩૧૪	આજીવિકા	૮૬૫	આરોસો	૬૮૪
આકાશ	૧૬૩	આગા	૨૭૭	આરોગ્ય	૪૭૪
"	૧૩૫૯	"	૧૫૨૦	આત્મસ્વર	૧૪૦૮
"	૧૫૨૬	આંચળ	૧૨૭૨	આમ	૩૩૩
આકાશ અને		આંજણી	૧૨૯૮	આર્થવર્ત	૯૪૮
પૃથ્વી	૧૫૨૬	આદક પ્રાધાન્ય વાવી		આલસ્ય	૩૧૫
આક્રમણ	૧૫૧૧	શકાય તેવું ક્ષેત્ર	૯૬૯	આલાપ	૨૭૪
આગમનાં નામ	૨૪૨	આતતાથી છ	૩૭૨	આલિંગન	૧૫૦૭
આગળ	૧૫૨૯	આ તરફનો કાંઠો	૧૦૭૯	આવનો કાલે	૧૫૪૧
આગીઓ	૧૨૧૩	આદુ	૧૧૮૯	આવતો કાળ	૧૬૨
આગ્રહ	૧૫૦૦	આનંદથી	૧૫૨૮	આવેશ	૩૨૧
આંખ	૫૭૫	આનંદી	૪૩૫	"	૧૪૯૯
આંખ ખોલવી	૫૭૮	આંતરકું	૬૦૫	આશીર્વાદ	૨૭૨
આંખ તૃપ્તિ ન		આંતરિક રૂઢન	૧૪૦૨	આશ્ચર્ય	૩૦૩
પામે તેવું	૧૪૪૩	આંધળો	૪૫૭	આશ્રમ	૧૦૦૧
આંખના છંદા	૫૭૯	આપત્તિ	૪૭૮	આસક્ત	૩૮૫
આંખનો મેલ	૬૩૨	આપત્તિમાં પડેલો	૪૭૭	આસન	૮૨
આંખ બંધ કરવી	૫૭૮	આકરો	૪૬૯	"	૬૮૪
આંગળું	૧૦૦૪	આમળાં	૧૧૪૫	આસામ દેશ	૯૫૬
આંગળી	૫૯૨	આંબલી	૪૧૭	આળસુ	૩૫૩
આંગળીઓથી		"	૧૧૪૩	"	૩૮૪
અંગુઠાનું આપ	૫૯૫	આંખો	૧૧૩૩	હું	
આચમન	૮૩૭	આયુષ્ય	૧૩૬૯	હસ્ત સમુદ્ધ	૧૦૭૧
આચાર	૮૩૯	આરા છ	૧૨૮	હંઓરીઓ	૧૧૪૩
આચાર્ય	૭૮	આરો	૭૫૭	હજી	૪૬૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
ખગ્ગ પ્રમાણે	૧૫૦૫	ખન્દનો સારથિ	૧૭૬	ઉકર્ષ	૧૩૭૫
ખગ્ગ વિના અનુ-		ખન્દવારણી	૧૧૫૭	હિતમ	૧૨૭૦
અતિ આપવી	૧૫૪૦	ખન્દાણી	૧૭૫	ઉત્તરાચલ	૧૫૮
ખતિહાસ	૨૫૬	ખન્દિમ	૧૩૮૩	ઉત્તિજિત	૧૨૪૮
ખંડુ	૧૩૧૯	ખન્દિચળમી	૪૩૨	ઉત્તરિત	૧૨૪૬
ખન્દ	૧૭૧	ખન્દિમ વિષય	૧૩૮૪	હિતપત્ર	૧૩૬૦
ખન્દગોપ	૧૨૦૬	ખન્દિયોનો		હિતપત્ર થનાર	૩૮૬
ખન્દગવતું વૃક્ષ	૧૧૩૭	નિરોધ	૧૫૨૪	હિતસર્પિણી	૧૨૭
ખન્દગલ	૬૨૬	ખશારત	૧૫૧૩	હિતસવ	૧૫૦૮
ખન્દગિત	૭૦૬	ખગ્ગ પ્રશ્નસૂચક	૧૫૪૦	હિતસવતું વચ્ચ	૬૭૭
ખન્દના શત્રુ	૧૭૪	ઈ		હિતસાહ	૨૬૬
ખન્દની નગરી	૧૭૮	ઈર્ષ્યા	૩૬૧	હિતસાહી	૪૩૬
ખન્દની પુત્રી	૧૭૬	ઈર્ષ્યાળુ	૩૬૧	હિતચાચલ	૧૦૨૭
ખન્દની સખા	૧૭૮	ઉ		હિતાન વાયુ	૧૧૦૬
ખન્દનું ધનુષ્ય	૧૭૬	ઉકાળેલા અનાજનું		હિતાર	૩૬૭
ખન્દનું લાંબું અને		ધોવણ	૩૬૬	,,	૩૭૬
સરળ ધનુષ્ય	૧૭૬	ઉકાળેલું	૧૪૮૬	,,	૩૮૫
ખન્દનું વજ્ર	૧૮૦	ઉચના	૩૧૮	હિતાસીન રાજા	૭૩૨
ખન્દનું વન	૧૭૮	હિચ્ચાટન	૮૩૦	હિદુ મરનો દંડ	૮૧૬
ખન્દનું વૃક્ષ	૧૭૬	હિચ્ચવાસ	૧૩૬૮	હિદ્મિદ્	૧૩૫૭
ખન્દનું સરોવર	૧૭૮	હિતમરો	૪૪૩	હિચેઈ	૧૨૦૮
ખન્દનો ઘોડો	૧૭૬	હિતમચિની	૬૭૬	હિનનું વચ્ચ	૬૭૦
ખન્દનો દારપાળ	૧૭૬	હિતમવલ	૧૪૩૫	હિંદર	૧૩૦૦
ખન્દનો ધવજ	૧૭૮	હિતવું	૧૩૧૮	હિનમત	૪૨૬
ખન્દનો પુત્ર	૧૭૪	હિતાવળે ખોલવું	૨૬૭	હિનમાર્ગ	૬૮૪
ખન્દનો પ્રાસાદ	૧૭૮	હિતકંઠા	૩૧૪	હિપગુના વંશનો	

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
સમૂહ	૧૪૧૬	ઊગી ન શકે તેવા		એ	
ઉપદ્રવ	૧૨૫	તલ	૧૧૮૦	એક જાતની	
ઉપપાદુક	૧૩૫૭	ઊંધનાર	૪૨૨	હીરાકંસી	૧૦૫૭
ઉપભોગ	૬૩૮	ઊંચાઈ	૧૪૩૧	એક જાતનું	
ઉપમા	૧૪૩	ઊંચા હીંચણવાળો	૪૫૫	પિત્તળ	૧૦૪૮
ઉપવાસ	૮૪૨	ઊંચા મુખવાળો	૪૫૭	એક જાતનું	
ઉપરિચિત	૧૪૬૪	ઊંચા સ્થાનથી		લોહું	૧૦૫૦
ઉપાંગ બાર	૨૪૫	પડવું	૧૫૧૭	એક જાતનો કાઠ	૪૬૭
ઉપાધિથી કાંઈક		ઊંચી નાસિકા-		એકથી પરાધર્મી	
નમેહું	૧૪૬૮	વાળો	૪૫૨	સંખ્યા	૮૭૪
ઉપાદ્યાય	૭૮	ઊંચુ	૧૪૨૮	એકદમ	૧૫૩૨
ઉપાધ્યાયની સ્ત્રી	૫૨૩	"	૧૫૪૧	એક ધોંસરી	
ઉપામ ચાર	૭૩૬	ઊંચે ફેંકવું	૧૪૮૨	વાહક બળદ	૧૨૬૨
ઉપોદ્દાત	૨૬૨	ઊંચે સ્વરે બોલવું	૨૬૯	એક લમવાળું	
ઉભા થઈ સત્કાર		ઊંચો અવાજ	૧૪૧૦	ગાન	૧૪૧૦
કરવો	૫૦૧	ઊંટ	૧૨૫૩	એકલો	૧૪૫૭
ઉભેયો	૪૯૨	"-ખેડાયેલ	૧૨૫૫	એકસેરનો હાર	૬૬૧
ઉંબરાનું વૃક્ષ	૧૧૩૨	"-ત્રણ વરસનો	૧૨૫૫	એકાગ્ર	૧૪૫૮
ઉંબરા (કાળા)નું		"નો સમૂહ	૧૪૧૬	એકાંત	૭૪૨
વૃક્ષ	૧૧૩૩	ઊંડું પાણી	૧૦૭૧	"	૧૫૩૮
ઉંબાડિયું	૧૧૦૩	ઊંડો દ્રઢ	૧૦૯૧	એકાંતે થતી	
ઉંમર	૫૬૫	ઊર્ધ્વ	૧૫૨૬	વિચારણા	૭૪૧
ઉલટી	૪૬૯	ઊપરભૂમિ	૯૩૯	એહું	૪૨૬
ઉલટું	૧૪૬૫			એરંડ	૧૧૫૦
ઉખ્ય	૧૩૮૫	ઋગ્		એ	
		ઋગ્ ૭	૧૫૫	ઐરાવત્ય	૧૭૬
		ઋગ્વેદ જાણનાર	૮૧૯		

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
એ		કોર વચન	૨૬૯	કૂર	૬૪૭
માંકાર	૨૫૦	કોર સ્પર્શ	૧૩૮	કફ	૪૬૨
મોહાડ	૬૭૬	કડાળી	૧૦૨૧	કફવાળો	૪૬૦
મોહવાનું વચ્ચ	૬૭૧	કડાઈ	૧૦૨૦	કમ્પુતર	૧૩૭૯
મોતરંગ	૧૦૦૬	કડોઓ	૯૨૨	કમ્પુતરખાનું	૧૦૧૦
મોરડો	૯૯૫	કડીયાળી લાકડી	૭૮૬	કમ્પુતર જેવો	
મોરમાન લાઈ	૫૪૬	કડુ	૬૬૨	વર્ણ	૧૩૯૪
મોરિસાદેશ	૯૬૧	કઢાઈ	૯૨૧	કમંડલુ	૮૧૬
મોશિકું	૬૮૩	કઢી	૩૩૯	કમર પટ્ટો	૭૬૭
મોસામણ	૩૯૬	કણશલ	૧૧૮૧	કમળ	૧૧૬૦
ઓ		કણેર	૧૧૩૭	કમળની નાળ	૧૧૬૫
મોષધ	૪૭૨	"	૧૧૪૫	કમળનો ડોડો	૧૧૬૫
મોષધી	૧૧૧૭	કંઠ	૫૮૮	કમળનો વેલો	૧૧૬૦
ક		કંઠની જનોઈ	૮૪૫	કમળ વગેરેનું નવું	
કંઈક ગરમ	૧૩૮૬	કંઠનું બૂધણ	૬૫૭	પાંદડું	૧૧૬૬
કંસારો	૯૧૦	કંઠનો મણિ	૫૮૮	કમળ વગેરે નો	
કંઠ	૬૬૩	કંઠ્યા	૧૧૩૮	કંઠ	૧૧૬૬
કંઠ પક્ષી	૧૩૩૩	કનોજ	૯૭૪	કમળ રાતું-સંધ્યા	
કડોડી	૧૧૯૦	કંઠ	૧૧૮૪	વિકાસી	૧૧૬૪
કઠોલ	૬૪૬	કંદોઈ	૯૨૧	કમાડ	૧૦૦૬
કચેરો	૧૦૧૬	ક-મા	૫૧૦	કંપ	૩૦૬
કંચુક ધારણ		ક-માનો પુત્ર	૫૪૭	કર	૭૪૫
કેલ	૭૬૫	કપટ	૩૭૮	કરચલો	૧૩૫૨
કેલક	૫૭૮	કપાસ	૧૧૩૯	કરચોલીવાળો	૪૫૬
કારી	૭૮૫	કપાસનું વચ્ચ	૬૬૯	કરબ-દેવું	૮૮૧
કું	૧૩૮૮	કપાસનો છોડ	૧૧૩૯	કરબ રૂઠા	૧૧૪૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
કરકુ	૧૩૩૭	કસાકુ-લોહી	૧૦૨૦	કાંગ	૧૧૪૧
કરંડિયો	૧૦૧૭	કલાલ	૯૦૧	"	૧૧૪૧
કરસોમા નદી	૧૦૮૧	કલેવર	૫૬૪	,,-કાળી	૧૧૪૧
કરસિમા	૧૨૦૨	કલ્પ	૧૬૧	,,-ધોળી	૧૧૪૧
કરંબો	૩૩૯	કલ્પવૃક્ષ	૧૧૪૧	,,-પીળી	૧૧૪૧
કરવત	૯૧૮	કલ્માણ	૮૬	,,-લાલ	૧૧૪૧
કરોડ	૬૨૬	કલ્માણકારી	૪૮૯	કાંગ ભાનિનું	
કરોળીઓ	૧૨૧૧	કમઃક	૯૩૦	ખેતર	૯૧૧
કર્ણ	૫૭૩	કસોટીનો પથ્થર	૯૦૯	કાંગનું ધાન્ય	૧૧૪૧
"	૭૧૧	કસુઓ	૧૧૫૯	કાચખી	૧૩૫૧
કર્ણની વેલ	૫૭૪	કસ્તૂરી	૬૪૩	કાચખો	૧૩૫૧
કર્ણનું ધનુષ્ય	૭૧૧	કળીનો સમુદાય	૧૧૨૫	કાચડો	૧૨૯૬
કર્ણનો પ્રાન્ત		કાંસકો	૬૮૮	કાચ લવણ	૧૦૬૨
ભાગ	૫૭૪	કાંસું	૧૦૪૯	કાચું ફળ	૧૧૩૦
કર્ણની પાપડી	૫૭૪	કાકડી	૧૧૮૯	કાકડી	૬૭૫
કર્ણમૂલ	૫૭૪	કાકડિઆ-કાકા-		કાજળ	૬૮૬
કર્મભૂમિ પંદર	૯૪૬	કૌઓ	૧૩૩૩	કાંચળી	૬૭૪
કર્મેન્દ્રિય	૧૩૮૪	કાકુ વચન	૨૭૫	કાંજી	૪૧૫
કલક	૧૦૪૨	કાકો	૫૫૨	કાણો	૪૫૩
કલકલ શબ્દ	૧૪૦૪	કાગડા-સાત		કાંઠો	૧૦૭૮
કલથી	૧૧૭૫	ભાનના	૧૩૨૨	કાંડ	૧૧૮૩
કલથી નાની	૧૧૭૫	કાગડો	૧૩૨૧	કાંડથી કનિષ્ઠા આંગળી	
કલથી ઓખા	૧૧૬૯	કાંકય	૧૧૪૪	સુધીનો ભાગ	૫૯૨
કલથસ	૧૩૨૭	કાંખ	૫૮૯	કાંડાનું ધરણું	૬૬૩
કલા	૧૩૬	કાંખની નીચેનાં		કાંકુ	૫૯૧
"	૯૦૦	પડખાં	૫૮૯	કાતર	૯૧૧

शब्द	श्लोक	शब्द	श्लोक	शब्द	श्लोक
क्षत्वायन	८५२	रथ	७५४	क्षान्तरे अरवाणा	१३१३
क्षद्व	१०८०	क्षमभूणतो वेक्षो	११८८	क्षगणु	६०४
क्षान	५७४	क्षमर	३६५	क्षानवाणानु	भूज११५८
क्षानभञ्जुरो	१२३०	क्षरण्य	१५१३	क्षगो वर्यु	१३६७
क्षाननु धरेण्यु	६५५	क्षरण्य के	१५३७	क्षगो वाणो	११५८
क्षाननु आभूषण्य	६५४	क्षरिका	२५८	क्षिबन्ती	२५६
क्षाननु आभूषण्य		क्षरुष देश	८५६	क्षितर	१६४
विशेष	६५६	क्षरेली	११८८	क्षिपाक वृक्ष	११४३
क्षानतो भूक्ष	६३२	क्षर्त्तवीर्य	७०२	क्षिरण्य	६६
क्षानशेरिमां	५७२	क्षर्त्तकैम	२०८	क्षिप्राना क्षप्रतो	
क्षपु	३७२	क्षर्त्त	१५१४	क्षमभाज	६८१
"	१५२१	क्षर्त्त आरंभ	१५१०	क्षिप्राना क्षानां	६८१
क्षमण्य	१४८८	क्षर्त्त करवाभां		क्षिलो	६७३
क्षमदेव	२२७	क्षमर्थ	३५४	क्षीक्षी	५७५
क्षमनां शत्रु	२३८	क्षर्त्त प्रणु करनार	३५४	क्षीक्षी	१२०७
क्षमनां पुष्प	२२७	क्षवड	३६४	क्षुक्षी	११८२
क्षमनी क्षपति	२२६	क्षवेरी नक्षी	१०८४	क्षुक्षु-सर्प	१३०६
क्षमनी प्रिमा	२२६	क्षशतृण्य	११८५	क्षुक्षी	१००५
क्षमनु आण्य	२२६	क्षशी	६७४	क्षुक्षु रक्ष	११४६
क्षमनु यिन्ध	२२६	क्षशमीर	६५८	क्षुक्षु पोषनार	४७८
क्षमनो पुत्र	२३०	क्षश	११२२	क्षुक्षुवाली स्त्री	५१३
क्षमनो मित्र	२२६	क्षश वजेरेनी		क्षुक्षु	५३३
क्षमरदेश	६५६	क्षुतली	१०१४	क्षुक्षु माप	८८६
क्षमी	४३४	क्षुष्टा	१३२	क्षुक्षु माप	८८३
क्षमर यितरो	१३६८	क्षुष्टी	१२६	क्षुक्षु	६५६
क्षमण्यथी दंक्षयेक्ष		क्षुष्टक	१२८	क्षुक्षुपुर	६७६

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
કુન્તલદેશ	૯૬૧	નીચેનો ભાગ	૧૨૨૬	કૂદનાર	૩૮૯
કુખેર	૧૮૯	કુંભસ્થળનો		કૂદવું	૧૪૭૦
કુખેરની નગરી	૧૯૦	મધ્યભાગ	૧૨૨૬	કૂવાનું ચણેલું	
કુખેરનું વન	૧૯૦	કુંભાર	૯૧૬	ઢાંકણ	૧૦૯૨
કુખેરનું વિમાન	૧૯૦	કુંભારનો નિભાડો	૯૯૯	કૂવો	૧૦૯૧
કુખેરનો પુત્ર	૧૯૧	કુંભી	૧૦૦૮	,,-નાનો	૧૦૯૩
કુખજ	૪૫૩	કુરરપક્ષી	૧૩૩૫	કૂચ્ચ-ક્ષિપ્રની	
કુમાર	૩૩૨	કુરુક્ષેત્ર	૯૫૦	કૂચ્ચનો ભાગ	૬૧૭
કુમારપાલ	૭૧૨	કુલ	૫૦૩	કૂચ્ચનો આગળનો	
કુમારી	૩૩૩	કુલટા	૫૨૮	ભાગ	૬૧૭
,,	૫૧૦	કુલા	૬૦૯	કુંભાણકગણ	૨૧૦
કુમાર્ગ	૯૮૪	કુલાચલ	૧૦૩૧	કૃત્રિમગુફા	૧૦૩૨
કુમુદ	૧૧૬૩	કુલિકનાગ	૧૩૧૦	કૃપણ	૩૬૭
કુમુદનો વેલો	૧૧૬૩	કુલીન	૫૦૨	કૃષ્ણપક્ષ	૧૪૭
કુમુદવાળો દેશ	૯૫૪	કુલીનસ્ત્રી	૫૧૫	કૃષ્ણપક્ષને અંતે	
કુંપળ	૧૧૨૩	કુસુમાંજન	૧૦૫૪	ચતો વણ	૮૨૩
કુંપળાનો ગુચ્છો		કુહાડીઓનો		કુક	૬૦૭
(ગદથો)	૧૧૨૬	સમૂહ	૧૪૨૦	કેલુ	૧૨૧
કુંભસ્થળ	૧૨૨૬	કુહાડીવાળો	૭૭૦	કેદખાનું	૮૦૬
કુંભસ્થળ અને		કુહાડો	૭૮૬	કેદી	૪૩૮
લલાટના નીચેનો		,,	૯૧૯	,,	૮૦૬
ભાગ	૧૨૨૭	કૂકડો	૧૩૨૪	કેરડો	૧૧૫૦
કુંભસ્થળનાં મધ્ય-		કૃતરાનું ભસવું	૧૪૦૭	કેવડો	૧૧૫૨
ભાગથી નીચેનો		કૃતરી	૧૨૮૧	કેશ	૫૬૭
ભાગ	૧૨૨૭	કૃતરો	૧૨૭૮	કેસા ખરી પડે	
કુંભસ્થળનો		,,-હડકાચો	૧૨૮૦	તેવો રોગ	૪૬૬

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
કેશની પુષ્પમાળા		કેદરા	૧૧૭૭	કૌચપર્વત	૧૦૨૯
(વેણી)	૬૫૧	કેદરાનું ખેતર	૯૬૬	ક્યારો	૧૦૬૫
કેશનો સમૂહ	૫૬૮	કેપવાળી સ્ત્રી	૫૧૦	ક્યારાનો સમુહ	૧૪૧૯
"	૧૪૨૦	કેમળ ઘાસ	૧૧૯૪	કવાથ	૧૪૮૧
કેશર	૬૪૪	કેમળ સ્પર્શ	૧૩૮૭	ક્ષણ	૧૩૭
કેશવાળો	૪૫૮	કેમલ	૧૩૨૧	ક્ષણિક રાગી	૪૭૬
કેસરાં	૧૧૬૬	કેસાહલવાળું		ક્ષત્રિય	૮૬૩
કેળ	૧૧૩૬	ચુદ્ધ	૭૯૯	ક્ષત્રિમળનિની સ્ત્રી પરચ	
કેલક વખત	૧૫૩૩	કેવિહાર વૃક્ષ	૧૧૫૨	ક્ષત્રિમની સ્ત્રી	૫૨૩
કેકમ	૪૧૭	કેસ	૮૯૧	ક્ષમા	૩૯૧
કેટ	૯૮૦	કેળીઓ	૪૨૫	ક્ષમાવંત	૩૯૦
કેટની મૂળભૂમિ	૯૮૦	કેળું	૧૧૮૮	ક્ષમ પામવું	૧૧૨૩
કેટર	૧૧૨૨	કૌતુક	૯૨૬	ક્ષયરોગ	૪૬૩
કેટવાળ	૭૨૬	કૌવચ	૧૧૫૧	ક્ષીરના જેવું	
કેઠ	૧૧૫૧	કૌશાલ્યી	૯૭૫	સ્ફટિક	૧૦૬૮
કેડી	૧૨૦૫	કૃમવિનાતું	૧૫૧૧	ક્ષીરસમુદ્ર	૧૦૭૫
કેઠ	૪૬૭	ક્રિયા	૧૪૯૭	ક્ષુધા	૧૩૭૨
"-એક જાતનો	૪૬૭	ક્રિયામાં આળસ	૩૫૩	ક્ષુદ્ર વગેરે	
"-ધોળો	૪૬૬	ક્રિયામાં તત્પર	૩૫૩	આણુના બેદ	૭૮૦
કેણી	૫૯૦	ક્રીડારથ	૭૫૨	ક્ષેત્ર	૯૪૭
કેણીથી કાંડા		કર	૩૭૬	ખ	
સુધીનો ભાગ	૫૯૦	કૌધ	૨૯૯	ખચ્ચર	૧૨૫૩
કેણીથી ખભા		કૌધવચન	૧૫૪૨	ખડકી	૧૦૦૬
સુધીનો ભાગ	૫૯૧	કૌધવાળાં ભવાં	૫૭૯	ખડી	૧૦૩૭
કેયમીર	૪૧૯	કૌધી	૩૯૧	ખભો (ખંભો)	૫૮૮
કેયળી-થેલી	૯૧૨	કૌચપક્ષી	૧૩૨૯	ખરખવું	૪૬૪

શબ્દ	સંલોક	શબ્દ	સંલોક	શબ્દ	સંલોક
અરુણ		આદે રસ	૧૩૮૮	ખેતી	૮૬૪
સામડીવાળો	૪૫૪	ખાણ	૧૦૩૬	„	૮૬૬
અરાય ખોલનાર	૩૪૭	ખાંડ	૪૦૩	ખેપીઓ	૪૬૪
અરાય વચન	૨૭૩	ખાંડવું	૧૦૧૭	ખેસ	૬૭૨
અરાય સ્વરવાળો	૩૪૯	ખાંડણીઓ	૧૦૧૬	ખોખડ દંતો	૪૫૭
ખરી	૧૨૪૪	ખાનગી મસલત	૭૪૧	ખોટી પ્રશંસા	૨૭૦
ખરી જોવા		ખાનાર	૩૯૪	ખોટું આળ દેવું	૨૬૮
નાકવાળો	૪૫૨	ખાંધ	૧૨૬૪	ખોટો નાપ કરનાર	૮૫૭
ખરીદનાર	૮૬૮	ખાપરીઆ ફૂલ	૧૦૫૪	ખોદેલી તલાવડી	૧૦૯૪
ખરીદવા યોગ્ય	૮૭૧	ખાપરીઈ	૧૦૫૩	ખોપરી	૬૨૬
ખરીદવા માટે		ખારી માટી	૯૪૦	ખોખો	૫૯૮
જ્ઞાન આપવું	૮૭૮	ખારો રસ	૧૩૮૮	ખોળ	૯૧૭
ખલ	૩૮૦	ખીચોખીચ	૧૪૭૩	ખોળો	૬૦૨
ખલનો સમૂહ	૧૪૨૧	ખોટી	૧૦૧૧	ગ	
ખસ	૪૬૪	ખીંચવું પુષ્પ	૧૧૨૭	ગર્હકાલે	૧૫૪૧
ખસ-ખરજવાળો	૪૫૯	ખુંધ	૪૬૬	ગર્હકાલે દોહલ	
ખસી કરવા લામક		ખુંશ કરવું	૧૫૦૨	ગાયનું ધી	૪૯૭
ખળ	૧૨૫૯	ખુશામત	૨૬૪	ગંગા	૧૦૮૧
ખળાનું કાષ્ઠ	૮૯૪	ખૂણો	૧૦૨૩	ગંગા મનુનાનો	
ખળામાં ખળદ		ખેડૂત	૮૯૦	વચસો પ્રદેશ	૯૪૯
ખાંધવાનું લાકડું	૮૯૯	ખેડેલી ભૂમિ	૯૬૩	ગણ	૩૧
ખળું	૯૬૯	ખેતર	૯૧૫	ગણધર	૩૧
ખળું સાફ કરનાર	૩૬૩	ખેતર-આદક પ્ર૦		ગણિ	૭૮
ખાઈ	૧૦૯૫	ધાન્ય વવાય તેવું	૯૬૯	ગણિકા	૩૩૪
ખાંસી	૪૬૪	ખેતરની ભૂમિ		ગણિકાનો પગાર	૩૬૩
ખાખરાનો દંડ	૮૧૫	સરખી કરવી	૮૯૨	ગણિકાનો પતિ	૫૧૪

શબ્દ	પ્રત્યેક	શબ્દ	પ્રત્યેક	શબ્દ	પ્રત્યેક
ગણિનાનો સમૂહ	૧૪૧૦	ગર્ભનો છેલ્લો		ગામોનો સમૂહ	૧૪૨૨
ગણીશકાય તેવું	૮૭૨	ભાસ	૫૪૧	ગામ	૧૨૬૫
ગણેશ	૨૦૭	ગર્ભવંતી સ્ત્રી	૫૪૮	,, -એક વર્ષની	૧૨૭૨
ગંડમાળ	૪૬૭	ગર્ભાશય	૫૪૦	,, -એકવાર પ્રસ-	
ગંડસ્થળ	૧૨૨૫	ગર્ભાશીઝાનો		વનારી	૧૨૬૮
ગંડાલા	૧૨૦૩	સમૂહ	૧૪૧૫	,, -કપટથી દોહી	
ગધેડો	૧૨૫૬	ગલકંબલ	૧૨૬૪	શકાય તેવી	૧૨૬૯
ગધિકાના જેવો		ગળામાં લટકતી		,, -ગર્ભધાત	
ધોડો	૧૨૪૦	માળા	૬૫૨	કરનારી	૧૨૬૬
ગંધ-સુગંધ	૧૩૯૦	ગળો	૧૧૫૭	,, -ગર્ભપાત	
ગંધ-કાચા માંસ		ગાઉ	૮૮૭	થયેલી	૧૨૬૭
વગેરેની	૧૩૯૨	ગાગર	૧૦૨૨	,, -ગર્ભ સમયને	
ગંધક	૧૦૫૭	ગાજર	૧૧૮૭	ખાયેલી	૧૨૬૮
ગભારો	૯૯૫	માડું	૭૫૩	,, -ગર્ભાધાન	
ગંભીર અવાજ	૧૪૦૯	ગાંઠ	૧૧૩૦	કરાયેલી	૧૨૬૭
ગંભીર સ્વર	૧૪૦૨	ગાંઠામાંથી નીકળેલો		,, -ગર્ભાશી	૧૨૬૬
ગંજરાજાણીની પુરી	૯૭૩	અંકુરો	૧૧૧૯	,, -મીરે મૂકેલી	૧૨૭૦
ગરગડી	૧૦૯૧	ગાન-એકલયબાળું	૧૪૧૦	,, -ધણા દુધવર્ણી	૧૨૬૯
ગરણી	૧૧૫૬	ગામ	૬૬૧	,, -સ્ત્રીવાર પ્રસ-	
ગરમાળો	૧૧૪૦	ગામડાંબી	૫૦૧	વનારી	૧૨૬૮
ગરમી	૧૧૦૨	ગામનું પડું	૫૦૧	,, -ચાર વર્ષની	૧૨૭૨
ગરીબાઈ	૩૧૯	ગામનું બૂડ	૧૨૬૧	,, -ભાડા આંચળ-	
ગરુડ	૨૩૦	ગામનો જંગલ		વાળી	૧૨૬૯
ગરીબી	૧૨૬૭	વિભાગ	૬૬૬	,, -એક વર્ષની	૧૨૭૨
ગંભ	૫૪૦	ગામી સીમાડો	૬૬૬	,, -દર વર્ષે	
ગંભીર અથવા કાળ	૧૨૭૪	ગામીધારી	૭૬૬	કિનાતી	૧૨૭૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
„-દ્રોણ પ્ર૦ દૂધ		ગાયોતે માટે		ગુફા-સ્વાભાવિક	૧૦૩૩
આપનારી	૧૨૬૬	નિમાયેલ	૮૮૬	ગુરુ-પ્રહ	૧૧૮
„-નવી પ્રસવેલી	૧૨૬૭	માયોનો સમૂહ	૧૨૭૩	ગુરુભાઈ	૭૬
„-મળદ પાસે		„	૧૪૧૮	ગુરુહણનાર	૮૫૮
જનારી	૧૨૬૬	„	૧૪૨૧	ગુલામી	૧૩૬૫
„-માલ ગર્ભ.		ગારુડી	૪૮૮	ગુલ્મ	૭૪૮
વાળી	૧૨૭૦	ગાલ	૫૮૨	ગુહાની નીચેનો	
„-માલ વચમાં		ગાલની પાસેનો		દોરો	૬૧૧
ગર્ભવાળી	૧૨૬૬	ભાગ	૫૮૨	ગુહાનો મધ્ય ભાગ	૬૧૧
„-એ વર્ષની	૧૨૭૦	ગાળ	૨૭૨	ગૃહસ્થ	૮૦૮
„-રાંક	૧૨૭૧	ગિરનાર	૧૦૩૧	ગેડી	૬૮૮
„-લાંબા વખતનો		ગીગોડી	૧૨૦૮	ગેંડો	૧૨૭૭
વિધાયેલી	૧૨૬૭	ગીત	૨૮૦	ગેરુ	૧૦૩૬
„-વાંઝણી	૧૨૬૬	ગીધ	૧૩૩૫	ગેહેશ્વર	૪૭૭
„-વાછરાંને		ગીરો મૂકેલી		ગોખ	૧૦૧૨
ધૂમ્જનારી	૧૨૭૧	વસ્તુ	૮૮૨	ગોખરું	૧૧૫૬
„-શાન્ત	૧૨૭૧	ગીલોડાંનો વેલો	૧૧૮૫	ગોચરભૂમિ	૯૬૪
„-સુખે દોહી		ગુગળનું ઝાડ	૧૧૪૨	ગોદાવરી	૧૦૮૪
શકામ	૧૨૬૮	ગુગળનો ધૂપ	૬૪૮	ગોનસ સર્પ	૧૩૦૬
ગામનું સર્વ	૧૨૭૩	ગુણાયેલું	૧૪૮૩	ગોદૃષ્ટ	૭૮૫
ગામનો ખીલો	૧૨૧૪	ગુણોથી ખમાતિ		ગોમતી	૧૦૮૫
ગામનો વાડો	૯૬૪	પામેલ	૪૩૭	ગોરસ	૪૦૪
ગામનો શબ્દ	૧૪૦૬	ગુદા	૬૭૨	ગોરુચંદન	૬૪૨
ગામવાળો	૮૮૮	ગુંથેલા ડેચ	૫૭૦	ગોવાળ	૮૮૬
ગાયો ચરીને ધરામ		ગુપ્ત	૭૪૨	ગોવળોનું સ્થાન	૧૦૦૨
તેલું સ્થાન	૯૬૪	ગુપ્તદાર	૧૦૦૭	ગોશાળા	૯૬૬

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
ગોળ	૪૦૨	અધિકારી	૭૨૬	ધરનો ઉંખરો	૧૦૦૯
"	૧૪૬૭	ધણા ધાસવાળું		ધરમાટે ભૂમિ	૯૮૯
ગોણ	૧૪૪૧	જંગલ	૧૧૧૧	ધરેણું	૬૪૯
ગૌતમઋષિ	૮૫૦	ધણાનું ખોલવાનું	૨૬૧	ધા	૪૬૫
ગ્રંથની આદિથી		ધણા પશુ બંધાય		ધાંચી-તેલી	૯૧૭
અંત સુધી આવૃત્તિ	૮૭૯	તેનું દોરકું	૧૨૭૪	ધાનું ચિહ્ન	૪૬૫
ગ્રંથાવયવ	૨૫૭	ધણા બરવાળી દેશ	૯૫૪	ધાસ	૧૧૯૫
ગ્રહણ	૧૨૫	ધણા મહવાળી		ધાસ વગેરે માટે સૈન્ય	
ગ્રહણ કરનાર	૪૪૫	હાથી	૧૨૨૧	ની બહાર જવું	૭૯૧
ગ્રહણ કરવું	૧૫૨૩	ધણા રસ્તાવાળું		ધી	૪૦૭
ગ્રામ્ય વચન	૨૬૬	સ્થાન	૯૮૮	ધીથી સિખ્ત યજ્ઞ	
ગ્રામ્ય સુથાર	૯૧૮	ધણીવાર પ્રસવ		સ્તંભનો ભાગ	૮૨૫
ગીવાની આગળની		કરનારી સ્ત્રી	૫૫૮	ધી વગેરેથી અગ્નિનું	
ખે નાડી	૫૮૩	ધણું આપનાર	૩૮૫	સિંચન	૮૭૭
ગીવાની પાછળની		ધણું કરીને	૧૫૨૯	ધી છહી મીઠું પાણી-	
ખે નાડી	૫૮૭	ધણું ચાલનાર	૪૯૫	થી સંસ્કારિત દ્રવ્ય	૪૧૦
કૌવેમક	૯૪	ધણું નાનું	૧૪૪૮	ધાંમેલ	૧૨૦૭
ધ		ધનચાત	૧૩૫૯	ધી હોમવાની કડાહી	૮૩૬
ધઉં	૧૧૭૪	ધનોહધિ	૧૩૫૯	ધૂધરી	૬૬૫
ધઉંનો લોટ	૪૦૨	ધર	૯૮૯	ધૂવડ	૧૩૨૪
ધઉંલા સુગંધી	૧૧૪૯	ધરધણી	૭૩૪	ધેટાંઆનો સમૂહ	૧૪૧૭
ધડી	૧૩૭	ધરની પાસેની		ધેટી	૧૨૭૭
ધડો	૧૦૧૯	વાડી	૧૧૧૨	ધેટીનું દૂધ	૧૨૭૮
ધટા-વગાડી રાખને		ધરની બાંધેલી		ધેટો	૧૨૭૬
જગાડનાર	૭૯૪	ભૂમિ	૯૯૨	ધેખર	૪૦૦
ધણા ગામનો		ધરનું પ્રથમ દ્વાર	૯૮૨	ધરે પાછલાં પશુ	

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
પક્ષી	૧૩૪૩	જેવો	૧૨૩૮	પૂછાવાળો	૧૨૩૯
ધેરુધેરુ	૧૪૭૪	,, -અરણી	૧૨૩૫	,, -ધોળી	૧૨૩૭
ધેરાવો	૭૫૬	,, -અશ્વમેધ-		,, -ધોળી અને કાળી	
ધેરા	૧૫૨૩	મરાનો	૧૨૪૩	જવાવાળો	૧૨૪૦
ધૂત સમુદ્ર	૧૦૭૫	,, -અષ્ટ મંગળ-		,, -ધોળી અને	
ધો	૧૨૯૭	વાળો	૧૨૩૭	પીળો	૧૨૩૭
ધોડાના ગળાનો		,, -ઈરાની	૧૨૩૫	ધોડો નાની ઉંમર-	
પ્રદેશ	૧૨૪૪	,, -ઉકનાહ	૧૨૪૧	રનો	૧૨૩૩
ધોડાની પાંચ ચાલ	૧૨૪૫	,, -ઉરાહ	૧૨૪૦	,, -પંચ કલ્યાણી	૧૨૩૬
ધોડાનું આળોટું	૧૨૪૫	,, -કપિલ વર્ણ-		,, -પીત નીલ	
ધોડાનું નાક	૧૨૪૩	વાળો	૧૨૩૯	કાંતિવાળો	૧૨૪૨
ધોડાનું બખ્તર	૧૨૫૧	,, -કંબોજનો	૧૨૩૫	,, -પીળો	૧૨૩૮
ધોડાનો એક		,, -કાબરચી-		,, -પ્રશસ્ત	
દિવસનો માર્ગ	૧૨૫૦	તરો	૧૨૪૩	આવર્તવાળો	૧૨૩૬
ધોડાનો ખોખારો	૧૪૦૫	,, -કાળો	૧૨૩૮	,, -રક્તકમલ	
ધોડાનો તંગ	૧૨૫૧	,, -કુલાહ	૧૨૪૧	જેવો	૧૨૪૨
ધોડાનો મધ્ય-		,, -કુલીન	૧૨૩૪	,, -રથ વહન	
ભાગ	૧૨૪૪	,, -ખરાબ		કરનાર	૧૨૩૪
ધોડાનો સમૂહ	૧૪૨૦	ચાલનો	૧૨૩૫	,, -લાલ	૧૨૩૮
ધોડાર	૯૯૮	,, -મધિડાના		,, -લીલો	૧૨૩૯
ધોડી	૧૨૩૩	જેવો	૧૨૪૦	,, -ચાહિલક	
ધોડેસ્વાર	૭૬૧	,, -ગુલાબી		દેશનો	૧૨૩૫
ધોડો	૧૨૩૧	રંગનો	૧૨૪૦	,, -વેગવાળો	૧૨૩૪
,, -અધિક વેગ-		,, -ચાલુકનો		,, -સફેદ કાચ	
વાળો	૧૨૩૪	થોડા	૧૨૩૬	જેવો	૧૨૪૩
,, -અશ્વમેધ દ્વંધ		,, -ધોળા દેશના અને		,, -સિંધુ દેશનો	૧૨૩૪

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
સુશિક્ષિત	૧૨૩૫	ચન્દનાદિવડે શરીર-		ચળુ-ચાંગળુ	૫૯૮
હઠમ મુખ ઉપર		ને સુગંધિત કરવું	૬૩૬	ચાકરી	૮૬૬
શુભ આવર્ત-		ચંદરવો	૬૮૧	ચાટવું	૪૨૪
વાળો	૧૨૩૬	ચન્દ્ર	૧૦૪	ચાતક	૧૩૨૯
ધોડાના દુષ્ટઅચ્ચાં	૧૨૯૭	ચંદ્રકળા	૧૦૬	ચાપુક	૮૯૩
ધોડાનાં સારાં		ચન્દ્રકાન્ત મણિ	૧૦૬૭	,,	૧૨૫૨
અચ્ચાં	૧૨૯૭	ચન્દ્ર દેખામ તેવી		ચામર	૭૧૭
ચ		આમાસ	૧૫૧	ચામડાની ઝારી	૧૦૨૫
ચકલી	૧૩૩૧	ચન્દ્ર ન દેખામ તેવી		ચામડાની દોરી	૯૧૫
ચકલો	૧૩૩૧	અમાસ	૧૫૧	ચામડાનો	
ચક્રોર પક્ષી	૧૩૩૯	ચન્દ્રપ્રકાશ	૧૦૬	બાહુબંધ	૭૭૬
ચક્ર	૭૫૫	ચન્દ્રખિન્ન	૧૦૭	ચામડી	૬૩૧
ચક્રવર્તી	૬૯૧	ચન્દ્રભાગા નંદી	૧૦૮૫	ચામડીનો રોગ	૪૬૭
ચક્રવાક	૧૩૩૦	ચન્દ્રવિકાસી		ચામાચીડિયું	૧૩૩૬
ચંચલ	૩૧૫	કમળનો ફુંક	૧૧૬૭	ચામુડા	૨૦૬
ચણો	૧૧૭૧	ચન્દ્રવિકાસી		ચાર આઢકનું	
ચણોદી	૮૮૩	શ્વેત કમળ	૧૧૬૪	માન	૮૮૬
,,	૧૧૫૫	ચપલ	૪૭૬	ચાર આશ્રમ	૮૦૭
ચંદનું	૧૫૧૦	ચમૂ	૭૪૮	ચાર કર્ણપ્રમાણુ	૮૮૪
ચંડાળ વગેરે	૯૩૩	ચમલી	૧૧૪૭	ચાર કુડનું માપ	૮૮૬
ચતુરંગીસેનાનું		ચંપાપુરી	૯૭૬	ચાર ગાઉ	૮૮૮
પ્રમાણુ	૭૮૮	ચંપો	૧૧૪૬	ચારણ	૩૨૯
ચતુર્ભંદ્ર	૧૩૮૨	ચરપુરુષ	૭૩૩	ચાર પ્રકારના	
ચતુર્વર્ગ	૧૩૮૨	ચન્ની	૬૨૪	નાગો	૧૩૧૧
ચન્દનાદિચારનો		ચરમકેવળી	૩૩	ચાર પ્રકારના	
સમમિત લેપ	૬૩૮	ચચાં	૧૩૭૩	શસ્ત્ર	૭૭૩

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
ચાર પ્રથમનું માપ	૮૮૬	ચૂલો	૧૦૧૮	છત્ર વારણ કરનાર	૭૬૪
ચાર વર્ણ	૮૦૭	ચૂર્ણ	૯૭૦	છ કંતવાળો બળદ	૧૨૬૩
ચાર હસ્તનું		ચેદી દેશની નગરી	૯૭૫	છ ભાષા	૨૮૫
માન	૮૮૭	ચોકડું	૧૨૫૦	છરી	૭૮૪
ચારિત્ર	૮૪૩	ચોકવાળું ઘર	૯૯૨	છરો	૭૮૪
ચારે બાજુ	૧૫૨૯	ચોકીદાર	૭૬૫	છ શ્રુતકેવળી	૩૩
ચારોળીનું વૃક્ષ	૧૧૪૨	ચોખા-કલમી	૧૧૬૯	છાણ	૧૨૭૨
ચાલેલું લશ્કર	૭૯૦	,,-લાલ	૧૧૬૯	છાણના કીકા	૧૨૦૮
ચાવણું	૪૨૪	,,-સાદી	૧૧૬૮	છાણાનો અગ્નિ	૧૧૦૧
ચાષપક્ષી	૧૩૨૯	,,-સુમંધી	૧૧૬૯	છાતી	૬૦૨
ચાળશૂળી	૧૦૧૮	,,-હલકા	૧૧૭૬	છાતી અને ખભાની	
ચિકિત્સા	૪૭૩	ચોખાની ધાણી	૪૦૨	વચ્ચેનો ભાગ	૫૮૮
ચિતા	૩૭૫	ચોથો ભાગ	૧૪૩૪	છાતીનું સુતરાઉ	
ચિતારાની પીંછી	૯૨૨	ચોપાટ	૪૮૧	બખ્તર	૭૬૭
ચિત	૧૩૬૯	ચોર	૩૮૭	છાપરાનો આગલો	
ચિતબ્રમ	૩૨૦	ચોરાયેલું	૧૪૮૩	ભાગ	૧૦૧૧
ચિત્ર	૯૨૨	ચોરી	૩૮૩	છાપરાનો આધાર	૧૦૧
ચિત્રકાર	૯૨૧	ચોરીનું ધન	૩૮૩	છાપરું	૧૦૧૧
ચિત્રશાલા	૯૯૯	ચોવીસ તીર્થંકર	૨૬	છાલ	૧૧૨૧
ચિન્તા	૩૨૦	ચોળણું	૬૩૫	,,	૧૧૮૪
ચીકણું	૪૧૩	ચોટું	૯૮૬	છાલનું વસ્ત્ર	૬૬૮
ચીંથરું	૬૭૬	ચોદ પૂર્વ	૨૭૪	છાવણી	૭૪૭
ચોપડાબરી		ચોદ વિષા	૨૫૩	છાસ	૪૦૬
આખવાળો	૪૬૧	ચોદશ	૧૫૧	છીંક	૪૬૩
ચીમો	૪૫૧	છ		છીંકનું પાણી	૧૦૭૧
ચીલની ભાજી	૧૧૮૬	છજુંદરી	૧૩૦૧	છીણી	૯૨૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
છીપો	૧૨૦૫	જટાકાર મૂળ નાની		જવાબ	૨૬૩
છુપાવવાનું વચન	૨૭૬	શાખાવાળું વૃક્ષ	૧૧૧૭	જળ	૧૦૬૯
છુટા પડેલા મોટા		જડતા	૩૦૫	જળકાગણે	૧૩૨૩
પથથરો	૧૦૩૬	જડવસ્તુનો સમૂહ	૧૪૧૮	"	૧૨૩૨
છૂટું છવાયું	૧૪૫૭	જનસમુદાય	૧૪૨૨	જળકૂકડી	૧૩૩૮
છેલપેલું	૧૪૮૯	જનોઈની જેમ		જળકૂકડો	૧૩૩૨
છેલું	૧૪૫૯	પહેરેલી માળા	૬૫૨	જળજંતુઓ	૧૩૪૮
છોડાં કાઢવાં	૧૦૧૭	જનોઈનો સંસ્કાર	૮૧૪	જળની વૃદ્ધિ	૧૦૮૭
જ		જમણા ખલાની		જળનો પટ	૧૦૭૯
જગત	૭૨૪	જનોઈ	૮૪૫	જળનો પ્રવાહ	૧૦૮૬
જગત ઉપર		જમણા પડખે		જળનો સર્પ	૧૩૦૫
નિમાયેલ	૭૨૪	ધાવાળું હરણ	૧૧૯૫	જળપ્રાય દેશ	૯૫૩
જંગલ	૧૪૫૪	જમણી આંખ	૫૭૬	જળમિન્દુ	૧૦૮૯
"	૧૧૧૦	જમણું અંગ	૧૪૭૬	જળમિલાડો	૧૩૫૦
જંગલી આંખો	૧૧૫૨	જમાઈ	૫૧૮	જળવગેરેનું	
જંગલી ચોખા	૧૧૭૬	જમજમકાર શબ્દ	૧૪૦૩	બહાર જવું	૧૫૧૪
જંગલી તલ	૧૧૭૯	જરખ	૧૨૮૮	જળાશય	૧૦૯૬
જંગલી બકરો	૧૨૭૭	જરાયુજ	૧૩૫૬	જળો	૧૨૦૩
જંગલી મગ	૧૧૭૩	જલદી	૧૪૭૦	જળો આકારનું	
જંગલી પાડો	૧૨૮૩	"	૧૫૩૦	જંતુ	૧૨૦૬
જંગા-છૂટીથી		જવ	૧૧૭૦	જમનાર	૪૪૩
છૂંટણ સુધીનો		"-લીલો	૧૧૭૦	જમવું	૩૧૯
ભાગ	૬૧૪	જવખાર	૯૪૩	જાડું વસ્ત્ર	૬૭૨
જંધાનું અખતર	૭૬૮	જવ ઘઉં વગેરે	૧૧૮૧	જાણનાર	૩૪૯
જંધાનો અચ્છાગ	૬૧૫	જવનું ખેતર	૯૬૭	જાણેલું	૧૪૯૬
જટા	૮૧૬	જવનો લોટ	૪૦૨	જાતિ માત્રથી	

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
જીવનાર બ્રાહ્મણ	૮૫૫	જુગારી	૪૮૫	ઝાંખો પડેલ	૪૪૧
જાનુ વગેરેનું		જુફું	૧૪૬૮	ઝાંઝર	૬૬૫
પ્રમાણ	૬૦૧	જુવાન બકરો	૧૨૭૬	ઝાડનું મૂળ	૧૧૨૦
જામીન	૮૮૨	જુવાર	૧૧૭૮	ઝાડનો રોગી	૪૬૦
જાતપુરુષ	૫૧૯	જૂ	૧૨૦૮	ઝાપટાં	૧૧૦૭
જામુદ	૧૧૪૭	જૈન	૮૬૧	ઝારી	૧૦૨૧
જાળ-પાશ	૯૩૧	જો	૧૫૪૨	ઝીણો-મધુર	
જાળનો સમૂહ	૧૪૨૧	જોડા-ખૂટ	૯૧૪	શબ્દ	૧૪૧૦
જાલકળ	૬૪૩	જોડાયેલ ઊંટ	૧૨૫૫	ઝુંડ	૧૩૫૧
જાળી	૧૦૧૨	જોડાયેલા		ઝુંપડું	૯૯૪
જિતેન્દ્રિય	૮૧૧	હોંચણવાળો	૪૫૬	ઝુંલની અટારી	૧૦૧૧
જિનમંદિર	૯૯૧	જોડાયેલું	૧૪૮૫	ઝૂલ	૬૮૦
જીતવા યોગ્ય	૭૯૩	જોતર	૭૫૭	ઝેર	૧૧૯૫
જીતી શકાય તેવો	૭૯૩	જાંતરું	૮૬૩	ઝીર્ણ-સંહિત	૧૩૧૪
જીભ	૫૮૫	જોલું	૫૭૬	ઝેરવાળા નાગ	૧૩૧૨
જીભનો મેલ	૬૬૨	જાનોદ્રિય	૧૩૮૪	ઝેરવાળું બાણ	૭૭૯
જીર્ણ	૪૨૨	જ્યોતિષ	૯૨	ઝેર વિનાના નાગ	૧૩૧૨
જીર્ણ વસ્ત્ર	૬૭૮	જ્યોતિષી	૪૮૨	ઝેર વિનાનો સર્પ	૧૩૦૫
જીર્ણતા	૧૫૨૩	જવર	૪૭૧	ટ	
જીવ	૧૩૬૬	જવાળા સહિત		ટંકણખાર	૯૪૪
જીવંજીવપક્ષી	૧૩૪૦	અગ્નિ	૧૧૦૩	ટંકણાળ	૯૯૬
જીવન ઔષધ	૧૩૬૭	ઝ		ટચલી આંગળી	૫૯૩
જીવિતસંતતિ-		ઝડુખો	૧૦૧૨	ટાંકણું	૯૧૯
વાળી સ્ત્રી	૫૩૦	ઝરેલું	૧૪૯૬	ટાંકીઓ	૪૫૨
જુઈ	૧૧૪૮	ઝરો	૧૦૯૬	ટીકા	૨૫૬
જુગાર	૪૮૬	ઝવેરી	૯૧૦	ટીટોડી	૧૩૩૦

શબ્દ -	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	તત્કાળ	૧૬૨
દુઝો	૧૪૩૩	ડોક	૫૮૬	તનુવાત	૧૩૫૯
દુકું	૧૪૨૭	ડોકનાં બંને		તન્નુશાલા	૯૯૯
દોચ	૧૦૨૧	પડખા	૫૮૭	તપના કલેશને	
દોપલો	૧૦૧૭	ડોકની સંધિ	૫૮૭	સહન કરનાર	૮૧૧
દોશાનો નામક	૧૨૨૦	ડોકનો મધ્ય ભાગ	૫૮૭	તપ વિશેષ	૮૪૨
ડ		ડોલ-ખોખ	૮૭૮	તપેક્ષી	૧૦૧૯
ડગુ	૩૭૯	ડોપો	૧૦૨૧	તમરુ	૧૨૧૫
"	૧૫૧૯	ડ		તમાલ પત્ર	૧૧૯૦
ડમણ	૮૦૪	ડંકાયેલું	૧૪૭૬	તમાલ પત્રનું વૃક્ષ	૧૧૪૬
ડમાયેલ	૪૪૨	"	૧૪૮૪	તાંબુ	૬૮૧
ડપકાલાયક	૪૩૬	ડંકાયું	૧૦૨૬	તાંબુ ડેરા વગેરે	૯૯૩
ડુંકું	૧૧૨૨	દાલ	૭૮૩	તરસ	૩૯૩
ડુંકો	૪૫૩	દાલની મૂક	૭૮૪	તરરો	૩૯૩
ડ		દીંચણુ	૬૧૪	તરુણ	૩૭૯
ડકો	૨૯૩	દીંચણુનો		તર્જના	૫૯૨
ડંસ	૧૨૧૫	આગલો ભાગ	૬૧૪	તર્જિક દેશ	૯૫૮
ડંગરની એક		દીંચણુનો પાછલો		તલ	૬૧૮
બાત	૧૧૬૮	ભાગ	૬૧૪	તલનાં ખેતર	૯૬૭
ડંગરનું ખેતર	૯૬૬	દીંચણુ વચ્ચે		તલમિશ્રિત	
ડાખા ખલાની		આંતરાવાળો	૪૫૬	અન્ન	૩૯૮
બનોષ	૮૪૫	દીલો	૪૯૧	તલવાર	૭૮૨
ડાખી આંખ	૫૭૬	ટંકપક્ષી	૧૩૩૨	તલવારની મૂક	૭૮૨
ડાખું આંચ	૧૪૬૬	ત		તલવારવાળો	૭૭૧
ડાળી	૧૧૧૯	તલકનાગ	૧૩૦૯	તળાઈ	૬૮૨
ડોંટ	૧૧૨૭	તલેલું	૧૪૭૫	તળાવ	૧૦૯૪
ડુંગળી	૧૧૮૭	તતવગેરે વાજિત્ર	૨૮૬	,, -અકૃત્રિમ	૧૦૯૪

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
તળાવડી-ખોદેલી	૧૦૯૪	તિલક	૬૫૩	તુલાપ્ર૦	૮૮૫
તળેટી	૧૦૩૫	તીક્ષ્ણ ઉપાધ વડે		તુલ્ય	૧૪૧૧
તળેટી પૂરી	૩૯૯	કાર્મ કરનાર	૩૫૪	તુલ્યાર્થ શબ્દ	૧૪૧૨
તાબુ' દૂધ	૪૦૪	તીક્ષ્ણ કરાયેલું	૧૪૮૪	તુલેર	૧૧૭૫
તાડ	૧૧૩૬	તીક્ષ્ણ બુદ્ધિવાળી	૫૨૨	તુલ્યનાર	૯૧૦
તાત્કાલિક રૂળ	૧૬૨	તીક્ષ્ણ બુદ્ધિવાળો	૩૪૪	તુડું	૧૩૮૯
તાદ્ગળખો	૧૧૮૪	તીડ	૧૨૧૩	તુલ્ય-સર્વજ્ઞતત્વ	૧૧૯૫
તાપી	૧૦૮૪	તીણા નાકવાળી	૪૫૧	તુલ્ય-કાષ્ટની	
તામચિપ્તી નગરી	૯૭૯	તીરછું	૧૫૩૪	તુ'પડી	૯૯૬
તાંબુલ પાત્ર	૭૧૮	તીર્થ'કરના		તુલ્યારી મચ્છ	૧૩૪૬
તારરહિત વીણા	૨૯૦	ચોત્રીશ અતિશય	૫૭	તુલની જાતિ	૧૧૯૧
તારસ્વર	૧૪૦૨	તીર્થ'કરના પિતા	૩૬	તુષિત	૪૨૬
તાલ	૨૯૨	તીર્થ'કરની માતા	૩૯	તેતર	૧૩૪૧
તાસની	૯૧૩	તીર્થ'કરના મક્ષ	૪૧	તેતરનો સમૂહ	૧૪૧૫
તાળ	૨૬૨	તીર્થ'કરના લાંછન	૪૭	તેલ	૪૧૬
તાળવું	૫૮૫	તીર્થ'કરના વણ'	૪૯	તેલના બેલું	
તાળીઆપવા		તીર્થ'કરની આવતી		સ્ફટિક	૧૦૬૮
પૂર્વક ગાન	૨૭૩	ચોવીસી	૫૩	તેલની ઘાણી	૯૯૭
તાળું	૧૦૦૫	તીર્થ'કરની ગત		તોરણ	૧૦૦૭
તાળું ઉઘાડવાનું		ચોવીસી	૫૦	તોરણ ઉપરની	
મંત્ર	૧૦૦૬	તીર્થ'કરની મક્ષિણી	૪૪	માળા	૧૦૦૭
તિક્તારસ	૧૩૮૯	તીર્થ'કરની વાણીના		તણ અગ્નિનું	
તિથિ	૧૪૭	પાંત્રીશ ગુણ	૬૫	ભેટું નામ	૮૨૬
તિનિશઠ્ઠ	૧૧૪૨	તુ'બડી	૧૧૫૫	તણ તુચ્છ ઉપાધ ૭૩૮	
તિરસ્કાર	૧૪૭૯	તુર્કસ્તાન	૯૫૯	તણ પ્રકારના માપ ૮૮૩	
તિરસ્કૃત	૪૪૦	તુલાદિનું માપ	૮૮૩	તણ પ્રકારની	

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
આણવિકા	૮૬૪	વગરનું રૂક્ષ	૧૧૨૦	દધિસમુદ્ર	૧૦૭૫
ત્રણ પ્રકારનો અગ્નિ	૮૨૬	ચાણુદાર	૭૨૪	દંભપૂર્વક ચાલવું	૩૭૯
ત્રણ રસ્તા ભેગા		ચાપણુ	૮૭૦	દંભરહિત	૪૯૦
ચામ તેવું સ્થાન	૯૮૮	ચાપણુ પાછી		દયા	૩૬૯
ત્રણ રસ્તાવાળું		આપવી	૮૭૦	દયાળુ	૬૩૮
સ્થાન	૯૮૬	ચાંભલો	૧૦૧૪	દરજી	૯૧૦
ત્રણવાર ખેડેલું	૯૬૮	ચાળી	૧૦૧૯	દર્મ	૧૧૬૨
ત્રણ શક્તિઓ	૭૩૫	ચીજેલું	૧૪૬૪	દર્ભાસન	૮૩૫
ત્રસ જીવોની		થૂંક ઉડે તેવું		દર્શનકાર	૮૬૩
ચોતિ	૧૩૫૭	વચન	૨૬૭	દશપૂર્વી	૩૪
ત્રાંસી આંખવાળો	૪૫૮	થૂંકવું	૧૫૨૧	દશભાર પ્ર૦	૮૮૫
ત્રાંચું	૧૦૩૯	થોડું	૧૪૨૬	દયાંગ વગેરે ધૂપ	૬૪૮
ત્રાસદાયક	૪૭૯	"	૧૫૩૬	દહી	૪૦૬
ત્રિકૂટાચળ	૧૦૩૦	થોડું બોલનાર	૩૪૭	દહી-અધું	
ત્રિમર્તદેશ	૯૫૮	થોર	૧૧૪૦	પાણીવાળું	૪૦૯
ત્રિકલા	૧૧૪૬	થોર-કાંઠાળો	૧૧૪૦	દહી-વલોવેલું	૪૦૮
ત્રિવર્ગ	૧૩૮૨	થોર-દધિયો	૧૧૪૦	દહી-સમ-	
ત્રિચલ	૭૮૭	થોર-વિલામતી	૧૧૪૦	પાણીવાળું	૪૦૯
ત્રિસન્ધ્યા	૧૪૦	દ		દહીંથી મિશ્ર થી	૮૩૨
ત્રેસઠ શલાકા		દક્ષ	૩૮૪	દહીંથી મિશ્ર મધ	૮૩૩
પુરુષ	૭૦૦	દક્ષિણાને યોગ્ય	૪૪૬	દહીંથી સંસ્કારિત	
ત્રેસઠ શલાકા		દક્ષિણાયન	૧૫૮	દબ્બ	૪૧૧
પુરુષની જન્મભૂમિ	૯૪૮	દરો	૬૮૯	દાઝવાથી	
થ		દંડ	૭૩૬	આવેલો તાવ	૧૧૦૨
થડ	૧૧૧૯	દંડ રહિત હળ	૮૯૧	દાદ	૫૮૩
થડ અને શાખા		દંડાયેલો	૪૪૬	દાદી	૫૮૩

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
દાદી-મૂઝવાળી સ્ત્રી	૫૩૧	લગાડનાર પદાર્થ	૬૦૭	દીર્ઘચિત્ત	૪૭૯
દાતરકું	૮૯૨	દાવાનલ	૧૧૦૧	દીવાળી ઘોડો	૧૩૨૮
દાતરગની મૂઠ	૮૯૧	દાસ	૩૬૦	દીવો	૬૮૬
દાતરગનો હાથી	૮૯૨	દાસી	૫૩૪	દુઃખ	૧૩૭૧
દાતાર	૩૫૧	દાસીને બોલાવવું	૩૩૪	દુઃખથી પ્રવેશ	૧૪૭૨
દાદર	૧૦૧૩	દાસીપુત્ર	૫૪૮	દુકાન	૧૦૦૨
દાદર રોગવાળો	૪૫૯	દાળ	૩૯૭	દુકાળ	૧૫૧૮
દાદા	૫૫૭	દિગ્ગજ	૧૭૦	દુર્ગંજા	૩૦૩
દાન	૩૮૬	દિમર	૫૫૩	દુનિયા	૧૩૬૫
દાન	૭૩૬	દિમર વગેરેથી		દુનુંદુભિ	૨૯૩
દાનસાલા	૧૦૦૦	થયેલ પુગ	૫૪૯	દુરાચારી બ્રાહ્મણ	૮૫૫
દાની અને		દિલ્હી	૯૭૮	દુર્ગંધ	૧૩૯૧
જોગી	૩૮૭	દિવસ	૧૩૮	દુર્ગન	૩૮
દાંત	૫૮૩	,,	૧૫૩૧	દુર્દિન	૧૬૫
દાંતનો મેળ	૬૩૨	દિવસનો આદ્યભો		દુર્ગંજા	૪૪૯
દાભ	૧૧૯૨	ભાગ	૧૪૧	દુર્વાસા ઋષિ	૮૫૦
દાભડો	૧૦૧૫	દિશા	૧૬૬	દુષ્ટ આશયવાળો	૩૪૮
દાભનું આસન	૮૧૬	દિશામાં ઉત્પન્ન		દુષ્ટ બુદ્ધિવાળો	૩૪૮
દામણ	૧૨૫૧	થયેલ	૧૬૮	દુષ્ટ મનવાળો	૪૩૫
દામણી	૬૫૨	દિશા-વિદિશાના		દૂત	૭૩૪
દાડનું પીડું	૯૦૬	અધિપતિ	૧૬૯	દૂતી	૫૨૧
દાડ પીવા બેઠેલી		દીકરીનો દીકરો	૫૪૪	દૂધ	૪૦૪
મંડલી	૯૦૭	દીકરો દીકરો બને	૫૬૦	દૂધનો માવો	૪૦૫
દાડ પીવાનું		દીક્ષા	૮૨૩	દૂધપાક	૪૦૬
સ્થાન	૧૦૦૧	દીનાર વગેરે		દૂર	૧૪૫૧
દાડ સારો		અકુરમ	૧૦૪૬	દૂર અને શૂન્ય	

શબ્દ	સંલોક	શબ્દ	સંલોક	શબ્દ	સંલોક
માર્ગ	૯૮૫	દેરા-કાળી		દ્રોપદી	૭૧૦
દૂરથી લક્ષ્ય		ભૂમિવાળો	૯૫૩	ધ	
વિધનાર	૭૭૩	દેહ	૫૬૩	ધતૂરો	૧૧૫૧
દૂરદર્શી	૩૪૪	દેહના લક્ષણ	૫૬૫	ધન	૧૯૧
દૂરબાપી સુગંધ	૧૩૯૦	દેહાવયવ	૫૬૬	ધનવાન	૪૭૭
દષ્ટિવાદ	૨૪૫	દેવત નીર્થ	૮૪૦	ધનાદય	૩૫૭
દષ્ટિવાદના ભેદ	૨૮૬	દેવવાદી	૩૮૩	ધનુર્ધારી	૭૭૧
દષ્ટિવિષ નાગો	૧૩૧૨	દોરકું	૯૨૮	ધનુર્ધારીનાં આસન	૭૭૭
દેખતાં ચોરી		"	૧૨૭૪	ધનુભ	૭૭૫
કરનાર	૩૮૨	દોષ	૧૩૭૫	ધનુભની દોરી	૭૭૬
દેડકા	૧૩૫૪	દોષ અદાર	૭૨	ધનુભનો	
દેરાણી જોડાણી	૫૧૪	દોષગ્રાહી	૩૮૦	અગ્રભાગ	૭૭૫
દેવ	૮૮	દોહદ	૫૪૧	ધનુભનો	
દેવનેવેલ ખાનાર	૮૫૭	દુન્યનો વ્યય	૧૫૧૬	મધ્યભાગ	૭૭૫
દેવપણું	૮૪૧	દ્રાક્ષ	૧૧૫૫	ધનુભનો શબ્દ	૧૪૦૬
દેવપૂજક	૪૪૪	દ્રોણ પ્ર૦ ધાન્ય		ધમણ	૯૦૮
દેવપ્રત્ન	૨૬૩	વવાય તેવું ખેતર	૯૬૯	ધરાયેલ	૪૨૬
દેવમંદિર	૯૯૩	દ્રોણ પ્ર૦ રાંધી		ધરીનો ખીલો	૭૫૬
દેવમણ	૮૨૧	શકાય તેવું વાસણ	૯૬૯	ધરો	૧૧૯૨
દેવયોગ્ય ઓદન	૮૩૨	દ્રોણી	૮૭૭	ધર્મરક્ષામાં	
દેવાદાર	૮૮૨	દ્વાર	૧૦૦૪	નિમાયેલ	૭૨૫
દેવોનાં મવૈયા	૧૮૩	દ્વારકા	૯૮૦	ધર્મવિચાર	૧૩૮૧
દેવોની અહોરાત્ર	૧૫૯	દ્વારયાળ	૭૨૧	ધાડ	૮૦૦
દેવોને અલિદાન	૧૫૩૭	દ્વીપ	૧૦૭૮	ધાણા	૪૧૯
દેવોનો રથ	૭૫૨	દ્વેષયોગ્ય	૪૪૮	ધાણી	૪૦૧
દેશ	૯૪૭	દ્રોહ ચિંતવવો	૧૩૭૨	ધાણીનું ચૂર્ણ	૪૦૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
ધાતુ	૬૧૯	કરવો	૬૩૭	ભાગ	૭૫૦
ધાતુ ગાળવાની		ધૂમાડો	૧૧૦૩	ધ્વજનનો અગ્ર	
કુલડી	૯૦૮	ધૂત	૩૭૭	ભાગ	૭૫૦
ધાતુ સાત અગર		ધૂળ	૯૭૦	ધ્વજવાળો	૭૬૪
દરા	૬૧૯	ધૂળથી ખરડાયેલ	૧૪૮૩	ન	
ધાન્ય	૧૧૮	ધૂતિ	૩૦૮	નહરો	૪૫૦
ધાન્યના દાણા એકઠા		ધૂંટ	૪૩૨	નકામા હાથી	
કરવા	૮૬૫	ધોળી	૯૧૪	ધોડ	૧૨૫૨
ધાન્યના દાણા તથા		ધોયેલ રેશમી		નકામું	૧૪૪૬
મંજરી મહણ		વજ્ર	૬૬૭	નકુલ	૭૧૦
કરવી	૮૬૫	ધોયેલ વજ્રયુગલ	૬૫૮	નક્ષત્ર	૧૦૭
ધાન્યની પૃથ્વી	૯૩૯	ધોયેલું	૧૪૩૭	નક્ષત્ર-સત્તાવીસ	૧૦૮
ધાન્યનો અગ્ર		ધોંસરું	૭૫૬	નખ	૫૬૪
ભાગ	૧૧૮૧	ધોંસરે જોડેલ નવો		નખમાં ઝેરવાળો	૧૩૧૩
ધાન્યનો છોડ	૧૧૮૧	બળદ	૧૨૬૦	નગર	૯૭૧
ધારણા	૮૪	ધોરિત ગતિ	૧૨૪૬	નગરના દરવાજાનો	
ધાર્તરાષ્ટ્ર હંસ	૧૩૨૬	ધોળા સરસવ	૧૧૮૦	હાળ	૯૮૨
ધાવડી વૃક્ષ	૧૧૫૦	ધોળી કાંગ	૧૧૭૭	નગરનો અર્ધ	
ધાવમાતા	૫૫૮	ધોળી માટીવાળો		વિસ્તાર	૯૭૨
ધિક્કારેલો	૪૪૦	દેશ	૯૫૩	નગરનો દરવાજો	૯૮૧
ધીમું ચાલનાર	૪૯૫	ધોળો વર્ણ-		નગર બહારનો	
ધુન્ધુમાર	૭૦૧	કાંઈક	૧૩૯૩	બગીચો	૧૧૧૨
ધૂંસરીનું કાષ્ઠ	૭૫૬	ધ્યાન	૮૪	નગરશૈલ	૪૮૫
ધૂંસરીનો ખીલો	૭૫૭	ધ્રુવ	૧૨૨	નગરોનું કાંડ	૧૧૪૭
ધૂતારો	૩૩૧	ધ્વજ	૭૫૦	નમસ્કારી	૫૩૪
ધૂપ વગેરેથી સંસ્કાર		ધ્વજની નીચેનો		નટ	૩૨૮

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
નટીપુત્ર	૫૪૮	નવું ધાસ	૧૧૬૧	નાના ઠાંસ	૧૨૧૫
નણુંદ	૫૫૪	નવું વસ્ત્ર	૬૭૧	નાના નાકવાળો	૪૫૨
નદી	૧૦૭૯	નસ	૬૩૧	નાના પર્વતો	૧૦૩૪
નદીના પાણીથી		નહિ (નહી)	૧૫૩૯	નાના માછલાંનો	
થતા અનાજવાળો		નહિ ખેડેલ જમિ	૯૪૦	સમુદાય	૧૩૪૭
દેશ	૯૫૫	નળની નગરી	૯૮૦	નાના શરીરવાળો	૪૫૩
નદીનો વળાંક	૧૦૮૦	નળીજેવું હાડકું	૬૨૭	નાની કલથી	૧૧૭૫
નદીમથુ	૨૧૦	નાક	૫૮૦	નાની તરવાર	૭૮૫
નપુંસક	૫૬૨	નાક વિનાનો	૪૫૦	નાની વાડી	૧૧૧૩
નદો	૮૬૯	નાકનો મેલ	૬૩૨	નાનું કુંડલું	૧૦૨૫
નમસ્કાર	૧૫૦૩	નાગ	૧૩૦૭	નાનું સરેશ્વર	૧૦૬૫
"	૧૫૪૨	નાગ-સંકેત		નાનો	
નમેલું	૧૪૧૬	અગર કાળો	૧૩૦૮	આગળીઓ	૧૦૦૫
નરક	૧૩૫૯	નાગના ભેદો	૧૩૦૭	નાનો ઉંદર	૧૩૦૧
નરકની પીડા	૧૩૫૮	નાગરવેલ	૧૧૫૫	નાનો કીડો	૧૨૦૨
નરકવાસની		નાગો	૧૩૦૭	નાનો કૂવો	૧૦૯૩
સંખ્યા	૧૩૬૧	નાગોની નગરી	૧૩૦૭	નાનો ભાઈ	૫૫૨
નર્મદા	૧૦૮૩	નાયતું ધડ	૫૬૫	નાન્દીપાટક	૩૩૦
નવનિધિ	૧૯૩	નાટકના પાત્રો	૩૨૭	નાભિ	૬૦૬
નવ પ્રતિવાસુદેવ	૬૯૯	નાટકનું સ્થાન	૨૮૨	નાભિસુધીની	
નવ બલદેવ	૬૯૮	નાટકનો પ્રારંભ	૨૮૨	માળા	૬૫૭
નવ રસ	૨૯૪	નાટ્ય	૨૭૯	નાભિ સુધીની	
નવ વાસુદેવ	૬૯૫	નાટ્યપ્રબંધ	૨૮૪	મોતીની માળા	૬૫૭
નવી કુંપળો	૧૧૨૪	નાડી	૬૩૧	નાભિ સુધીની	
નવીન શિષ્ય	૭૯	નાના કરમિયા	૧૨૦૨	સોનાની કંદી	૬૫૭
નવું	૧૪૪૮	નાના કીડા	૧૨૦૧	નામ	૨૬૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
નાભાક્ષરવાળી		નિધિ	૧૯૨	નિશાન ચૂકેલ	૭૭૨
વીંટી	૬૬૪	નિંદા	૨૭૧	નિશાનખાજ	૭૭૨
નાયક	૪૯૮	નિંદાપૂર્વક દપકો	૨૭૪	નિશ્ચય	૧૩૭૪
નારકોઓ	૧૩૫૮	નિંદા	૧૫૪૧	"	૧૫૪૦
નારકી સાત	૧૩૬૦	નિપુણ	૩૪૨	નિષિદ્ધ કરાયેલ	૧૪૭૪
નારંગીનું જુક્ષ	૧૧૪૩	નિર્બંધ	૨૫૭	નિષેધ	૧૫૩૯
નારદ	૮૪૯	નિર્મેય	૧૩૬	નિષેધમાં	
નાવ	૮૭૬	નિયમ	૮૨	શિષ્યાળો	૮૫૬
નાવ ચઢાવવાનો		નિરંતર	૧૪૪૬	નિષ્ફળ	૧૫૧૬
કંડ	૮૩૭	"	૧૪૭૧	નીક	૧૦૮૯
નાય	૧૫૧૭	નિરર્થક	૧૫૧૬	નીચ	૯૩૨
નાશી ગયેલ	૮૦૫	નિગકરણ		નીચતા હોદ્દની	
નાસિકા	૫૮૦	કરનાર	૩૫૦	નીચેનો ભાગ	૫૮૧
નાસિકાનો મેલ	૬૩૨	નિગકરણ કરેલું	૧૪૭૩	નીચ સ્ત્રીને	
નારિતક	૪૯૦	નિરાશ	૪૩૯	ખોલાવવું	૩૩૪
"	૮૬૨	નિશુલ્લી	૪૩૭	નીચા મુખવાળો	૪૫૭
નાસ્તો	૪૨૫	નિશ્ચયાદિ મુનિ	૩૩૫	નીચું	૧૪૨૯
નાળિયેરની		નિર્જળ દેશ	૯૪૦	"	૧૫૪૧
કાચલી	૧૦૨૨	નિર્ધન	૩૫૮	નીચે	૧૫૨૬
નાળિયેરી	૧૧૫૧	નિર્ભયપણે સત્તુ		નીચે ફેંકેલું	૧૪૮૨
નિઃશ્વાસ	૧૩૬૮	તરફ જવું	૭૯૧	નીચેનું વસ્ત્ર	૬૭૩
નિનંત્રમાં રહેલા		નિર્મળ ક્રેશ	૫૭૦	નીરોગી	૪૭૪
ખે ખાડા	૬૦૮	નિર્મળ પાણી	૧૦૭૧	નીસ અંગન	૧૦૫૨
નિત્યકર્મ	૨૫૫	નિર્વાણ	૧૪૯૫	નીસ કમળ	૧૧૬૪
નિદ્રા	૩૧૩	નિર્વેદ	૩૨૧	નીસ મણિ	૧૦૬૫
નિધાન	૧૯૨	નિશાન	૭૭૭	નૃત્ય	૨૮૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
નૃત્ય શિક્ષક	૩૩૦	મધ્ય ભાગ	૬૧૮	પડધો	૧૪૧૦
નેતર	૧૧૩૭	પમથિયું	૧૦૧૩	પડજીવી	૫૮૫
નેતરનું આસન	૬૮૪	પગ ધોવાનું		પડદો	૬૮૦
નૈમામિક	૮૬૨	પાણી	૫૦૦	પડનાર	૪૪૫
નોળિયો	૧૩૦૨	પગની એડી	૬૧૬	પડવો	૧૪૭
નોંદા	૮૭૬	પગની છુટી	૬૧૫	પડેલું	૧૪૬૦
ન્યાય	૭૪૨	પગની પાની	૬૧૬	પડેલો	૮૦૬
ન્યાયપૂર્વક		પગનો અગ્ર		પતંગિયું	૧૨૧૩
વાતચીત	૨૭૫	ભાગ	૬૧૭	પતંગલિ	૮૫૧
ન્યાયશાસ્ત્ર	૨૫૧	પગમાં થયેલો		પતિ વહાલો	૫૧૬
ન્યાયાધીશ	૭૨૦	ફેલો	૪૬૫	પતિ જીતાં	
ન્યાસ	૨૫૬	પગમાં પડવું	૮૪૪	બરથી થયેલ	
		પગાર	૩૨૬	પુત્ર	૫૫૦
પકાવેલું	૧૪૮૫	પગાર લઈ કાઢવું		પતિ મરી ગયા	
પક્ષ	૧૪૭	કરનાર	૩૬૧	પછી થયેલ પુત્ર	૫૫૦
પક્ષનું બાણ સ્પર્ધ		પગાર વિના કાઢવું		પતિવ્રતા	૫૨૭
ઉપર સ્થાપવું	૭૮૧	કરનાર	૩૬૨	પતિ આદિ સેનાના	
પક્ષી	૧૩૧૬	પગે ચાલનાર	૪૬૭	બેઠ	૭૪૮
પક્ષીઓને		પાંખો	૬૮૭	પાની	૫૧૨
હજીનાર	૯૩૦	પટના	૬૭૬	પાનીની નાની	
પક્ષીની આંચ	૧૩૧૭	પટરાણી	૩૩૪	બહેન	૫૫૫
પક્ષીની પાંખ	૧૩૧૭	"	૫૨૦	પાનીની મોટી	
પક્ષીનો માથો	૧૩૧૯	પટોળ	૧૧૮૮	બહેન	૫૫૪
પક્ષીનો શબ્દ	૧૪૦૭	પડખાંની		પત્ર	૧૧૮૩
પગ	૬૧૬	પાંચળી	૬૨૭	પથનીનો રોગ	૪૭૦
પગના તળિયાનો		પડખે રહેનાર	૩૩૦	પથર	૧૦૩૪

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
પદ	૨૪૨	પરાભવ	૪૪૧	પર્વતનું ઊંચું	
પદ્મજન	૨૫૪	પરાભવ પામેલ	૪૪૦	સ્થાન	૧૦૩૨
પદ્ધતિ	૨૫૭	પરાળ	૧૧૮૨	પર્વતનો મધ્ય	
પરણેલ નાના		પરાળ વગેરેનો		ભાગ	૧૦૩૩
ભાઈનો કુંવારો		ભૂઠો	૧૧૮૨	પર્વમૂલ્ય	૧૪૮
મોટો ભાઈ	૫૨૬	પરિચય	૧૫૧૩	પર્વ સંધિ	૧૪૮
પરણેલી યુવાન		પરિણામ	૧૪૪૬	પરોઢિયું	૧૫૩૬
સ્ત્રી	૫૧૨	પરિપક્વ		પરોણો	૮૯૩
પરણેલી સ્ત્રી	૫૧૨	બુદ્ધિવાળો	૩૪૫	પરોવેલું	૧૪૮૭
પરધનેચ્છુ	૪૩૧	પરિમલ	૧૩૯૧	પલંગ	૬૮૩
પરનાળ	૧૦૮૯	પરિવાર	૭૧૫	પક્ષાણુ	૧૨૫૨
પરપોટો	૧૦૭૭	પરિશિષ્ટ	૨૫૭	પક્ષાંહી	૬૭૬
પરળ	૧૦૦૧	પરિશ્રમ	૩૧૯	પક્ષામન	૮૦૨
પરમંડલની		પરીક્ષક	૪૭૯	પક્ષારા	૧૧૩૬
ચિંતા	૭૧૫	પરુ	૬૨૪	પવિત્ર	૧૪૩૫
પરમિયો	૪૭૦	પર્મટન	૧૫૦૧	પવન ભરાતાં શબ્દ	
પરવાળાં	૧૦૬૬	પર્વત	૧૦૨૭	ચામ તેવો	
પરલોક	૧૫૨૮	પર્વત ઉપરનો		વાંસ	૧૧૫૩
પરશુરામ	૮૪૮	સમભાગ	૧૦૩૫	પવન વિનાનો	૧૪૯૪
પરસેવો	૩૦૫	પર્વતના દાંત		પદ્મ	૧૨૧૬
પરસ્પર	૧૪૯૯	જેવા ભાગો	૧૦૩૪	પશુઓનું યુગલ	૧૪૨૪
પરજીનો પુત્ર	૫૪૭	પર્વતની ઊધ્વ		પશુઓનું પદ્મક	૧૪૨૪
પરાક્રમ	૭૩૯	ભૂમિ	૧૦૩૫	પશુઓનો શબ્દ	૧૪૦૭
"	૭૯૬	પર્વતની નીચેની		પશુઓનો સમૂહ	૧૪૧૪
પરાજ્ય	૮૦૩	ભૂમિ	૧૦૩૫	પશુઓ પકડવાનો	
પરાધીન	૩૫૬	પર્વતની સંધિ	૧૦૩૪	કાંસો	૯૩૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
પશુપક્ષીઓનો		,,	૭૬૮	પાણીનો આરો	૧૦૮૭
સમુદાય	૧૪૧૨	પાંખતું મૂળ	૧૩૧૮	પાણીનો કાગડો	૧૩૨૩
પશુપાલની વૃત્તિ	૮૮૮	પાંગળો	૪૫૨	પાણીમાં થતું	
પશુપાલનું કામ	૮૮૮	,,	૪૫૫	નેતર	૧૧૪૫
પશુઓ રાખવાં	૮૬૪	પાછળ	૧૪૫૭	પાણીમાં દહીં	
પશુ સિવાય		પાછળ જનાર	૪૯૧	નાખતાં થતાં	
પ્રાણીનો સમૂહ	૧૪૧૪	પાછળ દોષ કહેવા	૨૬૮	ઠેકડાં	૮૩૧
પશુ કહવાવાનું		પાછળ પડેલો ચત્રુ	૭૩૨	પાણીવાળું દહીં	૪૦૯
સ્થાન	૯૩૦	પાંચ ધાતુ	૧૦૫૦	પાણી વિનાનો	
પશ્ચાત્તાપ	૧૩૭૮	પાંચ મજાથી ભ્રષ્ટ	૮૫૯	દેશ	૯૫૩
પસંદી	૫૯૮	પાંચ રામહરનો		પાતળું કરેલું	૧૪૮૬
,,	૮૮૬	મધ્ય ભાગ	૯૫૦	પાતાળ	૧૩૬૨
પહેરામણી	૫૨૦	પાડો	૯૬૨	પાદવું	૧૪૦૩
પહેરેગીરાનું		,,	૧૨૮૧	પાંદડાની નસ	૧૧૨૪
શપત	૧૫૦૩	પાડોશીનું ઘર	૧૦૦૧	પાંદડા વગેરેની	
પહેલાં	૧૫૩૫	પાડોશી રાજા	૭૩૨	શરમા	૬૮૨
પહેલાં	૧૫૪૨	પાણિનિ વૈમાકરણ	૮૫૧	પાંદડું	૧૧૨૩
પહેલાં ગામનો		પાણી-જળ	૧૦૬૯	પાપ	૧૩૮૦
વાડો હોમ તેવું		પાણીથી ભરેલો		પાપડ	૪૦૦
સ્થાન	૯૩૪	કળશ	૭૧૮	પાંપણ	૫૮૦
પહેલું	૧૪૫૮	પાણીના કરા	૧૬૬	પારો	૧૦૫૦
પહોળાઈ	૧૪૩૧	પાણીનાં મોજાં	૧૦૭૫	પારેવાનો સમૂહ	૧૪૧૫
પાંસળી	૬૦૧	પાણી નીકળવાનો		પાર્વતી	૨૦૩
પાંચલું	૧૪૮૫	રસ્તો	૧૦૮૮	પાર્વતીની	
પાખંડી	૮૫૬	પાણીનું ચકાકારે		સખીઓ	૨૦૫
પાવડી	૬૬૭	ભમવું	૧૦૭૬	પાર્વતીનું વાહન	૨૦૫

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
પાલકાષ્ઠ મુનિ	૮૫૩	પિતૃ તીર્થ	૮૪૦	પુલ્યવાન	૪૮૯
પાલખાની		પીઠદાની	૬૮૩	પુત્ર	૫૪૧
ભાજી	૧૧૮૬	પીંગળેલું	૧૪૮૭	પુત્રરક્તિન વિધવા	૫૩૦
પાલખી	૭૫૮	પીંગવાનું મંત્ર	૯૧૨	પુત્રવધૂ	૫૮૪
પાવડો-કોઠાળો	૮૯૨	પીઠ	૬૦૧	પુત્રવિનાની સ્ત્રી	૫૨૯
પાશ-કાંસો	૯૩૧	પીઠનું ઢાકકું	૬૨૭	પુત્રી	૫૪૨
પાસા	૪૮૬	પીઠનાર	૫૦૧	પુર્નલગ્ના સ્ત્રી	૫૨૫
પાસા પ્રમાણે		પીતમ્બર	૬૪૬	પુર્નલગ્ના સ્ત્રીનો	
સોગટાં ફેરવવાં	૪૮૭	પીપર	૪૨૧	પુત્ર	૫૪૭
પાસાવડે રમનાર	૪૮૫	પીપરીમૂળ	૪૨૧	પુત્રાગ	૧૧૩૪
પાસે	૧૫૩૪	પીપળાનો ઢાંડ	૮૧૫	પુરાણ	૨૫૨
પાળ	૯૬૫	પીપળો	૧૧૩૧	પુરાતન	૧૪૪૮
પિંડી	૬૧૫	પીંપળ	૧૧૩૧	પુરુષની કેડનો	
પિતા	૩૩૨	પીલુનું ઝાડ	૧૧૪૨	કંદોરો	૬૬૫
"	૫૫૬	પીલુનો ઢાંડ	૮૧૫	પુરુષલક્ષણ સ્ત્રી	૫૩૨
પિતાતુલ્ય	૪૮૮	પીળા ફુલવાળી		પુરુષનું ચિહ્ન	૬૧૦
પિતાના વંશમાં		ગુર્જ	૧૧૪૮	પુરુષવા	૭૦૧
થયેલા	૫૫૯	પીળા મગ	૧૧૭૨	પુરોહિત	૭૨૦
પિતૃઓની		પીળા કાંગ	૧૧૭૭	પુરુષ	૧૧૮૪
અહોરાત્ર	૧૫૯	પીળો-વર્ણ	૧૩૬૪	પુરુષની કળી	૧૧૨૫
પિતૃતર્પણ	૩૭૫	પીળો બાણ		પુરુષરચના	૬૫૩
પિતૃમત્ર	૮૨૧	પુરુષ	૧૧૩૫	પુરુષરસ	૧૧૨૭
પિત	૪૬૨	પુવાડીઆનું		પૂઠકું	૧૨૪૪
પિતળ	૧૦૪૭	ટક્ષ	૧૧૫૮	પૂઠડાંનું મૂળ	૧૨૨૭
પિતળ વિશેષ	૧૦૪૮	પુંજ	૮૬૯	પૂઠડામાં	
પતાર્થ	૫૬૨	પુણ્ય	૧૩૭૯	વિધવાળાં	૧૩૨૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
પૂન	૪૪૭	પેટનો ગડબડાટ	૧૪૦૩	પ્રભ	૫૦૧
પૂનમાટેનું		પેટભરી	૪૨૭	પ્રભપતિ તીર્થ	૮૪૦
પાણી	૫૦૦	પેટી	૧૦૧૫	પ્રજ્ઞ સામર્થ્ય	૧૫૨૪
પૂજાયેલ	૪૪૭	પેડાનો મદ્ય-		પ્રતાપ	૭૪૦
પૂજારી	૯૨૪	ભાગ	૭૫૬	પ્રતિબંધ વિનાનું	૧૪૬૬
પૂનમ	૩૩૬	પૈકું	૭૫૫	પ્રતિભાશાળી	૩૪૩
"	૪૪૬	પોતબ	૧૩૫૫	પ્રતિમા	૧૪૬૩
પૂડલો	૩૯૮	પોતાનાં વેદકર્મ		પ્રતિવાસુદેવ નવ	૬૯૯
પૂનમ	૧૪૯	છોડનાર	૮૫૭	પ્રત્યાહાર	૮૩
પૂનમ અમાસનું		પોતાનું	૫૬૨	પ્રથમ જ્ઞાન	૧૩૭૩
ભેયું નામ	૧૪૮	પોતાનું સર્વસ્વ		પ્રથમ પરિણીતા	
પૂનમની રાત્રિ	૧૪૩	આપી મશ		સ્ત્રી	૫૨૭
પૂરી	૩૯૮	કરનાર	૮૧૯	પ્રધાન	૭૧૯
પૂર્ણચંદ્ર ન		પોંચી	૬૬૩	પ્રપૌત્રનો પુત્ર	૫૪૪
હોમ તેવી પૂનમ	૧૫૦	પોપટ	૧૩૩૫	પ્રભાત	૧૩૮
પૂર્ણચંદ્ર હોય		પોપટનો સમૂહ	૧૪૧૫	પ્રમાદ	૧૩૮૨
તેવી પૂનમ	૧૪૯	પોંવા	૪૦૧	પ્રમાણ	૭૮૯
પૂર્વચરિત્ર	૨૫૬	પોતવ પ્ર૦	૮૮૩	પ્રલમકાળ	૧૬૦
પૂર્વ હિન્દુસ્તાન	૯૫૫	પૌત્ર	૫૪૪	પ્રવાલનો અગ્ર	
પૂર્વાદ દિશા	૧૬૭	પૌત્રનો પુત્ર	૫૪૪	ભાગ	૧૧૨૪
પૂર્ણ(સેતુ)	૯૬૫	પ્રકરણ	૨૫૪	પ્રવાહ	૧૦૮૭
પૂતના	૭૪૮	પ્રકાશ	૧૦૧	પ્રવેશદાર	૯૯૩
પૂચરાળ	૭૦૦	પ્રખ્યાત પિતાનો		પ્રવેશનું	૧૫૦૦
પૂખી	૯૩૫	પુત્ર	૫૦૨	પ્રવળપા	૮૧
પેટ	૬૦૪	પ્રગટ	૧૫૩૯	પ્રશંસા	૨૬૯
પેટનું બખતર	૭૬૮	પ્રગટ કરાયેલું	૧૪૭૮	પ્રશંસાવાચક શબ્દ	૧૪૪૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
મન્ન	૨૬૩	કરકવું	૧૫૨૩	કોલ્લો	૪૬૬
મસરતો ધૂપ	૬૪૯	કળ	૧૧૩૦	અ	
મસરનાર	૩૯૦	,,	૧૧૮૩		
મસવ	૫૪૧	કળ આપવું	૧૫૨૦	અકરાંનો સમૂહ	૧૪૧૭
મસૂતા સ્ત્રી	૫૩૯	કળ ભૂમિ	૯૪૬	અકરી	૧૨૭૫
મસતાવના	૨૬૨	કળવાળું વૃક્ષ	૧૧૧૬	અકરો	૧૨૭૫
મઠર	૧૪૫	કળે તેવું વૃક્ષ	૧૧૧૬	અકરો-જીવાન	૧૨૭૬
મહોલિકા	૨૫૯	કાંડેલું	૧૪૮૮	અકુલ વૃક્ષ	૧૧૩૫
માણુ	૧૩૬૭	કાવે તેમ બોલનાર	૩૪૭	અખતર	૭૬૬
માણુવાયુ	૧૧૦૮	કાળકો	૯૦૯	અખતર ધારી	૭૬૫
માણુમામ	૮૩	ફૂલ	૧૧૨૪	અખતર ધારીનો સમૂહ	
માળિત	૧૫૨૦	ફૂલ આંચા પછી			૧૪૧૭
મિયવચન	૨૬૪	ફળ આવે તેવું		અગતરાં	૧૨૧૪
મિયવાણીથી દાન		વૃક્ષ	૧૧૧૫	અગલાની જાતિ	૧૩૩૩
આપનાર	૩૫૧	ફૂલની રજ	૧૧૨૬	અગલી	૧૩૩૩
મિયવાદી	૩૫૧	ફૂલ વિનાના ફળ		અગલો	૧૩૩૨
પ્રેમી પાસે જનારી		વાળું વૃક્ષ	૧૧૨૬	અગાસું	૧૫૦૬
સ્ત્રી	૫૨૯	ફેંટો	૬૬૭	અંગડી	૬૬૩
પ્રેરણા કરેલું	૧૪૮૨	ફેંકસાં	૬૦૫	અંગાળ	૯૫૭
ખાલો	૧૦૨૪	ફેરફાર	૧૫૧૯	અંગીચો	૧૧૧૧
ખલવ પક્ષી	૧૩૪૦	ફોઇનો દોકરો	૫૪૫	અગ્નર	૯૮૮
ખુત ચાલ	૧૨૪૮	ફોગટ	૧૫૩૪	અટમોગરો	૧૧૪૮
ફે		ફોડવું	૧૪૮૮	અટુક	૮૧૩
ફટકડી	૧૦૫૫	ફોતરા કાઢવાં	૧૫૨૧	અતક	૧૩૪૧
ફણુગો	૧૧૮૩	ફોતરા વિનાનું	૧૪૩૬	અંદી	૧૧૭૯
ફણા	૧૩૧૫	ફોતરાંનો અમિ	૧૧૦૧	અદલાથી ખરીદેલ	૮૮૧
				અનાવટી ઝેર	૧૩૧૪

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
અનેલી	૩૩૨	અહેરો અને મૂંગો	૩૪૮	,,—ભાંગેલ શિંગડા-	
અંદીજન	૭૯૪	અળતણ	૮૨૭	વાળો	૧૨૫૯
અંધ આંધેલો	૧૦૯૬	અળદ	૧૨૫૬	,,—ભાર ઉપાડનાર	
અંધકોશ	૪૭૧	,,—એક ધોંસરીને			૧૨૬૩
અંધન	૪૩૯	વહન કરનાર	૧૨૬૨	,,—મોટો	૧૨૫૮
અન્ને	૧૪૨૩	,,—ખસી કરવા		,,—સારા રકન્ધવાળો	
અપૈયો	૧૩૬૯	લાયક	૧૨૫૯		૧૨૫૮
અપોરિયો	૧૧૪૯	અળદ-ગળીઓ	૧૨૬૩	અળદના અભા ઉપરનો	
અમણો ફંડ	૭૪૫	,,—ગાડને ખેંચનાર		ટેકરો	૧૨૬૪
અરડાનીચે હાડકાનું ત્રિક			૧૨૬૧	અળદનું માથું	૧૨૬૪
	૬૦૮	,,—ધરડો	૧૨૫૮	અળદનું શિંગડું	૧૨૬૪
અરોળ	૪૬૯	,,—છાંતવાળો	૧૩૬૩	અળદનો સમૂહ	૧૪૧૫
,,	૬૦૫	,,—જુવાન	૧૨૫૮	અળદેવ	૨૨૪
અરુ	૧૧૯૩	,,—ધોંસરી ખેંચનાર		અળદેવ નવ	૬૯૮
અલદેવ	૨૨૪		૧૨૬૧	અળદેવનું મુસળ	૨૨૫
,,	૬૯૮	,,—ધોંસરી વહન		અળદેવનું હળ	૨૨૫
અસ	૧૫૨૭	કરનાર	૧૨૬૩	અળવાન	૪૪૮
અહાર	૧૫૪૧	,,—ધોંસરે જોડેલ		અળહીનતા	૩૧૯
અહાર કાઢેલ	૪૪૦	નવો	૧૨૬૦	અળાત્કાર	૮૦૪
અહુ	૧૪૨૫	,,—નાકમાં નાથેલો		અળાત્કારે નરકમાં	
અહુ જલવાળો પ્રદેશ	૫૩		૧૨૬૦	નાંખવું	૧૩૫૮
અહુ નેતરવાળો દેશ	૫૪	,,—પીડ ઉપર ભાર		અળિધર	૯૯૬
અહુવિધ	૧૪૪૯	ઉપાડનાર	૧૨૬૩	અળિધરનો અહારનો	
અહેડાં	૧૧૪૫	,,—અધા કાર્યમાં		મંડપ	૬૯૬
અહેન	૫૫૩	આવતો	૧૨૬૧	અળિદાન	૪૪૭
અહેરો	૪૫૪	,,—એ છાંતવાળો	૧૨૬૩	,,	૮૩૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
બળેલું	૧૪૮૬	બારણું	૧૦૦૪	મગ કરનાર	૮૧૮
બળેલો ભાત	૩૯૬	બાહુદા નદી	૧૦૮૬	બે ઠોશ	૮૮૮
બાગ	૧૧૧૨	બાહુયુદ્ધ	૭૯૯	બેઠાં ઉંઘનાર	૪૪૨
બાજ પક્ષી	૪૮૭	બાળક	૩૩૮	બેઠી ભોમરિંગણી	૧૧૫૭
બાજુ ઉપર મૂકેલી રકમ		બાળકોનો સમૂહ	૧૪૧૯	બેઠેલ	૪૬૨
	૪૮૬	બાળ ચકલી	૧૩૩૧	બે ત્રણવાર બોલવું	૨૬૭
બાજુગર	૯૨૫	બાળ ચકલો	૧૩૩૨	બે દાંતની વચ્ચેની ભાગ	
બાજુગરની વિદ્યા	૯૨૫	બાળપણું	૩૩૯		૧૨૨૭
બાજોઠ	૭૧૮	બાળ હંસ	૧૩૨૭	બે દિવસની વચલી રાત્રિ	
બાણ	૭૭૮	બિન્નેરું	૧૧૫૦		૧૪૪
બાણ-ઝેરવાળું	૭૭૯	બડાયેલું પુષ્પ	૧૧૨૯	બેભાન	૪૬૧
બાણ ધારણ કરનાર		બિભાસ નદી	૧૦૮૬	બે માતાનો પુત્ર	૫૪૬
	૭૭૧	બિલ	૧૩૬૩	બેરતાવાળું સ્થાન	૯૮૬
બાણ નાખેલું	૭૭૯	બિલાડો	૧૩૦૧	બેલગાડી	૭૫૩
બાણનાં પીંછાં	૭૮૧	બિહાર	૯૫૭	બે વાર બેઠેલું	૯૬૮
બાણનું છોડવું	૭૮૦	બીડ લવણ	૯૪૨	બે હથેળી જોડવી	૫૬૬
બાણનું ભાથું	૭૮૧	બીલી વૃક્ષ	૧૧૩૫	બોડી આદાણી	૧૨૬૯
બાણનું મૂળ	૭૮૧	બીલુનો દંડ	૮૧૫	બોરડી	૧૧૩૮
બાણનો અગ્રભાગ	૭૮૭	બુધ ગ્રહ	૧૧૭	બોળવામાં કુશળ	૩૪૬
બાણનો વેગ	૭૮૦	બુદ્ધ	૨૩૨	બોલાવવું	૨૬૧
બાણ-ચોદાનું	૭૫૯	બુદ્ધ સાત	૨૩૫	બોલાવીને હુકમ કરવો	
બાણ વાપરવામાં કુશલ		બુદ્ધિ	૩૦૮		૨૭૭
	૭૭૨	બુદ્ધિતા મુલુ	૩૧૦	બૌદ્ધ દર્શન	૮૬૧
બાણાસુરનું નગર	૯૭૭	બુદ્ધિવાળી સ્ત્રી	૫૨૨	અભયમ	૮૦૮
બારણા પાસેનો ઓઠલો		બૃહસ્પતિ	૧૧૮	અદ્ભુત	૮૩૮
	૧૦૧૦	બૃહસ્પતિસવનામનો		અદ્ભુતપણું	૮૪૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
અક્ષાબિન્દુ	૮૩૮	ભરવાડણુ	૫૨૨	ભિક્ષુકીનો પુત્ર	૫૪૯
અક્ષમય	૮૨૧	ભરેલું	૧૪૭૩	ભિક્ષુણી	૫૩૨
અક્ષા	૨૨૧	ભવનપતિ	૯૦	ભીંજાયેલું વસ્ત્ર	૬૭૯
અક્ષાંજલિ	૮૩૮	ભવાં	૫૭૯	ભીંત	૧૦૦૩
અક્ષાસન	૮૩૮	ભવાંનો વચડો		ભીનું	૧૪૯૨
આલ અહોરાત્ર	૧૬૦	ભાગ	૫૮૦	ભીમસેન	૭૦૭
આલણુ	૮૧૧	ભાષિ અહેન	૫૬૧	ભીલ	૯૩૩
આલણોનો સમૂહ	૧૪૧૯	ભાગ	૧૪૩૪	ભીસોનું સ્થાન	૧૦૦૨
આલ તીર્થ	૮૪૦	ભાગ્ય	૧૩૭૯	ભૂખ	૩૯૩
ભ		ભાંગ	૧૧૭૯	ભૂખથી પીડિત	૪૨૮
ભમંકર	૪૭૧	ભાંગરો	૧૧૮૭	ભૂખ્યો	૩૯૨
ભંડાર	૯૯૫	ભાટ-ચારણુ	૭૯૪	ભૂંડ	૧૨૮૭
ભગીનો	૫૪૩	ભાણેજ	૫૪૩	ભૂતચરત	૪૯૧
ભદ્રમોચ	૧૧૯૩	ભાતું	૪૯૩	ભૂતચત્ર	૮૨૨
ભદ્રાસન	૭૧૬	ભાભી	૫૧૪	ભૂમિકા	૩૨૭
ભમરા જેવું છવકું	૧૨૧૫	ભાર ઉપાડનાર	૩૬૪	ભૂમિનો ખાડો	૧૩૬૪
ભમરો	૧૨૧૨	ભારદ્વાજ પક્ષી	૧૩૪૦	ભૂલી જવાયેલું	૧૪૯૫
ભમવું	૧૫૧૯	ભાર પ્ર	૮૮૫	ભૂષણ	૬૪૯
ભય	૩૮૧	ભારવટિમાં	૧૦૦૯	ભૂયણનો શબ્દ	૧૪૦૫
ભયંકર	૩૦૨	ભાલાવાળો	૭૭૦	ભાયાનક	૧૦૩૨
ભયંકર યુદ્ધ ભૂમિ	૮૦૧	ભાસો	૭૮૫	ભંગીગણ	૨૧૦
ભયપીડિત	૩૬૬	ભાવિક્ષ્ણ	૧૬૨	ભેટ	૭૩૭
ભયભીત	૪૪૮	ભાષ્ય	૨૫૪	ભેદ	૭૩૬
ભરત	૭૦૨	ભાસ પક્ષી	૧૩૩૮	ભેરીનો અવાજ	૧૪૦૯
ભરતી	૧૦૭૬	ભિક્ષા	૮૧૩	ભોગળ	૧૦૦૪
ભરવાડ	૮૮૯	ભિક્ષાનો સમૂહ	૧૪૧૫	ભોજન	૩૯૫

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
”	૪૨૩	મંજરી	૧૧૨૨	મધ	૧૨૧૪
ભોજન અને વસ્ત્ર	૬૮૫	મઠ	૯૯૪	મધમાખી	૧૨૧૩
ભોજન માટે પોતાના		”	૧૧૭૪	મધુર	૧૩૮૯
ગોત્રાદિ કહેનાર	૮૫૬	મઠો	૩૯૬	મધુર અવાજ	૧૪૦૯
ભોજ્યવત્તુ વૃક્ષ	૧૧૪૪	મણ્ડી	૧૦૫૯	મધુર વચન	૨૬૬
બ્રહ્માત્મક જ્ઞાન	૧૩૭૪	મણિમાર	૯૧૦	મધ્ય	૧૪૬૦
મ		મંડપ	૧૦૦૩	મધ્ય દેશ	૯૫૧
મગ	૧૧૭૨	મત	૪૩૬	મધ્ય સ્વર	૧૪૦૨
મગ-કાળા	૧૧૭૩	મથુરા	૯૭૮	મધ્યાહ્ન	૧૩૯
મગજ	૬૨૫	મથેલું દહીં	૪૦૯	મનુષ્ય	૩૩૭
મગદળ	૭૮૫	મદ	૩૧૨	મનુષ્યની બિંચાઈ પ્રમાણ	
મગધ	૯૬૦	”	૧૨૨૩		૬૦૦
મગનું ખેતર	૯૬૬	મદિરા	૯૦૨	મનુષ્યનો યજ્ઞ	૮૨૨
મગનું પાણી	૪૦૪	મદિરાનું પાત્ર	૯૦૬	મનુષ્યનો સમૂહ	૧૪૧૬
મગરમચ્છ	૧૩૪૫	મદિરાનો કાદવ	૯૦૪	મનુષ્ય હાથી ધોડાનો	
”	૧૩૪૯	મદિરા ગતાવતી	૯૦૫	સમૂહ	૧૪૧૩
મગર વગેરે જલજંતુઓ		મદ્દુરમચ્છ	૧૩૪૭	મંત્રથી સંસ્કારિત પદ્મ	
	૧૩૫૧	મદ્દુરમચ્છની			૮૨૯
મંકોડો	૧૨૦૬	સ્ત્રી	૧૩૪૭	મંત્રાદિથી સંસ્કારિત	
મંગળ ગ્રહ	૧૧૭	મઘ	૯૦૨	અગ્નિ	૮૨૬
મચ્છ-તૃણચારી	૧૩૪૬	મઘની ઈન્દ્રિયા થાય તેવો		મંદ	૧૫૪૨
મચ્છરાજ	૧૩૪૬	ભક્ષ્ય પદાર્થ	૯૦૭	મંદરાચલ	૧૦૩૦
મછવો	૮૭૯	મઘની તર	૯૦૫	મન્વંતર	૧૬૧
મજ્જ્યુત બાધો	૧૪૭૨	મઘપાતમાં થતું	૫૮૫	મરકતમણિ	૧૦૬૪
મજૂર	૩૬૩		૨૮૧	મરણ	૩૨૩
મજ્જા-ચરણી	૬૨૮	મઘ પીવાનો ક્રમ	૯૦૬	મરી-કાળા	૪૧૯

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
અર્થદા	૭૪૪	માંસબક્ષક	૪૨૯	,,-ખારી	૯૪૦
,,	૯૬૨	માંસ-મુખ્ય	૬૨૩	,,-સારી	૯૪૦
મલમાયલ	૧૦૨૯	માંસ-લોદાના શળિયા		માટીની ખૂતળી	૧૦૧૪
મલિન-પાણી	૧૦૯૧	ઉપર પાકેલું	૬૨૩	માટીનું ઢેકું	૯૭૦
મલિનતા	૩૦૭	માંસ-શુષ્ક	૬૨૪	માટી વગેરેનાં રમકડાં	
મલ્લિકાક્ષ હંસ	૧૩૨૬	માક્ષિક ધાતુ	૧૦૫૪	બનાવવા	૯૨૨
મશક	૧૦૨૫	માખણ	૪૦૭	માણિક	૧૦૬૪
મસળેલું ધા-મ	૧૧૮૩	માગધ	૭૯૫	માંડલિક રાજા	૬૯૦
મસાલો	૪૧૭	માગવાથી મળેલું	૮૬૬	માતા	૩૩૫
મસૂર	૧૧૭૦	માગશર પૂનમ	૧૫૦	,,	૫૫૭
મસ્તક	૫૬૬	માગશર વગેરે મહિના		માતાના પિતા	૫૫૭
મસ્તક ઉપર મુગટ			૧૫૨	માતાના વંશમાં થયેલા	
આકારની માળા	૬૫૪	માગોને મેળવેલ	૮૮૧		૫૫૯
મસ્તકની પુષ્પમાળા	૬૫૧	માગેલું	૮૮૧	માતા પિતા	૫૬૦
મસ્તકનો મણિ	૬૫૦	માગ્યા વિના મળેલું	૮૬૬	માતામહના પિતા	૫૫૭
મહાપદ્મ-નાગ	૧૩૦૯	માંકડ	૧૨૦૯	માથાનું બાજતર	૭૬૮
મહાવત	૭૬૨	માંગલિક	૪૩૩	માથા આગળ લટકતી	
મહાવતના પગની સંજ્ઞા		માછલાં પકડવાની જાળ		પુષ્પમાળા	૬૫૨
	૧૨૩૧		૯૨૯	માથા પાછળ લટકતી	
મહુડાનો દારુ	૯૦૪	માછલાં પકડવાનો		માળા	૬૫૨
મહુડો	૧૧૪૧	આંકડો	૯૨૯	માધવી લતા	૧૧૪૭
મહેમાનગીરી	૪૯૯	માછલાં પકડવાનો		માનના પ્રકારો	૩૧૭
મળ	૬૩૧	કરંડિયો	૯૨૯	માનસિક પીડા	૧૩૭૧
મળ ત્યાગ કરેલું	૧૪૯૫	માછલું	૧૩૪૩	માંધાતા	૭૦૦
માંસ	૬૨૨	માછીમાર	૯૨૯	માપ	૮૮૩
માંસનો રસ	૪૧૩	માટી	૯૪૦	માપ વિશેષ	૮૮૩

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
મામી	૫૨૩	મિષ્ટાન્ત	૪૧૧	મૂત્રાશય	૬૦૬
મામો	૫૫૨	મીઠાથી સંસ્કારિત		મૂત્રાશયની નીચે સાથ-	
મામા	૩૭૭	૬૦૫	૪૧૧	ળનો સંધિભાગ	૬૧૩
મામાવી	૩૭૬	મીઠાની ખાણ	૬૪૧	મૂર્ખ	૩૫૨
મારવાડ	૬૫૭	મીઠું	૧૩૮૮	મૂર્ખતા	૩૧૧
મારી (મરકી)	૩૨૫	મીણ	૧૨૧૪	મૂર્છા	૩૦૭
માર્ગ	૬૮૩	મીમાંસા	૨૫૧	,,	૮૦૧
માદ્યવાન	૧૦૨૯	મુકુટ	૬૫૧	મૂઢ્ય	૮૬૮
માશીનો દીકરો	૫૪૫	મુખ	૫૭૨	મૂળ	૧૧૮૩
માસ	૧૫૨	મુખ્ય	૧૪૩૮	મૂળથી શાખાસુધીનો	
માસાનું પ્રમાણ	૮૮૩	મુખ્ય પ્રધાન	૭૨૦	ભાગ	૧૧૨૦
માલણ	૬૦૦	મુંજ-તુણ	૧૧૬૨	મૂળમાંથી ઉખેડી	
માલવ દેશ	૬૫૬	મુંડિત	૪૫૮	નાખેલ	૧૪૮૦
માળી	૬૦૦	મુનિ	૭૫	મૂળો	૧૧૬૦
મિત્ર	૭૩૦	મુનિનું વસ્ત્ર	૬૭૮	મૃગ-હરણ	૧૨૬૩
મિત્રતા	૭૩૦	મુસાફર	૪૬૩	મૃગચર્મનો પંખો	૬૮૭
મિત્રનો સમૂહ	૧૪૨૨	મુસાફરનો સમુદાય	૪૬૩	મૃગતુષ્ણા	૧૦૧
મિત્રબળ	૭૬૦	મુસાફરીનો રથ	૭૫૨	મૃગના રુંવાટાનું	
મિત્રરાજ	૭૩૨	મુદ્દત	૧૩૭	વસ્ત્ર	૬૭૦
મિત્ર વગેરેને આનંદ		મૂંગો	૩૪૬	મૃગને પકડવાની	
હિપ્તબલ	૭૩૧	,,	૪૩૮	બળ	૬૨૮
મિત્રવત્સલ	૪૮૬	મૂઝ	૫૮૩	મૃગાદિને પાડવા માટે	
મિથિલા	૬૭૫	મૂઠી	૫૬૭	ખાડો	૬૩૧
મિશ્રબળિ	૮૬૫	મૂઢતા	૩૨૦	મૃતકનું સ્નાન	૩૭૫
મિશ્રવચન	૨૬૫	મૂતરેલું	૧૪૬૫	મૃત સંતતિવાળી	
મિશ્રિત	૧૪૬૬	મૂત્ર	૬૩૩	સ્ત્રી	૫૩૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
મૃત્યુ	૧૮૪	મોઝડી	૯૧૫	મોર	૧૩૧૯
"	૩૨૩	મોટા પેટવાળો	૪૫૦	મોરથુથુ	૧૦૫૨
મૃત્યુ પાછળ પિંડાદિ		"	૪૫૮	મોરના પીંછાનો	
દાન	૩૭૪	મોટા માથાવાળી નાની		ચાંદો	૧૩૨૦
મૃત્યુ ખામેલ	૩૭૩	કીડી	૧૨૦૭	મોરની વાણી	૧૩૨૦
મૃદંગ	૨૯૩	મોટાં માછલાં	૧૩૪૮	મોરનું પીંછું	૧૩૨૦
મૃદંગનો શબ્દ	૧૪૦૮	મોટાં મોન્ન	૧૦૭૫	મોરનો સમૂહ	૧૪૧૫
મૃદંગ વગાડનાર	૯૨૪	મોટી કીડી	૧૨૦૬	મૌન	૭૭
મૃદંગ વિશેષ	૨૯૩	મોટી ગરોળી	૧૨૯૯	"	૧૫૨૮
મેઘ	૧૬૪	મોટી ચુંદો	૧૧૪૪	મ્યાન	૭૮૩
મેઘગર્જના	૧૪૦૬	મોટી જવાબા	૧૧૦૨	મ્લેચ્છ નતિ	૯૩૪
મેઘમેણી	૧૬૫	મોટી ડાળી	૧૧૧૯	મ્લેચ્છ દેશ	૯૫૨
મેના	૧૩૩૬	મોટી નદી	૧૦૯૧	ય	
મેરુપર્વત	૧૦૩૧	મોટી નસ	૬૩૧	યક્ષ	૧૯૪
મેલું	૧૪૩૫	મોટી બહેન	૩૩૫	યક્ષકર્મ	૬૩૮
મેષાદિ રાશિ	૧૧૬	મોટું કુડલું	૧૦૨૫	યજુર્વેદ જાણનાર	૮૧૯
મેળવેલું	૧૪૯૦	મોટું વામણ	૧૦૨૬	યજ્ઞ	૮૨૦
મૈથુન	૫૩૬	મોટું હળ	૮૯૦	યજ્ઞ કરવાના સ્વભાવ-	
મૈથુનની ધમ્માવાળી		મોટો ધડો	૧૦૨૨	વાળો	૮૧૮
ઝી	૫૨૭	મોટો ભાઈ	૫૫૧	યજ્ઞની આમિક્ષા	૮૩૧
મૈથુન સંબંધી		મોટો વાછરડો	૧૨૬૦	યજ્ઞની ભૂમિ	૮૨૪
અપવાદ	૨૭૨	મોતી	૧૦૬૮	યજ્ઞની વાડ	૮૨૪
મોક્ષેલું	૧૪૯૨	મોતીની છીપ	૧૨૦૪	યજ્ઞની વેદી	૮૨૪
મોક્ષ	૭૪	મોતીનો હાર	૬૫૮	યજ્ઞનું ઇષ્ટાપૂર્ત	
મોગરો	૧૧૪૮	મોથ	૧૧૯૩	કર્મ	૮૩૫
મોચી	૯૧૪	મોદક	૪૦૦	યજ્ઞનું ધનપાત્ર	૮૨૯

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
મગનું જુહાપાત્ર	૮૨૮	યુક્તિવાળું વચન	૨૬૮	યોગના આઠ	
મગનું પાત્ર	૮૨૮	યુગલ	૧૪૨૩	અંગ	૮૧
મગનું પાત્ર વિશેષ	૮૨૮	યુધિષ્ઠિર	૭૦૭	યોગ્ય અયોગ્યની	
મગનું પૂર્ત કર્મ	૮૩૪	યુદ્ધ	૭૯૬	પરીક્ષા	૧૩૭૪
મગમાં ખાતાં વધેલું		„—કોલાહલવાળું	૭૯૬	યોનિ	૬૦૯
દ્રુમ	૮૩૪	યુદ્ધથી પાછા નહિ		યોનિ અને લિંગ	૬૧૧
મગનું શેષ દ્રુમ	૮૩૪	ફરનાર	૭૯૫	મૌવન	૩૩૯
મગમાં થતો પશુવધ	૮૩૦	યુદ્ધને યોગ્ય			૨
મગરતંબ	૮૨૪	હાથી	૧૨૨૨	ગતાર્થદન	૬૪૨
મગનાં શેષ કર્મ	૮૩૪	યુદ્ધનો ઢોલ	૭૯૯	સ્ત્રાકમળ	૧૧૬૨
મગાર્હ	૮૩૦	યુદ્ધનો રથ	૭૫૧	„—સંધ્યા	
મગિમ યુપનું કડું	૮૨૫	યુદ્ધનો શીરખંડોર	૧૪૦૪	વિકાસી	૧૧૬૪
મત અને માત	૧૨૩૧	યુદ્ધ પહેલાં સંસ્મરણનું		રક્ષણ	૧૫૨૩
મમ	૮૧	વિધાન	૭૮૯	રક્ષણ કરાયેલું	૧૪૯૭
„	૧૮૪	યુદ્ધમાંટે સંજ્ઞા		રક્ષણીયને	
મમની પુરી	૧૮૬	હાથી	૧૨૨૧	અચાવનું	૧૫૦૨
મમની સ્ત્રી	૧૮૫	યુદ્ધમાં આગળ		રચના	૧૪૯૯
મમનો દાસ	૧૮૬	જૂનું	૮૦૦	રજ	૫૩૫
મમનો પ્રતિહારી	૧૮૬	યુદ્ધમાં કુશળ	૭૯૩	રજસનો કાળ	૫૩૬
મમનો લેખક	૧૮૬	યુદ્ધમાં થતું મદિરા		રજસ્વલા	૫૩૪
મમુના	૧૦૮૩	પાન	૮૦૨	રજસ્વલા કન્યા	૫૩૬
મશ	૨૭૩	યુવતીઓનો		રજઘ	૬૭૫
માગ કરનાર	૮૧૭	સમૂહ	૧૪૧૫	રતિકાલનો અવ્યક્ત	
માચક	૩૮૭	યુવરાજ	૩૩૨	અવાજ	૧૪૦૮
માચનાં	૩૮૮	યુવાન સ્ત્રી	૫૧૧	રાત	૧૦૬૩
મારાવદકમ	૮૫૧	યુવાની	૩૩૯	રથ	૭૫૧

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
સ્થ-કાંઅળથી		સ્થારી	૮૮૯	રામ	૨૯૫
ઢંકાયેલ	૭૫૪	રમત	૫૫૫	રામકન્યા	૩૩૩
સ્થ-દેવાનો	૭૫૨	રવૈયાના આકારનું		રામદંત	૫૮૪
સ્થ-મહોત્સવનો	૭૫૨	શસ્ત્ર	૭૮૭	રામધાની	૯૭૩
,, -મુસાફરીનો	૭૫૨	રવૈયો	૧૦૨૩	રામપુત્રનો સમૂહ	૧૪૧૭
,, -યુદ્ધનો	૭૫૧	રવૈયો આંધવાનો		રામમહેલ	૯૯૨
,, -વસ્ત્રથી ઢંકાયેલ	૭૫૪	ખીસો	૧૦૨૩	રામમાર્ગ	૯૮૬
,, -વાધના ચામડાથી		રસ-કડવો	૧૩૮૯	રામવંશી	૭૧૩
ઢંકાયેલ	૭૫૫	,, -કપાલો	૧૩૮૯	રામશૃંગમચ્છ	૧૩૪૭
,, -સ્વેતકંઠઅળથી		,, -ખારો	૧૩૮૮	રામસર્પ	૧૩૦૪
ઢંકાયેલ	૭૫૪	,, -ખાટો	૧૩૮૯	રામહંસ	૧૩૨૬
,, -છીઓ માટે પડા		,, -તીખો	૧૩૮૯	રામ	૩૩૩
વાળો	૭૫૩	,, -તૂરો	૧૩૮૯	,,	૬૯૦
સ્થકાર	૯૧૭	,, -મધુર	૧૩૮૮	રામખેનો	
સ્થકારક	૮૯૯	રસ નવ	૨૯૪	સમૂહ	૧૪૧૭
સ્થનાં અંગો	૭૫૮	રસજ	૧૩૫૬	રામની શરમા	૭૧૬
સ્થનું લોઢાનું		રસ ધાતુ	૬૨૦	રામનું છત્ર	૭૧૭
ઢાંકણ	૭૫૮	રસના સ્થામીભાવ	૨૯૫	રામને યોગ્ય	
સ્થને યોગ્ય ઘોડો	૧૨૩૪	રસાંગન	૧૦૫૩	હાથી	૧૨૨૨
સ્થનો સમૂહ	૧૪૨૨	રસાનળ	૧૫૨૫	રામનો સાળો	૩૩૩
સ્થમાં રહી યુદ્ધ		રસોઈ ઓ	૭૨૨	રાજેશ્વર	૬૯૦
કરનાર	૭૬૧	રસોડું	૯૯૮	રામ ઉપકારી છ	
સ્થ વગેરેનો		રસોડાનો ઉપરી	૭૨૨	ગુણ	૭૩૫
અગ્રભાગ	૭૫૮	રાઈ	૪૧૯	રામનાં સાત	
સ્થવાળો	૭૬૧	રાક્ષસ	૧૮૭	અંગ	૭૧૪
૨૬ કરેલું	૧૪૭૩	રાખ	૮૨૮	રાણી-સામાન્ય	૫૨૦

શબ્દ	સંલોક	શબ્દ	સંલોક	શબ્દ	સંલોક
રાણીઓનો		રાવણ	૭૦૬	લ	
બગીચો	૧૧૧૩	રાશિનો ઉદય	૧૧૬	લક્ષ્મીપત્રી	૧૩૨૮
રાતા અને કાળો-		રાહુ	૧૨૧	લક્ષ્મણ	૭૦૪
મિશ્રિત વર્ણ	૧૩૬૮	રાગ	૬૪૭	લક્ષ્મી	૨૨૬
રાતો વર્ણ	૧૩૬૫	રાંછ	૧૨૮૯	લક્ષ્મીવાળો	૩૫૭
,, -કાંધક	૧૩૬૬	રુચિવાળો	૪૪૫	લગામ	૧૨૫૨
રાત્રિ	૧૪૧	રુદન	૧૪૦૨	લંગડો	૪૫૫
,,	૧૫૩૩	,, -આંતરિક	૧૪૦૨	લંગોટી	૬૭૬
રાત્રિનો છદ્ધો		રૂંવાટાં	૬૩૦	લજ્જા	૩૧૧
ભાગ	૧૪૫	રૂપાનાણાં ઉપરનો		લજ્જા પામેલું	૧૪૮૪
રાત્રિનો પ્રથમ ભાગ	૧૪૪	અધિકારી	૭૨૩	લજ્જાળુ	૩૯૦
રાત્રિમાં થયેલ		રૂપાળો	૪૪૮	લગ્નમાં જીતેલ	૮૦૬
આક્રમણ	૮૦૧	રૂપી	૧૪૪૯	લતાગુદ	૧૧૧૫
રાત્રિયુગલ	૧૪૪	રૂપું	૧૦૪૩	લમણાં	૫૭૪
રાત્રિસમૂહ	૧૪૩	રેટ	૧૦૯૩	,,	૫૮૨
રાત્રિનું અન્ન-		રેટીઓ	૯૧૧	લંપાક દેશ	૯૬૦
થાળીમાં	૪૧૧	રેતી	૧૦૮૯	લંપાઈ	૧૪૩૨
,, અન્ન પાણીથી	૪૧૨	રેતાળ જમીન	૧૦૭૮	લમ	૨૯૨
રાત્રી ફૂકડો	૧૩૪૨	રેશમી વસ્ત્ર	૬૭૦	લસાટ	૫૭૩
રાફડો	૯૭૦	રોકાણ	૧૪૬૮	લસાટ ઉપર લટકતા	
રાખ	૪૧૫	રોગ	૪૬૨	વાળ	૫૬૬
રાખડી	૩૯૭	રોગી	૪૫૯	લસાટનું આભૂષણ	૬૫૫
રામચંદ્ર	૭૦૩	રોઝ	૧૨૮૬	લવ	૧૩૬
રામના બે પુત્ર	૭૦૪	રામાંચ	૩૦૫	લવણ સમુદ્ર	૧૦૭૫
રાંધી	૯૧૫	રામાવસ્ત્રી	૬૦૬	લવિંગ	૬૪૬
રાવડી	૬૮૧	રાંસાનું ઘાસ	૧૧૯૧	લરકર	૭૪૫

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
લસણ	૧૧૮૬	લોલો પીળો મિશ્રિત		લોધર	૧૧૫૬
,,-લોલ	૧૧૮૭	વણુ	૧૩૯૪	લોખાન	૬૪૮
લાકડાની કોદાળી	૮૭૮	લોલો વણુ	૧૩૯૪	લોભી	૪૨૬
લાકડાનો કીડો	૧૨૦૩	લીવરના અંદરનો		લોહી	૬૨૧
લાકડી	૭૮૫	ભાગ	૬૦૫	લોહી ઝરતું વણુ	૪૭૦
લાકડીવાળો	૭૭૧	લુહાર	૯૨૦	વ	
લાખ	૬૮૫	લૂંટ	૮૦૩	વંશ	૫૦૩
લાંઘણ	૪૭૩	લેખક	૪૮૩	વંશજ	૭૧૩
લાંચ લેનાર	૪૭૫	લેણદાર	૮૮૨	વંશલોચન	૧૧૫૪
લાંછન	૧૦૬	લેપ	૬૩૯	વફૂતા	૩૪૬
લાંબા અંડવાળો	૪૫૭	લેપાચેલું	૧૪૮૩	વચન	૨૪૧
લાંબી કંઠી	૬૫૭	લેશ	૧૩૬	વચમાં	૧૫૩૮
લાંણું	૧૪૨૮	,,	૧૪૨૭	વચલી આંગળી	૫૯૩
લાંણુ લિંણુ	૧૧૪૯	લોક	૧૩૬૫	વચણું	૧૪૬૦
લાંબો વખત	૧૫૩૨	લોકપ્રવાદ	૨૭૦	વચ્ચેનું	૧૪૬૦
લાલ મશિતિ		લોકડી	૧૨૯૦	વછેરો	૧૨૩૨
પીળોવણુ	૧૩૯૭	લોકલોકનામનો		વજનમાં સમા-	
લાળ	૬૩૩	પર્વત	૧૦૩૧	નતા	૧૫૧૮
લાળમાં ઝેરવાળો	૧૩૧૩	લોહાની કડાઈ	૧૦૨૨	વજની જવાલા	૧૮૧
લિંગનો મેલ	૬૩૪	લોહાની કોશ	૧૦૩૯	વજનો ધ્વનિ	૧૮૧
લિપી	૪૮૪	લોહાની પ્રતિમા	૧૪૬૪	વટાણા	૧૧૭૦
લીખ	૧૨૦૮	લોહાનું બખતર	૭૬૯	વડ	૧૧૩૨
લીખડો	૧૧૩૯	લોહાનું બાણ	૭૭૯	વડ દાદા	૫૫૭
લીલા ઘાસવાળો		લોહાનો કાટ	૧૦૩૮	વડવાનળ	૧૧૦૦
દેશ	૯૫૫	લોહાનો ઘણુ	૯૨૦	વડાં	૪૦૦
લીલી માખી	૧૨૧૪	લોહું	૧૦૩૭	વણુકર	૯૧૭

શબ્દ	રસોક	શબ્દ	રસોક	શબ્દ	રસોક
વણકરની સાળ	૯૧૩	વર્તનાર	૩૮૯	ભાગ	૮૭૮
વણવું	૯૧૩	વર્ષ	૧૫૮	વહાણવટી	૮૭૫
વધમાટે ઉચ્ચત	૩૭૨	,,	૧૫૩૫	વહેળાઓ	૧૦૮૮
વધ યોગ્ય	૩૭૩	વદિગત	૧૨૪૭	વાંસ	૧૧૫૩
વધી ગયેલા પાણીના		વશચયેલ	૪૩૨	વાંસનો ફંડ	૮૧૫
માર્ગ	૧૦૮૮	વશિષ્ઠ ઋષિ	૮૪૯	વાંસનો પરોણો	૧૨૩૦
વધેલું	૧૪૯૫	વશીકરણ	૧૪૯૮	વાંસનો શબ્દ	૧૪૦૯
વનસ્પતિની છ		વસુદેવ	૨૨૩	વાંસળી વગાડનાર	૯૨૫
બાતિ	૧૨૦૨	વસ્ત્ર	૬૬૬	વાંસલો	૯૧૮
વંદન કરનાર	૩૪૯	,,-કાણાવાળું	૬૭૯	વાક્ય	૨૪૨
વમન કરેલું	૧૪૯૫	વસ્ત્રથી ઢંકાયેલા		વાગેળ	૧૩૩૭
વમળ	૧૦૮૮	રથ	૭૫૪	વાધ	૧૨૮૫
વરદાન આપનાર	૪૮૦	વસ્ત્રની ગાંઠ	૬૭૩	વાઘરી	૯૨૮
વરના મિત્રો	૫૧૭	વસ્ત્રની દર્શીઓ	૬૬૭	વાઘોડિયું	૯૧૯
વરવહુ	૫૧૯	વસ્ત્રનો છોડો	૬૬૭	વાંકા વાળ	૫૬૯
વરસાદ	૧૬૬	વસ્ત્રનો પંખો	૬૮૮	વાંકું	૧૪૫૬
વરસાદના પાણીથી થતા		વસ્ત્ર તથા પાંદડાનો		,,	૧૫૧૫
અનાજવાળો દેશ	૯૫૫	શબ્દ	૧૪૦૫	વાંકું વળેલું	૧૪૮૩
વરસાદનો અંતરાય	૧૬૬	વહાણ	૮૭૬	વાંકો ચાલનાર	૪૪૪
વર	૧૨૯૧	વહાણ ચલાવવાને		વાચાલ	૩૪૭
વરુણદેવ	૧૮૮	શક્તિમાન	૮૭૬	વાઝરડાનો સમૂહ	૧૪૧૭
વરુનો અવાજ	૧૪૦૭	વહાણના વચલા		વાઝરડો	૧૨૬૦
વર્ણ	૧૩૯૨	ફંડો	૮૭૮	વાઝોટ	૧૬૫
,,-કપૂતર જેવો	૧૩૯૪	વહાણનું બાકું	૮૭૯	વાગિંત્ર	૨૮૬
વર્ણના ભેદ	૧૩૯૨	વહાણનું સુકાન	૮૭૯	વાંઝા કરનાર	૩૫૦
વર્ણશંકર	૮૯૫	વહાણનો અગ્ર-		વાઝિયું વૃક્ષ	૧૧૧૬

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
વાટેલી વસ્તુનો લેપ	૬૩૯	વાહન	૭૫૯	વિધવા	૫૩૦
વાડ	૯૮૨	વાહિની	૭૪૮	વિધવાનો પતિ	૫૨૫
વાતરોગી	૪૬૦	વાહીક દેશ	૯૫૯	વિધવાનો આજ્ઞાપતિ	
વાત્સભ્યન મુનિ	૮૫૩	વાળ બાંધવા માટે			૫૨૫
વાનપ્રસ્થ	૮૦૯	મોતીનો સેરો	૬૫૫	વિનીત	૪૩૧
વાંદરો	૧૨૯૧	વાળમાં ઝેરવાળા	૧૩૧૩	વિન્ધ્યાચલ	૧૦૨૯
„-કાળામુખવાળો		વાળી	૬૫૬	વિપરીત	૧૪૬૫
	૧૨૯૨	વિકટમાર્ગ	૯૮૫	„	૧૫૦૧
વામ પ્રમાણ	૬૦૦	„	૧૫૧૭	વિમાન	૮૯
વામન	૪૫૪	વિકસ્વર	૩૫૦	વિમુખ	૧૪૩૭
વાયુ	૧૧૦૮	વિકારવાળી આંખ	૫૭૬	વિયોગ	૧૫૧૧
વાયુનો સમૂહ	૧૪૨૧	વિખરાયેલું	૧૪૭૬	વિરાટ દેશનો હીરો	
વાવડી	૧૦૯૨	વિખ્યાત	૧૪૯૩		૧૦૬૬
વાવીને ખેડેલું	૯૬૯	વિચારણા	૩૨૨	વિરુદ્ધ	૪૯૧
વારંવાર	૧૫૩૧	વિચાર રહિત	૧૪૯૭	વિરુદ્ધ બોલવું	૧૫૪૨
વારંવાર બોલવું	૨૭૪	વિચારેલું	૧૪૭૫	વિરુદ્ધ વચન	૨૬૫
વાર્તા	૨૬૦	વિજય	૮૦૩	વિલબો	૪૩૩
વાર્તિક	૨૫૬	વિજય મેળવનાર	૭૯૩	વિલાપ	૨૭૫
વાલ	૧૧૭૪	વિજ્ઞાની	૧૧૦૪	વિલામતી થોર	૧૧૪૦
વાલી	૭૦૪	વિજ્ઞાનીનો અગ્નિ	૧૧૦૧	વિલેપન	૬૩૫
વાલ્મીકિ ઋષિ	૮૪૬	વિતક	૧૫૩૬	વિવાહ	૫૧૭
વાસલ્ય	૧૦૨૬	વિદિશા	૧૬૭	વિવિધ	૧૪૬૯
વાસના	૧૩૭૩	વિદૂષક	૩૩૧	વિશાળ	૧૪૨૯
વાસિત	૪૧૪	વિદ્યાદેવી સોળ	૨૩૯	વિશાળ જાતીવાળો	૭૯૨
વાસુકિ નાગ	૧૩૦૮	વિદ્વાન	૩૪૧	વિશેષ	૧૫૧૫
વાસુદેવ	૬૯૫	„	૩૩૨	વિશેષ પ્રકારની સ્ત્રી	૫૦૪

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
વિશ્વકર્મા	૧૮૨	વિસ્તાર પામેલો	વેલો	વૃક્ષ	૧૧૧૪
વશ્વામિત્ર	૮૫૦		૧૧૧૮	વૃક્ષનું મૂળ	૧૧૨૧
વિશ્વાસ	૧૫૧૮	વિહાર	૧૫૦૦	વૃક્ષનો વિસ્તાર	૧૧૨૪
વશ્વ સુ	૭૩૪	વીંછી	૧૨૧૧	વૃક્ષાદિનું સરુપ	૧૧૨૧
વિષ	૧૧૮૫	વીણા	૨૮૭	વૃત્તિ	૨૫૭
વિષમોન્નત	૧૪૬૮	વીણાના તારનું અંધન		,,	૨૮૫
વિષમાદિનો સમુદાય			૨૯૦	વૃદ્ધ	૩૩૯
	૧૪૧૪	વીણાના વાંસની સળી		વૃદ્ધનો સમૂહ	૧૪૧૬
વિષવૈષ	૪૭૪		૨૯૧	વૃદ્ધા	૫૩૪
વિષાદ	૩૧૨	વીણાની નીચેનું કાષ્ઠ		વૃદ્ધાવસ્થા	૩૪૦
વિષ્ણુ	૬૩૪	પાત્ર	૨૯૧	વૃદ્ધિ	૧૫૦૨
વિષ્ણુ	૨૧૪	વીણાનો અવાજ	૧૪૦૮	વેગ	૪૯૪
વિષ્ણુના પિતા	૨૨૩	વીણાનો નીચલો ભાગ		વેગવાળો	૪૯૪
વિષ્ણુના હાથનો મણિ			૨૯૧	વેગવાળો વરસાદ	૧૬૪
	૨૨૩	વીણાનો મધ્ય દંડ	૨૯૧	વેચનાર	૮૬૮
વિષ્ણુના શત્રુ	૨૧૯	વીણા વગાડનાર	૯૨૪	વેચવાને વિસ્તારેલું	૬૦૫
વિષ્ણુના વક્ષસ્થાનો		વીણા-શિવ વગેરેની	૨૮૮		૮૭૧
મણિ	૨૨૩	વીંછાયેલું	૧૪૭૪	વેચવાને યોગ્ય	
વિષ્ણુની ગદા	૨૨૨	વીંછી	૬૬૩	૬૦૫	૮૭૧
વિષ્ણુની તલવાર	૨૨૨	વીંધવાનું શસ્ત્ર	૯૦૯	વેચાણ	૮૭૨
વિષ્ણુનું ચક્ર	૨૨૨	વીંધવું	૧૫૨૩	વેણી	૫૭૦
વિષ્ણુનું વાહન	૨૨૧	વીંધાયેલ	૧૪૪૬	વેદ	૨૪૯
વિષ્ણુનું ચિહ્ન	૨૨૧	વીરપતની	૫૧૫	વેદ જાણનાર વિપ્ર	૮૧૭
વિષ્ણુનું ધનુષ્ય	૨૨૧	વીરપુરુષની માતા	૫૫૮	વેદના ૭ અંગ	૨૫૦
વિષ્ણુનો શંખ	૨૨૨	વીર	૬૨૯	વેદના નામ	૨૪૯
વિસ્તાર	૧૪૩૨	વીરરહિત ઝેર	૧૩૧૪	વેદરહસ્ય	૨૫૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
વેદરહિત	૮૫૬	અસન	૭૩૮	બેદો	૭૮૭
વેદાધ્યયન	૮૪૨	અસની	૩૮૧	શકિતવાળો	૭૭૧
વેદિકા	૧૦૦૪	,,	૪૭૫	શંકર	૧૮૫
વેપાર	૮૬૪	અમાકુલ	૩૬૬	શંકરના ગણો	૨૦૧
,,	૮૬૭	અમાજ	૮૮૧	શંકરની ત્રણ ગણો	૨૧૦
વેપારી	૮૬૭	અમાજથી આજીવિકા		શંકરની જટા	૧૮૫
વેપારીપાસેથી દાન--		ચલાવનાર	૮૮૦	શંકરની માતા	૨૦૧
લેનાર	૭૨૫	અમાજનો ધંધો	૮૮૦	શંકરની સ્ત્રી	૨૦૩
વેરનો બદલો	૮૦૪	અમાજખી	૭૪૩	શંકરનું ધનુષ્ય	૨૦૧
વેલો	૧૧૧૭	અમાડિ મુનિ	૮૫૨	શંકરનું સુખાસન	૨૦૦
વેશ્યા	૫૩૨	અમાધિ	૩૧૨	શંકા	૩૧૫
વેશ્યાઓનું ઘર	૧૦૦૩	અંચાન-વાયુ	૧૧૦૯	શંખ	૧૨૦૪
વૈદુર્ભ રતન	૧૦૬૩	અસાસ ઋષિ	૮૪૬	શંખના આકારવાળી	
વૈતરણી	૧૦૮૬	અસાસની માતા	૮૪૭	ડોક	૫૮૬
વૈશ્ય	૪૭૨	ત્રણ શોધવાનું શસ્ત્ર	૮૨૪	શંખનાગ	૧૩૧૦
વૈમાનિક	૯૨	વ્રત	૮૪૩	શંખલા	૧૨૦૫
વૈર	૭૩૦	વ્રત ધારીનું ભૂમિશયન		શણ	૧૧૭૯
વૈરાગી	૪૯૦		૮૧૦	શણગાર	૬૩૬
વૈશિષ્ઠ	૮૬૨	વ્રતભંગ કરનાર	૮૫૪	શણનું ખેતર	૯૬૭
વૈશ્ય	૮૬૪	૨૧		શણ વગેરેનું વસ્ત્ર	૬૬૯
વૈશ્યજાતિની સ્ત્રી	૫૨૪	શકુલ મચ્છ	૧૩૪૫	શત્રુ	૭૨૮
વૈશ્યની સ્ત્રી	૫૨૩	શકુલ મચ્છનો ખાલક		શત્રુજય	૧૦૩૦
અંચાન	૩૯		૧૩૪૫	શત્રુના સૈન્યથી પીડા	
અંતર	૯૧	શકોનું	૧૦૨૪		૮૦૦
અવસ્થા કરવી	૭૪૪	શકિત	૭૯૬	શત્રુ પ્રતિ જનાર	૭૯૨
અવહાર	૨૬૨	શકિત આદિ શસ્ત્રોના		શત્રુ સામે જવું	૭૯૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
શનિ	૧૨૦	શાકતું ખેતર	૯૬૫	શિલાજીત	૧૦૬૨
શબ્દ	૧૩૯૯	શાંતિધર	૯૯૭	શિલ્પકળા	૯૦૦
શબ્દકોશ	૨૫૮	શાપ	૨૭૨	શિલ્પ જાણનાર સ્ત્રી	
શબ્દનો વિસ્તાર	૧૪૩૨	શાલવૃક્ષ	૧૧૩૮		૫૨૧
શમ	૩૦૪	શાશ્વત	૧૪૫૩	શિલ્પશાળા	૧૦૦૦
શમી ધાન્ય	૧૧૮૧	શમસન કરનાર	૪૮૮	શિલ્પી	૮૨૯
શમન આસન	૧૮૫	શાસ્ત્રજ્ઞ	૪૮૩	શિલ્પીનો સમુદાય	૮૯૯
શરમા	૬૮૨	શાસ્ત્રનો સંસ્કારી	૩૪૫	શિશુમાર મચ્છ	૧૩૫૦
શરણાર્થી	૪૭૯	શાસ્ત્રવિદ્	૩૪૫	શિશુમાર જેવો	
શરારી પક્ષી	૧૩૩૮	શાસ્ત્રાધારનું સંગીત		મચ્છ	૧૩૬૪
શરીર	૫૬૩		૨૭૯	શિષ્ય	૭૯
શરીર મધ્ય	૬૦૭	શાહુડી	૧૨૯૬	શી'કું	૩૬૪
શરાવતી નદીનો પશ્ચિમ		શાહુડીની શળી	૧૨૯૬	શીઘ્રતા	૩૨૨
અને ઉત્તર દેશ	૯૫૨	શાળિ-ચોખા	૧૧૬૯	શીઘ્રાદિ ગતિવાળું	
શરાવતી નદીનો પૂર્વ		શિકાર	૯૨૭	તૃપ્ત	૨૯૨
અને દક્ષિણ દેશ	૯૫૨	શિકારી	૯૨૭	શી'ગ	૧૧૩૦
શર્યાત	૧૫૧૦	શિકારી કૃતરો	૧૨૮૧	શી'ગડું	૧૨૬૪
શસ્ત્ર	૭૭૩	શિક્ષિકા	૫૨૪	શીત	૧૩૮૫
શસ્ત્ર કળાનો અભ્યાસ		શિખંડ	૪૦૩	શીત રૂપર્શ	૧૦૮૫
	૭૮૮	શિખર	૧૦૩૨	શીશોગિયું	૧૨૯૬
શસ્ત્રાભ્યાસનું સ્થાન	૭૮૮	"	૧૧૨૧	શુક્ર-ગ્રહ	૧૧૯
શસ્ત્રાભ્યાસનો રથ	૭૫૨	શિખા	૫૭૧	શુક્ર અને ડુંધિરનું	
શસ્ત્રોવડે ઊવનાર	૭૬૯	શિખિકાદિ	૭૫૮	મિશ્ર	૫૪૦
"	૮૫૮	શિયાળ	૧૨૮૯	શુક્લ પક્ષ	૧૪૭
શક	૩૯૭	શિમાળને મળતું પ્રાણી		શુક્લ પક્ષને અંતે	
"	૧૧૮૪		૧૨૯૧	થતો મરા	૮૨૩

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
શુકલ વર્ણુ	૧૩૯૨	શ્રદ્ધા રહિત	૮૫૮	સખીને બોલાવણું	૩૩૪
શુભ વચન	૨૭૩	શ્રદ્ધાલુ	૪૯૦	સગડી	૧૦૨૦
શુષ્ક માંસ	૬૨૪	શ્રીમંતના ધરોની		સગો પુત્ર	૫૫૦
શુક ધાન્ય	૧૧૮૧	રચના	૧૦૧૫	સગો ભાઈ	૫૫૦
શુદ્ધ	૭૯૪	શ્રુત કેવલી છ	૩૩	સંકલ્પ	૧૩૭૦
શુદ્ધ જાતિની સ્ત્રી	૫૨૪	શ્રુતિનું સંસ્કારપૂર્વક		સંક્ષેપ	૧૪૩૨
શુદ્ધના ધનથી હોમ		અહણુ	૮૪૨	સંખ્યા	૮૭૨
કરનાર	૮૬૧	શ્રેણિક રાજ્ય	૭૧૨	સંગમ	૧૫૦૮
શુદ્ધની ખાર જાતિ	૮૯૫	શ્રેણી	૧૪૨૩	સંગીત	૨૭૬
શુદ્ધની સ્ત્રી	૫૨૩	શ્રેષ્ઠ	૧૪૩૯	સંગ્રહ	૨૫૭
શુન્ય	૧૪૪૬	શ્રેષ્ઠ વક્તા	૩૪૬	સંગ્રહણી	૪૭૧
શેરડી	૧૧૯૪	શ્વાસ	૧૩૬૮	સન્નતીય-વિન્નતીય	
શેરડીનું મૂળ	૧૧૯૪	શ્વેત-વર્ણુ	૧૩૬૨	પ્રાણિસમુદાય	૧૪૧૨
શેરડી વગેરેનો દારુ	૯૦૪	શ્વેતકમળ	૧૧૬૨	સન્નતીય પ્રાણિ	
શેરી	૯૮૧	સ-ધ્યા વિકાસી	૧૧૬૫	સમુદાય	૧૪૧૩
શેષનામ	૧૩૦૭	શ્વેત કોઠ	૪૬૬	સન્નજન	૩૭૯
શેષ	૨૯૯	શ્વેત કોઠની રોગવાળો		સંચળ	૯૪૩
શેણનહી	૧૦૯૦		૪૬૧	સંચળ-કાળો	૯૪૩
શેષનાર	૪૯૧	સ		સદ	૮૭૭
શેષિણું	૧૪૯૧	સંલગ્ન	૧૪૫૧	સતત ઉદ્વેગી	૩૫૪
શેભા	૧૫૧૨	સંશય	૧૩૭૫	સતલજ નદી	૧૦૮૪
શેભાવનાર	૩૮૯	સંશયાલુ	૪૪૫	સતાર	૨૮૮
શમચાન	૯૮૯	સંસારી	૧૩૬૬	સતીપુત્ર	૫૪૬
શમાવર્ણુ	૧૩૯૭	સંસ્કારહીન પ્રાણિ		સત્તા	૧૫૪૧
શ્યેન પક્ષી	૧૩૩૪		૮૫૪	સત્તાવીશ મોતીઓની	
શ્યેન વગેરે પક્ષી	૧૩૪૨	સખી	૫૨૯	માળા	૬૬૨

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
સાત્ય	૨૬૪	દુઃકો હાથી	૧૨૧૯	સમુદ્રકળ	૧૧૪૫
સાત્વ રહિત	૪૯૨	સમરાત્રિ-દિવસ	૧૪૬	સમુદ્રકેલુ	૧૦૭૭
સધવા	૫૩૦	સમરાંગણમાં ચતુ		સમુદ્રનું લવણ	૯૪૧
સંતતિ	૫૪૨	નૃત્ય	૨૮૧	સમુદ્ર-સાત	૧૦૭૫
સંતાપેલું	૧૪૯૩	સમર્થ	૪૯૧	સમૂહ	૧૪૧૧
સંતાપેલું	૧૪૮૪	સમસ્ત	૧૪૩૩	સમૃદ્ધિ	૭૫૭
સંદેશો	૨૭૬	સમળી	૧૩૩૪	સંપ્રદાય	૮૦
સંધ્યા	૧૪૦	સમાધાન	૧૩૭૮	સંબોધન	૧૫૩૭
સંધ્યા વિક્રસી રાતું		સમાધિ	૮૫	સંબોધન અર્થમાં	૨૬૧
કમળ	૧૧૬૪	સમાન આચારવાળા	૮૦	અન્યથા	૧૫૩૭
સંધ્યા વિક્રસી		સમાન આચારણવા		સંમુખ	૧૪૩૭
પ્રવેત કમળ	૧૧૬૫	ળાનો સમૂહ	૧૪૧૩	સંમુચ્છનોદ્ધાવ	૧૩૫૬
સંન્યાસ	૮૦૯	સમાન ત્રીતીય ચેતન-		સરગવો	૧૧૩૪
સન્નિધિ	૧૨૪	જડનો સમૂહ	૧૪૧૩	સરદેહ	૧૧૩૪
સપ્તપર્ણ	૧૧૩૩	સમ્પત્તિ વાયુ	૧૧૦૯	સરક્ષતા	૧૩૭૭
સપ્ત-સ્વર	૧૪૦૧	સમાપ્તિ	૧૫૧૪	સરવો	૮૨૮
સરદેહ વર્ણ	૧૩૯૨	સમિધકાષ્ટ પ્રક્ષેપ		સરવારો	૧૪૮૫
સરદેહ કેશ	૫૭૧	સમયની ઋત્યા	૮૨૭	સરસવ	૧૧૮૦
સરદેહ તેતર	૧૩૩૮	સમીપ	૧૪૫૦	સરસવતી	૧૧૮૦
સરદેહ સરગવો	૧૧૩૪	સમુદાય	૧૪૧૧	સરસવતી-વાણી	૨૪૧
સભા	૪૮૧	સરસવતી	૧૫૨૪	સરસવતી નદી	૧૦૮૫
સભાગૃહ	૯૯૭	સમુદાય સાથે આજીવન		સરસવતી અને દષ્ટવ-	
સમ	૪૮૦	વિકા યજ્ઞાવતાર	૪૮૦	તીનો મધ્યમાર્ગ	૯૪૯
સમપાણીવાળું		સમુદ્ર	૧૦૭૩	સરળ	૩૭૫
દહી	૪૦૯	સમુદ્ર કોશની જ્ઞાતિ		સરળ	૩૭૬
સમયે કાંત વિનાનો			૧૦૭૭	સરળ	૪૩૩

શબ્દ	પ્રત્યેક	શબ્દ	પ્રત્યેક	શબ્દ	પ્રત્યેક
સરાણિયો	૬૧૬	સહદેવ	૭૧૦	સાત ભુદ	૨૩૫
સર્પ	૧૩૦૨	સહરીમચ્છ	૧૩૪૬	સાતમા ભુદના	
„-ઉતરેલી કાંચળી-		સહીનો ખડીઓ	૪૮૪	નામ	૨૩૬
વાળો	૧૩૧૨	સળી	૬૨૦	સાતિક ભાવ	
„-ગામના જેવી ના-		સળેખમ	૪૬૮	સાત	૫૦૯
સિકા વાળો	૧૩૦૬	સાકર	૪૦૨	સાચળ	૬૧૩
„-એ મુખવાળો	૧૩૦૪	„-સામાન્ય	૪૦૩	સાહી	૧૦૧૭
„	૧૩૦૫	સાક્ષી	૮૮૨	સાથે	૧૫૨૭
સર્પની કાંચળી	૧૩૧૫	સાંકડું	૧૫૦૪	સાથે જનાર	૪૪૪
સર્પની દાઢ	૧૩૧૫	સાંખ્ય	૮૬૨	સાથે જમવું	૪૨૫
સર્પનું શરીર	૧૩૧૫	સાજી	૬૪૫	સાથે પીવું	૬૦૭
સર્વ	૧૪૩૩	સાજીખાર	૬૪૫	સાધારણ	૧૪૭૨
સર્વ અંગ ઢંકામ		સાંજે	૧૫૩૧	સાધારણ ખાગ	૧૧૧૨
તેવું વસ્ત્ર	૬૭૮	સાંઘે	૧૫૩૧	સાધારણ જીનો	
સર્વ તરફ આપવું	૧૫૧૭	સાટામાં લીધેલી		અણિયો	૬૭૪
સર્વ જાતનું તુણ	૧૧૬૫	વરતુ	૮૮૧	સાધુચર્મા	૧૫૦૧
સર્વનું ખાનાર	૪૨૮	સાદું	૮૭૦	સાફ કરવું	૬૩૬
સર્વનો પૂજક	૪૪૪	સાઠી ચોખા	૧૧૬૮	સાફ કરાયેલું	
સર્વ પાપના		સાઠી ચોખાનું		ધાન્ય	૧૧૮૩
ક્ષમનો મંત્ર	૮૪૪	ખેતર	૬૬૬	સાખર મીઠું	૬૪૨
સર્વવિદ્યા	૨૫૮	સાડી	૬૭૫	સામ	૭૩૬
સલ્લકી વૃક્ષ	૧૧૫૨	સાણસી	૬૦૯	સામદેવ જાણનાર	૮૧૯
સવાર-પ્રભાત	૧૫૩૩	સાંઠો	૧૧૮૨	સામાન્ય	૧૫૧૫
સસરો	૫૫૯	સાંઠ	૧૨૫૯	સામાન્ય રાણીઓ	૫૨૦
		સાત જાતના		સામો કાંઠો	૧૦૭૯
		કાગડા	૧૩૨૩	સાંમેલું	૧૦૭૯

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
સાંભળવામાં		સિદ્ધ થયેલું	૧૪૮૭	સુંદર સ્ત્રીના	
તપર	૪૩૨	સિન્દુવાર વૃક્ષ	૧૧૪૭	ચણિયો	૬૭૪
સામંકાળ	૧૩૯	સિન્દૂર	૧૦૬૧	સુખ	૩૬૫
સારંગીનો ગજ	૨૯૪	સિંધવ	૯૪૨	"	૭૬૩
સારથિ	૭૬૦	સીંચાણો	૧૩૩૪	સુખદનો સિંહ-	
સારસ પક્ષી	૧૩૨૮	સીના	૭૦૩	નાદ	૧૪૦૪
સારસી	૧૩૨૮	સીમન્તક-નરક	૧૩૬૨	સુખદનો ધ્વનિ	૧૪૦૪
સારી ભૂમિવાળો	૯૫૩	સીમાડો	૯૬૩	સુરંગ	૯૮૫
સારી માટી	૯૪૦	સીવણ વૃક્ષ	૧૧૪૩	સુરમો	૧૦૫૧
સારીરીતે નિશ્ચિત		સીવણું	૯૧૨	"-કાળો	૧૦૬૨
થયેલું	૧૪૯૧	સીવેલું	૧૪૮૭	સુરા સમુદ્ર	૧૦૭૫
સારું આચરણ	૮૧૧	સીસું	૧૦૪૦	સુરા બીજ	૯૦૪
સારું નસીબ	૧૩૭૯	સુકાઈ જવું	૩૯૪	સુવર્ણ	૧૦૪૩
સારું વચન	૨૭૬	સુકાની	૮૭૬	સુવર્ણ ઉપરનો	
સારો માર્ગ	૯૮૪	સુખ	૧૫૩૫	અવિકાસી	૭૨૩
સાલિવાહન	૭૧૨	"	૧૩૭૦	સુવર્ણ કુંડલ	૬૫૬
સાલ્વદેશ	૯૫૭	સુખડ	૬૪૧	સુવર્ણની	
સાવરણી	૧૦૧૬	સુગંધ	૧૩૯૦	પ્રતિમા	૧૪૬૪
સાસુ	૫૫૯	સુગંધી ચોખ્ખા	૧૧૬૯	સુવર્ણ પત્ર પ્ર.	૮૮૪
સાસુ સસરો	૫૬૦	સુગંધી ઘઉંલો	૧૧૪૯	સુવર્ણાદિ ધાતુ	૧૦૩૯
સાહી	૪૮૪	સુગંધી ચૂર્ણ	૬૩૭	સુવાવડનું ઘર	૯૯૭
સાળો	૫૫૨	સુગંધી વાળો	૧૧૫૮	સુવાસ	૧૩૯૧
સિંહ	૧૨૮૩	સુગ્રીવ	૭૦૫	સૂકું જાણ	૧૨૭૨
સિંહ જેવા સંઘમણ		સુવરી	૧૩૪૧	સૂકુંકેળ	૧૧૩૦
વાળો	૩૫૫	સુતાર (સુથાર)	૯૧૭	સૂક્ષ્મ	૧૪૨૭
સિંહાસન	૭૧૭	સુંદર	૧૪૪૪	સૂંઠ	૪૨૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
,,	૪૨૨	સેકલું અન્ન	૪૧૨	સોથી અધિક	
સુંક	૧૨૨૪	સેના	૭૪૮	સંખ્યા	૧૪૨૫
સુંકનો અઅભાગ	૧૨૨૪	સેનાનાં ચાર		સોનાની ઝારી	૭૧૮
સુંકમાંથી ઉડતા જલ-		અંગ	૭૫૧	સોનાનો કપ	૮૮૪
કણ	૧૨૨૩	સેનાપતિ	૭૨૫	સોના-રૂપાની મિશ્ર	
સૂતર	૯૧૩	સેનામુખ	૭૪૮	ધાતુ	૧૦૪૭
સૂતેલા સૈન્ય ઉપર		સેથી	૫૭૧	સોના-રૂપા સિવાય	
આક્રમણ	૮૦૧	સેવક	૪૯૬	ધાતુ	૧૦૪૬
સૂતેલો	૪૪૩	સેવ-પાપક વગેરે	૪૦૦	સોની	૯૦૮
સૂતો હોમને સૂર્યોદય		સેવા	૪૯૬	સોનું	૧૦૪૩
થાય	૮૬૦	સેવામાં નિભાયેલી		સોનું રૂપું	૧૦૪૫
સૂત્ર	૨૫૪	વેશ્યા	૫૩૨	સોપારી	૧૧૫૪
સૂત્રધાર	૩૩૦	સેવાળ	૧૧૬૭	સોપારીનું ઝાડ	૧૧૫૫
સૂપડું	૧૦૧૭	સેહલો-માર્ગર		સોમયજ કરનાર	૮૧૭
,,	૧૦૧૮	વિશેષ	૧૩૦૨	સોમયજની છાંટિ	૮૨૩
સૂર્યકંદ	૧૧૮૯	સૈનિક	૭૬૩	સોમરસ ખેંચી	
સૂર્ય	૯૫	સૈંધવ	૯૪૧	મરા કરનાર	૮૧૮
સૂર્યઝનતમણિ	૧૦૬૭	સૈન્યના ભેદ	૭૪૮	સોમરસ પીનાર	૮૧૮
સૂર્ય ચંદ્ર	૧૨૪	સૈન્યની રચના	૭૪૭	સોમ	૯૧૧
સૂર્યના પરિપાશ્વિક		સૈન્યનું સજ્જ		સોમનો દોરો	૯૧૧
દેવો	૧૦૩	કરવું	૭૪૯	સોળ દ્રોણ પ્ર૦	૮૮૬
સૂર્યનો સારથિ	૧૦૨	સૈન્યનો પાછળો		સોળ માસાનું	
સૂર્યનો પુત્ર	૧૦૩	ભાગ	૭૪૭	પ્ર૦	૮૮૪
સૂર્યમંડળ	૧૦૧	સોગન-સોગંદ	૨૬૨	સૌભાગ્યવતીનો	
સૂર્યસ્તબ્ધ આવેલ		સોગડી	૪૮૬	પુત્ર	૫૪૭
અતિથિ	૫૦૦	સોગો	૪૬૮	ઔવીર દેશ	૬૬૦

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
રખલના	૧૫૨૨	,, ધનાદિકની		,, -હોશિમાર	૫૧૦
રતન	૬૦૩	મિહિવાળી	૫૨૭	સ્ત્રી અને પુરુષનું	
રતનનું મુખ	૬૦૩	,, -પરણેલ યુવતી	૫૧૨	ચિહ્ન	૬૧૧
રત્નલ	૧૦૧૪	,, -પહેલી પરણેલી	૫૨૭	સ્ત્રીના અંગ ઉપર	
રત્નના આધારભૂત		,, -પુત્ર વિનાની	૫૨૯	કરેલ કસ્તૂરીની	
લાકડું	૧૦૦૮	,, -પુત્ર વિનાની		રચના	૬૫૪
સ્તુતિપાઠક	૭૯૫	વિધવા	૫૩૦	સ્ત્રીના ભેદો	૫૦૪
સ્તુતિપાઠકનો		,, -પુરુષના લલણુ-		સ્ત્રીના ફસ અલ-	
અન્ય	૭૯૫	વાળી	૫૩૨	કારો	૫૦૭
સ્ત્રી	૫૦૩	,, -પુનર્લભા	૫૨૫	સ્ત્રીની કેડનો આગલો	
,, -અંતઃ પુરમાં		,, -પ્રથમ પરિણીતા	૫૨૭	ભાગ	૬૦૮
નિમાયેલ	૫૨૧	,, -પ્રસ્તા	૫૪૧	સ્ત્રીની કેડનો કંદોરો	૬૬૪
સ્ત્રી-અસતી	૫૨૯	,, -ત્રેમીપાસે જનારી		સ્ત્રીની કેડનો પાછલો	
,, -આચાર્યા	૫૨૪		૫૨૯	ભાગ	૬૦૮
,, -ઉન્નત	૫૧૦	,, -બુદ્ધિવાળી	૫૨૨	સ્ત્રીનું ચિહ્ન	૬૧૦
,, -ઋણવાળી	૫૩૫	,, -મૃતસંતતિવાળી	૫૩૧	સ્ત્રીનું ધન	૫૦૭
,, -ઋણ વિનાની	૫૩૪	,, -મૈથુનની મિહિ-		સ્ત્રીનું વૃત્ત	૨૮૧
,, -કુટુંબવાળી	૫૧૩	વાળી	૫૨૭	સ્ત્રી પુરુષ યુગલ	૫૩૮
,, -કુલીન	૫૧૫	,, -યુવતી	૫૧૧	સ્ત્રી વેષધારી નટ	૩૨૯
,, -કોપવાળી	૫૧૦	,, -રાતા વસ્ત્રવાળી		રથળ	૯૪૦
,, -ગર્ભવતી	૫૩૮	આધેડ	૫૩૧	રથાન	૯૮૮
,, -ધણીવાર પ્રસવ		,, -પહોલી	૫૧૫	,,	૧૪૯૮
કરનારી	૫૫૮	,, -વિધવા	૫૩૦	રથાવર	૧૪૫૪
,, -જાણનારી	૫૨૨	,, -વૃદ્ધા	૫૩૪	રથાવર વિષ	૧૧૯૫
,, -હાલી મૂછવાળી	૫૩૧	,, -સંધવા	૫૩૦	સ્થિર રાગવાળો	૪૭૬
સ્ત્રી-દોહડવાળી	૫૩૯	,, -સ્વયંવરા	૫૧૧	સ્થૂળ	૪૪૮

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
સ્નાન.	૬૩૮	સ્વાધ્યાય વિનાનો	૮૫૬	હમેશ	૧૫૭૧
સ્નેહ	૧૩૭૭	સ્વામી	૩૩૫	હરડે	૧૧૪૬
સ્નેહાળુ	૪૭૮	,,	૩૫૯	હરણુ	૧૨૯૩
સ્પર્ધા	૧૫૧૫	સ્વીકારેલું	૧૪૮૮	હરણુ-ગમણાપડખે	
સ્પષ્ટ	૧૪૬૭	સ્વેચ્છાચારી	૪૯૫	ધાવાળો	૧૨૯૫
સ્ફોટાયત ઋષિ	૮૫૩	સ્વેદન	૧૩૫૬	,,-વેગવાળો	૧૨૯૫
સ્મૃતિ	૨૫૧	હ		હરણુના બેઠ	
,,	૩૦૮	હંસ	૧૩૨૫	સત્તર	૧૨૯૪
સ્વચ્છ કરેલું	૪૧૪	હંસના બેઠ	૧૩૨૬	હરતાલ	૧૦૫૮
સ્વચ્છંદી	૩૫૫	હંસી	૧૩૨૭	હરસ	૪૬૮
સ્વજન	૫૬૧	હજામ	૯૨૨	હરસ રોગવાળો	૪૬૧
સ્વતંત્ર સુધાર	૯૧૮	હજામત	૯૨૩	હરિશ્ચંદ્ર	૭૦૧
સ્વદેશ ચિંતા	૭૧૫	હજામતનું સ્થાન	૧૦૦૦	હર્ષ	૩૧૫
સ્વપક્ષ ભય	૩૦૧	હજાર દાઢાવાળો		હસાવવું	૧૫૨૨
સ્વ-પરદેશથી ભય	૩૦૨	મત્સ્ય	૧૩૪૫	હસાવેલું	૧૪૮૦
સ્વભાવ	૧૩૭૬	હજાર સૈનિકનો		હલેસું	૮૭૭
સ્વયંવશ	૫૧૧	ઉપરી	૭૬૪	હવાડો	૧૦૬૨
સ્વર-સાત	૧૪૦૧	હજારનો સમૂહ	૧૪૧૫	હવેલી	૯૯૩
સ્વરનું બદલાવું	૧૪૧૦	હથેલી	૧૫૩૯	હસ્તનું પ્રમાણ	૮૮૭
સ્વર્ગ	૮૭	હડકાયો ફૂતરો	૧૨૮૦	હસ્તિશાળા	૯૯૮
,,	૧૫૨૫	હડપયી	૫૮૩	હળ	૮૯૧
સ્વર્ગ અને પૃથ્વી	૯૩૮	હયેળીનો આગલો		,,-ઠંડરહિત	૮૯૧
સ્વર્ગનો વૈદ્ય	૧૮૧	ભાગ	૫૯૨	હળ-મોટું	૮૯૦
સ્વસ્ત્રીનો પુત્ર	૫૫૦	હથોડો	૮૯૩	હળથી ખેડી શકાય	
સ્વાદિષ્ટ અન્ન	૪૧૩	હનુમાન	૭૦૫	તેનું ખેતર	૯૬૮
સ્વાદુ જળ સમુદ્ર	૧૦૭૫	હમણાં	૧૫૩૦	હળથી પાડેલી-	

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
રેખા	૮૯૧	,, -ધણા મદવાળો	૧૨૨૧	અને લલાટની	
હળતું ફળું	૮૯૧	,, -ત્રીશ વર્ષનો	૧૨૧૯	નીચેનો ભાગ	૧૨૨૭
હળનો દંડ	૮૯૧	,, -દસ વર્ષનો	૧૨૧૯	હાથીના કુંભસ્થળનો	
હળદર	૪૧૮	,, -દાંત રહિત		નીચેનો ભાગ	૧૨૨૬
હા	૧૫૪૦	ટૂંકો	૧૨૧૯	હાથીના કુંભસ્થળનો	
હાજર જવાબી	૩૪૪	,, -હુઝ ખરાબ	૧૨૨૨	મધ્ય ભાગ	૧૨૨૬
હાડકાનો સોજો	૪૭૧	,, -પાંચ વર્ષનો	૧૨૧૯	હાથીના પગ જંઘા વગે-	
હાડકાવાળીભીંત	૧૦૦૩	,, -મદ વિનાનો	૧૨૨૧	રેનો આગલો	
હાડકું	૬૨૫	,, -મહોન્મત	૧૨૨૦	પ્રદેશ	૧૨૨૮
હાડપિંજર	૬૨૮	,, -ચુકતે યોગ્ય	૧૨૨૨	હાથીના પડખાનો	
હાથ	૫૮૯	,, -ચુક માટે		ભાગ	૧૨૨૭
હાથણી	૧૨૧૮	તૈયાર	૧૨૨૧	હાથીના ખંતે	
હાથની પાછળનો		,, -રાગતે યોગ્ય	૧૨૨૨	દંતુશ્લ ૧૨૨૪	
ભાગ	૫૯૩	,, -સાંખ્યા દાંત-		હાથીના એ કુંભ-	
હાથનું પ્રમાણ	૮૮૭	વાળો	૧૨૨૩	સ્થળ	૧૨૨૬
હાથનું અખતર	૭૬૯	,, -વાંકો ધા કર-		હાથીના એ દાંતની	
હાથનો તાલ દેનાર	૯૨૫	નાર	૧૨૨૧	વચ્ચેનો ભાગ	૧૨૨૭
હાથનો થાપો	૬૪૯	,, -ત્રીશ વર્ષનો	૧૨૨૦	હાથીની આંખનો	
હાથનો ખંજો	૫૯૧	હાથી ઉપર એસનાર	૭૬૨	ખૂણો	૧૨૨૫
,,	૫૯૬	હાથીઓ કે હાથણી-		હાથીની આંખનો	
હાથ વગેરે માપ	૮૮૩	ઓનો સમૂહ	૧૪૧૮	ગોળો	૧૨૨૫
હાથ વગેરેનું પ્ર	૮૮૭	હાથીઓનો સમૂહ	૧૨૨૩	હાથીની આંગળી	૧૨૨૪
,,	૫૯૯	,,	૧૪૨૨	હાથીની ગર્જના	૧૪૦૫
હાથી	૧૨૧૭	હાથીઓના કાનનું		હાથીની સારંગતિ	૧૨૧૮
,, -અંકુશને નહિ		મૂળ	૧૨૨૫	હાથીની પાછલનો	
ગણનાર	૧૨૨૨	હાથીના કુંભસ્થળ		જંઘા વગેરેનો	

શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક	શબ્દ	શ્લોક
-ભાગ	૧૨૨૮	હાથીનો અંકુશ	૧૨૩૦	હિમ	૧૦૭૨
હાથીની શાળા	૯૦૮	હાથીનો આગલો		હિમ સમૂહ	૧૦૭૨
હાથીની સંદ	૧૨૨૪	ભાગ	૧૨૨૭	હિમાલય	૧૦૨૭
હાથીની સાંકળ	૧૨૨૯	હાથીનો તંબ	૧૨૩૦	હિમાલયનો પુત્ર	૧૦૨૮
હાથીનું ગંડસ્થળ	૧૨૨૫	હાથીનો પગ	૪૬૫	હિરણ્ય દોડી	૧૧૮૫
હાથીનું પૂછડાનું		હાથીનો સ્કંધ	૧૨૨૪	હીચકો	૭૫૮
મૂળ	૧૨૨૭	હાનિ	૧૫૨૪	હીંડોળો	૧૪૮૧
હાથીનું લલાટ	૧૨૨૬	હારના ચોદ ભેદ	૬૫૮	હીરાક્સી	૧૦૫૫
હાથીને ઠૂંડે બાંધવાનો		હારનો મધ્યમશ્લિ	૬૫૦	,,એકબીજાની	૧૦૫૭
આમડાનો દોર	૧૨૩૨	હારીત પક્ષી	૧૩૪૧	,,-રાત્રી	૧૦૫૬
હાથીને મળે બાંધવાનું.		હારેલો	૮૦૫	હીરાબોળ	૧૦૬૩
બાંધન	૧૨૩૨	હાવભાવ પૂર્વક		હીરો	૧૦૬૫
હાથીને ચલાવવામાં		દૃષ્ય	૨૮૨	હુદમ	૬૦૩
મહાવતની સંજ્ઞા	૧૨૩૧	હાસ્ય	૨૯૬	હુડકી	૪૬૮
હાથીને જુવાનીમાં		,,કાંઈ દાંત દેખાય		હોઠ	૫૮૧
શરીર ઉપર ચતાં		તેવું	૨૯૭	હોઠની નીચેનો ભાગ	૫૮૧
રાતા બિંદુઓ	૧૨૨૯	હાસ્યના ભેદ	૨૯૬	હોઠનો ખૂણો	૫૮૧
હાથીને ઝરતું મદ		હિંસક	૩૬૯	હોમ કુડ	૮૩૩
	૧૨૨૩	હિંસક પશુ	૧૨૧૬	હોમ નહિ કરનાર	૮૬૦
હાથીને બાંધવાની		હિંસા	૪૭૦	હોમની રાખ	૮૩૭
બગમા	૧૨૨૯	હિંગ	૪૨૨	હોમનું અન્ન	૮૩૩
હાથીને બાંધવાનો		હિંગળો	૧૦૬૧	હોમનો અગ્નિ	૮૩૬
ખીસો	૧૨૩૦	હિંગળ વૃક્ષ	૧૧૩૯	હોમનો ધૂમાડો	૮૩૭

ॐ ह्रीं अहं श्रीशङ्खेश्वरपार्श्वनाथाय नमः

श्रीमज्जिनभद्रसूरिकविराट्-विरचिता

पञ्चवर्गपरिहारनाममाला

नत्वा पञ्चेषु पञ्चास्य-शरभं रभसाज्जिनम् ।

अपञ्चवर्गवर्णात्मशब्दान् कतिपयान् ब्रुवे ॥१॥

यो वर्गव्यञ्जनान्तः स्यात्, स श्लोकाद्धान्तगो ध्वनिः ।

अवर्गकाव्ये कर्तव्यो वर्णमध्ये न तद् यतः ॥२॥

अहं^१न्नविषयोऽरोषोऽरिहा^२ संवरवैरिहा^३ ।

सुरासुरेशसंसेव्यः^४ शिवावासो^५ जिनेश्वर^६ ॥३॥

स्वर्गेऽव्ययं^१ स्वरावासाऽऽश्रयाऽऽलयाः^२ सुरात्^३ *परः^४ ॥

देवेऽसुरारिः^१ स्वाहाशी^२ बहिरास्योऽव्ययालयः^३ ॥४॥

अवित्तसः^१ सुरश्चाके^२ सहस्रांशुर्हरी^३ रविः^४ ।

सूरः^१ सूर्यो^२ हेलिहंसोऽहरीशी^३ वासरेश्वरः^४ ॥५॥

अंशुः^१ सरोरुहसुहृद्^२ रश्मावंशुर्वसुश्च^३ रुक्^४ ।

उन्नश्चन्द्रे^१ शर्वरीशः^२ शिशिरांशुः^३ शशी^४ हरिः^५ ॥६॥

सरोरुहारिरङ्गारे^१ रसासूरार^२ इत्यपि^३ ।

बुधे च शार्वरीशिः^१ स्यात् शशिसूश्च^२ बृहस्पतौ^३ ॥७॥

* पुर इति पाठान्तरम् ।

सुरसूरिस्तथा सूरिः शुके चासुरपूर्वकः ।

शनौ च रविसूः सौरिः सैहिकेये च शश्वरिः ॥८॥

रविवैरी च राहुः स्यात् केतावहि-विलेशयौ ।

अश्लेषासूरगस्त्ये चौर्वशेषश्चाश्रयाशसूः ॥९॥

दिनेऽहर्वासौ प्रातर्वासरास्य-मुषस्तथा ।

सन्ध्यायां सबलिः सायं रजन्यां शर्वरी उषा ॥१०॥

शशिशरीरेश्वरी च मार्गशीर्षे सहः सहाः ।

पौषे सहस्यं शंसन्ति शीते च शिशिरं मतम् ॥११॥

सुरभाविष्य आषाढे वाहा[र्दा] वसर-वर्षिकौ ।

..... ॥१२॥

क्षये विलय-संहारौ खे विहायो वियत् तथा ।

वायु-स्वर्वासि-वार्वाहाश्रयो मेघे तु संवरात् ॥१३॥

वार्वारिसलिलेभ्यश्च वाहः स्याद् वेगवर्षिणि ।

आसारौ वर्षणे वर्षं दिश्याशा-हरितौ स्मृते ॥१४॥

इन्द्रे सुरेश्वरः स्वाराङ् हर्यश्च वासवो वृषा ।

वार्वाहवाहः शैलारिर्बलहा* हरिरिष्यते ॥१५॥

† असुरसूरिः । * बवयोरैक्यम्-इति न प्रतिज्ञाहानिः ।

देववृक्षे^१ साल-रसारुहौ^{२ ३ ४} स्वःसुरपूर्वकौ^५ ।
 कुलिशे च स्वरुर्देव्यां^१ सुर-स्वरबलादयः^२ ॥१६॥
 गीर्वाणगायनो हाहा^१ हूहः^२ पण्याङ्गनासु च ।
 स्वः-सुरादिपरा वेश्या उर्वेश्याया^१ यमे हरिः^२ ॥१७॥
 लुलायवाहः^१ सूरसूः^२ वरुणे सलिलेश्वरः^३ ।
 वारीश्वराऽऽ-श्रयश्चापि^१ कुबेरे स्वेश्वरो^२ *विलः^३ ॥१८॥
 *ऐल^१ ईशवयस्यश्चे^२ हावसुर्देविणे^३ वसु^४ ।
 स्व^१ राः^२ सारं^३ विरूपाक्षे शैलवासी-श-शायिनः^४ ॥१९॥
 शर्वो^१ वार्वाहवाहश्चाऽऽशावासा^२ ईश^३ ईश्वरः^४ ।
 शूलो^१ लुलायवाहारिः^२ स्याद् विहायः^३ शिरोरुहः^४ ॥२०॥
 असुरारिः^१ शिवेशश्च^२ संवरारिहरो^३ हरः^४ ।
 शिवो^१ हीर उमायां च^२ सिंहावासा^३ शिवेश्वरा^४ ॥२१॥
 आर्या सौरिस्वसा स्कन्दे शिवा-शरा-ऽऽश्रयाशसूः^१ ।
 बर्हिवाहो^१ विधौ हंसवाहो^२ विश्वात् सुडीश्वरौ^३ ॥ २२ ॥
 वसुश्रवाः^१ सारससूर्विणौ^२ वारिशयो^३ हरिः^४ ।
 वारीशशायो^१ श्रीशोऽहिवैरिवाहः^२ सुरारिहा^३ ॥ २३ ॥

शौरिविश्वेश्वरो राहु-बलिवैरी हलायुधे ।
 हली बलः सीरशयो लक्ष्म्यां वारीशसूर्वला ॥२४॥
 या सा सरोरुहावासा श्रीः शरीरेश्वरी हरैः ।
 कामे श्रेयोऽसुहृत् श्रीसूः संवरारिश्च तत्सुते ॥२५॥
 उपेशो गरुडे शौरिवाहो वि-वयईश्वरः ।
 अहिवैरी दानवे स्यात् सुरारि-रसुरो गिरि ॥२६॥
 वाग् वचने च व्याहारो नामन्याऽऽहोऽह्वयो स्मृतौ ।
 आकारणे हवो ग्राम्येऽश्लीलं मङ्गलशंसने ॥२७॥
 आशीः प्रशंसने शंसा विवादे व्यवहारवाक् ।
 कीर्तौ यशोऽथ स्वीकारे चाऽऽश्रवो नर्तने भवेत् ॥२८॥
 लास्यं वंशादिके ज्ञेयं शुषिरं हसने हसः ।
 हासो हास्यं च कोपे रुद्र रुषा रोषेऽक्षिवारिणि ॥२९॥
 अक्षमस्तं च लज्जायां ह्रीर्निद्रायां च संलयः ।
 संवेशो हृत्प्रसक्तौ च हर्षोऽन्यगुणदूषणे ॥३०॥
 असूया तर्क ऊहः स्यात् शक्तौ वीर्यं क्रमे भवेत् ।
 आयासोऽपि च तन्द्राथामालस्यं मानवे तु विद् ॥३१॥
 डिम्भे बालः शिशुः शत्रुः शिशुत्वे बाल्य-शैशवे ।
 नटे शैलालि-शैलषौ जरायां विप्लसां मृते ॥३२॥

यशःशेषो वधे हिंसा जडे बालश्च बालिशः ।
 आशंसितरि चाशंसुर्देरिद्रोऽस्त्रोऽवसुः कुधि (अक्षान्तौ) ॥३३॥
 ईर्ष्या रोषण इर्ष्यालुः स्यादसौम्यस्वरेऽस्वरम् ।
 मन्दे अलस आलस्य इभ्ये च स्त्रील ईश्वरः ॥३४॥
 प्रभावीश्वर ईशः स्यादयो मूके तु लोहलः ।
 हिंसे शरारुः सुभटे शूरो वीरोऽथ दक्षिणे ॥३५॥
 सरलः कर्मशीले स्यादायः * ? सत्यार्थ उच्यते ।
 शिखरिण्या रसालाऽऽज्ये हविष्यं हविरिष्यते ॥३६॥
 ह्योगोदोहोदमवे हैयं गुंठया विश्वाऽथ काञ्जिके ।
 सौवीरं राजिकायामऽसुरी मनोरथे वशः ॥३७॥
 आशंसे-हाऽदने लेहाऽऽहारावुपचितेऽसलः ।
 वली च त्र्यूषणे व्योषं विह्वे विह्वलो मतः ॥३८॥
 सभायां तु सदः संसद् वचनस्थित आश्रवः ।
 विश्वः प्रणेये चाऽर्चाया-महौ च स्यादहंकृतौ ॥३९॥
 अहंयुः संशयितरि संशयालुरूपस्करे ।
 वेषवारोऽथ निद्रालौ शयालुरनुगामिनि ॥४०॥

*कर्मशीलः कर्म आयश्लिकः अभि० ॥३५४॥ विश्वनरथे तु वश्यो-पा० ।

सहायोऽथ जवे रंहो रयश्च पथिकवजे ।
 हारिः पथ्यदने प्रोक्तं शबलं हि क्षमे सहः ॥ ४१ ॥
 खेलिन्यां शारि-शारौ च कुले वंशः स्त्रियां विशा ।
 वरारोहाऽबला बाला यौषा यौषिद् निषेवणे ॥ ४२ ॥
 शुश्रूषा वरिवस्या च सेवा प्रियतमे वरः ।
 प्रियायां च शरीरिणी सख्यामालिर्वयस्यया ॥ ४३ ॥
 क्षीगुणे हावो हेला च विलासो लीलया सह ।
 पाणिग्रहे विवाहः स्याद् गणिकायां तु वेश्यया ॥ ४४ ॥
 *वारयौषाऽथ सुरते संवेशो रहसा सह ।
 व्यवायश्च भागिनेये स्वस्त्रीयः पतिभार्ययोः ॥ ४५ ॥
 पित्रोः श्वश्रूश्चशुरौ चात्मीयेः स्त्रीयः स्व इत्यपि ।
 भग्न्यां स्वसा बान्धवे स्त्री दयितायाः सहोदरे ॥ ४६ ॥
 श्यालो भार्याभगिन्यां च श्याला हाली मृते शवः ।
 काये वेरं शरीरं चाङ्गेऽवयवोऽथ मूर्द्धनि ॥ ४७ ॥
 शिरः शीर्षं कचे बालः शीर्षसूश्च शिरोरुहः ।
 शुद्धकेशे शिरस्यः स्याद् मुखे चाऽऽस्यं श्रुतौ श्रवः ॥ ४८ ॥

स्कन्धे बाहुशिरोऽसश्च मुजे बाहुश्च बाह्या ।
 हस्ते शयो रसज्ञायां लोला वक्षसि चाप्युरः ॥ ४९ ॥
 स्तनयोरुरुरुहौ च शुक्रे वीर्यं बलं पदे ।
 अङ्घ्रि मूत्रे स्रवो योनौ स्याद् वरावयवो बलिः ॥ ५० ॥
 सृणीकायां तु लाला स्यादाऽऽस्यासवश्च सक्थनि ।
 ऊरु नितम्बे आरोहो रक्ते विस्त्रमसृक् नृपे ॥ ५१ ॥
 रसावासव उर्वीशो राट् च सर्वसहेश्वरः ।
 युधिष्ठिरे च शल्यारि रजुने-वासविः स्मृतः ॥ ५२ ॥
 कर्णे सौरिः शातबाहे हालः सशयनासने ।
 औशीरं शयने शय्याऽलक्ते यावोऽवतंसके ॥ ५३ ॥
 शिरःक्षरांशुके वासः कटके बलयो भवेत् ।
 मुक्तालतायां हारः स्याद् मञ्जीरि हंस इष्यते ॥ ५४ ॥
 स्थूलशाटे वराशिः स्यात् सूफकारे तु वल्लवः ।
 षण्डे वर्षवरः शत्रावरिवैर्यपि चासुहृत् ॥ ५५ ॥
 विरोधे वैरं मित्रे च वयस्यः सवयाः सुहृत् ।
 पौरुषे शौर्यं नेपथ्ये वेक्ते दण्डे तु साहसम् ॥ ५६ ॥
 सर्जरसे रालः स्यात् सर्वरसः सुरभिचूर्णके वासः ।
 वरधूपे श्रीवासः पार्श्वभागे बलिः सैन्ये ॥ ५७ ॥

शिविरं बलं विविक्ते रहस्य वंशोद्धवे वंश्यः ।

गुह्ये रहस्य-मन्त्रारोहेऽन्त्रारोऽन्त्रवारोऽपि ॥ ५८ ॥

सहस्रेण समं योद्धा स साहस सहस्यपि ।

चापे शरास इष्वासो बाहुत्राणे तु बाहुलम् ॥ ५९ ॥

चक्रेऽरिः करवालेऽसि शिलीमुखे त्विषुः शरः ।

शरीररुहवाहश्च तूणीरि तु शराश्रयः ॥ ६० ॥

तोमरे सर्वला ज्ञेया शङ्खौ शल्यं त्रिशिर्षके ।

शल्लं लक्ष्ये शरव्यं च स्थान्नि शौर्यं बलं सहः ॥ ६१ ॥

सुदृक्कटक आसारो रणे संयद युदाहवाः ।

विप्रे रसासुरो यज्ञे सवो वहिर्-द्विजाधमे ॥ ६२ ॥

वीरहा देवदेये च हव्यं नवेषके बलिः ।

वृत्ते शीलं क्षत्रोये तु बाहुसू-बाहवोऽपि च ॥ ६३ ॥

वैश्येषु विश उरव्या आर्याः शस्त्रेऽहिस्सूस्तथा ।

वृषलः कर्षके सीरी हली लाङ्गलके हलम् ॥ ६४ ॥

सीरो मधे सुरा हाला हारहर-मिराऽऽसवः ।

गोपाले वल्लवो रज्जौ शुवं शुल्वं च पामरे ॥ ६५ ॥

वर्वरः कल्यपाले च वारिवासः पुलिन्दके ।

शवरो युगे वाह्यं स्याद वहां बाहोऽपि कथ्यते ॥ ६६ ॥

भुवि सर्वसहो-र्वी-ला सलिलेशांभ्वरा रसा ।
 विश्वाऽथ सर्वसस्यायां धरायामुर्वरा मता ॥ ६७ ॥
 हरिणे तूषरं देशे विषयो जिनमन्दिरे ।
 विहारो भवने शाला वास आलय आश्रयः ॥ ६८ ॥
 पुरे वेश्याश्रयो वेशः पक्वणे शबरालयः ।
 स्वरकुट्यां तु शिल्पा (?) स्याद् मण्डपे तु विशाश्रयः ॥ ६९ ॥
 देहल्यामुम्बरः स्तम्भाद्यधः काष्ठे शिलाऽभिधा ।
 कोणेऽग्नि कपाटेऽरमररिश्च धराधरे ॥ ७० ॥
 अहार्य-शैलौ *तद्भेदे सुवेलः कनकाचले ।
 स्वःशैलो हि सुराहार्यः पाषाणे तु शिला स्मृता ॥ ७१ ॥

 उज्जयिन्यां विशाला स्यात् सरोबन्धे तु संवरः ॥ ७२ ॥
 आलि - रुंछे शिलः क्षेत्रभेदे वैहेयमुच्यते ।
 यन्यं हल्यं च शालेयं प्राकारे साल इष्यते ॥ ७३ ॥
 स्थाल्यामुषाऽथ वाद्वान्यां चाऽऽद्धर्भाष्ट्रेऽम्बरीषवाक् ।
 वर्द्धमाने शरावश्च तीक्ष्णे लोह-मयस्तथा ॥ ७४ ॥
 शैलसारं शिलासरं ताम्रे शुक्लं भुजङ्गमे ।
 सीसं रूप्ये शशी हंसः त्रपुणि स्याच्च सिंहलम् ॥ ७५ ॥

सुवर्णे रा वसुः कांस्ये सुरवैर्याह - मभ्रके ।

वारिबाहाम्बराहाः स्युः पारदे च रसोऽज्जने ॥ ७६ ॥

सौवीरं पित्तलायां चाऽऽरो रीरी रीरिरित्यपि ।

*शुल्वारिर्गन्धके ज्ञेय-स्ताले चाऽऽलं मणौ वसु ॥ ७७ ॥

वज्रे होरः स्वरुः शंवः सूर्यकान्ते रवेः शिला ।

आश्रयाशशिला चन्द्रकान्ते शशिशिला जले ॥ ७८ ॥

सलिलं संवरं वारि वारिबाहरसोः रसः ।

वार-म्बु हिमेऽवश्यायोऽनच्छे त्वाविलम्बुधौ ॥ ७९ ॥

वारीशो वारिराशिश्च सरस्वान् सलिलालयः ।

महातरंगे तूलोलो लहरी तोयवर्द्धने ॥ ८० ॥

वेला तडागे सरसी सरो नद्यां बद्धा सरित् ।

गङ्गायां स्वर्वहा श्रीशां हिंसूः सुरसरिद मता ॥ ८१ ॥

कालिन्यां सूर्यसू-रश्ववैरिबाहस्वसाऽपि च ।

नर्मदायां तु रेवा स्यात् शशिसूश्च नदे बहः ॥ ८२ ॥

स्थानके त्वालवालः स्यादावालो निर्जरे सरिः ।

उपकूपजलाधारे-त्वाहावः प्रसवे सवः ॥ ८३ ॥

प्रवाहे बाहौ बहौ च हव्यवाद् हव्यवाहवाक् ।

हव्याशो हविराशश्च हव्याशी हविराश्यापि ॥ ८४ ॥

*सुलोहो गन्धके शुल्बः पा० । I प्रश्रव श्रवः ।

वायुसुद्धदाऽऽश्रयाशो बर्हिः स्वाहावरो वसुबहुलः ।
 वाडववहो चौर्वः स्फुलिङ्गके हव्यवाहलवः ॥ ८५ ॥
 धूमे च वायुवाहः स्याद् वाते आसश्च वायुना ।
 वृक्षे रसारुहः साल इलासू-र्वसु-रंकुरे ॥ ८६ ॥
 रोहोऽथ स्कन्धशाखायां साला शाला च पल्लवे ।
 बर्हिः परागे तु रसः फले सस्यमुदाहृतम् ॥ ८७ ॥
 बीजकोश्यां शिवि-शिवे पिप्पले श्रीरसारुहः ।
 हर्यावासो वटे स्वेशाश्रयो बह्वि-राम्रके ॥ ८८ ॥
 रसालः श्रीफले बिम्बः सर्जके साल उच्यते ।
 वीरणीमूले तूशीरं वेणौ वंशः प्रकीर्तितः ॥ ८९ ॥
 *कृतमाले वृष (?)—स्तुभ्यामलोवू-राटरूपके ।
 वासां श्लेष्मातके शलु-रामलक्यां शिवाध्वनिः ॥ ९० ॥
 द्राक्षायां हारहूरा स्याद् वाले हवीरमम्बुजे ।
 सरोऽम्बु-सरमी-वारि-वागदिभ्यश्च रुड्-रुहौ ॥ ९१ ॥
 सहस्रबर्हो नील्यां तु शैवालं शैवलं तथा ।
 शैवालं शैवलं धान्ये सस्य-मन्त्रप्रिये यवः ॥ ९२ ॥
 कलमप्रमुखे शालिमुद्गे तु हरितो हरिः ।
 माषे वृष्यो वली सीर्ये ब्रीहिस्तस्मिन् पाटले ॥ ९३ ॥

आशुः स्यात् कणिशे सस्यशीर्षे गोधूमके पुनः ।

.....बल्लश्च शित्तिशिम्बिके ॥ १४ ॥

बल्लं रक्तफलाभां तु बिम्बी स्यात् निर्मिटीषु च ।

एर्षारुः काकमाच्यां तु बायसी स्वेदके विषः ॥ १५ ॥

रसस्तस्य विशेषे स्तो हलाहल-हलाहलौ ।

हक्षौ रसालौ दुर्भे च बहिर्मुञ्जे शरः स्मृतः ॥ १६ ॥

दूर्वायां च रुहां घासे यवसं च *जलौकसि ।

शिली मर्कटके लालास्रावो वै वृश्चिके स्थलिः ॥ १७ ॥

भृङ्गे रसांही रोलंबोऽलि-रली वृषमे वृषः ।

गव्युक्तो - वा कुर्कुरे आ महिषे वाहवैरिणा ॥ १८ ॥

हरिवाहो ललायोऽपि करमे शिशुनामभृत् ।

शलः खरे च वालेय इडिस्के शिशुवाहवाक् ॥ १९ ॥

कोले वराहः सिंहे च हरिर्दुष्टमतङ्गजे ।

व्यालो हिंसे पशौ व्यालो हस्तिन्यां कथ्यते वशा ॥ २० ॥

गजबन्धक्षितौ वारि घोटकेऽश्वो हयो हरिः ।

वाहोऽर्वा वाडवायां चाऽश्वाऽश्वे पीयूषवर्णके ॥ २०१ ॥

सेराहः पीतदेहे च हरियश्चित्रिताङ्गके ।

हलाहः कृष्णजङ्घे घत्पाण्डुकायिन्पुलाहवाक् ॥ २०२ ॥

कृष्णजानौ मनागपीते चोलाहः शुभ्रकेसरे ।
 पाण्डुपुच्छे तु बोलाहो वेगसरे च वेसरः ॥ १०३ ॥
 सृगाले हरवः क्रोष्ट्यां शिवा स्याद् वानरे हरिः ।
 मृगभेदे भवेद्ऋश्यो रोहिषः संवरोऽपि च ॥ १०४ ॥
 शल्यके शललः शल्य-स्तच्छलाकाभिधा शलम् ।
 शललं मूषिकारातौ विलालो मृदुलोमके ॥ १०५ ॥
 शश आखौ वृषः सर्पे विषवाहो विष्टेशयः ।
 अहूस्वलोलो व्यालोऽहिर्वाय्वास्याऽऽशीविषोऽपि च ॥ १०६ ॥
 शाद्धरारि-रहीशे चाशीविषास्थ - लग्दके ।
 वाव्यालोऽजगरे च स्याद् वाहसः शयुरित्यपि ॥ १०७ ॥
 अनन्तेऽहीश-शेषौ स्तः सहस्रशिरसा सह ।
 भुजङ्गमस्य दंष्ट्राया-माशीः स्याद् नकुलेऽहिहा ॥ १०८ ॥
 व्यालवैरी विहङ्गे च स्थुर्वयो - वि-विहायसः ।
 पक्षे शरीररुहकं मयूरे व्यालवैरिणा ॥ १०९ ॥
 वारिवाहसुहृद् बहो पिच्छे बहू तदीयके ।
 काके च बायसो बल्याहारो बल्याशिना सह ॥ ११० ॥
 हंसस्य दयिता हंसी वरला वारलाऽपि च ।
 सारसस्य तु सारस्याऽऽद्यां शरारिः शुके भवेत् ॥ १११ ॥

स॒स्थाशी॑ द॒दुरे॑ शा॒लु-शा॒द्धर॑-ह॒रय॑स्तिमौ ।

वि॒शारः॑ सं॒वरो॑ न॒र्के चा॑ऽऽला॒स्यो वा॑र्व॒राह॑वाक् ॥ ११२ ॥

उ॒द्रे वा॑रि॒विला॑लः स्याद् व॒सी प्रा॑हेऽव॒हार॑कः ।

पा॒ताले॑ च ब॒लि-व्या॑लप॒रा वि॒श्वाश्र॑या॒लयाः॑ ॥ ११३ ॥

र॒न्ध्रे वि॒वरं॑ शु॒षिरं॑ शु॒षिर्वि॑लं जग॒त्यपि॑ ।

वि॒श्वं प्रा॑णे शि॒वो ज्ञे॒यः श्र॑सि॒ते आ॑स आ॒हरः॑ ॥ ११४ ॥

स॒न्देहे॑ संश॒यो दो॑षे त्वा॒स्रवो॑ मा॒नसे॑ च द्र॒त् ।

पा॒पेऽहः॑ स॒हजे॑ शी॒लं ध॑र्मे श्रे॒यो वृ॑षः शु॒मे ॥ ११५ ॥

वि॒धाव॑य-स्तुषा॒रे च॑ शि॒शिर॑स्त्विन्द्रि॒यार्थ॑के ।

वि॒षयो॑ऽक्षे च वि॒षयि॑ श॒ब्दे च॑ स्वर आ॒रवः॑ ॥ ११६ ॥

र॒वः सं॑रा॒व आ॑रा॒वो वि॑रा॒वस्तु॑रग॒ध्वनौ॑ ।

हे॒षा हे॒षाऽथा॑भिप्रा॒ये चा॑श॒थो ल॒वणे॑ सरः ॥ ११७ ॥

क॒षाये॑ तु॒वर (?) श्र॑माग॒न्धे वि॑लं च पि॒ङ्गले॑ ।

श्या॒वो ह॑रि॒नील॑पी॒ते ह॑रि॒तो ह॑रि॒रित्य॑पि ॥ ११८ ॥

कर्बु॑रे श॒बलो॑ वा॒ते वि॑सर-व्यू॒ह-रा॑शयः ।

वा॒रोऽपि॑ तु॒रग॑स्तो॒मेऽश्वी॑य - मा॒श्व च॑ पु॒ष्कले॑ ॥ ११९ ॥

बहु॑लं बहु॑ प॒क्तौ त्वा॑द॒लि-रा॑लिः क॒णे ल॒वः ।

लेशः॑ पृ॒थौ वि॑शालं स्या॒दुरु॑ बृ॒हत् स॒मुच्छ्र॑ये ॥ १२० ॥

आरोहो वामने ह्रस्वो विस्तारो व्यास उत्तमे ।
 वरं वर्यं समीपे स्यात् सवेशोऽथ मनोदरे ॥ १२१ ॥
 हारि सान्दे बहलं श्रेष्ठे श्रेयानं परिक्रमे ।
 बिहार ईयां शयने विशायोऽथावमानने ॥ १२२ ॥
 अवहेलं समस्ते स्तो विश्वाऽ- शेषौ स्वनिर्गमे ।
 व्ययो विघ्ने व्यवायः स्यात् प्रस्तापेऽवसरः क्षणे ॥ १२३ ॥
 बेला-वारौ बिभूषायां श्रीभर्गिऽशौ वृत्तौ वरः ।
 कुटिलेऽराल-माटोपे चावेशो लवने लवः ॥ १२४ ॥
 व्यक्तौ विशेषः स्पर्द्धायां संहर्षः शिखरे शिरः ।
 शीर्षं मूलेऽहि-रुदरेखायां बलि-रस्थिरे ॥ १२५ ॥
 लोलो वामाङ्गके सव्य-मृजौ सरल उच्यते ।
 अवष्टम्भेऽवलंबः स्यादालंबः कालविस्तरे ॥ १२६ ॥
 विलंबः परिरम्भे च संश्लेषः स्याद् निरन्तरे ।
 अविरलं भवेद् मोक्षे शिवं श्रेयोऽव्ययं तथा ॥ १२७ ॥
 विश्वशीर्षं विश्वहर्ष-रसा स्यादव्ययालयः ।
 भव्ये स्वश्रेयसं श्रेयः शिवं च श्वोबसीयसम् ॥ १२८ ॥
 अथाऽव्ययानि भण्यन्ते स्वर्गे स्व-निर्गटे हिरुक् ।
 रजण्यां रजनीप्रान्ते चोषा सम्बोधने तु रे ॥ १२९ ॥

अरे अयि च है है च हंहो देवहविर्हुतौ ।

श्रीषद् वौषद् वषद् स्वाहा प्रकाशे त्वावि - रल्पके ॥१३०॥

ईषद् बितर्कणे त्वाहो निश्चयेऽवश्यमिष्यते ।

सत्त्वरे चाशु सहसा स्नाग् बाह्य बहिरेष्यति ॥१३१॥

दिने श्रीऽतीतेऽह्नि ह्यः स्यादवरेऽर्वाग् दिनात्यये ।

सायं नित्यं भवेत् शश्वद-नुमतौ निगद्यते ॥१३२॥

ओ - मां च विषादे हाऽहह चित्रे तु ही अहो ।

उपमानार्थमिव वा पूरणेऽहेश्च वै ह हि ॥१३३॥

सूरि श्रीजिनवल्लभान्वयवियद्गजोविनीजीविता-

धीशश्रीजिनदत्तसूरिचरणद्वारविन्दालिनः

शिष्यः पूज्यजिनप्रियस्य सुगुरोर्वर्गाक्षरुज्झिता-

मेनां श्रीजिनभद्रसूरिकविराट् चक्रेऽभिधानावलीम् ॥१३४॥

॥ श्री पञ्चवर्गपरिहारनाममाला समाप्ता ॥

अभिधानचिन्तामणिकोशः

शुद्धि पत्रकम्

पृष्ठे	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
५	१५	सुसब्धानः	सुसद्मानः
१०	२०	वीतारागः	वीतरागः
१२	१७	गणसुन्दरः	गुणसुन्दरः
१५	१६	अजम्	अब्जम्
१६	१	रक्तो	रक्तौ
१७	३	०श्रुतोदयो	०श्रुतोदयौ
१७	१३	निष्कषयाः	निष्कषायः
२७	१८	स्ववासुजः	०
२७	१९	ऋतुभुजः	ऋतुभुजः
२७	२१	बलुषाः	बिलुषाः
२८-३२	१	देवाधि	०
३२	१८	बिपुलस्कन्धः	विपुलस्कन्धः
३२	२०	अर्करेतोजः	अर्करेतोजः
३२	२२	कुतापकौ	कुतापकौ
३३	१६	सुधांशुः	(सुधांशुः
३६	४	लाहिताज्ञो	लाहिताज्ञो
३६	१८	पञ्चाधिः	पञ्चाधिः
३७	८	गीरवः	गीरथः
३७	९	सप्तविजः	सप्तविजः
४२	९	गेसः	गोसः
४२	टि०	विक्रमेदिनी	वक्रमेदिनी
४५	१९	६५३	१५३
४५	टिप्प	खटकः	खरकः

पृष्ठे	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
४६	१	ज्येष्ठरतु	ज्येष्ठस्तु
४६	२२	घनालयः	घनात्ययः
४८	७	सु-रा	सुरा
५९	१	ऊर्ध्ववलिङ्गः	ऊर्ध्वलिङ्ग
६९	७	भैरवो	भैरवौ
६०	२१	नगाधारः	नराधारः
६४	२०	कुष्मांडक	कुष्मांडक
६६	९	चतुर्भुजो	चतुर्भुजौ
६६	२०	जह्नुः	जह्नुः
६७	१५	सामः	सोमः
६८	६	गरा	गदा
६८	८	बापुष्प	बपुष्प
६८	११	वृदाङ्कः	वृन्दाङ्कः
६९	२०	राम	रामः
६९	२१	प्रिय-धुः	प्रियमधुः
७१	१७	ऋष्याङ्कः	ऋष्याङ्कः
७१	१७	ऋष्य०	ऋष्य०
७३	९	शौद्धे	(शौद्धो०
७४	१२	चै-	चैव
७५	३	पूर्वा०	पूर्वा०
८१	९	सथूकारम्	सत्थूकारम्
८१	१०	अग्नेडितम्	आग्नेडितम्
८५	१७	वाणु	वाणु
९७	१	त्वालुक	त्वालुक
९७	९	प्रहासा	प्रहासी
९७	१६	देवो	देवी
९७	२०	अवधयाब्न्वा	अवधयाब्न्वा

पृष्ठे	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
१०१	१८	न्या-	न्याय
१०५	५	पगाचितः	पराचितः
१०८	११	निष्कारणम्	निष्कारणम्
१०९	८	क्ष	क्ष
१०९	१०	चित्य	चित्या
११२	३	नषणा	नैषणा
११६	२०	०सात्म्यम्	०सात्म्यम्
१२१	२०	निधसः	निधसः
१२५	२२	आत०	आत०
१२६	९	संशयालुः	संशयालुः
१२७	३	नमसितो	नमसिता
१३७	१०	-र०	पार०
१३८	१८	तुल्य	तुल्यः
१४१	१९	आमुप्यायणः	आमुप्यायणः
१४५	२१	उद्वाहः	उद्वाहः
१४८	१३	दिधोषः	दधीषूः
१४९	१२	-सती	असती
१५५	१३	यन्त्रणी	यन्त्रणी
१५६	१५	श्वश्रुः	श्वश्रूः
१५६	१६	तामा	पितामा
१५७	११	आत्माय	आत्मीय
१५७	२०	व्याधि०	व्याधि०
१५८	१७	वाला	बालाः
१६०	२	०धिष्ठान०	०धिष्ठान०
१६१	१८	नर्क०	नर्कुम्

पृष्ठे	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
१६३	४	घण्टिका	घण्टिका
१६३	५	शिरोधि०	शिरोधि०
१६३	१०	राजहन्तो	राजहन्तौ
१६३	१८	घाटा	घाटाः
१६३	२३	गोवनी	ग्रीवानी
१६४	१३	हथ	हाथ
१६४	१७	स्निप्ट०	रस्निप्ट०
१६४	१९	कलायिकाः	कलाचिकाः
१६४	२०	प्रगण्ड	प्रमाण्डः
१६५	११	अङ्गलः	अङ्गुलः
१६५	२३	चपेट	चपेटः
१६८	३	अलाभ्यर्द्ध	अलाभ्यर्द्ध
१६८	५	रामावली	रोमावली
१६८	२२	हुंटी	हुंटी
१६९	६	कपिके	कूपिके
१६९	२०	यानिः	योनिः
१६९	२१	पुञ्चिहम्	पुञ्चिहम्
१७०	१५	त्रिवलाक्षम्	त्रिवलीकम्
१७०	१५	पाथुः	पायुः
१७१	३	पिण्डका	पिण्डका
१७२	१६	मूलधा-	मूलधातुः
१७३	११	उद्ध	उद्धः
१७४	१	०लुङ्कः	लुङ्कः
१७४	५	०कपरो	कपरो
१७४	१२	कोकसम्	कीकसम्
१७५	१४	मृग	मृष

पृष्ठे	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
१७६	११	नाङ्काननो	नाङ्को
६१७	२१	उत्सादनम्	उत्सादनम्
१७९	३	वाहिकं	वाहीकं
१७९	१०	वन्दि०	वन्दि०
१७९	१४	वाहिकम्	वाहिकम्
१८४	५	ऽङ्गलि०	ऽङ्गुलि०
१९०	४	तलावृन्तं	तोलवृन्तं
१९५	१६	सव्यसाची	सव्यसाची
२०१	७	दुहृद्	दुहृद्
२०१	१६	सप्तपदीनः	सप्तपदीनः
२०२	१	गढ०	गूढ०
२०२	३	०प्रभयितो	०प्रभयितौ
२०५	१४	अनाकम्	अनीकम्
२०८	२३	धूः	धूः
२०९	२२	रथा	रथौ
२११	१२	त्वक्कम्	त्वक्कम्
२१५	१०	धनुभांथी	धनुभभांथी
२१५	१०	छाडुं	छाडुं
२१५	१५	गोशुवा	गोशुवा
२१५	१६	पात्रपालो	पात्रपाली
२१५	१९	तूणीरः	तूणीरः
२१७	१६	पञ्चधः	पञ्चधः
२१८	१९	कस्वान्	कस्वान्
२१८	१८	सांयुगानः	सांयुगीनः
२२०	१९	मलप्राप्तः	संप्राप्तः

पृष्ठे	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
२२२	८	कारस्त	कारस्तु
२२२	१८	हिम्ब	हिम्बः
२२५	१३	अमोन्धनम्	अमोन्धनम्
२२७	१९	सौमको	सौमिकी
२२७	२१	वेदी	वेदी
२२९	१	ध्रुवा	ध्रुवा
२३०	१२	हवित्रा	हवित्री
२३२	११	पश्यम्	पिश्यम्
२३४	७	गोधेया	गोधेयो
२३६	१२	वारहा	वीरहा
२३७	१५	वेरोज्झः	वीरोज्झः
२३८	२०	उच्छ	उच्छ
२३९	१	कृषिभृतु	कृषिभृतं तु
२४१	१५	मध्यम	मध्य
२४३	१६	ऋणम्	ऋणम्
२४३	१९	उत्तमणः	उत्तमर्णः
२४३	२१	प्राश्रिकः	प्राश्रिकः
२४५	११	गोरु-म्	गोरुतम्
२४६	१८	कोटीशः	कोटीशः
२५४	८	रज्ञाजाव०	रज्ञाजीव०
२५९	११	क्षोणी	क्षोणी
२५९	१२	अवना	अवनी
२६१	१३	रुमाभवम्	रुमाभवम्
२६२	२२	०वर्तनम्	वर्तनम्
२६३	१०	अर्यावत्त	आर्यावर्तः

पृष्ठे	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
२६९	७	चूर्णम्	चूर्णम्
२६९	१८	उर्ध्वरेतुं	उर्ध्वरेतुं
२७०	११	०कुञ्जम्	०कुञ्जम्
२७५	१०	प्रतोला	प्रतोली
२७४	११	शृङ्गारम्	शृङ्गाटम्
२८२	९	१	२
२८२	१५	चुली	चुली
२८२	२३	श्रजषम्	श्रजषम्
२८३	११	अलञ्जरः	अलिञ्जरः
२८३	१२	कलिशी	कलशी
२९७	१५	षडसम्	षड्सम्
३००	१८	हादिनी	हादिनी
३०४	२२	देवास्वतम्	देवस्वातम्
३०७	७	जागृतिः	जागृविः
३०९	९	मलाबलः	महाबलः
३०९	१२	क्षणप्रभा	क्षणप्रभा
३१४	१	शङ्कुः	शङ्कुः
३१६	४	शिऽऽम्बा	शिम्बा
३२३	१	धत्तरः	धत्तरः
३२४	७	श्रुष्यः	श्रुष्यः
३२३	२०	छादिनी	छादिनी
३२३	१४	०चिम्बा	चिम्बी
३२९	१	हरतो	हरितो
३३४	३	नडादि	तुणनडादि
३३६	१९	बीजसदाहाः	बीजसदाहाः

पृष्ठे	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
३३८	११	शरबुकाः	शम्बुकाः
३४४	१०	विषाणौः	विषाणौ
३४५	१	पाश्वकः	पाश्वकः
३४६	१७	अवर्ती	अवर्ती
३४७	२१	खोजहः	खोजाहः
३५२	११	शाक्वरः	शाक्वरः
३५२	१८	शण्डहः	शण्डः
३५८	१२	अविमरो सम्	अविमरीकम्
३६२	१०	न्युक्कुः	न्यक्कुः
३६२	१९	बाहुडी	शाहुडी
३६४	९	गन्धमूषी	गन्धमूषी
३६४	११	हीकुः	हीकुः
३६९	२१	स्थिर-मदः	स्थिरमदः
३७०	६	एटहर्	एकहर्
३७०	२१	बीलपुष्ट	बलिपुष्टः
३७३	११	क्लि-दिवः	क्लिदीवः
३७५	१	गाकिरा०	गोकिरा
३७७	१८	पाठीन	पाठीनः
३८३	७	धर्मा	धर्मा
३८३	१०	धर्मा	धर्मा
३८६	२	बहिमुख०	बहिमुख०
३८७	२२	आदीनव	आदीनवः
३९२	३	०धबलाबर्जुनाः	धबलाबर्जुनाः
३९४	८	निकयणः	निकयणः,
३९७	८	तथर्थ	तथर्थ

पृष्ठे	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
४००	८	रथकद्रयया	रथकद्रयया
४०९	२१	चलनम्	चलनम्
४१६	९	आवहितम्	आवहितम्
॥	१७	निष्ठयुतम्	निष्ठयुतम्
४१५	१९	माढम्	मीढम्
४३२	२४	महादधि	महोदधि
॥	३०	०जेन०	०जन

શ્રી નેમિ વિજ્ઞાન ગ્રંથમાળાના

:- અભ્યાસીઓને ઉપયોગી પ્રકાશનો :-

સંપાદક અને રચયિતા : પ. પૂ. આ. મ. શ્રી વિજયકંતરસૂરીશ્વરજીમ.

- ૧ સિરિઉસહ ચરિય : (બુકાકાર) ૫-૦૦.
શ્રી આદિનાથ ભગવંતનું ચરિત્ર
- ૨ સિરિયંદરાય ચરિય : (પ્રતાકાર) ૫-૦૦
મૂળ કથાનક હુમ થયું છે, સદ્ભાગ્યે પૂ. મોહનવિજયજી વિરચિત
“ચંદરાજનો રાસ” વિષયમાં છે જેની પ્રશસ્તિમાં પ્રાકૃત
ચરિત્રનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. પરંતુ તે ચરિત્ર મળતું ન હોવાથી
ગ્રંથકારે હુમ ચરિત્રનો પ્રાકૃતમાં બનાવી પુનરુદ્ધાર કરેલ છે.
- ૩/૪ પાઈઅવિત્રાણુકહા : ભાગ ૧ તથા ૨ (પ્રાકૃતભાષા) પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં
પ્રાકૃત વાઙ્મયમાં કુલ ગુંથણી કરી ૧૦૮ ની સંખ્યામાં મનનીય
કથાઓ ગુંથી અભ્યાસીઓને સહાય માટે બનાવી છે. જે સ્વાધ્યાય
રત પૂજ્યશ્રીનો વિદ્યાવ્યાસંગનો એક પૂરાવો છે. (દરેક ભાગના) ૩-૦૦
- ૫/૬ પ્રાકૃત વિજ્ઞાન કથાઓ : ભાગ ૧ તથા ૨ (ગુજરાતી ભાષાંતર)
પ્રાકૃત ૧૦૮ કથાઓનું ભાષાંતર બાળ, યુવાન, પ્રૌઢો માટે ઉપયોગી
હોવાથી આદરપાત્ર બન્યું છે. ભાગ ૧ લો ૧-૫૦ ભાગ-૨ નો ૩-૦૦
- ૭ પ્રાકૃત વિજ્ઞાન પાઠમાલા : (ત્રીજી આવૃત્તિ) ૫-૦૦
પ્રાકૃતના નૂતન અભ્યાસી માટે ઉપયોગી છે.
- ૮ લક્ષ્મી સરસ્વતી સંવાદ : (પ્રતાકાર પ્રાકૃત) ૧-૦૦
- ૯ અભિધાન ચિંતામણિ કોશ : (બીજી આવૃત્તિ)
ચંદ્રોદયા ગુર્જરભાષા ટીકા સહિત ૧૫-૦૦
કલિકાલ સર્વજ્ઞ હેમચંદ્રાચાર્ય કૃત

:- પ્રાપ્તિ સ્થાનો :-

- ૧ શ્રી નેમિ વિજ્ઞાન કંસ્તૂરસૂરિ જ્ઞાનમંદિર, ગોપીપુરા, સૂરત.
- ૨ શ્રી જૈન પ્રકાશન મંદિર, દોસીવાડાની પોળ, અમદાવાદ.
- ૩ શ્રી સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર, રતનપોળ, હાથીખાના, અમદાવાદ.